

تفسیری قورئانی به رزوه نیر

علی باپیر

به رگی یازدهیم

تفسیری سوورده تی (یوسف)

MediaAmeerOffice

علي باپير / AliBapirw

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes for Google Play and App Store

لہ نۆزہ کۆمەڵایەتیەکان لەکەڵدان
Stay in touch on social media
نەن مەکم عیر موانع التواصل الاجتماعي

علي باپير / AliBapir

علي باپير / AliBapir

علي باپير / AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

AliBapir / علي باپير

QR codes for social media and website

راکەباندنی مەکتەبی ئەمیر

پښانه ی کتیب

ناوی کتیب : ته فیسری قورئانی به رزو به پیژ.

نووسه ر : عهلی بابیر.

نه خسته ساری ناوه وه : عزالدین محمد عمر.

نوره و سالی چاپ : یه که م ۱۴۴۰ ک - ۲۰۱۹ ز.

تیراژ : ۱۰۰۰ دانه .

له به ریوه به رایه تی گشتی کتیبخانه کان ژماره ی سپاردنی (۷) ی سالی (۲۰۱۲) ی پی دراوه

مافی له چاپدانه وه ی پاریزراوه بو نووسه ر

MediaAmeerOffice

AliBapirw/ عهلی باپیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

راکھ باندنی مہکنہ بی نہ میر

لہ تۆڤه کۆمهلهاتیهههکان لهکهلانیان
Stay in touch on social media
نحن معکم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

عهلی باپیر/ AliBapir

AliBapir

عهلی باپیر/ AliBapir

AliBapir / عهلی باپیر

پیشگی هم ته‌فسیره به‌گشتی

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّهِ وَأَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (آل عمران، ۱۰۲)
﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ (النساء، ۱)
﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ (۷۰) ﴿يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ (۷۱) ﴿الأحزاب .

أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كَلَامُ اللَّهِ وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَالَّةٌ، وَكُلُّ ضَالَّةٍ فِي النَّارِ^(۱).

خوینهره به‌ریزو خو‌شه‌ویسته‌گان !

هیچ گومانی تیدانیه - بۆ مرو‌قی بر‌ودار - که ئهو ته‌مه‌نه‌ی له خزمه‌ت دوا‌یین کتییی خوا (قورئان) دا به‌سه‌رده‌برئ، جا به‌هه‌ر شی‌وه‌یه‌ک له شی‌وه‌گانی له خزمه‌ت‌دا‌بووندا بی؛ خویندنه‌وه، تی‌فکرین و رامان، فی‌رکردن، کار‌پیکردن ... هتد، به‌باشترین جی‌گرتن جی‌گا ده‌گری‌و ، خاوه‌نه‌که‌ی له دنیاو دوا‌ر‌وژدا لی‌ی به‌هه‌رمه‌نده.

(۱) ئه‌وه پێی ده‌گوترئ: (خطبة الحاجة) که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ هاوه‌لانی به‌ریزی فی‌رده‌کرد ، پیش هه‌ر قسه‌یه‌کی گرنگ ، بیلین، وه‌ک وتاری جومه‌وه دا‌خوا‌زی‌کردن (خطبة) و... هتد، وه ئهم وتاره ، هه‌ر‌کام له: الترمذی: (۱۱۰۵)، والنسائی: (۱۱۰۴)، وابن ماجه: (۱۸۹۲) وأحمد: (۳۷۲۰)، وطبرانی: (۲۴۱۴) هینا‌ویانه‌وه (مسلم) یش به‌شیکی هینا‌وه.

منیش که - وهك باسکردنی چاگهی خوا (التحدّث بنعمة الله) دهیخه مه‌پروو- له‌وه‌تی فامم کردو‌ته‌وه، خوای به‌به‌زمیی و به‌خشهر چاگهی له‌گه‌ل کردووم، به‌ فهرمایشتی به‌رزو بێ وینه‌ی خۆیه‌وه سه‌رگه‌رمی کردووم، به‌ر له‌ ته‌مه‌نی بیست سالیی یه‌وه هیدایه‌تی داوم، که قورئانی به‌پێزو پێز له‌به‌ر بکه‌م، سه‌رقالی خویندنه‌وه‌ی ته‌فسیره‌کانی قورئان و تیوه‌پرامانی ئایه‌ته‌ پر به‌ره‌که‌ته‌کانی و، لیور دبوونه‌وه‌یان به‌م.

هه‌ر بۆیه‌ش تیکرای کتیب و نامیلکه‌و وتارو ده‌رسه‌کانم، که‌م و زۆر له‌به‌ر رۆشنایی قورئان دابوون، که دیاره هه‌ر ئەمه‌ش شتیکی سروشتیه‌؛ ئاخ‌ر ئایا ئیسلام بیجگه‌ له قورئان پاشان سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، که ئەه‌ویش هه‌ر ڕوونکردنه‌وه‌ی قورئان و چۆنیه‌تی جیبه‌جیکردن و کاریپیکردنیه‌تی، شتیکی دیکه‌یه‌؟! بیگومان نه‌خیر.

ئعجا له‌میژ سالی‌ش بوو که براو خوشکانیکی دلسۆزی نزیك و ئاشنام، داوایان لی‌ده‌کردم که ده‌ست بکه‌م به‌ دانانی ته‌فسیرو لی‌کدانه‌وه‌یه‌کی قورئان، هه‌تا له ڕه‌مه‌زانی سالی (١٤٢٨) دا هاته‌ دل‌مه‌وه، که ناوی خوای لی‌به‌ینم و ده‌ست به‌و کاره گه‌وره‌و گرنکه بکه‌م، به‌ل‌کو ورده ورده به‌پیی بو‌ارو ده‌رفه‌ت، هه‌رساله هه‌ندیکی لی ئەه‌نجام به‌دم، له‌گه‌ل سه‌رقالیی زۆرو جو‌راو جو‌ریشدا، هه‌تا ده‌رفه‌تیکی وام بو ده‌ره‌خسی که بتوانم خیرایی تی‌دا بکه‌م و خۆمی بو‌یه‌کلایی (متفرغ) بکه‌مه‌وه‌و، خوا پشتیوان بێ ته‌واوی بکه‌م، ئەگه‌ر ته‌مه‌ن به‌به‌ریه‌وه مابێ.

سه‌رچاوه‌ی دانانی ئەم ته‌فسیرو لی‌کدانه‌وه‌یه‌شم ، وی‌پرای سه‌رنجدانی زۆربه‌ی ئەو ته‌فسیره‌نه‌ی که باون و ، ده‌ستم پی‌یان گه‌ه‌یشته‌وه، بریتیه له وردبوونه‌وه‌و تیوه‌پرامانی خۆم له‌ خودی قورئان، چونکه بیگومان قورئان : هه‌ندیکی هه‌ندیکی ڕوون ده‌کاته‌وه: (القرآن یفسر بعضه بعضاً)، پاشان سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، چونکه پیغه‌مبه‌ری خواش ڕوونکه‌رمه‌وه (مبین‌ی) قورئانه، وهك خوا ﷺ فهرموویه‌تی:

﴿...وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ ﴿٤٤﴾

الحل، واته: وه زیکرمان بو‌ لای تو ناردو‌ته‌ خوار ، تا‌کو ئەوه‌ی بو‌ خه‌ل‌کی نی‌ر‌راوه‌ته‌ خوار، بۆیان ڕوون بکه‌یه‌وه، وه به‌ل‌کو خو‌شیان بیربکه‌نه‌وه.

ئومیدیشم وایه - به‌ یارمه‌تی خوای به‌خشهر ﷻ - شایسته‌یی ئەوه‌م هه‌بێ ته‌فسیرو لی‌کدانه‌وه‌یه‌کی وا بو‌ قورئان پی‌شکه‌ش به‌ مسو‌لمانانی گوردستان بکه‌م،

کە لە قورئان بۆهشیتهوهو ، مایەی بەهرهه سوودی خوێنهران بێ، بەتایبەتیش کە زیاتر لە سی (٣٠) سائە لەگەڵ قورئانی بەرزو مەزن و تەفسیرەکانی و کتیبەکانی سوننەتدا خەریکم و ، دیمان کتیبو بەرههەمی جۆراوجۆرم لە زۆربەی بوارەکانی زانستەکانی شەریعەتدا پێشکەش کردوون.

شایانی باسیشە کە ئەو بیست و دوو مانگ زیندانی گرانەم لەلایەن ئەمریکاوە - لە (٢٠٠٣/٧/١٠ تاگو: ٢٠٠٥/٤/٢٨) - دەرفەتیکی گەورەو گرنگ بوو، بۆ زیاتر پێدا قوولبوونەوهی کتیبی خوا (تبارك و تعالی)، وە بۆ پەیدا بوونی تیگەشتنی تایبەت لەبارەی زۆرێک لە ئایەتەکانی یەو، ئەم راستییەش لە مەسووعە: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله تعالى) دا زۆر چاکی درەوشاوتەوه^(١)، بەلام هەلبەتە نالێم هیچکەش بۆی نیە بۆ: کە ئەم تەفسیرە من تێروتەواوه، چونکە وێرای سنووردابوونی تواناو بپرستم ، لە بەرانبەر کتیبی لە هەموو پوویکەوه پەها (مطلق) و بێسنوور (لا محدود)ی خوا، نەشموستوه کە زۆر بەملاولادا بچم و بچمە نیو هەندێک ورەگاریبەوه، کە یان من تێیدا پسیۆرو شارەزا نیم، یان خوێنەر پێویستی پێی نیە، لە کاتیکیدا دیهوی لە قورئان تیگاتو، بزانی خوا (تبارك و تعالی) راستەوخۆ چی پێ فەرموو؟

ئەجا هەر لێرمشەوه بە پێویستی دەزانم پڕ بە دل سوپاسی ئەو برا گەنجە پووح سووک و گورج و گۆل و دلسۆزە بکەم (حەزی نەکرد ناوی بەیتەم)، کە هەلسا بە نووسینەوهو هێنانە سەر کاغەزو، پاشان تاپیکردن و دواوی پێداچوونەوهو هەلەگیری، سەرچەم ئەم زنجیرە دەرسە، کە لە ئەسلدا لە شیۆی وتار (محاضرة)دا پێشکەش کراون، هەروەها هەلسا بە (تخریج)ی سەرچەم دەقەکانی سوننەت، لە سەرچاوە متمانە پیکراوەکانەوهو، زەحمەت و ماندوو بوونیکی زۆری بە سەرچەم بەرگەکانی ئەم تەفسیرە کێشاوه، خوا بە باشترین شیۆ پاداشتی بداتەوهو، هەر صالح و ساغ و سەلامەت و

(١) ئەو مەسووعەیە کە ئێستا چاپ کراوه ، کەوتۆتە بەردەستی خوێنهرانو، سەرچەم هەشت بەرگ و دەوری سی هەزار و پێنج سەد (٣٥٠٠) لاپەرەیهو، هەولمداوه بەگشتی تێیدا باسی سەرچەم لایەنەکانی ئیسلام بکەم، تاکە سەرچاوەشم قورئان بووه، وێرای دەقەکانی سوننەت، کە لە هۆش (ذاکرة)دا بووون.

شایانی باسە ئەو مەسووعەیە لە چاپی دووهمی دا ، کراوه بە دوازدە (١٢) کتیبی سەر بەخۆ ، بە مەبەستی ئاسانتر سوود لێ بینرانی

سەر بەرزبێ^(١)، لە خوای بەرزو بێ هاوتاش داواکارم ئەو جوۆرە گەنج و لاوانە لە کورپان و کچان، لە نێو گەلە کەماندا، زۆر بکات .

شایانی باسیشە کە ئێمە لەم تەفسیرەماندا باسی بەش (جزء)ەکانی قورئان و دابەشکردنەکانی دیکە ی وەك: - (حزب) - ناگەین، چونکە هەر سوورەتێک بۆخۆی شتێکی سەر بەخۆیەو، سەر جەم ئایەتەکانی وەك ئالقەکانی زنجیریێک پێکەوه پەيوەستن، ئاشکراشە کە دابەشکردنی سەر جەم قورئان بۆ سی (٣٠) بەش (جزء) و شەست (٦٠) (حزب)، شتێکە لەلایەن زانایانەووە کراوە، بۆ ئاسانکاری خۆتەندنی قورئان، دیارە ئێمە لە دابەشکردنی بەرگەکانی ئەم تەفسیرەشدا، دیسان حیساب بۆ بەشەکان (أجزاء)ی ناگەین، بە گوێرەی سوورەتەکان، بەرگەکانی دیاری دەگەین
دوا قسەشم ئەومێه کە:

ئەم تەفسیرە - وەك پێشتر گوتمان - لە ئەسڵدا بەشیۆدی دەرس و وتار پێشکەش کراوە، بەلام دواتر خۆم دووجار بە وردیی پێیدا چوومەووە، بەپێی پێویست دەستکارییم کردووە، دیارە هەموو دەرسیکیش بەناوی خواو ستایشی خوا ﷻ دەستی پێکردووە، بەلام ئێمە لە سەرەتای دەرسەکانەووە ، ئەوانەمان لا بردووە، بۆ زۆر دووبارە نەبوونەووە، ئەو (خطبة الحاجة)یە لە سەرەتای ئەم پێشەگەییەووە هاتووە، لەجیاتی سەرەتای سەر جەم دەرسەکانە.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعَزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ، وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

دووشەممە ٢٥ رجب ١٤٣٢

٢٠١١/٦/٢٧ هەولێر

(١) ئەو برا دڤۆزە ئیستاش پاش سوورەتی (یوسف)، سەرگەرمی سوورەتی (الرعد) و سوورەتەکانی دواپیشیەتی و عەزمیشی جەزم کردووە ، کە ئەگەر تەمەنمان بەردەوام بێ ، هەتا کۆتایی ئەم تەفسیرە سەرگەرمی کارمەکی بێ

بەرچاۋرۋونىيەكى گرنگ لەبارەى ئەم تەفسىرەو

خوینەرى بەپىز !

هەرچەندە لە (پیشەكى گشتىي) ئەم تەفسىرەدا باسماى كىردو كە بۆ نووسىنى ئەم تەفسىرە لە هەموو ئەو تەفسىرە باوانەى دەستى پىيان گەيشتو بەهرمەندبووم، هەر وەها لە كۆتايى هەر بەرگىكى ئەم تەفسىرەدا، سەرچەم ئەو تەفسىرانەى كەم زۆر لىيان سوودمەند بووم ناوگانىانمان بە پىز نووسىو، بەلام لىرەش وەك جەختكردنەو زىاترو بەرچاۋرۋونىي باشتر بۆ ئىو بەپىز دەلىم :

مادام ناوى تەفسىرەكانمان نووسىو، نە پىويست دەكات و نە دەشگونجى، بۆ هەر تىگەيشتنو بىرۆكەيەك، كە زۆربەى تەفسىرەكان لەبارەى ئايەتەكەو، يان رستەو برگەيەكى ئايەتەكەو، دەپهينىن، ئىمە هەموو جارى ناوى ئەو تەفسىرانە بىننىن، بەلام بىگومان هەر كات بىرۆكەو تىگەيشتنىكى تايبەتى يەكەك لە تەفسىرەكان هەبىو بکەوئە بەرچاۋم، ئنجا چ پەسندى بکەم، چ رەفرى بکەم، هەر كات بە پىويستى بزانم، بە تايبەت ئاماژەى پىدەكەم، ئەگەرنا بە ئاماژەى گشتىي و بە نووسىنى ناوى تەفسىرەكان لە كۆتايى هەر بەرگىك دا، ئىكتىفا دەكەم، زۆرىش لە ئەمانەتى زانستى (الأمانة العلمية) دەخەفتىم و مەبەستەم رەچاۋى بکەم، چونكە ئەمىنىي و ئەمانەت پارىزى رەوشتىكى گەورەو بەرزى مسوئلمانەتيە .

شاينى باسيشە جارى وا هەيە بىرۆكەو تىگەيشتنىكى تايبەتىي خۆم لەبارەى كۆمەلە ئايەتەك يان ئايەتەك يان رستەو برگەيەكى ئايەتەك بۆ دروست دەبى، وەك تىگەيشتنو بۆچوونى خۆم دەينووسم، كەچى رەنگە لە تەفسىرەكانى دىكەش – يەكەيان يان زياتر – دا هەبى، ئەويش بەهۆى ئەووەيە كە من ئەو تەفسىرەم نەكەوتۆتە بەر دىدە ، يان ديتوومەو لەيادم نەماو.

پێشهکی ئەم بەرگە

خوشك و برا بەرپێزو خوشەوێستەگانی خوێنەرەوێ (تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز) !

ستایشی بێ پایان و شایستە بۆ خۆی زالی بە بەزەیی، گە یارمەتی داین بگەینە تەفسیرکردنی سوورپەتی (یوسف) یش علیە السلام گە بەشیک لە جوژئی دوازدەو بەشیکیش لە جوژئی سێزدە دەگریتەو.

ئەجا لە سۆنگە ئێوەوە گە ئێمە بە نەفەسیکی درێژو قوول تەفسیری ئەم سوورپەتە بەپێزە قورئانی مەزەمان کردوو، هەڵوەستتە زۆرمان لە بەرامبەر ئایەت و پستەگانی دا کردوو، لێردە بە پێویستی نازانم هیچی دیکە بڵێم، بەلام سەرئەتە پادەگیشم بۆ:

یەگەم: ئەو شەست (٦٠) دەرس و پەندە کە گۆتایی باسکردنی ژیان و بەسەرھاتی (یوسف) دا علیە السلام خستوو ماننەرۆو، گە زۆر شایستە لێوردبوونەو تێوەرمانن

دووهم: کورتە باسەگانی گە لە میانی تەفسیرکردنەدا ھاتوون، بەتایبەت :

١/ کورتە باسیک لەبارە خەونەو

٢/ باسیکی گەنگ لەبارە ھاوبەش بۆ خوا دانان (شرك)و.

خۆش بە لوطف و بەخششی بێستووری خۆی تەمەنی ھەموو لایەگمان زیاتر پەر بەرەگەت بکاتو، بە پەزماھەندی خۆی دا بەگەرمان بێتو ، گەر و بارمان راستە بێتو و سەرئەتە گەمان خێر بکات.

٣ ی محرم ١٤٤٠ ک

٢٠١٨/٩/١٣ ز ھەولێر

دەستېڭ

بەپىزان !

خو پىشتىوان بى دەست دەگەين بە روونکردنەوہى چەمك و واتاى ئايەتە بەپىزەگانى سوورەتى (يوسف)، گە ئەمپۇ (۲۰)ى مانگى (شوال)ى (۱۴۳۷)ى كۆچىيە، بەرانبەر (۲۵)ى تەمموزى (۲۰۱۶)ى زايىنى، ديارە ئىمە ئەم دەرسمان تەرخان دەگەين بۇ پېناسەى ئەم سوورەتەو، تىشك خستە سەر نېوەرپۇكى و، ئەو بابەتانەى گە گرتوونىە خو

پېناسەى سوورەتى (يوسف) و نېوەرپۇكەكى لەپىنج خالدا

يەگەم / سوورەتى يوسف هەر ئەم ناوہى ھەيە، چونكە ھەندىك لە سوورەتەگان
قورئان زياتر لە ناوېكيان ھەيە، سوورەتېكى مەككەيەو، ژمارەى ئايەتەگانى (۱۱۱) ئايەتە، ئەويش بە يەك دەنگىي زانايان، چونكە ھەندىك جار زانايان لە سەرژمىر كردنى ژمارەى ئايەتەگانىشدا، راجياييان ھەيە، بەلام ئەو گە ئەم سوورەتى (يوسف)ە ناوہگەى ھەر ئەو ناوہيەو، ژمارەى ئايەتەگانىشى (۱۱۱)يە، ھىچ زانايەك رايەكى جياواز لەوہى نەبووہ.

دووەم / ئەم سوورەتە تايبەتە بە بەسەرھاتى يوسف ﷺ ھوہ، يوسف كورى
يەعقوب كورى ئىسحاق كورى ئىبراھىم صەلات و سەلامى خوا لەسەر ھەموويان بى، ئنجا بەسەرھاتى يوسف ﷺ تەنيا لەم سوورەتەدا ھاتوہ، گە لەم سوورەتەشدا (۲۵) جار ناوى يوسف دووبارە بۆتەوہو، لە ھەموو قورئاندا (۲۷) جار ناوى يوسف ھاتوہ، (۲۵) جاريان لەم سوورەتى (يوسف)داو، لە سوورەتى

تەفسىرى قورئانى بەرزو بەپىز (دەستېڭ) پىناسەى سوۋەتى (يوسف) و ئۆۋەپۇكەكى ﴿ ۱۲ ﴾

(الأنعام) يشدا جارىك له ئايەتى (۱۸۴) داو، له سوۋەتى (غافر) يشدا جارىك له ئايەتى (۳۴) دا، واتە: ھەموۋى (۲۵ + ۱ + ۱ = ۲۷) جار، ناۋى يوسف له قورئاندا ھاتوۋە.

سېيىھم / ئەم سوۋەتى يوسف له رېزبەندىي موصەفدا ژمارە (۱۲) يە، بەلام له رېزبەندىي ھاتنە خواردا (ترتيب التّزول) لەسەر پاي زۆربەى زانايان : ژمارە (۵۳) يە، ھەشيانە ژمارىيەك زياتر، ياخود كەمترى گوتوۋە، چونكە ئەو شەك نىيە زانايان ھەموۋيان لەسەرى يەك دەنگ بوۋىن، ئىجا ئەم سوۋەتە له دواى سوۋەتى (ھود) ھاتوۋە، له پىش سوۋەتى (الحجر) دا، ئەو ھەش پاي زۆربەى زانايان

چوارەم / بەسەرھاتى يوسف ﷺ تاگە بەسەرھاتىكە بەو شىۋەيە له قورئاندا ھاتىن، واتە: تەنيا ئەم بەسەرھاتى يوسف، وەك بەسەرھاتىكى تەواو (قصة كاملة) له قورئاندا ھاتوۋە، ھەر له سەرھاتوۋە قۇناغى مەدالى تاكو، گەنجىتى و تا دوايى، ديارە بەسەرھاتى پىغەمبەرانى دىكە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) له قورئاندا ھاتوۋە، بەلام له ھىچ شىۋىنىك ھەموۋى بەسەر يەكەۋە نەھاتوۋە، بەلكو له ھەر سوۋەتەدا بەشىكى، يان چەند بەشىكى ھاتوۋە، تىشكى خراۋەتە سەر، نەك وەك ئىرە، بە شىۋەيەكى زنجىرەيى و پلە پلەيى له سەرھاتوۋە تا كۆتايى

پىنجەم / ئەم سوۋەتە وەك گوتمان ژمارەى ئايەتەكانى (۱۱۱) يەو، له پروۋى بابەتەكانى و ئۆۋەپۇكەيەۋە، بە پىي سەرئەجدانى من، ئەم سوۋەتە له پىشەكى (مقدمة) يەك پىك دىت، لەگەل سىزدە (۱۳) ئالقەۋ بەشى يەك له دواى يەك، ئەنجامگىرىي (استنتاج) يك له كۆتايى دا، ھەر بۆيەش من كۆى ئەم سوۋەتەم دابەش كردوۋە، بۇ پازدە (۱۵) دەرس، كە لىرەدا ھەر كاميان تىشكىكى دەخەمە سەر، بۇ بەرچاۋروۋنىي خوئەنەرانى بەپىز :

دەرسەكانى رەم سوورەت

دەرسى يەكەم: كە وەك پېشەكى وايە، شەش (۶) ئايەت دەگىتتە خۇي، لەم شەش

(۶) ئايەتەدا، خوا ﷻ سەرەتاي پېناسەى قورئان دەكات، دەفەرمۇي: ﴿الرَّتِلْكَ

ءَايَتُ الْكِتَابِ الْمِينِ ۝۱﴾، بە كىتېبىكى پوونكەرەو، ياخود پۇشن، پېناسەى

دەكات، دوايى دەفەرمۇي: ئىمە ئەم قورئانەمان بە زمانى عەرەبىيى ناردۇتە خوار،

بەلكو بىفامن، دوايى باسى ئەو دەكات كە بەھۇي ئەم قورئانەو، ئىمە

باشترىن بەسەرەت گىرەنەوومان بۇ تۇ فەرەھەم ھىناو، كە پووى دواندن لە

پېغەمبەرى خاتەمە ﷺ، ھەرچەندە پېشتىرىش لە بى ئاگان بووبى

ئىنجا دوايى دىتە سەر باسى يوسف ﷺ كە خەونىكى بىنيو، واش پىدەچى

پېش قۇناعى بالغ بوون بووبى، جا ھەندىك دەللىن: تەمەنى يازدە (۱۱) سال بوو،

ھەندىكى دى دەللىن: تەمەنى دوازە (۱۲) سال بوو، كەمترو زياتر، ھەرچەندە

لە پەيمانى گۇندا دەللى: تەمەنى ھەقدە (۱۷) سال بوو، بەلام وەك دوايى

دەيگەينى، وا پىدەچى پېش قۇناعى بالغ بوون بووبى، كە يوسف خەونىك

دەبىنى، دەللى: من لە خەونم دا خۇرو مانگ و يازدە (۱۱) ئەستىرەم بىنين،

كېنووشيان بۇ دەبرەم، ئەو خەونە بوو بۇ بابى دەگىرپتەو، بابىشى دەللى:

رۇلە! ئەو خەونەت بۇ برايەكانت مەگىرەو، نەوەك پىلانىكت لە دۇر بگىرن،

چونكە شەيتان دوزمنىكى ئاشكرايە بۇ مرۇف، واتە: شەيتان دىنەدان و خوتخوتەى

خراپيان بىخاتە دل، ئىرەيى و ھەسوودىيان بەرانبەر بە تۇ بىجووللىو،

سەرەنجام تووشى زىيانىكت بىكەن .

دوايى موزدە دەدا بە يوسف ﷺ كە ئاوا پەرەردگارت تۇ ھەلدەبىرئىو،

لىكدانەو، ماناي خەونەكانو، لىكدانەو، ماناي فەرموودانت فىر دەكاتو،

چاگەى خۇي لەسەر تۇو لەسەر بىنەمالەى يەعقوب تەواو دەكات، وەك چۇن

پێشتر چاکەى خۆى لەسەر هەردوو بابەت واته: ئیبراهیم و ئیسحاق : بابو
باپیرت تەواو کردووە، بێگومان پەرۆردگارت زانای کاربەجییە .

دەرسى دووهم : ئالقەى یەكەمى بەسەرھاتى یوسف پێكدیئى، كە لە ئایەتى (۷) تاكو

(۱۸) ئایەت، واته: دوازدە(۱۲) ئایەت دەگرتە خۆى، لەم ئالقەى یەكەمەدا، خوا ﷻ
دەست دەكات بە گێڕانەوهى بەسەرھاتى یوسف ﷺ، كە براىەكانى، { واته: دە (۱۰)
برایەگەى دیکەى }، بە پێى ئەو زانیارییانەى لە پەیمانى گۆنیشدا ھاتوون،
چونكە یوسف و بنیامین لە دایكێك بوون بە ناوى (راحیل) و، دە (۱۰) براىەگەى
دیکەیان لە دایكێكى دیکە بوون، یان لە دایكێكى دیکە و، كەنیزەگەگەى، بە
ناوى (لَبِيَّا) یاخود (لَبْنَةُ

بە ھەر حال، ئەو براىانە دەچنە لای بابیان، دواى ئەوهى كە لەبەر خۆیانەوه
دەلێن: بايمان یوسف و براىەگەى (بنیامین)، لە ئیمە زیاتر خۆش دەوى، لەگەڵ
ئەوھشدا ئیمە دە (۱۰) براين، وا دیارە وا تەصەووڕ دەكەن، وەك دواىى باسى
دەكەين.

ئەنجا لە نیوان خۆیاندا نەخشە دادەپێژن كە یوسف بكوژن، یاخود لەسەر
زەمینێكى چۆڵ فرپى بدەن، بۆ ئەوهى كە بابیان زیاتر ڕوو لەوان بكات، دواىى
یەكێكىیان دەلى: نا، نەچن بىكوژن، بەلكو فرپیدەنە قوولایى بیریكەوه، كە
دواىى ھەندىك كاروانچى بۆ خۆیان ھەلى بگرنەوه، دەر بازمان بى، ئیدی دەچن
بۆ لای بابیان و بە گەلەى كردنەوه دەلێن: بۆچى تۆ متمانە بە ئیمە ناكەى، كە
ئیمە دلسۆزین بۆ یوسف؟! بەیانى لەگەڵمان بیتیڤە بۆ سەفەر و گەشت، ئەویش
دەلى: پێم ناخۆشە لێم دوور بكەوێتەوه و دەرستییم گورگ بیخوات، ئەوانیش
دەلێن: ئەنجا ئەگەر ئەو گورگ بیخواو، ئیمەش ئەو ھەموو براىە بین، كەواتە: ئیمە
زیانبارين، ئیدی سەرمەنجام پێكدەكەون كە یوسف بچەنە بیرەكەوه، دەیخەنە
بیرەوه، خواى پەرۆردگاریش یوسف ﷺ ئاگادار دەكاتەوه كە كاتێك دى، تۆ ئەوه
دەخەیهوه بیر براىەكانت، بى ئەوهى ئەوان ھەستى پى بكەن

دواىى دە براىەكە دەگەرێتەوه بۆ لای بابیان و درۆیەك پێكدەخەن، دەلێن:
ئیمە ڕەبازیتمان دەكرد، یاخود پێشبركەمان دەكرد، یاخود نیشانەمان دا دەكردو،

يوسوفمان لە لای كەل و پەلەكانمان بەجئ هیشتبوو، بەلام كە هاتىنەوه، گورگ خوارد بووى، تۆش برۆامان پئ ناكەى، هەرچەندە راستگۆ بىن، ئنجا خوئنىكى درۆينيش واتە: خوئنى گيسكىك، ياخود كاوپرئك، لە كراسەكەى هەلدەسوون، بابيشيان دەلئ: بەلگە ئىو هەر بۆ خۆتان ئەووتان پئكخستوه، من بە شىوهمەكى جوان ئارام دەگرم، هەر پەنا بە خوا دەگرم، لە بەرانبەر ئەوهدا كە ئىو دەلئىن .

دەرسى سىيەم: دەبىتە ئالقەى دووهم، لە بەسەرھاتى يوسوف و، ئەمەيان چوار ئايەت دەگرىتە خۆى ئايەتەكانى: (۱۹ تاكو ۲۲)، كە لەم ئالقەى دووهمەدا، دواى ئەوہى يوسوف فرئ دراوتە نيو بىر، باسى ھاتنى كاروانىك دەگرئ كە ئەوانيش ئاو ھىنەرەكەى خۆيان دەنئىرن بۆ سەر بىرەكەو، كاتىك دۆلچەكە دادەھىلئ، ديارە يوسوف خۆى پئو دەگرئ و دەچىتە نيو دۆلچەكە، ئنجا كە ھەلدەكيشىتەو، لە جياتى ئەوہى ئاو بئ، دەبىنئ مندالئكى تئدايە : دلخۆش دەبئ، دوايى وەك كەل و پەلئكى بازىرگانى پەنھانى دەكەن و، واى پيشاندەن كە ئەوہ ھى خۆيانەو، بە نرخىكى كەم دەيفرۆشن، ئنجا دەيكرئ لە ميسر - ديارە لئىرە باس ناكات، بەلام دوايى بۆمان دەردەكەوئ كە عەزىزى ميسرە كە ھەندىك دەلئ: سەرۆكى سوپاى ميسر بوو، ھەندىك دەلئ: جيگرى سەرۆكى ولاتى ميسر بوو، گرنگ ئەوہى بە وشەى (عزىز) ناوى دەھئىئرئ - ئامۆزگارىى ھاوسەرەكەى دەكات كە پئزى لئ بگرئ، خواش دەفرەموئ: ئاوا بەو شىوہى ئىمە يوسوفمان لەوئ نىشتەجئ كرد، لە بىرەوہ بۆ قەصر، لە قوولايى بىرىكى تارىكەوہ، بۆ رۆشنايى كۆشكىكى رازاوہ .

ئنجا خوا ﷻ دەرى دەخات، كە ھەرچى بىەوئ دەكاتو، زالە بەسەر كاروبارى خۆيدا، بەلام زۆربەى خەلئ نازانن، دوايى باسى ئەوہ دەكات، كە كاتىك يوسوف گەيشتە تۆغيانى تيتو تواناى خۆى: ھەم حىكمەتمان پئدا، ھەم زانىارىيمان پئدا، ئاوا پاداشتى چاكەكاران دەدەينەوہ

دەرسى چوارەم: كە ئالقەى سىيەم دەگرىتە خۆى، ئايەتەكانى: (۲۳ تاكو ۲۹)، واتە: (۷) ئايەت، لئىرەدا مەجنەتى دووهم، لە مالى عەزىزى ميسرپدا بۆ يوسوف دئتە پئش، كە برىتيە لەوہى ھاوسەرەكەى تەماع لە يوسوف ﷻ دەكاتو، خۆى بۆ

پادەنویئیی که زینای لەگەڵدا بکات، بەلام یوسف دەڵێ: پەنا بە خوا، پاشان دەڵێ: وەك وەفا بۆ هاوسەرەگەیتۆ، که پێزی لە من گرتووە خزمەتی کردووم، ستمەکارانیش سەرفراز نابن، من ئەو کارە ناکەم، ئیدی سەرمەنجام (لەسەر رای هەندیک لە زانیان) دەبیته چنگە پرچەیان: ئافەرتەگە دەیهوێ ئی بادات، لەبەر ئەوەی ئەو غولامیەتی و بە قسە ناکات، بۆ ئەو گوناھە، یوسفیش (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) لەبەر ئەوەی بەلگە پەرەردگاری دەبیئ: ئەو ئیمان و عەقیدەیی لە دل و عەقلی دایە، که ئەگەر لەبەر ئەوە نەبووایە، ئەویش دەستی لەبەر دەکردەو و لێی دەدا، بەلام سەرمەنجام یوسف دەیهوێ بچیتە دەری و پادەگات، وە ئافەرتەگەش بە دواى داو، لە دوايەو کراسەگە دەگری و پادەگیشی و دەیدرپێتی، بەلام لە دەرگای دەرەو دەگەنە میردی ئافەرتەگە (عەزیزی میسر) و ئافەرتەگە بوختانیکی بۆ هەڵدەبەستێ و دەڵێ: سزای کەسیک که نیازی خراپەکردنی هەبێ بەرانبەر بە هاوسەرەگەیتۆ، جگە لە زیندانیی کردن، یاخود ئازاریکی بە ئیش، چی دیکەیه؟!

دیاره یوسف ﷺ ئیش وەك بەرگری کردن لە خۆی دەڵێ: ئەو پرکیشیی منی کردو، ئەو موغازەلە منی کردو، وێستووێتی: من خراپەیی لەگەڵدا بکەم، ئەك من دەست پێشخەربەم، واتە: ئەو دەست پێشخەر بوو، دوايی یەگیك لەو بنەمالەییە ئەو کابرایە، (لە نیزیکانی عەزیز) دەڵێ: تەماشای بکە! ئەگەر کراسەگە لە پێشەو درابێ، ئەو ئافەرتەگە راست دەکات، ئەگەر کراسەگە لە دواوێش درابێ، ئەو یوسف راست دەکات، که تەماشای دەکەن: کراسەگە لە دواوێ دراو، واتە: رای کردو لە چنگی، عەزیز بۆی دەرەگەوێ که دەست پێشخەرییەگە لە ئافەرتەگەو بوو

ئەنجا عەزیز دوايی ئامۆژگاری یوسف دەکات دەڵێ: باسی ئەو بابەتە مەگە، بە ئافەرتەگەش دەڵێ: داوای لێبوردن بکە، (واتە: لە من بۆ گوناھەگەت)، چونکە تۆ خەتابار بووی، ئەنجا چ ئەو وای لێ حالی بووبی، که تەنیا چنگە پرچەو دەمەقالییان بوو، یاخود وەك حەقیقەتی مەسەلەگە حالی بووبی، که ئافەرتەگە دەست پێشخەریی کردو: یوسف زینای لەگەڵدا بکات، گرنگ ئەوێهە بۆی دەرەگەوێ که خەتا بە لای هاوسەرەگەیدایەو، بار بەلای ئەودا لارە.

دەرسى پىنجەم: ئالڧەى چوارەمى بەسەرھاتى يوسف دەگرېتە خۇىو، ئايەتەكانى: (۳۰ تا ۳۵) دەگرېتەو، واتە: شەش (۶) ئايەت، لەم ئالڧەى چوارەمەدا ئافرەتانى مىسر (ديارە دەبى ئافرەتانى تايبەت بووبن، گە سەرۇگارىيان بووۋە لەگەل كۇشكى عەزىزى مىسرۇ لەگەل ھاوسەرى عەزىزى مىسرۇدا) لە بەينى خۇياندا گلەيى دەكەن: چۇن دەبى ژنى عەزىز تەماع بكاٹە غولامىكى خۇىو، ھىندەى خۇش بوى، داواى لىبكات گە خراپەى لەگەلدا بكات؟! ئەوېش گە بەو پىلانەيان دەزانى، بۇيە بە وشەى (مكر) پىلان، ھىناويەتى، رەنگە ئافرەتەكان ھەر مەبەستىيان ئەوۋە بووبى: ھانى ئەو ژنە بىدن يوسفىيان پىشان بدات)، ديارە ئەوېش كورسىيانىان بۇ دادەنىو، جۇرە ميوەيەگيان بۇ دادەنى گە پىويستىى بە چەقۇ بى، بۇ ئەوۋى سىى بكرى، يان قاش قاش بكرى، سەرۇ چەقۇشيان دەداتە دەست، ئتجا لەو كاتەدا گە ئەوان سەرگەرمى ميوە خواردن، ياخود ميوە قاش قاش كردن، بە يوسف دەلى: بچۇ بۇ لايان، تاكو خزمەتيان بكات، بۇ ئەوۋە بىبىنن، كاتىك گە دەبىنن، زۇر سەرسام دەبن بە جوانىىو ھەيىبەتى يوسف (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)و، دەستى خۇيان لە تاوان دەبىن، واتە: دەستو پەنجەى خۇيان لە تاوان برىندار دەكەن، گە وا سەرنجيان دەچىتە سەر يوسف، ئاگايان لە دەستو پەنجەى خۇيان نامىنىو، دەشلىن: ئەوۋە بەشەر نىە، بەلگو ئەو فرىشتەيەكى بەپىزە .

ئتجا ژنەگەى عەزىزىش دەلى: ئا ئەوۋە بوو گە سەرگۇنەى منتان لەسەرى دەگرد، ئتجا دانى پىدا دىنى، دەلى: من داوام لى كردوۋە گە لەگەل جىووت بى، بەلام ئەو خۇى پاراستوۋە، ئەگەر ئەوۋى من فەرمانى پىدەكەم، نەيكات، زىندانىى دەگرى، ياخود زۇر زەبوونو رىسوا دەبى، يوسف ﷺ ىش لە بەرانبەر ئەوۋەدا لە پەرۇمردگارى دەپارېتەو، دەفەرمۇى: من زىندانم پى خۇشترەو لەوۋى ئەوان منى بۇ بانگ دەكەن، ئەگەر تۇش پىلانى ئەوان لە من لانەدەى، ئەوۋە من بە لاياندا دەچمۇ لە نەفاماندا دەبم، پەرۇمردگارېشى وەلامى ئەو پارانەوۋى دەداتەوۋە، پىلان و فىلى ئەوانى لى دوور دەخاتەوۋە، چۇنكە خوا بىسەرى زانايە .

دوايىش ھەرچەندە ئەو ھەموو نىشانانە دەبىنن، بۇيان دەردەگەوئ گە يوسف پاك و بەريىە، بەلام دىسان برىارى زىندانىى كردنى دەمن، تاكو كاتىكى

نادیار، یانی: بۆ کاتیك كه گۆتاییه‌كه‌ی دیار نیه، بۆ ئەوه‌ی ئەو (قیل) و (قال) و دەنگ و باسه، گۆتایی پێ بۆ

دەرسی شەشەم: ئالقە‌ی پێنجەم له به‌سه‌رهاتی یوسف ده‌گرت‌ه‌ خۆ‌ی، ئایه‌ته‌کانی: (۳۶ تا ۴۲)، واته‌: حموت (۷) ئایه‌ت ده‌گرت‌ه‌وه‌، له‌م ئالقە‌ی پێنجەمه‌دا، باسی چوونه‌ زیندانی یوسف عليه السلام ده‌کری، که دوو که‌شیش که له‌گه‌ڵیدا هاوه‌ل ده‌بن له‌ زینداند، ئتجا یه‌گه‌یکیان خه‌ون ده‌بینی: که تری گۆشیوه‌و شه‌رابی دروست کردوه‌، بۆ گه‌وره‌که‌ی خۆ‌ی، ئەوه‌ی دیکه‌شیان خه‌ون ده‌بینی: که سینه‌ خواردنیک له‌سه‌ر سه‌ری داناوه‌، بالنده‌ لیان خواردوه‌، داوی لی ده‌که‌ن که ئەو دوو خه‌ونه‌یان بۆ ته‌عبیر بکات، مانایه‌کانیان بۆ لی‌کبداته‌وه‌، یوسف عليه السلام یش ئەمه‌ به‌ هه‌لیك ده‌زانی، که پێش ئەوه‌ی خه‌ونه‌کانیان بۆ ته‌عبیر بکات، بانگیان بکات بۆ خوا په‌رستی، ته‌نیا به‌ندایه‌تی بۆ خوا گردن، دیاره‌ ئەوانه‌ هاوبه‌ش بۆ خوا دانه‌ر بوون، ئیدی به‌لگه‌یان بۆ دینیت‌ه‌وه‌ که بی‌جگه‌ له‌ خوا عليه السلام هیچ که‌س و هیچ شتیک شایسته‌ی په‌رست نیه‌، بۆشیان پروون ده‌کاته‌وه‌ که له‌و خوا به‌ یه‌گه‌رتنه‌ی دا، شوین پێبازی بابو باپیری خۆ‌ی: ئیبراهیم و ئیسحاق و یه‌عقوب، که‌وتوه‌، بۆیان نیه‌ هاوبه‌ش بۆ خوا دابنن، دوا‌ی به‌لگه‌یان بۆ دینیت‌ه‌وه‌ له‌سه‌ر پووجه‌لی شیرک، ته‌نیا راستی، خوا به‌ یه‌گه‌رتن.

ئتجا دوا‌ی دینیت‌ه‌ سه‌ر مانا لی‌کدانه‌وه‌ی خه‌ونه‌که‌یان، یه‌که‌میان که خه‌ونی بینیه‌ تری گۆشیوه‌و، شه‌رابی لی دروست کردوه‌، پێی ده‌لی: تۆ به‌رده‌دی، دووباره‌ ده‌چیوه‌ سه‌ر پێشه‌که‌ی خۆت: شه‌راب ده‌دی به‌ گه‌وره‌که‌ی خۆت، به‌ هی دووه‌میشیان ده‌لی: تۆش هه‌لده‌واسری و (إعدام) ده‌کری، سزا ده‌دری، بالنده‌ش له‌ گۆشتی که‌له‌ی سه‌رت ده‌خۆن، پێشیان ده‌لی: خه‌ونه‌که‌تان ته‌واو بوو، مانایه‌که‌ی به‌و شیویه‌، ئتجا به‌وه‌یان که ده‌زانی، یاخود گومانی زالی و ده‌بی، که ده‌ربازی ده‌بی، پێی ده‌لی: له‌لای گه‌وره‌که‌ی خۆت باسم بکه‌، که من لی‌ره‌ به‌ زوڵم زیندانی کروام، واش پێده‌چی ئەو گه‌وره‌یه‌ی ئەو که‌سه‌ شه‌رابی بۆ دروست ده‌کات، پیاویکی پایه‌دار بووبی، هه‌ندیک ده‌لن: پادشای میسر بووه‌، که عه‌زیز جیگری بووه‌، یاخود به‌رپۆمه‌ری پۆلیس (مدير الشرطة) که‌ی بووه‌، به‌لام شه‌یتان له‌ بیرى ئەو کابرایه‌ ده‌باته‌وه‌، که باسی یوسف بکات له‌لای گه‌وره‌که‌ی

خۆی و، سەرەنجام یوسف عليه السلام چەند سائیکی دیکە بە زوڵم لەو زیندانە دەمێنێتەو، ﴿فَلَيْتَ فِي السَّجْنِ بِضَعَ سِنِينَ﴾، وشە (بِضَع) یش، دەلێن: لە (۳ تا ۹) سائە، هەندیکیش دەلێن: (۷) سائە .

دەرسی چەوتەم: ئالقە ی شەشەم لە بەسەرھاتی یوسف دەگریتە خۆی و، ئایەتەکانی: (۴۳ تا ۴۹)، واتە: چەوت (۷) ئایەت، دەگریتەو لەو ئالقە ی شەشەمەدا، باسی خەون بێننی پادشا دەکری، پادشای میسڕ، کە خەون دەبینی: چەوت مانگای لەر، چەوت مانگای قەڵەو دەخۆن و، چەوت گۆڵە گەنمی لەر (یان: بئ هیژو پیژ)، چەوت گۆڵە گەنمی قەڵەو دەخۆن، پێش سیپی و دەستپۆشتووانی گۆڕو مەجلیسی خۆی گۆدەگاتەو، دەلێ: تەعبیری ئەو خەونەم بۆ بکەن، ئەوانیش دەلێن: ئەو خەونیکی تیکەل و پیکەڵەو، ئیمە شارەزای مانای خەونی تیکەل و پیکەل نین

لێرەدا، لەو گاتەدا ئەو گابرایە ی لە دوو کەسەکە، (دوو هاوێڵە زیندانییەکە یوسف) کە دەربازی دەبی، دوای ماوێهەك، وە بیری دیتەو دەلێ: من هەوائی تەعبیر و مانای ئەو خەونەتان پێ دەلێم، بمتیژن، نەفەرێک هەیه لە زیندان کە مەبەستی پێ یوسف عليه السلام، ئەگەر پێی بلێم و خەونەکە ی بۆ باس بکەم، ئەو لە تەعبیری خەونان باش دەرانی، ئیدی دەچی و پێی دەلێ: ئە یوسف! ئە ی پیاوی راست بیژ! هەوائمان پێبە، بە تەعبیری خەونیکی و، کە چەوت مانگای لەر، چەوت مانگای قەڵەو دەخۆن و، چەوت گۆڵە گەنمی وشک یان لەر و بیهیژو پیژ، چەوتی تەپوتازە یان پێ دان دەخۆن، دیارە یوسفیش تەعبیری خەونەکە ی بۆ دەگات و، لە هەمان گاتیشدا نەخشەشیان بۆ دادەنی، دەلێ: لەمەودوا چەوت سائی پێ هات و بات و پێ باران و بەرەگەت دین، ئنجا ئەو ی کە لەو چەوت سائەدا بەرھەمی دین، لە دەغل و دان، هەلیگرن لە گۆڵەکە ی خۆیدا، باشتەر دەپاریژری، لەو ی کە لە بەین بجی، دوایی چەوت سائی گرانیی و قات و قریی دین و، ئەو ی لە چەوت سائی پێشوودا بەرھەمتان هیئاو، دەتوانن لەو چەوت سائە گرانیی و قات و قریی یەدا، سوودی لی ببینن، دوایی سائی پازدەیم: چەوت سائی هەرزانی، دوایی چەوت سائی گرانیی، ئنجا سائی پازدەیم، دووبارە دەرووی خیر

له خەڵك دهگريتهوهو، خۆای پهروهردگار له فریای خەڵكەكه دی، به دابه زاندنی ئاو له سهريۆه .

دەرسی هەشتەم: ئالقای حەوتەم دەگریته خۆی، ئایەتەکانی: (٥٠ تا ٥٧)، واتە:

هەشت (٨) ئایەت، له خۆی دهگرێ، ئەم ئەلقای حەوتەمهشدا، پادشا دواى ئەوهی، ئەو کەسەى ناردوووەتى بۆ لای یوسف، تەعبیری خەونەكەى بۆ دینیتەوه، سەرى سووردهمیتى و پێى شتیكى زۆر عەجایب دەبێ، كە: خەونەكەى پەیهوندیی بە پازده سالى داهاووی ولاتهكەیهوه هەیه! بۆیه دەلێ: ئەم كابرایەم بۆ بێنن، یوسفم بۆ بێنن، ئنجا دواى ئەوهی نوێنەرەكە دهچێ بۆ لای یوسف عليه السلام، یوسف نایەتەدەر له زیندان، دەلێ: بگەرپۆه بۆ لای گەورەكەت، لیى بپرسە: ئەو ئافەرتانەى كە دەست و پەنجەى خۆیان بریندار كرد، له كاتى میوه خواردندا، كە پهروهردگارى من به فیلهكەیان ئاگاداره، لیى بپرسە: ئەو پرووداوه چى بوو؟ یوسف دەیهوێ: بەر لەوهی له زیندان بیتە دەری، سەرەتا خۆی تەبیریە بکات و پاکیهەكەى خۆی دەربخات، تاكو نیشانهى پرسیارى لەسەر نەبێ، دیاره پادشاش ئەو ئافەرتانە كۆدەكاتهوه لییان دەپرسێ: ئەو كارەى ئیوه چى بوو؟ ئەو كیشەیهی ئیوه چى بوو؟ كە ئیوه هەمووتان گەلە كۆمەكییتان له دژی یوسف دهكرد، داواتان لێدهكرد كە زیناتان لهگەڵدا بکات؟ ئەوانیش گوتیان: پاکیى بۆ خوا هیچ خراپەیهكمان لى نەبینیوه، ژنەكەى عەزیزیش گوتى: ئیستا هەق دەرکەوت: من دەست پێشخەرییم بۆ كرد، من داوام لى كرد كە لهگەڵم جووت بێ، بۆیه ئەو له راستگۆیانە .

ئنجا یوسف عليه السلام دەلێ: ئەوهم بۆیه كرد، تاكو بزانی، (واتە: عەزیزی میسر بزانی) كە من خیانهتم لى نەكردوه، كاتیك ئەو له مال نەبووهو، بیگومان خوا ناهێلى فیلى خیانهتكاران سەرگری

پاشان یوسف وهك خو به كەمگریهك دەلێ: من خوشم به پاك دانانیم، نەفسى خۆم به بى گوناھ دانانیم، چونكە نەفس زۆر فەرمان دەكات بە خراپە، مەگەر له كاتیكدا كە پهروهردگارى بەزەهێ پێیدا بیتەوهو لاىبەدات، بیگومان پهروهردگارى من لیبوردەى میهرەبان و به بەزمییه

ئنجە دووبارە پادشا ئیلحاح دەکات دەلی: بۆم بێتن، من بە تایبەت دەیکەم بە راپۆژکاری خۆم، یاخود کاروباری تایبەتی خۆمی پێ دەسپێرم، ئنجە کاتیک دیت و قسە لەگەڵدا دەکات دەلی: تۆ لەلای ئیمە خامن پیگەو ریزیو، بە ئەمیندارو دلسۆزیش دەزانین، یوسف عليه السلام یش بۆی پیشنیار دەکات کە لەسەر عەمبارەکانی زەوی دایبێت، واتە: کاروباری ئابووری پێ بسپێری، خوشی بە دوو سیفەت بۆ ئەو پێناسە دەکات، دەلی: من پارێزەریشم و زاناشم .

ئنجە خوا دەفەرموی: بەو شیویمە ئیمە یوسفمان لە زەویدا کردە خامن پیگە، کە بۆ هەر شوپێنیک و یستبای، دەیتوانی بجی، واتە: دەست ئاوەڵا دەبی لە میسردا، ئاوا بەو شیویمە ئیمە بەزیمی خۆمان تووشی هەر کەسێک دەکەین کە بمانهوی، پاداشتی چاکەکارانیش زایە ناکەین، بێگومان پاداشتی دواپۆژ بۆ ئەوانە ی کە خامنی برپاو پارێزکاریین، باشتەر لە هی دنیا

دەرسی نۆیەم: ئالقە ی هەشتەمی بەسەرھاتی یوسف عليه السلام، ئایەتەکانی: (٥٨ تا ٦٢)، یانی: پێنج (٥) ئایەت دەگریتە خۆیو، دەرسی نۆیەمی ئیمە پێکدێت، لەم ئالقە ی هەشتەمەدا خوا تبارک و تعالی باسی براپەکانی یوسف عليه السلام دەکات، کە کاتیک فاتو قریو گرانیی بەسەر و لاتدا دی، دیارە لە حەوت سالی دووھەدا بوو، دین بۆ میسر، بۆ ئەوەی کە باراش و ئازوو قە بکرن لە میسر و ببەنەو، دەبیستن کە لە میسر دەغل و دان هەیه، پاشەگەوت کراو، دیارە بە پێی نەخشەکە یوسف عليه السلام

ئنجە کاتیک کە بارەکانیان بۆ بار دەکات واتە: دەغل و دان و زەخیرە دەبنەو، کە دیارە دەبی دە (١٠) کەس بوون، هەرچەندە لێردا تەفاسیلی نەهاتو، بەلام بە پێی سیاقی ئایەتەکان دەزانری: یوسف دەبی لیی پرسی بن: ئیو کیو و لە کوئی دین؟ ئیو چەند کەسن؟ ئەوانیش گوتووین: ئیمە هەموومان دوازدە براین و براپەکی دیکەشمان لە مالی، هەلبەتە ئەویش پرسیویەتی: بۆچی نەهاتو؟ گوتووین: لەبەر ئەوەی براپەکی دیکەمان هەبوو، ئەو دوو براپەمان پێکەو لە دایکینو، باپمان زۆری خوشدەویست، بەلام ئەو براپەمان لەبەین چوو، ئیستاش باپمان دلی بەو براپەکی دیکەمان خوشە کە ناوی (بنیامین)ەو، برای ئەو براپە بزربوویمان، دەبی ئاوا تەفاسیلیکیان بۆ باس کردی .

چونکە یوسف دەلی: دەبی ئەو بڕایەتانەم بۆ بیین، ئەگەر نەبێین، جاریکی دیکە مەیهەنەو بۆ لای من، بۆ باراش بردن و زەخیرە بردن، توحنی ولاتی ئیمە نەگەون !

ئەوانیش بەلێنی پێدەدەن: هەول لەگەڵ بایمان دەدەین کە لەگەڵمان ئێرنی بدات، دوایش یوسف بە بەردەستەکانی، بەو گەنجانەی کە لەبەر دەستی دا کاریان کردو، دەلی: نرخ باراش و زەخیرەکی کە هیناویانە، بۆیان بخەنەو نیو بارەکانیان، تاكو کە گەرانەو بیبینن، جاریکی دیکە بگەرێنەو بۆ لامان !

دەرسی دەیهەم: کە ئالقای نۆیەم پێکدێنی، ئایەتەکانی: (۶۳ تا ۶۸) واتە: شەش (۶) ئایەت دەگرتە خۆی، باسی ئەوەیە: کاتیکی دەگەرێنەو بۆ لای بابیان بە باراشەو، بارەگان دەخەن و ئیسپراحت دەگەن، هەوالی پێدەدەن کە ئیمە لیمان قەدەغە گراو جاریکی دی بچین باراش و زەخیرە لە میسر بیین، مەگەر بڕایەگەمان لەگەڵمان بنێری، واتە: بنیامینی برامان !

ئەویش دەلی: ئایا چۆن تێتان را ببینم و متمانەتان پێبکەم، مەگەر هەر ئیو نەبوون کە متمانەم پێکردن دەربارە یوسف، بەو شیوێیە بەو دەرەتان برد!! بەلام دوایی جوړه ئومێدەوارییەکیان دەدات کە لەگەڵیان بنێری، لەبەر ئەوەی زۆر پێویستییان بە باراش و زەخیرە بوو و گرانیی بوو.

ئەجا کاتیکی بارەکانیان دەگەنەو تەماشای دەگەن: نرخ باراش و زەخیرەکیان خراوتەو نیو بارەکانیان، دەلین: ئەی بابە! ئیمە چی دیکەمان دەوی؟ ئەو نرخ و پارە، یاخود کەل و پەل کە باراشەگەمان پێی کپیو، ئەو زەخیرەمان پێی کپیو، بۆمان نێردراوتەو، ئەجا ئەو بڕایەمان لەگەڵ بنێر، بۆ ئەوەی زەخیرە بۆ مال و خێزیمان بینن، بەهۆی ئەو بڕایەشمانەو، باریکی دیکە زیاد دەگەین، چونکە ئەوەی پێشتر کەمە

ئەجا بابیشیان: یەعقوب (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) دەلی: لەگەڵتان نانێرم تاكو پەیمانم پێ نەدەن، مەگەر هیچ چارەتان نەبی و دەورتان بگیری، ئەگەرنا دەبی پارێزگاریی لی بکەن و بیهیننەو

ئىنجا ئەوانىش بەلئىنى پى دەمدەن، دوايى بابيان ئامۇژگاريان دەكات، دەلئى: ھەمووتان لە دەرگايەگەو مەچنە ژوور، بەلكو لە چەند دەرگايەكى جياوازەو، بچنە شارەگەو، ديارە مىسپىش وەك ھەموو ولاتانى دىكەى ئەو كاتە بوو، ھەموو دەولتەتان شووراو دەروازەيان ھەبوو، پىيان دەفەرموى: لە چەند دەروازەيەكى جۇراو جۇرەو بچنە ژوور، ئىنجا ئايا لەبەر چاوو زار لىيان ترساو، ياخود لەبەر بارى ئەمنىى بوو بۇ ئەو گومانى خراپيان پى نەبردئى؟ ھەر چۇنى بى: بە پىيى ئامۇژگارىى بابيان لە چەند دەروازەيەكى جۇراو جۇرەو دەچنە ژوور، خواش دەفەرموى: ئەو ھەر شتىك بوو يەعقوب وىستى پىيان بلئى، ئەگەرنا ئەو مى خوا بىھوى، ھەر ئەو دىتە دى .

دەرسى يازدەيەم : كە ئاللقەى دىمەمەو، ئايەتەكانى: (۶۹ تا ۷۹)، واتە: يازدە (۱۱)

ئايەت دەگىتە خۇى، لەم ئاللقەيەى دىمەمەدا لە بەسەرھاتى يوسف ﷺ، باسى ئەو دەكرئى، كە دواى ئەو مى براىەكان دەچن بۇ لاي يوسفو، دەچنەو بۇ ھىنانى زادو زەخىرە، يوسف بىيامىنى براى جيا دەكاتەو، خۇى پىدەناسىتىو، ئامۇژگارىى دەكات كە دل ناپرەحت نەبى

ئىنجا دواى ئەو كە بارەكانيان بۇ ساز دەكاتو زادو زەخىرەيان بۇ دەپچنەو، ئەو رەبەيەى دەغلەكەيان پى پىواو، ئەو ئامپازەى كە دەغلەكەيان پى پىواو {كە ھەم بە (سقاية) ناوى ھاتو، ھەم بە (صواع)ىش}، دىخاتە نىو بارى براىە گچكەگەيانەو، واتە: بىيامىنى براى دايكىىو بابىي، ئىنجا دوايى رادەگەيەنرئو جارچىيەك جار دەدات، دەلئى: ئىو دەن دزىتان كىردو، ئەوانىش دەلئى: چىيتان لى ون بوو؟ دەلئى: ئىمە ئەو ئامپازەى كە باراشەگەى پى پىوراو، بارەكانى پى پىوراو، - كە وەك تەنەگەو رەبەك وا بوو، بەناوى: (صواع)و (سقاية) ھاتو، ئەو ھەمان لى ون بوو، كە ئەو ھەش دەفرى تايبەتى پادشاىە، ھەندىك دەلئى: لە زىر بوو، ھەندىك دەلئى: لە زىو - ئىنجا دەلئى: ھەر كەسلىك ئەو ھەمان بۇ بىتتەو، مەن بارىك زەخىرەى بە خەلات دەدمى، ئەوانىش دەلئى: بۇ خۇتان دەزان: ئىمە نەھاتووین خراپەكارىى لە زەویدا بكەينو، جارى دوو ھەمانە دىينو، ئىمە قەت دز نەبووین، ئەوانىش دەلئى: ئەو كەسە سزى چىيە، ئەگەر ئىو درۇتان كىرد، ئەگەر ئەو دەفرە دزراو لە بارى

یەگێکتاندا دۆزرایەوه؟ دەلێن: ھەر گەسیك لە بارەگەیدا دۆزرایەوه، خۆی دەبیته پاداشتی، واتە: دەبیته گۆیلە ی ئەو گەسە گە دزییەگە ی لێکردو، - گە دیارە بە پێی دینی یەعقوب سزای دزیی وا بوو، یان ئەوان خۆیان ئەو جوۆرە سزایە دادەنێن گە سزایەکی قورسە، وەك داكوگیی کردن لەسەر ئەو گە ئەوان بەرپێن لەو تۆمەتە ! - بەو شیۆویە سزای ستەمکاران دەدەیتەو .

ئەجا دەست دەکات بە پشکنینی بارەگانیان، پێشێ باری ھەموویان دەپشکنێ، تێیاندا نابێ، دوا یی دینە سەر باری بنیامین، گە دەپشکنن، دەبینن لەوێ دایە، گە دیارە بە ئیتتیفاق لە نیوان یوسف و بنیامیندا ئەو تەگبیرە گراو

ئەجا خوا عزوجل دەفەرموێ: ئاوا بەو شیۆویە نەخشەمان بو یوسف دانا، چونکە بە پێی بەرنامەو یاسای پادشای میسر، بویان نەبوو بیکەنە گۆیلە، ڕەنگە سزایەگە ی زیندان یی کردن بووبێ، یان سزایەکی دیکە بووبێ، بو وینە: غەرامە یەکی دارایی بووبێ، بەلام بە پێی دینی یەعقوب، یان ئیجتیھادی ئەو دە (١٠) گورپی، ئەو کاتە ھەر گەسیك دزیی لە گەسیك کردبایە، دەبوو بە گۆیلە ی ئەو گەسە گە دزیی لێ گراو، ئەوانیش دەلێن: ئەگەر دزیی بکات و دزیی کرد بێ، ئەو بەرایەگەشی کاتی خۆی، ھەر دزیی کردو، {گە مەبەستیان پێی (یوسف)ە}، بەلام یوسف ئەو لە دلی خۆیدا پەنھان دەکات، گە دیارە تۆمەتی گە پێی دەگەن و دەلێ: ئیو زۆر خەلکی خراپن، - بەلام لەبەر خۆیەو ئەو دەلێ - خوا زاناترە بەو ی گە ئیو دەلێن

ئەوانیش تەکلیفی لێ دەگەن، دەلێن: ئە ی عەزیز! بابێکی پیری بە تەمەنی بە سالداجووی ھەیە، یەگێك لە ئیمە لە جیبی وی گل بدەو، ئیمە دەبینین تۆ لە چاکە کارانی، واتە: مۆلەتی ئەو بدە، بەلام یوسف ﷺ دەلێ: پەنا بە خوا، گە ئیمە جگە لەو گەسە ی کەل و پەلی خۆمانمان لە بارەگە ی ئەودا دۆزیو تەو، گەسیکی دیکە گل بدەینەو، گەسیکی دیکە بگرین و بیکەینە گۆیلە، ئەگەر وا بکەین: ئیمە لە ستەمکاران دەبین، بۆیەش نالێ: جگە لەو گەسە ی گە دزیی کردو، چونکە دزیی نەکردو، بەلگە دەلێ: جگە لەو گەسە ی گە شتەگە ی خۆمانمان لەلای ئەو دۆزیو تەو، لەو شدا راست بوو، دوا یی دەلێ: ئەگەر جگە لەو گل بدەینەو و سزا بدەین، ئەو کاتە ئیمە لە ستەمکاران دەبین، ئیمەش ستەم ناکەین

دەرسی دوازدەھەم: کە ئالقەی دەیمە بەسەرھاتی یوسف عليه السلام دەگریتە خۆی و نایەتەکانی: (۸۰ تا ۸۷)، واتە: ههشت (۸) نایەت دەگریتەو، باسی ئەوێە کە دواى ئەوێ براىەکانى یوسف عليه السلام نائومید دەبن، لەوێ یەکیک لەوان لەجیاتى (بنامین) گەل بداتەو، لە سزای ئەویدا کە ئەو دەفرەى زەخیرەکەى پى پیاو، کە دەفرىکى تاییەتیی پادشا بوو، لە بارەکەى دا دۆزراوئەو، لە سزای ئەویدا بە پى دینى یەعقوب عليه السلام، کە یوسف گوتوویەتی: چى لى بکەین و سزایەکەى چییە؟ ئەوانیش بە پى دینى خۆیان، کە بە حوکمی شەریعەتیی یەعقوب ئەو بوو: هەر کەسێک دزی لە کەسێک بکات، دەبوایە ببیتە گۆیلە لەلای ئەو کەسە، ئتجا ئایا بۆ ماوێ هەتا هەتایە، یاخود بۆ ماوێ چەند سائیک؟!

وهك پیشتریش گوتمان دەشگونجی ئەو جورە سزایە تەنیا پیشنیاری براىەکانى یوسف بوو بۆ، هیچ پەيوەندى بە ئایینى یەعقوب و شەریعەتەکەییەو نەبوو بۆ، من ئەم رایەم پى پەستە

دواى ئەوێ کە لى نائومید دەبن، جیگۆرکە بەو براىە بکات و یەکیکى دیکە بپیتە شوینی، لەبەر دلى بابیان، لەبەر خۆیانەو گۆبوونەو دەکەن و دەرو، بەلام گەرەکەیان، - ئەوێ لە هەموویانەو بە تەمەنتەرە - بە سەرزنەشت گردنەو بە براىەکانى دەلى: بۆ خۆتان دەزانن! کە گاتى خۆى بابتان پەیمانیکى پتەو لى وەرگرتن، پیشتریش کەمتەر خەمییان کرد دەربارەى یوسف، کە نەتانیاراست، بەلکو خستتانه بیرو چالەو، ئیستاش من ئەم سەر زەمینەى میسر بەجى ناهیلەم هەتا یان بابم مۆلەتم دەدا کە بگەرپمەو بۆ لای، یاخود خوا جل جلاله دروویەکەم لى دەگاتەو و خواش باشتەین بریار دەرو باشتەین دروو لیکەرەو، ئتجا ئامۆژگارییان دەگات دەلى: بگەرپنەو بۆ لای بابتان، پى بلین: بە پى ئەوێ کە ئیمە بیتیمان گورەگەت دزی کردو، ئیمە هەر شایەدی لەسەر ئەو دەدەین کە خۆمان زانیومانە، بەلام نازانین دیو پەنھانی شتەکان چۆنە، پارێزەر نین بۆ ئەو، نازانین چى لە ئارادا هەیه؟ چونکە لە تەفسیرەکاندا هاتو: دواى ئەوێ کە ئەو دەفرە لە بارى بنیامیندا دەدۆزیتەو، براىەکانى سەرزنەشتی دەکەن، دەلین: بۆچى وات کردو؟ دەلى: من وام نەکردو، دەلین: ئەدی کى خستوویەتە نۆو بارەکەى تۆو؟ دەلى: ئەو کەسەى کە جارى یەکەم پارەکەى خستبۆو نۆو بارەگانتان، هەر ئەویش ئەوێ خستۆتە نۆو

بارەگەى مەهەو، مە نازانە چۆنە! بۆیەش زۆر بە جەزمى نالین: کۆرەگەى تۆ دزیی کردو، بەلکو دەلین: ئیمە ئاگاداری پەنھان نین، بەلام بە پڕوالەت، لە باری وى دابوو، پرسیاریش بکەن لە خەلکی ئەو شارە، کە ئیمە تێیدا بووین، لەو کاروانەش بپرسن کە ئیمە لەگەڵیدا بووین، کە دیارە ھەر ئەو دە (۱۰) کۆرە نەبوون، خەلکی مەنتیقەکە بە گشتی بوون، کۆرانی یەعقوبیش یازدە (۱۱) بار بوون بە (بنیامین) ھو، ئنجا کە ئاوا دەلین، یەعقوب عليه السلام یش دەلی: بەلکو نەفستان شتیکی بۆ پازاندوونەو، ئەوەتان کردو، منیش بە شیوہیەکی زۆر جوان خۆم پادەگرم، زۆر نیزیکە خواش ﷻ ھەموویانم پیکەو بۆ بێتیتەو، بە ھەموویانم شاد بکاتەو، بیگومان خوا زانای کاربەجییە

ئنجا پشستیان تێدەگات و دەرواتو، زۆر خەفەت بۆ یوسف دەخوا، لە پەژارمیان چاوی سپی دەبن، یانی: زۆر خەفەتبار دەبیو، نەخۆشیی چاو سییتی بەسەردا دی، کە ھەندیک دەلین: بریتی بوو لە گویری، ئەوانیش گلەیی لێدەگەن دەلین: تۆ بەردەوام ھەر باسی یوسف دەکەى! تاگو زۆر گەنەفت دەبی، یاخود لە بەین دەجی، واتە: گلەیی لێدەگەن، دەلین: تۆ بۆجی ئەوەندە خەفەتی بۆ دەخۆی؟ ئەویش دەلی: مەن خەفەت و پەژارەى خۆم تەنیا بۆ لای خوا دەردەبێرم، ئەوەى مەن دەیزانم، ئیوە نایزانن.

ئنجا ئامۆزگاریان دەگات و دەلی: پۆلەکانم! بچن لە یوسف و لە براپەگەى بگەرێن، لە بەزمی خوا ئائومیڤ مەبن، لە فەرەحیای خوا، لە دەرووی خوا، ئائومیڤ مەبن، چونکە تەنیا گۆمەلێ بیروایان لە بەزمی خوا ئائومیڤ دەبن

دەرسی سێزدەھەم: کە ئالقمەى دوازدەھەمى بەسەرھاتی یوسف دەگریتە خۆی، ئایەتەکانی: (۸۸ تاگو ۹۸) واتە: یازدە (۱۱) ئایەت، دەگریتەو، لەم یازدە (۱۱) ئایەتەدا بۆ جاری سێھەم باسی چوونەوێ کۆرەکانی یەعقوب عليه السلام دەگات بۆ میسر، کە ئەو کات، تەنیا نو (۹) برا ماونەو :

۱ - یوسف لەوێیە

۲ - بنیامینی براشی لەلای خۆی گل داوێتەو، لە بەرانبەر ئەو دەفەردا کە لە بارەگەیدا دۆزراوێتەو

۳- بىرايە گەورەكەشيان كە لە پەيمانى كۆندا دەلى: ناوى (رؤبين) بوو، ئەوئىش ديارە ھەر لەوى نەچۆتەو، مانای وايە (۱۲ - ۳ = ۹) نۆ كەسيان ماونەو.

ئىجا كاتىك ئەو نۆ بىرايە دەچنەو، پىي دەلىن: ئەى عەزىز! ئىمە مال و كەسو كارمان زۆر تووشى ھەژارىي و نەدارىي بوون، { ديارە گرانييەكە ھەوت (۷) سالى پەبەق درىژەى كىشاو }، ئىستاش نرخىكى كەممان ھىتاو، بەلام تۆ بە پىي نرخى چاك بارەكانمان بۆ تەواو بكة، چاكەشمان لەگەلدا بكة! بىگومان خوا پاداشتى چاكەكاران دەداتەو، واديارە مەبەستيان لەو كە دەلىن: چاكەمان لەگەلدا بكة! واتە: ئەو بىرايەمان لەگەل بنىرەو بماندەو .

ئىجا يوسف عليه السلام چى دىكە تەحەممول ناكات، خويان لى نەناس بكات، بۆيە خويان پى دناسىنى و پىيان دەلى: ئايا لە يادتتەنە چىتان بە يوسف و بىرايەكەى كرد؟ كە ئىو ئەو كاتە نەزان و نەفام بوون، كە ئەو جۆرىك لە پۆزش بۆ ھىتانەو ھىيانە، واتە: ئىو نەفام بوون، دىنا واتان نەدەكرد، ئەوانىش دەلىن: ئايا تۆ يوسفى؟! دەلى: بەلى، من يوسف ئەمەش بىرايەكەمە، خوا چاكەى لەگەلماندا كردو، ھەر كەسىك پارىزگار بىو، خۆراگرىي، بىگومان خوا پاداشتى چاكەكاران زايە ناكات، ئەوانىش دانى پىدا دىتن و دەلىن: سوپند بە خوا، خوا تۆ بەسەر ئىمەدا ھەلباردو و ئىمە خەتابار بووين، واتە: تۆ شايستەتر بووى كە خوا ھەلبارى، ئىمەش كاتىك ھەسوودىيمان پى بردى، خەتابار بووين، ئەوئىش دەلى: ئەمرو ھىچ گلەبىيەكتان لى ناكەم، خوا لىتان ببوورى، خواش بە بەزمىترىنى بە بەزمىيانە، ئەم كراسەم بەرن بەسەر دەم و چاوى بايمى دابدەن، تاكو دووبارە چاوى چاك بنەو، لەو نەخۆشىيەو، ھەموو خزم و كەسوکارەكەشتان بىنن، مال و مەدالەكانىشتان بىنن .

ئىجا كاتىك كە كاروانەكە جىادەبىتەو دەروات، بابيان ھەر لەوئو، - لەسەر زەمىنى كەنەنەو، دەلى: من بۆنى يوسف دەكەم، ئەگەر بە بەھەلەداچووم لە قەلەم نەدەن، ئەوانىش دەلىن: بە خوا تۆ ھەر لە بەھەلەداچوونى پىشەيت دى، بەلام كاتىك كە موژدەمەر دى و كراسەكە بە چاوى يەعقوب دەداو، چاوى چاك دەبنەو، پىيان دەلى: ئايا پىم نەگوتن: ئەوئى لە لايەن خواو دەيزانم، ئىو نايزان؟

ئەوانىش دەلىن: ئەى بابە! داۋاي لىيوردنمان بۇ بىكە لە گوناھەكانمان،
بىگومان ئىمە خەتابار بوۋىن

ئەۋىش دەفەرەمۇ: لەمەو دوا داۋاي لىيوردنمان بۇ لە پەرۋەردگارم دەگەم،
بىگومان ھەر ئەو لىيوردەو بە بەزىيە

دەرسى چۈشەندۈرۈش: كە دەبىتە ئالغەى سىزدەيەم كۆتايى لە بەسەرھاتى يوسوف

ﷺ، ئايەتەكانى: (۹۹ تا ۱۰۱)، واتە: سى (۳) ئايەت، دەگريئەو، باسى دوا ئالغەى
بەسەرھاتى يوسوف ﷺ كە لە قورئاندا گىردراۋەتەو، كە ئەمجارە كۆرەكانى
يەعقوب بۇ جارى چۈرەم دەچنەو بۇ مىسرو بابو دايكى يوسوفىش، چەند
خىزانى بوون، ھەموويان، ھەموو خىزم كەسيان، كە لە پەيمانى كۆندا دەلى:
ھەتا ھەشتا كەس بوون، ھەموويان دەچن بۇ مىسرو لە دەرۋازى كۆشك دەچنە
ژوورو، لە يوسوف ﷺ ۋە ژوور دەگەون، ئەۋىش دەلى: ۋەرنە نىو مىسرو بە
مۆلەتى خوا، بە ويستى خوا، ۋەرن بە دلتاييەو، ئنجا بابو دايكى دەباتە سەر
تەختى حوكمپانى، بارەگاي ەرش، واتە: ئەو تەختى حوكمپانى كە لەسەرى
دانىشتەو، پاشان ھەموويان، واتە: ھەم بابو دايكى، ھەم يازدە برايەكەى،
گىرنوۋشى بۇ دەبەن .

كە بە تەكىد لىرەدا مەبەست لە گىرنوۋش واتە: بە جۆرىك سلاۋى لىدەگەن
كە ناۋى لىنراۋە سەجدە، كە ئىمە دواتر بە تەفصيل باسى دەگەين، بىگومان
مەبەست گىرنوۋشى عىبادەت نىە، چونكە گىرنوۋشى عىبادەت، تەنيا بۇ خوا
دەبىردى، يەعقوب ﷺ يوسوف كە دوو پىغەمبەرى پاىە بەرزى خوان، بە
تەكىد قىبۇل ناكەن سەجدە بۇ غەيرى خوا بىردى، ۋەك دوايى باسى دەگەين:
ۋشەى (سجدة) لە بەكارھىنانى قورئانداۋ لە زمانى ەپەبىيشدا: بۇ ھەر كام لە :

۱- دەست بە سىنگەو گرتن

۲- رېز لىگرتن

۳- سلاۋ كىردن

۴- جۆرىك لە چەمىنەو، بەگاردى ۋ مەرج نىە سەر بخريئە سەر زەوى، ئنجا پىي
بگوتى: سەجدە، چونكە خۋاي پەرۋەردگار باسى سەجدەى دارو درەخت دەگات،

کە سیبەرەمەکیان لەسەر زەوییه و باسی چەمینەووی دارو درەخت دەگات، بە لای راست و چەپ دا، کە با دەیهێنێ و دەبجووێنێ، کە دیارە ئەوێش مەبەست پێ چەمینەووی جوړیک لە لار بوونەوویە.

ئەجا یوسف ﷺ لیژەدا بە بابی دەلی: بابە گیان! ئا ئەو مانا و سەرەنجامی ئەو خەونەمە کە پێشتر بینیوووم، ئێستا پەرۆردگارم خەونەگەمی بە راست گیرا

کە زۆر لە زانیان دەلێن: لە نیوان هاتنەدی ئەو خەونەو، واتە: سەرەنجامەگەمی کە هاتۆتە دی و دەرکەوتوو، خەون بینیوەگەدا: چل (۴۰) سالی پەمەق بوو، چونکە یوسف بە مەدالیی خەونەگەمی بینیو، بەلام کاتیک کە تەعبیرەگەمی هاتۆتە دی، گەرە بوو ! (تأویل) یش بە مانای سەرەنجامە، لە (أَوَّلَ) هەو هاتو، (أَلْ يُولُ أَوَّلًا)، واتە: (رَجَعَ، يَرْجِعُ، رُجُوعًا)، یانی: ئەو سەرەنجامەمی کە لە شتیک دەرەگەووی، لیژەدا: (تأویل)، یانی: گیرانەووی خەون بو ئەو سەرەنجامەمی کە تییدا دێتە دی، دەلی: ئەو سەرەنجامی خەونەگەمە، خۆی پەرۆردگارم بەراستی گیرا .

ئەجا یوسف ﷺ زۆر بە ئەزاکەت و ئەجابه تەو دەلی: پەرۆردگارم چاکەمی لەگەڵ مندا کرد، کە منی لە زیندان دەرھێنا، باسی بیرەگە ناکات، بۆ ئەووی دلی برایەگانی ئازار نەداو، ئیجرا حیان نەگات و شەرمەزاریان نەگات، بەلکو باسی ئەو دەگات کە خۆی پەرۆردگار چاکەمی لەگەڵ کردوو لە زیندان دەرھێناو، کە تۆمەتی پیکرا بوو، هەرۆها دەلی: خوا چاکەمی لەگەڵ مندا کردوو کە ئیوێشی لە بیابانەو هینا، دواي ئەووی کە شەیتان بەینی من و برایەگانی تییدا، لیژەش دا خۆی پێش دەخات، دەلی: شەیتان بەینی من و برایەگانی تییدا! بیگومان پەرۆردگارم بۆ هەر کاریک بیەوی، زۆر پەنھانکارو لیژانە، هەر ئەو زانی کاربەجییە .

ئەجا لە پەرۆردگاری دەپارێتەووی، دەفەرموی: ئەمی پەرۆردگارم! تۆ هەم حوکمرانییت بە من داوو دەست رویشتووت کردوووم، هەم لە مانای لیكدانەووی خەونانت فیژ کردوووم، مانای لیكدانەووی هەر قسەبەگت فیژ کردوووم، کە لە مەرەمەگەمی و لە مەبەستەگەمی تیبگەم

چونکە (أَحَادِيث) کە کۆی (حَدِيث) ه، مەرج نیە تەنیا بە مانای خەون بێ، بەلکۆ هەر قسەیەکە کە سَیِّک دەیکات، ئەگەر تۆ مەبەستەکی پشێوەی بزانی، ئەو شتێکی گرنگە، یوسف عَلَيْهِ السَّلَام بەو شیوەیە بوو، یاخود مەبەستی لە: (تَأْوِيل الْأَحَادِيث) یانی: فەرماشتەکانی خوا، وەحیی و پەيامی خوا، چاک لە مەبەست و ماناو مەرامەکی تیڭە، ئنجا دەفەرموی: ئەو بەدیھێنەری ئاسمانەکان و زموی! تۆ سەرپەرشتیارمی لە دنیا و دوا رۆژدا، بە ملکەچی بمریتەو، وە دەگەڵ صالحان و چاکانم بخە

ئەمە سێزدە (۱۳) ئالْقَهْکە، کە زنجیرە بەسەرھاتی یوسف عَلَيْهِ السَّلَام لە قورئاندا پیکدینن

دەرسی یازدەھەم و کۆتایی: ئەنجامگیری: کە ئەمیش دە (۱۰) ئایەت دەگریتە خۆی، ئایەتەکانی: (۱۰۲ تا ۱۱۱)، واتە: کۆتا ئایەتەکانی سوورەتی یوسف، کە خوا سُبْحَانَكَ لەم دە (۱۰) ئایەتەدا سەرمتا، ڕوو لە پیغمبەری خاتەم وَعَلَيْهِ السَّلَام دەکات، کە ئەوانە لە هەوالەکانی نادیارن، بۆ تۆمان سروش کردوون، واتە: نە خۆت زانیوتن، نە کۆمەلگا و دەورووبەرگەت، نە هیچ کەس ئاوا نەیزانیوە، دوایی دەفەرموی: تۆ لە لایان نەبووی کاتیک کە هەموویان لەسەر ئەو پیلانە کۆبوونەو، کە بریتی بوو لەوێ یوسف عَلَيْهِ السَّلَام لە بابی دابرن، بیکوژن، یاخود بیخەنە چال و بیریکەو، کە دوایی ئەوێ دووھمیان کرد، تۆ لەوێ نەبووی، کەواتە: ئەو هەموو وردەکاریانە کە خوا سُبْحَانَكَ بەیان کردوون، کە مەرج نیە لە کتیبە پێشووەکانیشدا بەو شیوەیە بووبن، کە ئیسمە ئیستا تەماشای پەیمانی کۆن دەکەین، زۆر حالەتی دەروونی، وەک: ھاندەری یوسف کە ئەوێ گوتەو، ھاندەری وان کە وایان کردەو، ھاندەری عەزیزی میسر، کە فلان قسەیە کردەو، ھاندەری ئافرەتە کە کە بوختانی بە یوسف کردو... ھتد، ئەو هەموو وردەکاریانە، کە تەنیا خوا پێیان ئاگادار بوو، لە پەیمانی کۆندا نین .

دوایی دەفەرموی: تۆش ھەرچەندە بتهوێ و سوور بێ، زۆربەیی خەلکی ھەر ئیمان ناھێتن، ئەگەرنا دەبوو ھەر بەو کە تۆ بەسەرھاتیکی وەک ئەم بەسەرھاتە یوسفیان بۆ دەخوینتەو، بەو هەموو وردەکارییەو، کە خۆشت نەخویندەواری، گەلەکەشت نە شارمزاو نەخویندەوارن، کە ئەم بەسەرھات

گىرپانەھومىيە لە ھىللە گشتىيەكانيدا، پىك وەك ئەھومىيە كە لە پەيمانى كۆندا ھاتو، كە لەلای خاوەن كىتەبەكانە، دەبوو ھەر ئەو بەكەنە بەلگە لەسەر ئەو كە تۆ پىقەمبەر خەيىرى، بەلكو زۆر لايەنى پەنھان كە لە قورئاندا باس دەكرىن، لە بەسەرھاتەكان، لە كىتەبە پىشووھەكاندا نىن، ياخود لە ویدا بە ھەلە باسكراون و دەستكارى كراون، قورئان ئەوانەش راست دەكاتوھ .

دوايى دەفەرموى: تۆ لە بەرانبەر ئەوھدا كە پەيامى خاويان پى دەگەيەنى، ھىچ كرى و پاداشتيان لى داوا ناكەي، چونكە ئەو ھەر بىرخەرھومىيە بۆ ھەموو جىھانيان، دوايى خوا ﷻ باسى ئەو دەكات كە زۆر نىشانە ھەن لە ئاسمانەكان و زەمىدا، ئەو بىپرواينە بە لاينا پەت دەبن، بەلام وەك پشتيان تى بكەن، بە چاوى عەقل و دل سەرنجيان نادەن، پەنديان لى وەرناگرن، وەك نىشانەي خوا مامەلەيان لەگەلدا ناكەن

دوايى دەفەرموى: زۆر بەشيان بپروا بە خوا ناھيىن، مەگەر ھاوبەش بۆ خوا دانەربىن، واتە: كاتىك كە دان بە بوونى خوادا ديىن، شىركى دەخەنەگەل، دان بە بەدەيھىنەرايەتتى و پەرورەدگاريتتى و خاوندارىتتى خوادا ديىن، بەلام لە بەندايەتتى كردن و لە پەستى خوادا، ھاوبەشان پەيدا دەكەن، ھاوبەش بۆ خوا دادەنيىن

دوايى خوا ﷻ ھەر پەشەيان لى دەكات و دەفەرموى: ئايا دلتيان لەوھى كە داپۆشەريك لە سزاي خوا بويان بى، ھەريك بەلەيەك كە دايانبووشى، دلتيان لەوھى كە بەلەيەكى واين بۆ بى، ياخود (ساعة) واتە: ئاخىر زەمان كتوپر بى، ئەو دنيايە تىكجى بەسەرياندا، بى ئەوھى ئەوان ھەستى پى بكەن، ئايا دلتيان ؟! دوايى بە پىقەمبەر ﷺ دەفەرموى: بلى، ئا ئەمە رىبازى مە، خۆم و ئەوانەي كە شوينم كەوتوون لەبەر رۆشنايى دا بەرھە خوا بانگەواز دەكەين، پاكى بۆ خوا، مەن لە ھاوبەش بۆ خوا دانەران نيم .

پاشان خوا ئەو راستىيە رادەگەيەنى و دەفەرموى: لە پىش تۆدا بەس پياوتمان بە پىقەمبەر رەوانە گردوون، لە خەلكى شارە قەلەبالغەكان، واتە: نە ئافرەتمان ناردوون، نە خەلكى لادى و بيايان نشيتيشمان ناردو، چونكە دەبى كەسانىك ببە نوينەري خوا، كە عەقل و ھۆشكى ھۆشيارو دلتيكى بيداريان ھەبى،

لە نیۆ قەلەبەلغیی دا ژیا بن، بە عادتو نەریتی خەلک شارەزا بن، ئنجا پیاوانیش زیاتر دیارە شایستەن کە ئەو باری قورسی پیغەمبەراییەتیە هەلبگر .

دوایی دەفەرموی: ئایا بە زەویدا نەپۆشتوون کە سەرنج بدەن: سەرەنجامی ئەوانە یێش ئەوان چۆن بوو، تاكو پەندیان لیۆهەر بگر؟ بیگومان مەنزەلگای دوا رۆژ باشتەرە بۆ کەسانیک کە پارێزەر دەگەن، ئایا نافامن ؟!

دوایی لە میانى باسی بەسەر هاتی پیغەمبەر اندا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) دەفەرموی: پیغەمبەرەن بەردەوام بوون، هەتا کاتیك کە پیغەمبەرەن نائومید بوون، واتە: نائومید بوون لەو هی کە گەلەکانیان برۆا بیتن، گومانیان وابوو، واتە: خەلکە کەش گومانیان وابوو کە پیغەمبەرەن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) درۆیان لەگەڵ کراو، کە گوتراو: گەلەکانیان سزا دەرین، ئەگەر ئیمان نەهین، ئەمە واتایەکی، چەند واتایەکی دیکەشی هەن، کە دوایی باسیان دەکەن، ئا لەو حالەتەدا کە پیغەمبەرەن نائومید بوون، لە ئیمان هیئانی خەلکەکانیان، خەلکە کەش گومانیان وابوو، یاخود یەقینیان وابوو کە پیغەمبەرەن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) درۆیان لەگەڵدا کراو، لە لایەن خواوە، هیچ سزا نادرین لەسەر ئەو هی کە برۆا ناهین، ئا لەو حالەتەدا: ﴿جَاءَهُمْ نَصْرُنَا﴾ یوسف، یارمەتی و هاوکاری ئیمەیان بۆ هاتو، ئەوانەش کە ویستمان، دەر باز کران، چونکە بیگومان سزای ئیمە لە کۆمەڵی تاوانباران، بەرپەرچ نادریتەو .

لە کۆتایی دا خوا ﷻ دەفەرموی: بیگومان لە گیرانەو هی بەسەر هاتی پێشووەکاندا: پیغەمبەرەن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) گەل و کۆمەڵگایەکانیاندا، پەندە هەیە بۆ خاوەن عەقلان، ئنجا ئەم قورئانەش ئەو بەسەر هاتانە کە خوا دەیانگیرێتەو، قسەیهك نیە، کە هەلبەسترا ب، بەلکو بە راست دانەری کتیبە پێشووەکانە، ئەوانە یێش لە پێش دا رابردوون، هەروەها پوونکەرەو هی هەموو شتی کە ژیا نی بەشەر پیویستی یی بۆ، رێنمایی و بەزەییە، بۆ کۆمەڵیک کە برۆا بیتن

ئەمەش پێناسەو خستە رووی نیۆهەرۆکی سوورەتی یوسف ﷻ بوو.

چەند زانیارییەك لەبارەى یوسف و

یایی و براىە کانێەو

بەرلەوێ دەست بکەین بە توێژینەوێ ئایەتەکان، پێویستە چەند زانیارییەکیشت بخەینە پوو، کە دیارە ئەو زانیارییانە زیاتر لە پەیمانی گۆن، لەوێشدا لە تەورات و بەتایبەت لە (سُورَةُ التَّوْحِيدِ) بە پلەى یەگەم وەردەگیرێن :

یەگەم : ڕەچە ئەکى یوسف ﷺ :

لە (صحيح البخاري) دا هاتو، کە پێغەمبەر ﷺ دەربارەى یوسف فەرموویەتی: { الْكَرِيمُ ابْنُ الْكَرِيمِ ابْنُ الْكَرِيمِ: يَوْسُفُ ابْنُ يَعْقُوبَ ابْنُ إِسْحَاقَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ } (البخاري برقم: (٣٣٨٢))

واتە: بەرپێزی کورێ بەرپێزی کورێ بەرپێز، یوسفی کورێ یەعقووبی کورێ ئیسحاقی کورێ ئیبراهیم (عليهم الصلاة والسلام)

دیارە یوسف کورێ یەعقووب بوو، یەعقووبیش کورێ ئیسحاق، ئیسحاقیش کورێ ئیبراهیم، ئیبراهیم (خَلِيلُ اللَّهِ) سەلات و سەلامی خوا لەسەر هەموویان بێ.

دووەم : ناوی براىەکانى یوسف :

یەعقووب ﷺ وەك لە پەیمانی گۆندا هاتو، لە سوورەتی یوسفیشدا هەر ئاماژەكە دەگیرێتەو، کە جگە لە یوسف یازدە (١١) کورێ بوون، چونکە بەپێی خەونەکەى یوسف ﷺ، کە دەفەرموێ: ﴿إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ

وَالْقَمَرَ رَأَيْنَهُمْ لِي سَجْدٍ ﴿٤﴾ یوسف، دواپیش که دهفه رموی: ﴿ وَرَفَعَ أَبُوبِهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَأْتِي هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا ﴾ ﴿١٠﴾ یوسف، که دیاره مانگو و خۆر بابو دایکه کهینی، یازده (١١) ئەستێره کهش، یازده (١١) براییه کانی، کهواته: دهبی یهعقوب جگه له یوسف، یازده (١١) کوری بووبن .

ئنجنا ناوه کانیان له قورئاندا نه هاتوون، له بهر ئه وهی هیج حیکمه تیك به وه نایه ته دی، به لام له پهیمانی کوڤ، له (سفر التکوین) له (إصحاح) ی (٢٩ و ٣٠) ^(١) له لایه پره کانی (٧٨، ٧٩، ٨٠) درێژیه کی داوه، ده بارهی کورپه کانی یهعقوب عليه السلام و به م شیوه ناوه کانی هیتاون:

(١) راؤیین

(٢) شمعون

(٣) لاوی

(٤) یهوذا

(٥) یساکر

(٦) زیوئونا .

ئهم شهش کورپه له (لیئة) بوون، که کچی خالی یهعقوب بووهو، خالی یهعقوب ناوی (لابان) بووه

(٧) یوس .

(٨) بنیامین

(١) برپوانه: التفسیر التطبیقی للکتاب المقدس العهد القديم، سفر التکوین، الإصحاح: ٢٩، ٣٠، ص ٧٨، ٨٠.

ئەم دووانەش لە (راحییل) کچی دووهمی خاڵی یه‌عقوب، که ناوی (لابان) ه
په‌یدابوون، دیاره (لابان) دوو کچی بوون، (لیئة) یاخود (لییا) له‌گه‌ڵ (راحییل)
هه‌ردووکیان کچی (لابان) بوون

(٩) دان .

(١٠) نفتالی .

ئەو دووانەش لە (بیلها) یان (بیلها) بوون، که که‌نیزه‌کی (راحییل) بووه.

(١١) جاد .

(١٢) آشیر .

ئەو دووانەش لە (زلفا) په‌یدابوون، که ئەویش که‌نیزه‌کی (لیئة) بووه.

هه‌ڵبه‌ته‌ ئەمه (عبدالوهاب بن النجار) له (قصص الأنبياء)^(١) دا هیناویه‌تی،

دواییش وردتر ئاماژه‌ی پێده‌که‌م و له په‌یمانی گۆنیشدا هاتوه

**سێیه‌م: به‌سه‌رهاتی هاوسه‌رگیری یه‌عقوب، له‌گه‌ڵ دوو کچکه‌ی خاڵی به
ناوی لابان:**

له په‌یمانی گۆندا هاتوه، که من ناتوانم هه‌مووی بێنم، به‌لام ئەوه‌ی جیی
مه‌به‌سته له (سِفْر التکوین) له (إصحاح) ی (٢٨) لایه‌ره (٧٥) دا ده‌ڵێ: (فَاسْتَدْعَى
إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ وَبَارَكَهُ، وَأَوْصَاهُ وَقَالَ لَهُ: لَا تَتَزَوَّجُ مِنْ بَنَاتِ كَنْعَانَ، قُمْ انْطَلِقْ إِلَى
سَهْلِ أَرَامَ، إِلَى بَيْتِ بَثُوثِيلَ أَبِي أُمِّكَ، وَتَزَوَّجْ إِحْدَى بَنَاتِ لَابَانَ...

که ئەمه دوایی درێژیه‌کی هه‌یه، کاتیك ئیسحاق یه‌عقوب ده‌نی‌ڕی بۆ لای
لابان، واته: ئیسحاق یه‌عقوبی بانگ کرد، (سه‌لامی خوايان لێ بێ)، دوعای بۆ
کردو ئامۆژگاریی کردو پێی گوت: ژن له کچانی که‌نعان مه‌هێنه (ده‌روبه‌ری
فه‌له‌ستین) هه‌ڵسه‌ برۆ بجۆ بۆ لای ده‌شتی ئارام، (ناوچه‌ی هه‌رپران و لای دیمه‌شق و
ئه‌ولاتر) له‌وێ بۆ لای مائی (بَثُوثِيل) بجۆ، بابی دایکت، (واته: باپیری)، له‌وێ
یه‌کێك له کچه‌کانی (خاالت) (لابان) به‌هێنه .

ئنجە لە (إصحاح) ی (٢٩) لایەره (٧٧) دا دەلى: (وَتَابَعَ يَعْقُوبَ رَحْلَتَهُ حَتَّى وَصَلَ أَرْضَ حَارَانَ ..) حەرەران ديارە كە لە نێو سوریای ئیستادایە، واتە: یەعقوب روشتو و سەفەرەكەى درێژە پێدا، تاكو گەيشته سەر زەمینى حاران، { (حاران) یان (حاران) هەردووکیان دەگوێن } .

ئنجە هەر لە ئیصحاحی (٢٩)، لە لایەره (٧٧ و ٧٨)، لە ژێر ناوونیشانی هاوسەرگیری یەعقوب لەگەڵ لیئە و راحیل دا، لەوبارەوهش تەفصیلىكى هیناوه: (زواج یعقوب من لیئە و راحیل) :

دەلى: { وَقَالَ لَابَانَ لِيَعْقُوبَ: هَلْ لَأَتَّكَ قَرِيبِي تَخْدُمُنِي مَجَانًا؟ أَخْبَرْتَنِي مَا أَجْرُكَ؟ وَكَانَ لِلَابَانَ ابْنَتَانِ، اسْمُ الْكُبْرَى لَيْئَةَ، وَاسْمُ الصَّغْرَى رَاحِيلُ. وَأَجَابَ يَعْقُوبُ خَالَهُ: أَخْدِمُكَ سَبْعَ سِنِينَ لِقَاءِ زَوْاجِي بِرَاحِيلِ ابْنَتِكَ الصَّغْرَى . ثُمَّ قَالَ يَعْقُوبُ لِلَابَانَ: أَعْطِنِي زَوْجَتِي لِأَنَّ خِدْمَتِي قَدْ كَمَلْتُ، فَادْخُلْ عَلَيْهَا . فَجَمَعَ لَابَانُ سَائِرَ أَهْلِ النَّاحِيَةِ وَأَقَامَ لَهُمْ مَأْدِبَةً، وَعِنْدَمَا حَلَّ الْمَسَاءُ حَمَلَ ابْنَتُهُ لَيْئَةُ، وَرَفَّهَا إِلَيْهِ فَدَخَلَ عَلَيْهَا . وَوَهَبَ لَابَانُ زَوْجَتَهُ جَارِيَّتَهُ لِتَكُونَ جَارِيَّةَ لَابْنَتِهِ لَيْئَةَ . وَفِي الصَّبَاحِ اكْتَشَفَ يَعْقُوبُ أَنَّهُ تُرُوجُ بِلَيْئَةَ! فَقَالَ لِلَابَانَ: مَاذَا فَعَلْتَ بِي؟ أَلَمْ أَخْدِمْكَ سَبْعَ سَنَوَاتٍ لِقَاءِ زَوْاجِي مِنْ رَاحِيلَ؟ فَلِمَ أَذَا خَدَعْتَنِي؟ . فَأَجَابَهُ لَابَانُ: لَيْسَ مِنْ عَادَةٍ بِلَدُنَا أَنْ تُرُوجَ الصَّغِيرَةَ قَبْلَ الْكُبْرَى . أَكْمَلْتُ أُسْبُوعَ لَيْئَةَ، ثُمَّ تُرُوجُكَ مِنْ رَاحِيلَ، لِقَاءِ خِدْمَتِكَ لِي سَبْعَ سِنِينَ أُخَرَ . فَوَافَقَ يَعْقُوبُ، وَأَكْمَلَ أُسْبُوعَ لَيْئَةَ، فَأَعْطَاهُ لَابَانُ رَاحِيلَ ابْنَتَهُ زَوْجَةً أَيْضًا . وَوَهَبَ لَابَانُ بِلْهَةَ جَارِيَّتَهُ لِتَكُونَ جَارِيَّةَ لَابْنَتِهِ رَاحِيلَ . فَدَخَلَ يَعْقُوبُ عَلَى رَاحِيلَ أَيْضًا، وَأَحَبَّ رَاحِيلَ أَكْثَرَ مِنْ لَيْئَةَ . وَخَدِمَ خَالَهُ سَبْعَ سِنِينَ أُخَرَ }^(١)

(پەيمانی كۆن) بەسەر هاتەكەى باسكردو، كە دواى ئەوهى ئیسحاق یەعقوب دەنێرى و دەلى: بچۆ بۆ لاى خالت، یەكێك لە كچەكانى وى بێنە، باس دەكات، كە چۆن چوووه لە رێگا خەونى بینووه، دواى بە هەر حال روشتو، تاكو چۆتە

١) برپاوه: التفسير التطبيقي للكتاب المقدس العهد القديم، سفر التكوين، الإصحاح: ٢٩، ص

مالى خالىو، دەستى كرده بە شوانىي، ديارە ئەوان مەردار بوون و شوانىي بۆ كرددوون

ئىنجا لابان بە يەعقوبى گوت: ئىنجا ئايا ھەر لەبەر ئەوہى تۆ خرمى بە بەلاش خرمەتم دەگەى، ھەوالم پيبدە كړيەگەت چيە؟ چيت لە بەرانبەردا بدەمى؟ لابان دوو كچى ھەبوون، كچە گەورەكەيان ناوى (لَيئە) بوو، كچە گچكەش ناوى (راحيل) بوو، يەعقوب وەلامى خالى دايەوہ، گوتى: ھەوت سالان خرمەتت دەگەم، (واتە: شوانىيت بۆ دەگەم) لە بەرانبەر ئەوہدا كە تۆ كچە گچكەگەت (راحيل)م بدەيە، ئىنجا يەعقوب دواى ئەوہى كە ھەوت سال شوانىيەگەى تەواو كرددو خرمەتى كرد، گوتى: خىزانەگەمم بدەيە، چونكە خرمەتەگەم تەواو بوو، ھەوت سالەگەم تەواو كردن بۆ ئەوہى بيگوازەمەوہ .

لابانىش خەلكى ئەو ناوچەيەى ھەموو كۆكردەوہو دەعوەتى كردن و سفرەو خوانىكى بۆ پازاندنەوہ، ئىنجا دواى ئەوہى كە ئىوارە داھات لە جياتى ئەوہى كە (راحيل)ى بۆ بەرى، (لَيئە)ى بۆ پازاندەوہو بۆى برد، وەك بووك (بەلام ديارە شەو بووہو وەك ئىستا كارماو چرا نەبووہ، واش پيبدەچى شيوہى يەگديشيان كړدى)، ئيدى يەعقوبىش دەچيە لای (وەك بووك و زاويەتى)، ھەرومەھا لابان (زلفە)ى كەنيزەكى خوشى دەدات بە (لَيئە) كە خرمەتى بكات، بەلام لە بەرمەياندا يەعقوب بۆى دەرەكەوئ كە (لَيئە)ى ھيئاوہ، {واتە: كچە گەورەكەى خالى ھيئاوہو، ئەويان بۆ گواستۆتەوہ، نەك كچە گچكەگەى كە (راحيل)ە؟}، بۆيە يەعقوب بە لابان دەلى: ئەوہ چيت پى كرددووم، ئەدى من ھەوت سال خرمەتم نەكردووى كە (راحيل)م وەك ھاوسەر پى بدەى، بۆچى فيلت لى كرددووم؟ لابانىش پي دەلى: عادەت و نەريتى ئەم ولاتەى ئيمە، وا نية كە ئيمە كچى گچكە لە پيش كچى نۆبەرە دا بە شوو بدەين، بۆيە تۆ جارى ھەفتەى (لَيئە)ى تەواو بكە، {ھەفتەيەك لای بە (وەك بووك و زاويەتیی)}، دوايى (راحيل)ىشت پى دەدەين، لە بەرانبەر ئەوہدا كە ھەوت سالى ديكە، خرمەتمان دەگەى، يەعقوبىش پازى دەبىو، ھەفتەگەى لەگەل (لَيئە) دەباتە سەر، دوايى لابان (راحيل)ىشى وەك ھاوسەر

پېدەداو، لابان (بَلْهًا) ش كە كەنيزەگى خۆى بوو، دەيدا بە كچەگەى (راحيل) كە
وہك كەنيزەيەك خزمەتى بكات .

ئىنجا يەعقوب دەچىتە لای (راحيل) يش {واتە: لەگەل ئەویشدا وەك بووئو
زاوايەتىى}، و (راحيل)ى خۆشتر دەوئ، لە (لَيْئَة)، حەوت سالى دىكەش خزمەتى
خالى دەكات .

ديارە تەورات (سفر التكوين) بەو شىوہيە ناوى كورەگانى يەعقوبى ھىناوہ:

(١) راؤبين .

(٢) شمعون

(٣) لاوي .

(٤) يهوذا .

(٥) يساكر

(٦) زابلون .

ئەوانە ھەر شەشيان لە (لَيْئَة) كە (لييا) شى پى گوتراوہ، پەيدا بوون

(١) يوسف

(٢) بنيامين .

لە (راحيل) پەيدا بوون

(٣) دان

(٤) نفتالي .

لە (بَلْهًا) كەنيزەگى (راحيل) پەيدا بوون

(٥) جاد

(٦) آشير .

لە (زُلْفَة) كەنيزەگى (لَيْئَة) پەيدا بوون

بەو شىۋەيە ئەو دوازدە (۱۲) كۆرە بوون، ديارە لە (سِغَر التكوين) دا بەو شىۋەيە ھاتو، بەلام چەندى وايەو چەندى وانىە؟ حەقىقەت ئىمە ھەر شتەك كە لە قورئاندا نەھاتىي، يان لە سوننەتى صحيحى پيغەمبەر دا ﷺ نەھاتىي، بە تەواوى ناتوانين بليين: ليى دلتياين و پشت ئەستورين

لەوبارەو بە ئەم فەرموودەيە سەرنج بدەين: { عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ بِكِتَابٍ أَصَابَهُ مِنْ بَعْضِ الْكُتُبِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنِّي أَصَبْتُ كِتَابًا حَسَنًا مِنْ بَعْضِ أَهْلِ الْكِتَابِ، قَالَ: فَغَضِبَ، وَقَالَ: أَمْتَهُوْكُمْ فِيهَا يَا ابْنَ الْخَطَّابِ! وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَقَدْ جِئْتُكُمْ بِهَا بَيْضَاءَ نَفِیَّةٍ، لَا تَسْأَلُوهُمْ عَنْ شَيْءٍ فَيُخْبِرُوكُمْ بِحَقٍّ، فَتَكْذِبُوا بِهِ، أَوْ بِبَاطِلٍ، فَتُصَدِّقُوا بِهِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْ كَانَ مُوسَى كَانَ حَيًّا الْيَوْمَ مَا وَسِعَهُ إِلَّا أَنْ يُتَّبِعَنِي } { أَخْرَجَهُ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ بِرَقْم: (۲۶۹۴۹)، وَأَحْمَدُ بِرَقْم: (۱۵۱۹۵)، وَصَحَّحَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، وَحَسَنَةُ الْأَلْبَانِي، (إرواء الغلیل) رَقْم: (۱۵۸۹) }

جابیری كۆرى عەبدوللا خوا لىيان رازى بى دەلى: عومەرى كۆرى خەتتاب (خوا لىي رازى بى) رۆژىك ھاتە لای پيغەمبەر ﷺ نووسراویكى لە خاوەن كىتەبەكانەو دەست كەوتبوو، ھات بۆ پيغەمبەرى خوا ﷺ خويئەدەو، پيغەمبەرى خواش ﷺ توورە بوو، فەرمووی: ئەى كۆرى خەتتاب! ئایا ئیو تىیدا سەرگەردان و سەراسیمەن {واتە: لە ئىسلامدا، لە بەرنامەى خوادا سەرگەردانن، تاكو پيويستيتان بە سەرچاوەى دیکە ھەبى؟}، سویند بەوہى گيانى منى بە دەستە، من ئەو بەرنامەيەى خوام بە سپىتیی و پاکیى بۆ ھىناون، ئیوہش پرسىار لە خاوەن كىتەبەكان مەكەن، كە وەلامىكى راستان بدەنەو، كەچى ئیو بە درۆى دابنن {لەبەر ئەوہى متمانەتان پىيان نىە}، ياخود وەلامىكى ناراستان بدەنەو، ئیوہش بە راستى دابنن {لە ھەردووك حالان تووشى گوناھ دەبن}، سویند بەوہى گيانى منى بە دەستە، ئەگەر مووسا زیندو بووايە، ھىچ چارى نەبوو، دەبوو شوین من بكەوى .

واتە: بۆ ئەو شتانەى كە لە رپی وەحيیەو نەبى نازانرین، نابى پشت بە خاوەن كىتەبەكان بەستری، چونكە پەنھانە، بەلام ئایا بۆمان دروستە شتەك كە پەيوەندى

بە عەقیدەوه نیهو، پەيوەندیی بە حەرپامو حەلّالەوه نیه، بەلکو زیاتر پەيوەندیی بە هەندئ بەرچاوپروونیو ورده کارییەوه هەیه، سوود ببیتین لە هەندیک کتیی خاوم کتیبەگان؟ بە دلتیاییهوه بۆمان هەیه، هەر بۆیهش توێژەرەوانی قورئان، مەگەر چۆن دەنا هەموویان لە خاوم کتیبەگانەوه نەقل دەگەن، بە تایبەت لە پەیمانانی گۆنەوه، ئەوەی پەيوەندیی بە بەسەرھاتی پیغەمبەرەنەوه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) هەیه، بەلام وەك چی؟! هەندئ وردهکاریی كە لە قورئاندا نەھاتوون، وەك بەرچاوپروونی زیاتر، وەك ناوی گورەگانی یەعقوب، یان ناوی خیزانەگانی، یان هەندئ وردهکاریی دیکە، كە شتیکی بنەرەتی ئیمان و عەقیدە، پێیەوه پەيوەست نیه، ئنجا چ بە راستیان دابنئی، چ بە ناراستیان دابنئی، نابئ بە جەزمیی وەریبگری، چونكە تەنیا بەرچاوپروونیەگەو لە هەر دوو حالاندا، چ بە راستی دابنئی، یان پیت وابئ ناراستە، زیانیکی نیه، بەلام نابئ بە جەزمیی بلئی: ئەو شتە هەر وایه، یاخود هەر وایه، مادام ئەو زانیارییە لەگەل زانست و عەقل دا تیكناگیرئ، پيش هەموو شتیک، لەگەل قورئاندا تیكناگیرئ، یان لەگەل فەرموودەیهکی پیغەمبەردا ﷺ، ئەوگاتە تۆ وەك زانیارییەکی زیاده، وەك هەندیک وردهکاریی و بەرچاوپروونی، دەتوانی لیی بەهرەمەند بی، ئیمەش هەر لەو پوانگەیهوه، جار جار هەندئ زانیاریی لە پەیمانانی گۆنەوه، یاخود لەوەی كە پید دەگوترئ: (الكتاب المقدس) بە هەردوو بەشی: (پەیمانانی گۆن) و (پەیمانانی نوئی وەردەگرن، ئەوەندە بە پێویستی بزانی، جاری واش هەیه، كە زانیارییەکی هەلە تییدا هەبئ، {یانئ: لە کتیی پیرۆز (الكتاب المقدس) دا}، وەك لە درێژە تەفسیری سوورەتی (یوسف) دا دیهین، ئەوەش بە تەئکید باس دەگەین و راستی دەگەینەوه.

ئنجا پێویستە ئەوەش بزانی كە بەسەرھاتی یوسف ﷺ لە (سفر التكوين) دا چوارده (١٤) ئیصحاخی بۆ تەرخان كراون، كە ئیصحاخ لە جیبی سوورەتی ئیمەیه، لە ئیصحاخی (٣٧ تاكو ٥٠)، لە لاپەرە (٩٥ تاكو ١٢٥) لە (التفسير التطبيقي للكتا المقدس) دا، كە دەگاتە (٣١) لاپەر، هەمووی بۆ بەسەرھاتی یوسف ﷺ تەرخان كراوه، ئەو بابەتەي كە خوا لە سوورەتی (یوسف) دا باسی كردوه، بەلام كاتیک ئەوەی خوا لە سوورەتی (یوسف) دا باسی كردوه، دەربارەي بەسەرھاتی یوسف و،

ئەوہى كە لە پەيمانى كۆندا ھاتوہ، لە (سفر التكوين)دا، بەراوردیان دىگەين، زۆر زۆر جياوازن، ئەو شىوہ داپشتن و وردەكارىيەى كە لە قورئاندا ھەيە، ئەو ھەموو نەزاكەت و نەجابتە كە لە قورئاندا ھەيە، كە وشەيەكى تىدا نىە ناشايستە بى، لەگەل ئەوہى كە لە پەيمانى كۆندا، ھەيە زۆر جياوازە

بەلام ئەمەش ئەوہ دەرەخات، كە ئەویش (پەيمانى كۆن / تەورات)، بىگومان كاتى خوى خوى پەروردگار واقعەكە چۆن بوو، لەویش لە (سفر التكوين)دا باسكراوہ، كە لەگەل ئەوہى كە لە قورئاندا ھاتوہ، لە ھىلە گشتىيەكانىدا وەك يەكە، بەلام لە ھەندى وردەكارىيدا جياوازە

ئىجا لە تەفسىرەكاندا ھاتوہ كە دواى ئەوہى خوى زانا سوورپەتى (يوسوف)ى ناردۆتە خوارو دايبەزانوہ بۆ سەر پىغەمبەرى خاتم ﷺ زۆرىك لە خاوەن كىتبەكان كە بوون، دواى ئەوہى كە ئەو سوورپەتەيان خویندۆتەوہو، تەماشايان كردوہ لە ھىلە گشتىيەكانىدا، لەگەل ئەوہى كە لە لاى خويانە، رىك دىتەوہ، پىغەمبەرىكى نەخویندەوارىش ئەو زانىارىيانە دەلىو، ھەندىك شتى پەنھانىشى تىدايە، كە لە قورئاندا باسكراون و لە كىتبەكانى ئەواندا نىن : ئيمانىان ھىناوہ، دواى ئەوہى كە زانىويانە موھەممەد ﷺ پىغەمبەرى خوايەو، بە سروشى خوا، ئەو بەسەرھاتانەى بۆ دابەزىنراون

دەرسى يەكەم

پېناسەى ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان شەش (۶) ئايەت دەگىتتە خۇي، ئايەتەكانى (۱ تا ۶)، لە سەرەتاي سوورەتى (يوسوف)، كە وەك پېشەكى وان، بۇ كۆى بەسەرەتاي يوسوف ﷺ، كە لەم سوورەتەدا باسكراو، ئىنجا ئىمە ماناۋ مەبەستى ئەم شەش (۶) ئايەتە شىدەكەينەو، كە لەم شەش ئايەتەدا، خوا ﷻ پېناسەيەكى كورتى قورئان دەكاتو، حىكەتو ئامانچ لە دابەزىترانى قورئان دەخاتەرۋو، باسى ئەووش كراو كە خوا بەھۋى دابەزاندى قورئانەو، باشتىن بەسەرەتاي بۇ پېغەمبەرى خاتەم گىراۋەتەو، ھەرچەندە پېشتىرىش لەوبارەو بىئاگا بووبى .

پاشان باسى خەون گىراۋەكەي يوسوف بۇ بابى (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، دەكات كە ديارە يوسوف كورى يەعقوبە، كە وا پىدەچى ئەو كاتە ئەو خەونەى دىوہ - وەك پېشتىرىش باسماں كىرد - لە قۇناغى نابالغىي دابووبى، لە قۇناغى دە دوازە (۱۰-۱۲) سالىي دا، ھەر ئەوئەندە بووبى، خەونەكەشى ئەو بوو: يازدە ئەستىرەو خۇرو مانگى بىنيون، كە كىرئووشيان بۇ بىردو، واتە: كىرئووشى رېزگرتن.

بابىشى ئامۇزگارىي دەكات كە خەونەكەى بۇ براپەكانى نەگىرېتتەو، كە سەرەنجام لەبەر ئىرمىي (حەسوودىي) پى بىردنى، پىلانى لە دۇ بگىرن، بەھۋى دنەدان و خوتخوتەى شەيتانەو، كە دۇزمنىكى ئاشكراپە بۇ مروڤ و، ھەمىشە لىي لە بۇسەداپە .

دواپىش يەعقوب ﷻ، مۇژدە بە يوسوفى كورى دەدات، - ديارە يەعقوبىش تەعبىرى خەونانى زانىو، ياخود خاى پەرورەدگار بۇى ئىلھام كىردو - كە ئەو خەونەى يوسوف ئەو دەگەينەى و مۇژدەى تىداپە كە پەرورەدگارى ھەلىدەبۇئىرى،

(واتە: هەڵیدەبژێرێ بۆ پیڤەمبەراییەتی)، تەعبیری خەونانیشی فێر دەکات، چاکەى خۆى لەسەر خۆى و بنەمألەکەى (بنەمألەى یەعقوب) تەواو دەکات، وەك چۆن وەختى خۆى، چاکەى خۆى لەسەر هەردوو بابى، (واتە: ئیبراهیم و ئیسحاق) تەواو کردو، کە مەبەست لە چاکە تەواوکردن، پێ بەخشینی پلەى پیڤەمبەراییەتیەو، دەستڕۆشتوو کردنە لە نیو خەلک و کۆمەڵگادا.

The banner is a horizontal strip with a light beige background. In the center is a circular portrait of a man wearing a white turban and a light-colored shirt. Below the portrait is the website address www.alibapir.net and the text "English - عربي - کوردی". To the left of the portrait, there are several social media and website links: "MediaAmeerOffice" with a Facebook icon, "AliBapirw / علی بابیر" with a Twitter icon, "archive.org/details/@alibapir" with a PDF icon, and "AliBapir" with Google Play and App Store icons and QR codes. To the right of the portrait, there are more social media links: "AliBapir / علی بابیر" with a Facebook icon, "AliBapir" with a YouTube icon, "AliBapir / علی بابیر" with an Instagram icon, and "AliBapir / علی بابیر" with Telegram, WhatsApp, and Messenger icons and QR codes. At the bottom center, there is a small text "راکەباندنی مەکتەبی ئەمیر".

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

www.alibapir.net

ماناى وشە بە وشەى ئايەتەكان

((بە ناوى خاى بە بەزمى بە خشنده. ئەلىف، لام، را، ئەوانە ئايەتەكانى كىيىكى
روونكەرمودەن ① ئىمە لە قالى قورئانىكى عەربىيدا دامانبەزاندودە، بەلگو بىفامنو
تىبگەن ② (ئەى موخەممەد ﷺ!) ئىمە بەھوى ئەودە كە ئەم قورئانەمان بۆ
سروش کردوى، باشتىن بەسەرھاتت بۆ دەگىرپىنەودە، ھەرچەندە بىگومان تۆ
پىش وى (پىش دابەزىنى قورئان) لە بىئاگان بووى (لەوبارمە) ③ يادبکەودە!
كاتىك يوسوف بە بابى خوى (يەعقوب)ى گوت: ئەى بابە گيان! من يازدە
ئەستىرو خوړو مانگم لە خەوندە دىتن : كړنووشيان بۆ بردبووم ④ بابى گوتى:
ئەى كورپىزگەى خۆم! خەونەكەت بۆ براىەكانت مەگىرودە، كە لە ئەنجام (ى
ئىرمى پى بردنت)دا پىلاننىكت بۆ ساز بکەن، بىگومان شەيتان دوژمنىكى
ئاشكرايە بۆ مرؤف ، (لىى لە بۆسە دايە) ⑤ بەو شىوہى (كە چاكەى لەگەڻدا
کردوى و موژدەى پىداوى) پەروەردگارت ھەلتەمبىرئو فىرى تەعبىرو مانا
لىكدانەودەى خەونانت دەكاتو، چاكەى خوى لەسەر تۆو بنەمالەى يەعقوب
تەواو دەكات، (بە گردنت بە پىغەمبەر) وەك چۆن ئەو چاكەيەى پىشتەر لەسەر
ھەردوو بابت: ئىبىراھىم و ئىسحاق تەواو كرد، بە دنىايى پەروەردگارت زانای
كارزانە ⑥)).

MediaAmeerOffice

عەلى باپىر / AliBapir

AliBapir

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

www.alibapir.net

www.alibapir.net

شیکردنه وهی هندیك له وشه کان

(الْمِین) : له (أبان) هوه هاتوه، (أبان) له زمانی عه پرمییدا هم به (لازم) دی، واته: پیوستی به (مفعول به) ناکات، وهك (أبان القمر) مانگه که دهرکه وت، وه هم به (مُتَعَدِّي) دی، واته: پیوستی به (مفعول به) دهکات، وهك (أبانَ مُحَمَّدُ الْکِتَابَ) موحه ممد کتیبه کهی پروونکرده وه، جا به پیی سیاق بؤمان دهرده که وی که ئایا وشه ی (مبین) ههر دوو واتیه که ی واته: (پروون) یان (پروونکرده وه)، یان په کیکیانی له گهل دهگونجی ؟

لیرمش: (تِلْكَ آيَةُ الْكِتَابِ الْمِینِ) نه وانه ئایه ته کانی کتیبیکی پروون، یان پروونکرده وه، ههر دوو کیانی له گهل دهگونجی، که واته: لیردها وشه ی (مبین) دهگونجی (مُتَعَدِّي) بی و دهگونجی (لازم) بی، دهگوتری: (أبان الشیء یُبِینُ، فهو مبین)، واته: شته که ی پروونکرده وه، پروونکرده وه، ههر وها دهگوتری: (أبان یُبِینُ الشیء یُبِینُ)، واته: شته که پروون بؤوه، (فهو مبین)، واته: نه و پروونه، ههر دوو واتیه که ی له گهل دهگونجی، ههر چه نده پرنکه مانای پروونکرده وه ی له گهلدا گونجاوتر بی، چونکه نه هم قورئانه ماناو مه به سته کان و به سه رهاته کان و راستیه کان، پروون دهکاته وه، خو ش ی له خودی خویدا پروون و پؤشنه .

(عَرَبِيًّا) : واته: نه هم قورئانه به زمانی عه پرمییدا هاتوه، وشه ی (عربی) به مانای پؤشن دی، دهگوتری: (الإعراب: البیان)، (إعراب) واته: پروون کردنه وه، (أَعْرَبَ عَنْ نَفْسِهِ) واته: مه به سته ی خو ی پروون کرده وه، له فهرمایشتی پیغه مبه ردا ﷺ هاتوه: {الَّتِيبُ تُعَرِّبُ عَنْ نَفْسِهَا} {أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْم: (١٧٧٥٨)، تعلیق شعيب الأرناؤوط : صحيح لغيره، وَأَخْرَجَهُ أَيضاً ابْنُ مَاجَه بِرَقْم: (١٨٧٢) قَالَ الْأَلْبَانِي: صحيح}، واته: بیوه ژن (ثافره تیک که شووی کرد بی و هاوسه ره که ی نه مابی) بؤخو ی قسه ی خو ی دهکات، واته: پیوسته به پروونی هه لو یستی خو ی رپاگه یه نی، که ئایا به و پیاوه ی که دمیانه وی لی ماره بکه ن پازییه، یان پازی

نیە، بەلام کچ مەرج نیە بە قسەى خۆى تەعبیر بکاتو، ئەگەر بێدەنگیش بێ، ئاساییە، بەلام بێدەنگیەك ئەودى لى بزامریتەوه، گە پازییە، ئەو گاتە پێویستی بە قسە کردن ناکات، گەواتە: (تُعْرَبُ عَنْ نَفْسِهَا) واتە: مەبەستى خۆى پروون دەکاتەوه .

گە خوا دەفەرموى: ﴿حُكْمًا عَرَبِيًّا﴾ (٣٧) الرعد، (آي: مُفْصِحًا، يُحِقُّ الْحَقَّ وَيُبْطِلُ الْبَاطِلَ) واتە: حیکمەتیکی پروون، زۆر بە پروونی هەق وەك هەقو، ناهەق وەك ناهەق پێشان دەدات .

(الْقَصَصُ) : (الْقَصُّ: تَتَبُّعُ الْأَثَرِ، وَالْقَصَصُ: الْأَخْبَارُ الْمُتَتَبِعَةُ)، (قصص) بە مانای شوین پێکەوتن دى، هەروەها (قصص) بە مانای خودى شوین پێیەکانیش دى، دیسان (قصص) بە مانای ئەو هەوالانەش دى، گە بەدوای یەگدا دین، ئنجا وشەى (قصص) جارى وایە، وەك (اسم المفعول) بەگاردى، یانی: (المقصود) گێردراوه، ئەو بەسەرھاتەى گە گێردراوتەوه .

(يَتَأْتِ) : واتە: ئەى بابە گیان ! وشەى (أَبَت) ئەم (ت)ییەى گە دەجیتە سەرى، لەجیاتى (ي)ه، لە جیاتى بلى: (يا أباي) دەلى: (يا أبت) ئەى بابى من! بابى خۆم، گە زیاتر لە حالەتى رێژ لیگرتن و سۆزو خۆشەویستى دەربڕیندا، بەگاردەھێنرى .

(كُوكِبًا) : (الْكُوكَبُ: النُّجْمُ)، وشەى (كُوكَب) لە زاراوى قورئان دا بە مانای ئەستێرە دى، دەگوترى: (كُوكَبٌ وَكُوكَبَةٌ، مثل: بَيَاضٌ وَبَيَاضَةٌ)، ...

(سَجْدِينَ) : (السُّجُودُ: أَصْلُهُ التَّطَامِنُ وَالتَّذَلُّلُ) وشەى (سجود) لە پێشەدا بە

مانای خۆ نزم کردن و ملکه چ کردن دى، وەك خوا ﷻ دەفەرموى: ﴿وَالنَّجْمُ

وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ﴾ (٦) الرحمن، واتە: ئەستێرەو درەخت، گرنووش دەبەن، ئنجا ئایا ئەستێرەو درەخت چۆن گرنووش دەبەن؟ واتە: ملکه چن بۆ فەرمانى خواو بە پێى یاساکانى خوا ﷻ بەرپۆه دەچن، هەروەها لە سوورپەتەى ئەعرافدا، هاتوہ:

﴿وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا﴾ (الأعراف، واته: به کړنووش بر دووی بی بچنه نیو دهرگاهه، که به تهکید مه به ست نه و منیه نیوچه وانیان بڅه نه سهر زهوی، چونکه نه گهر نیوچه وانت له سهر زهوی بی، ناتوانی برؤی، واته: به ملکه چیی، ئنجا ملکه چیی که، چ چه مینه وهی جه ستهی له گه لدابی، چ مه به ست ملکه چیی مه عنه ویی بی، واته: به ملکه چ کردن بو فهرمانی خواوه، بچنه نیو دهر وازه که وه، نه که به لووت به رزی و یاخی بوونه وه .

(رءِ يَاكَ) : واته: خه ونه که ت، ده لی: (الرؤيا: ما يرى في المنام)، (رؤيا) نه و مه که له خه وندا ده بینرئ، وشه ی (رؤية) و (رؤيا) ههر دوو گیان به مانای بینن، به لام (رؤيا) نه و مه که له خه وندا ده بینن، (رؤية) نه و مه که له حالته ی بیداری دا به چاوی سهر ده بینرئ .

(كَيْدًا) : (ضربٌ من الإحتيال، مملوحٌ أو مذمومٌ) (کید) جوړیکه له فیل و پنهانکاری به که، ئنجا نه گهر بو مه به ستی باش بی، نه وه خاونه که ی له سهری مه دح ده کړئ و، نه گهر بو مه به ستی خراپ بی، خاونه که ی له سهری سهر زه نشت ده کړئ .

(يَجْنِيكَ) : واته: هه لته ده بژئ، (يصطفيك، ويختارك)، له چیه وه هاتوه؟ (جَبَّيْتُ الْمَاءَ فِي الْحَوْضِ) ئاوه که م له گو مه که، یان گو له که دا کو کرده وه، وشه ی (جابية) ش به و گو له گه وره یه ده گوترئ، که ئاوی تیدا کو ده کړئ ته وه، ده گوترئ: (الحوضُ الجامع)، (الْإِجْتِبَاءُ: الْجَمْعُ عَلَى طَرِيقِ الْإِصْطِفَاءِ)، (إِجْتِبَاء) نه و مه که که شتیک کو بکړئ ته وه به شیوه ی هه لبراردن .

(تَأْوِيلُ) : (التَّأْوِيلُ: الرُّجُوعُ إِلَى الْأَصْلِ، وَفِيهِ الْمَوْئِلُ لِلْمَوْضِعِ الَّذِي يُرْجَعُ إِلَيْهِ، وَالتَّأْوِيلُ: هُوَ رَدُّ الشَّيْءِ إِلَى الْعَايَةِ الْمُرَادَةِ مِنْهُ)، وشه ی (تأویل) به مانای گه رانه وه بو نه سله، بویه به و شوینته ی که خه لکی بو لا ده گه رپته وه، ده گوترئ: (مَوْئِل)، وه که خوا ده فهرموی: ﴿لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْئِلًا﴾ (الکهن، واته: جگه له خوا شوینتیکی دیکه و که سیکی دیکه نابینته وه، بو لای بگه رپته وه، له پوژی دوا یی دا، هه موویان ده چنه وه بو خر مه ت خوا .

مانای گشتی ئایەتەکان

ئێمە لەبەر ئەوەی کە پێشتر تا راددەیهك تیشکمان خستە سەر بەسەرھاتی یوسف عليه السلام لەبەر تیشکی ئەم ئایەتە موبارەگانەدا، ھەر وھا لە ڕووی میژوووییەو ھەندیک شتمان باس کردو، لە ڕووی پەیمانی گۆنەو ھەندیک زانیارییمان خستە ڕوو، لێرەدا بە کورتیی لە بارە ئیستا ئەم شەش (۶) ئایەتەو دەدوین، کە وەك پێشەگی و ڕی خوشکردن وان، دەست پیکردنی گیرانەو ھە بەسەرھاتی یوسف عليه السلام لەگەڵ بابی یەعقوب و یازدە (۱۱) براھەگە و دایکی دا، پاشان ئەو ھە بەسەر دەستی براھەگانی بەسەری ھاتو، ئنجا دواوی لە مائی عەزیزی میسردا کە بوختانی پی دەکریت و چوونە زیندان و، دواوی ھاتنە دەری، لە زیندان و، بوونی بە عەزیزی میسر، بوونی بە پیاویکی دەست ڕوشتوو لە میسردا، بە پی ئەو ھە بە ئایەتەکان دەگەینن، وەك خـوا دەفەر موی: ﴿وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُوا مِنْهَا حَيْثُ

يَشَاءُ﴾ ۵۱ یوسف، واتە: ئاوا زەوییمان بۆ یوسف تەخت کرد، یاخود دەست ڕوشتوو مان کرد کە بە گەیفی خۆی چۆنی پی خوش بوو، لەو بەو شیوێ ڕەفتاری دەکرد، مانای وایە یوسف دەست ڕوشتوو کراو لە ولاتی میسردا، ئەم شەش (۶) ئایەتە دەستی پیکری ئەو بەسەرھاتەن .

خـوا عليه السلام سەرھەتا دەفەر موی: ﴿يَسْمِعُ اللَّهُ الرَّجِيمَ الرَّجِيمَ﴾، بە ناوی خـوا بە بەزەیی بەخشندە، وەك جاری دیکەش باس مان کردو، ھەر کاتیك دەگوتری: ﴿يَسْمِعُ اللَّهُ الرَّجِيمَ الرَّجِيمَ﴾، واتە:

- ۱- ئەم کارەم دەست پی دەگەم بە ناوی خـوا.
- ۲- ئەم کارە بۆ خـوا دەگەم .
- ۳- ئەم کارە بە پی شەری خـوا ئەنجام دەدەم.

۴ - بە شان و شەوگەتی خۆم نانازم، بە لکو بە یارمەتیی دان و بە ئاسانکاری
خوا ئەم کارە دەکەم .

ئەنجا خوا دەفەرموی: ﴿الر﴾، دیارە پێشتر لە سەرەتای تەفسیری سوورپەتی
(یونس) دا، قسەمان دەربارەی ئەو پیتە پچر پچرانە، کردووە، کە لە سەرەتای
بیست و نۆ (۲۹) سوورپەت لە قورئاندا، ئەو پیتە پچر پچرانە هاتوون، کۆی ئەو
پیتە پچر پچرانەش ئەگەر دووبارە گردنەوهیان لێ تەرك بکەین، چوار دە (۱۴)
پیتن، باشترین مانا لێکدانەوش بۆ ئەو پیتانە، کە زۆربەی توێژەرەوان لەسەری
رێککەوتوون، ئەوێه کە خوا ﷻ لە میانێ هیئانی ئەو پیتانەدا کە لە سەرەتای ئەو
سوورپەتانەوه هاتوون، کە هەموویان سوورپەتی مەککەین، جگە لە دووانیان،
مەدینەیین، کە (البقرة) و (آل عمران)، دمیەوی بە خەلک بفرموی: کە ئەو
قورئانە ی ئیوه نکوولیی لێ دەکەن و، تۆمەتی هەلبەستنی پال دەدەنە لای
موحەممەد ﷺ، هەر لەو پیت و دەنگانە پێکھاتووە کە ئیوه پێیان دمنووسن و
قسەیان پێ دەکەن، ئەنجا ئەگەر راست دەکەن، ئەو قورئانە لە لایەن خواوە
نەفرەرمووئێراوە، نەهاتووە، فەرموون: ئەو پیت و دەنگانە لەبەر دەستی ئیوه شدا
هەن، ئیوهش وێنە ی ئەو قورئانە، یاخود وێنە ی دە (۱۰) سوورپەت، یاخود وێنە ی
سوورپەتیکی، بێن، ئەنجا کە نەتانتوانی، ئەو بەزانن و دلایان کە ئەو فەرماشتی
خواوە، خوا ﷻ هەر لەو پیتانە ی کە لەبەر دەستی ئیوه دا هەن و، ئیوه قسەیان
ئاسایان لێ دروست دەکەن، خوا فەرموودمیەکیان لێ دروست دەکات، کە
دەستەوسانکەر بێ بۆ خەلک و، پڕ بێ لە نەیتیی، هەم لە پرووی بێژەکانیەوه، هەم
لە پرووی نیوهرۆکییەوه، لە هەموو بوارەکاندا پڕ بێ لە نەیتیی و راستیی و، کە
جگە لەو زاتە ی، جگە لەو کەسە ی، کە نەیتیی ئاسمانەکان و زموی دەزانێ، هیچ
کەسی دیکە ئەو نەیتییانە نەزانێ و، ئەو راستییانە پە ی پێ نەبات .

﴿تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ﴾، ئا ئەو ئایەتانە ئایەتەکانی کتیبییکی پروونن،
یاخود کتیبییکی پروونکەرەومن .

ئەنجا ئایا بۆچی بە ﴿تِلْكَ﴾، دمیەینێ، کە ئاماژە ی بۆ دوور؟ دەلێین : ئەو
ئاگادارکردنەوه یە لە پایە و پێگە ی بەرز ی قورئان و، ئایەتە سەر سوورپەتەوه
دەستەوسانکەرەمکان .

﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴾، پێشێ هەر ئایەتەکان پێناسە دەکات، کە ئەو ئایەتەکانە هێ کتیبیکێ روونن، یان هێ کتیبیکێ روونکەرەوه، دوایی خوای پەرەردگار زیاتر تیشکی دەخاتە سەر قورئان و پێناسە ی دەکات، دەفەرموێ: ئێمە دامان بەزاندو، ﴿ قُرْآنًا ﴾، لە حالیکدا خوینراوێ، چونکە قورئان یانی: خوینراو، (قرآن)، یانی: (مقروء)، ﴿ عَرَبِيًّا ﴾، واتە: روشنە، وشە (عربی)، بەلێ، مانای زمانی عەرەبییش دەگێتەوه، بەلام لێردا وشە (عربی)، نەگراو بە ناو بو ئەو زمانە تایبەتیە کە گەلی عەرەب قسە ی پێدەگەن، ئنجا لەبەر ئەوێ گەلی عەرەب لە زمانی غەیری خوێان تێنەگەیشتون، ناویان لێناو، (عَجَمِي)، واتە: زمانیک کە روون نیە، زمانیک کە لێلە، دیارە زمانی خوێان پێ روون و روشن بوو . هەلبەتە هەموو کەسێک زمانی خوێ پێ روشنەو، زمانی بەرانبەرە کە ی نایزانێ و لێ تێناگات، پێ ناروشنە، بەلام بە هەر حال ئەم ناو بوته ناوونیشان بو ئەو زمانە تایبەتیە، کە نەتەوێ عەرەب قسە ی پێ دەگەن .

ئنجا خوا دەفەرموێ: ئەم کتیبەمان کردو بە کتیبیکێ خوینراو و زۆر روشن، ﴿ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴾، بەلکو بفامن، بەلکو تێی بگەن، بەلکو شارەزا بن، دیارە بەلکو (لعل)کە، پەيوەندی بە مروفەکانەو هەیه، واتە: ئومێد وایە، ئەگەری هەیه، کە ئیو تیبیگەن، مەبەست ئەوانە، ئەگەری هەیه، ئەگەرنا بە نسبەت خوای بالادەستەو شتیک بیهوێ بیکات، دەیکات .

﴿ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ ﴾، ئێمە باشتەین بەسەرھاتەت بەسەر دا دەخویننەو دەگێرینەو، بە هوێ ئەوێ کە ئەم قورئانەمان بو تو سروس کردو، ﴿ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الْغَفْلِيتَ ﴾، بیگومان تو پێش ئەوێ (واتە: پێش ئەم قورئانە) لە بێ ئاگایان بووی، ئەم (إِنْ) (مُخَفَّفَةً) یە لە (مُثْقَلَةً)، جاری واش هەیه (إِنْ)، بە مانای (ما النافية) دی، بەلام چۆن دزمانین: ئەم (إِنْ)، بو تەئکید، بو جەخت کردنەو، یاخود بە مانای (ما النافية) دی؟ بەهوێ ئەم (ل) لامەو، ﴿ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الْغَفْلِيتَ ﴾،

ئەم (ل) ه، که بوو، مانای وایه ئەم (ان) ه، بۆ جهخت کردنه وهیه، واته: به دلتیاییه وهو بیگومان پیش ئەم قورئانه، تۆ له بی ئاگیان بووی، لهو بهسه رهاتانه، یاخود له بی ئاگیان بووی لهو راستییانهی که له ڕیگای وهحیییه وه نه بی نازانرین، چونکه زۆربهی توێژهرهوان ههر دهلێن: ﴿لَمِنَ الْغَفْلِینَ﴾، واته: لهبارهی بهسه رهاتای یوسف وه، یان لهبارهی ئەو بهسه رهاتانه وه، که له قورئاندا گیردراونه وه، بهلام له راستیدا چه مکه کهی زۆر فراوانتره، واته: تۆ له بی ئاگیان بووی (ئهی موحه ممه! ﷺ) له ههموو ئەو شتانهی که له ڕپی وهحی یه وه نه بی نازانرین .

ئنجای دێته سهر باسی بهسه رهاته که: ﴿إِذْ قَالَ یُوسُفُ لِأَبِيهِ﴾، واته: یاد بکه وه کاتی که یوسف به بابی گوت: ﴿يَتَابَّتْ﴾، ئهی بابیه گیان! ﴿إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ﴾، من یازده (١١) ئەستێرم بینین و، خۆرو مانگیشیم بینین، که بۆ من گرڤووشیان بردبوو، دیاره - وهک دوا ییش باسی ده کهین - وشه ی (سجدة) و (سجود)، مانایه کهی ئەوه نیه که حه تمه ن یوچه وان و ته ویل بخریته سهر زهوی، وهک سه جده ی عیبادت که ئیمه له نوێژدا ده بینین، به لکو (سجدة) و (سجود)، بریتیه له چه مینه وه نوو شتانه وه، وهک حاله تی جه ستیه ی و به ره هه ست، ههر وه ها بریتیه له ملکه چی و زه بوونی و بچووکی پیشان دان، له ڕووی مه عنه وییه وه .

یوسف زۆر به گورتی خه ونه کهی بۆ بابی ده گیریته وه، که خۆرو مانگو یازده ئەستێره ی بینون گرڤووشیان بۆ بردوه، یانی: سلاویان لی کردوه و ڕیزیان لی گرتوه، دیاره یه که سهر بابی له خه ونه کهی تیده گات، ئنجا که ته ماشای حال و ڕواله ت وه هه لسو که وته کانی یوسفی کورپشی کردوه، زانیویه تی لی ده وه شیته وه، خه ونی وا ببینی، ئەو خه ونه ش دیاره خوای زاناو شاره زا به وه حی، یان به خورپه (إلهام) ته عبیره کهی خستۆته دلی یه عقوبه وه ﷺ، یه عقوب دلتیا بووه که خه ونه کهی چی ده گه یه نی؟ بۆیه یه که سهر پیی ده لی: ﴿قَالَ یَبْنَی لَا نَقْصُصُ رُءْیَاکَ عَلَی إِخْوَتِکَ فَيَكِيدُوا لَکَ کَيْدًا﴾، گوتی: ئهی ڕۆله گیان! خه ونه که ت بۆ برایه کانت مه گیره وه،

بە سەرياندا مەخوئىنەو، ﴿فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا﴾، چونكە لە ئەنجامى گىپرانەوہى خەونەكەتدا، كە ئەوانىش تىپدەگەن و شتىكى لى حالى دىبن: خەونەكەت چى دەگەيەنى؟ سەرنجام ئىرەيى و ھەسوودىيت پى دىبنەو، پىلان و فىلىكت بۆ ساز دەكەن، تووشى گرفت و بەلایەكت دەكەن، بۆيان مەگىرەو، بۆ ئەوہى ئەوان ئەوہ نەكەن، سەرنجام تووشى گرفتارى و زيان نەبى، ﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ

مُبِينٌ﴾، بىگومان شەيتان بۆ مەرۇف دوژمنىكى روون و ئاشكرايە، ديارە خەونەكەى يوسوف عليه السلام ئەوہ دەگەيەنى كە ديارە يوسوف يازدە (۱۱) براى بوون يەككىيان لە دايكى بوو، كە وەك پىشتەر باسما گەرد، بە ناوى (بنيامين) كە دايكىيان ناوى (راحيل) بوو، دە (۱۰) برايەكەى ديكەى لە دايكى خۆى نەبوون، لە چەند دايكىكى ديكە بوون، بە پىي ئەوہى كە لە پەيمانى گۆندا ھاتو، كە يەكيان ناوى (ليئة) بوو، يان ناوى (لييا) بوو، وىپراى دوو كەنيزەك كە ناويان (زلفة) و (بلهة)، بوو، ئەگەر ئەوہى لە پەيمانى گۆندا ھاتو، راست بى، ئەگەرنا دەگونجى ھەموويان لە دايكىك بووبن، چونكە ئافرەتى وا ھەيە نەك دە (۱۰) كور، بەلكو جارى وايە زياترىشى دىبن، ھەلبەتە خەونەكەى يوسوف ئەوہ دەگەيەنى، كە ئەو يازدە (۱۱) ئەستىرەيە، يازدە (۱۱) برايەكەى خۆينى، واتە: ھەرچەندە برايەكەى لە دايكىەتى و دە (۱۰) برايەكەى ديكەى لە دايكى خۆى نين، بەلام ھەموويان بران و لە بابنى، خۆرو مانگەكەش برىتين لە دايك و بابى، خۆر دايكىەتى، چونكە وشەى (شمس) لە زمانى ەپرەبييدا ميينەى (مجازي)يە، دەگوترى: (طَلَعَتِ الشَّمْسُ)، (قَمَرُ)يش نيرينەى (مجازي)يە، دەگوترى: (طَلَعَ الْقَمَرُ) لەبەر ئەوہش كە ئەسلى بەھيتر لە پەيدا بوونى مەرۇفدا، دايكە، دايك لە سكى خۆيدا نو (۹) مانگان ھەليدەگرى، ھەلبەتە لە ھەردووكيان دروست دەبى، بەلام زۆربەى زانايان دەليين: ليۇردا ھيماى (شمس) دايكى يوسوف، ھيماى (قمر)يش بابيەتى .

ئىنجا دوايى يەعقوب عليه السلام لە ئامۆزگارىيى كردنەكەى يوسوف دا بەردەوام دەبىو، زياتر بەرچاوى رۆشن دەكاتەوہو دليشى خۆش دەكات، لەبەر رۆشنايى خەونەكەدا، دەشگونجى خواي پەروەردگار جگە لەم خەونەش كە يوسوف بينيوپەتى، بە خورپە (إلهام)ش خستبىە دلى يەعقوبەو، كە ئەو كورەى (يوسوف) ئايندىمەكى

زۆر رۆشنی دهیو، که ته ماشای نه جابهت و هه لاس و کهت و قسه و ربهتاریشی کردوه، ئه وهی تیدا خویندو ته وه، واته: هه م دهگونجی به فیراسهت و رۆشنیتینی خوئی، ئه وهی زانیبیو، دهشگونجی خوی کارزان به خورپه خستیه دلیه وه، بۆیه ش - وهك دواپی دهرده کهوئ - گرنگی زیاتری به یوسف داوه، زیاتر دلی له سه ری بووه، که به داخه وه هه ندیک له توێژمه روهانی قورئان هه ر ئه و روه نه رینییه ی لی ده گرن و ده لێن: له بهر ئه وهی به عقووب حیاوازی خستۆته نیوان کوره گانی، بۆیه خوا سزای داوه، وهك ئه وهی که به سه ر پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) دی، هه ر وهك ئه وه بی، که به سه ر خه لکی دیکه ی ئاسایی، دی! به لام پیغه مبه رانی خوا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ئه وهی که به سه ریان دی، به هوئی ئه وه وه نیه، که گونا هیان کردوه و خوا سزایان بدات! به لکو بو ئه وه یه که پله یان به رزتر بی، واته: نابئ ئیمه له هه مبه انه ی خو ماندا گوێز بژمیرین، پیمان وابئ که وهك چۆن ئیمه هه له یه كه ده که ی، دواپی خوا سزما ن دها له سه ری، پیغه مبه رانی ش (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ئه گه ر نا رحه ته یه کیان هات بیته پیش، به هوئی سزایه کی خواپی بووه! نه خیر ئه وه مه رج نیه.

ئنجا به عقووب عليه السلام یش خوی په روه رده گار هیچی له وه باره وه باس نه کردوه، که حیاوازی خست بیته نیوان یوسف و کوره گانیه وه، به لکو ئه وه برایه گانی یوسف ده لێن: ﴿يُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيَّ إِنِّي أَنَا مِنَ﴾ یوسف، ئنجا ئه وان که ئاماده بن ده ستیان بچیته خویتی برایه که یان، بیگومان ئه وه شیان بو ئاسانه، که بابیان تۆمه تبار بکه ن به وهی: یوسف و برایه که ی له وان خوشت ر ده وین! به لام خو یان دل و دروه نه که یان ته وا و نه بووه، ئنجا ئه وان به ته ئکید پیغه مبه ر نه بوونه، (هه رچه نه ده هه ندیک له توێژمه روهانی قورئان ده لێن: هه موویان پیغه مبه ر بوون)، یاخود ئه و کاته پیغه مبه ر نه بوون و دواپی بوونه پیغه مبه ر، به لام من پیم وایه نه پیش و نه دواپی، پیغه مبه ر نه بوون، چونکه ئه و ربهتاریشی ئه وان به دلنیاپی له پیغه مبه ران ناوه شیته وه، ئنجا ئیمه ناتوانین تۆمه تبار کردنی ئه وان بو به عقووب عليه السلام بکهینه به لگه ی ئه وه که: به عقووب لایه نگری کردوه به لای یوسف و برایه که یدا، له سه ر حیسابی ده کوره که ی دی! به لکو ئه وان هه ر گومانی خراپی خو یان بووه، ئنجا وهك گوتم: که سیك ده ستی بچیته خویتی برای خوئی و

بىفەوتىنى، ئاسايىيە كە زمانىشى بە تۆمەت بگەپى، بەرانبەر بە بابى، يان بەرانبەر بە دايكى، يان بەرانبەر بە ھەر كەسىك .

ئىنجا يەعقوب لەسەر ئامۇزگارىيى كىردى يوسوف بەردەوام دەپى و دەفەرموى:

﴿ وَكَذَلِكَ يَجْنِبُكَ رَبُّكَ ﴾، ھەر بەو شىۋە كە خوا ئەم خەونەي پىشانى تۆ داودو، ئەو

بەرچاۋروونىيەي خستۆتە بەرچاۋى تۆ، ئاۋا پەرۋەردگارت ھەلتەبىزىرى،

﴿ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ﴾، ھەرۋەھا لە تەعبىرو مانا لىكدانەۋەي، ياخود لە

رۋونكردنەۋەي، مەبەستى قسان، ياخود لە رۋونكردنەۋەي مەبەستى خەونەكان،

فىرت دەكات، شارەزات دەكات، ﴿ وَيُنَمِّرُ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ ﴾، ھەرۋەھا خوا چاكەي

خۆي لەسەر تۆ تەۋاۋ دەكات، كە برىتيە لە چى ئەو چاكە تەۋاۋ كىردنە؟ دۋايى

باسى دەكەين، ﴿ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ ﴾، ھەرۋەھا چاكەي خۆي لەسەر بنەمالەي

يەعقوبىش تەۋاۋ دەكات، ﴿ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ ﴾، ۋەك چۆن

ئەو چاكەيەي خۆي لەسەر ھەردوۋ بابت پىشتەر تەۋاۋ كىرد، كە ئىبراھىم و ئىسحاقن،

كە برىتى بوو لە چى ئەو چاكەيە؟ زۆربەي تۈيژمەۋان دەلىن و واش پى دەجى

ھەرۋابى: ئەو چاكەيە مادام بە رەھايى باسكراۋە، چاكەي رەھا برىتيە لە

پىغەمبەرايەتتى، دەشگونجى و پىراي پىغەمبەرايەتتى برىتى بى، لە

دەستپۇشستۋىتتى و دەست ئاۋەلا كىردن لە زەۋىداۋ، دەسلەت پىدان، ئىنجا ديارە

ئىبراھىم و ئىسحاقىش ھەر ۋابوون، و پىراي ئەۋەي كە پلەي پىغەمبەرايەتتىيان

بوۋە، دەست رۇشتۋوۋ دەست كراۋەۋ خاۋەن دەسلەت و تواناي ماددىش بوون،

ئەگەر خاۋەن دەسلەت و تواناي سىياسىش نەبوۋىن، ۋاتە: ئەو چاكە و نىعمەتەي كە

خوا لەگەل ھەردوۋ باپىرەت: ئىسحاق كە دەبىتە بابى يەعقوبو، ئىبراھىمىش

كە دەبىتە بابى باپىرى، ۋەك چۆن ئەو چاكە رەھايە و نىعمەتە گەۋرەيەي كە

برىتيە لە بەخشىنى پلەي پىغەمبەرايەتتى، بۋانى داۋە، بە تۆشى دەدات، ﴿ إِنَّ رَبَّكَ

عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴾، بىگومان پەرۋەردگارى تۆ زانايە و كارزانە، زانايە دەزانى چى

دەكات، كارزانىشە، دەزانى چۆنى دەكاتو، چۆن لەگەل بەندەكانىدا مامەلە

دەكات ؟

چەند مەسەلەیه کی گرنگ

مەسەلە یەكەم : خوا ﷻ دوا ی ئهوهی که دهفه رموی: ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ

الرَّحِيمِ﴾، به ناوی خوا ی به بهزه یی بهخشنده، دهفه رموی: ﴿الرَّ تِلْكَ
ءَايَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ﴾.

۱- پێشتریش باسمان کرد: ئهوه پیتە پچر پچرانه، که لیڤه دا سی پیت هاتوون:

﴿الر﴾، ئهوانه له سه رهتای بیست و نۆ (۲۹)، له سوورپهته گانی قورئاندا هاتوون، گۆی ئهوه پیتانهش دوا ی ئهوهی دووباره گراوه کان لادمبرین، چوارده (۱۴) پیتن، که بریتین له پیتە گانی (أ، ل، م، ص، ر، ک، ه، ی، ع، ط، س، ح، ق، ن)، که دهگونجی له رسته یه کی ئاودا گۆ بکری نه وه: (تَصَّ حَكِيمٌ، قَاطِعٌ، لَهُ سِرٌّ، واته: دهقیکی کارزانانه ی پروونه، نه یینی ههیه، هه لبه ته دهشگونجی به شیومیه کی دیکهش، رسته ی دیکهشی لی پیکه یی نری -

ئنجای زۆر جاری دیکهش گوتوو مانه: که زانیان زۆر قسه یان کردوه، ده باره ی ئهوه پیتە پچر پچرانه، که بۆچی له سه رهتای ئهوه سوورپهتانه وه هاتوون، که (۲۹) سوورپهتن؟ به لام باشتین را - به لامه وه - هه تا ئه م کاته ی من ئه م دهرسه ی تیدا ده لیمه وه، ئه وه یه که خوا ﷻ ده یه وی به مرو فیه کان بفه رموی به گشتی و به تایبه تی به وانیه کی که نکو و لیی ده گهن له خوا یی بوونی قورئان، له وه که سه رهچاوه ی قورئان، خوا ی بی وینه بی، (ئه وانیه کی نکو و لیی له و راستیه ده گهن)، پێیان بفه رموی: ئه وه دهن گ و پیتانه ی قورئانیان لی پیکهاتوه، فه رمووده ی بی وینه ی خوا یان لی پیکهاتوه، له بهر دهستی ئیوه شدا ههن، ده فه رموون! ئیوه ش قورئانیکی وا بلین، یان بنووسن، یان بلین، یا خود ده (۱۰) سوورپهتی وه ک قورئان، یا خود سوورپهتیکی وه ک قورئان، ئنجای ئه گهر

نه تانتوانی و، دلتیاش بن که ناتوانن، وهک له سوورپهتی (البقرة) دا دهفه رموی:
﴿ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا ﴾ (۲۴)، ئه گهر نه تانتوانی و نه تانکرد، ههرگیزیش
نایکه من، ﴿ فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴾ (۲۴)،
خوتان له ئاگرێک بپاریزن که سووته مه نییه کهی مرووف و بهرده، بۆ بیبروایان
ئاماده کراوه.

لیرهدا دهفه رموی: ﴿ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴾، به لام له سوورپهتی
(یونس) دا: ﴿ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴾ (۱)، ئه وانه ئایه ته گانی کتیبییکی
پوونن، یان پوونکه ره مهن، ئه وانه ئایه ته گانی کتیبییکی کارزان و کار به جین.
پیشتریش باسمان کرد: وشه ی (مبین) له (أَبَانَ) وه هاتوه، ئنجا (أَبَانَ)، چ (لازم)
بی، وهک (أَبَانَ الشَّيْءُ يُبَيِّنُ)، شته که پوون بوو، دهرکه وهت، ئاشکرا بوو، یا خود
(أَبَانَ الشَّيْءُ يُبَيِّنُهُ)، شته کهی پوون کرده وه، که واته: (مبین)، دهگونجی
به مانای پوون و پووشن و ئاشکرا بی، دهگونجی به مانای پوونکه ره مهن
ئاشکرا کهر بی، به لام بۆ ئیر هه وه گونجاوتره بلیی: ئه م ئایه تانه ئایه ته گانی
کتیبییکی پووشنکه ره مهن، پوونکه ره مهن، چونکه له م ئایه تانه دا له م سه دو
یازده (۱۱۱) ئایه ته ی سوورپهتی (یوسف) دا، به سه رهاتی پر نه یینی یوسف
ﷺ و برایه گانی بابی و دایکی و، ئه وه خه لکانه ی که مامه له یان له گه لیدا بووه،
له زیندان داو، دوا یی له میسر و کاروان و... هتد، له هه موو ئه وانه دا، خوا ی
په نه انزان ئه وه به سه رهاته پر نه یینییه پوون ده گاته وه .

۲- وشه ی : ﴿ تِلْكَ ﴾: ئامازه یه بۆ دوور، له بهر پایه ی بهرزی ئایه ته گانی قورئان،
ئنجا بۆیه له سوورپهتی (یوسف) دا دهفه رموی: ﴿ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴾،
ئه وانه ئایه ته گانی کتیبییکی کارزان، چونکه له سوورپهتی (یونس) دا - وهک
پیشتر باسمان کرد - باسی سیفه ته بهرزه گانی خوا و ناوه ههره په سنده گانی
خوا، یه کتایی خوا: له به ده یینه رایه تی و په ره درگاری تی و ته نیا
په رستراوی تی خوا، باسی ئه وه که خوا ﷻ ئه وه که ون و کائینات و بوونه موه ی

بە هەق خوێڵقاندووە، پاشان باسی پێغەمبەراییەتی و وحیی و، باسی زیندوو
گرانەووە و پوژی ئاخیر زەمان و قیامەت گراوە، ئنجا حیکمەت و زانیی و
شارەزایی بپستووری خوای پەروەردگار لەو شتاندەدا بەرجەستە دەبی، بۆیە
وشە: ﴿ الْحَكِيم ﴾، لەویدا گراوە بە سیفەت بۆ (کتاب)، کتیییکی کارزان و
لیزان و کارامە.

بەلام بۆیە لیژەدا وشە: ﴿ الْمُبِين ﴾، پوونکەرەووە، یاخود پوۆشن، گراوە بە
سیفەت بۆ (کتاب)، چونکە گیرانەووەی بەسەرھاتی (یوسف) و باب و دایکی و
برایەکانی، بەو هەموو نھیتی و راستییانەووە، سیفەتی پوۆشن و پوونکەرەووە
(مبین) ی لەگەڵ گونجاوترە، ئەگەرنا بە دلتیایی: قورئان هەم (حکیم) یشەو
هەم (مبین) یشەو، هەم (کریم) یشەو هەم (علی) یەو، هەم (عظیم) وەو هەم
(مُارک) وەو، هەموو خاومنی ئەو وەسفانە دیکیە گە لە قورئاندا بۆی
بەکارھێنراون.

مەسەلە ی دووہم : کە دەفەر موئ : ﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴾

﴿ ٢ ﴾، ئیمە دامانبەزاندووە، واتە: ئەم کتیبانەمان دابەزاندووە، ﴿ قُرْآنًا عَرَبِيًّا ﴾،
خوینراوەیەکی پوونە، ﴿ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴾، بەلکو بغامن، چونکە وشە ی
اقورئان) وەک خوای زانا لە سوورەتی (القیامە) دا دەفەر موئ: ﴿ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَانصتْ
قُرْآنَهُ ﴾ ﴿ ١٨ ﴾، واتە: ئەگەر خویندمانەووە، بە دوا ی خویندەووەکە ی بکەووە، کەواتە:
﴿ اقْرَأْ ﴾، واتە: (مَقْرُوءًا)، خوینراوە، یاخود (قِرَاءَةً) خویندەووە، بۆیەش ناو لە دوا
پەيامی خوا نراوە: (کِتَابًا)، چونکە دەنووسریتەووە، نووسراوەتەووە، هەر وەھا
ناوی لیئراوە: (اقْرَأْ)، چونکە دەخوینریتەووە، خوینراوەتەووە، هەر وەک بۆیەش ناوی
لیئراوە: (اذْکُرْ)، چونکە راستییەکان دەخاتەووە بیری ئینسان و، بۆیەش ناوی
لیئراوە: (افْرُقَانًا)، چونکە هەق و ناھەق، راست و چەوت، حەلال و حەرام، چاک و
خراب، بۆ مروۆف لیک جیادەکاتەووە .

کە تەنیا ئەو چوار ناوە سەرەکییە، بە بۆچوونی من، بۆ قورئان بەکارهاتوون، واتە: (١/ الْكِتَابُ ٢/ الْقُرْآنُ، ٣/ الذِّكْرُ، ٤/ الْفُرْقَانُ)، بەلام دیارە قورئان بە زۆر وەسف، وەسفکراوە، وەك له مەوسووعەي: (الْإِسْلَامُ كَمَا يَتَجَلَّى فِي كِتَابِ اللَّهِ) دا، لەو کتیبەدا کە تەرخانم کردووە بۆ باسی کتیبەکانی خوا، لە نیویاندا قورئان، بە تەفصیل لەو بارەو داوام .

کەواتە: لێرەدا خوا ﷻ پێشی پێناسەی قورئانی بۆ کردین، زۆر بە گورتیی: ئەو موحمەد! ئەو ئایەتانەی بەسەر تدا دەخوێنرێتەو، ئایەتەکانی کتیبیکی رۆشنکەرەو، دوایی زیاتر بۆمان روون دەکاتەو، کە ئەو کتیبە لە کوێو بۆمان هاتو؟

شیکردنەوهی نەم ئایەتە موبارەکە لە پێنج بڕگەدا:

(١) - ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ﴾: ئەسڵی خوێ (إِنَّا) یە، یانی: بە جەختکردنەو، بە دڵنیایی ئێمە ئەم قورئانەمان دابەزاندو، ئایا بۆچی خوا ﷻ جەخت دەکاتەو داکۆکی لەسەر ئەو دەکات؟ چونکە نەیارەکانی پێغەمبەر ﷺ، تۆمەتباریان دەکرد، دەیانگوت: (إِفْرَاهُ)، خوێ هەڵبەستو، یان دەیانگوت: ﴿أَسْطِرُّ الْأَوَّلِينَ﴾ **أَكْتَتَبَهَا فِي تَمَلٍّ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا** ﴿٥﴾ الفرقان خەڵک پێیگوتووە ئەویش نووسیویەتەو، وەك له سوورەتی (النحل) دا دەفەرموێ: ﴿لِسَانٌ أَلْزَى يَلْحَدُونَ إِلَيْهِ أَعَجِبْ وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبٍ مُبِينٌ﴾ ﴿١٢﴾، زمانی ئەو کە ئاماژەی پێ دەکەن (کە قورئانی فێری موحمەد ﷺ کردی، کە غولامیکی نەصرانی، یان رۆمی بوو)، زمانیکی ئەعجەبییە، بەلام ئەم (قورئان)ە، زمانیکی رۆشنی رۆشنکەرەومیە، یان: زمانیکی عەرەبیی رۆشنکەرەومیە، کەواتە: ئەو شوێنە کە ئەم قورئانە لێو هاتو، خوا دەفەرموێ: ئێمەین (إِنَّا)، واتە: سەرچاوەی لێو هاتنی قورئان خوا، نە شەیتانەو، نە مروقەو، نە رۆمی، نە نەصرانی، نە هیچ کەسەو، نە موحمەد ﷺ خوشیەتی .

(٢) - ﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ ﴾: ئێمە دامان بەزاندووە، واتە: لەو پایەیی بەرز خۆمانەووە قورئانمان دابەزاندووە، کە لێردا چ مەبەست پێی مەقامی مەعناوی هەرە بەرزو بێ وێنەیی خۆی پەرورددگار بێ، کە خوا بەدیھێنەرەو جگە لە خۆی ھەمووی بەدیھێنەرەو: عەرپش، ئاسمانەکان، زەویی، فریشتە، جند، شەیتان، مەرؤف و ژیانداران و، پرووھک و، ماددەیی بێ ژیان و، ھەرچی دیکە ھەیە و ئێمە نایزانین، ھەمووی دروستکراوی خواپە .

کەواتە: لە پرووی مەقامی مەعناوی یەو: بەس خوا ﷻ پەیدارکەر و بەدیھێنەرەو جگە لە خۆی ھەرچی ھەیە، ھەمووی دروستکراو و بەدیھێنەرەو خواپە، ھەمووی بوونی پەيوەستە بە ویست و دەستەلاتی خۆی پەرورددگارەو.

چ لەو پرووھشەو کە خوا ﷻ لە سەر پرووی دروستکراوەکانی خۆپەتی، وەك زانیان گوتووین: (إِنَّ اللَّهَ مُسْتَوٍ عَلَى عَرْشِهِ، بَاطِنٌ عَنْ خَلْقِهِ)، خوا لەسەر عەرپشی خۆپەتی، (بەو شێوێکە کە بۆ خوا شایستەییەو)، جیاپە لە دروستکراوەکانی و لە نیو دروستکراوەکانی دا نیە .

ھەندێ خەلک لەوانەیی کە ناویکی تایبەت بۆ خۆیان بەکار دێنن، وەك سەلەفیی، {کە لە راستییدا ھەموو مسوولمانان دەبێ لەسەر رێبازی پێشینی چاکیان بن و، ھیچ کەس بۆی نیە، بە ناو لە خۆنان، شوپن کەوتنی پێشینی چاک لەسەر خۆی قۆرخ بکات و، خەلکی دیکەیی لێ بێ بەش بکات، چونکە گرنگ ئەوێکە تۆ بە کردووە لەسەر رێبازی پێشینی چاک بێ، نەك بە ناو لە خۆنان، ھەر وەك گرنگ ئەوێکە کە تۆ بە کردووە خۆت ساف و ساغ بکەپەو، نەك بە ناو لە خۆنان، کە من ئەھلی تەسەوو فەم، من: صوفییم، ھەر وەك گرنگ ئەوێکە کە تۆ بە کردووە پابەندبێ بە ئیسلامەو، نەك بە ناو لە خۆنان من: ئیسلامییم، ھەر وەها لە پێش ھەموو ئەوانەشدا گرنگ ئەوێکە کە تۆ بە کردووە بۆ خوا ملکەچ بێ، من: مسوولمانم، نەك بە ناو لە خۆنان، چونکە بە ھیچ ناو لە خۆنانێک، ئینسان ھیچ کەسب ناکا و ھیچ زیاد ناکات، ئەگەر ئەو ناو لە خۆنانە، نیو مەوکیکی وەك خۆی لەگەڵدا نەبێ} .

بەئێ ھەندێک لەوانەیی کە ناوی سەلەفیی بۆ خۆیان بەکار دێنن، لەو بابەتەدا بە ھەڵە داچوون و کە دەلێن: خوا لە ئاسمانە، وا دەزانن وەك چوون مانگو

خۆر لە ئاسمان، خواش ئاوا لە ئاسمانە! واتە: ئاسمان دەوری خۆی
پەرۆمردگاری داوه !!

کە لە راستیدا ئەوه بۆچوونیکی هەڵەیه، بەئێ خۆ لە ئاسمانە، وەك
وێرێ قورئان، لە فەرموودهكانی پیغەمبەریشدا ﷺ ئاماژەی پێكراوه، بۆ
نموونه: كەنیزەكێکی گەرۆ لال، نەیانزانی داخۆ مسوولمانە یان نا؟ پیغەمبەر
ﷺ بە ئاماژە پێی فەرموو: (أین الله؟) خۆ لە گۆییە؟ ئەویش ئاماژەی بۆ
ئاسمان کرد، فەرمووی: ئەوه مسوولمانە^(١).

هەر و هه خۆی پەرۆمردگار دەرئەرموئ: ﴿أَمِنْتُمْ مِّنْ فِي السَّمَاءِ ۝١٦﴾ الملك،
واتە: ئایا دۆنیان لەوهی کە لە ئاسمانە، بەلام دەبی بزانی ئاسمان، یانی:
(فوق) سەروو، یانی: خۆ لە سەر ووی دروستکراوهکانی خۆیەتی، بەو شیوێهێ
کە بۆ خۆ شایستەیهو، خۆ لەسەر عەرپش و بارهگای خۆیەتی بەو شیوێهێ
کە بۆ خۆ شایستەیه، ئەگەرنا ئەگەر بلێی: خۆ پێویستی بە عەرپشە،
لەسەری بی، ئەوه کوفرە، ئنجا کاتیك بووه نە عەرپش بووه، نە ئاسمان بووه،
نە ئاو بووه، نە هیچ شتیك بووه، هەموویان دروستکراوهکانی خۆان، ئنجا ئەو
کاته خۆ چۆن بووه، ئیستاش هەر وایه، کەواتە: لەسەر عەرپش و بارهگا
بوونی خۆی پەرۆمردگار، سیفەتیکی خۆیهو، سیفەتەکانی خواش وەك وێنە ی
ئەویش: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۝١٧﴾ الشورى، هیچ شتیك وەك وێنە ی
نیه .

کەواتە: لێرەدا کە دەرئەرموئ: ﴿أَنْزَلْنَاهُ﴾، هەر دوو مانایهکە ی راستن :

- ١- خۆ لە سەر ووی دروستکراوهکانی خۆیەتی .
- ٢- خۆ ﷻ لە ڕووی مەعنەوییهوه بەدیھێنەر و پەرۆمردگار و بالادەستە،
بەسەر هەموو دروستکراوهکانی خۆیدا، ئنجا لەو مەقام و پایە بەرزەوه،
ئەم قورئانە ی دابەزانده.

(٣) - ﴿قُرْآنًا﴾: ئێمە ئیستا وادەزانین قورئان، یانی: (مُصْحَفًا)، ئەوەی کە پێغەمبەری خاتەم ﷺ هێناویەتی، بەلام لە ئەسلی زمانی عەرەبییدا، قورئان یانی: (مقروء) خوێنراوە، (کتاب)یش، یانی: (مکتوب) نووسراوە، قورئانیش هەم خوێنراوە و هەم نووسراویشە، (قُرْآنًا أَيْ: کِتَابًا يُقْرَأُ مُنْظَمًا عَلَى أَسْلُوبٍ، مُعَدٌّ لِأَن يُقْرَأَ بِاسْتِمْرَارٍ)، ﴿قُرْآنًا﴾، واتە: کتێبیەکە بەپێکی دەخویندرێتەوه، بە شیوازیك ئامادە کراوە کە بەردەوام بخویندرێتەوه .

(٤) - ﴿عَرَبِيًّا﴾، واتە: بە زمانی گەلی عەرەب، ئەو مانایەکی، یاخود بە شیوەیەکە زۆر بە پروونی مەبەستەکان دەگەیەنێ، چونکە: (أَعْرَبَ عَنْ ضَمِيرِهِ)، واتە: ئەوەی کە لە دەروونی دابوو، ئاشکرای کرد، زمانی عەرەبی، بۆیە پێی دەگوتری: زمانی عەرەبی، چونکە زمانیکە روشنە، مەبەستەکان زۆر بە روشنی دەگەیەنێ، هەلبەتە بۆ گەلی عەرەب وایە، وەك گوتم: گەلی عەرەب غەیری خۆیان ناو ناوە (عَجَمٌ)، لەبەر ئەوەی لە زمانیان حالتی نەبوون .

(٥) - ﴿لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾: بەلكو بفامن، بەلكو تیڭەن، بەلكو ژیرین، بەلكو شارەزابن، هەموویان دەگرتەوه: (رَجَاءَ حُصُولِ الْعِلْمِ لَكُمْ مِنْ لَفْظِهِ وَمَعْنَاهُ)، واتە: بە ئومیدی ئەوەی کە زانیاریتان پێی پەیدابی، هەم لە پرووی بیژەکەیهوه، هەم لە پرووی ماناکەیهوه، ﴿لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾، لیڕەدا (مفعول به)یەکە، ئایا چی دەفام؟ نەیفەرموو، تاگو: (تَعْقِلُونَ مَعْنَاهُ)، (تَعْقِلُونَ لَفْظُهُ)، (تَعْقِلُونَ مَحْتَوَاهُ)، (تَعْقِلُونَ غَايَتَهُ)، هەموویان بگرتەوه، بۆ ئەوەی: نیوەرۆکەکە بـفـامـن، بیژەکە بـفـامـن، مەبەستەکانی، ئامانجەکانی بـفـامـن و تیڭەن.

یاخود ﴿تَعْقِلُونَ﴾، لیڕەدا (لازم)ە، واتە: بۆ ئەوەی هۆش و ژیری و تیڭەیشنتان بۆ پەیدابی^(١).

(١) چونکە (عَقْلٌ يَعْقِلُ) هەم بە (الْمُعَدِّي) دی کە بەرکار (مفعول) بخوازی، هەم بە (لازم) کە (مفعول)ی پێویست نەکات .

مەسەلە ی سێیەم : کە دەفەر موی : ﴿ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الْغَفْلِينَ ﴾ ﴿٢﴾ .

شیکردنەوه ی نەم نایەتە موبارە کە لە چوار بڕگەدا :

(١) - ﴿ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ ﴾ ، ئێمە بەسەر تۆیدا دەخوێنێنەوه ، بۆ

تۆی دەگێڕێنەوه ، باشترین گێڕدراوه ، (قَصَصٌ) ، واتە : گێڕدراوه ، دەگوتری : (قَصٌّ الْأَثَرُ إِذَا تَبَعَ مَوَاقِعَ الْأَقْدَامِ ، لِيَتَعَرَّفَ مُنْتَهَى سَيْرِ صَاحِبِهَا) ^(١) ، (قَصٌّ الْأَثَرُ) ، ئەگەر بە دواى شوێن پێیەکانی کەسێک کەوت ، تاکو بزانی خاوەنەکەى

تا گوى ڕویشتووه ؟ { وَمَصْدَرُهُ : الْقَصُّ : بِالْإِدْغَامِ وَالْقَصَصُ بِالْفَكِّ } ﴿فَارْتَدَّا

عَلَىٰ آثَارِهِمَا قَصَصًا﴾ ﴿٦٤﴾ الكهف ، وذلِكَ أَنَّ حِكَايَةَ أَخْبَارِ الْمَاضِيْنَ تُشْبِهُ أَثْبَاطَ خُطَاهُمْ ، (أَحْسَنَ الْقَصَصِ) إِمَّا مَفْعُولٌ مُطْلَقٌ مُبَيِّنٌ لِنَوْعِ فِعْلِهِ ، وَإِمَّا أَنْ يَكُونَ الْقَصَصُ بِمَعْنَى الْمَفْعُولِ ، مِنْ إِطْلَاقِ الْمَصْدَرِ وَإِرَادَةِ (الْمَفْعُولِ) ، كَالْخَلِّ بِمَعْنَى الْمَخْلُوقِ ، وَقَدْ يَكُونُ وَزْنُ (فَعْلٌ) بِمَعْنَى الْمَفْعُولِ ، كَالنَّبَأِ وَالْخَبَرِ ، بِمَعْنَى الْمُنْبَأِ بِهِ ، وَالْمُخْبَرُ بِهِ } .

واتە : چاوگى (قَصٌّ يَقُصُّ) بڕیتیە لە (قَصٌّ) ، واتە : بە (دَغَمٌ) و ، ئەگەر (دَغَمٌ) نەکرێ و پێکەوه جۆش نەدرێن ، دەبێتە : (قَصَصٌ) ، وەك خوا دەفەر موی :

﴿فَارْتَدَّا عَلَىٰ آثَارِهِمَا قَصَصًا﴾ ﴿٦٤﴾ الكهف ، واتە : بە شوێن پێی خۆیاندا گەڕانەوه ، چونکە گێڕانەوه ی بەسەرھاتی پێشووانیش ھەر وەك شوێنکەوتنى شوێن پێیەکانیانە ، بۆیە ئەو وشەیی بۆ بەکارھاتوہ .

(١) دیارە من ئەو نەقلانە بە زۆری لە : (التَّحْرِيرُ وَالتَّنْوِيرُ) (محمد الطاهر بن عاشور) دینم ، ئەو کە ئاماژە ناکەم بە سەرچاوەکەى ، زۆر جار بۆ ئەوئ دەگێڕمەوه ، ھەڵبەتە زۆر جار لە تەفسیرمکانی دیکەشەوہ دینم ، ئنجانیکتیفام بەوہ کردوہ کە لە گۆتایی ئەم تەفسیرەدا لیستی سەرچاوەکان دینم ، ھەموو جارێ بە پێویستی نازانم بڵێم : ئەمە لە فلان سەرچاوەوہ ھاتوہ ، بەلام ئەگەر ڕاویوچوونیکی تایبەتی زانیەك ھەبێ ئاماژە ی پێدەکەم ، بەلام ئەوہ ی زۆربەیان گوتیان ، بە پێویستی نازانم پالبدمە لای یەکیان بە تایبەت .

﴿ أَحْسَنَ الْقَصَصِ ﴾ یەش یانی، باشترین گێڕدراوە، وشە (قَصَص) یەش، یان (مَفْعُولٌ مطلق) ه، کە دەرخەری جوۆری کردەوه کەیه، یاخود (قَصَص) بە مانای (مَفْعُول) ه و هەك چاوگ بەکارهێنراوە، بەلام مەبەست پێی (مفعول) ه، وهك (خَلَقَ)، کە بە مانای (مخلوق) دێ، جاری واش هەیه، کێشی (فَعْلٌ)، بە مانای (مفعول) دێ، وهك (نَبَأٌ)، بە مانای (مُنْبَأٌ به)، ههوال پێدراوو، (خَبَر) به مانای (مُخْبِر به)، واتە: ئهوهی که ههوالی پێدراوه و گێڕدراوتهوه، دێ .

(٢) - که دهفه رموی: ﴿ أَحْسَنَ الْقَصَصِ ﴾، زۆر بهی توێژهرهوانی قورئان گوتوو یانە: مەبەست پێی بەسەرھاتی یوسف علیہ السلام .

بەلام دەلێم: بەلێ بیگومان بەسەرھاتی یوسف دەگێتەوه، بەلام لێرەدا مەبەست پێی تێکرای بەسەرھاتەکانی پێغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و گەلەکانیان و بەسەرھاتەکانی دیکەشە، کە لە قورئاندا باسکراون، بە بەلگە ی ئهوه که خوا دهفه رموی: ﴿ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ ﴾، بەهۆی ئهوهوه که ئێمه ئهم قورئانه مان بۆ تۆ ناردوه، باشترین بەسەرھانت بۆ دەگێڕینهوه، نهیغه رموو: ﴿ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذِهِ السُّورَةُ ﴾، چونکە لەم سوورەتەدا بەسەرھاتی یوسف گێڕدراوتهوه، بەلام لە ههموو قورئاندا، کۆی بەسەرھاتەکانی دیکە گێڕاونەوه .

شایانی باسە هەندیک لە زانیان بۆتە مشت و مریان: ئەگەر ئهم بەسەرھاتی یوسف: ﴿ أَحْسَنَ الْقَصَصِ ﴾، بێ، ئایا ئەوانی دیکە وانین؟! بەلام هەرچەندە لە تەفسیرەکاندا نەمبینیوه، یاخود ئەگەر بینیشم ئیستایە یادم نیە، بەلام وا پێدەچێ و بە بەلگە ی: ﴿ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ ﴾، {بەهۆی ئهوهوه که ئێمه ئهم قورئانه مان بۆ تۆ سروس کردوه}، مەبەست لێرەدا کۆی بەسەرھاتەکانی قورئان بێ، چونکە قورئان وێرای بەسەرھاتی یوسف، بەسەرھاتی پێغه مبه رانی دیکەشی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) تێدان،

بەسەرھاتەکانی دیکەشی تێدان و هی غەیری پێغەمبەرەکان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ
وَالسَّلَام).

کەواتە: مەبەست گۆی بەسەرھاتەکانی قورئانەو، ھەموویان باشتەری
بەسەرھاتی گێڕاوە (أَحْسَنَ الْقَصَصِ)ن.

٢- ﴿يَا أَوْحِينَآ إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ﴾، یانی: بە ھۆی ئەوەوە کە ئەم
قورئانەمان بۆ تۆ سڕوش کردووە، باشتەری بەسەرھاتە گێڕدراوەکان، بۆ تۆ
دەگێڕینەووە، کەواتە: بەسەرھاتەکانی قورئان ھەموویان و لە ھەموو روویکەووە
باشتەری گێڕاوەن .

٤- ﴿وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ﴾، واتە: بە تەئکید تۆ لە پێش
ئەودا (واتە: پێش سڕوش کرانی قورئان و پێش ئەوەی قورئانت بۆ بی)، لە
بێئاگایان بووی، لە بێئاگایان بووی لە چی؟ ھەندیکیان گوتووین: واتە:
دەربارەی بەسەرھاتی یوسف، بەلام نا، ئەوەش دیسان چەمک و واتایەکی
فراوانترە، واتە: تۆ لە بێئاگایان بووی، لە ھەموو ئەو راستییانەی کە لە رۆی
قورئانەووە بە تۆ گەیشتون، لە ھەموو ئەو راستییانەی کە لە رۆی وەحییەووە
نەبی، نازانین .

(الْغَفْلَةُ: انْتِفَاءُ الْعِلْمِ لِعَدَمِ تَوَجُّهِ الذَّهْنِ إِلَى الْمَعْلُومِ)، (غَفْلَةً)، بریتییە لە
نەبوونی زانیاری بەھۆی ئەوەوە کە زەین روو ناکاتە ئەو شتە کە زانراوە،
یانی: لێ بێ ئاگابوون و لێ نەشارەزابوون .

لێردا خوا ﷻ زۆر بە روونی بە پێغەمبەری خاتەم ﷺ رادەگەیەنێ، کە
پێشتر بێ ئاگابوو، لەو راستییانەی کە لە رۆی قورئانەووە بۆی دین، جا چ
بەسەرھاتی یوسف ﷺ، چ بەسەرھاتی پێغەمبەرانی دیکە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ
وَالسَّلَام) لە چەند شوێنان لە قورئاندا خۆی پەرورەدگار ئەوەی دووبارە
کردۆتەووە، کە تۆ لەو کاتەدا لەوێ نەبووی، وەک دەفەرموی :

١ / ﴿وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقُونَ أَقْلَمَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ﴾ ﴿٤٤﴾ آل عمران.

٢ / ﴿وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ﴾ ﴿٤٥﴾ القصص .

٣ / ﴿وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ﴾ ﴿٤٦﴾ القصص .

٤ / ﴿وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ﴾ ﴿١٠٢﴾ يوسف .

واته: تۆ لهوێ نهبووی، لهو کاتهدا ئاماده نهبووی، ئه‌دی چۆنی زانی؟ خوا پێی راگه‌یانده‌وه‌ی خ‌وای شاره‌زا به‌رچاوی پ‌ۆشن کرد‌ۆته‌وه‌، له‌ پ‌ێی ئه‌وه‌ په‌یامه‌ تایبه‌تییه‌ی خ‌ۆیه‌وه‌ .

مه‌سه‌له‌ی چ‌واره‌م : که‌ ده‌فه‌رم‌وێ : ﴿إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ

عَشْرَ كُوكَبَاتٍ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ﴾ ﴿٤﴾

ئه‌م ئایه‌ته‌ مو‌با‌ره‌که‌ که‌ ئایه‌تی چ‌واره‌مه‌، له‌ سه‌ی بر‌گه‌دا ده‌ن‌وێژینه‌وه‌:

(١) - ﴿إِذْ قَالَ يُوسُفُ﴾، یادبکه‌وه‌ کاتی‌ک یوسوف گوتی: به‌ ک‌یی گوت؟

﴿لِأَبِيهِ﴾، به‌ باب‌ی گوت، واته‌: یوسوف ﷺ شتی‌کی به‌ باب‌ی گوت، که‌ ئی‌مه‌ نازان‌ین چ‌یه‌! هه‌میشه‌ قورئان ئه‌وه‌ شی‌وازه‌ به‌کار‌دێنی، که‌ تۆ چ‌اوه‌ر‌ئ بکه‌ی ئه‌وه‌ هه‌واله‌ چ‌یه‌ که‌ د‌ئ؟ سه‌رنج‌ت راده‌گ‌یش‌ئ ب‌ۆ گوێ‌گرتن، سه‌ره‌تا ئی‌مه‌ نازان‌ین داخ‌ۆ یوسوف چ‌ هه‌وال‌ئ‌یک به‌ باب‌ی راده‌گه‌یه‌نی؟!

(٢) - ﴿يَا أَبَتِ﴾، پ‌یش‌تریش با‌سمان کرد، ئه‌م (ت‌اء)ه‌، له‌ ج‌یی (ی‌اء)ه‌، واته‌: (یا

أبی)، ده‌ل‌ئ: {التاء فی (أَبَت) تَاءٌ خَاصَّةٌ بِكَلِمَةِ الْأَب وَكَلِمَةِ الْأُم، فِي الْإِنْدَاءِ خَاصَّةٌ، عَلَى نِيَةِ الْإِضَافَةِ إِلَى الْمُتَكَلِّمِ، فَمُضَادُّهَا مَفَادُ: يَا أَبَتِ)، ئه‌م (ت‌اء)ه‌ تایبه‌ته‌ به‌ وش‌ه‌ی (أب) و (أُم)ه‌وه‌، ﴿يَا أَبَتِ﴾، له‌ کاتی بانگ کردندا، که‌ پ‌ال

دەدرێتە لای (یاء) ی قسەگەر، وهك بَلَّيْ: (یا أبی)، ئەهی بابە گیان! بە هەمان شیوە ﴿يَا أَبَتِ﴾، ئەم (تاء) ه، لە جیای (یاء) دانیشتووە، ئُنْجَا زۆربەیی قورئان خوێنەکان، لە حەوتەکان و دمیەکان بە: ﴿يَا أَبَتِ﴾، خوێندووێانەتەو، بەلام (ابن جعفر) و (ابن عامر)، بە (يَا أَبَتِ)، کە دیارە ئەو قیرائەتەشی هاتووە، هەردووکیان بە مانای ئەهی بابە گیان! دیـن .

٣ - ئُنْجَا دواى ئەوێ کە بابی دەدوێنێ و ئاگاداری دەکاتەو، هەوایی پێدەدات: ﴿إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ﴾، بەهە دڵنیاییەوێ من یازدە (١١) ئەستێرەو خۆرو مانگم بینین، دیتەم بۆ من کڕنووشیان برد بوو .

پێشتر باسمان کرد، کە ئەو یازدە ئەستێرە مەبەست پێیان یازدە برایەکانی :

(١) (بنامین) ی برای بە پێی ئەوێ کە لە تەورات، لە پەیمانی گۆندا هاتو، ئەگەرنا لە هیچ دەقیکی قورئان و سوننەتدا ناوی هیچ کام لە برایەکانی یوسوف نەهاتو.

(٢) دە (١٠) برایەکی دیکە، کە لە جگە لە دایکی خۆینی، مەبەستیش لە خۆرو مانگ: دایک و بابنی .

ئُنْجَا کە دەلی: ﴿رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ﴾، بینیم کڕنووشیان بۆ برد بووم، واتە: سلاویان لێکردم بە سلاو لێکردنی کە لە حوکمپانان دەکری، بە سلاو کردنی کە زۆر رێژ لێگرتن و حورمەت لێگرتن دەگەیهنی، نەك سەریان خستبێتە سەر زەوی، کە بە تەئکید نە لە قورئاندا (سجود)، تەنیا ئەو مانایە هەیەو، نە لە زمانی عەرەبییدا، ئُنْجَا (سجدة) ی خواپەرستیش، بێجگە لە خوا ﷻ لە بۆ کەسی دیکە پەوانیە، ببردری .

زانایان دەڵێن: بۆچی یوسوف عليه السلام گوتووێت: ﴿رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ﴾، ﴿رَأَيْتُهُمْ﴾، نالێ: (رَأَيْتُهَا)، دواوی دەڵێ: ﴿لِي سَاجِدِينَ﴾، نالێ: (ساجدة)، واتە: بۆچی بە (جمع المذكر السالم)، هێناونی و راناوی گۆی بۆ بەکارهێنان، کە (جمع المذكر السالم)، بۆ خاوەن هەست و شعوروو عاقل مەندان بەگاردی؟! زانایان دەڵێن: لەبەر ئەوەی گەرنووش بردن (سجود) کاری عاقلان و خاوەن شعوروو هەستانه، بۆیە ئەو راناوی بۆ بەکارهێنان .

ئنجای ئەو خەونە یوسوف عليه السلام وەك پێشتر باسمان کرد، وا دیاره ئە تەمەنی منداڵیدا بینوویەتی، ئە تەمەنی (١٠-١٢) سالی دا، کە دواي حال و بەسەرھات و رووداوانیکی زۆر، ئەوەی کە لێرە ئە ئایەتی چوارەمدا دەیفەرموێ، ئە ئایەتی ژمارە سەد (١٠٠) دا، سەرەنجامی و هاتنە دی ئەو خەونە باس دەکات: دەفەرموێ: ﴿وَرَفَعَ أَبُوتَهُ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَأْتِبَتِ هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلْتُ رَأْيِي حَقًّا﴾، واتە: بابو دایکی برده سەر تەختە کە (تەختی حوگمپانیی، ئەو تەخت و بارەگایە کە لەسەری دادەنیشت، دیاره کاتی خۆی عادیان وابوو، چونکە ئیستا خەلک لەسەر کورسی دادەنیشی، بەلام وا پێدەچێ ئەو عەرشە پانتایە کە ی زۆر بووبی، جێی دایک و بابو خەلکی دیکەشی لەسەر بووبیتەو،) ئنجا هەموویان گەرنووشیان بۆ برد، واتە: بۆی چەمینەو، یاخود سلاویکیان لێ کرد کە ملەچی و ریز لێگرتن، دەگەینێ و گوتی: ئەو بابو! ئەمە سەرەنجامی خەونە کەمە کە پێشتر بینووم، ئیستا پەرەدگارم هێناوە دی .

مەسەلە ی پێنجەم: کە دەفەرموێ : ﴿قَالَ يَبْنَى لَا نَقْصُصُ رُؤْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾.

شیکردنەوێ نەم نایەتە موبارە کە لە چوار بڕگەدا:

دواي ئەوەی کە یوسوف خەونە کە ی بۆ بابی دەگێریتەو، چۆنی بینووە، ئاوا، ئەویش ئامۆژگاریی دەکات :

(١) - ﴿قَالَ يَبْنَى﴾، (يەعقوب عليه السلام، بابى يوسوف)، گوتى: ئەي پۇلە گيان! بۇچى بچووكى كردۆتەووە نەيفەر مووہ: (يا ابني)، ئەي كورەكەم؟ چونكە: ﴿يَبْنَى﴾، يانى: كورپزگەكەم، كورە بچووكەكەم، زانايان گوتوويانە: (التَّصْغِيرُ كُنَايَةٌ عَنْ تَحْبِيبٍ وَشَفَقَةٍ، نَزَلَ الْكَبِيرُ مَنَزِلَةَ الصَّغِيرِ، لِأَنَّ شَأْنَ الصَّغِيرِ أَنْ يُحَبَّبَ وَيُشْفَقَ عَلَيْهِ)، لەبەر ئەوێ بچووك كردنەووە هېمايە بۆ خۆشويستن و سۆزو بەزمى، جارى وايە مرۆقى گەورەش دادەبەزىنرى، بۆ پلەى بچووك، چونكە منداالى بچووك عادەت وايە كە خۆش بوىستىرى و سۆزو بەزمى زياترى لەگەڵدا بنويئىرى .

واتە: ئەي ئەو كورەى كە زۆرم خۆش دەوئ! وەك چۆن منداالىكى بچووك زۆر خۆشەويستەو مرۆف دەيخاتە ژېر چاودېرىي خۆيەووە ئاگای لى دەبى .

(٢) - ﴿لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلَى إِخْوَتِكَ﴾، خەونەكەت بۆ برايەكانت مەگىرەووە، دەلئ: (الْقَصُّ حِكَايَةُ الرُّؤْيَا)، (قَصٌّ)، گىرپانەووەى خەونە، (الرُّؤْيَا: رُؤْيَا الصُّورِ فِي النَّوْمِ فَرَّقُوا بَيْنَهَا وَبَيْنَ رُؤْيَا اليَقَظَةِ بِاخْتِلَافِ عِلَامَتِي التَّأْنِيثِ)، (رُؤْيَا) بريتە لەووە كە ئينسان لە خەوندا دەيبنى، (كاتىك كە دەنوى، دەخەوئ هەندىك شت دەبينى، ئەو وىنانەى كە دەيانبينى، ئەو پى دەگوتىرى: رُؤْيَا)، لە زمانى عەرەبييدا (رُؤْيَا)، لەگەل (رُؤْيَا)، كە يەكيان بە (أَلْف) دە ئەو دىكەيان بە (تاء التَّأْنِيثِ)ە، جياوازيان خستۆتە نيوانيان، بەووە كە ئەوێ لە كاتى بىدارييدا دەبينى، پى دەگوتىرى: (رُؤْيَا)، واتە: بينينو، ئەوێ لە كاتى خەوندا دەبينى، پى دەگوتىرى: (رُؤْيَا)، كە ديارە يەكيان نيشانەى (تَّأْنِيثِ)ەكەى بە (أَلْف)ە، ئەو دىكەشيان بە (تاء)ە، هەر بۆ ئەوێ كە جياوازيان پىبەن .

(٣) - بۇچى يەعقوب ئامۆزگارىي يوسوفى كورى دەكات كە خەونەكەى بۆ برايەكانى نەگىرپتەووە؟ ﴿فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا﴾، ئەگەرنا پىلانىكت لە دژ

دەگىپ، (الْكَيْدُ: إِخْفَاءُ عَمَلٍ يَضُرُّ الْمَكِيدَ)، (كَيْدٌ) بىرىتپە لەۋەى كارىك كە زىان بەۋ كەسە دەگەينەن كە كارەگەى لە دژ دەكرى، بشارىتەۋە .

وشەى ﴿فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا﴾، ئەۋ (تنوين)ە، كە لەسەر ﴿كَيْدًا﴾ە، بۇ مەزن كىردن زەبەلاح كىردنە، واتە: فَيْلٌ و پىلاننىكى گەۋرەت لە دژ ساز دەكەن .

يەككى بۇى ھەيە بلى: باشە يەعقوب عليه السلام ئەۋەى چۇن زانى ؟

دىارە كە گومانەكەى ھاتە دى و براپەكانى يوسوف پىلانىان لە دژى يوسوف گىپرا، بەلام چۇنى زانى ؟

دەلىين: ئەگەر باب چ بىر فېراسەت و بەرچاۋ ۋوونى ھەبى، كورەكانى خۇى، مندالەكانى خۇى دەناسى، شارەزايان دەبى، ھەلسوكەوتيان، قەناعەتيان بىرو بۇچوونيان، چىيە و چۇنە؟ لەۋەۋە ھەلىھىلجائە كە: ئەۋ براپانەى ئەگەر بىت و بزەن يوسوف خەۋنىكى ۋاى بىنيۋە، كەم و زۇر لە ماناى خەۋنەكەشى تىدەگەن، كە چى دەگەينەن! كە يوسوف دەگەۋىتە پىگەۋ پاىەيەكەۋە: ھەم باب و دايكى رېزى تايبەتى لى دەگرن، ھەم يازدە (۱۱) براپەكەى، ئەۋە ديارە ئىرمى پى دەبەن، ئەۋ ھەسوودى پى بردنەش پالايان پىۋە دەن، كە فېل و پىلاننىكى لە دژ بگىپن، بۇ ئەۋەى كە سەرنگوۋمى بكەن و سەرى بە فەتارەت بىدەن و، نەگاتە ئەۋ پاىەۋ مەقامە، كە چاۋەپى دەكرى بىگاتى .

دىارە زانىۋىەتى كورەكانى چۇن؟ بۇيە ئاۋا ئامۇزگارىي يوسوفى كورى دەكات، ئنجا ئەۋەش كە شىمانەۋ ئەگەرى بۇ دانائە، بەۋ شىۋمىيە ھاتۇتە دى .

﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾، ئەمە دەگونجى ھەر قسەى

يەعقوب عليه السلام بى: بىگومان شەيتان بۇ مروۇف دوژمنىكى ئاشكرايە، واتە: شەيتان لە بۇسە دايە بۇ زىان گەياندن، ئەۋ خەۋنەى يوسوفىش عليه السلام بيانووۋ پاساۋىكە بۇ شەيتان كە لە رېى ئەۋەۋە خوتخوتەۋ خەيال و دىنەدانى خراپ بۇ براپەكانى بكات و پىيان بلى: تەماشا بكەن! ئەۋ براپەتان سەرنەجام ئاۋاى لى دى، ئىستار رېى لى بگرن، با ۋاى لى نەيەت و پىلانى لە دژ بگىپن .

دیاره قورئان نە یگێراوەتەوه که ئەوه چۆن بووهو چۆن نەبووه؟ گرنگ ئەوهیه دەگونجی ئەمە قسە یەعقوب عليه السلام بی، که زیاتر وا پێدهچن، دەشگونجی یەگسەر خوای پەرورەدگار وای فەرمووی: بێگومان شەیتان بۆ مەرۆف دوژمنیکی ئاشکرایەو ئەو هەل و دەرڤەتانە ی که بۆی هەڵدەگەون، بەسەریاندا باز نادات، ئنجا ئەگەر بێت و ئە ی یوسف! ئەو خەونە ی تۆ بە برایە کانت بگاتەوه، شەیتان وهك دەرڤەتیك دەپۆزێتەوه، بۆ برایە کانت، که بیکاتە مایە ی رق هەڵساندنیان و، بیکاتە مایە ی جوولاندنی هەستی بوغزو حەسوودییان بەرانبەرەت، سەرنجام ئەو هەستە خراپە پالێان پێوه دەنێ، که پیلانت لە دژ بگێرن، پیلانیکی گەورەت بۆ ساز بکەن، فیلایکت لی بکەن، بۆ ئەوه ی نەگەیه ئەو پێگەیه ی بۆت چاوەروان دەکری، ئەو ئایندە ڕۆشنە .

لێرەدا قورئان تەنیا ئەومندە ی فەرمووه، بەلام دیاره لە ئیسرا ئیلیاتدا، ئەوه ی لە کتێبە پێشووه کانهوه نەقل دەکری، شت زۆر باسکراوه، بەلام ئیمە مەگەر ئەوه ی لە گەل ئایەتەکاندا تیکنە گیرێ، یە کمان لەسەری بکەوی، بۆ زیاتر تیشک خستنه سەر چەمکی ئایەتەکان، ئەگەرنا نایه ینین، بە تایبەتی هەندیک شت هەیه، که هەر بە ئاشکرا لە گەل عەقل و مەنتیق و، لە گەل قورئان و لە گەل واقعیشتا تیکدە گیرێ، ئەوه هەر ئیهمالی دەکەین، چونکه زۆر لە تەفسیرەکان لاپەرە ی زۆریان ڕەش کردوونەوه، بە زۆر لەو حیکایەتانە ی که دوا یی ئاماژە ی بە هەندیکیان دەکەین .

مەسەلە ی شەشەم و گۆتایی : که لە ئایەتی شەشەم وەر دە گیرێ :

یەعقوب هەر لەسەر ئامۆژگاری کردن و دلخۆش کردنی یوسف بەردەوام دەبی: ﴿وَكَذَلِكَ يَجْنِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

لە پێنج برگەدا نەم ئایەتە موبارەکە، دەتوێژینەو:

(١) - ﴿كَذَلِكَ يَجْنِبُكَ رَبُّكَ﴾، ئاوا بەو شیوەیە پەروردگارت تۆ ھەڵدەبژێرێ، واتە: ھەك چۆن تۆی ھەڵبژاردووە، لەو تەمەنەى نابالغی و بچووکیەدا، بەرچاو روونیەكت بدات، دەربارەى ئایندەى گەش و روونی خۆت، ھەر بەو شیوەى پەروردگارت تۆ ھەڵدەبژێرێ، بۆ ئەوەى كە لە داھاتوودا ببى بە مەزنی شایستە، ببى بە كەسێك كە شایستەى ئەومبى پەيامى خوا بگەيەنى، ببى بە یەكێك لە پیغەمبەران .

(الاجْتِبَاءُ) دەگوترێ: (جَبِيتُ الْمَاءَ فِي الْحَوْضِ: جَمَعْتُهُ)، ئاوەكەم لە ھەوزەكەدا، یان لە گۆمەكەدا كۆكردووە، (جَابِيَةً)، بریتىە لە كۆكردنەوێ سەرئەو پیتاك، ھەروەھا (جَابِيَةً)، بە ھەوزیكى گەورە دەگوترێ، كە ئاوى زۆرى تیدا كۆبكریتەو، (اجْتِبَاءً)، بریتىە لە كۆكردنەووە ھەڵبژاردنى شتێك .
ئەجا یەعقوبیش - ھەك پێشتریش ئاماژەم پێكرد - دیارە تەعبیری ھەونى زانیو، یاخود خوا بە ھەحیی و ئیلاھامیكى تاییبەت پێى گوتووە: ئەو ھەونەى یوسف عليه السلام چى دەگەيەنى .

(٢) - ﴿وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ﴾، ھەروەھا لە مانا لیكدانەوێ ھەونانت فیڕ دەكات، وشەى (أَحَادِيث) كۆى (حَدِيث)ە، بە مانای قسە دى، بەلام بە پێى سیاقى ئایەتەكە، لیڕەدا دەزانین كە مەبەست لە (أَحَادِيث)، واتە: ھەونەكان ئەوێ كە خەلك لە گاتى ھەوتندا دەبینى و دەبیستى، ﴿تَأْوِيلٍ﴾ یش بە مانای گێڕانەوێ شتێك بۆ ئەسڵ و بنك و ریشەى خۆى دى.

بەلام لیڕەدا دەزانین بە مانای مانا لیكدانەووە تەعبیركردنى ھەون دى، بەپێى سیاق دەزانى، دەلى: (التَّأْوِيلُ: إِرْجَاعُ الشَّيْءِ عَلَى حَقِيقَتِهِ وَدَلِيلِهِ)، (تَأْوِيل)، بریتىە لە گێڕانەوێ شتێك بۆ ھەقیقەتى خۆى، بۆ سەرئەجامەكەى و بۆ بەلگەكەى، كە ئایا چى دەگەيەنى و مەبەست پێى چىیە؟ (وَالْأَحَادِيثُ جَمْعُ

حَدِيث: الْخَبْرُ الْمَحْدَثُ بِهِ، (أَحَادِيث)، - وَهَكَذَا كُتِبَ - كَوَى (حَدِيث) ه، وَاتِهِ: نُهُو قَسَمِيهِ يَ كِه بَاسْكَرَاوَهُ هَهُوَالِي لَهَبَارَهُوهِ دِرَاوَهُ، نُنَجَا: (تَأْوِيل)، هَهُرْجَهَنده بَه مَانَاي گِيْرَانَهوهِ شَتِيْكَ بُوْ نَهْسَلَهكَه يَ خَوِي دِي، بَه لَام لِيْرَه دَا بَه مَانَاي لِيْكَدَانَهوهِ خَهوْن (تَعْبِيْر) دِي.

(۳) - ﴿وَبُيِّنَ نِعْمَتُهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ﴾، هَهُرُوْهَها چَاكَه يَ خَوِي لَهسَه ر

تَوُو، لَهسَه ر بَنَه مَالَه يَ يَه عَقُووب وَ لَهسَه ر دَهُرُوْبَهُرُو نِيْزِيْكَانِي يَه عَقُووب تَهوَاو دَهكَات، (إِتْمَام النِّعْمَةِ: هُوَ إِعْطَاءُ أَفْضَلِ النِّعْمِ وَهِيَ النُّبُوَّةُ)، (إِتْمَام النِّعْمَةِ)، تَهوَاو كَرْدَنِي چَاكَه بَرِيْتِيَه لَهوهِ چَاكَتَرِيْن چَاكَه لَه گَه لَ ئِيْنَسَانْدَا بَكْرِي، چَاكَتَرِيْن چَاكَه ش بَه رَهَايِي بَرِيْتِيَه لَه پِيْغَه مَبَه رَايَه تِي، چَوْنَكَه پِيْغَه مَبَه رَايَه تِي بَه رَزَتَرِيْن پَلَه يَه كِه بَه مَرُوْفَه گَان دِرَاوَهُ، وَهَكَذَا خَوَا ﷺ دَه فَه رَمُوْ: ﴿قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ

وَسَلَّمَ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ أَصْطَفَىٰ ۖ﴾ النمل، وَاتِهِ: بَلِي: سَتَايِش بُوْ خَوَاو سَه لَام

لَهسَه ر نُهُو بَه نَدَانَه يَ هَه لِيْ بِيْزَارْدُوْن، يَان دَه فَه رَمُوْ: ﴿اللَّهُ يَصْطَفِي مَنِ

الْمَلَكِيَّةَ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ إِنَّكَ اللَّهُ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾ ۷۵ الحج، وَاتِهِ: خَوَا

لَه فَرِيْشَتَه گَان وَ لَه مَرُوْفَه گَان نُوْبِنَه رَانِيْكَ هَه لَدَه بِيْزِيْ ...

چَوْنَكَه هِيْج چَاكَه وَ نِيْعَمَه تِيْكَ لَه پِيْگَه وَ پَلَه يَ پِيْغَه مَبَه رَايَه تِي، بَه رَزَتَرُو چَاكَتَر لَه بُوون (وَجُود) دَا نِيَه وَ، نِيْعَمَه تِي مَوْتَلَه ق وَ رَهَا هَه ر نُهُو، هَه ر لَهوْه شَهوهِ دَه زَانِيْن لِيْرَه دَا كِه دَه لِي: نِيْعَمَه تُو چَاكَه يَ خَوِي لَهسَه ر تَوُو لَهسَه ر بَنَه مَالَه يَ يَه عَقُووبِيْش، تَهوَاو دَهكَات، مَبَه سَت پِيْ بَه خَشْرَانِي پَلَه يَ پِيْغَه مَبَه رَايَه تِيَه بَه يُوْسُوْف ﷺ.

وَشَه يَ ﴿آلِ يَعْقُوبَ﴾ يَش، چَوْنَكَه پِيْشْتَر بَاسْمَان كَرْد كِه ﴿آلِ﴾،

بَرِيْتِيَه لَه كِه سَانِيْكَ كِه تَايَبَه تَن بَه كِه سِيْكَهوهِ، چ لَه رُووي خَزْمَاتِيْهه، چ لَه

رُووي شُوْيْنَكِه وَتَنهوهِ، ﴿آلِ يَعْقُوبَ﴾ يَش، مَبَه سَت پِيْ گُوْرَان وَ دَهُرُوْبَهُرِي

يَه عَقُووبِن، چَوْنَكَه نُهُو پَلَه يَ پِيْغَه مَبَه رَايَه تِي كِه بَه يُوْسُوْف دَه دَرِي، مَايَه يَ

سەر بەرزوی دنیا و قیامەتە، هەم بۆ بابیشی، هەم بۆ برایه گانیشی و، بۆ دایکی بۆ خزم و گەسو نزیکانیشی .

﴿ ۴ - كَمَا أَتَمَّمَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلِ إِبْرَاهِيمَ ۖ وَإِسْحَاقَ ۚ ۖ وَهَكَذَا جَاءَ جَاهُكُمَا ۖ ﴾

پێشتر تەواو کرد لە سەر هەردوو باب: ئیبراھیم و ئیسحاق، واتە: بابو باپیرت (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ئەوانیش پلە ی پێغمەبەرایەتیان پێ بە خێرا و ئەو نەعمەتە ڕەھایەیان پێدرا، ئنجا وەك چۆن بەوانی داو، بە تۆشی دەدا .

﴿ ۵ - إِنْ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۖ ﴾، بێگومان پەروەردگاری تۆ زانی کارزانە .

زانایە، دەزانێ چۆن کارەکانی دەکات، کارزانیشە دەزانێ چۆنیان ئەنجام دەدات .

ئەنجا لێرەدا هیچ گومانی تێدا نیە، کە دەبێ خۆی پەروەردگار تەواو یەعقووبی دُنیا کردبێتەو، کە خەونەگە ی یوسف چی دەگەیهنێ؟ بۆیە دینی لەبەر ڕۆشنایی خەونەگەیداو، بە دەم تەعبیرکردنی خەونەگەیهو، مۆژدە پێدەداو دلی خۆش دەکات، ئەوەش حیکمەتێکی گەورە یەعقووب عليه السلام دەردەخات، چونکە دەبێ یەعقووب پێشبینی ئەوەی کردبێ، کە دوایی هەرچۆنێک بێ، ئەو خەونەو تەعبیرەگە دەگاتەو بە برایه گانی و یوسف تووشی تەنگ و چەلەمە دی، بۆیە لە سەرەتاوە بەرچاوی یوسفی ڕۆشن کردۆتەو، چونکە ئێنسان ئەگەر ئایندە ی ڕوون بێ، سەرەتای تارێک و لیل، ناپەڕەتی ناگات، زیاتر خۆراگر دەبێ، مادام ئاسۆی ڕوون دەبینی، بۆیە لە سەرەتاوە یەعقووب ئاسۆیەکی ڕوون دەخاتە بەرچاوی یوسفی کوری، تاگو ئەو ئاستەنگ و لایلایانە ی دینە ڕپی، پەگی نەخەن و، تەماشای ئاسۆی ڕوون بکات، لە نیو بازەنی ئەو گرتە تارێک و لیلانەدا، کە دینە پێشی چاوی، نەژیەت، بەلکو بەرز بڕوانی و دوورتر ببینی .

کورتە باسک لەبارەی خەونەوه

بە گشتی لە شەش تەوێردا دەربارەی خەون قسە دەکەین :

- ۱- پێناسەی خەون .
- ۲- جۆرەکانی خەون .
- ۳- حەقیقەت و ڕەوایی خەون ، لە ڕووی واقع و شەریعەتەوه .
- ۴- بەرھەمی خەون ، بە ھۆی خەونەوه چیمان دەست دەکەوێ ؟
- ۵- چۆن مامەڵە لە گەڵ خەوندا بکەین ؟
- ۶- شەش ئاگاداریی گرنگ لە بارەی خەونەوه .

The collage features a central portrait of a man with a beard and turban. Surrounding it are various digital links and social media icons:

- MediaAmeerOffice** (Facebook)
- AliBapirw** (Twitter)
- archive.org/details/@alibapir** (Website)
- AliBapir** (YouTube)
- AliBapir / علی بابیر** (Instagram)
- www.alibapir.net** (Website)
- AliBapir / علی بابیر** (WhatsApp)
- AliBapir** (Telegram)

QR codes are provided for the website and social media channels. Text in the collage includes "Stay in touch on social media" and "راکەباندنی مەکتەبی ئەمیر".

۱} پېئاسەى خەون :

خەون دىاردەبەكى مړوئيهو، دىاردەبەكى جيهانېشه، واتە: دىاردەبەكە له ژيانى ھەموو مړوئېكدا گەم و زۆر بېنراو و دەبېنرئ، گشتگېرىشه بۆ ھەموو مړوئ لەسەر ئاستى مړوئاىهتېى لە رابردوودا ئىستاشو، لە ھەموو گۆشەو كەنارەكانى زەمىندا، ئنجا وەك دواى پېى دەگەين، لە راستىدا خەون راستەوخۆ پەيوەندى بە ړووحى ئىنسانەو ھەيە، پەيوەندى بە دىوى پەنھان و شېردراوې مړوئەو ھەيە، بۆيە تا راددەبەكى زۆر وەك مەتەلېك، وەك رەمىزو ھېمايەك و شتېكى پەنھان، ھەمىشە جېگای مشتو مېر بوو، بەو شېو بوو، ھەر بەو شېو ھەش دەمىنئەو .

پاشان لە كەسېكەو بۆ كەسېك، بەلگەو لە كەسېكېشدا لە حالەتېكەو بۆ حالەتېك، دەگۆرئ، ئەو نەيە كە خەل كە ھەموو بە يەك شېو خەون بېين، ئەو ھەش نەيە كە مړوئ خوئشى ھەموو خەونەكانى وەك يەك بن، واتە: ھەر مړوئېكېش خەونى جوړاو جوړ دەبېنئ، لە حالەتې جوړاو جوړدا .

ھەروەھا مړوئەكانېش بە پېى ئامادەى ړووحى خوئان و، بە پېى بارى سړوشى دەررونى و دىوى پەنھانى خوئان، خەون دەبېن، رەنگە ھەبئ خەونەكانى زياتر راست بن و، ھەبئ كە خەونى راست كەمتر بېينئ، وەك دواى باسى دەگەين، ئەو ھەموو پەيوەندى بە جوړو چۆنەتې ړووح و، ئامادەى ړووحى مړوئەكانەو ھەيە.

ئنجا دواى ئەوې گەرام بۆ پەيدا كړدى پېئاسەيەك بۆ خەون، پېم وایە باشتىرېن پېئاسە ئەوېە كە (محمد الطاهر بن عاشور)، لە تەفسىرەكەى خوئدا^(۱) ھېئايەتې، كە ئەوېش لە (ابن سينا) ەو نەقل دەكات، لە كتېبەكەى بە ناوى (الإشارات)، (ابن سينا) ش پزىشك و فەيلەسووف و زانايەكى گەورە بوو، (محمد الطاهر بن عاشور) یش، وەك پشگىرى كړدى وەك پى رازى بوون، ئەو پېئاسەيە

لە (ابن سینا) موه نەقل دەکات، ئنجاً منیش ئەو پیناسەییە (ابن سینا) بە راست دەزانم، (ابن سینا)، دەلی :

(إن النفس الناطقة وهي المعبر عنها بالروح، هي من الجواهر المجردة التي مقرها العالم العلوي، فهي قابلة لاكتشاف الكائنات، على تفاوت في هذا القبول، وأنها تُودع في جسم الجنين عند اكتمال طور المضغة، وأنّ للنفس الناطقة آثاراً من الإنكشافات إذا ظهرت، فقد ينتقش بعضها بمدارك صاحب النفس في لوح حسّه المشترك، وقد يصرفه عن الانتقاش شاغلان : أحدهما : حسّي خارجي .

والآخر : باطني عقلي أو وهمي .

وقوى النفس متجاذبة متنازعة، فإذا اشتدّ بعضها ضعف البعض الآخر، كما إذا هاج الغضب، ضعفت الشهوة، فكذاك إن تجرد الحس الباطن للعمل، شغل عن الحس الظاهر، والنوم شاغل للحس، فإذا قلت شواغل الحواس الظاهرة، فقد تتخلص النفس عن شغل مخيّلاتها، فتطلع على أمور مغيبية، فتكون المنامات الصادقة).

رەنگە (محمد الطاهر بن عاشور) تۆزیک تەعبیرو دەربەرینەکە ی ئیبن و سینای دەستکاری کردب، وەک لە تەفسیرەکە دا ئاماژە ی پێدەکات، بەلام نیوەرۆکەکە ی پاراستو .

دەلی: نەفسی گويا (النفس الناطقة)، (ئەو زاروامیەک بوو بەکاریان هیناو بو روح)، کە بە رووح تەعبیری لیکراو، لەو دروست کراو سەروو ماددیانیە کە شوینەکە ی جیهانی سەرەومیە، (واتە: جیهانی سەرووی ماددی)، ئەو نەفسە شایستە ئەومیە کە پە ی ببات بە دروستکراوەکان، بە جیاوازی ئەو شایستەییە لە کەسیکەو بو کەسیک، ئەو رووحەش لە جەستە ی کۆرپەلەدا دادەنری لە قوئای زارجوو (مضغة) دا، { واتە: ئەو کاتە ی کۆرپەلە بە قەد گۆشتیکی لی دی، هیندە ی پاروویەک و زار جوویەک }، کۆرپەلە لەو کاتەدا گیانی بە بەردا دەکری { وەک ئایەتەکە ی سوورەتی (المؤمنون)، ئاماژە ی پێدەکات، ﴿ ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ ﴾، کە زۆربە ی زانیان دەلین: ئەو کە دەفەرموی: کردمان بە دروست کراویکی دیکە

مەبەست پىيى رپووح بە بەردا گرانه }، وه نهفسى گۇيا، (رپووح)، چەند شوئنه وارىكى
هەن لە پەي پىي بردنەگاندا، جارى وایە هەندىك لەو شتانه لەسەر هەستى
هاوبەش (الحس المشتري) دهنه خشين، {هەستى هاوبەش زاراوہیەك بووہ كاتى
خوى زانايانى دروونناس كە لە دیوى پەنھانى مرؤقيان كۆليوہتەوہ، بەكارىان
هيناوہ، كە مەبەست پىي: دیوى پەنھان و نابەرھەستى مرؤقە }، بە زۆرى وایە كە
دوو شت، رپگا دەگرن لەوہى كە مرؤق لە رپى رپووحەوہ، كە عەقل بەكاردينى،
پەي بە شتەكان بەرى:

يەكەميان : شتيكى دەرەگىي بەرھەستە، ئەويش ئەوہيە كە ئينسان ھەستەكانى
سەرقالبن .

دووەميشيان : شتيكى دەرۋونىي عەقلىي، ياخود وەھمىيە .

ھيزەكانى نەفسيش لە نيوان خوياندا جورىك لە پەلكيش كردن و ناكوکيان ھەيە،
ئەگەر يەگىيان بە ھيز بوو، ئەوہى دىكەيان بھيز دەبى، بۆ ويئە: ئينسان كاتيک
كە رقى ھەلدەستى و توورپەي دەجوولى: ئارەزووى كەم دەبيتەوہ، (ئەوہ شتيكى
ئاشکرايە)، ھەرۋەھا كاتيک كە ھەستى نيومەوہ يەكلا دەبيتەوہ بۆ ئەوہى كارىك
بكاتو، سەرقال نابى بە ھەستە دەرەگىيەگانەوہ، كە خەو مايە سەرقال كردنى
ھەستە دەرەگىيەگانە {واتە: لە كاتى خەودا ئينسان چاوى نابىنى، گووى نابىستى،
قسە ناکات، شت ناخوات، تا كۆتايى }، ئنجا دەلى: كاتيک كە سەرقالكەرەكانى ھەستە
رۋالەتییەگان، كەم دەبنەوہ، لە كاتى خەودا، لەو كاتەدا رپووح دەرەگىيە دەبى، لەوہى
كە سەرقال بى بە خەيال و وەھم و شتە رۋالەتییەگانەوہ، لەو ھالەتەدا رپووح پەي
بە ھەندى شتى پەنھان دەباتو، لە ئەنجامى ئەوہدا خەونى راست دىنە دى .

دوايى دەلى : خەونى راست ھالەتییەكە كە خوا بە ھەندىك لە بەندە
ھەئىزاردەكانى خوى، دەداتو، بەو ھۆيەوہ پىزيان لیدەگرى، ئەوانەى كە نەفسيان
پاك بۆتەوہو، ديارە ئينسان تاكو دەرۋونەگەي پاكتربى، لە شيرك و كوفرو نىفاقو
لە سيفەتە خراپەگان بزارى كرىبو، رازابىتەوہ بە ئيمان و خوا بە يەگگرتن و
تەقواو سيفەتە بەرزەگان، ئەو جورە كەسانە رپووحەگەيان پەيوەست دەبى بە
ھەندىك لەو شتەوہ، كە زانيارىي خوا پىيانەوہ پەيوەستەو، ھەندىك لەو شتەوہ

كە ويسىتى خوا دەسلەلاتى خوا پىيانەۋە پەيۋەستەۋ، فەرمانى ھىنانەدى خوا، پىيانەۋە پەيۋەستە، ئىدى لە ئەنجامى ئەۋەدا، ھەندىك شتى بۇ دەۋۇزىنەۋەۋ، ھەندىك شتىشى بۇ پروون دەبنەۋە، چ لە پرووى كاتەۋە: پىش ئەۋەدى پروو بىدن كە پەنھان، ئەۋ ھەندى لە شتانەى بۇ ئاشكرا دەبن، ياخود لە پرووى شوپنەۋە: پىش ئەۋەدى خەلكى دىكە بە شىۋەى ئاسايى ئەۋ شتانە بزانى، ئەۋ پىيان دەزانى .

منىش دەلىم: بە كورتى: خەۋن بىنن كارى پروۋەۋ، لە كاتى خەۋتندا پروۋ، لە سۆنگەى ئەۋەۋە كە سەرقال نابى بە ھەستەكانەۋەۋ سەرقال نابى بە كارە پروالەتتەپەكانەۋەۋ، بە جىبەجى كىردنى داخۋازىيە غەرىزىيەكانى جەستەۋە، لەۋ ھالەتەدا پروۋ دەستى كراۋەتر دەبىۋ، ئامادەى زىاتر دەبىۋ بۇ ۋەرگرتنى زانىارى جۇراۋ جۇر، بە شىۋەيەك كە ئىمە نازانىن چۈنە؟ ۋەك خۋاى پەرۋەردگارىش ئامازە بەۋ راستىيە دەكات، كە لە كاتى خەۋتندا، پروۋ ھالەتتىكى دىكەى جىا لە ھالەتى بىدارى بۇ دروست دەبى، ۋەك لە ئايەتى (۴۲)ى سوۋرەتى (الزمر)دا

دەف—رەمۇئ: ﴿اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فِيمِمْسَلِئِ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ ﴿ ۴۲ ﴾

ئەم ئايەتە زۇر زۇر جىي سەرنجە، بۇ ئەۋ بابەتەى ئىمە، ھەلبەتە ھەموو ئايەتەكان جىي سەرنجن، ھەر كاميان بۇ ئەۋ بابەتەى كە لىي دەۋى.

ۋاتە: خوا پروۋەكان ۋەردەگرى لە كاتى مردنپانداۋ، ئەۋەدى نەمردبى لە كاتى خەۋتنياندا، ئنجا ئەۋەدى كە مردنى بۇ بىرپار دابى، دىھىللىتەۋە، ئەۋەدى دىكەش دەنىرپتەۋە تاكو كاتىكى دىارىيىكراۋ، بىگومان لەۋ دىاردەپەدا، نىشانەى زۇر ھەن، بۇ كۆمەللىك كە بىر بىكەنەۋە .

كەۋاتە: خوا ﷻ زۇر بە راشكاۋى دەفەرەمۇئ: ھەم لە كاتى مردندا، پروۋ يەكجارىي ئازادو دەرباز دەبى لە داۋى جەستە، ھەم لە كاتى خەۋتنيشدا، دىسان پروۋ شىۋەيەك لە ئازادىي ۋەربازىي بۇ دەپەخسى، ﴿يَتَوَفَّى﴾، يانى: ۋەرياندەگرى، دىارە ئەۋەدى كە مردنى بۇ بىرپاردا بىۋ لە ھالەتى مردندابى، ياخود لە ھالەتى

خەوتىندا بى، كە دەخەوئىتو بە خەبەر نايەتەو دەمرى، ئەوئى كە مردنى بۆ
بىرپار دابى، پووخەكەى دەگرى (واتە: نايىرئىتەو بە بۆ نىو جەستەى)، ئەوئى
دىكەش دەينىرئىتەو تاكو كاتىكى دىارىيىكراو، كەواتە: وەك چۆن لە كاتى مەرگدا
پووخ لە جەستە دىتە دەرى بە يەكجارى، لە كاتى خەوو نووستىشدا، دىسان
پووخ جۆرىك لە ئازادىي لە جەستە، بۆ دروست دەبى، بە دەقى ئايەت .

بەلام بە تەئكىد ئەوئى كاتى خەو (نوم) بىرىتى نىە لە ئازادىي و دابىرانى
يەكجارى، چونكە ئەگەر دابىرانى يەكجارى بى، وەك چۆن پووخ كە لە جەستە
دىتە دەرى، بە يەكجارى، دەمرى و ئەندامە پووالەتتەكانى لە كار دەكەون، وەك:
دىتن و بىستىن و قسە گردن و ەتدو، بە ەمان شىو ديارە ئەندامە
نىوخوئىيەكانىشى دەوستىن، واتە: دلئشى دەوستى و، سىيەكانىشى دەوستى و
گورچىلەشى و ... ەتد، ئنجا بە ەمان شىو ئەگەر لە كاتى خەوتىندا پووخ
يەكجارى لە بەدەن ەتابىە دەرى، ئەو كاتە نەك ەمر پووالەتى لە كار دەكەوت،
بەلكو دىوى پەنھان و دەروونىشى لە كار دەكەوت، ئەو كاتەش لە ەالتەى
خەوتنەو، دەبوو بە ەالتەى مردن .

من لەوبارەو زۆر شتم خوئندۆتەو: چ ئەو كىتئبانەى باسى دەروونزانىى
دەكەن، چ ئەو كىتئبانەى باسى مرؤف دەكەن، باسى دىوى پەنھانى مرؤف دەكەن،
باسى دىوى دەروەى دەكەن، باسى پەيوەندى پووخ و جەستە دەكەن، تاكو ئىستا
ەمر ەالتەى خەوتن بۆخوئى ەالتەىكى زۆر نەيتىيە، نەزانراو پەنھانە: ئايا پووخ
لە كاتىكدا مرؤف دەخەوئى، چى لىدئ؟ ئايا وەرگىرانەكەى لە لايەن خوئى
پەرەردگارەو چۆنە؟ كە بە تەئىك ديارە گۆرئانىك بەسەر پووخدا دى، كاتىك
ئىنسان دەخەوئى، ەمر بۆيەش بە پەستد نەزانراو كە مرؤف دەخەوئى، كىتوپر
بىدار بىرئىتەو، بەلكو واباشە بە ئارامىي بىدار بىرئىتەو، كەواتە: لە كاتى
خەوتىندا پووخ بوارى زىاترى بۆ دەرخسى كە زانىارىي تايبەت پەيدا بىكات، لە
رئى خەون بىنىنەو، يانى: ئەو زانىارىي پەيداگردنەى پووخ، لە كاتى خەوتىندا ئىمە
پىي دەلئىن: خەون، بە ەرەبى (رؤيا)، بەلام لە راستىدا بىرىتە لە پەيداگردنى
زانارىي، ەروەها بىرىتە لە ەلسوكەوت گردنى پووخ بە شىوئەكى دىكەى
جيا لە ەالتەى بىدارىي .

بەلام لىرەدا پىويستە ئەو بەزانىن: فرۆيد كە دىنى ھەموو خەونەكان دەگىرپتەو بۇ غەرىزە جىنسىيە بە پالئەرىكى جىنسىيە لىكىان دەداتەو، نەك ھەر خەون، بەلكو ھەموو ھەلسوگەوتەكانى مەرۇف، تەنانت ھەلسوگەوتەكانى مندالىكى مەلۇتەكو شىرە خۆرەش، بە ھاندەرى سىكىسى لىكەدەتەو!! ئەو لە راستىدا زىدەرپۇيەكى زۆر بى ماناى كىردەو، ئەو كى گوتوويەتى، شىتىكى زۆر نامەنتىقىيە و ناواقىيە .

بۇ وىنە دەلى: مندال كە مەكى دايكى دەمىزى، يان كە چى دەكات ... ھتە، ئەو ھەموو بە ھاندەرو پالئەرى غەرىزە جىنسىيە !

ئىمە دەلىين: بىگومان غەرىزە جىنسىيە لە مەرۇفدا ھەيەو، كارىگەرىشى لەسەر بىرگەرنەو ھەلسوگەوتەكانى مەرۇف ھەيە، بەلام مندالى شىرە خۆرە كە جارى غەرىزە جىنسىيە تىدا بەو شىوۋە گەشەي نەكەردەو، چۈنكە ئىنسان تاكو بالغ نەبى غەرىزە جىنسىيە بەو شىوۋە بۇ دروست نابى، كە فرۆيد دەلى، نالىين: ھەر نىە، بەلام ئەو كە ئىنسان ھەرچى ھەلسوگەوتەتىو، ھەرچى بىرو خولايەتى، چ لە حالەتى بىدارى، چ لە حالەتى خەوندا، ھەموو بە جىنس تەفسىر بىرى، شىتىكى زۆر ناغىلىمىيە و نامەنتىقىيە، زانايانىش زۆر رەددىان داوتەو قسەكانى فرۆيدىان زۆر لىك ھەلەشاندەو، بەلام بە تەكىد غەرىزە جىنسىيە وەك چۈن: غەرىزە خواردن و خواردنەو، غەرىزە شت ھەبوون، غەرىزە پەي بىردن بە شتو، خۆشويستە و توورە بوون، ئەويش وەك ھەموو ئەو شتەنە كارىگەرىشى لەسەر مەرۇف ھەيە، بەلام كە ئىنسان ھەرچى ھەلسوگەوتە و ھەرچى بىرو خولايەتى، چ لە حالەتى بىدارى دا بى، چ لە حالەتى خەوندا، ھەموو بە جىنس تەفسىر بىرى، شىتىكى زۆر ناغىلىمىيە و نامەنتىقىيە و پىچەوانە و واقىيەشە .

۲} جۆرەكانى خەون:

سەرەتا دەلىين: خەون بىرىتە لە دىاردەيەك كە بەسەر مەرۇف دى، مەرۇف بە ھەموو پىكەتەكانىەو، كە دوو پىكەتە ھەي سەرەكى ھەن: پووح جەستە، بەلام جەستەش چەندان جۆرە ھەستە و غەرىزە تىدان: جىنسىيە، خواردن و خواردنەو، شت ھەبوون، وەچە خستەو، زال بوون، توورە بوون، رازى بوون، خۆشويستە،

پەي بردن بە شت، خۆشويستنى خۇي پەرۋەردگار، ترسان، خەفەت خواردن ... ھتد، ھەموو ئەو غەرىزە ھەستەنە لە مەرۇف دا ھەن و، زۆر ھەستى دىكەش، چ لە دەروونى دا، چ لە جەستەيدا، پەيوەندىي نىوان رۇوح و جەستەش زۆر پەيوەندىيەكى ئالۆز و پازدار و پەنھانە، بۇ وىنە: ئىنسان توورە دەبى، توورمىي ديارە پەيوەندىي بە دەروونى ئىنسانە ھەيە، بەلام يەكسەر دەم و چاوى سوور ھەلدەگەر، ياخود رەشدا دەگەر، يان كاتىك مەرۇف خۆشحال و رازى دەبى، يەكسەر دەموچاوى گەش دەبىتە ھە، كاتىكش ئىنسان خەفەت دەخوا، دەموچاوى تارىكدە دى، ئىنسان برسىي دەبى، رەنگى زەرد دەبى، ھەموو ھالەتە دەروونىيەكان دەبىن شويئەوارى جەستەيشيان ھەيە، ھەرومھا ھالەتە جەستەيەكانىش زۆر جار شوئەوارى دەروونىيان ھەيە، ئىستائە ھە زانايانەي كە لە نەخۆشىيەكان دەگۆلنە ھە، دەلئىن: نەخۆشىي زەخت، شەگرە، ھەندىك لە نەخۆشىيەكانى گەدەو دوازە گر، ئەوانە ھەموويان بە پلەي يەكەم پەيوەستن بە ھالەتى دەروونىيە ھە، ھەك توورە بوون و ھەلچوون، خەفەت خواردن، دلەراوگى، كەواتە: رۇوح و جەستە زۆر تىكەھەلگىش و، زۆر پەيوەندىيەكى سەر سوورھىنەريان پىكە ھەيە، بۇيە خەونەكانى مەرۇفەش بە ئەندازەي جۇراو جۇرىي ھەست و غەرىزەكانى و پالئەرمەكانى، ھەرومھا جۇراو جۇرىي پىكەھاتە روالەتەي و دەروونىيەكانى، جۇراو جۇر دەبىن .

چەند فەرەمۇدەيەكى پىغەمبەر ﷺ كە جۇرەكانى خەون پۆلئىن دەكەن:

يەك: { ... وَالرُّؤْيَا ثَلَاثٌ: فَالرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ بُشْرَى مِنَ اللَّهِ، وَرُّؤْيَا تَحْزِينٌ مِنَ الشَّيْطَانِ، وَرُّؤْيَا مِمَّا يُحْدِثُ الْمَرْءُ نَفْسَهُ }، { أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بَرَقْم: (۱۰۵۹۸)، وَمُسْلِمٌ بَرَقْم: (۲۲۶۳)، وَأَبُو دَاوُدَ بَرَقْم: (۵۰۱۹)، وَالتِّرْمِذِيُّ بَرَقْم: (۲۲۷۰) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَالتَّسَائِي فِي الْكِبْرِي بَرَقْم: (۱۰۷۴۶)، وَالدَّارِمِيُّ بَرَقْم: (۲۱۴۳)، وَابْنُ مَاجَهَ بَرَقْم: (۳۹۰۶) .

پىغەمبەر ﷺ دەفەرەمۇي: خەون سى جۇرە :

۱- خهونی باش دلخوشکردن و موژدهیه له خواوه.

۲- خهونیك كه بریتیه له دلتهنگ کردن و خهفته پیدان له شهیتانه وهیه.

۳- خهونیك كه بریتیه له وهی مرؤف له بهر خویه وه قسه دهكات، له گهل خوی دا قسه دهكات، یانی: خولیاو بیره کانی خوی كه له حالتهی بیداریی دا بوونی، له حالتهی خهودا، دینه وه بهرچاوی .

دوو: {الرُّؤْيَا مِنَ اللَّهِ، وَالْحُلُمُ مِنَ الشَّيْطَانِ}، {أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم: (۷۰۴۴)، وَمُسْلِمٌ برقم: (۲۶۲۱)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (۵۰۲۱)، وَالتِّرْمِذِيُّ برقم: (۲۲۷۷)، وَابْنُ مَاجَهَ برقم: (۳۹۰۹) .

لیره دا پیغه مبه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نهو خهونهی له خواوهیه وشه ی (رؤیا) ی بو به کار دینی، دهفه رموی: (الرُّؤْيَا)، واته: خهون، كه مهبهست پیی خهونی باشه، له خواوهیه وه، نهو خهونهی كه خراپه و مایه ی دلتهنگیی و خهفته و بیزار بوونه، پالیداوته لای شهیتان، وشه ی (حُلُم) ی بو به کار هیئاوه: {وَالْحُلُمُ مِنَ الشَّيْطَانِ}، واته: خهونی خراپ له شهیتانه وهیه .

سی: لهم فهرموودهیه دا به تهعبیریکی دیکه هیئاویهتی، دهفه رموی: {الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ مِنَ اللَّهِ، وَالرُّؤْيَا السُّوُّ مِنَ الشَّيْطَانِ}، {أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم: (۷۰۰۵)، وَمُسْلِمٌ برقم: (۵۶۲۲) .

واته: خهونی باش له خواوهیه وه، خهونی خراپ له شهیتانه وهیه .

لیره دا بو ههردووکیان وشه ی (رؤیا) ی به کار هیئاوه .

چار: {وَالرُّؤْيَا ثَلَاثٌ: رُؤْيَا مِنَ اللَّهِ، وَرُؤْيَا مِنَ الْمَلَكِ، وَرُؤْيَا مِنَ الشَّيْطَانِ}، {أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم: (۲۵۳۹) .

واته: خهون سی جوړه :

۱- خهون ههیه له خواوهیه .

۲- خەون ھەبە لە فریشتەوھە .

۳- خەون ھەبە لە شەیتانەوھە .

زانایانی شارەزای بواری خەون بینین و تەعبیری خەون دەلێن: خەونیك كە لە خواوە بێ، پێویستی بە تەعبیر ناکات و مانایەكەى رۆشنە، شتەكە چۆنە ئاوا دەبخاتە بەرچاوت، بەلام خەونیك لە فریشتەو بێ، پێویستی بە تەعبیر و مانا لێكدانەو دەكات، كە ئەویش دیارە خەلكى پسپۆرى خۆى دەیزانن، خەونیكیش كە لە شەیتانەو بێ، زیاتر خەونى بیزاركەر و ترسێنەر و دلنارەحەتكەرەو، ئەو خەونانەدا كە مایەى خەفەت و دلەراوكەو نارەحەتیی .

ئەجا دیارە ئێمە دواتر زیاتر تیشك دەخەینە سەر جوهرەكانى خەون، بەلام لێردا لەبەر رۆشنای ئەویدا كە رابرد، دەلێن: بە شیوھەكى گشتى چوار جوهرە خەون ھەبە:

یەكەم : لە خواوە، كە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموى: {الرُّؤْيَا مِنَ اللَّهِ}، یان دەفەرموى: {رُؤْيَا مِنَ اللَّهِ}، خەونیك كە لە خوا ﷻ وە بێ، واتە: خوا شتێك پێشانى كەسێك بدات، ئەجا چ بۆ ئاگادار كردنەو و ھۆشیار كردنەو بێ، چ بۆ دلخۆش كردنى بێ، یان بۆ وریا كردنەو و ترساندن بێ، یان بۆ موژدە پێدانى بێ، خەونیك كە لە خواوە بێ، پێویستی بە تەعبیر ناکات، پێك شتەكە بەو شیوھە دەبیتى، كە روودەدات، كە دواى لەوبارەو نموونە دێتەو .

دووەم : ئەوھە كە لە فریشتەو بێ، پێویستی بە تەعبیر دەكات، چونكە دەخريتە قالیبێكى رەمزیەو، لەبەر ئەوھى فریشتەگان ناتوانن ئەو شتە پێشانى تۆ بدن، وەك خۆى ھەبە، وەك لە واقعدا ھەبە، بۆت دەخەنە قالیبێكى رەمزی یەو، بۆیە پێویستى بە تەعبیر دەكات، وەك چوون نامەھەك بە شفرە دى، دەبى شفرەكە ھەل بكړى .

سێھەم : ئەوھە كە لە شەیتانەوھە، تەنیا بۆ دل نارەحەت كردن و بیزارى و خستەنە حالەتى خەم و نارەحەتیی مروڤەوھە، كە دواى باسى دەكەین، ھەروھەا لە فەرموودەكانیش دا ھاتو .

چوارەم : بىرىتە لە قسەى نەفس، واتە: قسەى تىكەل و پىكەل، ياخود ئەو شتانەى كە ئىنسان لە حالەتى بىدارىيدا باسيان دەگات و خولايىنى و پىيانەو سەرگەرمە، ھەر ئەوانە دىنەو بەرچاوى لە حالەتى خەوندا، وشەى (حايث النّفس)يان بۇ بەكارھاتو، لە ھەرموودەكەى پىغەمبەردا ﷺ: {وَرُؤْيَا مِمَّ يَحْدُثُ بِهِ الْمَرْءُ نَفْسَهُ} و، لە قورئاندا تەعبىرى: (أَصْغَاثُ الْأَحْلَامِ)، واتە: خەونى تىكەل و پىكەل، ئەو ھى بۇ بەكارھاتو.

۳ { ھەقىقەت و رەوايى خەون بە گشتى :

ئايە خەون، ھەقىقەت و رەوايەتتى ھەيە ؟

ئايە دەگونجى لە رىي خەونەو ئىنسان پەى بە ھەندىك شت بەرى ؟

ئايە خەون، ھىچ پىشتى پى دەبەستىرى؟

ئايە خەون، ئىنسان ھىچ لىي بەھرمەند دەبى؟

لە وەلامدا دەلىين: بەلى، ئىنجا ئىمە سى جۆرە بەلگە لەوبارەو دىنەو:

أ/ لە رەوى واقىيەو:

دەلىين: خەون بىنين راستىيەكى نكوولئى لى نەكراو، پىويستى بە بەلگەى نەقلىي ناكات، چ شتىك پىويستى بە بەلگەى نەقلىي دەگات؟ شتىك كە بە ھەقىقەت، بە ئەزمون، لە واقىعدا ديارو رەون و ئاشكرا نەبى، ئايە ئىمە پىويستىيمان بە بەلگەى قورئان و سوننەت دەگات، كە خۆر ھەيە؟ يان ئايە پىويستىيمان بە بەلگەى قورئان و سوننەت دەگات، كە ئىنسان خەوى لى دەكەوئ؟ يان ئىنسان برسى دەبى؟ يان ئىنسان توورە دەبى؟ نەخىر، چونكە ئەوانە ھەموويان شتى ئەزمونكران، ھەموويان شتى بەرھەستن، شتى واقىيەين، ئىنجا لە راستىيدا - وەك پىشتر گوتمان: - كافرو مسولمان، خەلكى پىشئو خەلكى ئىستاو، ھەموو جۆرە مەرقەگان، دياردەو حالەتى خەون بىنيان ھەيەو خەون دىتن: دياردەمەكى جىھانىي و دياردەمەكى مەرىيەو، پىويستى بە بەلگەى نەقلىي ناكات، بىسەلمىين كە خەون ھەيەو، ھەقىقەتى ھەيەو رەوايەتتى ھەيە، ئەو وەك بەلگەى واقىيەى .

ب/ له قورئاندا :

ئەنجا بۆ زیاده دانیایی، با تەماشای قورئانیش بکەین: جاری له قورئاندا، تەنیا له سوورەتی یوسفدا، باسی چوار خەوان گراوه له هەر کام له سوورەتی (الفتح) و (الصافات)یش دا باسی دوو خەونی دیکه گراوه، کەواته سەرجهم دەگاته شەش (۶) خەون :

۱- یەکیکیان خەونهکە یوسف عليه السلام کە بۆ بابی دەگیرێتەوه، وهك خوا دەفه رموی: ﴿إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ﴾، واتە: یادبکەوه کاتیك یوسف به بابی گوت: ئەهه بابە گیان! من یازده ئەستێرەو خۆرو مانگم بینین، کە بۆ من گرێووشیان بردبوو.

ئەمە له ئایەتی ژماره (۴) سوورەتی (یوسف)دا، دوا یی له ئایەتی ژماره (۱۰۰)دا سەرەنجام و هاتنەدی ئەم خەونه باسکراوه، وهك خوای زانا دەفه رموی:

﴿فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ ءَاوَىٰ إِلَيْهِ أَبْوِيهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِن شَاءَ اللَّهُ ءَامِنِينَ﴾ ٩٩ ﴿وَرَفَعَ أَبْوِيهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَا أَبَتِ هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَاكَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلْنَا رُبِّي حَقًّا﴾ ١٠٠ ﴿، دوا ی ئەوهی یازده براهەکی و دایک و بابی سلاوی لێ دەکەن و گرێووشی بۆ دەبەن، ئەهه ئایەتە ئەک گرێووشی پەرستن، بەلکو جۆریک له چەمینەوه، یاخود جۆری له تەحییە ی بۆ دەکەن، کە له خەلکی حوکمران و دەسلەت دەکری، دەلی: بابە گیان! ئەمە سەرەنجامی خەونهکەمە خوا هێنایە دی، کە پێشتر بینی بووم .

۲ و ۳ - پاشان هەر له سوورەتی یوسفدا باسی دوو خەوان دەکری، هه دوو هاوهلهکە یوسف، وهك له سوورەتی (یوسف)دا، خوا دەفه رموی: ﴿وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانٍ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ

فَوْقَ رَأْسِي خُبْرًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٦﴾

واتە: دوو گەنج لە گەلی چوونە زیندان، یەکیکیان گوتی: خۆم بیتی کە تریم دەگوشی و دەمکردە شەپاب بۆ گەورەگەم، ئەویدیگەش گوتی: خۆم دی سینییه خواردنی، کە لەسەر سەری خۆم هەلگرتبوو، بەڵێندە ئێیان دەخوارد، سەرەنجام و مانای ئەو دوو خەونەمان پێی بۆی، ئێمە تۆ لە چاکەکاران دەبینین.

ئنجای دوا یی لە ئایەتی ژمارە (٤١) دا، یوسف خەونەکانیان بۆ تەعبیر دەگات،

دەفەر موی: ﴿يَصْحَبِي السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ

فَيُصَلِّبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ﴾، واتە:

ئەو دوو هاوێڵە زیندانییەگەم! یەکیکتان پزگاری دەبۆ، وەک جاران دەچیتەووە سەر ئیشی جاران، کە بریتیە لەوێ: تری هەڵدەگوشی و دیگاتە شەپاب بۆ گەورەگە، ئەو دیگەشتان هەڵدەواسرێ و ئێعدام دەکری، تەرەگە بە هەلواسراوی دەمیئتەو، (یاخود فری دەدری)، بەڵێندە لە گوشتی سەری دەخۆن، ئەوێ کە پرسایرتان لە بارە ی دەگرد، تیپەری.

٤ - هەروەها سوورەتی (یوسف) خەونیکی چوارەمی تێدا یە، کە ئەویش وەک

چۆن خەونەگە یوسف هاتۆتە دی، هەروەها هی دوو هاوێڵە زیندانییەگەشی دێتە دی، هی پادشاش هەر دێتە دی، وەک لە ئایەتی ژمارە (٤٣) دا هاتو، کە

خَوَا دەر موی: ﴿وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ

عِجَافٌ وَسَبْعُ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ يَأْتِيهَا الْمَلَأُ أَفْتُونٍ فِي رُءُوسِي إِنْ

كُنْتُ لِلرُّءُوسِ نَاعِبٌ﴾، کورتەگە ئەوێ کە پادشای خەون دەبینی: حەوت

مانگای لەر، حەوت مانگای قەڵەو دەخۆن، حەوت گۆڵە گەمی وشک و بی دان، حەوت گۆڵە گەمی تەر و پردان دەخۆن، ئنجای دەلی: ئەو ئەهلی مەجلیس! ئەو دەستپوشتووان و قسە بە دەستان! هەوال و زانیارییم پێی بدن دەربارە ی خەونەگەم، ئەگەر دەتوانن خەون تەعبیر بکەن و مانای لێک بدەنەو، ئەوانیش

ئاوا وەلام دەدەنەو: ﴿قَالُوا أَضْغَتْ أَحْلَامٌ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالَمِينَ﴾

دەلێن: ئەو خەونی تێکەڵ و پێکەڵە، ئیەمەش ناتوانین خەونی تێکەڵ و پێکەڵ و ناپاست، مانای لێکبەدەینەوه .

دیاره ئەوان نەیانزانێوه، ئەگەر نا خەونەکە ی پاست بووه، بەلام زۆرجار کە کەسێک شتێک نازانی، لە حیاتی ئەوهی خۆی تۆمەتبار بکات، کە نایزانی، شتەکە تۆمەتبار دەکات، کە حەقیقەتی نیە!!

بەلام یوسف عليه السلام دوایی لە ئایەتەکانی: (٤٧ و ٤٨ و ٤٩) دا، ئەو خەونە ی پادشا تەعبیر دەکا، وهك خوا دەفەر موی: ﴿ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَابًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا نَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تَحْصِتُونَ ﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾ 》， واتە: حەوت سالی پێ پیت و پێزو بەرەگەت دێن، حەوت سالی هەرزانی، ئیوهش پێویستە دەغل و دان پاشەگەوت بکەن، چونکە، دوایی حەوت سالی گرانی و قات و قری و بی بارانی و وشکە سالی دێن، تاكو ئەوهی لەو حەوت سالی هەرزانی و پێ بە پیت و فەرەدا، پاشەگەوتتان کردوه، لە حەوت سالی قات و قریه گەدا، لێی بەهرەمەندبن و، پێی بژین، ئنجا دوایی سالی پازدەیهەم: دووبارە دەرووی خێر لە خەڵک دەگریتهوه و هەرزانی دی و دووبارە دەگەرێنەوه سەر عەیش و نوشی جارانیان.

واتە: یوسف عليه السلام ئەو خەونە ی کە پادشا بینویهتی و لە ئایەتی ژمارە (٤٣) دا، باسکراوه، لە ئایەتەکانی: (٤٧ و ٤٨ و ٤٩) دا، یوسف تەعبیری دەکات و، دوایی لە دنیای واقعی شدا دیتە دی، ئەمە چوار خەون، هەر لە سوورەتی (یوسف) دا.

٥- ئنجا خوا سبحانه و تعاليه لە سوورەتی (الفتح) دا، دەفەر موی: ﴿ لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ ﷺ الرِّيَا بِالْحَقِّ ﴿٢٧﴾ 》， واتە: خوا خەونی پێغمەبەرەکە ی ﷺ بە هەق هێنایە دی، بە راستی گیرا.

پێغمەبەر ﷺ خەونی بینبوو، کە دەجیّت بۆ مەککەو، طەواف بە دەوری کەعبەدا دەکات، ئنجا ئەوه بوو لە سالی شەشەمدا بەرهو شاری مەککە چوو،

هاوه لآن خوا لییان رازی بی وایانزانی ئه وه سائله خه ونه که ی دیته دی، به لام ئه وه سائله صولجی خوده بییه ی لیکه وته وه، ئه وه بوو که کافره کانی مه که نه یانه یشت، به لام سائی دواتر، واته: سائی چه وته، که ناوی لیئرا (عام عُمَرَة الْقَضَاء)، سائی گیرانه وه ی عومره، له وه سائله دا چوون و، خه ونه که ی پیغه مبه ریش ^{صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ} هاته دی، واته: هه مان سائی که بینیبووی، نه هاته دی، به لام سائی دواتر هاته دی.

٦- ههروه ها له سوورته ی (الصافات) دا، خوای پهروه ردگار باسی خه ونیکی ئیبراهیم دهکات، که له خه ونی دا بینویه تی: ئیسماعیلی کوری سه رده بری، وهک خوا دهفه رموی: ﴿ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعَىٰ قَالَ يَبْنَئُ إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَىٰ ۚ قَالَ يَكْتَبُ أَفْعَلُ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ۝١٠٢﴾، واته: ئیبراهیم گوتی: ئه ی رۆله گیان! من له خه ونمدا ده مبینی که تۆم سه ر ده بری، ئنجا سه رنج بده، بزانه رات چییه؟ ئه ویش گوتی: ئه ی بابه گیان! ئه وه ی فه رمانت پیگراوه، ئه نجامی بده، ئه گهر خوا بیه وی له خۆراگرانم ده بینیی.

دوایی له ئایه تی ژماره (١٠٥) دا، خوای پهروه ردگار دهفه رموی: ﴿ قَدْ صَدَّقَ الرُّبِّيَّ إِنَّا كَذَّابُكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۝١٠٥﴾، واته: تۆ خه ونه که ت به راست گیرا، چونکه ئیبراهیم ئیسماعیلی هیئایه سه ر سه ربپین، به لام ئه وه بوو که خوای میهره بان، وهک دهفه رموی: ﴿ وَفَدَيْنَاهُ بِذَبْحٍ عَظِيمٍ ۝١٠٧﴾، به رانیکی گه وره ی کرده به لا گیره وه وه قوربانی، له حیاتی ئیسماعیل.

که واته، هه ره له قورئاندا ئه وه شهش خه ون، که هه موویان هاتوونه دی.

ئنجا ئه گهر بگوتری: خه ونه که ی پیغه مبه ری خاتهم ^{صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ} و، خه ونه که ی ئیبراهیم و، خه ونه که ی یوسف (عليهما السلام) هی پیغه مبه رانن، ئه وه راسته، به لام سئ خه ونه که ی دیکه: هه م دوو هاوه له زیندانیه که ی یوسف، هه ردوویان کافر بوون، چونکه یوسف موناغه شه یان له گه لدا دهکات:

﴿ يَصْحَجِي السَّجْنَاءُ رَبَّابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴾ ۳۹ یوسف،

هەم پادشایە کەش هەر کافر بوو، واتە: ئەگەر خەونی ئەو سێ پێغەمبەرانی: موحەممەد و ئیبراهیم و یوسف (علیهم السلام)، راست دەرچوو، خەونی سێ کەسی کافریش هەر راست دەرچوو، کەواتە: خەونی مسوڵمان و کافر، دەگونجی راست دەرچیی، بە پێی ئەوەی خوا لە قورئاندا بۆی باس کردووە.

ج/ لە سوننەتدا:

ئەجا با تەماشای چەند دەقیکی سوننەتی پێغەمبەر ﷺ بکەین، کە دیارە دەقی سوننەت لەو بارەو زۆرن، ئێمە بەس هەندێکیان لێ بە نمونە دیتینەو:

یهك: پێغەمبەر ﷺ دەفرموی: {لَمْ يَبْقَ مِنَ النُّبُوَّةِ إِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ، قَالُوا: وَمَا الْمُبَشِّرَاتُ؟ قَالَ: الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ} (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم: ۶۹۹۰) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ^(۱) واتە: لە پێغەمبەرایەتی {یانێ: لە وەحی و پەیردن بە زانیاری پەنەن لە لایەن خۆی پەر وەردگاریوە کە فیری مرقفی دەگات، چونکە پێغەمبەرایەتی ئەو گەورەترین، تایبەتەندیەتی، کە پێغەمبەر زانیاری لە خوا وەردەگرت، بە شیومیەکی نائاسایی، لە رێیە کەو کە رێیەکی ئاسایی نیە بۆ خەڵک، نە ماوەتەو جگە لە دلخۆشکەرەکان، گوتیان: دلخۆشکەرەکان چین؟ فرموی: خەونی باش، {خەونی چاک کە خاوەنە کە پێی دلخۆش دەبی، خۆی میهرمان شادمانی دەگات و هەندێ شتی دەخاتە بەرچا و موزدە پێدەدا}.

هەر وەها لە صەحیحی بوخارییدا هاتو: (الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ: يَرَاهَا الرَّجُلُ، أَوْ تُرَى لَهُ) واتە: خەونی باش، پیاو خۆی دەبینی، یاخود پێوەی دەبینی.

(۱) {عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: لَا يَبْقَى بَعْدِي مِنَ النُّبُوَّةِ إِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْمُبَشِّرَاتُ؟ قَالَ: الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ، يَرَاهَا الرَّجُلُ، أَوْ تُرَى لَهُ} {أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ برقم: (۲۵۰۲۱)، تعليق شعيب الأرناؤوط: حديث صحيح، وهذا إسناد حسن، والبيهقي في شعب الإيمان برقم: (۴۷۵۰)}.

هەڵبەتە مەرجیش نیه هەر پیاو ببینی، بەلام دیارە کۆرەگە کۆری پیاوان بوو، ئەگەر نا چ پیاو، چ ئافرەت، خەونەگە چ خۆی ببینی، چ پێوەی ببینری، وەك یەگە.

دوو : {الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ: جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ} {أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (۶۵۸۸) عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، وَأَخْرَجَهُ النَّسَائِيُّ فِي الْكُبْرَى بِرَقْم: (۱۰۷۴۰)، وَمُسْلِمٌ بِرَقْم: (۲۲۶۳) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ}.

واتە: خەونی باش، بەشیكە لە چل و شەش بەش لە پێغمەبەرایەتی، واتە: جوړیكە لە جوړەکانی سروش و وحی .

سی : {رُؤْيَا الرَّجُلِ الصَّالِحِ: جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ} {أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ بِرَقْم: (۲۲۶۳)}.

واتە: خەونی پیاوی باش، بەشیكە لە چل و شەش بەشی پێغمەبەرایەتی، واتە: بەشیكە لە چل شەش بەشی ووحی، چونكە پێشتر باسمان كرد: شَيْك كە تايبەتە بە پێغمەبەرایەتیەوه، بریتیه لە هاتنی ووحی و زانیاری تايبەت لە خواوه بۆ ئەو كەسە كە پێغمەبەرە (ﷺ).

چوار : {رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ} {أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (۶۵۸۷) عِبَادَةُ بْنِ الصَّامِتِ}.

واتە: خەونی برودار، (جا چ پیاو بی، چ ئافرەت)، بەشیكە لە چل و شەش بەشی پێغمەبەرایەتی.

پێنج : {مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَأَى، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَمَثَّلُ بِي}، {أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْم: (۱۳۸۷۶)، وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ بِرَقْم: (۳۰۴۶۰)، وَالْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (۶۵۹۳) عَنْ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ}.

واتە: هەر كەسێك لە خەوندا منی بینی، ئەوه بەراستی منی بینیوه، چونكە شەیتان نایەتە سەر شیوهی من.

كەواتە: دەگونجی شەیتان بچیتە سەر شیوهی خەلكی دی، بەلام بە نسبەت پێغمەبەرانیەوه، وەك چوون لە حالەتی بیداری لە دنیادا كە ژیاون، پارێزراو

بوون لەوێ کە شەیتان زەفەرمان پێ بەری، لە حالەتی خەونیشدا، پارێزراوان
لەوێ، کە لەسەر شیوەی ئەوان شەیتان شتێک بە خەڵک بلی.

شەش: { مَنْ رَأَى فِي النَّوْمِ فَقَدْ رَأَى، فَإِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لِلشَّيْطَانِ أَنْ يَتَشَبَّهُ بِي }
{ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ بِرَقْم: (٢٢٦٣)، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ } .

واتە: هەر کەسێک لە گاتی نوستندا منی بینی، ئەوێ بە دلتیایی منی بینیو،
چونکە ناگونجی شەیتان خۆی وەک من لێ بکات، ناگونجی شەیتان بجێتە
سەر شیوەی من .

شایانی باسە کە پێغەمبەری خوا ﷺ وەک چۆن فەرموویەتی: خەونی باش،
یان خەونی برۆدار، یان خەونی ئینسانی باش، بەشێکە لە چل و شەش بەشی
پێغەمبەرایەتی، بەهەمان شیوەش: لە فەرموودەیەکی دیکەدا دەفەرموی: بەشێکە
لە چل بەش و ^(١)، لە فەرموودەیەکی دیکەدا دەفەرموی: بەشێکە لە چل و نۆ بەشی
پێغەمبەرایەتی و ^(٢)، لە دەقیکی دیکەدا دەفەرموی: بەشێکە لە پەنجا بەشی
پێغەمبەرایەتی و ^(٣)، لە دەقیکی دیکەدا دەفەرموی: بەشێکە لە هەفتا بەشی
پێغەمبەرایەتی و ^(٤)، لە دەقیکی دیکەدا دەفەرموی: بەشێکە لە چل و چوار بەشی
پێغەمبەرایەتی و ^(٥)، لە دەقیکی دیکەدا دەفەرموی: بەشێکە لە بیست و شەش
بەشی وەحی و پێغەمبەرایەتی ^(٦).

١ { رُؤْيَا الْمُسْلِمِ جُزْءٌ مِنْ أَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ } أَخْرَجَهُ ابْنُ حِبَّانَ بِرَقْم: (٦٠٤٩) قَالَ شَعِيبُ
الْأَرْنَؤُوط: حَدِيثٌ حَسَنٌ لَغَيْرِهِ.

٢ { الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ يُبَشِّرُهَا الْمُؤْمِنُ، هِيَ جُزْءٌ مِنْ تِسْعَةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ } أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ
بِرَقْم: (٧٠٤٤)، تَعْلِيقُ شَعِيبِ الْأَرْنَؤُوط: صَحِيحٌ لَغَيْرِهِ.

٣ { جُزْءٌ مِنْ خَمْسِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ } أَخْرَجَهُ الطَّبْرَانِيُّ فِي الصَّغِيرِ بِرَقْم: (٥٨١٢)، قَالَ الْهَيْثَمِيُّ:
فِيهِ ابْنُ إِسْحَاقَ وَهُوَ مَدْلُوسٌ وَبِقِيَّةِ رَجَالِهِ ثِقَاتٍ، وَالْبَزَارُ بِرَقْم: (١٢٩٨).

٤ { رُؤْيَا الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ الصَّالِحِ جُزْءٌ مِنْ سَبْعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ } أَخْرَجَهُ ابْنُ مَاجَةَ بِرَقْم: (٣٨٩٥)،
أَلِ الْبُوصَيْرِيِّ: هَذَا إِسْنَادٌ ضَعِيفٌ، وَأَبُو يَعْلَى بِرَقْم: (١٣٣٥)، وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ بِرَقْم: (٣٠٤٦٥).

٥ { جُزْءٌ مِنْ أَرْبَعٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ } أَخْرَجَهُ ابْنُ جَرِيرٍ ج ١١، ص ١٣٥.

٦ { جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَعَشْرِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ } فَتَحُ الْبَارِي ج ١٢، ص ٣٦٣.

نَجَا يَهْ كَيْكُ بَوَى هَهِيَه بَلَّى : يَانِي جِي پِيَّغَه مَبَهَر ﷺ لَه (چِل) مَوَه تَاكو
حَهفَتَا دَهفَه رَمَوَّى: خَهوَنِي بَاش يَهك لَه سَهَر جَلِي پِيَّغَه مَبَه رَايَه تَبِيَه، تَاكو يَهك
لَه سَهَر چِل و چَوَار، دَوَايِي چِل و شَهش، دَوَايِي چِل و نَو، دَوَايِي پَه نَجَا، دَوَايِي تَا
حَهفَتَا دَهجِي، نَجَا تَا بِيست و شَهشيش دِيَّتَه خَوَارِي؟ ئَه مَه يَانِي جِي؟

دَهلِّيَن: ئَه مَه ئِيشكَال و پَرسيَارِيكَه، دَهبِي و هَلَام بَدَرِيَّتَه و ه:

(رَطْبِي) لَه تَهفَسِيرَه كَه ي خَوِيْدَا ^(١) لَه (ابن عبدالبِر) مَوَه و هَلَامِيكِي جَوَان دِيَّتِي،
كَه مَنِيش زَوْرَم بَه دَلَه، دَهبِي هَه رَوَاش بِي، وَاتَه: ئَه گَهَر (ابن عبدالبِر) يَش وَاي
نَه گَوَتَبَا، ئِيْمَه هَهَر وَاْمَان دَه گَوَت، چَوْنكَه زَانَايَان وَهك بَنجِيْنَه يَهك كَه دَايَانَنَاوَه،
كَاتِي كَه پِيَّغَه مَبَه رِي خَوَا ﷺ بَه چَه نَد جَوْرِي شَتِيك دَهفَه رَمَوَّى: مَادَام بَوْمَان
سَاغ بِيَّتَه و ه كَه هَه مَوُو ئَهو جَوْرَانَه ي فَه رَمَوُون، دِيَارَه دَهبِي ئَهو جَوْرَانَه دَابَهش
بَكْرِيْن بَه سَهَر حَالَه تِي جِيَا جِيَا دَا، چَوْنكَه بِيگُومَان بَه ئِيْعَتِيْبَارِي جِيَا جِيَا،
پِيَّغَه مَبَه رِي خَوَا ئَهو شَتَانَه ي فَه رَمَوُو وَن.

لَه وَا بَار مَوَه (ابن عبدالبِر) دَهلِّي: { اٰخْتِلَافُ الْاَثَارِ فِي هٰذَا الْبَابِ فِي عِدَدِ اَجْزَاءِ
الرُّؤْيَا لَيْسَ ذٰلِكَ عِنْدِي اٰخْتِلَافٌ مُّتَضَادٌّ مُّتَدَافِعٌ (وَاللّٰهُ اَعْلَمُ) لِأَنَّهُ يَحْتَمَلُ أَنْ
تَكُونَ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةَ مِنْ بَعْضِ مَنْ يَرَاهَا، عَلَى حَسَبِ مَا يَكُونُ مِنْ صِدْقِ الْحَدِيثِ،
وَأَدَاءِ الْأَمَانَةِ، وَالِدَيْنِ الْمَتِّينَ، وَحُسْنِ الْيَقِينِ، فَعَلَى قَدَرِ اٰخْتِلَافِ النَّاسِ فِيْمَا
وَصَفْنَا، تَكُونُ الرُّؤْيَا مِنْهُمْ عَلَى الْأَجْزَاءِ الْمُخْتَلِفَةِ الْعِدَدِ، فَمَنْ خَلَصَتْ نِيَّتُهُ فِي
عِبَادَةِ رَبِّهِ وَيَقِينُهُ وَصِدْقِ حَدِيثِهِ، كَانَتْ رُؤْيَاهُ أَصْدَقَ، وَإِلَى النُّبُوَّةِ أَقْرَبَ، كَمَا
أَنَّ الْأَنْبِيَاءَ يَتَفَاضَلُونَ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ

وَمَا آتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا ﴾ {الإسراء: ٥٥}

وَاتَه: شَوِيْئَه وَا رَه كَان كَه جَوْرَاو جَوْرَن، لَه وَا بَار مَوَه لَه دِيَارِي كِرْدَنِي بَه شَه كَانِي
خَهوَنَدَا، بَه نَسَبَه ت وَه حِيِيَه و ه، ئَايَا خَهوَن چَه نَد بَه شِي وَه حِيِي وَ پِيَّغَه مَبَه رَايَه تَبِيَه؟
بَه لَای مَنَه و ه، ئَهوَه جِيَا وَا زِي، پِيكَه و ه دُز بُووَن و پِيكَه و ه نَاكُوكُ بُووَن نِيَه،

خواش زاناترە، چونکە دەگونجی خەونی باش لە هەندێ لەو کەسانەو کە دەیبینن، بە پێی ئەندازەی راستگۆییان و، ئەمانەت پارێزێیان و بەهێزی دیندارییان و، ئیمان پتەوییان بێ، کە خەڵک خەونەکانیان جۆراو جۆر دەبن، بۆیە پێغەمبەر بە تەعبیری جۆراو جۆر تەعبیری لێکردووە، چونکە کەسێک کە نیەتەگە لە پەرستنی پەرورەدگاریدا ساغتر بێ، یەقین و برۆا پتەویی و دلتیایی، چاکتر بێ، قسە کردنی راستتر بێ، ئەو خەونەگەشی راستتر دەبێ، ئەو وەحیی پێغەمبەراییەتیەو نیزیکتر دەبێ. { چونکە وەحیی و پێغەمبەراییەتی لە لووتکە هەموو سیفەتێکی بەرز دایە، هەر کەسێ هەتا سیفەتەکانی بەرزترین، وەك: ئیمان و یەقین و بەنداییەتی و خواپەرستی و راستبێژی و، ئەمانەت پارێزی، هەتا هەموو سیفەتە بەرزەکان و، هەتا لە سیفەتی خراپ دوورتر بێ، بە دلتیاییەو، خەونەگە راستتر دەبێ و لە وەحیی پێغەمبەران نیزیکتر دەبێ }^(١)، هەر وەك چۆن پێغەمبەرانیشت لە بەینی خۆیاندا پلەپلەییان هەبوو، { واتە: بەرزو بەرزترین هەبوو } خۆی بەرزیش

لەوبارەو فەرموویەتی: ﴿وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّنَ عَلَىٰ بَعْضٍ وَءَاتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا

٥٥﴾، واتە: بە دلتیایی ئێمە هەندێ لە پێغەمبەرانیشت بەسەر هەندیکیاندا بەرز کردووەو هەڵبژاردووە، زەبوورمان بە داوود داوو .

منیش دەلێم: بەلگە راستی قسەگە (ابن عبدالبر) – کە وەك گوتم: ئەگەر ئەویش وایەگوتابایە، دەبوو هەر وابلیین – وێرای واقعی، کە تۆ دەبینی ئەوانە بۆ خوا صولحوترن، خەونەکانیشیان راسترن، ئەوەش کە لە خوا دوورتر و زیاتر گیرۆدەیی بە گوناھو تاوان و خراپەو، خەونەکانی لە حالەتی تیکەلێ و پیکەلێ و بێ سەر و بەری نیزیکترن، هەرچەند جاری وایە ئینسانی زۆر گوناھباریش خەونی راست دەبینی، بەلام ئەو کەمەو دەگمەنەو، بە زۆری وایە ئینسان تاكو خۆی راسترو چاکتر بێ، خەونەکانیشی راستتر دەبن، بەلێ: وێرای واقعی، ئەم فەرموودانەش بەلگەن لەسەر ئەو:

(١) ئەوێ نیوان کەوانەکان زیادە خۆمە، بۆ زیاتر روونبوونەوێ مەبەست .

ا/ پیغه مبه ر ﷺ دهفه رموی: {أَصْدَقُكُمْ رُؤْيَا: أَصْدَقُكُمْ حَدِيثًا} {أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ
برقم: (١٠٥٩٨)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٢٦٣)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٥٠١٩)، وَالتِّرْمِذِيُّ برقم:
(٢٢٧٠) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ}.

واته: راست بیژترتان، راستگوترتان له قسه گردندا: خهونی راستره.
به ئی ئینسان تاگو راست بیژتری و راست تری و ساغتری، خهونه گانیسی
راستر دهن، نه وهش شتیکی نه زمون گراوه.

ب/ پیغه مبه ر ﷺ دهفه رموی: {لَمْ يَبْقَ بَعْدِي مِنَ الْمُبَشِّرَاتِ إِلَّا الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ
الصادقة، يَرَاهَا الرَّجُلُ الصَّالِحُ أَوْ ثَرَى لَهُ} {أَخْرَجَهُ مَالِكُ برقم: (٣٥١٤)،
وَمُسْلِمٌ برقم: (٤٧٩) وَغَيْرُهُمَا}.

واته: له دوی من له موژده دهره گان، له دلخوشکهره گان، ته نیا خهونی چاک و
راست ماوه، که پیای باش ده بیئی، یان پیوهی ده بیتری.

هه ئبه ته وهک گوتم: دیاره گوږه که گوږی پیایان بووه، نه گهرنا وهک چوئن
پیای باش خهونی باش و خهونی راست ده بیئی، یان پیوهی ده بیتری، ئافره تی
باشیش، خهونی باش و راست ده بیئی، یا خود پیوهی ده بیتری.

ج/ پیغه مبه ر ﷺ دهفه رموی: {رُؤْيَا الرَّجُلِ الصَّالِحِ، جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ
جُزْءًا مِنَ النَّبُوَّةِ}، {أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (٢٢٦٣)}.

واته: خهونی پیای باش، به شیکه له چل و شهش بهش له پیغه مبه رایه تی.

د/ {رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوَّةِ}، {أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ
برقم: (٦٥٨٧) عُبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ}.

خهونی بروادار، به شیکه له چل و شهش بهش له پیغه مبه رایه تی.

که واته: نه گهر مروڤه که بروادار بی، یان ئینسانیک ی باش بی، مانای وایه
نه وچار خهونه که ی به شیکه له چل و شهش بهشی پیغه مبه رایه تی.

ئجا نه وهیان که دهفه رموی: به شیکه له بیست و شهش (٢٦) بهشی
پیغه مبه رایه تی، دیاره نه وه ده بی ئینسانیک ی ههر زور راست و چاک بی، یان ده بی
نه و کهسه له و حالته دا، حالته تی صفا و راستی زور باشی هه بی.

ئىنجا ئەۋەيان كە دەفەرمۇي: چىل (۴۰)، ديارە ئەندازمىيەك كەمتر ساغىي و صافىي و راستىي ھەيە، ئىدى ھەر بەۋ شىۋەيە: ھەتا رېژەگەي كەمتر دەبىتەۋە: چىلو چۋار (۴۴)، چىلو نۆ (۴۹)، پەنجە (۵۰)، ھەفتا (۷۰) ديارە ئەندازەي راستبېژىي و چاكىي و دىندارىي مەرۋقەكە كەم دەبىتەۋە، بۆيەش ئەندازەي راستىي خەۋنەكەشى، ياخۇد رېژەي لە ۋەحىي بوون و لە پېغەمبەرايەتىي بوونى خەۋنەكەشى، كەمتر دەبىتەۋە.

ھەلبەتتە ئەۋەش: شتىكى بەلگە نەۋىستەۋ روون و ئاشكرايە، كە ئىنسان ھەتا بۆ خۇي چاكتر بى، كەردەۋەكانىشى باشتەر دەبن، ھەم كەردەۋە پۋالەتتەيەكانى، ھەم كەردەۋە پەنھانەكانى، ئىنسان ھەتا پەيۋەندىي لەگەل خۇادا تۈنلتر بى و بەندايەتتىي بۆ خۇا چاكتر بى، ئەۋە نەك ھەر لە خەۋندا، لە ھالەتتىي بېدارىيشدا، زمانى راستر دەبىي و، ئەندامەكانى فەرمانبەرتەر دەبن بۆ شەرىعتەۋ، پەۋشتى بەرزتر دەبىي، لە خراپە دوورتەر دەبىي، ئەۋە ھىچ گومانى تېدا نىە.

ھالەتتىي خەۋنىش ديارە رەنگدانەۋەي ھالەتتىي بېدارىيە و ئىنسان لە بېدارىيدا چۆن بى، لە خەۋنىشدا ھەر ۋادەبىي، نەك ئىنسان لە بېدارىيدا خراپەكاربى و، لە خەۋندا بېتتە فرىشتە! يانى: خەۋنىش رەنگدانەۋەي ھالەتتىي بېدارىيە، بۆيەش ئەۋ شىۋە دابەشكەرنەي پېغەمبەرى خۇا بۆ خەۋنان، جۆراۋ جۆرە، چونكە ھالەتەكانى خەلگ جۆراۋ جۆرن و، دوورىي و نىزىكىي خەلگ لە ۋەحىيەۋە لەۋ سىفەت و ئاكارە بەرزانەۋە، كە پېغەمبەران ھىناۋيانن، لە ئىمان و، خۇا بەيەكگرتن و، بەندايەتتىي بۆ خۇا، راستبېژىي و، ئەمانەت پارىژىي، نىزىكىي خەلگ لەۋ سىفەتانەۋ، رېژەي ھەبوونى ئەۋ سىفەتانە لە خەلگدا، جۆراۋ جۆرە، بۆيە رېژەي لە پېغەمبەرايەتىي بوون و، لە ۋەحىي بوونى خەۋنەكانىشيان، جۆراۋ جۆرە.

{ ۴ } بەرھەمى خەۋن :

ئايە ئىمە بە ھۇي خەۋنەۋە چىمان دەستگىر دەبىي؟ ئايە خەۋن تا چ راددەيەك جېي بەھەرۋ سوود لى ۋەرگرتنە؟

دەلىم: بە پېي ئەزموونى كەردىمى خۇم و خەلگى دىكەش، پاشان بە گويۋەي دەفەكانى قورئان و سۈننەت، بەرھەمى خەۋنى راست و چاك، برىتتە لە

دَلْخُوشْ كَرْدَن و بەرچاو ڕوونیی لەلایەگەوهو، ئاگاداركرانهوهو ھۆشیاركرانهوهو، زانیاری پێدران و بەرچاو ڕوون كران، لەلایەن خۆی پەرودگارمەو، لەلایەکی دیکەمەو .

هەئەبەتە ئەو بە ئەزموون دیارە، گە خەون - یانی: خەونی راست و چاك - دەبێتە ھۆی دَلْخُوشْ كَرْدَنی ئینسان و شادمان گردنی و بەرچاو ڕوونكردنی و موژدەپێدانی، جاری واشە: ئاگاداركردنەوھو تەمبێ كران و سەرزەنشت كران، ئەمە وەك واقع دیارە، ئنجا لە فەرماشتەگانی پێغەمبەردا، ناو لە خەونی باش نراو: دَلْخُوشْ كەرەكان، موژدەدەرەكان (المُبَشِّرَات)، وەك دەفەرموئ: {لَمْ يَبْقَ بَعْدَ بَعْدِي مِنَ الْمُبَشِّرَاتِ إِلَّا الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ الصَّادِقَةُ، يَرَاهَا الرَّجُلُ الصَّالِحُ أَوْ ثَرَى لَهُ} ^(١)، لە دواى من لە دَلْخُوشْ كەرەكان، لە موژدەدەرەكان تەنیا خەونی چاك و راست ماو، پیاوی باش دەبیتى، یاخود پێوھى دەبیتى، (پیاوی باش، یان ئافرەتى باش).

ھەرودھا لە دەقیكى دیکەدا پێغەمبەر دەفەرموئ: {لَمْ يَبْقَ مِنَ النُّبُوءَةِ إِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ، قَالُوا: وَمَا الْمُبَشِّرَاتُ؟ قَالَ: الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ}، {أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (٦٩٩٠) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ}.

واتە: لە پێغەمبەرایەتیی، تەنیا دَلْخُوشْ كەرەكان، موژدەدەرەكان ماون، گوێیان: دَلْخُوشْ كەرەكان چین؟ فەرمووی: خەونی باشە.

ئنجا ئەو گە لە ڕێی خەونی راستەو، مەژۆف ئاگادار دەبیتەو بە ڕێی خۆی دەبیتى و جاری واهەییە سەرزەنشت دەکری، جاری واش ھەییە دَلْخُوشْ دەکری، سەلماندن ئەو، پێویستی بە دەق ناگات، ھەرچەندە دەقەگانیش فەرموویانە، چونکە ئەو بە ئەزموون دیارەو من دەتوانم ھەر لە ئەزموونی خۆم، زۆر شت بپێمەو، وەك لە یاداشتەگاندا: (چەند مەلۆیەك لە خەرمانی تەمەنم) لەوبارەو چەند شتیكم گێراوتمەو، دەگونجی بگەرێنەو سەرنجی بدم، لێردا تەنیا نموونەییەك دیتەو، گە زۆر جێی سەرنجە ! :

(١) رواه البیهقي في (شعب الإيمان) برقم (٤٧٥٠) عن عائشة رضي الله عنها .

كاتى خۇي گە لە پۈيىم قاجاغ بووم، لە سالى خويىندى (۱۹۸۱ و ۱۹۸۲) زدا، ئەو كاتە لە قۇناغى دووى زانكۆ بووم، فەرمانى گرتىم دەرچوو لە لايەن پۈيىمەو، ئىنجا دواي ئەوئى گە ئاگادار گرامەو، ھەم لەوئى لە لايەن ھاوئىيىكەو، لە كۆلىيى شەرىعە (فقە) لە نەجەفو، ھەم دوايى گە گەرامەو، لە لايەن موختارى رانىيەو: مام صالح خوا لىي خۇشبي، ئاگادار گرامەو، ئەوئىبوو گە قاجاغ بووم، چووم بۆ كوردستانى ئىران، شەش مانگىك لەوئى بووم، دوايى گە گەرامەو، نەنكىم (واتە: دايكى دايكىم) گە پوورە (بەس)يان، (بەسە خپە)يان پى دەگوت، خوا لىي خۇش بى، ئافرىتىكى زۆر دىندارو چاك بوو، زۆرىش منى خۇشەوويست، وەك نەوئىيەك، زۆرجار گە دادەنىشتىن، دەيگوت: پۆلە! وەرە قسەم بۆ بىكەو قسەت بۆ دەكەم، موريد لە موريد ئىستيفادە دەكات، ديارە ئەو نەنكىم دواي ئەوئى گە ھاوسەرى دەمرى {گە (پەسوە خپە)يان پىگوتو، واتە: بابى دايكىم}، شوودەكاتەو بە (شىخ عبدالواھىد) گە لە شىخەكانى سىندۆلان بوو، لە پرووى دىندارىي و تاعەتەو لىيان بەھرمەند بوو، ئىنجا لەو كاتەدا گە قاجاغ بووم لە پۈيىم و لە كوردستانى ئىران، بووم، نەنكىم وەفاتی كرد، گە ھاتمەو، دايكىم پەحمەتى خواي لىي، گوتى: پۆلە! نەنكىت زۆر پىي خۇش بوو گە تۆ سوورپەتى ياسىنى لەسەر بخويىنى، ھەر دەيگوت: فلانكەس لە كويىيە؟ ھەرچەند مەلاو فەقيمان بۆ بانگكردن، بەلام ئەو قورئان خويىندى تۆي پى خۇش بوو، تۆش لىرە نەبووى...

منيش گوتەم : لە كويى نىژراو ؟

گوتى : لە گۆرستانى گوندى (كونەسە) لە پىشتى رانىيە.

منيش لەگەل دايكىم بە پەحمەت بى، چووم سەلامم لە قەبرمەكەي كردو دوعام بۆ كردو، دوايى گوتەم: نەنكى! ئەگەر پىتخۇشە خەتمىك قورئانت بۆ بىكەم، لەجياتى ئەو ياسىنەي گە لىرە نەبووم لەسەرت بخويىنم، ئەمشەو وەرە خەونم، پىم وايە شەوى جومعە بوو، ئەدى ھەر ئەوشەو نەنكىم ھاتە خەونم، نەنكىم بوو بەلام گەنج بوو بۆو، زۆر شىوئەيەكى جوانى ھەبوو، منيش زۆر پىم سەير بوو، گوتەم: نەنكى لە كويى؟ گوتى: پۆلە لە بەھەشتەم، منيش گوتەم: چۆنە ئاواي؟ گوتى: لىرە خەلك لاى ئىمە ھەرئاوايە، (واتە: گەنج دەپىتەو)، لە كاتىك دا لەگەل نەنكىم راوئەستابووم پىرسىارى بەھەشتەم لى دەكرد، كورە خالىيەك ھەبوو ناوى

ئەحمەد بوو^(۱)، ئەو کاتە پێشمەرگە بوو لە قەڵاتووگان، بە لاماندات پارچە کاغەزیکی پێ بوو، بە توورپیی یەو گوتی: ها...! ئەو هەقەم لاتانە بێدەنەو، پووی لە من کرد، نەنکیشم گوتی: پۆلە! لە شویینی خۆی کە ئەو کاغەزمیان پێدای، گوتیان: بە لەباریی داوای هەقی خۆت بکە، نەك بە توورپیی، ئیدی من خەونەكەم ئاوا بوو، خەبەرەم بۆو .

بەیانێ کە هەڵسام گوتم: دایە گیان! خەونیکی ئاوام بە نەنکەو بێنیو، دوایی دەستم کرد بە قورئان خوێندن بۆی بۆ تەواوکردنی خەتمەکە کە بەلێنم دابوو، بەلام هەر لێم دەپرسین: چی لێ تێدەگەن، ئەحمەدی خالّ برايم کە ئەو وەرەقیە پێ بوو دەلێ: هەقەگەم بێدەنەو، چی ئەوان لەلای ئێمەیه؟ دایکەم گوتی: من هیچم پێ شك نایەت، پێم وایە ئەو خەونە راست لەلایەن خۆی پەرورەدگارەو بوو، چونکە تەعبیرەکە زۆر پوونەو بە هیماو پەمز نەبوو .

بەلام ئەوان لە بیران نەماوو، چەند پۆژی بیران لێ کردەو، دوایی مەریەمی خوشکەم کە ئیستا ماوەو مائیان لە گوندی (بۆسکین)ەو، هاوسەری دکتۆر ئەحمەدە، بەبیری هاتبۆو گوتبووی: دایە! ئەدی نەنکەم گوارە زیڕەکانی خۆی بە تۆ نەدان، گوتی: پۆلە! ئەو گوارە زیڕانەم بە لەلای تۆ بن، ئەگەر ئەحمەدو عەبدوللّا، { خالّم خالّ برايم، لە شەستەکانی سەدەدی رابردوودا کوژارووەو سێ منداللی لە پاش جێمان: ئەحمەدو عەبدوللّا و ئامینە، کە ئیستا عەبدوللّا و ئامینە مان، ئەحمەدیش کوژرا خوا لێی خۆش بێ }، موحتاج بوون گوارەکان بفرۆشەو بیانکە پارەو بۆیان بێرە، ئەگەر ئەوانیش موحتاج نەبوونو، پێویستییان پێ نەبوو، گوارەکان بفرۆشەو بۆم بە فەرشیك بەدو لە مزگەوتی دا رایخە؟ ئیدی دایکەم، وەسیەتەکە دەکەوتیتەو بیر، دوایی کە پرسیمان، گوتیان: ئەحمەد مائلی لە قەڵاتووگانەو هەزارو ئاتاجن، ئەو بوو دایکەم گوارەکانی نەنکەم فرۆشتن، بۆی کردنە پارەو بۆی ناردن .

(۱) ئەحمەد کۆری گەورە (خالّ ئیبراھیم)م بوو، لە هەشتایەکانی سەدەدی رابردوودا لە قەڵادزئ کوژرا، خوا لێی خوشبێ.

کە ئەو خەونیەکە زانیارییەکی تێدایە کە زیندوووەکان لە بیریان نەمابوو، مردوو لەوێو زیندوووەکانی ئاگادار کردۆتەو، هەلبەتە لەوبارەو من شتی زۆرم بینیو، کە کەمێکم لە یادداشتەکانی خۆمدا، کە لەو قۆناغی تەمەنم دا روویانداو، باسم کردوون .

بەلام لێردا دەپرسین: ئایا خەون بۆ بواریەکانی حەلال و حەرام و حوکمە شەریعیەکان، پشتی پێ دەبەستری؟ ئایا دەگونجی بڵێ: من خەونم بینیو کە فلان پارمە حەلالە؟ یان فلان پارمە حەرامە؟ یان فلان شتە حوکمەکی ئاوا، لە رووی شەریعەتەو، چونکە خەونم بینیو ؟

دەلێین: لە راستیدا پشت بە خەون نابەستری بۆ زانیی حوکمی شەریعی شتەکانو، دیار کردنی چاکیی و خرابیی شتەکانو، دیار کردنی حەرام و حەلال، بەلێ جاری وا هەیە شتیکی تایبەت دەبێ، کە تۆ لە ڕێگای خەونەو ئاگادار دەکرییەو، کە ئەو شتە ئاوا، من چەند جارێک ئەووم بینیو، بەلام کە لە ڕێی خەونیشەو ئاگادار دەکرییەو، دەبێ پشت بە دەقەکانی قورئان و سوننەت ببەستی، یانی: ئەوێ کە لە خەونیشدا دەبینی، دەبێ هەر ئاگادارکردنەوت بێ، بۆ حوکمە شەریعیەکان کە لە قورئان و سوننەتدا هاتوون، بۆچی؟ چونکە لە دواي شەریعەتی پێغەمبەری خاتم، ڕێگای و محیی بەستراوەو حەلال و حەرام کۆتایان پێ هاتو: (حَلَالٌ مُحَرَّمٌ حَلَالٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَحَرَامٌ مُحَرَّمٌ حَرَامٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ).

حەلالێک کە موحەممەد لە قورئاندا، یاخود لە ڕێی سوننەتی خۆیەو ڕایگەیانداو کە حەلالە، ئەو تاکو قیامەت حەلالە، حەرامێکی کە پێغەمبەر لە قورئاندا، یان لە ڕێگای سوننەتی خۆیەو، دیاری کردو کە حەرامە، ئەو تاکو قیامەت حەرامە .

مەگەر ئەو کە لە حالەتی نائاسایی و ڕیزپەردا، جاری وا هەیە حەرامێک حەلال دەبێ، یان حەلالێک حەرام دەبێ، لە حالەتیکی تایبەتدا، ئەگەرنا وەک بنجینە: حەلال حەلالە تاکو قیامەت، حەرامیش حەرامە تاکو قیامەتو، ئەوێ کە پشتی پێ دەبەستری، تەنیا شەریعەتە، کە ئێمە لە تەویری پێنجەمدا زیاتر تیشک دەخەینە سەر ئەو بابەتە .

{ ۵ } چۆن مامەڵە لەگەڵ خەوندایەکی بکەین ؟

بۆ ئەو بابەتە، سێ بنەما زۆر گرنگن، تاكو بتوانین مامەڵەیهکی راست و دروست لەگەڵ دیاردەى خەون بینیندا بکەین :

أ/ بە هاوسەنگی مامەڵە کردن لەگەڵ دیاردەى خەون دا :

واتە: نە تێپەرپێتی، نە گورتی بێنی، نە بلایی: خەون هەموو شتیكە، نە بلایی: هیچەو بۆشە، نە خەون لە جیگای شەریعت دابنێین، بیکەینە بەدیل و جیگرەوێ شەریعت، پشت بە خەون ببەستین، بۆ زانینی حەلال و حەرام و چاگەو خراپە، وەك هەندێ لە ئەهلی تەسەووفو خەلکی عەوام دەیکەن. نە خەونیش لە دەرەوێ بازەى شەریعت دابنێین، هیچ ئیعتیبارێكى بۆ نەكەین! ئا ئەو مامەڵەیهکی راست و دروستە، وەك زانیان گوتووین: (خەون مایەى بەرچاو و پوونیه بۆ كەسێك كە هیچ دەقیكى شەریعتی لەبارەى شتیكەو چنگ نەكەوێ، دەگونجێ خەونی راست و چاك پشتی پێ ببەستری و سوودی لێ وەرگیری، مادام دەقەكانی شەریعتی لەبەر دەستدا نەبن، بەلام ئەو هەش هەر بۆ خۆی، چونكە خەونی هیچ كەس بۆ خەلکی دیکە نابێتە بنچینەو یاساو نابێتە بەرچاو و پوونی).

بۆچی وا دەلێین؟ چونكە پێغەمبەر ﷺ بایەخى بە خەون داوەو حیسابى بۆ كردو، با لەوبارەو تەماشای ئەم دوو فەرموودەیه بکەین:

یەكەم: { عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا صَلَّى الصُّبْحَ، أَقْبَلَ عَلَيْهِمْ بِوَجْهِهِ فَقَالَ: (هَلْ رَأَى أَحَدٌ مِنْكُمْ الْبَارِحَةَ رُؤْيَا) } { أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: ۷۰۴۷ }، و مسلم برقم: (۵۸۹۶)، و الترمذی برقم: (۲۲۹۴).

واتە: سەموڕەى كۆرى جوندوب خوا لێى رازى بێ (كە يەكێكە لە هاوێلان) دەلێ: پێغەمبەر كە نوێژى بەیانى دەكرد {سالاوى دەدايهو، هەرچەندە لێردا نەیفەرموو، بەلام بێگومان دواى زىكرو وێردەكان بوو كە لە سوننەت دا

هاتوون، پرووی لە هاوولانی دەکردو دەیفه رموو: ئایا هیچ کامێک لە ئێوه دوینی شهو خهونیکی بینیوه؟ واته: با بۆم باس بکات، تاگو بۆی مانا بکهه.

دووهم: {عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ مِمَّا يَقُولُ لِأَصْحَابِهِ: (مَنْ رَأَى مِنْكُمْ رُؤْيَا فَلْيَقْصُهَا أَعْبُرَهَا لَهُ) { أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ بِرَقْم: (۵۸۹۰) }.

واته: عهبدوللای گورپی عههباس خوا له خووی و بابی رازی بی، دهلی: پیغه مبهری خوا له میانهی ئهوهدا که به هاوولانی به پێزی دهگوت، جارجار پێی دهفرموون: کامتان خهونیکی بینیوه با بیگی پێتهوه، تاگو بۆی تهعبیر بکهه، مانا کهی بۆ لیکبدهمهوه.

ب/ ههه کات خهونمان بینی، با بۆ مروفی عاقل و دلسۆز نهبی، نهیگی پێنهوه: لهو بارهوه چههند فهرموودهیهك ههه، بۆ نموونه:

یهكهم: {الرُّؤْيَا مُعَلَّقَةٌ بِرَجُلٍ طَائِرٌ مَا لَمْ يُحَدِّثْ بِهَا صَاحِبَهُ، فَإِذَا حَدَّثَ بِهَا، وَقَعَتْ، فَلَا تُحَدِّثُوا بِهَا إِلَّا عَاقِلًا، أَوْ مُحِبًّا، أَوْ نَاصِحًا} { أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْم: (۱۶۲۲۸)، وَالتِّرْمِذِيُّ بِرَقْم: (۲۲۷۹) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَالْحَاكِمُ بِرَقْم: (۸۱۷۵) وَقَالَ: صَحِيحُ الْإِسْنَادِ }.

واته: خهون به پێی بالندیهك ههئواسراوه، {وهك شتیك وایه كه به پێی بالندیهكهوه ههئواسرابی}، ههتا خاوهنه کهی دهیگی پێتهوه، ئنجا ههه کات گیپرایهوه، خهونهکه دیته دی، بۆیه خهون مهگی پێنهوه، مهگهه بۆ کهسیك که ژیر بی، یان ئیوهی خووش بوی، یان دلسۆز بی.

کهواته: خهون بۆ خهئکی نهفام، یاخود نهزان، یاخود کهسیك که رقی له ئیوهیه، یان نادلسۆزو موختنهته، مهیگی پێنهوه.

دووهم: {عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ لَقَدْ كُنْتُ أَرَى الرُّؤْيَا فَمُرَضْنِي، حَتَّى سَمِعْتُ أَبَ قَتَادَةَ يَقُولُ: وَأَنَا كُنْتُ لَأَرَى الرُّؤْيَا فَمُرَضْنِي، حَتَّى سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: الرُّؤْيَا الْحَسَنَةُ مِنَ اللَّهِ، فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يُحِبُّ، فَلَا يُحَدِّثْ بِهِ إِلَّا مَنْ يُحِبُّ، وَإِذَا رَأَى مَا يَكْرَهُ فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّهَا، وَمِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَلْيَتَفَلَّ ثَلَاثًا، وَلَا يُحَدِّثْ بِهَا أَحَدًا، فَإِنَّهَا لَنْ تَضُرَّهُ} { أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (۶۶۳۷) }.

واتە: ئەبو سەلەمە خوا لێی رازی بێ دەلی: خەونم دەبینی، نەخۆشی دەکردم، (واتە: خەونی ترسناک و ناخۆش)، هەتا گویم لە ئەبو قەتادەبوو دەبگوت: منیش پێشتر خەونی وام دەبینی، نەخۆشی دەکردم، (واتە: بە هۆی خەونەگەمەوه باری دەروونییم تێکدەچوو، خەفەتم دەخوارد)، هەتا گویم لە پیغەمبەری خوا ﷺ بوو دەیفەرموو: خەونی باش لە خواوەیه، ئەگەر یەکیک لە ئیوه خەونیکی بینی، گە حەزی لێ دەکردو پێی خۆش بوو، با تەنیا بۆ گەسیکی بگێریتەوه گە خۆشی دەوێ و بۆی دلسۆزەو، متمانە ی پییە، بەلام ئەگەر خەونیکی بینی گە پێی ناخۆش بوو، با پەنا بە خوا بگرێ لە خراپەیی خەونەگەیی، با سێ جار تەف بکات (یانێ: فوو بکات) و، پەنا بە خوا بگرێ و باسیشی نەکات، ئەو کاتە هیچ زیانیکی پێناگەیهنێ .

ج/ پەنا بە خوا گرتن و، لە خوا پارانەوهو، کە لە گە گۆرین :

هەر کات مەرۆف خەونی ناخۆش و خراپیی دی، با پەنا بە خوا بگرێ و لە خوا بپارێتەوه، واتە: لە شەرو خراپەیی ئەو خەونە ی بینوویەتی، پەنا بە خوا بگرێ ئەگەر خەونەگە ناخۆش بێ، ئەگەر چاکیش بێ سوپاسی خۆی لە سەر بکات.

لەوبارەشەوه ئاماژە بەم دەقانە دەکەین:

یەكەم: { عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ الرُّؤْيَا يَكْرَهُهَا ، فَلْيَصْصُقْ عَنْ يَسَارِهِ ثَلَاثًا ، وَلْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ ثَلَاثًا ، وَلْيَتَحَوَّلْ عَنْ جَنْبِهِ الَّذِي كَانَ عَلَيْهِ } { أَخْرَجَهُ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ بِرَقَم: (۲۹۵۴۵)، وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ بِرَقَم: (۱۰۴۷)، وَمُسْلِمٌ بِرَقَم: (۲۲۶۲)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرَقَم: (۵۰۲۲)، وَالنَّسَائِيُّ فِي الْكُبْرَى بِرَقَم: (۷۶۵۳)، وَابْنُ مَاجَهَ بِرَقَم: (۳۹۰۸)، وَابْنُ حِبَّانَ بِرَقَم: (۶۰۶۰) } .

واتە: جابیری گۆری عەبدوللا خوا لە خۆی و بابی رازی بێ، دەلی: پیغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ئەگەر یەکیک لە ئیوه خەونیکی بینی گە پێی ناخۆش بوو، با سێ جار تەف لە لای چەپ بکات، و با سێ جار پەنا بە خوا بگرێ لە شەیتان و بلی: (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) و، با لە سەر گام تەنیشتهی خەوتەوه، وەر سووڕێ بۆ تەنیشتهگەیی دیکە ی .

یانى: ئەگەر لەسەر تەنیشتی لای راست بوو، وەربسوورێ بۆ لای چەپو،
ئەگەر لەسەر لای چەپ بوو، وەربسوورێ بۆ لای راست .

دووهم: { إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يَكْرَهُ، فَلْيَقُمْ فَلْيُصَلِّ } { أَخْرَجَهُ الْبُخَارِي بِرَقْم:
(۷۰۱۷)، وَمُسْلِمٌ بِرَقْم: (۲۲۶۳)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرَقْم: (۵۰۹۹)، وَالتِّرْمِذِيُّ بِرَقْم:
(۲۲۸۰)، وَابْنُ مَاجَهَ بِرَقْم: (۳۹۰۶) .

واتە: ئەگەر یەکیکتان خەونیکی بینی، گە پێی ناخۆش بوو، یان پێی
قەڵس بوو، با هەلسێ نوێژ بکات، یان با هەلسێ دوعا بکات و لە خوا
بپاریتەوه .

دیاره مەبەستی پێغەمبەری خوا ئەوەیە گە ئەگەر خەونی چاگت بینی،
تەنیا بۆ کەسیکی بگێڕیەوه، گە دڵسۆزو دەزانی پێی خۆش دەبێ و هەسوود
نیە و موختەت نیە، بەلام ئەگەر خەونی خراپت بینی، هەر مەبەستێرەوه
پەنا بە خوا بگرەو دوعا بکەو، بەو شیوەیەش مامەلە بکە گە لە
قەر موودەگاندا هاتە .

ئەمە چۆنیەتی مامەلەکردن بوو لەگەڵ خەوندا، چ خەونەگە موژدەو
دڵخۆشی تێدابی، چ ئاگادارکردنەوه و هۆشداریی تێدابی، گە ئەوە بە باری
ئەرینی دایە، وە چ بە پێچەوانەوه: ببیتە هۆی دڵتەنگیی و نارەحەتی،
خەونی ترسناک و سامناک بێ، بە جوړیک بێ، گە ئینسان پێی ناخۆش بێ.
ئەوه پێویستە بەو شیوەیە مامەلە لەگەڵدا بکری گە باسما ن کرد.

٦ { شەش ئاگاداریی گەرنگ لەبارەى خەونەوه:

ئاگاداریی یەكەم: خەون (رؤیا) دیاردەیهکی مەرۆیی و جیهانییهو، وەك پێشتر
گوتمان: پەيوەستە بە ڕووح و ناخی مەرۆقهوه، بۆیە دەگونجی مەرۆقی مسوڵمان و
مەرۆقی نامسوڵمان، مەرۆقی چاك و مەرۆقی خراپ، خەونی راست، ئەگەر
جارجاریش بێ - بە نسبەت مەرۆقی خراپەوه - ببینن، چونكە خەون بێتین
پەيوەستە بە ڕووح دیوی نیووەوه و پەنەنای مەرۆقهوهوه، هەموو مەرۆقیكیش ئەو
دیو پەنەنەو ڕووحی هەیه، بەلگەش لەسەر ئەوه، وەك پێشتریش باسما ن

کرد، خەونی هەردوو هاوڵە زیندانییەکی یوسفو، خەونی پادشایە، کە
هەرسێکیشیان بێبڕوا بوون، بەلام خەونی راستیشیان بینیوە.

ئاگاداری دووهم: دیارە خەونی مەرقۇی برۆادارو چاکەکارو راستبێژو ئەمیندار،
زیاتر راست دەردەچێ، مەرقۇ تاكو راستبێژتر بێو چاکەکارتر بێ، یانی:
هەتاكو لە حالەتی بێدارییدا، پابەندتر بێ بە شەریعەتەو، لە حالەتی
خەوتنیشدا، ئەو زانیارییانە کە پەرووحی وەریان دەگرێ، بە هۆی ئەو نیمچە
ئازادبوونە پەرووحەو، لە جەستە، ئەو زانیارییانە تەواوترو راستەر دەبن،
بەتایبەت خەونی پیغمبەران هەر بە جۆرێک لە وەحی دادەنرێ، وەك
عەبدوللای کوری عەبباس خوا لە خۆی و بابی رازی بێ، گوێوویەتی: {رُؤِيَ
الْأَنْبِيَاءُ وَحْيٌ} {أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ بِرَقْم: (۳۶۸۹)، قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ: صَحِيحٌ،
وَالْحَافِظُ بِرَقْم: (۸۱۹۷)، وَالطَّبْرَانِيُّ فِي مَعْجَمِهِ الْكَبِيرِ بِرَقْم: (۱۲۳۰۲)}.

باشترین بەلگەش لەو بارەو، ئەوێە کە ئیبراهیم عليه السلام - وەك پێشتر
باسمان کرد - لە سوورەتی (الصافات) دا، بە ئیسماعیلی کوری دەفەر موی:
﴿يَبْنِيْ اِنِّيْ اَرَى فِي الْمَنَامِ اَنِّيْ اَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَى﴾ قَالَ يَتَابَتِ اَفْعَلْ مَا تُؤْمَرُ
سَتَجِدُنِيْ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿۱۰۶﴾، ئنجا دواتریش کە ئیسماعیل دینیته
سەر سەربەڕین، خۆی پەروەردگار دەفەر موی: **﴿قَدْ صَدَّقَتِ الرُّبَيَّا اَنَا كَذَلِكَ**
تَجَزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۱۰۵﴾، واتە: خەونەگەت بەراست گیرا، جێبەجێت کرد،
ئێمە ئاوا پاداشتی چاکەکاران دەدەینەو.

دیارە بۆیەش خەونی پیغمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) بە وەحیی
دادەنرێ، چونکە پیغمبەران هەروەك چۆن لە حالەتی بێدارییاندا، پارێزراو
(معصوم)ن، لە شەیتان و وەسووسەو دڵەدانی شەیتان، بەتایبەت لەوێدا کە
وەك دین پرایدەگەیەن، بە هەمان شیوە لە حالەتی خەوتنیشیاندا، هەر
پارێزراون، لەوێدا کە وەك دین بە خەلکی رادەگەیەن، خوا ﷻ دیمان پارێزێ
لەوێ کە بە هەڵەدابچن، یان شەیتان لە رێی خوتخوتەو دڵەدانی خراپەو،
زەفەریان پێبەری.

ئاگاداریی سییەم : خەون پێویستی بە مانا لێدانهوه دەگات، که پێی دهگوترێ: (تعبیر)، یانی: پەراندنهوه، ئهو کهسه که دمهوێ مانای خهونهکهی بۆ لێکدمیهوه بیهپرێتیهوه، به هۆی ئهو رهمزو هیمايانهوه که له خهونهکهیدا بینیونی، بۆ دنیای واقعی، ئایا ئهو رهمزو هیمايانهوه، ئهو نیمه نانه که له خهونهکهیدا بینیونی، له حالهتی بێداریی و له دنیای واقعی دا، چی دهگهیهنن؟! لهوێوه دهپهرێتیهوه بۆ وی، بۆیه پێی دهگوترێ: (تعبیر).

به ئی: خهون پێویستی به تهعبیر ههیه، بهلام بێگومان تهنیا خهونی راست تهعبیرو مانا لێکدانهوه ههڵدهگرێ، ئهگهرنا خهونی تێکهڵ و پێکهڵ، که قسهی نهفسه، یاخود ههندێ شتی بێ سهروهر، که زۆرجاران له گالته پێکردنی شهیتانهو هیچ مانای نیه، وهك له سهحیحی بوخارییدا هاتوه :

بیاوێك هاته خزمهتی پیغمبهر ﷺ گوتی: له خهوندا سهرم لی بوو بۆوهو خۆم یارییم پێدهگردد، پیغمبهریش ﷺ فرمووی: بۆچی یهکیکتان که شهیتان گالتهی پێکردوه، دهگیرێتتهوه، واته: ئهوه که ئینسان سهری لیبێتتهوهو گالته بهسهرهکهی خۆی بکات، وهك تۆپ، به تهئکید ئهوه گالته پێکردنی شهیتانه! بۆیه پیغمبهر ﷺ پێی ناخۆش بووه، ئهو هاوهله ئهو جوړه خهونه بگیریتهوه .

ههر خهونیك دیاربێ که ترساندنی شهیتان بێ، یاخود شتێك بێ، هیچ مانایهك ههڵنهگرێ، یاخود شتێکی بێجی بێ، ئهوه تهعبیر ههڵناگرێو، پێویست ناکات ئینسان خۆی پێوه سهغلهت بکات.

ئنجای بێگومانیش ههموو کهس توانای مانا لێکدانهوهی خهوانی نیه، ههموو کهس ئهو شارمهزاییه نیه (مُعَبَّرُ الرُّؤْي) بێ، واته: مانا لێکدهرهوهی خهوان بێ، ههر بۆیهش موعجزه یوسف ﷺ تهعبیرکردنی خهوان بووه، چونکه: نه مانبینیهوه له قورئاندا، جگه له مانا لێکدانهوهی خهوان، موعجزهیهکی دیکه بۆ یوسف باسکرابی، رهنگه ههشیبووبی، بهلام باس نهکراوه، کهواته: مانا لێکدانهوهی خهون و تهعبیرکردنی خهوان، زانستیکی زۆر گرنگهوه، خۆی کارزان کردوویهتی به موعجزهوه بهلگهی پیغمبهرایهتی

يُوسُوفَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهَكَذَا دَعَا دُفْعَةً رَمَوْهُ: **وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ**

وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ﴿٢١﴾، وَهَكَذَا دُعَايَ دِهِگهینی لێ تەفسیری سوورپەتی یوسف دا، دُفْعە رَمَوْ: ئاوا یوسفمان بالادەست کرد لێ زەویدا، پێگەمان پێداو، بۆ ئەوەی کە مانای خەونانی فێر بکەین.

دیاره لێ نیو زانیانی ئیسلامدا (ابن سیرین) زۆر مەشهور بوو، کە زۆرباش مانای خەونانی لێکداوتەو، کتیبیکشی هەیه بە ناوی: (تعطير الأنام في تفسير المنام)، هەروەها (نابلسی) و (ابن شاهین)، هەر کامیکیان کتیبیکشی هەیه لەوبارەو، زۆرجاریش هەرسێ کتیبەکان بەیهگەو چاپ دەکری.

هەلبەتە زانیانی دیکەش هەبوون و خەلکی دیکەش هەبوو و هەیه، کە گەم و زۆر دەتوانن مانای خەونان لێکبدەنەو، تەعبیریان بکەن بە شیۆمیهکی راست و دروست، کە وەک گوتم: ئەوەش زانیارییهکی تایبەتەو، هەر گەسیک راست بۆوە ناتوانی، مانای خەونان بکات و تەعبیری خەونان بکات.

ئاگاداری چوارەم: زۆر گرنگە ئینسان خەلک قیاس نەکاتە سەر خۆی، وەک پێشینان دەلێن: (لە هەمبەنەوی خۆیدا گوێز نەژمی)، واتە ئەگەر بۆ خۆی خەونی راست نابینی، ئەگەر بۆ خۆی خەونی چاک نابینی، ئەگەر بۆ خۆی لەو شتانە بێ بەش (محروم) بێ وانبێ خەلکی دیکەش هەمووی هەروایەو لێ هەر گەسیکی بیست گوتی: بە خزمەت پێغەمبەر ﷺ گەشتوو، یان خەونیکی ئاوام بینی و خەونەگەم راست دەرچوو، بایەگسەر تۆمەتباری نەکاتو، خەلک قیاس نەکاتە سەر خۆی، ئێجا ئەو گەسە چاک بێ، یان خراپ بێ، چونکە جاری وایە ئینسانی چاکیش کەمتر خەون دەبینی، بە هەر حال ئینسان نابێ خۆی بکاتە چەقی، و خەلکی دیکە پێوانە (قیاس) بکاتە سەر خۆی، چونکە زانیان بئێتیهکیان داناوە دەلێ: (إِنَّ عَدَمَ الْعِلْمِ لَا يَسْتَلْزِمُ عِلْمَ الْعَدَمِ) زانیاری نەبوون بە شتێک، نابێتە بەلگە لەسەر نەبوونی ئەو شتە.

کە تۆ زانیاریت بە شتێک نێ مانای وانیە ئەو شتە نێو، شتێک کە تۆ نایزانی، مانای وانیە کە گەسی دیکە ئەو شتە نازانی.

ئاگاداری پێنجەم: دیارە خەونی برپاداران بە درێژە پێدەری وەحیی پێغەمبەرەن (عليهم الصلاة والسلام) دادەنری، تەنیا هی برپاداران، ئەک هی کافران، بۆچی؟ چونکە برپاداران مادام بەرپی پێغەمبەرەندا دەپۆن و، پابەندن بە رمۆشت و ئاگەرەکانیانەو، گەواتە گەم و زۆر ئەووی بۆ پێغەمبەرەن (عليهم الصلاة والسلام) هەبوو، ئەوانیش هەر گەسە لە قەدەر خۆی شتێکی بۆ دەبی، هەلبەتە نالیین: وەک وەحیی، بە مانا زاراوەییەگە، بەلام بە مانا گشتییەگە وەحیی، وەک پێشتر ئیمە باسیکمان دەرباری وەحیی کرد، لە سوورپەتی (یونس)دا، وەحیی یانی: قسە پەنھان، خزانە نیو دل، بەرچاو پروونکرانەو، بە شیواییەکی نا ئاسایی، ئا ئەم حالەتە، ئیماندارانیش هەر گەسە بە پێی ئیمانی خۆی لێی بەهرەمەند دەبن، چونکە ئەوانیش شوێنکەوتووی پێغەمبەرەن (عليهم الصلاة والسلام)، هەلبەتە وەک گوتم ئەووی پێغەمبەرەن بە مانا زاراوەییەگە وەحیی، وەحییان بۆ دی، بەلام هی برپاداران بە مانا گشتییەگە وەحیی، گە لە رپی خەونی چاگەوویە، لە رپی خورپەو ئیلاھەوویە، شتێک خوا دەیخاتە نیو دلێان لە رپی فیراسەت و وردبینی و پروون بینیەوویە، برپادارانیش هەر گەسە لە قەدەر خۆی، بەشی لەویدا هەبە، بەلام تەنیا هی پێغەمبەرەن لێی دلنیاو مسۆگەرین، گە ئەو پەيامی خواپە پێیان گەشتو، یان ئەو لە خواوویە، یان لە فریشتانەوویە، پێیان گەشتو، ئەگەری بە هەلە داچوونی تیدا نیە، بەلام هی برپاداران، تۆ دلنیا گە تیدا بەهەلە دانەچوو، یاخود دلنیا گە ئایا ئەو ئیلاھامی فریشتەکانە، یان خوتخوتە شەیتانەکانە؟ ئنجا لەبەر ئەووی دلنیا بە مانا زاراوەییەگە، بە وەحیی لە قەلەم نادری، هەرچەندە فەرموودەکان ئەو وشەیان بۆ بەکارهینا، گە دەفەرموی: لە پێغەمبەرایەتی تەنیا خەونی باش ماو، یان لە مۆژدەپێدانەکانی پێغەمبەرایەتی، لە دلخۆشکەرەکانی پێغەمبەرایەتی، تەنیا خەونی باش ماو، گە لێردا مەبەست پێی مانا گشتییەگە، وەک پێغەمبەر دەفەرموی: {رُؤْيَا الرَّجُلِ الصَّالِحِ جُزْءٌ مِّنْ سَلَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِّنَ النَّبُوَّةِ} {أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ بِرَقْم: (۲۲۶۳)}.

واتە: خەونی پیاوی باش، بەشیکی لە چل و شەش بەشی پێغەمبەرایەتی، واتە: جوړیکە لە وەحیی بە مانا گشتییەگە.

یان کە دەفەر موی: {أَصْدَقُّكُمْ رُؤْيَا أَصْدَقُّكُمْ حَيِّثًا}، {أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بَرَقْم: (۱۰۵۹۸)، وَمُسْلِمٌ بَرَقْم: (۲۲۶۳)، وَأَبُو دَاوُدَ بَرَقْم: (۵۰۱۹)، وَالتِّرْمِذِيُّ بَرَقْم: (۲۲۷۰) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ}.

واتە: راستبێژترتان، راستگوترتان لە قسەگردندا، خەونی راستترە .

دیاره لیڤه‌دا راستبێژی هێنراوه، ئەگەر نا هه‌موو سیفەتە باشەکان، کاریگەرییان لەسەر ئەوه‌ هه‌یه‌ که‌ مرو‌ف‌ خەونی راسترو باشت‌ر ببینی، چونکە مرو‌ف‌ تا پاک‌ترو باشت‌ربی، زیات‌ر لە فریشتەکان به‌هره‌مه‌ند ده‌بی، چ لە حاله‌تی بێ‌دارییدا، وه‌ك ئیلهام و خورپه‌، چ لە حاله‌تی خه‌وتندا، وه‌ك خه‌ونی راست و باش.

ئاگاداریی شەشەم و کۆتایی: برپواداران لە حاله‌تی بێ‌دارییشدا، لە فریشتەکان

به‌هره‌مه‌ند ده‌بن، حاله‌تی خورپه‌، (إلهام) و خرا‌نه‌ نیو دل، بۆ برپواداران هه‌یه‌، هه‌ر که‌سه‌ لە قه‌ده‌ر ئیمانی خۆی، وه‌ك خوا ﷻ لە سوورەتی (فصلت) دا، لە ئایەتەکانی: (۳۰ و ۳۱ و ۳۲) دا باسی فەرمووه‌، ئەم ئایەتە موبارەکانە زۆر به‌ روونی ئەوه‌یان لێ ده‌فامرێت‌وه‌و لیو‌ه‌رده‌گیری، که‌ برپواداران، برپوادارانێ ر‌اوه‌ستاو و دامه‌زراو له‌سەر راسته‌ شه‌قامی شه‌ریعه‌ت، به‌ ئەندازه‌ی ئیمان و ته‌قوایان، لە ئیلهام و خورپه‌ی فریشتەکان، به‌هره‌مه‌ند ده‌بن، ده‌فەر موی:

﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَائُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهَى أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ ﴿٣١﴾ نَزَّلْنَا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ﴾.

واتە: بێگومان ئەوانه‌ی گوتیان: په‌روه‌ردگارمان خوايه‌، پاشان ر‌اوه‌ستاو بوون (واتە: پابه‌ند بوون به‌ شه‌ریعه‌ته‌وه‌)، فریشتەکان داده‌به‌زنه‌ سه‌ریان، (و ده‌یخه‌نه‌ نیو دل‌یان) که‌ مه‌ترسن و په‌ژاره‌دار و خه‌مبار مه‌بن و، دل‌خۆش بن به‌و به‌هه‌شته‌ی که‌ به‌لێن و گه‌شتان پێده‌درا، ئێمه‌ دۆستی ئێوه‌و نیزیکی ئێوه‌ین،

لە ژيانی دنیاو لە دواوژیشدا، بۆ ئیوه لە بەههشتهکانی خوادا، هەرچی ئارەزووی بکەن و نەفستان بیخواری و ئارەزوومەندی بێ، هەرچی گە داوی بکەن، هەیه، ئەوەش میواندارییە گە لەلایەن خۆی لیبوردمی بە بەزەییەوه.

هەروەها لەوبارەوه فەرموودە پیغمبەریش هەن، بۆ وێنە:

{ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: (قَدْ كَانَ يَكُونُ فِي الْأَمَمِ قَبْلَكُمْ مُحَدَّثُونَ فَإِنْ يَكُنْ فِي أُمَّتِي مِنْهُمْ أَحَدٌ، فَإِنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ مِنْهُمْ) }، { أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ بِرَقْم: (۲۳۹۸)، وَالتِّرْمِذِيُّ بِرَقْم: (۳۶۹۳)، وَالنَّسَائِيُّ فِي الْكُبْرَى بِرَقْم: (۸۱۱۹) }.

واتە: لە گەلانی پێش ئیوهدا گەسانیک هەبوون، گە قسەیان لەگەڵدا دەگرا^(۱) (بیرۆگە یاشیان دەخرایه نیو دل)، ئەگەر لە ئۆممەتی من گەسیک هەبێ، ئەوه عومەری گوری خەتتایە.

گە دیارە عومەر خوا لی پازی بێ، ئەو سیفەتە زۆر تیدا تۆخ بوو، بۆیە پیغمبەر ﷺ بە نموونە هیئاوتەوه، ئەگەرنا هاو لەلانی دیکەش هەر گەسە بە ئەندازی خۆی و، ئیماندارانیش هەر گەسە بە ئەندازی خۆی، لەوه بەهرەمەند دەبێ، گە لەو سیفەتەدا پشک و بەشی هەبێ، گە بریتیە لە بەهرەمەندبوون لە فریشتەکان لە حالەتی بیداریی دا، گە خولیای باش، نیەتی باش، بیروبۆچوونی باش، هاندانی باش بخەنە نیو دل و دەروونیانەوه، گە بە عەرەبی پێ دەگوترێ: (إلهام)، بە گوردی وشە: (خورپە)، یاخود (خرانە نیو دل) ی بۆ بەگاردی .

لێرەش دا گۆتایی بە توێژینەوه مان لەبارە خەنەوه دێنین .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

(۱) (مُحَدَّثُونَ)، واتە: (مُلهَمُونَ)، خورپەیان بۆ دەگرا.

دەرسی دووهم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان دوازدە (۱۲) ئایەت دەگرێتە خۆی، ئایەتەکانی: (۷ تا ۱۸)، ئەم دەرسە بریتییە لە ئالْقَه‌ی یەگەمی زنجیرەیی بەسەرھاتی یوسوف عليه السلام، لەو دوازدە ئایەتەدا سەرھەتا باسی ئەمە کراوە، کە لە بەسەرھاتی یوسوف و برا یەکانیدا، نیشانەیی زۆر ھەن بۆ عەوداڵانی زانیی پراستی یەکان، بۆ ئەو کەسانە کە دەپرسن و، بە دواي شتاندن دەگەرێن، پاشان مشت و مری پڕ کینە و ھەسەدی برا یەکانی یوسوف، لە نیو خۆیاندا باس کراوە، کە بابی خۆیانیان یەعقوب عليه السلام تۆمەتبار کردووە بە لایەنگیری و بەلا داڤکاندن بۆ لای یوسوف عليه السلام، پاشان بیرکردنەویان لە پیلانیك بۆ قوتار بوونیان لە چارەیی یوسوف، تاكو بابیان پرویان تیڤکاتو، چیدیكە بەھۆی یوسوفەو، لەوان بێ خەمو بێ ئاگا نەبێ، وەك گومانیان بردووە، کە بە دلتیایی وانەبوو.

پاشان تەگبیرکردنیان بە ھاویشتنە نیو بیری یوسوف، دواي گفوتوگۆی فیلبازانە کردنیان لەگەڵ بابیان، کە یوسوفیان لەگەڵدا بنیڕی بۆ دەشت و دەمر، کە یاریی بکاتو، بە خۆشیی بیگوزەریتی.

پاشان بیانووھێنانەوێ بابیان کە ھەز ناكات، یوسوف لیی دووربێو، بۆی دل تەنگ دەبێو مەترسیی ئەوھشی ھەیە: گورگ بیخوات! ئنجا وەلامدانەوێ بە روالەت ئیقناع کەری کورەگان بۆ بابیان (یەعقوب)، کە ئەوان بۆ یوسوف دلتسۆزن و دەپیارێزن، ئنجا ئەگەر بێتو لە حالیکدا کە ئەوان دەستە پیاویکی توندو تۆگەمو تیرو تەواون، لە پەنای واندا گورگ بیخوات، کەواتە: ئەوان زیانبارو رنج بە خەسارن، ھیچ لە دەست نەھاتوو دەستەپاچەن، دیارە ھەر مەبەستیان ئەوہ بوو، کە بابیان ھانبەدن و یوسوفیان لەگەڵ بنیڕی.

﴿لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ ءَايَاتٌ لِّلسَّالِیْنَ ۖ﴾ (۷) إِذْ قَالُوا لَیُوسُفُ وَأَخُوهُ
أَحَبُّ إِلَیَّآئِنَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِی ضَلَالٍ مُّبِیْنٍ ﴿۸﴾ اقْنُلُوا یُوسُفَ أَوْ
اطْرَحُوهُ أَرْضًا یَخْلُ لَكُمْ وَجْهَ أَیْکُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِیْنَ ﴿۹﴾ قَالَ قَائِلٌ
مِّنْهُمْ لَا تَقْنُلُوا یُوسُفَ وَالْقَوْهٖ فِی غِیْبَتِ الْجُبِّ یَلْقِظُهُ بَعْضُ السَّیَّارَةِ إِن کُنْتُمْ
فَاعِلِیْنَ ﴿۱۰﴾ قَالُوا یَتَّأَبَانَا مَا لَکَ لَا تَأْمَنَّا عَلَی یُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَصِیْحُونَ ﴿۱۱﴾ أَرْسَلَهُ
مَعَا غَدَا یَرْتَعُ وَیَلْعَبُ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿۱۲﴾ قَالَ إِنِّی لَیَحْزُنُنِّیٓ أَن تَذْهَبُوا بِهِ
وَأَخَافُ أَن یَأْکُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿۱۳﴾ قَالُوا لَیْنِ أَکَلَهُ الذِّئْبُ
وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَّخَسِرُونَ ﴿۱۴﴾ فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَاجْمَعُوا أَن یَجْعَلُوهُ فِی
غِیْبَتِ الْجُبِّ وَأَوْحَیْنَا إِلَیْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِہِمْ هَٰذَا وَہُمْ لَا یَشْعُرُونَ ﴿۱۵﴾ وَجَاءَ
أَبَاهُمْ عِشَاءً یَبْکُورُ ﴿۱۶﴾ قَالُوا یَتَّأَبَانَا إِنَّا ذَہَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرٰکَنَا یُوسُفَ عِنْدَ
مَتْعِنَا فَاْکَلَهُ الذِّئْبُ وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ کُنَّا صَادِقِیْنَ ﴿۱۷﴾ وَجَاءَهُ عَلَی
قَمِیصِهِ بِدَمٍ کَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَکُمۡ أَنفُسُکُمْ أَمْرًا فَصَبِّرْ جَمِیْلًا ۖ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ
عَلٰی مَا تَصِفُونَ ﴿۱۸﴾

ماناى وشە بە وشەى ئايەتەكان

{بە دئىياى (لە بەسەرھاتى) يوسوفو برايه كانيدا نيشانەى زۇر ھەن بۇ
پرسىياركاران (لەسەر ئەوۋە كە خوا مشوورى بەندە چاگەكانى خۇى دەخواتو، زاىەيان
ناكاتو، سەرەنجاميان خىر دەكات) ﴿۷﴾ (ياد بکەوۋە) كاتىك (براىەكانى يوسوف) لە
نېوان خۇياندا گوتيان: ھەرچەندە ئىمە كۆمەلە (كوپىك) ئىكى تۆكەو بەھىزو
پىزىن، كەچى يوسوفو براىەكەى (بنىامىن)، لە ئىمە، لەلاى بابمان خۇشەويستىرن،
بىگومان بابمان لە ھەلەيەكى ئاشكرا دايە (لەو ھەلۆيىستەيدا) ﴿۸﴾ (لە بەينى
خۇيان گوتيان :) بۇ ئەوۋى پوۋى بابتان بەرەو لاتان وەرچەرخى (و گرنگىيتان
پىيدات) يوسوف بكوژن، يان فرپى بدەنە زەويىەك (ى چۆلەوانىى) ھوۋ، دواى
(لەكۆلكرەنەوۋى) ۋى، دەبنە كۆمەللىكى چاك، (حالو گوزەرانتان چاك دەبى) ﴿۹﴾
قەسەكەرىكىان گوتى: يوسوف مەكوژن، ئەگەر ھەر سوورن لەسەر ئەنجامدانى
كرەدەومىەك (لە دژى) بىخەنە نېو بنى بىرىكەوۋە، (كە سەرەنجام) ھەندىك
كاروانچىى ھەلەيدەگرەنەوۋە ﴿۱۰﴾ گوتيان: ئەى بابى خۇمان ئەوۋە چىتە! بۇچى
بەرانبەر بە يوسوف لىمان دئىيانى، لە حاللىكدا كە ئىمە زۇر دئسۆزىنى؟ ﴿۱۱﴾
سبەينى لەگەلەماندا بىنپىرە، با بۇخۇى تىر بخواو يارىى بكات، ئىمەش بە دئىياى
پارىزەرىنى ﴿۱۲﴾ (بابيان) گوتى: ئەگەر لەگەل خۇتانى بەرنو لىم دووربەكەوۋىتەوۋە،
ئەوۋە دئەنگەم دەكات، دەشترسم لىى بى ئاگابن و گورگ بىخوات، ﴿۱۳﴾ گوتيان:
مىسۆگەر ئەگەر لە حاللىكدا كە كۆمەللىكى تۆكەو بەھىزىن، گورگ بىخوات (ئىمەش
نەتوانىن بىپارىزىن) كەواتە: ئىمە زۇر زىانبارو ھىچ لە دەست نەھاتوۋىن ﴿۱۴﴾ ئىنجا
كاتىك برديان و برپارىاندا بىخەنە بنى بىرەكەوۋە (و كارەكەيان كرىد)، ئىمە سروشمان
بۇ لاى يوسوف كرىد: كاتىك دى، بىئەوۋى پىى بزەنن، ھەوالى ئەو كارەيانيان

پېدەدەمىن و بىريان دەخەيەوہ (۱۵) ئنجا دەمەو خەوتنان بە گريان ھاتنەوہ لای بابيان
گوٲيان: ئەى بابى خۆمان! ئىمە (لە کاتىکدا) چووین پىشېرکە بکەين و
يوسوفمان لە لای کەل و پەلەکەمان جىھىشت، گورگ خواردى، ھەرچەندە راستگۆش بين،
ھەر بروامان پىناکەى! (۱۷) خوڻىکى بە درۆشيان لە کراسەکەى ھەئسو، (بابيان)
گوٲى: بەئکو نەفستان کارىکى لە دزى يوسوف بۆ جوان کردوون (و ئەنجامتان داوہو)
ھەئوئىستى منىش خۆراگريپەکى جوانە، ھەر خواش پەنا پىبراوہ، لە بەرانبەر ئەوہدا
کە باسى دەکەن (کە گوايە يوسوف گورگان خواردوو بووہ) (۱۸).

شىكردنەۋى ھەندىك ئە وشەكان

(عُصْبَةٌ): (الْعُصْبَةُ: جَمَاعَةٌ مُتَعَصِّبَةٌ مُتَعَاَصِدَةٌ) (عُصْبَةٌ) برىتيە ئە كۆمەلە كەسىك كە بە توندىي يەكدى بگرنو، پىكەۋە تۆكە بن.

(ضَلَّالٌ مُّبِينٌ): (الضَّالُّ: الْعُدُولُ عَنِ الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ، وَعَنِ الصَّوَابِ)، (ضَالٌّ) برىتيە ئە لادان ئە رپى راست، بەلام لىردە مەبەستى كورەكانى يەعقوب كە دەللىن: بايمان ئە گومرايىەكى رووندايە، واتە: بە ھەلەدا چوۋە، مەبەستىيان پىي گومرايى دىنىي نىە، ئەگەرنا پىي كافر دەبوون، چونكە بابيان پىغەمبەرلىكى خوا بوۋە، كەواتە: (ضَالٌّ) لىردە يانى: نەپىيكاۋە، رپى راستى نەگرتو، ئە مامەلە كىردن ئەگەل كورەكانىدا.

(أَطْرَحُوهُ أَرْضًا): (الطَّرْحُ: إِلْقَاءُ الشَّيْءِ وَإِبْعَادُهُ) (طَرَحَ) برىتيە لەۋە كە شتىك فرى بدەى و دوورى بخەيەۋە، دەگوترى: (رَأَيْتُهُ مِنْ طَرَحٍ، أَي: مِنْ بُعْدٍ) (طَرَحَ)، واتە: دوورى، بۆيە كە دەللىن: (أَطْرَحُوهُ أَرْضًا) واتە: فرى بدەنە دەشتىكى چۆل، سەر زەمىنىكى دوور، كە كەسى لى نەبى و لەۋى بىفەوتى.

(يَخْلُ لَكُمْ وَجْهَ أَبِيكُمْ): واتە: رووى بابتان بەرەو ئىۋە ۋەردەچەرخى، (خَلَا فَلَانٌ بِفُلَانٍ صَارَ مَعَهُ فِي خَلَاءٍ، وَخَلَا الْإِنْسَانُ صَارَ خَالِيًا)، (خَلَا فَلَانٌ بِفُلَانٍ)، واتە: ئەگەلى بوو ئە شوئىنىكى چۆل، (خَلَا الْإِنْسَانُ)، واتە: ئەۋ ئىنسانە چوۋە شوئىنىكى چۆل، مەبەستىيان ئەۋەيە: (تَحْصُلُ لَكُمْ مَوَدَّةُ آبَيْكُمْ وَإِقْبَالُهُ عَلَيْكُمْ)، خۆشەۋىستى بابتان بۆ ئىۋە پەيدادەبىو، بابتان رووتان تىدەكات، بە ھۆى ئەۋەۋە كە يوسوفى نامىتى، خۆشەۋىستىيەكەى بۆ ئىۋە يەكلا دەبىتەۋە.

(غَيْبَتِ الْجُبِّ): (الْغِيَابَةُ: مُنْهَيْطٌ مِنَ الْأَرْضِ جَمْعُهَا: غِيَابَاتٌ، وَهِيَ مَا غَابَ عَنِ الْبَصَرِ مِنَ الشَّيْءِ، غِيَابَةُ الْجُبِّ وَغِيَابَةُ الْقَبْرِ: قَعْرُهُمَا)، وشهى (غِيَابَةُ) كه به (غِيَابَات) كودده بیته وه، بریتیه له زهوبیه کی قوولایی نرم، (غِيَابَةُ) ههر شتی که كه له چاو دیار نه بی، ئنجا (غِيَابَتِ الْجُبِّ) واته: بنی بیرمه که، چونکه بنی بیرمه که دیارنیه له چاو، ههروهك (غِيَابَةُ الْقَبْرِ) واته: بنی گۆره که، كه له چاو دیارنه بی و په نهان بی .

(الْجُبُّ: الْبُئْرُ الَّذِي لَمْ تُطَوَّأْ، أَيْ: لَمْ تُبْنِ بِالْحِجَارَةِ)، (جُب) بیریکه كه هه لئه به سترابی، واته: ئه ملاو لایه که ی به ردی تینه گیرابی، بهس هه لئه نرابی و ته واو.

(بَلَنْقَطَةُ): واته: هه لئیده گریته وه، (لَقَطَ الشَّيْءَ: أَخَذَهُ مِنَ الْأَرْضِ وَالتَّقَطَةُ أَيْضًا، وَيُقَالُ: "كُلُّ سَاقِطَةٍ لَاقِطَةٌ")، (لَقَطَ الشَّيْءَ) واته: شته که ی که وتبوو ئه وه هه لئیکرته وه له زهوی، (التَّقَطَةُ) ش به هه مان شیوه واته: شته که ی دۆزیه وه وه هه لئیکرته وه، له په نیشدا هاتوه: (كُلُّ سَاقِطَةٍ لَاقِطَةٌ) هه موو که وتووێك هه لگروه یه کی بو ده بی.

(السَّيَّارَةُ): (السَّيَّارَةُ: الْجَمَاعَةُ، الْقَافِلَةُ)، (سَيَّارَةٌ) کۆمه لئیکن که به پێدا برۆن، یانی: (الْجَمَاعَةُ السَّائِرَةُ فِي الْأَرْضِ) کۆمه لئیک که به زهویدا برۆن، که له کوردیدا پێی ده لئین: (کاروان)، به عه ره بیی ده گوتری: (قَافِلَةٌ).

(لَا تَأْمَنَّا): واته: تۆ لئیمان دئینانی، یاخود به ئه میندارمان دانانی له سه ر یوسف، (أَمِنَهُ عَلَيْهِ: عَدَهُ أَمِينًا وَاتَّمَنَّهُ عَلَيْهِ)، (أَمِنَهُ عَلَيْهِ) واته: به ئه مینداری دانا، به ده ست پاک و پارێزمری دانا بو ی، (وَاتَّمَنَّهُ عَلَيْهِ) هه مان مانای هه یه .

(النَّصْحُونِ): واته: ئیمه بو ی دلسۆزو به په روشین، (النَّصْحُ: عَمَلٌ أَوْ قَوْلٌ فِيهِ نَفْعٌ لِمَنْصُوحٍ)، (نصح) بریتیه له ههر کرده وه وه ههر قسه یه که سوودی ئه وه که سه ی تیدابی، که نوصحه که ی ئاراسته ده کری .

(غَدَاً): (الْغُدُوَّةُ وَالْغَدَاةُ: أَوَّلُ النَّهَارِ، وَالْغَدُ: الْيَوْمُ الَّذِي يَلِي يَوْمَكَ الَّذِي أَنْتَ فِيهِ)،
(غُدُوَّةٌ) و (غَدَاةٌ) به سه رهنای رُوژ دهگوتری، همر وهک (عشی) یان (عشاء) به
دوای نیوار دهگوتری، (غد) نهو رُوژمهیه که به دوای نهو رُوژه دادی، که توئی
تیئدای، تو له چ رُوژیکدای، رُوژه کهی دوایی پیی دهگوتری: (غد).

(یَرْتَعُ): (الرَّيْعُ: أَصْلُهُ أَكَلَ الْبَهَائِمِ وَلِلْإِنْسَانِ الْأَكْلُ الْكَثِيرُ)، (رتع) له بنه رهندا به
خواردنی ئاژهل دهگوتری، دهگوتری: (رَتَعَتِ الدَّابَّةُ) واته: نهو ئاژله زور
لهوهری کرد، یان زور لهوهر، به لام که بو مروؤف به کاردی، واته: خواردنی زور،
یاخود کهیف کردن و رابواردن و ههواى بالی خوڤدان .

(وَيَلْعَبُ): یاریی دهکات، دهگوتری: (لَعِبَ فُلَانٌ، إِذَا كَانَ فِعْلُهُ غَيْرَ قَاصِدٍ بِهِ
مَقْصِداً صَحِيحاً)، واته: نه گهر که سیك کاریک بکات مهستیکی جیدی له
کاره کهدا نه بی دهگوتری: (لَعِبَ فُلَانٌ)، بو وینه: که سیك را دهکات، مهبهستی
نهوه نیه که له شتیك را بکاتو له شتیك بترسی، به لکو راکردنه کهی
مهبهستی پیی نهوهیه که جوړیک له وهرزش، یان که سیك که باز ددهات،
ههروهما هه موو نهو کرده وانهی که دیاره به جیدی نین، پیچه وانهی (جد)
بریتی له (لعب) یاری و گهمه و گالته .

(وَأَجْمَعُوا): واته: برپاری ههرومهزییاندا، یاخود برپاریاندا، (اجتمعوا رأؤهم
عليه)، رایه گانیان له سه ر نهو شته کوگردنه وه .

(عِشَاءً): (العِشَاءُ: مِنْ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ إِلَى الْعَمَةِ) (عشاء) له کاتی خوړ ئاوابوون و
نوئیژی شیوانه وه تاگو نوئیژی خهوتنان دهگریته وه، دهشگونجی مهبهست له
(عشاء) کاتی تاریکایی شهو بی، یان کاتی مال خهوتنان .

(نَسَبَقُ): (الْإِسْتِبَاقُ: التَّسَابُقُ: افْتِعَالٌ مِنَ السَّبَقِ)، (استباق) و (تسابق)
ههردووکیان به مانای پیشبرکه، غار غارین دین، که (افتعال) له (سبق)،
هاتوه.

(مَتَاعًا): (الْمَتَاعُ: مَا يُتَمَتَّعُ بِهِ أَيْ: يَنْتَفَعُ)، (مَتَاع) ھەر شتێکە کە سوودی لێ ببینرێ، ئینسان کاتیکی کەمی لەگەڵ بگوزەرێنێ و لێی بەھرمەند بێ، ھەروەھا بەو ماوە کەمەش کە ئینسان دەبگوزەرێنێ لە ژبانی دنیا، یان لە شوێنیک، ئەویش پێی دەگوترێ: (مَتَاع).

(الذَّبُّ): واتە: گورگ، خوێنراویشەتەو: (ذِيب)، (الذَّبُّ: حَيَوَانٌ مِنَ الْفَصِيلَةِ الْكَلْبِي وَهُوَ كَلْبٌ بَرِّيٌّ وَحْشِيٌّ)، (ذَّب) گورگ نازەتێکە لە جووری سەگ، کە بریتییە لە سەگیکی درەندە کە مایێ نێه .

(وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا): واتە: (بِمُصَدِّقٍ لَّنَا) یانی: تۆ ئێمە بە راست دانانی.

(قَمِيصُهُ): (الْقَمِيصُ: الشَّعَارَ تَحْتَ الدُّثَارِ)، (قميص) ئەو بەرگەیە کە یەگسەر بە پێستەو دەنووسێ، (دثار) ئەو یە کە لە سەر ووی پۆشاکی نیووە بە خۆدادهدرێ، یان دەلێ: (لِبَاسٌ رَقِيقٌ يُرْتَدَى تَحْتَ السُّرَّةِ غَالِبًا) بەرگیکی تەنکە کە لە بن پۆشاکی سەرەکی لەبەر دەکرێ .

(سَوَّلَتْ): (سَوَّلَتُ الشَّيْءَ: زَيَّنْتُهُ) واتە: ئەو شتەم جوان کرد، ئاسانم کرد، رازاندەو .

(فَصَبْرٌ جَمِيلٌ): واتە: خۆراگرتنیکی جوان، (الْجَمَالُ: الْحُسْنُ الْكَثِيرُ، وَجَمِيلٌ وَجَمَالٌ وَجَمَالٌ، عَلَى الْكَثِيرِ)، (جمال)، واتە: جوانییەکی زۆر، ھەر سێ وشەی: (جَمِيلٌ وَجَمَالٌ وَجَمَالٌ) بە مانای جوانییەکی زۆر دێن.

(الْمُسْتَعَانُ): پەنا پێبەراو، داوای یارمەتی لێکراو، (الِاسْتِعَانَةُ: طَلَبُ الْعَوْنِ)، (استعانة) بریتییە لە داوا کردنی یارمەتی، کە واتە: (الْمُسْتَعَانُ)، (اسْمٌ مَفْعُولٌ)، پەنا پێبەراو، (الْمُسْتَعِينُ)، (اسْمٌ فَاعِلٌ)، پەنا پێبەر، یاخود داوای یارمەتییکەر .

مانای گشتی ئایەتەکان

خوای (عَلَيْهِ السَّلَام) لێرەدا دواى ئەو شەش ئایەتەى گە وەك پێشەکیى وابوون بۆ گێڕانەوهى بەسەرھاتى یوسف و بابى و براىەکانى، ئنجا دەست دەکات بە چوونە نیو گێڕانەوهى بەسەرھاتى یوسف (عَلَيْهِ السَّلَام)، گە دیارە ئەم دەرسەمان - وەك پێشتر گوتم - ئالقەى یەگەمى زنجیرەى بەسەرھاتى یوسف پێکدێنێ، گە ھەمووی سیژدە ئالقەى، ئەم دوازدە ئایەتە ئالقەى یەگەمى پێکدێن، سەرەتا خوای (عَلَيْهِ السَّلَام) ئاوا دەست پێدەکات: ﴿لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِّلسَّالِّينَ﴾، بە جەخت کردنەوه، بە دڵنیاىیەوه، لە یوسف و براىەکانیدا، واتە: لە بەسەرھاتى یوسف و براىەکانیدا، نیشانە ھەن بۆ پرسىارکاران، بۆ گەسانیک گە لە شت دەکوڵنەوه، ەوداڵن، دەیانەوێ لە شتەکان تیبگەن، دەیانەوێ راستىیەکانیان بۆ دەربگەون، یان بۆ گەسانیک گە دەیانەوێ لە بەسەرھاتى یوسف (عَلَيْهِ السَّلَام) و براىەکانى تیبگەن .

گە دەفەرموێ: (ءَايَاتٌ)، نیشانان، کوێ (آيَة) بە مانای (عَلَامَة) نیشانە، دێ، بەلام لێرەدا دەگونجێ بە مانای پەندو دەرس وەرگرتن بێو، دەشگونجێ بە مانای بەلگە و دەلیل بێ، یانى: لە بەسەرھاتى یوسف دا بەلگە ھەى، لەسەر ئەوهى خوا بەندە چاکەکانى خوێ زاىە ناکات، ھەروھا بەلگە ھەى لەسەر ئەوه گە غەش و خیانت ھیچ سەرەنجامیکى نیە، جگە لە شەرمەزاریى و عەیبدارى دىاو قیامەت، دىسان بەلگە ھەى لەسەر ئەوه گە ئەگەر مروؤ پشت بە خوا ببەستێ، سەرگەوتوو دەبێو، وە بەلگە ھەى لەسەر ئەوه گە مروؤ دواى ئەوهى تووشى میحنتە و نارەحەتیی دێ، بەرەو بەرزى دەچێ، ھەروھا زۆر بەلگە ھەن و زۆر دەرس و پەندو عیبرەت ھەن لە بەسەرھاتى یوسف و دە براىەکەیدا، چونکە پێشتریش گوتمان گە یەعقوب (عَلَيْهِ السَّلَام)، دوازدە کوڤى بوو و، دووانیان لە دایکێک بوون، گە یوسف و بنیامین و، دایکیان ناوی ڤاحیل بوو، بەپێى ئەوه گە لە تەوڤات لە (سفر التکوین) دا ھا-تو، دە (۱۰) شیان دایکیان حیا بوو گە دیارە پێشتر ناومان ھیناون، بۆیە جوؤړیک لە ھەسادەت و ئیڤمى پێبردن، لەلایەنى ئەو دە (۱۰) براىەوه، بەرانبەر بەو دوو براىە ھەبوو .

ئنجای خۆی پەرورەدگار بەسەرھاتەگەیان دەگێڕێتەو، دەرەرموئ: ﴿إِذْ قَالُوا

لِيُؤْسَفْ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِمَّا نَحْنُ عُصْبَةٌ﴾، واتە: کاتێک گوتیان، کێ گوتی؟

ئەو دە (۱۰) بڕایە، گوتیان: (لِیُؤْسَفْ)، ئەو (ل) لامە بۆ تەئکیدە، واتە: هیچ گومانێ تێدانیه، یوسف و بڕایەگە، کە بە پێی (پەیمانێ گۆن) ناوی بنیامین بوو، هەردووکیان لە دایکێکن، ئەگەرنا هەموویان لە بابێکن، هەر دوازدەیان هی یەعقووب، بەلام ئەو دە بڕایە، ئەو دووانە حیا دەگەنەو، دەلێن: ئەوان لە ئیمە جیان، چونکە دایکیان جودایە، جا دەلێن: بێگومان یوسف و بڕایەگە، لەلای بایمان لە ئیمە خۆشەویستەرن، (وَنَحْنُ عُصْبَةٌ)، کە ئیمەش کۆمەڵێکی تۆکمەو، دەستە پیاویکین، دە گەسین بە پێی عەقڵ و مەنتیق بێ، دەبێ باب، دە گوران، بە دوو گوران نەدا، کەچی ئەو دوووی لە ئیمە خۆشتر دەوین، لە حالیکدا ئیمە زیاتر بەگەڵکی دیین !!

هەلبەتە ئەو گومان و خەیاڵی ئەوان بوو، لە وەهمی ئەواندا وا بوو، ئەگەرنا بە دلتیاییهو یەعقووب عليه السلام کە پێغەمبەرێکی پایە بەرزێ خوایه، وا نەبوو کە لایەنگیری بکات بە لای دوو گوردا، لەسەر حیسابی دە گوران، بەلام لە وەهم و

خەیاڵی خراپی خۆیاندا، بابیان بەو شیۆیه وێنا کردو، دواوی دەلێن: ﴿إِنَّ أَبَانَا

لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، بێگومان بایمان لە گومراییهکی ڕوون دایە، کە مەبەستیان لە گومرایی، واتە: لە کاروباری دنیاییو، لە هەلس و کەوتی لەگەڵ مال و خێزان و کورەکانی دا، بایمان نەپێکاوه و بەهەڵدا چوو، ئەگەرنا لێردا مەبەستی پێی گومرایی ناییتی نیە، چونکە ئەگەر وابلێن، پێی کافر دەبن، چونکە بابیان پێغەمبەر بوو .

ئنجای دەگەنە کەین و بەین و تەگبیر کردن لە دژی یوسف عليه السلام، ﴿أَقْتُلُوا يُوسُفَ

أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ﴾، یوسف بکوژن، یاخود فرپێ بدەنە سەر زەمینیکەو، واتە: سەر زەمینێکی چۆڵەوانی، قاقرو دیمەکار، بێ ئاوەدانێ، بۆ

ئەوێ لەوێ بۆهوتی، ﴿يَحُلْ لَكُمْ وَجْهَ أَيْكُم﴾، ئەگەر واتان کرد، ئەوێ پرۆوی بابتان بۆ ئێوێ یەگلا دەبیتهو، بەردەمی پرۆوی بابتان بۆ ئێوێ چۆل دەبی.

پسپۆرانی زمان دەلێن: (الْحُلُّ: الْفُرَاغُ)، (حُلٌّ) بریتیه له بۆشایی، واتە: بەرچاوی بەردەمی، ئەو پەردەیه لهبەر چاوی لادەچیو، پرۆو له ئێوێ دەگات و گرنگیی و بایەختان پێدەدا، ﴿وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ﴾، ئنجا لەدوای وی، یانی: دوا یوسف، دوا ئەوێ له کۆلی دەگەنەو، دەبنە کۆمەلێکی چاک، که لیڕەدا مەبەست له کۆمەلێکی چاک، واتە: حال و بالی دنیا تان باش دەبی، ئیستا بابتان پرۆوتان تیئاگات، بابتان گرنگی تان پێنادات، لەبەر ئەو دوو گورە، ئنجا ئەگەر بیئ و یوسف له کۆل بکەنەو، ئەوێ ئەو پەردەیه که لەبەر چاوی بابتان، لادەچیو بابتان باش ئێوێ دەبیئ، پرۆو له ئێوێ دەگات و گرنگی تان پێدەداو، حال و بال تان باش دەبی، ئەگەرنا مەبەست ئەوێ نەبوو – وەك هەندیک له توێژمرهوان گوتووینە – دوا ئەوێ یوسف دەکوژن، ئنجا تۆبە دەگەن و دەبنە پیاوی باش! نەخیر باسی ئەوێ نیه، لیڕەدا (صالح)، وەك چۆن به مانای باشیی دی، باشیی مەعنەویی، به مانای باشیی دنیا ییش دی، واتە له پرۆوی دنیا یی و کاروباری دنیا ییتانەو بارودۆختان باش دەبی، ئیستا بارودۆختان خراپە، چونکه بابتان گرنگی تان پێنادا.

﴿قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْنَلُوا يُوسُفَ﴾، قسەگەرێکیان گوتی: یوسف مەکوژن، دیارە ئەوێان له وانی دیکە عاقلتر بوو، به وێژدانتر بوو، به پەحمتەر بوو، واش پێدەچی، ئەو بۆچوونی: گوشتنی یوسفی، هەر نەبووبی، بەلام که نو کەس دێنە سەر قسەیهك، دیارە ئەو یەگە ی دیکەش، له دوا وان چوو، دەلی: یوسف مەکوژن، ﴿وَالْقَوُ فِي غَيْبَتِ الْجَبِّ﴾، ئنجا که دەلی مەیکوژن، واتە: نه بهراستەوخۆ بیکوژن، نه فرپی بدەنه سەر زەمینێکی چۆلەوانیی، چونکه له هەردوو حالەتاندا، هەر گوشتنە، هەر میکانیزمەگە ی شیوازەگە ی جیا، ئەگەرنا له هەردوو حالەندا یوسف هەر له بهین دەچی، چ ناپاستەوخۆ له دەشتی چۆلەوانیی بهجیی بهیئن، که گورگ بیخوات، یان له برسان بمری، یان له تینوان بخکی، یان یەگسەر بیکوژن، وای لیئەمەگەن، ﴿وَالْقَوُ فِي غَيْبَتِ الْجَبِّ يَلْقَظُهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ﴾، بەلکو فرپی بدەنه

تارىكايى بىرىكەۋە، بىخەنە بنى بىرىكەۋە، ئنجا ھەندىك لە كاروانچىيان ھەلىدەگرنەۋە، ﴿إِنْ كُنْتُمْ فَعِلَيْنَ﴾، واتە: ئەگەر ھەر ئەنجامدەرى ئەۋەن كە دەتەنەۋى، واتە: ئەگەر نەيكەن باشترە، بەلام ئەگەر ھەر دەتەنەۋى و سوورن لەسەر ئەۋە شتىك لە دژى يوسوف بكنە، بىخەنە نىۋ بنى بىرىكەۋە، كاروانچىي ھەلىدەگرنەۋە لە كۆل ئىۋە دەبىتەۋە و لىتان دوور دەكەۋىتەۋە، بەۋە ئامانجەكە دىتە دى، ئىدى پىۋىست بەۋە ناكات، ئەۋ گوناھە گەۋرەيە بكنە و يوسوف بكوژن، چ بە كوشتنى راستەۋخۇ، چ بە كوشتنى ناراستەۋخۇ .

دىارە سەرەنجام رايان لەسەر ئەۋە كۆدەبىتەۋە دىتە سەر قسەى ئەۋ قسەكەرەيان، ئنجا ئەۋەيان ھەندىك دەلىن: برا گەۋرەكەيان بوۋە، كە (رەئوبىن) بوۋە، يان (رەئوبىن) و، ھەندىك دەلىن: (يەھوزا) بوۋە، ھەندىك دەلىن: (شەمعون) بوۋە، بەلام ديارنيە و لە قورئانىشدا ديارىي نەكراۋە، بەلام ۋەك دوايى لە مەسەلە گرنگەكاندا باسى دەكەين، ۋاپىدەچى برا گەۋرەكەيان بوۋى، كە لە پەيمانى كۇندا دەلى، ناۋى رەئوبىن، يان رەئوبىن بوۋە .

ئنجا دواى ئەۋە كە لە بەينى خۇياندا ئاۋا رىك دەكەۋەن و ئەۋ تەگبىرە دەكەن، دەچنە لاي بابيان: ﴿قَالُوا يٰأَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَىٰ يُوسُفَ﴾، گوتيان: ئەى بابى خۇمان! ئەۋە چىتە؟ بۇچى لە ئىمە دلتىانى بەرانبەر بە يوسوف؟ ياخود: ئىمە بە ئەمىتدار دانانىي لەسەر يوسوف، ﴿وَإِنَّا لَهُ لَنَصْحُونُ﴾، كە بىگومان ئىمە بۇ ئەۋ زۆر دلسۆزىن و بە پەرۋشىن و بە خەمەۋەين، شتىكى سەيرە كە تۆ متمانەت بە ئىمە نيە، بەرانبەر بە يوسوف و لىمان دلتىانى! كە ئەۋە جۆرىكە لە ھەلتان و ھاندانى بابيان، ويستوويانە رقى ھەلىسەين و بيوروۋىزىن، بلى: چۆن متمانەم بە ئىۋە نيە؟

دوايى دەلىن: ﴿أَرْسِلْهُ مَعَا غَدًا يَّرْتَعِ وَيَلْعَبُ﴾، بەيانى لەگەلمان بىتيرە، با بۇخۇى كەيفو صەفا بكات، بىتو بچى و گەمەۋە يارىي بكات و خواردن بخوات، ﴿وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾، بە دلتىايەۋە ئىمەش بۇ ئەۋ پارىزەر دەبين، دەپپارىزىن ناھىلىن ھىچى لىبى.

﴿ قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ، وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴾

یه عقوو ﷺ دوو پاساوان دینیتته وه دهئ:

یه کهم : بیگومان ئه وه من دلتهنگ دهکات که له گهل خوتانی بهرن، پیی دلتهنگ دهم، لیم دوور بکهوئته وه، ههلبهته بویهش دلتهنگ بووه، چونکه دلی خورپه ی کردوه که ئه وانه نیازیکی خراپیان ههیه، سهیری ههئسو که وتهکانی ئه وانی کردوه، پاشان هه موویان یه که دهنگ و یه که دهست هاتوون، گوئوویه تی: رهنگه نه خشه و پیلانیکیان له بهرنامه دا هه بی.

دووهم: پاساوی دووهمیشیان ئه وه یه که دهئ: ﴿وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ

عَنْهُ غَافِلُونَ﴾، دهشترسم گورگ بیخوات، له حالیکدا که ئیوه لیی بی ئاگان، یانی: ئه گهر ئیوه ئاگاتان لیی بی، گورگ زه فهری پی نابات.

﴿ قَالُوا لَنْ أَكُلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذَا لَخْسِرُونَ ﴾، گوئیان: ئه گهر

گورگ بیخواو ئیمهش دهسته پیاویکین، گوئهله پیاویکی توکمه و توندو تۆلین، ئه وه بیگومان ئیمه له زیانمه ندانین، واته: خه لکیکی دهسته پاچه و هیچ له دهست نه هاتووین، رازیش نابین به وه وهسف بکریین که ئیمه زیانبارین و هیچ له دهست نه هاتووین و دهسته پاچه یین، بویه دلنیا به که دمیارییزین، چونکه ناهیلین ئه و عه یبه مان بیته سهر، که به و جوړه وهسف بکریین.

لیره دا که وشه ی: ﴿لَخْسِرُونَ﴾ به کاردیئن، واته: وه که چۆن بازرگانیک

ئه گهر بییت و دهستمایه که ی له دهست بدات، خه سارتمه ند ده بی، ئیمهش ئه گهر ئه و که م و گورپیه بیته سه رمان و، برایه که ی خۆمان نه پارییزین، وه که ئه و بازرگانه سه رنه که وتوو واین، که دهستمایه که ی خۆی له دهست دهدات .

﴿ فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ، وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَابِ الْجَبِّ ﴾، ئنجا کاتیک بردیان و برپاری

یه کجاره کیاندا که بیخه نه نیو بنی بیره که، یاخود: تاریکایی بیره که، که نابیتری، ئه وه میان کرد که کردیان، دیاره لیره دا ئه وه قرتینراوه، چونکه سیاقه که دهلاله تی

له سه ر دهکات و دهیگه یینی، ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ﴾، له و کاتهش دا ئیمه ئیلهام و سروشمان

بۆ کردو خستمانە دڵیەو، یاخود لە رپی فریشتەیه کهوێ ناگادارمان کردو، ﴿لَتَيِّتَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾، که بە دڵنیا ییەو - ئەو یوسف - تۆ لەم کارەیان ناگاداریان دەکە یەو و هەواییان پێدەدەو بۆ ئەوێ ئەوان هەست پێبکەن، واتە: لە حالیکدا تۆ خۆتیا یێ دەناسینیەو و ئەو کارەیان بیردەخە یەو، ئەوان هەست ناکەن کە تۆ یوسف، هەلبەتە ئەو دڵنیا کردنەوێ خۆی پەرورەدگارە بۆ یوسف، کە تۆ ئەو هەر لەو بیرو چالەدا نامری، بە لکو دەربازت دەبۆ، دوا ییش براهەکانیشت دەبینیەو، ئەو شیان بە چاودا دەدیەو .

ئنجە دەفەر موی: ﴿وَجَاءَ آبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ﴾، هاتنەو لای بابیان دەمەوخەوتن بە گریانەو، ﴿عِشَاءً﴾ کاتی نیوان شیوان و خەوتنە، یاخود تاریکی شەو، یانی: بە تاریکی شەوێ بە گریانەو هاتنەو لای بابیان، ﴿قَالُوا يَتَابَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَقِ وَيَتْرَكُنَا يَوْسَفَ عِنْدَ مَتْلَعِنَا فَآكَلَهُ الذِّئْبُ﴾، گوئیان: ئەو بابە گیان! ئێمە چووین پێش بڕکەمان کرد، غار غاریتمان بە وڵاخەکانمان کرد، یوسفیشمان لە لای کەل و پەلەکانمان بە جێ هێشتبوو، هەتا هاتینەو، گورگ خواردبوو .

لە تەفسیرەکاندا دەلێ: یەعقوب گوئی: باشە شوینەواریکی، ئیسقانیکی، گوئیان: هەر هیچیان لێ نەهێشتبوو هەموویان خواردبوو، کە ئەو ورەکارییە لە قورئاندا نەهاتو، گرنگ ئەو یە گوئیان: گورگ خواردوویەتی، ئیدی مەرج نیە گوئیان: هیچی لێ نەهێشتووە، رەنگە گوئیان: گۆشتەکی هەموو لێکردووەو خواردوویەتی و بە کەلکی ئەو نەهاتو، بۆ تۆی بێنیەو و لەوێ نەشتوو مانە، رەنگە ئاویان گوئی، ﴿وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ﴾، هەلبەتە تۆ بۆ ئێمە، بەراست دانەرنی، بەراست دانەری ئێمە نی و بپروا و متمانەمان پێناکە، هەرچەندە راستیش بکەین، واتە: هەرچەندە ئێمە راست دەکەین، بەلام تۆ هەر بپروا مان پێناکە و متمانەت پێمان نیە، ئەمەش جوێکە لە هاندانی بابیان، کە بە گلهیی و سەرزەنشتەو بە بابیان دەلێ: تۆ بۆچی بپروا مان پێناکە، کە ئێمە راستگۆشین ؟

﴿ وَجَاءُوا عَلَى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ ﴾، ئنجى خوینیکی درووشیان لە کراسەگەى هەلسوو، خوینیکی بەدرۆو ناپراست، واتە: خوینی خۆی نەبوو، گوتیان: ئەوەش کراسەگەى !

﴿ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا ﴾، بابیان گوتی: بەلکو نەفستان گاریکی بۆ جوان کردوون و پازاندوونەوه لە دژی یوسف، گە دیارە لێی دلتیا نەبووه ئەو کارەچییه، واتە: بە دلتیاییهوه گورگ نەبخواردوه، بەدەستی گورگان نەچووه، گورگان خواردو نەبووه، بەلکو ئیوه شتیکتان لە دژ کردوه، بەلام نەیزانیوه شتەگە چییه ؟ ﴿ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ﴾، واتە: هەلۆیستی منیش بریتییه لە خۆپاگرییهکی جوان، خۆپاگری جوانیش بریتییه لەوهی سکاڵای تیدا نەبۆو، مەرووف دادو فیغان نەگاتو، پرتەو بۆلە نەگات، ﴿ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ ﴾، لە بەرانبەر ئەوەشدا گە ئیوه وەسفی دەگەن و دەیلێن، هەر خوا بۆ من پەنا پێبەراوه و داواى یارمەتیی لێکراوه، بێستم بە خوا قایمەو تەنیا داواى یارمەتیی لەو دەگەم .

دیارە دلتیابوو لەوهی ئەوهی ئەوان گوتووینە، وا نەبووه، بەلام لە پیغەمبەرەن (عليهم الصلاة والسلام) ناوەشیتهوه، وشەى بێ نەزاگەت و ناشیرین بەگاربێتن، تەنانت بۆ گەسانیکیش گە شایستەیانە، ئەگەرنا ئەگەر یەکیکی دیکە بووایە دەیگوت: (والله المستعان على ما تُكَذِّبُونَ)، خوا پەنا پێبەراوه لەسەر ئەو درۆیهی گە دەیکەن، زانیویهتی درۆ دەگەن و راست ناکەن، بەلام فەرموویهتی: ﴿ عَلَى مَا تَصِفُونَ ﴾، لەسەر ئەوهی گە ئیوه دەیلێن و وەسفی دەگەن، پەنا دەبەمە بەر خوا و داواى یارمەتیی لە خوا دەگەم .

چەند مەسەلەیهکی گەرم

مەسەلە یەگەم : سەرەتاو دەستیکی بەسەرھاتی یوسف:

کە دەفەر موی: ﴿لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِلِّسَّالِينَ﴾ (۷)، بیگومان
لە بەسەرھاتی یوسف و برایەکانی دا، نیشانەی زۆر هەن، بۆ پرسیارکاران، یان
بەلگەی زۆر هەن بۆ بەدوادا گەراوان، یاخود عەودالانی زانست. ئەمە دەستیکی
بەسەرھاتی یوسف و برایەکانیەتی .

شیکردنەوهی نەم ئایەتە لە پێنج برگەدا :

(۱) - کە دەفەر موی: ﴿لَقَدْ كَانَ﴾، بۆچی بە جەخت کردنەوه وا دەلی؟ چونکە
هەندێ لە زانیان دەفەر موی: ئەم (ل)ە، زەمینیە خۆشکەرە بۆ سویند، یانی:
سویند بە خوا لە یوسف و برایەکانیدا بەلگە هەن، نیشانە هەن بۆ
پرسیارکاران، لێرەدا خوا ﷻ بۆیە ئەوەمان بۆ جەخت دەکاتەوه تاگو دلتیابین،
کە لە بەسەرھاتی یوسف لەگەڵ برایەکانی دا، زۆر بەلگە هەن، زۆر نیشانە
هەن، زۆر دەرس و پەند و عیبرەت هەن، گەواتە: باش سەرنجی بدەن! باش لێ
وردببنەوه و لێ بکۆڵنەوه! تاگو ئەو نیشانانە، ئەو بەلگە و دەلیلانە، ئەو
پەند و عیبرەتانەتان، دەستگیر بن .

(۲) - کە دەفەر موی: ﴿فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ﴾، لێرەدا شتێک قەتینراوە، (آی: فی
صَّةِ يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ أَوْ فِي حَادِثَةِ يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ) لە بەسەرھاتی یوسف و
برایەکانیدا، یاخود: لە ڕووداوی یوسف و برایەکانیدا، یان: (فِي شَأْنِ يُوسُفَ
وَإِخْوَتِهِ) لە حال و بال و لە کاری یوسف و برایەکانیدا .

(۳) - که دهفه رموی: ﴿وَإِخْوَتَهُ﴾، برایه کانی، بیگومان مه به ست پیی ده (۱۰)

برایه کانی، چونکه (بنیامین) کیشهی له گهل یوسف دا نه بووه و گچکesh بووه، دیاره بنیامین له یوسفیش گچکesh تر بووه و بنیامینیش به ده ست ده برایه که یه وه، ههر گرفتارو سته م لیگراو بووه، به به لگهی چی؟ به به لگهی

ئایه تی ژماره (۶۹) ههر له سوورمتی یوسف دا، که دهفه رموی: ﴿وَلَمَّا دَخَلُوا

عَلَىٰ يُوسُفَ أَوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا

يَعْمَلُونَ﴾، گاتیك برایه کانی بۆ جاری دووهم چوونه لای یوسف، (که

بنیامینیشیان له گهل خویان بردبوو له سه ر داوای یوسف)، یوسف برایه که ی وه خوگرت، هیئایه لای خوی و به شیوه ی په نامه کی و تایبته قسه ی له گهل دا کرد، پیی گوت: دلئایه من برای تۆم، واته: ئه و برایه ته که ون بووه، شوینه ون بووه، ئنجا نارمحه ت مه به به وه ی که ده یانکرد .

که واته: دیاره له داوی یوسف ﷺ له گهل (بنیامین) یش باش نه بوون!

ئنجا به چی ده زانین که یوسف یازده برای بوون و یه عقووبیش سه رجه م دوازه گوری هه بوون؟ به وه ده زانین: یوسف ﷺ یازده ئه ستیره ی دیون له گهل خوړو مانگدا، سلاویان لیگردوه و له خه ونیدا گر نووشیان بۆ بردوه:

﴿إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ﴾، که واته:

خوی دوازه مینیان بووه، یازده برایه که شی، ده (۱۰) یان بوون که پیلانیان له دژ گیراوه، برایه که ی خوژی که له دایکی خوی بووه (بنیامین)، هه روه ها به وه ش

ده زانین یوسف و بنیامین دایکیان جیا بووه، {مه به سته ئه وه یه: مه رج نیه له و شتانه دا ته نیا پشت به په یمانی کۆن و ته ورات (سفر تکوین) به به ستین، به لکو

ههر له خودی قورئان، ئه وه هه لده ینجین، که یه عقووب دوازه گوری بوون،

ئنجا یوسف و یه کیکی دیکه یان - ناوی هه رچی بوو بی، چونکه له (په یمانی

کۆن) دا، ده لئ: ناوی بنیامین بووه - دایکیان جیا بووه، { به چی ده زانین

دایکیان جیا بووه؟ به وه که له ئایه تی (۵۹) ی سوورمتی یوسف دا، خوا

دەفەر مۆی: ﴿وَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَّازِهِمْ قَالِ اتُّوبُوا بَآخَ لَكُمْ مِّنْ أَيْكُم﴾، واتە: کاتێک زادو زەخیرەکی بۆ پێچانەوه گوتی: بڕایەکتانم بۆ بێنن لە بابتان بۆ. ئاشکرایە هەموویان هەر لە بابیان، کەواتە یانی: لە بابتان بۆ، بەلام دایکی جیایی، کە دیارە مەبەست بڕا گچکەکی یوسوفە، کە لەگەڵ یوسوف دا لە دایکێک بوون و لە (پەیمانی گۆن) دا دەلی: دایکیان ناوی ڕاحیل بوو .

٤ - ﴿أَيْنْتُ لِلْسَّالِينَ﴾، وشە (أَيْنْتُ)، (الآيَات: حَقِيقَةُ فِي آيَاتِ الطَّرِيقِ وَهِيَ عِلَامَاتٌ يَجْعَلُونَهَا فِي الْمَفَاوِزِ تَكُونُ بَادِيَةً لَا تَغْمُرُهَا الرِّمَالُ لِتَكُونَ مَرشِدَةً لِلْسَّالِينَ، ثُمَّ أُطْلِقَتْ عَلَى جَمِيعِ عِلَامَاتِ الصِّدْقِ، وَأَدْلَةُ الْمَعْلُومَاتِ الدَّقِيقَةِ)، (آيَات) بڕیتە ئەو نیشانانەى لەسەر ڕێ دا دەنرێن، کە عادیەتیان وابوو ئە بیابان نیشانەیان چەقاندوون، کە بەرز بوون، بە شیوەیەک کە ئەگەر با هەڵیکردو لێ لەگەڵ خۆی دا هینا، ئەو نیشانانە ون نەبن، بۆ ئەوەی خەڵک بەو ڕێیە بزانن، ئەو دیارە لە بیاباندا وایانکردوو، ئەوانەى کە کاروانچیی بوون و بەرپیدا ڕۆشتوون، بە هۆی ئەو نیشانانەو زانیوانە ڕێیەکە بە کوێ دایە، ئەگەرنا بیابان هەمیشە با هەڵدەکاو گەردەلوول و گێژەلووکە، لەمەکە دینى و دەبات و نیشانەکان ون دەکات { دواى وشەى (آيَات) بۆ هەموو ئەو شتانەى دەبنە بەلگە لەسەر راستى شتێک، دەبنە دەلیل و بەلگە لەسەر زانیاری ورد، بەکارهاتوون.

ئنجالێردا کە دەفەر مۆی: ﴿أَيْنْتُ لِلْسَّالِينَ﴾، نیشانە هەن، یاخود بەلگە هەن بۆ پرسیارکاران، یانی: دەگونجی زۆر بەلگان لە بەسەرھاتی یوسوف و بڕایەکانی، دەربێنن، بۆ ئەموانە:

١ - بەلگەى مشوورخۆری خوا، بۆ بەندە راستەکانی، لەبەسەرھاتی یوسوف و بڕایەکانی دا، بەلگەمان دەست دەکەوێ کە: خوا مشوور دەخوات لە بەندە راستەکانی و سەرپەرشتیان دەکات، ئاگای لێیانەو، سەریان دەخات، دەربازیان دەکات و سەرفرازیان دەکات .

۲- بەلگە ھەیە لەسەر ئەوە کە درۆو دەلەسەو خیاڵەت و فرت و فیل،
بئاکامە و مایە ی ڕوو زەردیی و عەیبداڕیی و گوناھبایی خاوەنەگە یەتی.

۳- بەلگە ھەیە لەسەر ئەوەی کەسانی ڕەوشت بەرزو ڕەوشت پاک و نیەت
پاک و مەعدەن چاک، ھەمیشە سەربەرز دەبن لە دنیا و دواڕۆژدا.

۴- بەلگە ھەیە لەسەر ئەوە کە سەرنجی چاک بۆ پارێزگاران و بۆ خوا
سولحاوانە، ھەر کەسێک بۆ خوا سولحاو پارێزگاری و چاکەکاری،
سەرنجی ئاکامی باشی دەبێ. □

۵- بەلگە ھەیە لەسەر ئەوەی کەسانی ھەسوود و درۆزن و بە فرت و فیل، دوا
خەجالت دەبن و شەرمەزار دەبن، دەبێ داوی لیبوردن لە خەڵک بکەن .

۶- لە بەسەرھاتی یوسف و برا یەکانی دا، بەلگە ھەیە کە پێغەمبەرانی ﷺ لە
لووتکە ی ھەرە بەرز ی ڕەوشتی جوان دابوون، تۆ کە تەماشای ھەلوێستەکانی
دوا ی یوسف دەکە ی، کە برا یەکانی دەبینیت و ھەو برا یەکانی بە
خەجالت ی و شەرمەزاری لەگەڵیدا ڕوو بە ڕوو دەبنەو، چەند ڕەوشت
بەرزانە، چەند نەفس بەرزانە، چەند بە نەزاگەتانە، مامەلەیان لەگەڵدا
دەگات !!

۷- لە بەسەرھاتی یوسف و برا یەکانی دا، بەلگە ی راستیی موحەممەد ﷺ
کە پێغەمبەری خوا یەو، قورئان کە دوا یین کتیی خوا یەو ئیسلام کە دوا ی
ئایین و بەرنامە ی خوا یە، دەست دەکەو ی .

ھەروەھا لە بەسەرھاتی یوسف و برا یەکانی دا، زۆر نیشانە ی دیکەو، زۆر
بەلگە ی دیکە لەسەر گەلێک راستی دیکە ھەن، گەلێک دەرس و پەند و
عیبەرتی گەورە ھەن، وەک لە کۆتایی تەفسیری ئەم سوورەتە دا ئاماژەیان پێ
دەکەین، کە سەر جەم شەست (۶۰) دەرس و پەند ھەل دەھێت جین .

۵- ﴿لِّلنَّاسِ﴾، وشە ی (سائل)، کۆیە کە ی (سائلین)، یان (سائلون)، واتە:
پرسیارگاران، یاخود داواکاران، (سائل) ھەم بە مانای داواکار دێ، وەک لە
کوردیی دا دەلێن: سواکەر، بە عەرەبی دەلێن: (سائل)، کەسێکە دێتە بەر

دەرگات و داوات لێدەگات، دیسان (سائل) بە واتای پرسیارگاریش دى، کەسێک کە پرسیار دەگات، داوا دەگات شتێکی بۆ روون بکریتەوه، واتە: داواى شتێکی مەعنه‌ویی دەگات، کە بریتیه له وه‌لامی پرسیاره‌که‌ی، یاخود داواى شتێکی ماددیی دەگات، کە بریتیه له هاوکاری، هەردووکیان پێیان دەگوترى: (سائل) .

ئەجا ئەمە وه‌ك هەردوو ئایەتی (۹ و ۱۰) وایه له سوورەتی (فصلت)، کە خوا دەفه‌رموی: ﴿قُلْ أَنتُمْ لَكُمْ تُكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ أَنْدَادًا

ذَلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿۹﴾ وَجَعَلَ فِيهَا رُوسَىٰ مِنْ فَوْقِهَا وَبَرَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي

أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءً لِلْسَّالِينَ ﴿۱۰﴾، واتە: تۆ بلى: (رووی دواندن له پێغه‌مبەری خاتمه‌مە موحه‌مه‌د ﷺ)، ئایه ئیوه بی‌پروان به‌و کەسه‌ی کە زه‌وی دروست کردوه، له دوو رۆژان دا، هاوبه‌شان و هاوینانی بۆ دادەنێن؟ ئا ئه‌و کەسه‌ پەروەردگاری جیهانیانەو، له‌سه‌ر زه‌وی چیاکانی داناو، کە وه‌ك له‌نگه‌ری کەشتی، له‌نگه‌ری زه‌ویان راگرتوه‌و، پیت و پیزی خستۆته‌ نیو زه‌ویو، بژیوو رۆژییه‌کانی تێدا داناو، له‌ شه‌ش رۆژاندا، به‌یه‌گسانیی بۆ ئه‌وانه‌ی کە داویان کردوه، (یاخود: ئەمە وه‌لامیکه‌ بۆ ئه‌وانه‌ی کە پرسیاریان کردوه، خوا ئەم زه‌وی و ئەم دنیا‌یه‌ی چۆن هێناوه‌ته‌ بوون؟) کە لی‌ره‌دا : (السَّالِينَ أَيْ: الطَّالِبِينَ، الْقَاصِدِينَ لِمَعْرِفَةِ الْأَسْرَارِ وَالْمُهْتَدِينَ بِهَا)، وه‌ك گوتم : (سائل) هه‌م به‌ مانای (داواکار) دى، هه‌م به‌ مانای کەسێک دى، کە پرسیار ده‌گات و ده‌یه‌وی راستیه‌کی بۆ ئاشکرا بى.

مه‌سه‌له‌ی دووهم : گومانی خراب پێ‌بردن و تۆمه‌ت‌بارکردنی یه‌عقوب عليه السلام له‌لایه‌ن کورە‌کانیه‌وه، کە یوسوف و برایه‌که‌ی له‌وان خۆشتر ده‌وین :

ئەمە له‌ ئایه‌تی (۸) دا باسکراوه، کە ئاوا ده‌فه‌رموی: ﴿إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ

أَحَبُّ إِلَيْنَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۸﴾

شیکردنه‌وه‌ی نهم نایه‌ته‌ له‌ چوار بره‌گه‌دا :

(۱) - ﴿إِذْ قَالُوا لِيُوسُفُ وَأَخُوهُ﴾، کاتیک گوتیان: یوسف و برابەرگە، برابەرگە

کێیە؟ بە پێی پەیمانی کۆن: بنیامین، گە ھەردووکیان کۆری دایکێکن بە ناوی: (راحیل)، ئەویش گچی (لابان) ە وەك لە پەیمانی کۆندا ھاتو، لە قورئاندا ئەوانە نەھاتوون، لەبەرئەوێ پەگمان لەسەریان نەگەوتو.

(۲) - ﴿أَحَبُّ إِلَيَّ أَيْنَانَا﴾، یوسف و برابەرگە خۆشەویستەرن لەلای باپمان، لە

ئێمە، ئەو ئێمەییە کێ؟ دە (۱۰) گۆرەگانن، ئەو دە گۆرانی لە پەیمانی کۆن دا، ناوەکانیان ئاوا ھاتوون :

(رئووبین، یاخود رئووبین، شەمعون، لاوی، یەھوزا، ئیسساخر، زایلون، یان زایلون)، ئەم شەشە دایکیان ناوی (لەئێ)، یاخود (لییا) بوو.

دووانەگە دیکەش: (جاد) و (ئەشیر)، ئەوانیش لە (زولفە) بوون گە کەنیزەگی (لەئێ)، یاخود (لییا) بوو، لە دایک بوون.

دووانەگە دیکەش: (دان) (نەفتالی)، ئەوانیش لە (بەلھا)، گە ئەویش کەنیزەگی (راحیل) بوو، لە دایک بوون.

دیارە ئەو دووانەش گە لە کەنیزەگەگی راحیلش بوون، پالێان داوئە لای ئەو ھەشتانە دیکە، بە ھەموویان بوونە دە (۱۰)، ئنجا لەگەڵ یوسف و بنیامین، ئەو دوازدە (۱۲) .

(۳) - ﴿وَحَنُّ عَصْبَةٍ﴾، واتە: باپمان، یوسف و برابەرگە، گە دوو گۆرن، لە

ئێمە گە دە گۆرین، گۆمەلێکی تۆگمە و توندو تۆلێن، دەستە پیاوێکی بەھیزین، خۆشتەری دەوین، ئەو شتێکی زۆر نامەنتیقییە گە دوو لە دەیان گەرنگیان زیاتر پێیدری، زیاتر خۆش بویستری.

وشە (عَصْبَةٍ)، (العَصْبَةُ: جَمْعٌ لَا وَاحِدَ لَهُ مِنْ لَفْظِهِ)، (عَصْبَةٍ) کۆیە، لە بێژەگە خۆی تاکی نیە، یانی: دەستە و گۆمەلێکی توندو تۆل و تۆگمە، ھەروەھا (عَصَابَةٌ) شە بۆ بەگاردی .

ئىنجا زانايان دەلّين: (عُصْبَة) يان (عِصَابَة) لە سى (۳) وە تاكو دە (۱۰) يە،
هەندىكىيان دەلّين: لە دە (۱۰) وە تاكو چل (۴۰) دە، بەلام وا پىدەچى: لە سى (۳) دە،
تاكو دە (۱۰) بى، كە ئەوانىش گەيشتوونە ئەوپەرى رېژەى (عُصْبَة)، كە ژمارە
دە (۱۰) يە.

٤ - دەلّين: ﴿إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، بىگومان بايمان لە گومرايەكى پروون و
ئاشکرا دایە، هىچ گومانىكى تىدانىە كە لىردەدا مەبەستيان ئەوەيە: بايمان بە
هەلە داچوووە لە کاروبارى دنيایى دا، كە دوو كوران بەسەر دە كوران دا
هەلەبژىرى، خوشترى دەوین، ئەو بە هەلەدا چوونە، كە ئەگەر راستيان
کردبايە وابوو، بەلام بىگومان راستيان نەکردووە .

ئىنجا لىرەو دەموئى سەرنجى هەموو لایەك بۆ ئەو رابکيشم، كە :
زۆربەى تەفسیرەکان دینن لەسەر قسەى ئەم دە كورە، زۆر شت هەلەدچن،
لە دژى يەعقوب عليه السلام، بۆ وینە، دەلّين :
مرؤف دەبى ئاگای لە خۆى بى، هەندىك لە كورەکانى بەسەر هەندىكىيان دا
هەلەبژىرى! يەعقوب ئەو دوو كورەى هەلەبژاردوون بەسەر ئەو دە كورانەدا،
بۆيە تووشى هەلە بوون !!

يان دەلّين: مرؤف دەبى دادگەربى لەگەل مال و مندالى خۆیدا، نەك وەك
يەعقوب، واتە: لە پەنادا توانج و پلارى زۆر لە يەعقوب دەدرى، لە حالىكدا كە
يەعقوب، پىغەمبەرىكى پاىەبەرزى خوايەو، پىغەمبەران (عليهم الصلاة
والسلام)، پارىزراو بوون لە هەلەى بە ئانقەستو، هەلەى گوناھباركەر .

بەلّى لىردەدا گومانى تىدا نىە كە ئەوان دەلّين: ﴿أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾،
مەبەستيان پى بوارى ئايين نىە، چونكە ئەگەر مەبەستيان پى ئايين بووايە، پى
كافر دەبوون، پىغەمبەرىكى پاىە بەرزى خوا وەك يەعقوب، بە هۆى پەيام و
وەحى خواووە لە پرووى ئايينىيەو، لە پرووى مامەلەى لەگەل خوادا، لەسەر
رپىيەكى راست بوو، بۆيە ئەگەر گوتبايان: لەسەر رپى هەلەيە، ئەو پى كافر
دەبوون، مەبەستيان پى مامەلەى دنيایى بوو، بەلام ئايا لەو شدا پىكاويانە؟

وہك ھەندىك لہ توئژمروانى قورئان، بەلكو زۆربەيان، ئەگەر نەلئيم ھەموويان، ئاماژەى پىدەكەن ؟

بىگومان نەخىر، بەم سى بەلگانەى خوارى :

بەلگەى يەكەم: چونكە جارى پىغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام)، پارىزراو (معصوم)ن لہ ھەلەو گوناھىك كە بە ئانقەست بىكەن و بىزانن گوناھە، ئنجا كەمىك جىاوازىى بخاتە نيوان كورەكانى خۆيەو، دووان بەسەر دەيان دا ھەلئىرى، ياخود دەيەكانىش بەسەر دووان دا ھەلئىرى، نادادگەر بى لہ بەبىناندا، ئەو ھە گوناھە، گوناھىكى واشە كە پىچەوانەى عىصمەت و پارىزراوىى پىغەمبەرانە لہ گوناھو لہ تاوان .

بەلگەى دووم: ھىچ نىشانەيەك نىە كە يەعقوب ﷺ ئەو دوو كورەى بەسەر ئەوانى دىكەدا ھەلئىراردىن، جگە لەوہى كە لەبەر بچووكى، لەوانەيە يەعقوب سۆزى زىاترى بۆ يوسوف و بنىامىنى براى بوو بى، كە بچووكتر بوونە لەوانى دىكە، ئەومش شتىكى زۆر سروشتىى و ئاسايە !

وہك دەلئىن: ئافرىتىك چەند كورپكى ھەبوون، لىيان پرسى: كامەت لہ ھەموويان خۆشتر دەوى؟ گوتى: كورەكانم وہك بازنەيەكى داخراو وان، لہ ھەر شوئىكىيەو دەست پى بكەى ھەر دەبى، واتە: ھەموويان وہك يەكن بۆ من، گوتيان: ئاخىر ھەر پىمان خۆشە شتىك ھەر بلئى، گوتى: ئەوميان لہ سەفەر، تاكو دەگەرپتەو، زياتر خۆشم دەوى، ئەوميان كە نەخۆشە، تاكو چاك دەبىتەو، ئەوميان كە گچكەيە تاكو گەرە دەبى، كەواتە: وہك يەكن مەگەر يەكىكىان حالەتىكى تايبەتىى بۆ بىتە پىش، كە نەخۆش دەبى، لہ سەفەر دەبى، يان گرفتىكى دەبى، يان گچكەيە تاكو گەرە دەبى .

بەلگەى سىيەم: قسەى كورەكان جگە لہ تۆمەت و گومانى بەد، ھىچى دىكە

نىە، ئەو دە (۱۰) كورە كە دەلئىن: ﴿لِيُؤْثِرُوا أَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيَّ أَيْنَمَا أَكُ﴾، ھىچ بەلگەيەكىان نەھيئاوتەو ھەر ئىدىيەيەكى روتە، ھەر بۆيە ئىمە تەنيا بە لاف لىدان و بە بانگەشەى روتى ئەو دە كورە، بىنين يەعقوب ﷺ تۆمەتبار

بەكەين، كە جىياوازىي لە نىۋان كۆرەكانى دا كىردوۈ ! بە راستىي سىتەم لە يەعقوب دەكەين، خۇشمان تووشى ھەلەيەكى گەورە دەكەين، چونكە جارى ئەو كۆرەنە كۆرى ئەوئەندە صالح و چاك نەبوون، پشت بە قسەى وان بىستى، بۇ تۆمەتبار كىردن و تاوانبار كىردنى پىغەمبەرىكى پاىەبەرزى وەك يەعقوب ﷺ !

بۇيە بە راستىي من سەرم سوپدەمىنى، كاتىك قسەى توپۇزمەوانى قورئان و قسەى مانا لىكەرمەوانى قورئان دەبىنەم: ھەر لەو گۆرە دەلىن: دەبى مەروۇف لە خۇى و رىبابى، جىياوازىي لە نىۋان كۆرەكانى دا نەكات، ئەومتا يەعقوب ﷺ يوسوف و براىەگەى لە براىەكانى دى خۇشتروىستوون و جىياوازىي پىكردوون، لە نىۋانىندا دادگەر نەبوو، بۇيە تووشى ئەو ھەموو گىفت و كىشەيە بوو!

بەلكو ھەندىكىان دەلىن: يەعقوب ﷺ كە تووشى ئەو ھەموو خەم و خەفەت و نارەحتىيە بوو، سەرنجام چاويشى لەسەر داناو، ھىندە بۇ يوسوف گىراو، بۇى نارەحت بوو، ئەو سزى خوا بوو و خوا سزى داو!

بەلام بىگومان ئەو قسانە ھەموويان بىجىن، چونكە ئەوۈى كە بەسەر پىغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) دى، نابى قىاس بىكىتە سەر ئەوۈى كە بەسەر خەلكى دىكە دى، خەلكى دى ھەلەيەك دەكات، خوا سزىان دەدا بۇ ئەوۈى بگەرپنەو، بەلام ھى پىغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) كە بەلاو گىفتارىيان بەسەرھاتو، لەبەر ئەوۈ نەبوو و خوا سزى داو، لەبەر ئەوۈ نەبوو كە خوا ﷻ، تۆلەى لىكەربنەو! بەلكو بۇ ئەوۈ بوو كە بۇ خەلك بىنە سەرمەشق، كە وەك ئەوان خۇراگىرىن و شوكرانەبۇر بن، وەك ئەوان سكالاً نەكەن لە دەست بەلاو، وەك ئەوان پشت بەستوربن، بە خوا .

ئىستائىمە كە تەماشى بەسەرھاتەكەى يەعقوب ﷺ دەكەين، ئەو ھەموو خەم و گىفتارىيە! كەچى دەبىنەن: ئەو كابرەيە ھەمىشە ھەر پشتى بە خوا قايمە، ھەرگىز وشەيەك نالى كە بە كەلك نەيەت، نە لەگەل كۆرەكانى، نە لە نىۋان خۇى و خوادا، ماناى وايە: يەعقوب بۇ ئىمە بۆتە سەرمەشق، بۇ خۇراگىرى بەرانبەر بەلاو گىفتارىي و پىشھاتە ناخۇشەكان.

لەلەيەكى دىكەشەو دەلىن: يەعقوب ﷺ ناھەقى نەبوو كە ئومىدى زىاترى بە يوسوف ﷻ بى، زىاتر پىلى دلخۇش بى، بۇچى؟ چونكە

www.alibapir.net

زەمینیکیدا فرپیی بدن، بە واتایەکی دی: یان راستەوخۆ بیکوژن، یاخود دووری بێخەنەوه، یانی : هەرچۆن بێ، بێفەوتیتن، راستەوخۆ، یان ناراستەوخۆ .

زانایان دەڵێن: لێرهدا (أَرْضًا)، بە یەگێک له دوو هۆکاران مەنصوب بووه: {انْتَصَبَ (أَرْضًا) عَلَى تَضْمِينِ (اَطْرَحُوهُ) مَعْنَى: اَوْدَعُوهُ، اَوْ عَلَى نَزْعِ الْخَافِضِ)، واتە: (أَرْضًا)، بهوه مەنصوب بووه، که مانای (اَوْدَعُوهُ)ی خراوتە نیو، واتە: بێبەنە سەر زەمینیکی چۆلەوانیی، یاخود ئەسلی خوێ ئاوابوو: (اَطْرَحُوهُ فِي اَرْضٍ)، که ئەهوش پێی دەگوترێ: (نَزْعِ الْخَافِضِ)، لابردنی (مجرور)کەر، ئنجا ئەو پیتە ی که (مجرور)ی دەکات، لات برد، ئەو گاتە (منصوب) دەبێ، له جیاتی بلی: (أَرْضٍ)، دەڵێ: (أَرْضًا)، که هەر یەک واتایان هەیە .

بیگومان لێرهدا که دەڵێن: ﴿اَوْ اَطْرَحُوهُ اَرْضًا﴾، واتە: له دەشت و ساریهکی چۆلەوانیی، بەجێی بهیڵن، مەبەستیان ئەوه بووه که: ئەو گاتە یان له تینوان دەخکێ، یان له برسان دەمرێ، یاخود درندهیهک دهیخوا، کهواتە: دوو میکانیزمیان داناو بۆ فەوتاندنی یوسوف :

ا- گوشتی راستەوخۆ .

ب- یاخود ناراستەوخۆ .

نەک مەبەستیان ئەوه بووبێ :

۱- یان بیکوژن .

۲- یاخود لهسەر زەمینیکی بەجێی بهیڵن بۆخوێ لەوێ پیاسە بکات! نا، مەبەستیان ئەوه بووه که لەوێ بفهوتێ .

(۲) - ﴿يَحُلْ لَكُمْ وَجْهَ اَيِّكُمْ﴾، واتە: بۆیه یوسوف به یەگێک لهو دوو شیوانه بفهوتیتن، تاكو پرووی بابتان بۆ ئیوه چۆل بێ، (الْحُلُّ: الضَّرَافُ، وَيَعْنِي هُنَّ مَجَازًا: التَّوَجُّهَ، اَي: يَحُلُّوْ وَجْهَهُ مِنْ عَدَاكُمْ، فَيَنْفَرِدُ لَكُمْ)، پرووی بابتان بۆ لاتان وەرچەرخی، وەرسووێ له غەیری ئیوه و تەنیا روو له ئیوه بکات .

مەبەستیان ئەوە بوو: کە یوسوف بۆتە پەردەیهك و بەرچاوی بابمانی لە ئێمە گرتووە ئێمە نابینئ، بۆیە دەبێ ئەو پەردەیه لابەدین، ئەو کەسە بۆتە پەردەیهك لەبەر چاوی بابمان و ئێمە لێ شاردۆتەو، لایبەرین تاكو ئێمە ببینئ .

ئەو کەسە کە بە ھۆی ئەوەوە بابمان نایبەرژیتە سەر ئێمە، نەبھیلین، تاكو ئەو کاتە بابمان گرنگیی و بایەخمان پێبدات .

ھەلبەتە لێردا پاساوھەیان زۆر بێج بوو، وەك پێشتر گوتمان، چونکە مەحالە پێغەمبەرێکی پایەبەرزێ خوا، وەك یەعقوب عليه السلام ستمی لە رۆڵەکانی خۆی کردبێ، کە پێشتر باسمان کردو دووبارە ناکەینەو، بەلام ئەوە ھەر حەسەدو کینە بوو لە دلاینداو، وێستووینە پاساوو بیانوویەك بێتەو بۆ لە بەین بردنی بڕایەکەیان، ھەرکەسیك تاوانیک دەگات، حەتمەن ھەڵدەدا وەك گوتراو: بێشەرعیئ، رەشەری بخت، پاساویکی شەریعی، بە وھم و خەیاڵی خۆی بۆ بدۆزیتەو، بۆ ئەوەی کە وێژدانی خۆی ئاسوودە بکات، کە شتیکی ناشەریعی و ناھەقی نەکردو !

(٢) - ﴿وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ﴾، ئنجا لە دواى وى، (واتە: لە دواى

ئەوێ کە یوسوف دەفەوتین، بە یەكێك لەو دوو شیوازەى کە باسمان کرد)، ئێو دەبن بە گۆمەلێکی چاك، ھەندیک لە زانیان وایان زانیو کە صالح لە قورئاندا تەنیا بە کەسیك دەگوترئ: کە بە پێویری خوا چاك بێ، لە نیوان خۆی و خوادا چاك بێ، بۆیە ئەو زانیانە گوتووینە: مەبەستیان ئەوەیە: ئەگەر یوسوف نەمیتئ، ئێو بوغزو غەرەزتان نامیتئ و چاك دەبن، یاخود گوتووینە: مەبەستیان ئەوەیە: دواى ئەوێ یوسوف دەفەوتین، ئنجا تۆبە دەکەین و دەگەرپێنەو بۆ لای خواو صالح دەبین !

بەلام رایەکی دیکە ھەیە کە بەلامەو ئەو رایە راسترەو، ھەندیک لە تویژەرەوانی قورئانیش ھیناویانە، واتە: دواى ئەوێ کە یوسوف دەفەوتین، ئێو حال و بالی دنیاویتان لەگەڵ بابتاندا باش دەبێ، چونکە ئەو کاتە ھەر ئێوێ دەبێ و بە چاکی گرنگیی و بایەختان پێدەدا، مەبەستیان ئەوە بوو، ئەگەر نا مەبەستیان ئەوە نەبوو کە بە گوشتی یوسوف و دواى تۆبەکردنتان،

له خوا نيزيك دەبنەوه! بەلگە مەبەستیان ئەوه بووه كە حال و باڵی دنیاىيان باش دەبێ .

(صالح)، واتە: باش، باشیی پەهاش لە تەرازووی شەریعت دا، ئەوهیە كە مەرۆف لە تەرازووی خوادا باش بێ و بە پێوەری مەعنەویی باش بێ، بەلام كەسانێك كە بێردەكەنەوه لە كوشتنی بڕایەكیان، دیارە زۆر مەبەستیان لایەنى مەعنەویی و بۆ خوا صولحان نەبووه، بەلگە مەبەستیان ئەوه بووه كە حال و باڵی دنیاىيان و ژيان و گوزەرانیان، بە تايبەتی لەلای بابیان، باش بێ .

ئەم واتایەش زیاتر لەو گۆرانی دەوشیئەوه كە بیریان كردۆتەوه، بەلگە بیریاریان داوه : بۆ كوشتن و لەبەینبردنی بڕایەكی خۆیان، چونكە هەر كەسە كە وشەیهكی بۆ بەكاردی، ئەگەر ئەو وشەیه زیاتر لە واتایەكی هەبێ، دەبێ بزانین كام واتای زیاتر بۆ ئەو كەسە گونجاوه، ئتجا بۆ ئەوان گونجاو نیە، بڵێن: لە لای خوا چاك دەبن، چونكە دەزانن كە مەرۆف بە كوشتن لەلایەن خوا چاك نابێ و لە خوا نيزيك نابێتەوه، ئەوەش دوورە كە مەبەستیان پێی ئەوه بووبێ: دواى تەوبە دەكەن و دەگەرێنەوه لای خوا! چونكە باسی تەوبەگردنی تێدا نیە، كەواتە: ﴿ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ ﴾، واتە: حال و باڵی دنیاىیتان باش دەبێ، چونكە چاك بوون هەر ئەومەنیە مەرۆف لە پروی مەعنەوییەوه بێ، بەلگە لە پروی ماددییەوه، چاك بوون (صالح) بوونی پێدەگوتری و (صالح)ی بۆ بەكاردی .

هەلبەتە ئەو بڕایانەى یوسف پالئەرو هاندەرەكەیان زۆر خراپ بووه، چونكە بریتی بووه لەوه كە لەسەر كەلاوەى خەلك، كۆشكى خۆیان بنیات بنێن، یاخود خەلك وێران بكەن و خۆیان ئاوەدان بكەن، كە بە راستیی ئەوه عادتى مەرۆقى فاشیلە، كە بیەوى خەلك لە بەین بەرى، بۆ ئەوهى جیى خۆى بكاتەوه، خەلك ناشیرین بكات، بۆ ئەوهى خۆى جوان بێ.

٤ - ﴿ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ ﴾، قسەكەریکیان گوتی: یانی: لەو دە (۱۰) بڕایە، كە لە

(سفر التكوين) دا دەلێ: یەهوودا بووه، واتە: دواى (پەئووبین) برا گەورەكەیان، هەروەها هەندیکیش لە زانایانی ئیسلام گوتووینانە: یەهوودا بووه، بەلام

هەندایک گوتوویمانە: شەمعوون بوو، بەلام هیچیان بەلگەیان لەسەر نەهێنراوەتەو.

بەلام من وای بۆ دەچم: کە برا گەورەکیان بووبی، کە لە تەوڕات (سفر التکوین) دا بە (رەئووبین) ناوی هاتو، بە بەلگە ی چی؟ بە بەلگە ی ئەو کە لە ئایەتی ژمارە (۸۰)، لە سوورەتی (یوسف) دا، کاتێک کە ئەو پێوەری دەغلیان پێ پێواوە (صواع، سقایە) ی پادشا، لە باری برا گچکەکیان: (بنیامین) دا، دەدۆزێتەو، یوسف بریار دەدا کە بەپێی بژاردە ی خۆیان مامەڵەیان لەگەڵدا بکات، ئەوانیش دەڵین: ﴿ جَزَاءُ مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاءُ ۖ ﴾،

سزای هەر کەسێک کە لە باری ئەو دا بدۆزێتەو، خۆی دەبێتە پاداشتی، واتە: دەبێتە گۆیلە ی ئەو لایەنە کە دزیەکی لێکردو، لەو کاتە دا داوا لە یوسف دەکەن: کە یەکیکیان لە جیاتی بنیامین گلداتەو، بەلام ئەو دەڵی: پەنا بە خوا کە کەسێک گلدەینەو، جگە لەو ی کە شتەکە لە بارەکی دا دۆزراوەتەو، لەو کاتە دا برا گەورەکیان قسە دەکات: ﴿ ... قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَطْتُمْ فِي يُوسُفَ ۖ ﴾،

گەورەکیان (ئەو ی لە هەموویان بە تەمەنتر بوو)، گوتی: ئایا نازانن کە پێشتر بابتان پەیمانیکی پتەو ی لیوەر گرتبوون، کە ئەم باریە (بنیامین) بە سەلامەتی بەرنەو و پێشتریش کەمتر خەمییان کرد دەربارە ی یوسف ؟

کەواتە: برا گەورەکیان پەختە ی گرتو لە هەلۆیستەکی ئەو کاتەشیان، واش پێدەچێ لێردا کە دەفەرموی: ﴿ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْنَلُوا يُوسُفَ ۖ ﴾، قسە کەریکیان گوتی: یوسف مەکوژن، هەر ئەو برا گەورەیان بووبی، چونکە دواتریش لە ئایەتی هەشتا (۸۰) دا بەبیریان دیتیتەو، دەڵی: پێشتریش کەمتر خەم بوون بەرانبەر بە یوسف، کە دیارە هەر بە پێشنیاری ئەویش راستەوخۆ یوسف نەکوژراو، فریانی داوەتە نیو

بیریڭکەو، بۆ ئەووی کاروانچیی دەریبێننەو، گرنڭ ئەوویە نەفەوتی، ئەمە بەلگەیهکی بەهێزە کە دەبی ئەو پێشنیارکەرەش ھەر برا گەرەکیان بووبی، چونکە لەوێشدا وەبیریان دینیتەو، کە کاتی خوشیی کەمتەرخەم بوون بەرانبەر بە یوسف .

(۵) - ﴿لَا تَقْنُلُوا يُوسُفَ وَالْقَوْهَ فِي غَيْبَتِ الْجَبِّ﴾، یوسف مەکوژن و، بیخەنە نیو بنی بیریڭکەو، تاریکایی بیریڭکەو.

(غیابت الجب) خوێنراوەی شەتەو: (غیابات الجب)، یانی: بنی بیر، یاخود پەنھانەکانی بیر، چونکە بیر لە بنەویدا، ئەملاو لایەکانی پەنھانن، (الغیابة: مَا غَابَ عَنِ الْبَصَرِ مِنَ الشَّيْءِ): (غیابة) بەو دەگوتری، کە شتێک لەبەرچاو نەبی و دیار نەبی، دیارە مەوقیش کە لەسەرێ را تەماشای بیر دەکات، بنەکە ی دیارنە، بەلکو ئەملاو لایەکانیشی دیارنابن.

ئەدی (الجب) یانی چی؟ (الجب: البئرُ غَيْرُ مَطْوِيَةٍ)، بیریڭکە کە ھەلنەبەسترا بی، واتە: بە بەردان ئەملاولای ھەلنەچنرا بی، بەلام ئەگەر ھەلنەبەسترا بی، پێی دەگوتری: (بئر).

(۶) - ﴿يَلْقَاهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ﴾، ھەندێک کاروانچیی دەیدوژنەو ھەلیدەگرنەو، (الالتقاط: تَنَاوَلُ شَيْءٍ مِنَ الْأَرْضِ، اسْتَعِيرَ لِأَخْذِ شَيْءٍ مُضَاعٍ)، (اللتقاط) بریتییە لەو کە شتێک کەوتبێت و ھەلگیرێو، لێرەدا خوازاو تەو بۆ ھەلگرتنەو شتێک، کە زایە بوو، خەلک لێی ون بوو، تۆش ھەلگیرێو بۆ ئەووی کە نەفەوتی .

(السَّيَّارَةُ: الْجَمَاعَةُ الْمَوْصُوفَةُ بِحَالَةِ السَّيْرِ وَكَثَرَتِهِ) (سَيَّارَةٌ): واتە: کاروان (القافلة)، چونکە (سَيَّارَةٌ) بریتییە لە کۆمەلێک کە وەسف بکرین بەووی زۆر برۆن، عادەتیان زۆر ڕۆیشتن بی.

چه ند قسه یهك له باره ی دۆزراوه (لقطة) وه :

زانایان له تهفسیرهکانیان دا به تایبهتی (القرطبی)، ههروهها (الرحیلي) خاوهنی (التفسیر المنیر) و زۆریکی دیکه له تهفسیرهکان، باسی دۆزراوه (لقطة) یان کردوه، واته: شتیک که بدۆزریتهوه، لهو بارهوه قسهیهکی (القرطبی) م هیئاوه، له تهفسیرهکهی خویدا^(١) دهلی :

(أَجْمَعَ الْعُلَمَاءُ عَلَى أَنَّ اللَّقْطَةَ مَا لَمْ تَكُنْ تَافِهًا يَسِيرًا أَوْ شَيْئًا لَا بَقَاءَ لَهَا، فَإِنَّهَا تُعَرَّفُ حَوْلًا كَامِلًا، وَأَجْمَعُوا أَنَّ صَاحِبَهَا إِنْ جَاءَ، فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا مِنْ مُلْتَقِطِهَا، إِذَا ثَبَتَ لَهُ أَنَّهُ صَاحِبُهَا، وَأَجْمَعُوا أَنَّ مُلْتَقِطَهَا إِنْ أَكَلَهَا بَعْدَ الْحَوْلِ، وَأَرَادَ صَاحِبُهَا أَنْ يُضْمَنَهُ، فَإِنَّ ذَلِكَ لَهُ، وَإِنْ تَصَدَّقَ بِهَا فَصَاحِبُهَا مَخِيرٌ بَيْنَ التَّضْمِينِ وَبَيْنَ أَنْ يَنْزِلَ عَلَى أَجْرِهَا، فَأَيُّ ذَلِكَ تَخِيرُ كَانَ ذَلِكَ لَهُ، بِإِجْمَاعٍ، وَلَا تَنْطَلِقُ يَدُ مُلْتَقِطِهَا عَلَيْهَا بِصَدَقَةٍ، وَلَا تَصْرَفُ قَبْلَ الْحَوْلِ، وَأَجْمَعُوا أَنَّ ضَالَّةَ الْعَنَمِ الْمَخُوفِ عَلَيْهَا، لَهُ أَكْلُهَا).

واته: زانایان یهكدهنگن لهسه رهوه که شتی کهوتوو (لقطة)، (شتیک کهوتبی و له خاوهنه کهی ون بووبی)، ئه گهر شتیکی کهم بایه خو کهم نهبی و شتیک نهبی که نه مینیتتهوه، (بو وینه: ته ره کاریک، کهسیک شوتیههک، کاله کیکی لیکهوتبی، دۆزهروه ناتوانی هه لیگری)، (ئه گهر لهو شتانهبی، که بگونجی بمینیتتهوه و نرخ و به هایه کی هه بی)، ماوهی سالیکی دهناسینری، لهو شوینه که کهوتوه، (یان له شوینیکی قهرهبالغ، کهسیک راده سییری، یاخود بو خوی دهلی: چ کهسیک شتیکی ئاوا ی لی ون بووه، با نیشانهکانی هه ئبدات تاکو بیدهینهوه، ئه گهر سهعاته، ئه گهر پارمیه، ئه گهر ههر شتیکه، ماوهی سالیکی پیویسته ماوه لهو شوینه، یاخود له شوینیکی قهرهبالغ که خه لکی لی کۆده بیتتهوه، مه زنده ی ئه وه ده کری که خاوهنه کهی به وییدا بیتتهوه، ئه و

شته پێناسە دەکری، دەناسیتری^(١)، هەروەها زانیان یەگدەنگن لەسەر ئەو
کە: ئەگەر خاوەنەگە ی هاتەو، ئەو پێی شایستەترە لە هەلگرەوگە ی (لەو
کەسە ی هەلگیرتۆتەو)، بە مەرجیک هەلگرەوگە ی بۆی جیگیربی و بسەلمی
کە ئەو کەسە ی داوای دەکات، خاوەنەگە یەتی، (نیشانەکانی هەلبدات).

هەروەها زانیان یەگدەنگن کە ئەگەر هەلگرەوگە ی داوای سالییک ئەو
شە ی خوارد {ئەگەر ئازەل و پەرەور بوو، خواردی، ئەگەر پارەبوو خەرجی کرد
هەر شتییک بوو} و خاوەنەگە ی ویستی پێی ببری، ئەو بۆی هەیه، ئنجا
ئەگەر گردبووی بە خیر، خاوەنەگە ی سەرپشک دەبی لە نیوان ئەویدا کە پێی
ببری، یانی: هەمان شتی بۆ بیتیئەو (وینە ی ئەو)، یاخود نرخەگە ی
بداتەو، هەر کامیکیان ی هەلئێارد، ئەو خاوەنەگە ی بۆی هەیه.

و هەلگرەوگە ی بۆی نیە نەبیگاتە خیر، نە هیچ تەسەرپووفیکی تیدا
بکات (مامەلەیهکی پیکات) پێش ئەو ی سالی بەسەردا وەر سووری.

دیسان زانیان لەسەر ئەو ش یەگدەنگن کە مەری ون بوو، {وشە ی (غنم):
بۆ بزنیش بەکاریان هیئاه،} مادام بابای هەلگرەو مەترسی لێی هەبی: {کە
نەخۆشی، یان گورگ بیخوا، یان بۆی بەخیو نەکری،} بۆی هەیه کە بیخوات،
(دوایش وەك گوتمان: بۆ خاوەنەگە ی ببری، ئەگەر لێی خۆش نەبوو)^(٢).

(٧) - ﴿إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ﴾، ئەو هەر قسە ی ئەو قسەگەریانە، کە ئیمە

ئەو هەمان هەلئێارد: برا گەورەگەیان بی، دەلی: ﴿إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ﴾، واتە:
ئەگەر ئیو هەر ئەنجامدەری شتیکن لە دژی یوسف، ئەو بکەن، واتە: بیخەنە
بنی بیریکەو.

دەلی: {شَرَطٌ حُزْفٌ جَوَابُهُ لِدَلَالَةٍ (وَأَلْقَوْهُ) عَلَيْهِ، أَيْ: إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ
إِبْعَادَهُ عَنْ أَبِيهِ فَأَلْقَوْهُ فِي غِيَابَاتِ الْجُبِّ وَلَا تَقْتُلُوهُ}، واتە: ئەو مەرجیکە
وەلامەگە ی لابرەو چونکە (وَأَلْقَوْهُ) دەیکەین، ئەگەر ئیو دمتانەوی دووری

(١) نیوان کەوانەکان زیادهی خۆمە، بۆ روونکردنەوی مەبەست .

(٢) نیوان کەوانەکان زیادهی خۆمە، بۆ روونبوونەوی مەبەست .

بخەنەوه له بابی، ئەوه فرپیی بدەنە تاریکایی بیریکەوهو راستەوخۆ مەیکوژن بەلکو لەبیریکی باوین (بۆ ئەوهی کاروانجیی بین و هەلیگرنەوه، ئیووش لە دەستی دەربازتان دەبی و ئەویش لەبەین ناچی و، ئیووش تووشی ئەو گوناھە گەورمە نابن)، هەلبەتە ﴿إِنْ كُنْتُمْ فَعَلَيْن﴾، ئیشی وەردەگیری، یانی: ئەگەر هەر سوورن لەسەر ئەوهی بیکەن، واتە: لە ئەسڵدا پای هەر نەبوو، واتە: مەیکەن، بەلام ئەگەر هەر سوورن لەسەر ئەوهی شتیک بکەن، بە لای کەمەوه فرپیی بدەنە بیریکەوه، نەك بیابانیکی چۆلەوانیی کە بھەوتی، یاخود راستەوخۆ بیکوژن .

مەسەلە ی چوارەم : وتوێژی دە کورەکانی یەعقوب لەگەڵی دا، لەبارە ی ناردنی یوسفەوه بۆ دەشت و دەر بۆ یاری و کەیف کردن و، پاساو هێنانەوهی بایان بەوهی کە ناتوانی لی دووربی و دەترسی گورگ بیخوات، ئنجا وەلامدانەوهی کورەکانی و دنیا کردنەوه یان بۆی و ئیقناع کردنی بایان:

وهك دهفهرموی: ﴿قَالُوا يَتَابَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَنْصَحُونَ ﴿١١﴾ أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَع وَيَلْعَب وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١٢﴾ قَالَ إِنِّي لِيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ، وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذَا لَخَاسِرُونَ ﴿١٤﴾﴾.

شیکردنەوه ی نەم چوار نایەتە، لە دە بەرگەدا :

(١) - ﴿قَالُوا يَتَابَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ﴾، ئیرەشدا شتیک قرتینراوه، کە سیاقەکە دەیکەیهنی، واتە: دوا ی ئەوهی دانیشن، راوێژیان کرد، پێشی دوو رایان پێشتیار کردن، یان راستەوخۆ بیکوژن، یان فرپیی بدەنە بیابانیکی چۆلەوانیی، لەوئ بمری، بەلام دوا ی یەکیکیان، کە ئیمە هەلمانبژارد: برا گەورەکیان بوو، پێشتیاریکیان بۆ دەگات، وهك (أهون الشرین)، دەلی: ئەگەر هەر سوورن

لەسەر ئەۋەدى شتېكى لە دژ بىكەن، بىخەنە بنى بىرىكەۋە، بۇ ئەۋەدى كارۋانچى ھەلىبگرنەۋە.

ئىدى دۋاى ئەۋەدى لەسەر ئەۋە رايە پىكىدىن، دەچنە لای بابيان : ﴿ قَالُوا

يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ ﴾، گوتيان: ئەى بابى خۇمان! ئەۋە چىتە، بۇچى بەرانبەر بە يوسوف لىمان دلتىيانى ۋە بە ئەمىندارمان دانانىي ؟ لىرەدا ئەمە پىرسىارگىردىكى نكوۋلىي لىكەرەنەيە، واتە: چ شتېك وات لىدەكات بۇچى بە ئەمىندارى يوسوفمان دانانىي؟ يانى: ئەۋە جۇرىكە لە گلەيى گردن، جۇرىكىشە لە وروۋزاندى بابيان گە بلۇ: رۇلە گيان! من چۇن لىتان ئەمىن نىم خۇ ئىۋە كورى خۇمن! ئاۋا بۇ ئەۋەدى گە بىوروۋزىن، ئاۋا پىرسىارىان لىكردەۋە.

(۲) - ﴿ وَإِنَّا لَهُ لَنَنْصَحُونَ ﴾، واتە: ئەۋە چىتە؟ بۇچى ئىمە بە ئەمىندارى يوسوف دانانىي، لىمان دلتىيانى، لە حالىكىشدا گە ئىمە بە دلتىايەۋە بۇ ئەۋە زۇر دلتىۋىزىن ؟

لىرەدا چۋار ئامىرازى جەخت گردنەۋەيان بەكارھىناۋن: (إِنَّا، لَهُ، لَ، دَ صَحُون)، بىگومان ئىمە بۇ ۋى، ئىنجا بە لامى تەئكىدو، ھەندىكىان دەلىن: لامى سوئىند خۋاردن، يان لامىكە رىخۇشكەرە بۇ سوئىند خۋاردن.

يانى: سوئىند بە خوا ئىمە بۇ ۋى زۇر دلتىۋىزىن، بە (اسم فاعل) ىش ھىناۋىيەتى، يانى: سىفەتى دلتىۋىزى بۇ يوسوف لە ئىمەدا، شتېكى زۇر رۇچۋىيە. (نُصَح) ىش، زۇر جار گوتوۋمانە: (النُّصَحُ: إِرَادَةُ الْخَيْرِ لِلْمَنْصُوحِ)، برىتيە لەۋە گە ئەۋە گەسەى نوصحەگەى ئاراستە دەكرى، خىرو خۇشىي ۋ چاگەى بۇى بوى، ئەۋە (نُصَح) ەش، دەگونجى لە قسەدا يان لە كىردەۋەدا، بەرجەستە بىى.

لىرەدا دەبىنن: ئەۋە دە كورەى يەعقوبوب ﷺ، خوا لىيان خۇشبى، گلەيەكىان لىكردەۋە، گە ناھەق بوۋە، لەسەر شتېك گە يان نەبوۋە، گە برىتيە لە دلتىانەبوۋنى لىيان بەرانبەر بە يوسوف، واتە: ھەر گومان بوۋە، ياخود ئەۋە دلتىا نەبوۋنە لە بابياندا ھەبوۋە، بەلام ھەق بوۋە، دۋايىش بۇيان دەرگەۋتەۋە:

هەقی بوو، کە لییان دلتیانەبوو، ئنجا ئەگەر نەشبووێ و گومانی خراپیان پێ بردی، ئەو هەر شتێکی خراپیان کردو، ئەگەر بابیان لیشیان دلتیا نەبووی، ئەو گومانەکەی بابیان و، دلتیا نەبوونەکەی بابیان، لییان، بەرانبەر بە یوسف، هەق بوو، چونکە دوای دەرکەوتو کە نیازیان بەرانبەر یوسف خراپ بوو، بەلکو کردەو و رەفتاریشیان بەرانبەری زۆر خراپ بوو.

(٣) - ئنجا دواى ئەوەی ئاوا بابیان دەرووژین و جوړیك له گلهیى لێدەگەن، داواى لێدەگەن، دەلێن: ﴿أَرْسَلَهُ مَعًا غَدًا﴾، بەیانی لەگەڵمان بینێرە.

(٤) - ﴿يَرْتَعْ وَيَلْعَبُ﴾، بخوات و یاریی بکات، وشەى: (رتع) زیاتر بۆ ئاژەل بەگاردی، ئەوەیە کە ئاژەلەکە ئەوێندە بخو لە لەوەرگەدا، هەتا تیر دەبی، دەلێ: (رتع، أي: أقام في خصب وسعة من الطعام)، یانی: بە گەیفی خوێ کەیفی بکات و، بخوات، وەك چوون خەلك دەچیت بۆ گەشت و سەیران، لە حالەتی گەشت و سەیراندا، ئەندازەیهکی زیاتر بخوات، لەوەی کە لە مالتییه.

(وَلْعَبُ)، یاری و گەمە بکات، بێت و بچێ، وشەى: (یرتع)، خوێنراویشەتەو: (یرتع)، واتە: شوانیی بکات لەگەڵمان، ئاژەل بلەوەرپێت.

هەروەها خوێنراویشەتەو: (نرتع) و (نرتع)، واتە: هەموومان پێکەو کەیف و سەفا، یان: شوانیی دەگەین و مەر دەلەوەرپێنین.

هەروەها (یلعب) یش، بە (نلعب) یش، خوێنراوێتەو، یانی: هەموومان پێکەو یاری دەگەین.

قسهیهك لهبارهی یاریی کردنەو:

لێرەدا زانیان هەندیکیان کێشەیهکیان دروست کردو لەسەر ئەوەی: ئایا یاری و گەمە، کەیف و سەفا، چوێ دەشت و دەر، رەوایە یان رەوانیە؟ کە لەراستی دا من پێم وایە ئەسلی پرسیارەکە لە خویدا شتێکی سەیرە! چونکە: (الأصلُ في الأشياءِ الإباحةُ)، (الأصلُ في الأشياءِ العفو)، بناغە لە شتەکاندا

بريتيه له رهوايى، بریتيه له دەست گراومى، مهگەر بهلگهيهك ههبي لهسەر
ئەوه گە ئەو شتە، ئەو جوړە ههلسوگهوتە، نارەوايه.

چونكه خوا ﷻ هەرچى له بوونهوهردا ههيه، بۆ مرقۇى دروست كردوه، وهك
له سوورەتى (الباقرة) دا دىفهرموئى: ﴿وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
جَمِيعًا مِّنْهُ ۚ﴾

له سوورەتى (البقرة) شدا، دىفهرموئى: ﴿... خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ
جَمِيعًا...﴾ البقرة.

گەواتە: هەرچى ههيه له بنچينه دا بۆ مرقۇ دروست گراوه، بۆ ئەوهى
مرقۇ لىى بههرمه ندى، بۆيه هەر شتيكى زۆر سهيره پرسيار بكرى: ئايا
دروسته مرقۇ بچيتە دەر؟ دروسته مرقۇ گەيفو سهفا بکات؟ يان بچيتە
گەشتو سهيران؟

لهوباره شهوه ئەم فەرمووديه دينين، پيغمبەر ﷺ دىفهرموئى: ﴿كُلْ مِمَّا
يَكْنُوهَ الْأَمْزَةُ الْمُسْلِمُ، بَاطِلٌ، إِلَّا رَمِيَهُ يَقُوسُهُ، وَتَأْدِيهِ فَرَسُهُ، وَمَلَأَ عَيْنُهُ
أَمْرَانَهُ﴾، ﴿أَخْرَجَهُ الطَّيَالِسِي بِرَقْم: (۱۰۰۷)، وَأَحْمَد بِرَقْم: (۱۷۳۳۸)، وَالْتَرْمِزِيُّ
بِرَقْم: (۱۶۳۷)، وَابْنُ مَاجَهَ بِرَقْم: (۲۸۱۱)، وَالْحَاكِم بِرَقْم: (۲۴۶۷)، وَقَالَ: صَحِيح
الْإِسْنَاد، تَعْلِيْقُ شَعِيبِ الْأَرْنَؤُوط: حَدِيثٌ حَسَنٌ بِطَرَقِهِ وَشَوَاهِدِهِ﴾.

واتە: هەر شتيك گە پياوى مسولمان پييهوه دهخافلى، پووچه، مهگەر ئەوه
گە به تىروگه وانه گەى تيردههاوىو، مهشق به ئەسيه گەى دهکاتو، له گەل
خيژان و هاوسهره گەى خويدا يارىو گهمه دهکات (ئەوانه له ههقن)، (واتە:
پاداشتيان له بهرانبهردا ههيه، مهبهست ئەوهيه، باتليش ئەوهيه پاداشتي له
بهرانبهردا نهبي)، دياره به قياس بۆ سەر ئەمانهش: هەر جوړە خافلانكي
ديكهى مرقۇ، گە سوودىكى تيدا ههبي: بۆ جهستهى، بۆ عهقلى، بۆ نهفسى،
بۆ خوى و مال و خيژانى، ديسان به ههق و رهوا دادهنرى، وهك لهم
فەرمووديه دا دهبينرى:

{ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَامِلَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَى عَاتِقِهِ، فَقَالَ رَجُلٌ: نَعَمْ الْمَرْكَبُ رَكِبْتَ يَا غُلَامُ! فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: وَنَعَمْ الرَّאَكِبُ هُوَ }، { أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ بِرَقْمٍ: (۳۷۸۴) وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَزَمَعَهُ بْنُ صَالِحٍ قَدْ ضَعَفَهُ بَعْضُ أَهْلِ الْحَدِيثِ مِنْ قَبْلِ حِفْظِهِ، وَأَخْرَجَهُ أَيْضًا الْحَاكِمُ بِرَقْمٍ: (۴۷۹۴) تَعْلِيقُ الذَّهَبِيِّ فِي التَّلْخِيسِ: لَيْسَ بِصَحِيحٍ }.

واته: عهبدوللای کورپی عه عباس دهلئ: پیغه مبهری خوا ﷺ، حوسهینی کورپی عهلی له سهر شانی هه لگرتبوو (له سهر قه لاندوشی- وا پیده چی)، پیاوئیکش گوتی: ئهی کورپژگه! سواری باشتترین شت بووی، (که شانی پیغه مبهره ﷺ)، پیغه مبهری خواش ﷺ فهرمووی: ئه ویش باشتترین سواره، (باشتترین کهسه که من هه لم گرتبی).

که ئه وه مه دحیکي که ورهیه بو حوسهین خوا لیی پازی بی، که واته: ههر جوړه خافلانیک و، ههر جوړه هه لسوکه وتیک، که سوودو بههره به کی تیدابی، بو مال و مندا، بو خوت، بو جهسته، بو رووح، بو عقل، که ببیته هو بی بهیژکردنی عه قل و هو ش و شتیکی رهوابی، ئه وه پاداشتی ههیه، نجا ئه گهر ئه وه ش نه بی مادام گوناھی تیدا نه بی، ئه گهر پاداشتی نه بی، به لام ههر شتیکی رهوايه، واته که ده فهرموی: (باطل)، واته: پاداشتی نیه، هه لبه ته ههر شتیکی که سوودیکی نه بی، به لی پاداشتی نیه، به لام مانای ئه وه نیه که گونا هیشته ده گاتی.

(۵) - ﴿وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾، دواي ئه وهی پیی ده لیئ: به یانی له گه لمان بینیره، با بو خو ی که یفو یاری بکات، بیگومان ده لیئ: ئیمه ش بو وی پاریزهرین.

دووباره لیردها چوار ئامرازی جهخت کردنه و میان به کارهیئان: (إِنَّا، لَهُ، لَ، حَافِظُونَ)، بیگومان ئیمه بو وی به جهخت کردنه وه وه، پاریزهرین، واته: هیچ گومانته نه بی، زور به دلنیا یی، ئیمه هه موومان ئه وه دمپاریزین.

سبحان الله !

هەر گەسیکت بینی زۆر جەختی لەسەر شتێک کردووە، مەگەر چۆن، ئەگەرنا
 نیشانەیهکی پرسپاری یخە سەر، چونکە گەسیک لە خۆی رابینی و متمانەی بە
 قسەی خۆی هەبێ، پێویست بەو ناکات زۆر سویند بخاوە زۆر جەخت بکاتەووە
 داگوکی بکات! هەلبەتە ئەوانیش راستیان نەکرد، بۆ پارێزەر نەبوون.

(۶) - ﴿ قَالَ إِنِّي لِيَحْزُنَنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ ﴾، یەعقوب گوتی: بێگومان ئەووە من

خەمبار دەکا، دڵنەگم دەکات کە ئێوە لەگەڵ خۆتان بیهن، واتە: بردنی یوسوف
 دەبیته مایه دڵنەنگی من، لێردا مەبەستی ئەووە بوو: بەهۆی ئەووە کە لێم
 دوور دەبێ، دڵنەگ دەبم، یاخود مەترسی لێی هەبوووە لە بڕیارەکانی دلتیا
 نەبوو، چونکە ئەوان دواوی کە دەلێن: ﴿ مَا لَكَ لَا تَأْتَمَنَّا عَلَى يُوسُفَ ﴾، یەعقوب
 ﷺ، لە وەلامیاندا ناکرێ شتێک بلی، وا نەبێ، ناکرێ شتێک بلی، باوەری
 پێنەبێ، بۆیە نەیفەرموو: نەخێر، من بە ئەمەندارتان دادەنێم، کەواتە: دیارە
 لێیان دلتیا نەبوو، هەقیشی بوو کە لێیان دلتیا نەبوو، وەک باسما کرد .

(۷) - ﴿ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ ﴾، هەروەها دەرستیم کە گورگ بیخوات .

لێردا وشە (الذِّئْبُ)، کە ئەلیفو لام (آلذی) لەسەرە، (التعريف للجنس، وهو
 هنا مراد به غير معين من نوع الذئب) دیارە مەبەستی ئەووە گورگ بەگشتی،
 نەك گورگیکی دیاریکراو .

(۸) - ﴿ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴾، لە حالیکدا کە ئێوە لێی بێئاگان، یانی:

بەهۆی بێئاگاییتانەو، گورگ بیخوات، واتە: وا تێمەگەن: من پێم وایە کە
 ئێوە ناتوانن یوسوف بپارێزن، دەتوانن بپارێزن، بەلام دەرستم لێی
 بێئاگابن و گورگ بیخوا .

لێردا یەعقوب ﷺ دوو پاساوان دینیتەو، بۆ ئەووی یوسوف لەگەڵ
 خۆیان نەبەن :

یەگەم : دڵنەنگی بەهۆی دووری و دوورگەوتنەووەوە.

دووم : ئەووە کە بە گورگان خواردوو بچێ.

(۹) - ﴿ قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذَّيْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ ﴾، گوئیان: ئەگەر گورگ

بیخواو ئێمەش دەستەیهك پیاوین، (عُصْبَةٌ)، واتە: كۆمەڵە پیاویك، وەك پێشتر گوتمان لە (س) وە تاكو (دە)، هەندیکیش گوتووینانە: لە (دە) وە تاكو (چل)، هەندیکیش گوتووینانە: لە (س) وە تاكو (چەوت)، بەلام گرنگ ئەوێه ئەوان دەگەس بوون، بە هەموو واتایەگان، عوصبەیهك بوون، واتە: دەستە پیاوی بەهێز و پێزو تۆکمەو دامەزراو بوون، ئنجما (عُصْبَةٌ)، وشەى (عصابة) شى بۆ بەگاردی .

شارەزایانى زمان دەلێن: پستەى: (قَالُوا لَئِنْ)، ئەو (ل) ه، (اللام موطئة للقسم)، پێخۆشكەرە بۆ سویند، واتە: سویند بە خوا، ئەگەر گورگ بیخوات، لە حالیکدا كە ئێمە دەستە پیاویكى تۆکمەو دامەزراوین .

(۱۰) - ﴿ إِنَّا إِذَا لَخَسِرُونَ ﴾، لێرەشدا دووبارە چوار ئامرازى جەخت کردنەوهو

داكوکیکردنیان بەگاریان: (إنا، إذا) (الجوابية)، ل، خاسرون)، هەڵبەتە لێرەدا مەبەست لە (خسران)، بریتیه لە: (إِتِّفَاء نَّضَعُ يُتَوَقَّعُ مِنَ الرِّجَالِ)، لاچوونى سوودیكه لە پیاوان چاوەڕێ دەكری، سوودێك كە لە پیاوان چاوەڕێ دەكری، چیه؟ بریتیه لە هێزو پێزی توند، بە جوړێك شتێك كە پێیان دەسپێردری، بیاریزن، خواوەنى قسەى خۆیان بن، یانی ئێمە كۆمەڵە پیاویكى فاشیل و هیچ لەباراندا نەبووین، ئەگەر لە پەناى ئێمەدا گورگ یوسف بخوات، كە دیارە راستیشیان كرد، بە دلتیاییهوه زیانبار بوون، ئەو سوودەى كە بابیان لێى چاوەڕێ دەکردن، نەیانەینایە دى .

مەسەلەى پێنجەم : بردنیان بۆ یوسفو، كۆبوونیان لەسەر بریارى فرێدانه بنى بیریو، ئیلامکردنى خواش بۆ یوسف كە دەربازى دەبێو، ئەو رەفتارە وهبیر براهەکانی دینیتەوه، لە کاتیكدا كە هەست ناکەن:

وہك دەفەر موی: ﴿ فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَابِ الْجَبِّ وَأَوْحَيْنَا

إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۱۵﴾

شیکردنەوهی نەم نایەتە بەپیژە لە سەن بڕگەدا :

(۱) - ﴿ فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ ﴾، دواى ئەوهى بردیان .

وهك پيشتريش گوتم: ليێردەدا چەند قسەيەك قرتيێنراون كە بەهۆى
سياقەوه، دەزانرێن، واتە: دواى ئەوهى خۆيان پيچايەوه، ئنجا بابيان قەناعەت
پيھيئا، لە ھەندىك تەفسيرەکاندا دەئێ: بابيان ماويەك لەگەڵياندا رويشت و
ھەرچاوى لە يوسوف بوو، چاوى لە دوايانەوه بوو، دئى خەبەرى داوه كە تازە
يوسوف بە گچكەيى نابينيئەوه، بە پيى ھەندىك رىوايەتان دەئێ: چل (۴۰)
سالى بەين بووه، كە دوايى يوسوفيان لە ميسر بينووتەوه .

(۲) - ﴿ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَابَتِ الْجُبِّ ﴾، ھەروھا گۆبوون لەسەر ئەوه كە

بيخەنە نيو تاريكايى بىرەكەوه، ياخود پەنھانى بىرەكەوه، چونكە ھەندى لە
زانايان گوتوويانە: (غيابة)، يان (غيابات)، كە بە ھەردووگيان خويندراوتەوه:
(غيايت الحب)، يان (غيايات الحب)، كاتى خۆى كە بىريان ھەلگەندەوه، لە بنى
بنەوهى، پيش ئەوهى بگاتە ئاوەكە، ئەو لاو لايان گۆليو، بۆ ئەوهى ئەگەر
كەسێك بىھوئى ئاو ھەليئىجى، لەو پەنايەدا دابنيشى و دۆلچەكە پڕبكا .

ھەندىكيش گوتوويانە: (غيابة)، يان (غيابات)، ھەر بە بنى بىرەكە دەگوترى،
لەبەرئەوهى كە تاريكەو نابيئى، پيشتريش گوتمان: (غِيَابَةُ أَي شَيْءٍ، ما لا
تُبْصِرُهُ الْعَيْنُ)، غيابەتى ھەر شتێك ئەويە كە چاوا نابيئى، واتە: بنەوهى
كە قوولەو تاريكەو نابيئى .

ئنجا كە دەفەرموئ: ﴿ وَأَجْمَعُوا ﴾، يانى: (اتَّخَذُوا قَرَارَهُمْ جَمِيعًا) تيکرا
بپارياندا، (أجمعوا)، ھەم بە مانای بپاريانداو دئيان لەسەر چەسپاند، دئى، ھەم
بە مانای ئەوه كە ھەموويان گۆك بوون لەسەر ئەو بپارە .

ليێردەدا شتێك قرتيێنراوه كە بە ليوردبوونەوه دەزانرئ: دواى ئەوهى كە
بپارياندا بىخەنە تاريكايى بىرەكەوه، بنى بىرەكەوه، ئەوميان كرد كە
بپاريان لەسەردا : (وَفَعَلُوا مَا أجمعُوا عَلَيْهِ).

(۳) - ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهُمْ هَذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾، ئیدی سروشمان

بۆ کرد، دیاره که مەبەست پێی یوسفە، واتە: سروشمان بۆ یوسف کرد که :
بێگومان {بە لام (ل)ی تەئکید، بە نوون(ن)ی تەئکید}، دلتیابە تۆ هەوالیان
پێدەدەي بەو کارمیان، بەو رەفتارمیان، که ئیستا لەگەڵ تۆدا کردیان، ﴿وَهُمْ لَا

يَشْعُرُونَ﴾، لە حالیکدا که ئەوان هەست ناکەن .

ئنجایا ئایا لێردا که دەفەرموی: ﴿وَأَوْحَيْنَا﴾، مەبەست پێی چییە؟!

ئیمە پێشتریش لە سوورەتی (یونس)دا، باسیکی تایبەتمان کرد دەربارەی
ومحیی، یەکیەک لە مانایەکانی ومحیی، بریتیە لە ئیلهام، خۆی پەرورەدگار
تەنانەت بۆ هەنگ دەفەرموی: ﴿وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ...﴾ النحل، پەرورەدگارت
ومحیی کرد بۆ هەنگ، که مەبەست پێی ئەو فیڕکردنە غەریزییە که خوا
هەنگی وا پراھیناوه: شیلەي گۆلان بمژێو هەنگوین دروست بکات .

کەواتە: ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ﴾، دەگونجی مانایەکی: (أَلْهَمْنَا إِلَيْهِ) بێ، واتە:
خوڕپەمان خستە دلێهوه، واتایەکی دیکەي ئەومیه که خوا فریشتەیهکی ناردبێ
لە شیوهی پیاویکدا خۆی پێشان دابی و گووتی: یوسف! من فریشتەیهکم لە
لایەن خواوه هاتووم، ئاگادارت بکەمەوهو دلتیات بکەمەوه، کاتێک دێ تۆ ئەو
رەفتارە نالەبارە بیری براهەگانت دەخەیهوه، بێ ئەوهی ئەوان هەستی پێبکەن.

که دەفەرموی: ﴿لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهُمْ هَذَا﴾، یانی: هەوالی ئەم رەفتارە، ئەم کارە
خراپە که لەگەڵ تۆیاندا کرد، پێیان دەدەي، ﴿وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾، واتە: لەو کاتەدا که
تۆ ئەو شتەیان پێ دەلێیهوه، ناتناسنەوهو هەست ناکەن که تۆ برایانی، ئەمەیش
هەلبەتە هاتە دی، که لە سوورەتی (یوسف)، ئایەتی (۸۹)دا، خوا دەفەرموی:

﴿قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ يٰيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ﴾، واتە: پێی گوتن:

ئایا دەزانن وەبیرتان دێتەوه، ئەوهی که کردتان بە یوسفو بە برایەکی، لە

كاتىكىدا كە ئىيۈ نەفام بوون؟ كە ئەوۈ جۇرىك لە پۇزش ھىنانەۋەشە بويان، واتە: ئىيۈ ئەو كاتە نەفامو نەزان بوون، ئەگەرنا ئەو كارەتان نەدەكرد .

كەۋاتە: يەكسانە: خۋاى زاناۋ تۈانا لەو كاتەدا، چ ومحىى بۇ كرىبى، بە مانا زاراۋەيىيەكەى ومحىى، واتە: فرىشتەيەكى نارد بى، ياخود ۋەك خورىيەكەى خستبىتتە دلىۋەۋە ئىلھامى بۇ كرىبىۋ بەرچاۋ پرونىيەكى دابىتتى، بە شىۋەيەك لە شىۋەگان، ئەمە لە ھەردوو حالاندا دلتياكردنەۋەى خوا بوۋە بۇ يوسوف عليه السلام كە لەو بىرەدا نافەوتبىۋ، چاويشت بە برايەكانت دەكەۋىتەۋەۋ، ھەۋالىشىان پى دمدەۋى، ئەو شتەشيان دەخەيەۋە بىر، لە حالىكىدا كە ئەۋان تۇ نانسەن، ئنجا بە دلتيايىيەۋە ئەۋەى خوا فەرموۋى، لە ئايەتى (۸۹)دا باسكراۋە، كە رىك خوا چۋنى فەرموۋە، بەۋ شىۋەيە ھاتۋتە دى .

مەسەلەى شەشەم : لە شەۋداۋ بە گريانەۋە گەرانەۋەى كۈرەكانى يەعقوبوب بۇ لايۋ، ھەۋال پىدانى كە لە كاتى پىشېر كەۋ غارغارىندا ابە ئەسپەكانيان، يان بە حۋشترەكانيان، يوسوفيان لە لاي كەلۋ پەلەكەيان جىپىشتەۋەۋ، گورگ ھاتەۋەۋ خواردوۋەتەۋ، تىبەلسۈنى خۋىنى درۋش لە كراسەكەى :

ۋەك خوا فەرموۋىتەۋ: ﴿ وَجَاءَ وَ آبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ ﴿١٦﴾ قَالُوا يَتَابَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَقِ وَ تَرَكَنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتْعِنَا فَآكَلَهُ الذِّئْبُ وَ مَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ ﴿١٧﴾ وَجَاءَ وَ عَلَى قَمِيصِهِ يَدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَ اللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ ﴾ .

تۈيۋىنەۋەۋ شىكردنەۋەى نەم سەن نايەتە بەپىزە لە ھەۋت بېرگەدا :

(۱) - ﴿ وَجَاءَ وَ آبَاهُمْ عِشَاءً ﴾، دممەۋ خەۋتەن ھاتنەۋەۋ بۇ لاي بابيان، (العِشَاءُ: وَ تَ غَيْبُوبَةُ الشَّفَقِ الْبَاقِي مِنْ بَقَايَا شِعَاعِ الشَّمْسِ بَعْدَ غُرُوبِهَا) (عِشَاءُ)، ئەۋ كاتەيە كە سووراييەك كە لە تيشكى خۇر پەيدا دەبى، دۋاى ئەۋەى كە خۇر

www.alibapir.net

(نَسْتَبِقُ: إِفْتِعَالٌ مِنَ السَّبَقِ وَهُوَ هُنَا بِمَعْنَى التَّسَابُقِ)، (نَسْتَبِقُ) لەسەر کیشی (إِفْتِعَال)ە، کە مەبەست پێی پێشبرکێ و غارغارینە بە وڵاخەکانیان، ئنجا ئەگەر ئەسپ بوون، ئیستر بوون، حوشتەر بوون، گویدریژ بوون، گرنگ ئەو مێه پێشبرکێیان پێکردوون، واتە: لە حالیکدا کە ئێمە پێشبرکێ و غارغارینمان دەکرد .

(۴) - ﴿ وَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتْعَا ﴾، یوسفمان لەلای کەل و پەلەکانمان بەجێهێشتبوو، دیارە لەبەر ئەوەی گچکە بوو، نەیتوانیوە پەلەکانمان و پێشبرکە بکات، گوتووین: ئاگات لە کەلوپەلەکان بێ، (الْمَتَاعُ: مَا يُتَمَتَّعُ بِهِ وَالْمُرَادُ هُنَا ثِقَالَةُ مِنَ الثِّيَابِ وَالْأَنْيَةِ وَالذَّهَبِ)، (متاع): هەر شتیکە کە کاتی لەگەڵ بگوزەری ئێ و سوودو بەهرە لێ وەرگیری، ئێرەدا مەبەست پێی ئەو شتە قورسانە مێه کە نەیتوانیوە لەگەڵ خۆیان بەرن، لە جل و بەرگ و قاپ و قاچاغ و زادو زەخیرە و تووشوو، کە پێیان بوو.

(۵) - ﴿ فَأَكَلَهُ الذَّيْبُ ﴾، گورگ خواردی، وەک پێشتر گوتمان: (أَل) ئەلیفو لامی سەر (الذَّيْبُ)، بۆ جینسە، واتە: جینسی گورگ، ئەک مەبەست پێی گورگیکی دیاریکراو بێ.

MediaAmeerOffice

علي باپير / AliBapir

archive.org/details/@alibapir

www.alibapir.net
 بۆ ئۆنە کۆمەڵایەتیەکان

علي باپير / AliBapir

 AliBapir

 علي باپير / AliBapir

 علي باپير / AliBapir

راکەباندنی مەکتەبی ئەمیر

باسک لە بارە ی پیشبرکە (مسابقە)وە

فەرموودمیەکی پیغمبەر ﷺ لەو بارەو هەیه که دەفەر موی: { لَا سَبَقَ إِلَّا فِي خُفٍّ أَوْ نَصْلٍ أَوْ حَافِرٍ }، { أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقَمٍ: (۷۴۷۶)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرَقَمٍ: (۲۵۷۴)، وَالتِّرْمِذِيُّ بِرَقَمٍ: (۱۷۰۰) وَقَالَ: حَسَنٌ، وَالتَّسَائِيُّ بِرَقَمٍ: (۳۵۸۹)، وَابْنُ مَاجَهَ بِرَقَمٍ: (۲۸۷۸) وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ }.

واتە: دروست نیە پیشبرکە بکری، مەگەر بە حوشتەر، یاخود بە تیر (تیرئەندازی)، یاخود بە یەك سم، (واتە: وڵاخەبەرزه)، واتە: تەنیا لەوانەدا دەکری، هەلبەتە ئەو کاتە بە گشتی ئەوانە هەبوون پیشبرکەیان پێبکری، یان تیرئەندازی بوو، یان بە سواری حوشتەر غارغاریتیا گەردو، یان بە سواری ئەسپ و یەك سم و ئەوانە بوو، ئەگەر نا مەبەست ئەو فیه که بە غەیری حوشتەر وڵاخەبەرزه، پیشبرکە دروست نەبی، ئیستا بە سەیارە، بە فرۆکە، بە ماتۆر و پاسکیل، بە گەشتیی و بە بەلەم، بە دلنیا ییەو ئەو ئامرازانە ئەو کاتە نەبوون، پیغمبەر ﷺ ئەو چەند نموونە ی هینا و نەو، بۆ ئەو هی شتی دیکەشیان قیاس بکریتە سەر، که دوایی پەیدا دەبن .

نُجَا لِيْرَهْدَا (قُرْطُبِي) دَهْلِي: { وَقَدْ زَادَ أَبُو الْبُخْتَرِي الْقَاضِي فِي حَاثِثِ الْخَفِّ وَالْحَافِرِ وَالنَّصْلِ (أَوْ جَنَاح) وَهِيَ لَفْظَةٌ وَضَعَهَا لِلرَّشِيدِ، فَتَرَكَ الْعُلَمَاءُ حَاثِثَهُ لِذَلِكَ وَلِغَيْرِهِ مِنْ مَوْضُوعَاتِهِ، فَلَا يَكْتُبُ الْعُلَمَاءُ حَاثِثَهُ بِحَالٍ }^(۱).

واتە: قازی ئەبولبوختوری (دیارە یەگیك بوو لەو جوړە بە ناو زانیانە ی که لە دەوری دەسەڵاتداران و شتیان بۆ رەشەرە دیخن و، فتوای هەلەیان بۆ دەدەن و، بە هەوای وان هەلدەپەرن)، وشە ی (أو جناح) ی خستە گەل ئەو فەرموودمیە (لَا سَبَقَ إِلَّا فِي خُفٍّ أَوْ نَصْلٍ أَوْ حَافِرٍ)، ئەو ئەو وشە ی بۆ زیاد کرد

(أَوْ جَنَاحٍ)، واته: خاوون بال، دهلی: له بهر نه وهی هاروونه رهشید گوتری هه بوون، پیی خووش بووه که پیشبرکه به گوتران بکات، نهویش هه لسا نه م (جناح) دهشی بو هاروونه رهشید زیاد کرد، له بهر نه وه زانایان نه وه فرمودانهی که نه وه کابرایه (قاضي أبو البختري) گپراونی هوه، وازیان لیّه یاناون، له بهر نه وه له بهر نه وهی شتی دیکه شی هه لسه ستوه، هه ر بویه زانایان به هیج شیوهیه که ریوایه ته کانی نه ویان نه نووسیون، به لکو من له سه رچاوهی دیکه دا خویندومه ته وه که هاروونه رهشید دواي نه وهی که نه بول بوختوری رویی، زانی که له بهر وی دهستکاری نه وه هه دیسهی کردوه گوتی: بئین نه وه گوترانه هه موویان سه ربړن، چونکه به هوی نه وه گوترانهی منه وه بوو که نه وه کابرایه دهستکاری نه وه فرمودمیهی پیغه مبه ر ﷺ ی کرد، ئیدی هه موو گوتره کانی سه ربړی، که دیاره له وه هه لویسته دا، هاروونه رهشید له قازییه که مسولمانترو له خواترستر بووه، زیاتر سوور بووه له سه ر نه وهی دین تیکنه دری و وه ک خوئی بهیلدریته وه.

هه ر له باره ی پیشبرکه وه، نه م فرمودمیهش هه یه: { عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ كَانَ لِنَبِيِّ ﷺ نَاقَةٌ تُسَمَّى الْعُضْبَاءَ لَا تُسَبِّقُ، فَجَاءَ أَعْرَابِيٌّ عَلَى قَعُودٍ فَسَبَقَهَا، فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ حَتَّى عَرَفَهُ، فَقَالَ: حَقٌّ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يَرْتَفَعَ شَيْءٌ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا وَضَعَهُ }، { أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (۶۵۰۱)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرَقْم: (۴۸۰۵)، وَالنَّسَائِيُّ فِي الْكَبَرِيِّ بِرَقْم: (۴۴۳۳) }.

واته: نه نهس خوا لیی رازی بی، دهلی: پیغه مبه ری خوا ﷺ خوشتره مییهیه کی هه بوو پیی دهگوترا: (عُضْبَاءَ) که هیج خوشتریک پیشی نه ده که وته وه، زور خیرا بوو، هه رمییکی خیله کی هات سواری خوشتریک بوو که به که لکی سواری دهات، (چونکه هه موو خوشتریک به که لکی سواری نایه) و، پیشبرکه ی کرد له گه ل نه وه خوشتره ی پیغه مبه ردا ﷺ و پیشی که وته وه، نه وهش له سه ر مسولمانان قورس بوو، هه تا پیغه مبه ر ﷺ هه ستی پیکرد (که پییان ناخووش بوو)، بویه پیغه مبه ر ﷺ فرموی: نه وه هه قیکه له سه ر خوا، (واته: خوی دادگه ر ویستی وایه) که هیج شتی که بهرز نابیته وه له دنیا دا، مه گه ر نزمی دهکاته وه.

يانى: ئەو حوشترەى مەن لەبەر ئەۋەدى پېتانوابوو ھىچ حوشترىك پېشى ناگەۋىتەۋە، حوشترى ئەو غەربە خىلەگىيە ھاتو پېشى گەۋتەۋە، چونكە نابى ھىچ شتىك بەرزىي رەھاو پېشكەۋتنەۋەدى رەھاى ھەبى، دروستكراۋەكان ھەموۋيان لە ئاستى يەگدان، ئەو پېشى ئەو دىگەۋى، ئەو پېشى ئەو دىگەۋىتەۋە، بەرزىي رەھا تەنبا بۇ خۋاى بەرزو بى ۋىنەيە .

(۶) - ﴿وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ﴾، تۆش بۇ ئىمە بە راست دانەر نى، ھەرچەندە راستگۆش بىن.

(أبو جعفر الطبري)^(۱) دەلى: ئەو رستەيە دوو ماناى ھەلە دىگەيەنى: گە مەبەست نىن :

يەكەم: ﴿وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ﴾، ئىمە ئەگەر لە راستانىش بىن تۆ برۋامان پى ناگەى، واتە: بەلام ئىمە لە درۋزنانىن، گە بە دلتىايىەۋە مەبەستىان ئەۋە نەبۋە، واتە: ئەم مانايە ھەرچەندە رۋالەتى رستەگە دىگەيەنى، بەلام مەبەست نىە لىرەدا.

دووم: ﴿وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ﴾، واتە: ئەگەر ئىمە لەگەلىشتدا راست بگەين، تۆ ھەر بە راستمان دانانى، گە ئەمەش لىرەدا مەبەست نىە، چونكە بە دلتىايىەۋە، ئەگەر ئەۋان لەگەل بابيان راستىان كىرەبايە، بابيان بە راستى دادەنەن.

ئەدى مەبەست چىيە؟ مەبەست پى ئەۋ مانايەيە: (وَمَا أَنْتَ تُصَدِّقُنَا وَلَوْ كُنَّا مِنْ أَهْلِ الصِّدْقِ الَّذِينَ لَا يُتَّهَمُونَ، سُوءَ ظَنِّكَ بِنَا)، تۆ ئىمە بەراست دانانى، ھەرچەندە ئىمە خاۋەن راستىيەك بىن گە تۆمەتبارىش ناكىيىن، چونكە تۆ گومانى خراپمان پى دەبەى.

هەلبەتە لێردا ئەو پەنەندە عەرەبییەیان بەسەردا دەچەسپێ، کە دەڵێ: (يَكَاذُ الْمُرِيبُ أَنْ يَقُولَ: خُنُونِي)، بابای گومانلێکراو خەریکە بڵێ: وەرن بمگرن، من ئەو خراپەییەم کردووە، ئنجا دزییە، خراپەییە، هەر شتێک هەیە، ئەوانیش هەر لەرپۆوە گوتووینانە: تۆ ئێمە بە راست دانانی، ئەگەر ئێمە خاوەنی راستیش بین، بۆچی؟ چونکە لە قوولایی نەفسی خۆیاندا زانیویانە کە درۆ لەگەڵ بابیان دەکەن، بابیشیان وا بە ئاسانی کلاوی ناچیتە سەر، هەموو پیغەمبەرەکان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) لە لووتکەیی ھۆشیاریی و عەقل و شارەزایی و بلیمەتیی و زیرەکیی دابوون، بەلام زۆرجار نەجابت و نەزاگەت و ئەدەبی پیغەمبەرەکان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، ناچاری کردوون شتێک کە دەشرانن وانیە، خۆی لێ بێدەنگ بکەن، یان پشت گوێی بخەن، یان چاوپۆشیی لێبکەن، بەرانبەرەگەشیان کە لە هەمیانەیی خۆیدا گوێزی ژماردووە، وایزانێوە ئەو پیغەمبەرە سادەییەو، توانیویانە فیلی لێبکەن و هەڵی خەڵەتین .

(۷) - ﴿وَجَاءُوا عَلَى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ﴾، خۆینێکی درۆشیان لە کراسەگەیی هەلسوو، لێردا دەڵێ: (وَصِفَ الدَّمُ بِالْكَذِبِ، وَصَفَ الْمَصْدَرُ، وَالْمَصْدَرُ هُنَا بِمَعْنَى الْمَفْعُولِ، كَالْخَلْقِ بِمَعْنَى الْمَخْلُوقِ، أَي: مَكْنُوبٍ، كَوْنُهُ دَمٌ يُوسَفُ الْعَلِيلَةُ، إِذْ هُوَ دَمٌ جَدِي فَهُوَ دَمٌ حَقًّا، لَكِنَّهُ لَيْسَ الدَّمُ الْمَرْعُومُ)، واتە: خۆینێک کە درۆی تێدا کراوە .

وشە (دَم)، لێردا کە بە (كَذِب) - کە چاوەگە - وەسف کراوە، لێردا ئەو چاوەگە مەبەست پێی (مَفْعُول)ە، یانی: (دَم مَكْنُوبٍ)، وەك: (خَلْق)، بە مانای (مَخْلُوق) دێ، واتە: دروست کراو، بۆچی؟ چونکە ئەو خۆینە درۆ بوووە نەدەبوو بڵێن: خۆینێ یوسوفە، خۆینێ کاریلەییەك بوو، یاخود بەرخۆلەییەك بوو، سەریان برپووە، واتە: خۆین بوو، بەلام ئەو خۆینە نەبوو کە ئەوان گوتووینانە: کە خۆینێ یوسوفە، بۆیە خوا دەفەرموێ: ﴿بِدَمٍ كَذِبٍ﴾، خۆینێکی درۆ .

مەسەلەى ھەوتەم و گۆتایى : وەلامدانەوھى یەعقووب بەوھ کە : نەفستان کردەوھ یەکی بۆ جوان کردوون و ئەنجامتان داوھ، منیش بە جوانیى خۆم ڕادەگرم، پەناش بە خوا دەگرم لە بەرانبەر قسە کانتاندا :

چەند بە نەزاگەت و ئەدەب و وشەى جوان، وەلامى ئەو ھەلۆیستە خراپەى کۆرەکانى دەداتەوھ !

﴿ وَجَاءُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴾ (۱۸)

لە سەن بڕگەدا، ئەو وەلامەى یەعقووب دەخەینەروو :

(۱) - ﴿ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا ﴾، (یەعقووب) فەرمووی : بەلکو نەفستان کاریکی بۆ جوان کردوون.

نازانى ئەو کارەى کە نەفسیان بۆى جوان کردوون، چییە؟ بەلام دەزانى ئەنجامەکەى دوورخستەوھى یوسوف، بۆیە دەفەرموی : ﴿ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ ﴾، بە نەزانراوى دەیهێلێتەوھ، (التسويل: التسهيل وتزيين النفس ما تحرص على حصوله)، (تسويل): بە مانای ئاسان کردن و جوان کردنى نەفسە بۆ شتێک کە سوورە لەسەر ئەنجامدانى، کە دەفەرموی : ﴿ أَمْرًا ﴾، مەبەست پێى شتێکی نەزانراوھ : نازانى گۆشتووێانە، فرۆشتووێانە، دووریان خستۆتەوھ، چیان لێکردوھ؟

(۲) - ﴿ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ﴾، واتە: گاری من بریتىە لە خۆراگرتنیکی جوان.

(الصَّبْرُ الْجَمِيلُ: أَلَّا تَشْكُو إِلَى أَحَدٍ)، خۆراگریی جوان، خۆراگریی باش و پەسەند، ئەوھى: کە تۆ سکالای خۆت لەلای کەس نەکەى، وەك لە سوورەتى یوسوف، لە ئایەتى (۸۶)دا، یەعقووب عليه السلام دەفەرموی : ﴿ قَالَ إِنَّمَا أَشْكُوا بَنِي

وَحُرِّفَ إِلَى اللَّهِ ﴾، بیگومان من تەنیا ئەو خەم و خەفەت و دناپەرھەتییەى خۆم

(که دهبی بلا و بکریته وه)، نهو په ژاره و خه مبارییه ی خوّم، ته نیا بو لای خوا سکالا دهگه م، که دهلی: ﴿فَصَبْرٌ جَمِيلٌ﴾، یانی: (فَشَأْنِي وَدَيْدَنِي صَبْرٌ جَمِيلٌ)، حالی من و کاری من، بریتیه له خوږاگرییه کی جوان .

(۲) - ﴿وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ﴾، واته: ههر خواش په نا پیبراو له سهر نه وهی که دهیلین، واته: ههر په نا به خوا دهگرم له بهرانه بهر نه وهدا که دهیلین، ته ماشا بکه ن! چهند به نه دمه، نافه رموی: (عَلَىٰ مَا تَكْذِبُونَ)، دهشزانی درو دهگن، له وهدا که گوتوو یانه، به لام به ته عبیریک هی ناویه تی، که شایسته ی پیغه مبه رانه (عليهم الصلاة والسلام) .

لیرهدا ئماژه بهم دهقه بکهین باشه، که دهفه رموی: {اَتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ يَنْظُرَ يَنُورُ اللّٰهُ}، {أَخْرَجَهُ الطَّبْرَانِيُّ بِرَقْم: (۷۴۹۷)}، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ، قَالَ الْهَيْثَمِيُّ: إِسْنَادُهُ حَسَنٌ}.

واته: خوټان له وردبینی و په نهان بینی ئیماندار بیاریزن، چونکه به رووناکی خوا، د پروانی .

دیاره یه عقوب عليه السلام و هه موو پیغه مبه ران (عليهم السلام) له هه موو کهس زیاتر خاوه نی فیراسه تو ورونبینی و وردبینی و په نهان بینی بوون .

هه روهما به بو نه ی نه وه وه که یه عقوب عليه السلام دهفه رموی: ﴿وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ

عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ﴾، نه م فه رموو دمه یه دینین: {تَعَوُّذُوا بِاللّٰهِ مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ، وَدَرْكِ الشَّقَاءِ، وَسُوءِ الْقَضَاءِ، وَشَمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ}، {أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (۶۲۴۲)}، وَالْحَمِيدِيُّ بِرَقْم: (۹۷۲)، وَمُسْلِمٌ بِرَقْم: (۲۷۰۷)، وَأَبُو يَعْلَىٰ بِرَقْم: (۶۶۶۲)، وَابْنُ حِبَّانَ بِرَقْم: (۱۰۱۶)}.

واته: په نا به خوا بگرن له به لایه ک که نارحه تتان دهکاتو، له وه که به دبه ختی و بی مرادی تان توو شبی و، له وه که بریاری خراپتان له باره وه بدری و، به لای خراپتان به سه ربی و، له وه که دوژمن پیټان خو شبی .

هەر وەها لەوبارەووە کە خۆی کارزان بەندە چاکەکانی خۆی تاقی دەکاتەووە و مەرج نیە ئەوەی کە بەسەر یەعقوب عليه السلام دا هاتووە، سزای خوا بێ، وەك پێشتریش باسمان کرد، لەسەر ئەو کە: - وەك کۆرەکانی دەعوایان کردووە - یوسف و بنیامینی بەسەر ئەواندا هەلبژاردبن! وەك هەندیک لە تۆیژمەرەوانی قورئان ناماژمیان پێداووە، بێئەووەی بیر لەووە بکەنەووە، کە ئەووە جۆریکە لە تانەدان لە عیصمەت و پارێزراویی پێغەمبەرەکان لە گوناھەکان، کە بیگومان ئەگەر بابێک جیاوازی یخاتە نیوان کۆرەکانی و هەندیکیان بەسەر هەندیکیاندا هەلبژێری، ئەووە نادادگەرییە و زوڵمە، زوڵم و نادادگەرییش لەگەڵ پایەیی بەرزە پێغەمبەرەکاندا ناگونجی، لەوبارەووە ئەم فەرموودمە دیئین :

{ وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِذَا أَحَبَّ قَوْمًا ابْتَلَاهُمْ ، فَمَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَا ، وَمَنْ سَخِطَ فَلَهُ السُّخْطُ } ، { أَخْرَجَهُ التَّرمِذِيُّ برقم : (۲۳۹۶) ، وَقَالَ : حَسَنٌ غَرِيبٌ ، وَأَبْنُ مَاجَهَ برقم : (۴۰۳۱) ، وَالبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ برقم : (۹۷۸۲) قَالَ الْأَلْبَانِيُّ : حَسَنٌ } .

واتە: بیگومان خۆی بەرز ئەگەر کۆمەلێکی خوشویستن، تاقییان دەکاتەووە، ئێجا هەر کەسێک رازی بوو، ئەووە خوا لێی رازی دەبێ، هەر کەسێک توورە بوو، توورەیی بۆ دەبێ، خوا لێی توورەدەبێ .

چونکە مادام خوا ئەوانەیی کە خۆشی بوین، تاقییان دەکاتەووە، دەبێ تۆ دلت خۆش بێ بە تاقیکردنەووەکە، لەو روووەوە کە تاقیکردنەووەی خواوە.

وەلامی پرسیاریکی گرنگ

ئایا کۆرەکانی یەعقوب ﷺ هەموویان پێغەمبەر بوون؟

لێرەدا بە باشی دەزانم لە گۆتایی ئەم دەرسەماندا، وەلامی پرسیاریکی گرنگ
بەدینەوه :

ئایا کۆرەکانی یەعقوب ﷺ هەموویان پێغەمبەر بوون؟

زۆرێک لە توێژەرەوانی قورئان گوتووینە: کۆرەکانی یەعقوب ﷺ هەموویان
پێغەمبەر بوون، چونکە خوا ﷻ بە لای کەمەوه لە سێ شویئێ قورئاندا: (الأسباط) ی
لە ریزی پێغەمبەران دا هێناون :

۱/ لە سوورەتی (البقرة) ئایەتی (۱۳۶) دا، خوا دەفەر موی : ﴿ قُلُوا ءَامَنَّا بِاللّٰهِ

وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَيَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ وَمَا
أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ
وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ۝ ﴾

واتە: بڵێن: بپروامان بە خوا هێناوه و بەوهی کە بۆ لامان دابەزێنراوه، بەوهی
کە بۆ لای ئیبراھیم و ئیسماعیل و ئیسحاق و یەعقوب و (أسباط)، دابەزێنراوه،
بەوهی کە بە مووسا و عیسا دراوه، بەوهی کە بە پێغەمبەران دراوه، لەلایەن
پەروردگارینەوه، جیاوازی ناخەینە نیوان هیچ کامیان، ئێمە بۆ خوا
ملکەچین .

۲ / لە سوورەتى (ال عمران)، ئايەتى (۸۴)دا، دەفەرموئ: ﴿قُلْ ءَامَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ ...﴾.

۳ / لە سوورەتى (النساء)، لە ئايەتى (۱۶۳)دا، دەفەرموئ: ﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَىٰ نُوحٍ وَالنَّبِيِّنَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ﴾.

ئىنجا ئايا ئىھم ئايەتەنە، ھەك پروونكەرەوانى ماناۋ مەبەستەكانى قورئان زۆربەيان گوتوويانە، بەلگەن لەسەر ئەو ھەك ھەر دوازدە كۆرەكەى يەعقوب، يوسوف ئەو ديارە، بەلام يازدەكەى دىكەش ھەموويان پيغەمبەر بوون ؟ لە ھەلامدا دەلييم: نەخىر، بەم سى بەلگەيە :

يەكەم: ليەردا كە خاى زانا (أسباط) لە ريزى پيغەمبەرەندا دىنى، واتە: لەو دوازدە تيرەو ھۆزانەى بەنى ئيسرائىلدا، پيغەمبەرەن ھەبوون، كەسانىك بوون كە ومحييان بۆ ھاتو، چونكە (أسباط)، كۆى (سَبَط)ە، واتە: تيرەو ھۆز، ئىنجا دوازدە ھۆز (سبط)ەكان، لە كۆرەكانى يەعقوب پەيدا بوون، واتە: لە نيو (أسباط)دا، پيغەمبەرەن بوون، ئەگەرنا بيگومان عەشیرەتەكە ھەمووى نابيەتە پيغەمبەر، كەواتە: لە ھەچەى ئەو دوازدە كۆرەندا، پيغەمبەرەنىك بوون، ئەويش مەرج نيە لە ھەموويان، ئىنجا ئەگەر گریمان لە ھەمووشيان بن، گرنگ ئەومىە كە لە ھەچەى وان پيغەمبەرەن پەيدا بوون، نەك خودى خۆيان، (ئەو كۆرەنە)، چونكە ھەك گوتمان: وشەى (أسباط)، كۆى (سَبَط)ە، كە بە ماناى تيرەو ھۆز دى، نەك بە ماناى تاكيك، واتە: لەو تيرەو ھۆزانەى كە لە يەعقوب ومپاش كەوتوون، پيغەمبەرەن بوون.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

www.alibapir.net

دەرسى سېيەم

پېناسەي ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان چوار (۴) ئايەت لە خۆي دەگرئ، ئايەتەكانى: (۱۹ تا ۲۲)، ئىنجا ئەم دەرسەمان ئاللقەي دووھى بەسەرھاتى يوسوف عليه السلام دىخاتەر وو، كە تىيدا باسى ھاتتى كاروانىك و، ھەلگرتنەھى يوسوف و، دەرھىتانى لە بىر، پاشان بە نرخیكى كەم فرۆشتتى، كراو، ھەر وھە باسى ئەو كراو كە كرىارەكەي يوسوف خەلگى مىسپ بوو، بە ژنەكەي خۆشى گوتو كە خزمەتى بىكەت، ھەلەبەتە دوايى بۆمان دەرەكەھى كە ئەو نەك ھەر پىاويكى ئاسايى بوو، بەلگە عەزىزى مىسپ بوو، بە پىي ھەندىك سەرچاھ: والى مىسپ بوو، نەك ھاكىمى گەرە، بەلام والى و سەرپەرشتىارى ئەو شارە بوو، ھەندىكىش دەلئىن: وەك لە پەيمانى كۆندا ھاتو، (كان رئيس حرسه)، سەرۆكى پاسەوانەكانى، واتە: وەك وەزىرى بەرگرى بوو، ياخود فەرماندەي سوپا، سوپاسالار بوو .

ئىنجا ئەو پىاھ بە ژنەكەي خۆي گوتو: كە خزمەتى يوسوف بىكەت و پىزى بگرئ، بە ئومىدى ئەھى كە لىي بەھرمەندىن، ياخود بىكەنە كورى خۆيان .

پاشان خۆي كارزان باسى ئەھى كردو كە يوسوفى لە بىرەھە ھىناوئە نىو كۆشك و، پىگەپەكى باشى بۆ رەخساندو، دواترىش كە بالغ بوو و گەپشتو بە قۇناعى پىاھەتى و تىن و تاقەت، خوا ھىكەت و زانىارىي پىداو .

www.alibapir.net

ماناى وشە بە وشەى ئايەتەكان

(دواى ئەوھى يوسوف خرايە نىو بىر) كاروانىك ھات ئاۋ كىشەكەيانىان نارد،
ئەۋىش دۆلچەكەى داھىشت (ە نىو بىرەكە)، گوتى: ئاى موژدە! ئەۋە مىر
منداللىكە، ئنجا ۋەك كالايەك (ى بازركانىى) پەنھانىان كرد، خواش زانايە بەۋەى
كە دىكەن ﴿۱۹﴾ ئنجا بە نرخىكى داشكاۋ، چەند درەمىكى ژمىراۋ، فروشتىان ۋە بە
كەم بايەخىان دانا ﴿۲۰﴾ ئەۋ كەسەش كە لە مىسپ كرى، بە ژنەكەى خۆى گوت:
قەدرى جىگاو پىگاي بگرە، بەئكو سوودمان پى بگەيەنى، يان بىكەينە
رۆلەمان، ئاۋا لەسەر زەمىن (ى مىسپ)دا پىگەمان بە يوسوف دا، بۇ ئەۋەى
(دواتر) لە مانا لىكدانەۋەى خەۋنانى فىر بكەين، خواش بەسەر كارى خۇيدا
بالادەستە، بەلام زۆربەى خەلگى نازانن ﴿۲۱﴾ ئنجا كاتىك (يوسوف) گەيشتە
ھەرەتى لاۋىتىى خۆى، حىكمەتو زانستمان پىداۋ، ھەر ئاۋاش پاداشتى چاكەكاران
دەدەينەۋە ﴿۲۲﴾ .

شىكردنەۋەى ھەندىك لى شەكان

(سَيَّارَةٌ) : (السيارة: القافلة)^(۱)، واتە: كاروانىك، ياخود (الجماعة السائرة) كۆمەلە خەللىك كە بە رېدا برۇن، يان زۇر رېرەۋى بىكەن.

(وَأَرَادَهُمْ) : (ساقىيهم) ئاوكىشەكەيان، (الوارد: الَّذِي يَتَقَدَّمُ الْقَوْمَ فَيَسْقِي لَهُمْ)، (وارد) بە كەسىك دەگوتىرى كە پېش كۆمەلە خەللىك دەكەۋى و ئاويان بۇ ھەلدەكىش.

(فَأَدْلَى دَلْوَهُ) : (دَلَوْتُ الدَّلْوَ: إِذَا أَخْرَجْتُهَا) ئەگەر دۆلچە لى بىرى دەرېنى، دەللى: (دَلَوْتُ)، بەلام (أَدْلَيْتُ الدَّلْوَ: أَي أَرَسَلْتُهَا)، (أَدْلَيْتُ)، واتە: دۆلچەكەم داھىشتە نىو بىرەكە.

(بَبَشْرَى) : ئەى موژدە، (البشارة والبشرى: الخبر السار)، (بشارة وبشرى) برىتىن لى خەبەرى خۇش، كە مەۋق پېستى دەم و چاۋى بە ھۆيەۋە گەش بى.

(هَذَا غُلَامٌ) : ئەمە كوپىزگەيەكە، (الغلام: الابن الصغير) بە كوردى دىللىن: كوپىزگە، يان مېر مندال، كە بە (غلمة) يان (غلمان) كۆدەكرىتەۋە.

(وَأَسْرَوْهُ) : واتە: پەنھانىان كرد، (الإسْرار: خِلَافُ الإِعْلَانِ، السِّرُّ: الْحَدِيثُ الْمَكْتُمُ فِي النَّفْسِ)، (سر) برىتىە لى قسەيەك كە ئىنسان لى دەروۋى خۇيدا دىشارىتەۋە.

(بِضَاعَةٍ) : (البضاعة: قِطْعَةٌ وَافِرَةٌ مِنَ الْمَالِ تُقْتَنَى لِلتَّجَارَةِ، وَأَصْلُهَا مِنَ الْبَضْعِ وَهُوَ الْقِطْعُ مِنَ اللَّحْمِ)، (بضاعة) لى رىشەدا برىتىە لى شتىك كە بۇ

بازرگانىي بەكار دەھيئىڭىز، گرېن و فروشتى پىدەگىڭىز، لە بنچىنەدا لە
(بُضْع) مودە ھاتودە، گە برىتيە لەودە پارچەيەك لە گوشت بېرى.

(وَشْرَوْهُ) : واتە: فروشتىان (الشُّرَاءُ وَالْبَيْعُ يَتَلَازِمَانِ)، (شِرَاء) و (بَيْع) واتە:
گرېن و فروشتىن، پىكە مودە پەيوەستىن، بۇجى؟ (فَالْمُشْتَرِي دَافِعُ الثَّمَنِ وَأَخْذُ
الْمُتَمَّنِّ، وَالْبَائِعُ دَافِعُ الْمُتَمَّنِّ، وَأَخَذَ الثَّمَنِ)، گىرار نىرخ دەداو نىرخ لەسەر
دانراوگە مەردەگىڭىز، فروشيارىش نىرخ لەسەر دانراوگە دەداو، نىرخەگە
مەردەگىڭىز .

(ثَمَنٌ) : (الْثَّمَنُ)، (اسْمٌ لِمَا يَأْخُذُهُ الْبَائِعُ فِي مَقَابِلَةِ الْمَبِيعِ، عَيْنًا كَانَ أَوْ
سِلْعَةً)، (ثَمَنٌ) برىتيە لەودە فروشيار لە بەرانبەر فروشراوگەيدا
مەيدەگىڭىز، ئىجا پارە بى، ياخود گەلوپەل بى (وَهَكَذَا: گەنەم و جوو دەغل و
دان و قوماش) .

(بَخْسٌ) : (نَقْصُ الشَّيْءِ عَلَى سَبِيلِ الظُّلْمِ)، (بَخْسٌ) واتە: گەمكەردنەودە شىئىك
بە ستەم، ناھەق .

(دِرْهَمٌ) : (الدِّرْهَمُ: الْفِضَّةُ الْمَطْبُوعَةُ الْمُتَعَامَلُ بِهَا، جَمْعُهُ دَرَاهِمٌ) (دِرْهَمٌ)
برىتيە لە زىويك گە گرابى بە سەكە، دراوو، مامەلەى پى بىڭىڭىز، گۆيەگەى
(دراھەم) .

(الزَّاهِدِينَ) : (الزَّاهِدُ فِي الشَّيْءِ: الرَّاعِبُ عَنْهُ)، (زَاهِدِينَ) گۆى (زَاهِدٌ)، (زَاهِدٌ)
برىتيە لەودە گەسەك شىئىكى نەو، بەبى بايەخ و گەم تەماشاي بىكات، بۆيە
(زُھِدٌ) واتە: بە گەمگرتن، بە گەم تەماشى كەردن .

(مَثْوًى) : (الْمَثْوَاءُ: الْإِقَامَةُ مَعَ الْإِسْتِقْرَارِ)، (ثَوَاءٌ) واتە: نىشتەجى بوون و
سەقامگىر بوون لە شوئىنىك، (مَثْوًى)، واتە: ئەو شوئىنەى گە ئىتسان لىي
نىشتەجى دەبى .

(مَكَّنًا): پيگه دارمان کرد، دهستپوښتوومان کرد، (مَكَّنْتُهُ مِنَ الشَّيْءِ تَمْكِينًا: جَعَلْتُ لَهُ عَلَيْهِ سُلْطَانًا وَقُدْرَةً)، ئه گهر بگوتري: (مَكَّنْتُهُ مِنَ الشَّيْءِ تَمْكِينًا) واته: وام ليکرد که دهستی به سهریدا برواتو توانای به سهریدا بشکي .

(تَأْوِيلُ الْأَحَادِيثِ): (أَلِ الشَّيْءِ يَأْوُلُ أَوَّلًا وَمَالًا: رَجَعَ، وَالتَّأْوِيلُ: الرُّجُوعُ إِلَى الْأَصْلِ وَمِنْهُ الْمَوْتَلُ لِلْمَوْضِعِ الَّذِي يُرْجَعُ إِلَيْهِ، وَذَلِكَ هُوَ رَدُّ الشَّيْءِ إِلَى الْغَايَةِ الْمُرَادَةِ مِنْهُ)، (أَلِ الشَّيْءِ يَأْوُلُ أَوَّلًا وَمَالًا) واته: گه پايه وه، وشه (تأويل) بریتیه له گه پانه وه بو بنه پرت، ههر بوپه (موئل) بهو شوپنه دهگوتري که خه لک بو لای دهگه پرتیه وه، (تأويل) بریتیه له گه پانه وهی قسه يه که بو ئه وه مه به سته ی که لپی دهوسترئ، واته: سهره نجامی کار، (أَحَادِيثُ) یش کوی (حدیث) ه، (حدیث) لیږدها مه به ست پیی خه ونه، واته: ئه وه قسانه ی که له خه وندا فیږی ئینسان دهگریږو له گه ل ئینساندا دهگوتريږن .

(أَشَدُّهُ): (الأشد: القوة، وقيل جمع شدة أو جمع: شد)، (أَشَدُّ) به مانای هیږو پیږ دی، وه که کورده واری دا ده لئین: گه یشته توغیانی خوی، تافی لاویتی، هه نديکیش ده لئین: (أشد) کوی (شده) یه، هه نديکیش ده لئین: کوی (شد) ه.

(حُكْمًا): (الحُكْمُ والحِكْمَةُ: عِلْمٌ حَقَائِقُ الْأَشْيَاءِ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ وَاجْتِنَابُ ضِدِّهِ)، هه نديکیان (حُکْم) یان لیږدها به حکمهت لیږدا وه ته وه، که بریتیه له ده رک کردن و زانینی حه قیقه ته شته گان و، ئه نجامدانی کرده وهی باش و، خو پاراستن له کرده وهی خراپ، هه نديکیش گوتوویانه: (الحِکْمَةُ: إِصَابَةُ الْحَقِّ بِالْعِلْمِ وَالْعَمَلِ، قِيلَ: مَعْرِفَةُ الْمَوْجُودَاتِ وَفِعْلُ الْخَيْرَاتِ)، حکمهت ئه وه یه که ئینسان له زانیاری و له کرده وهدا، هه ق بیکی، هه نديکیش گوتوویانه: ئه وه یه که ئینسان شته گان بزانی و، کرده وه باشه گان ئه نجام بدات .

هه نديکیش گوتوویانه: (حُکْم) لیږدها به مانای هوکمرانی و بالادهستی و دهستپوښتووی دی .

مانای گشتی ئایەتەکان

خوای ﷻ دواى ئەوەى باسى ئەوەى کرد: چۆن بڕایەکانى یوسف، یوسفیان خستە نیو بیرەو، پاشان گەرانهو لە بابیان و، کراسە خویناویەکەى، کە خوینێکی بە درۆیان تى هەلسوو بوو، بۆیان بڕدەو، بابیشیان گوتى: بەلکو نەفستان شتێکی بۆ جوان کردوون و، من بە شیوەیەکی جوان خۆرا دەگرم، پەنا بە خوا دەگرم لە بەرانبەر ئەوەدا کە دەیلێن، دواى خوای ﷻ دەفەرموی: ﴿وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ﴾، ئنجا کاروانێک هات، ئاو کێشەکەى خۆیانیان نارد، ئەویش دۆلچەکەى داھێشتە نیو بیر، بۆ ئەوەى ئاو هەلێنجی، ﴿قَالَ يَبَشِّرْ هَذَا عُلْمٌ﴾، (دیارە یوسف ﷻ کاتێک ئاو کێشەکە ئەو دۆلچەییەى داھێشتو، چۆتە نیو دۆلچەکەو، یاخود دەستى پێو گرتو و هاتۆتە سەر)، ئەویش گوتوویەتى: ئای مۆژدە! ئەمە کورپزگەییەکە، مێر مندالێکە، ﴿وَأَسْرَوْهُ بِضْعَةً﴾، ئنجا وەك کەل و پەلیکی بازرگانى، پەنھانیان کرد، واتە: نەیانگوت ئەو لە بیریدا دۆزیومانەتەو و دەرمانهیناوە، گوتیان: ئەو کۆیلەییەکی خۆمانەو دیفرۆشین، ﴿وَاللَّهُ عَلَيْهِمْ بِمَا يَعْمَلُونَ﴾، خواش زانیە بەوەى دەیکەن، کە بێن کەسیک بە زولم خراوتە بیرەو، بیکەنە کۆیلە و بیفرۆشن، چونکە بە دلتیایەو یوسف گوتوویەتى: من کورپی یەعقوبیم و بڕایەکانم خستوومیانە نیو بیرەو، هەسوودیان پێبەردووم، حال و بەسەرھاتی خۆی باسکردو، چونکە مێر مندال بوو، بە لای کەمەو دە دوازدە (۱۰ - ۱۲) سائە بوو، بەلام ئەوان گوئیان پێنەداو، وەك کۆیلەییەك فروشتووینە، بۆیە خواى کاربەجى دەفەرموی: خواش زانیە بەوەى کە دەیان کرد.

ئىنجا دەفەر موئى: ﴿وَشَرَّوْهُ بِشَمٍ بَحْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ﴾، ئىنجا بە
نرخىكى گەم، نرخىكى داشكاو فروشتيان، گە برىتى بوو لە چەند درەمىكى
ژمىردراو، ﴿وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ﴾، بە بېيايەخ تەماشايان كرد،
چونكە خوا خويان بوو لە گۆليان بېتەو، دەيانزانی ئەو كورە جوان و نەجىبە،
بى خاوەن نىو، يوسوفىش بە دلتيايەو بەسى خۆى كردو، بەلام ئەو بە
قورئان دا نەهاتو، چونكە ئەو وردەگاريانە پيوست نين، ئەگەرنا ئەويش حال و
بەسەرھاتى خۆى بۆ باسكردوونو، زانيويانە گەسانىك پەيسەرى دەگەنو، وا
باشترە زوو لە گۆل خۆيانى بكەنەو، بۆيە لەلايان گەم بايەخ بوو، خوا
خويان بوو، زوو لە گۆليان بېتەو، ئىدى بە نرخىكى گەم فروشتوويانە،
﴿وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِّصْرَ لِامْرَأَتِهِ﴾، ئەو پياوھى گە لە مىسر كرى، لىرەدا
خوای زانا ئەو پياوھ نانسىنى، چونكە ھونەرى بەسەرھاتو چىرۆك گىرپانەو،
وايە گە تۆ چاوەرپى بى، ئەو شتەى مەبەستتە دوايى بۆت ھەل بى، ئەو پياوھ
دەبى كى بى؟ كى نەبى؟ لە ئايەتەكانى دوايى دا باسى دەكات، گە ئەو پياوھى
كە لە مىسر يوسوفى كرى، عەزىزى مىسرە.

ئەو پياوھى گە لە مىسر كرى، بە ژنەگەى خۆى گوت: ﴿أَكْرِمِي مَثْوَاهُ﴾،
پېز لە جىگاو پىگاگەى بگرە، ديارە ئەگەر پېز لە جىگاو پىگاگەى بگىرى (لە
شوئنى پشوووانى)، بە دلتيايەو دەبى خۆى زياتر پېزى لى بگىرى! ﴿عَسَى أَنْ
يَنْفَعَنَا أَوْ نَخْذَهُ وَلَدًا﴾، بەلكو سوودمان پىبگەيەنى، ياخود بىكەينە رۆلەى
خۆمان .

خوا دەفەر موئى: ﴿وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ﴾، ئىدى بەو شىوھى
يانى: ھەك چۆن لە بىرمان دەرھىنا، ھەر بەو شىوھىش يوسوفمان كردە خاوەن
پىگە لە زەويدا، لەسەر زەمىنى مىسردا، لە بىرەو ھىنامانە نىو كۆشك، لە
قەبرەو ھاتە نىو قەصر، ﴿وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ﴾، ئىنجا بۆ ئەوھى لە
مانا لىكدانەوھى خەونانى فېربكەين، يانى: ئەو ھەموو زەمىنە سازىيە، بۆ ئەو

چەند مەسەلەيەكى گىرگ

مەسەلەيەكەم : ھاتنى كاروانىك، ناردنى ئاوكىشەكەيان، دەرھىنانە ھەي

يوسوف لە بىرو، پەنھاتكردننى ۋەك كالايەكى بازارگانىي:

ۋەك خـوا دەفەر مـوئ: ﴿ وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ قَالَ

يَبْشُرِي هَذَا غُلْمٌ وَأَسْرُوهُ بَضْعَةَ وَلِلَّهِ عَلَيْهِ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿ ۱۹ ﴾

شىكردەنە ھەي نەم نايەتە لە ھەشت بىرگەدا :

(۱) - ﴿ وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ ﴾، واتە: كاروانىك ھات، يانى: دواى ئەو ھەي يوسوف

خراوەتە بىرو براىەكانى پۇشتن، نازانين چەندى پېچووە؟ چەند سەعات؟
يان شەوئىك، يان پۇژىك، يان گەمتر، يان زياتر، ديارىي نەكراوە، گىرگ
ئەو ھەي دواى ئەو براىەكانى پۇشتون بە ماو ھەك، كاروانىك ھاتو .

ئىجا ئايا ئەو كاروانە لە كوئو ھاتوون؟ كى بوون؟ ئىمە دواىي تىشكى
زياترى دەخەينە سەر، واش پىدەچى كۆمەئىكى عەرەب بووبىن و لە
مەدەنە ھاتىن، ۋەك لە پەيمانى گۇندا ھاتو .

(۲) - ﴿ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ ﴾، ئىجا ئاوكىشەكەي خۇيانيان نارد، (الْوَارِدُ: الَّذِي

يَتَقَدَّمُ الْقَوْمَ فَيَسْقِيهِمْ)، (وارد) بە كەسك دەگوترى كە دەچىتە سەر
ئاو، يان كەسكە پىش ئەو كۆمەلە خەلكە دەكەوئ كە لەگەلئان دايە
كە ئاويان بۇ ھەلكىشى بۇيان بىنى، ئەگەر بىرە بۇيان ھەلكىشى،
ئەگەر كانىي و سەرچاوە ھەي، ئەو دەفرو شتانەي كە پىيانە، بۇيان پىر بكات
لە ئاو .

(۳) - ﴿فَأَدْلَى دَلْوَهُ﴾، واتە: ئىنجا دۆلچەكەى داھىشت، دۆلچەكەى، شۆر كىردەوہ بۆ بنى بىرەكە، چۈنكە ئاۋ لە بنى بىر دايە .

(الإدلاء: إرسال الدلو في البئر لنزع الماء)، (إدلاء): برىتيه له شۆر كىردەوہى دۆلچە بۆ بنى بىر، بۆ ھەلگىشانى ئاۋ .

ئەگەر بگوتىرى : (دلى دلو)، واتە: دۆلچەكەى ھەلگىشاىەوہ، بەلام: (أدلى دلو)، واتە : دۆلچەكەى شۆر كىردەوہ، (دلو)ش بە كوردىي (دۆلچە)ى پىدەللىن، بە ەپمىيى ئاۋا پىناسەيان كىردەوہ: (ظرف كبير من جلد مخيط)، دەفرىكى گەورەيە لە پىست دووراوہ، كە لە شىۋەى قاپىكى گەورەدا، يان لە شىۋەى كىرىەكى گەورەدا، دروستكراوہ، بۆئەوہى ئاۋەكەى لى نەپزى كە دىتەوہ سەرى .

(۴) - ﴿قَالَ بَشَرِي﴾، گوتى: ئەى موژدە! يانى: ئەى دلخۆشىى و موژدە ! وەرە بۆ لای من، ئەو شتە چاكەم بە نىسب بوو، (شُبَّهَتِ الْبَشَرَى بِالْعَاقِلِ الْغَائِبِ، فَتَوَدَّى)، لىردە موژدە وەك بابايەكى عاقل كە لەوى نىە، ناديارە، بەوہ چوئىراوہ بانگكراوہ، ئەگەرنا لە بنەپەتدا مەبەست پىي: دلخۆش بوو، شادمان بوو، كە ئەو متدالە جوانەى لەو بىردەا بىنيەوہ .

ئىنجا ديارە كە دۆلچەكەى داھىشتوہ، يوسوف چۆتە نىۋى، يان خۆى پىۋەگرتوہ، بەلام خۆى پەرورەدگار ئەو وردەكارىيانە باس ناكات، لەبەر ئەوہى بە ەقل و سەلىقە ديارن، ھەر شتىك كە ەقل مرقۇ پەى پى ببات، خۆى شارەزا بە پىۋىستى نازانى باسى بكات، كاتىك كە بەسەرھاتىك دەگىرپىتەوہ، ياخود بابەتىك باس دەكات، چۈنكە بە ەقل زانراوہ كە دۆلچەكەى داھىشتوہ، يوسوف دەستى پىۋە گرتوہ، ياخود چۆتە نىۋ دۆلچەكە ئەگەر جىگای بوۋىتەوہ، ياخود دەستى بە پەتەكەوہ گرتوہ پىي ھاتۆتەوہ سەرى.

(۵) - ﴿ هَذَا غُلَامٌ ﴾، (الْغُلَامُ)، (مَنْ سِنَّهُ بَيْنَ الْعَشْرِ وَالْعَشْرِينَ)، (غُلَامٌ):
 کەسێکە تەمەنی لە نیوان دە (۱۰) بۆ بیست (۲۰) ساڵ دابی، بەلام هەندێک
 دەلێن: (غُلَام)، ئەوێکە کە نەگەیشتیته قوناغی بالغ بوون، واتە: سێزدە
 چواردە ساڵ، بە کوردیی پێی دەلێن، مێر مندال، گرنگ ئەوێکە (غُلَام)، زیاتر
 بە نێرینەیهک دەگووترێ، کە بالغ نەبووبی، بۆیە ئەوانەى گوتووین: (الْغُلَام: مَنْ كَانَ سِنَّهُ بَيْنَ الْعَشْرِ وَالْعَشْرِينَ)، پێم دوورە، بەلێ راستە جارى وا
 هەیه بە هی گەورەتریش گوتراوە: (غُلَام)، بەلام بە نیشانەکان ئێمە
 دەزانین کە یوسف لەو کاتەدا کە خراوتە نیو بیر، بالغ نەبوو و بچووک
 بوو، چونکە دواى ئەوێکە لە گۆشکی عەزیزی میسردا نیشتەجێ دەبی و خوا
 لەوێ دەیحەوینێتەو، ئتجا دەفەر موی: ﴿ وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ ﴾، کاتێک گەیشته
 کاتی هیزو پێزی، کەواتە: لە مالى ئەواندا بالغ بوو و گەورە بوو .

(۶) - ﴿ وَأَسْرُوهُ ﴾، واتە: پەنھانیان کرد، گێ پەنھانی کرد، بێگومان کاروانەکە
 یوسفیان پەنھان کردو، یانی: هەوالی هەلگرتنەو و کەو دۆزینەو و کەو
 یوسفیان شار دەو، نەیانگوتو: ئێمە لە بیردا دۆزیومانەتەو و لەوێدا
 هەلمان گرتۆتەو، بەلکو گوتووین: هەوێکە و کۆیلەى خۆمانە و کاتێک
 وێستووینە بێفرۆشن، حەقیقەتى یوسفیان ئاشکرا نەکردو، ئەگەر نا
 رەنگە خەلک لییان نەکرێبان، یاخود ترساو لەوێ ئاشکرا بێ .

(۷) - ﴿ وَأَسْرُوهُ بَضْعَةً ﴾، (بَضْعَةً: مَفْعُولٌ بِهِ) یەگەیهتی، یانی: وەك كالا یەكی
 بازارگانی، مامەلەیان پێکرد، (البضاعة: عَرْضُ التَّجَارَةِ)، (البضاعة)
 شەمەكى بازارگانییە .

(۸) - ﴿ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴾، خوا زانیە بەوێکە دەیکەن، هەلبەتە
 ئەوێ کردیان، ئەو بوو کە راستیەگەیان نەخستەرو و وەك کۆیلەیهک
 مامەلەیان لەگەڵدا کردو، کرپن و فرۆشتیان پێوە کرد، خواش زانیو و بەو
 کارە نارەوایەى کە ئەو کاروانە دەیانکردو ئەنجامیان دەدا.

مسئله‌ی دووم : فروشانی یوسف له لایهن کاروانه‌کوه به نرخیکی
که‌م ابه چهند دره‌میکن، به شیوه‌یه‌کی به که‌مگرانو که‌م بایه‌خانه :

وهك دهفهرموى : ﴿ وَشَرَوْهُ بِحَسَنٍ دَرَهْمٍ مَّعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ

مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴾

شیکرده‌وهی نهم نایه‌ته له چوار برگه‌دا :

(۱) - ﴿ وَشَرَوْهُ ﴾، (آی: باعوه)، فروشتیان، وشه‌ی (شری)، هم به مانای
(باع) فروشتی، دئ، هم به مانای (اشتری) کری، دئ، به‌لام چۆن ده‌زانی
کامه‌یان مه‌به‌سته؟! به پیی سیاق و بابه‌ته‌گه‌ی ئه‌و وشه‌یه‌ی تیدا دئ، به
پیی ئه‌وه ده‌زانی، لی‌رده‌ا ئه‌وان وهك کالایه‌کی بازارگانیی یوسفیان
به‌کاره‌یناوه ﴿ وَشَرَوْهُ ﴾، یانی: فروشتیان، چونکه به ده‌ست وانه‌وه بووه،
ده‌یده‌نه لایه‌نی به‌رانبه‌ر.

(۲) - ﴿ بِحَسَنٍ دَرَهْمٍ ﴾، به نرخیکی که‌م، (ثمن)، نرخیکه، قهره‌بوویه‌که له
به‌رانبه‌ر شتیکدا وهرده‌گیری، به‌رانبه‌ره‌که‌ی پیی ده‌گوتری (مُثْمَن)، واته:
نرخ له‌سه‌ر دانراو، (مبیع)یش، فروشراو، یاخود نرخ له‌سه‌ر دانراوه.

وشه‌ی ﴿ بِحَسَنٍ ﴾، (البَحْسُ: أَصْلُهُ: مَصْدَرُ بَخْسِهِ إِذَا نَقَصَهُ عَنْ قِيَمَةِ
الشَّيْءِ، وَهُوَ هُنَا بِمَعْنَى الْمُبْخُوسِ، كَالْخَلْقِ بِمَعْنَى الْمَخْلُوقِ). واته: (بخس)،
لی‌رده‌ا چاوگی (بَخْسَهُ)یه، واته: (نَقَصَهُ)، که‌می کرده‌وه، یانی: شته‌گه‌ی
بی‌بایه‌خ کرد، که‌م نرخ‌ی کرد، له به‌هاو نرخ‌ی راسته‌قینه‌ی داشکانه، بویه
خوا له چهند شوینیک له قورئاندا ئه‌وه‌ی قه‌ده‌غه کرده‌وه ده‌فهرموی :
﴿ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ ﴾ ۸۵ هود، واته: هه‌روه‌ها شتی خه‌لك
بی‌بایه‌خ مه‌کهن (که‌م بایه‌خ مه‌کهن)، له به‌های راسته‌قینه‌ی دامه‌به‌زینن .

نَجَا لِيَرَهْدَا (بَخْس) به مانای (مبخوس) ه، وهك: (خَلَق) به مانای (مخلوق).

(۳) - ﴿دَرَهْمٌ مَّعْدُوْدَةٌ﴾، ﴿دَرَهْمٌ مَّعْدُوْدَةٌ﴾، (بَدَل) ی (ثَمَن) ه، ئهو نرخه کهمه چهند بوو؟ چهند درهمیکی ژمیږدراو، (دَراهم)، کوی (درهم) ه، که پیشترباسمان گرد (درهم)، دراویک بووه له زیو پیکهاتوه، زیویک که شیوهی سکهو دراوی وهرگرتوه، نَجَا به پیی رۆژگارو سهردهمهکان، نرخى درهم گۆراوه، له سهردهمیک دا که پیغه مبهری خوا ﷺ هاتوه، ده (۱۰) درهم، یان دوازده (۱۲) درهم بهرانبهری دیناریک بووه، دیناریش له زیږ دروست گراوهو رۆمهکان دروستیان کردوه، وهك چوڼ درهم دراوی دهولته تی فارس بووهو له زیو دروستکراوه، بهلام وهك گوتم: به پیی چاخو سهردهمو رۆژگارمهکان، دینارو درهم نرخیان هه لداو پيداو بهرزیو و نرمیی کردوه، گرنگ ئهوهیه ئهو نرخه ی که یوسفیان پي فروشت، چهند درهمیکی ژمیږدراو بوو، ژمیږدراویش، واته: کهم، چونکه عادهت وایه شتی کهم دهژمیږدری، بهلام شتی زور دهپیوری، یان دهکیشری، عادهت نیه کهسیک بلای: ئهری ئهو نوکانه چهند دهنکه نوک؟ چونکه نوک دهکیشری، یان دهپیوری، بهلام دهکری، بلای: ئهوانه چهند کالهکن؟ یان چهند شووتیین؟ ئهو شتانه ی کهم و درشت بن، دهژمیږدرین، کهواته: که دهفه رموی: ﴿دَرَهْمٌ مَّعْدُوْدَةٌ﴾، واته: ئهو نرخه لیداشکیئراوه، چهند درهمیکی کهمی ژمیږدراو بوو.

(۴) - ﴿وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ﴾، ئهوان دهرباره ی له بهکه مگران بوون، واته: له یوسف دا ئارموزومهند نه بوون، (الزَّهَادَةُ: قِلَّةُ الرُّغْبَةِ فِي حُصُولِ الشَّيْءِ الَّذِي مِنْ شَأْنِهِ أَنْ يُرْغَبَ فِيهِ)، (زهادة) بریتیه له هه بوونی ئارموزوی کهم له پهیداگردنی شتیکدا، که عادهت وایه ئهو شته خه لک ئارموزوی هه بی بوی، واته: له لای خه لک شتیکی باش بی، بهلام ئهو به کهمی ته ماشا بکات، (أَوْ قِلَّةُ الرُّغْبَةِ فِي عَوْضِهِ)، یاخود بریتیه لهوه که تو شتیکت هه بی، زور ئارموزوی قهره بووه کهی نه کهی، واته: قهره بووه کهی کهم دابینی .

بە كوردىي (زُهد)، يانى: بە كەمگرتن، ياخود بە كەم تەماشىا كىردن، ئىنجا لەبەرچى ئەوانە يوسوفيان بە كەم گىرتوۋ تىيدا بە كەم گىربوون، بە كەم بايەخ سەيرىيان كىردوۋ؟ ھۆكارەكەي ئەوۋە بووۋە كە ترسى ئاشكرابوونىيان ھەبووۋە، عادەتىش وايە مروۋ ئەگەر شىتېك پىشتى پىئوۋ نەھىشايى، زۆر قەدرى نازانى، ھەروھىا عادەت وايە كە مروۋ ئەگەر شىتېكى لە رېيەكى ئاشەرەيىيەوۋ دەست كەوتىيىت، خوا خوايەتى زوۋ لەكۆلى بىتەوۋە، بۇ ئەوۋە ئاشكرانەبىۋ لىۋ ۋەرنەگىرئىتەوۋە، ياخود عەيبەي نەيەتەسەر.

مەسەلەي سېيەم : راسپاردنى كىرپارەكەي يوسوف بۇ ژنەكەي كە جىگاۋ رېگى باشى بۇ دابىن بىكات، بە ئومىدى سوود لىۋ بىنىنى، ياخود بە كور گرتنى :

وہك خواى پەرورەدگار دىفەرەموى: ﴿وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِّصْرَ لِامْرَأَتِهِ﴾

اَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَىٰ اَنْ يَنْفَعَنَا اَوْ نَخْذَهُ وَلَدًا ﴿۱۱﴾

توئىژئىنەوۋەس نەم نايەنە لە شەش بىرگەدا :

(۱) - ﴿وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ﴾، ئىنجا ئەو پىياۋەي كە كىرى، كىي كىرى؟ يوسوفى

كىرى، (ئىشتراۋ)، يانى: نىرخەكەي داۋ بوو بە خاۋەنى يوسوف.

ئايە ئەو پىياۋە خەللى كوى بوو؟!

(۲) - ﴿مِنْ مِّصْرَ﴾، لە شارى مىسرى، يان ولاتى مىسرى، كە رىنگە ئەو كاتە

شارىكى گەورە بوو بىتو ئەو كاتە عادەت ۋابوو، دەۋلەتە شارەكان (دويلات المەدىن) ھەبوون، واتە: ئەو دەۋلەتەنەي كە ھەر كامىيان لە شارىك پىكھاتبوون، شارىكى گەورە شوورايەكى گەورەي ھەبووۋە، بۇ نەمۇنە: ئەم ھەۋلىرە، شوورايەكى ھەبووۋە قەلەيەكى ھەبووۋە، ئەو قەلەيش دەروازەي ھەبوون، لە دەروازەكانەوۋە نەبا، خەلك نەيتوانىوۋە بىتە ژوورى .

جاری خۆی پەنھانزان ئاشکرای ناکات کە ئەو پیاوێی کە خەڵکی میسر بوو، یوسفی کپیو، کێ بوو؟ بەلام دوایی بۆمان دەردەگهوی کە عەزیزی میسر بوو، ئە پەیمانی گۆندا هاتو دەلێ: ناوی (فوطیفار) بوو و والی میسر بوو، هەروەها ئە پەیمانی گۆندا دەلێ: (كان رئيس الحرّس)، سەرۆکی پاسەوانەکانی فیرعەون بوو، واتە: سەرۆکی پاسەوانەکانی پادشای میسر، کە دەبێتەو بە وەزیری بەرگری، یاخود سوپا سالار بە زاراوی ئیستای ئیمە .

(۳) - ﴿ وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِّصْرَ لِامْرَأَتِهِ ﴾، ئەو پیاوێی کە ئە میسر

کپی، بە هاوسەرەکی خۆی گوت، کە ئەو ژنە میسر عەزیزی میسر ئە تەو پاتدا دەلێ: ناوی: (پاعیل) بوو، بەلام ئە هەندیک سەرچاوەی دیکە میثرووی دا هاتو، دەلێ: ناوی (زلیخا) بوو، بە گوردی دەلێ: (زلیخا)، بەلام بە هەر حال دیارنە ناوی چی بوو، ئە قورئاندا زۆر بە گەمی ناوی کەسەکان و وردەکاریی دەربارە شوینەکان و کاتەکان باس دەکری، لەبەر ئەوەی پەندو عیبرەتیک پەيوەست نیه بەو شتانەو .

(۴) - ﴿ أَكْرِمِي مَثْوًى ﴾، ئەو پیاوێی کە ئە میسر کپی بوو، بە ژنەکی

خۆی گوت: ﴿ أَكْرِمِي مَثْوًى ﴾، واتە: پێز ئە جیگا و پێگایەکی بگره، پێز ئە شوینی پشوودانی بگره، (مَثْوًى)، نیوەرۆکەکی بریتیه لەو شوینەکی کە مەرۆف پەنا دەدات، واتە: مەرۆف بۆ لای دەگەرێتەو و تێیدا پشوو دەدات، (أَي: اجْعَلِي إِقَامَتَهُ عِنْدَكَ كَرِيمَةً، أَي كَامِلَةً فِي نَوْعِهَا)، واتە: ئە ئافرەت! بە مانەو و نیشته جیبوونی ئەو میرمندالە لەلای تو، بە پێزو حورمەت بی، واتە: باشترین جووری (شوینی) پشوودان و نیشته جیکردن بی، چونکە وشە

(کریم)، ئە قورئاندا واتە: شتی تیرو تەواو، وەک دەفەرموی: ﴿ أَنْبَأْنَا فِيهَا مِنْ

كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿٧﴾ الشعراء، ئە هەر جووتیکی، ئە هەر پووهکی (کریم) واتە:

تیرو تەواو و پێک و پێک بەرھەمدارمان تێدا رواند .

ئُنْجَا كە لێردا دەفەرموئ: ﴿أَكْرَمِي مَثْوًى﴾، جیگاو پێگایەگەى پێز
لێ بگرە، شوێنى حەوانەو هەگەى پێز لێ بگرە، واتە: با بە پێزو حورمەتەو
بێ و تێرو تەواوبی، زانیان دەلێن: ئەگەر پێز لە شوێنى پشوو دانەگەى
بگیرى، گەواتە: خۆى زیاترو چاکتر دەبێ پێزى لێبگیرى، كە بە
دلتایەو لێردا مەبەست لە شوێنى پشوو دانى و نىشتە جێبوونى یانى:
جیگایەگەى، بەرگو پۆشاكى، خواردنى، پاك و خاوینى... هتد. ئەمەش ئەو
لێو دەگیرى، واتە: وهك گۆیلەیهك سەیرى مەكە، زیاتر لە گۆیلەیهك
تەماشای بكە، كە ئەمە لە برگەى پێنجەم و شەشەمدا هۆكارەگەى روون
كراوتەو.

(۵) - ﴿عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا﴾، نزیكە، پەنگە سوودمان پێبگەیەنى، واتە: لێى
بەهرەمەندبین بە گشتى.

(۶) - ﴿أَوْ نَخْذَهُ وَلَدًا﴾، یاخود ئەگەر زۆر متمانەى پێبکەین، بیکەین بە
رۆلەى خۆمان، كە ئەمە لە هەموو تەفسیرەكاندا دەلێ: عەزیزى میسر
(فوطیفار)، لەگەڵ ئەو ئافەرته مندالیان نەبوو، هەندێکیان دەلێن:
عەزیزى میسر هەر ئارەزووى جینسیشى نەبوو، بەلام من پێم وایە
ئایەتەكە، نە ئەو دەگەیەنى كە ئارەزووى جینسى نەبووبى، نە ئەو
دەگەیەنى كە مندالیشیان نەبووبى، چونكە جارى وا هەیه كە مَالِيك
مندالیشیان هەیه، بەلام مندالیكى دیکەش تەبەننى دەكەن، وهك كاتى خۆى
عادەت وابوو، دەیکەنە مندالى خۆیان و رۆلەى خۆیان، پەگەڵ ئەوانى
خۆیانى دەخەن.

ئُنْجَا ئەو لە تەورات وەرگیراوە كە گوايه مندالیان نەبوو.

بەو شیوەیه یوسف لە كۆشكى عەزیزى میسر دا نىشتەجێ بوو.

با سەرنجێكى پەیمانى كۆن بەدەین لەو بارەو، واتە: تەورات، لە ژێر
ناونیشانى: (يوسف يباع لتجار المديانيين)، {يوسف بە بازرگانانى
میدیانیهكان دەفرۆشرى} دا، هاتو:

(وَحِينَ جَلَسُوا لِيَأْكُلُوا شَاهَدُوا عَنْ بُعْرِ قَافِلَةٍ مِنَ الْإِسْمَاعِيلِيِّينَ قَادِمِينَ مِنْ جَلْعَادَ فِي طَرِيقِهِمْ إِلَى مِصْرَ ... وَعِنْدَمَا دَنَا مِنْهُمْ التُّجَّارُ الْمِصْرِيُّونَ، سَحَبُوا يَوْسُفَ مِنَ الْبَيْتِ وَبَاعُوهُ لَهُمْ بِعِشْرِينَ قِطْعَةً مِنَ الْفِضَّةِ، فَحَمَلُوهُ إِلَى مِصْرَ... وَبَاعَ الْمِصْرِيُّونَ يَوْسُفَ فِي مِصْرَ لِفُوطِيفَارَ خَصِيٍّ فِرْعَوْنَ رَئِيسِ الْحَرَسِ)^(۱).

کە دیارە من پچەر پچەرۆ تەنیا شوینی مەبەستم هێناوه .

واتە: ئنجا (برایه‌گانی یوسف) گاتیك دانیشتن بۆ ئەوهی نان بخۆن، (دواى ئەوه کە یوسفیان خستە نیو بیرەگەوه، بە پێی پەیمانی کۆن بێ، دەبی له دوورو نیزیکی بیرەگە دانیشتبەن، چاوەڕێیان کردبێ کاروانێك بێو هەڵبێگرێتەوه، خۆشیان خەریکی نانخواردن بوون)، تەماشایان کرد لە دوورەوه کاروانێك هات، هێ ئیسماعیلییه‌گان بوو، (واتە: عەرەبی ئیسماعیلی)، لە جیلعادموه دەهاتن، کە لەسەر ڕێیان بوو بەرهو میسرۆ، کاتیك کە بازرگانە میدانییه‌گان، (کە خەلکی مەدیەن بوون)، لێیان نیزیك کەوتنەوه، ئەوانیش چوون یوسفیان لە بیرەگە دەرھێنایه‌وه، (یانى: هەر برایه‌گانی خۆی)و، بە بیست پارچە زیو، (واتە: بیست درەم)، بە میدانییه‌گانیان فرۆشت، ئەوانیش لەگەڵ خۆیان بردیان بۆ میسرۆ، میدانییه‌گانیش یوسفیان لە میسرۆ بە (فوطیفار) فرۆشت، کە خەسێتراوی فیرعه‌ون بوو، سەرۆکی پاسەوانەگانی بوو .

هەڵبەتە دواى باسی دەکەین کە: پادشای میسرۆ ئەو کاتە، فیرعه‌ونی پێ نەگوتراوه، بەلام تەورات وایهێناوه قورئان ئەو هەڵەیهی تەوراتی راست کردۆتەوه، هەڵبەتە ئەو تەوراتەى کە دەستکاری کراوه، ئەک ئەو تەوراتەى کە خۆی زاناو شارەزا ناردووێتە، کە بێگومان کتیبەگانی خوا، هەلەو کەمو کورتییان تیدا نەبووه، بەلام ئەهلی کیتاب دەستکارییان کردوون و لایان داوون.

(۱) التفسیر التطبیقي للکتاب المقدس، العهد القديم، سفر التكوين، الإصحاح : ۳۷، ص ۹۶،

مەسەلەی چوارەم : نیشته جیبوونی یوسف لە کۆشکی عەزیزی میسر داو،
دەستکراوه بوونی لە کاروبارەکانی کۆشکدا:

ئەمیش هەر لە ئایەتی (۲۱) دا، خراوتەرپوو، وەك خوا فەرموویەتی:

﴿وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِن تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَاللَّهُ غَالِبٌ
عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾

تیشك خستنه سەر نەم ئایەتە لە چوار بەرگەدا :

(۱) - ﴿وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ﴾، ئاوا بەو شیوەیە، یانی: بەو

شیوەیە کە باسکرا، یان: وەك چۆن لەبەر هێنا مانەدەر، بەهەمان شیوەش
یوسفمان دەستکراوه کرد لە زەوی دا، لە زەوی میسر (خاکی میسر) دا، کە
مەبەست پێی کۆشکی عەزیزی میسر، کۆشکی سەرۆکی پاسەوانەکانی
پادشای میسر .

ئەمەش بە دوو واتایان دی :

یەكەم : وەك چۆن لەبەر دەرمانهێناو دەر بازمانکرد، بەو شیوەیەش
دەستپێشتووومان کردو، کردمانە خاوەن پێگە لە میسر دا، واتە: لە
کۆشکی عەزیزی میسر دا .

دووهم: بەو شیوەیە، پێگەمان پێداو دەستپێشتووومان کرد .

(۲) - ﴿وَلِنُعَلِّمَهُ مِن تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ﴾، بۆیەش یوسفمان ئاوا دەست

پێشتوو کرد لە کۆشکدا، کە سەرەنجام فیڕی مانا لێکدانەوهی خەونانی
بکەین .

کە ئەوه موعجیزە هەرە دیاری یوسف بوو، چونکە هیچ کام لە
پێغەمبەرانی نەبوون کە موعجیزە بەلگەیهکیان نەبێ بۆ سەلماندن
پێغەمبەرایەتی خۆیانو، بەنسبەت یوسفەوه جگە لە تەعبیری خەونان
گومانمان بۆ هیچ شتێکی دیکە ناچێ، کە جیای کردبێتەوه لە خەڵکی

رۆژگاری خۆی، بوو بێتە ھۆکاری ئەوەی باوەرپان پێ ھێنابی، کە ئەو زانیارییەکی پێیە دەربارەی تەعبیری خەنەن، ئەوان پێیان نیە، کەواتە: ئەو زانیارییە لە خواوە پێدراوە، وەك بۆ خوشی گوتوووەتی.

(۳) - ﴿وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰی اَمْرِهٖ﴾، خواش بەسەر کاری خۆیدا زالە، واتە: خوا

چی بوو دیکاتو، دەست پوشتوووە بەسەر کاروبارە ئەندازەگیریی کراوەکانی خۆیدا، واتە: خوا ﷻ کە دەیهوێ یوسف بەو ھەموو قۆناغانەدا بێت: بە مەدائیی براھەکانی بەو شیوہیە لێدەگەن، دەرخەنە بیرمە، ئنجا خوا لەو بیرە دەری دێت و دەباتە گۆشك، دوايش لەو گۆشكەدا تووشی بەلاو میخەتێکی دی دەبێ، بوختانی پێ دەگری و دەنێردێتە زیندان، ھەمووی بۆ ئەوہیە، کە ئەو زانیارییە بە یوسف ﷻ، ئەو شتە تاییبەتیە کە خوا بە یوسفی داو، زەمینەییەکی بۆ پرەخسیت و دەربکەوێ، چونکە ئەگەر نەچووبایە زیندانو، ئەو دوو ھاوہلەیی خەونەکانیان بۆ نەگێرپایەو، ئەویش بۆی تەعبیر نەکردبانو، پاشان ئەو پەفیکە کە دەربازی بوو - کە دیارە مەگێری پادشا بوو - ئەوەی بۆ پادشا باس نەکردبایە، تاكو خەونەگە کە بۆ تەعبیر بکات، ئاوا بەو شیوہیە پلەو پێگە و جیگا و رێگا و توانا و شارەزایی یوسف ﷻ بۆ پادشای میسر دەرئەدەگەوتو، سەرئەجام یوسف ئەو پێگە و مەقامە پێتەدەبەر، کە لە میانێ ئەوہش دا، موعجیزەگە و شارەزاییە ناوازەگە کە خوا پێیداو، دەربارە مانا لێکدانەوہی خەنەن، ئاوا دەربکەوێ.

(۴) - ﴿وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ﴾، بەلام زۆریە خەلکی نازانن،

واتە: نازانن کە: خوا عزوجل ھیچ شتێک رێگرنیە لە بەردەم کارەکانی داو، ھەرچی بیەوێ دیکات، بەلام خوا ﷻ پەنھانکار (لطیف) و کارەکانی خۆی بە شیوہیە دەکات، کە خەلک لێیان تێناگات و ھەستیان پێناکات، لە کاتیکی کە خوا تەگبیری کردو بۆ یوسف کە بەو قۆناغانە دا بێت، ئەگەر کەسێک سەیری پوالتە یوسفی کردبایە، دەگوت: ئای چەند مەوفاکی بەدبەخت و چارەڕەش و گۆلە! بەلام نەخیر ئەو دیو پوالتە و دەرەوێ روداوەکان بوو، دیو پەنھانیان ئەو بوو کە خوا ﷻ وێستوووەتی

یوسف لەو تاقیکردنەوانەدا، بەلێ تووشی نارەحەتی دی، لە ڕووی جەستەییەوهو لە ڕووی ڕۆڵەتییهوه، بەلام لە ڕووی مەعنەوییەوه، پێ بە پێ و هەنگاو بە هەنگاو، بەرز دەبێتەوه بۆ لای خوا، شایستەیی ئەوه دەبێ کە خوا ﷻ بەرزى بکاتەوه، هەلیبژێریو، سەرەنجام بیکات بە پیغەمبەرێکی پایەبەرزى خۆی .

لیڕەدا بەرلەوهی بچینه سەر مەسەلەى پێنجەم و کۆتایی لەم دەرسەدا، کە لەبەر تیشکی ئایەتی (۲۲) دا هاتو، بە پێویستی دەزانم ئیعتجازیکی میژوووی قورئان ڕوون بکەینهوه :

پروونىر دىنە دەرىيىسى ئىجازىتى مەشروپى قورئان

يوسوف دىنە دەرىيىسى لىك لايىھە كاروانىكى غەربە ئىسماعىلىيەكانە دەرىيىسى - بەپىيى قىسە تەپرات كە لىك راسىتىشە دەرىيىسى نىزىكە واپىدەچى، چۈنكە ئەو ناوچەيە غەربەنشىن بوو - كە لىك مەدىنە نىشتەجىبوون، لىك بىر ھىنراوئە دەرىيىسى، نەك وەك تەپرات دەلى: بىرەكانى لىك بىر ھىنابىيە دەرىيىسى فرۇشتىيان، ئەمىيان بەرەستى قورئان ھىچ ئامازە پىناكات، بەلكو زۇر بە پروونىي خوا دەفەرمى: ﴿ وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَةٌ قَالَ يَبْشَى

هَذَا غُلْمٌ ﴾، زۇر بە پروونىي وراشكاويى قورئان دەلى: كاروانىك ھات، ئاوكىشەكەى خۇيان ناردو دۆلچەكەى داھىشتە بىرەكەو گوتى: ئەى موژدە! موژدەقان لىيى! ئەو مىر مەنالىكە، كەواتە: كاروانچىيەكان خۇيان يوسوفىيان لىك بىر ھىنراوئە دەرىيىسى، نەك بىرەكانى بىھىتتە دەرىيىسى دىنە دەرىيىسى بە كاروانچىيەكانى بفرۇشن، وەك تەپرات دەلى .

ئىنجا دىنە دەرىيىسى بىرەكانە بو مىسرو لىك وەك كۆيلەكە لىك بازارى پاپتەختى مىسرى، { تەپرات دەلى: لىك (پاپتەختى مىسرى خواروو) فرۇشتووكانە }، كە ئەو كاتە مىسرى سەرى و مىسرى خوارى ھەبوو، مىسرى خوارى ئەو كاتە لىك زۇر ھوكمىرانى كەنەنىيەكاندا بوو، كە (عمالقۃ) شىيان پىگوتراو دەرىيىسى بە (ھەكسوس) يان (ھەكسوس) ناسراون، كە وەك لىك كىتبە مىژووويەكان دا باس دەكرى، دەلى: (۱۵۰) سال مىسرى خوارو بە دەست ئەو ھوكمىرانە بوو كە بە پادشاھەكانىيان گوتراو: پادشا (مەك)، نەك فىرەھون، ئىنجا ئەو كاتەى يوسوف لىك وەك فرۇشراو، لىك رۇزگارى پادشا (أبو فىس) يان (أبىي) دا بوو، لىك دەرىيىسى سالى (۱۷۲۹) پىش زاپىندا بوو .

ئنجا (۱۷۲۹) پێش زایین، لەگەڵ (۲۰۱۷)ی ئیستادا، دەگاتە (۳۷۴۶) سال
لەمەو پێش.

ئەو کەسەش کە یوسوفی کپیوه ناوی (فوطیفار) بووه، (بە پێی قسەی تەورات،
سەرۆکی شارێش بووه، بەلام لە تەوراتدا دەڵێ: (رئیس الحرس)، سەرۆکی
پاسەوانەکان، واتە: سوپاسالار، یاخود وەزیری بەرگری بووه، بە زاراوەی ئیستا .

ئنجایەجازه میژووییهگە ی قورئان لیڤه‌دايه، کە قورئان وشە (ملک)
بەگاردی، بۆ ئەو پادشایه، بەلام تەورات وشە فیرعه‌ون بەگاردی، ئە
حالی‌کدا کە سەرچاوه میژووییه‌کان دەڵێن: فیرعه‌ون دەستەلاتی بەسەر ئەو
بەشە میسردا، کە میسری خواروویان پێ گوتوه، نەبووه، بەلکو تەنیا
میسری باکوور لەبەر دەستی فیرعه‌ون دا بووه، بەلام میسری خواروو لەو
سەرودەدا، لەبەر دەستی ئەو قەومەدابوووه کە پێیان گوتراوه: (هەگسۆس)،
یان (هەگسۆس) و (عەمالیقه)شیان پێگوتراوه، کە دیاره کەنعانی بوون، واتە:
گەلیکی دیکە ی غیری گەلی میسر بوون و گەلیکی غەریب بوون .

لە (التفسير التبطيقي للكتاب المقدس)^(۱) واتە: شەرحی کتیی پیرۆزدا،
هاتوه دەڵێ: (يَتُور جَدَلٌ عَنِيفٌ حَوْلَ تَحْدِيدِ التَّارِيخِ الدَّقِيقِ لُصُولِ يُوسُفَ
إِلَى مِصْرَ، فَيَقُولُ كَثِيرُونَ مِنَ الْعُلَمَاءِ إِنَّهُ وَصَلَ إِلَيْهَا فِي أَثْنَاءِ فِتْرَةِ حُكْمِ
الْهَكْسُوسِ، وَكَانَ الْهَكْسُوسُ أَجَانِبَ جَاءُوا مِنْ مَطْطِقَةِ كَنْعَانَ، وَغَرَّوْا مِصْرَ
وَحَكَمُوهَا قَرَابَةَ مِائَةِ وَخَمْسِينَ سَنَةً).

واتە: مشت و مریکی توند دەربارە ی دیاریکردنیکی وردی میژووی گەیشتنی
یوسوف بە میسر هەیه، زۆریک لە زانیان دەڵێن: کاتیک یوسوف گەیشتۆتە
میسر لە سەردەمی حوکمی (هەگسۆس) دا بووه، هەگسۆسیش بیگانه بوون،
لە ناوچە ی کەنعانەوه هاتوون، میسرپان داگیر کردوه، ماوه ی سەد و پەنج
(۱۵۰) سال حوکمی میسرپان کردوه .

ئنجایا تەنیا بەشی باشووری میسرپان لە بن دەست بووه، وەک تەورات و
هەندی سەرچاوه گوتوویانە، یان هەموو میسرپان لە بن دەست بووه؟ گرنگ

(۱) حاشیة التفسير التبطيقي ص ۱۰۱.

ئەو هیە ئەو شوینە ی که یوسفی لی فروشراوه، یوسف تیدا نیشتەجی بووه، له ژیر دەسهلاتی فیرعه ونه گان دا نه بووه، به لکو له ژیر دەسهلاتی (ههگسوس) دا بووه، ئەوانیش به گه ورمه سهروکی خویان گوتوه (ملک) نهک فیرعه ون، ههر بۆیه له هه موو به سه رهاتی یوسف دا، ههر باسی پادشا (ملک) دهکری، له حالیکدا که خوا ﷻ له به سه رهاتی موسا و هاروونی برای و فیرعه وندا، ناوی پادشای میسر به وشه ی فیرعه ون، دینی، چونکه به دلنیا ییه وه له کاتیکدا که موسا له میسر بووه، موسا له گه ل فیرعه وندا رووبه روو بۆته وه و پادشایه گانی میسر ئەو کاته فیرعه و نیان پی گوتوون که کۆیه که ی (فراعین) یه، به لام یوسف ﷻ که سه رهتای نیشتەجی بوونی وه چه ی یه عقووب، (به نی ئیسرا ئیل) ه، له میسر دا، ئەو کاته سه رده می حوکی فیرعه ونه گان نه بووه، ئەو ماوه یه که سه دو په نجا (۱۵۰) سال و هه ندیک ده لێن: (۲۰۰) سال بووه، گه لیکی دیکه ی بیگانه له میسر بوونه حوکمرانی میسر، که به گه ورمه ی خویانیان گوتوه: مه لیک، نهک فیرعه ون .

به لام ته ورات، له بهر ئەوه ی که سانیک که دواتر نووسیویانه ته وه، وایان زانیوه هه رچی له میسر حوکمران بووه و دهستی پویشته وه، ههر ناوی فیرعه و نی بۆ به کارهاتوه، بیئاگا له وه ی: ئەو ماوه ی: (۱۵۰ یان ۲۰۰) ساله گه لیکی بیگانه ده سه لاتیان به سه ره میسر دا گرتوه و میسر یان خستۆته ژیر دهستی خویانه وه، که ناویان (ههگسوس) بووه و به حوکمرانه گانی خویان گوتوه: پادشا (ملک).

مه سه له ی پینجه م و کۆتایی : پاش که یشتنی یوسف به حاله تی پیگه یشتن و

کاملی، خوا حکمه ت و زانیاری پی دا:

وهک خوا ده فهرمو ی: ﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ ؕ ءَاتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي

الْمُحْسِنِينَ ﴿۲۲﴾

شیکردنەوهی نەم ئایەتە لە سەن بڕگەدا :

(۱) - ﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ﴾، ئنجا کاتێک گەیشتە، ئەوپەڕی توانای، لە کوردیدا

دەگوتری: تافی لاویتی، یان توغیانی خوێ، گەیشتە ئەوکاتە ی کە بالغ بوو، کامل بوو، تین و تاقەتی پەیدا کرد.

(أَبُو عُبَيْد) دەلی: (أَشَدُّ)، (لَا وَاحِدَةَ لَهُ مِنْ لَفْظِهِ عِنْدَ الْعَرَبِ، وَمَعْنَاهُ: اسْتِكْمَالُ الْقُوَّةِ، ثُمَّ يَكُونُ النِّقْصَانُ بَعْدَ)، یانی: (أَشَدُّ) لە بیژە ی خوێ (یەك) ی نیه لە زمانی عەرەبی دا، واتایە گەشی: تەواو بوونی هیژو پیژە، کە لە دوا ی نا تەواوی پەیدا دەبێ.

(سبویه) یش دەلی: (أَشَدُّ جَمْعٌ، وَاحِدُهُ شِدَّةٌ)، (أَشَدُّ) کۆیە، تاکە گە ی بریتیە لە (شِدَّةٌ).

(كسائي) یش، دەلی: (واحدہ : شِدَّةٌ)، تاکە گە ی بریتیە لە (شِدَّةٌ)،

هەرچۆنێک بێ (أَشَدَّهُ)، یانی: تافی لاویتی و هەرپەتی تین و تاقەت.

ئنجا ئایا ئەو لە چەند سالی، بۆ چەند سالییە ؟

۱ - هەندیکیان گوتووینە: لە (۱۵) بۆ (۲۰) سالی .

۲ - هەندیکیان گوتووینە: تاكو (۳۳) سالی .

۳ - هەندیکیان هەتا (۴۰) سالی پوشتوون .

ئاشکراشە هەموو پیغەمبەران (عليهم السلام) وەك بۆمان گێڕاوەتەو، وەك پیغەمبەری خاتم ﷺ دوا تەمەنی (۴۰) سالی سروشیان بۆ کراو، بۆیە ئەگەر مەبەست وەحیی پێدرا بێ، لای کەم دەبێ لە سەر ووی (۳۰) سالی بووبێ .

(۲) - ﴿ءَاتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا﴾، (حُكْم) و (عِلْم) مان پێدا.

(حُكْم)، زۆریک لە زانیان دەفەرموون: مەبەست پێی حیکمەتە، واتە:

کارامەیی و لیژانی و شارەزایی، لە پووی کردەییەو.

(وَعَلَمًا)، واتە: زانیاری و بەرچاوپروونی، دەگونجی مەبەست لە حوکم و عیلم لێرەدا ئەو دوو سیفەتە بەرزەبەن کە سەرچەم پێغەمبەرەکان هەیانبوون، وەك ئە قورئاندا باسکراوە .

هەندیکیش دەلێن: (حُكْم)، بریتییە لە حوکمرانی و دەست گراوەیی و دەستڕۆشتوویی .

(الشعراوي) لە تەفسیرەکە ی خۆیدا بە ناوی: (خواطر الشعراوي)^(۱)، گوتوویەتی: (وَالْحُكْمُ: هُوَ الْفَيْصَلُ بَيْنَ قَضِيَّتَيْنِ مُتَعَانِدَتَيْنِ مُتَعَارِضَتَيْنِ، حَقٌّ وَبَاطِلٌ، أَي: التَّفَرُّقَةُ بَيْنَ الصَّوَابِ وَالْخَطَا).

واتە: (حُكْم) بریتییە لە جیاکردنەوە لە نێوان دوو بابەتدا کە پێچەوانە و دژی یەگدین، هەق و ناهەقن، واتە: جیاکردنەوەی راست و چەوت .

____ (۲) - ﴿وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾، بەو شیوەیەش پاداشتی چاکەکاران دەدەینەو .

واتە: لەبەر ئەوەی یوسف چاکەکار بوو، بۆیە ئاوا پاداشتمان دایەو،

حیکمەت و عیلممان، پێدا. یاخود حوکم و زانیاری و شارەزاییمان پێدا .

دکتۆر (محمد راتب النابلسي) لە تەفسیرەکە ی خۆیدا بە ناوی: (تفسير النابلسي)^(۲) لە زانیانی دەروونزانەو دەگوازیتەو، کە مەرووف هەریەك تەمەنی نیە، بەلكو دەگونجی پێنج جۆرە تەمەنی هەبن :

۱ - (العُمُر الرُّمَنِي)، تەمەنی کاتی، واتە: بە سال، دەگوتری: ئەو کەسە تەمەنی سی (۳۰) سالە، چل (۴۰) سالە، پەنجا (۵۰) سالە، دەلی: ئەو سادەترین و گەم بایەخترین جۆری تەمەنە.

(۱) ج ۱۱، ص ۶۸۹۹.

(۲) ج ۴، ص ۵۰۲ .

۲ - (العُمُرُ الْعَقْلِي)، تەمەنی عەقڵیی، کە بە رێژەو ئەندازە ی پێگە یشتنی عەقڵ و ھۆشی دیاری دەکری، کە: ئایا ئەو مەرۆقە عەقڵ و تیگە یشتنی چەندە؟ لە ڕووی عەقڵ و تیگە یشتن و ھۆشییەو، دەبی تەمەنە کە ی دیاری بکری .

۳ - (العُمُرُ الْإِنْفَعَالِي)^(۱) تەمەنی کارلێکی دەروونی ئەگەل دەور و بەردا، وەك: خۆشحال بوون، خەمبار بوون و سەر جەم حالەتە دەروونییەکانی دیکە.

۴ - (العُمُرُ الْإِجْتِمَاعِي)، تەمەنی گۆمە لایەتی، کە ئایا ئەو کە سە پە یو ھەندییە گۆمە لایەتیەکانی چۆن؟ ئەگەل دایک و بابی، ئەگەل دۆست و ھاو ئەلانی، ئەگەل دراوسی، ئەگەل خە لکدا بە گشتی گونجاو، یان نە گونجاو وەك بەردی خرپ، یاخود مەرۆقیکی گونجاو و تەبایە؟

۵ - (العمر التحصيلي)، تەمەنی کە چەندە ی زانست پەیدا کردو؟ واتە: بە زاراو ی ئەم پۆژگەرە: چ بڕوانامە یەکی ھەیە.

کۆتا قسەم لە و بارەو ئەو یە کە (الإِسْكَافِي)، ئە کتیبە کە ی خۆی: (دُرَّةُ التَّنْزِيلِ وَغُرَّةُ التَّأْوِيلِ)^(۲) دا، قسە یەکی جوان دینی، دەلی: بۆچی خۆ ی پەر وەردگار دەربارە ی یوسف دەفەر موی: ﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ ۖ ءَاتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا...﴾؟ بە لām بۆ موسا لە سوورەتی (الْقَصَصِ)، ئە ئایەتی (۱۴) دا دەفەر موی: ﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ ۖ وَأَسْتَوَىٰ ءَاتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا...﴾، لە بارە ی یوسف و دەفەر موی: کاتێک گە یشتە ھەر پەتی توانای خۆی، ھوگم و عیلممان پێدا، بە لām لە بارە ی موسا و دەفەر موی: کاتێک گە یشتە ھەر پەتی لاویتی و تیرو تەواو بوو، ئنجا ھوگم و عیلممان پێدا ؟

(۱) لە سەر چاومو فەر ھەنگە دەروونزانییە کوردییەکاندا (الإنفعال) بە ھە لچوونیش و مەدە گێردی، کە بە ئینگلیزییە کە ی (emotion) ی پێ دە لێن، واتە: (emotional age)، تەمەنی ھە لچوونی، کە ھە لچوون بریتیە لە ئیجساسات، وەك ھەست کردن بە خەمباریی و ئاسوودەیی و دل ھراوکی و شەرم ... ھتە.

و ەللامەکە ی ئاوادەداتەو، دەئێ: لەبەرئەوێ یوسف تووشی میحنەت و دەرەسەری زۆر بوو، خۆی کاربەجێ چاوەڕێ ئەوێ نەکردووە کە دوا ی ئەوێ گەشتۆتە تافی لاویتی و هەرەتی گەنجی، بگاتە حالەتی (پێگەشتن)، بەلکو زووتر خۆی پەرۆردگار حوكم و عیلمی پێداو، یاخود حیکمەت و عیلمی پێداو، لەبەرئەوێ زووتر پێویستی پێی بوو، بەلام لەبارە ی موسا، لەبەر ئەوێ ئەو شتانە ی هاتوونە رێی یوسف، نەهاتوونەتە رێی وی، هیچ چاوەڕوانییەکی نەکردووە و شان بوو بە شوانی، ئەو مەدینەو هاتو، ویستووێتی سەردانی دایکی بکاتەو لە میسر، ئیدی بەرپۆه خۆی بەخشر کردووێتی بە پێغەمبەر، بۆیە تاكو نەگەشتۆتە قونای کاملاً بوون، خۆی کارزان حوكم و عیلمی پێداو، لەبەر ئەوێ حالەتەکە ی وابوو، پەکی لەسەریان نەکەوتو، بەلام یوسف حالەتەکە ی وابوو، کە دبوو زوو خۆی پەرۆردگار ئیلهامی بۆ بکات و ئاگاداری بکاتەو، لەبەرئەوێ کە لە میحنەت و بەلاو گرفتاری بەردەوامدا بوو .

منیش دەئیم :

حیکمەتیکی دیکەش لێردا ئەومێه کە :

موسا علیہ السلام نێراوێ بۆ بەرمنگاریبوونەوێ فیرعەون و دەرەزکردنی گەلی چەوساوە ی خۆی (بنی اسرائیل)، ئەوێش ئەرکیکی هێندە گران بوو، پێویستی بەو پەری پێگەییشتوو ی هەبوو !

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .

MediaAmeerOffice

علي بابير / AliBapir

علي بابير / AliBapirw

علي بابير / AliBapir

علي بابير / AliBapir

www.alibapir.net

دەرسی چوارەم

پێناسەی ئەم دەرسە

لەم دەرسەماندا ئایەتەکانی: (۲۳ تا ۲۹) کە حەوت (۷) ئایەتن، پروو ن دەگەینەو، ئەمە ئالقای سییەمی بەسەرھاتی یوسف عليه السلام، لەم حەوت ئایەتەدا خوای بەرزو مەزن باس لە میحنەت و تاقیکردنەو گەورەگی یوسف دەکات، کە بریتێە لە تەماع تیکرانی دەست تیکەڵیی، لەلایەن ھاوسەری عەزیزی میسرپەو، بەرھەڵستی کردنی یوسف و پەنا بە خواگرتنی، سەرەنجام ڕاکردنی لە دەست ئەو ژنە و درانی کراسەگی لە پشتمو، بە دەستی ژنە، ئنجا لەبەر دەرگا گەشتیان بە میردەگی، و، مشت و مەکردنیان، و، تۆمەتبار کردنی ژنە، بۆ یوسف، کە نیازی خراپی بوو لەگەڵی، بەرگری کردنی یوسف لە خۆی، کە ئافەرەتە و یتووێتی پەلکێشی خراپە بکات و لە خستە ببات، پاشان شایەدیی دانی شایەدیک لە نیزیکان، کە لە بازنە ئافەرت و پیاوگەدا، واتە: لە خرمان و نیزیکیان، بە قازانجی یوسف .

ئنجا باوەرکردنی عەزیز بەوێ کە ھاوسەرەگی تاوانبارە، فەرمانکردن بە ھاوسەرەگی کە داوای لیبوردن بکات، داوای لە یوسف کردو، کە بێ دەنگیی لەو بابەتە بکات .

﴿وَرَوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ
 قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ هَمَّتْ
 بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ
 إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ ﴿٢٤﴾ وَأَسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصُهُ مِنْ دُبُرٍ وَأَلْفَيَا
 سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ
 أَلِيمٌ ﴿٢٥﴾ قَالَ هِيَ رَوَدْتَنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ كَانَتْ قَمِيصُهُ
 قُدِّمَ مِن قَبْلِ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَذِبِينَ ﴿٢٦﴾ وَإِنْ كَانَتْ قَمِيصُهُ قُدِّمَ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ
 وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٧﴾ فَلَمَّا رَأَى قَمِيصُهُ قُدِّمَ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ إِنَّ
 كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾ يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ إِنَّكِ كُنتِ مِنَ
 الْخَاطِئِينَ ﴿٢٩﴾﴾

MediaAmeerOffice

علي بابير / AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

www.alibapir.net

انگريزي ۽ عربي ۾ لکيو

علي بابير / AliBapir

علي بابير / AliBapir

علي بابير / AliBapir

علي بابير / AliBapir

علي بابير / AliBapir

راڳه پائيندني مهڪڻه بي له مير

مانای وشە بە وشە ئایەتەکان

{ئنجما ئەو ژنەى ئەو (یوسوف) لە ماله گەى دابوو، هەولێ پەلکێش کردنى ویدا بۆ دەست تێکەل کردنو، قایم دەرگاگانى گالە داو گوتى: وەرە پێش، (یوسوف) گوتى: پەنا بە خوا، ئەو (مێردەگەى تۆ) بە خێوگەر مەو بە باشى حاواندوو مێهەو بە دلتیایى ستمکاران سەرفراز نابن ﴿۲۳﴾ بە دلتیایى ژنەگە نیازی (پەلاماردانى) وى کرد، ئەویش نیازی پەلاماردانى وێى کرد، ئەگەر بەلگەى پەرورەدگارى نەدیبايە (ئازارى دەدا)، بەو شیوەیە (بەلگەمان خستەووە یادی یوسوف) تاكو خراپەو شوورمى لێ دووربخەینەووە، بە راستى ئەو لە بەندە هەلبژاردەگانمان بوو ﴿۲۴﴾ ئنجما هەردووکیان بەرەو دەرگایەگە پێشبرکەیان کرد، (ژنەگە بۆ گرتنى یوسوف و ئەویش بۆ پاکردن لە چنگى)، ئیدی ژنەگە کراسەگەى وى لە پشتهووە دادپى و، لە نزیک دەرگایەگە بە مێردەگەى گەیشتن، ژنەگە گوتى: سزای کەسێک گە نیازی خراپى بەرانبەر بە هاوسەرت هەبوو، هەر ئەوێهە گە زیندانى بکرى، یان ئازاریکی بە ئێش بدرى ﴿۲۵﴾ (یوسوف) گوتى: ئەو هەولێ پەلکێش کردنى دام بۆ دەست تێکەل کردن، ئنجما شایەدیك لە نیزیكەکانى وێ، شایەدى دا: ئەگەر کراسەگەى (یوسوف) لە پێشەووە درابى، ئەووە ئەو (ژنە) راست دەگاتو ئەو (یوسوف) لە درۆکارانە ﴿۲۶﴾ بەلام ئەگەر کراسەگەى لە پشتهووەرا دادپابى، ئەووە (ژنەگە) درۆ دەگاتو ئەو (یوسوف) لە راستگۆیانە ﴿۲۷﴾ ئنجما کاتێک (عەزیز) بینى کراسەگەى (یوسوف) لە پشتهووەرا دادپاوه گوتى: (ئافەرت!) ئەووە لە فیلێ ئیوهمومانانە، بیگومان فیل و پیلانى ئیوهمومانان مەزنە ﴿۲۸﴾ (دواى گوتى): ئەى یوسوف! باسى ئەو (بابەت)ە مەگە، تۆش (ئەى ژنەگە) داواى لیبوردن بۆ گوناھەگەت (لە مێردى خۆت) بکە، مسۆگەر تۆ لە تاوانبارانى ﴿۲۹﴾.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(وَرَوَدَتْهُ) : واته: ههولئ په لکیش کردنی دا، ههولئ له خشته بردنی دا، ههولئ له گه لدا له سهر هه لویستی خوئ لایبداو بهیئیتته سهر هه لویستی خوئ و، به چه پامیی دهستی له گه ل تی که ل بکات، (الرُّودُ: التَّردُّدُ فِي طَلَبِ الشَّيْءِ بِرَفْقٍ، وَالْمُرَاوَدَةُ أَنْ تُنَازَعَ غَيْرُكَ فِي الْإِرَادَةِ، فَتَرِيدَ غَيْرَ مَا يُرِيدُ، وَرَادَ يَرُودُ سَعَى فِي طَلَبِ الشَّيْءِ، تَرَاوَدُ فَتَاها عَنْ نَفْسِهِ أَي: تَصْرِفُهُ عَنْ رَأْيِهِ)، (راودته) له (رود) هوه هاتوه، (رود) بریتیه له هاتن و چوون له داواگردنی شتی که لدا به نه رمیی (مُرَاوَدَةُ) ش، ئه وهیه تو بتهوئ به ران به ره گهت له قه ناعه تی خوئ لایبدهی و بیخهیه سهر قه ناعه تی خوئ، واته: وای لی بکهی ئه وهی بوئ که تو دتهوئ، ده گوترئ: (رَادَ يَرُودُ) واته: ههولئ به دهسته ئانی شتی که لدا، (تَرَاوَدُ فَتَاها عَنْ نَفْسِهِ) واته: دهیویست خزمه تکاره گهی که له سهر پای خوئ لایبدا، {پای یوسف بریتی بوو له پاکیی و عیقهت، پای ئافره ته گهش بریتی بوو له دهست تی که ل کردن به چه پامیی}، جا دهیویست یوسف له سهر پای خوئ، که پاکیه، لایبدا به ره و پای خوئ، که بریتیه له دهست تی که لئی به چه پامیی (زینا کردن).

(وَعَلَقَتْ الْأَبْوَابَ) : واته: دهرگاگانی داخستن، (عَلَقَ عَلَى التَّكْثِيرِ إِذَا أَغْلَقَ أَبْوَابًا كَثِيرَةً، أَوْ أَغْلَقَتْ أَبْوَابًا وَاحِدًا مِرَارًا، أَوْ أَحْكَمَتْ إِغْلَاقَ بَابٍ وَاحِدٍ)، وشه ی (عَلَقَ) بو زو ریه، واته: زو ر دهرگای داخستن، یاخود دهرگایه کی داخست به لام چهند جاریک دایخست، واته: به کلیل و پاشان شتی که دیکه شی به پشته وهنا، یاخود دهرگاگه ی زو ر به مه که می داخست، یان، چهند جاریک له دوا یه که دهی کرده وه دایده خست .

بەلام زیاتر وا پێدەچێ کە چەند دەرگایەك بووبن و هەمووی داخستبن، چونکە (أبواب) گۆی (باب)ە، بۆیەش هەمووی داخستوون، بۆ ئەوەی خوێش و یوسفیش دلتیابی کە لەو کاتەدا کەس لییان وەژوور ناکەوێ.

(هَيْتَ لَكَ): (هَيْتَ قَرِيبٌ مِنْ هَلَمْ، وَقُرِئَ: هَيْتُ لَكَ، أَي تَهَيَّئْتُ لَكَ، وَقُرِئَ بَعْدَ رَأَاةٍ أُخْرَى) بە هەموو خوێندنەوەکان (قراءات) واتە: وەرە پێش، دەستپێکە، نیزیکیبەو، یانی: لەو کارە خراپەی کە ئافەرتەگە وێستووێت، (هَيْتُ لَكَ) یانی: من بۆت ئامادەم، دواتر زیاتر تیشک دەخەینە سەر، گۆی خوێندنەوەکان .

(مَعَاذَ اللَّهِ): یوسف گوتووێت: پەنا بە خوا، (أَلْتَجِيءُ إِلَيْهِ وَأَعُوذُ بِهِ، وَأَسْتَعِيثُ بِهِ أَنْ أَفْعَلَ ذَلِكَ، مَعَاذَ مَصْدَرٍ أَضْيَفَ إِلَى اسْمِ الْجَلَالَةِ إِضَافَةٌ الْمَصْدَرِ إِلَى مَعْمُولِهِ)، (معاذ الله) واتە: (أَعُوذُ بِهِ مَعَاذًا) پەنا دەبەمە بەر خوا بە پەنا پێبەردن، (معاذ) چاوەگەو پالێدراوەتە لای ناوی خوا، وەك پالۆیدانی چاوەگ بۆ لای ئەوەی ئەو کاری تێی کردووە .

(أَحْسَنَ مَوَاقٍ): واتە: جێگا و پێگای منی باش کردووە، شیوەی حاواندەوێ منی باش کردووە، (أَوَانِي إِيوَاءً حَسَنًا) واتە: باش پێزی لیگرتووم، جێگا و پێگا و بەرگ و پۆشاک و خواردنی باش و ... هتد بۆ دابین کردووم .

(وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ): هەم (ل) و هەم (قَدْ) بۆ جەخت کردنەوە و دلتیا کردنەوەن، واتە: بێگومان ئەو ئافەرتە نیازی زیناکردنی هەبوو بەرانبەر بە یوسف، (الْهَمُّ: الْعَزْمُ عَلَى الْفِعْلِ)، (هَمْ) بریتیە لە عەزم جەزم کردن لەسەر ئەنجامدانی کاریک، بۆیە بە (لَقَدْ) تەئکید کراوەتەو، تاكو دیاربێ کە بریتیە لە عەزم جەزم کردن لەسەر ئەنجامدانی کاریک، (وَأَكَّدَ هَمَّهَا بِقَلْبٍ وَلَاَمِ الْقَسَمِ لِيُفِيدَ أَنَّهَا عَزَمَتْ عَزْمًا مُحَقَّقًا) بۆیە بە (لَقَدْ) تەئکید کراوەتەو، تاكو دیاربێ، کە ژنەگە زۆر بە تەواویی دلی خوێ ساغ کردۆتەو لەسەر ئەوەی لەگەڵ یوسف دا ئەو کارە بکات، ئنجا زۆربەي توێژەرەوان دەلێن: **(هَمَّتْ بِهِ)** واتە: نیازی بوو کە زینای لەگەڵدا بکات، بەلام وەك

دوایی باسی دەگەین، ڕایەکی دیکە هەیە، گە من ئەو ڕایەم پێ ڕاستە، دەلی: نیازی بوو پەلاماری بەدات و ئازاری بەدات لەسەر ئەوەی بە قسە ناگات بۆ هێنانەدی ئامانجەکی .

(لَنْصَرِفَ عَنْهُ): واتە: بۆ ئەوەی لێی لابدەین، (الصَّرْفُ: نَقْلُ الشَّيْءِ مِنْ مَكَانٍ إِلَى مَكَانٍ، وَهَذَا مَجَازٌ عَنِ اللَّفْظِ) بۆ ئەوەی (سوء) و (فحشاء) ی لێ لابدەین، (صرف) بریتییە لە گواستنەوەی شتێک لە شوێنێک بۆ شوێنێکی دیکە، گە لێردەدا مەبەست پێی، پاراستنیەتی .

(السُّوءُ): (السُّوءُ: كُلُّ مَا يَغْمُ الْإِنْسَانَ دُنْيَاً وَآخِرَةً، نَفْساً وَبَدَنًا)، (سوء) هەر شتێکە گە حالی ئێنسان خراپ بکات و ئێنسان پێی ناخۆش بێ و مایەی خەفەت و دڵتەنگی بێ، لە دنیاو دواڕۆژدا، لە ڕووی دەروونی و جەستەییەوه، گە لێردەدا مەبەست پێی خیانەت و ناپاکییە .

(وَالْفَحْشَاءُ): (الفحشاء: مَا عَظُمَ قُبْحُهُ مِنَ الْأَفْعَالِ وَالْأَقْوَالِ، كِنَايَةٌ عَنِ الرَّذِّ)، (فحشاء) واتە: بێ شوورەیی، بێنامووسی، هەر کردەوهو قسەیهکە گە زۆر دزیو و ناشیرین بێ، گە لێردەدا مەبەست پێی زینایە .

(الْمُخْلِصِينَ): (المخلص: كَالصَّافِي إِلَّا أَنَّ الْخَالِصَ هُوَ مَا زَالَ عَنْهُ شَوْبُهُ بَعْدَ أَنْ كَانَ فِيهِ، وَالْمُخْلِصُ: مَا أُزِيلَ عَنْهُ الشَّوَابُ)، (مخلصین) لە (خالص)وه هاتوه، (خالص)یش وهك (صافي) وایه، بەلام بە هەر حال (خالص) ئەوەیه شتێک گە لەگەڵی تێکەڵاو بووه، لێی لایچی، دواى ئەوەی لەگەڵی تێکەڵ بووه، بەلام (صافي) ئەوەیه گە هەر لە ئەسڵدا هیچی لەگەڵ تێکەڵ نەبووی، (مخلص)یش شتێکە، یان گەسیکە، ئەو شتانەى گە لەگەڵی تێکەڵ بوون، لێی لابدرین، هەلبەتە خوێنراویشەتەوه: (مخلصین) واتە: دەربازگەران، ئەوانەى گە خوێنان و کردەوهکانی خوێنان دەرباز دەگەن، لە خۆتەو خالی شیرک و غەیری خوا پێ مەبەست بوون و، ساغی دەگەنەوه بۆ خوا .

(وَأَسْتَبَقَا الْبَابَ): پێشبرکەیان کرد بەرەو دەرگایەکە، (السَّبْقُ: التَّقدُّمُ فِي السَّيْرِ، وَأَسْتَبَقَا أَي: تَسَابَقَا)، (سَبَقَ) بریتییە لەوە کە لە رۆشتندا ئێنسان پێشبکەوێتەو، بەلام لێرەدا (وَأَسْتَبَقَا) لەگەڵ (تَسَابَقَا) هەر یەک واتایان هەیە، واتە: هەر گامکیکیان دەیویست پێش ئەوی دیکەیان بکەوێتەو پێشبرکەیان کرد .

(وَقَدَّتْ قَيْصَهُ): واتە: کراسەگەی دادری، (الْقَدُّ: قَطْعُ الشَّيْءِ طَوْلًا)، (قَدَّ) ئەوەیە کە شتێک بە باری درێژیییدا دادریە خواری، بۆیە من وشەی دادرینم بۆ بەکارهێناوە .

(مَنْ دُبِّرَ): واتە: لە پشتەو، (دُبِّرَ الشَّيْءُ: خِلَافُ الْقَبْلِ، وَالْجَمْعُ أَدْبَارَ)، (دُبِّرَ) پێچەوانەی (قَبْلَ)ە، وشەی (دُبِّرَ) واتە: پشتەو، (قَبْلَ) واتە: پێشەو، کە بە (أَدْبَارَ) گۆدەکرێتەو .

(وَأَلْفِيَا): واتە: تووشی بوون، (الْإِلْفَاءُ: لِقَاءُ شَيْءٍ عَلَى حَالَةٍ خَاصَّةٍ مِنْ غَيْرِ سَعْيٍ لَوْجَدَانِهِ، مُفَاجِئًا)، (إِلْفَاءٌ) ئەوەیە کە تۆ بگەی بە شتێک بە شیوەیەکی تاییەت، ئەویش ئەوەیە کە نەتەوئ بیگەیه و هەولئ بۆ نەدەئ، بەلام یەگسەر کتوپر بێتە بن لووتتو تووشی بی .

(سَيِّدَهَا): (السَّيِّدُ: الْمُتَوَلَّى لِلسَّوَادِ، أَي: الْجَمَاعَةِ الْكَثِيرَةِ وَسَمَّى الزَّوْجَ سَيِّدًا لِسِيَاسَةِ زَوْجَتِهِ)، (سید) لە ئەسلی زمانی عەرەبییدا واتە: سەرپەرشتیکەری ئاپۆرایئ، خەلکیکی زۆر، بۆیەش بە هاوسەری ئافرەت گوتراوە (سید) چونکە سەرپەرشتی مال و خێزانەگەی دەکات .

(لَذَا الْبَابِ): واتە: لە نیزیك دەرگایەکە، { (لَدَى يُقَارِبُ (لَدُنْ) وَلَدُنْ أَخْصُ مِنْ (عِنْدَ) لِأَنَّهُ يَدُلُّ عَلَى ابْتِدَاءِ نَهَايَةِ)، (لَدَى) ماناکەی لە (لَدُنْ) موه نیزیكە، (لَدُنْ) یش تاییەتترە لە (عِنْدَ) چونکە وشەی (لَدُنْ) بەکاردهیئری بۆ سەرمتای گۆتایی شتێک .

(قُبُل) : (ضِدَّ الدُّبُر) واتە: پێشەوه، که پێچهوانەی پشتهوویە .

(كَيْدُكُنَّ) : (الكَيْدُ: ضَرْبٌ مِنَ الْإِحْتِيَالِ مَذْمُومٌ وَمَمْدُوحٌ، وَالْمَذْمُومُ أَكْثَرُ)، (كَيْدُ) جوړیکە لە فیل و کاری پەنھان، که هەم بە حالەتی سەرزەشت کراوی، هەم بە حالەتی ستایش کراوی، دی، بەلام زیاتر بو حالەتی سەرزەشت کراوی بەکاردی، واتە: حالەتی خراپ، فیلێکی خراپ، که لە رێهەکی خراپەوه بو ئامانجێکی خراپ بێ .

(أَعْرَضَ عَنْ هَذَا) : واز لەوه بێنە، (أَعْرَضَ: وَلَّى مُبْدِئاً عُرْضَهُ)، (عُرْضَ)، واتە: لامل، نینسان که ڕوو لە شتێک وەرگیرێ، واتە: لاملی تێدەگات، واتە: ئەو یوسوفا! باسی ئەم بابەتە مەکە .

(الْخَاطِئِينَ) : واتە: تاوانباران، (الْخَاطِئُ: الْقَاصِدُ لِلذَّنْبِ)، (خَاطِئٌ) کەسیکە مەبەستی بێ و بە مەبەستەوه گوناھێک بکات، واتە: بشارتی گوناھەو بییات، پێچهوانە: (أَخْطَأَ فَهُوَ مُخْطِئٌ: أَصَابَ فِي الْإِرَادَةِ وَأَخْطَأَ فِي الْفِعْلِ) (مُخْطِئٌ) ئەوویە کە مەبەستەکە ی باشی، بەلام نەپێکی و کردووەکە ی خراپ بێ، واتە: ڕوو لە شتێک بکات، بەلام نەزانی کە ئەو خراپە، بکەر (فاعل) هکە ی پێی دەگوترێ: (مُخْطِئٌ) .

مانای گشتی ئایەتەکان

لە ئالقمە ی پێشی، لە دەرسی پێشوو، پوون بوو کە یوسف لە لایەن پیاویک کە خەلکی میسر، کردراو کابرای گریاری ئامۆژگاری خێزانە کەشی کرد کە: ریزی لی بگری و جوان بیجە و ینیتە وەو خزمەتی بکات .

ئەجا لیڕەدا باسی ئەو دەگات کە یوسف ﷺ چۆن دواي ئەوێ لە مالی ئەو ژنەدا گەورە دەبی و پێدەگات و بالغ دەبی، وەك لە دەرسی پێشوو باسکرا:

﴿ وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ ﴾، واتە: کاتی کە گەشتە هەپەتی لاویتی، توغیانی تین و تاقەت و پیاویتی و کاملاً بوو، ئیدی دواي ئەو ئەو ئافرەتە بە چاویکی دیکە سەیری کرد، پێشتر وەك مەندالیک و گۆیلەیهك سەیری کردو و تەماعیان تییدا هەبوو: بیکەنە گوری خۆیان، یاخود خزمەتیان بکات، بەلام دواي کە یوسف بوو بە پیاویکی تەواو و گەنجیکی قۆزو جوان، ئەو ئافرەتە بە چاویکی دی

تەماشای کردو، بۆیە دەفرموئ: ﴿ وَرَوَدَتْهُ الْآلِي هُوَ فَبَيَّتَهَا عَنْ نَفْسِهِ ﴾، ئەجا ئەو ژنە کە یوسف لە ماله گەیدا بوو، ویستی لە خشتە بەری، ویستی پەلکیشی بکات، ویستی لە رای خۆی لایداتو، بیهینیتە سەر رای خۆی .

(مُراوَدَة)، وەك پێشتر باسمان کرد، ئەوێ کە کەسیک لە گەل کەسیک هەولبەتات، ئەو کەسە لە رای خۆی و بۆچوونی خۆی لایداتو، بیهینیتە سەر راو بۆچوونی خۆی، دیارە بۆچوونی یوسف، ئەو بوو کە بە چاوی دایک و باب سەیری ئەو ژن و پیاوی کردو، یان بە چاوی ریزی حورمەتەو سەیری کردوون، دوور لە هەر خولیاو بیریکی دیکە کە پەيوەندی بە لایەنی جینیسیهه هەبی، یانی: یوسف بە تەما بوو کە بە پاکیی و چاکیی لەو مالهدا بەسەر بەری، بەلام ئافرەتە کە رای وا بوو، کە: دەستی لە گەل تیکەل بکاتو، یوسف لەو راپەیی خۆی، کە عیلفەت و پاکییە لایداتو، بیهینیتە سەر راپەگەیی خۆی، کە دەست تیکەلکردنە بە حەرپامیی .

﴿وَعَلَقْتَ الْأَبْرَصَ﴾، ئنجا ژنه که دەرگاگانی مه حکهم گالهداو دایخستن،
﴿وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ﴾، گوئی: وەرە پێش، یان من بۆ تۆ ئامادەم، واتە: دەستم
له گەڵ تێکەڵ بکه، ﴿قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ﴾، یوسف گوئی: پەنا به خوا، واتە: پەنا به
خوا دهگرم که من کاری وا بکه، ﴿إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ﴾، لیڕەدا یوسف عليه السلام
به پێی عه قلی ژنه که، ژنه که ی دواندوه، نه یگوتوه: چه پامه و قه دهغهیه، چونکه
وا دیاره ئه وانه دینیکی ئاسمانییان نه بووه، شه ریعه تیکی ئاسمانییان نه بووه،
تاگو به پێی ئه وه بیدوینئ، بلئ: ئه وه چه پامه و قه دهغهیه، په نگه زینا له لایان
قه دهغه و چه پام نه بووبئو، ته نیا له رووی عه یبه ی دنیا ییه وه، عه یب بووبئ،
بۆیه بۆ خۆی ده لئ: پەنا به خوا دهگرم، به لام بۆ ئه وه ده لئ: ﴿إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ
مَثْوَايَ﴾، وشه ی ﴿إِنَّهُ رَبِّي﴾، واتە: بیگومان ئه وه پیاوه ی تۆ، ئه وه میرده ی تۆ
خاوه نی منه، مشوورخۆری منه، ﴿أَحْسَنَ مَثْوَايَ﴾، جیگا و ریگا و خزمه تی منی
باشکردوه، باش منی حاواندۆته وه، باش خزمه تی کردووم، باش په روه رده ی کردووم
هه ندیکیش له زانیانی ش گوتوویانه: ﴿إِنَّهُ﴾، ده چیته وه بۆ لای خوا، واتە: خوا
په روه ردگاری منه، منی باش لیڕەدا حاواندۆته وه، بۆیه من سه ریچی له فه رمانی
خوا ناگه م، به لام من پێم وایه سه ره تا فه رموویه تی: ﴿مَعَاذَ اللَّهِ﴾، واتە: پەنا
به خوا دهگرم که سه ریچی له فه رمانی بکه م، دوا یی وه ک دنیا یه تی ش، ﴿إِنَّهُ﴾
﴿رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ﴾، میرده که ی تۆ خاوه نی منه، مشوورخۆری منه، منی باش
حاواندۆته وه و خزمه تی کردووم، منیش ناچم له به رانه ر چاکه دا، که له گه ل
منی دا کردوه، خراپه ی له گه لدا بکه م، خیانه ت له گه ل هاوسه ره که ی دا بکه م .
﴿إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾، بیگومان سه ته مکاران سه رفراز نابن، که دیاره
زیناش سه ته مه و بابای زیناکار :

۱- هه م له خۆی ده یكات .

۲- هه م له و ئافه رته ی ده کات که له گه ئیدا ده یكات .

۳- هەم لە کەس و کارەگەیی دەگات، ئەگەر مێردە، ئەگەر بڕایە، ئەگەر کۆرە، ئەگەر هەر کەسیکی هەیه .

۴- هەم لە گۆمەلگاشی دەگات .

۵- هەم لەو نەسل و وەچەیهشی دەگات، کە بە حەرەمیی پەیدا دەبێ،

یان: گۆمەلێک سەتەم، لە داوین پیسی و زینادا گۆدەبنەوه، کە بەلای کەمەوه پێنجن !

ئنجأ خوا دەفەرموی: ﴿وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ بِهَا﴾، وە بیگومان ئەو ژنە،

نیازی بوو پەلاماری بدات، ﴿وَهَمَّ بِهَا﴾، یوسفیش نیازی بوو پەلاماری بدات،

﴿لَوْلَا اَنْ رَّآ بُرْهٰنَ رَبِّهٖ﴾، ئەگەر بەلگەی پەروردگاری خۆی نەبینیایە (ئازاری دەدا)، دیارە ئیمە لە مەسەلە گەرنەکان دا زیاتر ئەوه دەتوێژنەوه، کە توێژمەوانی قورئان زۆر مشتومریان لەسەر کردووه، زۆربەیی هەرە زۆریان ئەم:

﴿هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ بِهَا﴾، یان، بەوه لێکداوتەوه کە ئافەرتەگە ویستی زینای لەگەڵدا بکات، یوسفیش (ئەگەر بەلگەی پەروردگاری نەبینیایە) خراپەیی لەگەڵدا دەکرد، بەلام لەبەر ئەوهی کە بەلگەی پەروردگاری بینی، ئەو خولیاپی بەسەر دلی داها، ئەو هەستی پیاوێتیە کە تییدا جوول بەرانبەر بەو ئافەرتە: ئیمانەگە، ئەو بەلگەییە لە عەقل و دلی دا بوو، یوسفی لادا، بەلام ئافەرتەگە دیارە عەزەمی جەزم بوو لەسەر ئەو کارە .

هەلبەتە من ئەم رایەم پێ راستە کە لێردا: ﴿هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ بِهَا﴾، واتە:

هەرگامێکیان ویستی پەلاماری ئەویدیکە بدات، ئافەرتەگە بە جەزمیی ویستووێتی پەلاماری یوسف بدات، واتە: پەلاماری بدات و سزای بدات، کە بۆچی گوێی بۆ ناگری و ئەوهی داوای لێدەگات، لەگەڵی دا ناکات؟ ﴿وَهَمَّ بِهَا﴾، یوسفیش ئەگەر بەلگەی پەروردگاری نەبینیایە، لە عەقل و دلی خۆیدا، ئەویش ویستی پەلاماری بدات، وەک لە گۆل خۆکردنەوه، ئازاری ئافەرتەگە بدات و لە گۆل خۆی بکاتەوه، بەلام ئەوهی نەکردو بیری کردووه، کە ئەگەر بێت و ئازاری ئەو ئافەرتە بدات،

دواوی چی بە مێردەگەیی بۆ؟ لەبەر ئەوە باشتەڕین تەگبێرو چارەسەری ئەوە بوو، کە لەبەری رابکات .

ئەنجا خوا دەفەرموێ: ﴿كَذَلِكَ﴾، واتە: ئاوا ئەو بەلگەیەمان پیشاندا، بەلگەی پەرۆمردگاری خوێ بێنی و خوا پیشانیدا، کە بریتییە لەو ئیمان و عەقیدەیە کە لە دڵ و عەقلی دا بوو، بۆچی وایکرد ؟ دەفەرموێ: ﴿لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ﴾، بۆ ئەوەی خراپە و شوورەیی، کاری خراپ و کاری بێ نامووسانە، لێ دوور بخەینەو، ﴿إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ﴾، بێگومان یوسف، لە بەندە هەلبژاردەکان و ساغ بوووەکانی ئیمە بوو .

جێی سەرئەنجام کە خوا دەفەرموێ: ﴿كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ﴾ یانی: (سوء و فحشاء) ڕوویان لە یوسف کردووە، خوا وێستووێتی ئەوانە لێ لابەت، ئەک یوسف ڕووی لە خراپە و شوورەیی بووێ! بەلگە خراپە و شوورەیی هێرشیان بۆ لای وی هێناو، ئەگەرنا یوسف هەر لە بنەڕەتدا ڕووی لە خراپە و شوورەیی نەبوو.

﴿وَأَسْتَبَقَا الْبَابَ﴾، ئەنجا هەردووکیان بەرەو دەرگا کە بە خێرای ڕۆشتن، پیشەڕکەیان کرد، هەریەکەیان وێستی زووتر بگاتە دەرگایە کە، دیارە یوسف بۆ ڕاکردن و، ئافەرەتەکش بۆ ئەوەی نەهێلێ یوسف دەرگا کە بکاتەووە بچێتە دەر، بۆ ئەوەی سزای بەتات .

یاخود ئەو مەبەستە کە لە دڵی دایە، جێبەجێی بکات، کە بریتییە لە دەست تێکەڵکردن بە حەرەمی .

﴿وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ﴾، ئەنجا کراسەگەیی یوسفی لە پشتەووە ڕا دادڕی، (د) ، ئەوەیە کە بە باری درێژییدا شتێک دادڕیە خوار، چونکە یوسف ڕای کردووە دیارە لە پیش ئافەرەتەگەووە بوو، ئافەرەتەکش لە پشتەووە ڕا گرتووێتی و کراسەگەیی دادڕیووە .

﴿وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا أَلْبَابٍ﴾، ئنجا لە لای دەرگایەکی تەووشی گەورەکی بوون،
واتە: تەووشی هاوسەری ئافرەتەکی بوون، ﴿قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾، یەگەر گتوێپ گوتی: سزای ئەو کەسەکی گە نیازێ
خراپەکی بەرانبەر بە هاوسەری تۆ بوو، هەر ئەوەیە گە زیندانی بکری، یان
سزایەکی بە ئیش بدە، واتە: هەر لە پێوە یوسفی تۆمەتبار کردو گوتی: ئەو
یستوووەتی: خراپە لەگەڵ من بکات .

﴿قَالَ هِيَ رَوَدَّتْنِي عَنْ نَفْسِي﴾، یوسف بۆ بەرگری لە خۆ کردنی، هەر
ئەوەندە گوت، گە ئەو یستوووەتی: من لە خستە بەر، ئەو یستی من
پەلکێش بکات، ئەو یستی من لە پای خۆم لابداتو بەهێنێتە سەر پای خۆی، گە
پای من بریتی بوو لە پاکیی، پای ئەویش بریتی بوو لە داوێن پیسی و زینا
کردن، دەست تێکەڵکردنی حەرام، واتە: ئەو دەست پێشخەر بوو و من لە
دەستی رام کردو .

﴿وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا﴾، ئنجا شایەدێک لە نێزیکانی ئافرەتەکی
شایەدییدا : ﴿إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ﴾، ئەگەر
کراسەکی یوسف لە پێشەوه دادرابی، ئافرەتەکی راست دەگات و یوسف لە
درۆکارانە، ﴿وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾، بەلام
ئەگەر کراسەکی یوسف لە پشتەوه دادرابی، ئەو ئافرەتەکی درۆدەگات، ئەو
(یوسف) لە راستگۆیانە .

چونکە ئەگەر یوسف پڕکێشی بۆ ئافرەتەکی کردبێ و یستبێتی خراپە
لەگەڵ دا بکات، دیارە ئافرەتەکی یوسفی لە خۆی پچڕیوەتەوه، سەرەنجام
پێشەوهی کراسەکی دەدرێ، بەلام ئەگەر ئافرەتەکی پڕکێشی بۆ یوسف کردبێ،
دیارە یوسف لەبەری پای کردو، ئەویش لە پشتەوهرا دایهاتوێ و کراسەکی
دادریو، ئەویش شتێکی مەنتیقیە .

﴿ فَلَمَّا رَأَىٰ قَمِيصَهُ ۖ قَدْ مِنْ دُبُرٍ ۖ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكِنَّ ﴾، ئنجا كاتىك

هاوسەرى ئافرەتەكە، بىنى كراسەكەى (يوسوف) لە پىشتەو پرا دادراو، پرووى لە ئافرەتەكە كەردو گوتى: ﴿ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكِنَّ ﴾، ژنەكە! ئەو لە فيلى ئيوميه، ﴿ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ﴾، بىگومان فىلى ئيو زور مەزنە، بۆچى بە (كو) هيناو يەتى؟، واتە: تۆ فيلەكەت ئەو ەندە گەورەيه، وەك ئەو يە هى كۆمەلە ئافرەتەك بى، ئەو واتايەكى، ياخود: تۆ ئافرەت وەك سەرجه م ئافرەتان فىل و مەكرتان هەيهو، فىل و مەكرى ئيومش مەزنە .

ئنجا لە كۆتايى دا پياو، چارەسەرىكى بۆ كيشەكە داناو گوتى: ﴿ يٰٓيُوسُفُ

أَعْرِضْ عَنْ هٰذَا ﴾، ئەى يوسوف! واز لەو بابەتە بىنە، باسى مەكە، دىزەبەدەرخۆنەى لىبەكە، بەردىكى لەسەر دانى، ﴿ وَأَسْتَغْفِرِي لَذَنبِكِ ﴾، بە ئافرەتەكەشى گوت: تۆش داواى لىبوردن بۆ گوناھەكەت بكە، واتە: داواى لىبوردن لە من بكە، داواى لىبوردنم لىبەكە، كە تۆ بەرانبەر بە من هەلەت كەردو، ويستووتە لەگەل ئەو غولامەى خۆمان، لەگەل ئەو كۆيلەيهى خۆماندا، دەست تىكەللى خراپ بكەى! ﴿ إِنَّكَ كُنْتَ مِنَ الْخٰطِئِينَ ﴾، بە دلتاييەو تۆ لە تاوانبارانى، تۆ دەست پىشخەربووى، تۆ پرگيشىي يوسوفت كەردو، هەم بۆ دەست تىكەللىيەكە، هەم بۆ دوايىش كە لەبەر تۆ راى كەردو، تۆ پرگيشىي ئەوت كەردو، ويستووتە ئازارى بەدى، پەلامارت داو و ويستووتە سزاي بەدى .

بەو شيوەيه روون بۆتەو، عەزىزى مىسپ تەواو دلتايابوو كە يوسوف ﷺ پاك و بىگەردەو هاوسەرەكەى تاوانبارە .

هەلبەتە ئەو لى وەردەگىرى، كە ئەو پياو (عەزىزى مىسپ) پياوئى پياوانەو جوامىر نەبوو، واش پىدەچى كە كۆمەلگاي ئەو كاتە كە دىنىكى ئاسمانيان نەبوو، غىرەت و بەتەنگ ناموسەو بوونيان، بەو شيوەيه نەبووبى، ئەگەرنا تۆ بزاني ئافرەتەكەت پرگيشىي كۆيلەكەتى كەردو، بۆ ئەو دايى پىسى لەگەلدا بكات، هەر ئەو ەندە دەللى: داواى لىبوردنم لى بكە! بىگومان ئەو شتىكى زور كەم بوو .

ئىجا بەھەر حال: ھەرگەسە لە قەدەر خوۋى، لە قەدەر شەرەفو جواميىرى
خوۋى، ھەستىياريى دەبيت بەرانبەر بە كارى شوورەيى و بى نامووسىي كە لە
نيزىكانى روودەدات و كەسان و كۆمەلگايانى نامسوئنان و بت پەرست و چى و چى
پەرستىش، گىرۆدەي چەندان خوو و خەدى نزم و پەست دەبن، كە يەككىيان بى
غىرەتتى (بە تەنگ نامووسەو نەبوون) ە !

MediaAmeerOffice

AliBapirw / علی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

AliBapir / علی بابیر

AliBapir

AliBapir / علی بابیر

راڭە ياندنى مەكتەبى ئەمىر

چەند مەسەلەیهکی گەرنە

مەسەلە یەگەم : هەولەدانی ژنی عەزیزی میسر لەگەڵ یوسف دا، بۆ
لەخشتەبردنیو، پەلکێش کردنی بەرەو دەست تێکەڵییو، پەنا بە خوا
گرتنی یوسفو، مل نەدانی بۆ ئەو کارە خراپە:

وهك خوا دەفەرموێ : ﴿وَرَاودَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ
الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ
الظَّالِمُونَ﴾

تەوێژینەوهی نەم نایەتە لە دەست بپگەدا :

(۱) - ﴿وَرَاودَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ﴾ ، ئەو ژنە ی کە ئەو (یوسف)
لە ژوورەگەیدا، یان لە ماله گەیدا بوو، ویستی یوسف لە پرایەگە ی خۆی
لابەداتو بیهێنایە سەر پای خۆی، ویستی یوسف لەخشتە بەرئو
پەلکێشی بکات بەرەو ئەو مەبەستە خراپە ی هەیبوو، گە بریتی بوو لە
دەست تێکەڵکردن بە حەرامییو داوین پیسی.

پێشتریش باسی وشە ی (مُراوَدَة) مان کردو شیمان کردووه، بەلام لیڕەش
دەلێن: { الْمُرَاوَدَةُ: مُسْتَقَّةٌ مِنْ رَادٍ يَرُودُ، إِذَا جَاءَ وَدَهَبَ، شُبَّهَ حَالُ الْمَحَاوِلِ
أَحَدًا عَلَى فِعْلِ شَيْءٍ مُكْرَرًا ذَلِكَ، بِحَالٍ مِنْ يَنْهَبُ وَيَجِيءُ فِي الْمَعَاوَدَةِ إِلَى
الشَّيْءِ الْمَنْهُوْبِ عَنْهُ، فَأُطْلِقَ رَاوَدَ بِمَعْنَى حَاوَلَ، وَ (عَنْ) لِلْمُجَاوَزَةِ، أَي: رَاوَدَتْهُ

مُبَاعِدَةً لَهُ عَنْ نَفْسِهِ، أَي: بِأَنْ يَجْعَلَ نَفْسَهُ لَهَا، فَكَأَنَّهَا تَرَاوِدُهُ عَنْ أَنْ يُسَلِّمَ إِلَيْهَا إِرَادَتُهُ، وَحُكْمُهُ فِي نَفْسِهِ^(۱).

واتە: (مُرَاوَدَةً)، وەرگیراوە لە (رَادَ، يَرُودُ، إِذَا جَاءَ وَدَهَبَ)، کەسێک کە بێت و بجێ، پێی دەگوترێ: (رَادَ، يَرُودُ)، هەڵبەتە کەسێک بێت و بجێ بۆ هێنانەدی ئامانجێک و، کەسێک کە شتێک دووبارە دەگاتەوه، بۆ ئەوەی ئامانجێک بهێنێتە دی، چوینراوە بە حاڵی کەسێک کە دێت و دەچێ، دەچێ بۆلای شتێک و دەگەرێتەوه بۆ لای و، لێی دووردەگەوێتەوه، کەواتە، (راود)، دەبێتە مانای (حاوڵ)، واتە: هەوڵیدا، کە من ئاوا لێکم داوەتەوه: (هەوڵیدا پەلکیشی بکات،

یان لە خشتە یبات)، ئنجا کە دەفەرموێ: ﴿عَنْ نَفْسِهِ﴾، وشە (عَنْ)، (لِلْمُجَاوَزَةِ) بۆ تێپەراندنە، واتە: ئەو ئافرەتە هەوڵی لەگەڵ یوسف دا، کە لە نەفسی خۆی دووری بخاتەوه، واتە: یوسف خۆی تەسلیمی ئەو بکات و ئیرادەو ویستی خۆی تەسلیمی ئافرەتە کە بکات، ئافرەتە کە چی بوێ، بۆی ئەنجام بدات، بە گورتیی: ﴿وَرَوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ﴾، ئەو ژنە ی کە یوسف لە ماله‌گە ی دا بوو، ویستی کە یوسف پەلکیش بکات، لە خشتە ی به‌ری و، لەسەر رای خۆی لایبەت و به‌هێنێتە سەر رای خۆی .

کە دەفەرموێ: ﴿هُوَ فِي بَيْتِهَا﴾، یانی: (کونە فی بیتها من شأنه أن يُطَوِّعَهُ لِمُرَادِهَا)، واتە: لەبەرئەوهی یوسف لە مائی ئەودایە، ئەوه زیاتر ئەگەری ئەوه هەیه، شیمانە ی ئەوه هەیه، وا لە یوسف بکات، بە قسە ی بکات و فەرمانبەریی بۆ بکات .

ئنجا وشە (بیت)، کە دەفەرموێ: ﴿بَيْتِهَا﴾، واتە: شوێنی نیشته‌جێ بوونی ئافرەتە کە، ئەو شوێنە ی کە شەوی تیدا دەگاتەوه، یاخود بە مانای هەموو ماله‌گە ی دی، وشە (بیت)، بە مانای خانوو (مَنْزِل) و مال (دار)، یش دی، وەک چۆن بە مانای ئەو ژوورەش دی کە مڕۆف تێیدا دەخەوێ .

(۲) - ﴿وَعَلَقْتَ الْأَبْؤَابَ﴾، واتە: دەرگاگانی داخستن بە مەحکەمی، وهك

گۆتمان: وشە (عَلَقْتَ) بە سێ واتا لێکدراوەتەوه :

ا/ زۆر دەرگای داخستن .

ب/ یان یهك دەرگای زۆر بە مەحکەمی داخست .

ج/ یاخود دەرگایەکی چەند جارێک داخست .

بە ھەر حال لێردا مەبەست ئەوەیە کە دەرگایەکانی داخستن و گالەیی دان بە مەحکەمی، بۆ ئەوەی لەو کاتەدا گەس لێیان وەرژوور نەگەوێ، ئەو کارە خراپەی کە لە یوسفی دەوێ، بە ئاسوودەیی ئەنجامی بدەن .

(۳) - ﴿وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ﴾، (هَيْتَ لَكَ: اسْمُ فَاعِلٍ بِمَعْنَى: هَلُمَّ، أَقْبِلْ، بَادِرْ)،

بە مانای: وەرە، وەرە پێش، دەست پێکە، دەست پێشخەریی بکە .

شایانی باسە ئەم وشەیە بە ھەوت جوۆر خۆینراوەتەوه:

۱- (هَيْتَ لَكَ). ۲- (هَيْتَ لَكَ). ۳- (هَيْتَ لَكَ). ۴- (هَيْتَ لَكَ).

۵- (هَيْتَ لَكَ). ۶- (هَيْتَ لَكَ). ۷- (هَيْتَ لَكَ).

کە دیارە ئەوانە ھەموویان بە مانای: وەرە، دەست پێکە، وەرە پێش دێن، (هَيْتَ لَكَ)، یان (هَيْتَ لَكَ)، واتە: بۆ تۆ ئامادەم.

ھەندێک لە زانیان دەڵێن: ئەمە ئەوەی لێوەردەگیرێ، کە ئەو ئافەرتە نەچوووە پێشتر قسەی دیکەی لەگەڵدا بکات و موغازەلە بکات و... ھتد، ھەر یەكسەر گوتووویەتی: وەرە ئەو گارەم لەگەڵ دابکە! دەڵێن: ڕەنگە عادت و نەڕێتی ئەو خەڵکانە ئەو ڕۆژگاردا وابوو، وەك چۆن پیاوێکە بۆی ھەبوو لەگەڵ کەنیزەکەکی خۆی دا جووت بێ، ئافەرتیش بۆی ھەبوو لەگەڵ کۆیلەکەکی خۆیدا جووت بێ! ئنجا دوایی کە ئافەرتەکانی میسر ڕەختەیان لێگرتووە، لەبەرئەو بوو، کە چۆن دەبێ کە ئافەرتێک کە

خێزانی عەزیزی میسرە، لەگەڵ غولام و کۆیلەیهکی خۆی دا هەڵس و کەوتی
ئەوا بکات و تەماعی تێبکات؟!

بەلام پێم وایە : ئەو پێ لەوێ ناگرێ کە پێشتر ئەو ئافەرته چاویکی
لێداگر تێو، ئاماژەیهکی دا بێت و جۆرە قسەیهکی لەگەڵ کردبێ، بەلام
یوسف هەر گۆیی پێنەدابێ، هەتا دوایی وەک دەلێن: بە کوردیی شووتیی،
داوای لێ کردووە: ئەو کارە خراپەیی لەگەڵ دا بکات !

(٤) - ﴿ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ ﴾، یوسف گوتی: پەنا بە خوا، یانی: پەنا بە خوا
دەگرم، هەر خوا پەنا پێبەراوی منە، کە من کاری وا بکەم .

شیکردنەوهی وشەیی : (مَعَاذَ) : (مَصَدُّ مِيميَّ اسْمٌ لِلْعَوْدِ، وَهُوَ اللَّجَا إِلَى
مَكَانٍ لِلتَّحَصُّنِ، وَانْتَصَبَ هَذَا الْمَصْدَرُ عَلَى الْمَفْعُولِيَةِ الْمُطْلَقَةِ نَائِبًا عَنْ فِعْلِهِ
الْمَحْنُوفِ، وَالتَّقْدِيرُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مَعَاذًا، فَلَمَّا حُذِفَ، الْفِعْلُ جُعِلَ الْإِسْمُ الْمَجْرُورُ
بِبَاءِ التَّعْدِيَةِ مُتَّصِلًا بِالْمَصْدَرِ بِطَرِيقِ الْإِضَافَةِ فَقِيلَ: مَعَاذَ اللَّهِ، كَمَا قَالُوا:
سُبْحَانَ اللَّهِ، عَوْضًا عَنْ أَسْبَحَ اللَّهُ) (١).

واتە: (مَعَاذَ) چاویکی میمی، ناو بو (عَوْدَ)، کە بە مانای پەناپێبردن
دێ، پەنا بردن بە شوینیەک کە مەوێ لەوێ دا پارێزراو بێ، ئێجا ئەو چاوی
مەنصوب بوو لەسەر حالەتی (المفعول المطلق) کە لە شوینی کرداریک
دانیشتووە کە قرتیئراوە، تەقدیرەکی بەم شیوەیە: پەنا بە خوا دەگرم بە
پەنا پێگرتن، ئێجا داوای ئەوەی (فعل) هەکی قرتیئراوە، ناو هەکی {واتە: (أَعُوذُ
بِاللَّهِ)} یە کەسەر پەیوەست کراوە بە چاوی کەو، بە شیوەی پال و پێدران و
گوتراوە: (مَعَاذَ اللَّهِ) وەک چۆن گوتراوە: (سُبْحَانَ اللَّهِ) لە جیاتی بگوتی:
(أَسْبَحَ اللَّهُ) خوا بە پاک دەگرم، یە کەسەر گوتووینانە: (سُبْحَانَ اللَّهِ) واتە:
خوا بە پاک دەگرم، بە بەپاک گرتن .

(۵) - ﴿إِنَّهُ رَبِّي﴾، بێگومان ئەو بەخێوگەری منە، کە ئەگەر مەبەست پێی
مێردی ژنەگە بێ، واتە: ئەو هاوسەرە ی تۆ، کە تۆ دەتەوێ بێمە سەر شوینی
ئەو و خیانەتی لێبکەم، ئەو بەخێوگەری منە، مشوورخۆری منە،
سەرپەرشتیار و خاوەنی منە .

هەندیکیش گوتووینە: مەبەست پێی خۆی پەرەردگارە، واتە: خوا ﷻ
ئەو پەرەردگارە کە پەنای پێدەگرم، ئەو پەرەردگار و بەخێوگەر و
مشوورخۆری منە .

بەلام واپێدەچێ مەبەست پێی مێردی ژنەگە بێ، واتە: مێردەگە ی تۆ،
هاوسەرەگە ی تۆ، بەخێوگەر و مشوورخۆری منە، چونکە وشە (رَبِّ)، تەنیا
بۆ خۆی پەرەردگار بەگاردێ (الرَّبِّ)، ئەگەر (ال)، لەسەر بێ، یانی:
پەرەردگارێک کە مانای تەواوی پەرەردگاریتی تیادایە، بەلام بەبێ (ال)،
وشە: (رَبِّ) بۆ جگە لە خواش بەگاردێ، وهك (رَبِّ البيت)، (رَبِّ الإبل)، یانی:
خاوەنی مالهە، خاوەنی حوشرەگان .

(۶) - ﴿أَحْسَنَ مَوَآئِي﴾، باش منی حەواندۆتەووە پەنای داوم و پێزی لێ
گرتوم، جیگاو پێگاو نان و بەرگ و پۆشاک و... هتدی، بۆ دابین کردووم، ئنجای
لە بەرانبەر خزمەت و چاکە ی ئەودا، نابێ من خراپە ی لەگەڵدا بکەم، ئەو
ئەگەر مەبەست پێی مێردی ژنەگە بێ، بەلام ئەگەر مەبەست پێی خۆی
پەرەردگار بێ، واتە: دوا روژی منی باش کردووە، بەوێ کە لە گوناھ لام
دەدات، یاخود پەرەردگارم ئەو بارودۆخە باشە ی بۆ روخساندووم .

(۷) - ﴿إِنَّهُ لَا يَفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾، بێگومان ستمەکاران سەرفراز نابن، واتە:
من ئەگەر داوین پیسی لەگەڵ تۆدا بکەم، بە حەرەمی لەگەڵ تۆدا جووت
بم، ئەو ستم دەکەم:

۱- هەم ستم لە خۆم دەکەم .

۲- هەم ستم لە خاوەنەکەم دەکەم .

www.alibapir.net

أَمْرَهَا)، واتە : بێگومان ئەو ئافرەتە عەزەمی جەزم کرد کە لە یوسف بدات و تەمبیی بکات، لەسەر ئەو کە سەرپێچیی لە فەرمانەکی کردووە، کە پێی گوت : دەبێ ئەو کارەم لەگەڵدا بکە، دەستم لەگەڵ تێکەڵ بکە، بەلام یوسف نەیکردو ئەویش ویستی : لەسەر ئەو لێی بدات و تەمبیی بکات .

﴿وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ﴾، یوسفیش ویستی پەلاماری بدات و لێی بدات بۆ لە خۆدوورخستەوهی، ئەگەر بەلگەی پەروردگاری نەبیتیبایە، لە عەقڵ و دلی خۆیدا، یوسفیش بە نیاز بوو دەستی لەبەر بکاتەوه، هەرچەندە ئەو گۆیلە ئەو ماله بوو، ئنجا ئایا بەلگە لەسەر ئەوە چییە؟ (محمد رشید رضا) چوار جۆرە بەلگان دینیتەوه، کە من قسەکانی کورت و پوخت دەگەمەوهو، بە تەعبیری خۆم دایاندەرپێژمەوه :

بەلگەی بەکەم : (أَجْمَعَ أَهْلُ اللُّغَةِ عَلَى أَنَّ اللَّهَ إِنَّمَا يَكُونُ بِالْأَعْمَالِ لَا بِالْشَخْصِ وَالْأَعْيَانِ)، پسیۆرانی زمان لەسەر ئەوە بەک دەنگن، کە وشە (هم) (کە لە گوردیدا یانی : ویستی، نیازی بوو) پەيوهست دەبێ بە کردەوانەوه، ئەک بە کەسەگان و بە شتەگانەوه، ئەو چەند وینەیهک دینیتەوهو، متیش چەند وینەیهگم بۆ زیاد کردوون :

۱- لە سوورەتی (التوبة) ئە ئایەتی (۱۳)دا، خوا دەفەرموێ : ﴿... وَهَمُّوا

بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ...﴾، واتە : (کافرەکانی مەککە) : ویستیان پیغەمبەری خوا ﷺ وەدەرنین، ویستیان دەریبکەن .

لێرەدا (هم) پەيوهست گراوه بە دەرکردنی پیغەمبەرەوه ﷺ .

۲- هەر لە سوورەتی (التوبة) ئایەتی (۷۴)دا، دەفەرموێ : ﴿... وَهَمُّوا بِمَا لَمْ

يَنَالُوا...﴾، کافرەکان شتێکیان ویست، نیازی شتێکیان بوو، کە دەستیان نەگەیشتی، کە بریتی بوو لە گوشتنی پیغەمبەری خوا ﷺ و هەڵدەستنی لە تەنگەبەریک، لە دەروو (مضيق)یەک، وەک لە تەفسیری سوورەتی (التوبة)دا بە ڕوونی باسمان کردووە، کە کۆمەڵە دوو ڕوویک لە شوێنێکی تەنگەبەر و

دەربەند، كە خوارەكەى شىوو دۆلىكى قوول بوو، ويستيان پىغەمبەرى خوا
ﷺ كە سواری حوشترەكەى بوو، ھەلىدىرنو بەو شىوھىە بىفەوتىن .

۳- لە سوورپەتى (آل عمران) ئايەتى (۱۲۲) دا، دەفەرموى: ﴿إِذْ هَمَّتْ

طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا...﴾، واتە: ياد بکەوھە كاتىك دوو كۆمەل لە
ئىوھە ويستيان: بترسىن، پاشەكشە بکەن.

ئەوھش كاتىك بوو كە عەبدوللاى كورپى ئوبەيىە بە خۇى و سىيەك
(۱/۳) ى سوپايەكەى پىغەمبەر ﷺ موھ، كە ھەموويان دل نەخۇش و ئيمان
بىھىز، ياخود مونافىق و دىغەل بوون، بە بيانووى ئەوھى كە پىغەمبەر ﷺ،
بە قسەى گەنجەكانى كردوھ و چۆتە دەر لە مەدىنەو، بە قسەى عەبدوللاى
كورپى ئوبەيىەو پىش سىيەكانى نەكردوھ، لە مەدىنەدا بىئىتتەوھ، بە
خۇى و سىيەك (۱/۳) سوپايەكەوھ گەرايەوھ، ئىجا دوو كۆمەلىش، دوو
ھۆزىش، لە سوپايەكەى پىغەمبەر ﷺ دابوون، ويستيان چاو لە وان بکەن،
بەلام دوایى ھاوھلان ئامۇژگارىيان كردن و، لەگەل مونافىقەكان
نەگەرانەوھو، پىغەمبەرى خويان ﷺ، لەو مەيدانە بەجىنەھىشت .

۴- لە سوورپەتى (النساء) ئايەتى (۱۱۳) دا، دەفەرموى: ﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ

عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ يُضِلُّوكَ...﴾، واتە: (ئەى
موھەممەد ﷺ)، ئەگەر بەخششى خوا لەسەر تۆ نەبووايە، كۆمەلىكيان
ويستيان، يان كۆمەلىكيان دەيانويسىت تۆ گومرا بکەن، سەرت
لېبشىوئىن .

۵- لە سوورپەتى (غافر) ئايەتى (۵) دا، دەفەرموى: ﴿...وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ

بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ...﴾، واتە: ھەر كۆمەلگايەك، ھەر ئۆممەتەك، نيازى
ئەوھيان بوو كە پىغەمبەرەكەيان بگرن، واتە: سزى بدن، ياخود بىكوژن.
كەواتە: وەك دەبينىن، وشەى (ھەم) لە قورئاندا كە بەكارھاتوھ، زياتر
پەيوھست بووھ، بە كردوھەكانەوھ، نەك بە كەسەكانەوھ .

بەلگەی دووەم: ئەوەیە کە ئافرەتەکە دژی خۆی ساغ کردووە و بپاری

یە کجارەکی داو، کە ئەگەر یوسف دەستی لەگەڵ تێکەڵ بکات، لەگەڵیدا بە حەرامیی دەست تێکەڵ بکات، بەلام وشەی (هَمَّ) بۆ نِزِیک کەوتنەوهی (مُقَارَبَة) یە لە کاریک نەک بپاری تەواو: (كَانَتِ الْمَرْأَةُ مُصَمِّمَةً عَلَى الْمَوَاقِعَةِ، وَالْهَمُّ لِلْمُقَارَبَةِ)، بەئێ: وشەی (هَمَّ)، واتە: ویستی، بۆ نِزِیککەوتنەوهیە لەو کارە، نەک بۆ بپاری یە کجارەکی .

کەواتە: لێردا (هَمَّ) لەگەڵ ئەوە ناگونجی کە مەبەست پێی دەست تێکەڵکردن بێ، چ بۆ ئافرەتەکە، چ بۆ یوسف، ئەم وشەیە ئەوە ناگەیەنێ، چونکە وشەکە پێشتر: ﴿وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ﴾، زۆر ئاشکرایە لەوبارەوه: ژنەکە گوتی: وەرە پێش، خۆم بۆ ئامادە کردووی، ئەم تەعبیرە بەروونی ئەوەی گەیاندووە، کەواتە: ئەوەی دیکەیان: ﴿وَلَقَدْ هَمَّتْ بِوَيْءٍ﴾، واتە: ویستی کە پەلاماری بدات و سزای بدات .

بەلگەی سێیەم: (الْوِقَاعُ لَيْسَ مِنْ فِعْلِ الْمَرْأَةِ حَتَّى تَهْمَ بِهِ، وَإِنَّهُمْ

تَصْبِيحُهَا مِنْهُ الْقَبُولُ وَالْتِمَکِينُ لِمَنْ يَطْلُبُهُ مِنْهَا)، دەست تێکەڵ کردن و جووت بوون، گەردەوهی ئافرەت نیە، تاگو ئافرەت بیهوی بیکات، بەلکو بەشی ئافرەت لە جووت بووندا، هەر ئەوەیە کە ئامادەیی دەربریو، ئەو کەسە کە ئەوەی لێ داوا دەکات، ئەو قبوولی بکات و لەگەڵی هاوکار بێ.

بەلگەی چوارەم: (يُوسُفُ لَمْ يَهْمُ بِذَلِكَ الْفِعْلِ أَصْلًا، كَمَا تَدُلُّ عَلَيْهِ

الْآيَةُ وَالْآيَاتُ بَعْدَهَا)، بە دلتیاییهوه یوسف نیازی ئەو کارە هەر نەبوو، وەك ئایەتەکە باسی دەکات، {کە دەفەرموی: ﴿لَوْلَا أَن رَّأَى بُرْهَانَ

رَبِّهِ﴾، چونکە بە پێی رایەکی دیکە، وەك دواوی دەیهێنین، یوسف بە هۆی ئەوەوه کە بەلگەی پەرورەدگاری بینیوه، بەدلتیاییهوه نیازی (هَم)ەکی هەر نەبوو {هەر وەها ئایەتەکانی دوایشی دەیگەیەنن .

ئنجَا وَهَكَ يَشْتَرِشْ گوتە: مَن ئەم راپەم بە دڵەو پێم وایە بە هیچ جۆرێک: ﴿ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ بِهَا ﴾، پەيوەندیی بەهەووە نیە کە توێژەرەوانی قورئان، زۆر سەری خۆیان پێوە قال کردووە، وەك دواوی باسی دەکەم، چونکە پستەگەیی پیشی کە دەفەرموی: ﴿ وَرَوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ، وَعَلَقَتْ الْأَبْرَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ﴾، ئیدی ئەووە تیپەری: ئەو ژنەیی کە یوسوف لە ماله‌گەیی دابوو، ویستی لە خستەیی بەری، ویستی یوسوف لە راپەگەیی خۆی لابداو بیهینیتە سەر رای خۆی، پێی گوت: وەرە پیش، یاخود دەست پێبکە، ئەووە مَن بۆت ئامادەم!

ئەووە تیپەری، بەلام ئەووەی دیکە: ﴿ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ بِهَا ﴾، واتە: دواي ئەووەی کە یوسوف گوتی: ﴿ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴾، یانی: دواي ئەووەی یوسوف ملی ئەداو بەرپەرچی دایەووە، کەواتە: ﴿ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ بِهَا ﴾، قۆناغێکی دیکەییەو، کاتیکی یوسوف بەرپەرچی دەداتەووە، پشتی تێدەگات، ئەو ئافەرتە دەیه‌وێ: سزای بدات، ئنجَا یوسوفیش کە دەزانێ ئافەرتەگە دەیه‌وێ پەلاماری بدات، دیتە دڵی کە ئەویش بەرگریی لە خۆی بکات و لێی بدات، بەلام دوايی کە بەلگەیی پەرەردگاری دەبینی، کە لە عەقل و دڵی دایەو ئیمانەگەییەتی - وەك دوايی باسی دەکەین - لە حیاتی ئەووەی کە بەرگریی لە خۆی بکات و دەستەوگەریی لەگەڵ بکات و پەلاماری بداتەووە، راکردن هەڵدەبژێری و دەزانێ کە ئەووەیانی سەلامەتترە.

مانای دوووەم :

هەر کامیان ویستووێتی، زینا بکات: هەرچی ژنەگەییە بە جەزمیی و بە دڵی خۆ لەسەر یەگلاکردنەووە ساغ کردنەووە، بەلام یوسوف بە خەتەرەیی دڵ و بە ئارەزوو جوولانی تەنیا، ئەویش بە هۆی بینینی بەلگەیی پەرەردگاریەووە، ئەو خەتەرەییەشی لە دڵدا لاچوووە .

يَهْكِيكَ لَه زَانَايَان كَه (القرطبي) له تەفسیرەكەى خویدا^(۱) لىئى نەقل دەكات، ئەم عىبارەتەى هێناوە، كە بۆ ئەم مانایە جوانى دارشتو، دەلى :
(جَرَى مِنْ يُوسُفَ هَمٍّ، وَكَانَ ذَلِكَ الْهَمُّ حَرَكَةً طَبَعَ مِنْ غَيْرِ تَصْمِيمٍ
لِلْعَقْدِ عَلَى الْفِعْلِ ..، وَقَدْ يَخْطُرُ بِقَلْبِ الْمَرْءِ وَهُوَ صَائِمٌ : شَرِبَ الْمَاءَ الْبَارِدَ،
وَتَنَاوَلُ الطَّعَامَ اللَّذِيذَ، فَإِذَا لَمْ يَأْكُلْ وَلَمْ يَشْرَبْ، وَلَمْ يُصَمِّمْ عَزَمَهُ عَلَى
الْأَكْلِ وَالشُّرْبِ، لَا يُؤَاخِذُ بِمَا هَجَسَ فِي النَّفْسِ).

واتە: ئەوەى كە بۆ یوسف هاتۆتە پێش، تەنیا جوړیك له جوولانی سروشتی بوو، بەرەو ئەو گارە خراپە، بەبێ ئەوەى دلى خوێ لەسەر ساغ بکاتەو، (ئەنجا وێتەیهك دینیتهو، دەلى) جارى وایە بابای بەرپۆزوو دلى بۆ ئاویكى ساردو خوێ دەچێ كە بیخواتەو، دلى بۆ خواردنیکى بە تام دەچێ، وەك دل بۆچوون، بەلام وە نەبێ نیازی وابێ كە ئاوەكە بخواتەو، یان خواردنەكە بخوات، ئەنجا دەلى: ئەگەر ئاوەكەى نەخواردەو، خواردنەكەى نەخواردو دلى خوێ لەسەر ساغ نەکردەو، ئەو بەیگومان لەسەر ئەوەى وەك خەتەرە بە دلیدا هاتو، هیچ گوناھیکى ناگاتى و لەسەر ئەو تووشى لیپرسیتەو سزا نابێ .

لەوبارەو هەش دوو فەرموودەى پێغەمبەر ﷺ دینین :

یەكەم: { قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : قَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ : إِذَا هَمَّ عَبْدِي بِسَيِّئَةٍ فَلَا تَكْتُبُوهَا عَلَيْهِ، فَإِنْ عَمَلَهَا، فَامْكُتُوبُهَا سَيِّئَةٌ، وَإِذَا هَمَّ بِحَسَنَةٍ، فَلَمْ يَعْمَلْهَا، فَامْكُتُوبُهَا حَسَنَةٌ، فَإِنْ عَمَلَهَا فَامْكُتُوبُهَا عَشْرًا }، { رَوَاهُ مُسْلِمٌ بِرَقْمٍ : (۳۳۰)، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ }.

واتە: پێغەمبەر خوا ﷺ فەرموویەتى: خۆى بەرزو مەزن فەرموویەتى: هەر گات بەندەى من بەدلى داھات خراپەیهك بکات، لەسەرى مەنووسن، (هەر لەبەر ئەوەى بەدلى داھاتو)، ئەنجا ئەگەر کردى، خراپەیهكى بۆ بنووسن، هەر کاتێك چاکەیهكى بەدلدا هات و ئەنجامى نەدا، چاکەیهكى بۆ بنووسن، ئەگەر ئەنجامیدا، دە (۱۰) چاکەى بۆ بنووسن .

لێرەدا مەبەست لە خراپە بەدل داھاتن، ئەوێهە گە ئینسان بپاری
لەسەر نەدابێو، دلی لەسەر نەچەسپاندبێ، ئەوێهە هەروا هاگەزایی بە
دلی دادییت .

دووهم: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: {إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لَأُمَّتِي عَمَّا حَدَّثْتُ بِهِ
أَنْفُسَهَا، مَا لَمْ تَكَلِّمْ، أَوْ تَعْمَلْ بِهِ}، {أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم: (۲۵۲۸)، وَمُسْلِمٌ
برقم: (۳۲۷)، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (۳۴۳۵)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (۲۲۰۹)، وَالتِّرْمِذِيُّ
برقم: (۱۱۸۳)، وَابْنُ مَاجَهَ برقم: (۲۰۴۰)، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَصَحَّحَهُ
الْأَلْبَانِيُّ فِي (صَحِيحِ الْجَامِعِ) برقم: (۴۴۵۰) .

واتە: بێگومان خوا چاوپۆشیی لە ئۆمەتی من کردووە، ئەوێهە گە بە
دلێدا دییت، مادام قسە ی پێ نەکردبێو کردووە ی پێ نەکردبێ.

ئەوێهە گە بەدلێدا دی، واتە: بە دلی دادی و پێ ناخۆشە، یان بە
دلی داھاتووە لە گاتی هەلچوونیك دا، شتیکی بە دلدا هاو، بەلام دوایی
نیەتی خۆی لەسەر ساغ نەکردۆتەووە نەیکردووە بە بپار.

سانای سیپپەم :

ئەوێهە گە یوسف هەر خەتەرەشی نەکردووە، چونکە عیبارەتەگە وا
دەخوازی خوا دەفەر موی: ﴿وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ﴾، ئەو بەنسبەت ئافرەتەگەووە
دیارە، ئەگەر مەبەست لە ﴿هَمَّتْ بِهٖ﴾، راناوگە لە ﴿بهٖ﴾ دا، بجێتەووە
بۆسەر زیناو دەست تیکەلێی، گە هەم بە (ل)و، هەم بە (قد) جەختی
لەسەر گراوئەووە، دیارە گە دلی خۆی لەسەر ساغ کردۆتەووە، بەلام لە
بارە یوسفەووە: ﴿وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَىٰ بُرْهَانَ رَبِّهٖ﴾، هەروەها ئەویش
ویستی و نیازی تیکەلێی ئافرەتەگە ی بوو، ئەگەر بەلگە ی پەرورەدگاری
نەدیبايە .

ئنجای زانیان گوتووینە : (لولا : حَرْفُ امْتِنَاعٍ لُجُودٍ، وەئەذا اختیار أبی حیان)، وەك (الشنقيطي) لە (أضواء البيان)^(۱) دا، هیناویەتی، واتە: (لولا) پیتیکە بەگاردەهێنری بۆ نەبوونی شتیک، بەهۆی بوونی شتیکەوه، ﴿وَهُمْ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ﴾^(۲)، ئەگەر بەلگەی پەروردگاری نەبینیایە، ئەویش نیازی ئەو ئافرەتە دەبوو.

گەواتە: بە دلتیاییهوه لەلایەن یوسوفهوه، نیازو مەبەستتیک - بۆ زیناکردن- پەیدا نەبووه، بەهۆی هەبوونی بەلگەی پەروردگارییهوه، گە ئەو ئیمان و عەقیدەیه، گە لە دلوو دەروونیدا بووه.

ئنجای لیڕەدا وەلامی (لولا) بە پێی هەندیک را: ﴿لَوْلَا أَنْ رَأَى بُرْهَانَ

رَبِّهِ﴾، (آی: لکان ما کان)، یانی: ئەگەر بەلگەی پەروردگاری نەدیایە، ئەوه دەبوو گە دەبوو.

گەواتە: {لَمْ يَقَعْ مِنْ يُوسُفَ هَمَّ أَصْلًا بِنَاءً عَلَى أَنَّ اللَّهَ مُعَلِّقٌ بَأْدَاقَ الْإِمْتِنَاعِ الَّتِي هِيَ (لَوْلَا) عَلَى انْتِفَاءِ رُؤْيَا الْبُرْهَانِ، وَقَدْ رَأَى الْبُرْهَانَ، فَانْتَقَى الْمُعَلِّقَ عَلَيْهِ}^(۳)، گەواتە: بە دلتیاییهوه نیازتیک لەلایەن یوسوفهوه نەبووه، چونکە نیاز هەبوونەگە پەيوەست بووه بە نەبوونی بەلگەی پەروردگارییهوه، ئنجای گە بەلگەگە بووهو بینویەتی، مانای وایە نیازو مەبەستەگە نەبووه .

مانای چوارەم :

ئەویش گە زۆر نیزیکە لە مانای یەگەمەوهو (د. محمد راتب النابلسی) لە تەفسیرەگە خۆیدا هیناویەتی، ئەویش جوانە، دەلی: (هِيَ هَمَّتْ بِالرَّئَا، وَهُوَ هَمَّ بِالْفَع) واتە: هەرکەسە (هەم) دکە، (نیازو مەبەستەگە) بە پێی

(۱) ج ۲، ص ۲۱۸.

(۲) أضواء البيان للشنقيطي، ج ۲، ص ۲۱۸.

(۳) سەرچاوهی پێشوو .

خۆی بووه، شتێك بووه كه لهو بوهشیتهوه، ئافرتەكه مەبەستی چی بووه؟ مەبەستی ئەوه بووه كه لهگەڵ یوسف دا به حەرامیی دەست تێكەڵ بکات، ئەدی نیازو مەبەستی یوسف چی بووه؟ ئەوهی كه به لایهوه گرنگ بووه، ئەوه بووه كه سهلامەت بێو، ئەو ئافرتە له كۆڵ خۆی بكاتەوه، كهواته: ﴿هَمَّتْ بِهٖ﴾، (آي: وَلَقَدْ هَمَّتْ بِالزَّنَا مَعَهُ)، واتە: ژنەكه ویستی زینای لهگەڵ بکات، ﴿وَهَمَّ بِهَا﴾، (آي: هَمَّ بِضَرْبِهَا)، واتە: یوسف ویستی لیبەدات، یان: له خۆی دووری بخاتەوه، یان ئازاری بدات، تاكو له كۆڵی بیتەوه، به لām ئەوهشی هەر نهكردوه، چونكه به لڤگە ی پەرورەدگاری له عەقڵ و دلی خۆی دا بینی، كه ئەو ئافرتە هاوسەری ئەو پیاومیە، كه خاومنیەتی و ئەویش كۆیلەیه له مألایان دا، ئیستا ئەگەر لیی بدات و سزای بدات، ئەو كاتە قسە ی ئەو ئافرتە سوار دەبی، لهوانەیه بلی: ئەو ویستووێتی دەستدریژییم بكاتە سەرو من مەم نەداوه، بۆیه لیی داوم .

كهواته: ئەم چوار مانایە هەن، وهك گوتم: من مانای یەكه میانم له هەموویان زیاتر به دلەو، مانای چوارەمیش پێی تێدەچێ، دیاره مانایەکانی دیکەش هەر گونجاون، به لām من مانای یەكه میانم له هەموویان زیاتر به دلەو به لڤگەکانیشم هێنانەوه .

MediaAmeerOffice

AliBapirw

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

له نۆڤه كۆمەڵایەتییهكان له عەقڵانی

Stay strong with us, stay happy

نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - گۆنڤی

ڤاگەیانددنی مەكتەبی ئەمیر

علي بابیر / AliBapir

AliBapir

علي بابیر / AliBapir

علي بابیر / AliBapir

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

(۲) یاکیتی یوسف .

(۳) شکاندنی ژماره‌ی پیوانه‌ی‌ی له یاکیتی دا

مهسه لهی یه کهم: ئه و به ئه گه (برهان) ه چی بووه، که یوسف

بینیویہ تی، کہ دہفہ رموی: ﴿لَوْلَا اَنْ رَّءَا بُرْهٰنَ رَبِّہٖ﴾؟

نه‌گهر به‌لڼگه‌ی پهلوه‌ردگاری نه‌دیبایه، یوسف‌فیش نیاز (هم‌ی ده‌کرد، له‌وبارموه دوو راهه‌ن، که من رای یه‌که‌میانم به‌ دلّه :

۱- ئەویش ئەومىيە گە ئەو بەلگەيەى پەرورددگارى، برىتى بووه لەو ئيمان و

عه‌قیدهو به‌ندایه‌تیی بوّ خواو خواناسیی و خواپه‌رستیهی که له نیو
عه‌قل و دلیدا هه‌بووه، یانی: ئیمان‌ه‌گه‌ی خو‌ی بینوه، به‌چاوی عه‌قل و

دَلّ، وَهَكَ خَوای پِهِر وِهر دِگار لِه سووِر مَتی (الأعراف) دا دِمه رِموئ: ﴿اِنَّ

الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَآئِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾

وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ﴿٢٠﴾

واتە: بېگومان ئەوانەى گە پارىژ دەگەن، ھەر كاتىڭ وەسەسەيەك لە شەيتانە وە دەورى دان، يەكسەر دىتە وە بىريان، (واتە: ئيمانەكەيان ھۆشياريان دەگاتە وە بىديريان دەگاتە وە دىيانخاتە وە خالتەى ھۆشدارىى) يەكسەر دەبن بە بىنەر بۆ فىل و پىلانى شەيتان، بەلام برايەكانيان، (واتە: براى شەيتانەكان، ئەوانەى گە تەسلىمى ئىرادەى شەيتانەكان بوون)، شەيتانەكان رەستان بۆ درىژ دەگەن، لە بىمرايى و لە بىئاكامى و لە سەرگەردانىى داو، ھىچ كەمتەرخەمبىش ناكەن .

هەلبەتتە پېغەمبەرەن (عليهم الصلاة والسلام) لە ھەموو گەس زياتر شايانى ئەومەن گە بەھۆى ئەو ئيمان و تەقوايەو، گە لە دل و دەروونياندا ھەيە، زوو بېدارو ھۆشياربنەو، شەيتان نەتوانى گلاويان لەسەر بئى و فريويان بدات و ھەليان خەلەتئى، چ شەيتانى مرقۇف، چ شەيتانى جينن . گە بېگومان ئەو ماناى رېك و راستو بە عەقل و دلەو نووساوە، بۆ وشەى: ﴿بُرْهَن﴾، گە دەفەر موى: ﴿لَوْلَا أَنْ رَأَى بُرْهَنَ رَبِّهِ﴾، چونكە: (رؤية) لە زمانى عەرەبىي دا، ديتنى چاوى (الرؤية البصرية) ھەيە و ديتنى دەروونى (الرؤية القلبية) ش ھەيە، واتە: بە چاوى عەقل و دل ئەو ئيمانەى خۆى بىنىو، ئەو خواناسين و پارىزكارىيەى لە دلى دا بوو، بوو بە مايەى بەرچاوپروونىي و دەربازبوونى .

۲- مانايەكى دىكە: گە من بە لامەو پەتکارەمىيە، ئەومىيە گە زۆر لە تەفسىرەگان بە شىوازو رىوايەتى جۆراوجۆر ھىناويانە، بۆ وئە: خاومنى (أضواء البيان)، (محمد أمين الشنقيطي) لە تەفسىرەگەيدا^(۱)، بىست و چوار (۲۴) رىوايەتو ھىكايەتى ھىناون، گە من پىم سەيرە توئژمەوانى قورئان پەحمەتى خوايان لى بى، ئەو ھىكايەتانەيان چۆن ھىناون! چۆن لە يوسوفيان و ھاشندۆتەو ئەو ھىكايەتانەى بۆ بئىن! گە نە ئايەتەگە دەلالەتيان لەسەر دەگاتو، نە ھىچ گامىكيان سەنەدىكيان ھەيە بۆ سەر پېغەمبەر ﷺ، ھەموويان لە ئيسرايىلياتەو وەرگىراون يان بە عەقل و خەيال و ھەمى خويان ھەليان بەستون، بۆ وئە:

يەك : يەگىك لەوانە، دەلى: بەلگە (برهان) دەگە ئەو ھەبوو گە يوسوف دۇخىنى کردۆتەو و دانىشتو بۆ ئەو ئافرەتە گە خراپەى لەگەلدا بکات، بەلام ديوارەگە بۆتە شاشەيەك و وئەى بابى خۆى بىنيو، گە پەنجەى خۆى گەزىو و ئامازەى بۆ کردو: يوسوف! ئەو خەرىكى چى؟ چۆن شتى وا دەگەى؟!

دوو: بەلکو لە هەندیک حیکایەتی دیکەدا مەسەلەگە زیاتر تۆخ کراوەتەوه، گوايه هەر چەند بابیشی خۆی پێشان داوه، یوسوف هەر وازی نەهێناوه، تاكو جبریل دەستی لە پشت داوهو مستیكى لیڤاوه، هەرچی ئارەزوو (شهوة) بووه لە بەدەمی دا نەماوه!

گە بێگومان بە پێی ئەو حیکایەتانه بێ، گەرە عەوامیکیش ئەگەر جبریل خۆی پێشان بداتو، بابی خۆی پێشان بدات لە دیواری، ڕەنگە هەر شیت بێ، نەك هەر ئارەزووی نەمیتێ! بەلام ئەوان دەلێن: یوسوف بەو شتانهش هەر نەپیرنگاوتەوه!!

سێ: هەندیک دەلێن: ئافرەتەگە گە ویستووێتی ئەو خراپەییە لەگەڵدا بکات، یوسوفیش گە خۆی بۆ ئامادە کردوه، بتیک لەوێ بووه، ئافرەتەگە چوو هەردەیهکی بەسەردا داوه، یوسوف گوتووێتی: ئەوه چی دەگە؟ ئافرەتەگە گوتووێتی: با ئەو پەرستراوه ئیمە نەبینی، ئنجا یوسوف گوتووێتی: ئنجا ئەگەر تۆ بتیک بشاریەوه، ئەدی من خۆی پەروردگار! گە ئاگاداری هەموو شتیکە، چۆن خۆمی لی بشارمەوه؟!

ئنجا من نامەوێ لەسەر باسکردنی ئەو جۆره حیکایەتانه بەردەوام بم، پێشم وایە نەدەبوو توێژمەوانی قورئان ئەو جۆره حیکایەتانه بێن، نازانم چۆن و بە چ پالێنەرێك ئەوانەیان هێناوه، چونکە پیاویکی وەك یوسوف عليه السلام گە پێغەمبەری خوايه، پێویستی بەو هەموو شتانه ناکات تاكو واز لە زینا بێنی، بەلکو ئیمان و عەقیدەگە، خۆناسییەگە، پەيوەندی لەگەڵ خوا و بەندایەتییهگە بۆ خوا، دلەگە گە پڕبووه لە تەقوا، بەس بووه بۆ ئەوهی بپیرینگێننەوه، بە بەلگەى ئەوه گە جگە لە یوسوفیش، گەسانی وابوون گە ئەو جۆره حالانە لییان روویان داوه، بۆ وێنە:

بەندە وەك لە شوێنی دیکەش دا باسم کردوه، کاتیك لە تافی لاویتی دا بووم، چەند جارێك لەو حالەتانهم بۆ هاوونە پێشو، خۆی میهرەبانیش پاراستوومی، هەلبەتە ئازایەتی خۆم نەبووهو پاراستنی خۆی بە بەزمی بۆتە قەلغان و پارێزەرم، ئیدی نازانم، ئایا هەندیک

لەوانە گە ئەو جۆرە حىكايە تانەيان ھېئان، لە ھەمبەنەى خۆياندا
گوپزىيان ژماردو، يان ھۆكار چى بوو ۱؟

گرنگ ئەومىيە شتېكى بى جىيە ئەو ھەموو حىكايە تانە رېز بىكەن و
بلىن: يوسوف بۆيە تووشى ئەو گوناھە نەبوو، چونكە ئاوا بوو ئاوا
بوو ئاوا بوو، بەلام ئەو حىكايە تانە ھىچيان پېويست ناكەن، چونكە
ئەگەر وابووايە^(۱)، ئەو كاتە ھىچ ئازايەتتى نەدەبوو بۇ يوسوف، خاى
كاربەجى گە ھىندە مەدحو ستايشى دەكات، ئەگەر دواى ئەو ھى ئەو
ھەموو شتانەى پېشان درابى، ئنجا وازى لەو گوناھە ھىئابى، چ
ئازايەتتەىكى يوسوفى تېدايە؟، ئەو كەى مەدحە؟، لەراستى دا ئەو
زەممە ناشىرىن كىرنىكى زۆرە بۇ يوسوف!!

خا لەو زانايانە خۆش بى، گە ئەو حىكايە تانەيان ھېئان، گە
ھەندىكىان سەنەدەكانيان دەگىرنەو بۇ سەر ھەندى لە ھاوەلان، وە
ھەندىكىان دەگىرنەو بۇ لاي شوپنكە وتووان (تابعين) بەلام بېگومان ھەر
كەسك بى، تەنيا قورئان ھەقى رەھى تېدايەو، لە دواى قورئانىش
سوننەتى سەحىحى پېغەمبەر ﷺ، ئەويش ئەو ھى لى دىئابىن گە
پېغەمبەر كىردوويەتى، يان فەرموويەتى، يان دانى پېئاناو، بەلام جگە
لەو دوو سەرچاوە روون و بى چەندو چوونە، ھەر كەسكى دى ھەر
قەسەكە بىكات، مادام لەگەل عەقل، يان لەگەل واقع، يان لەگەل
قورئان و سوننەت، تېكىگىرى، مالى قەلبەو سەر بە خاومنىەتى، ئنجا
ئەو خاومنىە ھەر كەسك بى، ئەگەر واش نەكەين، ئىسلام لە جياتى
دوو سەرچاوە روونەكەى قورئان و سوننەت، پىر دەبى لە حىكايەت و
ئەفسانە و شتى وەھمىي و خەيالىي .

مەسەلەى دووهم: ئەومىيە گە پاكييتى يوسوف ﷺ لە شەش لاو (من
ستة أطراف) دەرخواو، ئەويش ھەموو ئەوانەن گە پەيوئىديان بە

¹ واتە: ئەگەر يوسوف لەبەر خۆپېشاندانى بابى، يان جبريل، يان ... ھتە، تووشى ئەو گوناھە
نەبوو، ھىچ ئازايەتتى نەبوو .

بەسەرھاتی یوسفەو ھەبە، گە ھەموویان بەرئەتی یوسفیان
دەبرپوھ : ئەوانیش :

(۱) خۆی پەرورەدگار .

(۲) ئیبلیس .

(۳) ژنەگە ی عەزیزی میسر .

(۴) ئافرەتەکانی گە ویستیان گە لەگۆمەگی لە یوسف بکەن .

(۵) میردی ژنەگە .

(۶) شەشەمیش شایەدەگە، گە خزمی ئافرەتەگە بوو .

با تەماشای بکەین :

۱/ خوا ﷻ دەرباری یوسف، دۆی ئەوێ روونی دەگاتەو، گە یوسف

تەسلیمی ئیرادە ی ئەو ئافرەتە نەبوو، لە سوورەتی (یوسف) ئایەتی

(۲۵) دەفەرموی: ﴿ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا اَنْ رَّآ بُرْهَانَ رَبِّهٖ

كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوْءَ وَالْفَحْشَآءَ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِيْنَ ﴾

واتە: ئاوا بەو شیوەیە ئەو بەلگەییەمان خستەبەر چاوو دلی، تاگو

خراپەو شوورەیی، (یان خراپەو بی نامووسی) لە یوسف دوور

بخەینەو، چونکە بیگومان ئەو لە بەندە ھەلبژاردەگەمان بوو.

جی ی سەرنج ئەوێ گە خوا دەفەرموی: ﴿ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوْءَ

وَالْفَحْشَآءَ ﴾، خراپەو شوورەیی، چونکە دەلی: (سوء)، ھەر شتیکە گە

مروؤف پی ناخۆش بی، (فحشاء) یش ھەر شتیکە گە مروؤف پی

ناشیرین بیو شوورەیی بیو، خەلک بە بی نامووسی و بی ئابرووی

لە قەلەمی بدات، ئنجا خوا ﷻ دەفەرموی: ئیمە (سوء) و

(فحشاء) مان لە یوسف لادا، واتە: (سوء) و (فحشاء) روویان لە

یوسف کرد بوو، نەک یوسف روو لەوان بکات، ئەو ھەش بەلگەییەکی

دیکەیی لەسەر ئەو گە بە دنیاییەو لەلای یوسفەو، نیازیکی

خراپ نەبوو، (سوء) و (فَحْشاء) هکه له لایەن ژنە کە هە دەستی پێکرد، بەلام خوا دەفەر موی: ئیমে له یوسفمان لادان، ئەک یوسف پرویان تیپکات و یوسف لییان لابدری، بەلکو (سوء) و (فَحْشاء) خراپە و شوورەیی، پرویان لەو کرد بوو، خواش لایدان لیی .

۲/ له بارە ئیبلیسەو: ئیبلیس له سوورەتی (الحجر) دا، داوی ئەو هی که خوا ﷻ، لەسەر ئەو هی که کێنووشی پێز گرتنی بو ئادەم ﷺ، نەبردو، نەفرینی لێدەگات، ئیبلیس هه پێش هه پێشه دهگات و دهلی: ﴿... لَا زَيْنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي سَمَوَاتٍ مِثْلُ الْمَخْلُوعِينَ﴾ (۳۹) ﴿إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ﴾ (۴۰) واتە: له زهویدا گوناھانیان بو دەرپازنمەو و تیکرایان بێمراد و سەرگەردان دەگەم، جگە لەو بەندانە ی تۆ کە هەلێژاردەن، کە خوێنراویشەتەو (مُخْلِصِينَ)، واتە: ساغ کەرەمەن بو کردەو گانی خوێان، بو بەندایەتی بو خوا .

کەواتە: یوسف له گوناھ و تاوان دوور بوو، چونکە ئیبلیس گوتوو یەتی: دەستەلاتم بەسەر بەندە ساغەگانت دا نیە: ﴿إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ﴾ (۴۰)، ئنجا خواش یوسفی بەو پێناسە کردو کە له بەندە ساغەگانیەتی: ﴿لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلِصِينَ﴾ .

کە ئەو هەش دەرپزینی پاکیتی یوسف، له لایەن ئیبلیسەو .

۳/ ژنە کە ی عەزیز: وهك له سوورەتی (یوسف) دا، دەفەر موی: ﴿... قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ ائْتِنِي خَصْخَصَ الْحَقِّ اَنَا رَاودَتْهُ عَنْ نَفْسِهِ وَاِنَّهُ لَمِنَ الصّٰدِقِیْنَ﴾ (۵۱) واتە: ژنە کە ی عەزیز گوتی: ئیستا هەق دەرکەوت، زۆر بە پروونی درەوشایەو، من بووم داوی دەست تیکەلیم لەو کرد و بیستم ئەو له خستەبەرم و رازیبکەم و بیهێنمە سەر رای خۆم و له رای خۆی

لایبەدمو، ئەو لە راستگۆیانە، واتە: راست دەگات کە هیچ خراپەیهکی
لە دەست نەقەوماوە، هیچ نیازی خراپەیی نەبووە .

ئەو هەش پاکیی دەربڕینی ئەو ئافەرتەیه بۆ یوسف .

۴ / ئافەرتەکان ئەو ژنانە کە ژنەگەیی عەزیز گۆی کردنەوه، کاتێک کە

سەرزنشتو گلهییان ئاراستە کرد، وەك دوایی دەگهینی، هەر لە

سوورەتی (یوسف) ئایەتی (۵۱) دا: ﴿ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ

سُوءٍ ﴾، واتە: ئافەرتەکان گوتیان: پاکیی بۆ خوا، یان دووری لە عەیب و

عار بۆ خوا، حاشا هیچ خراپەیه کمان لەبارە یوسف و نەزانیه .

ئەو (مِنْ) کە دەچیتە سەر (سوء)، ﴿ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ ﴾، یانی:

هیچ جوهره خراپیهك (نە گەم، نە زۆر)، خراپەمان لە یوسف نەزانیه .

۵ / می‌ردی ژنەگە، واتە: عەزیزی میسر، کە دەلی: ﴿ قَالَ إِنَّهُ مِنْ

كَذِبِكُنَّ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾ يُوسُفُ أَعْرَضَ عَنْ هَذَا وَاسْتَغْفِرِي

لِذَنْبِكَ إِنَّكَ كُنْتَ مِنَ الْخَاطِئِينَ ﴿٢٩﴾ ، واتە: می‌ردی ژنەگە گوتی:

ئەو لە پیلان و فیلی ئیوهمیه، بیگومان پیلان و فیلی ئیو مەزنه، یوسف

تۆ واز لەو بایه بێنه، تۆش - ئەو ئافەرت! - داوای لی‌بوردن بۆ

گوناھه کهت بکه، { واتە: داوای لی‌بوردن لە می‌رده کهت بکه }، بیگومان

تۆ لە تاوانبارانی .

۶ / لایەنی شەشەم، شایەدەگە، وەك لە سوورەتی (یوسف) دا هاتووە:

﴿ ... وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ

وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٣١﴾ وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ

الصَّادِقِينَ ﴿٣٢﴾ ، واتە: شایەدێک لە نیزیکانی ئافەرتەگە شایەدی دا،

ئەگەر کراسه گەیی لە پیشه وه دادپایی، ئەو ژنەگە راست دەگات و

یوسف لە درۆکەرانه، بەلام ئەگەر کراسەگە ی لە پشتهوه دادرابی،
ئەوا ئافرەتەگە درۆ دەکاتو، یوسف لە راستگۆیانە .

دوایش سەیردەگەن کراسەگە ی لە پشتهوه دادراوه .

گەواتە: ئەو شەش لایە هەموویان شایەدی دەدەن بۆ پاکیتی یوسف ﷺ.

مەسەلە ی سببەم: کە گۆتمان تیشکی دەخەینەسەر، پێش ئەوهی ئەم

برگەیه بەجی بهیڵین، ئەوهیه کە پاکیتی یوسف ژمارە ی پێوانەیی
شکاندو، لەبەر دە (۱۰) هۆکار، کە (د. محمد راتب النابلسی) لە
تەفسیرەگە ی خۆیدا^(۱)، ئەو تیبینیه وردانە ی هیناون :

۱ - لەبەر ئەوهی خۆشویستی ئافرەت و جوولانی غەریزه ی جینسی لە

پیاودا، بەرهو ئافرەت، شتیکی زۆر بەهێزه، بەلام یوسف ملی نەداوه
بۆ ئەو پالنه ره بەهێزه ی کە لە بوونیدا هەبووه .

۲ - یوسف لەو کاتەدا لە تافی لاویتی و لە هەرەتی گەنجیته ی دا بووه،

کە لەو کاتەشدا غەریزه ی جینسی بەهێزتره لە مەرۆف دا .

۳ - یوسف گەنجیکی زگورتیی و بی هاوسەر بووه، کە دیاره ئەگەر

مەرۆف هاوسەری هەبی، ئارەزو ی جینسی خۆی لەگەڵی دادەمرکین و
خۆی لی تێردەگات، بەلام ئەگەر بی هاوسەربێ، مانای وایە زیاتر
پێویستی بە خۆ گۆنترۆل کردن هەیه .

۴ - یوسف لەو شوینە غەریب بووه، واتە: لە شوینی کەس و

کاری خۆی لەوێ نەبووه، لەو شوینانەش عەیبە کەمتر لە مەرۆف
دیاره و گوناھکردن ئاسانتر دەبی، وەك ئەوهی لە نیو خزم و کەسی
خۆی دابی، کە عەیبە ی زیاتر لی دەزانری .

۵ - ئەو ژنەش، ژنیکی جوان و خاوەن پێگە و پایەبووه .

۶ - ئەو ژنە بۆخۆی داوای لە یوسف کردو، واتە: ژنەگە یوسفی

هەڵپێچاوه .

- ۷ - یوسف گۆیلە ی ئەو ژنە بوو و لەبەر دەستی ویدا بوو .
- ۸ - ئافەرتەگە مائەگە ی چۆل کردووە لەو کاتەدا، دەرگاگانیشی هەموو داخستوون، بۆ ئەوەی یوسف و خۆیشی دلتیابن، گە گەس بەسەریاندا ناچی .
- ۹ - میژدەگەشی زۆر نەرم، گەم غیرت بوو، بە پێی هەلۆستەگە ی دوایی، گە دوایی باسیشی دەگەین، چونکە هەموو قسەگە ی بۆ ژنەگە ی ئەومێه گە دەلی: تۆ خەتاباری! بە یوسفیش دەلی: ئە یوسف! باسی مەگە !
- ۱۰ - ئەو ژنە ی عەزیز، هاوکاری ی لە ژنەگانی دیکەش داوا کردووە، داوی لیکردوون گە ئەوانیش هاوکاری بن .

(۳) - ﴿كَذَلِكَ نَصْرِفُ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ﴾، ئاوا بەو شیوەیە (ئەو بەلگەییەمان خستە بەرچاوی عەقل و دلی)، تاگو خراپەو شوورەیی، خراپەو بی ئابروویی، لە یوسف دووربخەینەو، گە ئەو پرووی لەو خراپەو بی ئابرووییە نەبوو، بەلکو خراپەو بی ئابروویی بە مل ئەو داهاو، لە لایەن ئافەرتەگەو .

(۴) - برگە ی چوارەم و گۆتایی: ﴿إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ﴾ بیگومان ئەو لە بەندە هەلبزار دەگەمان بوو، لەو بەندەمان بوو گە هەلمان بژاردبوون و گۆل بژیرمان کردبوون، ئەو خۆیتەنەوێهکی .

بە جۆریکی دیکەش خۆیتەنەوێه: ﴿إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ﴾، بیگومان ئەو لە بەندە خۆ ساغ کەرەمان بوو، لەو بەندەمان بوو گە بەندایەتی خۆیان بۆ خوا ساغ کردبوو، کردووە تاعەتی خۆیان بۆ خوا ساغ کردبوو بەشی غەیری خۆیان پێو نەهێشتبوو .

هەلبەتە ئەمە ئەوەشی لێوەردەگیرێ گە ئەو یاسایەکی گشتی خۆیە ﷺ، گە هەر کەسێک (مُخْلِصٌ) بێ و (مُخْلِصٌ) بێ، هەرکەسێ بەندایەتی خۆی بۆ خوا ساغ کردبێتەو، خوا ساغی کردبێتەو، خراپەو

شوورەیی لێ لادەدری، گوناھو تاوانی لێ لادەدری، بە ئەندازەی ئەوێ کە مەرقۇ ئیمان و تەقوا لە دڵ و دەروونی دا ھەیە، خۆی پەرورەدگار خراپە و تاوان و بێ ئابروویی، ئەو شتانەی کە دەبنە مایەی عەیبداریی و گوناھباریی، لێی لادەدات و دووریان دەخاتەوێ .

خوێ بە لوتف و کەرەمی خۆی لەو کەسانەمان بگێڕی، ئەو سیفەتەمان زیاتر تێدا بەھێزو تۆخ بکات .

مەسەلەی سییەم : ھەر کام لە ژنەکەی عەزیزی میسڕو، یوسف دواي ئەو تێکگیرانە، بەرھەمەرگا رادەکەن و پێشبرکە دەکەن، سەرەنجام ژنەکە کراسی یوسف لە پشتمووە دادەدری، دەگەنە میردی ژنەکە لەلای ھەرگا، ژنەکەش دەستبەجێ یوسف تۆمەتبار دەکات، کە نیازی خراپەیی لەگەڵی ھەبوو، داواش دەکات کە یوسف زیندانی بکری، یان سزایەکی بە ئێش بدری، یوسفیش بەرگری لە خۆی دەکات: کە ژنەکە ویستوووەتی پەلکێشی بکات و لە خشتەیی بەری و توشی دەست تێکەڵی ھەرامی بکات :

وَهٰٓذَا خَوٰفُ مَوْجِئَةٍ: ﴿وَأَسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَالْفِيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ ۲۵

توێژینەوێ نەم نایەتە بەپێژە لە پێنج بڕگەدا :

(۱) - ﴿وَأَسْتَبَقَا الْبَابَ﴾، ئنجا بەرھەمەرگا کە پێشبرکەیان کرد .

وشە (الباب)، لێرەدا کە (منصوب) بوو، لە دوو ھالەت بەدەر نیە:

یەكەم: یان وهك زانیانی شارەزای زمانی عەرەبی دەلێن: (بنزع الخافض)،
واتە: دەبووایە (مجرور) بئ، بەم شیوێ: (واستبقا إلى الباب)، بەلام گە
ئەو (إلى) ی گە (باب)، (مجرور) دەگات لایان بردو، (الباب)، بۆتە
(مفعول به) و (منصوب) بوو، ئەگەرنا لە بنەرەتدا ئاوا بوو: (واستبق
إلى الباب)، بەرمو دەرگاگە پیشبەرگەیان کرد، وهك ئەو پسته
قورئانییە گە لە سوورەتی (الأعراف)، ئایەتی (۱۵۵) دا، هاتو: ﴿وَأَخْتَارَ
مُوسَىٰ قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِّمِيقَاتِنَا...﴾، یانی: (وَأَخْتَارَ مُوسَىٰ مِنْ قَوْمِهِ)،
ئەویش هەر بە (نزع الخافض) (منصوب) بوو .

دووهم: ئەوێ گە (على تضمین استبقا معنى ابتدرا)، (استبقا)، مانای
(فعلی) (ابتدرا) ی خراوتە نیو و نیواختی گراو، (ابتدرا)، واتە:
هەرگامیکیان ویستی زوو بیگاتی (بگاتە دەرگاگە).

هەلبەتە ژنەگە ی عەزیزی میسر گە داوای دەست تیکەلێی لە یوسف
کردو، یوسف ﷺ، گە بەرمو دەرگاگە رایان کردو، وهك پیشبەرگە بکەن
هەر گامیکیان بۆ مەبەستێک بوو: یوسف بۆ هەڵاتن لە چنگی ژنەگە و
خۆ دەرپازکردن لەو داوا ناپەرەوایە گە لێی کردو، لەو دەرە هەڵاتنە (۱) ئەو
ژنە، ژنەگەش بۆ رێ لێگرتنی یوسف، گە نەهێلێ دەرگاگە بکاتەو،
بچیتە دەرئو، لە چنگی پزگاری بئ، دیارە ئەمەش بەلگەیهکی دیکەیه،
لەسەر ئەوێ گە: وشە (هم) گە لە ئایەتیکی پیشتردا هاتو: ﴿وَلَقَدْ

هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ بِهَا﴾، گە پیشتر شیمان کردو، دەگونجی دوو مانای
جیاوازی هەبن، چونکە (استبقا)، واتە: پیشبەرگەیان کرد:

أ- یوسف رای کردو پیشبەرگە ی کرد، بۆ ئەوێ لە چنگی ژنەگە هەلێ.

ب- بەلام ژنەگە پیشبەرگە ی کرد، بۆ ئەوێ نەهێلێ یوسف هەلێ .

گەواتە: (استبقا)، بۆ هەردووکیان بە گار هاتوو، بۆ هەر کامێکیان واتایەکی هەیە، کە لە گەڵی بگونجی، رستەیی: ﴿وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ بِهَا﴾ یش، بە هەمان شیۆ: ئافرەتە کە ویستی پەلاماری بدات و لێی بدات، یوسوفیش ویستی ئە گەر بە لگەیی پەرورەدگاری نەبینیایە، بەرگری لە خۆی بکات و دووری بخاتەوه لە خۆی و ئازاری بدات.

(۲) - ﴿وَقَدَّتْ قَيْصَهُ مِنْ دُبُرٍ﴾، ئافرەتە کە کراسە گەیی یوسوفی لە پشتهوه دادری، قلیشانندی، (الْقَدْ: الْقَطْعُ طَوْلًا)، (قَدْ): لە زمانی عەرەبی دا، بە برین بە باری درێژییدا دەگوتری، (وَالْقَطْعُ: الْقَطْعُ عَرْضًا)، (قَطْع) یش برینە بە باری پانیی دا، هەلبەتە دەبی کراس دادپینە گەیی ژنە کە، کە کراسە گەیی یوسوفی دادپێوه، پێشتر بووبی، پێش راگردنە گە، بە لām لە باسکردندا دواخراوه، ئە گەر نا پێشی کە تێکگیراون و ئافرەتە کە داوی لە یوسوف کردوه، ئەو داوا ناپهوایه، ئنجا کە یوسوف پشتی تێکردوه، ئەو ئافرەتە پری داوتمی و دای هاتۆتی و کراسە گەیی دادپێوه، بۆ ئەوهی بە لای خۆی دا رای کێشی و نەهێلی دەربازبی، ئنجا یوسوف بە کراس دراپویی رای کردوه، هەلبەتە جاری وا هەیە شتێک لە پێش شتێکدا دقهومی، بە لām لە باسکردن دا دوا دهری .

(۳) - ﴿وَأَلْفَا سَيِّدَهَا لَدَا أَلْبَابٍ﴾، تووشی گەورەیی ژنە کە بوون، لە لای دەرگا، واتە: مێردە گەیی .

(الإلفاء: وجدان شيء على حالة خاصة من غير سعي لوجدانه، فالأكثر أن يكون مُفاجئاً)، وشەیی (ألفا، يُلفي، إلفاء)، بریتیە لە بیتینی شتێک لە سەر حالەتێکی تایبەت، ئەویش ئەومێه کە هەوڵی نەدابی کە ئەو شتە پەیدا بکات و ئەو شتەیی بێتە پێش، واتە: گتو پر ئەو شتەیی بۆ پەیدا بێ، یان بێتە پێشی، ئەوانیش چاوەڕێ نەبوون کە مێردی ژنە کە لە بەر دەرگا بی، لە نیزیك دەرگابی، بە لām کە ئەوان بەرمو دەرگا کە رایان کردوه بە پێشبرکە، لەوێ لووت و بزوت، گتو پر، تووشی مێردی ژنە کە بوون.

هەلبەتە خوا ﷻ، ئەو مەبەستەى زۆر بە گورتیی و پوختیی فەرمووه، هەندى شت كە بە فیکرو سەلیقە دەزانرێن، قرتاندوونی، ئەگەرنا بېگومان: یوسف یەك بە یەك دەرگاكانى كردوونەوه، چونكە وەك پێشتر گوتمان: ﴿وَعَلَقْتَ الْأُتْرُبَ﴾، ژنەكە دەرگاكانى مەحكەم گالەدان، مەحكەم داخستن، كەواتە: یوسف دەرگا دەرگا كردوونیەوه، ژنەكەش بە دوایدا چوو، هەتا دەرگای دەرەوه، ئنجا لە دەرگای دەرى دەرى، تووشى گەرەكەیان بوون، ئەگەرنا چۆن مێردى ژنەكە دەرگایەگان دەگاتەوه لە دیوى دەریرا، كە دیوى ژووریوه داخراون ؟

كەواتە: مەبەست لە (الباب) گۆتا دەرگایەو لەوانەىە مێردى ئەو ژنە ماویەكیش لەبەر دەرگا وەستابى، تاكو یوسف گەشتبێت و دەرگاگەى كردبێتەوه .

(۴) - ﴿قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾، ژنەكە گوتى: سزای كەسێك چیه كە نیازی خراپى لەگەڵ هاوسەرى تۆدا بووه، جگە لەوهى زیندانى بكړى، یان سزایەكی بە ئازار بدرى .

سەیری مەكرو حیلەى ئەو ژنە بكەن! بەبێ ڕاوەستان، بەبێ زار تێكەڵ بوون، راستەوخۆ یوسف تۆمەتبار دەگاتو، دوو جۆرە سزاشى بۆ پێشنيار دەگات، راستەوخۆ تۆمەتبارى دەگاتو دەلى: ئەو وىستووێتە خراپەم لەگەڵ دا بكات، سزایەكەشى بۆ دیاریی دەگات بە دوو جۆر: یان زیندانى كردن، یان ئەشكەنجەدان! ئنجا ئایا دەبێ زیندانى كردنى ئەو كاتە چۆن بوو بێ! ئیستا دواى ئەو هەموو ڕێكخراوانەى مافى مرۆڤو، ئەو هەموو بانگەشه كردنە بۆ ماف و ئازادى مرۆڤەكانو، كەرامەت و ڕیزی مرۆڤەكان، ئنجا ئەمريكا لە (گوانتانامۆ) چى لە زیندانەكانى قاعیدە كرد، ئەوانەى كە لە ئەفغانستان گرتبوونی، هەروەها ئەوانەى (أبو غریب)و، ئەوهى كە لە زیندانەكانى دیکەى ئەمريكا لە (عێراق): (بووكا)، (كروپەر)، - كە بەندەش دەورى دوو سالت تێدا بەسەر برد - بۆ نمونە: كەابرایەكم بینی گوتى: هەموو ددانەكانیان شكاندووم، یەكێكى دیم بینی گوتى: نینۆكەكانى دەست و پێمیان

هەموو دەرھىناوم، ئىمەش تاراددەيەك ئەشكەنجە دراين، وەك لە گتیبى:
(ئەشكەنجەو زىندان)دا باسەم كىردە، شتى دىكەى زۆر خراپترىش هەبوو،
بەسەر خەلگيان ھىناوو، كاتى خۆى پۇژنامەكان باسيان كىردبوو .

ئىستاش چى دەگوزەرى ئە زىندانەكانى (مىسەر)دا، لە زىندانەكانى
(سووریا)دا، كاتى خۆى لە زىندانەكانى پۇژمى بەسەس دا، ئىستاش لە
زىندانەكانى (عىراق)و (ئىران)دا، لە ھى ئەملا، لە ھى ئەولا، لە ھى
زۆربەى ولاتاندا، بە داخەو ئەشكەنجەدانى مەرقەكانو، بىپىزى
پىكردىيان زۆر زۆرە^(۱) .

ئىنا كە ئەو ئە پىشنىاز دەكات بۇ سزادانى يوسوف: يان زىندانى
بىرى، كە ھەر خوا دەزانى زىندانى ئەو كاتە چۆن بوو!! يان ئەشكەنجە
بىرى، كە مېروو دەلى: جۆرىك لە ئەشكەنجەكانيان ئەو بوو، ھەندى لە
ئەندامەكانى مەرقىيان بىرپە، دەستيان بىرپە، چاويان دەرھىناو، پىيان
بىرپە، ئەندامى دىكەيان بىرپە!

ئىنا ئەو بەلگەيە لەسەر ئەوھش كە خۆشەويستى ئەو ئە، كە
خۆشەويستى بۇ يوسوف دەرپەو، خۆشەويستىيەكى جەستەي پەوت بوو
تەنىا خۆشەويستىيەكى سىكىسى بوو، ئەگەرنا ھەولتى وردو خاش كىردى
خۆشەويستەكەى خۆى نەدەدا، بەلكو لە راستىدا وەك خۆشەويستى مەرقە
بوو بۇ خواردىن، يان خۆشەويستى دىندەيەك بوو بۇ نىچىرىك، كە دەيەوى
بىگىرىو بىخوات! خۆشەويستى ئەو ئە بۇ يوسوف لەو شىوئە بوو،
خۆشەويستىيەكى مەنەويىو پەوھىيە نەبوو، بە پىچەوانەى ئەوھى كە
زۆر لە حىكاتخوانو چىرۇك ھەلچەكان، شتى سەير ھەلەبەستى: ئەو ئە
بۇ يوسوف ھەر سووتابوو!! نەخىر بەلكو ھەر خۆشەويستىيەكى جەستەي
پەوت بوو، وىستەويەتى ئارەزووى خۆى بە يوسوف دامركىتىو ھىچى دىكە
ئىنا كە چىنگى نەكەوتەو، وىستەويەتى لەبەينى بەرىو وردو خاشى بىكات .

(۱) ھەرەھا لە ھەرىمى كوردستانىش دا، لە ژىر حوكمى ھەردووك لايەنى: پارتىو يەكەيتى دا
ئەشكەنجەدانو، بىگرە سووكايەتتى پىكىردى زۆر خراپو دىندانە، ھەبوو ئىستاش كەمو
زۆر بەردەوامە.

هەڵبەتە هەر جۆرە پەيوەندییەکی پیاو و ئافرەت، کە تەنیا پەيوەندی بە جەستەو بە، بەو شیۆیە، بۆیە خوا ﷻ، لە سوورەتی (الروم) دا دەفەر موی: ﴿ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴾ (۲۱)، واتە: لە نیشانەکانی پەرۆردگاریتیی خوا، ئەوێە کە لە خۆتان، (واتە: لە جۆری خۆتان، لە هاوسروشتی خۆتان)، هاوسەرەگانتانی بۆ دروست کردوون، (کە هەمان جۆرە جەستەو هەمان جۆرە سروشت و پووچیان هەیه)، بۆ ئەوێ کە بە هۆیانەو ئارامییتان بۆ بێ، (پیاو بەهۆی ژنەو ئارامیی بۆ دێو، ژنیش بە هۆی پیاوێوە)، ﴿ وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ﴾، هەر وەها خۆشەوێستی و بەزەیی لەنیوتان دا داناهە.

{ ئا ئەو بەناغە ژن و میردایەتیی و پێکگەشتنی نیرو میێ، بەشیۆی حەلāl، لە قالدی ژن و میردایەتیی دا، کە تاکە قالدییکی رەوایە ژن و پیاو بە یەک بگەن، بە نیکاحییکی راست، بە گریبەستیکی روون و بە مەبەستی ئەوێ کە بێنە هاوسەری یەکدی }

دوایی خوا دەفەر موی: لەوێدا نیشانە هەن بۆ گۆمەتێک کە بیریکنەوێ. ئنجا کە ژنەکە بەو شیۆیە یوسف تۆمەتبار دەکات و سزاشی بۆ پێشتیار دەکات، یوسفیش وەلامی خۆی دەداتەوێ:

(۵) - ﴿ قَالَ هِيَ رَاوَدَّتْنِي عَنْ نَفْسِي ﴾، گوێ: ئەو وێستی من لە قەناعەتی خۆم کە پاکیتیێ، لایەت بەرەو قەناعەتی خۆی، کە دەست تێکەل کردنی حەرپام و زینا و داوین پیسییە، ئەو وێستی من لە خشتە بەرێ، ئەو لە دەوری من هەلāt، ئەو دەورو خولی منی دا، وشەیی: ﴿ رَاوَدَّتْنِي ﴾، ئەو مانایانە هەموویان دەگریتەوێ .

لێرەشدا ئەوێ دەردەگەوێ کە یوسف ﷺ بە ناچاریی ئەو قسەییە کردوێ، وەك خوا لە سوورەتی (النساء)، ئایەتی (۱۴۸) دا دەفەر موی: ﴿ لَا

يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا ﴿٢٣﴾، واتە:
 خوا حەز ناکات قسەى خراپ بە ئاشکرا بکری، مەگەر لەلایەن کەسیکەوه
 کە ستمی لیکرابی .

وهك كاتی خۆی لە بەرگی سی ئەم تەفسیرەدا: (تەفسیری قورئانی بەرزو
 بە پیژ)، ئەو ئایەتەمان لە تەفسیری سوورەتی (النساء)دا جوان شیکردۆتەوه،
 واتە: کەسیک کە ستمی لیکری، دەبی باسی ستمەگەى خۆى بکات، با
 قسەگەى ناشیرینیش بێ، ئەگەر لیانداه، ئەگەر تییان هەلداوه، ئەگەر
 مالیان خواردوه، ئەگەر هەرچۆره دەستدریژیەکیان کردۆتە سەر، بۆى هەیه
 باسی ئەو ستمە بکات، کە لێى گراوه، بۆشى هەیه زەمو غەیبەتى ئەو کەسە
 بکات، کە ستمەگەى لیکردوه، چۆنە ئاواى پێناسە بکات و دەسفی بکات .

ثنا دیارە یوسف عليه السلام بە رهوای نەزانیوه بەرانبەر بەو ستمە، بێدە
 بێ، چونکە بە دلتیاییهوه بێدەنگ بوون لە بەرانبەر ستمی ستمکاراندا،
 هەر بۆ خۆى یارمەتییان و هاوکاریی کردنى ستمکارەکانە، کە لەسەر
 ستمەگەى خویان بەردەوام بن و زیاتر شوولى لى هەلکیشن .

مەسەلەى چوارەم : شایەدى دانى پیاویک لە خزمانى ژنەکە، وهك
 ناوبژیوان (حکم) کە: ئەگەر کراسەگەى یوسف لە پێشەوه قلیشابى،
 ژنەکە راست دەکات و یوسف لە درۆکارانە، بەلام ئەگەر کراسەگەى
 لە پشتهوه دادرابى، ژنەکە درۆ دەکات و یوسف لە راستگويانە :

وهك خوا دەفەرموى: ﴿... وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا إِن كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ
 مِّن قَبْلِ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٦﴾ وَإِن كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ
 وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٧﴾﴾

شیکردنەوهى نەم دوو نایەتە لە سن پرگەدا :

(۱) - ﴿وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا﴾، ئنجا شایەدێک شایەدی دا لە نیزیکانی ئافەرەتەکە .

ئایا ئەو شایەدە کە شایەدی دانەگەیی بۆتە جوړیك لە دادوەری، کێ بوو ؟

لەوبارەووە دوو پرا هەن :

پرای یەكەم: هەندێك لە توێژەرەوانی قورئان گوتووینە: منداڵێك بوو لە بێشكەدا بوو، قسەی كردووە، لەوبارەووەش هەندێك شوینەوار دیننەووە کە یەكێك لەو سێ كەسە، یان یەكێك لەو چوار كەسە کە لە لانكەدا قسەیان كردووە، ئەو منداڵە بوو، کە شایەدی داووە لەسەر پاکییتی یوسف .

پرای دوووەم: ئەوەیە کە پیاویکی خزمی ژنەکە بوو .

ئنجا من دواى ئەوەی زۆر سەرنجی تەفسیرەکانم داو، گەشتووومە ئەو ئەنجامە کە : هیچ بەلگەیەك نیه لەسەر ئەو کە ئەو شایەدە منداڵێکی نیو لانکە بووبی، ئەو شوینەوارانەش کە لەوبارەووە هاتوون، سەنەدەکیان بەهێز نیه، کەواتە : پرای دوووەم راستە کە پیاویکی خزمی ژنەکە بوو .

شایانی باسە کە لە (پەیمانی گۆن)دا، باسی ئەو بابەتی شایەدی دانە نەگراوە و راستەوخۆ گوتراوە: (فوطیفار)، واتە: عەزیزی میسر، بەرپرسی پاسەوانەکانی فیرعەون، بە زاراوەی تەوڕاتو، بە زاراوەی قورئان: (عەزیزی میسر)، راستەوخۆ برپاری بەند کردنی یوسفی داو، وەك لە (التفسیر التبطیقی للكتاب المقدس، العهد القديم، سفر التكوين، الإصحاح ۳۹، ص ۱۰۲)دا، لە ژێر ناوونیشانی: (یوسف یقاوم زوجة فوطيفار)دا، باسی ئەوەی كردووە کە فۆتیفار راستەوخۆ برپار دەدات یوسف زیندانی بکری، کە بێگومان ئەوەی کە لە قورئاندا هاتووە راستەو ئەو شایەدە شایەدی داو، بەلام دیارە ئەوەش کە لە کتێبەکانی خاوەن کتێبان دا هەیە، لە هێڵە گشتییەکان دا لەگەڵ قورئاندا تێك دەکاتەووە، هەندێ شتیش کە لەواندا ون

کراوه، قورئان باسی کردۆتهوه، وهک له سوورپهتی (النمل)دا، خوا دهفه رموی:

﴿ إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَمُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴾ (۷۶)

النمل، واته: بیگومان ئهم قورئانه زۆربهی ئهوه که بهنوئیسرائیل تییدا کهوتوونه راجیاییهوه، پروونی دهکاتهوه (ئهوهی که به پیویستی بزانی).

ئنجا باسی چۆنیهتی شایهیدی دانی شایهدهکه دهکات :

(۲) - ﴿ إِنْ كَانَتْ قَمِيصُهُ قَدْ مِنْ قَبْلِ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَذِبِينَ ﴾ (گوتی):

ئهگهر کراسهکهی له پیشهوه دادپایی و قلیشابیی، ئهکه راست دهکات و یوسف له درۆکارانه .

یانی: ئهگهر له پیشهوه کراسهکهی دادپایی و قلیشابیی، دیاره یوسف پرووی لهو ئهه کردوه، ئامبازی بووه، ئهو ئههش یوسفی له خوی دوورخستۆتهوه، له ئههجامدا بۆته تیک نووسان و چنگه پرچهیان و کراسهکهی یوسف به هوی توند پالپیهوانانی ئههکهوه، له پیشهوههرا دراهوه، بۆیه دهلی: ئهگهر له پیشهوه دادپایی .

(۳) - ﴿ وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قَدْ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴾، بهلام ئهگهر

کراسهکهی له پشتهوه دادپایی و قلیشابیی، ئهوه ئههکه درۆ دهکات و، ئهو (یوسف) له راستگۆیانه .

واته: ئهگهر له پشتهوه کراسهکهی دادپایی، دیاره یوسف له چنگه ئههکه راپکردوه، ئهههش ئامبازی بووه و یستوویهتی پهلهکیشی بکات و تووشی ئهو تاوانه بکات، یوسفیش له چنگی رای کردوه و ئافرهتهکه شوینی کهوتوه، له پشتهوه داهاتۆته کراسهکهی و دایقیشاندوه و دراندوویهتی، ئنجا دواپی دهپی یوسف رای کردپی، واته: که پشتی تیپی کردوه، ئافرهتهکه داهاتۆته یوسف بۆ ئهوهی رای کیشی بهرهو لای خوی، یوسفیش دواتر رای کردوه، کهواته: مهنتیق و واقع زۆر پشتگیری راستی شایهیدی ئهو شایهده دهکن، که له خزمانی ئافرهتهکهشه، دیاره عهزیزی میسر لهوبارمهوه راپیژری کردوه و اپیادهچی ئهو کهسه یهکیک بووبی،

لهوانه‌ی که زۆر متمانه پیکراو باوه‌ی پیکراوی بووبی، پیاویکی عاقل و تیگه‌یشتوو دنیا دیده بووه، وا دیاره نه‌شیزانیوه پرووداوه‌که چۆن بووه! چونکه ده‌لئ: ئه‌گهر کراسه‌که‌ی له پیشه‌وه دادرابی، ئه‌وه ژنه که راست ده‌کاتو، ئه‌گهر له دواوه‌ش دادرابی، ئه‌وه یوسف راست ده‌کات، دیاره پیشی نه‌یزانیوه، چی بووه و چۆن بووه، به‌لام بیستوویه‌تی که گوتووینه: کراسی یوسف دراوه، ئه‌ویش به‌و جوژه دادوه‌ری کردوه .

مه‌سه‌له‌ی پینجه‌م : کاتی‌ک می‌ردی ژنه‌که، اعه‌یزی میسر، فوتیغار، وه‌ک له ته‌وراتدا هاتوه ا، کراسه‌که‌ی یوسف ده‌بینی، که له پشترا دادراوه، به ژنه‌که‌ی ده‌لئ: ئه‌وه فی‌لی ئیوه‌یه، فی‌لی ئیوه‌ش مه‌زنه :

وه‌ک خـوا فـه‌رمـوویـه‌تی : ﴿ فَلَمَّا رَأَىٰ قَيْصَهُ قَدْ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ

كَيْدِكُنَّ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ﴾ (٢٨)، کاتی‌ک می‌ردی ژنه‌که، کراسه‌که‌ی یوسفی بینی که له پشته‌وه دا قلیشاوه و دادراوه، راسته‌وخۆ پرووی له ژنه‌که‌ی کردو گوتی: ئه‌وه له فی‌ل و پیلانی ئیوه‌یه، بی‌گومان فی‌ل و پیلانی ئیوه مه‌زنه .

پیشتریش پیناسه‌ی (کید) مان کردوه، ده‌لئ: (الکید: الإحتیال علی ایقء السوء بخفاء، ویقوم به من لا یقوی علی المواجهه، وکید المرأة عظیم بسبب شعورها بالضعف)، (کید): بریتیه له فی‌ل کردن و بارلیدیته‌وه به په‌نهانی، به شی‌ومیه‌ک که خراپه تووشی به‌رانبه‌ر بکری، به زۆری که‌سانیک به فی‌ل هه‌لده‌ستن که تواناو هی‌زی روه‌پروو بوونه‌وه‌یان نیه، بۆیه‌ش فی‌لی ئافرمته مه‌زنه، چونکه هه‌ست به بی‌هیزی ده‌کات، له به‌رانبه‌ر پیاودا، بۆیه په‌نا ده‌باته به‌ر فی‌ل و پیلان و په‌نه‌انکاری .

ئج‌ا که ده‌لئ: ﴿ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ ﴾، ده‌گونجی مه‌به‌ستی هه‌ر ژنه‌که‌ی بی به ته‌نیا، یانی: فی‌له‌که‌ت هی‌نده گه‌وره‌یه، وه‌ک فی‌لی گو‌مه‌له ژنیکه .

یان : ﴿ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ ﴾، واته: ئه‌ی حورمئ! ئه‌ی ژن! ئه‌ی ئافرمته!

ئیه‌ی ئافرمته‌ان ئاوا فی‌ل و پیلانی مه‌زنتان هه‌یه له به‌رانبه‌ر پیاواندا .

کورتە باسک لە بارە ی حوکم کردنە وە بە نیشانان (قرا ئن)

توێژمەرەوانی قورئان زۆر هەلۆستەیان کردووە لە بەرانبەر ئەوەدا، کاتێک ئەو شایەدە شایەدی دەدات: ئەگەر گراسەکە ی لە پیشەوێ درایی، ئەووە حوکمەکە یەتی و، ئەگەر لە دواوێش درایی، ئەووە حوکمەکە یەتی، بە هۆی نیشانەکەووە حوکمەکە دەگۆڕی، (ابن الفرس)، وەک (جمال الدين القاسمي) لە (محاسن تأويل) هەکە ی خۆیدا^(١)، لێیەووە هی ناوێ دەئێ: (قال ابن الفرس: هذا دليل على العمل بالقرائن)، ئەمە بەلگە یە لەسەر ئەووە کە کار بە نیشانەکان دەکری، بۆ حوکم و بریار دان.

هەر وەها گوتوو یەتی: (يَحْتَجُّ بِالْآيَةِ مَنْ يَرَى الْحُكْمَ بِالْأَمَارَاتِ وَالْعَلَامَاتِ فِيمَا لَا تَحْضُرُهُ الْبَيِّنَاتُ)، واتە: کە سێک ئەم ئایەتە بە بەلگە دینیتەووە، کە رای وایە: پەوایە بە پێی نیشانەکان و لەبەر پۆشنایێ ئەو هەل و مەر جانە دا کە ئەو شتەیان تێدا ئەنجام دراو، مادام بەلگە ی روون و ئاشکرا نەبێ، بریار بدری .

(القرطبي) ییش لە تەفسیرە کە ی دا^(٢) دەئێ: {وَكَيْسَ هَذَا بِمُنَاقِضٍ لِقَوْلِهِ ﷺ: الْبَيِّنَةُ عَلَى مَنْ ادَّعَى، وَالْيَمِينُ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ، وَالْبَيِّنَةُ إِنَّمَا هِيَ الْبَيَانُ وَدَرَجَاتُ الْبَيَانِ تَخْتَلِفُ بِعَلَامَةٍ تَارَةً، وَبِأَمَارَةٍ تَارَةً أُخْرَى، وَبِشَاهِدٍ أَيْضًا، وَبِشَاهِدَيْنِ، ثُمَّ بَأَرْبَعٍ} .

(١) محاسن التأويل، ج ٦، ص ٢١٦.

(٢) الجامع لأحكام القرآن ج ٣، ص ٥٠، ٥١.

واتە: (ئەو کە ئەم ئایەتە بەلگەیه لەسەر ئەو هی کار بە نیشانانیش دەکری،
لە کاتی کدا بەلگە ی روون و ئاشکرا نەبێ)، ئەمە لەگەڵ فەرموودە ی پیغەمبەر دا
ﷺ، تێکناگیری کە دەفەر موی: {البَيِّنَةُ عَلَى مَنْ ادَّعَى، وَالْيَمِينُ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ}
{أَخْرَجَهُ الْبَيْهَقِيُّ بِرَقْم: (۲۰۹۹۲)، وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ فِي (إِرْوَاءِ الْغَلِيلِ)}.

واتە: بەلگە هێنانەو هی روون و ئاشکرا لەسەر داواکەرەو، سویند خوار دنیس
لەسەر کەسی کە نکوولیی بکات، دوا ی ئەو هی کە داواکار بەلگە ی نابێ
سویند دەدری بە داوا لەسەر کراو سویند دەخوات و تۆمەتە کە پەت دەکاتەو .
چونکە (البَيِّنَةُ)، (بەلگە ی روون و ئاشکرا)، بریتیه لە روونکردنەو هی ئەو
کە ئەو کارە بوو، روونکردنەو هی ئەو شتەنەش کە روودەدەن، پلە پلەیه
جاری وایە بە نیشانە دەزانری و، جاری وایە بە شوینەوار دەزانری و، جاری
وایە ئەو بەلگەیه بریتیه لە شایەدیی، جاری واش بریتیه لە دوو شایەد،
جاری واش بریتیه لە چوار شایەد .

کەواتە: کە دەلی: (البَيِّنَةُ عَلَى مَنْ ادَّعَى)، (البَيِّنَةُ)، واتە: بەلگە ی روون و
مەرج نیە تەنیا دوو شایەدەن، ئنجا بیگومان ئەو قسەیه کی زۆر جوانە،
چونکە ئیستا زانیانی هاوچەر خ لییان گۆلیو تەو، کە ئەو ئامرازانە ی ئیستا
پەیدا بوون بۆ سەلماندنی تاوان، یان سەلماندنی پاکی کەسی، ئنجا: وینە ی
فیدیوییه، کامیرای شاراو هی، دەنگە، پەنجە مۆر، بەلکو پشکنین (فحص) ی
(dni) یە، یان جووری خوینە، ئەوانە هەموویان ئیستا لە دوو شایەدیش
بەهێز ترن، کەواتە: پیغەمبەر ﷺ کە فەرموویەتی: بەلگە ی روون و ئاشکرا
(البَيِّنَةُ)، ئەو کاتە توانیویانە دوو شایەدەن بێن، چواران بێن، بەلام بە
دلنیا ییەو پیغەمبەر ﷺ، تەنیا مەبەستی دوو شایەدەکان نەبوو، ئەگەر
ئیستا شتێک لە دوو شایەدان بەهێز تر بێ، باشتەر، چونکە دەگونجی کەسی
دوو شایەدان بەکری بگری، پارمیان بدائی و شایەدی بەدرۆ لەسەر کەسی
بدەن، بەلام پشکنینی خوین، یان پەنجە مۆر، یان بە کامیرای شاراو کە
وینە ی دەگری، یان دەنگ کە تۆمار دەکری، یان خەت، هەموو ئەوانە ی کە
ئیستا هەن و، بەکاریش دین بۆ سەلماندنی تاوانی تاوانباران، ئەوانە هەموویان
دەچنە نیو چەمک و واتای بازنە ی: وشە ی (البَيِّنَةُ) مەو .

مەسەلەی شەشەم : ئامۆژگاریی کردنی عەزیزی میسر بۆ یوسف عليه السلام، کە بەرد لەسەر ئەو بابەتە دابنئ و باسی نەکات، فەرمانکردنی بە ژنەکەیی کە داوای لیبوردن بکات، چونکە تاوانبارە :

وهك خوا فەرموویەتی: ﴿يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنبِكِ إِنَّكِ

كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ ﴿٢٩﴾﴾.

توێژینەوهی نەم دوو ئایەتە لە سێ بڕگەدا :

(١) - ﴿يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا﴾، واتە: عەزیزی میسر گۆتی: ئەو یوسف! واز لەو باسە بێنە، باسی مەکەو دیزە بە دەرڤۆنەیی لێکەو، بێدەنگەیی لێکە .

(٢) - ﴿وَاسْتَغْفِرِي لِذَنبِكِ﴾، ئنجا پروو دەگاتە ژنەکەیی و دەئێ: تۆش داوای لیبوردن بۆ گوناھەگەت بکە، داوای لیبوردن لە کێ بکات؟ بێگومان داوای لیبوردن لە میژدەگەیی بکات، چونکە باس نەکراوە بئێ: (استغفر الله)، دیارە ئەوان خاویان نەپەرستووەو بپەرست بوون، گەواتە: مەبەست ئەوە بوو: داوای لیبوردن لە من بکە، تۆ بەرانبەر من گەمەتەر خەم بووی، بەلام بۆ یوسف عليه السلام بەس دەئێ: باسی مەکە، چونکە ئەو هیچی نەکردووە، تاكو داوای لیبوردن بکات، یان خەتای بە ملدا بکەوئ، ئەوە لە لایەک، لە لایەکی دیکەو: یوسف عليه السلام تۆمەتبار کراوەو ستەمی لێکراوەو کراسی درپنراوەو ویستووێتە رابکات، ئنجا تۆمەتباریش دەکری، کە ئەو ژنە زیندانیی کردن، یان ئەشکەنجەدانی بۆ پێشنیار دەکات ! وهك ئەوەی کە ئەو یوسفە مرووف نەبئ و خاومنی هیچ مافێک بێ !.

(٣) - ﴿إِنَّكَ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ﴾، بە ژنەکەیی دەئێ: بێگومان تۆ لە تاوانباران بووی .

شاره زایانی زمان گوتوو یانه : ﴿الْخَاطِئِينَ﴾، (الخاطيء: فاعل الخطيئة وهي الجريمة)، (الخاطيء)، که به (الخاطئين)، یان (الخاطئون) کو ده کریت هه، بریتیه له ئه نجامده ری (خطيئة)، که بریتیه له تاوان و گونا هیکى به ئانقه ست، ئنجا ده لئ: (وَجَعَلَهَا فِيْ زُمْرَةِ الَّذِينَ خَطَاوْا، تخفيا في مؤاخذتها، وصيغة الجمع المذكر السالم، تغليب للذكور على الإناث)، که ده لئ: ﴿إِنَّكَ كُنْتَ مِنَ الْخَاطِئِينَ﴾، واته: خه لکی دیکهش وهک تو تاوانی کردوه، ئه وه جوړیکه له سوککردنی سزادانی بو، بویهش به (الجمع المذكر السالم)، هیاو یه تی، {نه یگوتوه: (إِنَّكَ كُنْتَ مِنَ الْخَاطِئَاتِ)} چونکه: له زمانی عه ره بییدا گاتیك نیرو می پیکه وه هاتن، له کردار و رناوه گانیان، نیړینه گانیان زال ده کریڼ به سهر میینه کاند، دیاره تاوانبار و خه تاباریش له پیاو انیش هه و له ژنانیش هه ن .

ئنجا له کو تایی ئه وه هه لویسته ی ئه وه گابرایه دا ده لئیم :

له راستیدا بیغیرمتی پیاوانه، ژنان بی شهرم و ئابروو دهکات، ئه وه ژنه ی عه زیری میسر له پیاوه گه ی رابینیوه که ئاوا نه رمه پیاوه، به و شیومیه که م غیرمه، ئه گهر نه لئین بیغیرمت بووه و ناجوامیرو ته په پیاو بووه، بویه به و شیومیه داوای له غولامه که ی خو ی که یوسفه عليه السلام کردوه، به حه رامی دهستی له گهل تی که ل بکات، ئه وه هیچ گومانی تی دا نیه که عه زیری میسر پیاویکی ناجوامیرو بیغیرمت بووه ! گو مه لگایه کیش که بته رست بی و ئیمان و عه قیده یه کی راست و دروستی تی دا نه بی و، به ندایه تی تی دا بو خوا ئه نجام نه درئ و، شه ریه تی خوای تی دا پیاده نه کری، هه روای لی چاوه ری ده کری، ئنجا ئه وه هه ر تایبه تیش نه بووه به میسر ی ئه وه کاته وه، به لکو میسر ی ئی ستاو هه مو و ولاتانی دیکه ی ئی ستاو، هه ر گو مه لگایه کیش که په یوه ندیه کی راست و دروستی به ندایه تی یان له گهل خوا دا نه بی و، پابه ندنه بن به شه ریه تی خوا وه، خه لکه کهش له سهر ئیمان و عه قیده، له سهر ره وشو و ئاکاری ئی سلامه تی په روه رده نه کری، به نیرو می وه، به وردو درشته وه، پیاوان هه ر ئاوا که م غیرمت ده بن و، ئافره تانیش بی ئابروو ده بن .

ئىنجا ئەو حالەتو دياردەيه که خواى کاربەجى لەم سوورپەتەدا باسى
دەمکات، ئەو هەلۆستە نەرمو نىان و ناجواميرانهيهى ئەو پياو، بەرانبەر بە
ژنەکەى، که بۆى دەرکەوتو: ويستوويهى دەستدریژى بکاتە سەر
غولامەکەىو، غولامەکەى بخاتە سەرخۆى و داوینپىسى لەگەڵدا بکات، که چى
هەر ئەموندەى پێدەلئى: تۆ گوناھبارى و داواى لىبوردنم لى بکەو برۆ
بەخیرھاتى! ئىنجا هەر پیکەوھشيان دەھيلايتەوہ لەو مالەدا !!

ئا ئەوہ لە هەر کاتو شوین و کۆمەلگایەکدا بى، نیشانەى بى غیرەتییو
ناجواميرى پیاوانە! بۆيەش وادەلئیم، چونکە لە هەندى لە تەفسیرەکاندا
هاتو، گوتووایانە : ئىنجا ئایا عەزیز چى دیکەى کردبايە؟!

دەلئین: هەر بەلای کەمەوہ: دەیتوانى لە یەکیان جیا بکاتەوہ، یان
دەیتوانى بە جوړيک سزای ژنەکەى بدات، یان دەستخوشيەک لە یوسف بکات
کە تۆ دەستت خوشبى و چاکت کرد، کە خیانتت لى نەکردم نەک تەنیا
بلئى: بیدەنگی لىبکەو تەواو !

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .

MediaAmeerOffice

AliBapir/عەلى بابير

AliBapirw/عەلى بابير

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

AliBapir/عەلى بابير

www.alibapir.net

راکەباندنى مەکتەبى ئەمير

دەرسى پىنچەم

پىناسەي ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان لە شەش (۶) ئايەت پىكىدى، ئايەتەكانى: (۳۰ تا ۳۵)، لەو شەش ئايەتەدا خوا ﷻ باسى مەكرو فىلى كۆمەلە ژنىكى نيزىك لە ژنەگەي عەزىزى مىسپ دەكات، كە رەخنەيان لىي گرتو، بەھۆي خۆشويستنى كۆيلەگەيەو دەورو خول ھەلاتنى، داواي دەست تىكەللى لىكردى، ئەويش بۆ سەلماندى راستى ھەلوستەگەي خۆي، كۆپىكيان بۆ ساز دەكات، كە لەسەر كورسيان دابىشەن، يان بالئەجيان بۆ دادەنئ پالى وئ بدن، پالبدەنەو، چەقۆو ميوەشيان بۆ دادەنئو چەقۆشيان دەداتە دەست، ديارە دەبئ ميوەگە پىويستى بە قاشكردى يان سىي كردن بووبئ بە چەقۆ .

ئىنجا لەو كاتەشدا بە يوسوف دەلئ: لە ژوورەگەي خۆت وەرە دەرىو بچۆ با بىتىن، ئىدى كە يوسوف دەبىن، زۆر سەرسام دەبن و دەستو پەلى خۆيان بە چەقۆيەگان دەبىن و دەلئ: پاكىي بۆ خوا ئەو مەرۆڭ نى، يان: نامە خوا ئەو مەرۆڭ نى، بەلكو ئەو فرىشتەيە .

ژنەگەش دەلئ: ئا ئەو ئەو كەسە بوو كە لەسەر خۆشويستنى وى، لۆمەي مەنتان دەگرد، كە من ويستم پەلكىشى بكەم، بەلام مى نەدا، ئىنجا ئەگەر فەرمانم جىبەجئ نەكات، زىندانى دەگرئو لە زەبوونان دەبئ، يوسوفىش لە خوا دەپارپتەو: كە لە فىلئ ئەو ژنانە لاي بدات، يان فىلئ ئەو ژنانەي لى لابدات و دەلئ: خاويە! زىندانم لەلا خۆشترە لەوەي كە ئەوان داواي دەكەن، ئىدى خواش بەدەنگىيەو دئو لە پىلانى ئەوان دەربازى دەكاتو، فىلئ وانى لى لادەدات، كەچى پاش ئەوەي نىشانانىش دەبىن، لەسەر پاكىي و راستىي يوسوف، بەلام ھەر زىندانىيشى دەكەن، بۆ ماومەيەكى ديارىنەگراو .

﴿ وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا
 إِنَّا لَنَرِيهَا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۳۰﴾ فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكًا
 وَءَاتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ
 وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿۳۱﴾ قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي
 فِيهِ وَلَقَدْ رَاودْنَاهُ عَنْ نَفْسِهِ فاستَعَصَمَ وَلَئِنْ لَّمْ يَفْعَلْ مَا ءَامُرُهُ لَيَكُونُنَّ وَلِيكُونَا
 مِنَ الصَّغِيرِينَ ﴿۳۲﴾ قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ وَإِلَّا تَصْرِفْ
 عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُن مِّنَ الْجَاهِلِينَ ﴿۳۳﴾ فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ
 كَيْدَهُنَّ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۳۴﴾ ثُمَّ بَدَأْ لَهُمْ مِن بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيَسْجُنَنَّهُ
 حَتَّىٰ حِينٍ ﴿۳۵﴾ ﴾

MediaAmeerOffice

AliBapir/عہل یابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

www.alibapir.net

English اردو

عہل یابیر / AliBapir

AliBapir

عہل یابیر / AliBapir

AliBapir / عہل یابیر

WhatsApp Telegram Phone

راکھ یاندنی مکھئی نہ میر

ماناى وشە بە وشەى ئايەتەكان

{ئىنجا ئىنانىك لە شاردا گوتيان: ئىنەكەى عەزىز (ى مىسرى)، دەورى غولامەكەى خۇى ھەلدى، (ھەوللى پەلکىش کردنى دەدا بۇ زىنا)، يوسوف دلى لىوان لىو کردوه لە خۇشەوىستى، بە دلىيايىه وه ئىمە لە سەرگەردانىيەكى رپووندا دەيبىنين ﴿۳۰﴾ ئىنجا كاتىك گوبىستى فىل (و توانجو پىلان) ەكەيان بوو، بە دوايدا ناردن و بالىج (و شوينى پاللدانە وەو شان دادان) ى بۇ دانان، ھەرگامىكىشيان چەقۇيەكىشى وىدان (بۇ قاش کردن و سى کردنى ميوە) و، پىي گوت: (بە يوسوفى گوت)، بچۇ دەرى بۇ لايان، ئىدى ھەر گە بىنيان، بە گەورەيان دانا (و پىي سەرسام بوون) و دەستى خۇيانيان برى و، گوتيان: پاگىي بۇ خوا، ئەو مەرۇف نىە، ئەو تەنيا فرىشتەيەكى بەرپىزە ﴿۳۱﴾ ئىنەكە گوتى: ئا ئەو بوو گە لەسەر (شەيدا بوونى من بۇ) ى سەرزەنشتان گردووم، بە دلىيايى من لە دەورى ھەلاتووم (كە لە راي خۇى لاي بدەم و بىھىنمە سەر راي خۇم، بۇ دەست تىكەلىي)، بەلام ئەو بە سەختى خۇى گرت و مى نەدا، ئىنجا ئەگەر ئەو ى فەرمانى پى دەكەم بىكات، نەيكات، مسۆگەر زىندانى دەكرى و، بە دلىيايىه وه لە زەبوونان دەبى، ﴿۳۲﴾ (يوسوف) گوتى: پەرورەدگارم! زىندانم لەو ى بوى بانگم دەكەن، پى خۇشترەو، ئەگەر پىلانى وانم لى لانەدەى، بەلاياندا پەلکىش دەبم و لە نەفامان دەبم ﴿۳۳﴾ پەرورەدگارى بەدەنگىه وه هاتو، پىلانى وانى لى لادا، بىگومان ئەو بىسەرى زانايە ﴿۳۴﴾ ئىنجا دواى ئەو ى كە نىشانەكانيان دىتن (لەسەر پاگىي و راستى يوسوف) بۇيان دەرگەوت كە (پىويستە بۇ ھىنانەدى ئامانجەكەى خۇيان) تا ماومىەك زىندانى بکەن ﴿۳۵﴾ .

شیکردنەوهی هەندیک لە وشەکان

(شَغَفَهَا حُبًّا) : (أَيَّ أَصَابَ شِغَافَ قَلْبِهَا، أَي: بِأَطْنَهُ وَقِيلَ "وَسَطَهُ"، ئافرەتەکان

دەلێن: ژنەگە ی عەزیز، ﴿تُرَوِّدُ فَنَلَّهَا عَنْ نَفْسِهِ ۖ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا﴾، دەورو خولی غولامەگە ی خۆی هەلدا، داوای دەست تێکەڵیی لێ دەگات، یوسف دلی وی پر کردو، لیوان لیو کردو لە خوێشەویستی، چونکە: (شغاف)، واتە: دیوی پەنھانی دل، هەندیکیشیان دەلێن: یانی: نیوەراستی دل، هەندیکیش گوتووین: (شغاف)، ئەو پێستە تەنگە یە گە بەسەر دڵەوێ، ئەو توێژالە تەنگە ی بەسەر دڵەوێ، واتە: خوێشەویستیەگە ی گەشتۆتە وی .

(سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ) : یانی: فێلەگە ی وانی بیست، ئنجا وەك دوا یی باسی دەکەین، (سَمِعَ) بۆ خۆی تەعەددا دەگات بۆ (مَفْعُول)، دەگوتری: (سَمِعْتُ قَوْلَهُ)، بەلام لیڤرەدا گە بە (ب) تەعەددا کردو:

۱- یان مانای دیکە ی خراوتە نیو .

۲- یان بۆ زیاتر تەئکید کردنەوێ .

(الْمَكْرُ: صَرْفُ الْغَيْرِ عَمَّا يَقْصِدُهُ بِحِيلَةٍ)، (مَكْرُ): بریتییە لەوێ بەرانبەرگەت لابەدی، لەوێ مەبەستیەتی، بە هۆی فێلێکی پەنھانەو، واتە: هەلیخەلەتییو لە خستە ی بەری.

ئنجا ئایا لیڤرەدا، بۆچی دەلی: (سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ)، لە کاتێک دا ئەوان بەس غەیبەتیان کردو و توانج و پلاریان تیگرتو؟ لەبەر ئەوێ گە مەبەستیان لەو باسکردن و توانج و پلارو سەر زەنشە، فێلێک بوو، گە بریتییە لەوێ (یوسف) یان پێشانیدا، بۆ ئیسیاتی ئەو گە هەقیەتی، ئەوێندە هۆگری یوسف بیئتو، ئەوێندە لە دەورو خولی هەللی!

(وَأَعَدَّتْ) : (أَعَدَّتْ)، لە ریشەدا (أَعَدَّتْ)ە، لەوێوە هاتووە، (الْإِعْدَادُ: مِنَ الْعَدِّ كَالِإِسْقَاءِ مِنَ السَّقْيِ، أَعَدَّتْ أَي: هَيَّيْتُ)، واتە: بۆی ئامادە کردن، دەلی: (إعداد)، لە (عَدَّ)وە، هاتووە، (عَدَّ)، یانی: ژماردن، شتێک بۆ گەسیک بژمیرو، وەك (إِسْقَاء)، لە (سَقَّى)یەو، هاتووە، (سَقَّى)، یانی: ئاو خواردنەو، (إِسْقَاء)، واتە: ئاو پێ خواردنەو .

(مُتَّكًا) : (مَحَلَّ الْإِتِّكَاءِ، وَالْإِتِّكَاءُ: جُلُوسَةٌ قَرِيبَةٌ مِنَ الْإِضْطِجَاعِ عَلَى الْجَنْبِ مَعَ انْتِصَابٍ قَلِيلٍ فِي النِّصْفِ الْأَعْلَى)، (متکنا)، یانی شوینی پال دانەو، شوینی شان دادان، دەلی: (إِتِّكَاء)، گە بە گوردیی دەلیین: پال دانەو، یاخود شان دادان جوړیکە لە دانیشتن، نیزیکیە لە ڕاکشان لەسەر تەنیش، بەلام نیوەی دووهمی جەستە راست دەبیتهو، لاق ڕادەگێشی گە دیارە کورسیی و قەنەفە دانیشتنەگەیان بەو شیوێە نەبوو، ئەگەرنا لەسەر کورسیی و قەنەفە پالدانەو، بریتی نیه لە دانیشتنیکی نیزیکی لە ڕاکشان (إِضْطِجَاع)، بەلام کاتی خۆی بالتج و شتیان داناو، شانیان وئ داو، شانیان داداوتە سەری .

(أَكْبَرْنَهُ) : (أَكْبَرْتُ الشَّيْءَ: رَأَيْتُهُ كَبِيرًا)، (أكبرنه)، واتە: (یوسف)یان بە مەزن و بە گەورە هاتە بەرچاو، یانی: ڕەوشت و ئاگاری شیوێە دیمەنیان، بە گەورەو مەزن هاتۆتە بەرچاو.

(حَشَّ لِلَّهِ) : دەلی: (تَرْكِبٌ عَرَبِيٌّ يُرَادُ بِهِ إِبْطَالُ شَيْءٍ عَنْ شَيْءٍ وَبَرَاءَتُهُ)، یانی: (حَاشَ لِلَّهِ عَنْ أَنْ يَعْجَزَ عَنْ خَلْقٍ مِثْلِهِ)، گوردەواریش هەر بەگاری دەهینن: (حاشا ئەو شتە وابێ)، واتە: ئەو شتە دوورە لەو، دەلی: ئەمە وشەیهکی عەرەبییه، مەبەست پێی پووچەڵکردنەوێ شتێکە لە شتێکدا، پاکیی دەربڕینی شتێکە لە شتێک، یان گەسیک لە شتێک .

ئەجا گە لیڕەدا دەلی: (حَشَّ لِلَّهِ)، واتە: پاکیی و دووری بۆ خوا، گە نەتوانی مەرۆقی وەك یوسف جوان و ڕێک و پێک دروست بکات، یاخود پاکیی بۆ خوا، گە ئا ئەو پیاو بەو هەموو گەمال و جەمالەیهو، خراپەیی لی بوەشیتهو.

مانای گشتی ئایەتەکان

ئەم شەش ئایەتە، ئالقەی چوارەمی بەسەرھاتی یوسف پێک دێن، خوا ﷻ لەو شەش ئایەتەدا باسی ڕووداوی سەر زەنشت کردنی گۆمەئێک ژن، بۆ ژنی عەزیز دەکات، گە دیارە دەبێ ئەو گۆمەلە ژنە، ژنانی پیاوانی ناواری میسر، بووبن، ئەوانە کە ئاگاداری ھەست و خوستی نیو گۆشکی حوکمرانی و مال و حاڵی بەرپرسیان، دەبێ ئەوانە بووبن و ئافرەتانی ئاسایی نەبوون .

﴿وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ﴾، ژنانێک لە شارەگەدا گوتیان: وا دیارە بۆتە دەنگ و باسو بۆتە قاو لە نیو شاردا، گە ئەو ھەوالە یوسف و ژنەگە عەزیز، دەبێ بڵاوبووبێتەو، ﴿وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَوِّدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ﴾، ژنانێک لە شاردا گوتیان: ژنەگە عەزیز، دەوری غولامەگە خۆی ھەلدا، واتە: داوی دەست تێکەڵی لێ دەکات، داوی لێ دەکات ھەولێ لەگەڵ ددا، لە قەناعەتی خۆی لایبەت بێھێنیتە سەر قەناعەتی خۆی، گە قەناعەتی غولامەگە، گە (یوسف)ە، بریتیە لە پاکیتی و قەناعەتی ژنەگەش بریتیە لە دەست تێکەڵی بە ھەرەمیی، دێھوێ یوسف لە قەناعەتی خۆی، لە برۆی خۆی لایبەت و بێھێنیتە سەر برۆی خۆی، لە خشتە بەری، ﴿قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا﴾، یوسف دلی ئەوی پێ کردو، دلی وی لیوان لیو کردو لە خۆشەویستی، لە ھۆگری، {ھەلبەتە خۆشەویستیەکی جەستەیی، وەک پێشتر باسمان کرد} .

﴿إِنَّا لَنَرْنَهَا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، بێگومان ئێمە لە سەرگەردانی و لە بەھەلەداچوونیکی ڕوون و ئاشکرا دەبینین، ھەلبەتە لیرودا مەبەست لە (ضَلَالٍ)، بە واتا ئیسلامییەگە و واتا ئایینیەگە نیە، چونکە پێوھری ئەوان،

تەرازوۋى ئەوان، بۇ كەسك كە ئايا رپى راستى گرتو، يان رپى ھەلەى گرتو؟
پيۋەرئىكى دىيائى بوو، واتە: ئىمە دەيىتەن كە بەھەلەداجو، نەك لە مامەلە
لەگەل خوادا، بەلكو لە مامەلە لەگەل غولامەكەى خۇيدا، كە چۆن دەيى
ئافرەتئىكى وا خانەدان و ھاوسەرى پياۋئىكى گەورە، كە برىتيە لە والى مىسر،
چۆن دەيى داۋاي دەست تىكەئى لە غولامەكەى خۇى بكاتو، تەماع لە كۆيلەكەى
خۇى بكاتو لە دەورى كۆيلەكەى خۇى ھەل بىو، بىھوئ قەناعەتى پىيىئىو
ئەوھى كە دىھوئ بۆى جىبەجى بكات؟ ئاوا لە نىو شاردادا بۆتە قاوو دەنگو دۆل .

بەلام بىگومان {لە نىو شاردادا}، واتە: لە نىو ژنانىك دا كە ئاگادارى ئەو
ھەستو خوستانەن، نەك ژنان و ئافرەتەنى سادەى فەقىر، كە زۇرجار ئاگايان لە
ھىچ شىك نى، بەلكو ئەوانەى كە ئاگادارى حال و بالى ئەو ئافرەتەنەن، كە
ھاو وئەو ھاو كوفى خۇيانن، واتە: ژنە بەرپەرس و ھوكمەرانەكان .

﴿فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ﴾، كاتىك ژنەكەى عەزىز ئەو مەكرو فىلەى ئەوانى
بىست، ھەلئەتە قەسەكەى ئەوان برىتى بوو لە باسى پاشە ملەو تەوانچ و پىلار
تىگرتەن و سەرزەشت كەردن، بەلام بۆيە ناۋى لىئاۋە: (مەكر)، چۈنكە ئامانجيان
لەو قسانە: فىل كەردن بوو لە ژنەكەى عەزىزى مىسر، ئەوئىش ئەوھىە كە
ھانى بەدن و وادارى بىكەن و ناچارى بىكەن، كە (يوسوف)يان پىشان بەدات .

ئىجا ئەو ژنەش بۆيە مىلى داۋە بۆ نەخشەكەى ئەوان، تاكو بەرگرىي بكات لە
ھەلوئىستەكەى خۇى، كە برىتيە لە عاشق بوونى يوسف، كە: من نا ھەقم نى
ئاۋا شىت و شەيداي بووم! ھا تەماشاي بىكەن .

ئىجا كاتى فىلەكەى ئەوانى بىست: ﴿أَرْسَلْتُ إِلَيْهَا﴾، بە داۋى دا ناردن،
دەمەۋەتى كەردن، ﴿وَأَعْتَدْتُ لَهَا مَتَكًا﴾، شوئىنى پال دانەۋەو شوئىنى شان دادانى بۆ
ئامادە كەردن، ئىجا ئايا كورسى و قەنەفە بوون، يان بالىچ بوون ! بۆى داناون بۆ
ئەوھى شانى وئ بەدن و پال بەدەنەۋە، ﴿وَأَتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّينًا﴾، ئىجا ھەر
كامىكىشىيان چەقۇيەكى پىدان، ھەلئەتە چەقۇى رپوت نا، چۈنكە دەزانين ھىچ

کەس چەقۆیان دابەش ناکات بەسەر میواناندا! هەتا شتیکیان لە پێش دانەنی گە
پیویستی بە چەقۆ هەیە .

ئەجا تەماشای نەیتیی پەوانبێژی قورئان بکەن! هەموو کەس دەزانێ گە
چەقۆ بۆ قاش کردن و سپی کردن میوه پیویستە، خوا ﷻ یەگسەر دەفەرموێ:
چەقۆی بەسەردا دابەش کردن و، هەر کامیکیان سەر و چەقۆی وێ دان، چونکە بە
عەقل دەزانێ گە چەقۆ بۆ چیبە؟ بۆ قاش کردن و سپی کردن میوهیە، بۆ
ئەوهی میوهکە ی پێ بخۆن، ئەجا ئایا مۆز بووه، خەیار بووه، خۆخ بووه، هەنار
بووه؟ بە دلنایایی شتێ بووه پیویستی بە چەقۆ بووه، گە سپی بکری، یاخود
قاش بکری، ئیدی ئەوهی گە بە عەقل پە ی پێ دەبردێ و بە سەلیقە دەزانێ،
خوای پەروردگار باسی ناکات، بۆ ئەوهی ئەو فەرماشتە، وشەکانی کەم بن و
ماناکانی زۆر بن، ﴿وَقَالَ أَخْرِجْ عَلَيْهِنَّ﴾، ئەجا گوئی: وەمدەرکەوه بۆ لایان .

لێردا وشە ی: ﴿أَخْرِجْ﴾، مانای (أدخل) ی پێ (تضمین) کراوه، یانی: خراوەتە
نیوی، بەم شیوهیە: ﴿أَخْرِجْ مِنْ غُرْفَتِكَ وَأَدْخُلْ عَلَيْهِنَّ﴾، ئەگەرنا ﴿خَرَجَ عَلَيْهِ﴾،
(خَرَجَ)، بە (عَلَى)، تەعەددا ناکات، بەلکو (خَرَجَ) بە (إِلَى) تەعەددا دەکات و
دەبیستە: ﴿خَرَجَ إِلَيْهِنَّ﴾، بەلام ﴿أَخْرِجْ عَلَيْهِنَّ﴾ یانی: ﴿أَخْرِجْ مِنْ غُرْفَتِكَ، وَأَدْخُلْ عَلَيْهِنَّ﴾،
واتە: ﴿أَخْرِجْ﴾، لێردا وشەیکە کە دوو واتایان دەگەیهێنێ، یەگیکیان بە پەوانەتی
بێژەگە ی، ئەوهی دیکەش بەهۆی ئەو پیتەوه کە تەعەددا ی پێ کردووه (مَفْعُول) ی
پێ خواستووه، گە ئەگەر وشەیکە عادت نەبێ بە پیتێک تەعەددا بکات،
تەعەددا ی پێ بکات، مانای وایە : هەم مانای ئەسڵییەگە ی خۆی هەیە، هەم
مانای وشەیکە ی دیکەشی هەیە، بەهۆی ئەو پیتەوه کە بەرکار (مفعول) ی پێ
دەخوازی، گوئی: لە ژوورەگە ی خۆت بجۆ دەری و بجۆ بۆ لایان .

﴿فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ﴾، بە (ف) ی (تَعْقِيبَ)، واتە: یەگسەر گە بینیان، بە
گەورەیان گرت، پێیان گەوره بوو، یانی: سیفەتەکانی، جوانییەگە ی، شەرم و
شکۆیەگە ی و، کەسایەتییه پەرووحیی و مەعنەوییەگە یان پێ گەوره بوو، چونکە
وەک دوا یی لە مەسەلە گرنگەکاندا باسی دەکەین :

زۆرجار تووژمەوانی قورئان، کە لە حیکایەت بێژەکان و مەیدەگەرن، بە شیوەیەك و ئێنای یوسف عليه السلام دەگەن، کە زیاتر شیوەی ئافەرتانی کردبێ، لە جوانییدا، کە لە راستیی دا ئەوە وانیە، ئەها ئێردا دەفەرموێ: ﴿فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَاهُ﴾، هەر کە دیتیان بە گەورەیان گرت! ئنجا ئەوەی کە ئافەرتان سەرسام دەگات لە پیاواندا، جیاپە لەوەی کە پیاوان سەرسام دەگات لە ئافەرتان دا، ئەگەر پیاوان بە نەرم و ناسکی و بە دەم و چاوو چاوو برۆو، قەدو قیافەو سەر و قژو پرچی ئافەرتان، سەرسام دەبن، ئافەرتان بە شتیکی دیکە لە پیاواندا سەرسام دەبن، کە بریتیە لە عیززەت و جوامیری و شەرم و شکۆ و شەخسیەتی بە هیژو، پێزو حورمەت و خو گرتن، دیارە و پێرای شەکل و نیمەنی جوانیش، بەلام ئەك شەکل و نیمەن جوانییەك بشووبهێتە هی ئافەرتانەو، وەك لە لای حیکایەت خوانەکان هەیە !

﴿وَقَطَعَنَ أَيْدِيَهُنَّ﴾، زۆر بە گەورەیان گرتو پێی سەرسام بوون، دەست و پەلی خۆیان بری، واتە: برینداریان کرد، دیارە بە دەم میوە خواردنەو، یوسف لێیان وەدەرکەوتەو، ئەوانیش خەریکی میوە سیی کردن و قاش کردن بوون، ئنجا لەبەرئەوەی وا سەرمەنجان پراگیشراو، بەلای یوسف و لێ وردبوونەو، دا، ئاگایان لە دەست و پەنجەیان نەماو و چەقۆکە لە جیاتی ئەوەی بە میوەکە دابینن، جار جار بە دەست و پەنجە خۆشیان داھیناوە، هەلبەتە مەرجیش نیە هەموویان بووبن، هەموویان دەست و پەنجە خۆیان بری بێ .

کە ئێرەشدا هەندێ لە تووژمەوانی قورئان زیدمەرۆییەکی عەجایب دەگەن! هەندیکیان دەڵێن: دەستی خۆیان لێکردەو و لەوێیان دانا! کە ئەوە شتیکی زۆر دوورە لە عەقڵەو، قورئان بە تەئکید مەبەستی ئەوەنیە بۆ فەرموێ: دەست و پەنجە خۆیان لێکردەو و لەوێیان دانا! ئنجا ئەو کاتە چۆن دەیاننوانی یوسف بێتن؟ شتی وا نیە، بەلکو یانی: دەست و پەنجە خۆیان بری و برینداریان کرد، ﴿وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ﴾، گوێیان: پاکیی بۆ خوا، یان (حاشا لله) و شەپەکە بەکار دەهێنرێ بۆ سەرسوڕمان، وەك دەڵێی: (ماشاء الله)، یان (نا مه خوا)، یان (تیاج)، بۆ سەرسام بوون، یان مەبەستیان بوو، بڵێن: پاکیی بۆ خوا لەوەی کە

نه توانی پیاوی ئاوا به شان و شهوگهت و جوان و پیک و پیک، وهك ئەم (یوسف)ه،
دروست بکات، یاخود: پاکیی بو خوا، که ئەم پیاوه پاک و چاکه، خراپه ی لی
بوهشیتهوه، ﴿مَا هَذَا بَشَرًا﴾، ئەمه مرؤف نیه، واته: مرؤفیکی ئاسایی نیه
ئەگه رنا ههر زانیویانه مرؤفه، ﴿إِنَّ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ﴾، ئەمه تهنیا
فریشتهیهکی بهرپزه.

که من پیموایه و ئەم تهعبیرهش بهلگهیه که یوسف زیاتر له رووه
مهعنه و بیهکویهوه، کاریگهیری خستوته سهر ئهوان، نهك تهنیا له رووه
جهستهیی و پوالهتییهکویهوه، بۆیهش به فریشتهی دهچوینن، تهشبهی دهگن
به فریشتهوه، ئاشکراشه که فریشته لهگهلا خه لکدا له رووی مهعنه و بیهوه
فهرقی ههیه، فریشته پاک و چاک و بهرپزو حورمهت و خاوهن سیفهتی بهرزن،
له رووی مهعنه و بیهوه، بۆیه تهشبهی دهگن به فریشتهوه، فریشتهیهکی
بهرپزیش، دیاره له خهیاڵ و ههستی ههموو میاله تاندا ههیه، که فریشته
مهخلووقیکی بهرپزو حورمهت و جوان و به شان و شهوگهتن .

﴿قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَنِي فِيهِ﴾، ژنه که ی عهزیز گوئی: ئا ئهومتانه که
لهبارهی ئهوهوه لۆمه و سهرزنشتی منتان کرد، واته: تهماشای بکهن، ئا ئهوه
بوو که لهسهر ئهوهی من ئەوم خویشووستوه، په لکیشی بووم و ویتوومه
په لکیشی بکهم بو دهست تیکه لیی، ئیوه سهرزنشتی منتان کردوه، کهواته: ئیوه
ناهه قییتان بهرانبهر به من کردوه، من ههقم بووه، ﴿وَلَقَدْ رَوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ
فَاسْتَعْصَمَ﴾، دان پیدادیئی، دهلی: من ویتتم و دهوری ههلاتم، دهورو خولیمدا،
ویتتم په لکیشی بکهم، ههولم لهگه لدا که له قهناعهتی خو ی لایبدهم و بیهیتمه
سهر قهناعهتی خۆم، ﴿فَاسْتَعْصَمَ﴾، بهلام ئهوه خو ی گرت و سهخت وهستا له
بهرانبهر ئهوه ویتتهی مندا، ﴿وَلَئِنْ لَّمْ يَفْعَلْ مَا ءَامُرُهُ﴾، ئنجا ئەگه ر ئهوهی
فهرمانی پیر دهگه، نهیکات، نهجامی نه دات، ﴿لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونَا مِنَ الصَّاغِرِينَ﴾،
به دنیایی زیندانیی دهگریو، له زه بوونانیش دهبی، واته: ئەشکه نهجه دهریو

نارەحەت دەکری و زەبوون دەبی، ئەو حالەتە ی ئەم کۆشکە ی ئیمە ی نامینی، گە پێزو حورمەتییکی زۆری لی دەگیری و، خزمەتی زۆری دەکری، لە رووی نان و خواردن و خوارنەو و پۆشاک و جیگا و پێگاوه.

ئەنجا یوسف عليه السلام پەنا دەباتە بەر خوا، ﴿ قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي

إِلَيْهِ ﴾، (یوسف) گوتی: پەرودەرگارم! زیندانم لە لا خۆشەویستەرە، لەوێ گە منی بۆ بانگ دەکەن، گە ئەوێ ئەویان بۆ بانگ کردو، بریتی بوو لە دەست تیکەلێی لەگەڵ ژنەگە ی عەزیزی میسپدا، یاخود هەر کامیکیان هەولێ خۆی لەگەڵدا داو و هەموویان تەماعیان تیکردو، ﴿ وَإِلَّا تَصْرِفَ عَنِّي كَيْدَهُنَّ ﴾، ئەگەر پیلانی ئەوان لە من لا نەدە ی .

﴿ یانی: یوسف بەرەو لای وان نەچوو، بەڵکو پیلانی ئەوان و فیلی ئەوان رووی لە یوسف کردو! ﴾

ئەگەر ئەو فیلی و پیلانی ئەوانم لی لانه دە ی، ﴿ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ ﴾، من بە لایاندا دەچم، واتە: مەگەر تۆ بپاریزی، ئەگەر نا من بەشەرێکم، بەتایبەتی یوسف لە تافی لاویتی و لە هەرەتی گەنجیتی و پیاویتی دابوو، لە بی توانایی جینسی و دەستە پاچەیی نەبوو، گە وەلامی ژنەگە ی عەزیزی نەداو تەو، بەڵکو لە پاکییەو بوو، بۆیەش دەلی: پەرودەرگارم! ئەگەر تۆ نەپاریزی و فیلی ئەوانم لی لانه دە ی، من بە لایاندا دادەشکیم، ﴿ وَأَكُنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴾، سەرەنجام لە نەفامان دەم، واتە: لە گەسانێک گە شتێک دەکەن، پێچەوانە ی عەقل و، فامیدییە ﴿ فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ ﴾، ئەنجا پەرودەرگاری وەلامی دایەو و پیلان و فیلی ئەوانی لی لادا، ﴿ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾، بێگومان هەر خوا بیسەری زانیە .

﴿ ثُمَّ بَدَأْ لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ ﴾، ئەنجا دوایی بۆیان دەرکەوت، دوای ئەوێ ئەو هەموو نیشانانەیان بینین :

١- کراسەگە ی یوسف دپاوه .

٢- ئافرەتەکان کۆبوونەتەو .

۳- دەستو پەنجەى خۇيان بېرپوھ.

۴- ژنەگەى عەزىزىش لە نىو ئەو ھەمو ژنانەدا ئىعیتىرافى گىردوھ، گە من ھەولم لەگەل داوھ، گە پەلکىشى بکەم.

۵- شاىەدەگەش شاىەدىى دا .

ھەموو ئەو شتانەيان بىنى.

گەچى دواى ئەوھش بۇيان دەرگەوت گە: ﴿لَيْسَ جُنَّتُهُ حَتَّىٰ حِينَ﴾، پىوئىستە

زىندانىى بکەن، تاگو گاتىكى دىارىى نەگراو، بۇچى؟

بۇ ئەوھى عەبەگەى خۇيان بېۋىش، ئىدى قىرو سىا لە يوسوف، غولامىگەو تەواو!

ئىجا وەك پىشتىرىش باسەم گىرد: ئىستاش گە مافى مرۇف بە حىساب گەبىشتۆتە لووتكە، ھەزاران گەسى بى تاوان ھەيە گە لە زىندانەگاندا دىنالىنىو، خەلگى خراپەگارو تاوانكارىش ھەيە، وەك بەرزەگى بانان بۇى دەرەچىو، خەلگى پاگىش ھەيە گە بە درۆ بوختان و بە سىنارىۋى ساختەو درۆ زىندانىى دەگى، بەلگو مىللەتان ھەن بىبەش دەگىن لە مافى بوون و ژيان، زلھىزانىش تەراتىن دەگەن لە ولاتياندا، ئىجا ھەر گەسىگىش خۇ بېزىۋى، يەگسەر تۆمەتبار دەگى: ئەھا ئەوھ تىرۋىستە ئەوھ خەتابارە! ھەر ھىزى بەرھەلستىى بکات، پىى دەگوتى: ئەوھ تىرۋىستە ئەوھ تاوانبارە، ئەوھش گە تەراتىن دەگات لە ولاتەگەى ئەوانداو خىرو بىرى ئەوان دىباتو، ئەوھى گە لەسەر زەويىەگەيە گە بەشەرەگان، بە گۈيلەى خۇيان دىزانىو ئەوھش گە لەژىر زەويىەگەشە، بە مولك و مالى خۇى دىزانىو زەوتى گىردوھ، ئائەوھ پارىزەرى مافى مرۇفو پارىزەرى خەلگەو، لە لووتكەى شارستانىى دايە! ئەوانى دىكەش گە داواى ھەقى خۇيان دەگەن، ئەوھ خەتابارو تاوانبارن !!

ئىجا ئەگەر رۇژى لە رۇژان بەرھەلستىىش بکەن، ئەوھ تۆمەتى تىرۋىستو ياخىى بوون بۇيان ئامادەيە !

ئىدى بەو شىۋەيە يوسوف تاگو ماوھىەك گە دىار نىە تاگو گەنگىيە زىندانىى دەگى، دواى ئەوھى گە بوختانىشى بە ناھەق پى دەگى !!

چەند مەسەلەیهکی گەرم

مەسەلە یەکەم : سەرژەنش کردنی دەستەبەستەکانی ئێزرا، بۆ ژنی عەزیزی میسر، لەسەر هەڵدانی بۆ پەلکێش کردنی یوسوف و دەست تێکەڵی، وەک پیلان گیرانی ئەو لەلایەن ئەو ژنانە، بۆ دیتنی یوسوف، یوسوفایک، کە ئەو ژنە وای شیت و شەیدای بوو، بزانی داخۆ کێیەو چۆنە؟

ههك خوا فەرمووێت: ﴿وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرْوَدُ فَتَلْهٰا عَنْ نَفْسِهَا قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا اِنَّا لَنَرٰهَا فِي ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ﴾.

توێژینهوهی ئەم ئایەتە بەپێژە لە چوار بڕگەدا :

(۱) ﴿وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ﴾، ژنانێک لە شاردا گوتیان .

دیاره هه‌واله‌که به‌ شیوه‌یه‌کی تایبه‌ت به‌ نیو به‌رپرسا‌ن و ژن و ما‌ل و حا‌لی به‌رپرسه‌کاندا بلا‌و بو‌وته‌وه، ئه‌جا ژنانی‌ک نه‌ک هه‌موو ژنه‌کان، نه‌یفه‌رموو‌ه: (وقال النسوة في المدينة)، هه‌رحی ژنان له‌ شاره‌که‌دا، گو‌تیان، به‌ل‌کو ژنانی‌ک له‌ شاره‌که‌دا گو‌تیان، ژنانی‌کی تایبه‌ت که‌ جو‌ری‌ک له‌ په‌یوه‌ندی کۆمه‌لایه‌تی تایبه‌تیان پێکه‌وه هه‌بو‌وه، ده‌بی ژنانی به‌رپرسه‌کان بو‌وبن .

لێ‌رده‌دا شاره‌زایانی زما‌نی عه‌ره‌بی ده‌لێن: بۆ‌چی خوا فەرموو‌یه‌تی :

﴿وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ﴾، نه‌یفه‌رموو‌ه: (وَقَالَتْ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ)؟

ده‌لێن: (تذكير الفعل لأن الفعل المسند إلى ألفاظ الجموع غير الجمع المنكر السالم، يجوز تجريدہ من التاء، باعتبار الجمع، وقرئ بالياء،

باعتبار الجماعة مثل: ﴿وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ﴾، واتە: کردارەکه (قال)، بۆیە بە نێرینە (منکر) هاتوو و نهیفرموه (قالت)، چونکه ئەو کردارانەى که پال دەدرینه لای ئەو و شانەى مانای گو دەگهیهنن، جگه له (جمع المنکر السالم)، دهگونجی (ت)یه کهیان لی دابرنی، به ئیعتیباری ئەوه که ئەو کۆمهله، بیژهی (جمع)یان بو بەگاردی، دهشگونجی (ت)یه کهیان له گهلهدا بی، به ئیعتیباری ئەوه که بیژهی (جماعة)یان بو بەگارهاتوه، وهك: ﴿وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ﴾.

که واتە: ﴿وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ﴾، ئەگەر قورئان نهبووایه، به ئیعتیباری (جمع) بوونیان، دهگونجا بلایی: (جاء سیارة)، وهك لیڕه‌دا دهفرموئ: ﴿وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ﴾.

(٢) - ئنجا ئایا ژنانیک له شاردای چیان گوت؟ ﴿أَمْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَوِّدُ فَتَاهَا عَن

نَفْسِهِ﴾، ژنی عهزیز (واته: ژنی والی ئەو شارە، یاخود: ژنی به‌رپرسی پاسه‌وانه‌کانی پادشای میسر، به پێی قسه‌ی پهیمانی کۆن)، دەوری گه‌نجه‌که‌ی خۆی هه‌ڵدی، که لیڕه‌دا (فتی) به مانای گه‌نج دی، به‌لام له راستییدا مهبه‌ست پێی غولامه، گۆیله‌یه، دەوری گۆیله‌که‌ی خۆی هه‌ڵدی، ده‌یه‌وی غولامه‌که‌ی له قه‌ناعه‌تی خۆی لابدا بیهێنێته سهر قه‌ناعه‌تی خۆی، قه‌ناعه‌تی غولامه‌که‌ که (یوسف)ه، بریتیه له به پاکیی مانه‌وه، قه‌ناعه‌تی ژنه‌گه‌ش بریتیه له ده‌ست تیکه‌لیی حه‌رام، ده‌یه‌وی په‌لکێشی بکات، له خسته‌ی به‌ری و بیهێنێته سهر رای خۆی.

ئنجا ئیمه لیڕه‌دا ده‌زانین که ئەو ژنه‌ هاوسهری عهزیزی میسر، هه‌لبه‌ته ئیمه که پێشتر واما‌ن گوتوه، به‌هۆی ئی‌رمه‌ ئەوه‌مان زانیوه، ئەگه‌رنا له سه‌ره‌تاوه خوا ده‌فرموئ: ﴿وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِّصْرَ لِأَمْرَأَتِهِ﴾، ئەو پیاوه‌ی که یوسفی کری، به ژنه‌که‌ی خۆی گوت: نازانین ئەو پیاوه کییه؟

دوایی که دەفەر موی: ﴿وَرَوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا﴾، دیسان هەر نازانین ئەو ژنە کێیە؟ بەلام لیڤەدا بوومان دەر دەکەوی که ئەو ژنە، ژنی عەزیزی میسەر، ﴿أَمْرَأْتُ الْعَزِيزِ تَرَوْدُ فَتَنْهَا عَنْ نَفْسِهِ﴾، وەک گوتم: (فتی)، بە مانای گەنج دیت، گەنجی که تازه دەگاتی، بەلام قورئان بەکاری هیناوه، یان ئەو کاتیش بەکاریان هیناوه بۆ خزمەتکارو کۆیلە، بۆ غولام، که لە مالددا بوو خزمەتی کردو، با بە تەمەنیش بووبی، هەر وشە (فتی) یان بۆ بەکارهیناوه .

ئنجایا ئەو ژنانه کۆ بوون ؟

وەک گوتم بە تەئکید ژنانیکی هاوئاست بوون لەگەڵ ژنی عەزیزی میسردا، ژنانی بەرپرسەکانی شار بوون، ئەوانەش دیارە هاوکوفی خۆی بوون، چینی سیاسیو حوکمرانی ئەوگاتە ئەو شارو ولاتە بوون .

که دەفەر موی: ﴿تَرَوْدُ فَتَنْهَا عَنْ نَفْسِهِ﴾، دیارە ئەو تەعبیرەمان بە چەند شیوەیهک مانا کردو، لیڤەشدا دەتوانین بلیین:

- ۱- دەیهوی کۆیلەکهی خۆی لە خشته بهری .
 - ۲- لە غولامەکهی خۆی دەخەفتی .
 - ۳- دەوری غولامەکهی خۆی هەلدی .
 - ۴- دەورو خولی کۆیلەکهی خۆی دەدات .
 - ۵- هەولێ لادانی کۆیلەکهی دەدات، لە قەناعەتی خۆی که پاکیتییه بۆ سەر قەناعەتی وی، که بریتییه لە دەست تیکه‌ئیی حەرەم .
- (۳) - ﴿قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا﴾، ئەو راناهوی که شیردراوتەوه لە (شَغَفَ) دا، بۆ یوسف دمه‌رپێتەوه: (قَدْ شَغَفَهَا) : أَي قَدْ شَغَفَ هُوَ إِيَّاهَا حُبًّا، یانی: یوسف دلی ئەوی لیوان لیو کردو لە خۆشه‌ویستی .

(الشَّعَافُ: غِلَافُ الْقَلْبِ أَوْ سُوْدَاؤُهُ وَحَبَّتُهُ، وَالْجَمْعُ: شُعْفٌ) ^(١)، (شِعَافٌ)،
بریتیه له پەردهی دل، یاخود نیوه پرستی دل، یان عهینی چهقی دل، گوێ
(شِعَافٌ)، بریتیه له (شُعْفٌ) .

ئنجای دهگوتری: (شَعْفُهُ، شَعْفٌ، يَشْعَفُ، شَعْفًا، وَشَعْفًا: أَصَابَ قَلْبَهُ)، واتە:
چوووه نیو دلی، یاخود دلی پر کرد، (وَشَعْفَ بِهِ، وَحَبَّهُ، شَعْفَ حَبَّهُ، يَشْعَفُ،
شَعْفًا، أَحَبَّهُ، وَأُولِعَ بِهِ، فَهُوَ شَعْفٌ، وَهِيَ شَعْفَةٌ) ^(٢)، واتە: زۆری خوشوویست،
زۆر هۆگری بوو، ئنجای ئەگەر پیاو بی، دەلی: (فَهُوَ شَعْفٌ) و، ئەگەر ئافرەت
بی: (وَهِيَ شَعْفَةٌ)، واتە: زۆر هۆگری بووه، وهك كوردەواریی خوومان دەلێن:
(شَيْتٌ وَ شَهِيدٌ) بووه، بەلام وهك پێشتر باسمان کرد: شَيْتٌ وَ شَهِيدٌ
بوونەگەیی ئەو ئافرەتە، که هەندێکیان بە (زَلِيخَا) ناوی دەبن، شَيْتٌ وَ شَهِيدٌ
بوونەگەیی و خوشەووییستیه گەیی بۆ یوسف، خوشەووییستیه گەیی جهستهیی و
غەریزهیی پرووت بووه .

(٤) - دەلێن: ﴿إِنَّا لَنَرْنَهَا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، بە دلناییهوه ئیمە ئەو ژنە له
گومراییه گەیی ئاشکرا، دەبینن، واتە: دەبینن گە بهههلهدا چوووه
نەپێکاوه، مەبهستیان ئەوه بووه: چۆن دەبی ژنی پیاوی گەوره تەماع له
غولام نوکەرو خرمەتکارو گۆیلەیی خۆی بکات ؟ مەبهستیان ئەوه بووه،
ئەگەرنا مەبهستیان ئەوه نەبووه، گە ئەوه حەرپامه و قەدەغەیه و زینایه و
داوین پیسییه، بەلکو واتە: ئەو ژنە گە هاوسەری پیاویکی گەورهیه، نەدەبوو
تەماع له گۆیلەیی خۆی بکات، گە زۆر له خوار خۆیه و میهتی: له پرووی عورف و
باوی کۆمهلایهتییهوه پێیان ههله بووه، وهك چۆن ئیستا له رۆژئاوا دەلێن:
ئەگەر پیاو ئافرەتێک پێکەوه جووت بن، ئەگەر پیاو گە زۆری له
ئافرەتە گە نەکرد بی، لهسەر جیژی ژن و میردایهتی میردەگەیی نەبی، مادام
هاوسەردار بی، ئەوه قەیدی ناگات، یاخود کورپێک گە لهگهه کچێک
رادهبویژی، ئەگەر بێت و به زۆری نەبی، ئەوه چ گرفت نیه !! لیڕەش ئەوانه

(١) مختار الصحاح، ص ٤٨٨.

(٢) المعجم الوسيط، ص ٤٨٦.

گوتووایانە: ئێمە دەبینین بەهەڵدا چوو، کە چۆن دەبی ژنی پیاوی گەورە، تەماع لە خزمەتکارو گۆیلەو غولامی خوێ بکات؟ ئەگەر نا بە تەئکید مەبەستیان لە (ضَلَل) ، گومرایی ئایینی و بە پیوهری ئیسلامیی و شەرعی، نەبوو، چونکە ئەو کاتە خەڵکی میصر خاوەن دینیکی ئاسمانیی نەبوون، ئەگەر هەشیان بوو بۆ، دینیکی بوو پێ گراوه لە بت پەرستی و شیرک و دوور لە خوایی .

مەسەلەی دووهم : گوی بیست بوونی ئەو ژنە، بۆ سەر زەنشتی ژنەکان و بانگێشت کردنی بۆیان و، دانانی بالنج و شوینی پالدا نەو، دانانی میوه و چەقۆ بۆیان و، فەرمان کردنی بە یوسف، کە خۆیان پێشان بدات ئەوانیش یەكسەر بە دیتی، زۆر بە گەورەیی دەگرن و، پێی سەرسام دەبن و، دەست و پەنجەیی خۆیان دەبڕن، لەبەر زۆر سەرنج راکێشرا نیان بە هۆی (یوسف) وە:

وهك خوا دهنه رموی: ﴿ فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَكًا وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿٣١﴾ 》

یوونکردنەوای نەم نایەتە بە پێژە ، لە دە (١٠) بڕگەدا:

(١) - ﴿ فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ 》 ، کاتیکی پیلان و فیله گەیی ئەوانی بیست، گۆی بیستی پیلانە گەیی ئەوان بوو.

پسپۆرانی زمان گوتووایانە: ﴿ سَمِعَ: یَعْنِي بِنَفْسِهِ، فَتَعْدِيته بالباء لَأَنَّهُ ضَمَّنَ مَعْنَى (أَخْبَرَتْ) أَوْ (ب) مَزِيدَةً لِلتَّوَكِيدِ، مِثْلَ: ﴿ وَأَمْسَحُوا بُرُءُوسَكُمْ ﴿١﴾ 》 المائدة 》.

واتە: وشە (سمع) بۆ خۆی تەعەددا دەگات، (سَمِعَ قَوْلَهُ)، یانی: گوئی لە قسەگە ی بوو، بەلام لیڕەدا کە بە (ب)، تەعەددا کردووە، بۆتە خوازیاری (مفعول بە)، مانای (أخبرت) ی خراوتە نیو، (هه‌والی پێدرا، هه‌والی پێگەیشت)، یاخود (ب) زیاد کراوە بۆ جەخت کردنەو، وه‌ك خوا دەفەرموێ : ﴿وَأَمْسَحُوا رُءُوسَكُمْ﴾ المائدة ، ئەسلی خۆی (وَأَمْسَحُوا رُءُوسَكُمْ) ، دەستی تەر بە سەری خۆتان دابیئن، سەری خۆتان مەسح بکەن، بەلام ئەو (ب)یە، بۆ جەخت کردنەوێه .

ئنجایا بۆچی ناوی لە قسەگە ی وان ناو: (مکر)؟

(۱) چونکە ئەوان مەبەستیان لەو قسەو لەو توانج و پلار تیگرتن و سەرزەنشت کردنە ی ژنەگە ی عەزیز، هەر ئەو بوو کە هانی بێدەن (یوسف)یان پێشان بدات.

(۲) یاخود لەبەرئەوێ بە پەنھانی گوتووێانە، شیوە ی فیلی وەرگرتو .

(۳) یاخود لەبەرئەوێ ئەوان بە شیوە ی نکوویی لیکردن، گوتووێانە، بەلام پالێنەریان بریتی بوو لە ئێرەیی و حەسوودی بردن بە ژنەگە ی عەزیز، کە غولامیکی هیندە جوانی هەیه .

لەبەر ئەو هۆیانە بە وشە (مکر)، تەعبیری لیکردو .

(۲) - ﴿أَرْسَلْتَ إِلَيْهِنَّ﴾ ، واتە: دعوەتی کردن، بانگه‌یشتی کردن، بەدوایدا ناردن .

(۳) - ﴿وَأَعْتَدَتْ لهنَّ مَثَكَا﴾ ، شوینی پالێدانەو، شوینی شان دادان، شوینی ئیسپراحت کردنی، بۆ دانان، پێشتریش گوتمان: (مَثَكَا)، ئەو شوینەیه کە ئێنسان شانی لی دادەدا، یان پالی لی دەداتەو، دەشگونجی کورسیی بووبی، کورسیی و قەنەفە بووبی، ئەو گاتە لەو کۆشکانەدا شوینی ئیسپراحت و دانیشتی ئەو حوکمرانانە جیا بوو لە هی خەلکی دیکە، دەشگونجی بالنج بووبی، بۆی دانابن، پالی وی بێدەن .

(۴) - ﴿وَأَتَتْ كُلَّ وَجْدَةٍ مِّنْهُنَّ سَكِينًا﴾، هەر کامیکیانیش چەقۆیهکی وێدان .

وهك پێشتر باسمان كرد: عادت وایه كه میوه دادهنرێ، ئنجا چەقۆ و چەنگال دەگیردرێن، بەلام خوای زاناو شارەزا ئەوهی كه به عهقل و سهلیقه دهزانرێ، باسی نهكردوه، چونكه دهزانرێ كه چەقۆ بۆ میوهیه، میوهی پێ سپی بکهن، پێی قاش بکهن و ئامادهی بکهن بۆ خواردن .

(۵) - ﴿وَقَالَتْ أَخْرِجْ عَلَيْنَ﴾، ئنجا گوتی: بۆیان بچۆ دەر، یان لێیان وەدەریکەوه .

زانایان دەلێن: {عُدِّيْ فَعَلَ الْخُرُوجَ ب (على) لَاذَّهْ ضَمَّنَ مَعْنَى (أَدْخَلَ) لِأَنَّ الْمَقْصُودَ دُخُولَهُ عَلَيْهِنَّ، لَا مَجْرَدَ الْخُرُوجِ مِنَ الْبَيْتِ}، ﴿وَقَالَتْ أَخْرِجْ عَلَيْنَ﴾، تعني: (أَخْرِجْ مِنْ غُرْفَتِكَ وَأَدْخُلْ عَلَيْهِنَّ).

وادیاره یوسف له ژوورێك دابوووه، ئەوان له ژوورێکی دیکەدا بوون، کۆشکیکی گەوره بووه، شوینی غولام و گۆیلە جیا بووه، شوینی ئیسپراحت کردن و شوینی میوانان جیا بووه، یانی: له ژوورەگە ی خۆت وەرەدەری، بۆیەش (اخرج) به (على) تەعەددای کردوه، واتە: له ژوورەگە ی خۆت بچۆ دەرئو، لەوان وەرژوور بکهوه، گەواتە: وشە ی: (أخرج) هەم مانای چوونەدەری هەیه، گە روالەتی بیژەگە ی خۆی دەیگەیهنئو، هەم بە هۆی (على) وه، (أدخل)یشی خراوتە نیو، {تَضَمَّنَ، واتە: خراوتە نیو}، ئەو مانایەش دەگەیهنئ، چونکه مەبەست ئەوه نەبووه له ژوورەگە ی خۆی بچیتە دەرئ، بەلکو مەبەست ئەوه بووه له ژوورەگە ی بچیتە دەرئو، بچیتە ژوورەگە ی ئەوان، گە تییدا دانیشتوون و ژووری میوانان و پێشوازیی بووه.

هەلبەتە دەبی پێشی گوتبی: بەرگی جوان لەبەر بکهو، خۆت رێك بکهو، میوانمان دین، یوسف چووزانی، گە بۆ ئەوهیەتی پێشانی ژنای بدات !

(۶) - ﴿فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ﴾، یه کسهر که بینیان، به گه وره یان گرت، ئه و

(ف)ه، (ف)ی (تعقیب)ه، واته: یه کسهر که بینیان و چاویان پیی که وت، به

گه وره یان گرت، ﴿أَكْبَرْنَهُ﴾: ئی اعْظَمْنَهُ، ده لئ: (اعظمن جماله و شمائله)، او:

اعددنه کبیراً لعظم صفاته، یانی: جوانیی و سیفه ته گانیان به مه زن

زانین، یان: به هوئی مه زنی سیفه ته گانییه وه به گه وره یان گرت .

یانی: که سایه تییه که ی و له رووه مه عه و بییه که یه وه، ئه وه یان به گه وره گرت .

(۷) - ﴿وَقَطَعَنَ أَيْدِيَهُنَّ﴾، ئنجا دهستی خوئیانیان بری .

(آی: جَرَحَنَ)، واته: دهست و په لی خوئیان بریندار کرد، له ئه نجامی

سه رسام بوونیان به یوسف و چا و تیبرینیان بو یوسف و، له دهست و په نجه ی

خوئیان بی ئاگابوونیان، ئافره ته که ش زور مه گروو حیل به باز بووه، کاتئ که

ئه وان له گهر مه ی میوه قاش کردن و میوه سیی کردن دابوون، به یوسفی

گوتوه: کتوپر له ژووره که ی خوت وهره دمرئ و لییان و هژوور بکه وه !

(۸) - ﴿وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ﴾، گوتیان: پاکیی بو خوا، واته: پاکیی و دووری بو

خوا، که نه توانئ مروؤفیکی ئاوا جوان و رپک و پیک خاوهن جه مال و که مال

دروست بکات، یا خود پاکیی و دووری بو خوا، که ئا ئه و که سه، {ئه و

(یوسف)ه که له بهر چاومانه { خراپه ی لی بوه شیته وه .

(۹) - ﴿مَا هَذَا بَشَرًا﴾، (لَیْسَ هَذَا بَشَرًا)، ئا ئه وه مروؤف نیه، هه لبه ته

زانیویانه که مروؤه، به لام یانی: مروؤفیکی ئاسایی نیه .

(۱۰) - ﴿إِنَّ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ﴾، ئه مه ته نیا فریشه یه کی به رپزه، واته: وه ک

فریشه وایه، له جوانیی و له که سایه تی و رپزو حورمه ت و هه یبه ت و

سیفه ته به رزه گانیدا .

پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رموویه تی: ﴿أُعْطِيَ یُوسُفُ وَأُمُّهُ شَطْرَ الْحُسَنِ﴾،

{أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْم: (۱۴۰۸۲)، تعلیق شعیب الأرئوؤط: إِسْنَادُهُ صَحِيحٌ عَلَى

شَرَطُ مُسْلِمٍ، وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ بَرَقَمَ: (۳۱۹۲۰)، وَالْحَاكِمُ بَرَقَمَ: (۴۰۸۲) وَقَالَ: صَحِيحٌ عَلَى شَرَطِ مُسْلِمٍ، وَأَبُو يَعْلَى بَرَقَمَ: (۳۲۷۳) .

واتە: یوسف و دایکی، (کە دایکی ناوی راحیل بوو، بە پێی ئەوەی کە لە تەوراتدا هاتووە) نیوەی جوانییان پێدراوە .

یانئ: یەكجار زۆر جوان بوون، هەم دایکی زۆر جوان بوو، دیارە (یوسف) یش دەبێ چوو بێتەووە سەر دایکی .

ئەنجا لە کۆتایی ئەم مەسەلەیەدا، ئەو تەبیینییە دەخەمە روو، کە

ئافرەتەکان گوتووین: ﴿إِنَّ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ﴾، ئەمە تەنیا فریشتەیەکی

بە پێزە، ئەمە بە لێگەیە لە سەر ئەو کە جوانی یوسف بەو جۆرە نەبوو

کە چیرۆک گێڕەووەکان (قصاصون) و حیکایەت خوانەکان باسی دەکەن، کە

دەلێن چاوی وابوو، برۆی وا بوو، گۆلمەیی وا بوو، کە زیاتر جوانییەکی

ژنانەیی بۆ وێنا دەکەن، چونکە ژنەکان کە یوسف دەچوین بە فریشتەییەکی

بە پێزەو، زیاتر ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە جوانی یوسف، جوانیەکی

مەعنەویی بوو، جوانی پەوشت و ئاگاری بەرزو بوو، جوانی کەسایەتی

بوو، بە لێ قەدو قیافە و پەنگ و پووشی جوان بوو، بە لām جوانییەکی

پیاوانە، چونکە ئەو شیۆ جوانییە کە ئافرەتان سەرسام دەکات، لە

پیاواندا، جیا یە لەو شیۆ جوانییە کە پیاوان سەرسام دەکات، لە ئافرەتاندا.

وەك پێشتریش باسمان کرد : ئافرەت بە نەرم و ناسکی و قەدو قیافە و

سەرو پەرچ و زوڵفی و گۆلمە و پوومەتی جوانەو، مەرج نیە ئەو جوانییە کە

سەرنجی پیاوان پادەگیشێ لە ئافرەتاندا، هەمان جۆرە جوانی سەرنجی

ئافرەتان پادەگیشێ، لە پیاوان دا، بە لکو پیاو لە لای ئافرەتان، زیاتر بە

پیاووەتی و سێفەتی بەرزو کەسایەتی مەعنەویی و خۆراگری و جوامیری،

سەرنج پادەگیش دەبێ، ئەو سێفەتانە کە لە پیاواندا جوانن، جیان لەو

سێفەتانە کە لە ئافرەتاندا جوانن، بۆ نموونە :

۱/ نەرم و ناسکی، پیاو بە نەرم و ناسک، مەدح ناکرێ، بە لکو بەهێزو

پێز .

۲/ ئىنجا ئافرىت ئەگەر ترسنۆگىش بى زەم ناكىرى، بەلام پياوى ترسنۆك زەم دەكرى، پياو بە ئازايەتى و زبرى و ھىزو تواناو بە پشت بە خۇ بەستىن، مەدح دەكرى .

بەللى ئەو سىفەتەنى گە لە پياواندا جوانن، جيان لەو سىفەتەنى گە لە ئافرىتەندا جوانن، ھەر گامىكىان جۆرە سىفەتىك، گە لەگەل سىرۇشتىاندا دەگونجى، لىي جوانە، ھەسسانى كورى سابىت دەريارە پىغەمبەرى خوا ﷺ گە مەدحى دەكات دەللى :

وَأَجْمَلُ مِنْكَ لَمْ تَرْقُطْ عَيْنِي
وَأَكْمَلُ مِنْكَ لَمْ تَلِدِ النِّسَاءُ
خُلِقْتَ مُبْرَأً مِنْ كُلِّ عَيْبٍ
كَأَنَّكَ قَدْ خُلِقْتَ كَمَا تَشَاءُ

واتە :

لە تۆ جوانتر ھەرگىز نەيىنىو ەچاۋ
ھىچ زنىك لىي نەبوو ەپياۋى ەك تۆ تەواۋ
پاك و بى خەۋشى لە ھەر كەم و كورپى ناتەواۋى

ھەر دەللى بەو جۆرە، كە خۆت وىستوتە دروستكراۋى (۱)

لىرەدا مەبەستەم ئەو ەبوو: ئەۋدى گە لە بەسەرھاتو چىرۆكەكاندا ھاتو، كە مەدحى يوسوف ﷺ دەكرى، بە جوانىيەك كە زياتر لە ئافرىتەندا پەستە، لە راستىدا ئەو ەوانىيە، بە پىي ئەو ەكە ئەوان لىرەدا مەدحى دەكەن، دەللىن: ﴿إِنَّ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ﴾، ھەلبەتە لە خەيالى

(۱) ئەم چوارىنەيە خۆم كىرەمە شىعەرىكى كوردىي و تۆزىك مانايەكەى لە دەقە ەپەبىيەكە جياۋازە، بەلام ھەمان نىۋمىرۆكەم دەرھىناۋە .

هەموو میلەتەکاندا وایە، کە فریشتەکان خاوەنی سیفەتی بەرزو جوانن، لە ڕووی مەعنەوییهوە، من پێم وایە لە ڕووی ڕووحیی و مەعنەوییهوە، یوسف عليه السلام ئەو ئافەرتانەی خستۆتە ژێر کاریگەری خۆی، کە تەماشایان کردووە، لە ڕووی مەعنەوییهوە کاری تێکردوون، بۆیەش تەشبیهیان کردووە بە فریشتە .

مەسەلەی سییەم : بە چاو دادانەوهی ژنی عەزیزی میسر بۆ ژنەکان :

لەسەر گلهیی کردن و سەرزەنشت کردنیان بۆی، بەهۆی ئەوهوه کە دەورو خولی (یوسف)ی داوه، داوای دەستیگەڵیی لێکردووه، دان پێداھێنانی، کە دەستیگەڵی کردووە بۆ دەست تێگەڵیی لەگەڵ یوسف عليه السلام، بەلام ئەو ملی نەداوه بە سەختی بەرھەڵستی کردووه، هەرەشەکردنی لە یوسف بە زیندانیی کردنی و بە زەبوون کردنی :

وهك خوا فەرموویەتی: ﴿ قَالَتْ فَذَلِكَ الَّذِي لَمْتُنِّي فِيهِ وَلَقَدْ رَوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِي فَاسْتَعْصَمَ وَلَئِنْ لَّمْ يَفْعَلْ مَاءَ امْرَأَتِهِ لَيُسْجَنَ وَلْيَكُونَا مِنَ الصَّغِيرِ ﴾ (۳۲)

شیكردنەوهی نەم نایەتە موبارەكە لە چوار بڕگەدا:

(۱) - ﴿ قَالَتْ فَذَلِكَ الَّذِي لَمْتُنِّي فِيهِ ﴾، ئا ئەوه، ئەو پیاوێه کە لەبارە ی ئەوهوه سەرزەنشتی منتان کرد بوو، واتە: ئەو پیاوێه کە ئێوه بە بینینی، ئاوا سەرنجتان ڕاگێشرا، کە ئاگاتان لە دەست و پەلی خۆتان نەماو، بەو چەقۆیە کە میوهکەتان پێ قاش دەکرد، یان سپی دەکرد، دەست و پەلی خۆتان بپۆ، هێندە پێی سەرسام بوون، کەواتە: ناھەقەم مەگرن، کە منیش ئەوهندە خۆشم ویستووه ئەوهندە شێت و شەیدای بووم، دیارە هەموو ئەو گۆڕ ئامادە کردن، ئەو بۆ ئێج دانان، ئەو چەقۆو میوه ئامادە کردنە بۆ ئەو ژنانە، لەلایەن ژنەکە ی عەزیزی میسرەوه، (کە وهك گوتمان: هەندێکیان (زلیخا)ی پێ دەلێن)، بۆ ئەوه بووه کە ئەو قسەیه بکات، واتە: ئێوه کە

سەرزنەشت و لۆمەى منتان کردو، لەبەرئەوهى ئەو غولامەى خۆمم
خۆشویستو، ئاخى ئەوه بەو شیوەیە، کە ئیوەش ئەومندە پێى سەرسامى !

(۲) - ﴿وَلَقَدْ زَوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ﴾، بەدلتیایى من هەوڵم لەگەڵدا، کە خۆیم
تەسلىم بکات، ئەم تەعبیرە کە چەند جارێک لەم سوورەتەدا هاتو، هەر
جار کە دەمەوى بە گوردیى مانای بکەم، دەگەرپم لە زمانى گوردیدا چ
وشەیهک هاو واتای بێ، چ وشەیهک ئەو مەبەستە بگەیهنێ، (هەوڵم
لەگەڵدا خۆیم تەسلىم بکات)، واملێکرد لە خشتەى بەرم، هەوڵم لەگەڵدا
کە واز لە نەفسى خۆى بێنێ بۆ من، ئیرادەى خۆى تەسلىمى ئیرادەى من
بکات، واز لە رای خۆى بێنێ، بێتە سەر رایەگەى من .

بەلام ئەو چى کرد ؟

(۳) - ﴿فَاسْتَعِمْ﴾، (عَصَمَ)، واتە: پاراستى، بەلام (فَاسْتَعِمْ)، پسپۆران
دەلێن: (زِيَادَةُ الْمَبْنَى تَدُلُّ عَلَى زِيَادَةِ الْمَعْنَى)، کە (س) و (ت)ى هاتۆتە سەرى،
واتە: زۆر خۆى گرتو، زۆر بە سەختى ملێ نەداو بەرهەڵستى ئەو ئارەزوو
و دەست پێشخەریی و دەورەدانەى منى کرد، واتە: بە قسەى نەکردم .

(۴) - ﴿وَلَيْنَ لَمْ يَفْعَلْ مَاءَ امْرَأَةٍ لِّسَجْنٍ وَلِيَكُونَ مِنَ الضَّعِيفِينَ﴾، ئنجای ئەگەر
ئەوهى فەرمانى پێ دەکەم، ئەنجامى نەدات (کە بریتىە لە دەست تێکەلى،
کە لەگەڵیدا جووت بێ)، بە دلتیاییهوه زیندانى دەکړو، بە دلتیاییشهوه
لە زەبوونان و لە ریسوايان دەبێ .

کە ئەوه هەر شەیهەگى گەورەیه، چونکە یوسف عليه السلام بەلێ لە زاتى خۆیدا
بە پێزى کورێ بە پێزى کورێ بە پێزى کورێ بە پێزە، وەك لە فەرمايشتى
پێغەمبەر ﷺ دا هاتو، کە رۆژێک لێیان پرسى: گێ بە پێزترینى خەلکە؟
فەرمووی: {الکریم ابن الکریم ابن الکریم: یوسف بن یعقوب
بن إسحاق بن إبراهيم}، {البخارى برقم: (۳۳۸۲)} .

واتە: بە پێزى کورێ بە پێزى کورێ بە پێز، کورێ بە پێز یوسفى کورێ
یەعقوبى کورێ ئیسحاقى کورێ ئیبراهیم (عليهم الصلاة والسلام)، واتە: لە

رووی ڕەجەلە کەووە، هیچ گەسیك نەبووە کە ئاوا چوار پشتی پێغەمبەر بن خوشی و سێ پشیشی پێغەمبەرانى پایە بەرزى خوا بن، پێغەمبەرانىكى وەك (ئىبراهيم و ئىسحاق و یەعقوب) یش .

ئنجایا هەرچەندە یوسف لە زاتى خویدا، هیندە پیاویكى بەرپێزو خانەدان و بە حورمەت بوو، بەلام لەو کاتەدا وەك واقع: کۆیلە و غولام و خزمەتکارىك بوو، لەبەردەستى ئەو ئافرەتە، لەو مائەدا، ئەوان گریوانەو، ئەو بەلایەى بەسەرھاتو، بۆیە لەبەردەستى ئەواندا بوو، ئنجایا ئەگەر زیندانى بکەن، یان سزاو ئەشکەنجەى بدن، بە پڕۆالەت لەبەردەستى ئەواندا بوو، هەرچەندە خۆى کاربەجێ پاراستوویەتى .

ئنجایا کە ئەو هەرشەیهش دواى ھاتۆتە دى، بەلگەى ئەوێە کە ئەو ژنە - وەك پێشتریش باسمان کرد- بەس وەك غەریزەى جینسى عەودالى یوسف بوو، واتە: گیشکرانەگەى بەرەو لای یوسف، گیشکرانىكى جەستەى و غەریزەى و سیکسى بوو، خوشەویستیەگى پڕووحى و مەعنەوى نەبوو، وەك ئەوێ کە خۆى پەرەردگار باس دەکات، دەفەرموى: ﴿وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ الروم، بۆچی ؟

چونکە لە حالەتیکدا خوشەویستى (مودە) و بەزمى (رحمة)، لە نێوان پیاو و ئافرەتدا پەیدا دەبێ، کە لەسەر بناغەى گریبەستىكى شەریعیانەى پڕوون و حەلال پێك بگەن، بەلام ئەو بیەوى ئاوا لە رێى حەرامەو دەستى لەگەڵ تیکەڵ بکات، کەواتە: دیارە تەنیا بە ھاندەر و پالانەریكى جەستەى و غەریزەى .

مەسەلەى جوارەم : پارانەوێ یوسف عليه السلام لە پەرەردگارى کە شەرى ئەو ژنانەى لى لابات، پیلان و فیلل ئەوانى لى لابات، ئەگەر نا گیرۆدەى داویان دەبێ و لە نەفامان دەبێ :

وەك خوا فەرموویەتى: ﴿ قَالَ رَبِّ السَّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ وَإِلَّا

تَصْرِفَ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُن مِّنَ الْجَاهِلِينَ ﴾

شیكردنهوهی نهم نایهته له چوار بڕگه دا:

(١) - ﴿ قَالَ رَبِّ السَّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونِي إِلَيْهِ ﴾، (یوسف) گوئی:

بەرۆردگارم! زیندان، بەندیخانه لەلام خۆشه‌یستتره، له‌وهی که منی بۆ بانگ ده‌کهن، که‌واته: دیاره به هه‌رمه‌وزی داویان لیکردوه، ئنجا ئایا هه‌موویان داویان لیکردوه و ته‌گلیفیان لیکردوه، که ژنه‌گی عه‌زیزی میسر چیت داوا لێده‌گات، بۆی جیبه‌جی بکه، واته: بۆ وی داویان لیکردوه، یاخود هه‌ر کامیکیان جیا به جیا داویان لیکردوه بۆخۆیان؟ هه‌ردوو واتیه‌که ده‌گیه‌نی، واش پێده‌چێ زیاتر داویان لیکردبێ بۆ ژنه‌گی عه‌زیزی میسر.

لێره‌دا یوسف عليه السلام که ده‌فه‌رموی: ﴿ السَّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونِي إِلَيْهِ ﴾،

بەندیخانه لەلام خۆشه‌یستتره له‌وهی ئه‌وان منی بۆ بانگ ده‌کهن، بیگومان چوونه بەندیخانه، چوونه زیندان شتیکی خۆش نیه، به‌لام مانایه‌گی وای لێدیته‌وه: ئه‌وه‌م له‌لا ئاسانه‌تره له‌وهی که منی بۆ داوا ده‌کهن، که بریتیه له داوین پیسی، چونکه به‌هۆی چوونه بەندیخانه‌وه، به‌لێ ئینسان تووشی ئه‌زیه‌ت ده‌بێ، به‌لام ئه‌زیه‌تیکی جه‌سته‌یی و دنیا‌یی، به‌لام به‌هۆی زیناو داوین پیسیه‌وه، ئینسان تووشی ئه‌زیه‌ت و نارووحه‌تی مه‌عنه‌وی لای خوا دوا‌پۆژ ده‌بێ، که ئه‌وه‌میان به ته‌ئکید سه‌ختتره، چونکه دنیا هه‌ر چۆن بێ ده‌برپێته‌وه، به‌لام دوا‌پۆژ ناب‌رپێته‌وه، ئنجا ئینسان ئه‌گه‌ر شه‌رمه‌زاری لای خوا بوو، ئه‌و گاته رازی بوونی به‌نده‌کان، هیچی بۆ قه‌ره بوو ناکاته‌وه، به‌لام ئه‌گه‌ر خوا لێی رازی بوو، توور به‌بوونی به‌نده‌کان، هیچ زیانی پێناگیه‌نی، وه‌ک له‌م ده‌قه‌دا هاته‌وه: ﴿ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: مَنْ التَّمَسَ رِضَا اللَّهِ بِسَخَطِ النَّاسِ، كَفَاهُ اللَّهُ مُؤْنَةَ النَّاسِ، وَمَنْ التَّمَسَ رِضَا النَّاسِ بِسَخَطِ اللَّهِ، وَكَلَّهِ اللَّهُ إِلَى النَّاسِ ﴾، { أَخْرَجَهُ ابْنُ الْمُبَارَكِ بَرَقْم: (١٩٩)، وَالتِّرْمِذِيُّ بَرَقْم: (٢٤١٤)، وَأَخْرَجَهُ أَيْضاً ابْنُ حِبَانَ بَرَقْم: (٢٧٦) قَالَ شُعَيْبُ الأَرْنَؤُوط: إِسْنَادُهُ حَسَنٌ، وَإِسْحَاقُ بْنُ رَاهُويَه بَرَقْم: (١١٧٥)، وَالقَضَاعِي بَرَقْم: (٤٩٨) }.

واتە: ھەر کەس بەھۆی تووڕەگردنی خەڵکەووە خوا پازی بکات، خوا خەمی خەڵکی لە کۆڵ دەکاتەووە، بەلام ھەر کەس لە پێناو رازیکردنی خەڵکی دا، خوا تووڕە بکات، خوا ھەوڵەیی خەڵکی دەکات.

﴿السَّجْنُ﴾: (اسْمٌ لِلْبَيْتِ الَّذِي يُسَجَّنُ فِيهِ، مِثْلُ ذَبْحٍ: مَذْبُوحٍ، وَخَلْقٍ، أَيِ مَخْلُوقٍ)، ھەلبەتە ئەگەر بە ﴿السَّجْنُ﴾ بخوێنرێتەووە، کە دیارە زۆربەیان وایان خوێندۆتەووە، واتە: زیندان و بەندیخانە لەلام خۆشەویستەرە، لەلام خۆشترە لەوێ کە ئەوان منی بۆ بانگ دەکەن.

ھەروەھا خوێنراویشەتەووە: (السَّجْنُ)، (قَالَ رَبِّ السَّجْنِ)، (السَّجْنُ: مَصْدَرُ سَجَنَهُ، وَهُوَ الْحَبْسُ فِي مَكَانٍ مُحِيطٍ لَا يَخْرُجُ مِنْهُ)، (سَجْنٌ: سَجَنَ يَسْجُنُ سَجْنًا)، ئەو گاتە دەبێتە چاوگی (سَجْنٍ)، (سَجَنَهُ)، واتە: بەندی کرد، خستە بەندیخانەووە، کە بریتییە لەو شوێنە کە ئێنسان تێیدا ھەپس دەکری و شوێنەگەی دەورە دەرو ناتوانی لێی بجێتە دەر، کەواتە: ئەگەر بە (سَجْنٍ) بخوێنرێتەووە، یان: بەندکردن، بەلام ئەگەر (سَجْنٍ) بێ، یانی: چوونە بەندیخانە، واتە: چوونە بەندیخانە، یاخود بەند کران، ئاسانتەرە لەلام لە کەوتنە نیو گوناھەووە، ئەگەر نا وەك گوتم: بەندیخانە شتێک نیە لە خودی خۆیدا خۆشویستراو بێ و خۆشبووستری .

(۲) - ﴿وَلَا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ﴾، ئەگەر پیلانی وان لە من لاندەدە .

(صَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ أَيِ: دَفَعَهُ وَرَدَّهُ)، واتە: پیلانەگەیی لێ لاداو لایبرد، واتە: ئەگەر تۆ پیلانی ئەوان کە بەرەو ڕووی من دێ، دژی من دەکری، ئەو نەخشەو فیڵە کە بۆ منی دادەنێن، ئەگەر تۆ ئەو لە من لاندەدە .

وشە (وَالَا) لە ئەسڵدا (وَانِ لَا) بوو، بەلام (إِنْ) لە (لَا) دا دەغم کراوە .

(۳) - ﴿أَصْبُ إِلَيْنَّ﴾

ئەمە وەلامی مەرجهگەییە (جَوَابُ الشَّرْطِ)، (أَصْبُ: أَمِلٌ)، واتە: مەیل دەکەم، بەلایاندا دەچم، (صَبَا، يَصْبُو، صُبُوا، وَصَبُوءٌ، أَيِ: مَالٌ وَاشْتِاقٌ)،

بەلایدا چوو، ئارەزووی کرد، واتە: بەلایاندا دادەشکێم، ئەگەر تۆ نەمپاریزی،
لێردا ئەمە ئەو ئەدەبە بەرزو دەگەیەنێ، کە ئینسانی بڕوادر، دەبی چاکە و
خێر، هەربگێڕیتەوه بۆ لای خوا، یوسف لە خۆی را بینیوه و خۆی
پەرورەدگار توانای داوێتی، بەلام دەبوو بیگێڕیتەوه بۆ خوا، ﴿وَمَا يَكُم مِّنْ

نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ ۝۵۳﴾ النحل، ئینسان دەبی داوای هاوکاری و پشتگیری و
پشتیوانیی لە خۆی بە بەزەیی بکاتو، بە هیزی خۆی سەرسام نەبی،
ئەوێتا لێردا یوسف دەلی: ئەگەر تۆ نەمپاریزی و پیلان و فیلی وانەم لێ
لانەدە، بەلایاندا دەچم، بەلایاندا دادەشکێم .

(۴) - ﴿وَأَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾، ئنجا سەرەنجام لە نەفامان دەبم، لێردا (جاهل)
کۆیەگە (جاهلین)ە، یان (جاهلون)ە، واتە: لە عەقل سووگان دەبم، لە
نەفامان دەبم، یاخود (جهل) لێردا بەرانبەر (حلم)ە، (حلم) واتە: هێدی و
مەندی و خۆ گرتن، بەلام (جهل)، واتە: پەلە پەل کردن و بە دەم شتیکەوه
چوون و خۆ پانەگری .

لێردا زانیان ئەوانە کە لە حوکمە شەرعییەکان دەکۆلتەوه، کە لە
ئایەتە موبارەکەکان هەڵدەهێنجرێن، بە تاییبەتی (القرطبي)، لە
تەفسیرەگە (الجامع لأحكام القرآن) هەروەها (ابن العربي) کتییکی
هەیه بە ناوی (أحكام القرآن) کە (القرطبي) بە زۆری لە (ابن العربي)یەوه
وەردەگری، ئنجا (القرطبي) لە تەفسیرەگەیدا^(۱) دەلی: ﴿وَلَوْ أَكْرَهَ رَجُلٌ
بِالسَّجْنِ عَلَى الزَّيِّ، مَا جَاَزَلَهُ إِجْمَاعًا، فَإِنْ أَكْرَهَ بِالضَّرْبِ، فَقَدْ اخْتَلَفَ فِيهِ
الْعُلَمَاءُ، وَالصَّحِيحُ أَنَّهُ إِذَا كَانَ فَادِحًا، فَإِنَّهُ يَسْقُطُ عَنْهُ إِثْمُ الزَّيِّ وَحَدُّهُ،
وَقَدْ قَالَ بَعْضُ عُلَمَائِنَا: إِنَّهُ لَا يَسْقُطُ عَنْهُ الْحَدُّ، وَهُوَ ضَعِيفٌ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى
لَا يَجْمَعُ عَلَى عَبْدِهِ عَذَابَيْنِ، وَلَا يَصْرِفُهُ بَيْنَ بِلَاءَيْنِ، فَإِنَّهُ مِنْ أَعْظَمِ الْحَرَجِ

فِي الدِّينِ: ﴿... وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ...﴾ (الحج: ۷۸)

واتە: ئەگەر پیاویك زۆری لێ بکری و ناچار بکری، زینا بکات، بە یەك دەنگی زانیان، بۆی نیە (بۆ: ناچارم دەکەن و زۆرییم لێ دەکەن)، بەلام ئەگەر زۆر لیکردنەگە چوووە قاتبێ لێدان و ئەزیزەت دانەو، ئەو زانیان تییدا گەوتووونە راجیایی، رای راست ئەومیه: گە ئەگەر لێدانەگە زۆر بەئیش و ئازار بوو، زۆر ئەشکەنجەیاندا، ئەو گاتە ئەگەر لە بن باری لێدان و ئەشکەنجەدانیک زۆردا، مل بدا بۆ زینا، ئەو نە گوناھی دەگاتی، نە سزای زیناشی بەسەردا دەچەسپێ، بەلام هەندێ لە زانیان گوتووینانە: سزایەگە لەسەر لاناچی، واتە: گوناھی ناگاتی، بەلام دەبێ سزا بدری، بەلام ئەو پێهێزە، چونکە خوا دوو سزایان لەسەر بەندەگە خۆی گۆ ناکاتەو، {واتە: گە هەم لەلایەن ئەوانەو گە زۆری لێ دەکەن، ئەشکەنجە بدری و ئازار بدری، هەم دواییش وەك سزای دنیایی سزای شەرعیشی بەسەردا بچەسپێ}، و، خوا بەندە خۆی ناخاتە نیو دوو بەلایانەو، {هەم مرقەکان ئەزیزەتی بدن، هەم دوایی بە حوکمی شەریعەتیش سزا بدری}، چونکە ئەو گەورترین سەغڵەت کردنە لە دیندا، خوای میهرەبانیش دەفەرموی: ﴿... وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ...﴾ الحج، واتە: خوا لە ئایینی خۆیدا، هیچ سەغڵەتییهکی لەسەر ئێو دانەناو.

قەسەگەشی زۆر زۆر راستە، بەلام دیارە ئەو لێدان و ئەشکەنجەدانەش، پلە پلەیه و لە حالیکدا مرقۆ بۆی دروستە، گە ئەو ئازار و ئەشکەنجەیه، ئازار و ئەشکەنجەیهکی جیدی بێ، زۆر بە ئیش و نارەحەتکەر بێ، نەك هەر وا دوو سێ زللە لێبدن، بیکاتە بیانوو بۆ خراپە کردن.

مەسەلە پێنجەم : بە دەنگەو هاتنی پەرەردگاری بیسەر و زانی و لادانی

پیلانی ئەو ژنانە لە یوسف عليه السلام :

وەك خوا دەفەرموی: ﴿فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ، فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ

توێژینهوهی نەم ئایەتە لە سێ برگەدا:

(۱) **﴿ فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ ﴾**، دیارە (ف) چۆتە سەر (استجاب)، (استجاب) لە ئەسڵدا (أجاب) یە، یانی: خوا وەلامی دایەوه، بەلام (استجاب)، واتە: زۆر باش، زۆر بە خەستی وەلامی دایەوه، (ف) ش کە دەچیته سەری، لیژەدا بەدوادا هاتن (تعقيب) دەگەیەنن، یانی: یەكسەر دوا بە دوا پارانەوهکە یوسوف، پەرەردگاری زۆر باش بە دەنگیەوه هات، بە دەمیەوه هات و وەلامی دایەوه .

(۲) - **﴿ فَصَرَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ ﴾**، ئەویش هەر بە (ف) ی (تعقيب)، واتە: پیلانی وانی لێ لادا، یەكسەر زیانی پیلانەکە ی ئەوانی لێ لادا، هەلبەتە پیلانەکەیان هەر هەبوو، بەلام پیلانی ئەوان کاریگەری نەرتیی نەبوو بۆ سەر یوسوف، دەنا پیلانەکە هەر هەبوو، ئەوه نەبوو کە خۆی بالادەست پیلانەکە لابەرئ، بەلام پیلانەکەیان کاریگەری نەبوو بۆ سەری، لەبەرئەوهی یوسوف خۆراگرو دامەزراو بوو، وەك ئەوهی کە فیلەکەیان هەر لاچووبی و نەماپی، وابوو .

(۳) - **﴿ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾**، بێگومان ئەو (خوای) زۆر بیسەرەو زۆریش زانیە، واتە: بیسەرە بۆ پارانەوه و لالانەوه پەنا پێبەردنی یوسوف، زاناشە بە نێو دڵ و دەروونی و نەینییهکانی نێو سینە.

ئەجا خوای **ﷻ** لەبەرئەوهی پاکیی و راستیی، بە تەنگ پەیمەندی نێوان خۆ و خواوە بوونی، لە یوسوف بیتیوه، زانیویەتی یوسوف چەند مەبەستیەتی خۆی پەرەردگار لێی پازی بێ، کاریک نەکات خوا لێی توورە بێ، کە ئەوهی لە دەرووندا زانیوه، بۆیە دوعایەکە ی وەرگرتوه، مەبەستم ئەوهیە کە جاری وا هەیە کەسێک دوعاش دەکاو دەشپارێتەوه، بەلام لەبەر ئەوه کە لە دڵ و دەروونیکی ساغ و صافەوه نیه، دوعای سەر زارەکیه، خوا وەریناگرئ، وەك لە فەرمايشی پێغەمبەرەدا **ﷺ** هاتوه، فەرموویەتی: {ادْعُوا اللَّهَ وَأَنْتُمْ مُؤْمِنُونَ بِالْإِجَابَةِ، وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَجِيبُ دُعَاءَ مَنْ قَلْبٍ غَافِلٍ لَهُ}، {أَخْرَجَهُ

الترمذی برقم: (۳۴۷۹) وَقَالَ: حَدِيثٌ غَرِيبٌ، وَالْحَاكِمُ برقم: (۱۸۱۷)، وَقَالَ: مُسْتَقِيمُ الْإِسْنَادِ، قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ: حَسَنٌ.

واتە: لە خوا بپارێنەوه لە گاتێک دا گە ئیوه دڵیان خوا وەلامتان دەداتەوه، (واتە: بە دڵێکی پاک و ساغ و راستەوه لە خوا بپارێنەوه، نەك دوای سەرزەرەگی)، وە بشسزانن و دڵیابن ! خوا وەلامی دوای دڵێکی بێئاگا ناداتەوه .

مەسەلەى شەشەم و گۆتایی : سەرەنجام زیندانیکرانی یوسف، پاش

دیتنی ئەو هەموو بەلگانه لەسەر پاکتییهکەى :

وهك خوا دەفەر موی: ﴿ ثُمَّ بَدَأْ لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا آيَاتٍ لِيَسْجُنَّهُ حَتَّىٰ حِينٍ

توێژینەوهى نەم ئایەتە بەپێژە لە دوو برگەدا:

(۱) - ﴿ ثُمَّ بَدَأْ لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا آيَاتٍ ﴾، دواى بۆیان دەرگەوت، قەناعەتیان

واى لێهات، دواى ئەوهى نیشانهکانیان بینین، دواى ئەوهى ئەو هەموو بەلگانهیان بینین، لەسەر ئەوه گە یوسف پاکە و بێ گوناھو بێ خەتایە .

لێردا وشەى (ثُمَّ)، (للترتیب الرتبی) بۆ ریزبەندى پلەیه، لەو پلەیه

بۆ پلەیهکی بەرزتر، جارى وا هەیه (ثُمَّ) تەنیا بۆ بادانەوه (عطف)یە

بادانەوهى شتێک بۆ سەر شتێک، بەلام لێردا بۆ ریزبەندى پلەیه، چونکە دواى ئەوهى بۆیان دەرگەوتەوه، یوسف چەند پاکە، ئنجا بریارى گرتیان داوه، ئەوهش زۆر زۆر شتێکی سەرسووڕهێنەرەو سەرسووڕهێنەرترە لە شتەکانی

پێش، ﴿ ثُمَّ بَدَأْ لَهُمْ ﴾، واتە: ئنجا دواى بینینی ئەو هەموو بەلگانهش

کەچی هاتە سەر ئەو قەناعەتەو ئەوهیان بۆ دەرگەوت، گە بیگرن .

كە دەفەرمۇئ: (لَهُمْ)، واتە: كۆمەللى عەزىزى مىسر، چونكە پىشتەر ھەر باسى ئافرەتان بوو، بەللام ئەمجارە پياوانىش ھاتنە نىو بابەتەگەو، ديارە وەك پياوان بىرپارىيان داوۋە كە بىگرن، ئەگەرنا بەللى ئافرەتەكە ھەرپەشەي لىكردو، بەللام بىرپاردانەكە بىرپارى كۆتايى، لەلەين پياوۋەكانەو بوو، بۆئەوۋەي بە حىساب سوممەي خۇيان دەرباز بىكەن، چونكە ئافرەتەكە وازى لە يوسوف ھەر نەھىناو، پىشى بە تەنیا دوايى گەلە كۆمەگىي لىكردو، ديارە عەزىزى مىسرىش - وەك پىشتەر باسمان گرد - پياوۋىكى بە دەمارو جوامىر نەبوو، ھىندە پياوۋەتيەي نەبوو كە ئافرەتەكە دووربختەو، يان سزاي بدات، يان بىتەرسىنى، ياخود يوسوف لەو دوور بختەوۋە يوسوف بەرپەتە شوئىنىكى دىكە، لە جياتى ئەوۋەي كە بىگرن، (يوسوف) یش ديارە بىكەس بوو، كۆيلەيەك بوو، بۆيە بىرپارى زىندانىي گردنيان داو، بۆ ئەوۋەي كە خۇيان لەو عەيبو شوورەيىيە دەربازكەن .

كە واتە: كە دەفەرمۇئ: ﴿مَنْ بَعْدَ مَا رَأَوُا آيَاتِنَا﴾، يانى: (مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْعَلَامَاتِ الدَّالَّةَ عَلَى نَزَاهَةِ يُسُوفَ)، دواي ئەوۋەي كە ئەو ھەموو بەلگانەيان بىنين، لەسەر ئەوۋەي كە يوسوف پاكە، لەسەر پاكىتىي يوسوف، ئىنجا ئەو بىرپارەشيان دا، واتە: ئەوۋەي شىتىكى زۆر جىيى سەرسوپمانە .

ئايان ئەو بەلگانە چى بوون ؟

يەكەم: كراسە دپاۋەكەي يوسوف بوو، كە لە پىشتەوۋە رادىپاۋو .

دوۋەم: شايەدەيدانەكەي خزمەكەي ئافرەتەكە بوو، كە شايەدەيدا وەك ھەكەمىك .

سىيەم: كۆبوۋنەوۋەي ئافرەتەكان و گەلە كۆمەكىي گردنيان بوو لە دژى يوسوف .

چوارەم: دەستو پەل بىرىنى خۇيان بوو، لەو كۆرۈ مەجلىسەدا .

پىنچەم: حالەتى روالەتى يوسوف بوو، كە ھەر كەسىك تەماشاي كىردبايە، دەيزانى پياوۋىكى پاك و چاكە، ھەر وەك ئەو ئافرەتەكانە كە

بینیان، یەكسەر گوتیان: ﴿حَسَّ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ﴾

﴿٣١﴾، كە وەك پێشتر باسم كرد، هۆكاری سەرسووڕمان و سەرسام بوونی ئافەرتەگان بە یوسف، بەرلەوێی جوانیی پۆلەتیی بێ، جوانیی مەعنەویی بوو، ڕەوشت بەرزێیەكەیی بوو، حەیاو حێشەتەكەیی بوو، سامو هەبەتەكەیی بوو، پاکیی و چاکییەكەیی بوو، جوانیی ڕووحو ناخی بوو، پێش جوانیی و بەرچاویی پۆلەتو جەستەیی .

﴿٢﴾ (لَيْسَ جُنَّتُهُ حَتَّىٰ حِينَ) ، واتە: بۆیان دەرکەوت كە بێگومان دەبێ بۆ ماوەیەکی دیاریی گراو، بێخەنە بەندیخانەو، زیندانیی بکەن .

(حِينَ) ، واتە: كاتیك، لێرەدا واتە: كاتیکی دیاریی نەگراو، هەتا كاتیك كە خۆیان بە پێویستی دەزانن، كە سەرەتاكەیی دیار، بەلام كۆتاییەكەیی دیار نیە، یوسف بێخەنە بەندیخانەو، چ سەتەمێکی گەورە، یوسف (عَلَيْهِ السَّلَام) لەگەڵیدا ڕووبەر و ڕووبۆتەو!! داوی ئەوێش كە بوختانی پێكراو، داوی ئەوێش كە ئەو هەموو هەوێش لەگەڵدا دراو، كە تووشی گوناھو تاوان بكری، كەچی ملی نەداو، بەلام لە جیاتی ئەوێ عەزیزی مێسەر ئەوێندە پیاوێتی هەبێ، سزای هاوسەرەكەیی خۆی بداتو، دەستخۆشیی لە یوسف بكات، هەر ئەوێندە بە یوسف گوتەو: یوسف باسی مەكەو بەردی لەسەر دان، بە ئافەرتەكەشی گوتەو: خەتای تۆیەو داوی لێبوردن بكە، واتە: لە مێردەگەت، ئێجا دواییش كە خێزانەكەیی دیسان وازی نەهێناو، كۆمەلێك ئافەرتی كۆكردوونەتەو، گەلە كۆمەلەیی لە دژی یوسف كردو، بۆ ئەوێ تووشی داوی خۆی بكات، داوی شوورەیی نەنگیی و بەدرپەوشتیی، داوی ئەوێ یوسف ملی نەداو، لە جیاتی ئەوێ دەستخۆشیی لێبكات، كەچی ئەوێ بەند كردو و ئافەرتەكەش لە مائی خۆی، وەك بەرزەكی بانان بۆی دەرچوو !!

هەلبەتە ئیستاش لەم ڕۆژگارەدا ئەو جوێرە سەمانە هەر هەن، وەك لە فەرماشتیكی پێغەمبەرەدا (ﷺ) هاتو: {عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَتَكُونُ قَبْلَ السَّاعَةِ سُنُونٌ خَدَاعَةٌ، يُكَذَّبُ فِيهَا الصَّادِقُ، وَيُصَدَّقُ فِيهَا الْكَاذِبُ، وَيُخُونُ فِيهَا الْأَمِينُ، وَيُؤْتَمَنُ فِيهَا الْخَائِنُ}، {أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْم:

(۷۸۹۹)، تعلیق شعیب الأرنبوط: إِسْنَادُهُ حَسَنٌ، وَابْنُ مَاجَهَ برقم: (۴۰۳۶)،
وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ، وَالْحَاكِمُ برقم: (۸۴۳۹) وَقَالَ: صَحِيحُ الْإِسْنَادِ .

واته: ئەبو هورەیریە خوا لێی رازی بێ دەلی: پێغه مبه‌ری خوا ﷺ
فەرموووەتی: پێش دنیا تیکچوون، سالانیکی فریودەر دین، گە بابای راستبێژ
بە درۆزن دادەنریو، بابای درۆزنیش بە راستبێژ دادەنری، هەروەها بابای
ئەمیتدارو پاک بە خائین لە قەڵەم دەدریو، ئینسانی خائین و ناپاک، بە
ئەمیتدار دادەندری .

خوا پەنامان بدات، گە بیگومان ئەگەر ئەو گاتە وا بوو، ئیستا زۆر بە
تۆختر ئەو هەیه‌و، بەشەر لە ڕووی ڕەوشتو ئاکارو دوور کەوتنەو لە
بەها بەرزەگان، زۆر زیاتر تووشی خلیسکان و لادان بوو .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .

دەرسى شەشەم

پىناسەي ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان ھەوت (۷) ئايەت دەگىتتە خۇي، ئايەتەكانى: (۳۶ تا ۴۲)، لەم (۷) ئايەتەدا، ئالھەي پىنچەمى زنجىرەي بەسەرھاتى يوسوف ﷺ ھەيە، كە بىرىتتە لە بەسەرھاتى يوسوف لەگەل دوو ھاوئەلە بەندىيەكەي (دوو ھاوئەلە زىندانىيەكەي)، كە بەھۇي خەون دىتنيانەو، دەچن بۇ لاي يوسوف، تەعبىرى خەونەكانيان بۇ بىكات، ئەوئىش لەمىيانى ئەوئەدا كە خۇيان پى دەناسىتتە، كە گىيەو لەسەر چ ئايىن و بەرنامەيەكەو، بابو باپىرانى كىن و، چۆن بوون ؟ دوايى لەبارەي پووچەللىي شىرك و، راستىي خوا بەيەك گىرتتەو، قسەيان بۇ دەكات، ئىجا دىتتە سەر تەعبىرى خەونەكانيان و ھەردوو خەونەكەيان بۇ تەعبىر دەكات، ئەوئەيان كە لە خەوندا بىنيويەتتە: تىرىي گۇشيەو كىردوويەتتە بە شەراب بۇ خاوەنەكەي خۇي، ئەو دەربازى دەيىو، دەچىتتەو سەر پىشەكەي خۇي، بەلام ھى دووئەميان كە خەونى بىنيو: خواردىكى لەسەر سەر بووئەو بالئەندان لەو خواردىنەيان خواردو، ھەلئەواسرىو، بالئە (واتە: بازو دال و خەرتەل و دالاش) لە گۇشتى سەرو گۇيلاكى دەخۇن .

ئىجا لە كۇتايى دا بەوئەيان دەللىت كە پىيى وايە دەربازى دەيى: - كەوا پىدەچى مەيگىرى پادشا بوويى، وەك دوايى باسى دەكەين - لەلاي گەورەكەت، لەلاي خاوەنەكەت باسەم بىكە، كە بە زولم لىرەم و بوختانم پى كراوئەو بە ناھەق بەند كراوم، كەچى شەيتان لەبىرى ئەو ھاوئەلەي دەباتەو، كە باسى يوسوف بىكات، بۇيە چەند سائىك لە زىنداندا دەمىتتەو، ﴿فَلَيْتَ فِي السَّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ﴾ ﴿۴۲﴾ يوسوف، (بىض) یش، وەك دوايى باسى دەكەين، لە (۳ تا ۹) يە، ئىجا ئايا چوار سال بوو ؟ پىنچ بوو ؟ شەش بوو ؟ زۇرىك دەللىن : ھەوت سال بوو، لە زىنداندا دەمىتتەو بە ناھەق .

﴿ وَدَخَلَ مَعَهُ السَّجَنَ فَتَيَانِ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرْنِي آعَصِرُ خَمْراً وَقَالَ الْآخَرُ
إِنِّي أَرْنِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْراً تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ نَبْتَنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ
الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٦﴾ قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُزْقَانِهِ إِلَّا نَبَاتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا
ذَلِكَمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ
كَافِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ مَا كَانُوا لَنَا أَنْ نُشْرِكَ
بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا
يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾ يَصْحَجِي السَّجَنَ أَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾
مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءَ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا
مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾ يَصْحَجِي السَّجَنَ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْراً
وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلِبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ
﴿٤١﴾ وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِّنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنَسَهُ الشَّيْطَانُ
ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِي السَّجَنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾ ﴾

ماناى وشە بە وشەى ئايەتەكان

{يوسف چووه بەندىخانەو، دوو لاو (ى خزمەتكار) یش لەگەلیدا چوونه گرتوو خانە، (خەونیان دىبوو)، یەکیان گوتى : خۆمم (لە خەوندا) بینى، کە ترىی مەیم دەگوشى، ئەوى دیکەشیان گوتى : من خۆمم (لە خەوندا) بینى کە لەسەر سەرم نانم هەلگرتبوو، بائىدان لییان دەخوارد، ئەنجام (وتەعبیر) هەگیمان پى بلى: بە دلىیای ئیمە لە چاکەگارانەت دەبینین ﴿۳۶﴾ (يوسف) گوتى : خواردنىک کە وەک بزیو (ى رۆژانە) بۆتان دى، بەر لەووى بۆتان بى، من (تەعبیرو) ئەنجامەگەیتان پى دەلیم، ئا ئەو (تەعبیر زانین) هەش کە پیتان دەلیم، لەو زانستەیه کە پەرودەدگارم فیى کردووم، (لە سۆنگەى ئەووە کە) مسۆگەر من وازم لە رېبازى گۆمەلێک هیئاو {خەلکى ولاتى میسر}، کە بپوا بە خوا ناهینو، بە رۆژى دوايش بیپروان ﴿۳۷﴾ هەر وەها شوین (بەرنامەو) رېبازى باوانم: ئیبراهیم و ئیسحاق و یەعقوب کە وتووم، ئیمە بۆمان نیە کە هیچ شتێک بکەیتە هاوبەشى خوا، ئەو هەش چاکەو بەخششى خوا یە لەسەر ئیمەو لەسەر خەلکیش، بەلام زۆربەى خەلکى سوپاس (ى خوا) ناگەن ﴿۳۸﴾ ئەى دوو هاوئەگەى گرتوو خانەم! ئایا چەند پەرودەدگاریکی جیاواز باشتەر (بپەرسترین)، یان خواى تاکی (بالا دەستو) مل پى کەچکەر؟ ﴿۳۹﴾ ئیو هەچ ناپەرستن جگە لە چەند ناویک (ى بى نیوەرپۆک)، کە خۆتان و بابو باپیرانتان کردووتان بە ناو (بو چەند پەرستراویکی ساختەو بى نیوەرپۆک)، خوا هەچ بەلگە یەکی لەسەر نەناردوونە خواریو، بپار بەس هی خوا یە (لە بووندا)، فەرمانى کردووە کە جگە لەوى (هەچ شتێک) نەپەرستن، ئا ئەو بەرنامەى ریک و راستە، بەلام زۆربەى خەلکى نازانن ﴿۴۰﴾ ئەى دوو هاوئەگەى بەندىخانەم! یەکیکتان (ماناى ئخەوتووە ئەو یە کە: رزگارى دەبى و دەجیتەو

www.alibapir.net

شیکردنەوێ هەندیک لە وشەکان

(**فَتَيَان**): (الْفَتَى: الطَّرِيُّ مِنَ الشَّبَابِ وَالْأُنْثَى فَتَاةٌ، وَيَكُنَى بِهِمَا عَنِ الْعَبْدِ وَالْأَمَةِ)

(فَتَى)، واتە: لاو، گەنجیک کە تازە سمیلێ بۆر بووبن و، بە مێینه‌کەى دەگوترێ: (فتاة)، کچیک کە تازە عازەب دەبێ و پێدەگات، وشەى (فَتَى) و (فَتَاة)یش بەکار دەهێنرێن، بۆ گۆیلەو گەنیزەک، کاتى خۆى وەک کینایە بۆ ئەو دووانە بەکار هاتوون، وەک جوړیک لە پێز لیگرتن، کە وەک دوایى ئاماژەى پێدەکەین، فەرماشتى پیغەمبەرى خۆای ﷺ لەسەرە .

(**أَعَصِرُ خَمْرًا**): واتە: شەپام دەگوشی، بەلام مەبەست ئەوەیە: تری، یاخود

خورمام دەگوشی و دەمکردە شەپاب، دەلی: (الْعَصْرُ: مَصْرُورٌ عَصْرْتُ، وَالْمَعْصُورُ: الشَّيْءُ الْعَصِيرُ، وَالْعَصَارَةُ: نَفَايَةُ مَا يُعْصَرُ، وَأَصْلُ الْخَمْرِ: سَتْرُ الشَّيْءِ، وَالْخِمَارُ مَا يُسْتَرَبِهِ، وَالْخَمْرُ سُمِّيَتْ لِكَوْنِهَا خَامِرَةً لِمَقَرِّ الْعَقْلِ) .

(عَصِر) چاوگی (عَصَرَ)یە، دەگوترێ: (عَصَرْتُ الْعَنْبَ)، واتە: ترییەکەم گوشی، (معصور) بریتیە لەو شتەى کە گوشراوە، لە ئەنجامی گوشراندا ئەو ئاوەى کە پەیدا دەبێ، ئەو شیلەیهى کە پەیدا دەبێ، پێى دەگوترێ: (عَصِير) یان (معصور)، (عَصَارَة)یش، بریتیە لە تلێ ئەو شتەى کە دەگوشرێ، تلێکەى کە فرێ دەدرێ، پێى دەگوترێ: (عصارَة)، یان (نفاية) .

(خمر)یش، بۆیە پێى گوتراوە: (خمر)، چونکە یانى: داپۆشینى شتیك، (خمار) کە گۆیه‌کەى (خمر)ە، بە سەرپۆش دەگوترێ، لەبەرئەوێ سینگو بەرۆکی، یان سەرو قژى ئافرەتى پێ دادەپۆشرێ، (خمر)یش بۆیە پێى گوتراوە، چونکە داپۆشەرى عەقلە .

(**خَبْرًا**): بە عەرەبى (رغيف)یشى پێ دەلێن، واتە: نان، گولێرە، (اسْمٌ لِقِطْعَةٍ مِنْ دَقِيقِ الْبُرِّ أَوْ الشَّعِيرِ، أَوْ تَحْوِيهِمَا، يُعْجَنُ بِالْمَاءِ وَيَوْضَعُ قُرْبَ النَّارِ حَتَّى يَنْضُجَ

لِيُؤْكَلْ)، به پارچه‌یه كه دهگوتری له ئاردی گه‌نم، یان جو، یاخود هاو وینه‌كانیان، له‌گه‌ل ئاودا تیكه‌ه‌لده‌شیلری و ده‌گریته هه‌ویر، دوا‌یی پان ده‌گریته‌وه‌و له نزیك ئاگروه‌ه راده‌گیری تاكو تۆزی ده‌برژی و ده‌خوری .

(تَرْزَقَانِيَه): (الرَّزْقُ: يُقَالُ لَلْعَطَاءِ الْجَارِي تَارَةً، دُنْيَوِيَا كَانَ أَوْ أُخْرَوِيَا، وَلِلنَّصِيبِ تَارَةً، وَلَمَّا يَصِلْ إِلَى الْجَوْفِ وَيَتَغَدَّى بِهِ تَارَةً)، (رزق)، بهو بژيوه دهگوتری که له پرووی دنیاییه وه تهرخان دهگری، یان له پرووی دواړوژموه، جاری وایه (رزق) بهو پشکو به شه دهگوتری: که بو ئیتسان دادهنری، جاری واش ههیه بهو خواردنه که دهچیته نیو گه دهی ئیتسانه وه .

(مِلَّةٌ): (المِلَّةُ: كَالدِّينِ وَالْفَرْقُ بَيْنَهُمَا أَنَّ الْمِلَّةَ لَا تُضَافُ إِلَّا إِلَى النَّبِيِّ الَّذِي تُسَمَّنُ إِلَيْهِ)، وَشَمَى (مِلَّةً)، وَهَكَذَا دِينَ وَابْنَهُ، وَاتَّه: رَيْبَازُ بَهْرَنَامِهِ، بِهِ لَامٌ (دِينَ) يَأْتِيهِ دَهْرِيَّتُهُ لَا يَحْوَا، بِهِ لَامٌ (مِلَّةً)، يَأْتِيهِ دَهْرِيَّتُهُ لَا يَحْوَا وَيُغْفَرُ بِهِ لَهُ (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، كَمَا لَهُ كَلِمَةٌ بَاسٍ دَهْرِيٌّ، وَهَكَذَا: (مِلَّةٌ تِي ثَبْرَاهِيمَ).

(ءَأَرْيَابٌ مُتَفَرِّقُونَ): (أَرْيَاب) گۆی (رَب) ه، واتە: خاوەن، پەرورەدگار، گەورە، ئنجا (الرَّبُّ: مُصَدِّرٌ مُسْتَعَارٌ لِلْفَاعِلِ، وَلَا يُقَالُ الرَّبُّ مُطْلَقًا، إِلَّا لِلَّهِ تَعَالَى، وَمِنْ حَقِّ (رَبِّ) أَلَّا يُجْمَعَ لَكِنْ جُمِعَ عَلَى حَسَبِ اعْتِقَادِهِمْ)، وشەى (رَب)، چاوگە خاوازاوئەتەو بە بۆ بکەر (فاعل) یانی: پەرورەدگەر و خاوەن، بە پەهایى بە کەس ناگوتەى: (رَب)، بێجگە لە خوا، وشەى (رَب) یش، نەدەبوو گۆ بکریتەو، وەك چۆن (الله) گۆ ناگریتەو، چونکە هەر یەك (رَب) هەیه کە خوايە، بەلام بە پێى بۆچوونى خەلك کە پێیان وابوو: چەند پەرورەدگار یکیان هەن، لێردا گۆکراوئەتەو بە (أَرْيَاب).

(الْقَهَّارُ): (القهر: الغلبة والتدليل معاً، وَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا)، وشهى (قَهَّار) له (قَهْر) دوه هاتوه، (قَهْر)، بریتیه له زال بوون و مل پیکهچ گردن پیکهوه، به هر کامیکیشیان، واته: هم به زال بوون و، هم به مل پیکهچ گردن، دهگوتری: (قَهْر)، (قَهَّار) یش، واته: کهسیک که زور بهرانبه رهکانی، یان دروستکراوهکانی، مل پیکهچ دهکات و بهسهریاندا زالّه (که خوی پهرهردگاره).

(سُلْطَانٍ): لێرەدا بە مانای بەلگە دێ، بەلام لە چیهوه هاتوه؟ (السَّلاطَةُ: التَّمَكُّنُ مِنَ الْقَهْرِ)، (سَلاطَةُ)، واتە: دەست پوێشتووێهتی لە پرووی مل بیکە چکردنەوه، (وَسَمَّى الْحُجَّةَ سُلْطَانًا لِهُجُومِهِ عَلَى الْقُلُوبِ)، بەلگە بۆیه پێی گوتراوه (سُلْطَان)، چونکە هیڤش دەکاتە سەر دڵ و عەقڵی خەڵک و داگیرى دەکاتو، دەپخاتە ژێر پکێف و گۆنتەرپوێی خۆیهوه، وهك کوردەواریی دەلێن: (لە هەقی ئاو پادەووستی) .

(الْحُكْمُ): (الْحُكْمُ بِالشَّيْءِ: أَنْ تَقْضِيَ بَأَنَّهُ كَذَا أَوْ لَيْسَ بِكَذَا)، کە دەگوترێ: (حَكَمْتُ بِالشَّيْءِ، أَوْ لَشَيْءٍ)، واتە: بپارمدا کە ئەو شتە وایە، یان وانیە.

(الدِّينُ): (الْمَنْهَجُ، الْجَزَاءُ، الْخُضُوعُ، الطَّاعَةُ)، دیارە وشەى (دین) بە مانای بەرنامه دێو، بە مانای سزاو پاداشت دێ، بە مانای ملکهچیی دێ، بە مانای بە قسەکردن دێ، وه چەند مانایهکی دیکەشی هەن، بەلام لێرەدا (دین) بە مانای بەرنامه دێ .

(الْقِيَمُ): (أَي: الثَّابِتُ الْمَقُومُ لِأُمُورِ مَعَاشِهِمْ وَمَعَادِهِمْ)، (قِيَمُ)، بە مانای چەسپاوو نەگۆڕو پراگر دێ، بۆ کاروباری ژيان و دنیاو دواپوژيان .

(فِيصْلَبُ): (الصَّلْبُ: تَعْلِيقُ الْإِنْسَانِ بِالْقَتْلِ، قِيلَ: هُوَ شَدَّ صَلْبِهِ عَلَى خَشَعٍ)، (صَلْبُ) بریتیه لە هەلواسینی ئینسان بۆ ئەوهی کە بیکوژن، گوتراویشه بەوه دەگوترێ: کە پشتی ئەو کەسه لە تەختەیهک قایم بکری، (نەهیلن بجوولن، تاگو گیانی دەردەچی) .

(قِضَى): واتە: تەواو بوو، تێپەری (القَضَاءُ: فَصْلُ الْأَمْرِ، قَوْلًا ذَلِكَ كَانَ، أَوْ فِعْلًا)، (قَضَاءُ) بریتیه لە تێپەراندنی شتی، ئەنجامدانی شتی، بە قسە بی، یان بە کردەوه .

(تَسَنَّفَتِيَانِ): واتە: دەپرسن، پرسیار دەکەن، داواى زانیاریی دەکەن، (الْفُتْيَا: الْفَتَاوى: الْجَوَابُ عَمَّا يُشْكَلُ مِنَ الْأَحْكَامِ)، (فُتْيَا) و (فَتَاوى)، وهلامی حوکمی که بۆ خەڵک نەزانراوه و لە خەڵک ئالۆز بووه، ئنجا بەهۆی فەتواوه، پروون دەبیتهوه.

مانای گشتی ئایه ته کان

خوای لیرهدا باسی رووداوی له گه ل یوسوفدا بهندکرانی دوو کهس دهکات، که به (فَتَّيَانِ)، واته: دوو گه نهجهکان، یان دوو گۆیلهکان، یان دوو غولامهکان، ناویان دینن، به لام ناویان نه هاتوه له قورئاندا، ته ماشای پهیمانی کۆنیشم کرد، له ویشدا ناویان نه هاتوه، خوای پهروهر دگار ئاوا دست پیدهکات: ﴿وَدَخَلَ مَعَهُ السَّجْنَ فَتَيَانٍ﴾، له دهرسی پيشوودا باسی ئه وه کرا که عهزیزی میسرو دهووبه ره که ی، دواي ئه وه ی ئه وه هموو نیشانه و به لگانه شیان که و تنه به ره چاو، له سه ر راستیی و پاکیی و بی خه تایی یوسوفو، بار به لادا که و تنی هاوسه ره که ی، له گه ل ئه وه شدا بریاریان دا که پیویسته یوسوف بو ماویه کی دیاری بی نه کراو، به ند بکه ن، بیخه نه به ندیخانه وه، بو ئه وه ی عه بیی خۆیانی پی داپۆشن، ئنجا ده فهرمو ی: ﴿وَدَخَلَ مَعَهُ السَّجْنَ فَتَيَانٍ﴾، دوو گه نهج، دوو لاو له گه لی چوونه به ندیخانه وه.

(فَتَّيَانِ) دووانه (مُتْنِي) ی (فتی) یه، (فتی): واته: لاو، گه نهجی تازه پیگه یشتوو، بو کوره که تازه سمیلی خه تی دها، بو کچ (فتاة) که تازه عازهب ده بی، کورو کچ که تازه عازهب ده بن و ده که ونه نیو قو ناغی بالغ بوونه وه، به لام به (کناية) یان وه ک خواستنه وه (استعارة) ش، وشه ی (فتی) و (فتاة)، به کار ده ی نرین بو خرمه تکارو بو گۆیله، هی نیر (فتی)، هی می (فتاة)، که وا دیاره دوو گۆیله و خرمه تکار بوونه، له گه لی چوونه به ندیخانه وه، ﴿قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا﴾، (دیاره خه ونیان دیوه)، یه کیکیان خه ونه که ی وابوو گوتی: من خۆمم ده بینی که شه رابم ده گوشی .

هەندیک لە زانیان دەلێن: (خمر)، بە مانای (عنب)ە، واتە: تریم دەگوشی و دەمکرده شەراب، هەندیکیش دەلێن: ﴿أَعَصِرُ خَمْرًا﴾، یانی: (أَعَصِرُ عَنبًا فَيَصِيرُ خَمْرًا)، تریم دەگوشی و دەبوو بە مەی، شەراب، خەونەگە ی ئەهوندە بوو، ﴿وَقَالَ الْآخَرُ﴾، ئەوێ دیکەشیان گوئی: ﴿إِنِّي أَرِنِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْرًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ﴾، من خۆمەم بینی لەسەر سەرم نانەم هەندەگرت، نانەم هەلگرتبوو لەسەر سەرم، بالەندە لییان دەخوارد، ﴿نَبْتَنَا بِتَأْوِيلِهِ﴾، هەهوالی سەرمجامەگەیمان پێ بدە، هەهوالی ماناو مەبەستو تەعبیری ئەو خەونەمان پێ بلێ، ﴿إِنَّا نَرِيكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ﴾، بیگومان نییە تۆ لە چاکەکاران دەبینین، واتە: بەگشتی چاکەکاری، هەندیکیشیان گوتووینانە: واتە: لەوانەت دەبینین کە چاک تەعبیری خەونان دەکە، بەلام مانایەگە ی گشتییتر بێ، ریکتر دیتەووە لەگەڵ کەسایەتی یوسف (عَلَيْهِ السَّلَام) و لەگەڵ گۆی بەسەرھاتە کەشداو، هەلبەتە یوسف، پیاویکی چاکەکار بوو بە گشتی، رووی خۆش بوو لەگەڵ خەلکداو قسە ی خۆش بوو و ھاوکاریان بوو و لەگەڵیان بە پەرم بوو، بە دەمیانەووە چوو، بە گشتی چاکەکار بوو لەگەڵیان، جا ئەوان گوتووینانە: مادام یوسف بە گشتی چاکەکارە، مەزەندە ی ئەوەشیان لیکردو، کە دەشتوانێ واتاو هەهوالی ئەو خەونانەشیان پێ بدات .

بۆیەش گوتووینانە: (بِتَأْوِيلِهِ)، چونکە هەرچەندە (رؤیا)، (مؤنث)ە، بەلام مێینە ی مەجازی (المؤنث المجازی)یە، یاخود: (بِتَأْوِيلِهِ)، یانی: (بتأویل المنام) یان (بتأویل حدیث المنام)، ئەو قسەیی کە لە خەوندا لەگەڵمان کراوە، یاخود کردوومانە، یان ئەوێ کە لە خەوندا بینیمانە، بەو شیۆمە دەچن بۆ لای یوسف و خەونەکانی خۆیان بۆ دەگێرنەووە داواشی لێدەکەن کە سەرمجامو تەعبیری خەونەگەیان پێ بلێ، کە دەشێن: نییە تۆ لە چاکەکاران دەبینین، واتە: ئەو ئومیدی خێرە کە بە تۆمان هەیە، کە خەونەکانمان بۆ مانا بکە، لەبەر ئەوێ کە تۆ پیشەت چاکەکارییە .

یوسف عليه السلام وەلام دەداتەو: ﴿ قَالَ لَا يَأْتِيَكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَأَكُمَا بِتَأْوِيلِهِ ۚ

قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ۚ ۝﴾، یوسف گوتی: خواردنیك كه بۆتان دیاری كراوه وەك بژیو، بۆتان نایەت، مەگەر من هەوالی خەونەگەى خۆتانان پى دەلیم، پێش ئەوێ ئێو خۆراكە دیاریكراوه بۆتان بى، دیارە ئەوانەى لە بەندیخانە دان، بە زۆرى كات بە ڕووداوەكان دیاری دەكەن، چونكە زۆر جار بەندیخانەكان وان، كە نازانى كەى خۆر هەلدى، كەى خۆرئاوا دەبى، شەوو ڕۆژ لىك ناكەىهوه، بۆیه بە ڕووداوەكان كات دیاری دەكەن: كاتى خواردنیان بۆ دى، كاتى دەرگا دەگرتەوه...هتە، (یوسف)یش، دەلى: بەر لەوێ : خواردنى كە بۆتان دیاریكراوه ڕۆژانە وەك بژیو، بۆتان بى، من تەعبیری خەونەگەتان پى دەلیم، واتە: دلایان خۆش دەكات، یانى: بەر لەوێ كاتى ژمە خواردنەگەتان بى، من مانای خەونەگەتانم بە ئیوه گوتەوه، بۆیهش وا دەلى، چونكە بە تەمایە هەندى قسەى دیکەیان لەگەڵدا بكات، بەر لەوێ مانای خەونەگەیان پى بلى، ئیدی لە سەرەتاوه دلایان خۆش دەكات، بۆ ئەوێ وانەزانن دەیانخافلینىو، دوايش مانای خەونەگەیان پى نالى، كە ئەم مانایە زیاتر بە عەقڵەوه دەنوسى، هەلبەتە تویژمەرەوانى قورئان زۆریان خۆ ماندوو كردوه بۆ مانا لىكدانەوێ ئەم رستەیه:

﴿ قَالَ لَا يَأْتِيَكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَأَكُمَا بِتَأْوِيلِهِ ۚ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ۚ ۝﴾

۱/ زۆربەیان وایان لىكدانەوێه كە: هەر خواردنیكتان بۆ بى، پێش ئەوێ بۆتان بى، من پیتان دەلیم چ جۆره خواردنیكتان بۆ دى، هەندىكیان وایان لىكدانەوێه، واتە: هیچ خواردنیكتان بۆ نایەت، مەگەر من دەلیم: كاتى نیوەڕۆ ئێو خواردنەتان بۆ دى، ئیواره ئێو خواردنەتان بۆ دى، بەیانى ئێو خواردنەتان بۆ دى، پێش ئەوێ بۆتان بى، من پیتان دەلیم: چیتان بۆ دى، وەك عیسا عليه السلام یەكێك لە موعجیزەكانى ئێوه بووه، وەك خوا دەفەرموى:

﴿ وَأَنْتُمْ كَمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدْخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ ۖ﴾ آل عمران، واتە:

هەواتان پى دەدم بەو خواردنەى كە لە مالهەوتان پاشەگەوتتان كردوهو، ئەوێ كە ڕۆژانە دەبخۆن، ژماو ژمە دەبخۆن، پیتان دەلیم چیهو چۆنە؟ پێش

ئەوێ بۆتان بێ، واتە: هەواڵ پێدان بە نادیار بە شتێک کە نایزانن، هەڵبەتە ئەوێ وەك موعجیزەیهك خۆی پەرورەدگار داوێهتی بە عیسا لە پێزی گۆمەلێك موعجیزە دیكەشدا، سەلەتو سەلامی خۆی لەسەر بێ، بۆ ئیسپاتی پێغەمبەراییهتی خۆی .

۲/ هەندێکی دیکە وا مانایان لێکداوەتەو، هەر خواردنێك لە خەوندای بێنیوتانە، هەواڵتان پێ دەدم، پێش ئەوێ لە دنیاى واقعیدا ئەو خواردنەتان بۆ بێ، واتە: کە خەون بە خواردنێکەو دەبینن، من پێتان دەلێم مانایەکی چیه؟ بەرلهوێ لە دنیاى واقعیو لە حالهتی بیدارییدا بۆتان بێ.

۳/ بەلام ئەو مانایە کە سەرمتا لێکمان دایهوه، ئەوێ زیاتر گونجاوه، دەلێ: من بەرلهوێ خواردنێ رۆژانە کە بۆتان دانراوه، وەك بژیوی رۆژانەو بۆتان دێ، یاخود لە چەند کاتیکی دیاریکراودا بۆتان دێ، بەرلهوێ ئەو خواردنەتان بۆ بێ، من هەواڵی مانای خەونەگەتان پێ دەلێم، بێ خەم بن، خاتر جەم بن.

ئەنجا دواى دەلێ: ﴿ذَلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِ رَبِّي﴾، ئا ئەو هشتان، واتە: زانینى مانای ئەو خەونانەتان، بەشێکە لەو زانیارییهی کە پەرورەدگارم فێری کردووم، واتە: زانیاریی من هەر ئەو هەندەش نیه، بەلکو زانیاریی دیکەشم ههیه، ئەوێ تەنیا بەشێکە لەو زانیارییهی پەرورەدگارم فێری کردووم، دیارە خەلکی ئەو گۆمەلگایه خویان ناسیوه، بەلام وا پێدەچێ عەقیدەیان وابوو بێ کە خوا ﷻ سەرۆکاری لەگەڵ بەشەردا نیه، بەلکو سەرۆکاری لەگەڵ ئەو پەرستراوانەدا ههیه کە پەرستووین، ئەك راستەوخۆ مامەلە لەگەڵ بەشەردا بکات، بۆیه یوسف ﷺ پێشی پێیان دەلێ: ئەو مانای خەون زانیته، بەشێکە لەو زانیارییهی کە پەرورەدگارم من، خاومو بەخێوگەری من، خۆی پەرورەدگاری راستەقینه، کە هەر ئەو پەرورەدگارە، فێری کردووم .

ئەنجا بۆیان باسی کەسایهتی خۆی دەگاتو باسی رێبازی خۆیو، پێشینان و بابو باپیری خۆیو، پەچەلەکی خۆی، دەگات، تاكو زیاتر متمانهی پێ بکەن و

باشتر گۆی بۆ بگرن، دەفەرموی: ﴿إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ

﴿ هُمْ كَافِرُونَ ﴾، بیگومان من دەستبەرداری ڕێبازی کۆمەڵگای بووم کە برۆیان بە خوا نیهو، ئەوان بە دواڕۆژیش بێپروان، واتە: پێیان وایە دواڕۆژ نایەت .

کە ئێرەدا مەبەستی پێی گەلی میسر، کە گەل و کۆمەڵگای ئەو دوو ھاوێڵە زیندانییەکیەتی، بەلام بۆیە ناوی گەلەکی ناهێنێ، تاکو ھەستیان بریتدار نەکات، نالێ: ﴿إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمِكُمْ﴾، یان ﴿قَوْمِ مِصْرَ﴾، بەلکو دەلێ: من وازم لە ڕێبازو ئایینی کۆمەڵگای ھێناوە، یانی: بە لایدا نەچووم، ئەگەرنا بەو واتایە نا، کە لەسەری بووم و وازم لێ ھێناوە! یانی: ھەر بەلایدا نەچووم، چونکە وازلێھێنان (ترك)، وەك دوايي باسی دەکەین، دوو حالەتی ھەن:

أ - یان لەسەر شتێکەو وازی لێدێت .

ب - یاخود ھەر بەلای دا ناچێ .

﴿وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي ابْرِهيمَ واسحقَ ويعقوبَ﴾، وە گەوتوو مە شوین بەرنامەو ڕێبازی باوانی خۆم، پێشینان و بابو باپیرانم: ئیبراهیم و ئیسحاق و یەعقوب، واتە: بابو و باپیری و باپیری بابو .

﴿مَا كُنَّا لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ﴾، ئێمە بۆمان نیهو شایستەمان نیهو بۆمان ڕەوا نیه، کە ھیچ شتێک بکەینە ھاوبەشی خوا، ئەم تەعبیرە زۆر بەھێزە بۆ نەفی کردنی (شرك)، وەك دوايي باسی دەکەین، نالێ: ﴿لَا نُشْرِكُ بِاللَّهِ﴾، دەلێ: ھەر ئەسلەن بۆمان نیه، یانی: شایستەمان نیهو لێمان ناوھشیتەو، کە ھی

شتێک بکەینە ھاوبەشی خوا، ﴿ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ﴾، ئەوھش لە بەخششی خوا یە لەسەر ئێمەو لەسەر خەڵکیش، واتە: ئەو ڕێبازی خوا بەیەك گرتن، تەنیا خوا پەرستن، تەنیا بەندایەتی بۆ خوا کردن، ھی کەس نەھێنانە ئاست و پێزی خوا لە پەرستن و لە بەندایەتی بۆ کردن، ئا ئەو بەخششی خوا یە لەسەر ئێمە، وەك بنەمالە ی ئەو زنجیرە پێغەمبەرە (عليهم الصلاة والسلام) و لەسەر خەڵکیش، چونکە بیگومان وەحیی و پێغەمبەرایی، نێعمەتی ھەرە ڕەھاو گەورەو مەزنی خوا یە لە ژيانی بەشەردا، ﴿وَلَكِنْ أَكْثَرُ

النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿﴾ بەلام زۆربەى خەڵكى سوپاس ناکەن، واتە: سوپاسى خوا ناکەن، لەسەر چاکەو نىعمەتو بەخششەکانى .

ئىنجا دواى ئەوەى خۆى پى ناساندن، پىشینیانى خۆى پى ناساندن، پىبازى خۆى بۆ پىناسە کردن، دیتە سەر ئامانجە سەرەکیەکی لە قسەکانى، گە بریتىە لەوەى بىرۆگەى چەند پەرستراویتیی لە مێشكى ئەوان دەربیتىو، خوا بەیەگرتن (توحید) و تەنیا خوا پەرستن، لە عەقل و دلیاندا بچەسپیتى.

دەلى: ﴿يَصْحَبِ السَّجْنِ﴾! ئەى دوو هاوئەگەى بەندىخانەم! ئەى دوو هاوئە زىندانىیەگەم! کە ئەو جۆرىکە لە لاواندنەو (ملاطفە) و دلخۆش کردن و ریز لیگرتن و خۆشەویستى بۆ دەربړین، واتە: منیش وەك ئیو لە زىندان دامو بەند کراوم، ﴿أَرْبَابٌ مُّتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾، ئایا چەند خاومو پەرەردگاریکی جیاوازو جۆراو جۆر، باشتەرە بپەرسترین، یاخود خواى تاکی مل پى کەچکەر؟ خواپەکی تواناو دەستپۆشتوو بەسەر هەموو شتیکدا؟! ئاشکرایە: تەنیا خوا ﷻ کە تاکەو دەستپۆشتوو یە، هەمە کارىەو، هەموو شت بەدەستە، تەنیا ئەو شایستەى پەرستنە، نەك چەند پەرەردگاریك و چەند پەرستراویك کە لە وەهمو زەینى بە هەلەدا چووی مرقفەگاندا، بە پەرستراوو پەرەردگار دانراون، ئەگەرنا فەریان بەسەر پەرستراویتیی و پەرەردگاریتییەو نە .

دواى یەكسەر لە ئامانج دەداو دەلى: ﴿مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءَ

سَمَّيْتُمُوهَا أَتَمَّ وَأَبَاؤُكُمْ﴾، ئیو لە خوار خواو، یان: لە جیاتى خواو جگە لە خوا، تەنیا چەند ناویك دەپەرستن، کە خۆتانو بابو باپیرانتان ئەو ناوانەتان بەکارهێنان، بۆ چەند شتیک، کە نیوەرۆکیان لە قەدەر ئەو ناوانە نە،

﴿مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ﴾، خوا هیچ بەلگەى لەسەر نەناردوونە خوار، هەر عەقیدەیکیش پشت ئەستور نەبى بە بەلگەى خواى، بە بەلگەى وەحیى لەلایەن خواو هاتوو، مانای وایە شتیکى پووچەو مالى قەلبەو سەر بە خاوەنیەتى .

﴿إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ﴾، یاسادانان و بپیاردان، یان: حوکمرانیی بە مانای جێبەجێ کردنی کارەکانی گەردوون، تەنیا هی خوایه، ﴿أَمَّا لَا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾، ئنجا چونکە هەر ئەو بپیار بە دەستەو کاروباری بوونی بە دەستە، بۆیە فەرمانی کردووە، کە تەنیا ئەو بپەرستن و جگە لەو کەس نەپەرستن، بەندایەتی بۆ هیچ شتێکی دیکەو، هیچ کەسی دیکە، نەگەن، ﴿ذَلِكَ الَّذِي أَلْقَيْتُمْ﴾، ئا ئەووە ئایینی راستە، ئا ئەووە ئایینی کە ژیا ئیووە بەرژەو هندیەکانی ئیووە، لە دنیاو دواڕۆژدا جیگیر دەگات و دینیتە دی، ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾، بەلام زۆربەی خەڵکی نازانن، زۆربەی خەڵکی ئەو راستییە نازانن کە تەنیا خوا شایستە یەرسترا، بۆیە لە نیو دروستکراوەکانی خوادا، هاوبەشان بۆ خوا دادەنن .

دوو بارە جارێکی دیکە بە ناوونیشانی هاوبەندیی و هاویشەیی و هاوچارەنووسی، بانگیان دەگاتو، دیتە سەر وەلامدانەوێ پرستارەکیان و، تەعبیر کردنی خەونەکانیان، دەفەرموی: ﴿يَصْحَبِي السَّجَنُ﴾! ئەهی دوو هاوێ زیندانییەگە! ئەهی دوو هاوێ گەیی بەندیخانە! ﴿أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا﴾، هەرچی یەکیکتانە (ئەووە ئازاد دەبێ، قوتار دەبێ لەم بەندیخانەییە و دەگەرێتەو سەر ئیشی پێشێ)، شەرەپ دەدات بە گەورەگەیی خۆی و، بە خاوەنەگەیی خۆی، کە وەک دوایی باسی دەگەین: مەبەست پێی پادشا بوو، پادشای میسر، چونکە ئەو دووانە وەک لە پەیمانی گۆنیشدا هاتو، یەکیکیان بەرپرسی ئاوگیرەکانی گۆشکی پادشا بوو، ئەویدیگەش بەرپرسی چێشتخانەو بەرپرسی ئەوانە بوو کە نان و چێشتیان ساز کردو، بەلام بۆیان دیاری ناکات کامەیانەو تەنیا دەلێ: یەکیکتان دوو بارە شەرەپ دەداتەو بە خاوەنەگەیی، بە پادشا، کە خاوەن و گەورەیی، ﴿وَأَمَّا الْآخَرُ﴾، بەلام ئەوی دیکەتان ﴿فَيُصَلَّبُ﴾ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ، هەلەدەواسرێ، ئیعدام دەکریو، بۆلەندە لە گۆشتی

سهر و گوڤلاکی دهخون، ﴿قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ﴾، ئهو کارهی که ئیوه
تییدا پرسیارتان کردو داوای زانیاریتان کرد، تهواو بوو، واته: مانایه کهی بهو
شیوهیه و گوڤایی هات .

﴿وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِّنْهُمَا﴾، ئنجا به یه گیک لهو دووانهی که پیی وابوو
دهرباز دهبی، گوئی: ﴿أَذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ﴾، لهلای خاوه نه گهت،
پهروهردگار هگهت، که تو به پهروهردگارتی دهزانی باسم بکه .

(رب)، به مانای خاوهن و گهوره و سهروه دئ، لهلای خاوهن و گهوره و
سهروه کهی خوڤ باسم بکه : که من لیږدها به ستهم گیراوم، بوختانم پیکراوه و
به زولم لهو بهندیخانهیه دام، بو ئهوهی لیږه بیمه دهری.

﴿فَأَنسَهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ﴾، کهچی شهیتان ئهوه که دهبوایه بو
خاوه نه کهی خوڤ باسی بکات، لهبیری بردهوه، واته: له بیر کابرای بردهوه،
﴿فَلَيْتَ فِي السَّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ﴾، له ئاکامی ئهوه دا، چهند سالی له
بهندیخانه دا مایه وه.

(بِضْع) له نیوان (سی) تا کو (نو)یه، ههندیگ گوتووایانه: (پینج) بو (حهوت)ه،
گرنگ ئهوهیه چهند سالی، واته: له (سی) به پشتهوهو له (نو) به خوارهوه،
ئهوهنده ماوتهوه، ئنجا سی سال بووه، چوار بووه، پینج بووه، ههوت بووه،
گرنگ ئهوهیه له نیوان: (۳ - ۹) سال دا له بهندیخانه دا ماوتهوه.

ئنجا لیږدها به شیک له توڤرهرهوان جوڤیک له رهخنه له یوسوف عليه السلام دهگرن،
ههندیگ ریوایهت و شوینهوار دین، گوایه یوسوف له سههر ئهوهی پهنا ی به جگه
له خوا بردهوه، داوای لهو هاوهله بهندییهی کردوه که، له لای گهوره کهی خوڤ
باسی بکات، له سههر ئهوه خوا سزای داوه! ئنجا گوتووایانه: ﴿فَأَنسَهُ الشَّيْطَانُ

﴿ذِكْرَ رَبِّهِ﴾، واته: شهیتان له بیر (یوسوف)ی بردهوه یادی پهروهردگاری
خوڤ بکاتو، ئهو داوایه ئاراستهی خوا ی پهروهردگاری بکات، له ئهنجای

www.alibapir.net

چەند مەسەلەیهی گەرم

مەسەلە یەكەم : گیرانی دوو خزمەتکاری لاو، یان دوو کۆیلە لاو، لە گەڵ

یوسوفا داو، خەون دیتیان و، گیرانەوهی خەونەکانیان بۆ یوسوف عليه السلام، بۆ ئەوهی بۆیان تەعبیر بکات.

وهك خوا فەرموویەتی: ﴿ وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانٍ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَنِیْ اَعَصِرُ خَمْرًا وَقَالَ الْاٰخَرُ إِنِّيْ اَرَنِیْ اَحْمِلُ فَوْقَ رَاسِیْ خُبْرًا تَأْكُلُ الطَّیْرُ مِنْهُ نَبَثًا بَتَّ اَوَّلِیْهِۚ اِنَّا نَرٰكَ مِنَ الْمُحْسِنِیْنَ ﴾ (۳۶)

شیکردنەوهی نەم نایەتە لە چوار بڕگەدا :

(۱) - ﴿ وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانٍ ﴾، ئنجا دوو گەنج، یان دوو کۆیلە، یان دوو خزمەتکار لە گەڵیدا چوونە بەندیخانەوه - وهك دوایی باسی دەکەین - ئەو دوو گەنجە، یاخود ئەو دوو کۆیلە، یان ئەو دوو خزمەتکارە، سەرۆکی ئاوگیرەکانی کۆشکی پادشاو، سەرۆکی چیشتخانەو ئەوانە ی کە نان و خواردنیان ساز کردو، بوون، کە دیارە پادشا بە هەر هۆیه گەوه بوو، لییان توورە بوووو خستوونیە بەندیخانەوه، لەوبارەوهش هەندی بەسەرھات هەن، دوایی ئاماژەیهکی کورت بە هەندیکیان دەکەین.

(۲) - ﴿ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَنِیْ اَعَصِرُ خَمْرًا ﴾، یەکیکیان گوئی: من خۆمم دەبینی کە شەپام دەگوشی .

(العصر: الضَّعْطُ بِالْيَدِ أَوْ يَحْجَرُ أَوْ بِنَحْوِهِ عَلَى شَيْءٍ فِيهِ رَطُوبَةٌ لِإِخْرَاجِ مَا فِيهِ مِنَ الْمَائِعِ)، (عصر): بریتیه لهوه که به دەست، یان به بەرد، یان به هەر شتیکی دیکە ی رەق، شتیک که تەرە، یان شلە مەنیه کی تێدایە، یاخود تەراییە کی تێدایە، بیگوشی و فشاری بۆ بیئنی، تاگو ئەو ماددە شلە، یاخود ئەو تەراییە تییه ی لئ بیته دەرو لئ بچۆرئ، ئینسان کاتیک تری هەلەدەگوشی، یاخود ئیسفەنجیک هەلەدەگوشی، ئەو ئاوه ی پییه و میه، ئەو تەراییە ی تێدایە، لی دیته خواری، ئەو پیی دەگوترئ: (عصر) .

که دەلئ: ﴿أَعِصِرْ خَمْرًا﴾، واتە: شەرپام دەگوشی، واتە: تری، یاخود خورما، یان ئەو شتانە ی که شەرپایان لئ دروست دەکری، هەلەدەگوشین، سەرەنجام دەبوو بە شەرپاب، هەندیک لە زانیانیش گوتووین: وشە ی (خمر) هەر بە مانای تری و خورما و ئەو شتانە دئ، که دەگوشین و دوایی شەرپایان لئ دروست دەکری .

(٣) - ﴿وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَنِیْ أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِیْ خُبْرًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ﴾، ئەو ی دیکە یان گوتی: من خۆم بین: که لەسەر سەرم خواردنیکم هەلگرتبوو، نام هەلگرتبوو، {ئەجا ئایا هەر نانی بە تەنیا بوو، یان چیش تو پیخۆریشی لە گەلدا بوو؟} لەسەر سەرم هەلگرتبوو، ﴿تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ﴾، بەلەندە لیان دەخوارد، لەو نانی که لەسەر سەری خۆم هەلگرتبوو، {دیارە سینیه خواردنیک بوو} .

(٤) - ﴿يَنْتَظِرُنَا وَيُلَهِئُ إِنَّا نَزَلْنَا مِنَ الْمُحْسِنِينَ﴾، هەوالمەن پێیدە، هەوایی مانای ئەو خەونە ی که بۆمان گیرایەو، پێمان بەد، ئەو سەرەنجامە ی که لی وەدی دئ، پێمان بلئ، ﴿إِنَّا نَزَلْنَا مِنَ الْمُحْسِنِينَ﴾، بیگومان ئیمە تو لە چاکەکاران دەبینن .

وەک گوتە : له (التفسير التَّبْيُقي للكتاب المقدس، العهد القديم، سفر التكوين، الإصحاح : ٤٠، ص ١٠٣) يشدا هاتوه خەونەکانیان گیراوه تەو، وەک ئەو ی که لە قورئاندا هاتو، هەر بەو شیویمە، واتە: لە نیوەرۆکدا وەک

يەگن و جياوازيهكيان له نيواندا نيه، بهلام له پهيمانى كۆندا، دەلى: ئەو دووانە (رئيس السُّقَاة و رئيس الخبازين)، سەرۆكى ئاوگىرپەگان، ئەوانەى سەرپەرشتىي ئاوو شەرابو ئەو شەمەنيانەيان كەردو، كە خوراوانەو ئەو كۆرپو مەجلىسى پادشادا، يەكيان سەرۆكى ئەو ئاوگىرپانە بوو (رئيس السُّقَاة)، ئەويدىكەش سەرۆكى نانهواگان (رئيس الخبازين)، ياخود ئەوانەى كە سەرپەرشتىي نان و خواردن و خواردەمەنيى و چيشتيان كەردو، بوون .

ئىنجا له هەندىك له تەفسىرهكاندا دەلى: بەند كەردنەكەشيان بە هۆى ئەومو بوو كە پادشا هەوالى پىدەگات: ئەو دووانە دميانهوى دەرمانداوى بکەن، ئەويش دىنييت هەردووکیان بانگ دەگات :

۱- ئەويان كە سەرۆكى ئاوگىرپەگانە، لەو شەرابەى كە بۆ پادشای ئامادە كەردو، بۆى دادەنيان .

۲- بۆ ئەوى دىكەش لەو خواردنەى بۆ پادشای ئامادەكەردو، خواردن دادەنى، ئىنجا بە ئاوگىرپەكە دەلى: دەى لەو شەرابە بخۆو، كە تۆ سەرپەرشتىي دروستكەردنى شەرابو شەمەنيەگان دەگەى، ئەويان دىخواتەو، چونكە دەزانى كە هيجى تىنەگراو، ئىنجا بەوى دىكەش كە سەرپەرشتىي نان و چيشت و ياخود نانكەران و نانهواگان دەگات، بەويش دەلى: لەو نان و چيشتە بخۆ، بەلام ئەو ئامادە نابى لىي بخوات، دوايى ئەو خواردنە دەدەن بە ئازەلىك و مردار دەبى، ئىدى دەزان كە ژهەرى تىكراو، بۆيە دمياننيرن بۆ بەنديخانە، ئىنجا دواى ئەوى دادگايى دەگرين، سەرمەجام ئەويان كە بى خەتا بوو، تەبريە دەبى و دەچيەو سەر ئيشەكەى خۆى، بۆيە دەلى: من بينيم كە شەرابم هەلەدەگوشى، واتە: دەگەرپيەو سەر ئيشەكەى خۆى، ئەويدىكەشيان ئىعدام دەكرى، كە گوتويەتى: لە خەومدا خواردنم لەسەر سەرم هەلگرتبوو، بالەندە لىيان دەخوارد، واتە: ئىعدام دەكرى و بالەندە لە گوشتى سەرو گويلاكى دەخۆن، لە پهيمانى كۆندا هەندى لەو شتانە هاتوون، بەلام لە تەفسىرهكاندا حىكايەت و وردەكارىي زۆر هاتو .

ليرەدا پيويستە چەند سەرنجىك بخەينه روو.

پینج وردە سەرنج

یەك: وشەى (فتى)، كە لە ئەسلى زماندا بە مانای گەنج، لاو، تازە پێگەيشتوو، دى، بەلام خوازاوايشەتەو بە خرمەتكارو بۆ گۆيلە، وەك لە فەرموودەى پيغەمبەردا ﷺ ھاتو، فەرموويەتى: { لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ عَبْدِي وَآمَتِي، كُلُّكُمْ عِبِيدُ اللَّهِ، وَكُلُّ نِسَائِكُمْ إِمَاءُ اللَّهِ، وَلَكِنْ لِيَقُلْ: غُلَامِي وَجَارِيَتِي، وَقَتَايَ وَقَتَاتِي }، { أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقَم: (٩٩٦٥)، وَمُسْلِمٌ بِرَقَم: (٢٢٤٩)، وَالنَّسَائِيُّ فِي الْكُبْرَى بِرَقَم: (١٠٠٧٠)، وَأَبُو يَعْلَى بِرَقَم: (٦٥٠٦) }.

واتە: با يەكێك لە ئیوہ نەلێ: گۆيلەكەم و كەنیزەكەكەم، ھەمووتان گۆيلەى خوانو، ھەموو ئافرەتانان بەندەى مێینەى خوان، بەلكو با بلێ: كۆرە لاوەكەم و كچە لاوەكەم !

واتە: لە پروی بانگ کردنیشەو، ھەستو نەستى ئەوانەى كە لەبەر دەستان، بپاریزن، ئنجا ئیمە لە سوورەتى (النساء)دا، بە درێژیى باسى ھوكمى گۆيلە و كەنیزەك بە گۆيلە كردنى مرۆف و، ھەلۆیستى شەریعەتى ئیسلام، لەوبارەو ھەمان كردوہ .

دوو: وشەى (فتى) بۆ كۆرە، بۆ نێرینەى، بەلام (فتاة)، بۆ مێینەى، بۆ كچ، پيشەكانیان بە پێى قسەى تەورات: يەكیان سەرۆكى ئاوگيپرو مەيگيپرەكان بوو، ئەويديكەشيان سەرۆكى چيشتخانەو نان و خواردن سازکردن بوو، ئنجا ھەرچەندە ئەو لە قورئاندا نەھاتو، بەلام زۆر پيڤەچى وابى، بە بەلگەى ئەو كە يوسف ﷺ دەلێ: ﴿ اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ ﴾، لەلای گەورەكەت، خاوەنەكەت باسم بكە، دەبێ ئەو خاوەنە ھوكمراڤ بووبێ و بە دەستى بووبێ: خەلك زیندانى بكات و خەلك لە بەنديخانە ييئیتە دەرى، كە ئەويش پادشا (ملک)یە، چونكە پادشا كە خەون دەبينێ: ﴿ وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ ﴾ ﴿ ٤٣ ﴾ يوسف، ئنجا پادشا كە

خەۋنەگەى دەگىرپىتەۋە، دەستىرۇشتىۋەكان و ئەۋانەى گە لە دەۋرنى، دەللىن: ئىمە تەعبىرەگەى نازانين، ئەو دوۋمەيان گە دەربازى بوۋە، گە

ئاۋگىرەگەى، ۋەك خوا فەرمۇيەتى : ﴿ وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ

أَنَا أَنْتُمْ كُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ ﴾ يوسوف، واتە: من ھەۋالى

تەعبىرەگەيتان پى دەدەم، بىمىرن، گەۋاتە: ئەو گەسە لەلای پادشا بوۋە، گە ھوگمپانى ئەو ۋلاتە بوۋە، بۇيە دەللى: بىمىرن، ئىنجا دۋايى گە دەينىرن بۇ لای يوسوف، (يوسوف) یش خەۋنى پادشا ئىكەدەتەۋە، گەۋاتە: ديارە ئەو گابرايە لە بارەگای پادشاداۋ لە گۆشكى ھوگمپان دا خزمەتى كىردە، ئىنجا بە پىي خەۋنەگەشى ديارە گە بەرپىرسى نان و چىشتخانەۋ زادو زەخىرە بوۋە، ھەروەك چۆن ئەۋەى دىكەشيان بەرپىرسى ئاۋگىرپان و مەى گىرپان بوۋە .

سى :- ئىمە پىشتىر باسى خەۋنمان كىرد، لە سەرەتاي دەستىكى سوۋرەتى (يوسوف) دا، باسىكى تىرو تەسەلمان دەربارەى خەۋن و تەعبىرى خەۋن كىرد، خەۋن چ سوۋدىكى لى ۋەردەگىرى؟ تا چ راددەيەك پىشتى پى دەبەستىرى؟ لىرە دوۋبارەى ناكەينەۋە .

چۈار :- لە بەندىخانەكاندا خەۋن زۆر پۇل دەگىرپى، چۈنكە بە زۇرىى وايە گە ھىچ رېيەكى دىكە نيە بۇ گىراۋەكان، بۇ بەندىيەكان، گە ئاگادارى دەنگو باسى دەرمەۋە بن، بۇيە خۋاي مېھرەبان لەو رېيەۋە بەرچاۋ روونىيان پىدەدات، ھەر گەسىك بەندىخانەى بىتپى، دەزانى گە بە كىردەۋە مەسەلەى خەۋن بىنن، كارىگەرىى زۇرى ھەيە بۇ بەندىيەكان، بە ناچارىى پىشتى پىدەبەستىن، چۈنكە رېيەكى دىكەيان نيە، خۋاي پەرومىر دىگارىش لەگەل بەندەكانى خۇيدا بە گەرمەۋ بە بەزمىيە، مسوئلمان بن، يان نامسوئلمان، دەروۋى خىريان لىدەكاتەۋە، بە دەنگيانەۋە دىۋ، بەرچاۋ روونىيان پىدەدات، ئەگەر دەرگايەكان لى دابخات، دەرگايەكى دىكەيان بۇ دەكاتەۋە .

یَیْجِ : ﴿ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴾، ئەو دوو ھاوھلەیی پێی دەلێن: ئێمە تۆ
لە چاکەکاران دەبینن، واتە: چاکەکار بە گشتی، ھەندیکیان گوتووین: ھاوھلە
واتە: چاک خەونان تەعبیر دەکەیت، (مِنَ الْمُحْسِنِينَ : أَي مِنَ الْمُحْسِنِينَ فِي
تَعْبِيرِ الرُّؤْيَا)، بەلام بیگومان مانای یەكەمیان گونجاوترە لەگەڵ
كەسایەتی (یوسف) دا ﷺ، چونکە لەوانەش ئەو یەكەم جار بووبو
كە یوسف ﷺ خەونی ئەو ھاوھلەیی بەندیخانەیی تەعبیر دەکات،
کەواتە: دەبی چاکەکارییەكە شتێکی دیکە بێ، جیا لە تەعبیر کردنی
خەونەکان، ئەویش وا پێدەچێ مەبەست پێی: ڕووی خۆش، قسەیی خۆش،
ڕەحم و بەزەیی، ھاوکاریی بۆ ھاوھلەکانی بەندیخانەیی، لەگەڵ دا
بەپێزبوونیان، بەدەمەو چوونیان، کە بیگومان بابای گیراو لە کونجی
بەندیخانە بەندکراودا، ھەموو جۆرە چاکەییەکی لەلا بە قیمەتە، ئەگەر
ڕوویکی خۆشە، ئەگەر قسەییەکی خۆشە، ئەگەر ھاندانیكە، ئەگەر
مەعنەویات بەرزکردنەوھێكە، ئەگەر سلاو لێکردنیکی گەرم و گۆرە،
ئەگەر ھاوکاریی کردنیکی بچووکیشە، ئەگەر پێدانی شتێکی ماددیە،
یاخود ھاوکاریی کردنیکی مەعنەوییە .

یوسف ﷺ ییش کە دوو ھاوھلەكە دەلێن: ﴿ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴾،
بیگومان ئێمە تۆ لە ڕیزی چاکەکاراندا دەبینن، دیارە ھەر زۆر زۆر چاکەکار
بوو لە ھەموو ڕوویكەو، لە بواری ماددی و مەعنەویی دا، ھەرچی لە دەستی
ھاتو لە چاکە کردن لەگەڵ دەورووبەرەكەیی خۆیدا، کردوویەتی، بە شێوھێك
كە ئەو سێفەتەیی ھێندە تێدا تۆخ بۆتەو، چۆتە ڕیزو قوولایی
چاکەکارانەو .

مەسەلەی دووهم : دُنیا کردنەوهی یوسف عليه السلام بۆیان، کە بەر لە هاتنی خواردنەکەیان، کە پوژانە بۆیان دیارییکراوە، تەعبیری خەونەکانیان بۆ دەکات، خۆ ناساندنی پێیان، وەک خوا پەڕستیکی شوێنکەتووی پێبازی خوا بەیەکگرانەیی باب و باپیرانی خۆی: ئیبراھیم و ئیسحاق و یەعقوب :

وہک خوا دەفەر موی: ﴿ قَالَ لَا يَأْتِيَكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِيهِ إِلَّا نَبَأُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ذَلِكَمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ۝ ۳۷ وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ مَا كَانَتْ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ذَٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ۝ ۳۸ ﴾

شیکردنەوهی نەم دوو نایەتە بەپێزە لە هەشت بڕگەدا :

(۱) - ﴿ قَالَ لَا يَأْتِيَكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِيهِ ﴾، یوسف گوتی: خواردنێک کە وەک بژیو بۆتان دانراوە، کاتیکی دیارییکراوی هەیە، بۆتان نایەت .

(۲) - ﴿ إِلَّا نَبَأُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ﴾، مەگەر بەرلەوهی ئەو خواردنە دیاریی گراوە، ئەو کاتە دیاریی گراوەی خویدا، کە پوژانە بۆتان دێ، بۆتان بێ، من هەوال و سەرەنجام و تەعبیری خەونەگەتانم بە ئێوە راگەیاندووە .

کە دەئێ: ﴿ طَعَامٌ تُرْزَقَانِيهِ ﴾، دەئێ: خواردنێک کە وەک بژیو بۆتان دانراوە، بەرلەوهی ئەو بۆتان بێ، من تەعبیری خەونەگەتان بۆ دەگەم، دەئێ: (جَعَلَ لَهُمَا وَقْتاً مَعْلُوماً، وَقْتَ إِحْضَارِ طَعَامِ الْمَسَاجِينِ)، کاتیکی دیارییکراوی بۆ دانان، ئەویش کاتی ئامادەکردنی خواردنی بەندییەکان،

زیندانییەکان، یانی: بەرلەووی خواردنەگەتان بۆ بێ، من مانای خەونەگەتانم
پێ گوتوون، خاترجەم بن و دلنیابن .

(۳) - ﴿ذَلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِ رَبِّي﴾، یوسف عليه السلام زۆر لیژانانەو کارامانە

دەیهوئ : ھەم خووی بەوان بناسیئو، ھەم پێشینانی خویشی بەوان
بناسیئو، ھەم بەرنامەو پێبازی خویشی بەوان بناسیئو، بۆ ئەووی زیاتر
متمانە ی پێ بکەن و، باش گوئی بۆ بگرن، ئەک ھەر بۆ تەعبیری
خەونەگەیان، بەلکو بۆ ئەو پەیامەش گە دەیهوئ پێیان ڕابگەین، وەك
پێغەمبەرێکی خوا، گە دیارە بەندەگانی خوا، بە تایبەت پێغەمبەرانی خوا
صەلات و سەلامی خویان لەسەر بێ، ھەر ھەل و دەر فەتیک دەقۆزنەو بۆ
گەیانندی پەیامی خوا، ڕوون گردنەووی بەرنامەو پێبازی خویشان بۆ
خەلک، بۆیە دەلێ: ﴿ذَلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِ رَبِّي﴾، ئا ئەوەتان، واتە: ئەم زانیانی
تەعبیری ئەو خەونەتان، ئەو گە من مانا و سەرەنجای خەونەگەتان بە
ئێو دەلێم، بەشیکە لەووی گە پەروردگارم فیئری کردووم، بۆیان ڕوون
دەگاتەو گە چۆن مانای خەونەگان دەزانێ؟ دەلێ: پەروردگارم فیئری
کردووم، گە بە زانیاری تایبەتی خواپەو، وەك وەحیی و ئیلاھامیکی خوایی
بە منی ڕاگەیانندووە .

گەواتە: وەك پێشتر باسم کرد: ئەووی گە زۆربەیی تەفسیرەگان
گوتووینانەو، تییدا گەوتوونە گێشەو مشتوو مەرھو، ئەو دوو مانایە ھێ
کامیان لەگەڵ ڕوالتی ئایەتەکانیش دا ناگونجین :

۱- یەگەمیان ئەوویە: ھەر خواردنیکتان بۆ بێ، پێش ھاتنی، ھەوالتان
پێدەدەم، گە چییەو چۆنە ؟

۲- دوو مەیان ئەوویە: ھەر خواردنیکتان لە خەوندا، بووبی و خەونی پێو
ببینن، من لە گاتی بیدارییدا ھەوالتان پێدەدەم، گە لە خەوندا واتان
بینیو، یان ئەووی گە لە خەوندا بینیوتانە، ماناکە ی ئاویە .

لە راستییدا ئەو دوو واتا و لیکدانەوویە، ھێچیان لەگەڵ سیاقی
ئایەتەگان و ڕوالتی ئایەتەگاندا ناگونجین .

ئنجاکە دەئێ: **(بِتَأْوِيلِهِ)**، (آي: المنام، أو المرئي)، واتە: تەئویلی خەوهگەتان، یاخود بێنراوهگەتان، واتە: وشە (منام)، یان (مرئي)، لێرەدا پەچاو کراوە، بۆیە پەناوی نێرینە (منکر) بۆ بەکارهاتووە، ئەک وشە (رؤیا)، تاکو پەناوی مێینە (واتە: مێینە مەجازیی) بۆ بەکاربێ، دیارە ھەر گام لە :

أ- (منام)، یانی: خەو، نووستن .

ب- (مرئي)، واتە: لە خەودا بێنراو.

ھەردووگیان بێژەبەگن، لە ڕووی زمانی عەرەبییەو بە (المنکر المجازی) دادەنرێن، بۆیە پەناوی نێرینە، بەکارھێنراوە: **(بِتَأْوِيلِهِ)**، (آي: بتأويل المنام، أو بتأويل المرئي)، واتە: ئەو خواردنە کە عادیات وایە لە کاتیکی دیاریکراودا بۆتان بێ، بەرلەوێ خواردنەگەتان بۆ بێ، من مانای خەونەگەتان و سەرمنجای خەونەگەتانم بە ئێو گوتووە .

ئنجاکە دەئێ: **(ذَلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِ رَبِّيَ)**، وەک پێشتر باسمان کرد، واتە: من تەنیا ئەوەندەش نازانم، بەئێکو زانیاری دیکەش پەروردگارم فیڤری کردووم، ئەو تەنیا بەشێکە لەو زانیارییە، **(ذَلِكُمَا مِمَّا)**، چونکە ئەو (م)ی سەر (مما) (م)و لە (ما) دا دەمخ کراوە بۆ (تبعيض)ە، واتە: بەشێکە لەو زانیارییە کە پەروردگارم فیڤری کردووم، زانیارییەکانی دیکەش، ئیمان و عەقیدە ڕاست و دروست بوو، زانیاری بە شەرعیەت و ھەڵال و ھەرام، زانیاری بە بەڕێوھەردنی گۆمەلگا، کاروباری ئابووری، ھەموو ئەو شتانە دیکە بوون، کە دوایی لە ژبانی (یوسف)دا، بەرجەستە بوون .

٤- **(إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ)**، بێگومان

من دەستبەرداری ڕێزای گۆمەلە خەلکێک بووم، کە ڕوایان بە خوا نیە و بە دواڕۆژیش، ئەوان بێپروان، لێرەدا یوسف **(عليه السلام)** زۆر لێزانانە و مستایانە، ویستوویەتی لە پەناي تەعبیری خەونەکانیاندا، ھەم خۆیان پێ

بناسین، هەم بانگیشیان بکات بۆ خوا بە یەگەرتن، چونکە دیارە ئەوانە ئەهلی شیرک و، هاوبەش بۆ خوا دانەر بوون .

وشە (مَلَّة) یش، هەر بە مانای (دین) دی، واتە: بەرنامەی ژیان، رێباز، ئەوەندە هەیە (مَلَّة) ، پال دەدرێتە لای بەشەر، بەلام (دین) پال دەدرێتە لای خوا،

دەگوتری: ﴿دین الله﴾، بەلام دەگوتری: (ملّة محمد)، یان ﴿مَلَّةِ اِبْرَهیم﴾ .

وشە (ترک)، کە دەلی: ﴿اِنِّی تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ﴾، واتە: وازەینان لە شتێک، وازەینان، دوو واتای هەن :

١- یان ئەوەی لەسەری بوو، وازی لێهێناوه، کە بە تەئکید لێردا مەبەست ئەوە نیە، چونکە یوسف عليه السلام پێشتریش لەسەر ئەو رێبازی بێ بروایی و کوفرو شیرکە هەر نەبوو .

٢- مانای دووهمی ئەوەیە کە وێرای ئەوەی دەتوانی وەریبگری، ئێهەمالی بکات و وازی لێبێنی و وەرنهگری، کە دیارە مەبەستی پشنگوی خست و وازلێهێنانی بوو، لە رێبازی میسرپیەکان، کە بت پەرست بوون و بە رۆژی دوایش بێبروا بوون .

(٥) - ﴿وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي اِبْرَاهِيمَ وَاسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ﴾، شوین رێباز و بەرنامەی باوانی خۆم، باب و باپیرانی خۆم کە وتوو: ئیبراھیم و ئیساحاق و یەعقوب، سەلالت و سەلامی خوایان لەسەر بێ، کە وەك زانیان دەلێن: (حَصَلَ لَهُ الشَّرْفُ الْعِظَامِي مَعَ الشَّرْفِ الْعِصَامِي)، واتە: هەم لە ڕووی نەسەب و ڕەجەلەکەو، خاوەن شەرف و پێگە بوو، هەم لە ڕووی ئەوەوە کە خۆشی خاوەن کەسایەتیەکی بەرزو ناوازه بوو، کەواتە: خۆیان پێ دەناسین، کە ئەو پیاویکی لە میژینه و خاوەن ڕەشەیه لە خوا پەرستییدا، پێشینی چاکیشی هەن .

(٦) - ﴿مَا كَانَتْ لَنَا اَنْ نُشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ﴾، بۆمان نیە هیچ شتێک بکەین بە هاوبەش بۆ خوا .

هەڵبەتە لێردەدا ئەم تەعبیرە: (أَبْلَغُ صِغَةٍ لِلْمُبَالَغَةِ فِي انْتِفَاءِ الْوَصْفِ)،
صیغەیەکی ئەو پەڕی مانایەکی دەگەیەنێ، لەویدا کە ئەوێ وەسف
دەکری، ئەو وەسفە بە هیچ شیوێەک قبوول ناکات، واتە: بە هیچ
شیوێەک لە ئێمە ناوەشیتهوه کە هاوبەش بۆ خوا دابنێین، هیچ جووره
هاوبەشییەک .

(۷) - ﴿ذَٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ﴾، ئا ئەوێش لە بەخششی

خوایە، لەسەر ئێمەو لەسەر خەڵک، واتە: بەخششی خوا هەر ئەوێندەش
نیە، ئەم (من) هەش، بۆ بەشکردن (تبعيض)، یانی: ئەو بەخششی خوایە
لەسەر ئێمەو لەسەر خەڵکیش، پەخساندنێ پێغەمبەراییەتیو وەحییو،
ئەو کە خوا ﷻ بەرنامەی تایبەتی خوێ بنێری، بەلکو گەرترین
بەخششی خوایە، بەلکو بەخششی پەهای خوا لە ژبانی بەشەردا، بریتییە
لە وەحیو پێغەمبەراییەتی، چونکە هەموو نێعمەتو بەخششەکانی دیکە،
لە سایەی ئەو نێعمەتو بەخششەدا، ئێنسان لێیان بەهرەمەند دەبن، بەلام
مرۆف ئەگەر هەموو نێعمەتەکانی دیکە هەبن: نێعمەتی لەش ساغیی،
دەستەلات، سەرودتو سامان، چیوچی، ئەگەر نێعمەتی هیدایەتی خوای
نەبێو، نێعمەتی شوێنکەوتنی بەرنامەی خوای نەبێ، کە ئەویش تەنیا لە
پێی پێغەمبەرانیو (عليهم الصلاة والسلام)و، لە پێی وەحییو خواو
دەزانرێ، ئەو کاتە لەسەر هەموو نێعمەتەکانی دیکە قەرزەر دەبێتەوهو
لێیان بەهرەمەند نابێ .

(۸) - ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ﴾، بەلام زۆربەی خەڵکی سوپاس

ناکەن، واتە: سوپاسگوزار نین بۆ خوا، قەدری نێعمەتەکانی خوا نازانن،
واتە: زۆربەی خەڵکی ئەو چاکەیی خۆ کە پێغەمبەراییەتیو وەحییە،
وەریناگرن، چونکە شوکری نێعمەتی خوا ئەوێە کە تۆ نێعمەتەکە لە خوا
وەرگیریو، لە پەزماەندیی خوادا بەکاری بێنی .

مهسه له ی سییه م : وتووێژی یوسف علیه السلام له گهل دوو هاوه له کهیدا، واته :
دوو هاوه له که ی به ندیخانه ی، له باره ی خوا به یه کگرتن و هاوبهش بو
خوا دانانه وه، راگه یاندنی ئهو راستییه که (شیرکنا، بیرو که یه کی
بووشی بئ بنه مایه، چونکه ههر خوا بریار به دهست و همه کاره ی
بوونه، بویه پویسته بهس ئه ویش بیه رستری و به ندایه تی بۆ بکری :

وهك خوا فهرموویه تی: ﴿يَصْحَجِي السَّجْنِ ۚ أَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمْ
اللَّهُ الْوَحْدُ الْقَهَّارُ ﴿٣٦﴾ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءُ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ
وَأَبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا
إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾﴾

تووێژینه وه ی نه م دوو ئایه ته له ههشت بر گه دا :

(۱) - سه رهتا یوسف علیه السلام دوو هاوه له زیندانیه که ی ده دویت و ده لی :

﴿يَصْحَجِي السَّجْنِ﴾، ئه ی دوو هاوه له که ی به ندیخانه م! واته : ئه ی ئهو
دوو که سه ی که له گهل مندا پی که وه له به ندیخانه ی، زانیان ده لی : شتیکی
ناشکرا و پوونیشه : زۆر جار هاو پیشه ی، هاومه شره بی، هاوه لی تی له شتی که دا،
له ئیشی که دا، له شوینی که دا، هاو ده ردی و هاو چارهنووسی، جیگای په یوه ندی
خرمایه تی و ره چه له ک ده گری ته وه، به لکو جاری وا هه یه به هی رتریشه،
هه ره وه ک گو تراوه : (براش ده بی برادر بئ)، جاری وا هه یه دراوسییه ک، یان
هاوه لی ک له خرمی ک، له که سی ک، که له رووی خوین و گوشت و ره چه له که وه،
زۆر له تۆ نیزیکه، باشت ر که لی نت بۆ ده گری، مادام هاو کارتر بئ و دلسۆزتر
بئ و چاکتر بئ .

دىيارە دۆستى رۇژى تەنگانەو مىحنەت، جىايە لە ھى كاتى فەرحانىي و ئىسپراحت، ھىچ گومانى تىدا نىە ئەوانەى لە تەنگانەيەك دا، لە دەروويەكدا، لە نارەحەتییەكدا، پىك ئاشنا دەبن، ئەو پەيوەندىيەى لە نىوانىاندا دروست دەبى، جىايە لەو پەيوەندىيە سادەيەى كە لە حالەتى ئاسايى دا دروست دەبى .

۲) - پىشى بانگيان دەكات : ﴿أَرْبَابٌ مُّتَفَرِّقُونَ خَيْرَ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ

الْقَهَّارُ﴾، ئايا چەند خاومەن (پەرورەدگار، سەرپەرشتىار، مشوورخۆر) يكى جۇراوجۇرو جىاوازو پرشو بلاو، باشتەن، بىەرستەن و بەندايەتيان بۇ بىرى، ياخود خواى تاكى مل پى كەچكەر؟

ھەلبەتە يوسوف عليه السلام كە بەو شىوہيە دوو ھاوہلە زىندانىيەكەى دەدوئىن، لەبەر ئەوە بوو كە كۆمەلگەى مىسر، كۆمەلگەيەكى ھاوبەش بۇ خاوانەر بوو، مېژوو نووسان دەلئىن: زياتر لە سى (۳۰) پەرستراو و پەرورەدگارىان ھەبوو، ئەوہى لە ھەموويان گەورەتر، پىيان گوتەو: (ئامون رەع)، كە ئەو گەورەترينيان بوو، ھەر و ھا ھەر كامىك لە: (أوزوريس، أوزيريس، ھوروس)، ئەو سىيانەش ھەر گەورە بوون، وردە پەرستراوى دىكەشيان زۇر بوون، ھەتا ژمارەيان گەشتۆتە سى (۳۰) دانە !

ئىنجا لىرەدا كە دەفەرەموى: ﴿أَرْبَابٌ مُّتَفَرِّقُونَ خَيْرَ﴾، ئەم وشەى (خىر)، زانايان دوو واتايان بۇ لىكدانەوہ :

يەك : ئايا چەند سەرپەرشتىار و پەرورەدگار يك باشتەن بۇ مرۇف ، سەرپەرشتىي بىكەن و، روويان تىبىكات و، بيانپەرستى و بەندايەتيان بۇ بىكات، ياخود يەك، كە ئەو بىش برىتيە لە خواى تاكى مل پى كەچكەر و بالادەست ؟
دو: ئايا بىروا بوون بە چەند پەرورەدگار يك لە عەقلىدا زاتەر، عەقلى زياتر پەسەندى دەكات، ياخود يەك خوا، كە برىتيە لە خواى تاكو پاك و بى وىتەو بى ھاوہل .

واتە: وشەى (خَیْر) یان لەسەر ئەسلى واتایەگەى خۆیەتى، واتە: باشتەرەو چاگترە، یاخود (خَیْر)، واتە: لە ڕووی عەقڵەو، عەقل زیاتر پەسەندى دەکات و زالى دەکات، کامیان زیاتر بە عەقڵەو دەنووسى؟ گەواتە: (خیر) یان بۆ (تفضیل)، واتە: باشتەر، یاخود (خیر)، واتە: زیاتر دەچیتە عەقڵەو، لە ڕووی لۆژیکەو، پەسەندترە ؟

۲- ﴿ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءَ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ ﴾،

ئەجا یوسف ﷺ یەكسەر لە نیشانه دەدا، داوی ئەوێ ئەو پرسیارە ورووژینەرەیان لێدەکات: گە ئایا ئینسان ڕوو بکاتە یەك پەرەمردگاری راستەقینە، گە خوايە ﷻ باشتەر، یان گۆمەلێك پەرەمردگاری هەبن گە هەر کامیکیان مەشرەبێكە؟ هەلبەتە ئەو پەرەمردگارە گە پەرستراون، ئەو پەرستراوانە، هیچ نەبوون، وەك داوی یوسف دەفەرموی: ئەوانە هەر ناو، بەلام هەر کامیک لەوانە (سادن)ی هەبوو، خزمەتچیەگی هەبوو، وەك چۆن ئیستا زۆر لەو گۆڕو پیرو چاگانەى گە خەلك دەچى بۆ سەردانیان، بە داخەو تووشى جۆریك لە (شیرك) دەبن بە هۆیانەو: لێیان دەپارێتەو، داوی شیفايان لێدەكەن، داواکاری جۆراوجۆریان لێدەكەن، هەر کامیک لەو گۆڕو پیرو چاگانە، خزمەتچیەگی هەیه، گەسێك هەیه سەرپەرشتی دەکات، ئیستاش هەر (سادن)ی پێ دەلێن بە عەرەبى، (سدنة) گۆی (سادن)، گە گاتی خۆى سەرپەرشتی ئەو بتانەیان کردو، (كهنه)ش گۆی (كاهن)، ئەوانیش هەر جۆریك لە پەيوەندیان هەبوو بە بت و سەنەمەگانەو، بە ناوی ئەوانەو قسەیان کردو.

ئەجا گە دەفەرموی: ﴿ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءَ سَمَّيْتُمُوهَا

أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ ﴾، واتە: ئیو هەج ناپەرستن، جگە لە چەند ناویك، گە خۆتان و بابو باپیرانتان ئەو ناوانەتان هەلداو لەو شتانە، واتە: ئەو شتانە وەك پەرستراویتی و پەرەمردگاریتی، هەج بوونیكى واقعیى و دەرەکییان

نیه، تەنیا لە وەھم و خەيالى ئیوھدا بوونیان ھەیه، ئیوھش لاسایى کردنەوھى
گوێرانەى پېشىنانتان گردۆتە پېشە، بە شویتکەوتنى بیرو بوچوون و
خەيال و وەھمى بابو باپیرانتان، ئیوھش ئەو شتانە دمپەرستن، کە تەنیا
ناوى پرووتن و، ھىچ نیوھرۆکیکیان نیە .

(۴) - یوسف عليه السلام زیاتر بەردەوام دەبى بۆ پووجەلکردنەوھى بیروکەى

(شیرک) و ھاوبەش بۆ خوا دانان، دەفەرموی: ﴿ مَا أَنزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ﴾،
ئەو پەرستراوانەى ئیوھ، کە تەنیا ناوى پرووتن و، نیوھرۆکیان نیە، واتە:
نیوھرۆکیک لە قەدەر ناوھکە، ئەگەرنا ئەوھ دار بوو، ئەوھ بەرد بوو،
ئەوھ ھەیکەل بوو، ئەوھ بەشەر بوو، یان وەک ئیست: ئەوھ مشکە، ئەوھ
مانگایە، ئەوھ مارە، ھەروھەا : ئەوھ ھوکمیکی خۆسەپیتە، ئەوھ حیزبیکی
بەرنامە دژ ئیسلامە، ئەوھ پزیمیکی طاغوتییە، دمپەرستری، ئەو شتانە
نیوھرۆکیکیان ھەیه، بەلام ئەو نیوھرۆکە نا کە لە وەھمى ئەوان دایە، کە
ئەوانە پەروردگار بن و، پەرستراو بن و، کاروبارى بوونیان بە دەست بى،
بۆیە دەفەرموی: ﴿ مَا أَنزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ﴾، خوا ھىچ جوړە

بەلگەيەکی لەسەر نەناردوونە خوار، (سُلْطَانٍ)، بە مانای خاوەن
دەستەلات و ھوکمران دى، بەلام لیژەدا خاوازاوھتەوھ بۆ بەلگە و دەلیل، کە
دەستەلاتى ھەیه بەسەر عەقل و دلى مرؤفدا، ئەگەر مرؤف لەگەل خۆیدا
راست بکات و لە ھەق لانەدا، وەک گوردەواریی خۆمان دەلین: (لە ھەقى ئاو
پادەوھستى)، وەک چۆن ھوکمران و سوڵتانى روالەتیی دەستەلاتى ھەیه
بەسەر خەلک و ولات (عباد و بلاد) دا، بە ھەمان شیوھ بەلگە و دەلیلش
دەستەلاتى ھەیه بەسەر عەقل و دلى مرؤفەکاندا، بۆیە ناوى لیژراوھ
سوڵتان، دەفەرموی: ئەو پەرستراوانەى ئیوھ، خوا ھىچ بەلگەى لەسەر
نەناردوونە خوار .

کەواتە: ئیمان و عەقیدە دەبى لەلایەن خاوەنى بوونەومرەوھ دابنری و
بەلگەى خواى پەروردگارى لەسەربى، ئەگەرنا بە پوچ لە قەلەم دەدرى،
چونکە ئیمان و عەقیدە، بریتىە لە مامەلە کردن لەگەل خاوەنى بووندا،

کە ئەویش پەنھان و نادیارە، ئنجای نادیار و پەنھانیش، تۆ نازانی چۆن مامەڵە لەگەڵدا بکە، مەگەر ئەو خاوەنە ی پیت بلی، کە خواوە ﷻ، مەگەر خوا خۆیت پێ بناسی، ئەگەرنا تۆ لە خۆوە ناتوانی بلی: ئاواوە و ئەوە سێفەتیەتی و ئەوە ناویەتی، دەبێ بەو شیوەیە مامەڵە لەگەڵدا بکری، بپەرستری و بەندایەتی بۆ بکری .

۵ - ئنجای دەفەر موی: ﴿إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ﴾، (حُكْم)، لیڕەدا یان بە مانای یاسادانانە لە بواری عەقیدە و عیبادەت و هەڵسوکەوتەکان دا، کە حوکم و یاسادانان تەنیا مافی خواوە .

یاخود (حُكْم) ماناکە ی گشتییە، هەم یاسادانان دەگریتەو، هەم تەصەرووف لە بووندا دەگریتەو، واتە: (حُكْم)، لیڕەدا دەگونجی هەم مەبەست پێی حوکمی تەشریعی بێ، هەم حوکمی تەکوینی، حوکمی تەشریعی ئەوەیە: کە خوا ﷻ دایەنی لە شەریعەتی خۆیدا، بەلام دوایی مەرقەکان بە ئیرادە ی خۆیان کاری پێ دەگەن، یان کاری پێ ناکەن، بەلام حوکمی تەکوینی ئەوەیە: کە خوا لە بووندا دایناوە، مەرق و غەیری مەرقیش و هەموو دروستکراوەکان، چار ناچار ملکەچن بۆ حوکم و بپاری تەکوینی خۆی بالادەست .

﴿إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ﴾، دیارە (إِنْ) لیڕەدا (إِنْ) ی (نافیة)یە، یانی: (ما الحكم إلا لله)، یانی: حوکم و تەصەرووف کردن لە بووندا، لە ژبانی مەرقیش دا، لە بەشە ئازاد و ئیرادیەکی دا، (کە مەبەست پێی حوکمی تەشریعی: دانانی حەلال و حەرام و یاساگانی رێکخستنی ژبانی تاک و خێزان و کۆمەڵگایە)، تەنیا هی خواوە، واتە: بێجگە لە خوا هیچ کەسی دیکە دەست وەرناداتە کاروباری بوون، هیچ کەسی دیکە هیچی بە دەست نیە، نە هیچ دروست دەکات، نە هیچ شتێک لە حالیکەو بۆ حالیکێ دیکە دەگۆڕی، جگە لە خوا هیچ کەس نە کاروباری وەدیھێنای بە دەستە، نە کاروباری بەرپەرستری بوونی بە دەستە، واتە: خوا هیچ ھاوێشی نین.

(۶) - بۆیەش ﴿أَمَرَ آلَا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾، فەرمانیشی کردووە کە جگە لەو نەپەرستن، واتە: مادام وەك بەدیھێنان (تکوین) ھەر خوا ﷻ ھەمەکارە بوونە، پێویستە لە ژبانی ئیوھشدا، تەنیا خوا پەرستراو و بەندایەتیی بۆ کراو بێ، مادام خوا ﷻ بە تەنیا ھەمەکارە کەون و کائینات بێ، کەواتە: پێویستە تەنیا ئەویش بپەرستێ: ﴿أَمَرَ آلَا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾، فەرمانی کردووە کە جگە لەوی نەپەرستن .

(۷) - ﴿ذَلِكَ الَّذِي أَلْقَيْتُمْ﴾، ئا ئەو (کە تەنیا خوا بەندایەتیی بۆ بکری، سەرەتا تەنیا خوا بە بەدیھێنەر و پەرورەدگار و خواونی بوون بزانی، پاشان ھەر بەندایەتیی بۆ وی بکە)، ئا ئەو ئایین و بەرنامەی رێک و راست و چەسپاو، یاخود ئایین و بەرنامەیەك کە راگری کاروباری دنیا و دواڕۆژی ئیوھ .

(الْقِيَم: أي الثابت)، نەگۆڕ چەسپاو .

یاخود (المَقُومَ لأمور معاشهم و معادهم)، یانی: راگری کاروباری ژیان و گوزەرانی دنیا، دواڕۆژیستان .

(۸) - ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾، بەلام زۆربەی خەلکی نازان، ھەڵبەتە ئێرەدا کە دەفەرموئ: زۆربەی خەلکی نازان، ھەرچەندە بە گشتی فەرموویەتی، زۆربەی خەلکی نازان، بەلام بە پێی سیاق بۆمان دەرەگەوئ کە زیاتر مەبەستی خەلکی میسر بوو، واتە: ئەو خەلکە میسر، زۆربەی ھەرە زۆریان نازان، واتە: ئەو راستییە نازان، بەشیکیشیان دیارە دەیزان، بەلام بەزمو بازاری فیرعەونانە و خۆسەپێنانەیان لئ تیکدەچی، ئەگەر بێتو بەندایەتیی بۆ خوا بکەنە بەرنامەی ژانیان، چونکە بە پێی بەندایەتیی بۆ خوا، مرقەکان ھەموویان یەگسان دەبنەو، بەلام لە سایە (شیرك) و پەرستنی (طاغوت) و فیرعەونەکاندا، چینیایەتیی و بەرزیی و نزمیی و ئیتمیازی ناشەرعیی پەیدا دەبێ، کەچی لە سایە خوا بە یەگرتن و تەنیا خوا پەرستندا: یەگسانی و ئازادی و وەك یەك بوون،

پەیدادەبێ، بۆیە هەمیشە فیرعە ونەگان و خۆ بە پەرستراو و پەروردگار زانەگان، دوژمنی سەر سەختی پێغەمبەرەکان (علیهم الصلاة والسلام) بوون، چونکە ئەگەر پەیام و بەرنامەی پێغەمبەرەکان بچەسپێ، ئەوان ئەو بەزمو بازارمیان لێ تیکدەچێ، خەڵک ئەو کاتە ھۆشیار دەبێتەو دەوێ: فیرعەون! نەمرود! قاروون! فالان! فالان! تۆش وەک من مرۆفی و ھەموومان بەندە ی خواین، خوا بە یەگگرتن ئاوا بانگی ئازادیی بە گوێی خەڵکدا دەدات، خەڵک حورمەت و پێز و گەرامەتی خۆی دەزانێ، بەلام شیرک و بت پەرستی، بەرزایی و نزمیی چینیایەتی پەیدا دەکات: ئەوانە چینی سیاسیین، ئەو بنەمالە، ئەو عەشیرتە، ئەو حیزبە، ئەو شەخسە، بەرزترەو دەبێ تەقدیس بکری، بەلام لە سایە ی خوا بەیەگگرتن (توحید)دا: بە پیرۆز گیرا (مُقَدَّس)و، بە پاک گیرا، تەنیا خوا، بە ھەڵ تەنیا خوا، بەلام مرۆفەگان ھەموویان ھەڵەکارن، ھەمووشیان یەگسانن، مەگەر کەسیک مرۆفەگان لە نیوان خۆیاندا، پێزێکی زیادە ی لێ بنێن و بیکەنە بەرپرسی خۆیانو، پێش خۆیان ی بدەن، خۆیان دەستەلاتی یی بدەن، ئەگەرنا لە ئەسڵدا مرۆفەگان ھەموویان یەگسانن .

لێردا ئەم فەرماشتە ی پێغەمبەر ﷺ دێنین کە دەفەرموی: {مَنْ جَعَلَ الْهُمُومَ هَمًّا وَاحِدًا هَمَّ الْمَعَادِ، كَفَاهُ اللَّهُ هَمَّ دُنْيَاهُ، وَمَنْ تَشَعَّبَتْ بِهِ الْهُمُومُ فِي أَحْوَالِ الدُّنْيَا لَمْ يُبَالِ اللَّهُ فِي أَيِّ أَوْدِيَّتِهِ هَلَكَ}، {أَخْرَجَهُ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ بَرَقْم: (۳۴۳۱۳)، وَابْنُ مَاجَهَ بَرَقْم: (۲۵۷)، وَحَسَنَةُ الْأَلْبَانِي}.

واتە: ھەر کەسیک ھەموو جێی بایەخ پێدان و خەمەکانی خۆی کردنە یەک خەم، (یەک چەقی بایەخ پێدان) خەمی دواپوژی، خوا ﷻ خەمی دنیا ی لە گۆل دەخات، ھەر کەسیک لە کاروباری دنیا دا خەم و جێی بایە پێدانەکانی جوړا و جوړبن پرش و بلاوین، خوا ﷻ بایەخی یی نادات، لە گام لەو دۆل و شیوانە ی دنیا دا دەفەوتی .

ئێمە خوا پشتیوان بێ لە گاتی تەفسیرکردنی ئایەتی ژمارە (۱۰۶) ی

ئەم سوورەتەدا، کە خوا دەفەرموی: ﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ

مُشْرِكُونَ ﴿۱۶﴾ ، زۆربەیان بپروا بە خوا ناهێنن، مەگەر هاوبەش بۆ خوا دانەر بن، لەوێدا باسیکی تایبەت لەبارەی شیرکەووە دەکەین، بۆیە لێرەدا بەوێندە وازی لێدێتین .

مەسەلەی چوارەم : لێکدانەوهی یوسف بۆ خەونەکانیان، واتە: خەونی دوو هاوێڵە زیندانییەکی، کە یەكەمیان دەربازی دەبێتو، دەگەرێتەوه سەر پیشەیی پێشووی، شەراب دەداتەوه گەورەکی خۆی، ئەوی دیکەشیان لە سێدارە دەدرێت و بۆلەندە گۆشتی سەر و گۆیلاکی دەخۆن :

دوای ئەوهی یوسف عليه السلام ئەوهی کە زۆر بە لایەوه گرنگ بوو، کە گەیانندی پەيامی خوايه، بەوانی راگەیانند، ئنجا دێتە سەر حېبەجیکردنی ئەو بەئێنەي کە پێشتر پێیدان و گوتی: بەرلەوهی ژەمه خواردنی پۆژانە کە بۆتان دیاریکراوه، بۆتان بێ، من مانای خەونەگانتان بۆ لێک دەدەمەوه، دیارە دوای ئەوهی کە خۆی پێناساندن و، بەرنامەو رێبازی خۆی پێ ئاشنا کردن و، بۆی باسی حەقانیەتی خوا بە یەگگرتن و پووجهایی (شیرک)کردن، ئنجا دێتەوه سەر باسی وەلامدانەوهی پرسیارەکی ئەوان و، تەعبیرکردنی خەونەکانیان، دەفەر مـوئ: ﴿يَصْحَجِي السَّجَنَ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤١﴾﴾ .

شیکردنەوهی نەم نایەتە موباپەکە لە چوار بڕگەدا:

(۱) - ﴿يَصْحَجِي السَّجَنَ﴾، یوسف جاریکی دیکە بانگیان دەکاتەوه، کە دیارە لە تەنیشتی، بەلام ئەوه جوړیکە لە دلخۆشکردن و لاواندنەوه (ملاطفة) و نەرمیی لەگەڵ نواندن، وەك پێشتر گوتمان: لەبەر ئەوهی لەو کاتەدا هاوچارەنووس بوون و هاودەرد بوون، هەموویان لە بەندیخانە بوون، هەرچەندە یوسف عليه السلام بە ستم و بە ناهەق بەند کراوه، هێ ئەوانیش

روون نەگراوەتەووە کە چۆنە؟ گەرنەگ ئەو مەیه کە یەگێکیان دەربازی دەبێ و یەگێکیان لە سێدارە دەدرێ .

(۲) - دەلی: ئەی دوو هاوئەلە زیندانییەگەم ! یەگێکیان (دەربازی دەبێ و) مەی

بەسەر گەورەو خاوەنکە یەووە دەگێرێ ﴿يَصْحَجِي السَّجْنَ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي

رَبَّهُ خَمْرًا﴾، ئەمە کە خوا ﷻ لێردا و بە کورتیی دەگێرێتەووە، وای پێدەچێ یوسف ﷺ وەک پێ خۆش کردن و پێشەگیی هەندێ قسە ی دیکە ی بۆ کردبەن، دوا یی لە درێژە ی قسە گانیدا دەفەر موی: یەگێکتان شەراب و مە ی دەدا بە سەرپەرشتیارەگە ی خۆ ی، کە مەبەست پێ ی پادشایە، ئەو پیاوێش، دیارە پێشتر پێشەگە ی بریتی بوو لە مە یگێران و سەرپەرشتیکردنی ئەوانە ی کە ئاو و شەربەت و شەراب دابەش دەگەن لە گوێشکی پادشادا، واتە: یەگێکتان دەگەرێتەووە سەر پێشەگە ی پێش ی، کە بریتیە لە: مە ی گێران بەسەر گەورەگە یەووە .

(۳) - ﴿وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُضْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ﴾، بەلام ئەو ی دیکە،

هەلەدەواسرێ و بەلەندە لەسەری دەخۆن، هەندێک لە توێژەرەوان دەلێن: یوسف ﷺ نە یویستووە گتوپر پێیان بلێ: تۆ لە سێدارە دەدرێ ی، تۆش دەرباز دەبێ، بۆ یە بەو شیوێە گوتوو یەتی: ئەو دووانەتان یەگێکتان شەراب و مە ی دەدا بە گەورەگە ی خۆ ی، مانای وایە دەربازی دەبێ و دەچێتەووە سەر ئیش ی پێش ی، یەگێکیشتان هەلەدەواسرێ، لە سێدارە دەدرێ و، بەلەندە لە گوێشتی سەر و گوێلاکی دەخۆن .

(۴) - ﴿قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ﴾، ئەو مەسەلە یە ی ئێو لەبارە یەووە

پرسیارتان دەکرد، تەواو بوو، واتە: تەعبیری خەونەگە بەو شیوێە یە .

(تَسْتَفْتِيَانِ)، (الْإِسْتِفَاءُ: مَصْدَرُ اسْتَفْتَى إِذَا طَلَبَ الْإِفْتَاءَ، وَهُوَ: الْإِخْبَارُ بِإِزَالَةِ مُشْكِلٍ، أَوْ إِرْشَادٌ إِلَى إِزَالَةِ حَيْرَةٍ، وَفَعْلُهُ أَفْتَى مُلَازِمٌ لِلْهَمَزِ، وَالْفَتْوَى وَالْفَتَوَى وَالْفُتْيَاءُ، اسْمٌ لِلْخَبَرِ الصَّادِرِ مِنَ الْمُفْتَى).

(إستفتاء): چاۋگى (إستفتى) يە، (إستفتى، إستفتى، إستفتاء)، (إستفتى)، يانى: داۋاي فەتۋاي كرد، فەتۋا چىيە؟ برىتيە لە ھەوالدان بە لابردنى ئىشكالىك، گرئ كويىرمەك، ياخود رېنمايى و رې پېشانندان بۆ كەسك كە لە سەر سەراسىمەيى دەربازى بى، كردارى (إستفتاء)ش، برىتيە لە (أفتى)، (أفتى) يانى: فەتۋاي دا، كە ھەمىشە دەبى (ھمزە)ى لە پېشەوہ بى، ئنجا ناوہكەشى، ئەو ناوہى كە لە (أفتى)وہ دى، ھەم فەتۋاي پى دەگوترى، ھەم (فوتۋاي)ى پى دەگوترى، ھەم (فوتىاي)ى پى دەگوترى، كە ناوہ بۆ ئەو ھەوالەى لە (موفتى)يەوہ دەردەچىت، ئەو زانىارىيەى كە لە فەتۋادەروہ دەردەچى، پى دەگوترى: (فتوى، فتوى، فتيا) .

ئنجا يەكك بۆى ھەيە پىرسىار بكات، بلى: يوسف عليه السلام چۆن وا بە زەقىي بەو كابرايەى گوتوہ : دەكوژرى؟ چونكە كە دەلى: يەككتان دەربازى دەبى، دەبى لە خوڧان حالى بووبن، كامەيان سەقاو بووہ، يانى: سەرپەرشتىارى دابەشكردنى ئاوو شەراب بووہ، لە كوڧشى پاشادا، يەكسەر ئەويان لە خوڧى حالى بووہ كە ئەو دەربازى دەبى، ئەوہى دوومىيان كە دەلى: بەلام ئەو دىكەتان ھەلدەواسرى و بالئەدەكان لە گوڧتى سەرى دەخۆن، چۆن وا بە زەقىي پى گوتوہ ؟

وہلامەكەى بە بۆچوونى من ئەوہيە كە ھەق دەبى بگوترى، ئىنسان نابى لە كاتىكدا كە ھەقىكى لەلايەو، پىويستە لە كاتو شوڧنى خوڧىدا بگوترى، نابى بەيلى ئارەزوو و عاتىفە تىكەلى بىو، سەرەنجام ئەو زانىارىيە بگۆردرى، چونكە ئەوہ :

يەكەم : پىچەوانەى ئەمانەتى زانستىيەو، زانىارىي دەبى وەك خوڧى بگەيەنرى .

دووم : جوڧىكىشە لە ناپاكىي كردن لە لايەنى بەرانبەر، لايەنى بەرانبەر پىويستە بەرچاۋى پوون بكرىتەوہ .

(يوسف)يش عليه السلام ھەر ئەوہندەى پىكراوہ كە پىشى وەك گوتەم: دەگونجى زەمىنە سازىيەكى بۆ كردبى، پىشەكەيەكى گوتوہ، بۆچىش پىشى باسى

تەعبىرى خەنەكەى بۇ نەكردوون؟ ھەئبەتە ئەو ھە تەفسىرەكاندا نەمبىتو، پېشى ھەئساو بۇى باسى خواپەرستىي كرددوون، بۇى باسى رۇزى دواىي كرددوون، پاشان بۇى باسى خۇى كرددوون كە خۇى كىيە؟ دواىي بۇى باسى خوا بە يەگگرتن كرددوون بۇى باسى پوچەئىي (شېرك) كرددوون، ھەئىداو كە شېركيان لە دلو مېشك دەرىئىو، خوا بە يەگگرتيان لە دلا بچەسپىئى، چونكە ئەگەر ئىنسان بوو بە خاومنى ئىمان و عەقىدەى راستو دروستو، پەيوەست بوو بە خاى پەرەردگارەو، زانى رۇزى دواىي ھەيە، دىئاي لەلا بچووك دەبىتەو، واتە: يوسوف عليه السلام ويستووبەتى پېشى دەرېازيان بكات لە چالى شېركو كوفرو گومراىى، بۇ ئەو ھەى كە دواىي ئەو ھەوالەى پىگوتن، مادام بوونە خاومنى ئىمان و خوا بە يەگگرتن، ئەو كاتە زۇر دەرەستى مردن نابن، وەك چۇن جادووگەرەكانى كە فىرەون ھىئانى، بۇ دزايەتىي موسا عليه السلام پېشى دەيانگوت: ﴿إِن لَّنَا

لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ﴾ (۱۱۳) الأعراف، واتە: ئايا گرى و پاداشتمان دەبى ئەگەر ئىمە زالبووين ؟

پېش ئەو ھەى ئىمان بىئن، چاوپرپى تۇزە تەماعىك و زار چەور كرددو ئافەرىنكىيان دەگرد لە فىرەون، بەلام دواى ئەو ھەى كە ئىمانيان ھىئاو فىرەون ھەرەشەى لىكردن، كە نەك خەلات و بەراتيان ناداتى، بەلكو گوتى:

﴿لَأُصْلِبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ (۱۱۴) الأعراف، ھەمووتان ھەئدەواسم، ﴿وَأُصْلِبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَنَعْلَمَنَّ إِنَّا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَى﴾ (۷۱) طه، واتە: بە گلوڤكى دارخورماو ھەئئاندەواسم، دەزانن كى سزايەكەى بەھىزترەو زياترىش دەمىئىتەو !

ئەو كاتە نەك ھەر ھىچ چاوپروانىيەكان لە فىرەون نەبوو، بەلكو لە ھەرەشەو گورەشەو لە خراپترىن جۇرى كوشتنىش، كە پېشانى ئەوانى داو ھەرەشەى پى لىكردن، كە برىتى بوو لەو ھەى دەست و پىيان راستو چە

بېرى: ﴿لَأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِّنْ خَلْفٍ ثُمَّ لأُصْلِبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ (۱۱۵) الأعراف، دەست و پىي راستو چەپتان دەبرم، ھەمووتان ھەئدەواسم، بە

کوێشەو؟ بە گەلۆفکی دارخورماوە، تاگو خۆیتیان لێدەبڕی، بە ئازارەو

دەمرن، گەچی ئەوان چیان گوت ؟ ﴿ فَأَقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ

الدُّنْيَا ﴾ طە، واتە: هەرچی لە دەستت دی بیکە، تۆ هەرچی دەیکە، لەم چوارچێوەی ژيانى دنيايهەدا دەیکە !

بۆیە من پێم وایە یوسف عليه السلام زۆر حەکیمانەو، ئێزانەو، زۆر میهرەبانانە بەرلەوێ گە خەونەگەیان بۆ تەعبیر بکات، هەلساوە بۆی باسی ئیمان و تەوحید و عەقیدە کردوون، بۆ ئەوێ گە پێشی ئەوانە دەربازبن لە چالێ شیرک و کوفرو گومرایی، لە چوارچێوەی تەسکی دنیا، تاگو دوایی گە ئەو هەوالەیان پێدەدا، گە بۆ یەگەمیان تۆزێ خۆشەو تۆزێکی دیکە دەژی لەم ژيانە دنيايیهەدا، بەلام بۆ دووهمیان دیارە شتیکی زۆر ناخۆشە، بەلام ئەگەر ئیمان و عەقیدەى خوا بە یەگەرتن لە دڵ و دەروونی دا بچەسێ، دیارە ئەو کاتە مردن و مەرگی لەلا ئاسایی دەبێتەو، چونکە دەزانێ گە ژيانى دنیا شتیکی زوو تیپەپەرەو، مەزلگای دوا پۆز، شوینی تیدا نیشتهجێ بوون و ئیسراحتە .

مەسەلەى پێنجەم و گۆتایى : داواکردنى یوسف عليه السلام لەوەیان کە پێى

وابوو قوتارى دەبێ، لەو دوو هاوئەلەى، کە لەلای گەورەکەى، لەلای پادشایەکەى باسى بکات، واتە: باسى بکات کە: کابرایەک هەیه لە بەندیخانەدا، بە زۆلم گیراوە و بوختانى پیکراوە و هیچی لەسەر نیە، بەلام شەپتان لە بیرى بردهووە کە باسى یوسف عليه السلام بکات، بۆیە یوسف چەند سالیك لە بەندیخانەدا ماوەتەو :

وهك خوا فەرموو یەتێ: ﴿ وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِّنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ

رَبِّكَ فَأَنَسَّ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ، فَلَيْتَ فِي السَّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴾ ٤٢

شیکردنەوهەس نەم ئایەتە موبارەکە لە چوار بەرگەدا:

(۱) - ﴿وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِّنْهُمَا﴾، ئنجایا بەو میانای گوت : کە پێی وابوو دەرباز دەبی لەو دووانە .

لێرەدا وشەیی: (ظَنَّ)، لە: ﴿ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِّنْهُمَا﴾ دا، وەك پێشتریش باسمانکرد، لە قورئاندا جاری وایە (ظَنَّ) بە مانای ئەگەر یەکێ زāl دێ، جا بە باری بووندا، یان بە باری نەبووندا، (شك)، واتە: دوودلی، ئەوەیە کە لە نیوەراستی دابی، بە هیچ لایاندا نەبخە، نە بوونی، نە نەبوونی، بەلام (ظَنَّ)، ئەوەیە کە بە باری بووندا بێخە، یان بە باری نەبووندا، بە لایەکیاندا بێخە، بۆیە دەگووترێ: (ظَنَّ)، بریتییە لە (احتمال راجح)، یانی: ئەگەر یەکێ زāl، ئەو ئەسلی و تاکەییەتی، بەلام جاری وایە (ظَنَّ) بە پێی سیاقە کە بە مانای یەقین و عیلمیش دێ، کە لێرەدا وا پێدەچێ بە مانای زانیاری و یەقین و دلتیایی بێ، چونکە یوسف عليه السلام ئەو تەعبیری خەونە کە کردو، پێشتر گوتووویەتی: ﴿ذَلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي﴾، ئا ئەوەتان لەوەیە کە پەروردگارم فیری کردووم، کەواتە: وەحیی یان ئیلهامیکی خوازی بوو، یوسف عليه السلام زۆر بە دلتیایی: هەم خەونە کە ئەو دووانە، هەم خەونە کە یادشا تەعبیر دەکات، بەلگەو لەبەر رۆشنایی خەونە کە یادشاو بە بناغە گرتنی خەونە کە یادشا، نەخشەیهکی ئابووری پازدە سالیی دادەنێ، ئنجایا بێگومان ئەگەر دلتیا نەبووبی، ناچیت بەو شیوەیە ئەو خەونانە تەعبیر بکات .

کەواتە لێرەدا: ﴿وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِّنْهُمَا﴾، هەرچەندە بە (ظَنَّ) هەیناویەتی، بەلام لێرەدا یانی: (وقال للذي استيقن)، یاخود (قال للذي علم أَنَّهُ نَاجٍ مِّنْهُمَا)، بەو میانای فەرموو کە دلتیا بوو، یان زانی، دەرباز بوویە، لەو دووانە .

ئنجایا حیکمەتەگە ی چییە، گە نەیفەرموە: (وقال للذي إستيقن)،
یاخود (علم أنه ناج منهما) !

پێم وایە حیکمەتەگە ی ئەو هیە: گە لە بواری تەعبیری خەواندا، دەبی
مروؤ وریا بی و ئەگەری بە هەلەداچوون دابئی، هەلبەتە بۆ یوسف عليه السلام نا،
بەلام یوسف سەرمەشقە، پیغەمبەرەن سەرمەشقن بۆ خەلکی دیکە، بۆیە
هەندیک شتیان کردو، گە خەلکی دیکە بەو شیو هیە چاویان لیبکات،
پیغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم جاری وایە شتیکی کردو، مۆلەت بوو، بۆ ئەو ی ئۆممەت
چاوی لیبکات لە ئاسانگیریدا، جاری واشبوو شتیکی گە قورس بوو،
نەیکردو، نەوێک لەسەر ئۆممەتەگە ی فەرزی بی، وەک نوێژی تەراویح گە دوا ی
ئەو ی سێ شەوان لەسەر یەک کردوویەتی، شەوی چوارەم فەرموویەتی:
بۆیە نەمکرد نەوێک و لەسەرتان پیویست بی^(۱)، گەواتە: پیغەمبەرەن (عليهم
الصلاة والسلام) هەندیک شتیان فەرموو هەندیک شتیان کردو، چونکە
زانویانە دوا ی خەلک تەماشایان دەکات، ئنجایا بۆ ئەو ی خەلک بە
تەماشاکردن و پەیرەویی کردن لە یوسف، نەچی هەر لەخۆو مەسەلە ی
تەعبیری خەون لەلای خۆیەو بکات بە شتیکی یەکلاییکەرەو، بۆیە وشە ی
گومانی بەکارهێناو، ئەگەرنا بە نەسبەت خۆیەو، ئەو گومانە بە مانای
دلتیایی و زانیارییە.

ئنجایا چی پیگوت بە یەکیک لەو دووانە، گە پیی وابوو، دەرباز بوویە؟

(۲) - ﴿ اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ ﴾، لەلای پەرەردگارت، باسم بکە .

وشە ی (رب)، ئەگەر بە پەهای ی بەکار بی، تەنیا بۆ خوا بەگاردی، چونکە
تەنیا خوا پەرەردگار و مشوورخۆرو هەمەکارە ی، بەلام ئەگەر (رَبِّكَ رَبِّي،
رَبِّهٗ، رَبِّهٗ) پال بدری تەلای نادیار، یان لای دوی تراو، یان بۆ خۆت، واتە: بە
بەندار (مُقَيَّد) یی بەکار بی، ئەو بۆ غەیری خوا ی پەرەردگاریش بەگاردی،
بۆیە لیژەدا دەلی: لەلای مشوورخۆرو خاوەنەگەت، باسم بکە، (أَي: سیدک
ومالکک) گە بریتیە لە پادشا، وەک پیشتەر باسمان کرد.

(۱) وەک لە (صحيح البخاري) دا هاتو، بە ژمارە :

ئنجایا چۆنی باس بکات ؟ لێردا تەفسیلی نەدراوەت، بەلام بە سیاق و سەلیقە دیارە کە: باسی سەم لێکراوی و بە ناهەق گیراوی یوسف بکات، باسی ئەوە بکات کە ئەوە پێی تێدەچێ یوسف عليه السلام گیرابێتەو: من کاتی خۆی بەو شیوەیە بڕایەکانم لە بیرییان هاویشتووم، دوایی کاروانم هەڵگرتوووەو کردووینم بە گۆیلەو، فرۆشتووینم، دوایی بوختانم پێکراوەو بە ناهەق زیندانی کران، وادیارە ئەو باس و خواسانە کردوون بۆ دوو هاوێڵەکانی، باسی مەزڵوومیەتی خۆی کردووە، ئنجایا گوتووێت: ئەوە باس بکە لە لای پادشا .

(٣) - ﴿فَأَنسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ﴾، شەیتان باسکردنی (یوسف)ی لەلای خاوەنەگە ی لە بیر بردووە، یانی: (فأنسى الشيطان الذي نجا، أن يذكر يوسف لربه)، شەیتان لەبیر ئەوەیانی بردووە کە دەرباز بوو لە بەندیخانە، کە باسی یوسف بکات لەلای گەورەو خاوەنەگە ی .

ئەوە ئەو واتایە کە من جگە لەوەم بە دل نیە .

بەلام هەندێک لە توێژەرەوان، بەلکو زۆربەیان، واتایەکی دیکەیان بۆ لێکداوەتەو، کە من پێم وایە نەگونجاو، ئەویش ئەوەیە دەلی: (أنسى الشيطان يوسف ذكر الله تعالى)، شەیتان لە بیر (یوسف)ی بردووە کە باسی پەروردگاری خۆی بکات، یادی خۆی بەرز بکات .
بەلام بێگومان هەر یەكەمیان مەبەستە .

بە بەلگە ی ئەوە کە دوایی یوسف عليه السلام نە داوی لێبوردنی لە خوا کردووە، بلێ: خوا! لێم ببوووە کە من لە بیرم چوو لە حیاتی ئەوە یادی تۆ بکەم، داوام لەو هاوێڵە زیندانییەم کرد، کە بۆ خاوەنەگە ی خۆی باسم بکات، ئەوە باس نەکران، بەلام ئەگەر هەڵە ئەوە بووایە یوسف کردبای و لەسەری سزا درابایە، وەك هەندێ لە توێژەرەوان دەلێن! بە تەئکید داوی لێبوردنی لە خۆی پەروردگاری دەکرد، بۆ ئەو هەڵە یە کە کردووێت، ئنجایا هەر لە سوورەتی (یوسف)دا کە دوایی دەیکەین، لە ئایەتی ژمارە (٤٥)دا هاتووە: ئەو کەسە ی باسکردنی (یوسف)ی لەلای خاوەنەگە ی لەبیرچۆتەو، هاوێڵە زیندانییەگە ی

بوو، چونکە دەفەرموی: ﴿وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنْتِزَعُ

بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ﴾ یوسف، ئنجا ئەوەی کە لە دووانە دەربازی بوو، دوا چەند سالی ک وە بیری هاتەو، {واتە: (یوسف) ی وە بیر هاتەو، گوتی: من تەعبیری ئەو خەونەتان پێدەلیم، بمنتیرن، واتە: بمنتیرن بۆ لای (یوسف)، دیارە بۆی باسکردوون: کابرایەك لە بەندیخانەدا گیراوە، بە ناوی (یوسف) کۆری یەعقوب کۆری ئیسحاق کۆری ئیبراهیم، پیاویکی ئاواو ئاویە، هیندە چاکەکارە، کاتی خۆی من و هاوێلێکم دوو خەونمان بینیوون، خەونەکانی ئێمە تەعبیر کردن، من دەربازم بوو ئەوەی دیکە ئیعدام کرا، تەعبیرەگە ی راست دەرچوو، ئیستاش من بمنتیرن بۆ ئەوەی تەعبیری ئەو خەونە ی پادشاش بکات .

﴿وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ﴾، {واددکەر}، ئەسلی خۆی (وادتکر)یە، یانی: ئەو کەسە ی دەربازی بوو لە دوو کەسەکان، دوا چەند سالی ک وە بیری هاتەو، گوتی: دیارە کەسێک وە بیری دیتەو، کە لە بیری چووبیتەو، کەواتە: هاوێلە بەندیەگە ی بوو، چونکە لە بیری چۆتەو؟ ئەوەی کە وەبیری هاتۆتەو، ئەو هاوێلە ی بەندیخانە ی بوو، ئنجا دیارە ئەوەی لە بیریشی چۆتەو، هەر ئەو بوو وە لەبیری چۆتەو: باسی یوسف بکات بۆ پادشایەگە ی .

کەواتە: ئەوەی کە پروونکەرمانی واتایەگانی قورئان، بنیاتیان ناو لەسەر ئەوەی گواپە: خوا سزای (یوسف) ی داو بەهۆی ئەووە کە لە جیاتی ئەوەی باسی خوا بکات و یادی خوا بکات، هاوکاری لە خوا ی پەروردگار وەربگری، پەنای بردۆتە بەر ئەو هاوێلە زیندانییە، کە لای خاوەنەگە ی باسی بکات، لە راستیدا ئەو هیچی وانیە، چونکە جاری ھۆکار وەرگرتن (الأخذ بالأسباب) هیچ گوناھی تێدانیه، پێغەمبەر ی خاتەمیش ﷺ هەر وایکردو، پێغەمبەرانی ش هەر وایانکردو .

پاشان ئەو رپوایەتانە ی کە لەو بارە یەو هاتوون، پسپۆرانی فەرموودەناس ھەموویان دەلێن: هیچیان سەنەدیان راست نیە و بەھیزنین، ئنجا یوسف

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾ خۆ لەسەر ئەو سزای نەداوه، گە پەنای بردۆتە بەر غەیری خۆ، چونکە یوسف عليه السلام شتیکی زۆر شەرعی و پەرەیی کردووە، گە ویستووێتە دواکردن لەو برادەرە، وەك هۆکاریك بگريته‌بەر، ئەگەرنا دلی هەر بە خواوە پەيوه‌ست بووه .

ئنجā ئەوەش گە بەهۆی ئە بیرچوونەوهی ئەو هاوێله زیندانییەوه، گە بۆ خاوەنەگە یاسی یوسف بکات، چەند سالی دیکە ماوەتەوه، ئەو سزایەکی خوایی نەبووه، چونکە پیغه‌مبەران (عليهم الصلاة والسلام) گە بەلاو گرفتاریان بەسەردی، سزایە لەسەر گوناھیان، بەلکو بەرزاییە بۆ پلەکانیان، وەك لەم دەقەدا هاتووە: {عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ النَّاسِ أَشَدُّ بَلَاءً؟ قَالَ: الْأَنْبِيَاءُ، ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَلَا مَثَلَ}، {رَوَاهُ أَحْمَدُ بِرَقْم: (۱۴۹۴)، وَالتِّرْمِذِيُّ بِرَقْم: (۲۳۹۸)، وَابْنُ مَاجَهَ بِرَقْم: (۴۰۲۳)، وَابْنُ حِبَّانَ بِرَقْم: (۶۹۹)، وَالحَاكِمُ بِرَقْم: (۱۲۱)، وَقَالَ: الْأَلْبَانِيُّ حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، فِي (السَّلْسَلَةِ الصَّحِيحَةِ) بِرَقْم: (۱۴۳)} .

واتە: ئەو هاوێله خۆ لێ رازی بێ دەلی، گوتم: ئەو پیغه‌مبەری خۆ! عليه السلام گە ئە هەموو گەس تاقیکردنەوهی قورستەر، یاخود: ناپەرەتییه‌کانی گە دینە پێی، بەمەبەستی تاقیکردنەوه، زەحمەت‌ترن؟ فەرمووی: پیغه‌مبەران، دواپی پێ بە پێ (واتە: هەتا زیاتر مرۆف وەك پیغه‌مبەران بچیت، ئە ئیمان و عەقیدەو دینداری و مسوڵمانەتییدا، تاقیکردنەوه‌گەشی قورستر دەبێت) .

بەلێ ئەوهی گە ئە هەموو گەس تاقیکردنەوهی سەخت‌تر، پیغه‌مبەران، دواپی زانیان، دواپی پێ بە پێ، بۆچی تاقیکردنەوهی پیغه‌مبەران (عليهم الصلاة والسلام) سەخت‌تر؟ چونکە ئە خۆ نزیک‌ترن، تاقیکردنەوه‌گەشیان قورستر، ئەك تاقیکردنەوه‌گەشیان بریتی بن لە سزادان، لەسەر ئەوهی گە گوناھیان کردووە! بەلکو بۆ ئەوێه بۆ خەلک بێنە سەرمەشق، گە خۆراگر بن، ئنجā ئەگەر یوسف هیندە ئە سجدانە مابایەوه، نەدەبوو بە سەرمەشق بۆ ئەوانە گە بە ناحەق زیندانی دەکری، دەرچە بەندیخانەوهو دواپیش بە عیززەتەوهو بە گەرامەتەوه، بەبێ ئەوهی پەيام بەرنامە خۆیانان

لەبیر بجێ، تەنانت لە نارهتترین گاتدا ! بەلام ئیستا یوسف بوێان دەبیته
سەرمەشق، کە ئەگەر ئەو چەند سالیە لەویدا نەما بایەوه، هەر چەند
رۆژێک بووایە، نەدەبوو بە سەرمەشقی ئەوانەى کە بە ستم دەخړیتە
بەندیخانەکانەوه، خۆراگرانەو سەربەرزانهش لێی دەرەچن .

﴿۴﴾ - ﴿فَلَيْتَ فِي السَّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ﴾، ئیدی چەند سالیك لە بەندیخانەدا

مایەوه. (البضع من الثلاث إلى التسع)، پێشتریش باسمانکرد (بِضْع) لە
زمانی عەرەبیییدا لە (۳) تا (۹) دەگێتەوه، کە زۆربەیان دەلێن: یوسف
حهوت سال ماوتەوه لە بەندیخانەدا .

لەم ئایەتەش وەردەگیرئ کە کاروباری بەندیخانەکانی ئەو گاتە، زۆر
بێسەرۆبەر و ستمکارانە بووهو، ماوهی زۆر لە خەلك نەپێچراوتەوه،
ئەوتە یوسف حەوت سالان بە هەندیک رێوایەتان، پێنج سالان ماوتەوه،
هەر نەشیانزانێوه بۆچی لەوێیە، کە دیارە لە گرتوووخانەکانی ئەم
رۆژگارە ئیستاشماندا، ئەو زوڵم و ستممانە هەر هەن، بەلام بە پێی
شەریعەتی ئیسلام دەلێ: (يَنْظُرُ الْقَاضِيُ أَوَّلَ مَا يَنْظُرُ فِيهِ، كُلَّ يَوْمٍ أَمْرَ
الْمَسْجُونِ)^(۱) واتە: دادوەر یەكەمین شتێك کە هەموو رۆژی تەماشای
دەكات، کاروباری گیراوهکانە، کاروباری بەندیخانەکانە .

ئایا هەر کەسە لەسەر چی هاتووە بۆ بەندیخانە ؟ چەند بەند گراوه ؟
چەندی ماوه ؟ چی کردووە ؟ چۆنی کردووە ؟ دەبێ هەموو رۆژی یەكەمین
شتێك کە قاضی تەماشای دەكات، ئەوه بێ .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسی ھەوتەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان لە ھەوت (۷) ئایەت پێک دێ، کە شەشەمین ئالقای زنجیرە ی بەسەرھاتی یوسف عليه السلام دەگڕێتە خۆی، ئایەتەکانی: (۴۳ تا ۴۹)، کە تێیاندا باسی خەون دیتنی پادشا گراوە، بە ھەوت پەشە و لاخی قەلەوو، ھەوت گۆلە دانەوێڵەیی سەوز، کە ھەوت پەشە و لاخی لەرو، ھەوت گۆلە دانەوێڵەیی وشک، ئەو ھەوتانەیی دیکەیان خواردوون، داواشی کردووە لە قسە پۆشتوووان و راویژ پیکراوانی دەورووبەری کە ھاوئیشینی بوون، لە کۆرپو مەجلیسەگەیدا بوون، کە بۆی تەعبیر بکەن، بەلام ئەوان گوتووین: ئەم خەونانەیی تۆ لە جووری خەونانی تیکەل پیکەلن، ئیتمەش لیکدانەوێ ئەو جوورە خەونانە نازانین .

بەلام ئەو ھاوئە زیندانییەیی یوسف عليه السلام، لە دوو ھاوئەگەیی، کە قوتاری بووو دواي چەند سالی (یوسف)ی دەگەوێتەو یادی، بە پادشا دەلی: بمتیرن من تەعبیرەگەیتان بۆ دیتم، کە مەبەستی ئەو بۆو، دەچێ لە یوسف دەپرسیو لیکدانەوێ خەونەگەیان بۆ دیت .

سەرەنجام دەچیتە لای یوسف و خەونەگەیی پادشای وەك خۆی بۆ باس دەکات، ئەویش لەمیانی تەعبیرکردنی خەونەگەیی پادشادا، نەخشەگەیی ئابووری گرنگی پازدە سالیان بۆ دادەپێژێ، کە ھەوت سالی لەسەر یەك دەغل و دان رەنیو بیتنو، ئەو دانەوێڵە لە گۆلەکانیدا ھەمبار بکەن و ھەلگرن، پاشان ھەوت سالی وشکە سالیو گرانیی و قاتو قیری دین، ئتجا پێیان دەلی: کە لەو ئازووخوا و دانەوێڵە پاشەگەوت کراوە، پێویستی خۆیان دابین بکەن، پاشان سالیکی دیکە، دێ، واتە: سالی پازدەمیەم، سالیکی ھەرزانیی و قەرچانیی دەبیو لەو قەیرانە ئابووری و گرانییە پرزگاریان دەبی، بارانیان بۆ دەبارێ، تێیدا دەگەونەوێ نیو عەیش و نۆشو ژیانی خوێش .

﴿ وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضِرٍ وَأُخْرَى يَابِسَاتٍ يَأْتِيهَا الْمَلَأُ أَفْتُونٍ فِي رُءْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾ قَالُوا أَضْغَتْ أَحْلَامٌ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾ وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾ يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنبُلَاتٍ خُضِرٍ وَأُخْرَى يَابِسَاتٍ لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَابًّا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا نَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعَصِرُونَ ﴿٤٩﴾ ﴾

MediaAmeerOffice

علی بابیر / AliBapirrw

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

www.alibapir.net

پاکستان کی سب سے بڑی ویب سائٹ

علی بابیر / AliBapir

AliBapir

علی بابیر / AliBapir

AliBapir / علی بابیر

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

پاکستان کی سب سے بڑی ویب سائٹ

مانای وشە بە وشە ئایەتەکان

{پادشا گوتی: (خەونم بینی) من ھەوت ڕەشە و لاخی قەلەوم دەبینن، ھەوتی لەپرو لاواز دەیانخواردن، وە ھەوت گولە دانەویڵە سەوزو ھەوتی دیکە ی وشک، (وشکەکان سەوزەکانیان دەخوارد)، ئەی بێرپار بە دەستان و دەست ڕۆشتوو! ئەگەر خەون لێکدەدەنەو، لەبارە ی خەونەگەمەو، ھەوال و زانیارییم بدەن { ۴۳} گوتیان: (خەونەگەت لە جووری) خەونانی تیکەل پیکەل، ئیمەش لێکدانەو ی خەونانی تیکەل پیکەل نازانین { ۴۴} ئەو گەسە ی کە قوتاری بوو بوو لە دوو {ھاوئە بەندی} ەگە {ی یوسف} و، پاش چەند سالیك وەمیری ھاتەو (کە یوسف پێی گوتبوو: لە لای خاوەنەگەت باسم بکە!)، گوتی: من ھەوالی لێکدانەو ەگەیتان دەدەم، بمانێن (بۆ لای یوسف) { ۴۵} (چوو بۆ لای یوسف و گوتی:) یوسف ئەی ھەرە راستییژ! ھەوالمان بدە یە لەبارە ی (لە خەوندا دیتنی) ھەوت ڕەشە و لاخی قەلەو، کە ھەوتی لەپ دەیانخواردن، ھەوت گولە دانەویڵە سەوزو ھەوتی دیکە ی وشک، بەلکو بگەرێمەو لای خەلک بەلکو بزائن، (چۆن لەگەل ئەو خەونە ی پاشادا مامەلە بکەن؟) { ۴۶} (یوسف) گوتی: (بە گوێرە ی ئەو خەونە دەبێ بەم جوۆرە بکەن)، ھەوت سالان شیلگیرانە کشتوکالی دەغل و دان بکەن، ئنجا ھەرچی ڕەنیوتان ھینا، (دەرەوتان کرد) جگە لە گەمیک لەو ی دەبخۆن، ھەر لە گولەگەیدا ببھیڵنەو، لە ەمباراندا ھەلگیرن (باشتر دەپاریژرێ) { ۴۷} ئنجا دوا ی ئەو ھەوت (سال) ی سەخت (و وشکە سالی و بێ دەرامەت) دین، کە ھەرچی بوۆتان پێشخستوون (و پاشەگەوتتان کردو ە لە دەغل و دان لە ەمبارەکانتاندا ھەلئان گرتو ە) جگە لەو ی ھەلیدەگرن و دەپاریژن، ھەمووی دەخۆن (و تەواوی دەکەن) { ۴۸} ئنجا دوا ی ئەو، سالیك ی پەر بەرەگەت) دی، کە خەلک ھاوکاریی دەگرین، بارانیان بۆ دەبارینرێ و تییدا میو ە دەگوشن، (و ە سرگەو شەربەت و شەراب دروست دەکەن) { ۴۹} .

شیکردنەوێ هەندیك له وشەکان

(بَقَرَاتٍ): (جَمْعُ بَقْرَةٍ، الْبَقَرُ اسْمُ جَنْسٍ، وَالْبَقَرَةُ تَقَعُ عَلَى الذَّكَرِ وَالْأُنثَى)،

وشە (بقرات)، کۆی (بقرة)یە، وشە (البقر)، ناوی جینسە بۆ ڕەشە و لاخ بەگشتی، کە ھەم گا، ھەم مانگا، ھەم کەل، ھەم گامیش، ھەر چواریان دەگریتەو، وشە (بقرة)، بۆ نیرو مێ بەگاردی، وەك له سوورپەتی (الأنعام)دا، له بەرگی پێنجەمی ئەم تەفسیرەدا: (تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز) باسم کردو، له تەفسیری ئەو ئایەتەدا کە دەفەر موی: ﴿ثَمْنِيَّةٌ

أَزْوَاجٌ مِّنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ﴾، دوایی دەفەر موی:

﴿وَمِنَ الْإِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ﴾، لەویدا باسم کردو، کە نیڕە ڕەشە و لاخ (ثور)ی بۆ بەگاردی، مێیە کەشی (ثورة)ی بۆ بەگاردی، کە بە کوردیی ئێمە دەلێن: (گا) بۆ نیڕ، (مانگا) بۆ مێ، بە نەبەت کەل و گامیشیشەو دەگوتری: (جاموس) و (جاموسة) .

(سِمَانٍ): (السَّمْنُ: ضِدُّ الْهَزَالِ، يُقَالُ سَمِينٌ وَسِمَانٌ، سِمَانٌ جَمْعُ سَمِينٍ وَسَمِينَةٌ)،

(سِمْن)، واتە: قەلەویی، دژی (هزال)، واتە: لەپیی، لاوازی، دەگوتری: (سَمِينٌ وَسِمَانٌ)، یانی: وشە (سِمَان)، کە کۆیە، دەگونجی کۆی (سَمِين) بێ، واتە: ڕەشە و لاخیکێ نیڕی قەلەو، دەشگونجی کۆی (سَمِينَة) بێ، واتە: ڕەشە و لاخیکێ مێنە قەلەو، واتە: ھەم بۆ گا، ھەم بۆ مانگا، بۆ گایەکان، (سِمَان)، واتە: چەند گایەکی قەلەو، ھەروەھا دەشگونجی مەبەست پێی چەند مانگایەکی قەلەو بێ، بە کوردیی ئێمە دەلێن: ڕەشە و لاخ، ئەو کاتە نیڕو مێی دەگریتەو، وێرای گا و مانگا گامیش و کەلگامیشیش دەگریتەو .

(**عَجَافٌ**) : (جَمْعُ أَعْجَفَ وَعَجَفَاءَ)، (عِجَاف) گۆی (أَعْجَفَ)ه، بۆ ڕەشە و لاخی نیڕ
کە لە ڕو لاواز بێو، (عَجَفَاء)یش، ڕەشە و لاخی می، کە لە ڕو لاواز بێ، واتە:
گاو کە لە گامیشی لە ڕو لاوازو، مانگاو گامیشی لە ڕو لاواز .

(**سَنَبِلَتٍ**) و (سنابل) ھەردووکیان گۆی (سنبلۃ)ن، یانی: گۆل، گۆلە گەنمە،
گۆلە جۆیە، گۆلە ھەرزنە، گۆلە دارووجانە، گۆلە زوڕاتە، گۆلە مەرزمیە،
واتە: برنج، ھەموویان دەگریتەو، دەگوتری (سَنَبِلَ الرُّعُ: خَرَجَ سَنَبْلُهُ)،
(سَنَبِلَ الرُّعُ) واتە: گشتوگالە کە گۆلیدا، گۆلی دەرکرد .

(**تَعَبَّرُونَ**) : (التعبيرُ مُحْتَصٌ بتعبير الرؤيا، وَهُوَ الْعَابِرُ مِنْ ظَاهِرِهَا إِلَى
بَاطِنِهَا)، (تعبیر) تاییبەتە بە مانا لیکدانەوێ خەون، ئەویش ئەوێە کە
بابای مانا لیکدەرەوێ خەون، لە ڕوالتی خەونە کە، لە ڕوالتی ڕەمزو
ھیمايەکانەو، دەچی بۆ دیوی پەنھانیان .

(**أَضْغَتْ**) : (جَمْعُ ضِغْثٍ، وَهُوَ قَبْضَةٌ أَوْ حُرْمَةٌ مِنْ رِيحَانٍ أَوْ حَشِيشٍ أَوْ قُضْبَانٍ)،
(أَضْغَاتٍ)، گۆی (ضِغْث)ه، (ضِغْث)، بە چەپک دەگوتری، یان بە دەسک،
دەسکە ڕیحان، یان دەسکە گیا، یاخود دەسکە شوپک .

(**أَحْلَمَ**) : (جَمْعُ حُلْمٍ وَحُلْمٌ، حَلَمَ فِي نَوْمِهِ يَحْلُمُ حُلْمًا وَحُلْمًا وَحُلْمًا وَتَحَلَّمَ
وَاحْتَلَّمَ)، (أَحْلَامَ)، گۆیە، گۆی (حُلْمٌ وَحُلْمٌ وَحُلْمٌ)ه، ھەرسیکیان ھاتوون،
واتە: خەون، دەگوتری: (حَلَمَ فِي نَوْمِهِ يَحْلُمُ وَتَحَلَّمَ وَاحْتَلَّمَ) ھەموویان
بە گار ھاتوون، واتە: خەونی بینی .

(**وَأَذْكُرُ**) : (أَصْلُهُ إِذْ تَكَرُّ، وَهُوَ افْتِعَالٌ مِنَ الذِّكْرِ)، (إِذْ كَر) ڕێشەگە ی ڕیتییە لە
(إِذْ تَكَر)، کە لە (إِفْتِعَال)ه، ئەویش لە (ذکر)ه ھاتو، (ذکر)، واتە:
ھاتنەو، بیر، یادکردن .

(أُمَّةٌ): (الْمُدَّةُ الطَّوْلَةُ، لِأَنَّهَا زَمَنٌ يَنْقَرِضُ فِي مِثْلِهِ جِيلٌ، وَالْجِيلُ أُمَّةٌ)، (بَعْدُ أُمَّةٌ)،
واته: دواى چه ند سالیك، (أُمَّةٌ)، لیڕه دا، واته: ماوهیهك كاتى دریژ، چونكه
له ماوهی چه ند سالیكدا، پشتیك، جیلیك دهروا، (جیل)یش، ئۆممه تی پی
دهگوتری، بهو ئیعتیباره كه ئۆممه تیك لهو چه ند سالددا دهژی، بهو
ئیعتیباره به چه ند سالیك گوتراوه ئۆممه ت .

(الصَّدِيقُ): (أَصْلُهُ صِفَةُ مُبَالِغَةٍ مُشْتَقَّةٌ مِنَ الصِّدْقِ)، (صَدِيقٌ) له ئه سالددا
بریتییه له سیفه تیك كه زیده روپی تییدا گراوه و له (صدق) هوه هاتوه، واته:
زۆر راست بیژ، {یاخود زۆر به راست دانهر، یاخود كه سیك كه كرده وه گانی
قهه گانی وه راست دهگیڕن و به راست دهزانن، كرده وه گانی پشتگیڕیی
قهه گانی دهكهن، كه راستن} .

(دَابًّا): (الدَّابُّ: الْعَادَةُ وَالِاسْتِمْرَارُ عَلَيْهَا)، (دَابٌّ)، بریتییه له نه ریتیك كه عاده تی
پیوه گیراوه، دهوامی له سه ر بكری .

(حَصَدْتُمْ): (حَصَدْتُمْ)، واته: ره نیوتان هیئا، یانی: هه ئتانگرتو دره وتان كرد،
چونكه (أَصْلُ الْحَصْدِ: قَطْعُ الزَّرْعِ)، (حَصَدٌ)، ئه وهیه كه كشتوكال ببپردی
واته: دره و بكری .

(تُحْصِنُونَ): (أَيُّ: تُحْرِزُونَ فِي الْمَوَاضِعِ الْحَصِينَةِ الْجَارِيَةِ مَجَرَى الْحَصْنِ،
تَدَّخِرُونَ)، (تُحْصِنُونَ)، واته: لهو شوینانه دا كه وهك قه لا وان، وهك چۆن قه لا
مروفتان دهپاریژی، ئه و شوینانه ش، ئه و عه مبارانه ش كه ئازوو خه یان تییدا
هه لدهگیڕی، ئازوو خه و دهغل و دانه كه دهپاریژن، مه گهر له وهی كه
دهپاریژن، واته: پاشه كه وتی دهكهن .

(يَغَاثُ النَّاسُ): واته: خه لك بارانیان بو دهپاریژی، یاخود خه لك هاوكاریی
دهكرین و وه لامیان دهدریته وه، (الْعَوْتُ: يُقَالُ فِي النُّصْرَةِ وَالْغِيْثُ: الْمَطَرُ)،
(عَوْتُ) بو هاوكاریی كردن و سه رخستن به كاردی، به لام (غِيْثٌ)، بو باران،

کەواتە: (یغاث)، ھەم دەگونجی مەبەست ئەو ھەب، کە وەلامیان دەدرێتەو ھەو ھاوکاری دەکرێن، دواي ئەو ھەب بە زمانی وتار (مقال) یان بە زمانی حال، داوای ھاوکاری و یارمەتییان لە خوا کردو، یان واتە: بارانیان بو دھارێنری، کە دیارە ھاوکاری کرانەکەش بەشیکی سەرەکی ھەر بریتی بوو لە ئا و دابەزێنرا لە ئاسمانەو، لە شیوای باران و بەفرو تەرزەدا .

(يَعْصُرُونَ): (العَصْرُ: مَصْرَرٌ عَصَرْتُ، وَالْمَعْصُورُ: الشَّيْءُ الْعَصِيرُ، يَعْصِرُونَ: يَسْتَنْبِطُونَ مِنْهُ الْخَيْرَ، وَقُرِئَ يُعْصِرُونَ، أَي: يُمْطِرُونَ)، (عصر) بریتێە لە چاوی (عَصَرْتُ)، واتە: گوشتیم (مَعْصُور)یش، ئەو شتێە کە بگوشری و لە ئەنجامی گوشتێە کەیدا، ئەو شیلەییە کە لێی پەیدا دەبێ، پێی دەگوتری: (معصور)، یاخود (عصير)، واتە: گوشتراو یان شیلە، ھەر ھە (يَعْصِرُونَ)، واتە: خێرو چاکە لێو دەست دێن، لەو سائەدا، خوێنراویشتەو: (يُعْصِرُونَ، أَي: يُمْطِرُونَ)، واتە: بارانیان بو دھارێنری .

مانای گشتی ئایەتەکان

لێرەدا باسی ھەونەگەیی پادشا دەکری، کە دواتر یوسف بۆی لێک دەداتەو:

﴿ وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رَأْيِي إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ ﴾

واتە: ئنجا پادشایەگە گوتی: من لە ھەوندا ھەوت ڕەشە و لاخی قەلەوم دەبینن، ھەوت ڕەشە و لاخی لەر دەیانخواردن، ھەروەھا ھەوت گۆلە دانەوێڵەیی سەھوزم دەبینن، ھەوت گۆلە دانەوێڵەیی وشک دەیانخواردن، ئەو دەستڕۆشتوان و قسە بەدەستان! ھەوالم پێبەن دەربارەیی ھەونەگەم، ئەگەر ئێو ھەون لێکدەدەنەو، دەتوانن تەعبیری بکەن .

بێگومان (ال)ی سەر (الْمَلِكُ)، بۆ ناساندن (تعریف)ە، بەلام ناساندنی (عہد)، کە ھەک پێشتریش گوتوو مانە: (أل) و (لام)ی (عہد)، لە گوردیدا دەگەوێتە بەرانبەر وشەیی (کە)، ئەگەر گوتەم: کتێبم بۆ بێنە، نازانی چ کتێبێکە، بەلام کە گوتەم: کتێبەگەم بۆ بێنە، واتە: ئەو کتێبەیی کە زانراو (معهود)ەو دەزانین کامەییە، لێرەشدا: ﴿ وَقَالَ الْمَلِكُ ﴾، یانی: پادشایەگە گوتی، واتە: پادشای میسر، کە ھەک پێشتر گوتمان: ئەو پادشایە لە فیرعەونەکانی میسر نەبوو، بەلکو لە ھۆزی، یاخود لە گەلی ھەکسۆس (الھکسوس) بوو، کە ئەویش لە (عمالقة) بوو و ئەوانیش یان (کەنعانی) بوون، یاخود (عەرەب) بوون، کە میژوو نووسانی یۆنانیی و ئیفریقی گوتوو یانە: گەلی ھەکسۆس، ماوەی (۳۷۵) سال، (میسر)ی باشووریان خستۆتە ژێر ڕکیزی خۆیان و، میژوونووسانی یۆنانیی بە (الملوک الرعاة)، واتە: پادشا شوانکارەکان، یاخود پادشا مەردارەکان، یاخود پادشا بیابانییەکان، ناویان ھێناون و، لە سالی (۱۹۰۰) تا کو (۱۵۲۵)ی پێش زایین، واتە:

(۳۷۵) سالّ ھوكمی (میسر)یان کردووە، ئەو گاتە پادشایەکانی گەلی (قبط)، پادشا قیبتییەکان {کە ئەوان وشە ی فیرعەونیان بۆ پادشای خۆیان بەکارھێناوە ، یانی: فیرعەون ناوی شەخسی نەبووە، بەڵکو نازناوی پادشایەتی بوو، وەك چوّن دواتر پۆمەکان نازناوی پادشایەتیان بریتی بوو لە (ھیرەقل) و ھی فارسەکان بریتی بوو لە (کیسرا) ھەروەھا ھەر شوێنە نازناویکیان ھەبوو بۆ پادشایەکانیان }، کە فیرعەونیان پێ گوتراوە، تەنیا (میسر)ی سەرۆکیان لە ژێر پکێفدا بوو، شاری (طیبة)، کە پایتەخت بوو، بە دەستیانەو بوو، بەلام (میسر)ی خواروو (المصر السفلى)، لە پوژگاری (یوسف)داو پێش ئەو شەو بە دەست ئەوانەو بوو کە وەك گوتمان: پێیانگوتراوە: (ھەكسوس) و پادشا شوانکارەکان، (الملوك الرعاة)، ئنجا چ لە کەنعانیەکان بووبن، چ لە گەلی عەرەب بووبن، میژوونووسان لەوبارەو راجیاییان ھەیه .

ئنجا ئەو گەلە، لە خێزانی سێژدەھەمەو تاگو خێزانی ھەژدەھەم، بە نسیبەت ھوكمی قیبتییەکانەو، چونکە قیبتییەکان کە پادشاکیان نازناوی فیرعەونی ھەبوو، ھوكمی میراتی بوو، ھەموویان بە خێزان خێزان ژماردوون، ئنجا ئەو ماوەی (۳۷۵) سالّ، کەوتۆتە بەرانبەری ھوكمرانی خێزانی سێژدەھەم تاگو خێزانی ھەژدەھەم، لە ھوكمی قیبتییەکان، (واتە: فیرعەونیەکان لە (میسر)ی باگورد)، بەلام (میسر)ی باشوور بە دەست ئەو ھۆزەو بوو، پووداوی (یوسف) علیہ الصلاة والسلام، لە سەردەمی خێزانی ھەفدەھەمدا بوو، واتە: ماوەیەکی کەم پێش ئەوەی کە گۆتایی بە ھوكمی ئەو ھۆزە بێ، کە (الھکسوس) یان (الملوك الرعاة)یان پێ گوتراوە .

ئنجا دوا ئەوەی پادشا خەونەکییان بۆ دەگێرێتەو، تاگو کۆری راویژکارانی بۆی مانا بکەن، دیارە ئەوانیش مانایەکی نازان، بەلام پێشیان نەنگی دەبێ بۆ: نازانین، چونکە خۆیان بە شارەزا لە قەلەم داو، پەنگە شارەزاش بووبن، بەلام سەریان لەو خەونە پادشا دەرئەچوو، بۆیە دەلێن: ﴿قَالُوا أَضْغَتْ

أَحْلَمَ﴾، گوتیان: ئا ئەوانە خەونی تیکەل پیکەلن، ﴿وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَمِ بِعَالَمِينَ﴾، ئیمەش بە مانا لێکدانەو تەعبیر کردنی ئەو جۆرە خەونانە کە

تېكەل و پېكەلن، زانانين، زانايان گوتووئانە: بۆچى گوتووئانە: ﴿أَصْغَتْ

أَحْلَمَ﴾؟ لە ھالېكدا پادشا تەنيا يەك خەونى بىنيوہ ؟

دەلېن: لەبەر ئەوہى خەونەگەى بە چەند خەونېك دانراوہ، چونكە ھەم ھەوت پەشە ولاخى قەلەوى بىنيون، ھەم ھەوت پەشە ولاخى لەرى بىنيون، كە لەرەگان قەلەوہگانيان خواردوہ، پاشان ھەوت گوئە دانەوئەلەى سەوزى بىنيون و ھەوت گوئە دانەوئەلەى وشكى بىنيون، كە وشكەگان سەوزەگانيان خواردوہ، كەواتە: كۆمەلەك شتى بىنيوہ، بۆيە گوتووئانە: ﴿أَصْغَتْ أَحْلَمَ﴾، ئەوانە خەونى تېكەل پېكەلن .

دەشگونجى بليين: گوتووئانە: ئەو خەونەى تۆ، لە جوړى خەونانى تېكەل و پېكەلە، ئيمەش لېكدانەوہو تەعبىرى ئەو جوړە خەوانە، نازانين .

ئىجا دەفەرموئ: ﴿وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ﴾، بەلام ئەوہيان لە دووہگان، يانى: لە دوو ھاوئە بەنديەگەى يوسوف، كە دەربازى بوو بوو، دواى چەند سالىك وەبىرى ھاوہ، چى وەبىر ھاوہ؟ ئەوہى يوسوف پيى گوتبوو: ﴿أَذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ﴾، لە لاى خاومەگەت، يانى: پادشاىەگەت باسەم بكە، كە من بە سەم لېرەدا گىراوم، تۆمەتم بۆ ھەلبەستراوہ بوختانم پى گراوہ، دواى چەند سالىك يەكەى لەو دووانەى كە دەربازى بوو بوو، ئەو داوايەى يوسوفى بىركەوتەوہو گوتى: ﴿أَنَا أَنبِئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ﴾، من سەرەجامەگەيتان، لېكدانەوہيتان پى دەلېم، بىنيون، واتە: بىنيون بۆ لاى يوسوف كە لە بەنديخانەيە.

بېگومان پادشا لىى پرسىوہ، كىيەو چۆنە؟ ھەتمەن پروونكردنەوہى لەبارەوہ داوہ، بەلام خواى زال و زانا لە قورئاندا ئەو وردەگاريە باس ناكات، كە بە ھەقل و سەليقە مروؤف دەتوانى بىزانى، بەلكو تەنيا ئەو شتانە باس دەكات، كە جى مەبەستەن و پيويستە باس بكرين .

ئنجای باسی ئەوە ناکات کە چۆن مۆلەتی خواستو، رویشتو لە دەرگای بەندیخانە ی داو، داوایکردو پادشا ناردوومیو، دەرگایان بو کەردەوهو، ئەوانە هەمووی دەفرتێن، یەكسەر دەفەرموی: ﴿يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ﴾! چوو بو بەندیخانەو، گوتی: یوسوف! ئەو پیاوی زۆر راست بیژ! ﴿أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ﴾، هەواڵمان پێبە، زانیارییمان بەدیە، دەربارە ی خەونیك، کە بریتیه لەوە ی حەوت پەشە و لاخی قەلەو، حەوتی لەرو لاواز دەیانخۆن، حەوت گوڵە دانەوێلە ی سەوزیش، حەوت گوڵە دانەوێلە ی وشك دمیانخۆن، لە بارە ی خەونیکی ئاواو هەواڵمان پێبە .

کە بە تەئکید پێی گوتو: پادشا خەونی وای بینیو، بەلام خوا ئەو وردهکاریانە باس ناکات، چونکە بە عەقل دەرانیین ﴿لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ﴾، بەلكو بگەرێمەوه بو لای خەلك بەلكو بزانی، واتە: خەلكی زۆر چاوهرپی تەعبیرو مانا لێكدانەوه ی ئەو خەونە ی پادشایە، چاوهرپم دەگەن و شتیکی زۆر گەرنگە، پێم بلێ: با ماناو تەعبیرەگە ی بزانیو، منیش بچم بەو خەلكە ی بلێم کە چاوهرپی دەگەن، تاكو بزانی چۆن لەگەل ئەو خەونە ی پادشادا مامەلە بکەن .

یوسوف ﷺ دیش دەفەرموی: ﴿قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا﴾، ئیدی یوسوف ﷺ یەكسەر جیی ئامانج دەخاتە روو، هەلبەتە خۆی پەرورەدگار قسەکانی یوسوف کورت و پوخت دەکاتەوه، ئەگەرنا بیگومان چەند شتیکیان باسکردووە پیشی گوتووێت: خەونی پادشا ئەو دەگەیهنی، بەلام یەكسەر خۆی زاناو گارزان ئەو دەخاتە روو کە جیی مەبەستە، کە بریتیه لەوە ی: یوسوف لەبەر روشتنایی خەونەگە ی پادشادا نەخشەیهکی ئابووری پازدە سالییان بو دادەنی: یوسوف گوتی: سەرمنجای خەونی پادشا ئەوێه کە بیین بەو شیوێه بکەن :

﴿تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا﴾، حەوت سالی رەهەق بەردەوامو شیلگیرانە کشتوگال بکەن و دانەوێلە رەنیو بیین، ﴿فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ﴾، ئنجای

هەرچی درهوتان کردو رهنیوتان هیئا، لیی گه پین با هەر له گۆله گهی دابی، ﴿إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا نَأْكُلُونَ﴾، مه گهر كه ميك له وهی كه دهیخۆن، واته: ئه وهی پێویستتان پێیهتی، له گۆله گهی بیهیننه دهر، به گاگیره، یان هەر شیوازیکی دیکه و دانه گهی له کایه گهی جیابكه نه وه، دوايی بیهنه ئاش و وردی بکهن و به شیوهی ساوارو گهتمه کوتاو ئاردو ... هتد بیخۆن .

جگه له كه ميكي كه دهیخۆن، واته: دهستی پێوه بگرن، ئه وهی دیکه هه مووی له گۆله گهیدا هه ل بگرن، ﴿ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ﴾، ئنجا دواي ئه وه، یانی: دواي ئه وه حهوت سائه فهرحانیی و هه رزانییه كه باران باش دهباری و کشتوگالیکی باش دهگهن و، دانه ویلگه یه کی باش رهنیو دین، ئنجا حهوت سالی سهخت و قورس دین، هه رچی كه بو تان پێشخستوون، بو ئه وه حهوت سائه و هه رچی هه ئنانگرتوه و پاشه كه وتان کردوه و عه مباتران کردوه، هه مووی دهخۆن، واته: ئیوه له وه حهوت سالانه دا كه سالی گرانیین، ئه وهی كه هه ئنانگرتوه پێشتر، له حهوت سالی فهرحانییدا، خه لاسی دهگهن و دهیخۆن، ﴿إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تَخْتَصِنُونَ﴾، جگه له كه ميك كه دهپاریزن و، دهستی پێوه دهگرن و، هه ئیده گرن .

﴿ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعَصِرُونَ﴾، ئنجا دواي ئه وه، واته: دواي ئه وه حهوت سائه گرانیی و قات و قرییهش، سالیك دی كه خه لك بارانیان بو دمبارینری و، خه لك له وه سائه دا میوه دهگوشن: کونجی دهگوشن و دهیکه نه رۆن، زمیتوون دهگوشن، زمیتی لی پهیدا دهگهن، تری دهگوشن دوشاوی لی پهیدا دهگهن، هه نار دهگوشن، شه راب دروست دهگهن، چی و چی دروست دهگهن، دیاره یوسف به پیی عادمت و عه قلی وان قسه ی کردوه، واته: دهگه ونه نیو خوشیی و عهیش و نوش و فهرحانیی و هه رزانییه وه، چونکه به دلنایای میوه گوشین و به رهه می له وه جوړه، بو کاتی فهرحانییه و، زیاتر له که مالیاتی ژیان له قه لهم دهری و، له وه جوړه شتانه نیه که خه لکی پێیان ناژی و له پێداویستییه گانی ژیان (ضروریات الحیاة) !

چهند مهسه لهیه کی گرنه

مهسه لهی یه گهم : خهون دیتنی، پادشای میسر، به حهوت ره شهو لآخی
قه له وهوه، که حهوتی له خوار دوویان و، حهوت گو له دانه ویلهی سهوز، که
حهوتی وشک خوار دوویان و، داوا کردنی له بریار به دهستان و راویژ پیکراوان
کو پرو مه جلیسه کهی دهوری، که ته عبیره کهی پێ بلین :

وهك خوا فهرموویهتی: ﴿ وَقَالَ الْمَلِكُ اِنِّیْ اَرٰی سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَّاكُلُوْنَ سَبْعَ
عِجَافٍ وَ سَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خَضِرٍ وَاُخْرٰی یَّاسِبَاتٍ لِّیَآئِهَا الْمَلَأُ اَفْتُوْنِیْ فِیْ رُءُیِّیْ اِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءُیَّا
تَعْبُرُوْنَ ۝٤٣﴾

شیکردنه وهی نهه نایه ته هوباره که له پینج بر گه دا:

(١) - ﴿ وَقَالَ الْمَلِكُ ﴾، ئنجا پادشایه که گوتی: پیشتیش گوتوو مانه: که
ئه مه ئی عجازی کی میژووی قورئانه و، پهیمانی کۆن (تهورات)، تووشی ئه و
هه لهیه بووه، که ناوی (ملک) ی به (فیرعهون) هیئاوه، له حالیکدا که ئه و
هۆزه ی، یاخود ئه و نه ته وهیه ی که پێیان گوتراوه: (الهکسوس) یان (الملوک
الرعاة)، پادشا شوانکاره کان که کهنعانی بوون، یان عه ره ب بوون و
(عمالقه) یان پێگوتراوه، هیچ گومانی تیدا نه که له (قبط) نه بوون و
خه لکی میسر نه بوون، تاگو نازناوی پادشایه تییه که یان (فیرعهون) بی، به لام
پهیمانی کۆن له وه دا به هه له داچووه، هه له ته ته وه وانه ی که نووسیویانه ته وه و
دهستکارییان کردوه، ئه گه رنا کتیبه گانی خوا، چ ئه وه ی بو مووسای ناردوه،
چ ئه وه ی بو عیسای ناردوه، چ ئه وه ی بو موحه ممه دی ناردوه، بو هه موو

پیغه مبه ران، فهرمایشتی خوا هه مووی وهک یهک راسته، به لام جگه له قورئان که خوا پاراستوو یه تی، سه رجه م کتیه گان، دهستکاری کران .

۲ - ﴿ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ ﴾، من ده بینم،

واته: له خه ونمدا، ده بیننی جهوت ره شه ولاخی قه لهو، جهوت ره شه ولاخی له ره دهیانخواردن، پیشتتر گوتمان: (سمان) کووی (سمین) و (سمینه) یه، که واته: هه م گا دهگریته وه، هه م مانگا، (عجاف) یش، کووی (عجیف) و (عجفاء) ه، (عجیف)، واته: ره شه ولاخی نیی له رو، (عجفاء)، واته: ره شه ولاخی می له ره، (عجاف)، هه ردووکیان دهگریته وه، هه رو وهک چوئن (سمان) یش، هه ردووکیان دهگریته وه، واته: بو نیرو می به گاردین، بو یه نه گهر بلین: جهوت ره شه ولاخی قه لهو، جهوت ره شه ولاخی له ره دهیانخواردن، نه وه ریگتره، نهک بلین: جهوت مانگای قه لهو جهوت مانگای له ره دهیانخواردن، چونکه (بقرات)، وهک پیشتتر گوتمان: کووی (بقرة) یه، (بقرة) هه، به ره شه ولاخ دهگوتری، چ نیرو بی، چ می بی، به لام نه گهر بیانه وی نیرو می لیك جیا که نه وه، ده لین: (ثور) و (ثورة) .

۳ - ﴿ وَسَبْعٌ سُتَبَلَاتٍ خُضَرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ ﴾، هه رو هه جهوت گو له

دانه ویله ی سه وزو، جهوت گو له دانه ویله ی وشکیشم بینن، دیاره وشکه گان سه وزه گانیان خواردوه .

۴ - ﴿ يَتَأْتِيهَا الْمَلَأُ أَفْتُونًا فِي رُءْيَايَ ﴾، نه ی نه وانیه عه قل و چاوی خه لک پر

ده که ن له سامو هه یهت، دهست رویشتون، قسه به دهستن، کار به دهستن! دهر باره ی نهو خه ونهم هه والم پییدن، زانیارییم پی بدن .

۵ - ﴿ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّعْيَا تَعْبُرُونَ ﴾، نه گهر نیوه مانای خه ون ده که ن .

لیرمد دگونجی نهو (ألف) و (لام) ه، بو (أل) ی جینس بی، واته: نه گهر نیوه جینسی خه ونان لیك ده ده نه وه، هه رو هه ده شگونجی (ألف) و (لام) ی، (عهد) بی، واته: نه گهر خه ونه که ی من ده زانن مانا که ن، هه والم پییدن،

هەلبەتە گۆی (رؤیا)، (رؤی)یە، (رؤی)، یانی: خەونەکان، (رؤیا) یانی: یەك خەون: دەگوتری: (عَبَرْتُ الرُّيَا، أَي: أَوَّلْتُهَا)، واتە: سەرەنجامەگەیم دەرخست، مانا مەبەستەگەیم خستە ڕوو.

ئەنجا لێردا گە دەلی: ﴿إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّعْيَا تَعْبُرُونَ﴾، وایدەچی پادشا گومانی هەبوو و متمانە ی تەواوی نەبوو، گە ئەوان بتوانن ئەو خەونە ی تەعبیر بکەن، سەرەنجامەگە ی مانا مەبەستەگە ی بخەنە ڕوو، بۆیە بە جۆریك لە دوودلییەوه گوتوو یەتی: ئەگەر دەرزان مانای لێکبدەنەوه، هەواڵم پێبدن: خەونەگەم چی دەگە یەنی؟ هەلبەتە دوودلییەگە ی پادشا و متمانە پێنەکردنەگە ی، بەو دەستڕۆشتوانە ی دەرووبەری، لە شوینی خۆیدا بوو، چونکە دوا ی خۆیان گوتیان: ئەمە خەونی تێکەل و پێکەلەو، ئێمەش مانای خەونی تێکەل و پێکەل نازانین .

مەسەلە ی دووهم : دەمراستان و بریار بە دەستانی دەوری پادشا، خەونەگە ی پادشایان بە چەند خەونیکی تێکەل و پێکەل دانا و گوتیان: ئێمە تەعبیر و لێکدانەوه ی ئەو جۆرە خەوانە، نازانین :

وهك خوا فەرموویەتی: ﴿قَالُوا أَضْغَتْ أَحْلَمٌ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَمِ

يَعْلَمِينَ ﴿٤٤﴾

شیکردنەوه ی ئەم نایەتە لە دوو بڕگەدا:

(١) - ﴿قَالُوا أَضْغَتْ أَحْلَمٌ﴾، دوا ی ئەوه ی پادشا گوتی: ﴿يَتَأْيَأُ الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي

رُءْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّعْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾﴾ یوسف، واتە: ئە ی قسە بە دەستان و راپۆڕ پێکراوان ! هەواڵم پێ بدن دەربارە ی مانای خەونەگەم، ئەگەر ئێوه

دەتوانن مانای خەون لێکبدەنەوه؟ ئەوانیش ئاوا وەلامیان دایەوه: ﴿قَالُوا

أَضَغْتُ أَحْلَمَ﴾، واتە: گوتیان: ئەوانە چەند خەونیکی تێکەڵ و پێکەڵن .

(الْأَضْغَاتُ: جَمْعُ ضِغْثٍ وَهُوَ مَا جُمِعَ فِي حَزْمَةٍ وَاحِدَةٍ مِنْ أَخْلَاطِ نَبَاتٍ وَأَعْوَادِ الشَّجَرِ، وَإِضَافَتُهُ لِلْأَحْلَامِ عَلَى تَقْدِيرِ لَامٍ أَيْ: أَضْغَاتٌ لِلْأَحْلَامِ)، وشەى (أَضْغَاتٍ) کۆى (ضِغْثٍ) ه، (ضِغْثٍ)، ھەر چەپکیکە، ھەر دەسکیکە، گە کۆگرابیئەوه لە ڕووەکی تێکەڵ پێکەڵ، واتە: لە ڕووەکی جۆراو جۆرو لە شوڕکی درەخت، شوڕکی باریک باریکی درەخت، ئنجا گە (أَضْغَاتٍ) پالەدریئە لای (أَحْلَامٍ)، (أَحْلَامٍ) کۆى (حُلْمٍ)، یان (حُلْمٍ) ه، واتە: خەون، ئنجا ئەمە (ل)لامیکی بۆ تەقدیر گراوه: (أَيْ: أَضْغَاتٌ لِلْأَحْلَامِ)، ئەوانە چەند چەپکیکەن چەند دەسکیکەن ھى خەونان، واتە: چەند خەونیکی لە شیوەی چەپکەو دەسکی گیاو گۆڵ و شوڕکی تێکەڵ و پێکەڵن .

واتە: بۆ نەزانینی تەعبیری خەونەگەى پادشا، بیانوویمان بەوه ھێنایەوه گوتیان: ئەوانە خەونی تێکەڵ و پێکەڵن، ھەلبەتە دوایى باس دەکەین گە پادشا چ خەونیکی بینیوه ! گە ئەوان بە: ﴿أَضَغْتُ أَحْلَمَ﴾، خەونی تێکەڵ و پێکەڵیان ناساندوه !

(٢) - ﴿وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالَمِينَ﴾، ئیمەش بە لێکدانەوهی ئەو جۆرە

خەونانە زانانین .

(التَّعْرِيفُ لِلْعَهْدِ أَيْ: مَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ أَحْلَامِكَ بِعَالَمِينَ، شُبَّهَ تِلْكَ الرُّؤْيَا بِالْأَضْغَاتِ وَجُمِعَتْ الْأَحْلَامُ بِاعْتِبَارِ تَعَدُّ الْأَشْيَاءِ الْمَرْتَبَةِ فِي ذَلِكَ الْحُلْمِ، فَهِيَ عِدَّةُ رُؤْيٍ، ديارە ئەو (ل) ئەلیفو لامەى چۆتەسەر (أَحْلَامٍ) گە دەلێن:

﴿وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ﴾، ئەوه بۆ (تعريف) ه، بەلام (تعريف) هکە بۆ (عهد) ه،

واتە: ئیمە بە مانا کردن و تەعبیرکردنی ئەو جۆرە خەونەى تۆ، زانا نین، ئەو خەونەى پادشاش تەشبیە گراوه بە چەپکیکەوه لە ڕووەک و گیایی جۆراو

جۆر، وشەى (أحلام) یش، بۆیە بەکارھەتئراوہ بۆ ھەونى پادشا، بە ئیعتیبارى ئەوہى ھەونەگەى پادشا چەند شتیکى تیدا بینراون، ھەوت پەشە و لاخى قەلەو ھەوتى لەپرو، ھەوت گوئە دانەوئلەى سەوزو ھەوت گوئە دانەوئلەى وشک، ئنجا ئەمان ئەوانیان خواردوہ، ئیدى لەبەر ئەوہى گە گۆمەلە شتیک بووہ، بۆیە وەك گۆمەلە ھەونیک تەعبیریان لیکردوہو ناساندوویانہ .

ھەلەتە لیرەدا پیویستە ئەوہ بزانی گە ئیددیعاى ئەعیان و قسە رۆیشتووان و برپار بە دەستان، گە گوتوویانہ: ئەو ھەونەى تۆ لە ھەونانى تیکەل و پیکەلە، ھەلە بووہ، زۆرجاریش وایە گەسیک گە لە شتیک نەشارەزایە، لە حیاتی دانپیدا ھینانى نەشارەزایى خۆى، ئەو شتە گە پیى ئاشنا نیەو پیى شارەزا نیە، تانەى لیدەدات و بە شیوہیەكى وا پیناسەى دەگات، گە بیکاتە پاساو، نەزانین و نەشارەزایەگەى خۆى، پیى دابیوشى، بۆ وینە: گەسیک نازانى مەسەلەیکە ھەل بکات، وەلامى پرسىاریک بداتەوہ، دەلئ: گەى ئەوہ پرسىارە! ئەوانیش لیرەدا وایان کردوہ .

مەسەلەى سییەم : داواکردنى یەکیک لە دوو ھاوہلە گیراوہگەى یوسوف، کە دەربازى بووہ، کە بینیرن بۆ لای یوسوف، بۆ زانینى تەعبیری ھەونەگەى پادشاو، چوونى بۆ لای یوسوف و گیرانەوہى ھەونەگەى پادشا بۆ یوسوف، وەك خۆى :

وہك خوا فەرموویەتى: ﴿ وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ ۖ ﴾ ٤٥ يُونُسُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعُ عِجَافٍ وَسَبْعِ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿ ٤٦ ﴾

شیگردنه وهی نهم دوو نایه ته موباره که له پینج برگه دا:

(١) - ﴿وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمْ﴾، نهوهیان له دووهکان که دهربازی بوو بوو، واته:

له بهندیخانه هاتبوه دهی و پرگاری بوو بوو، که یوسف عليه السلام خهونه کهی ههردووکیانی تهعبیر کرد، که بریتیه له مهی گپان، یاخود سه رپهرشتیکردنی ئاوو شهراپو نهوانه له کوشکی پادشادا، وهک له پیمانی کۆن دهئ: (رئيس السُّقَاة).

(٢) - ﴿وَأَذْكُرْ بَعْدَ أُمَّةٍ﴾، ئنجا دواى چهند سالیك وه بیرى هاتهوه: قسه کهی

یوسف عليه السلام وه بیرهاتهوه، که گوئی: ﴿أَذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ﴾، لهلای مشوورخوړو خاونه کهی خوئ، (لهلای پادشا) باسم بکه که من به ستهم گیراومو، به ناههق تۆمه تبارکراومو لهم بهندیخانهیه دام.

﴿بَعْدَ أُمَّةٍ﴾، ﴿أُمَّةٍ﴾، یانی: کۆمهلیک، که لیږدها مه بهست پی کۆمهله سالیکه، جاری وایه مه بهست پی کۆمهله خه لکیکه، یان کۆمهله شتیکه، که زۆربهی توپژهرهوان دهئین: نهو ماوهیه له سی (٣) سال زیاتر بووه له دهو نو (٩٠) ش که متر بووه، ئنجا زۆربهیان له سه ر حهوت (٧)ن، ههندیکیشیان دهئین: پینج (٥) سال بووه، ئنجا ئایا بوچی کۆمهله سالیك ناویان لیئراوه (أُمَّةٍ)؟

دهئ: (لأنَّ كُلَّ جِيلٍ أُمَّةٌ، وَالْمُدَّةُ الطَّوِيلَةُ يَنْقَرِضُ فِيهَا جِيلٌ)، چونکه: هه ر پشتيك له به شهر، به کۆمهلیک له قه لهم دهرین، ماوهیه کی زۆریش پشتيکی تییدا ده برپته وهو وهفات ده کهن و له بهین دهجن.

(٣) - ﴿أَنَا أَنبِئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ﴾، من هه والی تهعبیرو ماناو

سه رهنجامی نه م خهونه تان پی ده لیم، (نه م خهونه ی پادشا) رهوانم بکهن،

بەنێرن، بۆ گوێی بنێرن؟ بەنێرن بۆ بەندیخانە لەوێ من ھاوێڵێکی زیندانییەم ھەبوو، بە ناوی یوسف، پیاویکی ئاوا ئاوا بوو، ھەتەمەن بۆی باسکردوون، پیاویکی زۆر چاکەگار بوو، ئینسانێکی زۆر نەجیب بوو، باسی دەکرد کە بە ناحەق تۆمەتی پێکراوە زیندانیی کراوە بە منی گوتبوو کە: لەلای سەرورەو خاوەنەگە ی خۆم باسی بکەم، بەلام من لە بیرم چوو بۆوەو، ئیستا ھاتەو یادم، کە زۆر لە تەعبیری خەونان شارەزایە، بە بەلگە ی ئەوێ من و ھاوێڵێکم یەگێ خەونیگمان بینیوو، خەونەگە ی بۆ تەعبیر کردین و تەعبیرەگە ی راست دەرچوو: من دەرپازم بوو بە پێی لیكدانەوگە ی وی کە گوتی: تۆ دەرپازت دەبی و دەگەرپێتەو سەر ئیشەگە ی پێشیت، بە ھاوێڵەگە شمی گوت: تۆش لە سیدارە دەدری، ھەردوو تەعبیری خەونەگەش راست دەرچوون.

ھەتەمەن ئەو وردەکاریانە ی بۆ باس کردوون و بۆی ڕوون کردوونەو، بەلام - وهك چەند جارێك باسمان کرد - لە قورئاندا خوا ﷻ ھەرچی بە عەقل و سەلیقە دەزانێ، باسی ناکات، بۆ ئەوێ ئەو فەرماشتە ی خوا گورت و پوخت بی، ئتجا ئەگەر ھاتبوو ئەو وردەکاریانە ی بە عەقل و سەلیقە دەزانێ، ھەموویانی باس کردبان، قورئان ئیستا چەندە، دەبوو بیست بەرانبەری ئەو بووایە، ئەو گاتەش بیگومان لەبەرکردنی و مامەلە لەگەڵ دا کردنی و ھەلگرتنی، زۆر بە زەحمەت دەبوو! بۆیە ئەو ھەمووی دەپێچرێتەو، یەگسەر دێتە سەر ئەسلی مەبەست !

(۴) - ﴿يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ﴾، یوسف ئە ی پیاوی زۆر راست بیژ! زۆر راستگۆ، ئەو گەسە ی کە قسەگەت بە کردەو بە راست دەگێری، چونکە (صديق):

۱- ھەم بە مانای (الدائمُ الصِّدِّيقُ)، ئەوێ کە ھەمیشە ھەق بە راست دەزانێ و نکوویی لە ھەق ناکات، دی .

۲- ھەم بە مانای ئەو گەسە ی زۆر راستبێژەو درۆو خیاڵ لە قسەیدا نیە . □

٣- ھەروەھا بە مانای گەسیکیش کە قسەکانی بە کردەوێ پەشت ئەستوور دەگات و پەشت راست دەگاتەو، ھەر قسەیک دەگات، کردەوێ پێ دەگات .

وشە (صَدِيقْ)، بە ھەر سێ واتایەکیە .

ھەندیکیش دەلّین: (صَدِيقْ)، گەسیکە زۆر پەوشت بەرز بێ، زۆر نەجیب و چاکەکار بێ، کە دیارە بە ھەموو واتایەکانی: یوسف عليه السلام (صَدِيقْ) بوو .

ئەجا ئەو ھەمووی دەپێچیتەو کە: پادشا ناردیو، چو بۆ بەندیخانەو، داوای کردو دەرگای بەندیخانەیان بۆ کردەو، لەگەڵ یوسف دانیشتو... ھتە، ئەوانە ھەمووی دەپێچیتەو و یەگسەر دەلّ .

٥- ﴿ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُُبُلَاتٍ

خُضْرٍ وَأُخْرَىٰ يَأْسَوتِ ﴾، ھەوالمان پێ بدە، زانیاریمان پێ بدە، دەربارە ئێوە کە ھەوت پەشە و لاخی قەلەو، ھەوتی لەر لە خەوندایانخۆن و، ھەوت گۆلە دانەوێلە و شک، ھەوت گۆلە دانەوێلە سەوز بخۆن، ھەوالمان پێ بدە، ئەو چۆ دەگەینە؟

وہک دەبینین ئەو نوێنەرە، ئەو ھاوہلە یوسف عليه السلام کە گاتی خۆی ھاوہلێ بوو لە زیندان دا، زۆر بە وردیی، وہک خۆی، خەونەکی پادشای گێراوەتەو، چونکە خەون و ھەر قسەیکە دیکەش، بە گۆرینی وشەیک مانایەکی تێکدەچێ و دەگۆرێ، بۆیە وہک دەبینین زۆر بە ئەمانەتەو: پادشا خەونەکی چۆن بۆ گێراوەتەو، ئەویش ئاوا بۆ یوسفی گێراوەتەو و گوتووێتە پێم بڵێ: داخۆ تەعبیرەکی چۆنە ؟

٦- ﴿ تَلَيَّ آرْجُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴾، بەلکو بگەرێمەو بۆ لای

خەلک، بەلکو ئەوانیش بزەن، واتە: بزەن چۆن مامەلە لەگەڵ ئەو خەونە پادشادا بکەن، بزەن ئەو خەونە پادشا چۆ دەگەینە؟

مسئله‌ی چهارم : لیکن دانه‌وه‌ی یوسف علیه السلام بۆ خه‌ونه‌که‌ی پادشاو هاوکات دانانی نه‌خشه‌یه‌کی ئابووری پازده سالی، هه‌وت سالیان به پیتو پیژو هه‌رزانی ده‌بنو، ده‌بی دانه‌ویلێان تیدا پاشه‌که‌وت بکه‌ن، هه‌وت سالیش بی به‌ره‌مو گرانیو قاتو قری، که له‌وه‌ی له هه‌وت سالی پی‌شوو‌دا پاشه‌که‌وتیان کردوه، له دانه‌ویلێو ئازوو‌خه، به‌هرمه‌ند ده‌بن، سالی پازده‌یه‌میش ده‌روولێکرانه‌وه‌و ها‌تنه‌وه‌ی فهرحانیو هه‌رزانی :

يوسف عليه السلام ليردا كه خهونه گه ي پادشا ته عبير دهكات، ههر به و منده
ليينا گه رږي يه گسه ر ليكي بداته وه و بلځ ئاوايه، بهلكو ويړايي ئه وه، وهك
مشوور خوړيكي ئه و ولاته و دلسوزيكي ئه و خهلك و ولاته، ديتي نه خشه يه كي
ئابو وريشيان له بهر روښنايي خهونه گه ي پادشا و ليكدانه وه و
ته عبير كړني دا، يو دادمني .

وَهُكَ خَوَا دَهْفَه رَمَوْا : ﴿٤٧﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَابًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا نَأْكُلُونَ ﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَحْصِنُونَ ﴿٤٩﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿٥٠﴾

شیگردنهوهی نهم دوو نایه ته موباره که له جهوت برگه دا :

(۱) - ﴿ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَابًّا ﴾، هه‌ل‌به‌ته پێشێ خه‌ونه‌گه‌ی بو
لێ‌ک‌دا‌ونه‌وه: که به پێی ئه‌و خه‌ونه‌ی پادشا: جه‌وت سالی هه‌رزانیی دین،
ده‌بی دانه‌وی‌له‌ی زوریان تیدا بکه‌ن، ئه‌و دانه‌وی‌له‌ش ده‌بی له‌ گو‌له‌گانی
خوی دا هه‌لب‌گیرێ، ئنجا پاش ئه‌و جه‌وت ساله‌ هه‌رزانیی و فه‌رحانییه،
جه‌وت سالی گرانیی دینو، ئه‌وه‌ی که له‌ جه‌وت سالی پێشوودا
پاشه‌که‌وتتان کردوه، له‌و جه‌وت ساله‌ی گرانیی و قاتو قیری دا، لێ‌ی

بەھرمەند دەبن، دوایی سالی پازدەم جارێکی دیکە ھەرزانیی و
فەرھانیی دیتەو پێشو، لەو گرانیی و قات و قریبە دەریازتان دەبی .

پێشی خەونەگە ی ئاوا بۆ تەعبیرکردوون، ئنجا ھاتو لەبەر پۆشنایی
لێکدانەوێ خەونەگە دا، یەگسەر پێنمایشیان دەگات و نەخشە یەگی
ئابووری پازدە سالیان بۆ دادەنێ، خوای پەرورەدگاریش قسەکانی یوسوفی
گورت کردۆتەو، نەخشە ئابوورییە گە بۆی داناون، وەك پێنمای
کردن و ئامۆژگاریی کردن، ئەو دەگێڕیتەو :

﴿ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَابًّا ﴾، یوسف گوتی: دەبی ھەوت سالی
بەردەوام کشتوگال بکەن، واتە: فەلاحەتی بکەن، دەغل و دان پڕنێوین .
(الدَّابُّ: إِدَامَةُ السَّيْرِ، دَابٌّ فِي السَّيْرِ دَابًّا، وَالِدَّابُّ: الْعَادَةُ الْمُسْتَمِرَّةُ دَائِمًا
على حالة)، وشە (دَاب)، ئەوێ گە بەردەوام ئینسان، یان ولاخ، بەو پێیەدا
بپروات، (دَابٌّ فِي السَّيْرِ دَابًّا)، واتە: بەردەوام بوو، لەسەر پۆشتن، (دَابُّ)،
وێرە بەردەوام بوونی پۆشتن، بە عادت و نەریتیکی بەردەوام دەگوتری،
گە ھەر لەسەر یەك حال بمینیتەو .

گە خوا دەفەرموی: ﴿ كَذَابٍ أَلْفِرْعَوْنَ ﴾، واتە: وەك عادت و
نەریتی بەردەوام و سەقامگیری دەستە و دایرە ی فیرعەون .

(۲) - ﴿ مَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ ﴾، ئنجا ئەوێ گە درەوتان کرد لە
بەرەبووم و کشتوگال و دەغل و دانی ئەو ھەوت سالی ھەرزانیی، ﴿ فَذَرُوهُ فِي
سُنْبُلِهِ ﴾، (ھەرچی درەوتان کردو پڕنێوتان ھینا) لە گۆلەگە ی خۆیدا لێ
گەڕین، وازی لێ بین .

دەگوتری: (حَصَدَ الزَّرْعَ أَي: قَطَعَ)، واتە: دەغلەگە ی بپری، ئیمە بە
گوردیی دەلێن: درەو کردن، پڕنێو ھینان، حاصەلات ھەلگرتنەو، ئنجا ئەو
دەغل و دانە، جۆو گەنم بوو، نێسک و نۆک بوو، ھەرزەن بوو، ھەرچی
بوو، لێی گەڕین لە گۆلەگە ی خۆی دا، بۆ ئەوێ سووس لێی نەدا،

(سووس)یش: (دودٌ يَقَعُ فِي الصَّوْفِ وَالطَّعَامِ)، جوړه گرمیکه له خوریو و له خواردن ددها، دیاره له کوردهواری دا پیی دهلیین: ئهسپی، ږنگه ناوی دیکهشی ههبن، به پیی ناوچه و دهقه رهگان، دیاره دانه ویله ئهگهر له گوئه کهی بیته دهی، ئهسپی لی ددها، بهلام ئهگهر ههر له گوئه کهی دابی، لهوه پاریزراو دهبی .

(۳) - ﴿الْأَقِيلَا مِمَّا نَأْكُلُونَ﴾، جگه له کهمیکی که دهیخون، ئهگهرنا ئهوهی دیکه، ههمووی با له گوئه کهی دابی و به گوئه کهیهوه عه مباری بکهن و له شوینی تایبهت دا ههلیبگرن، بو ئهوهی ئهسپی و سووس و ... هتد، لیی نه دات و پاریزراو بی، واته: جگه له کهمیکی که دهیخون، له ماوهی ئهوه حهوت سائه ههرزانییه دا، ئهوهی دیکه ههمووی پاشه کهوت بکهن و ههلیبگرن، ئههه ناموژگاری و رینماییشه که کهمی بخون و، دست پیوه بگرن، چونکه ههروا ههرزانیی نابی و، دوی ئهوه حهوت سائه ههرزانیی و فهرحانیی و به بهروبوومه، حهوت سالی دی قات و قری و گرانیی و بی بارانیی دین .

(۴) - ﴿ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ﴾، ئنجا دوی ئهوه، واته: دوی ئهوه حهوت سائه ههرزانیی و به باران و به بهرهههه، حهوت سالی سهخت دین . (شداد)، کوی (شديدة)یه، (وَصَفُ لِسْنِي الْجَدْبِ، لِأَنَّ الْجَدْبَ حَاصِلٌ فِيهَا، فَوَصَفُهَا بِالشَّدَةِ عَلَى طَرِيقِ الْمَجَازِ الْعَقْلِيِّ)، له بهر ئهوهی گرانیی و قات و قریه که له سائه کاندای، بویه خودی سائه گان به شیددهت و سهختی وهسف گراون، به مهجازی عه قلیی .

(۵) - ﴿يَا أَكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ﴾، ئهوه حهوت سائه گرانیی و بی بارانیی و وشکه سالییه، ههرچی که بو تان پیش خستون، له حهوت سالی ههرزانیی دا، ههمووی دهخون .

پسپورانی زمان دهلین: (أُطْلِقَ الْأَكْلُ عَلَى الْإِفْنَاءِ)، دیاره سائه گرانه گان نازوو خه که ناخون، بهلام یانی تهواوی دهگهن، ئیوه لهوه حهوت سائه

گرانییەدا، ھەرچی لە ھەوت سائە ھەرزانییەکەدا، ھەوت سائە بەرھەم دارەکەدا، پاشەکەوتتان کردووە، تەواوی دەکەن .

(۶) - ﴿إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تَخْتَصِنُونَ﴾، مەگەر کەمێک لەوێ کە ھەڵیدەگرن و دەپاریزن .

بۆیە دەفەر موی: ﴿تَخْتَصِنُونَ﴾، وەک بۆی لە قەڵادا ھەڵگیراوە، وەک چۆن مەرقەکان ئەگەر بچنە نیو قەڵاو، پارێزراو و سەلامەت دەبن، ئەو خواردنەش لەو شوێنانەدا کە ئەوان تێیاندا پاراستووە، پارێزراو بوو، وەک چۆن ئیستا دەغل و دان لە سایلۆدا دەپاریزی، گاتی خۆی ئەوانیش لە چالێان کردووە زەوییان بۆ ھەڵکەندووە، یان بە شیویمەک لە شیوێکانی ئەو کاتە، بەتایبەتی مادام لە گۆلەکەدا بوو، شوینیکی فراوانتری ویستووە، گرنگ ئەویمە بە شیویمەک لە شیوێکان کە ئیستا رەنگە بۆ ئیمە زۆر پوون نەبێ ئەو دەغل و دان و دانەویڵەیان لە گۆلەکەدا خۆیدا پاراستووە .

(۷) - ﴿ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ﴾ ئنجای دوا

ئەو، سائیک دێ کە خەڵک بارانیان بۆ دەبارینێ ﴿وَفِيهِ يَعْصِرُونَ﴾، ھەروەھا لەو سائەدا دەگوشن، واتە: میوە دەگوشن، زەیتوون دەگوشن و پۆنەکە و شیلەکە و ھەردەگرن، یاخود ترێ و خورما دەگوشن، دیکەن بە شەپاب، ھەمووی دەگریتەو.

﴿يُغَاثُ النَّاسُ﴾: أَي يُعْطَوْنَ الْغَيْثَ وَيُمْطَرُونَ، (غیث)، واتە: بارانیك کە لە

فریای خەڵکی دێ، دوا ئەوێ خەڵک چاوەروانی کردووە، ﴿يُغَاثُ النَّاسُ﴾، واتە: بارانیان بۆ دەبارینێ بارانیك کە چاوەرێیان کردووە، لە فریایان دێ، یاخود ﴿يُغَاثُ النَّاسُ﴾، واتە: ھاوکاریی خەڵک دەکری و وەلامی خەڵک دەدریتەو، ئەوێ کە چاوەرێیان کردووە بۆی پاراونەو، بە زمانی حال، یاخود بە زمانی قسە و گوتار .

حه‌وت سه‌رنجی گرنک له‌میانی ته‌عبیر کردنی یوسف بو‌خه‌ونه‌که‌می پادشادا

﴿ قَالَ تَزَرَّعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَابًّا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ ۖ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا نَأْكُلُونَ ﴾

﴿ ۴۷ ﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تَحْصِنُونَ ﴿ ۴۸ ﴾

﴿ ۴۹ ﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعَصِرُونَ ﴿ ۵۰ ﴾

سه‌رنجی یه‌که‌م : ده‌گونجی خه‌ونی کافریش راست ده‌ربجی، وه‌ک پیشتر بینیمان خه‌ونی دوو هاوه‌له‌که‌می یوسف، دوو هاوه‌له‌که‌می به‌ندیخانه‌ی، هه‌ردووکیان خه‌ونه‌که‌یان راست ده‌رچوون، خه‌ونه‌که‌می پادشاش هه‌ر راست ده‌رچوو، که‌واته: ده‌گونجی ئینسانی بی‌پرواش خه‌ونه‌که‌می راست ده‌ربجی، ئیمه‌پیشتر له‌سه‌ره‌تای ده‌ست پیکردنی ته‌فسیری ئهم سوورپه‌تی یوسفه‌دا، باسیکی تیروته‌سه‌لمان ده‌رباره‌ی خه‌ون کرد، بو‌یه‌لیرده‌ا هه‌ر به‌و ئامارمیه‌ وازی لی دیتین .

سه‌رنجی دووه‌م : راویژ کردن عاده‌تیکی له‌میژینه‌ی گهلان بووه، که‌پادشا

ده‌لی: ﴿ أَفْتُونِي فِي رُءْيَايَ ﴾، ده‌رباره‌ی خه‌ونه‌که‌م هه‌والم پی بدن، که‌واته: راویژی پیکردوون پرسو رای پیکردوون، ئهمه‌ش عاده‌تیکی له‌میژینه‌ی گهلان بووه، وه‌ک له‌بو‌نه‌ی دیکه‌شدا گوتووومه، که‌واته: ئه‌وه‌ی که‌

پۆژئاواییەکان و پەرواچی پێدەدەن و بانگەشە ی بۆ دەکەن و ئیددیعە دەکەن، کە ھەتا دیموکراسی یۆنانییەکان پەیدا نەبوو، دواوی دیموکراسی لە فۆرمی تازە ی دا نەھاتۆتەو، ئاراو، حیساب بۆ خەڵک نەکراو، پای خەڵک وەر نەگیراو، لەلایەن ھوکمرانانەو، ئەو ئەسڵ و ئەساسی نیە، بەڵکو ئەو عادەتییکی لە میژنی گەلان بوو، کە کەم و زۆر حیساب بۆ پای خەڵک کراو و گۆڕ و مەجلیسیان بوو، لەو گۆڕ و مەجلیسەدا، بابەتەکان توێژرانەو و قسەیان لەسەر کراو، بەئێ ھەبوو، وەک فیرعەون گوتوو یەتی: ﴿ مَا أَرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَى وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ ۝۱۹ ﴾ غافر، واتە: ھەر ئەوەتان پێ دەئێم کە خۆم دەبینم، ھەرچی منیش دەئێم، ھەمووی راستە، بەئێ ھەندێ لە ھوکمرانەکان ئاوا فیرعەونانە بیریان کردۆتەو، ھەر قسە ی خۆیان پێ راست بوو و ھەر قسە ی خۆیان سەپاندو، بەلام بە گشتی لە نیو گەلاندا، حیساب کردن بۆ راویژو پرس و راو، توێژنەو و تاوتوێکردنی باسو بابەتەکان، کەم و زۆر ھەبوو .

سەرنجی سێبەم: پادشایە کە متمانە ی بە ھاوئشینەکانی خۆی، کە لە گۆڕ و مەجلیسی ھوکمرانییە کە ی دا بوون، بپار بەدەستەکان، متمانە ی پێیان نەبوو، تەعبیری خەونە کە ی بزانی، پایە کەشی راست دەرچوو، بە بەلگە ی ئەو، کە دەئێ: ﴿ أَفَتُؤْنِي فِي رُءْيَايَ إِن كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ ۝۲۰ ﴾ دەربارە ی خەونە کە م ھەوالم پێ بدن، زانیارییم بھەنە بەر دەست، ئەگەر ئێو تەعبیری خەون دەزان، ئەگەر دەتوانن مانای خەون لێک بدەنەو، دیارە گومان ی ھەبوو کە بتوانن ئەو خەونە ی لێکبدەنەو دوا ییش ئەو ی کە پێش بینی کردو، راست دەرچوو .

سەرنجی چوارەم: ھاوئە زیندانییە کە ی ھەرچەندە کەمتەرخەم بوو، بەرانبەر بە یوسف، بەلام زۆر بە لە خو رادی تووی چوو بۆ لای یوسف و ھەر لەوێو گوتوو یەتی: ﴿ أَنَا أَنَبْتُكُمْ بِتَاوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ ۝۲۱ ﴾، من ھەوالم سەرەنجامی ئەو خەونەتان پێ دەئێم، بمتێرن، وەک دەبینن ھەر لەوێو دلتای

کردوونەوه، که دەتوانی تەعبیرو لیكدانهوهی راست و دروستی خەونەگە ی پادشایان بۆ بیتی، که به تەئکید مەبەستیشی ئەوه نەبووه: خو ی دەیزانی، بەلکو مەبەستی ئەوه بووه که دەجی بۆ لای یوسف و خەونەگە ی پادشای بۆ دەگیریتەوه و لیكدانهوه و تەعبیری خەونەگە ی پادشا له یوسف وەر دەگری و بۆیان دینیتەوه، ئنجا ئایا ئەمه چی دەگەیهنی ؟

ئەمه ئەوه دەگەیهنی که ئەو کابرایه هەرچەندە ئەو داوایه ی یوسفی جیبه جی نەکردوه، بەهۆی له بیرچوونەوه و گەمەترخەمی خۆیهوه، ئەو هاو له زیندانییه ی (یوسف) شەش حەوت ساڵ له زینداندا ماوتەوه به ناهەق، بەلام هینده له یوسفی رابینیوه و زانیویهتی هینده جوامیر، هینده پەوشت بەرز، هینده ئیتسانلیکی باشه، که هەر له پێیهوه لی دنیایا بووه: ئەو داوایه ی بۆ جیبه جی دەکات، هەرچەندە ئەو (واته: ئەو هاو له زیندانییه ی) داوایه گە ی یوسفی جیبه جی نەکردوه!! هەلبەت هەر ئەو هەش له گەسانی بۆ خوا صولحاو، دەوشیتەوه، گەسانیک که دنیا وه شوینی تیدا تاقی کردنهوه دەبین، گەسانیک که بۆ خوا دەژین و به گری و گۆلی دەروونی و به بوغزو کینه و تۆلەستاندنهوهوه له گەل خەلکدا مامە له ناکەن، بەلکو به جوامیری و پەوشت بەرزیه ی، و له گەل خەلکدا مامە له ناکەن، که چاکه به دەستەوا بی: چاکەم له گەل بکهو، چاکەت له گەل دەگەم، مادام خراپەت کرد، من چاکەت له گەل ناکەم!! ئنجا ئەو کابرایه که هینده ی له خو ی رابینیوه، ئەو له خو رابینییه ی، بریتی بووه لهوه که له یوسف ﷺ ی رابینیوه و زانیویهتی هینده جوامیر، هینده پەوشت بەرز، کاتی که چوو داوایه گە ی ئاراسته کرد، نهک هەر ئەو گەمەترخەمییه ی به چاو داناداتهوه، بەلکو یه کسەر داواکارییه گەشی بۆ جیبه جی دەکات .

سەرنجی یینجەم: یوسف ﷺ هی گلهی لی نەکردوه، هەرچەندە شەش

حەوت ساڵ بەهۆی له بیرچوونەوه و گەمەترخەمی ئەو هاو له زیندانییه یهوه، له بەندیخانەدا ماوتەوه، بەلام هەر نابیستری و نابیتری که یوسف به ئامازەش گلهییه کی لی کردبی، ئەو هەش پەوشت بەرزیه ی

پێغەمبەرەن (عليهم الصلاة والسلام) و لە نیویاندا یوسف عليه السلام درەدەخات، کە ئیتسان خۆش گلەیی نەبێ باشە، واباشە ئیتسان ھەمیشە مافی خۆی لە بیر بجێتەووە، ھەرگیز چاوەروانیی لە خەڵک نەبێ، یاخود بەلای کەمەووە چاوەروانیی کەم بێ لە خەڵک، ئەو کاتە ھەم خەڵکیش لە دەستی سەلامەت و ئاسوودە دەبن و، ھەم خۆشی ئاسوودە دەبێ .

سەرئنجی شەشەم : یوسف عليه السلام نە یگوتووە : مادام ستەمیان لێکردووم و ئەوانە بە ستەم منیان چەندان سأل لە بەندیخانەدا ھێشتۆتەووە، مادام ئەوان خراپەیان لەگەڵ من کردووە، با منیش ئەگەر خراپەشیان لەگەڵ نەکەم، چاکەیان لەگەڵدا نەکەم، واینەگوتووە، چونکە خۆی کاربەجێ لە سوورپەتی (المؤمنون) ئایەتی (۹۶)دا، دەفەرموی : ﴿ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةِ﴾، بە گام سیفەت و ڕەوشتی باشترە، کردەووە ھەلۆیست و سیفەتی خراپی بەرانبەرکەت پال پێوە بێ .

دیارە پێش ھەموو کەس پێغەمبەرەن ئەو ڕەوشتە بەرزانیان ھەیە، بەلکو پێغەمبەرانی خوا لە لووتکە ی ھەر بەرز ی ڕەوشت و خووی پەسند و ئاگاری جوان دابوون، بۆیە یوسف عليه السلام ھەر باسی نەکردووە کە : بۆچی لە زینداندام بۆچی لە بەندیخانەدا منتان ھێشتۆتەووە، لەسەر بناغە ی بوختانیکی درۆ؟ بەلکو یەکسەر نەک ھەر تەعبیری خەونەکەشی بۆ کردوون، بەلکو لە میانی تەعبیر کردنی خەونەکەشدا، نەخشە یەکی ئابووری پازدە سالیی داناو، بۆ کۆمەلگایەکی کە یەک تاکە مسوڵمانی تێدا نیە، بیجگە لە خۆی (یوسف عليه السلام) لەو کاتەدا برۆاداریکی دیکە لە میسردا نەبوو، ئەمەش ئەو دەگەییەنێ کە پیاوانی خوا، دەبێ بەبێ بەرانبەر چاکە لەگەڵ خەڵکدا بکەن و لە بەرانبەری خراپەشدا خراپەیان لەگەڵدا نەکەن .

سەرئنجی ھوتەم و کۆتایی : ھەرچەندە پێشیش ئاماژەمان پێدا : یوسف عليه السلام نەخشە یەکی ئابووری پازدە سالیی بۆ گەل و کۆمەلگایەکی داناو، بۆ ولاتیکی داناو کە بیجگە لە خۆی برۆاداریکی دیکە ی تێدا نەبوو،

MediaAmeerOffice

علی بابا / AliBapirw

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

www.alibapis.net

انگریزی عربی اردو

علی بابا / AliBapir

علی بابا / AliBapiri

علی بابا / AliBapir

علی بابا / AliBapir

WhatsApp

Telegram

Facebook

www.alibapis.net

دەرسی هەشتەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان هەشت (۸) ئایەت دەگرێتە خۆی، کە بریتین لە ئایەتەکانی: (۵۰ تا ۵۷)، لەم دەرسەماندا ئالقای حەوتەمی زنجیرەی بەسەرھاتی یوسف (علیه السلام) باس دەکەین، کە تییدا باسی شەش بابەتی سەرەکی کراوە :

۱- ناردنی پادشا بە دواى یوسف داو، نەچوونە دەری یوسف لە بەندیخانە، هەتا پادشا لە ڕووداوی دەست و پەلی خۆ برینی ژنەکان، نەگۆلێتەو، سەرەنجام پەرێز پاکیی یوسف، دەرئەگەوێ .

۲- لێکۆڵینەوی پادشا لەو ژنانەو، شایەدیی دانیان بەو کە هیچی خراپیان لە یوسف (علیه السلام) نەبینیوە، دان پێداھێنانی ژنی عەزیز کە ئەو هەوڵی لەگەڵ یوسف داو، پەلکێشی دەست تیکەلێی بکاتو، یوسف راستگۆیەو بێ خەتایە، لەویدا کە گوتووێت: من دەست پێشخەرییم نەکردو، بەلکو وەلامی دەستپێشخەرییەکی ئافرەتەگەشی نەداوتەو .

۳- پاساو ھێنانەوی یوسف بۆ ئەو لێکۆڵینەو گردنە، بەو کە عەزیزی میسر بزانی یوسف ناپاکیی پێ نەکردو، لە کاتییدا کە خۆی ئامادەى مال نەبوو، ھاوکات دەربرینی ئەو راستییەش کە پاگانە بۆ نەفسی خۆی ناکات، کە هیچ ھەلەو پەلەییەکی نیە، چونکە نەفس زۆر فەرمان بە خراپە دەکات، مەگەر کەسێک خوا ڕەحمی پێ بکاتو بیاریزی .

۴- دووبارە ناردنەوی پادشا بە دواى یوسفدا، کە بیکاتە ھاوکاری تایبەتی خۆی لە حوکمرانیی داو، پاش دواندن، پێ راگەیانندن ئەو راستییە کە:

یوسف لەلای وی خاوەن پیگە ی تایبەتەو، رێزو حورمەتی تایبەتی هەیهو، متمانەو باوەری پێیەتی .

۵ - پێشنیارکردنی یوسف بۆ پادشا، کە بیکاتە بەرپرسی کاروباری ئابووری، چونکە هەم پارێزەرە، بۆ شتێک کە پێی بسپێردری، هەم زاناو شارەزایە، لە چۆنیەتی سەرافەتی و سەرپەرشتیکردن و مشوورئێخواردنی دا .

۶ - ڕاگەیاندنی خوای کارزان کە: وەك چۆن یوسفی لە رێی کاروانەگەو لە بیر هێنایە دەر، لە گۆشکی عەزیزی میسردا حەواندیەو، پاشان لە زیندان هێنایە دەر، هەر بەو جۆرەش یوسفی لە میسردا دەست رۆشتوو کردووە، پاداشتی دواڕۆژیشی باشترە، چونکە ئیماندارو پارێزکارو چاکەکار بوو .

The banner is a horizontal strip with a light gray background and a thin red border. In the center is a circular portrait of a man with a white turban and a light-colored shirt. To the left of the portrait, there are several social media and website links: 'MediaAmeerOffice' with a Facebook icon, 'AliBapir' with a Twitter icon, 'archive.org/details/@alibapir' with a red download icon, and 'AliBapir' with a QR code. To the right of the portrait, there are more social media links: 'AliBapir' with a Facebook icon, 'AliBapir' with a YouTube icon, 'AliBapir' with an Instagram icon, and 'AliBapir' with a Telegram icon. Below these links are three QR codes. At the bottom center, there is a website address 'www.alibapir.net' and a small text 'راگەیانندی مەکتەبی ئەمیر'.

﴿ وَقَالَ الْمَلِكُ اُتُونِي بِهِ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ اِلَى رَبِّكَ فَسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ الَّتِي قَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ ۚ اِنَّ رَبِّي يَبْكَدِهِنَّ عَلِيمٌ ۝۵۰﴾ قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ اِذْ رَوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ ۖ قُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوْءٍ ۚ قَالَتْ اُمَرَاتُ الْعَزِيزِ اَلْكَنَ حَصَّصَ الْحَقُّ اَنَا رَوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ ۖ وَاِنَّهُ لَمِنَ الصّٰدِقِيْنَ ۝۵۱﴾ ذَلِكَ لِيَعْلَمَ اَنِّي لَمْ اخْنَهُ بِالْغَيْبِ ۚ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخٰٓئِنِيْنَ ۝۵۲﴾ وَمَا اُبْرِئُ نَفْسِي ۚ اِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوْءِ ۚ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي ۚ اِنَّ رَبِّيْ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۵۳﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ اُتُونِيْ بِهِ ۖ اَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي ۖ فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ اِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِيْنٌ اٰمِيْنٌ ۝۵۴﴾ قَالَ اَجْعَلْنِيْ عَلٰى خَزَآئِنِ الْاَرْضِ ۚ اِنِّيْ حَفِيْظٌ عَلِيْمٌ ۝۵۵﴾ وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْاَرْضِ يَتَّبِعُوْا مِنْهَا حَيْثُ يَشَآءُ ۚ نُّصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَّشَآءُ وَلَا نُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِيْنَ ۝۵۶﴾ وَلَا اَجْرُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ ءَامَنُوْا وَكَانُوْا يَنْقُوْنَ ۝۵۷﴾

MediaAmeerOffice

علي بابير AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

علي بابير AliBapir

علي بابير AliBapir

علي بابير AliBapir

علي بابير AliBapir

Google Play

App Store

WhatsApp

Telegram

Facebook

ماناى وشە بە وشەى ئايەتەكان

{ئىنجا پادشاى مىسرى (گوتى) بۆمى بىنن، (واتە: يوسوف)، جا كاتىك نىردراوگە ھاتە لاي يوسوف، پىي گوت: بگەرپوۋە بۆ لاي خاۋەنەكەت لىي بىرسە: حال و بەسەرھاتى ئەو ئزانەى دەستو پەلى خۇيانىان بىرى بوو، چۆن بوو؟ بە دىئىيى پەرۋەردگارى من (خوۋا) بە پىلانەگەيان زانايە ﴿۵۰﴾ (پادشاش ئنەكانى كۆكردەۋە) گوتى: ئەو حالەتان چۆن بوو، مەبەستتان چى بوو كە ھەۋلى پەلكىش كىردنى يوسوفتان داو وىستتان لە خشتەى بەرن؟ گوتىان: پاكىي بۆ خوۋا، ھىچ خراپەيەگمان لە بارەيەۋە نەزانىۋە، ئنەگەى عەزىز گوتى: ئا ئىستا ھەق ئاشكرا بوو، من ھەۋلى پەلكىش كىردنى ويمدا بۆ دەست تىكەلىي، بە دىئىيى ئەو لە راستگۇيانە (كە ھىچى خراپى لى نەپشكوتۇتەۋە) ﴿۵۱﴾ يوسوف گوتى: بۆيە داۋاي ئەو لىكۆلىنەۋەيەم كىرد، تاكو ئەو (عەزىز) بزائى و دىئىيى كە بە پەنامەكىي (كاتىك كە لە مال نەبوۋە) ناپاكىيىم لەگەل دا نەكردەۋە، مسۆگەر خوۋا پىلاننى ناپاكان بەرەۋە ئامانچ رېنىمايى ناكات ﴿۵۲﴾ پاكەش بۆ نەفسى خۆم ناكەم، (كە ھىچ ھەلەۋ پەلەم نىە)، بىگومان نەفس زۆر دنەى خاۋەنەگەى دەدات و فەرمان بە خراپە دەكات، مەگەر لە حالىكىدا پەرۋەردگارم بەزەمى بنوئى و بىپارىزى، بەراستى پەرۋەردگارم لىبوردەى بە بەزەيە، ﴿۵۳﴾ پادشا گوتى بۆمى بىنن، تايەتى دەگەم (بە ھاۋكارى كىردنى) خۆمەۋە (لە حكومرانى دا)، ئىنجا كاتىك ھات و دواندى، پادشا گوتى: بە دىئىيى تۆ ئىستا لە لامان بەرپىزو پاىەدارو جىي متمانەۋ باۋەرى ﴿۵۴﴾ يوسوف گوتى: لەسەر عەمبارەكانى ئازووخەى سەر زەمىنى مىسرىم دابنى (بەكە بە بەرپىرسى ئابوورىي ولات) چونكە من پارپىزەر (ى ھەر شتىك) م (پىم بسپىردى) زاناو شارەزاشم (بۆ چۆنىەتى سەرپەرشتىكىردنى) ﴿۵۵﴾ بەو شىۋەيە كە باسكرا، يوسوفمان لەسەر زەمىنى مىسرىدا دەستپۇشتوو كىرد، ھەر كۆيەكى

مەبەست بووايە دەيكرده نشینگە، بەزەيى خۆمان دەكەينە پشكى ھەر
كەسك بمانەوئو پاداشتى چاكەكاران بە فيرۆ نادەين و زايەناكەين، ﴿۵۶﴾
پاداشتى دوارپۆژ چاكتريشە بۆ كەسانك كە برپوايان ھيئاوہ (بەوہى پيويستە
برپواى پى بھينرئو)، پاريزيان دەكرد (لە ھەموو ئەو شتانەى پيويستە پاريزيان
لى بكرئ) ﴿۵۷﴾ .

شیکردنه وهی ههندیك له وشهکان

(بَالُ) : (البالُ: الحالُ الَّتِي يُكْتَرَثُ بِهَا، مَا بَالَيْتُ بِكَذَا بَالَةً: مَا اكْتَرَثْتُ بِهِ،

﴿فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَى﴾ طه، آی: مَا حَالُهُمْ وَخَبَرُهُمْ، وشهی (بال) به

حالهتیک دهگوتری که گرنگیی پی بدری، دهگوتری: (ما بَالَيْتُ بِكَذَا بَالَةً)،

واته: هیج بایهخم پی نه داو گرنگییم پی نه دا، خوا که دهفه رموی: ﴿فَمَا بَالُ

الْقُرُونِ الْأُولَى﴾، واته: حال و بهسه رهات و ههوالی سهده پیشووهکان، (واته:

گوومه لگا پیشووهکان که له سهدهکاندا ژیاون) چۆن بوو؟

(خَطْبُكُنَّ) : (الخطْبُ: الْأَمْرُ الْعَظِيمُ الَّذِي يَكْثُرُ فِيهِ التَّخَاطُبُ)، (خَطْبُ)، بریتیه

له کاریکی مهزن که قسهی زۆر تیدا دهگرین، کاریک که مهزن بی، خه لک

زۆر مشت و مپرو و تووویژی تیدا دهگهن.

(حَصْحَصَ الْحَقُّ) : دوو واتای هه ن :

۱- واته: (وَضَحَ وَتَبَيَّنَ)، ههق دهرگه و توو، ئاشکرا بوو .

به مانای: (تَبَيَّنَ وَاسْتَقَرَّ)، واته: چهسپاو سهقامگیر بوو .

ئنجبا وشهی (حص)، له گهل (حَصْحَصَ)، وهک (كَفَّ)، و (كَفَّكَ)، (كَبَّ)،

و (كَبَّكَ)، وایه، (كَفَّ) و (كَفَّكَ) یانی: وازی هیئا، (كَبَّ)، و (كَبَّكَ)،

واته: لهپه و پروو خرایه دۆزه خه وه .

وشهی (حَصَّةُ: أَي قِطْعَةٍ)، که واته: ﴿حَصْحَصَ الْحَقُّ﴾، بریتیه له وه که

بهشی ههق له بهشی نا ههق جیا بیته وه: (أَنَّ تَبَيَّنَ حِصَّةُ الْحَقِّ مِنْ حِصَّةِ

الْبَاطِلِ)، ههندیك دهلین له وه وه هاتوه .

www.alibapir.net

(مَكَيْنٌ) : (صِفَةُ مُشَبَّهَةٍ مِنْ مَكَّنَ إِذَا صَارَ ذَا مَكَانَةٍ ، وَهِيَ الْمَرْتَبَةُ الْعَظِيمَةُ) ،

(مَكَيْنٌ) ، (صِفَةُ مُشَبَّهَةٍ) یه، واتە: سیفەتێکە دەشوبه‌یێنرێ بە کردارەو، له چیه‌وه هاتوه؟ (مِنْ مَكَّنَ إِذَا صَارَ ذَا مَكَانَةٍ) ، كه ده‌گوترێ: (مَكَّنَ فُلَانٌ) ، واتە: بوو به‌ خاوه‌ن پێگه‌ ، (مَكَانَةً) ، بریتیه‌ له‌ پله‌یه‌کی مه‌زن .

(أَمِينٌ) : (فَعِيلٌ بِمَعْنَى مَفْعُولٍ ، أَي : مَأْمُونٌ عَلَى شَيْءٍ مُوثِقٌ بِهِ فِي حِفْظِهِ) ، (أَمِينٌ) له‌سه‌ر گێشی (فَعِيلٌ) ه، به‌لام به‌ مانای (مَفْعُولٌ) ه، واتە: به‌ ئەمین دانراو، ده‌گوترێ: (فُلَانٌ مَأْمُونٌ عَلَى كَذَا) ، واتە: متمانه‌ی پێ ده‌کری كه‌ بیپاریزی .

(مَكَّنَاً) : (مَكَّنَهُ تَمْكِينًا ، جَعَلَهُ ذَا مَكَانَةٍ أَوْ قَوَّاهُ عَلَيْهِ) ، (مَكَّنَاً) ، ده‌گوترێ: (مَكَّنَاهُ وَمَكَّنَاهُ) ، هه‌ردووکیان، واتە: کردی به‌ خاوه‌ن پێگه‌ ، ده‌ستڕۆشتووی کرد، به‌لاده‌ستی کرد .

(يَتَّبِعُونَ مِنْهَا) : (التَّبَوُّ : اتِّخَاذُ مَكَانٍ لِلْبُوءِ أَيْ الرَّجُوعِ ، فَمَعْنَى التَّبَوِّ : النُّزُولُ وَالْإِقَامَةُ) ، (تَبَوُّ) : بریتیه‌ له‌ ئەوه‌ كه‌ ئینسان شوینی بو‌ لا گه‌رانه‌وه‌ دیاری بکات، كه‌واته‌: (تَبَوُّ) ، واتە: دابه‌زین له‌ شوینی‌ك و نیشه‌جی بوون تییدا .

مانای گشتی ئایەتەکان

ئەم هەشت ئایەتە - وەك گۆتمان - ھەوتەمین ئالقەیی زنجیرە بەسەرھاتی یوسفیان گرتۆتە خۆیان، كە باسی ئەوھییە: پادشا لە دواى یوسف عليه السلام ناردوھ، دواى ئەوھى كە تەعبیری خەونەكەى بۆ كردوونو، نەخشەییەكى پازدە سائەیی ئابووریى بۆ داناون.

خو عليه السلام دەفەرموى: ﴿ وَقَالَ الْمَلِكُ اُتُونِي بِهِ ﴾، پادشایەكە (ئەوھى كە زانراوھ (معهود)ە، واتە: پادشای میسر كە پێشتر باسی كراوھ)، گوتى: بۆمى بێنن، واتە: یوسفم بۆ بێنن، كە دواى دەردەكەوئ بۆ چیهتى !

﴿ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ ﴾، كاتێك كە نێرراوھكە ھاتە لای، ئایا ئەو نێرراوھ كئ بوو ؟ باس نەكراوھ كە كئ بوو، گرنگ ئەوھییە پادشا نوێنەرێكى خۆى ڕەوانەكردۆتە لای، وەك نێردەى خۆى، كاتێك كە نێردراوھكە ھات بۆ لای یوسف عليه السلام: ﴿ قَالَ اَرْجِعْ اِلَى رَبِّكَ فَسْئَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ الَّتِي قَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ ﴾، ديارە نوێنەرەكە ھاتۆتە لای یوسفو گوتووئەتى: لە زیندان وەرە دەر، پادشا لە دواى ناردووى، لەگەڵم وەرە، بەلام ئەو لەگەڵى نەچووھو گوتووئەتى: بگەرێوھ بۆ لای خاوەنەكەت (بۆ لای پادشا)، ﴿ فَسْئَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ الَّتِي قَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ ﴾، ئێى بپرسە: ھالى ئەو ژنانەى كە دەستو پەلى خۆیان بڕى (لە كاتى میوھ سپی كردندا لە مائى عەزیز)، ھالو بەسەرھاتیان چى بووو چۆن بوو؟ با لێكۆلێنەوھ لەو ڕووداوھ بكات، ﴿ اِنَّ رَبِّيْ بِكَيْدِهِنَّ عَلِيْمٌ ﴾، بیگومان پەرورەدگارى من (كە خوايە عليه السلام) بە پیلان و نەخشەو قیللى وان زانایە .

بەلام با خاوەنەكەى تۆ، {كە پادشایە}، لیبكۆلێتەوه بزانی داخۆ ئەو ڕووداوه چى بوو و چۆن بوو؟ لیڤردا یوسف عليه السلام نەجابهت و نەزاگەتى خۆى پێشان دەدا، كە باسى ژنەكەى عەزیز هەر ناكات، كە دەورو خولى یوسفى داوه، داواى دەست تێكەلێى لى كردهو، ویستووێهەتى لە خستەى بەرى، باسى ئەو هەر ناكات، بەلكو ڕووداوهكە بە گشتى باس دەكات، دەلى: ئەو ژنانەى كە دەست و پەلى خۆیان برى، با پادشا لى بكۆلێتەوه، داخۆ بەسەرھاتەكەیان چى بوو؟ چییان بەسەرھات؟ چونكە لە داوى ئەو ڕووداوه، برپاردرا كە یوسف بە ناھەق زیندانى بكرى .

لیڤرش دا ئەوه هەمووى پێچراوەتەوه كە:

پادشا لە داوى، ئەو ژنانەى نارد كە فلان و فلان و فلان ...ھتد بوون، بیگومان دیاریكراو بوون، ژنانى پیاوانى ناسراوى ولات بوون، چونكە عەزیزى میسر، ئەگەر سەرۆكى پاسەوانەكانى پادشا بووبى، یان سەرپەرشتیاری ئەو پایتەختە بووبى، كە پادشا لێیەتى، هەر چۆن بى، پیاویكى ناودار بووه، پیاویكى دەستڕۆشتوو بووه، ئەو ئافرەتانەش كە لەگەڵ ژنەكەى ئەودا كەین و بەینیان بووه، كۆى كردهوونەوه، كۆرى بۆ سازكردوون، میوهى بۆ داناون، ئتجا شوینی پالداوەوهو شاندادانى بۆ داناون، دیارە ئەوانەش ئافرەتانى ناسراو بوون، هاوسەران و ژنانى پیاوانى دەستڕۆشتوو ولات بوون، بۆیە دیار بوون كۆ و كۆن ؟

باسى ئەوه هەمووى پێچراوەتەوه: لە داوى ناردن و كۆى كردهوه: ﴿ قَالَ مَا

خَطْبُكَ ﴾، پادشا پێى گوتن: هەوالتان، ئیش و حالتان چى بوو؟ كاری ئیوه چى بوو؟ ﴿إِذْ رَدَّ عَنْ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ﴾، كاتێك كە ئیوه داواى دەست تێكەلێتان لە یوسف كرد ؟ داواتان لە یوسف كردو هەولتان لەگەڵ یوسفدا، كە لەسەر ڤاى خۆى لای بدەن و خۆیتان تەسلىم بكات و بیھێننە سەر ڤاو قەناعەتى خۆتان، كە ڤاى یوسف بریتى بووه لە پاگیى، ڤاى ئیووش بریتى بوو لە كاروكردهوى خراپ ؟!

مەرج نیە لیڤردا مەبەست ئەوه بى، كە هەر كامیکیان داواى لە یوسف كرده بى دەستى لەگەڵ تێكەل بكات، بەلام بیگومان هەموویان بوونە یەك تیم و بە هەرمەزى داویان لە یوسف كرده، كە داخوازی ژنەكەى عەزیز جیبەجى

بىكەت، ۋەك گۆيلەيەك، رەنگە عورفو عادەتتەيان ۋا بوو بى، كە گۆيلەو
خەزمەتكار نابى لە قەسەى گەۋرەى خۆى دەرچىو، مادام لە مالى ۋان دايە، ھەر
داۋايەكى لىيەكەن، دەبى بۆيان جىيەجى بىكەت ! بۆيە پادشا پالى دەداتە لاي
ھەموۋان، واتە: بە ھەموۋتان گەلە گۆمەككىتان لە يوسوف كەرد، بۆ ئەو كارەو
ئەۋىش مى بۆ ئەدا !

﴿ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ ﴾، دۋاي ئەۋەى پرسىياري لىكەردن چى بوو؟ چۆن بوو؟
گۈتتەيان: پاكىي بۆ خوا، واتە: ئىمە خوا بە دوور دەگرىن، بە پاك دەگرىن، لەۋە
كە قەسەيەكى ناھەق بىكەين، ياخود: خوا بە پاك دەگرىن، لەۋەدا كە پياۋى ۋەك
يوسوف خراپەى لى بوەشەتتەۋە، يان: ﴿ حَسْبِيَ اللَّهُ ﴾، واتە: نا بە خوا، يان: ئەو
شە بەو شەۋەيە نىە، ﴿ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ ﴾، ئىمە ھىچى خراپەمان
لەبارەيەۋە نەزانيۋە، ھىچى خراپەمان لەسەر نەبىستتەۋە، واتە: ھىچ شەيەك كە
زيان بەخش بى بۆ يوسوفو، ھالى خراپ بىكەتو، ناۋو سوممەۋ ناۋبانگى
خراپ بىكەت، ئىمە لەبارەيەۋە نەمانزانيۋە .

﴿ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ اَلْأَنْتَ حَصْحَصَ الْحَقُّ ﴾، ژنەگەى عەزىز گۈتى: ئا ئىستەھەق
چەسپا، ھەق دەرگەۋتو ۋوون بۆۋە، ئەو ھەقە چىيە؟ ﴿ اَنَا رَوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ ﴾،
من ويستم ئەو پەلەكش بىكەم، من ويستم ئەو دەستبەردارى نەفسى خۆى بىتو
خۆى تەسلىمى من بىكەت، ئەۋەى پىي دەلىم ئەۋەم بۆ جىيەجى بىكەت، كە
برىتى بوو لە دەست تەكەلىي ۋ داۋىن پىسىي، ﴿ وَاِنَّهُ لَمِنَ الصّٰدِقِیْنَ ﴾، بىگومان
ئەو لە راستگۆيانە، ئەۋەى گۈتۋويەتى: كە من ھىچى خراپە نەكەردەۋە، راستە،
يانى : كە كاتى خۆى گۈتى : ﴿ هِيَ رَوَدْتَنِي عَنْ نَفْسِي ﴾، ئەو ژنە ويستى من لە
خستە بەرئو من پەلەكش بىكەت، راستى گۈتۋە، من دەست پىشخەر بووم، من
ويستم ئەو پەلەكش بىكەم .

ئىنجا يوسوف ﷺ پاساۋ دىنەتتەۋە كە بۆچى داۋاي لە پادشا كەرد: لىكۆلئەۋە
لەو ۋووداۋە بىكەت .

﴿ ذَٰلِكَ ﴾، ئەوەم بۆیە کرد، ئەوەم بۆ ئەوە بوو: ﴿لَعَلَّمَنِي أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ﴾،

بۆ ئەوەی بزانی، (یان: عەزیز بزانی، گە یوسف کوێلە ی ئەو بوو و لە مانی واندای بوو)، گە کاتیگ ئەو لە مال نەبوو، یان: بە پەنامەگیی، چونکە ﴿بِالْغَيْبِ﴾:

۱- دەگونجی پەيوەندیی بە یوسفەووە بێ، واتە: کاتیگ گە من لە حالەتی پەنامەگیی دا بووم و عەزیزم لێ دیار نەبوو .

۲- یان پەيوەندیی بە عەزیزەووە بێ، یانی: کاتیگ عەزیز ئاگای لێ نەبوو و نادیار بوو لە مال .

۳- یاخود پەيوەندیی بە شوێنەگەووە بێ، لە شوێنیکی پەنامەگیی دا، من خیانت و ناپاکییم پێ نەکردووە، بۆ ئەوەی دانیای بێت، گە هیچ لەسەر دەستی من پرووی نەداوە، وەك خیانت و ناپاکیی .

﴿وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ﴾، ئەو لێکوڵینەووەشم بۆ ئەوە بوو، بزانی گە خوا فیل و پیلانی ناپاکان پێتمایی ناکات و بە ئامانج ناگەیهێنێ .

ئەنجا یوسف ﷺ بەردەوام دەبێ و دەڵێ: ﴿وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي﴾، نەفسی خوێشم بە پاک ناگرم، واتە: بۆیە و نالێم، پاكانە بۆ خوێم بکەم، گە: من زۆر پاک و چاکم، چونکە ئێنسان هەرچەندە زۆر پاک و چاک بێ، نابێ خوێ بە پاک و چاک بزانی، ﴿إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي﴾، بێگومان نەفس زۆر فەرمان دەکات بە خراپە، مەگەر لە حالیکدا پەرورەدگارم بەزەیی بتوێنێ و مرووف لە شەری نەفسی، لە دنە دانی نەفسی بەرەو خراپە، بپاریزی، ئەگەرنا نەفس زۆر فەرمانکەرە بە خراپە، ئەگەر خوا لە بەندە ی خوێ بگەرێ و ویلی بکات، نەفس و شەیتان زەفەری پێ دەبەن و تووشی تەلەو داوی خوێانی دەکەن، ﴿إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾، بێگومان پەرورەدگاری من زۆر لێبوردە ی بە بەزەیی و میهرەبانە .

هەلبەتە وەك من تەفسیرم كرد، ئەوهم بە دڵە كە ئەم قسەیه، قسەى یوسوف
الکلیلاً، چونكە وەك دواىى لە مەسەلە گەرنەگەكاندا زیاتر تیشكى دەخەینە سەر،
ئەم قسانە لە یوسوف دەوشێتەو .

هەندێك لە توێژەرەوانیش بەلكو زۆربەیان گوتووینانە: ئەمە قسەى ژنى
عەزیزە، دەلى: بۆیەش ئەو شایەدییه دەدەم، تاكو یوسوف بزانی كە كاتیك ئەو
لێرە نەبوو، (پشتە ملە) ناپاکییم پێ نەکردو، خواش پێتمایى پیلان و فیلى
ناپاكان ناکات، خۆشم بە پاك نازانم، چونكە نەفس زۆر فەرمان دەكات بە خراپە،
مەگەر پەرورەدگارم بەزمى بنوینى، بێگومان پەرورەدگارم لێبوردەى بە بەزەییە .

ئەم پرایەش هەیه و زۆربەى توێژەرەوانى قورئان ئەم پرایەى دووهمیان
هەلبێژاردو، بەلام بە سەرنجدانى سیاقەگەو بە سەرنجدانى قسەگان و لى
وردبوونەویان، پێم وایە ئینسان دەگاتە ئەو قەناعەتەى كە ئەو قسانە لە
یوسوف الکلیلاً دەوشێتەو، نەك لەو ژنە .

(طَبْرِي)یش، هەر ئەم پرایەى هیناوە و ژمارەیهك لە توێژەرەوان ئەم پرایەیان
هیناوە، بەلام زۆربەیان پرایەگەى دووهمیان هیناوە : كە من پێم وایە نەگونجاو،
بەلام هەر چۆنێك بى، ئەویش هەر پێى تێدەچى .

﴿ وَقَالَ الْمَلِكُ اَتُونِي بِهِۦٓ اَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِیٓ ﴾، بۆ جارى دووهم پادشا گوتى : بۆم
بێنن، تایبەتى دەگەم بە خۆمەو، هەلبێدبێژم بۆ خۆم، واتە: بۆ هاوکارى
خۆم لە حوکمرانى دا .

﴿ فَلَمَّا كَلَّمَهُ ﴾، ئنجا باسى ئەو هەمووى پێچراوەتەو كە لە دوايان ناردو
هاتو، پادشا قسەى لەگەڵدا كردو... هتد، یەگسەر هاتۆتە سەر ئەسلى مەبەست:

﴿ فَلَمَّا كَلَّمَهُ ﴾، ئنجا كاتیك پادشا دواندى و تەماشای نەزاكەت و نەجابهت و

حیکمەت و لیزانی و دامەزراوی یوسوفى كرد: ﴿ قَالَ اِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ اَمِيْنٌ ﴾،
پێى گوت: تۆ ئەمڕۆ لەلای ئێمە زۆر بەرپێزو حورمەت و خاوەن پایەى، زۆریش
ئەمینى، واتە: لەلای ئێمە متمانەو باوەر پێکراوى .

﴿ قَالَ أَجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلَيْهَا ﴾، واتە: یوسف گوتی:

لەسەر عەمبارەکانی سەر زەمینە میسڕم دابنێ، واتە: کاروباری ئابووری و دەرامەت و ئازووخم پێ بسپێرە، بێگومان من پارێزەری زانام .

ئیدی باس نەکراوە کە پادشا وەلامەگەی داوێتەو، چونکە هەر لە سەرەتاوە دیارە، کە پادشا خوا خۆی بوو یوسف هاوکاری بێ و دەستبار گری بێ، ئنجا وەک دوایی لە مەسەلە گرنگەکانیشدا باس دەکەین: لە پەیمانی کۆندا وردهکاری زیاتر لەوبارەو باس کراوە، کە چ پێزو حورمەتێک لە یوسف نراوە، لەلایەنی پادشا و حوکمرانانی ئەو کاتی میسڕەو .

خوا دەفەرموی: ﴿ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ ﴾، ئاوا بەو شیوەیە، واتە:

بەو شیوە دەست ڕوشتوو کردنە، یوسفمان دەست ڕوشتوو کرد، ئەو وەتایەکی، یاخود: ئاوا بەو شیوەیە وەک چۆن یوسفمان لە بیر هیئایە دەرو، دوایی بردمانە کۆشکی عەزیزی میسڕو، دوایی لە زیندان هیئامانە دەرو، دوایی پەریز پاگییمان دەرخت، وەک چۆن ئەوانەمان بۆ کرد، ئیستاش دەست ڕوشتووومان کرد لە زەوی دا، واتە: لەسەر زەمینە میسڕو و لاڵی میسڕدا، دەستمان کردەو، دەست ڕوشتووومان کرد، پێگە و دەستە لاتمان پێدا، ﴿ يَتَّبِعُوا مِنهَا هَيْثُ يَشَاءُ ﴾، لە هەر شوێنێکی پێی خۆش بوو بێت و وێستبێتی، کردووێتە بە نشینگە و شوێنی نیشته جێبوونی خۆی .

کەواتە: لە چوارچێوەی و لاڵی میسڕدا، یوسف (عليه السلام) دەست ڕوشتوو بوو و وەک

حوکمرانیەک لە گۆیی پێ خۆش بوو، لەوێ نیشته جێ بوو، ﴿ نَصِيبٌ بِرَحْمَتِنَا

مِنْ شَاءِ ﴾، ئێمە هەر کەسیکمان بوێ بەهرمەندی دەکەین لە بەزەمی خۆمان،

واتە: بەزەمی خۆمان بە قسەت هەر کەسیک دەکەین و، دەبەخشین بە هەر

کەسیک کە بمانەوێ، ﴿ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴾، پاداشتی چاکەکارانیش بە

فەرۆ نادەین، ونی ناکەین و زیایە ناکەین .

﴿وَلَا جُرْأَآخِرَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ﴾، بێگومان پاداشتی دواڕۆژیش باشتەر بۆ کەسانیک کە برۆیان هێناوە، بەردەوامیش پارێز دەکەن، ئەگەر برۆاهێنان یەكجار دەبێ، بێگومان تەقوا پێویستی بە حالەتێکی بەردەوام هەیە، بۆیە بە کرداری ڕابردوو، باسی ئیمانی کردووە : (ءَامَنُوا)، واتە: ئیمانیان هێناوە بە هەموو ئەو شتانەی پێویستە ئیمانیان پێ بهێنرێ، (وَكَانُوا يَتَّقُونَ)، پارێزیشیان دەکرد، بە کرداری ئیستا (فَعَلَ الْمُضَارِعَ)، هێناویەتی، کە ئیستا بەردەوامیی دەگەیهنێ، چونکە پارێز کردن شتیکە تازە دەبێتەو لەگەڵ هەموو هەلۆیستیکداو، لەگەڵ هەموو هەلۆس و کەوتیکدا، مەوقە دەبێ لە خۆی وریا بێو، پارێز لە خوا بکاتو، شتیک نەکات کە خوا پێی ناخۆش بێ، چ بە چواندنی ئەركیك، چ بە توخن کەوتنی قەدەغەو حەرامیك .

MediaAmeerOffice

علی بابیر / AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

QR Codes

لە تۆزە کۆمەڵارە ئێمەکان لەگەڵ ئێمە

نەن مەمەن عێر موانع النوانل الاجتماعي

www.alibapir.net

رێگە یان دانی مەکتەبی ئەمیر

علی بابیر / AliBapir

AliBapir

علی بابیر / AliBapir

علی بابیر / AliBapir

QR Codes

چه نه مه سه له یه کی گرنه

مه سه له ی یه گهم : له دوا ناردنی یوسف له لایهن پادشاوه و ره تکر دهنه وهی یوسف که له بهندیخانه بچینه ده ری، هه تا لی کو لینه وه له گهل ئه وه ژانه دا نه کری، که ده ست و په نجه ی خو یانیان بری بوو، له کاتی میوه خواردندا، له مالی ژنه که ی عه زیزی میسر، تا کو پاکیه تی خوی دهر بخت، له بوختانه ی که پی زیندانیی کراوه :

وهك خوا دهفه رموی : ﴿ وَقَالَ الْمَلِكُ اَتُونِي بِهِۦ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ اَرْجِعْ اِلٰی رَبِّكَ فَسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ الَّتِي قَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّۚ اِنَّ رَبِّيۦ يَكْدِهِنَّ عَلِيمٌۭۙ ﴾

شیکردنه وهس نه مه نایه ته موباره که له پینج بره دا

(۱) - ﴿ وَقَالَ الْمَلِكُ اَتُونِي بِهِۦ ﴾، پادشا گوتی: به دوا دا بچن بۆمی بیئن، واته:

یوسفم بۆ بیئن، دیاره به پله ی یه گهم بۆ ئه وهی خوی راسته وخۆ و رووبه روو گوپی لی بیئتو خه ونه که ی بۆ ته عبیر بکات، چونکه ئه وه خه ونه په یوه ندیی به یازده سالی داها تووی ولاتی میسر مه هه یه، به تایبه ت له رووی ئابوورییه وه، پاشان ته ماعی ئه وهشی له یوسف دا هه بووه، که کاری پی بسپی ری، دوا ئه وهی ده یناسی و شار هزای ده بی و توانا گانی ده بی نی، به

به لگه ی ئه وه که له ئایه تی (۵۴) دا، دهفه رموی: ﴿ فَلَمَّا كَلَّمَهُۥ قَالَ اِنَّكَ اَلْيَوْمَ

لَدِيْنَا مَكِيْنٌ اٰمِيْنٌ ﴾، واته: دوا ئه وهی که دواندی و له نیزی که وه ناسی و پی شار هزا بوو، ئنجا گوتی: تۆ ئه مپۆ له لای ئیمه به ری زی و متمانه پی کراوی .

(۲) - ﴿ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ ﴾، ئنجای کاتێک کە نێردراوەکە هاتە لای، ئەو نێردراوە کێ بوو؟ ناوی چی بوو؟ باس نەکراوە، گرنگ ئەوەیە پادشا نێردراویکی تایبەتی خۆی بە دوا یوسفدا ناردووە بۆ بەندیخانە، کە: وەرە دەری! پادشا لە دوا ناردووی و کاری پێتە .

(۳) - ﴿ قَالَ أَرْجِعْ إِلَى رَبِّكَ ﴾، یوسف عليه السلام بە نێردراوەکە ی گوت: بگەرێوێه بۆ لای گەورەگەت .

(رَبِّ)، نێردەدا بە مانای سەرور (سید) و سەرپەرشتیار (متوئی الأمور) و خاوەن (مالک) و سەرۆک (رئیس) دێ، بەلام بە تەئکید بە مانای خۆی پەرورەدگار نایەت، چونکە هەک پێشتریش باسمان کرد: وشە (رَبِّ)، بە رەهایی تەنیا بۆ خوا بەگاردێ، بەلام بە شیوەی گوێڕەیی (نسبی)، بە پالەدانە لای پاناوی دۆیندراو، یاخود نادیار، یان قسەگەر: (رَبِّكَ، رَبُّهُ، رَبِّي)، ئەو دەگونجێ، چونکە خاڵی هاوبەشی بەینی پەرورەدگاریتی رەهای خوا عليه السلام و سەرپەرشتیکردنی بەندهکان، بریتیە لە سەرپەرشتیکردن و کاروبار هەلسووراندن، کەواتە: لێردە: ﴿ قَالَ أَرْجِعْ إِلَى رَبِّكَ ﴾، دەگونجێ بلیین، واتە: بگەرێوێه لای سەیدەگەت، لای سەرپەرشتیارەگەت، لای خاوەنەگەت، لای سەرۆکەگەت، لای پادشایەگەت، هەموویان دەگریتەو .

(۴) - ﴿ فَسَأَلَهُ مَا بَالَ النِّسْوَةِ الَّتِي قَطَعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ﴾، لێی پێرسە: حال و بەسەرھاتی ئەو ژنانە دەستی خۆیان بڕی، چی بوو؟ چۆن بوو؟ واتە: ئەو ژنانە دەست و پەنجە خۆیان بڕی، لە کاتی میوە خواردندا، کە میوەیان قاش کردووە سپیان کردووە ئامادەیان کردووە بۆ خواردن .

لێردە نیمە چوار هەلەستە دەکەین، لەبەردەم نەم پستەیدەدا:

یەك/ یوسف دمیەوی لەو رێیەو، پەرێز پاکیی خۆی دەریخات، بەلام باسی ژنەگە عەزیزو مائی عەزیز ناکات، سەرنج بدەن! یوسف چەند جوامێرو بە نەزاگەت و چەند بە سەلیقەو لێزان بوو، باسی ژنەگە عەزیزی

مىسپ ناكات، گە بوختانى پىكردوھو لەسەر داواو بوختان پىكردنى وى، تووشى زىندان بوو، گەچى ئاگادارى سوممەى ئەوانە، نايەوئ باسيان بكات، بەلام دەشيەوئ پەريز پاكيى خوئ و ئەستو پاكيى خوئ دمرىخات، بۆيە بە گشتى دەلى: لە گەورەگەت بىرسە! ھالى ئەو ژنانەو پرووداوو بەسەرھاتى ئەو ژنانە، گە دەستو پەنجەى خوئان بىرى، با لىي بكوئىتەوھ داخو چوون بووھ ؟!

دوو/ ديارە ئەو بەسەرھاتە: بەسەرھاتى دەستو پەنجەى خو بىرىندارکردنى ژنەكان، شتىكى زانراو بوو، يوسف عليه السلام زانيويەتى لەو سەرە داوھو، پاكيەتى وى دمرەگەوئ، بۆيە بەو نىردراوھى پادشاى گوتوھ : با لەو پرووداوو بكوئىتەوھ .

سى/ ديارە يوسف عليه السلام دلتياش نەبووھ گە ژنەگەى ەزىز، لەسەر ھەلوئىستى بوختان کردنى خوئ بەردەوام نابى، بۆيە كەم و زور بە لای ويدا^(۱) نەچوو، بەلام گوتوويەتى: ئەگەر ئەو ژنانە گۆبكاتەوھو پادشا لە پرووداووگە بكوئىتەوھ، ئومىدى ھەبووھو جوړىك لە متمانەى ھەبووھ، ئەگەر ھەمووشيان نەبى، ھەندىك لەو ژنانە وىژدان و ئىنصاف لەگەل يوسفدا بەگاردىنن و، ھەقىقەتى پرووداووگە چوون بووھ، ئاوا باسى دەكەن .

چوار/ لە تەووراتدا ئەم بەسەرھاتە نەھاتوھ، وەك لە: (التفسيرُ التَّطْبِيقِي لَلْكِتَابِ الْمُقَدَّسِ، سفرُ التَّكْوِينِ، الإصحاح: ٤١، ص ١٠٥ و ١٠٦) دا، ديارە، باسى ئەو پرووداوو نەگراوھ، گە پرووداووىكى زور گرنگىشە، ئەوھش يەگىكە لەو كەم و كورپيانەى كە خاوەن كتيبەكان لە كتيبەكانى خوئاندا پەيدايان كرىوون، گە برىتيە لەوھى ھەندىك شتيان فەرامۆش كرىوھ، يان لە بىر كرىوھ، بەلام قورئان ئەوھى بە پىويستى زانيبى، راستىكردۆتەوھ، وەك لە سوورەتى (النمل) دا خوا دەفەرموى: ﴿ إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَفُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ

أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾، ئەم قورئانە زۆرێك لەوەی بەنو ئیسپرائیل تێیدا كەوتوونە را جیایی، بۆیان باس دەكات.

هەروەها لە سوورەتی (المائدة) دا، خوا دەفەر موی: ﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ

قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِّمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ

الْكِتَابِ وَيَعْقُوا عَنْ كَثِيرٍ ﴿١٥﴾، واتە: ئەو خاوەن كتیبینە! لە

پەرۆمەگارتانەو پەرۆمەگراویك پێغەمبەرێكتان بۆ هاتووە كە (موحەممەد

ﷺ) زۆرێك لەوەی كە لە كتیبی خوا پەنھانتان دەکرد، بۆتان پوون

دەكاتەو، زۆرێكیش (كە پێویست ناکات)، چاوپۆشیی لێدەكات و نادیدە

دەگرێ (و پێویست ناکات راستی بكاتەو).

٥- ﴿إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ﴾، یوسف ﷺ دەیەوێ پێیان بڵێ: كە

پەرۆمەدگاری من، كە هەر ئەو پەرۆمەدگاری راستەقینە، (خوا ﷻ) بە

پیلان و فیلێ ئەو ژنانە زانیە، خوا ﷻ وردو درشتی پیلان و فیلەكەمی ئەوان

دەزانێ، بەلام گەورەكەمی تۆ (پادشا) هەتا لێ نەكوڵبێتەو لێ ورد

نەبێتەو، گوێیان لێ نەگرێ، بۆی دەرناكەوێ، بەلام خوا پەرۆمەدگاری

راستەقینە، تاكە پەرۆمەدگار كە شایستەیی ئەوێە كە پێی بگوترێ:

پەرۆمەدگار، هەموو شتێك دەزانێ .

دەیەوێ ئاگاداریان بكاتەو كە پەرۆمەدگاری راستەقینە، دەبێ زانیاری

خویدی و بێ سنووری هەبێ، بە هەموو كەسو بە هەموو شتێك، نەك تاكو

نەپرسی، نەزانێ !!

لەم بارەو ئەم دەقە هاتووە كە یوسف ﷻ چەند لێزانانە و كارزانانە،

چەند خۆراگرانە لەگەڵ ئە دواناردنی پادشادا، مامەڵەیی كردو، یەكسەر

نەچوو كە دەرگای زیندانیان لێكردەو، بڵێ : زۆر چاكەو بە پەلە بجێتە دەر!

بەلكو وێستووێەتی پەرێز پاکیی خۆی دەرێخات، خەلك هەمووی بزانی كە

بوختانی پێكراو، ئنجا لەو بەندیخانەییە بێتە دەر، تاكو دوایی كەس نەتوانێ

پەنجەیی خیانەتی بۆ درێژ بكات، لەو بارەو پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی :

{يَرْحَمُ اللَّهُ نُوحًا، لَقَدْ كَانَ يَأْوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ، وَلَوْ لَيْتُ فِي السَّجْنِ طُولَ مَا لَيْتَ يُوسُفُ، لَأَجَبْتُ الدَّاعِيَ، وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالشُّكِّ مِنْ إِبْرَاهِيمَ، إِذْ قَالَ: ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ أُولَئِمُتُؤْمِنٌ قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِن لِّيَطْمَئِنَّ قُلُوبِي...﴾ (البقرة: ۲۶۰)، {أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْم: (۸۳۱۱)، وَابْنُ خَارِيزِمٍ بِرَقْم: (۴۲۶۳)، وَمُسْلِمٌ بِرَقْم: (۱۵۱)، وَالنَّسَائِيُّ بِرَقْم: (۱۱۰۵۰) .

واتە: خوا بەزەیی بە لووط دا بێ، پشتی بە هیزیکێ مەحکەمەو بەستبوو، کاتیەک کە گەلە خراپەکارەکی هاتن دەورو خولی میوانەکانی هەلەهاتن، کە خراپەیان لەگەڵدا بکەن، لووط گوتی: ﴿ قَالَ لَوْ أَن لِي بِكُمْ قُوَّةٌ أَوْءَاوِي إِلَى

رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴾ (۸۰)، واتە: ئەگەر خۆم هیزیکم ببوایە، یاخود پشتم بە پال پشتیکی مەحکەمە بەستبایە، پیغەمبەر دەرەرموئ: خوا بەزەیی پێدابی، پال پشتیکی مەحکەمی لە پشت بوو، (بەلام لووط ﷺ نەیدەزانی کە ئەوانە فریشتەن و، هاتوون بۆ لە بەینبردنی گەلە خراپەکی) و، ئەگەر ئەوەندە کە یوسف لە بەندیخانەدا ماوەتەو، منیش هیندە مابامەو، یەگسەر کە ئەو بانگکەرە بە دوامدا دەهات، دەرەرمو مە دەری، {واتە: پانە دەوستانام تاكو ليكوليتنه دهكرئ، ليهدا پيغهمبهرى خوا ﷺ وهك خاكى بوون و خو به كه مگريى وا دهره رموئ، ئەگەر نا بە تەئکید پیغەمبەری خاتەم، لە پیش هەموو پیغەمبەرەکانەو بوو، لە هەموو پەشتیکێ بەرزو جوان دا، بەلام لیهدا دیهەوئ مەدحی یوسف بکات، کە یوسف زۆر خۆراگر بوو} .

(القرطبي)، دەلئ: مەبەستی پیغەمبەر ﷺ ئەوێە کە ئەگەر من بوومایە لە جیی یوسف، لە جیاتی ئەوێ داوا بکەم پادشا لی بکولیتەو، بۆ خۆم دەرەرمو مە دەرو بۆ پادشام پوون دەرەرمو، ئەو بەشتەر بوو لەوێ کە یوسف کردوویەتی، چونکە دەرەرموئ پادشا ئیهمالیی کردبایە !

بەلام من پیم وایە پیغەمبەری خوا ﷺ تەنیا وهك خو به كه مگريى و مەدح کردنی یوسف، کە زۆر خۆراگر بوو، ئەوێ فەرەموو، چونکە ئەوێ دیکەش هەر وا ئەو دەگیەنی، کە دەرەرموئ :

(وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالشَّكِّ مِنْ إِبْرَاهِيمَ)، ئیمە لە ئیبراهیم شایستەترین بە

دوو دڵیی، کە کاتێک داوا لە پەرورەدگاری دەکات: ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي

كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى﴾، واتە: کاتێک ئیبراهیم بە پەرورەدگاری فەرموو:

پەرورەدگارم پێشانم بدە! چۆن مردوووان زیندوو دەکەیهوه، خواش

دەفەرموو: ﴿أَوَلَمْ تُؤْمِن﴾، ئایا بپروات نەهێناوه؟ ئەویش دەفەرموو:

﴿قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِنْ لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي﴾، با بپروام هێناوه، بەلام دەمووی دڵم ئارام

بگرێ، واتە: دوا ئەوهی زانیاری دلتیاکەر (علم الیقین)م، ههیه بهوه که

تۆ دەتوانی مردوووان زیندوو بکەیهوه، دەمووی (عین الیقین)یشم، ههبی و به

چاوی سه‌ریش بیبینم، بۆ ئەوهی دڵم زیاتر ئارام بگرێ.

کەواتە: ئیبراهیم لەبەر دوو دڵیی نەبووه، ئەگەرنا ئیمە لە ئیبراهیم

شایستەترین بە دوو دڵیی، واتە: لێره‌شدا پیغه‌مبەری خوا دیسان دەیه‌وی:

مەدحی ئیبراهیم بکات، کە لە پرووی دوو دڵیی و گومانەوه نەبووه کە

گوتووویه‌تی: خوايه پێشانم بدە! بەلکو وهك بۆخۆی پروونی کردۆتەوه، بۆ

ئەوه بووه دڵی زیاتر ئارام بێ، ئینسانی ئیمانداریش دەبی هه‌میشه

هه‌ولێبات، زیاتر به ئیماندا پۆ بچی و ئیمانە‌که‌ی کامل‌ترو دامە‌زراوتری.

مەسه‌له‌ی دووهم : پرسیارکردنی پادشا له ژنه‌کان، ئەو ژنانە‌ی کە هاوسەری

عه‌زیزی میسر بانگێشتی مالی خۆیانی کردبوون، لە‌باره‌ی پروودای هه‌ولێدانی

ده‌ست تیکه‌لێیه‌وه له‌گه‌ڵ یوسوف داو، ڤاگه‌یان‌دیان بۆ پاکیی یوسوفو،

دانپێدانانی ژنی عه‌زیز کە خۆی هه‌ولی ڤام کردنی یوسوفو په‌لکێش کردنی

داوه‌و، یوسوف ڤاست ده‌کات: هیچ خراپه‌یه‌کی لێ نە‌پشکو‌تۆتە‌وه:

وه‌ك خ‌وا ده‌فەر‌مو‌ی: ﴿قَالَ مَا خَطْبُكَ إِذْ رَاَدْتَنِي يَوْسُفَ عَنْ نَفْسِهِ

قُلْتُ خَشِيَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْفَن حَصْحَصَ الْحَقُّ

أَنَا رَاَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّٰدِقِینَ ﴿٥١﴾﴾:

شیکیکردنەوهی نەم نایەتە بە پێژە لە نو بڕگەدا

(۱) - ﴿قَالَ مَا خَطْبُكَ؟﴾، ﴿مَا خَطْبُكَ؟﴾، (الْخَطْبُ: الشَّانُ الْمُهْمُ مِنْ حَالَةِ

حَادِثَةٍ، قِيلَ سُمِّيَ خَطْبًا لِأَنَّهُ يَكْثُرُ فِيهِ التَّخَاطُبُ، وَقِيلَ سُمِّيَ خَطْبًا لِأَنَّهُ يُخْطَبُ فِيهِ، وَإِنَّمَا تَكُونُ الْخُطْبَةُ فِي أَمْرِ عَظِيمٍ)، پادشا لە ئافرەتەکانی پرسی :

﴿مَا خَطْبُكَ؟﴾، واتە: حالتان چی بوو؟ چیتان کرد؟ چۆن بوو؟ چۆن گوزەرا؟

وشە (خَطْب) بریتیه لە کاریکی گرنگ، حالەتی، پروداویک، بۆیەش ناوی لێنراوە : (خَطْب)، چونکە قسەکردنی تێدا زۆر دەبی، یەگدی دواندنی تێدا زۆر دەبی، هەندیکیش گوتووایانە: بۆیە پێی گوتراوە: (خَطْب)، چونکە گوتاری تێدا دەدری، گوتاریش لە گارو پروداوی گرنگدا نەبی، نادری .

(۲) - ﴿إِذْ رَاوَدْنِ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ﴾، واتە: حالی ئیوه چی بوو؟ ئەو پروداوە

چۆن بوو؟ بۆچی واتان کرد، کاتیکی گە هەولتان لەگەڵ یوسف دا: خۆیتان تەسلیم بکاتو ویستتان پامی بکەن و لە خستە ی بەرن؟!

(۳) - ﴿قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ﴾، ئافرەتەکان گوتیان: پاکیی بۆ خوا، یان وەک لە

کوردیی دا دەلێن: نا بە خوا، واتە: شتی وا نەبوو، یان: پاکیی بۆ یوسف لەبەر خوا، (حَاشَ لِيُوسُفَ عَنِ السَّوِّ لِه)، لەبەر خوا، ئیمە پاکیی یوسف دەردەبرین، گە هیچ خراپەیهکی نەهاتۆتەوه سەری، یان وەک پێشتریش باسمان کرد، یانی: پاکیی بۆ خوا ﷻ لەوهی گە بەندیهکی وەک یوسفی، خراپەیهکی بوو بی، واتە: (تَنْزِيهَا لِلَّهِ عَنْ أَنْ يَتَلَبَّسَ يُوسُفُ بِالسَّوِّ)، پاکیی بۆ خوا، گە یوسف خراپەیهکی هاتبێتەوه سەر .

(۴) - ﴿مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سَوِّ﴾، هیچ خراپەیهکمان لەبارەیهوه نەزانیه .

ئەم رستەیهش لە ئەسلدا بریتیه لە: (مَا عَلِمْنَا عَنْهُ) یان: (مَا عَلِمْنَا

مِنْهُ)، بەلام لێردا گە دەلێ: ﴿مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ﴾، لەبەر ئەوهیه گە وشە:

(عَلِمْنَا)، مانای (إِطْلَعْنَا)ی خراوتە نیو، {ضُمَّنَ عَلِمْنَا: مَعْنَى اِطْلَعْنَا، أَي: مَا عَلِمْنَا مِنْهُ سَوْءٌ}، وَلَا اِطْلَعْنَا عَلَى شَيْءٍ مِنَ السَّوِّءِ مِنْ جَانِبِهِ}، هـی خراپەیه کەمان لەبارەیهوه نەزانیوهو، ئێمە ئاگاداری هێچ خراپەیهك نەبووین لەبارەى ئهوهوه.

ئەو (مِنْ) هەش لەسەر: (مِنْ سَوْءٍ)، واتە: هێچ جوۆرە خراپەیهك، نە زۆر، نە کەم، بەو شیۆهیه ئافەرتەکان شایەدیی دەدەن، کە ئەوان هـی خراپەیه گیان لە بارەى یوسفهوه، نەزانیوه .

(۵) - نَجَا ژنەگەى عەزیز دێتە دەنگ : ﴿قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ﴾، ژنەگەى عەزیز، گوێی، دیارە لە تەوڕاتیشدا ناوی ئەو ژنەى عەزیزى میسر نەهاتووە داخۆ ناوی چی بوو؟ ئیدی ئەووە کە لە هەندێك لە کتێبەکاندا، دەلێ: ناوی زەلێخا بوو، نازانم لە چ سەرچاوەیه کەووە هاتو، گرنگ ئەوویە لە پەیمانێ گۆنیشدا، لە تەوڕاتیشدا، ئەووە نەهاتو .

(۶) - ژنەگەى عەزیز گوێی: ﴿الْفَنِّ حَصَصَ الْحَقُّ﴾، وشەى: ﴿الْفَنِّ﴾،

(رَف) ه، بۆ گاتی ئیستا، یانی: هەر ئایستە، ﴿حَصَصَ الْحَقُّ﴾، هەق

دەرگەوت، یاخود: هەق چەسپا، بۆچی گوتووویەتی: ﴿الْفَنِّ﴾؟ واتە: ئایستە نەك پێشتر، چونکە پێشتر گاتیکی ناهەق بوو، گاتیکی بە تال بوو، کە یوسفی تیدا تۆمەتبار کرا بوو، بەووە کە هەوڵی پەلکێش کردنی ئەو ئافەرتەى داووە، لە دەورو خولی هەلاتووە هەوڵی رامکردنی داو! بۆیه

لێردا کە دەلێ: ﴿الْفَنِّ حَصَصَ الْحَقُّ﴾، واتە: هەر ئایستە، چونکە دیارە

پێشتر: لەلایە کەووە: ژنەگەى عەزیز یوسفی تۆمەتبار کردووە، لەلایەکی دیکەووە: یوسفیش گوتووویەتی: نەخێر، ئەو ویستووویەتی من پام بکات و دەست پێشخەری کردووە، ویستووویەتی من پەلکێش بکات، بۆیه لەو کاتەدا هەق ون بوو و شێردراوێتەو، بۆیه ئەو ئافەرتە دەلێ: ئایستە، کە هەم ئافەرتەکان بە گۆ دەنگیی، شایەدیی بۆ پاکیی یوسف دەدەن و،

هەم ژنەکەى عەزیزیش شاىەدىی بۆ یوسفو بە زیانی خۆى دەدات، هەق زۆر بە زەقیی دەرگەوتووە .

٧ - ﴿ اَنَا رَوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِي ﴾ ، من ویستم ئەو ڕام بکەم، ویستم ئەو لە قەناعەتى خۆى لا بدەم، بیهێنمە سەر قەناعەتى خۆم، گە دەستم لەگەڵ تیکەڵ بکات بە حەرپامی .

وشەى ﴿ حَصَصَ ﴾ ، لە ڕێشەدا لە (حَصَصَ) هەو هاتو، واتە: دەرگەوت، ئنجا بۆجى گوتراو: ﴿ حَصَصَ ﴾ ؟ وهك چۆن (كَبَّ)، واتە: لەسەر دەمو چاو گەوت، بەلام (كَبَّكَبَّ)، بۆ زیدەرپۆیى تیدا کردنى ماناکەىەتى، (كَفَّ)، واتە: وازى هینا، (كَفَفَ) ش هەروایە، ئەوەش بە هەمان شیۆه: ﴿ حَصَصَ ﴾ و (حَصَصَ)، واتە: دەرگەوت، بەلام ﴿ حَصَصَ ﴾ ، واتە: زۆرباش دەرگەوتو زیدەرپۆیى زیاترى تیدایە .

هەندیکى دیکە گوتووینانە: وشەى ﴿ حَصَصَ ﴾ ، لە (حَصَّ) هەو هاتو، (حَصَّ) یش، بریتىە لە ڕێشە گێش کردنو بنبر کردنى شتێک، دەگوترى: (حَصَّ شَعْرَهُ، إِذَا اسْتَصْلَهُ جَزْأً)، واتە: کاتیەک کە سێک قژى خۆى بە تەواویى لە بنهوه بپڕى، دەگوترى: (حَصَّ شَعْرَهُ).

هەندیکیش گوتووینانە: وشەى ﴿ حَصَصَ ﴾ ، (مُشْتَقٌّ مِنَ الْحِصَّةِ، فَالْمَعْنَى: بَأْتَتْ حِصَّةَ الْحَقِّ مِنْ حِصَّةِ الْبَاطِلِ)، (حِصَّةٌ) یانى: بەش و پشک، یانى: بەشى هەق لە بەشى ناھەق، جیا بۆوہ.

٨ - ئنجا ئافرەتەکە بەراشکاویى دەلى : ﴿ اَنَا رَوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِي ﴾ ، من بووم ویستم ئەو لە ڕای خۆى لا بدەم بۆ ڕای خۆم، پەلکێشى زینای بکەم .

٩ - ﴿ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴾ ، بە دلنایایەو: ئەو (یوسف) لە راستگۆیانە، واتە: بیگومان ئەو لە راستانە کە گوتبووی: من هەوێم لەگەڵ ئەو ژنە

نەداوە و دەورم نەداوە، بۆ دەست تێگەڵیی، بەلکو ئەو ویستووێهتی من
پەلکێش بکاو من پام بکات، بۆ ئەو مەبەستە خراپەی خۆی.

مەسەلەی سیپەم : یوسف عليه السلام حیکمەت و ھۆکاری داواکردنی ئەو
لیکوئینەوێهە لە پادشا، بەو دەخاتە روو، کە مەبەستی دُنیا کردنەوێ
عەزیز بوو، کە ناپاکیی بە پەنامەکیی لەگەڵدا نەکردووە و راشیدەگەینی
کە پاکنەوی خۆی ناکات لە ھەلە و پەلە، مەگەر خوا بەزەیی پێدا
بئو و بیپاریزی :

وهك خوا دمهفرموى: ﴿ ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنِّي لَمْ اخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ
الْخٰٓئِنِيْنَ ۝۵۲ وَمَا اُبْرِيْٓ نَفْسِيْٓ اِنَّ النّفْسَ لَآمٰرَةٌۢ بِالسُّوْءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّيْٓ اِنَّ رَبِّيْ
عَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۵۳ ﴾

خستنه پوووی چه مەك و مەبەستنی نەم دوو نایەتە لە ھەوت بڕگەدا

(۱) - کە (یوسف) دەڵێ: ﴿ ذٰلِكَ ﴾، ئا ئەو، ئەمە ئاماژەیە بۆ دوور، واتە:
ئەو داواکردنە من کە لیکوئینەوێ بکری دەربارە ئێوە ژنانە دەست و
پەنجە خۆیان بپوێ، لە کاتی میوە سپی کردن و میوە قاشاردن دا، ئا ئەو
بۆچی بوو؟

(۲) - ﴿ لِيَعْلَمَ اَنِّي لَمْ اخُنْهُ بِالْغَيْبِ ﴾، بۆ ئەوێ بزانی! (کی بزانی؟ بە پێی
سیاق دیارە: دیارە عەزیزی میسر بزانی، چونکە یوسف لە مائی ئەواندا
بوو)، کە من بە پەنامەکیی خیانتە و ناپاکییم بەو نەکردووە .

وشە: ﴿ بِالْغَيْبِ ﴾ یش، لێردا سێ حالەتی ھەن :

۱- دەگونجی پەییوەست بێتەو بە بکەر (فاعِل)هوه، یانی: کاتیئک که من لهو نادیار بووم، ناپاکییم پی نهکردوه .

۲- دەگونجی ﴿بِالْغَيْبِ﴾، پەییوەست بێتەو بە بەرکار (مَفْعُول بِهِ)هوه، یانی: کاتیئک که ئەو نادیار بووهو له مال نهبووه، من ناپاکییم پی نهکردوه .

۳- یاخود پەییوەست بێتەو بە شوین (مکان)هوه، یانی: له شوینێکدا که ئەوی لی نهبووه، من ناپاکییم پی نهکردوه، بە ههراپی دهستم لهگهڵ ژنهکهی دا تیکهڵ نهکردوه، ههرحهنده ئەو زۆریش داوای کردوه، دهوڕو خولم ههلاتوهو، ههولێ پهلکیشکردنی منی داوه !!
ننجا داوی ئەو لیکۆلینهوهیه، با بۆی دهریکهوی، که من ناپاکییم بهرانبهر نهکردوه .

(۳) - ﴿وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ﴾، بۆ ئەوهش که بزانی: خوا فیلی ناپاکان پێتمایی ناکاو به ئامانجی ناگهیهنی، واته: تاكو خهڵك ئەو یاسایهی خوای بۆ دهریکهوی، که ههر کهسێ بیهوی: ناپاکیی بکات، به ئامانج ناگاو فیل و پیلانهکهی بی ئاکام دهبی، ئەوهش یاسایهکی خوایه، واته: لیڕه‌دا یوسف دوو حیکمه‌تان دهخاته روو، که داوای کردوه لیکۆلینهوه لهو ژنانه بکری، که دهست و په‌لی خو‌یان برپوه :

یه‌که‌م : بۆئەوهی عه‌زیزی میسر دل‌نیابی که: یوسف ناپاکیی پی نهکردوه .

دووه‌م : بۆ ئەوهی خه‌لکیش بزانی: ههر کهسیك خیانه‌ت و ناپاکیی بکا، فیل و پیلانه‌کهی به ئامانج ناگاو بی ئاکام دهبیو، خوا ناهیلێ ئەو فیل و پیلانهی تا سه‌ر بی‌ت، وه‌ك کورد‌ه‌واریی خو‌مان ده‌لێن : (مه‌یدانی درۆیه کورته)، واته: سه‌رمه‌نجام بابای درۆکار، درۆیه‌کهی لی ئاشکرا ده‌بی .

(۴) - ﴿وَمَا أَتَرَىٰ نَفْسِي﴾، من نه‌فسی خو‌شم به پاك ناگرم، ئەمه جو‌ریکه له خو به که‌م گرتن له‌لایه‌ن یوسف‌هوه، واته: وه‌ك ئیددیعايه‌ك نالی‌م:

نەفسی من پاکە و چاکە و گوناھان ناکات، مەگەر لە کاتی کدا که خوا بەزەیی بەو نەفسە من دابیته‌وه و بیاریزی، واتە: بە شان و شەوگەتی خۆم نانازم، بە پشت و قووەتی خۆم نەبووێ که پاک بووم، تووشی گوناھو تاوان نەبووم، بە‌ئێکە خوا پاراستوومی .

(۵) - ﴿إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ﴾، بێگومان نەفس زۆر فەرمانکەرە بە خراپە: (كَثِيرَةٌ أَلَمْرُ بِالسُّوءِ)، زۆر دندەر و هاندەری خاوەنەگەیه‌تی بۆ خراپە و تاوان، نەفسێک که تەزگیە نەگرابی و ئیمان و تەقوای تێدا نەچەسپا بی، وەك حالەتی ئاسایی و سروشتیی خۆی، زۆر فەرمان دەکات بە خراپە و، زۆر هاندەر و دندەری خاوەنەگەیه‌تی بەرە و خراپە، بە‌لام نەفسێک که پاک بوو بێتە‌وه، ئیمان و تەقوای تێدا چەسپا بی و تەزگیە بوو بی، بێگومان حالەتەگەیی لە زۆر فەرمان کردن بە خراپە‌وه، دەگۆڕی بۆ حالەتی ئارامیی، چونکە خوا ﷻ لە قورئاندا، نەفسی بە سێ تەعبیر پێناسە کردووە :

أ- لێرەدا که دەفەرموێ : ﴿إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ﴾، نەفس زۆر فەرمان دەکات بە خراپە .

ب- لە سوورەتی (القیامە) دا، که دەفەرموێ: ﴿لَا أَقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَمَةِ ۖ وَلَا أَقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ۖ﴾، واتە: نەخێر، سوێند دەخۆم بە رۆژی قیامەت، سوێند دەخۆم بە نەفسێک که زۆر سەرزنەشت و سەرکۆنەیی خاوەنەگەیی دەکات .

ج- لە سوورەتی (الزجر) یشدا دەفەرموێ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ۖ﴾، واتە: ئەو نەفسی ئارامگرتوو!

کەواتە: نەفس لە ئەسلی سروشتی خۆیدا: زۆر فەرمانکەرە بە خراپە، دوایی که خاوەنەگەیی لەگەڵی خەریک بوو، وای لێدەکات، هەر کات فەرمانی کرد بە خراپە، لۆمەیی خۆی بکات و سەرزنەشتی خۆی بکات و پەشیمان بێتە‌وه .

ئنجای لە کۆتایی دا دەگاتە حالەتی ئارامگرتن و ئۆخژن بۆ هاتن و سەقامگیر بوون لەسەر جادەی شەریعەت، کە ئەووە حالەتی ئارامگرتنە و ئەوەش بەرزترین و چاکترین حالەت و قووناغە، کە نەفسی بەشەر پێی دەگات، لە ئەنجامی ئیمان و تەقوادا.

(۶) - ﴿إِلَّا مَا رَجَمَ رَبِّي﴾، واتە: نەفس زۆر فەرمانکەرە بە خراپە، مەگەر لەو کاتەدا کە پەروردگارم بەزەیی بنوێنێ، یەکیەک لە تەفسیرەکان دەلی: (إِلَّا وَقْتُ رَحْمَةِ رَبِّي عَبْدُهُ بَأْنُ يُفِيضُ عَلَيْهِ مِنَ الْإِيمَانِ وَالتَّقْوَى: مَا يَصْرِفُهُ عَنِ السُّوءِ)، مەگەر لەو کاتەدا کە پەروردگارم بەزەیی بە بەندەکە ی خۆیدا بێ، کە ئیمان و تەقوایەکی بەسەردا برپێژێ: لە خراپە دووری بخاتەو.

(۷) - ﴿إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾، بێگومان پەروردگارم لیبوردە بە بەزەییە، لیبوردە میهرەبانە، واتە: لیبوردە بە گۆناھێ کە گوناھ بکات، میهرەبان و بە بەزەییە بە گۆناھێ کە بێهۆی هەر لە ئەسڵدا تووشی گوناھ نەبێ، بەلکو گوناھانی لی لابات و لە گوناھان لای بدات .

ئیمە وامان تەفسیر کرد، کە ئەووە قسە ی یوسف (ع) ه، کە دەلی: ﴿ذَلِكَ

لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ ﴿۵۴﴾ وَمَا أُبْرِئُ نَفْسِي﴾، بەشێک لە توێژەرەوانیش، کە زۆربەیانن، گوتووین: ئەووە قسە ی ژنەکە ی عەزیزەو هەر درێژە ی قسەکە ی ئەووە، کە پێشتر گوتی: ﴿قَالَتِ امْرَأَتُ

الْعَزِيزِ إِنِّي لَأُرَاوَدُهُ عَنْ نَفْسِهِ، وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿۵۵﴾ ذَلِكَ

لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ﴾، ئنجای ئەگەر قسە ی ژنەکە ی، واتە: من بۆیە ئەو شایەدییە دەدم بۆ یوسف، تاگو بزانی کە کاتیەک ئەو لیڕە نەبوو، من ناپاکیی بەرانبەر نەکردووە بەرانبەری خائین نەبووم، کاتیەک هاتۆتە دەمی شایەدی دان، بە هەق شایەدییە داو .

دەلێن: ئەو هەر لەوێ دەوشیتهوه بۆ: ﴿وَمَا أُبْرِيْ نَفْسِيْٓ اِنَّ النَّفْسَ

لَا مَارَةً بِالسُّوٓءِ﴾، من نەفسی خۆم بە پاک ناگرم، نەفس زۆر فەرمان دەکات بە خراپە، چونکە نەفسی ئەو فەرمانی پێ کرد بە خراپەو، ئەو قسەیە لەوێ دەوشیتهوه، زۆر لە توێژمەوانی قورئان وایان لیکداوێتهوه، بەلام وەك پێشتریش باسم کرد: من پێم وایە ئەو قسەیە قسەی یوسوفە عليه السلام بە چەند بەلگەیەك:

بەلگەی یەكەم: ئەو ژنە بۆی نیە بۆ: ﴿ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنِّيْ لَمْ اُخْنِهٖ بِالْغَيْبِ﴾، بۆیە ئەو شایەدییه دەدەم، تاكو یوسوف بزانی كە كاتی ئەو لیڕە نەبووه، خیانهتم پێ نەکردوه، چونکە ئەو ژنە خیانهتی بە یوسوف کرد، لە غیابی وی داو بوختانی پێ کرد، چەند سالان یوسوف، بە هۆی بوختان پێکردنی ئەو ژنەوه، لە بەندیخانەدا مایهوه !

بەلگەی دووهم: لە قورئاندا سیاق زوو زوو دەگۆڕێو، بە سەلیقە دەزانرێ كە ئایا ئەو قسەیە، هی قسەكەرەكە ی پێشییه، یاخود هی قسەكەریکی دیکەیهو، هەر گەسێك سەرنجی ئایەتەکانی قورئان بدات، ئەو زۆر بە ئاشکرا دیارە .

بەلگەی سێهەم: لەو ژنە ناوێتیتهوه بۆ: ﴿وَمَا أُبْرِيْ نَفْسِيْٓ اِنَّ النَّفْسَ

لَا مَارَةً بِالسُّوٓءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّيْٓ اِنَّ رَبِّيْٓ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ﴾، لەبەر چی! لەبەر ئەوەی ئەو خوای نەناسیوهو بپەرست بووه، گەواته: لیڕەدا باسو خواسی خواو باسی سیفەتەکانی خوا وەك: لیبوردەییو میهرەبانی بەزەیی نواندن، ئەو بەراستی قسەی بابایەکی خواناسهوه، ئەو ئافرەتهوه قەومەگەشی بە گشتی، (واته: خەلکی میسر) بپەرست بوونو، شتانی دیکەیان بە پەرودگاری خۆیان زانیون .

بەلگەی چوارەم : (الْقُرْطُبِي) لە تەفسیرەکی خۆیدا^(۱) هەردوو رایەکی هیناون، دوایی گوتووێتی: (قُلْتُ: إِذَا احْتَمَلَ أَنْ يَكُونَ مِنْ قَوْلِ الْمَرْأَةِ، فَأَلْقَوْهُ بِهِ أَوْلَى حَتَّى بُرِّئَ يَوْسُفَ مِنْ حَلِّ الْإِزَارِ وَالسَّرَاوِيلِ)، واتە: گۆتم: ئەگەر گۆتمان: دەگونجی ئەو قسەی ژنەکە بێ، وا باشترە بە قسەی ویی دابنێن، تاگو یوسف لەو دوور بخەینەو کە وەک لە هەندێ حیکایەتاندا، هاتو: دۆخینی گردبیتەو، شەروالی دانابی !

واتە: بۆ بەرپەرچدانەوێ ئەو حیکایەتانه، ئەو رایە پەسند دەکری کە قسەی ژنەکە بێ.

بەلام ئێمە وەک گۆتمان ئەو حیکایەت و بەسەرھاتانە، هەرچەندە لە گۆمەلێک رێوایەتیشدا هاتوون بەلام هیچیان ئەسل و ئەساسیان نیە، هەموویان لە حاوێ کتیبان وەرگیراون، و، هیچیان سیاقی ئایەتەکان و بێژە ئایەتەکان نایانگەین، وەک پێشتر باسمان کردو دووبارە ناکەینەو، گەواتە: ئەگەر ئەو پاساوی ئەو بێ، کە ئەو قسەیە بە قسەی ژنەکە دابنری، تاگو ئەوێ لەو حیکایەتانهدا هاتو، لە یوسفی دوور بخەینەو، کە گوايە: خەریک بوو لەگەڵ ئەو ئافەرتە دەست تێکەڵ بکات! ئەو پاساویکی بێھێزە، چونکە ئەو حیکایەتانه ئەسل و ئەساسیان نیە .

بەلگەی پێنجەم : لەسەر ئەو کە ئەو قسەی یوسفه عليه السلام

ئەوێ کە : یوسف مەبەستی بوو پاکیی خۆی بۆ عەزیزی میسر دەریخات، نەک ژنەکە، ژنەکە مەبەستی نەبوو پاکیی خۆی بۆ یوسف دەریخات، چونکە دواي ئەو کە شەش حەوت سالان یوسف لەسەر بوختانی ئەو ژنە گیراوە، ئیستا پاکیی چی بۆ دەردەخات! هەلۆستەکی زۆر ئاشکرایەو، پێویست بە حیکایەتان ناگات، وەک کوردەواری خۆمان دەلێن : (پاش بارانان کەپەنەک)، دواي ئەو یوسف شەش حەوت سالان لە زیندان دا بوو، بە هۆی بوختانی ئافەرتەگەو، ئیستا ئەو ئافەرتە بە

دێرو ژوانەو^(۱) بۆ: من ناپاکییم پێ نه‌کردوه، ئەدی ئەو نه‌ناپاکیی پێ کرد! بەئێ یوسوف پێویستی بەو بووه عەزیزی میسر بزانی که یوسوف پاکه، نه‌ك ئەو ئافەرتە وێستبێتی یوسوف قەناعەت پێ بێتی، که خیانهتی پێ نه‌کردوه، چونکه یوسوف تازە قەناعەتی نایەت و بەهۆی ئەو خیانهت و بوختان پێکردنە ئەو، شەش حەوت ساڵ لە بەندیخانەدا ماوەتەو .

ئەجا بێگومان ئەو قەسەیی یوسوف ﷺ هەر بریتیه لە خو بە که‌مگری و خاکی بوونی، که دەئێ: ﴿ وَمَا أَتَرْتُ نَفْسِي ﴾، چونکه زۆر لە توێژمەوانی قورئان ئەو میان لێ بۆتە ئیشکال، که چۆن یوسوف گوتووێت: نەفسی خۆم بە پاک ناگرم! بەلام هیچ ئیشکال نیه، مەروفی مسوڵمان نابێ خۆی پێ چاک بێ، دواپیش که دەئێ: ﴿ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ

رَبِّي ﴾، نەفس زۆر فەرمان دەکات بە خراپه، مەگەر پەرورەدگارم بەزەمی بنوێتی، قەسەکی زۆر راسته، یوسوفیش ئەگەر خوا نه‌پاراستبایه، تووشی گوناح دەبوو، هەر کامێک لە ئێمەش ئەگەر خوا نه‌مانپارێزی، شەیتان و نەفس بەسەرماندا زāl دەبن، قەسەکی زۆر واقعییه، ئەو هەم بۆ پێغەمبەرانیشت وایه، هەم بۆ غەیری پێغەمبەرانیشت، ئەجا بەراستیشت ئەگەر هاتباو پێغەمبەرانیشت بە بێ زەحمەت و ئەرك گێشان، تاعەتیان ئەجامدابایه، لە گوناح دوور بوونایه، ئەو کاتە پاداشتیان نه‌دەبوو، وه‌ك چۆن بۆ فریشتەکان ئازایەتی نیه، که گوناح ناکەن، چونکه هەر سەروشتیان وایه گوناح نه‌کەن، کهواته، گوناھ نه‌کردنی که‌سیک، ئازایەتییه، که بتوانی گوناح بکات، بەلام که گوناح کردنی لە ئەسل لە باراندا نه‌بێ، لە سەروشتیدا نه‌بێ، ئەو کاتە ئازایەتی نیه گوناح نه‌کات، هەر وه‌ك تاعەت کردنی که‌سیک ئازایەتییه، که بتوانی تاعەت نه‌کات، بەلام که‌سیک که نه‌توانی تاعەت نه‌کات، تاعەت کردنه‌کی ئازایەتی نیه، هی فریشتان ئازایەتی نیه، که تاعەت بۆ خوا ئەجام دەدن، سەروشتەکیان وایه که دەبێ تاعەت بۆ خوا ئەجام بدەن .

(۱) بە دێرو ژوانەو : بە درمەنگه‌وه، بە‌کاوه‌خۆ .

مەسەلەی چوارەم : دووبارە ناردنەوهی پادشا بە دواى یوسف دا، تاكو بیکاته هاوکاری تایبەتی خوێ لە دوکمرانیی دا، ئنجا پاش دواندنی :
(دواى ئەوهی لە دواى ناردووە دواندووپیەتی و لەگەڵی دانیشتووە)
راگەیانندی ئەوه که یوسف لەلای وی بەرپزو ئەمینداره :

وهك خوا دهفه رموی : ﴿وَقَالَ الْمَلِكُ اَنْتُنِيْ بِهٖۤ اَسْتَخْلَصُهٗ لِنَفْسِیۡ فَلَمَّا كَلَمَهُۥ

قَالَ اِنَّكَ الْیَوْمَ لَدِیْنَا مَكِیْنٌ اَمِیْنٌ ﴿۵۱﴾﴾

شیکردنەوهی نەم نایەتە لە چوار برگەدا

(۱) - ﴿وَقَالَ الْمَلِكُ اَنْتُنِيْ بِهٖۤ﴾ ، پادشایەگە، گوتی: بۆمی بێتن، واتە: بۆ جاری دووهم دواى ئەوهی پادشا لەسەر داواى یوسف لیکۆلێنەوهی کرد، لە پرووداوی دەست و پەنجەى خو بپیتی ژنەگان، لە مالى عەزیزی میسردا، لە گاتی میوه خواردندا، ئنجا چاوگەوتنیان بە یوسف ﷺ و سەرسام بوونیان پێی، گە گوتیان: ئەوه بەشەر نیە و فریشتەیهکی بەرپزە، دواى ئەوهی پادشا لیکۆلێنەوهی لەوبارەوه کردو، پاکیەتی یوسف دەرکەوت، بە شایەدی ئافرەتەگان هەموویان و، بە شایەدی دانی ژنەگەى عەزیزی میسریش، لەسەر خوێ، وهك ئەستۆ پاکیی و پەرپز پاکیی بۆ یوسف، دواى ئەوه دووبارە پادشا گوتی: بۆمی بێتن، یوسفم بۆ بێتن .

(۲) - ﴿اَسْتَخْلَصُهٗ لِنَفْسِیۡ﴾ ، واتە: تایبەتی دەگەم بە خۆمەوه، بۆ خۆمی هەلەبژێرم، ﴿اَسْتَخْلَصُهٗ﴾ ، (أَي: أَجْعَلُهٗ خَالِصًا لِّنَفْسِیۡ خَاصًّا، فَلَا يُشَارِكُ فِيْهِ أَحَدٌ)، واتە: تایبەتی دەگەم بە خۆمەوه، که هیچ کەس بەشی پێوه نەبێ، واتە: تایبەتی دەگەم که لەلای من بێ، بۆ ئەوهی راویژێ پێ بکەم و هاوکارم بێ لە حکومرانیی دا، وهك سەرۆک وەزیران، ئەگەر پادشا هەبێ، سەرۆک وەزیران هەموو کارەکان هەلەسوورپێتی، وهك جیگری پادشا کاروبارەکان لە حیاتی پادشا هەلەسوورپێتی و، دەبیته هاوکاری.

(۳) - ﴿ فَلَمَّا كَلَّمَهُ ﴾، دوای ئەوەی دواندی، واتە: دوای ئەوەی یوسوفی بانگ کرد، قسەی لەگەڵدا کردو دواندی، لە عەقڵ و سەلیقەی تیگەیشیت، زانی چەند کارامە و دانایە! چەند پاکە! چەند سیفەت بەرزو ئاگار پەسندە! ﴿ فَلَمَّا كَلَّمَهُ ﴾ ئەوە هەمووی دەگریتەو، بەلام خۆی شارمزا زۆر بە کورتیی فەرموویەتی، واتە: دوای ئەوەی دواندی، لێی تیگەیشیت و پێی ئاشنا بوو .

(۴) - ﴿ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴾، (پادشا) گوتی: تۆ ئەمڕۆ لە لای ئێمە خاوەن پێگەی و خاوەن پایە، تۆ ئەمینداریشی، متمانە پێکراو و باوەر پێکراوی .

﴿ مَكِينٌ ﴾، (صِفَةُ مُشَبَّهَةٍ مِنْ مَكْنٍ، أَيْ صَارَ ذَا مَكَائَةٍ)، (مَكْنٍ)، واتە: ئەو کەسە بوو بە خاوەن پێگە، خاوەن پایە، ئنجا ﴿ مَكِينٌ ﴾، (صِفَةُ مُشَبَّهَةٍ بِالْفِعْلِ) لە کرداری (مَكْنٍ) .

﴿ أَمِينٌ ﴾، (الْأَمِينُ: فَعِيلٌ بِمَعْنَى مَفْعُولٍ، أَيْ مَأْمُونٌ عَلَى شَيْءٍ، أَيْ: مُوْتَقٌّ بِهِ فِي حِفْظِهِ)، (أَمِين) لە سەرگێشی (فَعِيل) ه، بەلام بە مانای (مَفْعُول) ه، واتە: بە ئەمیندار دانراو، بە پاک دانراو، متمانە پێکراو بۆ پاراستنی شتێک .

هەلبەتە پادشا کە بە یوسف دەڵێ: ﴿ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴾، ئەم دوو سیفەتە گۆگەرەوی هەموو خەسلەتەکانی حوکمرانیین، چونکە کەسێک خاوەن پێگە و پایە و دەستڕۆیشتوو بێ، بەرپێزو بە حورمەت بێ، متمانە پێکراو بێ، کە ئەو شتە پێی دەسپێردری، پارێزەریت، ئەوە ئەم دوو سیفەتە گۆگەرەوی هەموو ئەو سیفەتانە، کە بۆ حوکمرانیی پێویستن .

مەسەلەى پىنچەم : داواکردنى يوسوف ﷺ لە پادشا كە كاروبارى

ئابوورىي ولاتى پى بسپىردرى، چونكە پارىزەرى زانايە :

وهك خوا دەفەرموى : ﴿ قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلَيْهَا ﴾ ﴿ ۵۵ ﴾

شىكردنەوەى نەم نايەتە لە دوو بىرگەدا

(۱) - ﴿ قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ ﴾ يوسوف بە پادشاى گوت: لەسەر

عەمبارەكانى زەوى دامبىنى، بىكە بە بەرپىرسى ئەو شتانەى كە ئازووقەيان

تیدا عەمبار كراو و هەلگىراو، هەلبەتە لێردا كە دەلى : ﴿ خَزَائِنِ

الْأَرْضِ ﴾، ئەم وشەيە: ﴿ الْأَرْضِ ﴾، ئەلىفو لام (أل)ى تەعريفە، بەلام بۆ

(عەد)، واتە: سەر زەمىنى ولاتى مىسرى.

(۲) - ئىنجا پاساو بەلگە دىنیتەو، كە بۆچى بىیتە بەرپىرسى كاروبارى

ئابوورىي و دارايى، دەلى: ﴿ إِنِّي حَفِيظٌ عَلَيْهَا ﴾، بىگومان من پارىزەرى زانام،

واتە: پارىزەرم بۆ ھەر شتىك كە پىم بسپىردرى، زاناو شارەزاشم بە

چۆنيەتى بەرپۆمبەردنى .

کورتە باسیک لە بارەی رەه‌وایی و ناره‌وایی داواکردنی بەرپرسیاریتییەوه

لێڤەدا پێویستە کورتە باسیک بکەین، دەربارەی رەه‌وایی و ناره‌وایی
داواکردنی بەرپرسیاریتییەوه :

کە یوسف عليه السلام داوا دەکات بکریته بەرپرسی کاروباری دارایی ولاتی میسر،
بە زاراوەی ئیستا: بیکاته وهزیری ئابووری، یان وهزیری دارایی، کە ڕهنگه
ئەو کارە بە یوسف سپێردراوه، هەر گام لە کاروباری ئابووری و دارایی
پێکەوه کۆبکاتهوه، زانیان ئیشکالیکیان بو پەیدا بووه، ئەویش ئەوهیه کە
ئایا دەگونجی ئینسان خۆی داوای بەرپرسیاریتیی بکات ؟

بۆ وێنە (ابن العربي) لە کتیی (أحكام القرآن)^(۱) دا، دەڵێ: {كَيْفَ سَأَلَ
الْإِمَارَةَ وَطَلَبَ الْوَلَايَةَ، وَقَدْ قَالَ عليه السلام لِسَمُرَةَ: (لَا تَسْأَلِ الْإِمَارَةَ، فَإِنَّكَ إِن سَأَلْتَهَا
وُكِّلْتَ إِلَيْهَا، وَإِنْ لَمْ تَسْأَلَهَا أُعْثِتْ عَلَيْهَا)^(۲) وَقَدْ قَالَ النَّبِيُّ عليه السلام: (لَنْ أَوْ لَا
نَسْتَعْمِلُ عَلَى عَمَلِنَا مَنْ أَرَادَهُ)؟^(۳).

واتە: چۆن یوسف داوای بەرپرسیاریتیی کردوه، لە حالیکدا کە پێغه‌مبەر
عليه السلام بە عەبدوررەحمانی گوری سەمورە فرمووه: داوای بەرپرسیاریتیی
مەکە، چونکە ئەگەر تۆ بەرپرسیاریتیی و سەرپرشتیاریتیی پێ بسپێردی،
لەسەر بناغەی ئەوهی خۆت داوات کردوه، حەوالەی ئیشتەگەت دەکری، بەلام

(۱) ج ۳، ص ۵۹.

(۲) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (۲۶۲۲)، وَمُسْلِمٌ بِرَقْم: (۱۶۵۲).

(۳) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (۶۹۲۳).

ئەگەر بێ ئەوەی خۆت داوای بکە، بەرپرسیاریتیی پێ پسیردری،
لەسەری هاوکاری دەکری .

هەروەها پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: هەرگیز ئێمە ئەو کارەى خویمان بە
کەسێک ناسپێرین کە بیهوێ و داوای بکات .

لێرەدا (ابن العربی) ئەو پرسیارە دەکات، دوایی دەلی: {وَعَنْ ذَلِكَ أَرْبَعَةٌ أَجُوبَةُ :
الْأَوَّلُ : أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ : إِنِّي حَسِيبٌ كَرِيمٌ، وَإِنْ كَانَ، كَمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : (الْكَرِيمُ
ابن الکریم ابن الکریم ابن الکریم یوسف بن یعقوب بن إسحاق بن
إبراهيم) ^(۱)، وَلَا قَالَ : إِنِّي مَلِيحٌ جَمِيلٌ، إِنَّمَا قَالَ : إِنِّي حَفِيزٌ عَلِيمٌ، سَأَلَهَا
بِالْحِفْظِ وَالْعِلْمِ، لَا بِالْحَسَبِ وَالْجَمَالِ .

الثَّانِي : سَأَلَ ذَلِكَ لِيُوصَلَ إِلَى الْفُقَرَاءِ حُظُوظَهُمْ لَا لِحَظِّ نَفْسِهِ .
الثَّلَاثُ : إِنَّمَا قَالَ ذَلِكَ، عِنْدَ مَنْ لَا يَعْرِفُهُ، فَأَرَادَ التَّعْرِيفَ بِنَفْسِهِ، وَصَارَ ذَلِكَ

مُسْتَثْنًى مِنْ قَوْلِهِ : ﴿ فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ ﴾ النجم .

الرَّابِعُ : أَنَّهُ رَأَى ذَلِكَ قَرْضًا مُتَعَيْنًا عَلَيْهِ، لِأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ هُنَاكَ غَيْرُهُ .

واتە : بۆ ئەو پرسیارو ئیشکالە، چوار وەلام هەن :

یەكەم : یوسف نە یگوت : من خاوەن رەجەلەکیکی بەرزمو پیاویکی بەرپێزم
هەرچەندە واشبوو، وەك پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: بەرپێزی کوری
بەرپێزی کوری بەرپێزی کوری بەرپێز: یوسفی کوری یەعقوبی کوری
ئیسحاقی کوری ئیبراهیم، وەك لە سەحیحی بوخاریی دا هاتو، هەروەها
نەشیگوت: لەبەرئەوێ قۆزو جوانم، بەلکو گوتی: من پارێزەری زانام،
واتە: ئەو دوو سیفەتەى خۆی، گردنە پاساوی بەرپرسیاریتیی کردن، کە
ئەو شتەى پێی بسپێردری، دەپارێزی و لێشى شارەزایە، نەك بە
رەجەلەك و بە جوانیی و دیمەنى خۆی داوای بەرپرسیاریتیی بکات .

(۱) أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْمٍ: (۱۹۶۸)، وَالْبُخَارِيُّ بِرَقْمٍ: (۲۱۴۲)، وَمُسْلِمٌ بِرَقْمٍ: (۱۷۳۳)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرَقْمٍ: (۳۵۷۹)، وَالنَّسَائِيُّ فِي (الْكَبَرَى) بِرَقْمٍ: (۸).

دووەم : بۆیە داوای بەرپرسیاریتی کرد، تاگو بەشی هەزار و نەدارەکان بگەیهنێتە ئەوان، نەك بۆ هینانەدی ئامانجیكى تایبەتى خۆى .

سێیەم : بۆیە وایگوتووە تاكو خۆى بە كەسێك بناسێتى و بە خەلكێك بناسێتى، كە نایانسن، كەواتە : لێردەدا ئەووە هەلاوێردراوە لە حوكمى ئەو قسەیهى

خوای دادگەر كە دەفەرموێ : ﴿ فَلَا تُزَكُّواْ اَنْفُسَكُمْ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى ﴾ ﴿ ۳۲ ﴾

النجم، واتە : خۆتان بە چاك دامەنێن، خوا دەزانى كى پارێزى لى دەكات .

چوارەم : یوسف زانیویەتى كە لەو كاتەدا ئەو كارە لەسەر ئەو بۆتە پێویستییهكى تایبەت و بۆتە فەرزى عەین، چونكە كەسى دیکە نەبوووە ئەو كارە وئەستۆ بگرێ .

ئنجاكاتێك ئینسان بزانی كاریكى پێویست و بەرژەوهندیهكى گشتى خەلك، پەكی لەسەر وی كەوتووە، لەسەرى پێویستە شانى بداتە بەر، با بە داواکردنى خۆشى بى، مادام بۆ مەبەستى تایبەتى خۆى نەبێ .

(الْقُرْطَبِي) لەوبارەووە لە (الجامع لأحكام القرآن) دا، ^(۱) هەندى قسە دىنى دەلى : { قَالَ بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ: فِي هَذِهِ الْآيَةِ مَا يُبَيِّحُ لِلرَّجُلِ الْفَاضِلِ أَنْ يَعْمَلَ لِلرَّجُلِ الْفَاجِرِ، وَالسُّلْطَانِ الْكَافِرِ، بِشَرْطِ أَنْ يَعْلَمَ أَنَّهُ يُفَوِّضُ إِلَيْهِ فِي فِعْلٍ لَا يُعَارِضُهُ فِيهِ، فَيُصْلِحُ مِنْهُ مَا شَاءَ، وَأَمَّا إِذَا كَانَ عَمَلُهُ بِحَسَبِ اخْتِيَارِ الْفَاجِرِ وَشَهَوَاتِهِ وَفَجْوَورِهِ، فَلَا يَجُوزُ ذَلِكَ } .

واتە : هەندىك لە زانیان گوتووینانە : لەم ئایەتەدا بەلگەى ئەووە هەیه كە بۆ پیاوی باش دروستە كار بكات لە لای بەرپرسیكى تاوانبار و دەستەڵاتدار و حوكمرانىكى كافر، بە مەرحیك بزانی : لەو كارەدا كە پێى دەسپێرى، دەستكراوەى دەكات و بەرهەڵستى ناكات، ئەویش دەستى ئاوەلا دەبێ، بە كەیفى خۆى ئەو شتەى كە بە چاكى دەزانى بىكات، بەلام ئەگەر كارەكەى بە پێى هەلبژاردنى بابای حوكمرانى خراپەكار بوو بە پێى ئارەزووى وی و تاوانەكانى بوو، ئەو كاتە بۆى نیە، هیچ كاریكى بۆ وئەستۆ بگرێ .

هەر و هەما (القرطبي) هەر لە سەرچاوەی پیشوو: (الجامع لأحكام القرآن)^(۱) دا، دەلێ: {وَدَلَّتِ الْآيَةُ أَيْضًا عَلَى جَوَازِ أَنْ يَخْطُبَ الْإِنْسَانُ عَمَلًا، يَكُونُ لَهُ أَهْلًا}، واتە: ئەو ئایەتە ئەوەش دەگەیەنێ کە دروستە مەروفا کارێک داوا بکات، کە شایستە ی، (واتە: مادام لە بارانیدا هەبێ و لێ بوەشی تەو، دروستە بۆ خۆی هەوڵی بۆ بدات) .

(محمد الطاهر بن عاشور) یش لە تەفسیرەگەی خۆی: (التحرير والتنوير)^(۲) دا دەلێ: {وَهَذِهِ الْآيَةُ أَصْلُ لُجُوبِ عَرْضِ الْمَرْءِ نَفْسَهُ لَوْلَايَةِ عَمَلٍ مِنْ أُمُورِ الْأُمَّةِ، إِذَا عَلِمَ أَنَّهُ لَا يَصْلُحُ لَهُ غَيْرُهُ، لِأَنَّ ذَلِكَ مِنَ النَّصِاحِ لِلْأُمَّةِ، وَخَاصَّةً إِذَا لَمْ يَكُنْ مِمَّنْ يُتَّهَمُ عَلَى إِثَارِ مَنْفَعَةٍ نَفْسِهِ عَلَى مَصْلَحَةِ الْأُمَّةِ}.

واتە: ئەم ئایەتە بنجینە یەگە بۆ ئەو کە پێویستە (نەك هەر دروستە) مەروفا خۆی رابنویێ، خۆی پیشنیار بکات، بۆ وە دەستی خۆگرتنی کارێک لە کارەکانی گۆمەلگا، مادام بزانی کە ئەو کارە تەنیا بۆ ئەو باشە و تەنیا ئەو دەتوانێ وەك پێویست راپێهێنێ، چونکە ئەو بریتیه لە دلسۆزی بۆ گۆمەلگا و بۆ ئۆممەت، بە تایبەت ئەگەر ئەو کەسە لەو جۆرە نەبوو کە تۆمەتبار بکری، بەوەی بەرژمەندی و سوودی تاییهتی خۆی هەڵدەبژێری بەسەر بەرژمەندی گشتی خەلک و گۆمەلگا دا .

مەسەلە ی شەشەم و گۆتایی : راکەیانرانی ئەو کە خوا یوسفی لەسەر

زەمینی میسردا دەستڕۆشتوو کردو، چونکە چاکە کار بوو، پاداشتی دواڕۆژی بۆ برواداران پارێزکار باشتريشه :

وەك خوا دەفەرموی: ﴿وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُوا مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ نَصِيبٌ بِرَحْمَتِنَا مَنْ شَاءَ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَلَا أَجْرَ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾﴾ .

(۱) ج ۹، ص ۱۷۵.

(۲) ج ۱۳، ص ۹.

توێژینهوهی نهم ئایهته له شهش برگه دا

(۱) - ﴿وَكَذَلِكَ﴾، واته: ههر بهو شیوهیه، یانی: وهك ئهو چاگه لهگهڵدا گردنانهی پێشوو، چاگه مان لهگهڵ یوسف کرد، که بریتی بوو له نیزیک خستنهوهی یوسف له دلی پادشا، پێشتریش دهربازکردنی له بیرو دهربازکردنی له بهندیخانه، ئاوا بهو شیوهیه: یوسفمان دهست رۆشتوو کرد لهسهر زهمینی میسردا .

(۲) - ﴿مَكَّنَّا يُوْسُفَ فِي الْأَرْضِ﴾، واته: یوسفمان دهستروشتوو کرد لهسهر زهمیندا، که مهبهست پێی ولاتی میسر، واته: گردمانه خاوهن دهسلات .

(۳) - ﴿يَتَّبِعُوا مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ﴾، له ههر شوێنیک که وێستبای، تییدا نیشتهجێ دهبوو، واته: دههاتو دهچووو تهصهرووفی دهکرد له ولاتی میسردا .

ئهمهش مهبهست ئهوهیه که له ولاتی میسردا به کهیفی خوێ تهصهرووفی دهکرد: له ههر شوێنیک وێستبای، تییدا نیشتهجێ دهبووو، کاروبارهکانی سهرحهم ولاتهکهی بهرپوهدهبرد .

(۴) - ﴿نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ﴾، پهحمهتو بهزهی خوێمان دهکهینه پشک و بهشی ههر کهسێک که بمانهوی .

بهلام بێگومان وێستی خوای پهروهردگاریش به دواي زانیاریو حیکمهتهکهی دهکهوێو، کاری خوا هیچی له گۆتره نیه، له خووه پشک و بهش نادات به کهسو، له خووهش کهس بێ بهش ناکات .

(۵) - ﴿وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾، پاداشتی چاگهکارانیش به فیرۆ نادمین و زایهی ناکهین .

(۶) - ﴿وَلَا تَجْرُ الْآخِرَةَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا وَاَكَانُوا يَنْقُوتُونَ﴾، پاداشتی دواڕۆژی

باشترە بۆ ئەوانەی کە بپروایان هێناوە و بەردەوام پارێزیان دەکرد، بۆیەش ئیمانی بە کرداری ڕابردوو (فعل الماضي) هێناوە: ﴿ءَامَنُوا﴾، چونکە: (فَهُوَ عَقْدُ الْقَلْبِ الْجَازِمُ دَفْعَةً وَاحِدَةً)، ئیمان بریتیه لە دل چەسپاندنی یەکلاییکەرەوە، بە یەگجار، لەسەر بپروا پێهێنانی هەموو ئەو شتانەی دەبێ بپروایان پێ بهێنرێ، بۆیەش باسی تەقوای بە (فعل المضارع) کردووە: ﴿وَاَكَانُوا يَنْقُوتُونَ﴾، چونکە تەقوا هەمیشە تازە دەبێتەوە، بەهۆی تازەبوونەوەی هۆکارەکانی فەرمان و قەدەغەو، جیاوازی گاتەگان و کردەمەگان و شوێنەکانەو .

لە پەیمانی کۆندا ئاوا باسی ئەوە کراوە، کە چۆن یوسف لە ولاتی میسردا کراوە بە دەستڕۆشتوو و خاوەن دەستەلات، لەلایەن پادشاوە، لە ژێر ئەم ناوونیشانەدا :

{يُوسُفُ يُصْبِحُ حَاكِمَ الْمِصْرَ} {يوسف دەبێتە حوکمرانی میسر}:

{ثُمَّ قَالَ فِرْعَوْنُ لِيُوسُفَ: هَا أَنَا قَدْ وَلَّيْتُكَ عَلَى كُلِّ أَرْضِ الْمِصْرَ. وَتَزَعِ فِرْعَوْنُ خَاتَمَهُ مِنْ يَدِهِ وَجَعَلَهُ فِي يَدِ يُوسُفَ، وَأَلْبَسَهُ ثِيَابَ كِتَّانٍ، وَوَضَعَ طَوْقَ ذَهَبٍ فِي عُنُقِهِ، وَطَوْقَ عُنُقِهِ بِقِلَادَةٍ مِنْ ذَهَبٍ، ثُمَّ أَرْكَبَهُ مَرْكَبَتَهُ الثَّانِيَةَ، وَنَادَا: ارْكَعُوا أَمَامَهُ، وَأَقَامَهُ فِرْعَوْنُ عَلَى كُلِّ أَرْضِ مِصْرَ. وَقَالَ فِرْعَوْنُ لِيُوسُفَ: ((أَنَا فِرْعَوْنُ، وَلَا أَحَدَ يَمْكُنُ أَنْ يُحَرِّكَ سَاكِنًا فِي كُلِّ أَرْضِ مِصْرَ بغيرِ إِذْنِكَ، وَدَعَى فِرْعَوْنُ اسْمَ يُوسُفَ: (صَفْنَاتٍ فَعْنِيحَةً) ومعناه بالمصرية مُخْلَصُ الْعَالَمِ وَحَافِظُ حَيَاةٍ))، وَزَوَّجَهُ مِنْ أَسْنَاتَ بِنْتِ فُوطِي فَارَعَ كَاهِنَ أُونٍ، فَادْعَى اسْمَ يُوسُفَ فِي جَمِيعِ أَرْجَاءِ مِصْرَ}}^(۱).

واتە: دواپی فیرعەون بە یوسفی گوت: ئەوە من هەرچی سەر زەوی میسرە خستەم ژێر ڕکێفی تۆ، ئنجا فیرعەون {پێشتر گوتمان: حوکمرانی ئەو بەشە

(۱) التفسير التطبيقي للكتاب المقدس العهد القديم، سفر التكوين الإصحاح: ٤١، ص ١٠٦.

کە یوسوفی لێ بوو، فیرعهون نەبوو، پێی نەگوتراوه: فیرعهون و پێی گوتراوه: مەلیک، بەلام بە هەر حال لەویدا وا هاتوه { ئەنگوستیلەکی خۆی لە پەنجە دارنی و خستیه پەنجە یوسفهوهو بەرگو پۆشاکێکی فاخیرو زۆر نایابی کەتانی کردە بەریو، گەردن بەندیکی زیڤری کردە گەردنی { دیاره عادەتی حوکمران و پادشایەکان وابوو }، وه له دووهمین عارەبانەى خویدا سواری کرد، { واتە: لەوهی خۆی دا نا، لەوهی دواى خۆی } و، بانگیان کرد بۆ ئەوهی (خەلک) لەبەردەم یوسفدا بچەمێنەوهو، کردیه سەرپەرشتیاری هەموو سەرزەمینى میسر، ئنجا فیرعهون بە یوسوفی گوت: من فیرعهونم، هیچ کەسێک لەسەر زەمینى میسردا، بە بێ مۆلەتی تۆ دەست ناداتە هیچ شتێک و هیچ شتێک ناجووڵێنى، ئنجا فیرعهون ناوی له یوسف نا: صەفنا ت فەعنیه، ئەمەش مانایەکی له میسرێ کۆندا، (واتە: دەربازکەرو رزگارکەری دنیاو پارێزمری ژیان)، ئەسناتی کچی فوتی فارمەیشی کردە هاوسەری، کە گاهیینی ئوون بووهو، ناوی یوسف له هەموو سەر زەمینى میسردا بالاوبوو.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

The banner is a horizontal strip with a light beige background. In the center is a circular portrait of a man with a white turban and a grey beard, wearing a light-colored shirt. Above the portrait, there is text in Arabic and English: 'له ئێوه كۆمهڵایهتییهكان لهکەلتانین' and 'Stay in touch on social media'. Below the portrait, there is more text in Arabic: 'بە ئامێرێکی ئێوه' and 'بە ئامێرێکی ئێوه'. The banner is divided into several sections with different colored backgrounds (blue, red, pink, grey). On the left, there are links for 'MediaAmeerOffice' (Facebook), 'AliBapirw' (Twitter), and 'archive.org/details/@alibapir' (PDF download). On the right, there are links for 'AliBapir' (Facebook), 'AliBapir' (YouTube), and 'AliBapir' (Instagram). At the bottom, there are QR codes for 'AliBapir' (Google Play and App Store) and 'AliBapir' (WhatsApp, Telegram, and Phone). The text 'راکەیانانی مەکتەبی ئەمیر' is at the bottom center.

دەرسی نۆیم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان پێنج (٥) ئایەت دەگرێتە خۆی، ئالقەی هەشتەمی زنجیرەى بەسەرھاتی یوسف لەو پێنج ئایەتەدا خراوتە روو، کە ئایەتەکانی: (٥٨ تا ٦٢)ن، لەو پێنج ئایەتەدا باسی ھاتنی بڕایەکانی یوسف عليه السلام کراوە، واتە: دە (١٠) بڕایەکانی کە لە دایکی خۆی نەبوون، ھاتنیان بۆ میسر لە کاتی کدا کە ھەوت سالی گرانی دەستیان پیکردووە، پاش ئەوەی کە ھەوت سالی ھەرزانی پر بەرھەم و ھەرامەت، تییەریون، ھاتوون بۆ میسر بۆ کرینی ئازووقە، ئنجا کاتیک وەرژوور کەوتوون لە یوسف، لەو شوێنەى کە یوسف لیى بوو، یەكسەر ئەوانی ناسیووتەو، بەلام ئەوان بەو ئاشنا نەبوون، نەیانناسیووەو نەیانزانی ئەو یوسفە .

ئنجا کاتیک بارەکانی ئازووقەى بۆ ئامادەکردوون، پێی گوتوون: دەبى بڕایەك کە لە بابتانەو دایکتان جیايە، بۆم بێنن، ئەگەرنا چارێكى دیکە روو لەم ولاتە نەگەنەو بۆ ئازووقە، کە بێگومان ئەو قسەى یوسف، قسەى دیکەى لە پێشدا کراون، وەك دواى لە درێژى تەفسیرکردنى ئەم ئایەتانەدا باسى دەگەین، ئەوانیش بەئێنى پێدەدەن: ھەول لەگەل بابیان بدەن، بۆ ئەوەى ئیقتاعى بکەن، ئەو بڕایەیان لەگەل بئێرى .

ئنجا یوسف بە غولامە بەردەستەگانیش دەلى: نرخى ئازووقەكەیان بۆ بخەنەو نیو بارەگانیان، ئەو دەست مایەى کە ئازووقەیان پى کریو، بۆیان بخەنەو نیو بارەگانیان، بەلكو کە زانیان نرخەكەیان بۆ گیردراووتەو،

دەست مایەكەیان خراوتە نیو بارەكانیان، بگەرپنەوہ بۆ میسر، واتە: زیاتر
متمانە پەیدا بکەنەوہ، بەو حوکمرانەى میسر، یاخود لەبەر ئەوہى بە
حەرپامى دەزانن ئەو ئازووقەیان بەبى بەرانبەر وەرگرتوہ، پىيان وابوو بى: بە
هەلە خراوتە نیو بارەكانیان، ئەوہ ھاندەریان بىتو پالئەریان بى بۆ
گەرانەوہ .

The banner is a horizontal strip with a light beige background. In the center is a circular portrait of a man with a beard and a white turban. Above the portrait, there is a small text box with the Urdu text 'لە ئۆيە كۆمەنارەنبەكان لەگەڵتان' and 'Stay in touch on social media' below it. To the left of the portrait, there are several social media links: 'MediaAmeerOffice' with a Facebook icon, 'AliBapirw' with a Twitter icon, and 'archive.org/details/@alibapir' with a PDF icon. Below these are QR codes for 'AliBapir' on Google Play and the App Store. To the right of the portrait, there are more social media links: 'AliBapir/عەلى بابېر' with a Facebook icon, 'AliBapir' with a YouTube icon, and 'AliBapir/عەلى بابېر' with an Instagram icon. Below these are QR codes for 'AliBapir' on WhatsApp, Telegram, and another platform. At the bottom center, there is a small text box with the Urdu text 'راگەيانەندى مەكتەبى ئەمىر'.

www.alibapir.net

شیکردنەوهی هەندیک له وشەکان

(فَعَرَفَهُمْ)، واتە : ئەو یەگسەر ئەوانی ناسییهوه، (المَعْرِفَةُ وَالْعِرْفَانُ: إِدْرَاكُ الشَّيْءِ بِتَفَكُّرٍ وَتَدَبُّرٍ لِأَثَرِهِ، وَهُوَ أَخَصُّ مِنَ الْعِلْمِ، وَيُضَادُّهُ الْإِنْكَارُ، وَأَصْلُهُ مِنْ عَرَفْتُ أَيَّ: أَصَبْتُ عَرَفَهُ أَيَّ: رِيحَهُ أَوْ أَصَبْتُ عُرْفَهُ، أَيَّ: خَدَّهُ)، دەلی: (مَعْرِفَةُ) و (عِرْفَان)، بریتیه له پهیبردن بە شتیك و زانینی شتیك له ئەنجامی بیرلیکردنەوه و تیپامانی شوینە وارهگهی دا، (مَعْرِفَةُ)ه، له (علم)، تایبەتتەر و بیچەوانە (مَعْرِفَةُ)، بریتیه له نکوولیی لیکردن و نهناسین، وشە (مَعْرِفَةُ)ش، ئەسلەگهی بریتیه له (عَرَفْتُ)، واتە: (أَصَبْتُ عَرَفَهُ)، بۆنیم کرد، یاخود (أَصَبْتُ عَرَفَهُ)، واتە: له گولمەیم دا، واتە: ناسیم، لهوهوه هاتوه.

(وَهُمْ لَهُمْ مُنْكَرُونَ) : بەلام ئەوان بۆ ئەو نەزان بوون، نهناسهه بوون، (الْإِنْكَارُ: ضِدُّ الْعِرْفَانِ وَيُقَالُ أَنْكَرْتُ كَذَا وَنَكَرْتُ، وَأَصْلُهُ أَنْ يَرِدَ عَلَى الْقَلْبِ مَا لَا يَتَصَوَّرُ)، ئینکار بیچەوانە (عیرفانه، عیرفان، واتە: ناسین، ئینکار، واتە: نهناسین، دهگوتری: (أَنْكَرْتُ كَذَا وَنَكَرْتُ)، هەردووکیان بە یەك واتان، یانی: ئەو شتە نهناسی، ئەسلەگەشی ئەوهیه گە شتیك بیته سەر عقل و دل، گە نهتوانی وینای بکا و پئی ئاشنا نهبی .

(جَهَّزَهُمْ بِجَهَّازِهِمْ) : (الْجَهَّازُ: مَا يُعَدُّ مِنْ مَتَاعٍ وَغَيْرِهِ، وَالتَّجْهِيْزُ: حَمْلُ ذَلِكَ أَوْ بَعْثُهُ، الْجَهَّازُ وَالْجَهَّازُ يَفْتَحُ الْجَيْمُ أَوْ بَكْسَرُهَا: مَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ الْمُسَافِرُ، وَأَوَّلُهُ مَا سَافَرَ لِأَجْلِهِ مِنْ أَحْمَالٍ، وَالتَّجْهِيْزُ: إِعْطَاءُ الْجَهَّازِ)، وشە (جهاز)، (جهاز)، بریتیه له هەر گەلوپەلیك گە ئاماده دهكری، (تجهيز)یش، بریتیه له هەلگرتنی ئەو شتە، یاخود ناردنی ئەو شتە، (جهاز)، هەروەها (جهاز)، (واتە: بە فەتەحی جیم، یان بە گەسرهی جیمەگهی) بریتیه له هەر شتیك

کە بابای رېبوار پێویستی پێیهتی، لە پێش هەموو شتێکدا، ئەو شتەى کە سەفەرى بۆ کردووە، لە بارەکان، (تجهيز)یش، بریتیه لە پێدانی ئەو شتەى کە بابای رېبوار بۆى هاتووە، (تجهيز)ى کرد، واتە: پێداویستییەکەى بۆ ئامادە کرد .

(أَوْفَى الْكَيْلَ) : واتە: من پێوان بە تەواوی دەگەم، (أَوْفَى)، (أَيُّ أَمْتُهُ)، تەواوی دەگەم، (الْكَيْلَ)، واتە: پێوان، (الْكَيْلُ وَالْمِكْيَالُ اسْمٌ، وَالْكَيْلُ: الْمَصْدَرُ)، (كَيْلٌ) و (مِكْيَالٌ)، ناو، بۆ ئەوەى کە شتى پێ دەپێورێ، هەروەها (كَيْلَ)، بە مانای چاوگیش دى، واتە: پێوان .

(سَرَّوْدٌ عَنْهُ أَبَاهُ) : واتە: هەول لەگەڵ بابى دەدەین، (أَرَادَ الرَّجُلُ كَذَا إِرَادَةً، وَهُوَ الطَّلَبُ وَالِاخْتِيَارُ، وَاسْمُ الْمَفْعُولِ: مُرَادٌ، وَرَأَوْدَتْهُ عَلَى الْأَمْرِ مُرَاوْدَةٌ، وَرَوَادًا: طَلَبْتُ مِنْهُ فِعْلُهُ، وَكَأَنَّ فِي الْمُرَاوْدَةِ مَعْنَى الْمُخَادَعَةِ، لِأَنَّ الطَّالِبَ يَتَلَطَّفُ فِي طَلْبِهِ، تَلَطَّفَ الْمُخَادِعُ وَيَحْرِصُ حِرْصَهُ)، دەگوترێ: ئەو پیاووە ئەو شتەى ویست بە ویستن، کە بریتیه: لە داواکردنى شتێک و هەلبژاردنى ئەو شتە، (اسْمُ الْمَفْعُولِ) (أَرَادَ)ش، بریتیه لە (مُرَاد)، واتە: ویستراو، (وَرَأَوْدَتْهُ عَلَى الْأَمْرِ مُرَاوْدَةٌ، وَرَوَادًا)، واتە: ئەو شتەم لى ویست، لە (مُرَاوْدَةً)دا، مانای هەتخەلەتاندن و فێل لێکردن هەیە، چونکە بابای داواکەر زۆر بە پەنھانکاری و بە لێزانى، داواکەى خۆى دەکات، وەك چۆن کەسێک بیهوى کەسێک هەتخەلەتێنێ و فێلى لى بکات، ئنجا سووریشە لەسەر ئەوەى کە داواکەى خۆى بێنیتەدى .

(لَفَنَيْنَاهُ) : (فَتَيَان)، کوێ (فَتَى)یە، دەلى: (الْفَتَى)، لای کەمى کوێەکەى بە (فَتِيَّة)یە، ئەگەر بە زۆر کو بکریتەو، واتە: کو مەلە گەنجیکى زۆر، دەگوترێ: (فَتَيَان)، (الْفَتَى: الشَّابُّ الْحَدِثُ، وَاسْتُعِيرَ لِلْعَبْدِ)، (فَتَى)، بە گەنجیک کە تازە پێدەگات و هەرەتى لایەتەى و، تازە دیتە نیو قوئاعى گەنجیەتیەو، پێى دەگوترێ: (فَتَى)، خوازراویشەتەو بۆ خزمەتکارو کوێلەو، کەسێک کە لەبەر دەستەو ئیشیکى پێ دەکەى، کەواتە: ﴿لَفَنَيْنَاهُ﴾،

واته: به خزمهتکارهکانی، یاخود ئهو گهه نجانیهی که له بهر دهستی بوون و کاروبارهکانیان بۆ رادهپهراوند، که دیاره مه بهستی کاروباری پێوانی دهغل و دان و ئازوووقه بووه .

(يُضَاعَفُ) : (الْبِضَاعَةُ: الْمَالُ أَوِ الْمَتَاعُ الْمُعَدُّ لِلتَّجَارَةِ)، (بِضَاعَةً)، بریتیه له مَالِيك، یاخود که له یه لای که ئاماده کراوه بۆ بازرگانیهی، (وَالْمُرَادُ: هُنَا الدَّرَاهِمُ)، واته: ئهو درهمه زیوانهی که نرخ ی پێ کرینی ئازوووقه که بوون، ئهوهیان بۆ بخهنه نیو بارهکانیان .

(فِي رِحَالِهِمْ) : (الرِّحَالُ: جَمْعُ رَحْلٍ، وَهُوَ مَا يُوضَعُ عَلَى مَا الْبَعِيرُ مِنْ مَتَاعِ الرَّكَّابِ، إِذْ سُمِّيَ الْبَعِيرُ رَاحِلَةً)، (رِحَال)، کۆی (رَحْل)ه، (رَحْل) ئهو بارهیه که دهخریته سهر پشتی و شتر له که له یه لای بابای سوار، که سواری دهبی، ههر بۆیهش و شتریک که به که لکی سواریی دی، پێی گوتراوه: (رَاحِلَةً)، واته: و شتریک که به که لکی بارو سواریی بی، چونکه هه موو و شتریک به که لکی ئهوه نایهت باری بخریته سهر پشتی و خه لک سواری پشتی بی .

(انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ) : واته: گهرا نهوه بۆ لای خاوه خیزانیان، (الْإِنْقِلَابُ: تَحَوُّلُ شَيْءٍ عَنْ وَجْهِهِ)، (انقلاب) بریتیه لهوه که شتیک رووی له کوییه، پشت لهو شوینیه بکات، واته: وهرسوورانهوه، یانی: گهرا نهوه بۆ لای مال و خیزانیان، (انْقَلَبَ إِلَيْهِ)، یانی: (رَجَعَ)، به لām (انْقَلَبَ عَلَيْهِ)، یانی: (انْعَكَسَ) لێی هه لگهرا نهوه .

MediaAmeerOffice

AliBapirw/ علی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

راکه یان دینی مهکته بی نه میر

علی بابیر/ AliBapir

AliBapir

علی بابیر/ AliBapir

علی بابیر / AliBapir

مانای گشتی ئایەتەکان

هەڵبەتە ئەو خۆ دەفەر موی : ﴿ وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ

وَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ﴾، لێرەدا شتی زۆر قرتیئراوەو باس نەگراوە، ئەو بە عەقل و سەلیقە و سیاق دەزانرێن، واتە: حەوت سائەگە ی هەرزانیی و فەرھانیی هاتن، ئازوو خەییەکی زۆر پەزمەندەگرا لە ولاتی میسر، بە پێی ئەو نەخشەییەکی ئەو یوسف داینا بوو، بۆ ولاتی میسر و بۆ پادشای میسر، ئازوو قەیی زۆر لە عەمباراندا داگرا، دەرمان و دان و ئازوو قە پاشەگەوت گرا، پاشان حەوت سائی گرانیی و قات و قیری دەستیان پێکردو، خەڵک گەوتنە سەغڵەتی .

ئەجا بۆ گرینی ئازوو خە و بژیو، گورەگانی یەعقوب بە بیستیان لە میسر حوکمرانیکی بەو شیوەیە هەییەو، ئازوو خە دەرۆشی بە نرخیکی گونجاوو، ئازوو خە هەلگرتووە پێشتر پاشەگەوتی کردووەو پێشبینیی کردووە بۆ ئەو سائە گرانییەکی دین، ئەوانیش پوویان کردە میسر، چون بۆ ئەو ئازوو خە بێن.

ئەو هەمووی بە عەقل و سەلیقە دەزانرێ، بۆیە خوا ﷻ باسی نەکردووە

یەگەر فەر مویەتی: ﴿ وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ ﴾، بڕایەگانی یوسف

هاتن لێی وەرۆر گەوتن، (لێی وەرۆر گەوتن) مانای وا نیە لە ژوورێکی تاییبەتدا بوو، یانی: هاتنە ژووری گۆشەگەییەو، هاتنە ژووری ئەو شوێنەکی ئەو یوسف

لێی دادەنێشتو، لەوێو سەرپەرشتی فرۆشتنی ئازوو خە دەکرد، ﴿ فَعَرَفَهُمْ ﴾،

یەگەر یوسف ئەوانی ناسییەو، ئەو (فایە)، بۆ بەدوا داھاتن (تعقیب)، یانی:

ئەوانی بینی، یەگەر ناسینیەو، چونکە ئەو کاتە ئەو یوسفیان خستۆتە بیر، یوسف بچوو بوو، مێر مندال بوو، دە (١٠)، دوازدە (١٢) سائە بوو، بەلام

ئەوان هەموویان پیاو بوون، ئەجا ئەو ئێنسان ئەو دەگەوتتە قوئای پیاویتی، دوا

کەمتر دەگۆڕی، بەلام لە قۆناغی مەندالایی دا، دوایی کە دەبیته پیاو، زۆر دەگۆڕی، پاشان یوسف زانیویەتی بڕایەکانی هەر ماون، بەلام ئەوان نەیانزانێوه، ئایا یوسف ماوه، فەوتاوە چی لێهاتووە؟ بە هەر حال یوسف یەگسەر ئەوانی ناسی، ﴿وَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ﴾، بەلام ئەوان بۆ یوسف نەناس بوون، واتە: نەیان دەناسی، کە وەك دوایی باسی دەکەین، ﴿وَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ﴾، یانی: سیفەتی نەناسینی ئەوان بۆ یوسف و نەناسینەوهی ئەوان بۆ یوسف، زۆر رۆچوو بوووە تیایاندا .

﴿وَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَّازِهِمْ﴾، ئنجا دواى ئەوهی ئەوهی کە بۆی هاتبوون، (ئەو پێداویستییه کە بریتی بوو لە ئازوووخە) بۆی ئامادە کردن، ﴿قَالَ أَتُونِي بِأَخٍ لَّكُم مِّنْ أَبِيكُمْ﴾، پێی گوتن: بڕایەکتان کە لە بابتانه، بۆم بێنن، واتە: لە بابتانه، بەلام لە دایکتان نیه، دایکتان جیايه، ئەو بڕایەتانه بۆ بێنن، ﴿أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ﴾، ئایا نابینن من چۆن پێوانه به تەواویی دەکەم، بە تەواویی ئازوووخە بۆ خەلك دەپێوم، ﴿وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ﴾، هەروەها من باشترین خانە خویم، باشترین کەسانیکم کە میوانان لەلای خۆم دادەبەزێنم، (مَنْزِل)، یانی: (مُضِيف)، کەسێک کە خەلك دەکاتە میوانی خۆی .

هیچ گومانى تێدا نیه کە یوسف ﷺ لێردا هەر یەگسەر بەبێ پێشەکیی نەيگوتووە: ئەو بڕایەتان کە دایکتان جیايه، لە بابتانه بۆم بێنن، ئەگەرنا دەکەوتنە گومان، ئەدى ئایا چۆن یوسف ئەوهی گوتووە؟ وەك دوایی لە مەسەله گرنه‌گەکاندا باسی دەکەین، بێگومان ئەوه چەند پێشەکییه‌کی هەبوون :

رەنگه لێی پرسى بن :

١/ ئیوه کيڤن ؟

ئەوانیش گوتووینە: ئیمە هەموومان دە (١٠) کەسین و هەموومان بڕاین .

٢/ باشه کورى کيڤن ؟

گوتووایانە : ئێمە گورانی یەعقوبین .

٣/ باشە ئایا یەعقوب هەر ئەو دە گورە ی هەن ؟

گوتووایانە : نەخێر دوو برای دیکەشمان هەبوون .

٤/ ئەوان لە کوێن ؟

یەکیکیان لە ئێمە بچوو کترە، هەر لە لای بابیەتی

٥/ ئەدی ئەوی دیکە ؟

گوتووایانە : ئەوی دیکەمان گاتی خۆی ون بوو .

٦/ ئنجا کی دەلئ : راست دەگەن ؟

ئێمە راست دەگەین .

٧/ باشە ئەو برایەتەمان کە دەلئ : برایەکی دیکە ی هەیه لە دایکی خۆیەتی،

ون بوو، ئەو برایەتەمان بۆ بیئن، بۆ ئەوی لیی بیرسم داخۆ راست دەگەن،

یان نا ؟

حەتمەن ئەو گفتوگۆ و توێژەیان بوو، بەلام خۆی کارزان بە پێویستی

نەزانیووە ئەو هەموو تەفاسیل و وردەکارییە باس بکات، وەک چەندان جار

باسمان کردووە، یەگسەر هاتۆتە سەر شوێنی مەبەست، کە دەلئ : برایەکتانم بۆ

بیئن کە لە بابتانە، واتە : دایکتان جیا یە، یانی : بە زمانی عەرەبی : (شَقِيق)،

نیە (شَقِيق)، ئەو یە کە بابو دایکیان یەگەن، بەلام (غَيْرَ شَقِيق)، ئەو یە کە

بابیان یەک بێ، دایکیان جیا بێ، یاخود دایکیان یەک بێ، بابیان جیا بێ،

بەلام لیژەدا واتە : ئەو برایەتان کە لە بابتانە، بەلام دایکتان جیا یە، بۆم بیئن،

دیارە خۆیان پێشتر باسیان کردووە، کە ئێمە دوازدە برا بووین، یەکیکمان بەو

شیۆی لیژەتووە، ئیستا لەو دایکە کە ئەو برایەمان ون بوو، برایەکی دیکەمان

هەیه، ناوی بنیامینە حال و حیسابی ئاوا یە، ئەویش گوتوو یەتی : بۆم بیئن .

ئنجا پێیان دەلئ : ﴿ فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ، فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرَبُونِ ﴾، ئەگەر

بۆم نەهێنن، لەلای من نە ئازوو خەتان بۆ دەپێوری، (واتە : ئازوو خەتان پێ

نافرۆشین و بۆشتان نایۆین)، ﴿وَلَا تَقْرَبُوا﴾، ھەروھا نیزیکیشم مەگەنەو،
واتە: مەینە و لا ئی منیشەو، چونکە مانای وایە ئیو ڕاست ناکەن، کە دەلێن
ئیمە و بووین .

﴿قَالُوا سَرُّودٌ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ﴾، گوتیان: ئیمە ھەول لەگەڵ بابی دەدەین،
﴿سَرُّودٌ عَنْهُ﴾، یانی: بە شیوایەکی پەنھان ھەول دەدەین، کە وەك جوړیك له
ھەلخەلەتاندن، ئیقناعی بکەین و پەلکیشی بکەین، بۆ ئەو مەبەستە کە ئیمە
دەمانەوئ، ﴿وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ﴾، بیگومان ئیمە ئەنجامدەری ئەو دەبین، واتە: پێشی
دەلێن: ھەول لەگەڵ بابی دەدەین، دوا ی دەلێن: ئیمە بە تەئکید ئەو باریەمان
ھەر دینین و ھەر چۆن بێ بابمان ئیقناع دەکەین .

﴿وَقَالَ لِفَتْنِهِ﴾، ئنجا یوسف بە گەنجەکانی خۆی گوت، واتە: ئەو
گەنجانە کە لەبەردەستی بوون، ئەو خزمەتکارانە کە لەبەردەستی بوون:
﴿اجْعَلُوا يَضْعَعَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ﴾، دەستمایەگەیان (کەلوپەلەگەیان) کە ھاتوون
ئازووخیان پێ گریو، کە مەرج نیە تەنیا دراوو پارە بوو بێ، بۆیەش دەفەرموئ:
﴿يَضْعَعَهُمْ﴾، چونکە ئەو گاتە مەرج نەبوو، شت تەنیا بە پارە بکەردی، جاری
وا بوو کەلوپەلیکیان ھێناو، ئازووخیان پێ گریو، بۆ نمونە: پێستە، یان
قوماشیکیان ھێناو، یاخود شتیکی دیکەیان ھێناو، شتیان پێ گریو، بۆیە
(بِضَاعَةً)، واتە: دەست مایە، سەرمایە ئەو نرخە کە ھێناویانە ئازووخیە کە
پێ بکرن، بۆیان بخەنەو نۆ بارەگانی خۆیان، ﴿لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا﴾، بەلکو
بیناسن، یانی: کە بارەگانیان دەگەنەو، دەزانن ئەو نرخە کە خۆیانە بۆیان
خراوەتەو نۆ بارەگانیان، ﴿إِذَا أَنْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ﴾، کاتێک دەگەرێنەو بۆ لای
مال و خێزان و کەسوکاریان، ﴿لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾، ئەو نیزیکی کە بگەرێنەو،
واتە: وە تەماع بکەون کە ئەو حوکمرانە چەندە لەگەڵیان بە لوتف بوو:

پارمەكەشى ویداوانەو، ياخود لەبەر ئەوێ ئەوانە حەلال خۆر بوون، گوتووینانە:
ئەو نرخە بە هەلە خراوتە نیو بارمەكانمان، ئیمەش حەرام ناخوین، با بۆیان
بەرىنەو، هەر نەبى ئەبەر ئەو دینەو، ياخود لەبەر ئەوێ هەرچۆن بى، وای
تەفسىر دەكەن كە بە بارى چاكە دایە، ئنجا ئەو دهبیته هاندرو پالنهريان بۆ
ئەوێ هاتنەوهیان مسۆگەر بۆ، ئەو برايهيان بۆن، كە یوسف دیارە
پۆیستی بەو كاریه، وهك دوايى له دهرسهكانى داهاتوودا بۆمان دهردهكهوئ .

www.alibapir.net

(۱۰) بڕایەگە گە کاتی خۆی یوسفیان خستۆتە نیو بیر، هەر دە (۱۰)یان بوون گە بۆ ئازوووخە هاتوون .

(۲) - ﴿ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ ﴾، واتە: یەگسەر هاتنە ئەو شوینە ی گە یوسف لیی بوو، لیی وە ژوور گەوتن، چۆن دەزانین یانی: (دَخَلُوا عَلَى يَوْسُفَ)؟ چونکە پێشێ دەفەر موی: ﴿ وَجَاءَ إِخْوَةُ يَوْسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ ﴾، یانی: (فَدَخَلُوا عَلَى يَوْسُفَ)، بڕایەگانی یوسف هاتن و لیی وە ژوور گەوتن، واتە: چوونە ئەو شوینە ی گە یوسف لیی دادەنیشت، لەویدا حوکمرانیی دەکردو سەرپەرشتیی پێوان و فرۆشتنی ئازوووخە دەکرد .

(۳) - ﴿ فَعَرَفَهُمْ ﴾، یەگسەر ناسینی، ئەو فاء (ف)ە، بۆ بەدواداھاتن (تعقيب)ە، (آي: حَصَلَتْ مَعْرِفَتُهُ إِيَّاهُمْ، بَحْدَثَانِ رُؤْيِيَهُ إِيَّاهُمْ دُونَ تَوْسُمٍ وَتَأْمَلِ)، لە زمانی عەرەبی دا (ف):

(۱) جاری وایە بۆ (عطف)ە .

(۲) جاری وایە بۆ (جزاء)ە .

(۳) جاری وایە بۆ بە دوای یەگدا هاتن (تعقيب)ە .

یانی: گە بینینی، یەگسەر ناسینیەو، بێ ئەو ی گە تێیانەو ڕا بمیئو و سەرنجیان بدا، پێشتر باسما گەرد گە یوسف ئەو کاتە بچووک بوو، ئەوانە هەموو پیاو بوون، بۆیە بە ئاسانی توانیویەتی بیانناسیئەو .

(۴) - ﴿ وَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ﴾، بەلام ئەوان بۆ ئەو نەناس بوون، نەناسەر بوون، واتە: سێفەتی نەناسینیەو ی ئەوان بۆ یوسف سێفەتیکی ڕۆچوو بوو، چونکە دەلی: (جاء بالجملة الاسمية للدلالة على أَنَّ عَدَمَ مَعْرِفَتِهِمْ بِهِ، أَمْرٌ ثَابِتٌ مُتَمَكِّنٌ فِيهِمْ، وَتَقْدِيمُ الْمَجْرُورِ ﴿ وَهُمْ لَهُ ﴾، لِّلْتَنْبِيهِ عَلَى أَنَّ ذَلِكَ مِنْ صُنْعِ اللَّهِ تَعَالَى، وَالْأَفْشَاءُ يَوْسُفَ لَيْسَ مِمَّا شَأْنُهُ أَنْ يُجْهَلَ وَيُنْسَى) (۱)، واتە:

بۆیە بە پستەیی ناوی هیناویەتی: ﴿وَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ﴾، تاكو ئەو بگەیهنێ
 كه نه ناسینهوهی ئەوان بو یوسف، سیفەتێکی پوچوو بووه لهواندا، بۆیهش
 (مجرور)هکه پیش خراوه، ﴿وَهُمْ لَهُ﴾، بو ئاگادار کردنهوهی لهوه، كه ئەوه
 ههر ساز کردنیکی خوی بهرز بوو، ئهگه رنا سیفەتەکانی یوسف و حال و
 وەزعی یوسف، ئەوه نهبوو كه نه زانری و له بیر بکری .

دهبوو بیناسنهوه، بهلام وهك له گوردەواری خۆماندا دهلێن: له
 کوولهکەیی تەپشدا فکری ئەوهیان نه کردوه، كه ئەو هوکمرانهی میسر
 ئەو کەسەیی كه لهوی بوته فه رمانرەوی میسر، ئەو برایهیان بی، كه کاتی
 خۆی بی رەحمییان لهگه لدا کردوه، خستوو یانه ته بیرمه وه !

وهك گۆتم: دوايي دهم زانری: ئەو برایانهی كه هاتوون ده (١٠) بوون و
 بنیامینیان لهگه لدا نهبووه، له بهر ئەوهی لهوان بچوو کتر بووه، یاخود لهوانهیه
 بابیان بههۆی ئەوهوه كه یوسفیشی لی ون بووه، دلی بهو برایهیان خۆش بوو
 بی، كه ههر ئەو له دایکی خۆی ماوه، ئیدی ئەوه هه مووی دوايي دهم ده کهوێ،
 بهلام به پی سیاق دهم زانری، كه ئەوانه ده (١٠) برا بوون، چونکه دوايي كه
 یوسف دهلی: برایه کی دیکه ی خۆتانه بو بێنن، برایه گان كه دهم چنه وه دهلێن:
 بابە ئەو برایه شمان لهگه ل بنێره، چونکه ئەو بارانه ی ئیمه، که من .

مه سه له ی دووهم : دایین کردنی ئازوو خه و پیدایستی سه فه ر بو
 برایه کانی، له لایه ن یوسفه وه، ئنجا داواشی لی کردن: برایه کیان كه له
 بابیان وه له دایکیان نه، له گه ل خویان بی بینن، ئه گه ر نا ئازوو خه یان
 پیناداو رێگاش نادات بی نه ولاتی میسر:

خو عزوجل فه رموو یه تی: ﴿وَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَّازِهِمْ قَالِ اِنَّنِي بِاُخ لَكُمْ مِّنْ
 اَيْكُمْ اَلَا تَرَوْنَ اَنِي اُفِي الْكَيْلِ وَاَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٥٩﴾ فَاِنْ لَّمْ تَاْتُونِي بِهٖ فَلَا كَيْلَ
 لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرُبُوْنِ ﴿٦٠﴾﴾ .

شیکردنەوهی نەم ئایەتە بەپێژە لە شەش برکەدا

(١) - ﴿وَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ﴾، ئنجا کاتیەک کە پێداویستی سەفەری بۆ

ئامادە کردن، واتە: ئەو دەرمان و دان و ئازوووخەییە کە بۆی ھاتبوون، ھەر کەسە باری خۆی بۆ ئامادە کردن، (جهاز)، یان (جهاز)، ھەردووکیان ھاتوون، (ما یحتاج إلیه المسافر، وما سافر لأجله من الأحمال، والتجهيز: إعطاء الجهاز) .

(جهاز) و (جهاز)، ھەر شتێکە کە بابای پێبوار سەفەری لە پێناویدا دەگات، بە تاییبەت ئەوەی کە بۆی چوووە بۆ سەفەری، ئەو بارە کە لەگەڵ خۆی بیهێنیتەوہ .

(تجهيز)یش بریتیە لە پێدانی بارو پێداویستی سەفەر، بەو کەسە کە بۆ ئەو مەبەستە ھاتوہ، کاتیەک کە بارەکانی بۆ ئامادە کردن، واتە: ئازووخی تەواوی بۆ پێوانو، ئەوەی کە بۆی ھاتبوون، کە بریتی بوو لە کرپنی ئازووخی، بۆی ئامادە کردن .

(٢) - ﴿قَالَ ائْتُونِي بِأَخ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ﴾، گوتی: بڕایەکتانم بۆ بیئن کە لە

بابتان بێ، واتە: لە دایکتان نەبێ، وەک پێشتریش باسمان کرد: ھیچ گومانی تێدا نیە کە پێشتر قسەو باسی دیکە کراون، ھەڵبەتە ئێمە دوایی باس دەکەین کە لە پەیمانی کۆندا، لە تەوڕاتدا باس دەگات، کە بۆچی یوسف (علیہ السلام) گوتووویەتی: بڕایەکی بابییانم بۆ بیئن، یانی: لە دایکتان نەبێ؟ بەلام ئەگەر ئەوەی تەوڕاتیش راست نەبێ، گرنگ ئەوێە ھەندیک قسەو باس کراون .

بەم شیوێە :

(١) ئیوہ کیئن ؟

ئەوانیش گوتووینانە: ئێمە دە (١٠) بڕاین .

(٢) ئایا هەمووتان بۆ یەکێک؟

بەئێ .

(٣) کۆری کێ؟

کۆری یەعقووبین، یەعقووبی کۆری ئیسرائیلی کۆری ئیبراهیم،
ئێمە بابو و باپیرانمان پێغەمبەرن .

(٤) ئایا ئێوە هەر ئێوە دە (١٠) بڕیەن؟

نەخێر، ئێمە یازدە (١١) بڕین .

(٥) بۆ یەکێکێ دیکتان لە کۆیە؟

لە مائەوێ .

(٦) هەر تەنیا ئێوە یازدەین؟

نەخێر ئێمە دوازدە برا بووین، بەلام یەگێک لە بڕیەکانمان
فەوتابوو ! لە بیابان فەوتابوو !

(٧) ئێوە بۆ یەکێک دیکتان کە دەلین : دایکیان یەگێ بوو، ماوێ؟

بەئێ .

(٨) ناوی چیه؟

بنیامین .

(٩) لە مائەوێ؟

بەئێ .

(١٠) ئێگەر راست دەکەن ئەجبارە کە هاتنەوێ بۆم بێنن، بۆ ئێوەی

بزانم کە ئێوە راستگۆن و راست دەکەن هەمووتان بڕان .

دەبی ئێو قسە و باسانە کرابن، بە پێی سیاق دیارە، بەلام لە (التفسیر التّطبیقی للکتاب المقدّس، العهد القديم سفر التکوین)، لە لایەڕە (١٠٨ و ١٠٩) دا، هاتووە: کە یوسف تۆمەتباری کردوون : ئیوه بۆ سیخوڕپی هاتوون، هاتوون جاسووسی بکەن، ئنجا لەویدا دەلی : سی پۆزان هەر دە (١٠) برایەکە ی خستە زیندانەوهو، دواي سی پۆزان شەمعوونی بە بارمە گرتو کە لەبجە ی کردو، گوێ ئەمە لێرە دەبی، هەتا ئیوه دەچنەوهو ئێو برایە ی دیکەتان دین، تاکو بزائە راست دەکەن، یان نا ؟ ئنجا ئەگەر ئهوتان هیئا، ئێو کاتە ئەم برایەشتان کە لێردا بە بارمە گیراوه، ویتان دەدمەوهو ئازادی دەکەم .

لە پەیمانی کۆن، لە تەوراتدا ئاوا دەلی، گەنگ ئەوهیه هەر چۆن بی یوسف (عليه السلام) یەگسەر نە یگوتووە: برایەگتەم بۆ بین، بە بی پێشەگی و رپخۆش کردن، حەتمەن دیارە قسە و باسی دیکەش بوون و وهک دەلی: قسە قسە دین، ئنجا لە ئەنجامی قساندا، گەشتۆتە ئەوهی کە پێیان بلێ: برایەگتەم کە لە بابانە و دایکتان جیا، بۆم بین، تاکو دنیایەم کە ئیوه راست دەکەن .

(٣) - دواي هانیان دەداو، دەفەر موی: ﴿الْأَتْرُوتْ أَنِّي أُوْفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ

الْمُزْلِينَ﴾، ئایا نابینن من چۆن پێوانە تەواو دەکەم بە تەواوی، بە چاکی ئازووخی بۆ خەلک دەپۆم، ﴿وَأَنَا خَيْرُ الْمُزْلِينَ﴾، هەر وهما من باشتترین کەسانیکم کە میوانداری دەکەن و خەلک بە میوان لەلای خۆیان دادەبەزینن؟ چونکە (مُزِل)، واتە: دابەزێنەر، (مُضِيف)، واتە: بەمیوانکەر، یانی: کەسێک کە خەلک میوان دەکا لەلای خۆی، واتە: خانەخوێ، ئایا نابینن من باشتترین خانەخوێم، واتە: مادام من هەم ئازووخیان باش بۆ دەپۆم، هەم خانەخوێیەکی باشیشم، ئێو برایەشتان بینو، جاریکی دیکەش وەرنەوهو ئازووخی دیکە بەرن .

(کَیْل)، هەم بە مانای ئێو دەفرە دی، کە شتی پی دەپۆری، هەم بە مانای پێوانیش دی، لێردا بە مانای پێوانە .

(٤) - ﴿ فَإِنْ لَّمْ تَأْتُوا بِنَبَأٍ ﴾، ئەگەر ئەو بڕایەتانم بۆ نەهێنن .

(٥) - ﴿ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي ﴾، واتە: لە لای من بۆتان ناپیوری .

لێرهدا ﴿ كَيْلٌ ﴾، چاوگە بە مانای (الإكتيال)، (ئێ لا یكالُ لکم)، بۆتان ناپیوری، واتە: ئازوووخەتان پێ نافرۆشین، تاگو دوایی بپیوری و نرخەگەیی دیاری بکری، (الکیل هنا كناية عن ابتیاع الطعم)، واتە: لێره ئازوووخە ناکرێ و ئازوووخەتان پێ نافرۆشری .

(٦) - ﴿ وَلَا تَقْرَبُونِ ﴾، (أَي: لَا تَقْرَبُونِي بِدُخُولِ بِلَادِي مَرَّةً ثَانِيَةً)، جارێکی

دیکە نەهێن و نیزیکی من نەهێن کە بێتە وڵاتی منەوە، بەلام لێرهدا ﴿ وَلَا

تَقْرَبُونِ ﴾، دەلی: (الياء: مَحْنُوفَةٌ وَالنُّونُ نُونُ الْوَقَايَةِ)، یانی: ئەسلی خوێ (وَلَا تَقْرَبُونِي)یە، بەلام دیارە ئیستا (ی)گە قرتینراوەو ئەو (ن)ەش، (ن)ی (وقاية)ی پێ دەلێن، لە گاتیگدا کە (الفعل المضارع) جەزم دەبێ، (ی)گەیی (حذف) دەبێ .

مەسەلەیی سییەم : بەلێندانی بڕایەکانی یوسف بە هێنانی ئەو بڕایەیان

ابنیامین، کە هەر چۆن بوو بابیان ئیخفال دەکەن و، بە تەئکید ئەو بڕایەیان دەهێنن .

وەک خوا دەفەرموێ : ﴿ قَالُوا سُبْحٰنَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ضَالِّينَ ﴾

شیکردنەوهی ئەم نایەتە موبارەکە لە دوو بڕگەدا

(١) - ﴿ قَالُوا سُبْحٰنَ رَبِّنَا ﴾، گوتیان: ئێمە بابی دینیینە سەر قەناعەتی

خۆمان و هەر چۆن بێ ئیقناعی دەکەین، یان: ئیخفالی دەکەین و فیلی

لېدەگەين، بە ھەر شىۋەيەك با ھەول دەمىن: ئەو كورەى لە دەست دەربىنن و لەگەل خۇمانى بىنن .

۲) - ﴿وَأَنَّا لَفَاعِلُونَ﴾، ئىمە بىگومان ئەنجامدەرى ئەومىن، واتە:

ئەنجامدەرى ئەو ھەول لەگەل دانەى بايمانن، ياخود: ئىمە ئەنجام دەرى ھىنانى ئەو براىەمانن، پىشان ھەر بەئىنيان پىدا، كە ھەول لەگەل بابيان بدمن و لەگەل تىبكوۋش، بابيان پەلكىش بكمەن بۇ قەناعەتەگەى خۇيان، كە ئەو براىەيان لەگەل بنىرى، دواىى چوونە سەرترو بە جەزمىى گوتيان: بىگومان ئىمە ئەو براىەمان ھەر دەھىنن .

ئەگەر (فاعلون) بگەرپتەو ھەول ھىنانى براىەگەيان، واتە: بە تەئكىد ئىمە ئەو براىەمان ھەر دىنن و ئەنجامدەرى ھىنانى براىەگەمان دەبن .

بەلام ئەگەر بچىتەو ھەول (ئراود)، واتە: بە تەئكىد ئىمە ئەنجامدەرى ھەولدان دەبن لەگەل بايمان، كە ئىخفالى بكمەن و قەناعەتى پى بىنن و، ئەو براىەمان لەگەل بنىرى .

مەسەلەى چوارەم و گۇتايى : فەرمانكردنى يوسوف بە گەنجە

بەردەستەكانى كە سەرپەرشتىى فروشتن و پىوانى ئازووخەيان بۇ كردو، كە دەستمايەكانيان، {دەستمايەكانى براىەكانيان: نرخەكەيان} بۇ بخەنە نىو بارەكانيان، بەلكو پاش ناسىنەو ھەول نرخى ئازووخەكەيان كە پىيان كرىو، لە نىو بارەكانياندا، بگەرپتەو ھەول بۇ مىسر :

وهك خوا دەفەرموى: ﴿وَقَالَ لِفَتِيِّنِهِ أَجْعَلُوا بِضَعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ

يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ ﴿ ۱۶ ﴾

شىكردنەو ھەول نەم ئايەتە موبارەكە لە چوار بىرگەدا

۱) - ﴿وَقَالَ لِفَتِيِّنِهِ﴾، ئنجا بە گەنجەكانى خۇى گوت .

القاسمى دەلى: (أَيُّ لِحْدَامِهِ الْكَيَّالِينَ)، واتە: خزمەتكارەكانى كە ئازووخەيان دەپيوا .

(الْفَتَى: مَنْ كَانَ فِي مَبْدَأِ الشَّبَابِ وَمُؤَنَّثُهُ: فَتَاةٌ، وَيُطْلَقُ عَلَى الْخَادِمِ تَلْطُفًا)، (فَتَى)، گەنجىكە كە تازە پىدەگا لە سەرمتاي تەمەنى گەنجىەتييدا، (فَتَى)، بۆ نىڭرە، (فَتَاةٌ) بۆ كچە، بۆ مېيە، واتە: لاوى كورۇ كچ، بەلام وشەى (فَتَى)، بۆ خزمەتكارىش بەگاردى، وەك نەرمىى نواندن لە تەعبىردا و پىزلىگرتن كە لە جياتى بلى: خزمەتكار، دەلى: گەنج، لاو، ھەروەك بۆ كۆيلەش بەگارھاتو، لە ھەرمايشتى پىغەمبەردا ﷺ ھاتو: { لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ: عَبْدِي وَأَمَتِي، وَلَكِنْ لِيَقُلْ: فَتَايَ وَفَتَاتِي } { أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْمٍ: (۸۱۸۲)، وَالْبُخَارِيُّ بِرَقْمٍ: (۲۴۱۴)، وَمُسْلِمٌ بِرَقْمٍ: (۲۲۴۹)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرَقْمٍ: (۴۹۷۵)، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ }، واتە: با يەككە لە ئيوە نەلى: بەندەگەم و كەنيزەگەگەم (بەندە نىڭرەگەم، يان بەندە مېنەگەم) بەلكو با، بلى: گەنجەگەم و كچەگەم .

بۆ ئەوھى وشەى (عَبْدٌ) و وشەى (أَمَةٌ) بەگارنەھىڭرى، چونكە خەلك ھەمووى تەنيا بەندەى خوايە.

۲) - يوسوف چى پىڭوتن؟ ﴿اجْعَلُوا بِضَاعَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ﴾، دراوگەيان، ياخود ئەو شتەى كە ئازووخەگەيان پى كپيو، بىخەنە نىو بارەگانىيان، ئنجا ئەو (بِضَاعَةً) يە :

پارمە يان ھەر شتېكە، (البِضَاعَةُ: الْمَالُ أَوِ الْمَتَاعُ الْمَعْدُ لِلتَّجَارَةِ)، (بِضَاعَةً)، بىڭتە لە سامانىك ياخود كەلوپەلىك كە ئامادە كراو بۆ بازىرگانىي .

ليڭردا وا پى دەچى زياتر مەبەست پىي ئەو پارە زيوە بوو بى، كە خواردن و ئازووخەگەيان پى كپيو، ﴿رِحَالِهِمْ﴾ یش، پىشتىريش گوتمان (رِحَالٌ)، (جَمْعُ رَحْلٍ: مَا يُوضَعُ عَلَى الْبَعِيرِ مِنْ مَتَاعِ الرَّاحِلِ)، لە شويڭىكى دىكە لە جياتى (رِحَالِهِمْ) دەفەرموى: (أَمَتِهِمْ)، يانى: ئەو تىڭرۇ جەوالو

شته که کهلوپەلی تی دەهاویشتری و دەخریته سەر پشتی و لاخ، (رَحَل) یش،
کۆی (رَحَل) ه، واتە: بار، ئەو شتە دەخریته سەر پشتی و لاخ .

(۳) - ﴿لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا أُنْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ﴾، بەلکو بیناسنەوه، واتە:

دراوهگەیی خۆیان، نرخ و دەست مایەگەیی خۆیان بناسنەوه، کاتیکی گەرانیەوه
لای مالاو خێزانیان، واتە: بزانیان گە: ئەوه خۆدی دراوهگەو خۆدی دەستمایەگەیی
خۆیانە، چ لەبەر ئەوهی دراوی شوینی خۆیان بووه، چ لەبەر ئەوهی ئەو
پریسکەو توورەگەیی دراوهگەیی تیدا بووه، دەیناسنەوه، وەک لە تەوراتدا
واهاتوه، واتە: دەرانی گە ئەوه بە ئەنقەست خراوتە نیو بارەگانیان، یاخود
بە لەبەرچوون و لییان تیکچوووه، دراوهگەیان خراوتە نیو بارەگانیان .

ئەجا لەبەر ئەوهی ئەوانیش حەرام ناخۆن، دەگەرینەوه، یاخود لەبەر
ئەوهی پێیان وابوو: عەزیزی میسر چاگەیی لەگەڵدا کردوون و پرێزی
گرتوون، ئەوانیش پێویستە لە بەرانبەر چاگەدا بکەن و، جاریکی
دیکە بگەرینەوه لای، ئەوه ببیتە هاندەریان، ئەجا بە هەر جاریکیان دابی،
ئەوه دەبیتە هاندەریان بۆ ئەوهی بگەرینەوه بۆ میسر .

(۴) - ﴿لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾، بۆ ئەوهی بگەرینەوه .

دەشگونجی بۆیە یوسف دراو نرخەگەیی بۆ خستەوه نیو بارەگانیان،
لەبەرئەوهی هەستی کردبو، گە هەژارو نەدارن، پەنگە پارەیان نەبی
جاریکی دیکە بێنەوه، ئازووخی پێ بکەن، بۆیە گوتووینەتی: با پارەگەیان
بۆ بخەینە نیو بارەگانیان، بۆ ئەوهی دەستمایەکیان هەبی و بێنەوه جاریکی
دیکە ئازووخی پێ بکەن، یاخود هەر لەبەرئەوه گە برای بوون و بەزمیی
بەوانو بە بابیشو بە خەزم و گەسی دا هاتۆتەوه .

هەر چۆن بی، یوسف مەبەستی ئەوه بووه، گە ئەوه ببیتە هاندەریان بۆ
هاتنەوه، ئەجا :

۱- چ وەک چاگە لەگەڵدا کردن .

۲- چ وەک هاوکاریی کردن .

۳- چ وەك منەت باركردنيان .

۴- چ وەك ئەوھى واداريان بکات كە مادام ئەو دراوھ خراوھتە نيۆ بارەگانيان، ئنجا بە لەبىرچوون بى، ياخود بە پى بەخشىن بى، ئەوھ ببىتە هاندەريان كە جاريكى ديكە بيئەوھ بۆ مىسرو، بيئەوھ بۆ لای يوسوفو برايهكەشيان لەگەل خۆياندا بيئن .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .

دەرسی دەبەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان لە شەش (٦) ئایەت پێک دێ، ئایەتەکانی: (٦٣ تا ٦٨)، ئەم دەرسەش ئالقەی نۆبەمی زنجیرەی بەسەرھاتی یوسف عليه السلام دەگرێتە خۆی، کە تییدا باسی گەرانهووی دە (١٠) کۆرەکانی یەعقوب، واتە: دە (١٠) براپەکانی یوسف کە لە دایکی خۆی نەبوون، گەرانهوویان بۆ لای بابیان، باسی ئەو کراوە، کە پێیان راگەیەنراوە: ئەگەر بێتو براپەگەیان، بنیامینی برای دایکی و بابیی یوسف، لەگەڵ خۆیان نەبەن بۆ میسڕ، ئازووخیان پێ نادری، بەئکو ئاگادار کراونەو کە نابێ هەر نیزیکی میسڕیش بکەونەووە بچنە نیو ولاتی میسڕەو، دیارە بابیشیان کەمتەرخەمییان لەبارە یوسفەو، دەخاتەو یادیان، کە چۆن بەحساب زەمانەتی پاراستنیان کرد، بەلام دواپیش نەیانپاراست، راشیدەگەینێ کە هەر خوا دەپاریزی، ئەگەرنا متمانەم بە ئیووە نیە .

ئەجا کە کۆرەکان بارەکانیان دەکەنەو، دەبێتن دەست مایەگەیان ئەو نرخە ی ئازووخیگەیان پێ کړیو، بۆیان گێردراووەو خراووە نیو بارەکانیانەو، گفتیش بە بابیان دەدەن کە ئەگەر براپەگەیان لەگەڵ بنیۆ، بیپاریزن و باریکیش ئازووخی زیاد دەکەن، کە زیادکردنی ئەو بارە ئازووخیە، شتیکی کەمە بۆ ئەو بەرپرسی ئازووخی لە میسڕ، بە ئاسانی پێیان دەدات، بابیشیان پێیان دەلی: هەتا پەیمانیکم بە ناوی خواوە نەدەنێ، کە مەگەر بێ چارە بکړین و دەورتان بگێرئو، هیچ دەرفەتتان نەبێ، ئەگەرنا براپەگەتان هەر دینتەو، لەگەڵتان نانێرم، ئەوانیش بەو جوۆرە بەلێنی پێدەدەن .

ئىنا بابيان ئامۇزگاريان دەكات كە لە يەك دەروازەو نەچنە ژوور بۇ شار،
بەلگو لە دەروازەى جوړاوجۆرە، بچن، ديارە شارەكە چەند دەروازمىهكى هەبوون،
وەك ئەو شارە لە ميژينانە، ئىستاش هەروانە .

پاشان خواى پەنھانزان رايدەگەيەنئى كە بەو جۆرەى بابيان فەرمانى پيكردن،
چوونە نيو شارەو، هەرچەندە ئەو رينمايى و ئامۇزگاريەى يەعقوب بۇ كورەكانى
لە بەرانبەر ويستى خوادا، سووديان پي ناگەيەنئى و، ئەگەر خوا بيهوئى شتيك
بيتە پيش، هەر دئ، كە ئەمەش مەبەست پي ئەو ميه، كە ئينسان هەميشە چاوى
لەسەر ئەو بئ : ئيرادەى رەهاى خوا ﷻ كارەكان هەلەسوورپيئى، ئەگەرنا
هۆكارەكانيش هەر خوا وای كردو: كاريگەرييان هەبئ .

﴿ فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ أَيْهَمَ قَالُوا يَتَابَنَّا مُنْعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا آخَانَا
نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٦٣﴾ قَالَ هَلْ ءَامَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا ءَامَنُتُكُمْ عَلَىٰ
أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَفِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّحِيمِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَمَّا فَتَحُوا مَتْعَهُمْ
وَجَدُوا بِضَعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُوا يَتَابَنَّا مَا نَبْغِي هَذِهِ بِضَعَتُنَا رُدَّتْ
إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزِدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذَلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾ قَالَ لَنْ
أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّىٰ تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِّنَ اللَّهِ لَتَأْتُنِي بِهِ ءَلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ فَلَمَّا ءَاتَوْهُ
مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ يَبْنَئِي لَا تَدْخُلُوا مِن بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا
مِّنْ أَبْوَابٍ مُّتَفَرِّقَةٍ وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ
تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ مَا
كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةٌ فِي نَفْسٍ يَعْقُوبَ قَضَاهَا وَإِنَّهُ
لُدُوْا عَلِمَ لِمَا عَصَا لَهُ أَعْدَاؤُهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ ۞

MediaAmeerOffice

علی بابیر / AliBapir-w

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

له نوره كومه لایه نییمكان له كهه لایان
Stay in touch on social media
بڼه مېشتم غیر موقوعه النوازل الدخلماني

www.alibapir.net
فارسي - عربي - English

راكه ياندنې مېكته بي له مير

علی بابیر / AliBapir

AliBapir

علی بابیر / AliBapir

علی بابیر / AliBapir

مانای وشە بە وشە ئایەتەکان

{ئُنْجَا كَاتِيْكَ (دە کوپەکان) گەڕانەوه بۆ لای بابیان، گوتیان: ئەی بابی خۆمان! پێشگیری (کڕین و) پێوان (ی ئازوووخە) مان لێکراوە، دەجا (ئەگەر دەتەوێ ئازوووخەمان بدەن) بڕایەگەمانمان لەگەڵ بنێرە (ئازوووخە دەکڕین و) دەپێوین و، بێگومان ئێمە پارێزەریشی دەبین ﴿٦٣﴾ (بابیان) گوتی: (ئەگەر بە ئەمەندارتان دابنێم)، ئایا هەر بەو جوورە بە ئەمەندارتان دابنێم و لەبارەیهوهو لێتان دلتیابم، گە پێشتر بە ئەمەندارم دانان، لە بارە بڕایەگەیهوه؟ (واتە: یوسف)، هەر خوا باشترین پارێزەرەو، ئەویش بە بەزەیتیرینی بە بەزەییانە ﴿٦٤﴾ کاتیک بارەکانیان کردنەوه (ئازوووخە نیو بارەکانیان تەماشاکرد) دەستمایەگەیانیان بینی بۆ لایان گێڕدرا بۆوه، گوتیان: ئەی بابی خۆمان! لەوه زیاتر چیمان دەوێ، (بۆ دلتیایی لە سەلامەت بوون لەو سەفەرماندا) ئەمە دەستمایەگەمانە بۆمان گێڕدراوەتەوه، (گەواتە: با بچین بۆ ئەو سەفەرە)، ئازوووخەش بۆ کەسوکارمان دێتین و، بڕایەگەشمان دەپارێزین و باری پێوراوی حوشتڕیکیش زیاد دەگەین، ئەو بارە پێوراوە (زیادەیه) گەمە (بۆ ئەو بەرپرسە ئازوووخە لە میسر و، بە ئاسانی دەماندات) ﴿٦٥﴾ بابیان گوتی: هەتا لەلایەن خواوە (بە ناوی خواوە) بەلێن و پەیمانم نەدەنێ گە: بە دلتیایی بۆم دێتتەوه، مەگەر بێ چارەو دەرمان بن، ئابڵووقە بدرێن، هەرگیز لەگەڵتان نانێرم، ئُنْجَا كَاتِيْكَ بەلێنی خۆیانیان پێدا، بەو جوورە بابیان داوای کردبوو، گوتی: خوا لەسەر ئەو قسەیهی دەلێن، کار پێسپێرراو (و شایەد) بێ ﴿٦٦﴾ (بابیان) گوتی: ئەی کوپەکانم! لە یەك دەروازەوه مەچنە ژوور (شار و، لە چەند دەروازەیهکی جیا جیاوه بچنە ژوور و، من بەم ئامۆژگارییەم هی

سوودیكتان پێ ناگەیهنم لە بەرانبەر (بەلای) خوادا، بریار هەر هی خوايه،
 پشتم هەر بهو بهستوه، پشتم بهستووانیش با هەر پشتم بهو بهستن ﴿٦٧﴾
 کاتیك لهو شوێنهوه که بابیان فەرمانی پێ کردن، چوونه ژوور شار، (که
 بیگومان ئهوهی پێی گوتبوون) له بهرانبەر ویستی خوادا، هیچ سوودی پێ
 نهدهگیانندن، ئهگەر خوا نهیویستبایه سهلامهت بن، تهنیا ئهوهنده بوو
 یهعقوب پێویستییهکی دهروونی خۆی بوو، دهریبری و جێبهجێی کردو، ئهو
 (یهعقوب) بههۆی فێرکردن و شارهزاکردنی ئیمهوهو، خاوهن زانیارییهکی
 گرنگو مهزن بوو، بهلام زۆربهی خهڵکی نازانن. (که زانیاریی راستو بێخلته،
 تهنیا له پێی وهحیی خواوه دهستگیر دهبن) ﴿٦٨﴾ .

MediaAmeerOffice

AliBapir/عەل باپیر

AliBapir

AliBapir/عەل باپیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - ئوردی

راگەیانندنی مەکتەبی ئەمیر

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(الْكَیْلُ) : (الْكَيْلُ مَا يُكَالُ بِهِ، وَكَذَلِكَ الْمِكْيَالُ، كَالٌ كَيْلًا: مَصْدَرٌ، وشهی (كَيْل)، به دوو واتا به گاردی :

١- ئهو دمهفری كه شتی پی دمپیوری، كه له ولاتیكه وه بۆ ولاتیك، له شوینیکه وه بۆ شوینیک جیا به، بۆ وینه: له نیو كورددهواری خۆماندا به تهنه كه شت دمپیون، به ربه دمپیون، وهك دهلی: (كهس به ربهی كهس ناپیوی)، یان دهلی: (فالان كهس بۆته ربه شره، كهس پیی ناپیوی، له خۆرا دهلی: شازدهو نیو)، دیاره (ربه): ئه ندازهیهك بووه، دمهفریک بووه، شتیان پی پیواوه، كهواته: (کیل) ئهو ئامرازیه كه شتی پی دمپیوری و (مکیال) یشی پی دهگوتری، (مکیال) یش یانی: پیوهر، دمهفریک كه دهغلی پی دمپیون، ئازوو خه ی پی دمپیون، شتی شل، یان شتی وشکی پی دمپیون .

٢- ههروهها دهگوتری: (كَالٌ كَيْلًا)، واته: پیوای به پیوان، كهواته: (كَيْل) وهك چۆن به پیوهر دهگوتری، ئه وهی ئازوو خه یهك، شتیکی پی دمپیوری، به هه مان شیوه چاوگیشه و (كَيْل)، یانی: پیوان .

(نَكْتَلُ) : یانی: دمپیوین، ئازوو خه دهگرین و دهپیوین، ئهو كاته دیاره زیاتر له وولاته عادهتی پیوانی ئازوو خه و خواردمهنی هه بووه، نهك كیشانی به تهرازوو (میزان) كه بۆ كیشانه و (كَيْل) یش بۆ پیوانه، چونكه شت یان دمهبی بكیشری، یان دمهبی بییوری، دیاره ئهو كاته لهو شوینه زیاتر عادهتیان وا بووه شتیان پیواوه .

(هَلْ ءَامَنُكُمْ عَلَيْهِ) : ئایا دلنیابم، به ئه میندارتان دابنیم، لیئان دلنیابم به نسهت بنیامینه وه، دهلی: (الْإِسْتِفْهَامُ لِلْإِنْكَارِ)، یانی: (مَا ءَاتَمَنُكُمْ عَلَيْهِ)،

ئەو هەم‌زە (أ)یە (استفهامیە)یە، بۆ پرسیارکردنی نکوولیی لی‌کەرانیە،
واتە: من بە ئەم‌یندارتان دانانی‌م بە‌رانبەر بەو کورەم کە تەسلیمتان دەکەم،
دەگوتری: (أَمَنَهُ عَلَيْهِ، وَأَتَمَّنَهُ عَلَيْهِ)، هەردووکیان بە یەك واتان، واتە: ئەو
کەسە بە ئەم‌یندار دانا، بە دەست پاکی دانا بە‌رانبەر بەو کەسە، یاخود
بە‌رانبەر بەو شتە، کە پیی سپاردووە .

(مَتَعَهُمْ): (أَصْلُ الْمَتَاعِ مَا يُتَمَتَّعُ بِهِ، وَأُطْلِقَ هُنَا عَلَى أَعْدَالِ الطَّعَامِ، وَأَحْمَالِهِ
مِنْ تَسْمِيَةِ الشَّيْءِ بِاسْمِ الْحَالِ فِيهِ)، (مَتَاع)، لە ئەسڵدا هەر شتیکە کە
ئینسان بە‌هەری لی‌وەر‌بگری، سوودی لی‌وەر‌بگری بە شی‌و‌یه‌کی کاتی، بە‌لام
لی‌رەدا مەبەست پیی بارەگانی خواردن و ئازووخەیه‌و، ئەو بارانیەیه‌و ئەو
جە‌وال و تی‌رو شتانیەیه‌ کە خواردنیان تی‌کراوە، وەك چۆن ئیستا لە لادی
ئازووخە و شت بە گونیە و تە‌لیس و جە‌وال، دە‌گوازانە‌و، ئە‌وه‌ش نا‌و‌ن‌رانی
شتیکە بە ناوی ئەو شتە‌و کە تی‌ی‌دایە، ئە‌گەر‌نا (مَتَاع)، بریتیە لە
خواردن و ئازووخەیه‌ کە لە نی‌و بارە‌گاندا بوو، ﴿فَتَحُوا مَتَعَهُمْ﴾، واتە:
بارە‌گانیان کردنە‌و کە خواردنە‌کە‌ی تی‌دایە .

(مَا بَنَغِي): دەگوتری: (بَغَى ضَالَّتَاهُ يَبْغِيهَا: طَلَبَهَا، وَأَبْغَاهُ الشَّيْءُ: طَلَبَهَا لَهُ)،
(بَغَى ضَالَّتَاهُ يَبْغِيهَا)، واتە: ئەو شتە‌ی لی‌ی ونبوو بوو، بە دوا‌یدا گە‌را،
دا‌وای کرد، (وَأَبْغَاهُ الشَّيْءُ)، واتە: ئەو شتە‌ی بۆ ئەو دا‌وا کرد ﴿مَا بَنَغِي﴾،
واتە: چی دیکە‌مان پی‌ویستە، چی دیکە دا‌وا دە‌کە‌ین ؟

هە‌ندی‌ک‌یش گوتوو‌یانە: ﴿مَا بَنَغِي﴾، یانی: (مَا نَطْلِمُ، مَا نَتَجَاوَزُ)،
ستەم ناکە‌ین، کە دە‌لی: ب‌رایە‌کە‌مان و‌یدە، زی‌دەر‌پ‌ویی ناکە‌ین، بە‌ل‌کو هە‌ق
دە‌لی‌ین: بە بە‌ل‌گە‌ی ئە‌وه‌ی ئەو نرخ و درا‌وه‌ی کە ئازووخە‌کە‌مان پی‌ ک‌ری‌وه،
بۆ‌مان نی‌رد‌را‌وتە‌وه .

(وَنَمِيرُ أَهْلَنَا): واتە: ئازووخە بۆ مال و مندالمان بۆ کە سوکارمان د‌ین‌ین،
(الميرة: الطَّعَامُ الْمَجْلُوبُ)، (ميرة)، واتە: ئازووخە‌یه‌کی هی‌ن‌را‌و، کە لە

شویننیکه‌وه هینرابی. ﴿وَنَمِرٌ﴾ واته: ئازوو‌خه دینن، خواردن دینن، به‌ندیکی عهره‌بی هه‌یه، ده‌ئ: (ما عِنْدَهُ خَيْرٌ وَلَا مَيْرٌ)، واته: فلان که‌س نه خیریکی له لایه، نه ئازوو‌خه‌یه‌کی له‌لایه .

(مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ) : واته: په‌یمانیک له خواوه، ده‌ئ: (المَوْثِقُ: المِيثَاقُ)، (مَوْثِقٌ) به مانای (مِيثَاقٌ) دئ، واته: په‌یمانیک پته‌و، (مَصْدَرٌ مِمِّيٍّ مِنَ التَّوْثِيقِ، وَأُطْلِقَ هُنَا عَلَى الْمَفْعُولِ)، (مَوْثِقٌ)، چاوگیکی (م) میمییه بو (توثیق)، (وَتَّقْ، يُوتَّقُ تَوْثِيقًا وَمَوْثِقًا)، واته: به‌لیننیک پته‌وی دا، لی‌ره به مانای (مَفْعُولِ) به‌کارهاتوه (مَوْثِقِ)، یانی: به‌لین و په‌یمانیک مه‌حکه‌م کراو، به‌هوی سویند خواردن به خواوه، ﴿مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ﴾، واته: پال‌دراوه‌ته لای خوا، سویندی له‌سه‌ر خوراوه‌و، خوی له‌سه‌ر گراوه‌ته شایه‌د .

(إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ) : (الإِحَاطَةُ: الْأَخْذُ بِالْأَسْرِ وَالْهَلَكَ مِمَّا هُوَ خَارِجٌ عَنْ قُدْرَتِهِمْ، إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ : إِلَّا مُحَاطًا بِكُمْ)، (إِحَاطَةُ) بریتییه له گرتن، ئه‌وه که به دیل بگیری، یاخود له به‌ین ببری، به شیویه‌ک که له دهره‌وی ویستو توانای ئه‌وان بی .

که‌واته: ﴿إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ﴾، یانی: (إِلَّا مُحَاطًا بِكُمْ) مه‌گهر دهره بدرین، له حالیکدا که بی چاره بکری‌ن و بی دهره‌تان بن، هیچ ده‌سته‌لاتان نه‌بی، ئه‌و کاته ئه‌گهر برایه‌که‌تان نه‌هیننه‌وه، ئه‌وه مانای وایه په‌یمان‌تان نه‌شکاندوه .

(وَكَيْلٌ) : (فَعِيلٌ بِمَعْنَى الْمَفْعُولِ، أَي: مُوَكَّلٌ إِلَيْهِ)، لی‌ره‌دا (وَكِيلٌ)، له‌سه‌ر ریژگه‌ی (فَعِيلٌ)ه، به‌لام به مانای (مَفْعُولٌ)ه، واته: کار پی سپی‌ردراو (مُوَكَّلٌ إِلَيْهِ).

(يُغْنِي) : ده‌گوتری: (أَغْنَى: عَنْهُمْ، يُغْنِي عَنْهُمْ إِغْنَاءً، الْإِغْنَاءُ مُشْتَقٌّ مِنَ الْغِنَاءِ وَهُوَ الْإِجْزَاءُ وَالْإِصْلَاحُ وَكَفَايَةُ الْمُهْمِّ، وَأَصْلُهُ مُرَادَفُ غِنَى، لِأَنَّ مَنْ أَجْزَى وَكَفَى، فَقَدْ أَذْهَبَ عَنْ نَفْسِهِ الْحَاجَةَ إِلَى الْمُغْنِينَ)، (إِغْنَاءٌ)، واته: ده‌فرا هاتن،

یاخود بئ نیاز کردن، له (غناء) هه هاتوه، (غناء)، واته: که لئین بۆ گرتن و له فریا هاتن، که سیك کاریکی گرتگی بئ، ئنجا هۆکاریك له فریای بئ، بۆ ئەنجامدانی ئەو کاره، ئەهویش هاوواتای (غنی) یه، (غنی)، واته: دهوڵه مەندیی، چونکه که سیك له فریای که سیك بئو که لئینی بۆ بگریو دادی بدات، مانای وایه ئەو پئویستییهی هه بووه، جیبه جئ بووه .

(حَاجَةٌ) : (الْحَاجَةُ: الْأَمْرُ الْمَرْغُوبُ فِيهِ، سُمِّيَ حَاجَةً، لِأَنَّهُ مُحْتَاجٌ إِلَيْهِ، فَهِيَ

مِنَ التَّسْمِيَةِ بِاسْمِ الْمَصْدَرِ (حَاجَةٌ فِي نَفْسٍ يَعْقُوبُ) حِرْصُهُ عَلَى تَنْبِهِهِمْ لِلْأَخْطَارِ الَّتِي تَحْدُثُ لَأَمْثَالِهِمْ)، وشهی (حَاجَةٌ)، بریتیه له شتیك که خه ئك ئارهزووی بکات، یانی: ئارهزوو بۆلا کراو بئ، بۆیه پئی گوتراوه: (حَاجَةٌ)، چونکه پئویستییان پئییهتی، کهواته: ناوهرانی شتیکه به ناوی چاوگه که یه وه، ئنجا ئەو پئویستییهی که له دئی یه عقووبدا بووه، که ئامۆژگاریی کورەکانی کردوه، ئەوه بووه که سوور بووه له سههر ئەوهی وریابن، هۆشیاربـن، بۆ ئەو مهترسییانە ی که دیتە پئی ئەوان و هاو وینهی ئەوان .

MediaAmeerOffice

AliBapirw / عه‌ل باپیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

له تۆره کۆمه‌ڵه‌یه‌یه‌کان له‌که‌ڵه‌تانی

www.alibapir.net

راکه‌ڵه‌تانی مه‌که‌ته‌بی نه‌میر

AliBapir / عه‌ل باپیر

AliBapir

AliBapir / عه‌ل باپیر

AliBapir / عه‌ل باپیر

مانای گشتی ئایەتەکان

خوایێ ئێهه، هه‌موو ئه‌وه‌ی - وه‌ك پێشتریش گوتوو مانه - كه به‌ عه‌قل و سه‌لیقه‌ ده‌زانری، باسی نه‌گردد، دوا‌ی ئه‌وه‌ی كه له ئایه‌ته‌كانی پێشوو دا، یوسف (ع) پێی گوتن: ده‌بی براهه‌گتانه‌م بۆ بێن كه له دایكتان نه‌بی، واته‌: دایکی حیا بی، هه‌لبه‌ته‌ وه‌ك پێشتر گوتمان: ده‌بی ئه‌وان باسو خواسی خۆیان بۆ گردبی، كه ئه‌وان دوا‌زده (١٢) بران، به‌لام یه‌گیکیان ون بووه‌و ئه‌و براهه‌یان كه ونبووه، یه‌ك براهی هه‌یه له دایکی خۆی، ناوی (بنیامین)ه‌و هه‌مووشیان كورپی یه‌عقووین، دیا‌ره یوسفیش گوتویه‌تی: ده‌بی ئه‌و براهه‌م بۆ بێن، بۆ ئه‌وه‌ی دلنیا‌بم كه راست ده‌كهن، ئنجا ئه‌وه‌ كه له میسره‌وه به‌ رێكه‌وتن، چۆن چوونه‌وه‌و گه‌یشته‌وه‌و، باره‌گانیان خستو چیو چیا‌ن كرد، هه‌مووی قرتی‌نراوه‌، چونكه به‌ عه‌قل و سه‌لیقه‌ ده‌زانری كه: له میسر به‌ری گه‌وتوون، به‌ره‌و نشینگه‌ی خۆیان، ئه‌و شوینه‌ی كه بابیان له‌وی بووه‌، سه‌ر زه‌مینێ كه‌نعان، گه‌راونه‌وه .

ده‌فه‌رموی: ﴿ فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ أَيْهَمَ ﴾، كاتیك گه‌راونه‌وه‌ بۆ لای بابیا‌ن، كۆ و كۆ گه‌راونه‌وه‌؟ دیا‌ره ده‌زانین كه ده (١٠) براهه‌كان بوو، واته‌: ئه‌و ده‌ براهه‌ی كه یوسفیا‌ن خسته‌ نیو بیرمه‌وه، كاتیك گه‌راونه‌وه‌ بۆ لای بابیا‌ن، ﴿ قَالُوا يَا بَنَا يُسُفَٰنَا مَنَٰلِكَ الْكِتَابُ ﴾، گوتیا‌ن: ئه‌ی بابی خو‌مان! ئیمه‌ پێواتمان لی قه‌ده‌غه‌گراوه‌، پێشگیریی پێوانمان لی گراوه‌، دیا‌ره ئه‌و كاته‌ ئازوو‌خه به‌ شیوه‌ی پێوان پێوراوه‌و فرۆشراوه‌، كه‌واته‌: لێره‌دا له‌جیا‌تی ئه‌وه‌ی بلێن: ئازوو‌خه‌مان پێ نافرۆشن، ئه‌و ئازوو‌خه‌یه‌ی كه ده‌بی بی‌یوری، یه‌گسه‌ر گوتوو یا‌نه: پێورا‌نمان لی قه‌ده‌غه‌ گراوه‌، چونكه ئه‌گه‌ر نه‌هێلن بی‌یون، دیا‌ره پێیا‌ن نه‌فرۆشتوون، ئه‌گه‌ر پێیا‌ن

بفرۆشئى، بۆشيان دەپيۇرى، واتە: ئازووخە ھىنانمان لى قەدەغە گراوۋە لە مىسپەوۋە ناھيلىن بىپيۇين و بىھيىنين، ﴿ فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانًا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُمْ لَحَافِظُونَ ﴾، دەجا براپەكەمانمان لەگەل بنپەرە (ئەگەر دەتەوئ ئازووخەمان ھەبىو، ئازووخە بىنين) تاگو بپيۇين، (واتە: ئازووخە بکپىن و بىپيۇين، ياخود بۆمان بپيۇرى)، بىگومان ئىمە بۆ وى (بۆ براپەكەمان) یش پارىزەر دەبين .

ھەئەتە لپەشدا ئەو وردەگارىيە باس نەگراوۋە، ئەگەرنا ديارە دە (۱۰) كورەكان بۆ بابيان گيپراوتەو، كە ئەو بەرپرسەى ئازووخە لە مىسپ، لىي پرسىووين : ئىوۋە كىن؟ ئىمەش خۆمانمان پى ناساندوۋە .

چەند بران ؟ ئىمەش گوتمان: دوازە (۱۲) برا بووين .

ئەدى بۆچى ئىستا تەنيا دە (۱۰)ن؟ گوتمان: ئاخىر يەككىمان لە مالىيە .

گوتى: ئەدى ئەوى دىكە ؟

گوتمان: ئەوى دىكەمان ونبوۋە، ديارە يان بەو شىۋەيە لىي پرسىون، يان وەك لە پەيمانى گۇندا ھاتوۋە، تۆمەتبار گراون، بەوۋى ھاتوون سىخوپى بکەن، ئەوانىش گوتوويانە: سىخوپ نىن و، لىمان ناوۋەشىتەو .

بۆچى لىتان ناوۋەشىتەو؟ لەبەر ئەوۋى ئىمە بابمان پىقەمبەرلىكى خوايە، ناۋى يەعقوبە، يەعقوبىش كوپى ئىسحاقە ئەوۋىش كوپى ئىبراھىمە، كە ديارە خەللى دىيائ ئەو كاتە، مەگەر لە گۆشەو كەنارىكى دوورى دىيا، ئەگەرنا ناۋو ناۋبانگى ئىبراھىميان بىستەو، ئەگەر ھى ئىسحاق و يەعقوبىشيان نەبىستى .

ئىنا يوسوف گوتوويەتى: من چۆن دىنيابم كە ئىوۋە راست دەكەن؟ دەبى ئەو براپەتانم بۆ بىتن .

يان وەك پەيمانى كۆن دەلى: تۆمەتبار گراون كە سىخوپ و جاسووسن، ئىدى بۆ پاگانەى خۇيان، داۋى لىكردوون كە براپەكەيان بىتن .

ئنجاکه ئهوه به بابیان دهلێن، ئهویش وهلامیان دهداتهوه: ﴿قَالَ هَلْ ءَامَنُكُمْ

عَلَيْهِ﴾، یهعقوب، بابیان، گوئی: ئایا به ئهمیندارتان دابنیم لهسهری، له

بهراڤهر بنیامیندا لیئان دلنیا، ﴿إِلَّا كَمَا أَمَنُكُمْ عَلَىٰ أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ﴾،

مهگهر بهو شیویه که لیئان دلنیا بوومو به ئهمیندارم دانان، سهبارت به

برایه که ی، لهمهو پێش، واته: یوسفی برای؟ ﴿فَاللَّهُ خَيْرٌ حَفِظًا﴾، خوا باشترین

پارێزهره، ههروهها خوێنرایشهتهوه: ﴿فَاللَّهُ خَيْرٌ حَفِظًا﴾، واته: خوا باشترین

زاتی که که شت دمپاریزی، ﴿وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾، ههروهها ئهوه به

بهزهییترینی به بهزهییانه، واته: ئهگهر دلنیا، ههر له پاراستنی خوا

دلنیا و ههر پشتم بهو بهستوه، ئهگهرنا ئیووم ئهزموون کردوه، که ئههلی

ئهمانهت نین، بۆیه منیش به ئهمیندارتان دانانیمو، ئهگهر برایه که تانان

لهگهڵ بنیۆرم، لهبهر ئهوهی زۆر پێویستییمان به ئازووچه ههیه و ناچارین،

ئهوه به پشت به خوا بهستنو، به ئومیدی خێر به خوا بوون، که گورپه کهم

بپاریزی، لهگهڵتان دهنیۆرم، نهك به متمانه به ئیوه بوون، چونکه وهك

گوتهراوه: (مَنْ جَرَّبَ الْمُجَرَّبَ حَلَّتْ بِهِ الدَّامَةُ) ههر کهسیك ئهزموونکراو

ئهزموون بکاتهوه، پهشیمانیی دهگیشی .

ههلبهته یهعقوب ﷺ ناههقی نهبووه، له گورپهکانی بکهوێته دوو دلییو

گومانهوهو متمانهی پێیان نهمی، چونکه چاره که ی دیکهش ههر به ههمان

تهعبیر گوئیان: ﴿وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾، به نسبت یوسفهوه: ئیمه

بیگومان پارێزهر دهبین بۆی، لیۆرش دهلێن: بیگومان ئیمه پارێزهر دهبین بۆ

بنیامین! ئنجا جاری پێشی راستیان نهکردو، ئهوه درۆو سیناریۆیهیان بۆ بابیان

رێك خست، ئیستاش دوورنیه دیسان لهگهڵیدا راست نهگهنو، دووباره

سیناریۆیهکی دیکه بۆ بنیامینی برای یوسفیش رێك بخهنو، ئهوه گورپهشی لی

دوور بخهنهوه، یان بیفهوتیتن، ناههقی نهبووه، ههرچهنده دیاره ئهمجاره

گورپهکان مه بهستیان فیل و فهرج نهبووه، مه بهستیان پیلان نهبووه، بهلام

گوتراوه: (ئەگەر کراسیکی پیست درێ، سەدی پاکی پێوه دەچێ)، بۆیه بابیان ناهەقی نەبووه، متمانهی پێیان نەبێ.

﴿وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَعَهُمْ﴾، ئنجا کاتیك ئازوووخەکیانیان کردووه (کە لە

بارەگاندا بوو) تەماشایان کرد، ﴿وَجَدُوا بِضْعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ﴾، تەماشایان کرد ئەو کەلوپەلەیی کە لە بەرانبەر ئازوووخەکاندا دابوو، (ئەگەر دراو بوو، ئەگەر هەرجی بوو، زۆربەی زانیان دەلێن: درەمی زیو بووه، ئەو دەستمایە کە ئازوووخەکیان پێ کړی بوو)، تەماشایان کرد، بۆیان خراوتە نیو ئازوووخەکانو، لە نیو بارەگانداو بو لایان گیردراوتەوه .

وشە (مَتَاع)یش هەر شتیکە کە ئێنسان سوودی لێ ببینی، ئنجا لێردا:

﴿فَتَحُوا مَتَعَهُمْ﴾، بێگومان ئازوووخە کە نەکراوتەوهو بارەگە کراوتەوهو، بەلام ئەو وەك زانیان گوتووین: (مِنْ تَسْمِيَةِ الشَّيْءِ بِاسْمِ الْحَالِّ فِيهِ)، لەبەر ئەوەی ئازوووخە کە لە نیو بارەگەکاندا بووه، ئەگەرنا بارەگەکان کردۆتەوه، ئنجا کە بارەگەکان کردۆتەوه: تەماشایان دەکەن ئەو نرخ و دەستمایە کە ئازوووخەکیان پێ کړیوه، خراوتەوهو نیو بارەگەکانو بو لایان گیردراوتەوه .

﴿قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي﴾، گوتیان: ئەو بابی خۆمان! چی دیکە داوا بکەین،

یاخود ئێمە سنووربەزینی ناکەین کە دەلێن: بۆیه کەمانمان لەگەڵ بنێر، مەبەستمان ستم نیه، مەبەستمان سنوورشکێنی نیه، بە بەلگەی چی ؟

﴿هَلْزِهِ بِضْعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا﴾، ئا ئەمە دەستمایەکی خۆمانە کە

بازرگانیمان پێکردووه، ئازوووخەمان پێ کړیوه، نرخ و بەهایەکیە، بو لامان گیردراوتەوه .

کەواتە: ئەو بەرپرسی ئازوووخە لە میسر، بابایەکی هێندە باشە، کە ئەوەتا دەستمایەکی بۆ خستووینە نیو بارەگان، ئەمەش بەلگەیە لەسەر ئەو کە لەو سەفەرەدا، ئێمە سەلامەت دەبینو، هیچ مەترسییە کەمان لەسەر نیه .

﴿وَنَمِيرُ أَهْلَنَا﴾، واتە: تۆ بۆ بڕایە کەمانمان لەگەڵمان بنێرە، ئازوووخەش بۆ مالم و خێزانمان و بۆ خزم و کەسمان دێنین، ﴿وَنَحْفَظُ أَخَانَا﴾، بۆ بڕایە کە شمان دەپاریزین، ﴿وَنَزِدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ﴾، پێوڕاوی حوشتڕیکیش زیاد دەکەین، باریک کە دەپێوڕی و دەخړیتە سەر پشتی حوشتڕیک، ئەوەندەش زیاد دەکەین، ﴿ذَلِكَ كَيْلُ يَسِيرٍ﴾، ئا ئەو بارە پێوڕاوە، ئەو باری حوشتەر، شتێکی گەمەو ئاسانە کە بماندرێت. ديارە زۆریان لە بەرپرسی ئازوووخە میسر پرا بینووە، کە پەوشت و پەفتار و ئاگاریان بینووە، خانە خۆپێگەکی زۆر باش بووە، باش بارەکانی بۆ پێواون، ديارە زۆر لەگەڵیان بە لوتف و بەرپز بوووە، زۆریان تێرا بینووە، بۆیە گوتووین: ئەوە شتێکی ئاسانە بۆ وی .

هەندیکیش ئاویان لێکداوەتەو: ﴿ذَلِكَ كَيْلُ يَسِيرٍ﴾، واتە: ئەو دە (١٠) بارە دیكە، کەمە و بەشمان ناگەن، با باریکی دیکە یازدەمینان بخەینە گەل، کە باری بنیامینی برامانە .

بەلام ئەو مانایە دیكە بەهێزترە، چونکە دە (١٠) بار کەم نین، بەلام باریک کەمە، ﴿ذَلِكَ﴾، ئەو بارە پێوڕاوەی کە زیادی دەکەین، بە هۆی بنیامینی برامانەو، ئەوە شتێکی گەمەو ئاسانە و بە ئاسانی بەرپرسی ئازوووخە میسر، دەماندات .

﴿قَالَ لَنْ أَرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُتَوَّنَ مَوْثِقًا مِّنَ اللَّهِ لَتَأْتُنِي بِهِ إِلَّا أَن يُحَاطَ

بِكُمْ﴾، (یەعقوب عليه السلام بابیان)، گوتی: هەرگیز لەگەڵتاندا ناینێرم، مەگەر لەلایەن خواوە بە ناوی خواوە پەیمانیکی پتەوم پێ بدەن، کە هەر دەبێ بیهێننەو لەگەڵ خۆتان، مەگەر بێ چارە بکړین و، ئابلووقە بدرین.

لێرەدا مەبەست لە ئابلووقە دران، ئەوە نیە کە بە کردار ئابلووقە بدرین، بەلام مەبەستی ئەوەیە: کە وەک چۆن کەسیک ئابلووقە دەدرێ و پێی دەرەتان و ڕاکردنی نیە و هیچ چارە نیە، مەگەر ئیوەش ئاوا بێ چارە و بێ دەرەتان بکړین،

وَمَزَعَيْكَ بَيْتَهُ يَبِشْ لَهُ تَوَانَى خَوْتَانِدَا نَهْبَى، هِيچ چارتان نەبى، ئەگەرنا هەر دەبى لەگەڵ خوتانى بێتەنەوه، ئەگەرنا ئەگەر بەو شیۆهیه نەبى، گەمەترخەمى بکەن، لە هێنانەوهى دا، ئەوه مانای وایە ئەو پەیمانەى بە ناوى خواوه بە منتان داوه، پەیمانەگەتان شکاندوه، دواى دەلێ: ﴿فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْتَهُمْ﴾، ئنجا دواى ئەوهى پەیمانەگەى خۆيانيان پێدا، واتە: بەو شیۆهیهى گە بابیان داواى کرد بوو، بە ناوى خواوهو پەیمانیکى پتەهویان پێدا، گە مەگەر بى چارهو بى دەرەتان بینو، هێچ دەرەفتمان نەبى، ئەگەرنا برايه گەمان دینینەوه، ﴿قَالَ اللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ﴾، (یەعقوب) گوتى: خوا لەسەر ئەوهى دەلێین: کار پى سپێردراوه، واتە: شايدەو ئاگادارەو سەرپەرشتیاری هەموو لایەگمانەو ئاگای لێیە .

ئنجایەعقوب ﷺ ئامۆژگاری یازدە (١١) کۆرەگەى دەکات، چونکە ئەو چاره بنیامینیشیان گەوتە پال: ﴿وَقَالَ يَبْنِي لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ﴾، گوتى: ئەى کۆرەگانم ! لە یەك دەروازەوه مەچنە ژوور .

دیاره ئەو گاتە ئەو شارەى گە پایتەختى میسرى بووه، دەبى چەند دەروازەیهى بووبن، وەك دواى لە مەسەلە گرنگەکاندا باسى دەکەین، گە یەگێك بووه لە شارە هەرە قەرەباڵغو گەورەکانى دنیاو، چەندان دەروازەى بوون، ﴿وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ﴾، بەلكو لە چەند دەروازەیهى جیاجیاوه بچنە ژوور، یەك لەولا، یەك لەولا، یەك لەولا،...هتد، نەك هەر یازدەتان لە یەك دەروازەوه بچنە ژوور .

زانایان زۆر قسەیان لەو بارەوه کردوه: بۆچى یەعقوب وایگوتوه؟ دەگونجى مەبەستى پى ئەوه بووبى، گە گومانی خراپیان لى نەگەن، یازدە برا گە هەمووشیان شیوهى یەکلێیان کردوه، بە شان و شەوگەت و نەجیب دیار بوون، ئەوه چیه ئەو یازدە گەسە هەموویان وەك یەك دەچن ! لێشیان بپرسن: کین ؟ دەلێن : ئیمە براين! یاخود مەترسییان لى بکەن: ئایا دەبى بۆ ئازاوهیهك، کۆدەتایەك، هاتبن ؟ ئەو واتایە زۆر دەچیتە عەقل و دیتە بەرچاو .

هەندیکیش گوتووینە: لە چاوو زار لییان ترساوه کە بە چاوهوه نەبن، بە هەر حال هەر دووک لای دەگریتهوه، دواوی دەفەرموی: ﴿وَمَا أَغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ﴾، من لە بەرانبەر خوادا، هیچ سوودتان پێناگەيەنم، بەو پێنمایی و ئامۆژگارییەم، ﴿إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ﴾، حوکم تەنیا هی خوایه، یانی: بپارदान و کاروبار بە پێمەبردنی گەردوون، ﴿عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ﴾، پشتم تەنیا بەو بەستوه، ﴿وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾، با پشت بەستوانیش هەر پشت بەو ببەستن، هەر ئەو شایستە ی ئەوهیه، ئینسان کاری خۆی پێ بسپیری و پشتی خۆی پێوه بدات.

﴿وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ﴾، ئنجا کاتیەک لەو شوێنەوه کە بابیان فەرمانی پێکرد بوون، چوونە ژوور شار، واتە: لە دەروازە ی جیا جیاوه، چوونە نیو شارەگهوه، ﴿مَا كَانَتْ يُعْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ﴾، دیسان خوا ﷻ دووبارە دەگاتەوه، دەفەرموی: یەعقوب بە پێنماییەکی و ئامۆژگارییەکی (کە گوتی: لە یەك دەروازەوه مەچنە ژوور) هیچ سوودی پێ نەدەگیانندن لە بەرانبەر خوادا، واتە: لە بەرانبەر بپارو ویستی پەهای خواو لە بەرانبەر بەلای خوادا، ئەگەر خوا ویستبای بەلایان بۆ بنیڕیو، نە یویستبای سەلامەتیا بکات، بەو پێنمایی و ئامۆژگارییە یەعقوب، بە تەنیا سەلامەت نەدەبوون، بەلای هۆکار بوو، بەلام لە پشت هۆکارەکانەوه، بە دیهینەری هۆکارەکانیش هەیه، هۆکار ساز (مەسبب) هەکش هەیه، کە خوایه ﷻ، ئەدی بۆچی ئەو پێنماییە کردن؟ ﴿إِلَّا

حَاجَةً فِي نَفْسٍ يَعْقُوبَ قَضَاهَا﴾، ئەوه تەنیا پێویستی یەك بوو لە دەروونی یەعقوب دا، کە جیبەجیی کرد، کە بریتی بوو لەوهی ئاگاداریان بکاتەوه: هۆشیاربن و ئاگادارب، لە مەترسییەکان کە دێنە پێیان، دیارە کۆر و جگەر گۆشە ی خۆی بوو ون، بە تەنگیانەوه بووه پەرۆشی بوون، چی بە چاکی زانیوه، پێی گوتوون، بەلام زانیوشیەتی کە سەرەنجامەکان تەنیا بە دەست خوان، ئنجا دواپیش هەر وا دەرکەوتوه، بنیامینی کۆری کە یوسف ﷻ لەلای خۆی گلی

دەداتەو، ھەروەھا برا گەورەکەشیان، - وەك دواوی باسی دەکەین - چاوو رووی نابێ بجێتەو لای بابی و لە میسڕ دەمیئیتەو .

﴿وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِّمَا عَلَّمْنَاهُ﴾، بیگومان ئەو خاوەن زانیاری بوو، واتە: خاوەن زانیارییەکی تایبەتو گەورە بوو، ﴿لِّمَا عَلَّمْنَاهُ﴾، بەھۆی ئەووە کە ئیمە فێرمان کرد بوو شارەزمان کرد بوو، لە پێی وەحییەو، ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾، بەلام زۆربەی خەلکی نازانن، واتە: زۆربەی خەلکی نازانن کە باشترین جوۆری زانست، ئەو جوۆرییە کە لە پێی وەحییەو دیو لەلایەن خواي زاناو تواناوە، چونکە خوا ﷻ ھەموو شتێک دەزانێ و خاوەنی زانیاریی بێ سنوور، کەواتە: ئەو زانیارییە بێ سنوور و پەھایە خۆی کە بە یەکیک لە بەندەکانی دەبەخشی لە پێی وەحییەو، ئەو بیگومان باشترین پشک و بەشی لە زانیاری دا ھەیە، بەلام زۆربەی خەلکی ئەو راستییە نازانن .

MediaAmeerOffice

AliBapirw / علی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

AliBapir

AliBapir

AliBapir / علی بابیر

www.alibapir.net

پاکه یاندنی مەکتەبی ئەمیر

چهند مهسهلهیهکی گرنګ

مهسهلهی یهګم : گهړانهوهی کورهکانی یهعقووب، واته: ده (١٠)

کورهکهی بو لای بابیان و ئاګادارکړدنهوهی: که ئهګر بنیامینی برابان لهګهډ نهئیرئ، ئازووځهیان نادرئتیو، ناهیلن ئازووځه بکړن و بییون، ئنجا داواکړدنیان له بابیان که لهګهډیان بنیرئ و بهلئندانیشیان: که پاریزهری برابیهکیان دهبن:

وهك خـوا فـهـرمـوویـهـتی: ﴿ فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ اٰیِبِهِمْ قَالُوا يٰٓاَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَاَرْسِلْ مَعَنَا اَخَانًا نَّكْتُلْ وَاِنَّا لَهُ لَحٰفِظُونَ ﴾ (٦٣)

شیکړدنهوهی نهم نایهته موبارهکه له پیښج برګهډا

(١) - ﴿ فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ اٰیِبِهِمْ ﴾، وهك گوتم: ئهوهی دیکه ههمووی

پیچراوتهوهو قرتئتراوه، چونکه: به عهقل و سهلیقه دوزانری، واته: له میسر بهرپکهوتن و بهس خوا دوزانئ چهند شهو و رږځیان پیچوون! سهرهنجام لهګهډ کاروانی خهډکی دیکهډا، کاروانهګهیان گهړاپیهوه بو سهر زهمینی کهنعان و ناوچهی شام، ئنجا کاتیک گهړانهوه بو لای بابیان.

(٢) - ﴿ قَالُوا يٰٓاَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ ﴾، گوئیان: ئهی بابی خوئمان! پیوانمان

لی قهدهغهګراوه، پیښگیریی ئازووځه پیوانمان لی ګراوه، واته: ناهیلن بییوین و پییمان نافروشن، که نهفرؤشرا یانی: ناشپیوری.

﴿مُنِعَ مَنَا الْكَيْدُ﴾، یانی: (مُنِعَ مَنَا أَنْ تَكِيلَ، أَوْ أَنْ يُكَالَ لَنَا)، ﴿مُنِعَ مَنَا الْكَيْدُ﴾، یان پەيوەندی بە (فَاعِل) دەو هەیه، واتە: کە ئیمە بییوین، (أَنْ تَكِيلَ) یاخود بە (مَفْعُول) دەو هەیه، واتە: کە بۆمان بییوێ (أَنْ يُكَالَ لَنَا)، بەلام دیارە لێردا بەمانای پالەدانیەتی بۆ لای (مَفْعُول) واتە: لێمان قەدەغە کراوە و پیشگیری ئەو دەمان لێکراوە، کە بۆمان بییوێ، چونکە پیوانەگە بە دەست وان نەبوو، بەلکو بە دەست ئەو کەسە بوو کە پێیان دەفرۆشی، ئنجا ئەگەر پێیان نەفرۆشی، مانای وایە ناشیلا کە بۆیان بییوێ .

لێرەش بە کورتیی باسکراوە، ئەگەر نا بیگومان بە تەفصیل قسەیان بۆ بابیان کردو، کە چی گوزەراوە؟ چی بوو؟ چۆن بوو؟ چۆن ئەو بەرپرسە ئازووخە لە میسر لێ پرسیون؟ بە چ بەلگەیهک و بە چ بیانوویکەو گوتووێتی: دەبی برایهکەتانم بۆ یێن، دیارە وردەکارییهکەیان بۆ بابی گیراوتەو، کە کورتەگە ئەو بوو: ئەگەر بیێو برایهکەیان لەگەڵ خۆیان نەبەن، ئازووخەیان چنگ ناکەوێ .

٢- ﴿فَأَرْسِلْ مَعَنَا آخَانًا﴾، مادام وایە برایهکەمانمان لەگەڵ بنێرە (بۆ ئەوێ ئازووخەمان چنگ بکەوێ، گرانیی و قات و قیری بوو، لە میسریش نەبی ئازووخە چنگ نەکەوتو).

٤- ﴿نَكْتَلُ﴾، واتە: دەپیوین، یانی: ئازووخە دەگرین و، دەپیوین و باری دەکەین و دەیهێنینهو .

خوێندراوێشەو: (يَكْتُلُ)، واتە: برایهکەشمان لەگەڵ ئیمەدا ئازووخە دەگرێ و دەپیوێ، تاكو ئیستا دە (١٠) بار بووین، ئەوجار ئەویش دەپیوێ و باری یازدیهەمیش دینینهو لەگەڵ خۆمان .

٥- ﴿وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾، بیگومان ئیمە بۆ وی پارێزەر دەبین .

لێردا پێنج جوړه جهختکردنهو بهکارهێنراون :

- ١ - هەم بە رێستەیی ناوی دەستی پێکردووە: ﴿وَأَنَا﴾، کە چەسپاویی دەگەیهنێ .
- ٢ - بە پیتی تەئکید: ﴿وَأَنَا﴾، چونکە لە ئەسڵ دا (إِنَّا)یە .
- ٣ - ئنجا: ﴿لَهُ﴾، ئیمە بوو وی .
- ٤ - ﴿لِحَفِظُونَ﴾، (ل)، لامەگەش بوو تەئکیدە .
- ٥ - هەروەها (حَافِظُونَ)یش، ئیمە پارێزەری وی دەبین .

پێنج جووره جەخت گردنەوهی تێدان، واتە: زۆر بە دڵنیایی دڵنیابە گە
ئیمە ئەو بڕایەمان دەپارێزین و پارێزەری دەبین و بە سەلامەتی بوو دیتینەوه،
لەگەڵمان بنێرە، بوو ئەوهی زەخیرە و ئازوووخە بوو مال و خێزانمان بێنینەوه .

مەسەلەی دووهم : وەلامدانەوهی بابیان (یەعقوب عليه السلام) بە تالیی و
نیگەرانییەوه و بیرھێنانەوهی یوسف بۆیان و، خستنه رووی ئەو راستییە
کە تەنیا متمانەیی بە پاراستنی خوا ھەیە، خواش باشترین پارێزەرە،
ھەروەک بە بەزەیتیرینی خاوەن بەزەییانیشە :

وهك خوا فەرموویەتی: ﴿قَالَ هَلْ ءَامَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا ءَامَنُكُمْ عَلَىٰ
أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ ۖ قَالَ اللَّهُ خَيْرَ حَفِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّحِيمِينَ﴾ ﴿٦٤﴾ .

شیكردنەوهی نەم نایەتە موباپەكە لە سێ بڕگەدا

- (١) - ﴿قَالَ هَلْ ءَامَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا ءَامَنُكُمْ عَلَىٰ أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ﴾، لیڕەدا
﴿هَلْ﴾، ھەرچەندە ئامرازێ پرسیارکردنە، بەلام پرسیار گردنەكە بوو
نکوولی لیكردنەو، مانای لابردن (نفي)ی تێداپە .

دهگو ترئ: (أَمِنْتُكُمْ وَاتَّمَمْتُكُمْ أَي: اَعْتَبَرْتُكُمْ أَمْنَاءَ عَلَيْهِ)، (أَمِنْتُكُمْ وَاتَّمَمْتُكُمْ)، هەردووکیان یەک و اتایان هەیه: من ئیووم بە ئەمیتدار دانا، واتە: لە بەرانبەر ئەودا، ئیووم بە ئەمیتدار دانا .

لَیْرەدا یەعقوب عليه السلام فەرموویەتی: ئەگەر بە ئەمیندارتان دابنیم بەرانبەر بە بنیامین، هەروەك بە ئەمیندار دانانی ئۆویە بەرانبەر بە یوسف، واتە: ئەگەر من لایتان دلتیابم و متمانەتان پێ بکەم، هەروەك دلتیابوون و متمانە پێکرنەمانە، کاتێک بە نسبەت یوسفەو، ئیووم بە ئەمیندار داناو متمانەم پیتان کرد، کە گوتتان: دەپاریژین، یانی: ئەگەر بە تیرا دیتنی ئیووم متمانە پێکردنی ئیووم بینیرم، ئەو لە راستیدا مانای وایە: من پەندەم لەو هەلوێستە ی پێشوو وەرەگرتو، لەو هەلەیهی پێشووم، کە ئیووم بە ئەمیندار دانا بەرانبەر بە یوسفو، ئەمیندارو یاکیش دەرەنجوون !

(۲) - ﴿فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا﴾، هەر خوا باشترین پارێزهره.

خوینراویشه ته وه: (فَاللَّهُ خَيْرٌ حِفْظًا)، واته: خوا باشتین زاتی که که
خاوهن پاراستن بی، خاوهن پاریزگاری بی و پاریزگاری له شت بکات، واته:
ئه گهر خوا بیپاریزی، ئه وه دهمپاریزی، به لام ئه گهر خوا نه بیپاریزی، ئه وه
متمانم به ئیوه نیه، که بیپاریزن .

(۳) - **وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ**، نه‌ویش (خوا) به به‌زمی‌ترینی به به‌زمیانه .

بِیْگومان به زمی خوا ﷺ بئ سنووره، وه له فهرمایسته گانی
پیغه مبهردا ﷺ هاتوه: به زمی خوا بهرانبهر به بهنده گهی، له به زمی
دایک بهرانبهر به منداله شیره خۆره گهی، جگهر گوشه گهی، زیاتره: (أَلَلَّه
أَرْحَمُ مِنْ هَذِهِ بَوْلِهَا) متفق علیه .

هه‌لبه‌ته ئهمه ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نی که یه‌عقوب دلی نهرم بووه بینیری
له‌گه‌لیان، ئاشکراشه که ئاتاجیی و بی ئازوو‌خه‌یی پالنه‌ر بووه، چونکه
قاتو قیری و گرانیی بووه‌و، دیاره ده‌بی گرانییه‌که ئه‌و ناوچه‌یه‌ی هه‌موو

گرتییتهوه، نازانین تاكو كویى رۆژهه‌لاتی نیوه‌راست ئهو كاته رۆیشتوه!
به‌لام دیاره گرانییه‌كه شامی گرتۆتهوه، رهنه‌گه عی‌راق و حیجازو ئهو ناوچانه‌ی
هه‌موو گرتییتهوه، به‌ دل‌نیایی هه‌وت وشكه سالیی و بی‌ ده‌رامه‌تی و بی‌
كشتوكالیی، زه‌خت و فشاریكى گه‌وره‌ی له‌سه‌ر دروست كردوون .

له‌ قسه‌كانی دا وا پێده‌چی كه‌ دل‌ی نه‌رم بوو بی‌، كه‌ به‌ ناچاریی كۆپه‌كه‌یان
له‌ گه‌ل بنی‌ری، به‌لام نه‌ك به‌ دل‌خۆشیی ئه‌وه‌وه كه‌ ئه‌وان ده‌یارین، له‌به‌ر
ئهو‌ی به‌لێن ده‌دن، به‌لكو به‌ پشت به‌ستنی به‌ خواو، دل‌خۆش بوونی به
به‌زه‌یی خواو، پاراستنی خوا بو‌ی .

مه‌سه‌له‌ی سی‌یه‌م : كۆپه‌كان - ده‌ (١٠) كۆپه‌كه‌ - كاتیك باره‌كانیان

ده‌كه‌نه‌وه‌و ده‌ستمايه‌كانیان له‌ نیو ئازووخه‌ی كه‌ له‌ نیو باره‌كاندا بووه‌،
ده‌بینن، ئه‌وه‌ ده‌كه‌نه‌ به‌لگه‌ی ئیقناع كردنی بابیان و دووباره‌ باسی
پاراستنی براه‌كه‌یانو، زیادكردنی بارێك ئازووخه‌ بو‌ مال و خیزانیان
ده‌كهن، ده‌شلی‌ن: زیادكردنی ئه‌و باره‌ بو‌ ئه‌و به‌رپرسه‌ی ئازووخه‌ له‌
میسر، شتی‌کی ئاسانه‌، پیاوی‌کی سه‌خی ته‌بیعه‌ته‌و، پیاوی‌کی زۆر به‌
ماریفه‌ت و جوامی‌ره‌، ئاسانه‌ بارێکی یازده‌یه‌ممان بو‌ زیاد بکاتو،
خۆیشی داوا‌ی كردوه‌ ئه‌و براه‌مان به‌رین :

وه‌ك خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَمَّا فَتَحُوا مَتْعَهُمْ وَجَدُوا بِضْعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ
قَالُوا يَا بَأْسًا مَا بَغَىٰ هَٰذَا بَضْعُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفُظُ أَخَانَا وَنَزَادُ
كَيْلَ بَعِيرٍ ذَٰلِكَ كَيْلٌ يَّسِيرٌ﴾ (٦٥)

شیکردنه‌وه‌ی نه‌م نایه‌ته‌ له‌ هه‌شت بڕگه‌دا

(١) - ﴿وَلَمَّا فَتَحُوا مَتْعَهُمْ﴾، واته‌: كاتیك باره‌كه‌یان كرده‌وه .

ههر ده (۱۰) باره کانی به بارئیک له قه ئهم داو، وا دیاره پیکه وه
باره گانیان کردۆته وه .

(مَتَاع) به ههر شتیک دهگوترئ که بههری لیوه ربگیرئ، که واته: (مَتَاع) هکه،
ئهو ئازوو خهیه بووه که له نیو باره که دا بووه، ئنجا ئازوو خه ناگریته وه، به لکو
(رَحْل) هکه، گراوه ته وه، واته: بار، ئنجا تیڕ بووه، جه وال بووه، شتیک بووه،
ئازوو خه که یان تیڤا هه لگرتوه، ده مه که یان کردۆته وه بۆ ئه وهی ئازوو خه که
سوود لی ببینو و بیکه نه ئاردو باراش، یان: ساوارو گهنمه کوتاوو برپویش،
بیکه نه به خوراک، کاتییک که باره که یان کردۆته وه ئازوو خه که یان بینوه .

لیڤه دا که ده فهرموئ: ﴿ فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ ﴾، یانی: ئهو باره یان کرده وه
که (مَتَاع) هکه ی تیڤایه، که ئازوو خه که یه، ئه مه وهک پێشتریش گوتمان:
(مِنْ تَسْمِيَةِ الشَّيْءِ بِاسْمِ الْحَالِ فِيهِ)، ناو نرانی شتیکه، به و شته وه که
تیڤایه، وهک چۆن ناوی ئاوه دانییه که ده یئرئ و مه به ست پئی خه لکه که یه:
(فَسَأَلَ الْقَرْيَةَ)، (قَرْيَةً) به خانوو هکان دهگوترئ، که سیش له خانوو دیوار
ناپرسی، به لکو مه به ست پئی ئهو خه لکه که یه که له نیو دییه که دان .

جاری واش ههیه ئهو شته ی که له نیو شته که دایه دهگریته ناو: ﴿ وَلَمَّا

﴿ فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ ﴾: أَي: فَتَحُوا رَحْلَهُمُ الَّذِي فِيهِ مَتَاعُهُمْ، یانی: ئهو باره یان
کردوه، که ئهو شته ی لی بههرمه مند دهن، که ئازوو خه که یه، تیڤایه .

٢- ﴿ وَجَدُوا بِضَاعَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ ﴾، ده ستمایه که یانیان بینئ، ئه وهی

بازرگانیان پئ ده گرد، بۆیان گیراوه ته وه، (بِضَاعَةً)، دراوه، یان ههر
که لویه لی که که بۆ بازرگانی پیکردن دادهنئ، هم پاره و دراو دهگریته وه،
هم ئهو شمه که ش که له بهرانه ر ئهو شته دا که دهیکری، دهدرئ، ئه ویش
دهگریته وه، یانی ئه مه دهق نیه له سه ر ئه وه که (بِضَاعَةً) که حه تمه ن دراو
پاره بوو بئ، وهک له پهیمانی کۆندا هاتوه ده ئئ: درمی زیو بوون و له نیو
پرسی که یه که وه به ستراون، ده ئئ: که ده می جه وال هکانیان، باره گانیان

کردۆتەوه، تەماشای دەکەن: پڕیسه‌که‌کانیان که درمه‌کانیان تێدايه، له زاری جه‌والله‌که‌ دان.

(٣) - ﴿قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي﴾، گوتیان: ئه‌ی بابی خو‌مان! ئێمه‌ چی دیکه‌ دوا‌ی ئه‌مه‌ داوا بکه‌ین؟ واته‌: چی دیکه‌مان ده‌وی، یانی: (ما) به‌ مانای پرسیارکردنی نکوولییکه‌رانه‌ (الاستِفهام الإنکاری) یه‌، ﴿مَا نَبْغِي﴾، واته‌: (أَيُّ شَيْءٍ نَطْلُبُ بَعْدَ هَذَا؟)، چی دیکه‌ دوا‌ی ئه‌و داوا بکه‌ین، تا‌کو تۆ دُنیا‌یی که‌ ئێمه‌ ئه‌و سه‌فه‌ره‌مان به‌ سه‌لامه‌تی ده‌که‌ین؟

ده‌شگونجی (ما)، (نافیه)، بئ ﴿مَا نَبْغِي﴾، یانی: (ما نطلب شیئاً)، دوا‌ی ئه‌وه‌ی ئه‌و ده‌ستمایه‌شیان بۆ ناردووینه‌وه‌و بۆیان خستووینه‌ نیو باره‌گان، هه‌یچی دیکه‌ داوا نا‌که‌ین، بۆ دُنیا بوون له‌وه‌ی که‌ ئه‌م سه‌فه‌ره‌مان (إن شاء الله) سه‌فه‌ریکی سه‌لامه‌ت ده‌بی‌و، براهه‌که‌مان به‌ سه‌لامه‌تی ده‌هێنینه‌وه‌و باریکیش زیاد ده‌که‌ین‌و، بیانوی ئه‌و به‌پرسه‌ی ئازوو‌خه‌ی میسریش ده‌پڕین، چونکه‌ گوتوو‌یه‌تی: تا‌کو براهه‌که‌تان نه‌هێنن، چاوه‌ڕێی ئازوو‌خه‌و ئازوو‌خه‌ پێ‌وران‌و پێ‌فرۆشان مه‌که‌ن.

(٤) - ﴿هَذِهِ بَضْعُنَا رَدَّتْ إِلَيْنَا﴾، ئا ئه‌مه‌ ده‌ستمایه‌که‌مانه‌، بۆ لامان

گیردراوته‌وه‌، یوسف (عليه السلام) وه‌ک له‌ دەرسی پێ‌ش‌وودا گوتمان: ﴿وَقَالَ لِفَتَيْنِهِ

اجْعَلُوا بَضْعَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ

يَرْجِعُون ﴿٦٣﴾﴾، به‌ گه‌نجه‌ به‌رده‌سته‌گانی خو‌ی گوت: ده‌ستمایه‌که‌یانیان بۆ به‌خه‌نه‌ نیو باره‌گانیان، به‌‌ئ‌کو بیناسنه‌وه‌ که‌ گه‌رانه‌وه‌ بۆ لای مال‌و خێزانیان و که‌سو‌کاریان، به‌‌ئ‌کو بگه‌ڕێنه‌وه‌و ببێته‌ هانده‌ریان.

ئه‌وه‌تا کوره‌گانی یه‌عقوب ئه‌و نرخ بۆ گیرانه‌وه‌یان، ده‌که‌نه‌ به‌‌ئ‌گه‌و پاسا‌ی ئه‌وه‌ی بابیان دُنیا‌یی، که‌ ئه‌و سه‌فه‌ره‌یان سه‌فه‌ریکی سه‌لامه‌ت ده‌بی، که‌واته‌: با براهه‌که‌یان له‌گه‌ڵ بنێ‌ری.

(٥) - ﴿وَنَمِرُ أَهْلَنَا﴾، واتە: (أَي نَأْتِيهِم بِالْمِيرَةِ)، (الميرة: الطَّعام المَجْلُوب)،
(حيرة) خۆراکی هینراوه، واتە: ئازوووخەش بۆ مَال و خَيْرَان و گەسوکارمان
دینین .

(٦) - ﴿وَنَحْفُظُ أَخَانَا﴾، بڕایە گەشمان دەپاریژین، ئەمە وەك دلتیاكردنەو و
جەخت كردنەو، ئەمە، گە زۆر مەبەستیشیانە بڕایە گەي خۆيان بپاریژن .

(٧) - ﴿وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ﴾، باری حوشتريكيش زياد دەگەين، دیاره ئەو
ولآخانەي گە پييان بوون، حوشتـر بوون، پيـيە گەيان پيـيە گەي دوور بوو،
ئەو پيـيە دوورەش هەر بە حوشتـر دەپـردی، چونکە بيابانیش بوو، ئنجا
تاكو له میسرپوه دەچن بۆ شام، ئەو بە حوشتـر نەبی نابـردی، بە
حوشتريش گوتراوه: (سَفِينَةُ الصَّحَرَاءِ)، گەشتی بیابان، چونکە حوشتـر
چەند پوژان دەتوانی بە بی خواردن و ئاو بژی، تواناو تەحەممولیکی زۆری
هەیه بۆ بە پي دا پوشتن، بۆ سەرما، بۆ گەرما، بۆ بە نیو لـم و بیاباندا
پوشتن، گورەگان دەلین: ئیمە باری حوشتريكيش زياد دەگەين، بەلام لیـرەدا
نەیانگوتـو: (وَنَزْدَادُ حَمَلٍ بَعِيرٍ)، (حَمَلٌ)، واتە: بار، بەلكو گوتووینە:
﴿كَيْلَ بَعِيرٍ﴾، واتە: ئەو بارە ئازوووخەي دەپووری و دـخـریتـە سەر پـشتی
حوشتريك، گە بریتیه لەو بارەي گە بەهوی بنیامینەو چنگیان دەگەوی،
گە تاكو ئیستا دە (١٠) بار بوون، ئنجا دـمـبـتـە یازدە (١١) بار .

(٨) - ﴿ذَلِكَ كَيْلُ يَسِيرٍ﴾، ئا ئەو باری یازدەیمە، ئەو ئازوووخەيە گە
دەپووری بۆ بنیامین، ئەو باریکی ئاسان و گەمە، واتە: گەمە بە نـسـبـەت
ئەو بەرپرسەي ئازوووخە لە میسر، گە بماندات و پیمان ببەخشی، گەواتە :
١ - ئەمجارەش دەچیتەو بۆ ئازوووخە .

٢ - بڕایە گەشمان دەپاریژین .

٣ - باریكيش زياد دەگەين .

٤ - ئاسانیشتە ئەو بارەى كە زیادى دەكەين، چنگمان بكەوى، ديارە زۆريان
لەو بەرپرسەى ئازوو خەى مىسەر ٲا بىتيووە تىپرابىتىنەكەشيان لە
جىيى خویدا بوو .

مەسەلەى چوارەم : مەرج گرتنى بايان كە سویندى بۆ بە خوا بخوون و
بەلینى پىبدەن كە مەگەر هیچ چارەیان نەبى، ئەگەرنا براىەكەيان
بەیننەووە بەلیندانیان بە بايان بەو شىووەیە كە داواى لىكردوون :

وہك خوا فەرموویەتى: ﴿ قَالَ لَنْ أَرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِّنَ اللَّهِ
لَتَأْتِيَ بِهٖۤ إِلَّا أَن يَحَاطَ بِكُمْ فَلَمَّآ ءَاتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴾ (٦٦)

شىكردنەووەى نەم نایەتە لە چوار بەرگەدا

(١) - ﴿ قَالَ لَنْ أَرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِّنَ اللَّهِ لَتَأْتِيَ بِهٖۤ ﴾، واتە:

(یەعقوب، بابیان (الکاف) گوتى: ھەرگیز لەگەڵتاندا ناینیرم، ﴿ حَتَّى تُؤْتُونِ
مَوْثِقًا مِّنَ اللَّهِ لَتَأْتِيَ بِهٖۤ ﴾، ھەتا بە ناوى خواووە لەلایەن خواووە،
بەلینىكى پتەوم پى نەدەن، كە بە دلتیایىووە بۆم دەھیننەووە .

(٢) - ﴿ إِلَّا أَن يَحَاطَ بِكُمْ ﴾، مەگەر دەورتان بدرى، ئابلوووقە بدرین .

كە لیڕەدا مەبەست پىی ئەوویە ئەگەر هیچ چارەو دەرتانتان نەبىو،
ھۆكارىكى لە تواناو برستى خوێتان بەدەر بىو بى چارەتان بكات، ئەو جار
ئەگەر نەھیننەووە، مانای وایە پەیمانتان نەشكاندووە، ئەگەرنا بە پەیمان
شكىن لە قەلەم دەدرین و بەلینەكەتان نەبردۆتە سەر.

پیشتریش ھینامان: (محمد الطاهر بن عاشور) دەلى: ﴿الموثق: مَصْدَرٌ
مِّمَّيَّ لِلتَّوْثِيقِ، أُطْلِقَ هُنَا عَلَى الْمَفْعُولِ، وَهُوَ مَا بِهِ التَّوْثِيقُ، يَعْنِي الْيَمِينَ،

وَمِنَ اللَّهِ صِفَةٌ لِّ (موثقاً) صَادراً مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، بَأَنْ يَجْعَلُوا اللَّهَ شَاهِداً عَلَيْهِمْ فِيمَا وَعَدُوا بِهِ، بَأَنْ يَحْلِفُوا بِاللَّهِ، فَتَصِيرُ شَهَادَةُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ كَتَوْثِيقٍ صَادِرٍ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى بِهِذَا الْإِعْتِبَارِ، وَذَلِكَ أَنْ يَقُولُوا: لَكَ مِيثَاقُ اللَّهِ أَوْ عَهْدُ اللَّهِ^(١).

واتە: (موثق) چاوگیکی میمییه له (توثیق) موه هاتوه، یانی: (وَتَّقِ يُوْتَّقُ تَوْثِيقاً وَمَوْثِقاً)، ئەویش هەر چاوگه وهك چۆن (توثیق) چاوگه، واتە: پتەوکردن، (موثق)یش، به هه مان شیوه، بهلام لیڕه دا مه بهست پیی پهیمانیکی پتەوه و به مانای (مفعول) به کارهاتوه، ئنجا لیڕه دا مه بهست پیی ئەوهیه که پهیمانه کهی پی پتەو ده کری، که بریتییه له سویند، که ده ئی: (مِنَ اللَّهِ)، ئەوه سیفه ته بو ئەو به ئین و پهیمانه پتەوهیه، واتە: ئەو به ئین و پهیمانه پتەوه له خواوه پهیدا ده بی، که خوا ﷻ بکریته شایه ده له سه ره ئەوهی به ئینی له سه ره ده ده ن به بابیان، که سویند به خوا بخۆن، به شیوهیه که شایه دیدانی خوا له سهریان، وای لی دیتەوه که: ئەو پهیمانه پتەوه، له خواوه ﷻ ده رچوو، بو وینه که بلین: (لَكَ مِيثَاقُ اللَّهِ أَوْ عَهْدُ اللَّهِ)، پهیمانی خوا، به ئینی خوا بو تو بی، له سه ره ئیمه، (که ئیمه ئەو گو ره به سه لامه تی بی نینه وه).

که ده فه رموی: ﴿إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ﴾، وهك پیشتیش گوتمان: مه گهر ده وه بدرین، عاده ت وایه که شتیك ده وه و ئابلوو قه درا، رپی هه لاتن و ده رباز بوونی نیه، واتە: مه گهر بی چاره و بی ده رمتان بکرین، بارودوخیکی واتان بو بیته پیشی، هیچ چار تان نه بی، نهك به هوی که مه تر خه مییتانه وه: گو ره کهم شتیکی لی بی، ئەگهر هیچ که مه تر خه مییتان نه بوو، ئەو کاته مانای وایه ئەوه هه لدا و یڕدری له وه، که ئیوه پهیمان شکی ن بوون، ئەو کاته به پهیمان شکی ن له فه له م نا درین .

(١) التحرير والتنوير ج ١٣، ص ١٩.

(٣) - ﴿ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ ﴾، کاتێک کە پەیمانەگە ی خۆیان یان پێدا، واتە:

بەو شیوەیە کە بابیان داوای لێکرد بوون، ئاوا بەلێن و پەیمان یان پێدا .

ئەمە ئەو دەگەیهنی کە دروستە ئەگەر ئینسان لە گەسیک لە گۆمەلێک دلتیا نەبوو، سویندی یان پێ بخوات و پەیمان یان لێوەربگری و لێیان جەخت بکاتەو، چۆن دلتیا دەبێ ئاوا شتیان پێ بنووسی، وەک دیکۆمیتنت لای بێ، ئەمە هەرچەندە لە تەفسیرەکاندا نەمبیتنەو باسی گرابی، بەلام ئەم ئایەتە بەلگە ی ئەوێە کە ئینسان ئەگەر لە گەسیک، یاخود لە گۆمەلێک دلتیا نەبوو، بۆی هەیه چۆن دلتیا ی بکەنەو، داوایان لێبکات کە دلتیا ی بکەنەو .

کە لەم رۆژگارەشدا شیوە ی (توثیق) و دیکۆمیتنت کردن هەر زۆر زۆر بوو :

١ - پەنجە مۆریان پێ بکات .

٢ - پێیان ئیمزا بکات .

٣ - بە دەنگ و وێنە قسەکان یان لێوەربگری .

٤ - بارمتە یان لێوەربگری .

٥ - سویندی یان پێ بخوات .

٦ - پێیان بنووسی .

هەرچۆنێکی ببیتە مایە ی زیاتر دلتیا کردنی وی، بۆی هەیه، چونکە ئەوێتا پێغەمبەرێکی پایە بەرز ی خوا کە یەعقوبە عليه السلام بەرانبەر بە کورەکانی خۆی، ئاوا بەو شیوەیە دوور بینیی کردو و ویستوو یەتی دلتیا ی بکەنەو، کەواتە: دروستە گەسیک هۆکارەکانی دلتیا یی بۆ خۆی بپرەخسێنێ، لە کاتی مامەلەکردن یان هەر جۆرە هەلەسوکەوت کردنیک، لەگەل هەر گەسیکدا، کە پێویستی بەو بێ دلتیا ی بکاتەو، داوای دلتیا کردنەو ی لێ بکات .

ئُنْجَا دَوای ئه‌وه‌ی به‌و شیوه‌یه‌ پهیمانه‌که‌یان و به‌ئینه‌که‌یان پێدا، که بابیان داوای کرد بوو.

(٤) - ﴿ قَالَ اللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴾، (یه‌عقوب) گوئی: خوا له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که ئێمه‌ ده‌یلێین: (وکیل) بێ، واته‌: کار پێسی‌پێردراو و شایه‌دو ئاگادار بێ، که نه‌چن کارێک بکه‌ن، دوا‌ی وێ‌پ‌رای پهیمان شکاندن له‌گه‌ڵ من دا، خوا‌ی په‌روه‌ردگاریش له‌ خۆتان تووره‌ بکه‌ن .

مه‌سه‌له‌ی پێنجه‌م : ئامۆژگاریی کردنی یه‌عقوب عليه السلام بو‌ کوره‌کانی که هه‌موویان له‌ یه‌ک ده‌روازه‌وه‌ نه‌چنه‌ نێو شارو، جه‌خت کردنه‌وه‌ی له‌سه‌ر ئه‌وه‌ که بریار هه‌ر هی خوا‌یه‌، هه‌رچی خوا بیه‌وی، دێته‌ دیو، پێنمایو ئامۆژگاریی وی بو‌ کوره‌کانی، هه‌یج له‌و نه‌خشه‌و پلانه‌ ناگۆڕی که به‌ ویستی ره‌های خوا‌ی په‌روه‌ردگار جێبه‌جێ ده‌بی، به‌لام دیاره‌ ده‌ست به‌ هۆکار گرتنی‌ش، هه‌ر له‌ نێو ویستی ره‌های خوا‌ی توانا دایه :

وه‌ك خ‌وا ده‌فه‌رم‌و‌ی : ﴿ وَقَالَ يَبْنَى لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُّتَفَرِّقَةٍ وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَلْحَكُمُ إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴾

شیک‌دنه‌وه‌ی نه‌م نایه‌ته‌ له‌ هه‌وت بر‌گه‌دا

(١) - ﴿ وَقَالَ يَبْنَى ﴾، (یه‌عقوب) گوئی: ئه‌ی کوره‌کانه‌م! یانی: ئه‌ی یازده کوره‌که‌م! جگه‌ له‌ یوسوف که له‌گه‌ڵیاندا نه‌بووه‌، ئه‌و جار بنیامینی‌شیان که‌وته‌ گه‌ل، ئه‌ی گو‌مه‌له‌ کوره‌که‌م !

(٢) - ﴿لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ﴾، لە یەك دەرگاوه، كه ئەو كاته به كوردیی زیاتر دەروازە یی گوتراوه، بەلام دەرگاشی هەر یی دەگوتری، لە زمانی عەرەبی دا: (باب) هەم بە مانای دەرگای ژووریک بەگاردی، هەم بە مانای دەروازە یی شاریکیش دی، بەلام ئیەمە لە کوردیییدا کەمتر وایە بلیین: لە دەرگای شارەگەوه چوو ژووری، دەرگا زیاتر بۆ ژوور بەگاری دینن، بۆیە ئەگەر بلیین: دەروازە باشتره .

کۆرەگانم ! لە یەك دەرگاوه مەچنە ژوور، واتە: مەچنە ژوور شار، دیارە ئەو شارە كه پایتەختی میسری خواروو بووه، ئەو كاته به دەست ئەو نەتەومیه بووه، كه هەكسۆسیان پێگوتراوه، یان پادشا شوان كارەگانیان پێ گوتراوه، پایتەختەگە یی شاری (مەنفیس) بووه، كه لە گەورەترین شارەگانی دنیا بووه، لەو كاتەداو، چەندان دەروازە یی هەبوون، ئنجا ئەو كاتە شارەگان، هەموویان وا بوون: قەلایان بە دەرۆمە گراوه، ئنجا شوورەیان هەبووه، شوورەگان بورجیان لەسەر بووه، بورجەگانی یی ئیشكچی و پاسەوانیان لەسەر بووه، لە دەرۆمەگەوه نەبی هیچ كەس نەیتوانیوه بیته ژوور، دیارە بۆ خو پاراستن لە دوژمنان وایان كردوه .

(٣) - ﴿وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ﴾، ئنجا لە چەند دەروازە یی جیا جیاوه، وه ژوور بکەون، بچنە ژووری شارەگە، هەر یەك یك لە دەرۆمەگەوه، دیار نەگراوه ئەو شارە چەند دەرۆمە یی هەبوون؟ بەلام بە تەئکید هیندە یی دەرۆمە هەبوون كه بە گۆ ناو بهیترین، ئنجا سی بوون، چوار بوون، ده بوون، کەمتر بوون، دیار نیه .

(٤) - ئنجا كه ئەو ئامۆژگاری و رێنماییەشیان دەگات، ئەو راستییەشیان دەخاتەوه یاد، كه هەر ئەوه شایستە یی پیغمبەر یی پایە بەرز یی وهك یەعقوبە (عليه السلام)، كه هەمیشە ئاگای لەلایەنی خۆ یی پەرۆردگار بی، وه هەمیشە ئاگای لەوه بی، كه خەلك پێ یی وا نەبیته لەگەڵ هۆکارەگانی رەچاوکردن، تازە بە مەرام دەگات و بە ئامانج دەگات ! بەلكو ئەوه ویستی

رەھىلى خاۋىيە كە ھۆكەرەكانىش كار پى دەكات، ئىنجا كاتىك تۆ ھەندى ھۆكاران دەگرى، رەنگە ئاگات لى نەبى: ھەندى ھۆكارى دىكەى پەنھانى پىچەوانەى ئەو ھۆكارانە، مەفعوولى ئەو ھۆكارانە ھەلبەشەئەو، بۇ وىنە: كەسەك ھەموو ھۆكارەكانى تەندروستى دەگرىتە بەر، بەلام ئاگات لى نىيە ھۆكارىكى دىكەى پەنھانى دزى ئەو ھۆكارانەى تەندروستى ھەيە، لەوان بەھىزترەو بەسەر ئەو ھۆكارانەدا زال دەبى! بەلام ھەموويان: چ ھۆكارە ئاشكرائەكان كە تۆ دەيانگرىبەر، چ ھۆكارە پەنھانەكان، كە تۆ نايانگرىبەر و لىيان بىئاگاتى، وىستى خواو زانىارىي خواو دەسەلاتى خوا، دەورەى ھەموويانى داو، بۇيە دەلى: ﴿وَمَا أَغْنَىٰ عَنْكُمْ مِّنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ﴾، من لە بەرانبەر خوادا، لە بەرانبەر وىستى رەھىلى خوادا، ھىچ سوودىكتان پى ناگەيەنم .

واتە: لە پشت ھۆكارەكان (أسباب)مە ھۆكارىساز (مُسَبَّبُ الْأَسْبَاب) ھەيە، رەخسەنەرى ھۆكارەكانىش ھەيە، وەك ھۆكارەكان ھەن، رەخسەنەرى ھۆكارەكانىش ھەيە .

ھەلبەتە دوايى كورتە باسەك لەوبارەو دەكەين، كە مەبەست ئەو نىيە ھۆكارەكان سووديان نىيە، بەلكو مەبەست ئەو نىيە كە يەعقوب دەيەوى ئاگاداريان بىكەتەو: ئەو نىيە كە من پىيان دەلىم، ھۆكارىكە بىگرەنەبەر، بەلام ديسان ئەگەر خوا بىيەوى شەكتان بەسەر بىنى، ھەرچەندە ئەو ھۆكارەى ئىو پۇلى خۇى دەبىنى، بەلام دەبىنى ھۆكارىكى دىكەى، يان چەند ھۆكارىكى دىكەى پەنھان ھەن، كە كارىگەرى ئەو ھۆكارەى ئىو گرتووتانەتە بەر، ھەلبەتەشەئەو پوچەلى دەكاتەو، مەبەست پىي ئەو نىيە، كە دەلى: ﴿وَمَا أَغْنَىٰ عَنْكُمْ مِّنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ﴾: (أَغْنَىٰ)، لە (غناء)مە ھاتەو، (غناء)ىش، واتە: كەلىن بۇ گرتن، قەربوو كەندەو، دەور بۇ بىنين، واتە: من ھىچ سوودىكتان پى ناگەيەنم لە بەرانبەر وىستى خوادا، لە بەرانبەر بەلاو نەخشەو پلانى خوادا، ئەگەر خوا بىيەوى سەلامەت نەبن، تەنبا بەو ئامۇزگارەيەى من سەلامەت نابن، بەلام ئەو ھۆكارىكە، دەبى بىگرەنە بەر .

که دهفه رموی: ﴿ مِنْ شَيْءٍ ﴾، (من) ی بۆچی خراوته سهه؟ تاگو ههموو جوړه شتیک بگریتهوه، یانی: ههر شتیک ههرچهنده بچووکیش بی، سوودتان پئ ناگهیهنی، سوودیکی بچووکیشان پئ ناگهیهنی، له بهران بهر ویستی رههای خوادا .

(٥) - ﴿إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ﴾، برپار تهنیا هی خوایه، لیږدا (الْحُكْمُ)، به مانای: (التَّصَرُّفُ وَالتَّقْدِيرُ)، دهست تیومردان و برپاردان و ههلسوورانندن و نهندازهگیری کردن، نهوه تهنیا هی خوایه ﷻ .

لیږدا (حُکْم)، به مانای هوگمی شهرعی نیه، بیگومان به مانای هوگمی قهدهرییه، واته: برپارو تهسهپرروف تهنیا هی خوایه .

که دهشفه رموی: ﴿إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ﴾، (إن نافية)یه، یانی: (ما الحكم إِلَّا لله)، برپار بهس هی خوایه ﷻ، برپار نیه مهگهر بۆ خوا، ئهم تهعبیرهش برپارو تهسهپرروف له خوا ی پهرومردگادا کورت ههئینئ .

(٦) - ﴿عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ﴾، مادام برپار ههر هی خوا بی، خوا ههمهکارهی کهون و کائنات بی، کهواته: شایستهی نهوهیه که ههر پشت بهو بههستریو، ههر دل بهو خوښ بکری، ﴿عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ﴾، ئنجا لیږدا (جارو مجرور) که پیښ (فعل) و (فاعل) دهکهوئ، کورت ههئینان دهگهیهنی، واته: بهس پشتم بهو قایمه و بهس پشتی خوډم بهو سپاردوهو بهستوه، تهنیا نهوم کردوه به کار پیسیپردراوی خوډم .

(٧) - ﴿وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾، ههروههها پشت بهستووان با تهنیا پشت بهو بههستن، تهنیا کاری خوډان بهو بسیږن .

لیږهدا دیسان که (جارو مجرور) پیښ خراون، مانای کورت ههئینان دهگهیهنی .

مهسه لهی شه شه م و گوتایی : چوونه نیو شاری، هر یازده (١١) کوره که، به گویره ی رینمایی بابیان (یه عقوب) واته: له دهروازه ی جیا جیاوه، که بیگومان نهو رینمایی هیچ سوودی له بهران بهر ویستی خوادا پی نده ده گه یاندن، به لام نهوه هر پیو یستی به ک بوو یه عقوب له دلی دابوو که به کوره کانی بلی، تا کو به وریای مامه له بکن، هر نهوه ی نه نجام داوه، نه گه رنا هیچ له بریاری خوا ناگو ری، چو ن خوای بهرز ویستی بوو، چو ن له بریاری خوادا هه بوو، هر نهوه هاته دی، که بریتی بوو لهوه ی یه عقوب بنیامینی کوریشی له میسر گل بدریته وه، به لکو کوره گه وره که شی { که ناوی (یه هوزا) بووه به پیی په یمانی کو ن }، نه ویش دیسان گل بدریته وه، واته: نهو هر له بنیامین ده ترسا، به لام یه هوزاش گل درایه وه له میسر و نه ویشی لی دوور که وته وه، پاشان خوا راید ه گه یه نی که یه عقوب زانا بوو به هو ی فی رکردنی تایبه تی خوا وه، هه رچه نده زو ربه ی خه لکی نازانن :

وهك خوا دهفه رموی: ﴿وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةٌ فِي نَفْسٍ يَعْقُوبَ قَضَاهَا وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (٦٨)

شیکردنه وه ی نه م نایه ته موباره که له پینج بر گه دا

(١) - ﴿وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ﴾، ئنجا کاتی ک وه ژوور که و تن، واته: چوونه نیو شاره که بهو جو ره و لهو شوینه وه که بابیان فه رمانی

پیکرد بوون، (حَيْثُ)، دهئ: (ظَرَفُ مَكَانٍ بِمَنْزِلَةِ حِينَ فِي الزَّمَانِ، وَهِيَ اسْمُ مَبْنِي)، (حَيْثُ)، ناوه بۆ شوین ههروهك چۆن (حین)، ناوه بۆ گات، واته: گاتیکی نهزانراو، یاخود شوینیک گه نهزانراو بیو، (مَبْنِي)یشه، واته: هه میشه ههر دهگوترئ: (حَيْثُ)، (حین)ش، به هه مان شیوه ههر دهگوترئ: (حین)، ههر دووکیان (مَبْنِي)ن، واته: یهك حالهتی (اعراب) به خووه دهگرن . گاتیك چوونه نیو شارهگهوه لهو شوینهوه که بابیان فهرمانی پیکرد بوون، ئهو شوینه کوئ بوو؟ دهروازهی حیا حیا بوون، نهك یهك دهرواز، (أَي دَخَلُوا مِنَ الْجِهَةِ أَوِ الْجِهَاتِ الَّتِي أَمَرَهُمْ بِهَا أَبُوهُمْ، وَهِيَ الْأَبْوَابُ الْمُتَعَدَّةُ)، یانی : لهولایهوه یان لهو لایانهوه که بابیان فهرمانی پیکردبوون، که دهروازه جؤراو جؤرهکان بوون، چوونه ژوور، ئنجا ئهو رستهیهی که پال دهدریته لای (حَيْثُ)، ماناو چهمکی (حَيْثُ)، که ناوی شوینه، روون دهگاتهوه .

که دهفهرموئ: ﴿مَنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ﴾، لهو شوینهوه که بابیان فهرمانی پیکردن، بابیشیان فهرمانی پیکرد بوون که له دهروازهی جؤراو جؤروه بچنه ژوور، نهك له یهك دهروازموه، واته: ئهمجاره فهرمانی بابیان، زۆر پیاوانه و جوامیرانه جیبهجی کرد .

(٢) - ﴿مَا كَانَتْ يُعْنِي عَنْهُمْ مِّنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ﴾، واته: ئهو شیوه چوونه ژووره، که به پیی فهرمانی بابیان بوو، هیچ سوودی لهلایهن خواوه پی نهدهگیانندن، واته: ئهگهر خوا سهلامهتی بۆ برپار نهدابان، بهو چوونه ژوورهی که فهрман پیکراوی بابیان بوو، ئهو چۆنیهتییه چوونه ژووره، سهلامهت نهدهبوون .

مه بهست لهم رستهیه ئهوهیه که شتهکان ههموو بهسترینهوه به ویستی رهای خوی پهروردگارموه، چاو لهسه ر هۆکارهکان چرپا نهگرین، دهستیان پیوه بگرین، بهلام دلایان پیوه نه بهستین، دلنیا بین که له پشت

هۆکارەکانەوه، هۆکار سازیش ھەبە، کە خواپە ٱ، ھەروەھا جگە لەو
هۆکارانەى کە ئیئە دەیانبەین، هۆکاری دیکەى پەنھانیش ھەن، کە خوا
دەیانزانى و ئیئە نایانزانین، ئنجا تۆ ئەگەر ھەموو هۆکارە زانراوەکانیش
بگریە بەر، ئەدى هۆکارە پەنھانەکان! کە زۆرجار هۆکارە پەنھانەکان
مەفعوولى هۆکارە زانراو بەرھەستەکان ناھيێن، بۆیە ئەو دەرەنجامەى
کە بە روالەت دەبێ بکەوێتەو، ببێتە بەرھەمى ئەو هۆکارە دەستەبەر
کراوانە، ئەو ئەنجامە نایەتەدى، لەبەرچى؟ ئەك لەبەرئەو هۆکارەکان
سوودیەن نە، وەك دواى باسى دەکەین، بەلكو لەبەر ئەو هۆکاری دیکە
پەنھان ھەن، کە ئیئە لیان بى ئاگا بووین .

(٣) - ﴿إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسٍ يَعْقُوبَ قَضَاهَا﴾، واتە: ھیچ سوودی پى

نەدەگەیانەن، ئەو شیوێ چوونە ژوورە، (یان ئەو ئامۆژگارییەو پێنمایەى
بابیان)، لە بەرانبەر ویستی خوادا، بەلام پێویستیەك بوو لە دلى
یەعقوبدا جیبەجیى کرد .

پسپۆرانی زمان گوتووینە: {الْإِسْتِثْنَاءُ فِي (إِلَّا حَاجَةً) مُنْقَطِعٌ، لَأَنَّ
الْحَاجَةَ الَّتِي فِي نَفْسٍ يَعْقُوبَ، لَيْسَتْ بَعْضًا مِنَ الشَّيْءِ الْمَنْفِيِّ إِغْنَاؤُهُ عَنْهُمْ
مِنَ اللَّهِ، فَالْتَّقْدِيرُ لَكِنْ حَاجَةً فِي نَفْسٍ يَعْقُوبَ (الَّتِي قَضَاهَا)، وَتَهُ: ئەو

ھەلاواردنەى کە لە ﴿إِلَّا حَاجَةً﴾ دا ھەبە، ھەلاواردنیكى دابراوى پى دەلێن،
ئەك پەيوەست، {چونكە (الْإِسْتِثْنَاءُ الْمُنْقَطِعُ)، ئەو یەكە ئەو یە جیا
دەكریئەو، لە جینسى ئەو نەبى كە لى جیاکراوەتەو، بەلام (الْإِسْتِثْنَاءُ
الْمُتَّصِلُ)، ئەو یە كە جیاکراوەكە، لەگەل لى جیاکراوەكەدا، یەك جوړ
بن، بۆ نموونە: ئەگەر گوترا: (جَاءَ الْقَوْمُ إِلَّا مُحَمَّدٌ)، ئەو ھەلاواردنى
پەيوەستى پى دەلێن، بەلام ئەگەر گوترا: (جَاءَ الْقَوْمُ إِلَّا الْحِمَارُ)، دیارە
(حمار)، لە جوړى خەلكەكە نە، بۆیە پى دەگوترا: ھەلاواردنیكى لىك
پچراو، یاخود ھەلاواردنیكى لىك دابراو} ئنجا لە ئایەتەكەشدا :

چونکە ئەو ﴿ حَاجَةً ﴾، کە لە دۆی یەعقوب دا بوو، بریتی نەبوو لەو شتە نەفی کراوە، کە لە بەرانبەر خوادا سوودیان پێ بگەیهێنێ، {واتە: شتە نەفی کراوەکە لە بەرانبەر ویستی خوادا، کە سوود ناگەیهێنێ، ئەو پێویستییهی لە دۆی یەعقوب دا بوو، بەشێک نەبوو لەو}، کە واتە: هیچ سوودی پێ نەگەیاندن ئەوەی کە یەعقوب ﷺ گوتی: لە بەرانبەر ویستی خوادا، بەلام تەنیا یەعقوب پێویستییهک لە دۆی دا بوو، جێبەجێی کرد .

کە بریتی بوو لە دۆسۆزی نواندن بۆ کۆرەکانی و ئامۆژگاریی کردنیان و سوور بوون لەسەر سەلامەتیان، ئیدی ئەو چی لە توانای دا هەبوو جێبەجێی کرد، بەلام هەر ئەوە هاتە دی کە خوا ﷻ دەیووست، نەک لەبەر ئەوەی ئەو هۆکاری یەعقوب گوتبووی، ناکاریگەر بوو سوودی نەبوو! نا، بەلکو لەبەر کۆمەڵی هۆکاری دیکە، کە یەعقوب و کۆرەکانیشی و هیچ کەس ئاگای لێیان نەبوو، تەنیا خۆی زاناو توانا و پەنەنزان ئاگای لێیان هەبوو، لە نەخشەی ئەزەلی و گشتگیری وی دا هەبوون .

کە دەفەر موی: ﴿إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسٍ يَعْقُوبَ قَضَاهَا﴾، گوتراوە: (القضاء: الإِتِّفَادُ، وَمَعْنَى قَضَاهَا أَنْفَذَهَا، يُقَالُ: قَضَى حَاجَةً لِنَفْسِهِ، إِذَا أَنْفَذَ مَا أَضْمَرَهُ فِي نَفْسِهِ، أَيْ: نَصِيحَةً لِأَبْنَائِهِ، أَدَّاهَا لَهُمْ وَلَمْ يَدَّخِرْهَا عَنْهُمْ، لِيَطْمَئِنَّ قَلْبُهُ بِأَنَّهُ لَمْ يَتْرِكْ شَيْئاً يَظُنُّهُ نَافِعاً إِلَّا أَبْلَغَهُ إِلَيْهِمْ) .

(قضاء) لێرەدا بە مانای جێبەجێ کردنە، {هەڵبەتە (قضاء)، جاری وایە بە مانای برپارێش دی}، (قضاء)، واتە: جێبەجێی کرد، دەگوترێ: (قَضَى حَاجَةً لِنَفْسِهِ)، ئەگەر شتێک کە لە دۆی دا پەنەنای کرد بوو، جێبەجێی کردو دەریخست، کە لێرەدا مەبەست دۆسۆزی نواندن یەعقوب بوو بۆ کۆرەکانی، دۆسۆزییهکە پێ گەیاندن و لەلای خۆی نەهێشتەوه، بۆ ئەوەی دۆی ئارام بێ، کە هیچ شتێک کە پێی وابێ سوودیان پێ دەگەیهێنێ، کەمتەر خەمی نەکردووە لە گەیاندنیدا پێیان.

(حَاجَةٌ)ش، وهك پيشتر گوتوومانه: (الْحَاجَةُ: الْأَمْرُ الْمَرْغُوبُ فِيهِ)،

(حَاجَةٌ)، يانی: شتيك كه ئارهزووی بۆ بکری، بۆچی پيی گوتراوه: (حَاجَةٌ)؟

له بهر ئه وهی پيويستی پيیهتی، بۆیه ئه و ناوهی لی تراوه .

ئه و پيويستییهش كه له دلی یه عقووبدا بووه، بریتی بووه له سوور
بوونی له سه ر ئه وهی کوره گانی ئاگادار بکاته وه، له و مه ترسیانهی كه له
پیان دان .

(٤) - ﴿وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِّمَا عَلَّمْنَاهُ﴾، بیگومان ئه و خاوه ن زانیارییه کی تایبه ت

بوو، به هۆی فیڕکردنی ئیمه وه، واته: به هۆی ئه وهی كه ئیمه فیڕمان کرد
بوو، ئایا خوا چۆنی فیڕکردبوو؟ بیگومان له پيی و محیه وه، زانیاری
تایبه تی پیغه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام) و محیه، پیغه مبه ران به وه له
خه لکی دیکه جیاده بنه وه، كه خوا زانیاری تایبه تی یان پيی دده ت، ئه گه رنا
ئه وانیش وهك خه لکی دیکه، ده ستیان له زانیاری دیکه ش گیر ده بی، كه
خه لکی ده ستی لی گیر ده بی، له پيی ئاساییه وه: له پيی ئه زموون و
به گاره یانی عه قل و هه سه و مه ره گانه وه، به لام پیغه مبه ران (عليهم الصلاة
والسلام) به وه له خه لکی دیکه جیاده بنه وه، كه زانیاری تایبه تی خوا یان
پيی دده ری، ئنجا یان له پيی فریسته وه بۆ یان دی، یان خوا ده یخاته دلیان،
یان له پيی خه ونه وه، گرنگ ئه وه یه زانیارییه کی تایبه تی یان له خوا وه پيی
دده ری.

كه لی رده دا ده فه رموی: ﴿وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِّمَا عَلَّمْنَاهُ﴾، واته: بیگومان ئه و
(یه عقووب) خاوه ن زانیاری بوو، زانیارییه کی تایبه ت و مه زن و گرنگ،
به هۆی ئه وه وه كه ئیمه فیڕمان کردبوو .

(٥) - ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾، به لام زۆربه ی خه لکی نازانن .

ئهمه ده گونجی به زۆر شیوه مانا بکری، زۆربه ی خه لکی چی نازانن ؟

١- من ئاوام مانا كردوه، واتە: زۆربەى خەلكى نازانن كە باشتىرىن و راستىرىن و ساغىرىن و بى خەلتەرىن زانىارى، ئەو زانىارىيە كە لە وەحييەو سەرچاوە دەگرئ، لەلایەن خواوە بە تايبەت دەدرئ بە پيغەمبەران، من ئەو مانايەم پى گونجاوترە، كە نەمبىنيو لە تەفسىرەكاندا باس كرابى، بۆ ويىنە :

٢- هەندىكىان گوتويانە: زۆربەى خەلك پييان وايە: كاروبارەكان تەنيا لە ژىر رەكئىفى ويستى ئەواندان و، پييان وايە كە هۆكارەكان مەبەستەكانيان بۆ دىننە دى .

بەلام من پيەم وايە ئەوەى كە گوتم چاكتەر ديتەو لەگەل سىاقى ئايەتەكەدا، چونكە خوا ﷻ مەدحى يەعقوب ﷺ دەكات كە پيى گوتن: رۆلەكانم ! هۆكارەكان بگرنە بەر، هەمووتان لە يەك دەروازەو مەچنە نيو شارەو، لە دەروازەى جۆراو جۆرەو بچن، هەر خۆشى گوتويەتى: من هيج سوودىكتان پى ناگەيەنم لە بەرانبەر ويستى رەهاى خوادا، داويش خوا مەدحى دەكات و دەفەرموى: ئەو چوونە ژوورەى كورەكانى يەعقوب بۆ نيو شارەكە، بەو شيوەيەى بابيان فەرمانى پيكرە بوون، يان ئەو رينمايى و ئامۆزگار يەيەى يەعقوب بۆ كورەكانى، لە بەرانبەر ويستى خوادا، هيج سوودى پى نەدەگەيانندن و، ئەو خاوەن زانىارىيەكى تايبەت بوو، بە هۆى ئەووە كە ئيمە فيرمان كەردبوو، بەلام زۆربەى خەلكى نازانن، چى نازانن؟ ئەو نازانن كە باشتىرىن زانىارى، بى خەلتەرىن و، راستىرىن زانىارى ئەوەيە كە خوا لەرپى وەحييەو دەيدا بە هەندىك لە بەندەكانى خۆى، داويەتى بە هەندىك لە بەندەكانى خۆى، كە پيغەمبەرانن سەلات و سەلامى خويان لەسەر بى .

MediaAmeerOffice

AliBapir / عەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

AliBapir / عەلى بابىر

AliBapir

AliBapir / عەلى بابىر

AliBapir / عەلى بابىر

www.alibapir.net

بەهەرىزى مەكتەبى ئالى

کورتە باسک لە بارە ی هۆکارە کان و کاریگەرییانە

هەندێک لە زانیان وا لەم رێستەییە حالی بوون کە دەفەرموئ: ﴿ مَا
كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةٌ فِي نَفْسٍ يَعْقُوبَ قَضَاهَا ﴾،
واتە: ئەو قسەییە یەعقوب عليه السلام کە بە گورەکانی، دەئێ: لە یەك دەر وازمە
مەچنە نیو شارو، لە چەند دەر وازمەکی جیا وازمە بچن، ئەو هێچ سوودی
پێ نە دەگەیاندن لە بەرانبەر ویستی خوا و قەدەری خوادا، تەنیا
پێویستیەکی نیو دێ و دەر وونی یەعقوب بوو خستە روو، وا لەو رێستەییە
حالی بوون کە هۆکارەکان هێچ کاریگەرییان نیه !

لە بەرانبەریشدا هەندێکی دیکەش وا حالی بوون، کە کاریگەری
هۆکارەکان کاریگەرییەکی خودی سەر بە خۆیە، بەو واتایە کە پەيوست نین بە
ئیرادە و ویستی رەها و بێ سنووری خۆی بالادەست و تواناوە !

بەلام ئێمە دەئێین: لە راستیدا ئەو دوو رایە یەکیکیان بریتیه لە کورت
هێنان، ئەو دیکەش بریتیه لە تێپەراندن، ئەو میان کە دەئێ: هۆکارەکان هێچ
کاریگەرییان نیه لە بەرانبەر ویستی خوادا، ئەو کورت هێنانە، وەك مەلای
گەرە ی گۆیی لە شیعیکی دا دەئێ :

چونکە سەلبی تەئسیریان لە قودرەتی عەبدی کرد

ئۆمەتی وا زەبەلاح هەمووی بە زیندوویی مرد

کە مەبەستی جەبرییه‌کان بوو کە گوتووین: ھۆکارەکان کاریگەری خود (ذاتی)یان نیە، بۆیە دەڵێ: چونکە سەلبی تەئسیریان لە قودرەتی مرۆف کردو، گوتیان: بەندە تواناو دەسلەتەگە ی کاریگەری خودی نیە، بەلکو ھەر گاتیگ مرۆف شتێگ ئەنجام دەدات، ئیرادە ی خوا بۆی دەکات، دەڵێ: لە ئەنجامی ئەوەدا ئۆمەتی وا زەبەلاح (گەرەو زۆر)، ھەمووی بە زیندووی مردا! قسەگە ی تا ڕاددە یەکی زۆر ڕاستە، ئەو بیرۆکە ی جەبرییه‌کانو، مورچییەکانە کە گوتووین: گەردەو بەشیگ نیە لە ئیمان، ئیمانی ئیبلیس و ئیمانی فریشتان وەگ یەگن! ئیمانیا تەنیا بە زانیو بە ڕاستزانیو دانپیداھێنان زانیو، ئەو کاریگەری خراپی زۆری بوو .

ھەروەگ بە بارەگە ی دیکەش دا: قەدەری و موعتەزەلەش کە زیدەرۆیان کردو لەوەدا کە گوتووین: ھۆکارەکان کاریگەرییەکی زاتیان ھەیە، بە نادیدەگرتنی ویستی خواو تواناو دەسلەتە ی بیستووری خوا، ئەویش بیگومان تیەرانندە.

ھەق ئەوەیە کە ھۆکارەکان چ پەيوەندیان بە مرۆفەو ھەبێ، یان گشتی بن، ھۆکارەکان کاریگەری زاتیان ھەیە، بەلام لە چوارچیوی ویستی تواناو سیفەتە بیستوورو پەھایەکانی خوا ی پەرورەدگاردا، وانیە کە ناکاریگەر بن، مرۆف دەستە پاچە نیە، پەرە مریشکیگ نیە ویستی خوا ی پەرورەدگار بیجووڵیئێ، بێ ئەو ی بۆخۆی ھیچی لە توانادا ھەبێ، بەلام ویستی مرۆف و سیفەتەکانی مرۆف ، ھەروەھا ھۆکارەکان بە گشتی کاریگەرییەکی زاتی ی سەر بەخۆ (مستقل) بەدەر لە ویستی خوا ی پەرورەدگاریشیان نیە، چونکە خوا ﷻ ویستوویەتی ئەو ھۆکارانە کاریگەرییان ھەبێ، ئنجا ھەر گاتیگیش ویستی خوا کەوتە کار، بۆ ئەو ی ھۆکاریگ ئەو کاریگەرییە ی کە ھەییەتی، نەیبێ، پەکی دەخا، وەگ دوایی باسی دەگەین، ئەدی مەبەست لەو تەعبیرە قورئانییە چییە، کە خوا دەفەر موی:

﴿ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ﴾، دوا ی ئەو ی کە یەعقوب

دەڵێ: ﴿ وَقَالَ يَبْنَى لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ وَمَا

أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ﴿٦٧﴾، که خوښی هه روا دهلی: ﴿إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾، دوايي دهفه رموی: ﴿وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسٍ يَعْقُوبَ قَضَاهَا﴾، يانی: گاتی که بهو شیوهیه و لهو شوینه وه که

بابیان فه رمانی پیکردبون، چوونه ژووری شاره که، له شاره که وه ژوور که و تن، که نه وه هیچ سوودی پی نه ده گه یانندن، واته: بهو شیوه چوونه ژوور، یاخود نه وه فه رمانه ی بابیان، هیچ سوودی پی نه ده گه یانندن، له بهرانبه ر ویستی خوادا، به لām نه وه هه ر شتیک بوو یه عقوب له دلی دا بوو، ویستی دهری بیری .

مه به ست لهو ته عبیره نه وه یه که: مروځ ته نیا ده بی پستی به خوا به ستی و، دلی ته نیا به خوا وه په یوه ست بی و، دلنیا بی که به بی ویستی رهای خوا، هیچ شتیک پرونادات، نه گه رنا مه به ست نه وه نیه که هوکاره کان هیچ دادی مروځ نه ده و، هیچ کاری گه ریان نه بی، چونکه ئیمه دهقی قورئانمان ژورن، هه روه ها دهقی سوننه تی پیغه مبه ر ﷺ یش، که هوکاره کان ده بی بگیری نه به رو، ده ست به هوکاره گانه وه بی، به لām ده بی دل به خوا وه په یوه ست بی، هم وهک واقعی ش دياره و، نه وه پیو یستی به به لگه ی نه قلش ناکات، مادام به عه قل و نه زموون و له واقعی دا دياره، بو تمونه:

١- که سیک تینووی بی، ده بی ئاو بخواته وه، بو نه وه تینوویه تی بشکی .

٢- که سیک برسی بی، ده بی خواردن بخوات، بو نه وه برسیه تییه که ی لابی .

٣- نه گه ر سه رمای بوو، ده بی به بهرگو پوښاک خو ی داپوښی، یان به ئاگر خو ی گه رم بکاته وه، ... هتد، نجا هه ر شتیک که عه قلی سه لیم و نه زموون، بیسه لمین و له واقع دا بهرجه ست به بی، پیو یستی مان به به لگه ی نه قلش ناکات بو سه لماندن ی راستی نه و شته، که عه قل به ئاشکرا ده لاله تی له سه ر ده کاتو، به شیوه یه کی به ره ست (محسوس) دياره .

بەلام وێرایی ئەوهش: با تەماشای بکەین :

یەكەم: **خَوَاتَمًا لَهُ بَسْمُ رَهَاتِي (ذِي الْقَرْنَيْنِ) دَا، دَهفەر مَوئ:** ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنْ

ذِي الْقَرْنَيْنِ قُلْ سَأَتْلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا ۚ إِنَّا مَكِّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَءَانِئْنَهُ

مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ۚ فَانْبَعِثْ سَبَبًا ۚ ﴿٨٤﴾ **الکَهف، واتە: دەربارە (ذِي الْقَرْنَيْنِ)،**

پرسیارت لێ دێگەن، بۆ: لەمەو دوا هەوالتان بەسەر دا دھوینمەو:

ئیمە دەستپۆشتوو مان کرد بوو لە زەویداو بۆ ھەر کاریک، ھۆکاریکمان

پێ دابوو (واتە: بۆ ئەنجامدانی ھەر کاریک، ھۆکاریکمان بۆ ڕەخساند بوو)،

﴿فَانْبَعِثْ سَبَبًا﴾، شوینی ھۆکارەگە دێگەوت، بۆ ئەنجامدانی کارەگە .

ئنجای دوا یی باس دەکات و دَهفەر مَوئ: ﴿حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ ۚ

الکَهف، دوا یی دَهفەر مَوئ: ﴿حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ ۚ﴾ **الکَهف، دوا یی**

دَهفەر مَوئ: ﴿حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَيْنِ ۚ﴾ **الکَهف، گەواتە: بە ھۆی**

شوینکەوتنی ھۆکارەگەنەو (ذِي الْقَرْنَيْنِ)، گەیشتۆتە ئەو شوینە ی کە

خۆری لێ ئاوا دەبی، ھەر و ھا ئەو شوینە ی کە خۆری لێ ھەلیدی،

ھەر و ھا گەیشتۆتە نیوان دوو چیا یەگان، کە وەك دوو بەنداو (سد) وا

بوون، ئەو لە سوورەتی (الکَهف) دا .

دووەم: لە سوورەتی (الأنفال) لە ئایەتی (٦٠) دا، **خَوَاتَمًا** فەرمان بە ئیمە ی

مسوئمان دەکات، دَهفەر مَوئ: ﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ

رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ ۚ عَدُوُّ اللَّهِ وَعَدُوُّكُمْ وَءَاخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا

نَعْلَمُونَهُمْ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ ۚ، واتە: ئنجای ھەر چی لە تواناتاندا ھەیە لە ھیز

بۆیان ئامادە بکەن، {واتە: بۆ دوژمن و ناحەزانتان}، ھەر و ھا لە ئەسپی

به ستراره، راگیراوو ئاماده، (بوچی؟) بو ئه وهی دوژمنی خواو دوژمنی خوټانی پی بترسینن .

که واته: لیږه شدا فهرانکراوه به ئاماده گردنی هیږ، که بیگومان هیږیش هوکاره .

سییم : ئنجا له سوورپتی (النساء) له ثایه تی (٥) دا، خوا ﷺ له باسی مال و

ساماندا دهفرموی: ﴿لَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَمًا﴾،
واته: نهو مال و سامانه تان که خوا گیراویه تی به مایه ی راوهستانان،
(واته: ژیانانی پیوه بهنده و راوه ستاوه)، مهیدن به نه فامه کان .

ئنجا ئایا پشت به خوا بهستن و، خوا گردنه وهکیلی خو مان، مانای وایه
ئیمه گوئ نه دینه هوکاره کان؟ نه خیر، وهک له م فرمودیه دا درده که وئ:

{ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَأَرَادَ أَنْ يَتْرَكَ نَاقَتَهُ وَقَالَ: أَأَعْقِلُهَا وَآتُوكُلُ أَوْ أَطْلِقُهَا وَآتُوكُلُ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِعْقِلْهَا وَتُوكُلْ، {
{ أَخْرَجَهُ ابْنُ حِبَانَ بِرَقْم: (٧٣١)، وَالتِّرْمِذِيُّ بِرَقْم: (٢٦١٧)، وَابْنُ مَاجَةَ بِرَقْم: (٤١٦٤)، وَقَالَ شُعَيْبُ الْأَرْنَؤُوط: حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَحَسَنُهُ الْأَلْبَانِيُّ }.

واته: نه نه سی گوری مالیک خوا لی پازی بی، دهئ: پیاویک هاته لای
پیغه مبه ر ﷺ ویستی خوشتره که ی به ره لای بکات له دهئ و، به پیغه مبه ری ﷺ
گوت: ئایا بیبه ستمه وهو پشت به خوا به ستم، یاخود به ره لای بکه م و
پشت به خوا به ستم؟ پیغه مبه ر ﷺ فرموی: بیبه ستمه وهو پشت به خوا
به ستمه .

که واته: به ستمه وه، پیچه وانیه پشت به خوا بهستن نیه، به لکو نه گهر
پشت به خوا به ست، ده بی دلت به خواوه په یوه ست بی، به لام ده بی
ده ست به هوکاره گانه وه بی، پیغه مبه ری خوا ﷺ وایکړدوه، که واته: نه وهی
که هه ندئ له نه هلی ته ریه ت و ته صه ووف به هله تیگه یشتوون و، پیان
وایه که بابای پشت به خوا به ستو، که سیکه که هوکاره کان وئ بکات! نه وه
له راستی دا هر له بنچینه دا له مانای (توکل) حالئ نه بوون، چونکه:

ئەوێ که دەستی بە ھۆکارەکانەوہ نہبی، راست ناکات بلی: دلی بە خواوہ پەیوەستە، لە سۆنگە ی ئەوہوہ ئەو خواپە ی کہ دلت پیوہ ی پەیوەستە، ئەو پیت دەفەر موی: ھۆکارەکان پەچا و بکە، وەک پێشتر گوتمان خوا ی پەر و مردگار دەر بارە ی (ذو القرنین) دەفەر موی: ﴿وَسْأَلُونَكَ عَنْ ذِي الْقَرْنَيْنِ قُلْ سَأَتْلُوا

عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾ إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَءَاتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ فَأَتْبَعَ

سَبَبًا ﴿٨٥﴾﴾ الکھف، واتە: پرسیارت لێدەگەن دەر بارە ی (ذو القرنین) پێیان بلی: ھەوایی ئەوتان بۆ دەخوینمەوہ، ئیمە ئەومان دەستەلاتدار کردبوو لە زەویداو، بۆ ھەموو شتێک ھۆکاریکمان پێدا بوو، ئنجا بە دوا ی ھۆکارەکە دەکەوت ...

گەواتە: پشت بە خوا بەستن لەگەڵ پەنا بۆ ھۆکار بردن دا، نەک ھەر ناگۆک نیە، بەلکو تەواوگەری یەکلین، چونکە ئینسان تەنیا لایەنە مەعنەوییەکە ی نیە، ھەر وەک تەنیا لایەنە جەستەییەگەش نیە، بەلکو بە لایەنە جەستەییەکە ی ھۆکار پەیدا دەکاتو، بە لایەنە مەعنەوییەگەشی، دل پەیوەست دەکات بە خواوہ .

ئنجا ئەگەر ئیمە تەماشای سیر و ژیا نی پێغەمبەر ی خاتم بکەین ﷺ بۆ نموونە: کاتیەک کہ لە مەگکەوہ گۆچ دەکات بۆ مەدینە، ھەرچی ھۆکار و بە زەینی مرؤف دادی، پێغەمبەر ی خوا ﷺ پەچاوی کردوہ :

١- پێشی رەفیق پەیدا دەکا، کہ ئەبو بەگری صیددیقە نیزیکیترین و متمانە پێکراوترین ھاوہلی و دلسۆزترین ھاوہلی .

٢- پاشان وڵاخ دابین دەکات دوو وڵاخ .

٣- ئنجا گەسیک گە دەلیلەو، بە رپیە دەزانئ و شارەزایە (عبدالله ابن أريقط)، گە ھەرچەندە ئەو کاتە موشربک بووہ، بەلام شارەزا بووہ، متمانە پێکراویش بووہ، پێغەمبەر ﷺ نەچووہ مسوڵمانیکی دلسۆزی متمانە پێکراو، بەلام نەشارەزا بکات بە دەلیل، ھەلساوہ کافرکی متمانە پێکراو کہ شارەزایە، ئەو ی کردوہ بە ری پێشاندر .

٤- دوايى چۆنىيەتى خواردن و خۆراكيان چۆن چۆنى بۆ بى ؟ ئامادەكارى بۆ
كردوه .

٥- ئنجا ھەوال و دەنگو باسيان چۆن بۆبى ؟ لە رپى كوپو كچەكانى
ئەبوبەكرى صيدىقەو ھە خوا لىي پازى بى و لە رپى شوانەكەيەو، شوانى
ئەبوبەكرى صيدىق كە ميگە لە مەرپكى پى بوو، ھەموو ئەو
زەمىنە سايانەى كردوون .

٦- ئنجا سى شەوو سى رۆژان لە ئەشكەوتى (ئور) دا ماوتەو، كە كەوتۆتە
خوارووى شارى مەككە، لە ھالىكا كە مەدينە دەبى بەرەو رۆژھەلاتى
باكوورى مەككە برۆي، بەلام پيغەمبەر ﷺ بۆ شوينە ونيى، چۆتە
شوينيك كە ئاراستەكەى پيچەوانەى ئاراستەى ئامانجى سەفەرەكەيەتى،
بۆ ئەو ھەي فيكرى ئەوئ ھەر نەكەن .

٧- ھەروھا بە شەو لە مال دەرچوو .

كەواتە: ھەرچى ھۆكارە پيغەمبەرى خوا ﷺ گرتوويەتە بەر، ھيچ
كەسيش گومانى لەو ھەدا نە كە پيغەمبەرى خوا، گەورەى پشت بە خوا
بەستوان (سيد المتوكلين) بوو .

ھەروھا جەنگەكانى كە كردوونى، ھەرچى ھۆكارە رەچاوى كردوھ :

١ / ھاوولانى باش پەرورەردە كردوھ .

٢ / ھەوللى داوھ نەخشەى جەنگەكە زۆر بە وردىيى داينى .

٣ / ھەوال و زانيارىي باشى لە بارەى دوژمنەو پەيداگردوھ: ژمارەى دوژمن
چەندە؟ ھى كوين؟ چۆن؟ توانايان چەندە؟ ھەموو ئەو ھۆكارانەى كە
پيويستن بۆ بردنەو ھە جەنگەكە، رەچاوى كردوون، بيگومان لە ھەموو
كەسيش زياتر پشتى بە خوا قايم بوو .

نایا کاریگەریی هۆکارەکان کاریگەرییەکی خودییە یان نا؟

ئایا هۆکارەکان کاریگەریی (تأثیر) هەگەیان، شتێکە لە خودی خۆیان دایە، یاخود لەو کاتەدا کە کارەکە ئەنجام دەدرێ، خۆی بەدیھێنەر کاریگەرییان پێدەدا؟ لەو بارەووە سێ راھەن :

رای یەكەم : دەلێن: کاریگەریی هۆکارەکان خودیی نیە، زاتی نیە، جەبریەکان و دەلێن، واتە: نە ئاو تیتویتی دەشکێنێ، نە ئاگر دەسووتێنێ، نە هیچ شتێک هیچ ئەنجامێکی دەبێ، مەگەر خوا لەو کاتەدا شتەکە یی بکات و بۆ بکات، کە ئەووە گورت هێنانە .

رای دووهم : دەلێن: کاریگەریی هۆکارەکان کاریگەرییەکی خودیی و سەر بەخۆیە، بە پەھایی، وەك سروشت و هیچ پەيوەست نیە بە ویستی خۆی پەر وەردگەر وە، هەڵبەتە نالێن: خوا دروستی نەکردوون، بەلام دەلێن: خوا ﷻ کاریگەریی خستۆتە نیو ئەو هۆکارانە وە، هەقی بە سەریانە وە نیە، کە ئەو وەش قسە ی موعتەزێلەکانە و پێچەوانە ی قسە ی جەبریەکانە .

رای سێیم : کە قسە ی راستە، نە تیپەراندنی تێدایە، نە بەزایەدانی تێدایە، قسە ی زۆربە ی هەر زۆری زانیانی ئیسلامە، کە بە ئەھلی (سوننەت و جەماعەت)، ناسراون، دەلێن :

یەك : کاریگەریی هۆکارەکان کاریگەرییەکی خودییە، بەلام خوا ئەو کاریگەرییە لەوێ دا دانائە .

دوو : هەر کاتێک خوا ویستی لە هەر حالێکدا و لە هەر کاتێکدا، ئەو کاریگەرییە یان لێ وەردەگرتە وە.

١- بە بەلگە ی ئەوێ کە ئاگر دەسووتێنێ، بێگومان، بەلام خوا ﷻ هەرچەندە ئیبراھیم خرایە نیو ئاگر، بەلام نەهێشت بسووتی، وەك دەفەرموی : ﴿ قُلْنَا يٰنَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلٰى اِبْرٰهِيْمَ ﴾ ﴿٦٦﴾ الانبياء، واتە:

گوتمان: ئه‌ی ئاگر! سارد به و سه‌لامه‌ت به له‌سه‌ر ئیبراهیم، که‌واته: ئاگر ده‌سووتی‌نی، به‌لام ئه‌گر خوا بیه‌وی نه‌سووتی‌نی، ناسووتی‌نی، ئاگر وه‌ک خو‌ی ده‌سووتی‌نی خ‌وای بال‌آده‌ست ئه‌و کاریگه‌ریه‌ی تی‌دا ناوه، به‌لام هه‌تا ئه‌و کاته، ئه‌و کاریگه‌ریه‌ی ده‌بی، تا‌کو خوا دمه‌یه‌وی، ئه‌گر خوا نه‌یه‌وی، ئه‌و کاریگه‌ریه‌ی لی ده‌ستی‌نی‌ته‌وه، وه‌ک ئاگره‌که‌ی ئیبراهیمی خ‌را بووه نی‌و، کاریگه‌ری سووتاندنی لی ستانده‌وه .

٢- ئاو خه‌لک ده‌خنکی‌نی و نقووم ده‌کات، نغرو ده‌کات، به‌لام ئه‌گر خوا بیه‌وی، ئه‌و کاریگه‌ریه‌ی لی و مرده‌گری‌ته‌وه، وه‌ک دهری‌ای سوور بو موسا عليه السلام و گه‌له سته‌م دیده‌که‌ی و راوه‌دونراوه‌که‌ی له‌لایه‌ن فیرعه‌ون و سوپایه‌که‌یه‌وه، شه‌ق بوو، له جیاتی ئه‌وه‌ی نغرویان بکات، ئاوه‌که بۆیان شه‌ق بوو، ئه‌وان لیی دهر‌باز بوون و فیرعه‌ون و سوپایه‌که‌ی نغرو کردو خنکان .

جیاوازی ئه‌م رایه‌ش له‌گه‌ل ئه‌وه‌ی موعته‌زیله‌کان، هه‌ر ئه‌وه‌یه که رای موعته‌زیله‌کان زیاتر ده‌شوبه‌یته رای فه‌یله‌سووفه‌کانی یۆنانه‌وه، که ئه‌وان گوتوویانه: بوون (وجود) وه‌ک سه‌عاتیک وایه، خوا قورمیشی کردوه و لیی گه‌راوه، ئیدی هه‌قی به‌سه‌ریه‌وه نیه، به‌لام حه‌قیقه‌ت ئه‌وه‌یه که: به‌لی خوا گه‌ردوونی دروست‌کردوه، به‌لام وه‌ک سه‌عاتیک قورمیشی نه‌کردوه و لیی بگه‌رێ، به‌ل‌کو به‌رده‌وام خوا عليه السلام ئاگاداری وردو درشتیه‌تی. ئاگاداری هه‌موو گه‌ردیله‌کان و له گه‌ردیله‌ش بچوو‌کتره، ئنجا له هه‌ر کاتی‌ک و له هه‌ر حالیکدا خ‌وای به‌روم‌ردگار بیه‌وی، ته‌ده‌خ‌خ‌ول ده‌کات و کاریگه‌ری ه‌وکاره‌کان په‌ک ده‌خ‌او را‌ده‌گرێ، وه‌ک نموونه‌مان ه‌ینایه‌وه.

به‌ل‌گه‌مان له‌سه‌ر ئه‌وه چیه ؟

(١) خوا عليه السلام له سووره‌تی (المؤمنون) دا ده‌فه‌رم‌وی: ﴿ وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ

طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴾ (١٧)، واته: به‌دل‌نیایی له سه‌رووی ئیوه‌وه هه‌وت چینه‌مان دروست کردوون، هه‌وت ئاسمان و، ئیمه له دروست‌کراوه‌کان بی ئاگا نین .

٢) ھەروەھا لە سوورمەتی (الرحمن)دا، خوا دەفەر موی: ﴿كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ

٢٩﴾، واتە: ھەموو کاتیەک ئەو (خوا) لە کاردايە، ھەموو کاتیەک خوای پەرورەدگار لە کاردايە، بەو واتایە وەک زانیان تەفسیریان کردووە: یەکیەک بەرز دەکات، یەکیەک نەرم دەکات، یەکیەک ھەزار دەکات یەکیەک، دەوڵەمەند دەکات، یەکیەک ساغ دەکات، یەکیەک نەخۆش دەکات، یەکیەک سەردەخات، یەکیەک ژێر دەخات، یانی: خوا بەردەوام لەگەڵ دروست کراوەکانی خۆیدا خەریکە، سەرافەتیان دەکات و سەرپەرشتیان دەکات و، ئاگای لێیانە، ئەو نە گە دروستی کردبێ و لێیان گەرابێ^(١).

بەئێ سەروشت کارەکانی خۆی دەکات، خوای بەرزو مەزن داو، وای داناوە، بەلام لە چوارچێوەی ویستی پەهای خوای پەرورەدگاردا، وە ھەر کاتیەک خوا بیهوێ یەکیەک لە ھۆکارەکان کاریگەریی نەبێ و پەکی بخات، پەکی دەخات و، خوا لە بەرانەبەر دروستکراوەکانی خۆیدا، دەستە پاچە نیە، واتە: وانیە گە خوا ئەو شتانە دروست کردبێ و وەگەری خستبێ و، دوایی لە دەستی دەرچوو بن! نا ھەر لە ژێر ڕکیزی ئیرادەی بێ سنوورو پەهای خوای تەک و پاک دان.

گەواتە: پوختە قسان ئەوێ گرتەبەری ھۆکارەکان فەرزە، گە ئەوە کاری جەستەییە، بەلام کاری دڵ و دیوی پەنھانی مرووف، بریتیە لە پشت بە خوا بەستن، واتە: دەست بە ھۆکارەکانەو گرتن، لەگەڵ دڵ بە خواوە پەيوەست کردن و، پشت بە خوا بەستن، نەک ھەر پێچەوانە نین، بەلکو تەواوگەری یەگدین، پێغەمبەرانیش (عليهم الصلاة والسلام) گە بیگومان لە ھەموو گەس باشتر خویان ناسیووە، لە ھەموو گەس باشتر لە ئایین و بەرنامەیی خوا، تیگەشتوون، ھەر وایان کردووە: ویستبێان ھەر کاریک بکەن، ھۆکاریان

١) وشە (طبیعة) وەک لە کتێبی یەکەمی مەسووعە (الإسلام كما يَتَجَلَّى في كتاب الله)دا، باسم کردووە: (طبیعة) لەسەر کیشی (فَعِيلَة)یە، بەلام بە مانای (مَطْبُوعَة)یە، چونکە (طبیعة) واتە: (طبع) کراو، گەواتە: (فَعِيلَة)یە، بەلام بە مانای (مَفْعُول)، (مَطْبُوع)، یانی: (طبع) کراو، ئنجا ئایا کێ ئەو سەروشتە سەروشتانداوە؟! بیگومان خوا ﷻ؟ کێ ئەو (طبیعة) جوانەیی ئەو (وجود)ی کردووە؟ بیگومان خوا ﷻ.

بۇ گرتوونە بەر، ھەروھەا خوا ﷺ مەدحى (ذى القرنين)، دەكاتو لە مەقامى مەدحو سەنادا دەفەرموى: ﴿وَأَيُّنَهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا﴾ ٨٤ ﴿فَأَنْبَعَ سَبَبًا﴾ ٨٥ الكهف، بۇ ھەر شتېك، بۇ ھىنانەدى ھەر ئامانجېك، ھۆكارېكمان بۇ رەخساند بوو، بە دواى ھۆكارەكە دەكەوت، كەواتە: ئا ئەو شىۋازى راستى مامەلەكردنە لەگەل دىئاي ھۆكارەكاندا، بەلام دەبى دلىشت بە خواو پەيوەست بىو، پىت وانەبى كە ھۆكارەكان بۇخوئان سەربەخۇ كار دەكەن، دلىئابى كە لە پشت ھۆكارەكانەو، ھۆكارسازىش ھەيە (أسباب) ھەن، بەلام (مُسَبَّبُ الأسباب) یش، ھەيە، كە ئەو كارىگەريە زاتىيەى بە ھۆكارەكان بەخشیومو، ھۆكارەكان لە سنوورى ويستو دەستەلاتى رەھاو بى سنوورى خواى پەروەردگاردا، كار دەكەن .

کورتە باسک لە بارەی چا و زار (العین) هەو

وهك پيشتر ئاماژەمان پێدا كە يەعقوب عليه السلام بە كۆرەكانی دەلی:
﴿ وَقَالَ يَبْنِي لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَأَدْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ ﴾، ئهه
كۆرەكانم! له يهك دەر واز هه مه چنه ژوور شارەكه، بهلكو له چه ند
دەر واز مه كي جيا جياوه بچن .

هەندێك له توێژمەوان وایان لێكداوێتهوه، گوتوو یانە: (خَافَ عَلَيْهِمْ مِنَ
الْعَيْنِ وَالْحَسَدِ)، مەترسیی بە چاوهوه بوون و چاوی نیی بوونی، لێیان
هه بووه، ترسی هه بووه كه به چاوهوه ببن، خهك له چاویان بهری، چاوو
زار کاریگهیری خراپیان له سه ر دابنی .

هه ئه به ته من وام تهفسیر کرد كه په یه وندیی به چاوو زاره وه نه بی، بهلكو
گوتم: - وهك هەندێك له توێژمەوان وایان لێكداوێتهوه - كه يەعقوب عليه السلام
ئامۆژگاریی كۆرەكانی خۆی دهكات، یازده كۆرەكه ی كه ئه وه جاره
بنیامینی شیان كه و ته گه ل، دهلی: رۆلهكانم! كۆرەكانم! له يهك دەر واز هه
مه رۆنه نیو شار، یازده كۆری هه لكه و توو، كۆرانی يەعقوب و نه وه ی
ئیسحاق و نه وه ی ئیبراهیم عليه السلام ده بی ژۆر به شان و شه و كه ت و جوان و رێك و
پێك بوو بن، نه وهك ده سه لاتی ئه وه شار و ولاته گومانی خراپتان پێ به ری و
تۆمه تبارتان بكات، یان لێتان بترسن بلێن: رهنگه ئه وانه بو كوده تایهك
هاتبن و، پیلانیکیان به ده سه وه بی، ئه وه كۆرە به شان و شه و كه تانه .

ژۆر پێده چێ مه به ستی ئه وه بووبی، كه ده سه لاتی ئه وێ گومانی خراپیان
پێ نه بات و تۆمه تباریان نهكات، كه بو مه به ستێکی خراپ چوون، به لام له
پال ئه وه دا، ئه وه ش ده گرێته وه - هه رچه نده من بو ئیره به دووری ده زانم - كه

ترسی ئەوهشی بوو بـ: بە چاوهوه بین، چاوینی بین، چاوو زار لییان بدات، بۆیه من لیردا ئەو گورتە باسە دەگەم، گە ئایا مەسەلە (چاوو زار) گە لە هەندێ شوێنان وا دەلێن، بەلام لە هەندێک شوێن دەلێن: چاوینی بووه، چاو لییداوه، لە هەندێ شوێن دەلێن: بە چاوهوه بوو، یان چاوی پیس کاری لیکرد .

لە دوو برگی سەرەکی دا، باسی ئەو بابەتە دەگەم :

برگی یەگەم : چەند بەلگەیەك لەسەر راستیی چاو لیدان، بە چاوهوه بوون، چاوینی بوون، چاوو زار کاری خراپ تیکردن :

بەلگەی یەگەم: ئایەتی ژمارە (٥١)ه، لە سوورەتی (القلم)، گە خوا

دەفەرموی: ﴿وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَرِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ

إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿٥١﴾، واتە: نزیكە ئەوانە ی بـپـروان، بە چاوهکانیان تۆ

بخلیسکین، کاتیک گە گوێیان لە قورئان (الذکر)، دەبـو دەلـێن: ئەو (موحه‌مه‌د) شـیـتە.

(ابن کثیر) ئاوی تەفسیر دەگات، دەلـ: (أَي: لَيُعِينُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ، بِمَعْنَى: يَحْسَدُونَكَ لِبُغْضِهِمْ إِيَّاكَ، لَوْلَا وَقَايَةُ اللَّهِ لَكَ، وَحِمَايَتُهُ إِيَّاكَ مِنْهُمْ. وَفِي هَذِهِ الْآيَةِ دَلِيلٌ عَلَى أَنَّ الْعَيْنَ إِصَابَتُهَا وَتَأْثِيرُهَا حَقٌّ، بِأَمْرِ اللَّهِ، عَزَّوَجَلَّ، كَمَا وَرَدَتْ بِذَلِكَ الْأَحَادِيثُ الْمَرْوِيَّةُ مِنْ طَرُقٍ مُتَعَدِّدَةٍ كَثِيرَةٍ) (١)، واتە: گە

دەفەرموی: ﴿وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَرِهِمْ﴾، واتە: چاوت لی‌دەدەن،

چاوینییت دەگەن بە چاوه‌کانیان، یانی: حەسوودیی پـی دەبەن، چونکە رقیان لە تۆ هەڵدەست، ئەگەر خوا تۆ نەپاریزی و چەپالەت نەدا لەوان (ئەوان بەهۆی کاریگەری چاویان تۆ دخلیسکین و، زیانت پـی دەگەیه‌نن)،

(١) المصباح المنير في تهذيب تفسير ابن كثير، ص ١٤٣٤.

لەم ئایەتەدا بەلگە ھەیە لەسەر ئەوە کە چاوە ھەقە، (چاوە لێدان، بە چاوەوە بوون، چاوە زار لێدان راستە) و، کاریگەرێیەکی راستە بە فەرمانی خوا بە دەستی مەزن، ھەروەک لەو بارەوە فەرموودە زۆر، ئە زۆر پێوە ھاتوون .

بەلگەی دووھەم : چەند فەرموودەیەک، کە من سەرچەم نو (٩) فەرموودە

ئاماژە پێ دەکەم، بۆ ئەوەی باش تیشک بخێتە سەر ئەم مەسەلەیە:

فەرموودە یەکەم : { لَا رُقِيَّةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حُمَةٍ } { أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بَرَقْم :

(٢٤٤٨)، و ابن ماجه بَرَقْم : (٣٥١٣)، وابن حبان بَرَقْم : (٦٤٣٠)، وَأَخْرَجَهُ أَيْضاً

مُسْلِمُ بَرَقْم : (٢٢٠) مَوْقُوفاً عَنْ بُرَيْدَةَ بْنِ حُصَيْبٍ الْأَسْلَمِيِّ .

واتە: پێغەمبەری خوا فەرموویەتی : نزا کردن نیە، مەگەر بۆ

چارەسەر لە کاریگەریی چاوە، بۆ پێوەدان (پێوەدانی دوویشک) .

چونکە: (الْحُمَةُ: الْعُقْرُبُ)، دوو پشک، یانی دوعا تەنیا بۆ ئەو دووانە

زۆر کاریگەریی ھەیە، یەکەم: بۆ چاوە، کە گەسیک چاوی خراپ لێی

بدات و بە چاویەو بەکات، دووھەم: گەسیک کە دوو پشک پێوەی بدا.

فەرموودە دووھەم : { عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ:

(الْعَيْنُ حَقٌّ وَلَوْ كَانَ شَيْءٌ سَابِقَ الْقَدَرِ، سَبَقَتْهُ الْعَيْنُ، وَإِذَا اسْتُغْسِلْتُمْ

فَاغْسِلُوا) } { أَخْرَجَهُ مُسْلِمُ بَرَقْم : (٢١٨٨)، وابن حبان بَرَقْم : (٦١٠٧)،

وَأَخْرَجَهُ أَيْضاً: الترمذي بَرَقْم : (٢٠٦٢) وَالنَّسَائِيُّ فِي (الكبرى) بَرَقْم :

(٧٦٢٠)، وَالِدَيْلَمِيُّ بَرَقْم : (٤٢١٦) .

واتە: عەبدوللای گوری عەباس خوا لە خۆی و بابی پازی بێ دەلی:

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموی: چاوە ھەقە، (واتە: کاریگەریی چاوە ھەقە) و،

ئەگەر شتێک پێش قەدەر گەوتبایەو، چاوە (کاریگەریی خراپی چاوە)

پێشی دەگەوتەو، ئەگەر داواتان لێکرا خۆتان بشۆن، خۆتان بشۆن .

(دواوی زیاتر پووینی دەگەینەو، کە مەبەست لەو خۆ شۆردنە جیە ؟).

فهرموودهی سییه: { عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُعَوِّذُ الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ: (أَعِيذُكُمَا بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ، مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ، وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَّةٍ)، ثُمَّ يَقُولُ: (كَانَ أَبُوكُمْ يُعَوِّذُ بِهِمَا إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ) } { أَخْرَجَهُ بَرْقَم: (۳۱۹۱)، وَابْنُ حِبَّانَ بَرْقَم: (۱۰۱۳)، وَأَبُو دَاوُدَ بَرْقَم: (۴۷۳۹) وَاللَّفْظُ لَهُ }.

واته: عهبدوللای گوری عهعباس خوا له خوئی و بابی پازی بی دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ دوعای پاراستنی بهسهر چهسهن و حوسین دا دهخویند، دمیغه رموو: ئیوه دمپاریزم، ئیوه چهپال له ددهم، به وشه تهواوهگانی خوا، (واته: به ناوهگانی خوا)، له ههر شهیتانیک و له ههر زیندهوهریک و، له ههر چاویکی پیسی که کاریگه ری خرابی هه بی، نجا دمیغه رموو: بهم شیوهیه ئیبراهیم ﷺ: ئیسهاق و ئیسماعیلی گوری چهپال له ددها و دوعای بهسهر دا دهخویندن، بو پاراستنیان .

فهرموودهی چوارهم: { عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ بْنِ حُنَيْفٍ، قَالَ: مَرَّ عَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ بِسَهْلٍ بْنِ حُنَيْفٍ وَهُوَ يَغْتَسِلُ، فَقَالَ: لَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ، وَلَا جِلْدَ مُخْبَأَةٍ، فَمَا لَيْتَ أَنْ لَيْطَ بِهِ، فَأَتَيْ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ، فَقِيلَ لَهُ: أَدْرَكَ سَهْلًا صَرِيحًا، قَالَ: مَنْ تَتَّهِمُونَ بِهِ؟ قَالُوا: عَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ، قَالَ: عَلَامَ يَقْتُلُ أَحَدَكُمْ أَخَاهُ! إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مِنْ أَخِيهِ مَا يُعْجِبُهُ، فَلْيَدْعُ لَهُ بِالْبَرَكَةِ، ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ، فَأَمَرَ عَامِرًا أَنْ يَتَوَضَّأَ فَيَغْسِلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ إِلَى الْمَرْفَقَيْنِ وَرُكْبَتَيْهِ وَدَاخِلَةَ إِزَارِهِ، وَأَمَرَهُ أَنْ يَصُبَّ عَلَيْهِ } { أَخْرَجَهُ ابْنُ مَاجَةَ بَرْقَم: (۳۵۰۹)، قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ: صَحِيحٌ }.

واته: له ئه بی ئومامه که ناوی سههلی گوری حونه یفه دهلی: عامیری گوری ره بیعه به لای سههلی گوری حونه یفا تیپه ری، که سههلی گوری حونه یف لهو گاته دا خوئی دهشورد (دیاره له دهشتیک، له شوینیک خوئی شور دوه، جهسته ی دیار بووه) عامیری گوری ره بیعه، گوتی: ئه مرپو تا ئیستا به دهنی واسپی و جوانم نه دیوه، ته نانه ت پیستی کچی پشت په ردهش، ئاوا سپی و جوان نیه، (واته: زور پیی موعجه ب بووه،

کە جەستەیهکی سێو جوانی هەیه، ئیدی زۆری نەبرد، یەگسەر کەوتە
عەرزی، (واتە: سەھلی کۆری حونەیف کەوت)، بردیان بۆ لای پێغەمبەری
خوای ﷺ و پێیان گوت: فریای سەھل بکەو، ئەو کەوتو (وہک دەلێن:
سەر و ملی شکاو، ئاگای لە خۆی نیە)، فەرمووی: کێ تۆمەتبار دەکەن؟
گومانتان لە گێیە؟ گوتیان: عامیری کۆری ڕەبیعە، ئەو بە لایدا
رۆیشتوو ئەو قسەییە کردو.

فەرمووی: بۆچی یەگێک لە ئێو براپەگەیی خۆی دەکوژی؟ ئەگەر
یەگێک لە ئێو لە براپەگەیی خۆی شتیکی بینی، کە سەرسامی کرد،
(ئەگەر سێپەتی جەستەیی بوو، ئەگەر بەھیزی جەستەیی بوو، ئەگەر
جوانیی دەموچاوی بوو، ئەگەر مال و سامانی بوو، ھەر شتیکی لێ بینی،
کە پێی سەرسام بوو) با دوغای بۆ بکات خوا پیت و پێزی بۆ تێبخات،
(ئەو کاتە ئەو پێ سەرسامبوونە کارپەگەری خراپی بۆ نابێ)، دوایی
داوای کرد، ئاوێکی بۆ بێن، فەرمانی کرد بە عامیری کۆری ڕەبیعە کە
دەستتوێژ بگرێ، دەموچاوی بشو، ھەردوو دەستەکانی تاکو
ئەنیشکەکانی، پێپەکانیشی تاکو ئەژنۆپەکانی، لە پشتێن بەرەو ژێری
ئاو بە خۆی دا بکات، (ئنجای ئەو ئاو چۆراوەتەو نیو تەشتیک) و
فەرمانی پێکرد کە ئەو ئاو بە سەھلی کۆری حونەیف دا بکات، دەلێ:
یەگسەر سەھلی کۆری حونەیف ھەڵسایەو.

وشە (لُيْطُ)، دەلێ: (لَبَطَ: فَلَانَا يَلْبِطُ لَبَطًا: صَرَغَهُ)، واتە: خستی،
کەوت، (لُيْطُ بِفُلَانٍ: سَقَطَ عَلَى الْأَرْضِ مِنْ قِيَامٍ فَهُوَ مَلْبُوطٌ بِهِ)، دەلێ:
(لُيْطُ بِهِ)، خراپە سەر زەوی، یانی: کەسێک چۆن تیریکی لێ دەدرێ، جا
کوردەواری خۆمان دەلێن (تیری چاوو زار لێ داو)، چۆن کەسێک کە
فیشەکی، تیریکی لێ بدرێ، یەگسەر دەکەوێ، ئەو ھەش ئەزموون کراو
ھەبوو، گابرا چاوی پیسی ئاراستە شتیکی کردو، یەگسەر خستووێتی.

فەرموودە پێنجەم: { عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
يَعُودُ مِنْ عَيْنِ الْجَانِّ، ثُمَّ أَعْيُنَ الْإِنْسِ، فَلَمَّا تَرَكْتَ الْمُعُودَتَانِ، أَخَذَهُمَا

وَتَرَكَ مَا سَوَى ذَلِكَ { أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ بِرَقْم: (٢٠٥٨)، وَالنَّسَائِيُّ بِرَقْم: (٥٤٩٤)، وَابْنُ مَاجَةَ بِرَقْم: (٣٥١١) قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ: صَحِيحٌ }.

واتە: ئەبو سەعیدی خەدری خوا لێی رازی بێ، دەلی: پێغەمبەری خوا ﷺ پەنای بە خوا دەگەرت، دوعای دەکرد بۆ ئەوەی کە چاوی جەندەکان کاریگەریی خراپی بۆ سەری نەبێ، هەروەها چاوی مەزقەکانیش، بەلام دواي ئەوەی (مەوۆتەن) هاتنە خوار، واتە: سووڕەتی: ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ و ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾، ئەو دووانە ی بەگاریهێنانو، دوعایەکانی دیکە ی واز لێهێنان. (چونکە: ئەو دووانە کەلێنی ئەو دوعایانەش دەگرن) .

فەرموودە ی شەشەم: { عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ جَبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ، فَقَالَ: اشْتَكَيْتَ يَا مُحَمَّدُ! قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ، مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ، مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ وَعَيْنٍ يَشْفِيكَ، بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ } { أَخْرَجَهُ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ بِرَقْم: (٢٣٥٧٦)، وَأَحْمَدُ بِرَقْم: (١١٥٧٤)، وَمُسْلِمٌ بِرَقْم: (٢١٨٦)، وَالتِّرْمِذِيُّ بِرَقْم: (٩٧٢)، وَقَالَ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَابْنُ مَاجَةَ بِرَقْم: (٣٥٢٣) }.

واتە: ئەبو سەعیدی خەدری خوا لێی رازی بێ، دەلی: جەبریل هاتە لای پێغەمبەر ﷺ گوتی: ئەو موخەمەد! نەخۆشی (تووشی حال تیکچونی، بووی)؟ پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: بەلێ، ئەویش ئەو دوعایە ی بۆ خۆتە: بە ناوی خوا دوعات بۆ دەکەم، لە هەر شتێک کە ئازارت دەداو، لە خراپە ی هەر نەفسێک و، هەر چاویک کە رقی لە تۆ هەڵدەستێ، خوا تۆ چاک بکاتەو، بە ناوی خوا بۆت دەپارێمەو و داوی چارەسەرت بۆ دەکەم .

فەرموودە ی هەوتەم: { عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: (إِنَّ الْعَيْنَ حَقٌّ) { أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْم: (٨٢٢٨)، وَابْنُ خَارِيٍّ بِرَقْم: (٥٤٠٨) وَكَمُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ (الْعَيْنُ حَقٌّ، وَلَوْ كَانَ شَيْءٌ سَابِقَ الْقَدَرِ، لَسَبَقَتْهُ الْعَيْنُ، وَإِذَا اسْتُغْسِلْتُمْ فَأَغْسِلُوا) }.

واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی رازی بێ، دەلی: پێغەمبەری خوا
فەرموویەتی: بێگومان چاو هەقە. (چاو لێدان، کاریگەری خراپی
هەیه و چاو هەقەو، شتیکی چەسپاوه).

فەرموودی هەشتەم: {عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ قُلْتُ:
أَيُّ رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ بَنِي جَعْفَرٍ تُصِيبُهُمُ الْعَيْنُ، أَفَأَسْتَرْقِي لَهُمْ؟ قَالَ: (نَعَمْ،
وَلَوْ كَانَ شَيْءٌ يَسْبِقُ الْقَدَرَ لَسَبَقْتُهُ الْعَيْنُ)} {أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بَرَقَم:
(٢٧٥١٠)، وَالتِّرْمِذِيُّ بَرَقَم: (٢٠٥٩)، وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَالتَّبْرَانِيُّ بَرَقَم:
(٣٧٩)، وَالْبَيْهَقِيُّ بَرَقَم: (١٩٣٧١).}

واتە: ئەسمائی گچی عومەیس خوا لێیان رازی بێ، دەلی: گۆتم: ئەو
پێغەمبەری خوا ﷺ! منداڵەکانی جەعفەر، چاو کاریان تێدەگات،
(دیاره جوان و بەرچاو بوون) بە چاوهوه دەبن چاوینی دەبن، ئایا
دوعایان بۆ بکەم، (واتە: دوعایەکیان بۆ بکەم لە چاو پارێزراو بن)^(١)،
پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: بەلێ، (واتە: دوعایان بۆ بکە، دوعای
پاراستن لە چاو)، چونکە ئەگەر شتێک پێش قەدەری خوا کەوتبایەوه،
چاو پێشی دەکەوتەوه، یانی: کاریگەرییەگەهی هێندە خێرایە .

بەلێ: نەفەرێک لەو سەری دنیا بێ، یەکیکی دیکە لێرە بێ و بۆی
باس بکەن، مەرج نیە بیبینی، وەک دواوی باسی دەکەین، بەلکو لە زەینی
خۆیدا، لە خەیاڵی خۆیدا، وێنای بکات، نەفسی خۆی ئاراستە بکات،
لەوێ لەو کاتەدا کە ئەو لە نەفسی خۆیدا ئامادەیی دەکات، دەگونجی
کاریگەری خراپی تێبکات، واتە: کاریگەری چاو، پەنگە لە تیشکیش خێراتر
بێ، بۆیە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ئەگەر هەر شتێک پێش قەدەر
کەوتبایەوه، ئەوه چاو پێشی دەکەوتەوه، واتە: کاریگەری چاو، هەلبەتە

(١) (استرقی رُقِيَةً)، واتە: داوای دوعای کرد، زانیان بە گشتی دەلێن: دروستە دوعا بە زارەکی
بخوێندرێ، ئەوه هیچ نیشکالی تێدا نیە، بەلام ئایا دروستە بشنوسری؟ لەوبارە راجیایی
هەیه، هەندیکیان رایان وایە، کە بەلێ دروستە بشنوسری، بەلام زۆربەیان دەلێن: دەبێ تەنیا
بەسەریدا بخوێنری .

کاریگه‌ریی چاویش همر به‌شیکه له قه‌ده‌ری خوا، چونکه هیچ شتیک له قه‌ده‌رو له چوار چپوهی ویستی خوی په‌روه‌دگار ناچیتته ده‌ری.

فه‌رمووده‌ی نو‌یه‌مو کو‌تایی : { عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَهَا أَنْ تَسْتَرْقِيَ مِنَ الْعَيْنِ } { أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْم: (٢٧٥١٠)، وَمُسْلِمٌ: (٥٨٤٩)، وَابْنُ حِبَّانَ بِرَقْم: (٦١٠٣) }.

واته: دایکمان عائیشه خوا لیی رازی بی، ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمانی پیکردوه که داوای دوعا بکات بو چاو .

واته: نه‌گهر چاوی پیس لییداو کاریگه‌ریی خراپی له‌سه‌ری بوو، دوعا بکات، داوای دوعا بکات بو نه‌وه‌ی چاک بی، یاخود بو خوی دوعا بکات بو نه‌وه‌ی چاک بی، ده‌شگونجی مه‌به‌ست نه‌وه‌ی بی: بو نه‌وه‌ی چاوی پیس کاریگه‌ریی له‌سه‌ری نه‌بی و به چاوه‌وه نه‌بی، چاوی نیی نه‌بی چاوو زار کاریگه‌ریی خراپی له‌سه‌ری نه‌بی، دوعای پاراستن بکات، واته: نه‌وه‌ی دوعایه هم ده‌گونجی دوی کاریگه‌ریی چاوه‌که بی، هم ده‌شگونجی پیس نه‌وه‌ی بی، وه‌ک قه‌لغانیک و سوپه‌ریک له‌سه‌ر سه‌ری خوی راییگری. نه‌مه‌ش به‌لگه‌ی دووم له‌سه‌ر راستییو کاریگه‌ریی چاو .

به‌لگه‌ی سییه‌م: که بریتیه له قسه‌ی زانیان له‌سه‌ر کاریگه‌ریی چاو، یان چاوو زار، ئیمه قسه‌ی دوو له زانیان بو نمونه دینینه‌وه :

یه‌که‌میان : (الشوکانی) له ته‌فسیره‌که‌ی خوی دا^(١) ده‌لی: (وَقَدْ أَنْكَرَ بَعْضُ الْمُعْتَرِلَةِ كَأَبِي هَاشِمٍ وَالْبَلْخِي أَنَّ لِلْعَيْنِ تَأْثِيرًا، وَبِالْجُمْلَةِ: فَقَوْلُ هَؤُلَاءِ مَدْفُوعٌ بِالْأَدْلَةِ الْمُتَكَثِّرَةِ وَاجْتِمَاعِ مَنْ يُعْتَدُّ بِهِ، مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ سَلَفًا وَخَلَفًا، وَبِمَا هُوَ مُشَاهِدٌ فِي الْوُجُودِ، فَكَمْ مِنْ شَخْصٍ مِنْ هَذَا النَّوعِ الْإِنْسَانِي وَغَيْرِهِ مِنْ أَنْوَاعِ الْحَيَوَانِ، هَلَكَ بِهَذَا السَّبَبِ) .

دوای ئەوەی باسی کاریگەری چاو دەکات، لەوبارەوه ئاماژە بە هەندێ فەرمووده دەکات، دەئێ: هەندێک لە موعتەزێلەکان، وەک ئەبو هاشم و بەلّخی، نکوولییان لەوە کردووە، کە چاو کاریگەری خراپی هەبێ، دوای دەئێ: بە گورتیی: قسە ی ئەوانە پەتکراوێه، بە بەلگە ی زۆرو بە یەگدەنگی هەموو ئەوانە ی لە زانیانی پێشین و پاشین کە لە ئۆممەتی ئیسلام، ئیعتیار بە قسەیان دەکری و بایەخیان پێ دەدری .

بەوێش کە دەبیتری لە دنیای واقعیەدا، {واتە: ئەگەر زانیانیشت، و ئەلێن و بەلگەش لەوبارەوه نەبێ، بەلگە ی نەقلێ}، ئەوەندە بەسە کە لە دنیای واقعیەدا ئەوە دەبیتری، چەندان کەسی و هەبوون لەم جوۆی مرقف، هەروەها لە جوۆی ژياندارانی دیکە، کە بەهۆی چاو لێدانەوه، {بەهۆی بە چاووه بوونەوه} لە بەین چوووە .

دووهمیان: (ابن القيم) کە ئەو وردترو پرووتتر باس دەکات لە کتیی (زاد المعاد في هدي خير العباد)، لە ژێر ناوونیشانی: (البحث من هديه في علاج العين)، باسیک دەربارە ی پێبازی پێغەمبەر ﷺ بو چارەسەری چاو، واتە: بو چارەسەری چاو لێدان و بە چاووه بوون .

(جمال الدين القاسمي) لە تەفسیرەکە ی خویدا^(١)، چەند قسە یەکی زۆر جوان لە (ابن القيم)هوه، لە کتیی : (زاد المعاد)هوه، نەقل دەکات، دەئێ : {فأبطلت طائفة ممن قل نصيبهم من السمع والعقل، أمر العين، وقالوا: إنما ذلك أوهام لا حقيقة لها، وهؤلاء من أجهل الناس بالسمع والعقل، ومن أغلظهم حجاباً، وأكثرهم طبعاً، وأبعدهم عن معرفة الأرواح والنفوس، وصفاتها وأفعالها وتأثيراتها، ولا يمكن لعاقل إنكار تأثير الأرواح في الأجسام، فإنه أمر مُشاهدٌ محسوسٌ، وأنت ترى الوجه كيف يحمرُّ حمرةً شديدةً، إذا نظر إليه من يحتشمه ويستحي منه، ويصفرُّ صفرةً شديدةً، عند نظر من يخافه إليه، ولشدة ارتباطها بالعين، يُنسب الفعل إليها، وليست

(١) محاسن التأويل: ج ٦، ص (٢٥٣، ٢٥٤، ٢٥٥).

هي الفاعلة، والتأثير غيرُ موقوف على الاتصالات الجسمية، كما يظنُّه مَنْ قَلَّ علمُه ومعرفته بالطبيعة والشرعية، بل التأثير يكون تارةً بالاتِّصال، وتارةً بالمقابلة، وتارةً بالرؤية، وتارةً بالوهم والتخيُّل، ونفسُ العائن لا يَتوقَّفُ تأثيرها على الرؤية، بل قد يكون أعمى، فيُوصف له الشيء، فتؤثِّرُ

نفسه فيه، وإن لم يره، وقد قال تعالى لنبيه: ﴿وَأِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ

بِأَبْصَرِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ۝٥١﴾ القلم، وقال: ﴿قُلْ أَعُوذُ

بِرَبِّ الْفَلَقِ ۝١﴾، فكلُّ عائنٍ حاسد، وليس كلُّ حاسدٍ عائنًا، فلما

كان الحاسد أعمَّ من العائن، كانت الإستعاذة منه، استعاذةً من العائنِ}.

واته: كۆمه ئێك له وانهی كه پشكو بهشیان گهم بووه، ههم لهو زانیارییهی كه له ڕۆی بیستنهوه وهردهگیرێ، (واته: زانیاری نهقل و وهچی)، ههم لهو زانیارییهی كه له ڕۆی عهقل و ئهزمونهوه پهیدا دهبی، نكووڵییان كردوه له کاریگهیری چاو و گوتهوویانه: ئهوه ههر ههندی و ههمو خهیاڵه و هی راستیی و نیوهڕۆگیکی نیه، ئنجا ئهوانه له نهزانترینی خهڵکین، ههم بهو زانیارییانهی له ڕۆی بیستنهوه وهردهگیرێن، ههم بهو زانیارییانهی به عهقل وهردهگیرێن، ئهوانه له ههموویان زیاتر پهردیهکی ئهستووریان له بهر چاوه له ههموویان سروشتیان زبهرتیه، (واته: سروشتیان و نیه كه زانیاری وهربگری و ڕوون بی) له ههمووشیان دوورترن له شارمزیی به ڕووحهكان و نهفسهكان و سیفهتیان و كردهوهیان و کاریگهیریان، ههر وهها هیچ كهسیکی ژیر ناتوانی کاریگهیری ڕووحهكان له جهستهكاندا، نكووڵی لیبكات، چونكه شتیکی بینراو و ههست پێكراوه، تۆ مرۆف دهبنی: ئهگهر كهسیك كه شهرمی لیدهكات، تهماشای بكات، ڕهنگی سوور ههڵدهگهڕێ، ئهگهر كهسیك تهماشای بكات، كه لیی دهرسی: ڕهنگی ڕهنگی زهر دهبی، { ڕهنگی سوور دهبیتهوه له كاتی شهرم كردندا، له كاتی ترساندا، ڕهنگی زهر ههڵدهگهڕێ، ئاشكراشه: ڕووحهكهیه كه شهرم دهكات یان دهرسی بهلام کاریگهیرییهكه لهسه ڕووی دهردهكهوی } ئنجا له بهر ئهوهی ئهو کاریگهیرییهی ڕووح زۆر پهیوهندیی به چاوهوه ههیه،

بۆيە پالدىراۋەتە لاي چاۋ، ئەگەرنا چاۋەكە نىيە كە كاريگەر يىيەكەي دەبى ﴿لە كاتىكدا كە زيان بە شتېك دەگات، كە دەلئىن: بە چاۋەۋە بوۋ، چاۋىنىي بوۋ چاۋو زار لىيدا، بەلكو كاريگەر يىيەكە ھى پوۋو، قسەكەشى زۇر راستە، زانايانى پىشى، ھەلبەتە ھى ئىستا بۆيان دەرگەۋتو: وانىيە، بەلام ھى پىشى گوتوۋيانە: ماددەيەك لە چاۋەۋە دەچى لەو شتەي بەرانبەر دەدا، ھەندىكى دىكە گوتوۋيانە: نەخىر رىسمىك لەۋەۋە دى بۆ نىۋ چاۋ، ئىنجا ئەۋىش لە ۋەھمى خۇي دا ۋىنەي دەگات، بەلام بە ھەقىقەت كاريگەر يىيەكە ھى پوۋو، بەلام لە رپى چاۋەۋە كە دەيىنىۋ سەرسام بوۋنەكە ۋە ئىعجابەكە دەر دەبىپى ﴿، ئىنجا كاريگەر يىيەكە پەكى نەكەۋتو ھەسەر ئەۋە كە جەستەگان، بە يەكلى بىكەۋن ۋە ماددە بە ماددە بىكەۋى، ۋەك ھەندىك لەۋانەي كە زانايارىيان كەمە، سەبارەت بە سىروشت ۋە شەرىعەت ۋە دەلئىن، بەلكو كاريگەر يىيەكە جارى ۋە ھەيە بە ھۇي پىكەۋە پەيۋەست بوۋنىك دەبىۋ، جارى ۋەيە بە ھۇي پوۋبەرۋو بوۋنەۋەۋە دەبىۋ، جارى ۋەيە بە ھۇي ھىنانە نىۋ ۋەھم ۋە خەيالىۋە دەبىۋ، نەفسى باباي چاۋ لىدەرىش كاريگەر يىيەكەي لەسەر بىنن پەكى نەكەۋتو، بەلكو جارى ۋەيە بابايەكى كوپر شتېكى بۆ ۋەسەف دەكرى، يەكسەر نەفسى كاريگەر يىيە خراپى لەسەر دادەنى، با نەشىبىنى، ريان جارى ۋەيە چاۋىشى ھەيە، بەلام شتېكى بۆ ۋەسەف دەكەن كە لەۋى نىيە، دەلئىن: فلان كەس گايەكى ۋەيە ھەيە، يان فلان كەس مالىكى ۋەيە ھەيە، فلان كەس كوپرىكى ۋەيە ھەيە، ئەۋىش دەيىنىتە نىۋ ۋەھم ۋە خەيالى خۇي ۋە دىتوانى كاريگەر يىيە خراپى لەسەر دابنى ﴿، بۆيەش

خوای بەرز بە پىغەمبەرى خۇي ﷺ فەرموۋە: ﴿وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا

لِيَرْفِقُونَكَ بِأَبْصَرِهِمْ... ﴿٥١﴾ القلم، واتە: ئەۋانەي بىپروان خەرىكە بە چاۋيان

تۆ بىخلىسكىنن ... ھەرۋەھا بۆيە خوا پىيى فەرموۋە: ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ

الْفَلَقِ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾ وَمِنْ شَرِّ

النَّفَّاثِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾﴾ الفلق.

واتە: بۆ: پەنا دەبەم بە پەرورەدگاری لێک حیاکەرەوهی بوون و نەبوون، (یان تاریکی و ڕووناکی) لە خراپەیی هەر شتێک کە دروستی کردووە، لە خراپەیی شەوی تاریک کە دادیو، لە خراپەیی ئەو ئافرەتە جادووگەرەنەوی کە فوو لە گریپەکان دەکەن، لە خراپەیی بابای حەسوود کە ئیش بە حەسەدەکەیی دەگات. {حەسوودییهکەیی دەخاتە بواری جیبەجێکردنەوه} هەموو چاوی لێدەرێک، هەموو چاوی پیسیک (عائن)، {واتە: ئەو کەسەیی کە بە چاوی کارێگەرایی خراپ لەسەر بەرانبەر دادەنێ} حەسوود (حاسد)یشە، بەلام هەموو حەسوودی بەر (حاسد)ێک، مەرج نیە چاوی پیس بێ، ئنجا لەبەر ئەوهی حەسوودی، گشتییترە لە چاوی پیس بوون، بۆیە پەنا بردن بە خوا، لە خراپەیی حەسوودی، شەرو خراپەیی چاویش دەگرێتە نێو خۆی .

بەرگەیی دووهم: حوکمی بابای چاوی پیس چییە ؟

دیسان قسەیهکی (ابن القيم)، دینین هەر لە (زاد المعاد) هەگەیی خۆی دا، کە (القاسمی) ^(١) لێی دەخوایێتەوه، دەلێ: (وَقَدْ قَالَ أَصْحَابُنَا وَغَيْرُهُمْ مِنَ الْفُقَهَاءِ: إِنَّ مَنْ عُرِفَ بِذَلِكَ، حَيْسَهُ الْإِمَامُ وَأَجْرَى لَهُ مَا يُنْفَقُ عَلَيْهِ إِلَى الْمَوْتِ، وَهَذَا هُوَ الصَّوَابُ قَطْعًا).

دەلێ: هاوێلانێ ئێمە و غەیری ئێوانیش لە شەرعزانان، {هاوێلانێ ئێمە، واتە: حەنبەلییهکان، چونکە هەم (ابن تیمیة)، هەم (ابن القيم) حەنبەلیی مەزھەب بوون، واتە: شوێنکەوتووێ قوتابخانەیی ئەحمەدی کۆری حەنبەل بوون، خوا لە هەموویان پازی بێ و لێیان خۆش بێ}، گوتووێانە: هەر کەسێک بەوه بناسرێ کە بە چاوی کارێگەرایی خراپ لەسەر خەڵک دادەنێ، یان لەسەر شتەکان دادەنێ و بە چاویانەوه دەگات، دەبێ حوکمێران، بیخاتە بەندیخانەوه و نەفەقەیهکی بۆ بپێتەوه، بژێویکی بۆ دیاری بکات و نەیهتە دەری، بۆ ئەوهی خەڵک بەهۆیهوه تووشی زیان نەبن، تاگو مەرگی دەگات، هەرئێهوش قسەیی راستە بە دڵنیاپییهوه .

هەلبەتە کەسێک کە ئەزموون گراوبی وایە، دەلێن: هی وا هەیه کە چاوی لە مەروفا، پەنگە هەر بێشیکوژی، کاریگەرییەکی هێندە بەهێزە، یاخود تووشی نەخۆشییەکی خراپ، یان تووشی بەلایەکی زۆر خراپی دەکات، کە ئەو لە نێو هەموو مێللەتاندا شتیکی باوە و شتیکی بە ئاشکرا زانراوە .

(الشوکانی) لە (الفتح القدیر) هەکی، خوێ دا^(١)، دەلێ: {وَقَدْ اختلفَ الْعُلَمَاءُ فِيمَنْ عُرِفَ بِالْإِصَابَةِ بِالْعَيْنِ، فَقَالَ قَوْمٌ: يُمْنَعُ مِنَ الْإِتِّصَالِ بِالنَّاسِ دَفْعاً لِيُضَرَّرَ بِحَبْسٍ أَوْ غَيْرِهِ، مِنْ لُزُومِ بَيْتِهِ، وَقِيلَ: يَنْفَى، وَأَبْعَدَ مَنْ قَالَ: إِنَّهُ يُقْتَلُ إِلَّا إِذَا كَانَ يَتَعَمَّدُ ذَلِكَ، وَتَتَوَقَّفُ إِصَابَتُهُ عَلَى اخْتِيَارِهِ وَقَصْدِهِ، وَكَمْ يَنْزَجِرُ عَنْ ذَلِكَ، فَإِنَّهُ إِذَا قَتَلَ، كَانَ لَهُ حُكْمُ الْقَاتِلِ}.

واتە: زانیان کەوتوونە ڕاجیاییەو، لەبارە کەسێکەو کە بەو ناسراو: خەڵک بە چاوەو دەکات، چاوە لە خەڵک دەدا، خەڵک چاوی نیی دەکات، گۆمەلێک گۆتوویانە: ڕۆی لێدەگیرئ بچیتە نێو خەڵک، بۆ ئەوێ زیان بە خەڵک نەگەیهێنئ، جا چ بخریتە بەندیخانەو، چ لە مائی خویدا، دەستبەسەر بئ {بەلێن: مەچۆ دەری و ڕۆی لێبگیرئ}، هەروەها هەندئ گۆتوویانە: لەو ولاتە نەفی دەکری و دوور دەخریتەو بۆ شوینیکی دی .

بەلام هەندیکی دیکە دوورتر ڕۆیشتون، (یانئ: نەیانپێکاوه) کە گۆتوویانە: دەبئ بکوژی، مەگەر بە ئەنقەست واکات، چاوە لە خەڵک بداو، چاوە لە خەڵک دانەگەشی پەيوەست بئ بە ویستی خوێهەو، پاشان هەرچەندە پێی گۆترا بئ و سەرزەنشت گرابئ، وازی نەهێنا بئ، ئەو ئەگەر لەسەری چەسپا کە خەڵکی کوشتو (بە هوێ چاوە لێدانیەو) ئەو کاتە حوکمی بکوژی هەیه .

هەلبەتە پێویستە ئەووش بزانی کە: چاوە زار، چاوە لێدان، جاری وا هەیه ئەو مەروفا ئاگای لە خوێ نیە و بەبئ ویستی خوێ، چاوە لە خەڵک دەدات، ئنجا ئەگەر بەبئ ویستی خوێ بئ، ئەو کاتە حوکمیکی دیکە هەیه .

(١) فتح القدیر، ج ٣، ص ٤٨.

من بیستوومه: ئافرەت، پیاو گوتووێهتی: جاری وا ههیه زیان به منداڵهکانی خوشم دهگهیهنم، زیان به مه‌ڕومالی خۆم دهگهیهنم، زیان به به‌رژموندیه‌کانی خوشم دهگهیهنم، دوايي بۆم دهرکه‌وتوهو هه‌ستم پێ کردوه که چاو له شتی خوشم ددهم، له کوردھواری دا بهو حالته‌هه‌روونی‌ه ده‌لێن: پێی هه‌ڵکاتی، واته: پێی سه‌رسام بوو، مڕۆف که به شتيك زۆر سه‌رسام بوو، سه‌رنجی ڕاکيشا، ئه‌و کاريگه‌رييه‌ی له‌سه‌ر دادنه‌ی، به‌لام هه‌یه به خۆی ده‌زانێو ويستو ئيراده‌ی خۆی ئاراسته‌ی ئه‌و شته ده‌کات، ئه‌و کاته هوکمه‌که‌ی جيايه، له‌وه‌ی به خۆی نه‌زانێو ئه‌و کاريگه‌رييه خراپه‌ی هه‌بێ، ئه‌و کاته ئه‌گه‌ر گريمان خه‌ڵک به ده‌ستی بچێ، ئه‌وه وه‌ک کوشتنی هه‌له‌ وايه‌و، دياره هوکمه‌که‌ی ده‌گۆڕێ، به‌لام ئه‌وه‌ی هه‌ستی به خۆی کرد، که ئه‌و حالته‌ه‌ی هه‌یه، ده‌بێ حيسابی خۆی بکاتو، ئاگای له خۆی بێ، ئه‌گه‌رنا به‌رپرسيار ده‌بێ .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

MediaAmeerOffice

AliBapirw / علی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

له نۆڤه كۆمه‌ڵه‌یه‌یه‌كان له‌كه‌ڵبانه‌ی

www.alibapir.net

راكه‌ڵبانه‌ی مه‌كه‌ته‌ی نه‌مێز

علي بابیر / AliBapir

علي بابیر / AliBapir

علي بابیر / AliBapir

علي بابیر / AliBapir

دەرسى يازدەپەم

پىناسەي ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان يازدە (۱۱) ئايەت دەگىرتتە خۇي، ئايەتەكانى: (۶۹ تاكو ۷۹)،
كە ئالقامى دەپەمى زنجىرى بەسەرھاتى يوسوف ﷺ گىرتتە خۇي، لەو يازدە
ئايەتەدا، باسى دووبارە چوونەوۋى براپەكانى يوسوف بە بىنامىتەشەو، بۇ
مىسرى كراو، كە يوسوف خۇي بە بىنامىتى براى دەناسىتى .

پاشان لە كاتى ئامادەگىردى ئازووخەدا بۇ براپەكانى، دواى ئەوۋى كە
بارەكانىان بۇ ئامادە دەگەن، پىوۋى ئازووخە (سقاىة)، كە جامىك بوۋ، قاپىك
بوۋ، پادشا ئاۋ يان شەرابى پى خواردۇتەوۋ، دواى كراو بە پىوۋ بۇ ئازووخە،
دەخاتە بارى بىنامىتى براپەو، دواتر جارچىيى جار دەدا: ئەي كاروان! ئىۋە دىن،
ئەوانىش بەرەو رۋويان دىن و دەلىن: بۇچى؟ چىتان لى ونبوۋ! دەلىن: رپە، يان
ئاۋ خۇرى پادشامان لى ون بوۋ، ئەو شتەي كە ئازووخەكەي پى دەپىۋى، ھەر
كەسىكىش بىھىتتەو، بارى خوشترىكى ئازووخە دەدەينى وەك خەلات و
دىارىۋ، جارچىيەكە دەلى: مەنىش كەفلى ئەوۋم كە ئەو ئازووخەيە دەدەينى
بە خەلات، ئەگەر ئەو قاپەمان بۇ بىتتەو .

ئەوانىش سۈيىد دەخۇن كە بۇ خراپەكارىي نە ھاتوون بۇ مىسرى، ھەرگىز
دزىشىان نەگىردوۋ دەلىن: ئىۋەش ئىمە دەناسن، لايەنى بەرانبەرىش يوسوف
ﷺ و جارچىيەكە پىيان دەلىن: ئەدى ئەگەر راستان نەگىرد، ئايا ئەو كەسەي ئاۋ
خۇرەكە لە بارەكەيدا دۇزراپەو سزاي چىيە ؟! دەلىن: ھەر كەسى لە بارەكەي دا
دۇزراپەو، خۇي دەپتە سزاي دزىيەكەي، واتە: دەپتە كۆيلە بۇ ئەو كەسەي كە
دزىيەكەي لى كىردو .

ئیدی بە فەرمانی یوسف دەست دەکری بە پشکنینی بارەگان و لە بارەگانی
برایەکانیەوه دەست پێ دەکات، (بۆ ئەوەی هیچ گومانیان بۆ ئەوە نەچێ کە ئەوە
شتێکی پلان بۆ دارپێژراو و نەخشە بۆ کێشراوی پێشێیه). .

سەرەنجام دواي ئەوەی کە لە پشکنینی بارەگانی برایەگان هەموویان
دەبێتەوه، دەرەگە لە باری بنیامینی برای دەر دێت، ئەوانیش دەلێن: ئەگەر
ئەمە دزی بکات، برایەکی دیکەشی پێشتر دزی کردو، یوسفیش ئەوە لە دڵی
خۆیدا پەنھان دەکات، واتە: پێناخۆش بوونی ئەو قسەیە، کە تۆمەتبارکردنی
خۆشیەتی و بنیامینیشە .

ئەتجا یوسف دەلێ: ئیوه لەوه خراپترین، هەر خواش زانیایە بەوەی کە دەلێن،
ئایا راستە، یان درۆیە؟ ئەتجا زۆر داوا لە یوسف دەکەن کە : لەبەر ئەوەی
بنیامین بابێکی پیری بەسالداجووی هەیه، بایەکیکمان لە جیبی بین، واتە:
یەکیکمان لە جیبی بنیامین گل بەدەوه، لەبەر ئەوەی بائمان زۆر دڵی پێویە،
بەلام یوسف قبوول ناگات و دەلێ: پەنا بە خوا دەگرم کە جگە لەو کەسە
شتەگەمان لە بارەگەدا دۆزیوەتەوه، گل بەدەینهوه، چونکە ئەو کاتە ئیمە بە
ستەمکار لە قەڵەم دەدرێین، ئیمەش خۆمان لە ستەم بە دوور دەگیرین .

﴿ وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ ءَاوَىٰ إِلَىٰ أَخَاهُ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَّازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَتَتْهَا الْغَيْرُ إِنَّكُمْ لَسَرِقُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا وَأَقْبِلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقَدُونَ ﴿٧١﴾ قَالُوا نَفَقْدُ صُوعَ الْمَلِكِ وَلِمَن جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٧٤﴾ قَالُوا جَزَاؤُهُ مَن وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَبَدَأَ بِأَوْعِيَّتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ كَذَلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَّنْ نَّشَاءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾ قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ فَأَسْرَهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ أَنْتُمْ شَرُّ مَكَانًا وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٧٨﴾ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَن وَجَدْنَا مَتَّعَنَا عِنْدَهُ إِنَّا إِذَا ظَلَمْنَا مَوْتَ ﴿٧٩﴾ ۝

ماناى وشە بە وشەى ئايەتەكان

{ كَاتِيك (يازده برايه‌گه) چوونه ژوور ئەو شوپتەى يوسوف، برايه‌گهى خۆى (بنيامين)ى برده لای خۆى (و بە پەنامەگىي) گوتى: من برايه‌گهى خۆتم، دەجا بەهوى گاتى خۆى (برايه‌گاتمان دژ بە هەردووگمان) کرديان، خەمبارو پەژمورده مەبە (٦٩) ئنجا لە گاتى ئازوووخە بۆ ئامادەکردنياندا، ئاوخۆر (ى پادشا)ى خستە نيۆ بارى برايه‌گهى (بنيامين)هوه، پاشان جارچييه‌ك جارى دا: ئەى كاروان! بە دلتيايى ئيوە دزن (٧٠) بە ڤوو تىكردنيانەوه گوتيان: چيتان لى ونبوو؟ (چ شتيكتان ديار نيه) (٧١) گوتيان: پيوانەى پادشامان لى ون بووهو هەر گەسێك بيهيتتەوه، بارىكى خوشتر (ئازوووخە)ى وهك خەلات هەيه، منيش ئۆبالدارى (دابىنکردنى) ئەو (خەلات)ەم (٧٢) (يازده برايه‌گه) گوتيان: بە خوا ئيوە دەزانن گە ئيمە نەهاتووین خراپەكارىي و تىكدان لە زەمین (ى مىسر)دا بکەين، ئيمەش هەرگيز دز نەبووین، (٧٣) گوتيان: ئەگەر ئيوە درۆکار بوون (لە بارەگانی ئيوە دابوو) سزاو تۆلەى چييه؟ (٧٤) (گورەگانی يەعقوب) گوتيان: سزايەگهى ئەوهيه هەر گەسێك ئەو (پيوانەيه) لە نيۆ بارەگەيدا دۆزرايهوه، بۆ خۆى دەبیتتە تۆلەو قەرمبووى (يانى دەبیتتە گۆيلەى باباى دزى لىکراو، ئيمەى گورانى يەعقوب بە بۆچوونى خۆمان) بەو شيوەيه سزای ستمکاران دەدەين (ئىدى (يوسوف) دەستىکرد بە پشکىن و) لە (پشکىنى) جەواله‌گانی ئەوانەوه، (دە برايه‌گانیهوه) دەستى پىکرد، پيش جەوالى برايه‌گهى (بنيامين) دوايى لە جەوالى برايه‌گهى دەريهيتا، بەو شيوەيه پلانمان بۆ يوسوف دانا، چونکە بە پيى بەرنامەو ئايىنى پادشا، بۆى نەبوو برايه‌گهى لە لای (خۆى) گل بداتەوه (بيکاتە کۆيلە) مەگەر خوا بيهوئى کارىک بکات (ئەو کاتە هەر جيبه‌جى دەبى) هەر گەسێکمان بوئى چەندان پلە بەرزى دەکەينەوه، لە

سەرۋوى ھەر خاۋەن زانىارىيەكەۋە، زانتر ھەيە ﴿٧٦﴾ (دە براىەكانى) گوتيان:
ئەگەر (بنىامىن) دزى بكات بىگومان براىەكىشى لەۋەو بەر دزى كەردو،
يوسوفىش لەبەر خۆيەۋە بە پەنھانىي، بى ئەۋەى بۆيان ئاشكرا بكات، گوتى: ئۆۋە
خراپترن (لەو دوو براىەتان كە بە ناھەق تۆمەتباريان دەكەن بە دزى) خواش
زانترە بەۋەى باسى دەكەن، ﴿٧٧﴾ (دە براىەكان) گوتيان: ئەى عەزىز! بە دئىيائى
ئەو (براىەمان كە پىۋانەكەى پادشا لە بارەكەى دا بوو) بابىكى پىرى
بەسالدچوۋى ھەيە، دەجا يەكك ئە ئىمە لە شوئى بگرە (گل بدەۋە) بەراستى
ئىمە لە چاكەكارانت دەبىنين (ئەو چاكەيەشمان لەگەلدا بكە) ﴿٧٨﴾ (يوسوف)
گوتى: پەنا بە خوا كە ھىچ كەس بگرىن، جگە لەو كەسەى كە كەلوپەلى خۆمان
لەلای دۆزىۋەتەۋە، ئەگەر وا بكەين كەۋاتە: ئىمە ستەمكارىن ﴿٧٩﴾ .

The collage features a central portrait of a man in a turban. Surrounding it are various digital links and social media icons:

- MediaAmeerOffice** (Facebook)
- AliBapir / عەلى بابىر** (Facebook)
- AliBapir** (Twitter)
- archive.org/details/@alibapir** (Internet Archive)
- AliBapir** (YouTube)
- AliBapir / عەلى بابىر** (Instagram)
- AliBapir** (Telegram)
- AliBapir** (WhatsApp)
- AliBapir** (Signal)
- www.alibapir.net**
- alibapir@gmail.com**
- alibapir@icloud.com**
- QR codes for Google Play and App Store.

Text at the bottom: راکەپاندنى مەكتەبى ئەمىر

شیکردنەوێ هەندیک لە وشەکان

(ءَاوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ) ، واتە : بڕایەگەیی لە خۆی نزیك خستەو، (ضَمَّ أَخَاهُ إِلَيْهِ، أَوَىٰ إِلَىٰ كَذَا: اِنْضَمَّ إِلَيْهِ، يَأْوِي أَوِيًّا وَمَاوًى، وَأَوَاهُ غَيْرُهُ يُؤْوِيهِ اِيَوَاءً)، (أَوَىٰ إِلَىٰ كَذَا)، واتە: چوووە پالێ، لێی نزیك بۆو، (يَأْوِي أَوِيًّا وَمَاوًى) هەردووکیان چاوگن، (وَأَوَاهُ غَيْرُهُ يُؤْوِيهِ اِيَوَاءً)، واتە: غەیری خۆی ئەوێ پەناداو پەنای دەداو پەنادان .

(فَلَا تَبْتَئِسْ) : (أَيَّ لَا تَلْزِمِ الْبُؤْسَ وَلَا تَحْزَنْ، الْبُؤْسُ وَالْبَأْسُ وَالْبَأْسَاءُ: الشَّدَّةُ وَالْمَكْرُوهُ)، (فلا تبتئس) واتە: خەمبار مەبە، پەيوەست مەبە بە پەژموردهیی و خەمبارییەو، وشە (بؤس وبأس وبأساء)، هەر سێکیان بە مانای سەختییو، بە مانای شتێکن ناخۆشویستراو دین .

(فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَّازِهِمْ) : (جهاز وجهاز: مَا يُعَدُّ مِنْ مَتَاعٍ وَغَيْرِهِ)، (جهاز وجهاز) هەر شتێکە کە ئامادە بکری لە کەلوپەل، کە لێردا بە تەئکید مەبەست پێی ئازوووخەیه، کاتیك کە ئازوووخەگەیی بۆ ئامادە کردن، (التَّجْهِيزُ: حَمْلُ ذَلِكَ أَوْ بَعْثُهُ)، (تجهيز)، بڕیتیە لەوێ کە ئەو شتەیی بۆ بار بکری، یاخود بنێردری .

(السَّقَايَةَ) : (تَسْمِيَةُ السَّقَايَةِ تَنْبِيْهُاً عَلَى أَنَّهُ كَانَ يُسْقَى بِهِ)، (سقاية) دەگونجی بلیین: ئاوخۆر، یان ئاو پێخۆرەو، دەفرێکە کە ئاوی پێدەخوریتەو، بۆیە ئەو ناوەی لێنراو، چونکە هەرچەندە ئیستأ ئازوووخەیی پێی پێوراو، پێوانە بوو بەلام پێشتر دیارە ئاو پێخوراو بوو، ئاوخۆر بوو، پادشا ئاوی یان مەیی پێ خواردۆتەو .

(مُؤَدِّنٌ) : (الْمُؤَدِّنُ: كُلُّ مَنْ يُعْلِمُ بِشَيْءٍ نَدَاءً)، (مؤدِّن) هەر کەسێکە کە بەهۆی بانگ کردنەو، خەلک لە شتێک ئاگادار بکاتەو .

(**أَيُّهَا الْعَيْرُ**) : وشە (العیر) بە مانای کاروان دێ، بەلام لیڤەدا بە (مؤنث) هاتووە، لەبەرئەوە، دەڵێ: (العیر: القوم الذین مَعَهُمَ أَحْمَالُ المیرة، وذَکَ سَمُ للرجالِ وَالْجَمَالِ الْحَامِلَةِ لِلْمیرة)، (عیر) گۆمەلە خەلکیکن کە باری ئازووخیان هەلگرتووە، ئازووخیەك کە دەبرێتووە بۆ کەسوکاریان، لیڤەدا وشە (عیر) ناوە بۆ پیاووەکانیش و بۆ خوشترەکانیش کە بارەگانیان هەلگرتوون، بۆ خودی بارەگانی، بۆ هەر سیکیان.

(**تَفْقَدُونَ**) : (الْفَقْدُ: عَدَمُ الشَّيْءِ بَعْدَ وُجُودِهِ، فَهُوَ أَخَصُّ مِنَ الْعَدَمِ)، (فَقَدَ)، بریتییە لەوەی شتێک دواى ئەوەی بوو، نەمیئێ، کەواتە: تایبەتترە لە نەمان . (عَدَمٌ)، ئەوەیە کە شتێک هەر نەبووبێ، بەلام (فَقَدَ)، ئەوەیە کە شتێک بووبێ و دواى نەما بێ، ﴿ **مَاذَا تَفْقَدُونَ** ﴾، واتە: چیتان نەماوە، چیتان لێ ونبوو ؟

(**صَوَاعَ**) : (صَوَاعٌ، و (صَاعٌ) هەر یەکن، ﴿ **صَوَاعُ الْمَلِكِ** ﴾، واتە: پێوانەی پادشا، ئەوەی کە دەرمان و دانەویڵەکی، ئازووخیەکی پێ پێوراوە، گوتراوە: (كَانَ إِنَاءٌ يَشْرَبُ بِهِ وَيُكَالُ بِهِ)، قاپێک بوو، دەفرێک بوو پادشا هەم ئاوی پێخواردووتە، یاخود شەپاب، هەم ئازووخیە و دانەویڵەشی پێ پێوراوە، ئنجا وشە (صَاع) یان (صَوَاعٌ)، هەم بە (مُنْكَر)، (الْمُنْكَرُ الْمَجَازِي)، هەم بە (مؤنث) یش دێ، ﴿ **صَوَاعُ الْمَلِكِ** ﴾، لیڤەدا مەبەست پێی پێوانە (مکیال)یە، ئەو جام و دەرمانی کە پێی دەپێوردرێ، جاری واش هەیە (صَاع) بە خودی پێوراوەکە دەگوترێ، وەک پێغەمبەر ﷺ کە باسی فیدیە کردووە، یان کەفەرەت فەرموویەتی: { صَاعٌ مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعٌ مِنْ شَعِيرٍ }، (صَاع) یەک لە خورما، یاخود (صَاع) یەک لە جو، (صَاع) واتە: رەبەیهك، (صَاع) یەکیش چوار مستە .

(**حَمْلُ بَعِيرٍ**) : واتە: بارێکی خوشتر، (الْحِمْلُ: الْمَحْمُولُ عَلَى ظَهْرِ الْبَعِيرِ)، واتە: ئەو ئەندازمییە کە لەسەر پشتی خوشتر بار دەکری، بارێکی خوشتر، ئازووخیە و دانەویڵە .

(زَعِيمٌ) : واتە: کەفیل، ئۆ بالدار، (الرَّعَامَةُ: الكَفَالَةُ).

(يَاوُعِيَّتَهُمْ) : (أَوْعِيَّه)، گۆی (وَعَاء)ه، هەر شتیکە گە شتی تی بکری، گە من لیڤه به جه وائلم هیئاوه، چونکه کاتی خوئی جه وائله بووه به دهست چنراوه، دهغل و دانه ویله و گهنم و جوو ئهوانه ی تیگراوه، بو پئی دوور زور قایم و پتهوه، یان هەر شتیکی دیکه بوو بی، گرنه ئهوهیه هەر تووره کهیهک هەر شتیک، گە شتی تی بکری، پئی دهگوتری: (وَعَاء)، گە به (أَوْعِيَّة)، گو دهگریتهوه، ئه ویش له چیه وه هاتوه؟ (الإيعاء: حِفْظُ الْأَمْتَعَةِ فِي الْوَعَاءِ، وَهُوَ الظَّرْفُ، مُشْتَقٌّ مِنَ الْوَعْيِ وَهُوَ الْحِفْظُ)، (إيعاء)، بریتیه له وهی که لوپه لیك، شتیک، دانه ویلهیه، خواردنه هەر شتیکه له (وَعَاء)دا، گە بریتیه له زهرفیک تووره کهیهک بیاریزی، ئه ویش له (وَعْي)وه هاتوه، (وَعْي)، واته: پاراستن، له فهرمووده دا هاتوه: (أَنْ يَحْفَظَ الْقُلُوبَ وَمَا وَعَادُ)، واته: له دل و ئه وهی که دل دمیاریزی و وه ریده گری، بیاریزی .

(شَرُّ مَكَانًا) : (شَرٌّ) (إِسْمٌ تَفْضِيلٌ) له (أَشَرُّ)وه هاتوه، (وَمَكَانًا) : التَّمْيِيزُ لِنِسْبَةِ الْأَشَرِّ، أَي: أَنْتُمْ شَرُّ حَالَةٍ مِنْهُمَا، أَوْ شَرُّ الْمَكَانِ)، واته: ئیوه حالتان خراپتره له وان، یاخود ئیوه دزی خراپترتان کردوه، گە مه بهستی ئه وه بووه: ئیوه برایه که ی خوتانتان له بابتان دزی و شوینه و نتان کرد (گە مه بهستی یوسف خو به تی) .

(شَيْخًا) : به مانای پیر دی، (كَبِيرٌ)یش هەر به مانای به ته مه ن گه وه دی، به لام یانی: زور به ته مه ن له پیرییدا، زور به سالد اچوو، یان (شیخ)، یانی: به ته مه ن، پیر، (كَبِيرٌ)یش، یانی: گه وه ی ئه و خه لك و بته ماله و هۆزه ی خو ی.

(مَعَاذَ اللَّهِ) : (إِن تُصِيبَ هَذَا الْمَصْدَرُ عَلَى الْمَفْعُولِيَةِ الْمُطْلَقَةِ نَائِبًا عَنْ فِعْلِهِ الْمَحْنُوفِ، وَالتَّقْدِيرُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مَعَاذًا، كَمَا قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ، عَوْضًا عَنْ أَسْبَحَ لِلَّهِ..)، (مَعَاذَ اللَّهِ)، (مَعَاذ) چا و گه، مه نصووب بووه، وهك (الْمَفْعُولُ

لَمْ طَلَقْ) و لہ جيى کردارہ کہ دانیشتوہ کہ قرتیئراوہ، ئەسلى خوئى ئاوا
بووہ، (أَعُوذُ بِاللّٰهِ مَعَاذًا)، وەك چۆن گوتراوہ: (سُبْحَانَ اللّٰهِ)، واتە: (أُسَبِّحُ اللّٰهَ)،
لە جياتى ئەوہى بليين: (أُسَبِّحُ اللّٰهَ)، گوتوويناہ: (سُبْحَانَ اللّٰهِ)، ئنجا (سُبْحَانَ)،
يان (مَعَاذًا)، ھەردووکیان چاوگن، بەلام لە شويئى (مَفْعُول بِهِ)، دانیشتوون و
پالداروونە لای (اللّٰه) .

مانای گشتی نایەتەکان

دوای ئەوەی یوسف عليه السلام بڕایەتەکانی بە ئازووخەو و پەوان دەگاتەو، بەلام داوایان لێدەکات، کە بڕایەتەکان لەگەڵ خۆیان بێنن، دەچنەو و هەر چۆن بێ (بنیامین) لە بابیان دەستێنن و، بابیان ئیقناع دەکەن بنیامینیان لەگەڵ بنێری، دینەو و بۆ میسر.

خوای دەفەر موی: ﴿وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ ءَاوَتْ إِلَيْهِ أَخَاهُ﴾، کاتێک هاتنە ژوور ئەو شوێنەی یوسف تییدا دادەنیشت: گوێشکەگە، ئەو شوێنەی لێهەو سەرپەرشتی فرۆشتن و پێوانی دەر و دان و ئازووخە دەکرد لە میسر، ﴿ءَاوَتْ إِلَيْهِ أَخَاهُ﴾، بڕایەتەکان، واتە: بڕایەتەکان کە لە دایکی و لە بابیشیەتی، خستە پال خۆی و لە خۆی وە نیزیکی خست، ﴿قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ﴾، خۆی پێ ناساند و گوتی: من بڕایەتەکانم، یانی: ئەو بڕایەتەکان کە بڕایەتەکان گوتیان: گورگ خوار دوویەتی، من ئەوم، یوسفم، ﴿فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾، ئنجا دڵتەنگ و خەمبار مەبە، بەهۆی ئەومەو کە ئەو گاتە دیمان کرد، نەزانانە و نەفامانە، کە دەرەق بە من و تۆ کەم لوتف بوون، دڵتەنگ مەبە، ئەو بەسەرچوو .

﴿فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السَّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ﴾، دوای ئەوەی ئەوەی کە بۆی هاتبوون، پێداویستی سەفەری بۆ پێچانەو و بۆ ئامادەکردن، کە بریتی بوو لە ئازووخە و دەر و دان، ئاوخۆرەگە خستە نیو باری بڕایەتەکان، ئەو دەفەری کە پادشا ئاوی پێ دەخواردەو، کە دوایی بۆمان دەرەگەو، کە هی پادشا بوو، هەندێک دەلێن: زیو بوو، هەندێک دەلێن: زێر بوو، خستە نیو باری بڕایەتەکان، کە مەبەست (بنیامین) ه .

﴿ثُمَّ أَذِنَ مُؤَدِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسِرْقُونَ﴾، دوایی بانگ کەرێک، بانگی کرد جارچییهك جاریدا، هۆی کاروان! بیگومان ئیوه دزن، ﴿قَالُوا وَقَبِلُوا عَلَيْهِم مَّاذَا

تَفْقِدُونَ ﴿٦٩﴾، ئەوانیش پڕوویان تێکردن، بەرەو پڕوویان هاتن و گوتیان: چیتان ون کردووە؟ چیتان دیار نیه، بۆچی بە دز تۆمەتبارمان دەکەن؟ ﴿٧٠﴾ **قَالُوا نَفَقْدُ صَوَاعَ الْمَلِكِ** ﴿٧١﴾، گوتیان: پێوانەی پادشامان دیار نیه و ون کردووە، ﴿٧٢﴾ **وَلَمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ** ﴿٧٣﴾، هەر کەسێک بیهێنێتەو، باری حوشتریکی بۆ هەیه، باری حوشتریک چی؟ بە پێی سیاق دەرزانین: ئازووخوا و دەرغل و دانه، ﴿٧٤﴾ **وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ** ﴿٧٥﴾، جارچییهکە دەلی: منیش ئۆ بالدارێ ئەووم، من بەلێندەری ئەووم، ئەو داواوایە بۆ جیبەجی دەکەم، هەر کەسێک ئەو (پێوانە)یە بیهێنێتەو، کە کاتی خوێ دەفری ئاو پێخواردنەو، یان شەپاب پێ خواردنەو، پادشا بوو، ئێستا کردووین بە پێوانە بۆ دەرغل و دان، ﴿٧٦﴾ **قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْتَنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ** ﴿٧٧﴾، (برایەکان) گوتیان: سوێند بە خوا، ئێوە دەرزان کە ئێمە نەهاتووین تێکدان و خراپەکاری بکەین لە زەوی دا، واتە: سەر زەمینێ میسەر، ﴿٧٨﴾ **وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ** ﴿٧٩﴾، هەر وەها ئێوە دەرزان کە ئێمە دز نەبووین، یانی: جاری دیکەش هاتووین و ئەو جاری دووهممانە، ئێمە دزییمان لێ دەرناوەتو، بەلکو ئێمە ئەو پارەیهی بە هەڵە خرابوو نیو بارەگانمان، ئەویشمان هێناوەتەو، ئەگەر دزباین، ئەومان پەنھان دەکرد، ﴿٨٠﴾ **قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ** ﴿٨١﴾، گوتیان: ئایا سزاو تۆلە چییه، ئەگەر ئێوە درۆکەر بوون، ئەگەر ئێوە درۆتان کرد، سزای ئەو کردەوێه چییه؟ سزای دزینی ئەو پێوانەی پادشا چییه؟ ﴿٨٢﴾ **قَالُوا جَزَاؤُهُ مَنْ وَجَدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ** ﴿٨٣﴾، گوتیان: سزایەکە: هەر کەسێک ئەو لە بارەگەدا بدۆزێتەو، ئەوە خوێ دەبێتە تۆلە و سزای ئەو کردەوێ خوێ، واتە: دەبێتە کۆیلە ئەو کەسە کە دزیهەکە لێکردو، {کە ئێوە، حوکمرانانی میسەر}، ﴿٨٤﴾ **كَذٰلِكَ نَجْزِي الْظٰلِمِيْنَ** ﴿٨٥﴾، ئێمە بەو شیوێه سزای ستمکاران دەدەین، ئەوانە کە دزی دەکەن، واتە: بە پای ئێمە کورانی یەعقوب عليه السلام، سزای دزی ئاوايه .

﴿ فَبَدَأَ بِأَوْعِيَّتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ آخِيهِ ﴾، ئیدی دەستی کرد بە پشکنینی بارەگانیان
پیش باری باریەگە، هەلبەتە یوسف بوو خۆی نا، ئەمە مەجازیی عەقڵییە،
یانئ: ئەو گەسە یوسف پای سپارد بوو، دەستی کرد بە پشکنینی جەواڵەگانیان،
یان ئەو شتانە ی که دانەوێڵە و ئازوو خەگەیان تێکرد بوون، پیش جەواڵی باریەگە
(بنیامین)، ﴿ ثُمَّ أَسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ آخِيهِ ﴾، دوا ئهوهی هی هەمووانی پشکنی،
گەیشته سەر هی بنیامین و، لەویدا، ئەو دەفرە، ئەو پیوانەییە پادشای دەرھینا،
﴿ كَذَلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ ﴾، ئاوا بەو شیوێە ئیمە پلانمان بوو یوسف دانا، که هەر
بە زاری خۆیان مەحکوومیان بکات، که دەبی بنیامین لەلای خۆی گل بداتەوه،
﴿ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ ﴾، یوسف بوو نەبوو بەپێی ئایین و
بەرنامە پادشای میسر، باریەگە ی بگریته لای خۆی، لەلای خۆی گلی بداتەوه،
چونکه وهك دوا یی له مەسەلە گرنگەگان دا باسی دەکەین، سزای دزیی له
حکوومەتی ئەو گاتی میسر دا، جوړیکی دیکە بوو، ئەو نەبوو که دز ببیتە
کوێلە ی بابای دزی لیکراو، یاخود ببیتە بەردەستی ئەو گەسە ی که دزی
لیکاردو، ﴿ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ﴾، بوو نەبوو که باریەگە ی به پێی ئایین و
بەرنامە ی پادشا لەلای خۆی گل بداتەوه، مەگەر خوا بیهوئ شتێک بکات، ئەگەر
خوا ویستی شتێک بکات، ئەگەر ئەو تەگبیر و پلانەش نەبووایە، خوا ی کارزان
پلانیکی دیکە ی دادەنا، بوو ئەو یوسف باریەگە ی لەلای خۆی گل بداتەوه،
﴿ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ ﴾، بە چەندان پلە هەر گەسیک بمانهوی بەرز ی
دەکەینهوه، خوینراویشەتەوه: (نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ)، بە پالان (إضافة ی)
(درجات) بوو لای (مَنْ)، واتە: پلەکانی هەر گەسیک که بمانهوی، بەرز دەکەینهوه،
﴿ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴾، له سەر ووی هەر خاومن زانستیکهوه، زانتر
ههیه، شارمزانر ههیه، تاكو دهگاته خوا ﷻ .

﴿ قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ ﴾، ده باریەگان که ئەوهیان
بینی، هیچیان پێتەما، مەگەر داخی دلی خۆیان بە دوو باریەگەیان برپژن، که
له دایکی خۆیان نین، دیارە هەر لەسەر نەفامیی خۆیان مابوون، گوتیان:

ئەگەر ئەم بۆیە دزی بکات، (واتە: بنیامین)، ﴿فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَّهُ مِنْ قَبْلُ﴾،
بۆیەکی دیکەشی پێشتر دزی کردووە، مەبەستی یوسف بوو، کە ئەو
تۆمەتبار کردنی یوسف بوو، بە ناهەق، ﴿فَأَسْرَهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا
لَهُمْ﴾، ئەو قسەیەکی کە ئەوان کردیان، زۆر تال بوو لەسەر دلی یوسف، بەلام
یوسف تالییەکی لە دلی خۆیدا پەنەیان کرد، کاریگەرییە خراپەکی لە دلی
خۆیدا پەنەیان کرد، بۆی دەرنەخستن، بەسەر خۆی نەهێنا، ئەو واتیەکی .

واتیەکی دیکەکی ئەو قسەیەکی کە یوسف ئەو لە دلی خۆیدا پەنەیان کرد
بۆی دەرنەخستن : ﴿قَالَ أَنْتُمْ شَرُّ مَكَانًا﴾، گوتی: ئێوە خراپترین، حالتان
خراپتر، ﴿وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ﴾، خواش زاناترە بەوەی کە باسی دەکەن،
ئایا ئەو بۆیە دیکەکی پێش بنیامین، دزی کردووە، یان نەیکردووە، خوا زاناترە،
ئێوە وای پێدەچێ هەر تۆمەتی بۆ هەڵبەستن، ﴿قَالُوا يَتَّيَّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا
شَيْخًا كَبِيرًا﴾ گوتیان: ئەو عەزیز! بێگومان ئەو بۆیەمان بابێکی پیری بە

سالداجووی هەیه، بابێکی پیری گەورە هەیه، ﴿فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ﴾، ئنجا
یەکی لە ئێمە لە شوێنی ئەو بگرە، لەلای خۆت گلی بدەو، ﴿إِنَّا نَرَاكَ مِنَ
الْمُحْسِنِينَ﴾، بێگومان ئێمە تۆ لە چاکەکاران دەبینین، ئەو چاکەیهشمان

لەگەڵدا بکە، ﴿قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَّعِنَا بِهِ﴾، گوتی: پەنا
بە خوا دەگرم، کە جگە لەوەی شتی خۆمانمان لەلا دۆزیووەتووە، کەلوپەلی
خۆمانمان (کە ئاو خۆرەکیه، پیاوانەکی پادشایه) لە بارەگەیدا دۆزیووەتووە،
جگە لەو لەلای خۆمان گل بدەینەو، ﴿إِنَّا إِذَا لَطَلِمُوتُ﴾، ئەگەر وا بکەین
ئەو کاتە، کەواتە: ئێمە ستمەکارین، ئێمەش ستم ناگەین، بۆیە نەخێر رازی
نابین، هیچ کام لە ئێوە لەلای خۆمان گل بدەینەو، چونکە ئەوەی ئێمە هەقمان
لەسەریەتی، ئەو بۆیەمان کە کەلوپەلەکی ئێمە لە بارەگەیدا دۆزراوەتووە .

چەند مەسەلەیەکی گەرم

مەسەلەی یەكەم : چوونی یازدە کۆرەگەیی یەعقوب عليه السلام بۆ لای یوسوفی

برایان و، خۆ گرتنی یوسوف بۆ بنیامینی برای و دلدانەوی :

وهك خوا دهفه رموی: ﴿ وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ ءَاوَىٰ إِلَىٰ أَخَاهُ قَالَ

إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾

شیکردنەوی نەم نایەتە بەپێژە لە چوار بەرگەدا

(١) - ﴿ وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ ﴾ : ئنجا کاتیەک لە یوسوف وە ژوور گەوتن،

واتە: چوونە ئەو دیووخان و هۆل و شوینە، گە جیگای تایبەتی یوسوف عليه السلام بوو، لەوێوە سەرپەرشتیی فرۆشتن و پێوان و دابەشکردنی دەغل و دان و نازووخی دەکرد.

(٢) - ﴿ ءَاوَىٰ إِلَىٰ أَخَاهُ ﴾، بڕایەگەیی لە خۆی نیزیك خستەو، بڕایەگەیی

خستە پال خۆی، لە خۆی وە نیزیکی خست، دەلی: (أَوَى)، واتە: پەنای برد، (أَوَى)، واتە: پەنایدا، (الإيواء: الإرجاء، وَأُطْلِقَ هُنَا عَلَى الْإِدْنَاءِ وَالتَّقْرِيبِ، (إيواء)، بە مانای گێڕانەوێه، بەلام لیژەدا مەبەست پێی لەخۆ وە نیزیك خستن و خستنە پال خۆی، دیارە بە شیوێهەك لە شیوێهەكان، لە هەندێك سەرچاواندا هاتووە گە یوسوف گوتووێهەتی: ئێوە ئەو یازدە گەسەتان دوو دوو بچنە ژووریکەو، یان دوو دوو پێکەو، بن، دیارە ئەوانیش یازدە بوون، دە بڕایەگە گە گاتی خۆی یوسوفیان خستە نیو بیر، دوو دوو پێکەو بوون،

مایه وه بنیامین، بنیامین به تهنیا تاق کهوته وه، یوسف گوتی: با
ئهوتهان بیته لای من، هندیك وا دهلین، به هر حال به شیوهیهك له
شیوهکان یوسف ﷺ ئهو برایه ی بردوته پهنایهك و خوی پی ناساندوه .

۲- ﴿ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ ﴾، پیی گوت: بیگومان من براتم، واته: ئهو برایتم

که ههوالیان پیدا بوون، گورگ خواردوویهتی، شارهزایانی زمانی عه ره بی
دهلین: ئهم تهعبیره ئاوی لی دیته وه: ﴿ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ ﴾: آي: أَنَا الْمَقْصُورُ
عَلَى الْكَوْنِ أَخَاكَ، لَا أَجْنَبِي عَنْكَ، واته: من لهسه ر ئهو کورت هه لاتووم،
برات بم، من به تو بیگانه نیم، دهلی: (أَكْدَ الْخَبْرَ بَيِّنًا، وَبِالْجُمْلَةِ الْإِسْمِيَّةِ،
وَبِالْقَصْرِ الَّذِي أَفَادَهُ ضَمِيرُ الْفَصْلِ)، ههوالی ئهو که برایه تی، تهئکید
کردوته به (إِنَّ)، که دیاره بو تهئکیدو جهخت کردنه ومیه و، به رسته ی
ناوی: ﴿ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ ﴾، ئنجا به کورت هه لئیان: ﴿ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ ﴾، که
دیاره (أَنَا)، رانوی جیا کردنه وه (فَصْل)یه، که ئهمهش کورت هه لئیان
دهگهیه نی، دهلی: (أَفَادَهُ أَنَّهُ هُوَ أَخُوهُ الَّذِي ظَنَّهُ: أَكَلَهُ الذَّنْبُ)، لیی حالی
کردوه که ئهو ئهو برایه یه تی که گومانی وابوو، پیی وابوو که گورگ
خواردوویه تی، چونکه ده برایه که دوی ئهو ی که چووبوونه وه، وه کاتی
خوی باسمان کرد، وایان کرده بانگه شه که یوسف گورگ خواردوویه تی،
هه رچه نده بابی یوسف پروای نه کردو، هیچ خاومن عه قلیکیش پروای به وه
نه کردوه، به لام گرنگ ئهو یه بوته جوریک له بانگه شه و دنگو که
یوسف گورگ خواردوویه تی .

۴- ﴿ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾، واته: په ژاره دارو خه مبار مه به

به وه ی که کاتی خوی دهیان کرد .

ئهمهش ئهو دهگهیه نی که ئهو ده (۱۰) برایه، خراپه که یان تهنیا
یوسفی نه گرتوته وه، به لکو بنیامینیشی گرتوته وه .

که ده‌فرموی: ﴿فَلَا تَبْتَئِسْ﴾، هەرچه‌نده (لا)، بۆ (نهی)یه، یانی: ناپ‌رحەت مەبە، هەلبەتە ئینسان ئەگەر ناپ‌رحەت بوو، بە دەست خۆی نیه، بەلام لیڤەدا مەبەست ئەو‌هیه: واز لە ناپ‌رحەتی بی‌نەو خۆتی لی دوور بگره .

که ده‌فرموی: ﴿يٰمَآ كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾، بەهۆی ئەو‌هوه که ده‌یانکرد، بە (فعل)ی (مضارع)، هاتوه، که دلالت لەسەر ئیستاو بەردهوامیی دەکات، ئەمەش ئەوه ده‌گەیه‌نی، که ئەو کورانە، تەنیا جاریک یوسفو برایه‌گەییان ئەزیه‌ت نه‌داوه، یاخود: له دوا یوسفیش، له‌گەڵ بنیامینی برایان دا، هەر بۆ لوتف بوون، ئەمە ئەوه ده‌گەیه‌نی، چونکه ئەگەر یه‌کجار بووایه، تەنیا خستنه بیرکه بووایه، ده‌یفه‌رموو: (يٰمَآ عَمِلُوا)، به‌وهی که کردیان، بەلام به پێی: ﴿يٰمَآ كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾، دیاره لەسەر ئەو بۆ لوتفییه‌یان بەردهوام بوون، وه‌ک دوا یی ده‌یینین، که دوا ییش پاش ئەوهی ئەو ده‌فره که ئاوی پێخوراوتەوه‌و ئازوو‌خه‌ی پێ پێوراوه، له باری بنیامین دا ئاشکرا ده‌بی، دیسان ئەو کۆنه غه‌ره‌زو قینه‌یان، هەر لی دهرده‌که‌ویته‌وه، که ده‌ئین: ﴿قَالُوا اِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَّهُ مِنْ قَبْلُ﴾ ئەگەر ئەمە دزی بکات، برایه‌گیشی پێشتر هەر دزی کردوه، که مەبه‌ستیان پێی یوسفه ^{عليه السلام}، که‌واته: دیاره ئەوانه لەسەر کینه‌و بوغزو غه‌ره‌زی خۆیان هەر بەردهوام بوون .

MediaAmeerOffice

AliBapirw / علی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

راکه‌پان‌دنی مه‌کته‌بی ئەمیر

علي بابیر / AliBapir

علي بابیر

علي بابیر / AliBapir

علي بابیر / AliBapir

مهسهله‌ی دووهم : ئاماده کرانی ئازووخی یازده بریه که، له‌لایه‌ن یوسوف

عليه‌السلام هوهو، ئاو خووری پادشا خسته نیو باری بنیامینه‌وه، ئهو ده‌فری پادشا
پیشتر ئاوی پی خواردوته‌وه، به‌لام دواپی کراوه به پیوانه، وه‌ک ربه، بو
پیوانی ده‌غل و دان و ئازووخی، تۆمه‌تبار کرانیان به‌ دزینی پیوانه‌ی پادشا و،
داکوکیی کردنی کوپه‌کانی یه‌عقوب، له‌سه‌ر ره‌تکردنه‌وی ئهو تۆمه‌ته‌و
بریار هاتنه‌ سه‌ر ئهو، که ئه‌گه‌ر ئهو پیوانه‌یه‌ له‌ باری هه‌ر کامیکیاندا
دو‌زرایه‌وه، له‌ تۆله‌یدا بکریته‌ کوپه‌ :

وه‌ک خوا ده‌فرموی: ﴿ فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَّازِهِمْ جَعَلَ السَّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ
ثُمَّ أَذِنَ مُؤَدِّنٌ أَيْتَهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَّرِقُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا وَقَبِلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقَدُونَ
﴿٧١﴾ قَالُوا نَفَقْدُ صَوَاعَ الْمَلِكِ وَلَمَن جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوا
تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَرِقِينَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ
إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٧٤﴾ قَالُوا جَزَاؤُهُ مَن وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ كَذَلِكَ نَجْزِي
الظَّالِمِينَ ﴿٧٥﴾ ۞

شیکردنه‌وه‌ی نه‌م شه‌ش نایه‌ته‌ له‌ یازده بریه‌دا

(۱) - ﴿ فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَّازِهِمْ ﴾، ئنجا کاتی‌ک ئه‌وه‌ی بو‌ی هاتبوون،
پیداویستییه‌که‌ی بو‌ ئاماده‌کردن .

(إِسْنَادُ التَّجْهِيْزِ إِلَى يُوْسُفَ مَجَازٌ عَقْلِيٌّ، إِذْ هُوَ عَمَلُ الْفَتِيَانِ)، که
ده‌فرموی: ئه‌وه‌ی بو‌ی هاتبوون، که ده‌غل و دان ئازووخیه‌، بو‌ی ئاماده
کردن، ئه‌مه‌ که پال‌دراوته‌ لای یوسوف، ئه‌وه‌ مه‌جازی‌کی عه‌قلییه‌،
ئه‌گه‌رنا کاری ئهو گه‌نجان‌ه‌ بووه‌ که له‌به‌ر ده‌ستی بوون، کاری غولامه‌کانی

بووه، بەلام پالێدراوتمە لای یوسوف، چونکە ئەو سەرپەرشتیاری گۆی پرۆسەیی فرۆشتنی دەغل و دان و ئازوووخە پێوان و ئامادە کردنی بووه .

وشە (جهاز)، کە بە (جهاز)یش، هاتوه، هەردووکیان بە مانای ئەو شتەیه کە بابای رېبوار سەفەری لە پێناودا کردوه، واتە: ئەو شەمەگە، ئەو کەلوپەلە، کە لێردا مەبەست پێی دەغل و دان و ئازوووخەیه، بۆی ئامادە کردن.

(٢) - ﴿ جَعَلَ السَّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ﴾، (سَقَايَةَ) گەیی خستە باری

برایەگەیهوه، واتە: ئەو برایەیی کە هەم لە دایکیهتی و هەم لە بابیهتی، کە بنیامینه، (السَّقَايَةُ: إِنَاءٌ كَبِيرٌ يُسْقَى بِهِ الْمَاءُ وَالْخَمْرُ)، (سَقَايَةَ) قاپیکی گەوره بووه، کە هەم ئاوی پێ خوراوتمهوه، هەم شەراب، بە گوردیی: تاس، دەفر، قاپ، جام، ئاو خۆر، ئەو وشانە هەموویان بەگاردێن، ئنجا ئایا بۆچی ئەو دەفرە کە ئاوی پێ دەخوڕیتەوه، پێی گوتراوه: (سَقَايَةَ) ؟ دەلێین :

١ - وشە (سَقَايَةَ)، هەم بە مانای ئاو پێدان دی، وەك لە سوورەتی (التوبة)

لە ئایەتی (١٩) دا دەفرموی: ﴿ أَجَعَلْتُمْ سَقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ

كَمَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ ﴾، واتە: ئایا ئاو پێدانی حاجییان و ئاوهدان کردنەوهی مزگەوتی حەرەمتان بەراورد کرد، یەگسان کرد، خستە تەرازوووه لەگەڵ (کردهوهی) کەسیکدا کە برپای بە خواو رۆژی دوايي هەیه و لە پێناوی خوادا جیهاد دەکات؟...، کەواتە: (سَقَايَةَ)، بە مانای ئاو پێدان دی .

٢ - (سَقَايَةَ)، بە مانای شوێنی ئاو لێ خواردنەوهش دی، یان شوێنی ئاو پێدان، دی .

٣ - (سَقَايَةَ)، بە مانای ئەو قاپ و دەفرەش، دی، کە ئاوی پێ دەخوڕیتەوه، یان هەر شلەمەنیهکی پێ دەخوڕیتەوه، ئاو بی، شەراب بی، شەربەت بی، هەرجی بی.

(وَأَسْنَادُ جَعَلَ السَّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ إِلَى يُوسُفَ أَيْضًا مِنَ الْمَجَازِ الْعَقْلِيِّ)، ئەوه کە دەلێ: یوسوف ئاو خۆرهگەیی خستە باری برایەگەیهوه، کە دیسان پالێدراوتمە لای یوسوف، ئەوهش هەر مەجازیکی عەقڵییه، چونکە خۆی لە

ئەسڵدا کاری ئەو غولامو بەردەستانەو ئەو گەنجانە بوو، کە لەبەر دەستیدا کاریان کردووە .

شایانی باسیشە : (سِقَايَة)، لە تەوڕاتدا^(١) بە (كأس)، هاتووە، بە (الكأس الفضی)، هاتووە، واتە: قاپە زیوینەكە .

(٢) - ﴿ ثُمَّ أَذَّنْ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعَيْرُ إِنَّكُمْ لَسَرِقُونَ ﴾، دواوی جارچییهك جاریدا، بانگكەریك بانگی كرد : هۆ كاروان ! بێگومان ئێوه دزن، واتە: دزبیتان كردووە . بۆیهش فەرموویەتی: ﴿ أَيَّتُهَا الْعَيْرُ ﴾، (لَأَنَّ الْعَيْرَ مُؤَنَّثٌ)، دیارە كاروان لێردا بە مێینەى مەجازیی دانراوە، بۆیه رانای مێینەى بۆ بەگارهاتووە: ﴿ أَيَّتُهَا ﴾، ئەگەرنا دمیڤەرموو: (أَيُّهَا الْعَيْرُ) .

﴿ الْعَيْرُ ﴾: (الْعَيْرُ: اسْمٌ لِلْحَمُولَةِ مِنْ إِبِلٍ وَحَمِيرٍ وَمَا عَلَيْهَا مِنْ أَحْمَالٍ وَمَا مَعَهَا مِنْ رُكَّابِهَا، فَهُوَ اسْمٌ لِمَجْمُوعِ هَذِهِ الثَّلَاثَةِ)، وشەى ﴿ الْعَيْرُ ﴾، لێردا ناوە بۆ ئەو بارە بەرانەى كە وەك حوشترو گویدریژو و لاخانە كە باریان لێدەنرێ، هەروەها ناوە بۆ ئەو بارانەى كە لەسەر پشتیان، وە ناویشە بۆ ئەو سوارو كاروانچییانەى كە لەگەڵ كاروانەكەن، واتە: وشەى ﴿ الْعَيْرُ ﴾، ناوە بۆ هەر سێکیان: هەم بۆ و لاخەكانو، هەم بۆ بارەكانى سەر پشتیانو، هەم بۆ ئەو خەلكەى كە بارەكانیان خستوونە سەر پشتیانو و لاخەكان لى دەخوون .

كە دەفەرموێ : ﴿ أَذَّنْ مُؤَذِّنٌ ﴾، (التَّأَذُّنُ: التَّدَاؤُ الْمُتَكَرِّرُ)، (تَأَذُّنٌ)، یانی: ئاگادارکردنەو، بانگدان، جارپدان، بەلام لێردا بە مانای بانگکردنى دووبارە دى، كەواتە: بە پێى ئەمە، دواى ئەوێ بارەكانیان خستوونە سەر پشتى و لاخەكانیان و پەنگە بەرپیش كەوتبن، ئنجا بانگكەرەكە، جارچییهكە بە دوايان كەوتووە: هۆی كاروان ! ئێوه دزن ! دیارە دەبێ تَوَزِيك دووریش كەوتبەنەو، وەك وشەى (أَيَّتُهَا) دەیگەیهنێ.

(١) التفسير التَّطْبِيقِي لِلْكِتَابِ الْمُقَدَّس، الْعَهْدُ الْقَدِيم، سِفْرُ التَّكْوِين، الإصحاح: ٤٤، ص ١١٢.

لە تەو پێدا دەڵێ: ماوەیەکی ش دوور گەوتبوونەوه، ئنجا جارچی بە دوایان گەوتن، لەوێرا گیرایانەوه و بارەکانیان پێ خستن و ... هتد، بەلام مادام وشە: ﴿الْعِزُّ﴾، ناو بێ، بۆ بارەبەرەکان، و لاخەکان، ئنجا خوشتر بن، یان ئیستر، یان گویدریژ، هەروەها بۆ بارەکان، بۆ کاروانچیەکانیش، دەگونجێ هەر لەوێ بووبن، پێش ئەوێ بارەکان بخەنە سەر پێشتی و لاخەکانیان، بانگیان کردن .

(٤) - ﴿قَالُوا وَقَبِلُوا عَلَيْهِم مَّاذَا تَفْقَدُونَ﴾، واتە: کورەکانی یەعقوب عليه السلام، مەبەست یازدە کورەکان، چونکە ئەمجارە بنیامینیان لەگەڵە، روویان تێکردن و بەرهو روویان هاتن و گوتیان: چیتان لێ ونبوو؟ چیتان دیار نیە؟ دەگوترێ: (فَقَدْتُهُ فَهُوَ مَفْقُودٌ)، یانی: لێم ونبوو، کە ئەو ونبوو، بزربوویە، لێم دیار نیە، بەلام (تَفَقَّدْتُهُ)، واتە: داوام کرد، بە دوایدا گەڕام .

(٥) - ﴿قَالُوا نَفَقَدْ صَوَّاعَ الْمَلِكِ﴾، جارچیە گەو ئەوانە لایەنی یوسف عليه السلام بوون، ئەوانە کە سەرپەرشتیی دابەشکردنی دەغل و دان، و فرۆشتن و پێوانیان دەکرد، گوتیان: پێوانە پادشامان دیار نیە، ﴿صَوَّاعَ﴾، هەروەها (صَاع)یش، هەر هاتو، وەك پێشتریش گوتمان: هەردووکیان هەر مەبەست پێیان: (سِقَايَةِ) ی پێشێ، کە دیارە پێشتر ئاوی پێ خوراوتەوه، (سِقَايَةِ)، واتە: ئاو خۆر، ئاو پێ خوراوه، ﴿صَوَّاعَ﴾ و (صَاع)یش، واتە: پێوانە، هەلبەتە ئەو دەفرە، دەبێ دەفریکی گران قیمەت بووبێ، دەفریکی ناسراو زانراویش بوو بێ، کە پێشتر پادشا بۆ ئاو پێ خواردنەوه، یان شەراب پێ خواردنەوه، بەگاری هێناوه و دواتر بۆ پێوانی ئەو ئازووخیە کە فرۆشتووین، بەگاری هاتو، یانی: وێرای ئەو کە ئاوی پێ خوراوتەوه، پێوانە (مکیال)یش، بوو، وەك پێوانەش بەگاری هاتو .

(۶) - ﴿وَلَمَنْ جَاءَهُ حِمْلُ بَعِيرٍ﴾، ھەر كەسك ئەو پىوانەيە بەيىتەوھ:

بارى حوشترىكى ھەيى، بارى حوشترىك خەلاتى دەدرىتى، واتە: بارى حوشترىك ئازوووخە، دەبيتە خەلاتى و دەبيتە مولكى وى .

(۷) - ﴿وَأَنَّا بِهِ زَعِيمٌ﴾، جارچىيەكە، دەلى: منىش زامىنى ئەوھم،

ئوبالدارى ئەوھم و گرمىتى ئەوھم دەكەم، كە ئەو بارە ئازوووخەيە بە خەلات بەدىنى، ئە بەرانبەر ئەوھدا كە ئەو دەفرەمان بۇ دىنىتەوھ .

کورتہ بائیک دہربارہی رہ و ابوونی (حالت) و (کفالت)

ثیستاش پیس ٹهوهی بجینہ سهر برکھه گانی دیکه، لهه برکھه یه دا هه ندیک
فسهی (القرطبی)، دینین له (الجامع لأحكام القرآن)^(١)، که گوتوو یه تی: ٹهه
ثایه ته به لگهی ههر کام له (جعاله) و (کفاله) ی تیدان، ده لی :

(قَالَ بَعْضُ الْعُلَمَاءِ: فِي هَذِهِ الْآيَةِ دَلِيلَانِ، أَحَدُهُمَا: جَوَازُ الْجُعْلِ وَقَدْ أُجِيزَ
لِلضَّرُورَةِ، فَإِنَّهُ يَجُوزُ فِيهِ مِنَ الْجَهَالَةِ مَا لَا يَجُوزُ فِي غَيْرِهِ، فَإِذَا قَالَ الرَّجُلُ:
مَنْ فَعَلَ كَذَا فَلَهُ كَذَا صَحَّ، وَشَأْنُ الْجُعْلِ أَنْ يَكُونَ أَحَدُ الطَّرَفَيْنِ مَعْلُومًا
وَالْآخَرُ مَجْهُولًا لِلضَّرُورَةِ إِلَيْهِ، بِخِلَافِ الْإِجَارَةِ، فَإِنَّهُ يَتَقَدَّرُ فِيهَا الْعَوَضُ
وَالْمَعْوَضُ مِنَ الْجَهْتَيْنِ، وَهُوَ مِنَ الْعُقُودِ الْجَائِزَةِ الَّتِي يَجُوزُ لِأَحَدِهِمَا فُسْخُحُهَا،
إِلَّا أَنْ الْمَجْعُولَ لَهُ، يَجُوزُ أَنْ يَفْسَخَهُ قَبْلَ الشَّرْعِ وَبَعْدَهُ، إِذَا رَضِيَ بِإِسْقَاطِ
حَقِّهِ، وَلَيْسَ لِلْجَاعِلِ أَنْ يَفْسَخَهُ إِذَا شَرَعَ الْمَجْعُولُ لَهُ فِي الْعَمَلِ، وَلَا يُشْتَرَطُ
فِي عَقْدِ الْجُعْلِ حُضُورُ الْمُتَعَاقِدِينَ، كَسَائِرِ الْعُقُودِ، لِقَوْلِهِ: ﴿وَلَمَنْ جَاءَ
بِهِ حِمْلٌ بِعِيبٍ﴾ .

الدليل الثاني: جَوَازُ الْكِفَالَةِ عَلَى الرَّجُلِ لِأَنَّ الْمُؤَدَّنَ الضَّامِنَ هُوَ غَيْرُ
يُوسُفَ الْعَزِيزِ، قَالَ عَلَمَاؤُنَا: إِذَا قَالَ الرَّجُلُ: تَحَمَّلْتُ، أَوْ تَكْفَلْتُ، أَوْ ضَمِنْتُ، أَوْ وَأَنَا
حَمِيلٌ لَكَ، أَوْ زَعِيمٌ، أَوْ كَفِيلٌ، أَوْ ضَامِنٌ، أَوْ قَبِيلٌ، أَوْ هُوَ لَكَ عِنْدِي، أَوْ عَلَيَّ،
أَوْ إِلَيَّ، أَوْ قِبَلِي، فَذَلِكَ كُلُّهُ: حِمَالَةٌ لَازِمَةٌ).

واتە: لەم ئایەتەدا دوو بەلگە هەن :

بەلگەی یەکەم : یەکیکیان کە لەم ئایەتە وەردەگیرێ بە پێی قسەی هەندیک لە زانیان بریتییە لە دروست بوونی (جَعَالَة)، (جَعْل)، ئەوەیە: کەسێک ئەندازمێک پاره، یان ئەندازمێک خەلات، ئەندازمێک دیاری دابنێ، بۆ کەسێک کە کاریکی بۆ دەکات، ئتجا دیاره (جاعل) هکه، کە (جَعْل) هکه، داناه، واتە: شتەگهی دیاری کردو، تەرپهفیکی دیاره، بەلام تەرپهفی بهرانبهەر جاری دیاره نیه، { داخۆ کێ ئاماده دهبی ئهو کاره بکات، بۆ وێنه: دهلی: هەر کەسێک ئهو میوهیەم بۆ بچنی، هەر کەسێک ئهو دهغلام بۆ بدرویتهوه، یان هەر کەسێک کە ئهو و لاخەم بۆ بدوژیتهوه، یان هەر کەسێک سهیارهکەم بۆ بدوژیتهوه، کە لیّم ون بووه، فلان شتهی ددهمی } لهبەر ناچاری (جاعلة) به دروست دانراوه کە (جَعْل) یشی پێ دهلین، چونکه تییدا نهناسینی تەرپهفی دووم بهرپهوا دانراوه، کە له گریبهستهکانی دیکه دا، ئهوه دروست نیه، ئهگەر پیاویک گوتی: هەر کەسێک فلان کاره بکات، فلان شتهی ددهمی، ئهوه سهوداو مامهلهیهکی دروسته، (جَعْل) یش، ئەوێه کە یەکیک له دوو لایهنهکان دیاره زانراوه، بهلام لایهنهگهی دیکه نهزانراوه، ئهویش لهبەر ناچاری لهبەر ئهوهی پیاویستی دهبی بهو جوړه مامهلهیه، دروسته، به پیچهوانه (إجازه) وه، کە هەم ئهو شته کە دادهنری، دیاره، هەم ئهو کەسه کە دایدهنی، دیاره، هەم تەرپهفه بهرانبهەرکەش، دیاره، { بۆ نموونه: یهکیک به یهکیک دهلی: ئهو خانوووت ددهمی سالانه به کری بهوهنده، نهفهرهکە دیاره کە خانووکه به کری ددها، تەرپهفهگهی بهرانبهریش دیاره، ئەندازهی پارهکەش دیاره، خانووکهش دیارو لهبەرچاوه }، ئتجا ئهو (جاعلة) یه، لهو گریبهسته دروستانهیه کە بۆ یهکیک له دوو لایهکه ههیه، ههلیوهشی نیتهوه، بهلام ئهو کەسهی کە شتهگهی بۆ دادهنری: خهلاتهکه، دیارییهکه، ههقهگهی بۆ دادهنری، له بهرانبهەر ئهوهدا کە کارهکه بکات، ئهو بۆی ههیه پێش ئهوهی دهست به ههولدان بکات بۆ کارهکه، ههلیوهشی نیتهوه، دواپیش کە دهستی شی پیکرد، هەر

بۆى ھەيە ھەلىبوشىنئىتەو، بە مەرجىك چاوپۆشىى لە ھەقەكەى
خۆى بىكات، ئەوئەندە ئىشەى كە كەردوويەتى لىى دەچىتە بەلاش، بەلام
باباى (جاعىل)، كە شتەكە دادەنى، ھەقەكە دادەنى و دەلى: ئەو ھەقە
دەدەم بە ھەر كەسىك فلان كارەم بۆ بىكات، ئەو كەسە دواى ئەوئەى باباى
ھەق بۆ دانراو دەست بە كارەكەى دەكات، باباى ھەق دانەر (جاعىل)،
بۆى نىە ھەلىبوشىنئىتەو، بە مەرجىش نەگىراو كە ھەردوو تەرەفەكە
ئامادەبن، وەك باقى گرىبەستەكان، چونكە خواى بەرز دەفەرموى:
﴿وَلَمَنْ جَاءَ بِهِ، حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ﴾، ھەر كەسىك ھىناى (دىار نىە
كىيە) بارى خوشترىك ئازوووخەى ھەبى و من ئۇبالدارم و گرىنتى دەكەم .

بەلگەى دووہم : برىتتە لە رەوا بوونى كەفالتە كە برىتتە لەوئەى كەسىك
بىتتە كەفلى كەسىك و لە جىياتى وى گارىك بىكات و بىتتە ئۇبالدارى،
چونكە باباى جارچىى كە جارى داوہ و بۆتە كەفيل، غەبرى يوسف عليه السلام
بووہ، واتە: لە جىياتى يوسف گوتوويەتى: من ئەوہ دەكەم، كەواتە:
رەوايە كەسىك بىتتە كەفلى كەسىكى دى، بەلام بە مەرجىك مۆلتەتى
ئەو كەسەى بى بىت، كە دەبىتتە كەفلى و رازى بى بىتتە ئۇبالدارى و
دەستى كراوہ بى، زانايانمان گوتوويانە: ئەگەر پىاويك گوتى: (تَحَمَلْتُ أَوْ
تَكْفَلْتُ أَوْ ضَمَنْتُ أَوْ أَنَا حَمِيلُ لَكَ، أَوْ زَعِيمٌ أَوْ كَفِيلٌ أَوْ ضَامِنٌ أَوْ قَبِيلٌ، أَوْ
هُوَ لَكَ عِنْدِي أَوْ عَلَيَّ أَوْ إِلَيَّ أَوْ قَبْلِي فَذَلِكَ كُلُّهُ حِمَالَةٌ لَزِمَةٌ)، ئەو
وشانە ھەموويان كە مانايان زۆر لىك نىزىكە، واتە: من ئەو
بەرپرسىارىيەتەم ھەلگەرت، من بوومە ئۇبالدار، من ئەو شتەم خستە
ئەستۆى خۆم، من كەفلى تۆم، ئەو شتە عايدى من بى، ياخود لەسەر
من بى، ئەو شتە بى بۆ لاى من بى، ئەو شتە بى لەسەر من بى، ئەوہ
ھەموو دەبىتە كەفالتەىك، لەسەر باباى كەفيل پىويست دەبى ئەو
جۆرە مشوورە بخوات، لە جىياتى ئەو كەسەى كە مۆلتەتى داوہ .

(۸) - **﴿قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ﴾**،

دواى ئەوئەى كە ئەوان تۆمەتباريان دەكەن، بەوئەى كە دزن، كورەكانى

یه‌عقوب هه‌ر یازده‌گوره‌که ده‌لین: سویند به‌خوا! ئیوه‌ده‌زان که ئیمه‌ نه‌هاتوین له‌زه‌ویدا خراپه‌کاری و تیکدان بکه‌ین، واته‌، له‌سه‌ر زه‌مینی میس‌پدا، ﴿وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ﴾، هه‌روه‌ها ئیمه‌هه‌رگیز دز نه‌بووین ده‌زان که ئیمه‌جاری دیکه‌ش هاتووین و دز نه‌بووین .

لیره‌دا ئه‌وانه‌دوو شتیان له‌خۆیان دوورخستوونه‌وه: (الإفساد والسَّرقة)، تیکدان و خراپه‌کاری و دزی، به‌لام بۆ خراپه‌کاریه‌که ته‌نیا گوتووینه: ﴿لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ﴾، ئیوه‌ده‌زان که ئیمه‌نه‌هاتووین خراپه‌کاری بکه‌ین له‌زه‌ویدا، به‌لام زۆر جه‌ختیان نه‌کردۆته‌وه و به‌س گوتووینه: ئیوه‌ده‌زان ئیمه‌بۆ خراپه‌کاری و تیکدان نه‌هاتووین، بۆچی؟ زانیان ده‌لین: چونکه‌خراپه‌کاری و تیکدان، چه‌مکی فراوانی هه‌یه‌، رهنه‌هه‌ندیک له‌ده‌سته‌لاتدار و هوکمرانان، هه‌ر جوړه‌جموچۆلی به‌تیکدان له‌قه‌له‌م بدن، بۆیه‌زۆر جه‌ختیان نه‌کردۆته‌وه، گوتووینه: نه‌وه‌ك هه‌ر هاتنه‌که‌ی ئیمه‌یان به‌تیکدان له‌قه‌له‌م دابی، پاشان عه‌یب و عاریش نیه‌، جاری وا هه‌یه‌کابرا شانازی پێوه‌ده‌گات، ده‌لی: به‌لی، من بووم ئه‌و کاره‌م کرد، من شو‌رشم کرد، من گو‌ده‌تام کرد، من راپه‌ریم، که به‌رانبه‌ره‌که به‌خرابی ده‌زانی، به‌لام دیاره‌ئه‌و که‌سه‌ی ده‌یکات به‌خرابی نازانی .

به‌لام به‌نسبه‌ت دزیه‌که‌وه‌، چونکه‌شتیکی نه‌نگه‌و عه‌یبه‌، له‌وێ زۆر جه‌ختیان کردۆته‌وه: ﴿وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ﴾، ئیوه‌ده‌زان که ئیمه‌پیشتریش دز نه‌بووین، دیاره‌ئه‌و گو‌رانه‌ی یه‌عقوب عليه السلام به‌لگه‌شیان ئه‌وه‌یه‌که له‌سه‌ره‌تاوه‌ده‌لین: ﴿لَقَدْ عَلِمْتُمْ﴾، مه‌به‌ستیشیان دوو شتن:

یه‌که‌م: ئیمه‌پیشتریش هاتووین، ئتجا ئه‌گه‌ر دزیمان کردبایه‌، تیکدان و خراپه‌کاریمان کردبایه‌، جاری پیشیش ده‌مانکرد .

دووه‌م: ئیوه‌خۆتان ئاگادارن جاری پیشی که ده‌ستمایه‌که‌، خرابۆوه‌نیو باره‌کان به‌هه‌له‌، یان به‌ئه‌نقه‌ست، ئیمه‌هینامانه‌وه‌، که‌واته‌: ئیمه‌

ئەگەر دزباین، نەدەهاتینەو و پارەگەمان دەخوارد، یاخود دەشەهاتینەو، بەلام نکوولێیمان دەکرد گە ئەو دراو، یاخود ئەو دەستمایە، لە بارەگانی ئێمەدا بوو، چونکە ئێو بەلگەو شایەدتان لەسەر نەگرتووین، گە ئەو شتانهتان خستۆتە ئەو بارانەو .

(٩) - ﴿ قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ﴾، (تەرەفی یوسف ﷺ تەرەفی

جارچی) گوتیان: ئەدی سزای چییە، ئەگەر ئێو درۆکار بوون، قسەگەتان راست نەبوو، ئەو پێوانەییە ئەو ئاوخۆرە پادشا، لە بارەگانی ئێو دابوو ؟

(١٠) - ﴿ قَالُوا جَزَاؤُهُ مَنْ وَجَدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ ﴾، گوتیان: هەر کەسێک ئەو

پێوانەییە لە بارەگەدا بدۆزێتەو، خۆی دەبیته تۆلە و دەبیته سزای .

کە دەلێن: ﴿ فَهُوَ جَزَاؤُهُ ﴾، یانی: (فَهُوَ ذَاؤُهُ جَزَاؤُهُ، أَي: هُوَ عَوَضَ عَنْ هَذِهِ الْجَرِيْمَةِ فَيَصِيرُ رَقِيقًا لِّصَاحِبِ الصَّوَاعِ)، واتە: خودی خۆی دەبیته تۆلە و دزییەگە، دەبیته سزای دزینی ئەو دەفرە ئەو پێوانەییە .

پستە: ﴿ فَهُوَ جَزَاؤُهُ ﴾، {توكيد لفظي لجُملة: ﴿ جَزَاؤُهُ مَنْ وَجَدَ فِي

رَحْلِهِ ﴾}، واتە: ئەو جەختکردنەو یە بۆ پستە ﴿ جَزَاؤُهُ

مَنْ وَجَدَ فِي رَحْلِهِ ﴾، یانی: سزایەگە هەر کەسێک ئەو پێوانەییە لە بارەگەدا دۆزێتەو، خۆی دەبیته سزاو تۆلە و دزینی ئەو دەفرە .

(١١) - ﴿ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴾، ئاوا بەو شیوەییە ئێمە سزای ستەمکاران

دەدەین، کە لێردا مەبەست لە ستەمکاران، ئەوانەن کە ستەمیان لە خۆیان و لە خەلک کردووە بەهۆی دزییەو .

ئەمەش لێردا دوو واتای هەن :

١/ واتە: ئێمە کورانی یەعقوب ﷺ ئایینەگەمان و بەرنامەگەمان وایە،

کە بەو شیوەییە سزای دز بەدەین: هەر کەسێک دزی لە کەسێک کرد،

دەبیته بەردەست و خرمەتکار و گۆیلە ی ئەو گەسە گە دزیی لیکردووە،
واتە: دزەگە دەبیته گۆیلە ی دزیی لیکراوەگە، ئەو وەتایەکی .

۲/ وەتایەکی دیکە، گە من ئەووی دووهمیانم پێ راستتەر، هەرچەندە
زۆربە ی هەرە زۆری توێژمەرەوانی قورئان، مانای یەگەمیان هیناوە، بەلام
من پیموانیە لە هیچ ئایین و بەرنامە یەکی خوای پەرۆمردگارد، سزای
دزیی بریتی بووبی لە بە گۆیلە کردنی بابای دز، بەلکو وای پێدەچێ لەوێ
ئەو بۆچوون و ئیجتەهادیان بۆ پەیدا بوو بێ، یانی: ئێمە ئاوا بریار
دەدەین: هەر گەسیک ئەو دەفرە، ئەو پێوانە یە لە بارەگەیدا دۆزرایەو، با
بکریته گۆیلە بۆ ئەو لایەنە ی دزییەگە ی لیکراوە .

مەسەلە ی سیپەم : فەرمان کردنی یوسف بە پشکنینی باری باریەکان،
پیش باری بنیامین، پاشان دەرھینانی پێوانە گە، دەفرە گە لە باری
باریەگە ی، خوای کارزان ﷺ بەو جوۆرە پلانی لە لای خو هیشتنەو و
گلدانەو ی باریەگە ی بۆ یوسف ﷺ دانا، چونکە بە پێی بەرنامە ی
پادشا، ئەو سزای دز نەبوو :

وهك خوا دهفرموو: ﴿فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرِجَهَا مِنْ
وِعَاءِ أَخِيهِ كَذَلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ
اللَّهُ نَرْفَعُ دَرَجَتٍ مِّنْ شَاءٍ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾﴾ .

شیکردنەو ی نەم نایەتە بە پێژە لە دەوت برگەدا

(۱) - ﴿فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ﴾، لیژەدا گە پشکنینی چەوالەکان
پالدرامتە لای یوسف، ئەو مەجازیکی عەقڵییە، واتە: ئەو ی گە یوسف
پایسپارد بوو، دەستی کرد بە پشکنینی (وِعَاءَ) گانیان، پیش (وِعَاءَ) ی، باریەگە ی .

(أَوْعِيَةَ جَمْعَ وَعَاءٍ، وَهُوَ الظَّرْفُ) (أَوْعِيَةَ) گۆی (وعاء)، بریتیه له هەر شتێک، که شتی تێبکری، ئُنجا گونیهیه، جه‌واله‌، تێره‌، که‌ندوویه، کوویهیه، هەر شتێک شتی تی بکری، پێی ده‌گوتری: (وعاء)، به‌لام لی‌رده‌ا به‌ پێی سیاق و مه‌قام، ده‌زانین که‌ ئه‌و شته‌ وا پێده‌چی جه‌وال بوو بی، به‌ زاراوی ئیستا ته‌لیس یان گونیه‌ بوو بی، هه‌لبه‌ته‌ جه‌وال له‌ دێر زه‌مانه‌وه‌ هه‌بووه‌، له‌به‌رئه‌وه‌ که‌ به‌ ده‌ست چنراوه‌، ئه‌و کاته‌ وه‌ک ئیستا کارگه‌ نه‌بووه‌، تا‌کو گونیه‌و ته‌لیسو ئه‌وانه‌ بچن، به‌لکو هه‌رچی بووه‌ به‌ ده‌ست چنراوه‌ .

ده‌فه‌رموی: ده‌ستیکرد به‌ پشکنینی جه‌واله‌کانی ئه‌وان، (برایه‌کان)، پێش ه‌ی برایه‌که‌ی، (بنیامین).

(وعاء)، ده‌لی: (مُشْتَقٌّ مِنَ الْوَعْيِ وَهُوَ الْحِفْظُ)، (وعی) واته‌: له‌به‌ر کردن، پاراستن، وه‌ک له‌ شوێنه‌وارێکدا هاته‌وه‌: ئه‌بو ئومامه‌ خوا لی‌ی رازی بی ده‌لی : {اقْرَأُوا الْقُرْآنَ وَلَا تَعْرُتْكُمْ هَذِهِ الْمَصَاحِفُ الْمُعَلَّقَةُ، فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يُعَذِّبْ قَلْبًا وَعَى^(۱) الْقُرْآنَ} {أَخْرَجَهُ تَمَامَ بَرَقَم: (۱۶۹۰)، وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ بَرَقَم: (۳۰۰۷۹)، وَالْدَّارِمِيُّ بَرَقَم: (۳۳۱۹)} .

واته‌: قورئان بخوینته‌وه‌و به‌و په‌ره‌ هه‌لواسراوانه‌ - که‌ قورئانیان تێدا نووسراوته‌وه‌ - فریوتان نه‌ده‌ن، چونکه‌ خوا دلیک ئازار نادات قورئانی له‌به‌ر گردبی .

(۲) - ﴿ثُمَّ اسْتَخْرِجَهَا مِنْ وَعَاءٍ أَخِيهِ﴾، دوا‌یی له‌ جه‌والی برایه‌که‌ی خو‌ی ده‌ریه‌ینا .

پێشی به‌ رانا‌وی نی‌رینه‌ی مه‌جازی هێنا‌ویه‌تی: ﴿مَنْ وَجَدَ فِي رَحْلِهِ﴾، ﴿وَجَدَ﴾، رانا‌وی نی‌ری بۆ به‌کاره‌ینا‌وه‌، لی‌رده‌ا وش‌ی (صَوَاعٍ)، له‌به‌رچاو گیراوه‌، واته‌: هەر که‌سیک که‌ ئه‌و پیا‌وانه‌یه‌ له‌ جه‌واله‌که‌یدا، له‌ باره‌که‌یدا دۆزرایه‌وه‌،

(۱) وعی القرآن: أي حَفِظَهُ وَتَدَبَّرَهُ وَعَمِلَ بِمَا فِيهِ، واته‌ : قورئانی له‌به‌رکردو تێ‌وه‌ی راما‌و کاری پێک‌رد .

به لّام لیّره‌دا راناوی میینه‌ی مه‌جازی بۆ به‌کارهاتوه: ﴿ثُمَّ اسْتَخْرِجَهَا﴾، چونکه لیّره‌دا راناوه‌که ده‌چیته‌وه بۆ (سقایة)، واته: بۆ ئه‌وه ده‌فرو پیوانه‌یه‌ی که له ئه‌سلدا ده‌فریک بووه، ئاوی پیخوراوه‌ته‌وه .

خاوه‌نی (التَّحْرِیرُ وَالتَّنْوِیر) ^(۱)، ده‌لی: (وَهَذَا التَّانِیْثُ فِی تَمَامِ الرِّشَاقَةِ إِذْ کَانَتْ الْحَقِیْقَةُ أَنَّهَا سَقَايَةٌ جَعَلَتْ صَوَاعًا، فَهُوَ کَرْدُ الْعِجْرِ عَلَی الصُّدْرِ).

واته: ئه‌م راناوی میینه بۆ به‌کاره‌یترانه بۆ ئه‌وه ده‌فرو، لیّره‌دا زۆر شتیکی جوان و ریکه، چونکه ئه‌وه ده‌فرو پیشتەر ئاوی پیخوراوه‌ته‌وه، دوا‌یی کراوه به پیوانه بۆ ئازوو‌خه و ده‌غل و دان، که‌واته: ئه‌وه وه‌ک گێرانه‌وه‌ی دوا‌ویه بۆ پیشه‌وه .

(۳) - ﴿كَذَلِكَ کِدْنَا لِيُوسُفَ﴾، ئه‌مه قسه‌ی خوا‌ی په‌روه‌ردگار خۆیه‌تی، لیّره‌دا خوا ئه‌وه قسه‌یه‌ی خۆی نیو ئا‌خن ده‌کات، ده‌فه‌رموی: ئا‌وا ته‌گبیرمان بۆ یوسف کرد، پلانمان بۆ دانا .

(الکِیدُ: فِعْلٌ يُتَوَصَّلُ بِظَاهِرِهِ إِلَى مَقْصَدٍ خَفِيِّ، وَالْمَقْصُودُ بِهِ إِلَهَامُ یُوسُفَ...)، (کِید)، بریتیه له کرداریک که به‌هۆی رواله‌ته‌که‌یه‌وه ئامانجیکی په‌نه‌ان ده‌سته‌به‌ر ده‌کری، که لیّره‌دا مه‌به‌ست پیی ئه‌وه خورپه‌یه که خوا خسته‌یه دلی یوسفه‌وه، که به‌و شیویه ده‌توانی برایه‌که‌ی گل بداته‌وه .

(۴) - ﴿مَا كَانَ لِیَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ﴾، (یوسف) بۆی نه‌بوو به پیی به‌رنامه و ئایینی پادشا که ولاتی پی به‌ریوه ده‌برد، برایه‌که‌ی له‌لای خۆی گل بداته‌وه، بیکاته گۆیله، یان له لای خۆی به‌یه‌لیته‌وه و بیگری .

خاوه‌نی (التَّحْرِیرُ وَالتَّنْوِیر) ^(۲)، ده‌لی: (وَلَوْلَا ذَلِكَ لَمَّا کَانَتْ شَرِیْعَةُ الْقَبِطِ تُخَوِّلُهُ ذَلِكَ، فَقَدْ قِيلَ: إِنَّ شَرْعَهُمْ فِی جَزَاءِ السَّارِقِ، أَنْ یُؤْخَذَ مِنْهُ شَيْءٌ ویضْرَبُ ویُعْرَمَ ضِعْفُی الْمَسْرُوقِ أَوْ ضِعْفُی قِیمَتِهِ) .

(۱) ج ۱۳، ص ۳۱.

(۲) ج ۱۳، ص ۳۲.

واته: ئهمه له به‌رنامه‌ی قیبتیه‌کاندا (که له میسر بوون) سزای دزی نه‌بوو، گوتراره: سزای دز ئه‌وه بووه که شته‌که‌ی لی وهرگیریت‌ه‌وه (ئهو شته‌ی که دزیویه‌تی) و، لی بدری و، دوو به‌رانبه‌ریش شته دزراوه‌که‌شی پی بپژێردری، یاخود نرخه‌که‌ی .

واته: ئه‌گهر مه‌پێکی دزیوه، دوو مه‌پانی لی بستین، ئه‌گهرنا دوو به‌رانبه‌ری نرخه‌ی ئهو مه‌په‌ی لی بستینری، ئه‌وه سزای دز بووه له ئاین و به‌رنامه‌ی پادشای میسردا، ئنجا ئه‌گهر به‌ پیی ئه‌وه ره‌فتار کرابایه، یوسف بو‌ی نه‌بوو، بنیامین له‌لای خۆی گل بداته‌وه، به‌لام یوسف دینی تۆپ ده‌خاته گۆلی ئه‌وانه‌وه‌و ده‌لی: سزایه‌که‌ی چیه؟ ئه‌وان سه‌ریشک ده‌کات، ئه‌وانیش ده‌لین: سزایه‌که‌ی ئه‌وه‌یه هه‌ر که‌سیک ده‌فره‌که له باره‌که‌ی دا دۆزرایه‌وه، خۆی ببیته‌ تۆله‌و سزای دزییه‌که‌ی خۆی، واته: به‌ زمانی خۆیان ده‌یانگری، ئه‌گهر وا نه‌بووایه، به‌ پیی به‌رنامه‌و یاسای پادشا بو‌ی نه‌بوو براهه‌که‌ی له‌لای خۆی گل بداته‌وه، هه‌لبه‌ته ئهمه ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نی که: وشه‌ی (دین) که له قورئان دا به‌کارهاتوه، یه‌کیک له مانایه‌کانی ئهو به‌رنامه‌و سیستم (نظام)یه، که ولاتی پی به‌پێوه‌ده‌چی و مه‌رج نیه (دین) ته‌نیا له‌ خواوه هاتبی، چونکه ئه‌وه مه‌فه‌وومه عورفی و باوه‌که‌یه‌تی، ئه‌گهرنا (دین)، واته: به‌رنامه‌ی ژبان، ئه‌وه‌ی ژبان و گو‌مه‌لگای پی به‌پێوه‌ ده‌چیت .

(٥) - ﴿إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ﴾، مه‌گهر خوا بیه‌وی، واته: خوا ویستی که سزای دۆزراوه‌ی ئهو ده‌فره، له باری بنیامیندا بریتی یه له‌وه‌ی که براهه‌کانی یوسف به‌ زمانی خۆیان بیلین، که سزایه‌که‌ش جو‌ریک بوو ئامانجی یوسف بپیت‌ه‌دی.

(٦) - ﴿تَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مِّنْ نَّشَأٍ﴾، به‌ چه‌ندان پله هه‌ر که‌سیک بمانه‌وی به‌رزای ده‌که‌ینه‌وه، واته: له‌ رووی زانست و شاره‌زایی و حیکمه‌ت و کارامه‌یه‌یه‌وه . خوینراویشه‌ته‌وه: (تَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مِّنْ نَّشَأٍ)، واته: (دَرَجَاتٍ)، پال بدریت‌ه‌ لای (مَن) هی پیشی: ﴿دَرَجَاتٍ مِّنْ نَّشَأٍ﴾، ئهمه (دَرَجَاتٍ مِّنْ نَّشَأٍ)، واته: پله‌کانی هه‌ر که‌سیک که بمانه‌وی، به‌رزیان ده‌که‌ینه‌وه .

(۷) - ﴿وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ﴾، له سهرووی هه‌موو خاوه‌ن زانستی‌که‌وه، زانیه‌ک هه‌یه، واته: زانتر هه‌یه، ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌ی لیوهرده‌گیری که زوری زانست، مایه‌ی به‌رزبوونه‌وه‌یه، چونکه ده‌فرموی: ﴿وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ﴾، له سهرووی هه‌ر خاوه‌ن زانیارییه‌که‌وه، زانتر هه‌یه .

که‌واته: ئینسان به‌هوی زانیارییه‌وه به‌رزده‌بیته‌وه له خوا نیزیک ده‌بیته‌وه له ژیانیدا به‌رز ده‌بیته‌وه، به‌لام به ئه‌ندازه‌ی ئه‌وه که زانیارییه‌که‌ی راسته و کاریشی پی ده‌کات .

مه‌سه‌له‌ی چواره‌م : داخی دلی خو رشتنی براهه‌گانی یوسف عليه السلام به خو‌ی و بنیامینی برای، که له دزی کردندا وه‌ک یه‌کنو، وه‌لامدانه‌وه‌ی یوسف له دلی خویدا به‌بی‌ده‌ربین: که ئیوه خراپترن: کرده‌وه‌تان خراپتره، هه‌لو‌یستتان خراپتره، خواش زانتره به‌وه‌ی که ده‌یلین، ئایا راسته یان نا؟ به تایبته تۆمه‌تبارکردنی یوسف عليه السلام به دزی :

وه‌ک خوا فهرموویه‌تی: ﴿قَالُوا إِن يَسْرِقَ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ فَأَسْرَهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ، وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ أَنْتُمْ شَرُّ مَكَانًا وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ﴾

شیکردنه‌وه‌ی نهم نایه‌ته موباره‌که له چوار بره‌گه‌دا

(۱) - ﴿قَالُوا إِن يَسْرِقَ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ﴾، واته: ده براهه‌گانی یوسف، ده گوره‌که‌ی یه‌عقوب عليه السلام که دایکیان جیایه له دایکی یوسف و بنیامین، گوتیان: ﴿إِن يَسْرِقَ﴾، ئه‌گه‌ر ئه‌م براهه، واته: براهه‌که‌ی که له

دایکی یوسفه (بنیامین) دزیی بکات، ﴿فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَّهُ مِنْ قَبْلُ﴾،
ئەو بە یۆگومان بڕایەکی خۆشی، (بڕایەکی دایکیی)، پێشتر دزیی کردووە .

لێرەدا ئەوان بەو پاساوو پۆزشیان هێناوەتەو، کە ئەو (بنیامین)ە،
بڕایەکی هەبوو (لە دایکی خۆی)، ئەویش پێشتر دزیی کردووە، دەیانەوێ
تانه لە دایکیان بدەن، واتە: هەردووکیان لەو ئافەرته بوون، کە بریتیه لە
(راحیل)ی کچی (لابان)، کە خاڵی یەعقوب بوو، کە لە سەرەتای
تەفسیری ئەم سوورەتەدا باسمان کرد، واتە: ئەوانە کۆری ئەو ئافەرتهن،
کۆری ئەو دایکەن و عادیانە دزیی بکەن .

پێش ئەوەی زیاتر ئەمە شی بکەینەو، با جاریکی دیکە سەرنجی ئەو
بەدینەو کە هاوسەرەکانی یەعقوب چەند بوون و کۆرەکانی هەر کامیان
لە کام دایکە بوو؟ بە گشتی وەک لە : (التفسير التَّبْيُقي لِلْكِتَابِ الْمُقَدَّسِ،
لِعَهْدِ الْقَدِيمِ، سِفْرُ التَّكْوِينِ، الإصحاح: ٣٥، ص٩٣)، دا هاتووە کە پێشتریش
هێناومانە، یەعقوب عليه السلام بە گشتی چوار هاوسەری بوون :

یەکیکیان (راحیل) کە کچی (لابان)ە کە خاڵی یەعقوب بوو، واتە:
کچی خاڵی خۆی هێناو، کە (راحیل) دایکی یوسف و بنیامینە، ئەو دووان.
هاوسەری دووهمی بریتی بوو لە (لەیه)، یان (لییا)، ئەویش هەر کچی
(لابان) بوو، واتە: ئەویش هەر کچی خاڵی خۆی بوو، ئەو کاتە دروست
بوو، دوو خوشک بێنە هاوسەری مەرۆق، لە یەک کاتدا، هەندێکی دیکەش
گوتووین: دایکی یوسف و بنیامین، دەبێ پێش ئەو لەیه وەفاتی کردبێ و
دوایی ئەو هێنابی .

بەلام ئەو بە پێی شەریعتی پێغەمبەری خاتەم ﷺ وایە، وا پێدەچێ
هەردووکیان پێکەو هەبوو بن، وەک پێشتر بەسەر هاتە گەیمان هێنا: کە
دوای ئەوەی یەعقوب حەوت سالی شوانیی دەکات بۆ خاڵی، (لەیه)ی
دەدات، دوایی حەوت سالی دیکە شوانیی دەکات، چونکە زیاتر دلی بە
(راحیل)ەو دەبێ، ئنجا ئەویشی دەدات .

ئنجأ (لەيئە) دایکی هەر گام لە (رەئووبین، شەمعوون، لاوی، یەهوودا، یەساگیر، زەبوولوون)ە، گەواتە: دایکی شەش کۆرەن بوو، ئەو شەشەیان دیارە لە (لەيئە) بوون .

هاوسەری سییەمی (بولهه)، بولەش گەنیزەکی (راحیل) بوو، ئەویش دایکی (دان، نەفتالی)، ئەویش دوو کۆری بوون، ئەو بوونە دە (۱۰) .

هاوسەری چوارەمی (زولفە)، زولفەش گەنیزەکی لەيئە بوو، دیارە گە (بولهه و زولفە)، هەردووکیان گەنیزەکی راحیل و لەيئە بوون، هەر گام لە راحیل و لەيئە، گەنیزەگەکانی خۆیان داو بە یەعقوب کە لەگەڵیاندا وەك ژن و میژد پەفتار بکات، بۆ ئەوەی مندالیان ببێ، زیاتر هاندەرەگەیان ئەو بوو، زولفەش دایکی (جاد، ئەشیر) بوو، ئەو دووانەش کە کۆرانی یازدەهەم و دوازدەهەم .

ئنجأ گە گوتووینە: ﴿إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ﴾، ئەگەر ئەو (یوسف) دزی بکات، بڕایەکیشی پێشتر دزی کردووە .

بێگومان ئەو بوختانیك بوو، بە یوسفیان کردووە ویستووینە ئەو عەیبە لە خۆیان دووربخەنەو، بەوەی کە بلێن: ئەو بنیامینە کە دزی کردووە، بڕایەکیشی هەبوو هەر وا بوو، یانی: ئەو لەلایەن دایکینەو ئەو عەیبەیان بۆ ماووەتەو، ئیدی ئەو عەیبەیان لە خۆیان دوورخستۆتەو !

واتە: ئێمە کە دایکمان جیایە، ئەو عەیبەمان تیدا نیە! هێچیان بۆ نەماووەتەو، ئەو نەبێ کە ئەک هەر بنیامین، یوسفیش تۆمەتبار بکەن و دایکیشیان تۆمەتبار بکەن، بۆ ئەوەی ئەو عەیبە لە خۆیان دوور بخەنەو، یانی: ئەو لە دەماری ئێمەو نیە، پەچەڵەکی ئێمە وا نیە .

ئنجأ لەو بارەو لە پەیمانی گۆندا هەندێ حیکایەت هاتوون، هەندێ لە توێژەرەوانی قورئانیش هەندێک حیکایەتی دیکەیان بۆ زیاد کردوون !

بۆ وێنە: یەکیک لە حیکایەتەکان دەلێ: یوسف کاتی خۆی کە مندال بوو، بێکی دزیو لە باپیری، واتە: بابی دایکی، بێکی زیڕ بوو، شکاندووینەتی و فریادی داو !

هەندێکی دیکە گوتوو یانە: یەعقوب پشەتینیکی هەبوو، پشەتینه گە زێڕ بوو، یان زیو بوو، ئنجا نەنکی یوسف، یوسفی زۆر خۆشویستو، بەلام یوسفیان وێ نەداو، لەلای بێ، ئەویش هەلساوە پشەتینه گە ی لە بن جلان لێ بەستو، دوایی گوتوو یەتی: ئەو پشەتینه م دیار نیە، ئنجا یوسفی پشکینیو و گوتوو یەتی: پشەتینه گەم یوسف بردوو یەتی، گەواتە: بۆم هەیه مادام ئەو پشەتینهی دزیو، یوسف لەلای م بێ و ببێتە کوری م !

ئەو جوړه ئەو حیکایەتانه هەن .

بەلام م پیم وایە: گۆمە ئە برایه ک دەستیان بچیتە برای خۆیان و بیخەنە بیرۆو و بیفەوتین، بە تەئکید ئەو هشیان لە دەست دی، بوختانی دزیشی بۆ بکەن، ئیدی پیویست بەو حیکایەتانه ناکات، چونکە ئەگەر گریمان یوسف بە بچووکێ شتیکی دزیی بێ، دیارە منداڵ هیچی لەسەر حساب نیە، تاگو تەمەنی یازدە سالی، بە تاییەتی ئەو دی دوو هەمان، ئەگەر نەنکی پشەتینه گە ی لێ بەستبێ، یاخود ئەگەر بیتیکی دزیی بێ، بۆ ئەو بێشکینی، ئەو بێگومان کاریکە (یُشْرَفُ)، شەرفە بۆ یوسف، کە بتيك بدزی و بيشکينی بە بچووکێ! بەلام بە هەر حال، پیم وایە ئیمە پەگمان لەسەر ئەو حیکایەتانه نەگەوتو، چونکە ئەو برايانە هیندە هەلوێستیکی رێک و پێکیان نەبوو، ئیمە بێتین یوسف تۆمەتبار بکەین: گوايه بە منداڵی دزیه گ ی لێ واقع بوو، تاگو بلین: ئەوان تۆمەتیان پێ نەکردو، چونکە ئەوان گە ئامادە مین برای خۆیان بکوژن، هەجار هەجار ئامادە مین تۆمەتی پێبکەن، بۆ ئەو ئەو عەیبەیه لە خۆیان دوور بخەنەو و بلین: هەر ئەمە وای نەکردو (هەلبەتە بنیامینیش کە دزیی نەکردو) ئەو برایه گەشی کاتی خۆی، هەر دزیی کردو، بۆ ئەو ئەو شتە لە خۆیان دوور بخەنەو، کە ئەو لە پەچەڵە کە نەسەبی ئیمە دوور، ئیمە دایکمان جیا و شتی و امان لە نیودا نەبوو، بەلام ئەوانە دایکیان جیا، بۆیه رەفتاریشیان لە ئیمە جیا بوو !

(۲) - ﴿ فَأَسْرَهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ ﴾، ئەم پستەیه س مانای

هەن :

۱ - یوسف لەلای خۆی ئەوەی پەنھان کرد، ﴿بە پاناوی مێینە هیناویەتی، مێینە ی مەجازیی﴾، واتە: ئەو تۆمەتە، یانی: (فَأَسْرَ یوسف هذِهِ لَتَهْمَةً فِي نَفْسِهِ)، یوسف ئەو تۆمەتە گە درایە پال خۆی و بڕایەگەیشی، لەلای خۆی پەنھانی کردو بۆی دەرئەخستن، یاخود بۆی دەرئەخستن گە ئەو مەن یوسفم و راست ناکەن، ئیو تۆمەتم پێ دەگەن، ئەو و اتایەکی .

۲ - یاخود: ئەو توورپیی و رق هەڵسان و پێناخۆش بوونە ی گە ئە دڵیدا پەیدا بوو، بەهۆی ئەو قسەیانەو، ئا ئەو پێناخۆش بوون و حالناخۆش بوونە ی، لەلای خۆی پەنھان کردو کپ کردو بۆی دەرئەخستن، واتە: وای نەکرد گە هەست پێ بکەن گە زۆری پێ قەڵسەو پێی ناخۆشە، چونکە ئەو گاتە لێی دەگەوتنە گومان .

(لِإِسْرَارُ: إِخْفَاءُ الْكَلَامِ عَنْ أَنْ يَسْمَعَهُ السَّامِعُ)، (إِسْرَار)، بڕیتە ئە شاردنەو ی قسە بە شیوایەکی گە بێسەر نەیبیستی، بەلام بە دلتیایی لێردا مەرج نیە هەر قسە بی، واتە: ئەو پێناخۆش بوونە، ئەو حالەتە گە بۆی دروست بوو، ئە ئەنجامی تۆمەتبار کرانیدا، ئەو حالەتە ی لەلای خۆی پەنھان کرد، یانی: توورپییەگە ی، دلتەنگیی و ناپەرەحت بوونەگە ی لەلای خۆی پەنھان کرد .

۳ - واتایەکی دیکە ی سییەمی ئەم رستەیه: ﴿فَأَسْرَهَا یوسف فِي نَفْسِهِ

وَلَمْ یُبْدِهَا لَهُمْ﴾، ئەو مەیه گە قسەگە ی خۆی: ﴿أَنْتُمْ شَرُّ مَكَانًا

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ﴾ (۷۷) ئەو ی پەنھان کردوو ئەبەرخیوێو

یان ئە دلی خۆیدا گوتووویەتی و ئاشکرای نەکردوو، وەک ئە بڕگە ی سییەم دا دەبخەینە روو :

(۲) - ﴿قَالَ أَنْتُمْ شَرُّ مَكَانًا﴾، گوتی: حالەتی ئیو خراپترە، پێگە ی ئیو،

لە هی ئەو دوو بڕایەتان، گە ئاوا تۆمەتباریان دەگەن، خراپترە .

پسپوڕانی زمان دەلێن: (أُطْلِقَ الْمَكَانَ عَلَى الْحَالَةِ، وَهِيَ السَّرِقَةُ، وَإِطْلَاقُ
لِمَكَانٍ وَالْمَكَانَةُ عَلَى الْحَالَةِ، شَائِعٌ)، ﴿أَنْتُمْ شَرُّ مَكَانًا﴾، وشەى
(مکان)، واتە: جیگا، بەکارهێنراوە بۆ حالتە کە لێرەدا بریتیە لە دزیو،
بەکارهێنانی وشەى (مکان) و (مکانە)، بۆ حالتە، شتیکی باوە .

کەواتە: یوسف چی پەنھان کرد؟ ئەو کە گوتی: ﴿أَنْتُمْ شَرُّ مَكَانًا﴾،
ئەو یوسف ئەو قسەییەى لە دلى خویدا کرد، کەواتە: ﴿فَأَسْرَهَا يَوْسُفُ
فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ﴾، واتە: ئەو گوتراو (مقول)ەى، لە دواى گوتى:
(قَالَ) یەو، دى، قال: ﴿أَنْتُمْ شَرُّ مَكَانًا﴾، یوسف ئائەوێ لە دلى خویدا،
شاردەووە پەنھان کردووە بۆی دەرنەخستوون .

ئەجا مەبەست لە گوتنى: ﴿قَالَ أَنْتُمْ شَرُّ مَكَانًا﴾، {گوتى: ئیو
حالتان خراپترە} دوو ئەگەرى هەن و دەشگونجی لە یەك كات دا هەردووکیان
مەبەست بن :

یەكەم: ئەو دوو براوەتان هەرچەندە لە دایکیكى دیکەش بن، مادام
هەمووتان گورپی بابێكن، ئەجا ئیووش لەوان گەورەترن، ئیو دەبووایە
نەتانهیشتبایە - ئەگەر راست دەكەن - ئەوانە عادیەتى دزیی بگرنە بەر.
دووهم: ئیو خراپترن کە لێرە لەلای بیگانه زەمى براى خۆتان دەكەن،
چونكە: بنیامین بەلێ پیاوانەكەى لە بارەكەدا دەرکەوتووە، بەلام خو
یوسف ئیمە نایناسین، ئیو لێرە باسى عەیبى براى خۆتان بكەن و زەمو
غەیبەتى براى خۆتان بكەن، کە دیاریش نیەو لێتان ونبوو! مانای
وايە ئیو بەو كردهووەیەتان لەوانیش خراپترن، ئەگەر راست بێ ئەوان
دزیشیان كردهبێ.

(٤) - ﴿وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ﴾، خواش زاناترە بەوێ ئیو باسى
دەكەن .

واتە: ئەوەی کە دەیلێن دەرباری ئەو باریەتان کە ونبوو، گواپە
ئەویش دزی کردو، دەرباری ئەمەشتان کە ئەو شتە لە بارەگەدا
دۆزراوتەو، بە دزی دادەنێن و دەلێن دزی کردو، خوا زانترە بەوەی کە
دەیلێن، چونکە :

أ - جاری بە نسبەت یوسفەو: دیار نیە وەك گوتراو: درۆی پاش مردووێ .

ب - بە نسبەت بنیامینیشەو: ئەو شتە تەنیا لە بارەگەدا و لە نیو
جەوآلەگەدا دا دۆزراوتەو، ئەوەندەش بەلگە نیە لەسەر ئەوەی دزیو،
بە بەلگە ئەوە کە ئەدی ئیووش دەستایە کە لە نیو بارەگانی خۆتاندا
نەبوو، کاتێک چوونەو لە مائێ جەوآلەگانتان کردو و بارەگانتان
کردو، دەستایەگانتان نەدۆزیو! ئایا ئەووش بەلگە بوو لەسەر
ئەوەی ئیو ئەو پارمەتەان دزیو؟ نەخیر، ئەدی چۆن ئەو دەگەنە
بەلگە لەسەر ئەوەی کە بنیامین ئەو پیاوانەییە دزیو ؟

ئەوەی باسم کرد هەرچەندە نەمدیو لە تەفسیرەکاندا باسم کرابێ^(۱)،
بەلام بە سەرنجدانی سیافی ئایەتەکان و لێ وردبوونەو و وشەکان،
دەفامریتەو، چونکە یوسف عليه السلام کە دەلێ: ﴿أَتَمَّ شَرُّ مَكَانًا﴾، ئیو
حالتان خراپترە لە دوو باریەتان، دەبێ مەبەستی هەبێ و پاساوێکی
هەبێ ئەو قسەیی کردبێ، کە پێم وایە مەبەستەگە هەر ئەوەیە کە
پێیان دەلێ: ئیو نەدەبوو زەم و سەرزەنشتی دوو باری خۆتان بکەن، نەدەبوو
هەروا لەوگۆر، بە دز ناوژەدیان بکەن، کە ئەگەری شتی دیکەش هەبێ، دیارە
وەك واقعیش هەر وابوو، بنیامین دز نەبوو و شتە کە خراوتە نیو بارەگەدا،
یانێ: ئەگەر هەر کەسێک شتێک لە هەگبەگەیدا، شتێک لە جەوآلەگەیدا،
شتێک توورە کەیدا دۆزرایەو، بەلگە بووایە لەسەر دزی کردنی، ئیووش
هەر دە (۱۰) تان ئەو دەست مایە کە جاری پێشوو ئازوو خەکەتان پێ کری
بوو، خرابوو نیو جەوآلەگانتان، نیو بارەگانتان، کەواتە: دەبوو ئیووش بە

(۱) ڕەنگە هەشبی و من نەمدیبی و پێم نەزانیبی، وەك : (بەرچاوو ڕوونیەك) دا باسمان کردو .

دز لە قەلەم بدرێن، کە ئەگەر ئەو یەکیکە، ئیوه دە (١٠) کەس بوون!
کەواتە: ئەگەر دە (١٠) کەس پێکەوه دزی بکەن، زۆر خراپترە لەوەی کە
یەك نەفەر بە تەنیا دزی بکات، یاخود بە دز ناوژەند بکری .

هەروەها دەشگونجی بگوتری: کە ئەوان دەلێن : ﴿إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ

أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ﴾، ئەگەر ئەمە دزی بکات، بڕایەکی پیشتریش دزی کردووە .

دەیانەوی بلێن: ئەمە بۆیە دزی کردووە، چونکە بڕایەگەشی پیشتر وا
بوو، واتە: خەتایەگە دەگەرێتەوه بۆ پەرورەدی دایکیان، ئنجا ئەگەر
بەلگەی خراپیی ئەم (بنیامین)ە، ئەوە بێ کە بڕایەگەی پیشتر دزی کردووە،
بیگومان ئەو دووانەش هەردووکیان بڕای ئیوهن، ئنجا ئەگەر بڕایەك کە
پیشتر دزی کردووە، ببێتە هۆی ئەوەی ئەو بڕایەش دزی بکات، ئەدی دە
(١٠) برا کە دوو بڕایان دزی بکەن، بە تەئکید لە پیشترن کە ئەوانیش بە
دز لە قەلەم بدرێن، چونکە ئەگەر دزی کردنی بڕایەك ببێتە هۆی
تۆمەتبارکردن و بە دز دانانی بڕایەکی دیکە، ئەدی دزی کردنی دوو بڕایان،
چۆن نابێتە هۆی تۆمەتبارکردن و بە دز دانانی دە (١٠) بڕایەکانی دی ؟!

مسەله‌ی پینجەم : داواکردنی بڕایەکانی یوسوف کە لەبەرئەوهی

بنیامین بابیکی پیری بە سالداجووی هەیە، با یەکیکیان لە جیاتی وی
بگری و گل بداتەوه، ڕەتکردنەوهی یوسوف بۆ داواکەیان، بە بەلگەی
ئەوه کە ستمە ئیمە جگە لەو کەسە پێوانەکە لە بارەکە دا
دۆزراوەتەوه، گل بدەینەوه :

وهك خوا فەرموووەتی: ﴿قَالُوا يَتَّخِذُ الْغَزِيْرُ اِنْ لَهُ اَبَا شَيْخًا كَبِيْرًا فَخَذَ

اَحَدًا مَكَاهُ ۖ اِنَّا نَرٰكَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٧٨﴾ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اَنْ نَّاْخُذَ اِلَّا

مَنْ وَجَدْنَا مَتَعْنًا عِنْدَهُ ۚ اِنَّا اِذَا لَطَلِمُوْا ۖ ﴿٧٩﴾

شیکردنەووەی ئەم دوو ئایەتە موبارەکە لە ھەوت بۆگەدا

(۱) - ﴿ قَالُوا يٰكَايْنًا الْعَزِيزُ ﴾، گوتیان: ئەی عەزیز! (عزیز) لە زمانی

عەرەبیی دا بە مانای زال، دەستەلاتدار، دەستڕۆشتوو، دێ، بەلام لێرەدا
دوو ھالەت ھەن :

۱- یان مەبەست ھەر بەرپرسیکە، وەك بڵی: ئەی خاوەن شکو،
دەستەلاتدار، بەیز، گەورە .

۲- یاخود مەبەست ئەو بوو کە یوسف عليه السلام وێرێ بەرپرسیاریەتی
سەرپەرشتیی کاروباری ئابووری و ئازووخە لە میسردا، بەرپرسیاریەتی
کاری عەزیزی پێ سپێردراو، کە لە پەیمانی کۆندا ھاتو: سەرۆکی
پاسەوانەکانی پادشا بوو .

(۲) - ﴿ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا ﴾، بێگومان ئەم کورە، کە ئەو شتە لە بارەگەی دا
دۆزراوئەو، بابێکی بە تەمەنی گەورە ھەیە .

وەك دەبینن، سێ وشەیان بەکارھێناون: (إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا)، (أبًا)، واتە :

أ- بابێکی ھەیە کە رەحەم و عەطفی بابیش زۆر بەقوتە .

ب- (شَيْخًا)، بابەگە بە تەمەنەو بە سالداجووێ .

ج- (كَبِيرًا)، زۆریش گەوژتە تەمەنەو، یاخود (كَبِيرًا)، واتە: سەرۆکی
بنەمالەو خزمەکانی خۆشیەتی، ئەو واتایەشی ھەیە، ئنجا کەسیکیش
سەرۆک بێ و گەورە قەومێک بێ، دەبێ زیاتر دڵی رابگیرێ و موپراعاتی
بکری و ریزی بگیری .

(۳) - ﴿ فَخَذْنَا مِنْهُ مَكَانَهُ ﴾، دەجا یەگێک لە ئێمە لە شوینی ئەو

بگرمو گلی بدەو، با لێرە بێ، یەگێک لە ئێمە بێ لە شوینی ئەو بڕایەمان
بێ.

﴿مَكَانَهُ﴾، (الْمَكَانُ: أَصْلُهُ مَحَلُّ الْكُونِ، أَي: مَا يَسْتَقَرُّ فِيهِ الْجِسْمُ، وَهُوَ هُنَا مَجَازٌ فِي الْعَوَضِ لِأَنَّ الْعَوَضَ يَضَعُهُ أَخِذُهُ فِي مَكَانِ الشَّيْءِ الْمَعْوُضِ عَنْهُ)، وشەى (مَكَانَ)، يانى: شوین، لە بنەرەتدا بریتیە لە شوینی تیدا بوون، واتە: ئەو شوینیەى كە جەستەیهك تیدا سەقامگیر دەبێ، بەلام لیڕەدا بە مەجاز بەكارهێنراوە لە حیاتی قەرەبوو، چونكە قەرەبوو بابای وەرگر لە شوینی شتە قەرەبووكراو كە دايدەنێ، واتە: يەكێك لە ئیەمە لە شوینی ئەو بگرەو لە حیاتی وى لەلای خۆت بهیڵەو .

(۴) - ﴿إِنَّا نَرْكَبُ مِنَ الْمُحْسِنِينَ﴾، بیگومان ئیەمە تۆ لە چاكەكاران دەبینین .

ويستوو یانە یوسف هانی دەن بۆ ئەوێ داوایەکیان وەرگری، واتە: تۆ مادام چاکەکاری و ئیەمە لە چاکەکارانت دەبینین، بابای چاکەکار کە داوایەکی لێ دەگری، پەتی ناکاتەو، واتە: تۆش ئەو داوایەمان پەت مەکەو، يەكێك لە ئیەمە لە حیاتی ئەو باریەمان لەلای خۆت بهیڵەو، بەلام ئەو مۆلەت بدە لەبەر بابمان .

(۵) - ﴿قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ﴾، یوسف عليه السلام گوتی: پەنا بە خوا، يانى: (أَعُوذُ بِاللَّهِ مَعَاذًا)، پەنا بە خوا دەگرم، بە پەنا گرتن، واتە: پەنا بە خوا دەگرم کە شتیکی وا بکەم .

(۶) - ﴿أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مِنْ وَجَدْنَا مُتَعِنًا عِنْدَهُ﴾، (پەنا بە خوا دەگرم) کە ئیەمە جگە لەوێ کەلویەلی خوومان لە لای دۆزیووتەو، بگرین و گل بدمینەو و بیکەینە کۆیلە، ئیەمە پەنا بە خوا دەگرین کە کاری وا بکەین، واتە: بابای بێ خەتا لە شوینی بابای تاوانبار بگرین .

(۷) - ﴿إِنَّا إِذَا لَطَلِمُوت﴾، ئەگەر وا بکەین، کەواتە: ئیەمە لە ستمەکارانین، ئیەمش ستم ناکەین، بۆیە ئەو داوایەى ئیو پەت دەکەینەو، ئەك لەبەر ئەوێ من چاکەکار نیم، لەبەر ئەوێ کە ستمەکار نیم، ئەوێش کە ئیو بە چاکەى دەزانن، ئەگەر بیکەم، دەبیته ستم لەو کەسێ لەلای خوومان

گلى دەدەينەو، كە هيچيشى نەكردو، بەريەو بى تاوانە، ئەوھش كە شتەكەمان لە بارەكەيدا دۆزيوتەو، تاوانبارە، ئەويان وەك بەرزەكى بانان بۆى دەردەچى !

(الظُّلْمُ: وَضْعُ الشَّيْءِ فِي غَيْرِ مَوْضِعِهِ)، (ظُلْمٌ)، برىتيە لە دانانى شتيك كە لە شويىنى خۆيدا نەبى، ھەروھە (ظُلْمٌ) بە ماناي سنوور شكاندن دى، (ظُلْمٌ) بە ماناي مۆتلەقى گوناكردن و تاوانكردنیش دى .

كەواتە: داواكەيان رەت دەكاتەو، بەلگەشيان بۆ دىنيەو، كە جيەبە جيكردى ئەو داوايەى ئىو، دەبىتە ستەم، ئيمەش ستەم لە خۆمان ناوھشينيەو، كە ئەو ھۆشدارى پيدان، ئاگادار كردنەو، مەكەشە بۆ ئەوان، كە ئىوھش ئاگاداربىن! ئەو ستەمانەى تا ئىستا كر دووتان لە يوسوفو، لەو برايتان كە بە ناھەق تۆمەتبارى دەكەن، ھەروھە لە بابتان و لە دايكتان، ئىوھش دەست لەو ستەمانە ھەلگەرن، ئەوھتا ئيمە ستەم لە خۆمان ناوھشينيەو، ئىوھش ھەولبدەن بەو شىوھە بن .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .

دەرسی دوازدەهەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان هەشت (۸) ئایەت دەگرێتە خۆی، ئایەتەکانی: (۸۰ تا ۸۷)، ئەم دەرسە ئالقای یازدەهەمی زنجیرە بە سەرھاتی یوسف عليه السلام دەگرێتە خۆی. لەم هەشت ئایەتەدا خوا تعالى باسی ئەوەی کردووە، کە پاش نائۆمیدبوونی دە (۱۰) کۆرەکانی یەعقوب عليه السلام کە بنیامینی برايان پزگار بکەن و، یوسف لەگەڵیان بنیڕێتەووە، یەکیکی دیکەیان لە جیاتی بگری و گل بداتەووە، دواي ئەوەی کە لە ئەو نائۆمید دەبن کە بڕایەگەیان پزگار بکەن، خۆیان کەنار دەگرن و کۆدەبنەووە: بڕاگەورەگەیان کە لە پەیمانی کۆندا دەلێ: ناوی (پەئوبین) بوو، بە سەرزنەشت کردنەووە پێیان دەلێ: مادام بابتان پەیمانی لێ وەرگرتبوون، پیشتریش لە بارە یوسفەووە کەمتەرخەمیتان کرد، (کە خستتانه بیرەووە)، من ئێرە بەجێ ناهێلم، هەتا بابم مۆلەتم نەدات، یاخود خوا بپارم بۆ نەدا، داخۆ چی بکەم ؟

ئەجا پێیان دەلێ: ئێو بەگەرێتەووە لای بابتان و رووداوی دزیی کردنی کۆرەگە، واتە: بنیامینی بۆ بگێرێتەووە، پێشپیلێن: ئێمە چیمان بینووە ئەوێمان گوتووە، ئەگەر بپرواش ناکات، بە لە خەلکی ئەو شارە کە لێ بوون و، لەو کاروانەش کە لەگەلێ بوون، پرسیار بکات، دلێش بێ کە ئێمە راستگوین .

دیارە بابیشیان تۆمەتباریان دەکات بەوێ : خۆیان شتیکیان پێ چاک بوووە کردوویانە، دواي روویان لێ وەرەگێڕێ و پشتیان تێدەکات و، یاد یوسف دەکات عليه السلام و خەفەتی ئەویشی بۆ تازە دەبێتەووە، کۆنە برینی دەکولێتەووە، لە داخان

چاۋەكانىشى سىيى ھەئدەگەرپن، يانى: پەردەى سىيان دەچىتە سەر، كورەكانىشى لەسەر ئەو باسكردنەى يوسوفو زۆر خەفت خواردنەى، سەرزەنشتى دەگەن، و، پىيى دەلئىن: تۆبەھۆى يادكردنى يوسوفەو، بە بەردەوامى كەنەفت دەبى، ياخود دەمرى.

ئەوئىش پىيان دەلئى: من سكالائى خەفتەو پەژارەى زۆرى خۆم تەنيا بۆ لاى خوا دەگەم، ئەوئى منىش دەيزانم، ئىوئە نايزانن .

دياره يەعقوب (عليه السلام) ھەمىشە گەشبين بوو ۋەك پىغەمبەرىكى پاىە بەرزى خوا، خواى پەرورەدگارپش بە گشتى شتىكى لى حالى كرده، كە يوسوف نەفەوتاوو، كاتىك دى پىك شادبىنەو، بۆيە گوتوويەتى: ئەوئى من دەيزانم ئىوئە نايزانن .

لە كۆتايى دا پىيان دەلئى: بچن لە يوسوفو براپەگەى بخەفتىن ۋە دەياندا بگەرپن، لە دەرووى خوا، لە دەرووكردنەوئى خوا ۋە لە بەزەيى ۋە سۆزى خوا، نائومىد مەبن، چونكە جگە لە كافران، ھىچ كەس لە بەزەيى بىسنوورو رەھى خواى بەرز، نائومىد نابى .

The banner is a horizontal strip with a light beige background. In the center is a circular portrait of a man with a white turban and a grey beard, wearing a light-colored shirt. To the left of the portrait, there are several social media and app links: a Facebook icon with 'MediaAmeerOffice', a Twitter icon with 'AliBapirw / علي بابير', a YouTube icon with 'AliBapir', and a QR code. To the right of the portrait, there are more social media links: a Facebook icon with 'علي بابير / AliBapir', a YouTube icon with 'AliBapir', an Instagram icon with 'علي بابير / AliBapir', and a QR code. At the bottom of the banner, there are two QR codes on the left and three on the right, with the text 'www.alibapir.net' and 'English - عربي - گۆڭۈز' in the center. The banner is framed by a thin red border.

﴿ فَلَمَّا أَسْتَيْسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِيَ أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٠﴾ أَرْجِعُوا إِلَىٰ آبَائِكُمْ فَقُولُوا يَتَا بَنَاءَ إِنَّا بُنَاكُمْ سَرَقًا وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ ﴿٨١﴾ وَسَلِّ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعَيْرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ عَسَىٰ اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾ وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَأْسَفُ عَلَيَّ يُوسُفَ وَأَبِصْتُ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزَنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٤﴾ قَالُوا تَاللَّهِ تَقْتُلُوا تَذْكُرُ يُونُسَ حَتَّىٰ تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴿٨٥﴾ قَالَ إِنَّمَا أَشْكُوا بَنِي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَاعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾ يَبْنَىٰ أَذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَأْتِسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَأْتِسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾ ﴾

MediaAmeerOffice

علی بابیر / Alibapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

له نوره كومه لایه نیپهكان لهكمانان
نهن مهكم عز موافق التواضل الاجتماعي

www.alibapir.net

په پښتو ژبه

علی بابیر / AliBapir

AliBapir

علی بابیر / AliBapir

علی بابیر / AliBapir

www.alibapir.net

مانای وشە بە وشە ئایەتەکان

{ئُنْجَا دَوای ئه‌وه‌ی لَیْی نائومَید بوون، (که برایه‌که‌یان لَی گَل نه‌داته‌وه)، بۆ رَوايْژکردن به‌ چِیه، که‌ناریان گرت، گه‌وره‌که‌یان گوټی: ئایا نازانن که‌ بابتان په‌یمانی له‌ خواوه‌ لَی وهرگرتن (که‌ کورپه‌که‌ی بۆ به‌نه‌وه)، پِيشْتريش که‌ له‌ به‌رانبه‌ر یوسوفدا که‌مه‌تر خه‌مییان کرد، (ئِيسْتا به‌ چ رَويْک بجمه‌وه‌ لای بابم!) هه‌تا بابم مۆلته‌م نه‌دات، یان خوا بریارم بۆ نه‌دات، که‌ ئه‌و چاگترینی بریاردمرانه ^(۸۰) ئه‌م زه‌مینه‌ی میسر به‌ جی ناهیلَم، ئیوه‌ش بگه‌رپنه‌وه‌ لای بابتان بَلِین: ئه‌ی بابی خۆمان! بیگومان کورپه‌که‌ت دزی کرد، ئیمه‌ش هه‌ر به‌وه‌ شایه‌دی دهمین که‌ زانیومانه‌و، پارێزهری نادیار نه‌بووین (تاكو سوور نه‌بین له‌سه‌ر بردنی برایه‌که‌مان، تووشی ئه‌و به‌لایه‌ بی) ^(۸۱) ئه‌گه‌ر برواشمان پَی ناگه‌ی، له‌ خه‌لكی ئه‌و شارهی که‌ لَی بووین، ئه‌و کاروانه‌ی له‌گه‌لئ هاتین، له‌وباره‌وه‌ پرسیار بکه‌و، به‌ دلنیا‌ی ئیمه‌ له‌ راستگۆیانین ^(۸۲) بابیان گوټی: به‌لكو نه‌فسه‌كانتان کاریکیان بۆ جوان و ئاسان كردن و كردتان، خۆراگریه‌کی جوان (شایسته‌ی منه)، به‌لكو خوا هه‌موویانم بۆ بِنِیتَه‌وه‌، بیگومان هه‌ر ئه‌و زانای کارزانه ^(۸۳) ئیدی رَوی لَیوهرگی‌پران و گوټی: هه‌ی داخ و خه‌فت بۆ یوسوف، به‌هۆی خه‌مباریه‌وه‌ هه‌ردوو چاوی سپی هه‌لگه‌پران (په‌رده‌یه‌کی سپیان په‌رییه‌ سه‌رو) خه‌م و توورپیی خۆی کپ کرده‌وه‌ (پیشی خواردوه‌وه‌) ^(۸۴) کورپه‌کانی گوټیان: به‌ خوا به‌رده‌وام یادو باسی یوسوف ده‌که‌ی (هه‌تا له‌ زۆر نه‌خۆشیان) که‌نه‌فت ده‌بی، یان له‌ فه‌وتوان ده‌بی ^(۸۵) یه‌عقوب گوټی: سکا‌لای په‌ریشانی و مه‌راقی خۆم، ته‌نیا بۆ لای خوا ده‌به‌م، له‌ خواوه‌ شتِیک ده‌زانم، ئیوه‌ نایزانن (له‌باره‌ی پَیك شادبوونه‌وه‌ی هه‌موو لایه‌ك) ^(۸۶) گوټی: ئه‌ی کورپه‌كانم! برۆن به‌ دَوای یوسوف و برایه‌که‌یدا بگه‌رپن (لِیْیان بخه‌فتین) و له‌ به‌زه‌یی و ده‌روو کردنه‌وه‌ی خوا، نائومَید مه‌بن، به‌ دلنیا‌ی جگه‌ له‌ کۆمه‌لَی بی‌پروایان، که‌س له‌ به‌زه‌یی و ده‌روو کردنه‌وه‌ی خوا، بَی هیوا نابَی ^(۸۷) {

شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیك له وشه‌کان

(**أَسْتَيْسُوا**) : واته: زۆر نائومیڊ بوون، (الْيَاسُ: انقطاع الطمع، يَيْسَ وَاسْتَيْسَ، مِثْلُ سَخِرَ وَاسْتَسَخَرَ)، (يَاسُ)، بریتیه له‌وه که ئینسان ته‌مای نه‌میڤی، ئومیڤدی نه‌میڤی، ده‌گوتری: (يَيْسَ وَاسْتَيْسَ)، وهك (سَخِرَ وَاسْتَسَخَرَ)، (سَخِرَ)، گالت‌ه‌ی پیکرد، (اسْتَسَخَرَ)، واته: زۆری گالت‌ه‌ پیکرد، (يَيْسَ)، نائومیڊ بوو، (وَاسْتَيْسَ)، واته: زۆر نائومیڊ بوو .

(**خَلَصُوا**) : (إِنْفَرَدُوا خَالِصِينَ عَنْ غَيْرِهِمْ)، واته: تاك كه‌وته‌وه، كه‌ناریان گرت، خو‌یان له خه‌لكی دیکه جیا‌کرده‌وه له په‌نایه‌کدا .

(**نَجَّى**) : (أَصْلُ النِّجَاءِ: الْإِنْفَصَالُ مِنَ الشَّيْءِ وَمِنْهُ: نَجَا فُلَانٌ مِنْ فُلَانٍ، وَأَنْجَيْتُهُ وَنَجَّيْتُهُ، وَالتَّنَاجِي: الْمُحَادَثَةُ سِرًّا، وَالتَّنْجِي: الْمُنَاجِي، وَيُقَالُ: لِلوَاحِدِ، وَالْجَمْعِ، قَرَّبْنَاهُ تَجِيًّا)، له ریشه‌دا (نَجَاء)، به‌مانای جیا‌کردنه‌وه‌ی شتیک له شتیک دی، ده‌گوتری: (نَجَا فُلَانٌ مِنْ فُلَانٍ)، واته: فلان‌کە‌س له فلان‌کە‌سی دهربازی بوو، (وَأَنْجَيْتُهُ وَنَجَّيْتُهُ)، هه‌ردووکیان به مانای دهربازم کرد، رزگارم کرد، دین، (وَالْتَّنَاجِي: الْمُحَادَثَةُ سِرًّا)، (تَنَاجِي)، (يَانِي: (الْمُنَاجِي)، که‌سیک که به سرکه بکری، سرکه سرك بکری، (وَنَجَّيْ)، یانی: (الْمُنَاجِي)، که‌سیک که به سرکه قسه‌ی له‌گه‌لدا ده‌کری، که بو تاك و بو کو به‌کاردی، (قَرَّبْنَاهُ تَجِيًّا)، واته: له خو‌مانمان نیزیک خسته‌وه‌و به چیه‌و به په‌نهانی قسه‌مان له‌گه‌لدا کرد .

(**فَرَطْتُمْ فِي يُوسُفَ**) : واته: که‌مه‌ترخه‌می‌تان کرد دهرباره‌ی یوسوف، (التَّفْرِيطُ: أَنْ يُقْصَرَ فِي الْفَرْطِ)، (فَرَطَ)، واته: پێشکە‌وتن، (تَفْرِيطُ) ئه‌وه‌یه که ئینسان که‌مه‌ترخه‌می بکات له پێشکە‌وتندا، ده‌لی: (ما فَرَطْتُ فِي كَذَا، أَي: مَا قَصَرْتُ)، لهو شته‌دا که‌مه‌ترخه‌مییم نه‌کرد، کورتم نه‌هی‌تا.

(فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ) : واته: ئهم زهمینه بهجی ناهیللم، که مه بهست پیی ولاتی میسر، (لَا أَزَالُ أَتُبْتُ)، واته: بهردهوام دهم، لیئر دهجه سییم، یانی (لَنْ فَارِقَ أَرْضَ مِصْرَ)، سهر زهمینی میسر بهجی ناهیللم .

(يَأْسَفُ) : واته: ههی داخو خهفەت وهره، ئیستا کاتیهتی من خهفەتان زۆر بخۆم، (الْأَسْفُ: الْحُزْنُ وَالْغَضَبُ مَعًا)، (أَسَفَ)، بریتییه له خه مباریی و توورپی پیکه وه .

(كَظِيمٌ) : (الْكَظَمُ: مَخْرَجُ النَّفْسِ)، (كَظَمَ)، بریتییه لهو شوینیهی که ئینسان هه ناسه ی لیوه دهدات، ئنجا (كَظَمُ الْغَيْظِ)، ئه وهیه که ئینسان توورپی خوی، پهستی خوی قوتبدا ته وهو رایبگری، (وَيُعَبِّرُ بِهِ عَنِ السُّكُوتِ)، مه بهست پیی بی دهنگییه، (كَظَمَ)، ئه وهیه ئینسان پهست و تووره بی، بهلام دهری نه بری .

(تَفْتَوُا) : واته: تو بهردهوام دهی، دهلی: (مَا فَتَيْتُ أَفَعَلَ كَذَا، أَي: مَا زِلْتُ) واته: بهردهوام دهم له سهر ئه وه، (وَمَا فَتَيْتُ، وَفَتَيْتُ)، ههر دووکیان هاتوون، (تَفْتَوُا: تَذَكَّرَ يَوْسُفَ، وَالْمَعْنَى: لَا تَفْتَرِ عَنْ كَوْنِكَ تَذَكَّرَ يَوْسُفَ)، واته: تو دانابریی له وهی که باسی یوسف بکهی، یانی: هه میسه باسی ده که ی .

(حَرَضًا) : واته: زۆر نه خۆش و گه نهفت، (الْحَرَضُ: مَصْدَرٌ وَهُوَ شِدَّةُ الْمَرَضِ، لَمْ تُشْفِ عَلَى الْهَلَاكِ)، نه خۆشییه که ئینسان بهریتته گهناری مردن .

(أَشْكُوا) : (الشُّكْوَى وَالشُّكُو وَالشَّكَايَةُ وَالشَّكَاةُ: إِظْهَارُ الْبَثِّ)، ئه و چوار وشهیه: (شکوی، شکو، شکایه، شکاة)، هه مووی دهر خستنی خهفەت و نارچه تییه، که مروفت نه توانی له دلی خویدا رایبگری و، بلاوی بکاته وه .

(بَثِّي) : (الْبَثُّ: أَصْلُ الْبَثِّ: التَّفْرِيقُ وَإِثَارَةُ الشَّيْءِ، وَبَثُّ النَّفْسِ: مَا انْطَوَتْ عَلَيْهِ مِنْ لَغَمٍ)، وشه ی (بَثِّ)، یانی: بلاوکردنه وه، پرشو و بلاوکردنی شتی، (بَثُّ النَّفْسِ) ئه وهیه ئه و خهفەته ی دهر وون دمیگریته خوی، ئینسان تاقهتی پی ناشکی و دهی بلاوی بکاته وه، ئنجا عادهت وایه که سییک خه م و نارچه تهیی زۆر و په ژاره ی زۆری هه بی، وهختی بو که سییکی باسکرد، یان له بهر خویه وه باسی کرد، یان له

موناجاتو رازو نیاز لەگەڵ خوادا، باسی کرد، باری شان و دڵ و دەروونی سووک دەبێ .

(وَحْزَنِي) : (الْحُزْنُ: الغَمُّ عَلَى الشَّيْءِ الْفَائِتِ، وَيُضَادُّهُ الْفَرَحُ)، (حُزْنٌ)، بریتیه لە خەمو پەژارە بۆ شتێک کە رابردووە، پێچەوانەی شادمانییە، (وَالْحُزْنُ: الْأَسْفُ عَلَى الْفَائِتِ)، هەروەها (حُزْنٌ) بە (أَسْفٌ) یش دەگوترێ، واتە: زۆر خەفەت خواردن لەسەر شتێک کە رابردووە .

(فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ) : واتە: لە یوسف بخەفتێن، لێی بگەرێن، لە خۆی و لە بڕایەکی بگەرێن، واتە: بە دواياندا بچن، (التَّحَسُّسُ: شِدَّةُ الطَّلَبِ وَالتَّعَرُّفُ وَهُوَ عَمُّ مِنَ التَّجَسُّسِ: فَهُوَ تَطَلُّبٌ مَعَ اخْتِفَاءٍ وَتَسْتَرٍ)، (تَحَسُّسٌ)، بریتیه لەوەی ئینسان زۆر بەدوای شتێکدا بگەرێ و بیهوێ بیبینێتەووە (تَحَسُّسٌ)، گشتیتەرە لە (تَجَسُّسٍ)، چونکە (تَجَسُّسٍ) بریتیه لەوەی کە ئینسان بە شیوەیەکی پەنھان و پەنامەکیی لە شتێک بگەرێ، بەلام (تَحَسُّسٌ)، گشتییە، چ بە پەنامەکیی، چ بە ئاشکرا .

(رُّوحُ اللَّهِ) : دەلی: (الرُّوحُ: النَّفْسُ)، (رُوحٌ)، بە مانای هەناسەدان دێ، (وَاسْتُعِيرَ لِكَشْفِ الْكَرْبِ، لِأَنَّ الْكَرْبَ وَالْهَمَّ يُطْلَقُ عَلَيْهِمَا: الْغَمُّ وَضِيقُ النَّفْسِ وَضِيقُ لُصْدَرٍ، وَمِنْهُ قَوْلُهُمْ: تَنَفَّسَ الصَّبْحُ، إِذَا زَالَتْ ظُلْمَةُ اللَّيْلِ)، (رُوحٌ) بە مانای هەناسەییە، بەلام لێرەدا بە مانای لاچوونی خەمو خەفەت و دەروو لێکرانەووییە، چونکە خەفەت و دڵ ناپرەحەتی، وشە: تەنگەنەفەسیی، و وشە: سینه تەنگیی، بۆ بەگاردێن، لەوەشەووە گوتراوە: (تَنَفَّسَ الصَّبْحُ)، بەرە بەیان هەناسەیدا، واتە: تاریکیی شەو لاچوو بەرەبەیان دەرکەوت .

(رَاغِبِ الْأَصْفَهَانِي) یش گوتووویەتی: (الرُّوحُ وَالرُّوحُ فِي الْأَصْلِ وَاحِدٌ)، وشە (رُوحٌ) و (رُوحٌ) لە ریشەدا هەر یەکن، گوتووویەتی: (الرُّوحُ: النَّفْسُ، وَقَدْ رَاحَ الْإِنْسَانُ إِذَا تَنَفَّسَ)، (رُوحٌ)، بە مانای هەناسەدان دێ، دەگوترێ: (أَرَاخَ الْإِنْسَانُ)، ئەگەر هەناسەیدا (وَمِنْ رُوحِ اللَّهِ أَي: مِنْ فَرَجِهِ وَرَحْمَتِهِ، وَذَلِكَ بَعْضُ لِرُّوحِ) کە دەلی: ﴿ مِنْ رُوحِ اللَّهِ ﴾، واتە: لە دەروو لێکرانەوویی خوا و بەزەیی خوا، کە بەشیکی لە هەناسەدان و بەشیکی لە دڵخۆشیی و دەروو لێکرانەووە .

مانای گشتی ئایەتەکان

لە دەرسی پێشوو دا باسی ئەوە کرا: داوی ئەوەی ئەو دەفەری پادشا ئاوی پێخواردۆتەووە دواتر گراوە بە پێوانە (مکیال) بۆ ئازووخوا دەغل و دان، لە باری بنیامیندا دەدۆزێتەووە، یوسف عليه السلام وەک سەرپەرشتیاری ئازووخوا لە میسر، باریەکانی بنیامین سەرپشک دەکات، کە ئایا سزای چی بێ ؟ ئەوانیش دەڵێن: سزای ئەوەیە کە هەر کەسێک ئەو دەفەرە لە بارەگەی دا دۆزرایەووە، خۆی دەبیته سزاو تۆڵە، واتە: دەبیته گۆیلە، یان دەگیرێ لە بەرانبەر ئەو دزییەدا کە کردوویەتی .

دواوی هەرچەندە باریەکانی زۆر داوی لێدەگەن و، دەڵێن: لەبەر ئەوەی بابێکی پیرو بە سالداجووی هەیە، یەگێک لە ئێمە لە حیاتی وی بگرە، بەلام ئەو دەڵێ: پەنا بە خوا کە ئێمە جگە لەو کەسە کە کەلوپەلەکەی خۆمان لە لای دۆزیووەتەووە، یەگێکی دیکە بگرین و گل بدەینەووە، ئەگەر وا بکەین ئێمە لە ستەمکاران دەبین .

ئەنجا لێردا دەفەرموی: ﴿ فَلَمَّا أَسْتَيْسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا ﴾، ئەنجا کاتێک بە تەواوی لێ نائومێد بوون، ڕۆیشتن و، چوونە کەناریکەووە، چوونە پەنایەکەووە، پێکەووە دەستیان کرد بە چپە چپ، واتە: ڕاویژێک کە تەنیا خۆیان لە بەینی خۆیاندا برانن چی دەڵێن! بۆیە چوونە کەناریکەووە دەستیان بە ڕاویژ کرد، بەلام بە چپە، ﴿ قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ

مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ ﴾، گەورەگەیان، واتە: ئەوەی کە لە هەموویان بە تەمەنتەر بوو، کە لە پەیمانی گۆندا دەڵێ: ناوی (رەئوبین)یان (رەوبین) بوو، بەلام لە تەفسیرەکاندا دەڵێ: ناوی (شەمعوون) بوو، بە هەر حال ئەوەیان کە لە هەموویان بە تەمەنتەر بوو، کە لە قورئاندا ناوی نەهاتووە، پێی گوتن: ﴿ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ

أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ ﴾، ئایا نازانن کە بابتان پەیمانیکی پتەوی بە

ناوی خواوە لە ئیووە وەرگرتبوو، واتە: پەیمانی لێ وەرگرتبوون کە کۆرەگەیی بە سەلامەتیی بۆ ببەنەوه، ﴿وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ﴾، دەشزانن پێشتر کە مەتەر خەمییان کرد لە بارە یوسوفەوه، {کە بردتانه دەشتو، بە بیانووی پیاسە و گەشت و گەڕانەوه، خستتانه چال و بیرەوه و دوایش ئه و سیناریۆیە درۆیه تان پێکخست لە لای بابتان: کە گورگ خواردوویەتی و کە مەتەر خەمییەکی گەورەتان کرد}.

﴿فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِيَ أَبِي﴾، بۆیە من ئەم سەر زەمینە، (سەر زەمینی میسەر)، بەجێ ناهێلم هەتا بابم مۆلەتم نەدا، وەک لە گوردەواریدا دەلی: (پرووم نیه بچمەوه لای بابم)، (بە چ چاو و پروویک بابم ببینمەوه)، هەتا بابم مۆلەتم نەدا، نایە مەوه و لیڕە دەبم، ﴿أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي﴾، یان ئەوهتا خوا بپارم بۆ بدات، واتە: خوا ﷻ دەروویکم لێ بکاتەوه و بە باریکی دیکەدا هەلومەرجە کە بسوورپێتی، کە ئێمە نازانین چۆنە؟ ﴿وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ﴾، خواش باشترینی بپاردەرانه، باشترینی کەسانی کە تەصەرپروف دەگەن و بپار دەدن، بەلام لیڕەدا مەبەست ئەوه نیه کە غەیری خوا (حاکم) هەبێ، بە واتای دەستوەردانە کاروباری بوون و بپاری رەها بە دەست بوون، بەلام لە زمانی عەرەبییدا تەعبیرە کە بەو شیۆیه هاتوه، وەک: ﴿فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾ ۱۴ المؤمنون، هەمووشمان دەزانین جگە لە خوا بە دیهێنەرێکی دیکە نیه: ﴿اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ ۝ ۱۱﴾ الرعد.

یان هەر لەو سوورەتەدا کە دەفەرموێ: ﴿وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ ۹۲، خوا بە بەزەیتەری بە بەزەییانە، لە حالیکدا بەزەیی رەها و بیسنوور، تەنیا هی خوایه ﷻ، و بەزەیی دروستکراوەکان لە گەڵ هی خۆی پەروردگارا ناچیتە تەرازووهوه، تاکو پێکەوه هەلبەسەنگینرێن و بگوترێ: بەزەیی خوا لە هی ئەوان زیاترە، بەلام تەعبیرە کە وا هاتوه .

کەواتە: کۆرە گەورەیی یەعقوب دوو مەرجان دادەنێ بۆ گەڕانەوه :

یە کەم : دەبێ بابم مۆلەتم بدات کە بگەرێمەوه .

www.alibapir.net

بۆ ئێرە، پێرسە، ئەو کاروانەش کە لە میسڕەووە ھاتۆتەووە بۆ سەر زەمینی کەنعان، کە یەعقوب و کورەکانی لێی نیشتەجێ بوون، کاروانێکی گەورە بوو، ﴿وَأَنَا لَصَدُوقٌ﴾ ۸۲، وە دڵنیاش بە ئێمە لە راستگۆیانین و، هیچ درۆو خیاڵ لە قەسەماندا نیە .

بۆیەش ھێندە داگوکی دەکەن، چونکە پێشتر درۆیان لەگەڵ بابیان کردووە، لە خۆیان بە گومانن، چونکە لە قەفەسی تۆمەتباریی دان .

ئەجا ئەو ھەمووی قرتیەندراوە کە براھەکان مانەووە نۆ (۹)، چونکە یوسوف خۆی و بنیامینی برای، ئەو دووان و، ئەجا برا گەورەگەشیان (رەئوبین) ئەو سە، مانای وایە: لە دوازدان (۱۲) نۆ (۹) ماونەووە، دوایی چوونەووەو بۆ بابیان گیرایەووە، ھەموو ئەوێ کە برا گەورەگەیان پێی گوتبوون و ئامۆژگاریانی پێ کرد بوون، ھەموویان عەرزێ بابیان کرد، ئەویش ئاوا وەلامی دانەووە: ﴿قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْ﴾، (بابیان) گوتی: بەڵکو نەفسەکانتان شتیکی بۆ ئاسان و جوان کردن، ئێوەش ئەنجامتاندا .

لێرەدا یەعقوب بە نەزانراوی دەیلێ، چونکە نازانی چییان بەسەر بنیامین ھێناوە، بنیامین بۆچی لەوێ گەل دراوەتەووە، ئەو مەسەلە شت دۆزرانەووە لە بارەگەئێوەدا، چۆن بوو؟ کورەگەئێوە خۆی ناسیووە، کە کورێ دزیی نیە، بۆیە قەسەئێوە گشتی دەلێ: ﴿بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْ﴾، بەڵکو نەفسەکانتان شتیکی بۆ جوان و ئاسان کردن (ئێوەش ئەنجامتانداوە)، ﴿فَصَبْرٌ

جَمِيلٌ﴾، کاری منیش بریتێ لە خۆراگرییەکی جوان، یاخود ھەلۆیستی منیش بریتێ لەو کە بە جوانیی خۆراگریم، خۆراگری جوانیش ئەوێ کە سکاڵا و ئاخ و ئۆفو، دەربرینی نارەحەتی تێدا نەبێ، ﴿عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا﴾، نزیکە خوا ھەموویانم بۆ بێنێتەووە، وێکرا بە ھەموویان شاد بمرەووە، ﴿إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾، بێگومان ھەر ئەو زانی کارزانە .

وهك دهبینین یه عقووب عليه السلام له نارههتترین کاتدا، ئومێدی خێرو چاوه‌ڕوانیی خێر، له دەست نادات، دژی به‌ خوای په‌روه‌ردگارو به‌زه‌می خوا هه‌ر خۆشه‌ .

به‌ئێ چهندان به‌لای به‌سه‌ر هاتوون: ئه‌وه‌ یوسوفی ونبوو، ئنجا ئه‌وه‌ بنیامینیش به‌و دهرده‌ چوو، ئه‌ویش دزیی لێ ئاشکرا بوو به‌ گۆیله‌ گراوه‌، ئنجا ئه‌وه‌ کۆره‌ گه‌وره‌که‌شی له‌وێ ماوه‌ته‌وه‌، له‌لایه‌کی دیکه‌وه‌ش: قاتو قپییو گرانییو وه‌زعیکێ قورس به‌سه‌ر ده‌قه‌ره‌که‌دا هاتوه‌، به‌لام ئومێد به‌رنادا، هه‌میشه‌ به‌ به‌زه‌می خوا دلخۆشو شادمان و گه‌شبینه‌ .

﴿ وَتَوَلَّى عَنْهُمْ ﴾، ئیدی پرووی لێوه‌رگێڕان و پرووی لێ وه‌چه‌رخاندن، ﴿ وَقَالَ يَإَسْفَىٰ عَلَىٰ يَوْسَفَ ﴾، گوێی: ئه‌ی داخو خه‌فه‌ت بۆ من، له‌سه‌ر یوسوف .

(الْأَسْفَى: الْحُزْنُ الشَّدِيد) (أَسْفَى) بریتیه‌ له‌ دل ته‌نگیه‌کی سه‌خت، هه‌ندیك له‌ شاره‌زایانی زمانی عه‌ره‌بی ده‌لێن: (أَسْفَى) بووه‌، ئه‌ی خه‌فه‌تو داخی من! وه‌رن، هه‌ندیكیش ده‌لێن: ئه‌وه‌ هه‌ر وه‌ك (نُذْبَة)، وایه‌: (وا محمداه)، به‌لام بزوینه‌که‌ی قرتێنراوه‌: ﴿ يَإَسْفَى ﴾، ئه‌ی هاوار! ئه‌سه‌فو خه‌فه‌تو ناره‌حه‌تی، ﴿ عَلَىٰ يَوْسَفَ ﴾، له‌سه‌ر یوسوف .

لێره‌دا بۆیه‌ باسی یوسوف ده‌کات به‌ تایبه‌ت، هه‌رچه‌نده‌ بنیامینیش و کۆره‌ گه‌وره‌که‌شی له‌وێ ماونه‌وه‌، چونکه‌ هه‌رچی بنیامینه‌، ئه‌وه‌ چاره‌نووسی دیاره‌، که‌ له‌لای عه‌زیزی میسر گل دراوه‌و گراوه‌ به‌ گۆیله‌، کۆره‌ گه‌وره‌که‌شی دیاره‌ بۆ خۆی نه‌هاتۆته‌وه‌، به‌لام ئه‌وه‌ی که‌ زۆر جیی داخو خه‌فه‌ته‌، یوسوفه‌، که‌ هه‌یج سه‌ره‌نجامی دیار نیه‌، سۆراخی نیه‌، له‌لایه‌ك، ئنجا به‌ هۆی یوسوف عليه السلام یشه‌وه‌ ئه‌و خه‌مو شتانه‌ی دیکه‌ش بوونه‌ سه‌ر بارو، ئه‌گه‌ر ئه‌و ون نه‌بووانه‌، بنیامینش نه‌ده‌چوو بۆ وێو، ئه‌ویش گل نه‌ده‌درايه‌وه‌و، کۆره‌ گه‌وره‌که‌شی به‌و شیوه‌یه‌ سویندی نه‌ده‌خوارد، که‌ نه‌گه‌رپێته‌وه‌ تاکو بابی مۆله‌تی نه‌دات، یان خوا بریارێکی بۆ نه‌دا، ﴿ وَأَبْصَرَتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ ﴾، ئنجا هه‌ردوو چاوی

سپی هه‌لگه‌پان، له‌ خه‌فه‌تان ﴿فَهُوَ كَظِيمٌ﴾، واته‌: زۆر توو‌په‌و په‌ست بوو،
ياخود زۆر خه‌فه‌تبار بوو، خه‌فه‌تخان بوو .

وشه‌ی ﴿كَظِيمٌ﴾، يان (فَعِيل)ی به‌ مانای (فَاعِل)ه‌، واته‌: زۆر خه‌فه‌تی
خوارد، زۆر خه‌فه‌تخان و دلت‌ه‌نگ بوو، ياخود (فَعِيل)ی به‌ مانای (مَفْعُول)ه‌،
واته‌: پ‌ر بوو بوو له‌ توو‌په‌یی و په‌ستی و دلت‌ه‌نگیی، (فَهُوَ مَمْلُوءٌ غَضَبًا وَغِيظًا)،
به‌لام توو‌په‌یی و په‌ستی و خه‌فه‌ته‌گه‌ی خو‌ی ک‌پ ده‌گرده‌وه‌ .

که‌ ده‌فه‌رمو‌ی: دوو چاوی سپی هه‌لگه‌پان، په‌رده‌ی سپی په‌پیه‌ سه‌ر چاوان،
واته‌: گو‌یر بوو، هه‌موو زانایان وایان لێ‌کداوته‌وه‌، دوا‌یی با‌سی ده‌گه‌ین له‌
مه‌سه‌له‌ گرنگه‌کاندا، له‌ رووی پ‌زیشکییه‌وه‌ چۆنه‌ ؟

﴿قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَوُا تَذَكَّرُ يُونُسَ حَتَّى تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ

الْهَالِكِينَ﴾، ک‌وپه‌کانی پ‌ی‌یان گو‌ت: سو‌یند به‌ خوا، تۆ به‌رده‌وام با‌سی
یوسوف ده‌گه‌ی و یاد‌ی ده‌گه‌یه‌وه‌، تا‌کو زۆر نه‌خو‌ش ده‌بی، ﴿حَرَضًا﴾، یانی:
نه‌خو‌شیی گه‌له‌لا، گه‌نه‌فت، یانی: زۆر نا‌په‌م‌حت ده‌بی له‌ ئه‌نجامی زۆر خه‌فه‌ت
خواردندا، نه‌خو‌ش ده‌بی، نه‌خو‌ش‌یک‌ی گه‌نه‌فتی که‌ له‌لای که‌وتوو له‌ جی‌گادا،
﴿أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ﴾، ياخود: هه‌ر له‌ به‌ین ده‌چی .

﴿الْهَالِكِينَ﴾، (جمع هالك، هَاكَ أَيْ: مات)، لێ‌رده‌ا مه‌به‌ستی‌ان پ‌ی
ئه‌وه‌یه‌: گیان ده‌سپ‌یری، نه‌ك هه‌ر نه‌خو‌ش و گه‌نه‌فت ده‌بی، به‌لكو یه‌ك‌جاریش
مال‌ئاوایی له‌ دنیا ده‌گه‌ی، گله‌یی لێ‌ده‌گه‌ن که‌ بۆ‌چی ه‌ینده‌ با‌سی یوسوف
ده‌گه‌ی و، ه‌ینده‌ خه‌فه‌تی لێ‌ ده‌خو‌ی ؟

﴿قَالَ إِنَّمَا أَشْكُوا بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ﴾، یه‌ع‌ق‌ووب عليه السلام گو‌تی: بێ‌گومان
خه‌فه‌تی زۆری خو‌م و دلت‌ه‌نگیی و په‌ژاره‌ی خو‌م، ته‌نیا بۆ‌ لای خوا س‌کا‌لا ده‌گه‌م،
﴿وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾، له‌لایه‌ن خواوه‌ش ش‌ت‌ی‌ك ده‌زانم، که‌ ئێ‌وه
نایزانن .

وشەى (بث)، بریتىيە لە خەمو خەفەتێك گە ئینسان نەتوانی لە دلى خویدا پەنەنەى بکاتو، ناچار بى بلاوى بکاتەوه، دەفەرموى: من سکاڵای ئەو خەفەتە زۆرانەى خۆم بۆ لاى خوا دەبەم، واتە: تەنیا لە رازو نیاز لەگەڵ خوادا، خەمەکانى خۆم بلاو دەگەمەوهو، ناپرەحەتییەکانى خۆم دەردەبەرم، نەك بۆ لاى بەندەكان، ﴿وَحُزْنِي﴾، (حُزْن) بریتىيە لە خەفەت خواردن لە شتىكى رابردوو، واتە: پەژارەى خۆم و خەفەت و مەراقى خۆم، تەنیا بۆ لاى خوا دەردەبەرم، ئەوهى من لە لایەن خواوە دەیزانم، ئیوه نایزانن .

ئنجە لە گۆتایى دا ئاموژگارییان دەکات، دەفەرموى: ﴿يَبْنَى اَذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا

مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ﴾، ئەى پۆلەکانم! ئەى کورەکانم! بپۆن لە یوسوفو لە برایەگەى بخەفتین، بە دواياندا بگەرپن، سۆراخیان بکەن، بزەنن چىيان لىهاتەوه سەرەنجامیان چۆنە؟ ﴿وَلَا تَأْتَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ﴾، لە بەزەمى خواش، یاخود لە دەرووى خیری خواش، ئائومید مەبن، (رَوْح)، (یان بە مانای پرەحمەتە، یان بە مانای دەرووى خیرە، لە ئەسڵدا وشەى: (رَوْح) بە مانای نەفەس گێشان و هەناسە هەلمژینە، وەك خوا ﷻ دەفەرموى: ﴿وَالصَّبْحَ إِذَا نَفَسَ﴾ ١٨ ﴿التَّكْوِيرَ﴾، چونکە ئینسان لە ئەنجامى نەفەس وەرگرتندا، جۆریك لە فەرەحنایى بۆ دى، هەروەها بە پێچەوانەوه، ئەگەر مەجالى نەفەس گێشان و هەناسەدانى نەبوو، لە ئەنجامى نەمانى ئۆكسجین، یان گەمى ئۆكسجیندا، بەدەنى پێك دىو، چاوى تارىك دادى، واتە: لە دەرووى خیری خوا، ئائومید مەبنو، لە بەزەمى خوا ئائومید مەبن، ﴿إِنَّهُ لَا يَأْتِسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ﴾، بپگومان تەنیا گۆمەلى بپپروایان لە بەزەمى خوا ئائومید دەبن، چونکە ئەوان خوا نانسەن کە بەزەمى گەى چەند فراوان و مەزن و پەهايه، چەند بى ستوورە، بەشى هەموو گەسو هەموو شتێك دەکات، بۆیە ئەوان ئائومید دەبن، بەلام ئەوانەى خوا بناسن و خوا پەرست بن، هەرگیز لە بەزەمى و لوتفى خوا، لە بەخشش و گەرەمى بى ستوورى خوا، لە دەرووى خیری خوا، ئائومید نابن، لە تەنگانەترین کاتیشدا .

چهند مه سه له یه کی گرنه

مه سه له یه یه گهم : پاش نائومی د بوونی ده (۱۰) برایه کانی یوسف علیه السلام

له وهی که بنیامینیان له گهل بنیری، به چیه، پیکه وه راویزیان کردو برا گه وره که یان سه رزه نشتی کردن، که بابیان به ناوی خواوه په یمانی لی وهر گرتوون، که ده بی بنیامین به سه لامه تی بهیننه وه، پشتریش به رانبهر به یوسف که مته رخه م بوون، بویه گوتی: ئیستا ناگه پیمه وه، هه تا بابم موله تم نه دا، یاخود خوا بریارم بو نه دا، بویهش بگه رینه وه لای بابتان و، مه سه له ی دزیی کردنی بنیامینی بو باس بکه ن، بلین با له خه لکی شاره که و له و کاروانهش پرسیار بکات، که له گهل یان گه رینه وه و، با دلنیابی که ئیمه له راستگو یانین :

وهك خوا فه رموو یه تی: ﴿ فَلَمَّا أَسْتَيْسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِيَ أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٠﴾ أَرْجِعُوا إِلَىٰ آبَائِكُمْ فَقُولُوا يَتَا بَنَانَا إِنَّ أَبْنَاكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمَنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ ﴿٨١﴾ وَسَلِّ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾ ۞

شیکردنەوێتی نەم سەن ئایەتە لە شازدە بۆگەدا

(١) - ﴿ فَلَمَّا أَسْتَيْسُوا مِنْهُ ﴾، واتە: کاتیەک گە زۆر لێی تەماپراو بوون و نائۆمید بوون. (الْيَأْسُ: انْقِطَاعُ الطَّمَعِ)، (يَأْس) ئەوەیە گە ئینسان تەمای بە شتێک نەمیێ و لێی دەستپراو بێ، لێی نائۆمید بێ .

ئنجأ ﴿ فَلَمَّا أَسْتَيْسُوا ﴾، یانی: (فَلَمَّا يَسُّوا)، بەلام ئەو (س) و (ت)یە، بۆ زیاتر تۆخ کردنەوێو جەخت کردنەوێ مانایەکیەتی، چونکە لە زمانی گەلی عەرەبدا بنجینەیه گە دەلی: (إِنَّ زِيَادَةَ الْمَبْنِيِّ تَدُلُّ عَلَى زِيَادَةِ لَمَعْنِي)، وشەیه ک تاگو پیتەکانی زیاتر بن، ماناکە ی بەهێزتر دەبێ .

ئایا گورەکانی یەعقوب لە چی نائۆمید بوون؟ ﴿ فَلَمَّا أَسْتَيْسُوا مِنْهُ ﴾، لە یوسف نائۆمید بوون، یانی: نائۆمید بوون لەوێ گە یوسف باریەکیان بۆ بەربەدات، دەلی: (فَهُوَ مِنْ تَعْلِيقِ الْحُكْمِ بِالذَّاتِ، وَالْمُرَادُ بَعْضُ أَحْوَالِهَا بِقَرِينَةِ الْمَقَامِ لِلْمَبَالِغَةِ)، واتە: حوکمە گە بەستراوەتەو بە خودی یوسفو، بەلام مەبەست پێی هەندێک لە حالەکانی یوسفو، واتە: نائۆمید بوون، لەوێ گە یوسف باریەکیان بۆ بەر بەدات، یەکیک لە خۆیان لەجیاتی وی بگری .

(٢) - ﴿ خَلَصُوا نَجِيًّا ﴾، (خَلَصُوا: اعْتَزَلُوا وَانْفَرَدُوا، وَأَصْلُهُ مِنَ الْخُلُوصِ، وَهُوَ لُصْفَاءٌ مِنَ الْأَخْلَاطِ)، واتە: گۆشەگیر بوون و پەنایان گرت، تاق بوونەوێو لە خەلکی جیابوونەو، وشە ی (خَلَصُوا)، لە ئەسڵدا لە (خُلُوص) دوە هاتو، گە بریتیە لە ساف بوونەوێو لە خەلک، ساف بوونەوێو شتێک لەو خەلک و شتانی گە رەگەلی گەوتوون .

ئنجأ گە دەفەر موئ: ﴿ نَجِيًّا ﴾، (النَّجِيُّ: اسْمٌ مِنَ الْمُنَاجَاةِ، وَانْتِصَابِهِ عَلَى لِحَالِ وَالتَّنَاجِي: الْمَحَادَثَةُ سِرًّا، أَيْ: مُتَنَاجِينَ)، وشە ی (نَجِي) ناوێ لە (مُنَاجَاة) دوە، ﴿ خَلَصُوا نَجِيًّا ﴾ (منصوب) بوو لە سەر (حالیة)، واتە:

خۆیان جیاکردۆتەو تاک کەوتوونەو، لە حالیکدا کە پێکەو بە پەنھانیی چپەیان دەکرد، دەلی: (تجاجی) بە پەنھانیی بە چپە پێکەو قسەکردنە، واتە: بە چپە پێکەو کردنەو، خۆیان جیاکردەو لە خەڵک و کەناریان گرتو، چوونە پەنایەک و دەستیان کرد بە راویژکردن، وشەى ﴿نَجَّيَا﴾، هەم بۆ تاک بەگاردی، هەم بۆ کو .

(٣) - ﴿قَالَ كَبِيرُهُمْ﴾، گەورەگەیان گوتی، وشەى (كَبِير)، لە زمانى ەپرەبیدا هەم بۆ تەمەن بەگاردی، کەسێک تەمەنى لە بەرانبەرەکانى زیاتر بێ، هەم بۆ پلە و پایە بەگاردی، کەسێک کە لە رووی پلە و پایە و بەرپرسیتییهو، لە بەرانبەرەکانى پلەى زیاتر بێ، بۆ ەردووکیان بەگاردی .

لێرەدا دیارە مەبەست پێى لە رووی تەمەنەو مەیه، ئەوەیان کە بە تەمەنتەر بوو، لە پەیمانی گۆن لە تەوراتدا دەلی: ناوی (رەئوبین) یان (رۆبین) بوو، لە ەندى لە تەفسیرەکاندا دەلی: ناوی (شمعوون) بوو، ەر چۆن بى لە قورئاندا ناوی نەهاتو، تەنیا دەفەر موئ: ئەوەیان کە لە ەموویان بە تەمەن گەورەتر بوو، کە وەك پێشتریش باسمان کرد، ەر ئەو برا گەورمەشیان بوو کە کاتى خوێشى ەلۆیستی ەر جیاواز بوو:

﴿اَقْلُوا يُوْسُفَ اَوْ اَطْرَحُوْهُ اَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ اَيْكُمْ وَتَكُوْنُوْا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا

صٰلِحِيْنَ ﴿٩﴾، واتە: بڕایەکان گوتیان یوسف بکوژن (راستەوخۆ) یاخود فرێدەنە دەشت و بیابانیك چۆلەوانییهك (با لەوێ بفرەوتی: لە تینووان بخنکی، یان لە برسان بمری، یان درندەیهك بیخوا)، بەلام ئەو برا گەورمەیه

ەلۆیستی جیا بوو: ﴿قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْلُوا يُوْسُفَ وَالْقَوْهٖ فِي غَيْبَتِ

الْجَبِّ يَلْقَظُهٗ بَعْضُ السَّيَّارَةِ اِنْ كُنْتُمْ فٰعِلِيْنَ ﴿١٠﴾﴾، واتە: بێژەرێکیان گوتی: یوسف مەکوژن، بەلکو بیخەنە بیریکەو، ەندى لە کاروانان ەلیدەگرنەو، ئەگەر ەر دەتانەوێ شتیکی لە دژ بکەن، (ئاو بەکەن)، لێرەش برا گەورەگەیان گوتی :

(٤) - ﴿الَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ آبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوثِقًا مِّنَ اللَّهِ﴾، لێرەوه دیاره

سەرزەنشێیان دەگات، چونکە ئەم پرسیارکردنە پرسیارکردنی تەقیری پێ دەلێن، واتە: دەیهوێ کە دانی پێداپیێن، ئایا نازانن کە بابێان پەیمانێکی لە خواوە لێ وەرگرتن، پەیمان لێ وەرگرتن لە خواوە، پێشتر باسمان کرد ئاوا بوو: ﴿قَالَ لَن أَرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِّنَ اللَّهِ

لَتَأْتِيَ بِهِ إِلَّا أَن يُحَاطَ بِكُمْ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿١٦﴾﴾، (یەعقوب) گوتی: هەرگیز ئەو (بنیامین) تان، لەگەڵ نانیێرم، تاكو پەیمانێکی پتەوم بە ناوی خواوە پێ نەدەن، {واتە: خوا بکەنە شایەد بەسەر خۆتانەوه، یاخود سوێندەم بۆ بە خوا بخۆن}، کە هەر بۆم دێنەوه، مەگەر دەورتان بگیری و ئابووقە بدرێن و بێ چارەو بێ دەرمان بن، ئنجا کاتێک کە پەیمانەکیان پێدا گوتی: خوا چاودیرو ئاگادارە بەسەر ئەو بەلێن و پەیمانە ی ئیووه، کە بە متماندا، ئاوا برا گەورەکیان ئەوهمیان بە چاودا دداتەوه: بابێان پەیمانێکی ئاوی لێ وەرەگرتن ؟!

(٥) - ﴿وَمِن قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ﴾، پێشتریش کە دەربارە ی یوسف کەمتەرخەمیێان کرد .

(ما)، لە: (مَا فَرَّطْتُمْ) دا، { (ما) مَصْدَرِيَّة، أَي: تَضَرِيطُكُمْ فِي يُوسُفَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ مِن قَبْلِ الْمُوْتَقِ)، کەمتەرخەمیێستان دەربارە ی یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ پێشتر ئەوێشان بوو، ئیستا ئەوهش بوو بەسەر بار، بۆیە لەبەر ئەو دوو هەلۆیستە :

(٦) - ﴿فَلَن أَبْرَحَ الْأَرْضَ﴾، ئەم سەرزەمینە بە جێ ناهێلم.

(لَقَرْطَبِي) لە تەفسیرەکی خۆیدا^(١) دەلێ: (فَلَن أَبْرَحَ الْأَرْضَ: أَي: أَلْزَمُهَا وَلَا أَبْرَحُ مُقِيمًا فِيهَا، يُقَالُ: بَرِحَ بَرَّاحًا وَبَرُوحًا أَي: زَالَ، فَإِذَا دَخَلَ

لَنْفِي صَارَ مُتَبَتِّاً)، من وازی لێناهیتم لەم سەر زەمینە، هەر دەبێ لێرە بێ،
(بَرِحَ بَرَحاً بَرُوحاً)، واتە: (زَال)، یانی: لاچوو، (فَإِذَا دَخَلَ النَّفْيُ صَارَ مُتَبَتِّاً)،
(بَرِحَ)، واتە: لاچوو، (لَا أَبْرَحُ)، واتە: لا ناچم، (لَنْ أَبْرَحَ)، ئەووە بۆ زیاتر
جەخت کردنەوێه، یانی: هەرگیز ئەم سەر زەمینە بەجێ ناهێلم،
مەبەست پێی سەر زەمینی میسرە، ئەو شارەیه کە لێی بوون .

(٧) - ﴿ حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي ﴾، هەتا بابم مۆلەتم دەدا، واتە: مۆلەتم دەدا کە
بگەرێمەووە بۆ لای، چونکە من شەرمی لێدەگەم، پووم نیە، بە چ چاوو
پووێک بچمەووە بۆ لای، کە ئەو دوو کۆری بەهۆی ئێمەووە قەوتان:
یەکیکیان شوێن بزر بوو، ئەوی دیکەشیان کرا بە گۆیلە، بۆیە تاكو
مۆلەتم نەدا، ناگەرێمەووە .

(٨) - ﴿ أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي ﴾، یان خوا بپارم بۆ بدات، واتە: نازانی خوا ﷻ چی
بۆ بپار دەدات؟ چی لە قەدەری خوادا هەیە؟ بۆیە بە شیوەیهکی نادیارو
نەزانراو باسی دەکات، کە دەڵێ: ﴿ أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي ﴾، (وَاللَّامُ لِلْأَجَلِ، أَيِ:
يَحْكُمُ اللَّهُ بَمَا فِيهِ نَفْعِي)، واتە: خوا بپاریک دەدا کە سوودی منی تێدابی،
مادام من بەو شیوێه، خۆم دەپاریزم لەوێ بچمەووە بۆ لای بابم، ئەو
هەوالە ناخۆشە بۆ بەرمەووە .

ئەوێش هەر چۆن بێ هەلۆیستی کە نواندوویەتی .

(٩) - ﴿ وَهُوَ خَيْرُ الْحَكِيمِينَ ﴾، ئەو (خوا)یش باشترین بپاردەرە .

دەگونجی لێردا مەبەست لە حوکم کە لە (الْحَكِيمِينَ) دا، شێردراوێتەووە،
مەبەست پێی حوکمی تەشریعی بێ، واتە: خوا باشترین کەسی کە
یاسا دادەنێ، یاخود مەبەست پێی حوکمی تەکوینی و قەدەری بێ، واتە:
خوا باشترین بپاردەرە، تەصەپووف دەکات لە بووندا .

(١٠) - ئنجا برا گەورەکیان پێیان دەڵێ: ﴿ ارْجِعُوا إِلَى آبَيْكُمْ ﴾، بگەرێنەووە
بۆ لای بابتان، واتە: بگەرێنەووە، بارو ئازوو خەکانیش بەرنەووە
هەوالەکانیشی بۆ بەرنەووە .

(١١) - ﴿ فَقُولُوا يٰٓاَبَانَا اِنَّكَ اَنْتَ سَرَقٌ ﴾، بڵێن: ئەی بابی خۆمان! بێگومان کۆرەگەت دزیی کرد.

یانى: بە پێی رِوایەتێک کە ئێمە بینیمان، وامان لیجالی بوو، کە بنیامینی کۆری تۆ دزیی لێ ئاشکرا بوو، لێردا جیی سەرنج ئەوێه کە دەلێن: ﴿ اِنَّكَ اَنْتَ سَرَقٌ ﴾، بێگومان کۆرەگەى تۆ، دەشیان توانی بڵێن: (اِنَّ اَخَانَا) بڕایەگەمان، چونکە وەك چۆن کۆری یەعقوب، بڕای ئەوانیش، بەلام مەبەستیان بوو بڵێن: ئەو کۆری تۆ کە زیاده مەحەبەتت لەگەڵی هەیه، پەیمانێت لە ئێمە وەرگرت، کە بۆت بینینەوه، ئەوەتا دزیی لێ ئاشکرا بوو، واتە: شایستەى ئەو نەبوو هێندەت خۆش بوئو، هێندە بە تەنگیەوه بى !!

من ئاوا لەو تەعبیرە تێدەگەم، هەرچەندە لە تەفسیرەکاندا نەمبینو، باسیان کردبى .

ئەجا کە دەلێن: ﴿ يٰٓاَبَانَا اِنَّكَ اَنْتَ سَرَقٌ ﴾، لە راستیدا ئەو تەعبیر و دەربڕینیکی زۆر زهق و رەق و بێ ئینصافانەش، چونکە وەك پێشتریش باسم کرد لە مانا گشتییەگەیدا: خۆ ئەگەر کە ئەو پیاوانەیه، (پێشتر ئاوا پێخۆرموێ پادشا بوو) لە باری بنیامیندا دۆزراوەتەوه، بەلگە بووایە لەسەر ئەوێ بنیامین، دز، دەبووایە ئەوانیش کە یەگەمجار ئازووخوا دەغل و دانەگەیان بردەوه، دەستمایەو بەهایەك کە دەغلەگەیان پێ کړی بوو، خرا بوو نیو بارەگانیان، دەبووایە ئەوانیش دز بن، کە دیارە خۆیان بە دز نەزانیوه، ئەدی چۆن بڕایەگەیان بە دز دەزانن، کە لە تاریکی و جارێ نازانن داخۆ مەسەلەگە چۆن بوو؟ ئایا ناگونجا وەك چۆن دەستمایەگە خرابوو نیو بارەگەى ئەوان، هەر بەو شیوەیهش، ئەو پیاوانەیه خرابیته نیو بارەگەى بنیامینەوه، واتە: بۆیان نەبوو ئەو تەعبیرە بەکاربێنن، بەلام بە هەر حال جۆریك لە غەلل و غەش و بوغزو غەزەیان هەر لە دڵدا بوو، بەرانبەر بە یوسفیش و بە بڕایەگەشى، وەك لە دەرسی پێشووتریشدا باسمان کرد، بە بەلگەى ئەو کە لە ئایەتی

(٧٧) دا، گوئیان: ﴿إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَّهُ مِنْ قَبْلُ﴾، ئهگهر ئهوه دزیی بکات، براههکیشی پیشتر دزیی کردبوو .

(١٢) - ﴿وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمْنَا﴾، ئیمهش تهنیا بهوه شایهیدی دهمین (که دهئین: کورهکته دزیی کردوه) بهوهی که زانیومانه و بو ئیمه دهرکهوتوه .

(١٣) - ﴿وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ﴾، ئنجا ئیمه پارێزهری پهنهان نهبووین، واته: نازانین له پهنهاندا، چونه؟ بهلام ئهوهی بو ئیمه دهرکهوتوه، ئهوهیه که دزیی لی ئاشکرا بووه .

واتیهکی دیکه ئهوهیه که ئیمه پارێزهری پهنهان نهبووین، تاگو ئیلحاح له تو نهکهین که بنیامینمان له گهل بنیریو، سهرمنجام به داوی کوئایهتیهوه ببی .

واته: که دهئین : ﴿وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ﴾، یان پهیهوندیی بهوهوه ههیه که دهئین: ﴿إِنَّكَ أَتَنَّا سَرَقَ﴾، واته: که دهئین کورهکته دزیی کردوه، ئیمه ئاگاداری پهنهان نین، ئهگهر ئهوه ماسته موویکی تیدا بی، وهك چوون دهستمایهکان خرابوونه نیو بارهگنمان، ئهوه دهمرش بهبی ئاگاداری بنیامین خرابیته بارهکهیهوه، مانای وایه ئیمه نالین: دزیی کردوه .

یاخود: ﴿وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ﴾، پهیهوندیی بهوهوه ههیه که کاتی خوئی داویان له بابیان کردو ئیلحاحیان لیکردو، بهئینیان به یوسف داو گوئیان: ﴿سَرُّودُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ﴾ ﴿٦١﴾ یوسف، دواپی ئهوه بوو که زور داگوکیان له بابیان کردو جهختیان لی کردوه، که دهبی بنیامینیان ههر لهگهلدا بنیری، دهئین: ئهوهی ئیستا دهیبینین، ئهگهر ئهوهمان زانیبایه و پارێزهری نا دیار بووینایه، ئهوه گاته ئیمه زورمان له تو نهدهکرد که بنیامینمان له گهل بنیریو، تووشی ئهوه شهرمهزارییه ببین .

دەشگۆنجی که گوتووینە: ﴿وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ

حَافِظِينَ﴾، هەر جۆریك بێ له تەعبیری جوان بەکارهێنان لەگەڵ بابیاندا،
وهك پێزی باب و گورایهتی، یاخود به جۆریك خۆیان پاراستوه لهوهی
برایهکهیان یهکجاریی تۆمهتی دزیی بـخـهـنـه پـاـل، چونکه متمانەیان پێی
بووهو زانیویانە: بنیامین لهو گورانە نیه، لهو پیاوانە نیه که دزیی بکات .

(١٤) - ﴿وَسَلِّ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا﴾، لهو شارەش پێرسه که تییدا بووین .

که دیاره مەبەست پێی خەڵکەگیه .

(وَسُؤَالُ الْقَرْيَةِ: مَجَازٌ عَنْ سُؤَالِ أَهْلِهَا، وَالْمُرَادُ بِهَا مَدِينَةُ مِصْرَ)^(١)، دیاره
مەبەستیان پێی خەڵکی شارەگیه، واتە: له خەڵکی میسر پێرسه،
پرسیار بکه .

(١٥) - ﴿وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا﴾، هەروەها لهو کاروانەش پێرسه که لهگەڵیان

هاتینهوه، واتە: ئەو کاروانەش که لهگەڵ واندا گەڕاینهوه، بهروو ئەم
دەفهری خۆمان، سەر زەمینی گەنغان و شام، لهوانیش پرسیار بکه، واتە:
دوو جۆره پرسیار کردن بۆ بابیان پێشتیار دەکەن :

ا/ دەتوانی خەڵکی بنێری بۆ میسر و لهوێ پێرسن: داخۆ ئەو رووداوه چۆن
بووه ؟

ب/ له کاروانەکەش که لهگەڵیان هاتووینهوه، لهوانیش پێرسی .

(١٦) - ﴿وَإِنَّا لَصَدِيقُونَ﴾، دڵنیاش به ئێمه له راستانین، واتە: هیچ

گومانەت لهوهدا نهبێ که راست دهکەین، بۆیهش وایان گوتوه، چونکه پێشتر
درۆیان لهگەڵ بابیان کردوه، بۆیه پێویست بهوه بووه که زۆر داکۆکیی بۆ
بکەن و، زۆر بۆی جهخت بکەنهوه، تاگو متمانەیان پێ بکات .

دیاره ئەم ئایەتە ئەوەی لیۆر دەگیرێ کە هەر کاتی ک مرؤف لەسەر
هەق بوو، زانیشتی کە گومانی خراپی پێ دەبرد، مافی خۆیەتی کە لایەنی
بەرانبەر دلتیا بکاتەووەو چۆن قەناعەتی دی، ئەو شیوازه بەکاربێنی،
ئەگەر سویندی بۆ بخوا، ئەگەر بلێ: فەرموو پرسیار بکەو بی منەتی
بکات، بۆ ئەوەی دلتیابی و دل له دلدان و دوو دلئی نەمیئێ .

مەسەلەى دووهم : تۆمەتبار کردنی یەعقوب بۆ کوپەکانی و، راگەیانندنی
ئەو کە خۆراگریه کی جوانی دەبی و، ئومیدەوار بوونی بە دیتنەووی
کوپەکانی و، پێ شاد بوونەوویان و، دەروو لیکرانەووی لەلایەن خواى بە
بەزەییەو :

وهك خوا فەرموو یەتی: ﴿ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْراً فَصَبْرٌ جَمِيلٌ
عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعاً إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴾ (۸۳)

شیکردنەووی نەم ئایەتە له چوار بڕگەدا

(۱) - ﴿ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْراً ﴾، یەعقوب عليه السلام گوتی: بەلکو
نەفسەکانتان کارێکیان بۆ رازاندنەووەو بۆ ئاسان کردوون، ئیوەش ئەنجامتان
داوە، ئایا ئەو کارە چی بوو؟ یەعقوب عليه السلام هەر گومانی پێ بردوون،
ئەگەرنا نازانی چیان کردووە، بەلام بە قیاس لەسەر ئەوە کە کاتی خۆی
خیانەتیان بە یوسف کردووە، یوسفیان خستۆتە بیرەووەو گوتیان: گورگ
خواردوویەتی و راستیشیان نەکرد بوو، ئنجا بە قیاس لەسەر ئەوە، هەقی
بوو کە گومانی خراپیان پێ بەری، گوتراوە: (هەر کەس کراسیکی پیسی
دراند، سەدی پاکی پیۆ دەچێ)، بابای گەزراو، ئەگەر گومانی خراپ بەری
بە تەرەقی بەرانبەری کە گەزتوویەتی و فیلی لیکردووە، ناھەقی نیە، وەك
دەلی: (ئەگەر جارێك هەلتخەلتەندم خوا بتگری، ئەگەر دووجار
هەلتخەلتەندم خوا بمرێ)، یانی: جاری دووهم دەبی وریا بی .

ھەلبەتتە ئەو ھەبىر گەرگەھىيان ئاۋا رېئىمايىيان دەكات و ئامۇژگارىيان دەكات: بچنەو ھەبىر بابتان و ئاۋا پى بىلېن، ئاۋا پى بىلېن، ئەو ھەمىۋى پىچراۋەتەو قىرتىنراۋە، چۈنكە بە سىاق و سەلىقە ديار، واتە: كۈرەگان چۈنەو بۇ لاي بابىيان، ھەمىۋ شەكەيان بۇ گىرپايەو ھەبىر چۈنەو پۈۋىيان پۈۋىيان كۈرەو، ئىنجا ئەۋىش گۈتى: بەلكو نەفسەگانان شىكىيان بۇ رازاندوۋنەو، واتە: گۈمانى خراپى پى بردوۋن، كە ئىۋە شىكىتان بەسەر كۈرەكەم ھىناۋە، بە پالئەرو ھاندەرى بوغزو غەرمەزىك، كە لە نەفسەو ھەلدەقۇلى .

ئىنجا ھەرچەندە گۈمانە خراپەكەى يەققوب ﷺ لىرەدا نەپىكەۋە لىرەدا، بەلام گۈناھبارىش نى، چۈنكە پىشتەر لەو جۈرە گارانەى لى بىنىۋىن، ھەلبەتتە خۋاى پەرۋەردگار تەنىيا باسى يوسوفمان بۇ دەكات كە خستۋىيانەتە چالەو، بەلام ۋەك پىاۋ چاكان دەلېن: كەسىك خراپەيەكت لە لاي بىنى، بزائە كە دەستە خوشكى دىكەشى لەلا ھەن، ۋە كەسىك چاكەيەكت تىدا بىنى، بزائە دەستە خوشكى دىكەشى لەلا ھەن، واتە: كەسىك كە چاكەيەكت لى بىنى، بزائە كە چاكەى دىكەشى ھەن، كەسىكىش خراپەيەكت لى بىنى، بزائە خراپەى دىكەش ھەن، يەققوب ﷺ ىش كۈرەگانى چاك ناسىۋەو ئەو كۈرەنە خراپەكەيان ھەر ئەۋە نەبۈۋە، كە يوسوفيان خستۋە بىرەو، ديار ھەلەى دىكەو كەم كۈرپى دىكەشىيان ھەر بوۋە، ئىدى بە قىياس لەسەر ھەمىۋ ئەو شتائە، گۈتۈۋىەتى: ئىۋە نەفسەگانان شىكى بۇ چۈنەو ھەبىر ئىنجاۋە .

ئەدى ئايا ھەلۋىستى چىيە ؟

(۲) - ﴿ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ﴾، خۇراگرىەكى چۈنەو، ھەلۋىستە. واتە: (شأنى صَبْرٌ جَمِيلٌ، أَوْ صَبْرٌ جَمِيلٌ أُولَى يَ)، (شأنى)، دەبىتە (مُبْتَدَأً)، (صَبْرٌ جَمِيلٌ)، دەبىتە (خَبَرٌ) كەى، واتە: ھەلۋىستى من، حالى من برىتە لە خۇراگرى، چۈنەو، ياخود خۇراگرىيەكى چۈنەو، بۇ من شايستەترە .

(۳) - ﴿ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا ﴾، نىزىكە خۋا ھەمىۋىانم بۇ بىننىتەو، تىكراۋ وىكراۋ بە دىداريان شاد بىمەو ۋە پىك شادبىنەو، ئىماندار

دهبی همه می شه گه شبین و هیوادار بی، به ره حمه تی خواو، هیچ کات ده ست له پچکی ئومید بهرنه دا .

(۴) - **﴿ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴾**، بیگومان ههر خوا زانی کار به جیه، واته : خوا زانیه هه موو شته گان ده زانی، کار به جیه شه ده زانی چون کاره کانی خوئی ده کا ؟

لیردها گه ده لی: **﴿ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا ﴾**، خاومنی (محاسن لتاویل)^(۱) ده لی: (قَالَ الزَّمْخَشَرِيُّ: أَرَدْنَاهُ وَلَا فَمَا أَدْرَى ذَلِكَ الرَّجُلُ، أَنَّ لِسَارِقٍ يُؤْخَذُ بِسَرِقَتِهِ، لَوْلَا فَتَوَاكُمُ وَتَعْلِيمُكُمْ)، واته : (زَمْخَشَرِي) گوتوویه تی: نه وه کاریک بوو ههر خوئان و یستتان بیکه ن، نه گهرنا نه و پیاوه چون زانی که بابای دز به هوئی دزیه گه یه وه، ده گریته گویله و ده گیری، نه گهر ئیوه فه تواتان بو نه دا بایه و فیرتان نه گرد بایه ؟

واته : دیاره ئیوه پی شی گه وتوون، بویه نه و برپاره ی به سه ر بنیامیندا جیه جی کردوه، که واته : ههر چون بی شته که سه ری ئیوه ده گریته وه .

مه سه له ی سی یه م : روو وهر گپیرانی یه عقووب **﴿ الْعَلِيَّةِ ﴾** له کوره کانی و یادکردنه وه ی یوسف **﴿ الْيُوسُفَ ﴾** و چاو سپی هه لگه پرانی له خه مان و خه فه تخان بوونی :

وهك خوا فهرموویه تی: **﴿ وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَأْسَفَى عَلَى يُوسُفَ وَأُتِيتَ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴾**

﴿ ۸۱ ﴾

شیکردنه وه ی نه م نایه ته له چوار بر گه دا

(۱) - **﴿ وَتَوَلَّى عَنْهُمْ ﴾**، کاتی که یه عقووب **﴿ الْعَلِيَّةِ ﴾** نه و هه واله ی بنیامینی کوری بیست له کوره کانی، نه و قسانه ی پی شی کردن، ئنجا رووی لی وهر گپیران،

واتە: وهك چۆن كەسێك له كەسێك توورە دەبێ و لێی بە گلهییە، پرووی لێ وەر دەگیرێ و پرو لەولا دەكات، ئەویش پرووی لێ وەچەر خانەن .

(۲) - ﴿ وَقَالَ يَأْسَفَىٰ عَلَىٰ يُونُسَ ۖ ۝ ههروهها گوێ: ئەو خەفەتی زۆرم لەسەر یوسف !

(الْأَلْفُ بَدَلٌ مِّنْ يَّاءِ الْمُتَكَلِّمِ لِلتَّخْفِيفِ)، له جیاتى بفرموى: (يَا أَسْفَىٰ)، گوێوویەتی: (يَتَأْسَفَىٰ) تاكو سووکتر بێ لەسەر زمان.

هەندیکیش گوێوویانە: (يَتَأْسَفَىٰ)، بۆ (ئُدبە)یە، بەلام هایەگەى (هـ)، فرتینراوە، (وَا مُحَمَّاد)، یانی: ئەو موحەممەد ! له فریام وەرە، (يَتَأْسَفَىٰ)، یانی: ئەو داخ و خەفەتەگەم لەسەر یوسف، وەرە، ئیستا کاتیەتی زۆر خەفەتان بخۆم .

دیاره دووباره باسکردنەوهی یوسف ﷺ، بەلکو هەمیشە له یادى بووه، بەلام لێره كە باسى دەكات، لەبەر دوو هۆکاران بووه :

یەكەم: یوسف ﷺ هیچ سۆراخی نەبووه و شوێن بزر بووه، نەیزانیوه له كوێیە؟ ئیستا كۆرەكانى دى دەزانى: هەرچی بنیامینه، كراوتە كۆیلە لەلای عەزیزی میسر، له بهرانبەر ئەوەدا كە ئەو پیاوانەیە له بارەگەیدا دۆزراوتەوه، كۆرە گەورەكەشى دەزانى كە بۆخۆى نەهاوتۆتەوه، لەبەر ئەوهی چاوو پرووی نیە بێتەوه، بەلام یوسف بێ سەرو سۆراخە .

دووەم: ئەوهیه كە شوێن بزر بوونی یوسف، كانگای هەموو خەمو خەفەتەكانى دیکەى یەعقوب ﷺ بووه، ئەگەر یوسف ون نەبوو بایە، دواى ئەوانە بنیامینیان نەدەبرد بۆ ئەوى، بنیامین نەدەگرایە كۆیلە و ئەو بەلایەى بەسەر نەدەهات، دواى كۆرە گەورەكەشى بەو دەرە نەدەچوو، كە پرووی نەبێ بێتەوه لای بابى .

(۳) - ﴿ وَأَيُّضًا عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ ۖ ۝ ئنجا (یەعقوب) چاوەکانى سپی

هەلگەران له خەمو پەژارە، (الْحُزْنِ)، خەمێكە پەيوەندیی بە رابردوووه

ههیه، واتە: شتێک که له رابردوودا له دەست چوو، بۆچی دهنه رموی:

﴿وَأَيُّضَتَّ عَيْنَاهُ﴾، چاوهکانی سپی ههنگه پان؟ چونکه دیاره زۆر گریان دهبیته مایه ی زیان گه یانندن به چاو، به تایبهتی زۆر گریان به خه مو په ژاره وه .

(۴) - ﴿فَهُوَ كَظِيمٌ﴾، سه ره نجام یه عقووب (كَظِيمٌ) بوو، (كَظِيمٌ)، (أَي مَمْلُوءٌ مِنَ الْغَيْظِ مِنْ أَوْلَادِهِ، فَعِيلٌ بِمَعْنَى مَفْعُولٍ)، یانی: پر بوو بوو له توورهی و پهستی له کوپهکانی، که واتە: لیژمه دا (كَظِيمٌ)، (فَعِيلٌ) به مانای (مَفْعُولٌ) ه، واتە: (مَكْظُومٌ)، واتە: پر بوو له توورهی (غَيْظٌ) .

دهشگونجی (كَظِيمٌ)، هه ر (فَعِيلٌ) به مانای (فَاعِلٌ) بی، (أَي شَدِيدٌ لَتَوَجُّعٍ لِلْغَيْظِ أَوِ الْحُزْنِ، لِأَنَّهُ لَمْ يَشْكُهُ إِلَى أَحَدٍ)، یاخود زۆری خه فهت خوارد، زۆری په ژاره له دلی خویدا جی کرده وه، چونکه سکاای بو لای کهس نه کرد .

MediaAmeerOffice

AliBapir / عمل باپیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

راکه یاندنی مهکنه بی نه میر

عمل باپیر / AliBapir

AliBapir

عمل باپیر / AliBapir

AliBapir / عمل باپیر

کورتە بائیک لە بارەی گریانە وە،

بەھۆی خەم و پەژارە وە

لێرەدا توێژەرەوانی قورئان باسی ئەو میان کردووە: ئایا دەگونجێ ئینسان
کە شتیکی دنیاوی بەسەر دێ، خەم و پەژاریەك پووێ تێدەگات، ببێتە
هۆی زۆر خەفەت خواردنی، پالێ پێووە بنێ بگری؟

بەلام ئەو شتیکی زۆر ئاساییە، یانی: نەدەبوو زۆر لە خۆیانی بکەن بە
ئیشکال، بلێن: چۆن یەعقوب کە پێغەمبەری خوا یە عليه السلام، دەبێ بگری؟!
چونکە پێغەمبەرانی هەر بەشەرن، گەورەیی پێغەمبەرەکان لەو دایە کە
بەشەر بوون، ئەوانیش وەك خەلك هەموو هەست و نەستەکانی دیکە
بەشەریان هەبوون: توورە بوون، رازی بوون، ئازاریان پێگەشتووە، خەویان
هاتووە، ناپەرەت بوون، ماندوو بوون، یانی: هەموو ئەو شتانە کە بەسەر
بەشەرەکان هاتوون، بەسەر وانیشت هاتوون، بەلام پێغەمبەرەکان (عليهم الصلاة
والسلام) لەگەڵ ئەوەشدا کە ئەو شتانە بەسەر خەلکی هاتوون، بەشەریان
هاتوون، لە شیرازە شەریعت دەرنەچوون و، هەمیشە پەيوەندیان لەگەڵ
خوای پەرورەدگارد، پەيوەندیی دۆستانە و دۆستوانە بوو، بەندەیکە
راست و ساغ بوون، جیاوازی پێغەمبەرەکان (عليهم الصلاة والسلام) ئەو
بوو، ئەگەر نا وەنەبێ ئەوان دلیان نەبوو بێ، خەفەتیان نەخوارد بێ،
ئازاریان پێ نەگەشت بێ، خەویان نەهات بێ، سەرمايان نەبوو بێ،
گەرمايان نەبوو بێ، سەریان نەئیشا بێ، ناپەرەت نەبوو بێ! ئەگەر وا
بووایە، ئەو کاتە ئازایەتی نەبوو بۆ پێغەمبەرەکان (عليهم الصلاة والسلام)
کە لە خەلکی دیکە خۆراگرتربن .

لهوبارموه ئهم دوو فهرموودهیه ئاماژه پێ دهکەین:

یهک : {بکی رسول الله ﷺ علی وکیده ابراهیم، وقال: إِنَّ الْعَيْنَ تَدْمَعُ، وَالْقَلْبَ يَحْزَنُ، وَلَا تَقُولُ إِلَّا مَا يَرْضَى رَبُّنَا، وَإِنَّا بِفِرَاقِكَ، يَا إِبْرَاهِيمَ لَمَحْزُونُونَ} {أخرجه البخاري برقم: (۶۹۲)، ومسلم برقم: (۶۲)} .

واته: پیغه مبهری خوا ﷺ له سهر ئیبراهیمی کوری گریا، که وهفاتی کرد، {دیاره پارچه له بووه، رهنکه پینج، شەش سألە بووبی} و، فهرمووی: چاو فرمیسی لیئی و، دل خەمبار دەبی، به لام ئیمه هەر ئهوه دهلیین: که پهرومردگارمان لیی رازییهو، ئیمه ئه ی ئیبراهیم! به هوی جیابوونهوی تۆوه، دلتهنگو خەمبارین .

دوو : {عن عبد الله بن عمر، قال: اشتكى سعد بن عبادَةَ شكوى له، فأتاه نبي ﷺ، يعوده، مع عبد الرحمن بن عوف، وسعد بن أبي وقاص، وعبد الله بن مسعود، فلما دخل عليه، فوجده في غاشية أهله، فقال: قد قضى قالوا: لا يا رسول الله، فبكى النبي ﷺ فلما رأى القوم بكاء النبي ﷺ بكوا، فقال: ألا تسمعون، إن الله لا يعذب بدمع العين ولا بحزن القلب، ولكن يعذب بهذا وأشار إلى لسانه، أو يرحم} {أخرجه البخاري برقم: (۹۲۴)، ومسلم برقم: (۱۲۴۲)} .

واته: سه عدی کوری عوباده نه ساغ بوو پیغه مبه ریش ﷺ له گهل (عبدالرحمن بن عوف) و (سعد بن أبي وقاص) و (عبدالله بن مسعود) دا سهردانی کرد، که چوو فهرمه بالقی خزمو کهسی به دهورمه بوو، فهرمووی: تهواو بووه؟ گوتیان: نه خیر ئه ی پیغه مبهری خوا ! ئنجا پیغه مبه ر ﷺ گریا و کاتی که خه لکه که گریان ی پیغه مبه ریان بینی، گریان، پیغه مبهری خواش ﷺ فهرمووی: بیگومان خوا به هوی فرمیسی چاوو به هوی په ژاره ی دلوه، خه لک سزا نادات، به لگو به هوی ئه مه وه سزایان ددها، ئاماژه شی کرد به زمانی، یاخود به زهیی پێناندا دی .

ئه گهر زمانه که ی له کاتی به لاو موصیبه ت و نارچه تیی دا به خراپه بگه ری و، سکالا بۆ لای غهیری خوا بکات و ناشوگریی بکات، ئه وه خوا سزای

دەدات، بەلام ئەگەر زمانەگە ی بە چاکە بگەرێو، بگەرێتەو بەو لای خوا، بڵێ: هەرچی بەسەرم بێ، لەو پووەوە گە لەلایەن خواوەیە، خواپە! من رازیم بەندە تۆم، چۆنم تاقی دەگەییەو رازیم، ئەووە خوا بەزەیی پێدای، وەك لە فەرموودەییکی صەحیح دا هاتووە كە پێشتریش هیناومانە:

{إِنَّ اللَّهَ إِذَا أَحَبَّ قَوْمًا ابْتَلَاهُمْ، فَمَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَا، وَمَنْ سَخِطَ فَلَهُ السُّخْطُ} {أخرجه الترمذي برقم: (۲۳۹۶)، وقال: حسن غريب، وابن ماجه برقم: (۴۰۳۱)، والبيهقي في شعب الإيمان برقم: (۹۷۸۲) عن أنس بن مالك}.

واتە: هەر کاتیك خوا گۆمەلێکی خۆشویستن تاقییان دەکاتەو، ئنجا هەر کەسیك رازی بوو، خوا لێی رازیەو، هەر کەسیك توورە بوو، توورەیی خوا ی دیتە سەری .

دەربارە ی چاو سپی هەلگەران، لە ئەنجامی خەمو خەفەت و گریان و ناپەڕەتی دا، (د. محمد راتب النابلسی) لە تەفسیرەگە ی خۆیدا، دەلێ:

{وَأَمَّا ابْيَضَاضُ الْعَيْنِ، فَهُوَ الْمَرَضُ الَّذِي سَمَاهُ عُلَمَاءُ الطَّبِّ: (دَاءُ الزَّرَقِ) فَالْقَرْنِيَّةُ مَادَّةٌ شَفَافَةٌ تَتَغَذَّى بِالْحُلُولِ، وَحِينَمَا يَرْتَفِعُ ضَغْطُ الدَّمِ بِسَبَبِ اجْتِمَاعِ الْهَمِّ، تَضْطَرُّ الْأَوْعِيَةُ الشَّعْرِيَّةُ فِي الْعَيْنِ وَتُصْبِحُ الْقَرْنِيَّةُ الشَّفَافَةَ لَامِيَّةً بَيَضَاءً وَتُعِيقُ الرُّؤْيَا، فَيُصَابُ الْإِنْسَانُ بِالْعَمَى بِسَبَبِ الْحُزْنِ} (۱) .

واتە: چاو سپی هەلگەران، نەخۆشییەگە زانیانی پزیشکی پێی دەلێن: (دَاءُ الزَّرَقِ)، واتە: دەردی شین هەلگەران، چونکە (قَرْنِيَّة)، گلینە ی چاو، ماددەییکی پوونە کە بە جوۆرە ماددەییکی لە بەدەندا (کە دەچێتە نیو چاووەوە) دەژی، جا کاتیك فشاری خوێن بەرز دەبێتەو بەهۆی خەمو دل ناپەڕەتیەو ئەو مولوولانە ی کە ئەو خۆراکەیان لێوە دەچێ بەرەو چاو (ئەوانە ی لە چاودا هەن) ئەوانە حالەتی ئاساییان نامێنێو، گلینە ی چاو لەحیاتی پوونیی تاریکدا دیو سپی هەلگەگەرێ، ئەوەش دەبێتە هۆی ئەوە کە ئینسان نەبینێو، ئینسان بەهۆی ئەوەوە (بەهۆی خەمو پەزارەوە) تووشی کوێری دی .

مەسەلەى چوارەم : گلهیى کردنى كۆرەكانى يەعقوب لە بابيان، كە هەر

يادى يوسف دەكات، هەتا نەخۆش و كەنەفت دەبى، ياخود دەفهوتى :

وهك خوا دەفهرموى: ﴿قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوْسُفَ حَتَّىٰ تَكُوْنَ

حَرَضًا أَوْ تَكُوْنَ مِنَ الْهٰلِكِيْنَ﴾.

شیکردنەوهى نەم نایەتە لە سێ بڕگەدا

(۱) - ﴿قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوْسُفَ﴾، گوتیان: بە خوا تۆ هەر

بەردەوام باسى يوسف دەگەى، يادى يوسف دەگەى .

(تَفْتَأُ)، (لَا تَفْتَأُ)، (تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوْسُفَ)، يانى : (لَا تَفْتَأُ تَذْكُرُ

يوسف)، واتە: تۆ واز ناهيى، هەر باسى يوسف دەگەى .

(۲) - ﴿حَتَّىٰ تَكُوْنَ حَرَضًا﴾، هەتاكو زۆر نەخۆش دەبى .

(حَرَضٌ: مَصْدَرٌ، هُوَ شِدَّةُ الْمَرَضِ الْمُشْفَى عَلَى الْهَلَاكِ: أَيِ بَالِيًا لَا شُعُورَ

لَكَ)، وشەى (حَرَضٌ) چاوگە، مەبەستیش پێى نەخۆشییەكە نيزیکە

ئینسان بەریتە سەر گەنارى فەوتان، واتە: وات لێدئ شپرو كەنەفت

دەبىو، هەستو ئاگات لە خۆت ناميى .

(۳) - ﴿أَوْ تَكُوْنَ مِنَ الْهٰلِكِيْنَ﴾، ياخود لە فەوتوان دەبى، واتە: لە

پەلو پۆ دەگەوى و دەمرى .

مەبەستیان پەرۆشیى دەرپرین و سەرزەنشت كردن و گلهیى بووه، هەموویان

پێكەوه، چونكە ئەو قسەیه كە ئەوان بەرانبەر بە بابیان كردوویانە، هەم

جوړيک لە دلسۆزى و پەرۆشیى پێوه دیاره، هەم گلهیى و سەرزەنشتى پێوه

دیاره، واتە: هەردوو شتەكە بە تێكەڵیى دیارن: لە لایەكەوه گلهیى لێدەكەن،

کە بۆچی هیڤێندە باسی یوسف دەکەیت، کە بیگومان تا ئەو کاتەش بوغزو خەرمزو حەسەدیان بەرانبەر بە یوسف هەر هەبوو .

ئُنْجَا کە دەلێن: تۆ بەردەوام دەبی لەسەر باسکردنی یوسف، تاگو زۆر نەخۆش و گەنەفت دەبی، یاخود دەفەوتیی، گلەیی لێدەگەن کە شَتِیک بکات، ببێتە هۆی زۆر نەخۆش و گەنەفت بوونی، یاخود فەوتانی، گەواتە: ئەو قسەیان لە بەزمیی و سۆزو پەرۆشەومیه .

مەسەلە ی پێنجەم : راگەیانندی یەعقوب کە سکالای خەم و پەزاری

خۆی، تەنیا لەلای خوا دەکاتو، ئەوەی ئەو دەیزانی لە خواوە، کۆرەکانی نایزان :

وهك خوا دهفرموی: ﴿ قَالَ إِنَّمَا أَشْكُوا بَنِي وَحْزَنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ

اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾ (۸۱)

شیکردنەوهی نەم نایەتە لە دوو بڕگەدا

(۱) - ﴿ قَالَ إِنَّمَا أَشْكُوا بَنِي وَحْزَنِي إِلَى اللَّهِ ﴾، (یەعقوب) گوتی: بیگومان من

تەنیا سکالای (بَت و حُزن)ی خۆم تەنیا بۆ لای خوا دەبەم .

پێشتر باسمان کرد (شکوی)، بە کوردیی سکالایە، (بَت)یش، بریتیه لە خەمیکی زۆرو دلتەنگەییەکی زۆر، (الْبَتُّ: الهمُّ الشدید، وَهُوَ التَّفْکِيرُ فِي شَيْءٍ الْمُسِيءِ)، بیرکردنەوهیه لە شتیکی خراپ، شَتِیک کە خراپت بکا، دلتەنگت بکات .

بەلام (حُزن)، (الحُزنُ: الْأَسْفُ عَلَى الْفَائِتِ)، بریتیه لە خەفەت و پەژاردار بوون بۆ شتیکی پابردوو .

گەواتە: خەفەتی زۆر، بۆیە ناوی لێنراوە (بَت)، کە (بَت)، یانی: بلاوکردنەوه، (بَتُّهُ يَبِتُّهُ يَعْنِي: نَشَرَهُ يَنْشُرُهُ، أَوْ فَرَّقَهُ يُفَرِّقُهُ)، چونکە

خاومەنگەى، خاومنى ئەو خەفەتە زۆرە، ھىچ چارى نىيە، ھەر دەبى باسى بىكات، بەلام يەعقوب عليه السلام دەلى: من ئەو خەمە زۆرەى خۇم كە ئىستا ھەمە، سكالايەگەى دەبەمە لاي خوا، بۇ خاوى باس دەكەم، ھەرۈمەھا پەژارەو دلتەنگىيەگەى خۇشم، كە پەيۈەندىي بە رابردوۋمە ھەيە، ئەۋىش ھەر سكالايەگەى دەبەمە لاي خوا، واتە: خەمەگەى ئىستامو پەژارەگەى رابردوۋم، ھەردوۋكىان سكالايەگەيان تەنيا دەبەمە لاي خوا، چۈنكە ﴿ إِنَّمَا ﴾ (أَدَاةُ الْحَصْرِ وَالْإِثْبَاتِ)ە، ئامپازى كورتەلەينان و چەسپاندنە.

(۲) - ﴿ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾، ئە خواۋەش شتېك دەزانم، كە ئىۋە نايزانن، كە مەبەستى ئەۋەيە، خوا ئە رېئى ئىلھامو ۋەحييەۋە، جۇرېك لەبەر چاۋروۋنىي داۋە بە يەعقوب عليه السلام، كە ھەم يوسوفىش دەبىنيەۋە، ھەم بنىامىنىش ھەم ئەو كورەى دىكەشتو، ئەو بەلایە كۇتاييەكى ھەيە، ۋەك خوا دەفەرمۇئ: ﴿ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴾ ۲۸ الرعد، واتە: ھەموو شتېك ھەموو كاتىكى ديارىيكرارو نووسىنىكى ھەيە، يانى: كاتىكى ھەيە لىئى كۇتايى دى .

بىگومان خوا عليه السلام ھەر لە سەرەتاۋە بەر چاۋروۋنىيەكى داۋە بە يەعقوب عليه السلام، ئىنجا بىگومان ئەو بەرچاۋ روۋنىي پىدانەى خوا، بۇ يەعقوب عليه السلام، بۇ بەندەكانى، دىكەشى زۆر ھاۋكارو يارمەتيدەريان دەبى، كە خۇ راکرىن لە بەرانبەر بەلاۋ گرتەكاندا، چۈنكە بەرچاۋيان روۋنە، ھەلەتە بەرچاۋ روۋنىي رەھا، ھەر ئەۋەيە كە ئىنسان لە قىامەتدا پاداشتى ئەو خەمو نارمەحتىيانەى خۇى دەبىنيەۋە، ئەۋەيان مسۆگەرە، بەلام جارى وايە خوا عليه السلام ھەر لە دنياشدا، جۇرېك لە بەرچاۋروۋنىي دەدا بە ھەندىك لە بەندەكانى، كە ھەر لە دنياشدا، ئەو خەمەى كە تۇ ئىستا تىيدىو، ئەو ھەۋرازەى تۇ ئىستا بە بەريەۋەى، كاتىك دى، لىئى دەربازو رزگار دەبى، ئەۋەش زۆر يارمەتيدەرى مۇۋفە كە راۋەستاۋو خۇراگر بىۋ بە چۆكدا نەيەت .

مەسەلەی شەشەم و گۆتایی : ئامۆژگاریی کردنی یەعقوب بۆ کۆرەکانی،

کە بچن بە دواى یوسف و بڕایەکی دا بگەرێن و، لیان بخەفتێن و، لە بەزەیی و دەرووی خیری خوا نائومێد نەبن :

وهك خوا فەرموویەتی : ﴿يَبْنَى اَذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَآخِيهِ وَلَا تَأْتَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَأْتِشُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ﴾ (٨٧)

توێژینهوهی نەم نایەتە لە چوار بڕگەدا

(١) - ﴿يَبْنَى اَذْهَبُوا﴾، ئەى کۆرەکانم ! بپۆن، بۆ گۆی بچن؟ یانی: (اذْهَبُوا إلی مصر)، بچنەووە بۆ میسر، بچنەووە بۆ ئەو وڵاتەى هەر سێ کۆرەکانی لێ گرفتار بوون، دیارە یەعقوب عليه السلام گومانیکى زالى بوو، یان ڕنگە لەلایەن خواوە دلتیا گرابیتەو، کە یوسفیش هەر لە میسر، بۆیە دەلێ: ﴿يَبْنَى اَذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَآخِيهِ﴾، ئنجا یان گومانیکى زالى بوو، یاخود خوا دلتیای کردۆتەو کە یوسفیش هەر لە میسر ماو.

(٢) - ﴿فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَآخِيهِ﴾، بخەفتێن، بگەرێن بە دواى یوسف و بڕایەکی دا .

(التَحَسُّسُ: شِدَّةُ الطَّلَبِ وَالتَّعَرُّفِ، وَهُوَ أَعَمُّ مِنَ التَّجَسُّسِ، فَهُوَ تَطَلُّبٌ مَعَ خُتْأَةٍ وَتَسْتَرٍ)، (تَحَسُّسٌ)، بریتیه لە زۆر بەدواى شتیکدا گەڕان و، هەوڵدان بۆ دۆزینەوهی، بەلام (تَحَسُّسٌ)، گشتییترە لە (تَجَسُّسٌ)، چونکە (تَجَسُّسٌ) بریتیه لەوێ کە ئێنسان لە کاتی پەنھان دا، بە شیۆدیەکی پەنھان و پەنامەکی لە شتیک بگەرێ، بەلام (تَحَسُّسٌ)، گشتیه، چ بە پەنامەکی، چ بە ئاشکرا .

ھەلبەتتە بۆيە باسى برا گەورەگەيان ناكات، چونكە ئەو بۇ خۇي نەھاتۆتەوھو لە ميسرەو، دەزانن ئەوھ لەوئ ماوھو سەرەنجامى ديارەو، بۇ خۇي نەگەرپاوتەوھو، بۆيە يەعقوب ﷺ باسى كورە گەورەگەي ناكات .

(۳) - ﴿وَلَا تَأْتِسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ﴾، لە بەزەيى خواش، لە دەرووی خيىرى خوا، نائوميد مەبن .

(رَوْحِ اللَّهِ): (الرَّوْحُ: النَّفْسُ، وَاسْتُعِيرَ لِكَشْفِ الْكُرْبِ، لِأَنَّ الْكُرْبَ وَالْهَمَّ يُطْلَقُ عَلَيْهِمَا الْغَمُّ وَضَيْقُ النَّفْسِ وَضَيْقُ الصَّدْرِ، وَمِنْهُ قَوْلُهُمْ: تَنَفَّسَ لَصَبْحُ، إِذَا زَالَتْ ظُلْمَةُ اللَّيْلِ)، واتە: (رَوْح) بە مانای ھەناسەدانەو، خوازراوتەوھو بۇ لاچوونى خەم و خەفەت و دەروو ليكرانەوھو، چونكە خەفەت و دل ناپرەحتيى، وشەي (غم)يان بۇ بەگاردى، وشەي تەنگەنەفەسيى، سىنە تەنگيى و تەنگە نەفەسييان بۇ بەگاردى، ئنجا (رَوْح)، بريتيە لە ھەناسەدان، (چونكە ئينسان بەچى دلى تەنگ دەبي و پشوو سوار دەبي ؟ بيگومان بە ھۆي گەمىي ھەواو، گە مەجالى نيە ھەناسە ھەلگيشى، بەلام گە ھەناسەي ھەلگيشا، گە ئۆگسجىنە، ئەو كاتە جۆريك لە فەراحنايى بۇ دى، ئەگەر پيشى سىنەي ھاتۆتەوھەيەك و پشوو سوار بوو، ئنجا دلى دەگريتەوھو سىنەي گوشاد دەبي)، ياخود مەبەست لە (رَوْح)، بەزەيى خوايە، چونكە بەزەيى خوا ھۆگارە بۇ ئاسوودەيى مروؤف و فەراحنايى ھاتن بۇ مروؤف، بۆيە تويزەردەوانى قورئان وشەي (رَوْح)يان بە دەرووی خيىر، يان بە بەزەيى خوا، ليك داوتەوھو، گە لە ئەسلدا وشەي (رَوْح)، يانى نەفەس گيشان و ھەناسە ھەلمزين .

(۴) - ﴿إِنَّهُ لَا يَأْتِسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ﴾، بيگومان ھىچكەس لە دەرووی خيىرى خوا و فەراحنايى خوا و لە بەزەيى خوا، نائوميد نابى، بيچگە لە گۆمەللى كافران، چونكە ئيماندار خواي پەروردگار دەناسى، گە خاومنى بەزەيى و گەرەمى بيسنوو رو لوتف و بەخششى بيستووورە، بۆيە ھەرگيز نائوميد نابى، دەستى لە ھەموو پچكان نابري، قەت پيى وانيە

کە لە ژێر درەختێکە هیچ گەلای پێوە نین ! ئەوانەی کە نائۆمید دەبن لە بەزەیی خوا، لەبەر ئەوەیە کە خوا نانسەن، هەر کەسێک خوا بناسێ، دەزانێ کە سیفەتەکانی خوا، چ بەزەیی خوا، چ زانیاریی خوا، چ حیکمەتی خوا، چ دەستەلاتی خوا، چ کەرەم و بەخششی خوا، سنووری نیە، ئنجا کە سنووری نیە، یانی: بەشی هەموو کەس و هەموو شتێک دەکاتو، بەشی هەموو حالان دەکات، ﷻ خوا لە بەزەیی و بەخشش و کەرەمی بێسنووری خۆی زیاترمان پێ بدات.

خوایە ! هەمیشە بە رحیمەتی خۆتەوه بمانژیینەو، هەمیشە بە کەرەم و سۆزو بەزەیی خۆت، مامەڵەمان لەگەڵدا بکەو، بە خراپەو بە کردەوه خراپەکانی ئێمە، لەگەڵ ئێمەدا مامەڵە مەکە.

ئیدی بەو شیوەیە یەعقووب عليه السلام ئامۆژگاریی کورەکانی دەکات، کە بچن خەفتان بکەن لە یوسفو لە بڕایەگەیی و سۆراخیان بکەن، کە لە دەرسی داهاووودا ، ئاکامی ئەو سۆراخ کردن و ئی خەفتانەمان بوو دەرەگەوێ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَيَحْمَدُكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .

دەرسى سىزدەيەم

پىناسەي ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان ئاللقەي دواز دەيەمى زنجىرەي بەسەرھاتى يوسوفى تىدايەو، لە يازدە (۱۱) ئايەت پىك دى، ئايەتەكانى: (۸۸ تاكو ۹۸)، لەو يازدە ئايەتەدا: باسى چوونەوئەي كورەكانى يەعقوب عليه السلام بۇ مىسر، بۇ جارى سىيەم كراو، كە بۇ ئازوووخە چوو بوونو، بە دەستمايەيەكى خراپو كەمو كورتەو چوو بوون، يوسوف عليه السلام خۇييان پى دەناسىيىو، نەرمە گلەيەكيشيان لىدەكاتو، ئەوانىش پۆزشى بۇ دىنتەوئەو، دان بە ھەلەي خۇياندا دىتن، ئەويش دەلئ: گلەيىتان لىناكەم لەمپۇ بە دواوئەو، خواش لىتان ببوورى .

دوايى كراسەكەي خۇييان دەداتئ كە بۇ بابى ببەن، تاكو چاوى چاكبەنەوئەو، پىشيان دەلئ: كە ھەموويان بىن بۇ مىسر، لەبەر ئەوئەي لە ولاتى خۇيان گرانىي و قاتو قىپى بوو.

پاشان بابيان لە دوورەوئە بۇنى كراسەكەي يوسوف دەكات، بەلام كورەكانى رەخنەي لى دەگرن، كە تۆ ھەر لە بە ھەلەداجوونى پىشوووت داي، بەلام كە مزگىنييدەر دىو، كراسەكەي يوسوف بەسەر دەموچاوى يەعقوبوبدا دەدا، يەكسەر چاوەكانى چاك دەبنەوئەو، كورەكانىشى داواي لىبوردنى لى دەكەن، داواشى لىدەكەن كە داواي لىبوردنيان لە خوا بۇ بكات، ئەويش گفتيان پى دەدات كە لە كاتى گونجاودا، داواي لىبوردنيان لە خوا بۇ دەكات، چونكە خوا خاوەنى ئەويەرى لىبوردەيىو مېھربانىيە .

﴿ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَتَآتِيهَا الْعَزِيزُ مَسْنًا وَأَهْلُنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضْعَةٍ مُزَجَّةٍ
فَأَوْفٍ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقَ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾ قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا
فَعَلْتُمْ يُونُسَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾ قَالُوا أَءِتَاكَ لَانْتِ يُونُسَ قَالَ أَنَا
يُونُسَ وَهَذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَن يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ
أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾ قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ ءَاثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَطِئِينَ
﴿٩١﴾ قَالَ لَا تَثْرِبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَعْفُرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٩٢﴾
أَذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَالْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ
أَجْمَعِينَ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُونُسَ لَوْلَا
أَنْ تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾ قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ ﴿٩٥﴾ فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ
أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ
﴿٩٦﴾ قَالُوا يَتَابَانَا أَسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ﴿٩٧﴾ قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ
رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٩٨﴾ ۞

ماناى وشە بە وشەى ئايەتەكان

﴿ئىنجا كاتىك﴾ (براىەكانى يوسوف) لىي وە ژوور گەوتن، (چوونە ئەو شوپنەى گە يوسوف تىيدا دادەنىشت بۆ سەرپەرشتىكردنى فرۇشتن و پىۋانى ئازووخە)، گوتيان: ئەى عەزىز! خۇمان و كەسوكارمان برسپەتتى و نەدارىيمان تووش بوو، دەستمايەيەكى گەم و نەويستراومان پىيە، دەسا بەتەواوىي ئازووخەمان بۆ بىيۋەو خىرمان پى بكة، بەدلىيائى خوا پاداشتى بەخشەران دەداتەوہ ﴿۸۸﴾ (يوسوف) گوتى: ئايا دەزانن چىتان بەسەر يوسوف و براىەكەى هينا، لە كاتىكدا كە ئىۋە نەزان بوون! ﴿۸۹﴾ گوتيان: ئايا بەراستىي تۆى يوسوف؟ گوتى: من يوسوفم و ئەمەش براىەكەمە (بنيامين) مسۆگەر خوا چاكەى لەگەلمان دا كرد، بە دلىيائى ھەر كەس پارىز بكاتو خۇراگر بى، بىگومان خوا پاداشتى چاكەكاران نافەوتىنى ﴿۹۰﴾ گوتيان: بە خوا خوا تۆى بەسەرماندا ھەلبىزاردو، بىگومان ئىمە خراپەكار بووين ﴿۹۱﴾ (يوسوف) گوتى: ئەمىرۇ (لەلايەن منەوہ) ھىچ گلەيى و سەرزەنشتان لەسەر نىە، خواش لىتان ببوورىو، ئەو بە بەزەيىترىي بە بەزەيىانە ﴿۹۲﴾ ئەم كراسەم بىەن بەسەر پروى بايى دا بدەن (كوپرىيەكەى نامىنىو) بىنا دەبىتەوہو، تىكراى كەسوكارتانم بۆ بىنن (بۆ مىسپ) ﴿۹۳﴾ كاتىك كاروانەكە (لە سنوورى شار دەرچوو و) جىابۆوہ، بابيان گوتى: ئەگەر بە خەلەفاوم دانەنىن، بە دلىيائى من بۆنى يوسوف دەكەم ﴿۹۴﴾ (خزم و كەسەكانى) گوتيان: بە خوا ھەر لە بە ھەلەدا چوونەكەى پىشوووت داى! ﴿۹۵﴾ ئىنجا كاتىك مزگىنى ھىن ھاتو كراسەكەى (يوسوفى) بەسەر دەموچاوى دادا، يەكسەر يەعقووب بىنا بۆوہ، گوتى: ئەدى پىم نەگوتن: شتىك لەلايەن خواوہ دەزانم، كە ئىۋە نايزانن! ﴿۹۶﴾ گوتيان: ئەى بابى خۇمان! بىگومان ئىمە تاوانبار بووين، دەجا داواى لىبورىنمان لە گوناھەكانمان (بۆ لە خوا) بكة ﴿۹۷﴾ گوتى: بە دلىيائى داواتان بۆ لە پەرودەرگارم دەكەم، بە راستىي ئەو لىبوردەى بە بەزەيە ﴿۹۸﴾.

شیکردنه وهی هه نڊیک له وشه کان

(مَسَّنَا): واته: تووشمان بوو، به سه ره مان هات، (الْمَسُّ يُقَالُ فِي كُلِّ مَا يَنَالُ لِنَاسٍ مِنْ أَدْنَى)، وشه ی به گاردی بو هه ره ئازاریک که تووشی مروؤف دی، ﴿مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ﴾، خو مان و مال و خیزانمان، یان خو مان و که سوکارمان زیانمان پی گه یشت، ئازارمان پی گه یشت، واته: ئازاری برسیه تیی و نه داریی و ته نگ دهستی.

(وَجَعَلْنَا بِضَاعَةَ مُرْجَاةٍ): واته: به هایه گی، دهستمایه یه گی نه ویستراومان هیئاوه، (الْبِضَاعَةُ: قِطْعَةٌ وَافِرَةٌ مِنَ الْمَالِ تُقْتَنَى لِلتَّجَارَةِ)، واته: (بِضَاعَةٌ) بریتیه له ئەندازمیه که له مال و سامان که بو بازارگانی پی کردن هه لده گیرئ. (والتَّزْجِيَةُ: دَفْعُ الشَّيْءِ لِيَتَسَاقَ)، (تَرْجِيَةٌ) بریتیه له پال پیوه نانی شتیک بو نه وهی برپوا، (الْمُرْجَاةُ: الْقَلِيلَةُ الَّتِي لَا يُرْغَبُ فِيهَا، فَكَأَنَّ صَاحِبَهَا يُرْجِيهَا يِي يَدْفَعُهَا بِكُلْفَةٍ لِيُقْبَلَ)، (مُرْجَاةٌ) شتیکی که مو نه ویستراوه و هه لک ئاره زووی بو نیه، خاوه نه که ی هه ره پالی پیوه دهئی، بو نه وهی وه بریگیرئ.

(وَتَصَدَّقَ عَلَيْنَا): واته: خیرمان پی بکه، چاکه مان له گهل دا بکه، (صَدَّقَ وَتَصَدَّقَ، لَصَدَقَ: مَا يُخْرَجُهُ الْإِنْسَانُ مِنْ مَالِهِ عَلَى وَجْهِ الْقُرْبَى)، (صَدَقَةٌ)، بریتیه له مال و سامانه ی که مروؤف به شیوه ی له خوا وه نیزی که وه ته وه، له مالی خو ی ده یه خشئ.

(ءَاثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا): واته: خوا تو ی به سه ره ئیمه دا هه لئزاردوه، چونکه ده ئئ: (الْإِثَارُ: التَّفْضِيلُ بِالْعَطَاءِ)، (ایثار) نه وه یه که تو له به خشیندا، که سیکی

به سه ره که سیکی هه لئزیری، خوا ده فه رموئ: ﴿بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا﴾ (١٦) به لکو ئیوه ژیا نی دنیا به سه ره دواړو ژدا هه لده مبرئرن.

مانای گشتی ئایەتەکان

لێره شدا دیسان قرتینراوی بە سیاق و سەلیقە زانراو زۆرە، کە خوا دەفەر موی:

﴿ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ ﴾، کاتێک لێی وەرژوور کەوتن، واتە: دواى ئەوەی بابیان ئامۆژگاریی کردن و پێنمایی کردن، پۆلە گیان! بچن لە یوسوف و لە برایه کەى بخەفتین، سۆراخیان بکەن، پرسیار بکەن، ئەو هەمووی قرتینراوە کە: کورەکان ئامۆژگاریی بابیان وەرگرتو دووبارە خۆیان پێچایەو، لە کەنعانەو بە رێکەوتن بەرەو میسڕ، گەشتنە وێ، ئنجا کە گەشتنە وێ، بارو و لاخەکانیان تاقەت کردو... هتد، بەلام هیچ پێویستی نەکردو بەس بکری، چونکە بە سیاق و سەلیقە دەزانریو، یەکسەر دەفەر موی: ﴿ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ ﴾، کاتێک لێی وەرژوور کەوتن، واتە: چوونە ژوور ئەو شوێنەى کە یوسوف تێدا بوو، کە دیارە بارەگایەک بوو، مەنزڵگایەک بوو، بۆ یوسوف عليه السلام وەک عەزیزی میسڕ، وەک بەرپرسی ئازووقە لە ولاتی میسڕداو، سەرپەرشتیاری دابەشکردن و کۆکردنەو و پاراستنی و فرۆشتنی و پێوانی .

کاتێک لێی وەرژوور کەوتن، ﴿ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ ﴾، گوتیان: ئەو عەزیز! ئەمەش ئەو دەگەیهنی کە لەو کاتەدا یوسوف عليه السلام بۆتە عەزیزی میسڕ، ئنجا وەک زانیان دەلێن: یان هەر بەرپرسیک وشەى عەزیزی بۆ بەکارهێنراو، عەزیز یانی: دەستپوێشتوو، بالا دەستو، زال، یان ئەوەتا: (عەزیز) بەرپرسیاریتێکی ئیداریی بوو، پلەو پۆستێک بوو، کە بە یوسوف دراو عليه السلام، دەبێ وێرای ئەو ئێشەى خۆی، کە بریتی بوو لە سەرپەرشتییکردنی ئازووخەو دەغل و دان و کاروباری ئابووریی لە میسڕدا، ئەو پلەیهشی وەرگرتبێ، یاخود بە جوکمی ئەو پلەیه، سەرپەرشتیی ئازووخەو دەغل و دانی کردو لە میسڕدا.

گوتیان: ئەهێ عەزیز! ﴿مَسْنَا وَأَهْلْنَا الضُّرَّ﴾، زیان تووشی خۆمان و مالاو خێزانمان بووه.

وشە (الضُّر)، هەر ئازاریکە کە تووشی مرۆف دی، بەلام بە پێی سیاق و شوێن دەر دەگهێت، کە ئەو (الضُّر) ه، لێرەدا مەبەست پێی برسیهتیی و هەژاری و نەدارییە، خۆمان و مالاو خێزانمان و گەس و گارمان، تووشی هەژاری و نەداریی بووین، ﴿وَجِئْنَا بِضَعَةٍ مُّزَجَّةٍ﴾، دەستمایهێکی نەویستراو و گەم و کورتمان هێناوه، دیارە ئەو دەستمایهێ پێیان بووه، کە ئازووخوا و دەرمان و دانی پێ بکەن، گەم بووه، بارتەقایی ئەو دەرمان و دانی نەبووه، کە وێستووێانە لەگەڵ خۆیان بەرنهوه، بۆیه گوتووێانە: کەلوپەلیک، یاخود دراویک، یاخود دەستمایهێکی نەویستراو و پالا پێوەنراو و گەم و کورتمان هێناوه، ﴿فَأَوْفٍ لَّنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا﴾، بەلام تۆ پێوانەمان بۆ ئەواو بکە، خێریشمان پێ بکە و چاکەمان لەگەڵدا بکە، ﴿إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ﴾، بێگومان خوا پاداشتی خێرگەران و بەخشەران و چاکەگاران دەداتەوه، واتە: لێی دەپارێتەوه! بێگومان حال و مەقامەکە، حال و مەقامێکی زۆر هەست جووڵێن بووه، زۆر وروژێنەر بووه، بۆیه یوسف و پێدەچێ عاتیفە و سۆزی بریاهەتیی و سۆزو پەرۆشی مرۆفایەتیی و خزمایەتیی، بۆ ئەوان و بۆ باب و دایک و خزمەکانی، ئەوێ بەسەریدا زāl بووه، کە هێندە باسی هەژاری و نەداریی و گولە مەرگیی خۆیانیان بۆ کردوه، ئیدی یەگسەر خۆیان لێ ئاشکرا دەگات.

﴿قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ يُونُسَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ﴾، (یوسف علیه السلام) گوتی: ئایا دەزانن چیتان بەسەر یوسف و بریاهەکی هێنا، لە کاتی کدا کە نەزان بوون؟ ئەمە جووژیکە لە پۆرش بۆ هێنانەوهشیان، جووژیکە لە ئاگر برلیکردنیان، واتە: ئەو کاتە ئهوهتان کرد: ئیوه نەزان بوون، نەتاندەزانی، نەقام بوون، تازە دەگهێشتنی، هەر خوا دەزانی: چل (٤٠) سال، یان سی (٣٠) سالی کەوتۆتە

بەینی، یان لانی کەم : بیست (۲۰) سالی کەوتۆتە بەینی، چەندی کەوتۆتە بەین، کە دیارە ئەوانیش ئەو کاتە گەنج بوونو، بە تەئکید دواى ئەو بیست، سى، چل (۲۰ - ۳۰ - ۴۰) سالا، کە یوسف لییان دوورکەوتۆتەو، عەقل و ھۆشیان کاملتەر بوو و ئەزموونیان زیاتر وەرگرتو، واتە: لیڕەدا یوسف جوړیك له ئاگر بریان بۆ دەگات، کە ئیو ئەو کاتە نەزان بوون و نەتاندەزانی بۆیە واتان لە یوسف و بڕایەگەى کرد، ئایا دەزانن چیتان بەسەر هیئان؟ ﴿ قَالُوا أَوَنتَ لَأَنْتَ يُونُسُ ﴾، گوئیان: ئایا تۆ یوسفی؟ ﴿ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَذَا أَخِي ﴾، گوئی: بەئى من یوسف و ئەو ھەش بڕایەگەمە، واتە: بڕای دایکیمە، دەنا ئەوانیش لە بابییەو ھەر بڕاینى، ﴿ قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا ﴾، بە مسۆگەریی خوا چاکەى لەگەڵ ئیمەدا کرد، ﴿ إِنَّهُ مِنْ يَتَّى وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴾، بیگومان ھەر گەسیك پارێز بکاتو، خۆرایی، بەدلتیایی خوا پاداشتی چاکەکاران ون ناکات، زایەى ناکات، نافەوتیئى .

﴿ قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَازَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا ﴾، گوئیان: بە خوا، خوا تۆی بەسەر ئیمەدا ھەلبژارد، واتە: بەھۆى ئەو کردووە چاکانەو، بەھۆى ئەو سیفەتە بەرزانەو، بەھۆى ئەو مەعدنە پاکەتەو، خوا تۆی بەسەر ئیمەدا ھەلبژاردووە لە ئیمە چاکتری، ﴿ وَإِنْ كُنَّا لَخَطِئِينَ ﴾^(۱)، ﴿ وَإِنْ كُنَّا لَخَطِئِينَ ﴾، یانى: بە تەئکیدیش ئیمە تاوانبارو گوناھبار بووین بەرانبەر بە تۆ، ﴿ قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ ﴾، (یوسف) گوئی: ئەمڕۆ ھیچ سەرزەنشت و گلەییان لى ناکرئ، واتە: لەلایەن منەو، نابیستن گلەییان لى بکەم و سەرزەنشتان بکەم، ئەو ھى پێشیشى لە راستیدا، ئاگر بربوو لییان .

سبحان الله! تەماشای ئەو کەرەمەى یوسفو، ئەو ڕەوشتە بەرزەى یوسفو
﴿الطَّيِّبَاتِ﴾ بکەن! خوا لە خۆو ڕیز لە کەس نانئ!

﴿انهم﴾ (إنه)، (إنی) (مُخَفَّفَةً) یە لە (مُثْقَلَةً) و بۆ تەئکیدە.

ئەو هی پیشیشی که دەلی: ﴿هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ يُونُسَ وَأَخِيهِ﴾، ئایا دەزانن چیتان کرد به یوسف و به برایه که ی، چیتان به سهر هیتان! ئەمه ته نیا به بیرهیتانه و هیچی دی، ئنجا ئاگر بریشیان لی دهکات، ﴿إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ﴾، ئەو گاته ئیوه نهزان بوون، نهفام بوون، ئەگهر زانیباتان و وهک ئیستا تیگه یشتوو بان، پیگه یشتوو بان، ئەوهتان نه دهکرد، یانی: گلهیی لی کردنه کهشی بریتی بووه له ئاگر بر!

ئنجا دهلی: ﴿لَا تَتْرِبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ﴾، له مرپۆ به دواوه گلهییتان لی ناگری، واته: له لایهن منهوه، ﴿يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ﴾، یانی: به نسبت ههقی خو مهوه، گلهییتان لی ناگهم، به نسبت مافی خواشهوه: داواتان بو دهگهم که خوا لیتان ببووری، ﴿وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾، خواش به بهزه یترینی خاوهن بهزه ییانه .
ئەو به به نسبت خو یانهوه .

پاشان دهفه رموی: ﴿أَذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَالْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا﴾، ئەم گراسهم بهرن، به سهر دم وچاوی بابمی دا بدن، یهگسهر بینهر ده بیتهوه و چاوهکانی چاک دهنهوه، ﴿وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ﴾، ئنجا تیگری مال و خیزان و کهسوکار تانم بو بینن، لهو دهشت و بیابانی کهنعانه مه مینن، شوینیکی بی دهرامهت و قاقرو دیمه کاره، وهر نه میسر مهوه، ﴿وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ﴾، ئنجا کاتی که کاروانه که جیا بووه، واته: له دهر وازه ی شار، له سنووری شار هاته دهر و جیا بووه له شار، به ره و کهنعان، ههر خوا دهزانی چه ند رۆزه ری بووه! ﴿قَالَ أَبُوهُمْ إِنَّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَنْ تَفْتِنُونِي﴾، بابی (کوردهکان) گوتی: من بونی یوسف دهگهم، ئەگهر ئیوه به خه له فاوم دانه نین و پالم نه دهنه لای بهه له داجوون.

(فَئِنَّ)، بریتیه له رای بیهێژ، بووچوونی بیهێژو، نهزانیو نهفامیی له مهسهلهیهکی دیارییکراودا .

﴿ قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِي ضَلٰلٍ اَلْقَدِيْمِ ﴾، گوئیان: به خوا تو ههر له بهههله داچوونه که ی پێشوووت دای .

لێره شدا وشه‌ی (ضَلَالٌ)، وهك لهم سوورمه‌دا به گشتی، وشه‌ی (ضَلَالٌ) به مانای بهههله داچوون هاتوه، نهك گومرا بوون له پێی خوا، چونكه به تهئكید كۆره‌كانی ئه‌گهر بابیان به گومراو سه‌رگه‌ردان و سه‌رلێشیواو به‌ نسه‌ت خواوه، دانابایه، پێی كافر ده‌بوون، به تهئكید مه‌به‌ستیش ئه‌وه نیه، واته: تو ههر له سه‌ر هه‌له‌ی پێشوووت دم‌ڕۆی، كه پێتوایه یوسف ههر ماوه، یوسف فه‌وتاه، گورگ خوار دوویه‌تیو، چی دیکه به دواى گلاوى خوار مه‌كه‌موو، له دواى چووان مه‌چوو .

ئنجأ به (ف)ى (تَعْقِيبِ)، واته: یه‌گسه‌ر دواى ئه‌وه: ﴿ فَلَمَّا اَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ ﴾، كاتیك كه موژده‌در، هات، ﴿ اَلْقَنُ عَلٰی وَجْهِهٖ ﴾، فرییدایه سه‌ر ده‌موچاوى، واته: كراسه‌كه‌ی یوسفی هاویشه سه‌ر ده‌موچاوى یه‌عقوب، ﴿ فَارْتَدَّ بَصِيْرًا ﴾، یه‌گسه‌ر بینه‌ر بوو، یه‌گسه‌ر گه‌رايه‌وه بوو حاله‌تى بینین و حاله‌تى كوێرییه‌كه‌ی لاچوو، هه‌لبه‌ته ئه‌وه وهك حاله‌تىكى موعجیزه‌ بووه، ئنجأ بیگومان به‌ نسه‌ت خواى په‌روه‌رگار وه‌ كه موعجیزه‌كانیش رووده‌دن، ئه‌ویش بیگومان یاسای خۆی هه‌یه، به‌لام بوو ئیمه: یاسا در (خارق العاده)، یانی: وهك: حاله‌تى ئاسایی: كه‌سیك كوێر بێ، كراسیك به‌سه‌ر ده‌موچاوى دا‌بدری، چاك نابیته‌وه له‌ رووی پزیشکییه‌وه.

كه‌واته: موعجیزه‌یه، به‌لام موعجیزه‌ش مانای وانیه له‌لای خواى بالاده‌ست و زال، یاسایه‌كى نیه، هه‌یه‌تى، به‌لام بیگومان بوو ئیمه، شتیكى نادیاره، بو‌یه ئیمه به‌ موعجیزه‌كان ده‌لێین: یاسا در (خارق العاده)، واته: ئه‌و یاسایه‌ی كه ئیمه ده‌یزانین و بوو ئیمه‌ زانراوه، ئه‌و یاسایه‌ ده‌دریو، روودانى موعجیزه‌ به‌ پێی جو‌ره یاسایه‌كى دیکه‌یه، كه ئیمه‌ نازانین چۆنه ؟

﴿ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَّكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِمَّا لَا تَعْلَمُونَ ﴾، (یەعقوب عليه السلام) پێی

گوتن: ئەدی پێم نەگوتن : من لەلایەن خواوە شتێک دەزانم، کە ئێوە نایزانن ؟
من دەمزانی کە یوسف هەر ماوه .

﴿ قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ﴾، گوتیان: ئەی بابی خۆمان!

داوای لیبوردنمان لە خوا بۆ گوناھەگانمان بکە، بێگومان ئێمە خەتابار بووین،
تاوانبار بووین: بە نەسبەت تۆوەو بە نەسبەت یوسفەو، واتە: دان بە هەڵە

خۆیاندا دینن، ﴿ قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴾، گوتی:

بێگومان داوای لیبوردنتان بۆ لە پەروەردگارم دەگەم، بە دڵنیاییەو ئەو
لیبوردە بە بەزەییە، بۆیە: لیلتان دەبووری و بەزەیی پێتان دادی .

چهند مهسهلهیهکی گرنه

مهسهلهی یه کهم : چوونی برایه کانی یوسف علیه السلام بو میسر و، لی وه ژوور کهوتنی و، داوا لیکردنی که ههرچه نده دهستمایه یه کی کهم و کورتیان پییه، به لام ئازووخی ته وایان بداتی و، به ته وایی بویان بییوی و، خیر و چاکه یان له گه لدا بکات :

وهك خوا دهفه رموی: ﴿ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسْنَا وَأَهْلَنَا
الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضْعَةٍ مُّزَجَّةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي
الْمُتَصَدِّقِينَ ﴾

شیکردنه وهی نهم ئایه ته له جهوت برگه دا

(١) - ﴿ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ ﴾، ئنجا دواى ئه وهی لیى وه ژوور کهوتن، چوونه ژوور ئه شوینهی که ئه لی بوو، واته: یوسف لیى بوو، شوینی هوکمرانیى .
بوچی به (ف) دهستی پیگردوه؟ دهلی: (الفاء عاطفة لكلام مُقَدِّرٍ دَلَّ عَلَيْهِ
لِمَقَامٍ)، (ف) ی سهر ﴿ فَلَمَّا ﴾، ئه و رسته یه دهگیرپته وه بای دمهاته وه، بو سهر
قسه یه کی پیشو، که به پیی سیاق و مهقام دهرانى، واته: له که نه عانه وه به
ریکه و تن و ریگیان بری، رویشن گه یشتنه میسر و له دهر وازه کان چوونه ژوور،
﴿ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ ﴾، ئنجا دواى ئه و قوناغانه: کاتیك لیى وه ژوور کهوتن .

(٢) - ﴿قَالُوا يَتَّيَّنُهَا الْعَزِيزُ﴾، گوێیان: ئەو عەزیز! عەزیز لە زمانێ عەرەبیدا بە مانای دەستپۆشیشتوو و ھۆکمەرێ و ھۆکمەرێ و ھۆکمەرێ، ئێجا ئایا مەبەستیان ھەر پێز لێیان بوو، ئەو کاتە لە مێسەر ھەر گەسیک گە بەرپرس بووبی، ھۆکمەرێ و دەستپۆشیشتوو بووبی، لە ھەر پلە یە گدا بووبی، پێی گوێراو: عەزیز، یاخود یوسف و پێی ئەوێ گە بەرپرسی کاروباری ئابووری و دارایی بوو، لە مێسەر، ئەو پێگە یە عەزیزی مێسەری پێی سێزدر، گە بە پێی پەیمانی گۆن بێ، دەئێ: سەرۆکی پاسەوانەکانی پادشا بوو، ھەردوو لای ئەگەرێان ھەبە، گوێیان: ئەو عەزیز! واتە: پیاوی دەستپۆشیشتوو، یان ئەو گەسە ی گە ئەو پێگە و پۆستە دیاریکراوەت ھەبە، لە مێسەر .

(٣) - ﴿مَسْنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ﴾، ھۆمان و ھاو ھێزێمان، ھۆمان و گەسوکارمان زیان و ئازارمان پێگە یشتوو .

(الضُّرُّ)، بریتێ لە ھەر ئازاریک گە تووشی ئێنسان دێ، بەلام بە پێی سیاق و شوێن دیاری دەکری، ماناگە ی چییە؟ گە لێرە بە تەئکید مەبەست پێی: ھەژاری و نەداری و گەم دەرامەتی، واتە: ھۆمان و ھاو ھێزێمان و گەسوکارمان، تووشی ھەژاری و نەداری بووین .

(٤) - ﴿وَجِئْنَا بِضَعَةٍ مُرْجَاةٍ﴾، ئێجا گەلوپەلیکی نەویستراومان ھێناو .

(بِضَاعَةٍ) پێشتریش باسمان کرد: بە مانای گەلوپەلیکە گە بۆ بازەرگانی پێکردن، دانراو، ئێجا چ دراو و پارە ی نەختینە بێ، چ گەلوپەل و شەمەک بێ، ھەردووکیان دەگرتتوو، واشپێدەچی، زیاتر مەبەست پێی دراو و پارە بوو بێ .
(مُرْجَاةٍ)، یانی: نەویستراو، (المُرْجَاةُ: الْقَلِيلَةُ الَّتِي تُدْفَعُ إِلَى الطَّالِبِ دَفْعًا لِيَقْبَلَهُ)، (مُرْجَاةٍ) ئەو پارە و بەھاو دەستمایە گەمە یە گە بە پال پێوەنران پال پێوەندەنری، بۆ لای بەرانبەر، ئەو گەسە ی داوی دەکات، بۆ ئەوێ قبوولی بکات و وەر یگری، واتە: دەستمایە یەکی گەممان ھێناو، پارمە ی گەم و کورتمان ھێناو، زۆریش ئاتاج و موحتاجین .

(٥) - ﴿ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ ﴾، پێوانەمان بۆ تەواو بکە، یانی: (أَتَمُّ لَنَا الْكَيْلُ)،

ئنجای (الْكَيْلُ)، یان چاوە (مصدره)، یاخود (مفعول به) یه :

١- ﴿ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ ﴾، واتە: پێوانمان بۆ تەواو بکە.

٢- یاخود ﴿ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ ﴾، یانی: ئەوەی پێوراومان بۆ تەواو بکە،

ئەوەی کە دەپێورێ، کە هەر یەک مانایان هەیهو، دەچنەووە سەر یەک واتا .

(٦) ﴿ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ﴾، چاکەشمان لەگەڵ بکە، لێرەدا ﴿ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ﴾،

یانی: خێرمان پێبکە، چاکەمان لەگەڵ بکە، (صَدَقَ) ش، بریتیه له

بەخشینیك به بئ بهرانبهەر، بهبئ ئەوەی ئەو کەسە ی پێی دەبەخشرێ،

مافی بئ، له کوردیدا پێی دەلێن: خێرکردن، چاکەکردن، بەخشین .

ئنجای لێرەدا کە دەلێن: ﴿ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ﴾، دوو واتای هەن :

یه کەم : واتە: باش بۆمان بپێو، هەرچەندە دەستمایه کەمان، پارە کەمان،

باپی ئەوەندە نیه، بەلام تۆ وەك ئەوەی قیমেته و دەستمایهی تەواومان

هێنابی، ئاوا ئازووخمەمان بۆ بپێو.

دووهم : ﴿ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ﴾، یانی: چاکە و خێرمان پێ بکەو، بڕایە کەمان کە

له لای خۆت گەلتاوتەتەووە کردووتە به گۆیلە، بۆمان ئازاد بکە، یاخود

لەگەڵمان بنێرە .

میشکالیک و وه لامه که می

(ابن العَرَبِي)، له (أَحْكَامُ الْقُرْآنِ)^(۱) دا، پرسیاریک دهورووژینئ، دهئئ: (فَإِنْ قِيلَ: فَكَيْفَ جازَ لَهُمْ أَنْ يَطْلُبُوا الصَّدَقَةَ وَهُمْ الْأَنْبِيَاءُ؟).

چۆن بۆیان دروست بووه داوای خیر پیکران بکهن، له حالیکدا که ئهوانه پیغه مبهرن؟ (قُلْنَا: عَنْهُ خَمْسَةُ أَجْوِبَةٍ:

أَحَدُهَا: لَا يَعْلَمُ الْعُلَمَاءُ أَنََّّهُمْ أَنْبِيَاءُ، وَأَمَّا بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ. الثَّانِي: أَنَّهُمْ لَمْ يَكُونُوا بَعْدُ أَنْبِيَاءَ.

الثَّالِثُ: أَنَّهُ لَا يَعْلَمُ حَالَهُمْ مَعَ الصَّدَقَةِ فِي شَرْعِهِمْ، فَلَعَلَّ ذَلِكَ كَانَ مُبَاحًا لَهُمْ.

الرَّابِعُ: مَعْنَى تَصَدَّقَ: سَامِعٌ، لَا أَصْلُ الصَّدَقَةِ.

الخَامِسُ: قِيلَ: تَصَدَّقَ عَلَيْنَا بِأَخِينَا.

وَبِالْقَوْلَيْنِ الْأَخِيرَيْنِ أَقُولُ).

پینج جوړه وهلام ددهاته وه بۆ پرسیارئ: چۆن ئهوانه داوای خیر پیکران و چاکه له گهل کرانیان کردوه له حالیک دا که پیغه مبه ریش بوون؟!

یه کهم: زانیان نه یانزانیوه، که ئهوانه پیغه مبه ر بوو بن و بر و اسمان به خوا و فریسته گانی و کتیبه گانی و پیغه مبه ره گانی ههیه .

دووهم: ئهوانه ئه وه کاته که داوای خیر پیکران کردوه، جاری نه بوونه ته پیغه مبه رو دوائی بوون به پیغه مبه ر .

سێبەم: نازانری ئە شەرعو بەرنامەی یەعقووبدا ﷺ کە ئە بارەى بەخشین و خیر پیکردنەوه، حالیان چۆن بووه ؟ ڕەنگە ئە بەرنامەی ئەواندا ڕەوا بووبی .

چوارەم: کە دەلێن: (تَصَدَّقْ)، واتە: لێمان ببووڕە، ئەک خیرمان پێبکە، واتە: چاوپۆشیمان لێبکە، کە ئەوێش لەگەڵ هەموو کەسدا دەگونجی ببی.

پێنجەم: گوێراوه: چاکەمان لەگەڵ بکە، بەهۆی بڕایەگەمانەوه، واتە: بڕایەگەمان وێبدهوه، پێمان ببەخشەوه .

ثَنَاجَا (ابن العربی) دەلی: (وَيَا قَوْلَيْنِ الْآخِرِينَ أَقُولُ)، واتە: من ڕام لەگەڵ دوو قسەی گۆتایی دایە، واتە: چوارەم و پێنجەم .

منیش دەلێم: ئەو دووانە گونجاون، بەلام وەک پێشتر باسمان کرد: ئەو کورانه ناگونجی پێغەمبەر بووبن، نە ئەو کاتەو نە دوايش، هێچ بەلگەیهك نیه لهو بارهوه، چونکه بۆ به پێغەمبەر لەقەڵەم دانى كەسیك، دەبی بەلگەى دۇنياگەرى لەسەر بی، ئەسل ئەوێهە کە پێغەمبەر نین و بۆ ئیسپاتی ئەوه کە فەلانکەس پێغەمبەرە، دەبی بەلگەیهكى دۇنياگەر و یەکلایى کەرەوهمان هەبی، کە بۆ کورەکانی یەعقووب جگە ئە یوسف ﷺ بەلگەیهكى ئەوتۆ نیه، کەواتە: ئەو ئیشکالە هەر ئەسلدا دروست نابی، چونکه ئەو ئیشکالە ئە کاتیکیدا دروست دەبی، کە دەلی: چۆن بۆیان دروست بووه داواى صەدەقه بکەن، کە پێغەمبەرن؟ بەلام کە سەلماندمان پێغەمبەر نین، کەواتە: وەك خەلکی دیکەن و، چۆن خەلکی دیکە بۆی ڕەوايه داواى خیر پیکران و چاکە بکات، ئەوانیش بۆیان هەبووه .

کەواتە: هەر ئەسلەن ئیشکالەکە - بە بۆچوونی من - ئە حیی خۆیدا نیه، چونکه ئیشکالەکە لەسەر ئەوه دروست دەبی، کە ئەوانە پێغەمبەر بن، بەلام مادام پێغەمبەر نەبوون، ئیشکالەکە دروست نابی .

هەرچەندە مەرجیش نیه کە لەو وردەکاریانەدا، بەرنامەگانی پێغەمبەران وەك یەك بن، بە تایبەتیش پێغەمبەری گۆتایی (محمد)

كۆمەڵێك تايبەتمەندیی هەبوون و، دوورنێه صەدەقە پێ نەشیانیشت لەو تايبەتمەندیانەى بوو بى .

برگەى هەوتەم : ﴿ إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ﴾، بێگومان خوا پاداشتی خێرکەران، چاکەکەران، بەخشەرەکان دەداتەو، ئەمە بەلگە هێنانەو و هۆکار هێنانەو، بۆ ئەوەى چاکەیان لەگەڵدا بکات و، خێریان پێبکات و، هاوکارییان بکات .

(لَقَرْطَبِي) لە تەفسیرەگەى خۆیدا^(١)، لەوبارەو گە خوا دەفەر موی:

﴿ مَسْنَا وَأَهْلَنَا الضَّرَّ ﴾، برسیەتیی و ئاتاجییەمان تووشبوو، دەلى: (وَفِي هَذَا دَلِيلٌ عَلَى جَوَازِ الشُّكْوَى عِنْدَ الضَّرِّ، أَيْ الْجُوعِ، بَلْ وَاجِبٌ عَلَيْهِ، إِذَا خَافَ عَلَى نَفْسِهِ الضَّرَّ مِنَ الْفَقْرِ وَغَيْرِهِ، أَنْ يُبْدِيَ حَالَهُ إِلَى مَنْ يَرْجُو مِنْهُ النُّفْعَ، كَمَا هُوَ وَاجِبٌ عَلَيْهِ أَنْ يَشْكُوَ مَا بِهِ مِنَ الْأَلَمِ إِلَى الطَّبِيبِ لِيُعَالِجَهُ، وَلَا يَكُونَ ذَلِكَ قَدْحًا فِي التَّوَكُّلِ، وَهَذَا مَا لَمْ يَكُنِ التَّشْكِي عَلَى سَبِيلِ التَّسَخُّطِ، وَالصَّبْرُ وَالتَّجَلُّدُ فِي النَّوَائِبِ أَحْسَنُ وَالتَّعَفُّفُ عَنِ الْمَسْأَلَةِ أَفْضَلُ، وَأَحْسَنُ الْكَلَامِ فِي الشُّكْوَى: سُؤَالُ الْمَوْلَى: زَوَالُ الْبَلْوَى) .

واتە: لەو هەدا گە دەلێن: ﴿ مَسْنَا وَأَهْلَنَا الضَّرَّ ﴾، بەلگە هەیه لەسەر ئەو کە دروستە لە کاتی ئاتاجیی و هەژاری و برسیەتییدا، ئێنسان سکالاً بکات، باسی برسیەتیی خۆی بکات، بەلکو لەسەری پێویستە، بە تايبەت ئەگەر مەترسیی هەبوو لە نەفسی خۆی گە لە برسان، بمرئ، بەهۆی هەژارییەو، یان ئەگەر مەترسیی هەبوو لەوێ تووشی هەر شتێکی دیکە ببێ، لەسەری پێویستە سکالاً بکات و، داوا بکات، بۆ ئەوەى گە ئەو بەلاو گرفتارییە لە خۆی دووربخاتەو، بەلام سکالاکەى خۆی بۆ کەسێک بکات و حالێ خۆی بۆ کەسێک دەربپێ، گە بزانی سوودیکی پێ دەگەیهنێ، هەر وەك چۆن لەسەری پێویستە ئەگەر ئازاریکی هەبوو ئازارەگەى بۆ پزیشك باس بکات، بۆ ئەوەى

(١) الجامع لأحكام القرآن، ج ٩، ص ٢٠٥.

چارەسەری بکات، ئەوەش زیان بە پشت خوا بەستن (توکل) لە مرۆفدا ناگەیەنێ، بەلام بە مەرجیک گە ئەو سکاڵاگردنە بە شیوەی ناپەزایی دەربڕین و توورە بوون نەبێ لە بەلاو تاقی گردنەوی خوا، ئنجا بیگومان خۆراگری و دامەزراوی لە بەرانبەر بەلاو گرفتارییەکاندا باشتەر، هەر وەك خۆ پاک راگرتن و نەفس بەرزایی لە سوال کردن و داواکردن، باشتەر .

ئنجا دەڵێ: باشتەری قسەیهەگیش گە لە بارە سکاڵاگردنەو گوتراوە: ئەوەیه گە گوتراوە: (سؤال المولى: زوال البلى)، داواکردن لە سەرپەرشتیار (خوا ﷻ) مایە لاجوونی بەلاو گرفتارییه .

هەر وەها (القرطبي)، لە تەفسیرەكەیدا^(۱)، دەڵێ: (يُكْرَهُ لِلرَّجُلِ أَنْ يَقُولَ فِي دُعَائِهِ: اللَّهُمَّ تَصَدَّقْ عَلَيَّ، لَأَنَّ الصَّدَقَةَ إِنَّمَا تَكُونُ مِمَّنْ يَبْتَغِي الثَّوَابَ، وَاللَّهُ تَعَالَى مَتَفَضِّلٌ بِالْثَّوَابِ وَبِجَمِيعِ النِّعَمِ) .

واتە: ناپەسندە بۆ پیاو، (هەر وەها دیارە بۆ ئافەرەتیش بەلام لێرەدا مەقامەكە باسی پیاوان بوو) گە لە پارانەووەكەیدا بڵێ: خاویە! خێرم پێبکە، چونکە خێر پێکردن لە گەسیکەووە دەبێ، گە چاوەرپێ پاداشت بێ، خاوی بەرزیش پاداشت دەبەخشی، ئەك چاوەرپێ پاداشت بێ، هەموو نێعمەتەکانیش خوا بەخشەرێانە.

مەسەلەی دووهم : نەرمە گلەییەکی تێکەل بە پۆزشی یوسف لە بڕایەکانی و، خۆ ناساندنی پێیان و، دان بە هەلەیی خۆداھێنانی بڕایەکانی و، راگەیانندی یوسف کە هیچ گلەیی و سەرکۆنەیی لێیان نیە و، داوا لێبوردنیشیان بۆ لە خوا دەکات :

وەك خوا فەرموویەتی: ﴿ قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ يَوْسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴾^(۸۹) قَالُوا أَإِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَذَا أَخِي قَدْ مَنَّ

اللَّهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾
قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ ءَاثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَطِئِينَ ﴿٩١﴾ قَالَ لَا
تَثْرِبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٩٢﴾

شیکردنه وهی نهم چوار نایه ته به پیرنه له یازده برگه دا

(۱) - ﴿ قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ يُّوسُفَ وَأَخِيهِ ﴾، یوسف گوئی: ئایا دهزانن
چیتان کرد به یوسف و برایه که ی! ئهمه سه رزهنشتیکی زور نه رمو نیانه،
بویه من گوئومه: نه رمه گله یی، یانی سه رزهنشتیکی تیکه ل به پوزش بو
هینانه وهشیانه، وهك دوا یی باسی دهگه ین .

بیگومان شیوازی پرسیارگردنیش: ﴿ هَلْ عَلِمْتُمْ ﴾، ئایا دهزانن!
مه به ست له و پرسیارگردنه، ئه وه نیه چاوه پیری وه لام بی، به لکو مه به ست
ئه وه یه: به دنیایی ئیوه ئاگادارن چیتان به یوسف و به برایه که ی کرد .
نتجا ئهمه لیشی و مرده گیری، که ته نیا ئه وه نه بووه یوسف بخه نه بیرده و،
به لکو دیاره پیشتریش هر نارپک بوون، به ره وه ی یوسفیش بخه نه بیرده و،
ههروه ها وپرای یوسف : بی لوتفییان له گه ل بنیامینیشدا هر کردوه !

(۲) - ﴿ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴾، له کاتی کدا له حالیکدا که ئیوه بیئاگا بوون،
نه زان بوون، ئهمه جوړیکه له پوزش بو هینانه وه یان، یانی: ئه و کاته
ساده و گهنج و نه زان بوون، یاخود: نه تانده زانی: ئه و خسته بیر، ئه و
هه موو میحنه و گرفتارییه ی به دوا دادی .

هه لبه ته لیرده که یوسف ﷺ ئاویان پی ده لی، کتوپر، که دیاره شتیکی
چاوه پروان نه کراو بووه بویان، ئه وه هاتنه دی ئه و فه رمایشته ی خوی به رزه،

که له ئایه تی (۱۵) ی، سوورمتی (یوسف) دا هاتوه، ده فه رموی: ﴿ فَلَمَّا ذَهَبُوا ﴾

بِهِ، وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَّبَتِ الْجُبِّ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَذَا

وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾، واتە: کاتێک بریانی و هەموویان رایان هاتە سەر ئەوێ: بریاریاندا بیخەنە بنی تاریکی بیرەگەووە، و محییمان بۆ کردو پیمان راگەیاندا، کە تۆ ئەم کارە ئیستایان، هەواییان پێ ددەوی و بیران دیتێهوە، بێئەوێ هەست پێ بکەن (کە تۆ یوسفی)، ئنجا ئەوێتا یوسف ﷺ وەک تەحقیقی ئەو بەئێنە ی خۆی پەرورەدگار، ئەو هەواییان پێدەدا: ئایا دەزانن چیتان بە یوسف و بە برایهکە ی کرد، لە کاتێکدا کە ئێو نەزان بوون؟ ئەوێش وەک گوتم: دوو واتای هەن :

۱/ یانی: سادەو گەنج و نەزان بوون، کە ئەمە جۆریکە لە پۆزش بۆ هێنانە و میان .

۲/ نەتاندەزانی کە ئەو خستە بیر، ئەو هەموو میحنەت و گرفتارییە ی بۆ بابتان و بۆ دایکتان و بۆ خۆتان و بۆ یوسف و بۆ برایهکە ی و بۆ هەمووان، بە دوا دادی .

(۳) - ﴿ قَالُوا أَوَإِنَّكَ لَأَنْتَ يُسُفٌ ﴾، واتە: (دە برایهکان)، گوئیان: ئایا تۆ یوسف! ئایا تۆ یوسفی! (بە سەر سوپرمانەوێ).

(۴) - ﴿ قَالَ أَنَا يُسُفٌ وَهَذَا أَخِي ﴾، گوئی: بەئێ من یوسفم، ئەمەش برایهکەمە، واتە: برای دایکییمە، ئەگەر نا ئەوانیش هەر برای بوون، یانی: ئەو برایهکەمە کە لە سۆنگە ی ئەوێ دایکی لە دایکی ئێو جیاوو لەگەڵ من، ئەو هەموو بێ لوتفیەتان لەگەڵدا کردین !

(۵) - ﴿ قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا ﴾، ئەو بێگومان خوا چاکە ی لەگەڵ کردین .

لێرەدا بێگومان یوسف ﷺ مەبەستی ئەو نەبووێ خۆی بەسەر ئەواندا هەلکێشی، بەلکۆ مەبەستی ئەو بووێ کە چاکە ی خوا باس بکات، وەک خوا ﷻ دەفەرموی: ﴿ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴾ ﴿١١﴾ الضحی، بەلام چاکە ی

پەرورەدگارت باس بکە، ئێرەدا یوسف عليه السلام وێستووێتە چاکە ی خۆا لەسەر خۆی و لەسەر برایهکە ی بختە روو، کە ئەو چاکە ی خوا، لەسەر ئێمە کە ئاوا ئێمە ی رزگار کرد، ئێمە ی دەرباز کردو، منی بەو پێگە و مەقامە گەیاندا.

(٦) - ﴿ إِنَّهُ مَن يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴾، بە

دەنیای یی کەسێک پارێز بکات و خۆپارگر بێ، ئەو مسۆگەر خوا پاداشتو، کرێی کردەوێ چاکێ چاکەکاران، بزر ناکات، نافەوتێت.

هەندێک لە زانیان ئاویان لێکداوتەو: ﴿ إِنَّهُ مَن يَتَّقِ ﴾، وەک یوسف

کە پارێزی کرد، ﴿ وَيَصْبِرْ ﴾، وەک بنیامین کە خۆپارگر بوو.

بەلام من دەئێم: بەدەنیای یوسف عليه السلام هەم ئەهلی تەقوا بوو، هەم ئەهلی صەبریش بوو، دیارە بنیامینیش دەبێ هەر وا بوو بێ.

ئەجا ئەمە ئەوێ لێور دەگیرێ، کە بێگومان یوسف عليه السلام نەبوێستو خۆی بەسەر وێدا هەڵکێشی، کە: ئێمە ئەهلی تەقوا و صەبر بووین، نا، بەلکو وێستووێتە فێریان بکات کە ئەو برایهکانم! ئەو ئازایەتی خۆمان نەبوو، بەلکو چاکە ی خۆا بوو لەسەرمان، کە خواش عليه السلام لە گۆترە چاکە لەگەڵ کەسدا ناکاو، مەت نانیته سەر کەس و نێعمەت بە کەس نابەخشی، بەلکو لە ئەنجامی ئەوێدا کە ئێمە پارێزگار بووین و خۆپارگر بووین، بۆیە خوا عليه السلام ئەو چاکە یی لەگەڵ ئێمەدا کردو، چونکە خوا پاداشتو کرێی چاکەکاران نافەوتێت و زایە ناکات.

هەلبەتە ئێرەدا یوسف عليه السلام وەک یاسایەکی گشتیش دەبختە روو، نالێ: من و برایهکەم ئەهلی تەقوا و صەبر بووین، بەلکو بە گشتی وەک یاسایەکی دەبختە روو، کە هەر کەسێک ئەهلی تەقوا و صەبر بێ، ئەو خوا پاداشتەکە ی زایە ناکاتو، بە چاکەکار لە قەڵەم دەدرێ، خواش پاداشتی چاکەکاران زایە ناکات، کە وەک گوتم: ئەمە بە حەقیقەت مەقامی باسکردن و یادکردنی

چاکە ی خوا، وەک خوا عليه السلام دەفەر موی: ﴿ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴾ (١١) الضحی، واتە: بەلام چاکە ی پەرورەدگارت باس بکە، یادێ بکە، ئەجا ئەمە وەک

فهرمایشته که ی پیغهمبهری خاتهم موحهمهد ﷺ وایه، که دهفه رموی :
{وَاللّٰهُ اِنِّیْ لَآتٰکُمْ لَهٗ وَاَعْلَمُکُمْ بِهٖ}، {اُخْرِجْهُ مُسْلَمَ بَرَقَم: (۱۱۰۸)، والبیهقی
برقم: (۷۸۹۴)}.

واته: بیگومان من له ههمووانتان زیاتر پاریز له خوا دهکهمو، له
ههمووشتان به خوا زاناترمو خواناسترم.

(۷) - ﴿ قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ ءَاثَرَكَ اللّٰهُ عَلٰیْنَا ﴾، واته: (برایهگان) ی گوتیان:
سویند به خوا، تو خوا بهسهر ئیمه ی دا هه لباردی .

(الایثار: التفضیل بالعطاء)، (ایثار)، بریتیه له زیدمی پیدان، زیدمی
پی بهخشین، واته: خوا ﷺ زیدمی به تو داوهو تو ی بهسهر ئیمه دا
هه لباردوه، له پی بهخشیندا، له بهر ئه وه ی لیوه شاوهو شایسته بووی .

(۸) - ﴿وَإِنْ كُنَّا لَخَطِئِينَ﴾، بیگومان ئیمهش له تاوانباران بووین،
ئیمه له خه تاکاران بووین، (الخاطيء: فاعِلُ الخطيئة أي: الجريمة)،
(خاطيء)، واته: کهسیک که (خطيئة) ئه نجام ددها، (خطيئة) یش، واته:
گوناهو تاوان، لیردها ههم دان به چا که ی یوسف دادینن، که تو خاوهن چا که
بوویو، خوا تو ی هه لباردوهو خواش ﷺ له گوتره کهس هه لباریژی، خوا
زیدمی به تو داوهو، خواش له گوتره زیدمی به کهس نادات، ههم دان به
هه له ی خویشان دا دینن، ﴿وَإِنْ كُنَّا لَخَطِئِينَ﴾ (۹۱)، واته: بیگومان
ئیمه ههموومان تاوانبار بووین، خه تابار بووین، (دهره هق به تو) .

که واته: ههم دانیان به چا که ی یوسف داهیناوه، ههم پیشیان له هه له و
گوناه ی خو یان ناوه، بویه لیردها وهک عه رهب ده لین: (العذر عند کرام
ناس مقبول)، پوزش هینانه وه له لای خه لکی به پیر، قبول ده کری،
یوسفیش پیاویکی به پیرزه، پیغهمبهری خوا ﷺ فهرموویه تی: {الکریم ابن
الکریم، ابن الکریم، یوسف بن یعقوب، ابن إسحاق، ابن
إبراهیم}، {البخاری برقم: (۳۳۸۲)}.

واتە: بەپێزی کۆری بەپێزی کۆری بەپێز کۆری بەپێز: یوسفی کۆری
یەعقوبی کۆری ئیسرائیلی کۆری ئیبراهیم .

(۹) - ﴿ قَالَ لَا تَأْتِيَنَّكَ الْيَوْمَ الْيَوْمَ ﴾، یوسف گوتی: ئەمڕۆ هیچ سەرزنشت و

گلەیی و سەرگۆنەتان لەسەر نیه، واتە: لەلایەن منەوە، هیچ گلەیی و
سەرزنشتیکتان لەسەر نیه و لێناگری، تەنانت نەرمە گلەییەکەشی کە
لێی کردن، بە شیوەی پرسیار بوو، نەك پروشکێن کردن، وەبیرھێتانبەیان
بوو، بۆ خو پێناساندنی پێیان، ئنجا جوړېك له پوژش هێتانبەشی تیدا
بوو، کە فەرمووی: ﴿إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ﴾ (۸۹)، ئەو کاتە نەتاندەزانی،
بێئاگا بوون، سادە بوون، گەنج بوون .

یاخود نەتاندەزانی کە ئەو خستە بیرە من، ئەو هەموو بەلاو
میحنەتەتان بەسەر دێت و بە دواى دادی .

(۱۰) - ﴿ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ ﴾، خوا لێتان ببووری .

لێردا دەگونجی یوسف ﷺ خوا ﷻ ئاگاداری کردبێتەو بە وەحیی، کە
تۆ مادام لە هەقی خۆت لێیان دەبووری، خواش لێیان دەبووری و لێیان
بوردو، ئە ئەنجامی ئەویدا کە دانیان بە هەڵەى خوێاندایە، چونکە:
دان بە هەڵەى خو داهێنان، بریتىە لە تۆبەو گەرانبەو، دەگونجی یوسف
ﷺ بەس ئاگاداری کردبەو کە: ئەو خوا لێتانى بورد، خوا چاوپۆشیی
لێکردن، چونکە ئیوە دانتان بە هەڵەى خوێاندایە، پێتان لە گوناھى
خۆتان نا.

واتایەکی دیکەى ئەوێە کە: ﴿ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ ﴾، کە (يَغْفِرُ) کرداری
ئێستا (فعل المضارع)، بۆ داهاتوو و بۆ ئێستایە، بەلام مەبەست پێی
دوعایە، واتە: خوا لێتان ببووری و چاوپۆشییتان لى بکات .

(۱۱) - ﴿ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴾، بێگومان ئەو (خوا) بە بەزمیترینی
خاوەن بەزمیانە .

لهوبارهوه ئهو شوئتهواره دئین :

{عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَخَذَ بَعْضَادَتِي الْبَابَ يَوْمَ فَتَحَ مَكَّةَ وَقَدْ لاذَ النَّاسُ بِالْبَيْتِ، فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ صَدَقَ وَعْدُهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَرَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ، ثُمَّ قَالَ: مَاذَا تَظُنُّونَ يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ؟ قَالُوا: خَيْرًا، أَخَ كَرِيمٌ وَابْنُ أَخٍ كَرِيمٍ، وَقَدْ قَدَرْتَ، قَالَ: فَإِنِّي أَقُولُ كَمَا قَالَ أَخِي يُوسُفُ:

﴿لَا تَثْرِبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ﴾، فقال عمر: فَفَضْتُ عِرْقًا مِنَ الْحَيَاءِ مِنْ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ ذَلِكَ، أَنِّي قَدْ كُنْتُ قُلْتُ لَهُمْ حِينَ دَخَلْنَا مَكَّةَ: الْيَوْمَ نَنْتَقِمُ مِنْكُمْ وَنَفْعَلُ، فَلَمَّا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ مَا قَالَ، اسْتَحْيَيْتُ مِنْ قَوْلِي {، {رواه البيهقي في لسُنَنِ الْكُبْرَى ج ٩، ص ١١٨، والطحاوي في شَرْحِ مَعَانِي الْأَثَارِ ج ٣ ص ٣٢٥} .

واته: عهبدو لای گوری عه عباس دهلی: پیغه مبه ر خوا ﷺ هه ردوو شییانهی ده رگای مزگه وتی (که له دهوری که عبهیه) گرتن، له پوژی نازادکردنی مه که ده، له حالیکدا خه لک په نایان برد بوو بو که عبه، ئنجا فه رمووی: ستایش بوو ئهو خوایهی که به لینی خوئی هیئایه دیو، بهندهی خوئی سه رخستو، به ته نیا پیرو گو مه له گانی ئه هلی کوفری تی کشکاند، دواپی فه رمووی: ئه ی گو مه لی قورهیش! چ گومانیک ده بن، (واته: پی تان وایه چیتان لی ده که م؟) گوتیان: هه ر گومانی چاکه ت پی ده بین، برایه کی به رپیزی و برازایه کی به رپیزی و خاومن دهسته لاتی شی، فه رمووی: هه ر ئه وه ده لیم، که یوسفی برام گوتی: ﴿لَا تَثْرِبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ﴾، ئه مرپو هیج گله یی و سه رگو نه تان له سه ر نیه، گله ییتان لی ناکه م، عومه ر خوا لی پازی بی، ده لی: که پیغه مبه ری خوا ﷺ ئه وه ی فه رموو، وه سه ر ئاره قه ^(١) گه رام له شه رمان، چونکه گاتی که چووینه نیو مه که وه، به قورهیشیه کانم گوت: ئه مرپو تو له تان لی ده ستیئینه وه و ئاوا و ئاواتان لی ده که ی، ئنجا کاتی که پیغه مبه ری خوا ﷺ ئه وه ی فه رموو، شه رمم له قسه که ی خو م کرد، {که شتی کم گوتوه، پیچه وانه ی هه لو یستی پیغه مبه ری خوا ﷺ بووه} .

(١) وه سه ر ئاره قه گه رام : ئاره قه م زور کرد ، ئاره قه م لی چورا .

مەسەلەى سێیهەم : کراسى خۆ ناردنى یوسف بە برایه‌کانیدا بۆ بابى،

تاكو چاوى چاك ببنه‌وه‌و، داواکردنى لىيان كه به‌ خاوو خىزانىانه‌وه‌

بىن بۆ مىسرو، له‌ویدا نىشته‌جى بن :

وهك خوا ده‌فه‌رموى : ﴿ اَذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَاَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ اِنِّىْ يَأْتِ

بَصِيْرًا وَاَنْتَوْنِىْ بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴾

شىكردنه‌وه‌ى نهم نایه‌ته‌ له‌ چوار برگه‌دا

(۱) - دواى ئه‌وه‌ى كه یوسف عليه‌السلام له‌گه‌ڵ برایه‌كانى ئاشت بووه‌و، به‌و شیوه‌

به‌رپێزو حورمه‌تانیه‌ مامه‌له‌ى له‌گه‌ڵدا كردن، ئنجا پێى فه‌رموون:

﴿ اَذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا ﴾، ئهم كراسه‌ى من به‌رن، ئه‌و كراسه‌ چ كراسیك

بووه‌ ؟

هه‌ندىك ده‌لێن: ئه‌و كراسه‌ بووه‌ كه‌ گاتى خۆى هى ئىبراهيم عليه‌السلام بووه‌،

بۆ ئىسحاق به‌جىماوه‌، ئىسحاق بۆ یه‌عقوبوب یه‌عقوبوبىش داویه‌تى به‌

یوسف! به‌لام له‌راستیدا ئه‌وه‌ هىچ به‌لگه‌یه‌كى له‌سه‌ر نیه‌و كراسى خۆى بووه‌و

كراسیكى ئاسایى بووه‌، چونكه‌ ئه‌وه‌ى دىكه‌ ده‌بى به‌لگه‌ى هه‌بى، كه‌ به‌لگه‌

نه‌بوو، مانای وایه‌ هه‌ر ئه‌و كراسه‌یه‌ كه‌ خۆى له‌به‌رى بووه‌ له‌و كاته‌دا .

بۆیه‌ش كراسه‌كه‌ى ده‌نێرى، تاكو یه‌كه‌م بابى دلتیابى كه‌ ئهمجاره‌

كوپه‌كانى راست ده‌كه‌ن، چونكه‌ هه‌ر جارى كه‌ قسه‌یان له‌گه‌لى كردوه‌،

راست نه‌بووه‌! هه‌روه‌ها بۆ ئه‌وه‌ى دلتیشى خوش بى .

(۲) - ﴿ فَاَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ اِنِّىْ ﴾، ئهم كراسه‌ فرێدنه‌ سه‌ر پرووى بابم، له‌ناكاو

فرێدنه‌ سه‌ر ده‌م چاوى .

هەندیک لە زانیان گوتووین: لەبەر ئەوەی (یەعقوب) چاوی بەهۆی دلتەنگیی و خەم و پەژاردی دووری یوسفە کوێر بوو، ئەگەر بێت و کتوپر ئەو کراسە یوسف بخێتە سەر دەم و چاوی و بۆنی بکات، یەگسەر چاوی چاک دەبێتەوه، بەلام بە حەقیقەت ئەو چاک بوونەوهی چاوی یەعقوب عليه السلام بەو کراسە یوسف عليه السلام، هەروەها بۆن کردنی کراسەگە ی لە دوورپا، وەك دواوی باسی دەگەین، هەمووی دەچێتە قالبی موعجیزەوه، هیچ پێویست ناکات شیکردنەوهی زانستیانی بۆ بکەین، چونکە موعجیزە یاسادەرەو لە سەرروی ئەو یاسایانەوهیە کە ئێمە پێیان ئاشناین، بۆیەش پێی دەگوترێ موعجیزە، واتە: دەستەوسانکەر، چونکە ئەگەر بە پێی ئەو یاسایانە بێ کە ئێمە دەیانزانین، خەلکی دیکەش دەتوانێ وا بکات، هەر شتێک کە خەلکی دیکە توانی بکات، ئەو گاتە ئەو شتە بە موعجیزە لەقەڵەم نادری، موعجیزە، واتە: دەستەوسانکەر، واتە: شتێک بکە، کە گەس نەتوانی ئەو شتە بکات .

(۳) - ﴿يَا بَصِيرًا﴾، واتە: یەگسەر چاوی چاک دەبنەوه .

بە تەئکید یوسف ئەوەی لە رپی وەحییەوه زانیو، لە رپی وەحییەوه خوا پێی راگەیاندو، کە ئەو کراسە خۆت بنێر، با بیخەنە سەر دەم و چاوی بابت، یەگسەر چاوی کە کوێر بوون و سپی هەلگەراون، چاک دەبنەوه .

(۴) - ﴿وَأَتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ﴾، ئنجا هەموو کەسوکار و خاوو

خێزانتانم بۆ بێن، واتە: لەوێرا بگوازنەوه (کە لە بیابان بوون، لە ناوچەی کەنعانییەگان)، وەرن لە میسر نیشتهجێ بن .

جا هەندیک لە توێژەرەوانی قورئان دەلێن: هەموویان حەفتا و شەش (۷۶) کەس بوون، واتە: خۆیان و خێزانەکانیان و کە یازدە کوڕ بوون، جگە لە یوسف و یازدە ئافرەت کە خێزانەکانیان، بوون، باب و دایکیان، ئنجا چەند کوڕ و کچیان بوون، پەنگە پوورو خال و... هتدیشیان لەگەڵدا بووبن، بەلام بە هەر حال ئەو وەش دیسان زۆر جێی دلتیایی نیە، قسەیه کە گراوه، دەگونجێ (۷۶) بووبن و دەگونجێ کەمتر بووبن، دەگونجێ زیاتر بووبن .

مەسەلەى چوارەم : بۆتکردنى یەعقوب بۆ یوسف، پاش ھاتنەوھى کاروان بەرھەو کەنعان، باسکردنى ئەو بۆتکردنە بۆ کورەکانى بە ترسەوھ، کە رەخنەى لیبگرن، رەخنە لیگرتنى کورەکانى، کە ھەر لەسەر ھەلەى پېشووی سوورە :

وہك خوا دھەرموى: ﴿ وَلَمَّا فَصَلَ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَن تُفَنِّدُونِ ﴾ ﴿٩٤﴾ قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ ﴿٩٥﴾

توێژینەوھى نەم دوو ئایەتە لە سێ بڕگەدا

(۱) - ﴿ وَلَمَّا فَصَلَ الْعِيرُ ﴾، کاتیك کاروانەكە جیابۆو، واتە: لە سنووری ولاتی میسر جیابۆو، بەرھەو سەر زەمینى شامو کەنعان، وەك ئیستا دەلێن: لە سنووری شارەوانى میسر تاراза بەرھەو کەنعان .

(۲) - ﴿ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَن تُفَنِّدُونِ ﴾ بابیان گوتى: من بۆنى یوسف دەگەم، ئەگەر ئیوھ من بە عەقل سووک، یان من بە خەلەفاو دانەنێن .

دیارە کە دھەرموى: ﴿ لَوْلَا أَن تُفَنِّدُونِ ﴾، وەلامەكەى قرتینراو، واتە: ئەگەر ئیوھ من بە خەلەفاو دانەنێن و نەلێن: عەقلی تیکچووھو رایەكەى ھەلەیه، دلنیا دەبوون کە من راست دەگەم و بۆنى یوسفم بۆ دى .

(التَّفْنِيدُ: نِسْبَةٌ لِلضَّنْدِ وَهُوَ اخْتِلَالُ الْعَقْلِ مِنَ الْخُرْفِ)، (تَفْنِيد)، بریتىە پالدرانى كەسێك بەرھەو لای (فَنَد)، (فَنَد)یش، بریتىە لە تیکچوونى عەقل بەھۆى زۆرى تەمەنەو، بە گوردی پێى دەلێن: خەلەفاو، کە لە ئەسلدا لە (خرف)و، ھاتو لە زمانى عەرەبیدا، کە بریتىە لەوھى لە ئەنجامى تەمەندا، ئینسان عەقلی بگۆڕى .

(۳) - ﴿قَالُوا تَأْتِيهِمْ أَتَىٰكَ لَفَىٰ ضَلَالِكَ الْأَقْدِيمِ﴾، کورەکان گوتیان: سویند به

خواتو ھر له بهه له داچوونه گه پيشووت دای .

لِیْرەدا وشەى (ضَلَّالٌ)، وهك له سوورپەتى یوسوفدا ھەمووی، وشەى (ضَلَّالٌ)، كە کوپەگانی یەعقووب بو بابیانی بەگاردیڤن، واتە: بە ھەلەداچوون، چونكە: (الضَّالُّ: الْبُعْدُ عَنِ الطَّرِيقِ الْمَوْصِلَةِ) (ضَلَّالٌ)، بریتىە لە دوورگەوتنەو ھە رپیەك كە ئینسان بە ئامانج دەگەيەنى، بەلام لیْرەدا، یانی: (إِنَّكَ مُسْتَمِرٌّ فِي التَّلَبُّسِ بِتَطَلُّبِ شَيْءٍ مِنْ غَيْرِ طَرِيقِهِ الصَّحِيحِ، وَوَصْفُهُ بِالْقَدِيمِ، طَوِيلٌ مُدَّتِهِ)، لیْرەدا كە دەلین: ﴿إِنَّكَ لَفِي ضَلَالٍ

الْقَدِيمُ، واتە: تۆ بەردەوامی لەسەر ئەوەی تۆ چاوەڕوانیی شتێک دەکەیت و شتێک داوا دەکەیت، بەلام لە ڕێیەکی نادروستەوه، بۆیەش دەڵێن: تۆ لە بەهەڵەدا چوونیکی لە مێژینەدا، چونکە ماوەیەکی زۆر، لەوەتی یوسف عليه السلام لێی دوورکەوتۆتەوه و گوتوویانە: گورگ خواردوویەتی، یەعقوب عليه السلام ھەر گوتوویەتی: یوسف ماوە، دەیبینەوه و پێی شاد دەبمەوه، بەدای دا بگەرێن، کە ھەندێک گوتوویانە: ئەو ماوەیە لێک دا برانە بیست و دوو (۲۲) ساڵ بوو، ھەندێکی گوتوویانە: سی و پێنج (۳۵) ساڵ بوو، ھەندێکی کە گوتوویانە: چل (۴۰) ساڵ بوو، ھەندێکی دیکە گوتوویانە: ھەشتا (۸۰) ساڵ بوو.

مسئله‌ی پنجم: هاتنی مزگینده‌رو، کراسی یوسف هلدانه سهر

پرووی یه عقووبو، چاکبوونه وهی چاوه کانیو، گوټنی: ئه دی نه مگوت:

له خواوه شتيك ده زانم ئيوه نايزانن ؟

وَهُكَ خَوَا دَهْفَه رَمَوِي: ﴿فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا﴾

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾

شىكردنەھەس نەم ئايەتە لە دوو بىگەدا

(۱) - ﴿ فَلَمَّا أَن جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا ﴾، كاتىك موژدەدەر
ھات .

(الْبَشِيرُ)، كەسىك كە موژدە دىنى، بە كوردى دەئىن: موژدەھىنەر،
موژدەپىدەر، ﴿ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ ﴾، فرىدايە سەر دەم و چاوى (يەعقوب)،
ھاويشتە سەر دەم و چاوى، چى ھاويشتە سەر دەم و چاوى؟ بە سياق دەزانرى
مەبەست پى كراسەكەيە، يانى: (الْقَى قَمِصَ يَوْسُفَ عَلَى وَجْهِهِ يَعْقُوبُ)،
كراسەكەي يوسوفى ھەلدايە سەر دەم و چاوى يەعقوب، ﴿ فَارْتَدَّ بَصِيرًا ﴾،
يەكسەر گەرايەو ھەلدايە بىنن، بۆو بە بىنەر.

﴿ فَلَمَّا أَن جَاءَ الْبَشِيرُ ﴾، وشەي (آن)، بۆ تەئكىدى ئەوە زىاد كراو، كە
ئەو ھالەتە، كە بە كراس ھەلدايە سەر رووى يەعقوب، چاوى چاك
بىنەو، ئەوە كەرامەتەكە بۆ يەعقوب پەيدا بوو، لە نيوان يەعقوب و
يوسوف: باب و كوردا پەيدا بوو، ئەگەرنا شتىكى ياسادرو پىچەوانەي
عادەتە: بە كراس ھەلدايە سەردەم و چاوى، چاوى كويىر چاك بىتەو .

ئىجا ئايا ئەو موژدەدەر، گامەيان بوو؟ ھەندىك گوتوويانە: (رەئوبىن)
بوو، كورە گەورەكەي يەعقوب، ھەندىك گوتوويانە: (شەمعون)بوو،
ھەندىك گوتوويانە: (يەھۇذا) بوو، چونكە دەئىن: (يەھۇذا) ئەو كەسە بوو
كە كراسە خويناويەكەي بۆ يەعقوب بردوتەو، ئىجا گوتوويەتى: كاتى
خوى ھەوالىكى ناخوشم بۆ بابم بردەو، گوتم: يوسوف گورگ خواردوويەتى،
كراسە خويناويەكەي بۆ بردەو، با ئىستاش ھەر من كراسەكەي يوسوفى
بۆ بەرم و موژدەي خوشى پى بدم، بە ھەر حال گىرگ ئەوئە موژدە دەر
بە تەئكىد ھەر يەكەي بوو لە كورەكان و قىوئىيان نەكردو ئەو موژدە
خوشە، جگە لە خويان ھىچكەس بۆ بابيانى بباتەو.

(۲) - ﴿ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَّكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنْ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾، (یه عقوب)

گوتی: ئه دی پییم نه گوتن : ئه وهی من له خواوه دهیزانم ئیوه نایزانن !

لیره دا ئه وهی بیرخستوونه وه که گاتی خوئی پیی گوتن، وهك له ئایه تی

(۸۶) دا، هاتوه: ﴿ قَالَ إِنَّمَا أَشْكُوا بَنِي وَحْزَنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا

تَعْلَمُونَ ﴾، واته: گوتی من خهم و په زاره ی خوّم ههر بو لای خوا

را ده گه یه نم و، ئه وهی من له خواوه دهیزانم، ئیوه نایزانن .

لیره دا بابیان ئه وه یان ده خاته وه بیر که گاتی خوئی پیی گوتوون .

مهسه له ی شه شه م : داوا کردنی کوره کانی له بابیان که داوا ی لیبور دنیان

بو له خوا بکات و به لّین پیدانی ویش :

وهك خوا دمه فرموی : ﴿ قَالُوا يٰۤاَبَانَا اَسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا اِنَّا كُنَّا خٰطِئِيْنَ ﴾ ﴿ ۹۷ ﴾

قَالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّيْ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿ ۹۸ ﴾ .

شیکردنه وهی نه م نایه ته له چوار بپگه دا

(۱) - ﴿ قَالُوا يٰۤاَبَانَا اَسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا ﴾، گوتیان: ئه ی بابی خوّمان! داوا ی

لیبور دن بو گونا هه گاتمان (له خوا) بکه .

(۲) - ﴿ اِنَّا كُنَّا خٰطِئِيْنَ ﴾، بیگومان ئیمه خه تاگاری و تاوانبار بووین .

ئهمه یان دان پیداهێنانیانه به گونا هه گانیان، که واته: ههر دان به گونا ه

خو دا هێنان و خو به خه تا بار زانیان، خوئی تۆبه یه، به لام داوا له بابیشیان

ده که ن که داوا ی لیبور دنیان بو له خوا ی لیبور ده بکات، چونکه به وه که دانیان

به هه له و تاوانی خو یاندا هینا وه، له نیوان خو یان و خوا دا، پاک ده بنه وه، مادام

لیئی په شییمان بنو، برپاربدن نه گه پښته وه سهری، به لām هه قی بابیان ههر له سهر دهمین، بویه داوشیان له بابیان کردوه که داوی لیبور دنیشان بۆ له خوا بکات، واته: خوڅی بیان به خشو داوی لیبور دنیشان بۆ له خوا بکات .

(۳) - ﴿ قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي ﴾، گوئی: بیگومان له مهو دوا، یاخود (سَوْفَ)، بۆ ته نکیده، بیگومان داوی لیبور دنتان بۆ له په روهر دگارم دهگه، واته: بۆ گونا هه کانتان .

(۴) - ﴿ إِنَّهُ هُوَ الْعَفْوَ الرَّحِيمُ ﴾، که بیگومان ئهو زور لیبور دهی میهره بانی به بهزه ییه، ئنجا ئایا بۆچی گوئوویه تی: ﴿ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي ﴾، هه ندیک له تویر هروان ههر له خو وه هه ندی قسه دهگه، که له راستیدا جیی نیه ! بۆ وینه ده لئین: ته ماشا بکه! گهنج به خشنده تره له پیاوی به ته مه، یوسف یه کسه ر گوئی: ﴿ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴾ ﴿ ۹۲ ﴾ به لām بابیان ده لئ: ﴿ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي ﴾ !! به لām هیج پیویست به وه ناگات، به لکو ئهو دوو قسه یه ههر یه ک واتیان هه یه، ئه وهی یوسفیش دوعا بووه، یاخود له خوا وه هه والی پیداون، وه ک باس مان کردو، ئه وهی یه عقووب عليه السلام یش دوزانی که هه قی بابو دایک زوره له سهر مندا ل، کوړو کچ، ئه وانه ش زور دلی بابیان هی شانده وه ماوهی چه ندان سال، بابیان له و ئازارو میجنه ت و نارچه تییه دا بووه، ویستوویه تی به ته نکید کردنه وه له خوا ی میهره بان بیار پته وه، که له وه هه موو گونا هه تاوانه و، له وه هه موو هه قو مافه ی بابیان که خوار دوویانه، خوا لیان خوڅ بی .

هه ندیک له زانایانیش گوئوویانه: کاتی پارانه وه که ی دواخستوه بۆ کاتی سه حهر، واته: پیش به ره به یان .

هه ندیکیش گوئوویانه: بۆ ئه وه بووه: ئاگادار بنه وه که ئه وانه تاوانیکی گه ورمیان کردوه دهره ق به بابیان و، وا نه زانن هه روا شتیکی ساده یه و یه کسه ر به دوعایه کی ساده گونا هه که یان له کۆل ده که وئ !

گووتای ئەم دەرسەش بەو فەرماشتە ی پێغەمبەر دینین ﷺ کە دەفەرموی: { مَنْ كَانَتْ عِنْدَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَخِيهِ مِنْ عَرْضِهِ أَوْ مَالِهِ، فَلْيُؤَدِّهَا إِلَيْهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، لَا يَقْبَلُ فِيهِ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ، إِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ خُذَ مِنْهُ وَأُعْطِيَ صَاحِبُهُ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ، أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِ صَاحِبِهِ، فَحُمِلَتْ عَلَيْهِ } { أخرجه البخاري برقم: (٢٦٤٩) .

پێغەمبەری ﷺ فەرموویەتی: هەر کەسێک ستمی بڕایەکی لایە، (واتە: ستمی لە بڕایەکی کردو،) لە کەسایەتیییدا، یان لە سامانی دا، (واتە: حەقیکی مەعەنەویی لە لایە، یان حەقیکی ماددی) با ئەمڕۆ گەردنی خۆی پێ ئازاد بکاو، خۆی دەرباز بکات لەو مافە، پێش ئەوەی پۆژیک بێتە پێش، نە دینار هەبێ و نە درەم، (واتە: نە زیڕ و نە زیو هیچیان نەبن)، ئەگەر کردووی باشی هەبێ، لە کردووە باشەکانی بە ئەندازە ستمەکە ی کە کردوویەتی لە بڕایەکە، هەڵدەگیرێ و دەدرێ بەو، ئەگەر چاکەشی نەبن، لە خراپە ی بڕایەکە (کە هەقی لە لایەتی) وەردەگیرێ و دەخریتە سەر شانی وی)، { پێش ئەوەی ئەو پۆژە بێ، با ئیستا مڕۆف خۆی لە هەق و مافی ئەو خەڵکانە، کە هەقیان لە سەریەتی دەرباز بکاو، گەردنی خۆیان پێ ئازاد بکات } .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .

MediaAmeerOffice

AliBapirw / عمل باپیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

له نۆزه كۆمهله ئایه ئیكهان له كهنه ئێنان

بە ئێمە ئێمە ئێمە ئێمە ئێمە ئێمە

بە ئێمە ئێمە ئێمە ئێمە ئێمە ئێمە

www.alibapir.net

English

عمل باپیر / AliBapir

AliBapir

عمل باپیر / AliBapir

عمل باپیر / AliBapir

AliBapir

راکە یان دانی مەکتەبی ئەمیر

دەرسی چواردەهەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان لە سێ (٣) ئایەت پێکدێ، ئایەتەکانی: (٩٩، ١٠٠، ١٠١) و، ئالفەی سێزدهیهەم و کۆتایی لە زنجیرە بەسەرھاتی یوسف و برایەکانی گرتۆتە خۆی، کە بۆ جاری چوارەم و کۆتایی باسی چوونی برایەکانی یوسف عليه السلام بۆ میسرۆ، ھاوڕێ لەگەڵ بابو دایکی و سەر جەم مالا و خێزان و کەسوکاریان، دەگات، کە یوسف بابو دایکی بەرز کردۆتەو بۆ سەر تەخت و بارەگایەگە خۆی، ئەو شوینە ی کە لەسەری دانیشتووە شوینیکی بەرز بوو .

ئەجا دوایی بابو دایکی و یازدە برایەگە ی، گڕنووشی رێزگرتنیان بۆ یوسف بردووە، یوسف گوتووێت: ئە ی بابە گیان! ئەمە تەعبیر و سەرەنجامی خەونەگە ی پیشوومە، پەرورەدگارم هیئایە دی و چەسپاندی .

پاشان یوسف عليه السلام یادی چاکەکانی خوا لەسەر خۆی و بابو دایکی و برایەکانی دەگاتەو، ئاماژەش بە بەین تیکچوونی خۆی و برایەکانی دەگات، بەھۆی خوتخوتە ی شەیتانەو .

لە کۆتایی دا یوسف عليه السلام لە پەرورەدگاری دەپاریتەووە، چاکە و نێعمەتەکانی یاد دەگاتەو، بەتایبەتی ئەو کە کردووێت بە حوکمران، بەشیک لە حوکمرانی پێداو لە میسر داو، فیئری تەعبیری خەونانی کردووە، لیئ دەپاریتەووە کە بە مسوڵمانی بیمرینئ و بیخاتە پێزی صالحانەو .

www.alibapir.net

ماناى وشە بە وشەى ئايەتەكان

{ئىنجا كە لە شوئىنى تايىبەتى يوسوف وەزور كەوتن، يوسوف بابو دايكى لە باومش گرتن و گوتى: ئەگەر خوا بىهوى بە دۇنيايى و ئاسوودەيى وەرنە مىسپەمەه ۹۹} ئىنجا بابو دايكى بىردنە سەر تەختەگەى خوئى، ھەموويان بوئى بە كىرەوشى رېزگرتندا كەوتن، گوتى: ئەى بابە گيان! ئەمە تەعبىرو ئاكامى خەونەگەى پېشوومە، پەرەردگارم ھىنايە دى و چەسپاندى، خواش چاكەو مېھربانىي لەگەلدا كردم، كە منى لە بەندىخانە دەرھىناو، ئىوھشى لە بىابانەو ھىنا بوئى شار، دواى ئەوھى شەيتان بە دىندان و خوتخوتەگەى، بەينى من و برايەكانمى تىكدە، بە دۇنيايى پەرەردگارم بوئى ھەر چىيەك بىهوى بىھىنىتە دى، پەنھانكارە، مسۆگەر ھەر ئەو زاناي كاربەجىيە ۱۰۰} پەرەردگارم! بەشەيك لە ھوكمرانىي و دەستەلاتت پىداوم، لە تەعبىرى خەونان شارمەزات كىردوم، بەدەيھىنەرى ئاسمانەكان و زەوى! ھەر تۆ دۇستو پشتىوانمى لە دىناو دواړژدا، ھەر كات مراندتم بە ملكەچى تەواو بوئى خوت، بىمىرئەو، بە كاروانى چاكانم بگەيەنە ۱۰۱} .

MediaAmeerOffice

علي باير / AliBapirw

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

علي باير / AliBapir

علي باير / AliBapir

www.alibapir.net

راگەبەندى ھەكئەبى ئەمىر

شیکردنەوێ هەندیک لە وشەکان

(**أَوَىٰ إِلَيْهِ أَوِيَّةٌ**) : واتە: بابو دایکی لە خۆی وە نیزیك خستن، لە باوەش گرتن، بردنیه تەنیشت خۆی، هەر سێ واتایەکان دەگەیهێنێ، (أَوَى، يَأْوِي، أَوِيًّا، وَإِيوَاءً)، واتە: پەنایدا، لە خۆی وە نیزیك خست، لە باوەشی گرت، ئەگەر بگوترێ: (أَوَى غَيْرُهُ إِيوَاءً، أَي: أَنْزَلَهُ عِنْدَهُ)، واتە: بەرانبەرەگە، یان یەگێکی دیکە یەناداو لە خۆی وە نیزیك خست، بەلام ئەگەر بگوترێ: (أَوَى فَلَانٌ أَخَاهُ، أَوْ أَبَاهُ، أَوْ فَلَانٌ فَلَانًا)، یانی: فلانکەس بڕایەگە، یان بابی، یان دایکی، یان فلان کەسی لە خۆی وە نیزیك خست، یان لە باوەشی گرت، یان لە تەنیشت خۆی داینا.

(**ءَامِنِينَ**) : واتە: بە دنیایی، (الْأَمْنُ: طُمَأْنِينَةُ النَّفْسِ وَزَوَالُ الْخَوْفِ)، (أَمْنٌ)، بریتیە لە دڵ ئارامییو، لاچوونی ترسو دڵە راوگە.

(**الْعَرْشُ**) : (الْعَرْشُ: شَيْءٌ مَسْقُوفٌ، وَسُمِّيَ مَجْلِسُ السُّلْطَانِ عَرْشًا، اِعْتِبَارًا بَعْدَ وَهْ، وَكُنِيَ بِهِ عَنِ الْعَرْزِ وَالسُّلْطَانِ)، وشە (عرش) لە بنچینەدا هەر شتیکە کە سەربانیکی هەبێ، ئەو شوێنە کە حوکمراڤان لێی دادەنیشێ، ناوی لێنراوە (عَرْش)، بەو ئیعتیبارە کە بەرزترە لە ئاستی ئەوانە دادەنیشن لەسەر کورسییەک، یان لەسەر تەختەیک، وشە (عَرْش) بە کینایە بەکارهێنراوە بۆ بالادەستی و حوکمراڤانی .

(**وَاخْرُؤْا لَهُ سَجْدًا**) : واتە: بۆی بە سەجدەدا کەوتن، بۆی بە کڕنووشدا کەوتن، (خَرَّ: سَقَطَ سَقُوطًا يُسْمَعُ مِنْهُ خَرِيرٌ، وَالْخَرِيرُ: هُوَ صَوْتُ الْمَاءِ وَالرَّيْحِ، وَغَيْرِ ذَلِكَ)، (خَرَّ) کەوتنێک کەوت، دەنگێکی وەک خوڕە ئاوو دەنگی (با)، لێهات، یانی: بە خێرایێ کەوتنە سەر زەوی، (سَجْدًا) کڕنووش بردن، (خَرِير) بە دەنگی (با) و خوڕە (ئاو) و هاو وێنەیان دەگوترێ .

(تَأْوِيلُ رُءْيَايَ): (التَّأْوِيلُ: الرَّجُوعُ إِلَى الْأَصْلِ)، (تَأْوِيل): گەڕانەوهیە بۆ بنچینە، بنه‌رەت، (الموئل: الموضع الذي يُرْجَعُ إِلَيْهِ)، (موئل) واتە: ئەو شوێنەى گە خەڵكى بۆ لا دەگەرێتەوه، (وَذَلِكَ هُوَ رَدُّ الشَّيْءِ إِلَى الْغَايَةِ الْمُرَادَةِ مِنْهُ، عِلْمًا كَانَ أَوْ فِعْلًا)، دەلى: (تَأْوِيل)، بریتىە لە گەڕانەوهى شتێك بۆ ئەو مەبەستەى گە بۆى وىستراوه، جا چ لە پرووى زانیارییهوه بى، چ لە پرووى گەردەوهوه بى، لە پرووى زانیارییهوه: قسەیهك دەگرێ، واتیه‌گەى پروون نیه، دواى ده‌گێردرێتەوه بۆ ئەو مەبەستەى گە لەو قسەیه‌دا لەبەر چاو گیراوه، بۆیه ده‌گونجێ ﴿تَأْوِيل﴾ بە سەرەنجام و ئاکام لێك بدريته‌وه.

(حَقًّا): (أَصْلُ الْحَقِّ الْمُطَابَقَةُ وَالْمُوَافَقَةُ، وَالْحَقُّ: الشَّيْءُ الثَّابِتُ الْمُتَحَقِّقُ)، (حَق) بە مانای ئەوه دى: شتێك لەگەڵ شتێكدا جووت بى، بە پى ئەو بى، هەروەها هەق بە شتێكى چەسپاوى هاتوهدى، ده‌گوترى .

(الْبَدْوُ): (الْحَضَرُ خِلَافُ الْبَلَدِ)، (حَضَر)، واتە: نىشتەجى بوو، (بَلَد)، واتە: گۆچەری و بیاباننشین، (الْبَادِي: الْمُقِيمُ فِي الْبَادِيَةِ)، لە قورئانىش دا هاتو، خوا ده‌فه‌رموى: ﴿سَوَاءٌ أَلْعَكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ﴾^(١)، واتە: ئەوهى گە نىشتەجىیه (لە حەرمى به‌یتدا)، ئەوه‌ش گە لە دەرەوه دى، هەموویان تێیدا یه‌گسان، (باد)، واتە: گەسیك گە نىشتەجىیه لە بیابان (بادیه)، دەلى: (بادیه)یش، بۆیه پى گوتراوه: (بادیه)، لەبەر ئەوهى ئەو خەڵکەى گە له‌وییه، ئاشکراو دیارن، دیوار و خانوو نایان شارێتەوه.

(نَزَعُ): (النَّزْعُ: دُخُولٌ فِي أَمْرٍ لِإِفْسَادِهِ)، (نَزَع) بریتىە له‌وهى شتێك بجىته‌ نیو شتێك بۆ تێكدانى، هەر بۆیه‌ش به‌ نه‌قىزه گە لە ئاژەل ددرى، بۆ ئەوهى بپوا، پى دەلین: (نَزَع)، یان (نَحَس)، هەردووکیانی پى ده‌گوترى، وه‌سو‌ه‌سى شه‌یتانىش وه‌ك تێوه ژهنینیک و دنه‌دانیکه، بۆ مرو‌ف به‌ره‌و خراپه .

www.alibapir.net

الْعَرْشِ، بابو دایکی بەرزکردنەوه بۆ سەر تەختەگە، ئەو تەختە ی گە خۆی لەسەری دادەنیش، گە دیارە لە ئاستی مەجلیسەگە بەرزتر بوو، بۆیە پێی گوتراو: **(الْعَرْشِ)**، ئەگەرنا کورسییەك نەبوو، چونکە کورسییەك گە جێی نەفەرێکە، جێی سێ نەفەری لەسەر نابێتەوه، ئنجا ئەو تەخت (عرش)ەش، دیارە شوێنێکی فراوان بوو، بابو دایکی بەرزکردنەوه بۆ سەر ئەوئو لە تەنیش خۆی داینان، **﴿وَحَرُّواْ لَهُ سُجْدًا﴾**، ئنجا هەموویان بۆی بە گرنووشدا گەوتن، **(خُرُواْ)**، واتە: **(سَقَطُواْ)** گەوتن، **(سُجِدًا)**، گۆی (ساجد)ە، واتە: هەموویان بۆی بە گرنووشدا گەوتن، هەموویان گۆ؟ بابو دایکی و هەر یازدە برابەگە ی .

ئنجا یوسف قسە ی دلی خۆی دەگات: **﴿وَقَالَ يَتَابَّتْ هَٰذَا تَاوِيلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ﴾**، (یوسف)یش گوتی: ئە ی بابە گیان! ئەمە سەرەنجامی خەونەگە ی پێشوومە، **﴿قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا﴾**، بێگومان پەروەردگارم، بەراستی گێراو چەسپاندی، وەك لە سەرەتای سوورەتی یوسفەوه باسمان کرد، گە یوسف خەونی بینیبوو: **﴿إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَتَابَّتْ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ رَايْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ﴾** یوسف، واتە: کاتێک یوسف بە بابی گوت: ئە ی بابە گیان! من یازدە ئەستێرەو خۆرو مانگم بینین، گە گرنووشیان بۆ من برد بوو .

ئنجا ئەمە هاتنە دی ئەو خەونەیهتی، گە کاتی خۆی پێش باڵغ بوون بە مندالیی ئەو خەونە ی بینیبوو، ئیستا دوا ی ئەو تەمەنە، خەونەگە ی هاتە دی، ئەو هەتا هەر یازدە برابەگە ی و بابو دایکی گرنووشی، پێز گرتنی بۆ دەبەن، گە وەك دوا یی لە مەسەلە گرنەگاندا باسی دەکەین، وشە ی (سَجْدَة) لە زمانی عەرەبییدا بە مانای ملکەچی، دیو، بە مانای پێزلیتان لە بەرانبەر، دی، هەر وەك چۆن بە مانای نیوچەوان و تەوێل خستە سەر زەوی، دی، گە ئەوه بێجگە لە خوا ﷻ بۆ کەسی دیکە دروست نیە، هەر وەها بە مانای چەمینەو هەش دیو، بە مانای ئاماژە کردنیش، دیو، بە مانای سلاو لێکردنیش، دی، وەك دوا یی

باسی دەگەین، کە بە تەئکید ئەوەی کە بابو دایک و یازدە بڕایە کە بۆ یوسوف کردوویانە، پێژ لێگرتن بوو، سلاو لێکردن و حورمەت لێنان بوو، ﴿وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ﴾، چاکەشی لەگەڵ کردم، واتە: پەرورەدگارم چاکەیی لەگەڵ کردم، لوتفی لەگەڵ کردم، کە کاتیەک منی لە بەندیخانە دەرھێنا.

تەماشای ئەو جوامێرییە یوسوف ﷺ، بکەن! باسی ھێترانە دەری لە بیرە کە ناکات، چونکە ئەو بەرینی بڕایەکانی دەکولیئیتەو، پێشتریش یوسوف گوتی: ﴿قَالَ لَا تَأْتِبَ عَلَيَّكَ الْيَوْمَ﴾، ئەمڕۆ، واتە: لە مەرۆ بە دواوە گلەبێتان لەسەر نیە، کە ئەو کاتەش ھەر گلەیی لێتەکردن و سەرزنەشتی نەکردن، ھەر شتێک بوو بە بیرێ ھێنانەو، ئایا لە بیرتانە ئەوەتان لەگەڵ یوسوف بڕایە کە دا کرد، کاتیەک کە ئێوە نەزان بوون؟! ئنجا کە ئەو بەلێنە داو، تازە ناچێ قسە ی خۆی بشکێتی، بۆیە باسی لە بیر ھێترانە دەری خۆی ھەر ناکات، باسی ئەو ناکات کە چۆن لە بیر ھێتراوەتە دەر، کە ئەو بەلای گەورە بوو بەسەری ھاتو، بەئکو دەلی: ﴿إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ﴾، کاتیەک پەرورەدگارم منی لە بەندیخانە ھێنا بەدەر، ﴿وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ﴾، ئێوەشی لە بیابانەو ھێنا، ﴿مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَعَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي﴾، دوا ئەوەی کە شەیتان خوتخوتە خراپی خستە نێوان من و بڕایەکانەو، خۆشی پێش دەخات، تاوانە کەش لە ملی شەیتان دەکات، وەک بڕایەکانی ھیچ دەستیان تێیدا نەبوو بێ! بۆ ئەوەی بە ھیچ جوێرێک ئەو لە قسەکانی نەفامرێتەو، کە لێرەدا گلەیی لە بڕایەکانی دەکات و سەرکۆنەیان دەکات، ﴿إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِّمَا يَشَاءُ﴾، بێگومان پەرورەدگارم بۆ ھەر شتێک کە بێھۆی، زۆر پەنھانکارە، زۆر بە پەنھانیو بە لە باری دەیکات، ﴿إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾، بێگومان ھەر ئەو زانای کارزانە.

تەماشای بکەن! چەند بە پەنھانکاریی و کارامەیی خوا ﷻ یوسوفی لە کوێو ھێنا بۆ کوێ؟

ئەمانە دوو نېمەتى ھەرە گەورەى خواى پەرورەدگار بوون بۆ يوسوف گە:

كاتيڭ كە دەمىرىنى با ۋا بىرم بە تەۋاۋىيى مەكەچىم بۇ تۇ، ئىچا كە
مىراندېشتم، بىمخە پىزى ئەۋ مەۋفە ۋالچ ۋاكانەۋە، كە لە تەراۋۋى
تۇدا بە شايستەۋ چاك لە قەلەم دراۋن .

www.alibapir.net

چەند مەسەلەیهکی گەرم

مەسەلە یەگەم : چوونی بابو دایک و بڕایەکانی یوسف و سەرچەم خاوو خێزانیان، بۆ میسر بۆ لای یوسف، ئنجا لە خووە نەزیک خست و لە باوەش گرتنی یوسف بۆ بابو دایکی و فەرموو لێکردنیان بۆ نیشتهجێ بوون بە ئاسوودەیی لە میسر دا :

وهك خوا فەرموویەتی : ﴿ فَلََمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ ءَاوَىٰ إِلَيْهِ أَبْوِيَهُ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِن شَاءَ اللَّهُ ءَامِنِينَ ۖ ﴾ (٩٩)

شیکردنەوێس نەم نایەتە موبارەکە لە چوار بەرگەدا

- (١) - ﴿ فَلََمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ ﴾، واتە: دواى ئەوەی لە یوسف وەرژوور کەوتن، واتە: لەو شوێنەى کە تییدا نیشتهجێ بوو لەوێوە حوکمرانیی دەکرد، واتە: لە شوێنی تاییبەتی یوسف وەرژوور کەوتن.
- (٢) - ﴿ ءَاوَىٰ إِلَيْهِ أَبْوِيَهُ ﴾، بابو دایکی لە خوێ وەنیزیک خست و بێردنیە تەنیشت خوێ و لە باوەشی گرتن .

مەبەست لە بابو دایکی : بابی ئەوە دیارە یەعقوب عليه السلام، دایکیشی وەك پێشتر باسمان کرد، لە پەیمانی کۆندا بە (راحیل) ناوی هاتو، کچی (لابان)، لابانیش خاڵی یەعقوب بوو، یەعقوب کچی خاڵی خوێ هی ناو .

هەندیکیش گوتووینە: (راحیل)، کە دایکی یوسف، لەسەر بنیامین وەفاتی کردووە (جاری وایە ئافرەت لەسەر منداڵ دەمرێ) دوایی یەعقوب (لەیهێ) ش دێنێ، کە هەر خوشکی (راحیل) بوووە و ئەو کاتەش دوو خوشک دروست بوووە لە لای پیاویک ببن، ئەویش هەر هاوسەری یەعقوب عليه السلام بوو، کەواتە: ئەو کە دەفەرموێ: ﴿أَبَوَيْه﴾، ئەو یەعقوب و لەیهێ، کە دەکاتە پووری یوسف و بنیامین، واتە: خوشکی دایکیان، (خالە)ی، یوسف و بنیامین، لە پەیمانی گۆندا ئاوا دەلێ، بەلام لە راستیدا هیچ بەلگەیەک لەسەر ئەو نە، بۆیە ئێمە هەر دەلێین: ﴿أَبَوَيْه﴾، دایک و بابی، ئیدی هیچ پێویست ناگات تەئویلی بکەین، بێنا لەسەر قسە پەیمانی گۆن، کە جێی متمانە نە، نەگۆردرا بێ.

(٣) - ﴿وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ﴾، (یوسف) گوتی: وەرنە میسەرەو، ئەگەر خوا بیهوێ، هەلبەتە خوا وێستووێت و تازە هاتوونە میسەرەو، بۆیە زانیان گوتووینە: یانی: خوا وێستووێت و بە وێستی خوا، هاتوون، هەندیکیش گوتووینە: ئەو بۆ بەپێزکردن (تبرک) ه.

(٤) - ﴿ءَامِنِينَ﴾، بە دنیایی و با ئەوێ ترستان لەسەر بێ.

(الْأَمْنُ: حَالَةُ اطمِئْنَانِ النَّفْسِ وَرَاحَةِ الْبَالِ، وَانْتِفَاءِ الْخَوْفِ مِنْ كُلِّ مَا يُخَافُ مِنْهُ)، (أَمِنَ) بریتیە لە حالەتێکی ئارامیی بۆ دەروونی مەرووف و، دڵ ئاسوودەییەك و، لاچوونی ترس لە هەموو ئەو شتانە ی کە جێگای مەترسین، یانی: نە لە قات و قیری و برسێتیی، کە لە ژانی بیاباننشینیی دا تووشتان بوو، نە لە هیچ دوژمنێک بترسین، چونکە ئێستا یوسف کە کۆری ئەو باب و دایکەییە، برای ئەو بریارانەییە، خاوەن پێگە و دەسلەتە لە میسردا، بۆیە هیچ مەترسییەکتان لەسەر نە، وەرنە نیشتهجێ بن.

مەسەلەی دووهم : بەرزکردنەوهی یوسف عليه السلام بۆ بابو دایکی بۆ سەر تەختەکی خۆی، بە کڕنووشدا کەوتنی بابو دایکی، یازدە براپەکی بۆی، یاد کردنەوهی یوسف بۆ چاکەکانی پەرورەدگاری: وەك هاتنە دی خەونەکی، ڕزگار بوونی لە زیندان، هینانی کەسوکاری لە بیابانەوه بۆ شارو، چاکبوونەوهی لە گەل براپەکاندا :

وہك خواى بەخشەر فەرموویەتی : ﴿ وَرَفَعَ أَبُوبِهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَأْتِبْتَ هَذَا تَأْوِيلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴾

توێژینەوهی نەم نایەتە موباپەكە لە دە بڕگەدا

(۱) - ﴿ وَرَفَعَ أَبُوبِهِ عَلَى الْعَرْشِ ﴾، ئنجا بابو دایکی بەرزکردنەوه بۆ سەر تەختەکی.

(العرش: سَرِيرٌ لِلْقُعُودِ فَيَكُونُ مُرْتَفِعًا عَلَى سَوْقٍ، وَفِيهِ سَعَةٌ تُمْكِنُ الْجَائِسَ مِنَ الْإِتْكَاءِ، أَي: أَجْلَسَهُمَا مَعَهُ عَلَى سَرِيرِ الْمَلِكِ تَكْرِيمًا لَهُمَا) .

(عرش) بریتیه لە تەختێك كە حوكمراڤ لەسەری دانیشتووە بەرزتر بوووە لەسەر چەند پێیەك، بوو، لەسەر چەند گۆشەییەك وەستاووە فراوانیش بوو، شوێنی ئەوەی تێدا هەبوو كە ئینسان پالێ لێداتەوه، (یان چەند كەسێك لە تەنیش خۆی دابنێ)، واتە: لەسەر تەختەکی خۆی داینان لە تەنیش خۆی، وەك ڕێز لێگرتنیان ، كە مەبەست لە بابو دایکی - وەك پێشتر گوتمان - یەعقوب و پراحیلن، هەندیکیش گوتیانە:

لەینەیه که دهکاته پلک (خاله)ی، واته: خوشکی دایکی یوسف، بهلام راستەر ئهوهیه که ههر دایکی خۆی بووه .

(٢) - ﴿وَحَرُّوْا لَهُ سَجْدًا﴾، ئنجا بۆی به کړنووشدا کهوتن .

(الْخُرُورُ: الْهُوِيُّ وَالسَّقُوطُ مِنْ عُلُوٍّ إِلَى الْأَرْضِ)، (خرور)، بریتیه له کهوتن و لهپهروو کهوتن له بهرزیهوه بۆ نزمیی، یانی: بۆی به کړنووشدا کهوتن .

﴿سَجْدًا﴾، یان (حال)ه، لهبهر ئهوهی (خرور) واته: کهوتنه سهر زهوی، چهند حالهتییکی ههنو، ئهمهیان به شیوهی چوونه گړنووشه، یاخود ﴿سَجْدًا﴾، (حال) نیه، بهلکو گۆی (ساجد)ه، (أَي: سَاجِدِينَ)، یانی: ههموویان کهوتنه سهر زهوی و لهپهروو بۆی به کړنووشدا کهوتن، دیاره کړنووش بردووگان یهعقووب و راحیل و یازده گورەگانیان بوون، که پیشتر ناوهگانیانمان هیئان .

(٣) - ﴿وَقَالَ يَتَابَّتْ هَٰذَا تَأْوِيلُ رَأْيِي مِنْ قَبْلُ﴾، یوسف گوتی: ئهه بابە گیان! ئهمه سهرهنجامی خهونهکهمه، خهونه پیشووکهمه، که کاتی خۆی بینیبووم،

که پیشتر ئاماژهمان پێدا، له ئایهتی ژماره (٤)دا: ﴿إِذْ قَالَ يُسُفُّ لِأَيِّهِ يَتَابَّتْ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ﴾، واته: ئا ئهم کړنووش بردنه سهرهنجام و هاتنه‌دی خهونه‌گه‌ی پیشوومه، یاخود ئهم حاله‌ته‌ی ئیستا که ئیوه هاتوون و پێز له من دهگرن، ئهم وه‌زعه، سهره‌نجامی خهونه‌گه‌ی پیشوومه .

ئنجا ئایا له نیوان خهون بینینه‌گه‌ی و هاتنه‌دی خهونه‌گه‌یدا، چه‌ند سال بووه؟ توێژمه‌هوان زۆریان قسه لی‌کردوه، که پێم وایه ههمووی له گۆترمه‌و ههر دیاریشه شتێک که به‌لگه‌یه‌کی یه‌کلاکه‌ره‌وه‌ی له‌سهر نه‌بوو، قسه‌ی جیا جیای تێدا ده‌بن :

١- هه‌ندیکیان گوتووینا‌ه: (١٨) سال بووه .

٢- هه‌ندیکیان گوتووینا‌ه: (٢٠) سال بووه .

٣- هەندیکیان گوتووینە: (٢٣) بوو .

٤- هەندیکیان گوتووینە: (٣٠) بوو .

٥- هەندیکیان گوتووینە: (٣٥) بوو .

٦- هەندیکیان گوتووینە: (٤٠) بوو .

٧- هەتا (٨٠)ش روشتوون، لە تەفسیرەکاندا، ئەو قسانە هەموویان هەن، بەلام هیچیان بەلگەی یەکلایی کەرەمیان پێ نەدا، بەلام بە لای کەمەوه بیست سی (٢٠ - ٣٠) سالیك هەر بوو، چونکە: یوسف چەند سالن لە مائی عەزیزی میسردا ماوتەوه، بەر لەوهی بالغ بۆ گەوره بۆ و ژنەگە ی عەزیز تەماعی تێبکات و دەورو خولی هەلبی، پاشان ماوهیه کیش لە بەندیخانەدا ماوتەوه، دوا بەندیخانەش ماوهیهک وەک بەرپرسی ئازووخە لە میسردا ماوتەوه، تاگو بڕایەکانی چەندجاران چوون، ئەوه بە لای کەم: بیست سی (٢٠ - ٣٠) سالیکی پێچوو، بە تەقدیر و بە مەزندە، دەتوانین ئەوێندە هەر بلیین .

(٤) - ﴿قَدْ جَعَلَهَا رِيَّ حَقًّا﴾، ئەوه خەونەگەم پەرورەدگارم هینایە دی.

(حَقًّا)، (أَي: صِدْقًا مُطَابِقًا لِلْوَاقِعِ فِي الْحَسَنِ)، واتە: بەراستی داناو خەونەگەم، رێک هاتە دی، لەگەڵ واقعیکی بەرەهەست دا، ئەمەش ئەوه دەگەیهنێ کە لە خەونەکان هەیه کە هەقە، هەشە کە پووجە و بۆ بنەمایە و نایەتە دی.

(٥) - ﴿وَقَدْ أَحْسَنَ بِي﴾، هەرودەها پەرورەدگارم چاکە ی لەگەڵ مندا کرد .

(أَحْسَنَ بِي)، (أَي: أَحْسَنَ إِلَيَّ)، لە زمانی عەرەبییدا دەگوترێ: (أَحْسَنَ

بِي) و (أَي أَحْسَنَ إِلَيَّ)، (مِنْ غَيْرِ تَضْمِينٍ مَعْنَى فِعْلٍ آخِرٍ)، کە دەگوترێ: (أَي أَحْسَنَ إِلَيْهِ)، ئەوه دیارە چاکە ی لەگەڵ دا کرد، (أَحْسَنَ بِهِ)، دیسان بە مانای

چاکەیی لەگەڵدا کرد، ئەمجارە بەبێ ئەوەی کە مانای کردەوهیەکی دیکە خراببێتە نیو (أَحْسَنَ)، بۆیە تەعەددای کردووە بە (ب)، لە حیاتی بە (إِلَى)، تەعەددای بکات، جاری واش هەیه دەگونجێ بۆی: (أَحْسَنَ بِي)، مانای (لَطْفَ)ی، خراوەتە نیو، (أَي: أَحْسَنَ إِلَيَّ وَلَطْفَ بِي)، چونکە لە زمانی عەرەبییدا بنچینهیەك هەیه، کە جاری وایە (فَعَلَ)یك، کە بە پیتێك تەعەددای دەکات بۆ (مَفْعُولُ بِهِ) کە عادت نیە، بەو پیتە تەعەددای بکات، ئەو گاتە: هەم مانای ئەسڵیی خۆی دەگەیهێنێ، هەم مانایەکی دیکەش دەگەیهێنێ، بە پیتی ئەو پیتە کە تەعەددای پێ کردووە، ئیستا (أَحْسَنَ)، یانی: چاکەیی لەگەڵدا کردم، (أَحْسَنَ بِي)، واتە: چاکەیی لەگەڵدا کردم و لوتفی لەگەڵدا نواندم .

(٦) - ﴿إِذْ أَخْرَجْنِي مِنَ السِّجْنِ﴾، گاتێك کە منی لە بەندیخانە دەرھێنا، وەك پێشتر باسمان کرد، نالێ: منی لە بیر دەرھێنا، چونکە ئەو دەگاتە جوړیك لە برین کولاندنەوهی بایەکانی، شەرمەزار کردنەوهیان، پاشان برین کولاندنەوهی بابو دایکیشی، کە چەند خەفەتیاں خواردووە، ئەو زوڵم و ستمەمی کە بایەکانیان لێیان کردووە، یەكسەر دەلێ: خوا چاکەیی لەگەڵ کردم، لوتفی لەگەڵ نواندم، کە منی لە بەندیخانە دەرھێنا، بە لای بیردا هەر ناجێ !!

(٧) - ﴿وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ﴾، ئێوێش لە بیابانەوه هێنا .

(الْبَدْو: ضِدُّ الْحَضَرِ، سُمِّيَ بَدَوًا، لِأَنَّهُ سَكَانُهُ بَادُونَ، أَي: ظَاهِرُونَ لِكُلِّ وَارِدٍ)، (بَدَوُ)، دژی (حَضَرُهُ)، (حَضَرُ)، واتە: شارنشین، (بَدَوُ)، واتە: بیاباننشین، یان دەشت و گۆسار نشین، لادێی، بۆیەش ناوی لێنراوە (بَدَوُ)، چونکە دانیشتووانی بیابان، بیاباننشین، ئاشکران، خەلک هەمووی دەیانبیتێ، خانوو و دیوارو پەنھانیان ناکات .

(٨) - ﴿مَنْ بَعْدَ أَنْ نَزَعَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي﴾، دوا ئەوەی شەیتان خوتخوتەیی خستە نێوان من و بایەکانم، واتە: نێوان من و بایەکانمی تێکدا،

(النَّزْعُ: مَجَازٌ فِي إِدْخَالِ الْفُسَادِ فِي النَّفْسِ شُبَّةَ نَزْعِ الرَّكَّابِ الدَّابَّةَ وَهُوَ نَحْسُهَا)، (نَزْعٌ) خوازراوتەووە مانایەکی مەجازیی ھەیە، بۆ ئەوە کە شتیکی خراب بخریتە نیو نەفسەووە، ھەر وەک چۆن بابای سوار لە وەڵاخەگەییەووە دەژمنی، بۆ ئەوەی بپروا، نەقیزە ی تێو دەژمنی، یاخود قامچی لیبدەدا، شەیتانیشت کە خوتخوتە دەخاتە دڵی مرۆڤەووە، وەک ئەوە وایە دنی بەداو پالێ پێووە بنێو، لێی بخوێ بەرەو خراپە .

ئنجای لێرە یوسف عليه السلام ھۆکاری ئەو دوژمنایەتی و ناکوکییە، کە دوژمنایەتی و ناکوکییەکی یەک سەرە بوووە، دوو سەرە نەبووە ! چونکە ئەو رقی لە براپەرەکانی نەبووە و ئەوان رقیان لەو بوو، ئەوان ھەسوودییان بەو بردو، ئەوان پیلانیان لە دژی ئەو گیراوە، بەلام تەماشای ئەو ھەموو جوامیریە یوسف بکەن! جاری پێشی خۆی پێش دەخات ﴿ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَعَ

الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي ﴾، وەک بڵێی: شەیتان پێشی زەھەری بەو بردی، لە بەرانبەر براپەرەکانیدا، کە ناکوکی ھەبێ لەگەڵیاندا، دژیەتیان بکات! کە ئەو ھیچیشی نەکردووە لە دژی براپەرەکانی، ئنجای خەتایەگەش لە ملی براپەرەکانی دینیته دەرو دەیخاتە ملی شەیتانەووە، کە بە تەئکید ھەر خراپەییەک مرۆڤ دەیکات، شەیتان پێی دەکا، بەلام مرۆڤ خۆشی پشک و بەشی تییدا ھەیە، ئنجای لێرەدا ئەھلی تەزکیە و تەسەووف قسەییەکی جوانیان ھەیە دەلێن: (ذَكَرَ الْجَفَاءَ فِي وَقْتِ الصَّفَاءِ جَفَاءً)، واتە: باسی جەفاو دووری، لە کاتی ئاشتیی و صاف بوونەووەدا، بە جەفاو لێک دووری لە قەلەم دەدری، بۆیە یوسف عليه السلام بە لای ھیچ وشەییەک دا نەچوو، کە مایە نیگەرانیی براپەرەکانی و دڵ گولاندنەوویان و شەرمەزار کردنەوویان بی .

٩- ﴿ إِنْ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ ﴾، بیگومان پەروردگارم، بۆ ھەر شتێک کە بیەوی، زۆر پەنھانکارە، زۆر بە پەنھانیی و لێزانیی و کارامەیی، دەیکات، بەبێ ئەوەی خەڵک ھەر ھەستی پێ بکات :

١- خوای پەروردگار ئەو کەسەییە کە یوسف لە چال و بیرەووە دینیو، لە بەندیخانەووە دەیھێنێو، دەیکاتە ھوگمەران لە میسر .

۲ - پەرورەدگار ئەو کەسەیه کە موسا ﷺ لە مائی فیرعەونددا پەرورەدە دەکات، دواییش تەخت و تاجی فیرعەونیشی پێ لە بەین دەبات، بەنی ئیسراییلی پێ لە چنگالی زۆردارانەیی فیرعەون دەرباز دەکات !!
(الطُّفُ: التَّدْبِيرُ الْمَلَائِكُ، وَهُوَ يَتَعَدَّى بِاللَّامِ عَلَى تَقْدِيرٍ: لَطِيفٌ لِأَجْلِ مَا يَشَاءُ اللُّطْفَ بِهِ، وَيَتَعَدَّى بِالْبَاءِ: لَطْفَ بِهِ)، (لُطْفٌ) بریتیه لە نەخشەدانانیکی گونجاو و لە بار، وشەیی (لُطْفٌ)یش تەعەددا دەکات :

۱ / بە لام (ل) : ﴿إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِّمَا يَشَاءُ﴾، یانی: (لَطِيفٌ لِأَجْلِ مَا يَشَاءُ اللُّطْفَ بِهِ)، خوا پەنھانکارە، بۆ کەسێک کە بیەوی لوتفی لەگەڵدا بکات، میهرەبانیی لەگەڵ بنوێنێ و هاوکاری بێ و پشتیوانی بێ .
۲ / جاری واش ھەیه بە باء (ب)، تەعەددا دەکات: (لَطْفَ بِهِ)، واتە: لەگەڵیدا میهرەبان و هاوکار بوو .

۱۰ - ﴿إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾، بیگومان ھەر خوا زانای کارزانە، دەزانێ چۆن کارەکانی دەکات، کارزانە دەزانێ چۆن جیبەجییان دەکات .

کورتە بائیک لہ بارہی چونیہ تی سہ جدہ بردنی باب ودایکی یوسف و یازدہ برایہ کانی، یوسف

به پیزان !

پیویست دهکات ئیمه پروونکردنه وهیهکی باش بدهین، له باره‌ی ئه‌و ئایه‌ته‌وه که ده‌هه‌رموی: ﴿وَحَرُّواْ لَهُ سَجْدًا﴾، بابو دایکی یوسفو یازده برایه‌که‌ی بۆی به گرنووش دا که‌وتن، که ئایا ئه‌و گرنووش بردنه چۆن بووه؟ له چه‌ند برکه‌یه‌کدا شی ده‌که‌ینه‌وه :

(١) - مانای (سُجُودٌ)، (سَجْدَةٌ)، له زمانی عه‌ره‌بیدا :

أ/ فه‌ره‌ه‌نگه‌کانی زمان^(١) ده‌لین: (سَجَدَ سُجُودًا: تَطَامَنَ، وَكُلُّ شَيْءٍ ذَلٌّ، فَقَدْ سَجَدَ... وَسَجَدَ الْبَعِيرُ: خَفَضَ رَأْسَهُ عِنْدَ الرُّكُوبِ، وَسَجَدَ الرَّجُلُ: وَضَعَ جَبْهَتَهُ عَلَى الْأَرْضِ وَالسُّجُودُ لِلَّهِ فِي الشَّرْعِ: عِبَارَةٌ عَنْ هَيْئَةٍ مَخْصُوصَةٍ)، وشه‌ی (سَجَدَ سُجُودًا)، واته‌: خۆی به‌ که‌مگرت، یاخود ملی نه‌وی کرد، هه‌ر شتێک که‌ ملکه‌چ بێ، وشه‌ی (سَجَدَ)ی بۆ به‌کارده‌یه‌نری، ده‌گوتری: (سَجَدَ الْبَعِيرُ)، کاتی‌ک که‌ حوشت‌ر ملی خۆی نه‌وی ده‌کات بۆ ئه‌وه‌ی بابایه‌ک که‌ ده‌یه‌وی سوار‌ی بێو، بجێته‌ سه‌ر پشته‌ی، ئه‌گه‌ر خۆی دانه‌نوێتیو یه‌خ نه‌بی، که‌س ناتوانی بجێته‌ سه‌ر پشته‌ی .

(١) المصباح المنیر، ص ١٤٠، ومختار الصحاح، ص ٢٨٦، والمعجم الوسیط، ص ٤١٦.

هەر وەها دەگوتری : (سَجَدَ الرَّجُلُ)، پیاوێکە سەجدەى برد، ئەگەر نێوچەوان و تەوێڵی خۆی بخاتە سەر زەوی، سەجدە بردن بۆ خوا لە زاراوی شەرعدا بریتىە لە حالەتێکی دیاریکراو (ئەویش ئەوێکە ئەنسان تەوێڵی خۆی، نێوچەوانی خۆی، بخاتە سەر زەوی، هەردوو ئەپە دەستی، ئەگەر هەردوو ئەژنۆی، هەردوو سینگی دوو پێی)، ئەو لە فەرھەنگەکانی زماندا .

ب/ لە قورئاندا سێ نموونە دێنێنەو، بۆ مانای وشەى (السجدة) :

نموونەى یەكەم :

ئایەتەکانی: (٤٨ و ٤٩ و ٥٠) لە سوورەتى (النحل)دا، کە خوا دەفەرموێ:

﴿ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا خَلَقَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ يَنْفِيوْهُ ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِن دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِّنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾ ﴾

واتە: ئایا ناروانن بۆ هەر شتێک خوا دروستی کردو، کە سێبەرەگیان لەلای راست و چەپیان کەرنووش بۆ خوا دەبن و بۆ خوا ملکەچن، هەرچی لە ئاسمانەکان و لە زەویدا هەبێ، لە ئازم و لە فەرشتە، کەرنووش بۆ خوا دەبن و خۆیان بە زل ناگرن، ترسی پەروردگاریان هەبێ لە سەر و یانەنەو، هەر شتێک کە فەرمانیان پێیکرێ، ئەنجامی دەدن.

وەک دەبینین خوا ﷻ لێردا نوشتانەوێ سێبەری شتەکان لە لای راست و چەپ، کاتێک کە خۆر هەڵدێ لەوێ لەوێ راستەو سێبەر دەرەگەوێ، و مەختێک ئاواش دەبێ، لەوێ لەوێ چەپەو سێبەر دەرەگەوێ^(١)، خۆی پەروردگار ئەو هاتن و چوونەى سێبەری بە جۆرێک لە کەرنووش بردن بۆ خوا، لە قەڵەم داو.

(١) لە کاتێک دا مەزھووف رووێ کەعبە بوو مستو، لە عێراق و دەوروبەری بێ .

نموونهی دووهم :

هەروەها لە سوورەتی (الحج)دا، دەفەرموی: ﴿ **الْمُرَاتَاتِ اللَّهُ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَن يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ** ﴾، واتە: ئایا سەرنج نادە! چۆن هەر کەسێک کە لە ئاسمانەکان و، هەر کەسێک کە لە زەویدا هەیە، گەڕووش بۆ خوا دەبات و، خۆرو مانگ و ئەستێرەکان و، چیاەکان و درەختەکان و ئاژەڵەکان و، زۆرێک لە خەڵکی، (واتە: زۆر لە خەڵکیش گەڕووش دەبەن کە برۆدارانن) و، زۆرێکیشیان سزای خۆیان لەسەر پێویست بوو، هەر کەسێک خوا بۆ پێزی بکات، هیچ پێزگێکی بۆ نابێ، (هیچ کەسێک ناتوانێ پێزی لێ بگێڕێ)، بێگومان خوا هەر شتێ بیهوێ دەیکات .

کەواتە: لێردا خوا گەڕووش بردنی، بۆ هەرچی لە ئاسمانەکان و زەویدا هەیە، ناو بردو، هەروەها بۆ خۆرو مانگ و ئەستێرەکان، دیسان بۆ چیاەکان و درەختەکان و ئاژەڵەکان و، بۆ زۆرێک لە خەڵکی، ئنجا ئەگەر زۆرێک لە خەڵکی کە برۆدارانن، نیوچەوانیان بخەنە سەر زەوی و، ئەو گەڕووش بردنەکیان بێ، فریشتەکانیش بەو شێوەیە گەڕووش بەرن کە خوا دەزانێ چۆنە؟ بێگومان گەڕووش بردنی خۆرو مانگ و ئەستێرەکان و درەخت و چیاکان و ئاژەڵەکان، بریتییە لە ملکهچییان بۆ خوا، کەواتە: ملکهچی یانی: سەجدە بردن .

نموونهی سێبەم :

لە سوورەتی (الرعد)دا، دەفەرموی: ﴿ **وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظُلُمًا لَهُمُ الْغُذُورُ وَالْأَصَالُ** ﴾، واتە: هەرچی لە ئاسمانەکان و زەویدا هەیە، چار و ناچار و بەپێخۆش بوون و بەپێناخۆش بوون، گەڕووش بۆ خوا دەبەن، هەروەها سێبەرەکانیشیان بەیانیان و ئیواران .

یانئ: کە خۆر هەڵدای لە لای راستەوه سیبەر پەیدادەبێ، ئەو سیبەرە بە گەرنووش بردنی درەختەکان دادەنێ، چونکە سیبەرەکیان لە زەویە، ئیوارانیش کە خۆرئاوا دەبێ، سیبەرەکانیان لەلای چەپەوه بە زەویەوه دەنووێن، ئەوەشی بە گەرنووش بردن ناو بردووە .

کەواتە: لە راستیدا گەرنووش، بردن هەم لە زمانی عەرەبیدا و هەم لە بەکارهێنانی قورئاندا، تەنیا ئەوە نیە کە نیوچەوان بخڕیتە سەر زەوی، بەلکو (سجود) بریتیه لە ملکه چیی، هەروەها بریتیه لە ریزلیگرتن لە بەرانبەر، ملکه چ کردن، لە بەرانبەری دا خۆ بە کەم پێشاندان، ئەوە مانای گەرنووش بردنە، هەم لە زمانی عەرەبی و هەم لە بەکارهێنانی قورئاندا .

(٢) - چۆنیەتی سەجدە بردنی بابو دایکی یوسف و بریارەکانی بۆی:

زانایان لەوبارەوه مشتومری زۆریان کردووە کە : ئایا چۆن بابو دایکی یوسف کە بابی یەعقوب عليه السلام کۆری ئیسحاقی کۆری ئیبراهیمە، یەکیکە لە پیغمبەرە پایە بەرزەکانی خوا، دایکیشی کە دایکی یوسفە، یوسفیش خۆی پیغمبەرە، خیزانی^(١) پیغمبەرێکیشە، هەروەها یازدە بریارەکی، چۆن گەرنووشیان بۆ بردووە؟ چۆن بۆی بە سەجدەدا کەوتوون ؟

بەلام ئیمە پێشتر باسمان کرد کە: (سجدة) و (سُجُود)، { (سجود) }، یانئ: گەرنووش بردن و (سَجْدَة)، یانئ: یەگجار گەرنووش بردن {، بە مانای ملکه چیی دی، بە مانای نوشتانەوه دی، بە مانای سلا و لێکردن و ریز لێگرتن دی، بە گشتی لە قورئاندا و لە زمانی عەرەبیدا .

بۆیە ئەو مشتومرو ئیشکالەیی کە بۆ زانایان دروستبوو، ئەگەر تەماشای مانای وشە (سُجُود) و (سَجْدَة)یان گەردبایە، پێمواوە دروست نەدەبوو، چونکە مانای عورفی و باوی سەجدە بردن، ئەوەیە: مَرُوفٌ نِیوچەوانی خۆی بخاتە سەر زەوی، لە بەرانبەر کەسێک یان شتێکدا، کە ئەوە تەنیا بۆ خوا دروستە، بەلام لە پرووی زمانەوانییەوه، وەک پێشتر باسمان کرد، سەجدە بریتیه لە ریز لێگرتن، مل بۆ کەچکردن، با مل بۆ کەچکردنی مەعنەویش بێ، ئەگەر نا

(١) واتە: دایکی یوسف (راحیل) کە هاوسەری یەعقوب بوو .

مانگو خۆرو ئەستێرەکان، کە خوا وشەى سەجدەى بۆ بەکارهێناون، چیاىەکان کە خوا وشەى سەجدەى بۆ بەکارهێناون، درەختەکان و ئاژەڵەکان، ئاشکرایە هێچیان تەوێڵ و نیوچەوان ناخەنە سەر زەوى، ئەدى مەبەست چیه؟ مەبەست ملکەچییانە بۆ ئەو یاسا و سیستەمى کە خوا بۆى داناون .

ئنجایان سێ رای گشتیان هەن، دەربارەى چۆنیەتى سەجدە بردنى باب و دایکى یوسف و براىەکانى بۆ یوسف، سەلات و سەلام لەسەر یەعقوب و یوسف بۆ، خوا لەوانى دیکەش پازى بۆ و لێیان خۆش بۆ .

رای یەكەم :

(قَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنِ الْحَسَنِ، فِي قَوْلِهِ: ﴿وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا﴾ قَالَ: لَمْ يَكُنْ سُجُودًا، لَكِنَّهُ سُنَّةٌ كَانَتْ فِيهِمْ يَوْمَئِذٍ بَرْعُوسُهُمْ إِيْمَاءً، كَذَلِكَ كَانَتْ تَحِيَّتُهُمْ^(١) .

واتە: سەعیدى گۆرى جوبەیر ئەویش لە قەتادەو لە حەسەنى بەصراییەو هێناویەتى، دەربارەى قسەى خۆى بەرز کە دەفەرمۆى: ﴿وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا﴾، لەپەوروو بۆى کەوتنە گرنووش، دەلى: مەبەست گرنووش بردن نیە، بە مانا باوو عورفییهکەى کە تەوێڵ و نیوچەوان بخڕیتە سەر زەوى، بەلکو ئەوە یاسایەك و عادتێك بوو لە نیویاندا، کە بریتى بوو لەوێ بە سەریان ئاماژەیان بۆ یەكدى کردو، وەك چۆن ئیستا لە نیو میللەتاندا باو: یەگێکیان دەست دەخاتە سەر چاو، یان هەیه دەست دەخاتە سەر سەر، یان دەست بە سینگەو دەنا، یان بەسەر ئاماژەیهك دەکات، دەلى: ئەوێش سلاو لیکردنى ئەوان بوو، وەك عورفو عادەتى خەلکى میسر، یاخود ئەو خەلکەى کە لەو کاتەدا بوون .

کەواتە: ئەسلەن سەجدە بردنێك بە مانای تەوێڵ و نیوچەوان خستە سەر زەوى، لە ئارادا نەبوو، بەلکو بریتى بوو لە ئاماژەى سەر .

رای دووهم:

(وَقَالَ الثَّوْرِيُّ وَالضَّحَّاكُ وَغَيْرُهُمَا: كَانَ سُجُودًا كَالسُّجُودِ الْمَعْهُودِ عِنْدَنَا، وَهُوَ كَانَ تَحِيَّتُهُمْ).

واتە: (ثَوْرِي وَضَحَّاك) و جگە لە وانیش گوتووینانە: گرنووش بردنەگە، وەك گرنووش بردنی زانراوی لای ئیمە بوو، بەلام ئەو سالاو لیکردنی ئەوان بوو .
واتە: ئەك مەبەستیان پێ گرنووش بردنی عیبادەت و پەرستنی بێ، گە تەنیا بۆ خوای پەرورەدگار دروستە.

رای سێیەم:

(وَقِيلَ: كَانَ انْحِنَاءً كَالرَّكُوعِ وَلَمْ يَكُنْ خُرُورًا عَلَى الْأَرْضِ، وَهَكَذَا كَانَ سَلَامُهُمْ بِالْتَّكْفِي وَالْإِنْحِنَاءِ، وَقَدْ نَسَخَ اللَّهُ ذَلِكَ كُلَّهُ فِي شَرْعِنَا، وَجَعَلَ الْكَلَامَ بَدَلًا عَنِ الْإِنْحِنَاءِ).

واتە: گوتراو: ئەو تەنیا چەمانەو بوو و بریتی نەبوو لە گەوتنە سەر زەوی، ئەو هەش عەدەتی وان لە سالاو لیکردندا بوو، گە دەستیان لە دەستی یەگدی داو (وەك ئیستا سوودانییەکان بە زۆری بەو شیوێ دەگەن) و، بۆ یەگدی چەمانەو دەستیان بە سینگەو ناو، سەریان بۆ یەگدی نەوی کردو، گە ئەو هەمووی خوا لە شەری ئیمەدا، لە دوایین بەرنامەی خۆی دا، هەمووی نەسخ کردۆتەو، قەسە داناو لە جیاتی چەمینەو، لە جیاتی دەست لە دەست دان : (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ)، ئەو داناو، وەك دواپی باسی دەگەین و، تەو قە گردنیش هەر هەیه .

نَجَا (الْقُرْطَبِيُّ)، دەلی: (وَأَجْمَعَ الْمُفَسِّرُونَ أَنَّ ذَلِكَ السُّجُودَ عَلَى أَيِّ وَجْهِ كَانَ، فَإِنَّمَا كَانَ تَحِيَّةَ لَا عِبَادَةَ، قَالَ قَتَادَةُ: هَذِهِ كَانَتْ تَحِيَّةَ الْمُلُوكِ عِنْدَهُمْ وَأَعْطَى اللَّهُ هَذِهِ الْأُمَّةَ: السَّلَامَ، تَحِيَّةَ أَهْلِ الْجَنَّةِ، قُلْتُ: هَذَا الْإِنْحِنَاءُ وَالتَّكْفِي الَّذِي نُسَخَ عَنْهُ، قَدْ صَارَ عَادَةً بِالْأَنْدَلُسِ وَالْمِصْرِ، وَعِنْدَ الْعَجَمِ، وَكَانَ ذَلِكَ قِيَامُ بَعْضِهِمْ إِلَى بَعْضٍ، حَتَّى أَنَّ أَحَدَهُمْ إِذَا لَمْ يَقُمْ لَهُ، وَجَدَ فِي نَفْسِهِ كَأَنَّهُ لَا يُؤْبَهُ بِهِ، وَأَنَّهُ لَا قَدْرَ لَهُ، وَكَانَ ذَلِكَ إِذَا اتَّقَوْا: انْحَنَى بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ، عَادَةً مُسْتَمِرَّةً،

وَوَرَاثَةٌ مُسْتَقَرَّةٌ، لَا سَيِّمًا عِنْدَ التَّقَاءِ الْأَمْرَاءِ وَالرُّؤَسَاءِ، نَكَبُوا عَنِ السُّنَنِ
وَأَعْرَضُوا عَنِ السُّنَنِ .

واتە: رۈۈنكەرەۋانى ماناۋ مەبەستەكانى قورئان، يەك دەنگن لەسەر ئەۋەى
ئەۋ گىرنوۋىش بىردنە، ھەر چۆنىكى بوۋى، (ئامازى سەر بوۋ بى، چەمىنەۋە
بوۋ بى، ياخود سەر خستەنە سەر زەۋى بوۋ بى)، ھەر چۆنىك بى سلاۋ لىكردن
بوۋە، نەك پەرسىن، كە تەنبا بۇ خوا دروستە، قەتادە گوتوۋىەتى: ئەۋە نەرىتى
پادشاىەكان بوۋە، لە لاى وان، خواش ﷺ سەلام كىردنى كىردە بە سلاۋ لىكردى
ئەم ئۆمەتە، ئۆمەتە پىغەمبەر ﷺ كە ئەۋىش سلاۋ لىكردى خەلىكى
بەھەشتەۋ، ئەۋ چەمىنەۋە، { واتە: سەر زۆر نەۋى كىردن، كە ئىستا بەداخەۋە
خەلىكى ولاتى مەغرىب بۇ پادشاىەكان، بۇ مەلىكەكان وان دەكەن و زۆر
بە داخەۋە بۇيان دەچنە رۈكۈۋە }، ھەرۋەھا ئەۋ دەست لە دەست دانە كە
لەلاى ئىمە نەسخ كراۋەتەۋە، ئىستا { لە سەردەمى (قۇربى)دا }، لە ولاتى
مىسرو لەلاى عەجەمەكان، (واتە: غەبرى عەرەب)، بۆتە نەرىتىك، ھەرۋەھا
ھەلسانى ھەندىكىان بۇ ھەندىكىان، ئەۋەش بۆتە نەرىتىك كە كەسىك دىتە
مەجلىسىك، ئەۋانەى دىكە دەبى لەبەرى ھەلسن، ھەتا ئەگەر يەككىيان
خەلىك لەبەرى ھەلئەستى، دلى پىى نارەحت دەبى، ۋەك بلىى پىزى
نەگىرابىۋ حورمەتى لە لاى ئەۋ كەسە نەبى، كە لەبەرى ھەلئەستاۋە،
ھەرۋەھا كاتىك دەگەنە يەكلى ھەندىكىان بۇ ھەندىكىان دەچەمتەۋە، ئەۋە
بۆتە نەرىتىكى بەردەۋام، بۆتە مىراتىكى سەقامگىر لە نىۋاندا، بە تايبەت
لە كاتى پىكگەىشتى بەرپىسان و سەرۈكەكاندا، لە راستە شەقام لايانداۋە،
وازيان لە رىۋ شۋىنى پىغەمبەر ﷺ ھىناۋە .

ئەۋە ھەمۋى قسەى (القۇربى)يە، كە لەم رۇژگارى ئىمەشدا، ئەۋ جۆرە
نەرىتانە ھەر ھەن .

(۳) - چەند دەقىكى سونەت لە بارەى چۆنىەتى چاك و چۆنى پىكەۋە كىردنەۋە :

لەۋبارەۋە پىنج دەق دىتەنەۋە :

(١) { عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَيْنَحْنِي بَعْضُنَا لِبَعْضٍ إِذَا التَّقَيْنَا؟ قَالَ: (لَا)، قِيلَ: فَيَلْتَزِمُ بَعْضُنَا بَعْضًا؟ قَالَ: (لَا)، قِيلَ: فَيَصَافِحُ بَعْضُنَا بَعْضًا؟ قَالَ: (نَعَمْ) }، { أَخْرَجَهُ عَبْدُ بْنُ حَمِيدٍ بِرَقْم: (١٢١٧)، وَالتِّرْمِذِيُّ بِرَقْم: (٢٧٢٨)، وَابْنُ مَاجَةَ بِرَقْم: (٣٧٠٢) وَابْنُ أَبِي حَتْمٍ فِي الْكِبَرِيِّ بِرَقْم: (١٣٣٥١)، وَحَسَنَةُ الْأَلْبَانِيِّ } .

واتە: ئەنەسە سی گوری مالیک خوا لێی رازی بێ، دەلێ: گوترا: ئەو پێغەمبەری خوا ﷺ! کاتێک دەگەینە یەگدی، پێکدەگەین، ئایا هەندیکمان بوو هەندیکمان بچە مێینەو؟ فەرمووی: نەخێر، گوترا: ئەو هەندیکمان دەست لە ملی هەندیکمان بکەین؟ فەرمووی: نەخێر، گوترا: ئەو هەندیکمان دەست بخەینە نیو دەستی یەگدی و تەوقە بکەین، فەرمووی: بەلێ.

(٢) { مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَتَمَثَّلَ لَهُ الرَّجَالُ قِيَامًا، فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ }، { أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْم: (١٦٩٦٢)، تَعْلِيقُ شُعَيْبِ الْأَرْنَؤُوط: إِسْنَادُهُ صَحِيحٌ رِجَالُهُ ثِقَاتٌ رِجَالُ الشُّيْخَيْنِ، وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ بِرَقْم: (٤١٣)، وَابْنُ خَارِيٍّ فِي (الْأَدَبِ الْمَفْرَدِ) بِرَقْم: (٩٧٧)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرَقْم: (٥٢٢٩)، وَالتِّرْمِذِيُّ بِرَقْم: (٢٧٥٥) وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ } .

پێغەمبەر ﷺ دەفەرمووی: هەر گەسێک پێی خوش بێ، خەڵک بە پێوێ بووی بوەستن، با جێگای خۆی لە ئاگردا دابنێ .

واتە: ئەگەر ئەو دابنیشی و خەڵکیش دەستە و نەزەر بە پێوێ بوەستن، نەک گە هات، لەبەری هەلسن، گە ئەوێ حوکمیکی دیکە هەبێ، وەک دواوی باسی دەکەین . بەلێ مەبەست ئەوێ گەسێک گە دانیشتو، ئەوانی دیکە دەستە و نەزەر بوەستن، وەک بە داخەوێ هەندیک لە شێخەکان ئاویان بوو دەرێ، بەلکو هەندیک لە بەرپرسەکان ئاویان بوو دەرێ، هەبەتە راوەستانی تازێ جیا، گە سوکاری مردووێ گە خاوەنی تازێ گە راوەوێستن، خەڵک دێ سلاویان لێدەگەن، بوایان دەوێستن وەک رێز لێگرتن، چونکە ناکرێ هەموو جاری هەلسن و دانیشن، ئەوێ جیا، بەلام ئەوێ گە کابرا دانیشتبو، ئەوانی دیکەش دەستە و نەزەر، یان جاری وایە ملیش نەوێ دەگەن، جاری وایە دەستیش دەخەنە سەر سینگ، بە تەئکید ئەوێ پێغەمبەری خوا ﷺ

نەهێ لێکردووە، هەر شەشی لەو کەسە کردووە، کە ئەوێ پێی خۆش بێ و
فەرموویەتی: بە جیگای خۆی لە ئاگری دۆزەخدا دابنێ .

(٣) {قَوْمُوا إِلَىٰ سَيِّدِكُمْ أَوْ إِلَىٰ خَيْرِكُمْ} (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (٢٨٧٨)،
وَمُسْلِمٌ بِرَقْم: (٦٤)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرَقْم: (٥٢١٥).

دیاره ئەم دەقەش بە سەرھاتیکی لە گەڵ دایە: دواى جەنگی خەندەق،
دواى ئەوێ کە (بنو قریظە) پەیمانیان شکاند، پێغەمبەری خوا ﷺ لە
دژیان جەنگا، تاگو تەسلیم بوون و، رازی بوون بە دادوەری سەعدی گوری
موعاذ، ئنجا سەعدی گوری موعاذیش بریندار بوو بوو، لەو شەپەدا، لە شەپە
خەندەقداو تیریك بە قۆلی گەوتبوو، پێغەمبەر ﷺ بە دواى سەعدی دا
نارد، سەعدیش بریندار بوو، بەلام بە سواری گویدرێژیک هاتو، کە
نیزیك بۆتەو پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (قَوْمُوا إِلَىٰ سَيِّدِكُمْ أَوْ إِلَىٰ
خَيْرِكُمْ)، هەلسن بۆ گەورەكەتان یان چاگترینتان، واتە: بیهێننە خوار و
هاوکاریی بکەن .

هەندیک لە زانیان دەلێن: پێغەمبەری خوا ﷺ بۆیە وای فەرموو،
چونکە سەعد بریندار بوو و پێویستی بە هاوکاریی بوو، دەبوو هەلسن و
بیهێننە خوار، هەندیکیش دەلێن: وەك رێز لێگرتنی بوو، هەردووێ
رایەكەش دەگونجێن .

کەواتە: گەر ئێنسان هەلسا بۆ گەورەیهك، بۆ کەسیك کە رێزی لێبێ،
وەك دواى باسی دەکەین، بە مەرجێك بزانی، کە پێی ناگۆڕی و پێی لە
خۆی بایى نابێ، ئەو دەروستە .

(٤) {عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، قَالَ: لَقِيتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخَذَ بِيَدِي فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ
اللَّهِ! إِنْ كُنْتُ لِأَحْسَبُ أَنَّ الْمَصَافِحَةَ لِلْأَعَاجِمِ، فَقَالَ: (تَحْنُ أَحَقُّ
بِالْمَصَافِحَةِ مِنْهُمْ، مَا مِنْ مُسْلِمَيْنِ يَلْتَقِيَانِ فَيَأْخُذُ أَحَدُهُمَا بِيَدِ صَاحِبِهِ
مَوَدَّةً بَيْنَهُمَا وَنَصِيحَةً، إِلَّا أُلْقِيَتْ دُنُوبُهُمَا بَيْنَهُمَا) (١).

واتە: بەڕاڤی کۆری عازیب خوا لیی رازی بی، دەلی: بە پیغەمبەری خوا گەیشتم ﷺ دەستی گرتم (یان تەوقە ی لەگەڵ کردم) منیش، گوتم: ئە ی پیغەمبەری خوا! من پیم وابوو کە تەوقە کردن و دەست خستنه نیو دەستی یەگدی، بۆ غەیری مسوئلمانان (أعاجم)ه^(١)، فەرمووی: ئیمە شایستەترین بە تەوقە کردن پیکەوه، چونکە نیشانه ی مەحەببەت و خوشەویستیە پیکەوه، ئنجا فەرمووی: هیچ کاتیك دوو مسوئلمان پیک ناگەن، یەگیکیان دەستی ئەوی دیکە بگری، وەک یەگدی خوشویستن و دلسۆزی بۆ یەگدی نواندن، مەگەر گوناھەکانیان لە بەینیاندا هەڵدەوهیڤن .

(٥) { مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَلْتَقِيَانِ، فَيَتَصَافَحَانِ، إِلَّا غُفِرَ لَهُمَا قَبْلَ أَنْ يَتَفَرَّقَا } { أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بَرَقَم: (١٨٥٧٠)، وَأَبُو دَاوُدَ بَرَقَم: (٥٢١٢)، وَالتِّرْمِذِيُّ بَرَقَم: (٢٧٢٧) وَقَالَ: حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَابْنُ مَاجَةَ بَرَقَم: (٣٧٠٣)، وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ } .

واتە: پیغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: هیچ کاتیك دوو مسوئلمان پیک ناگەن، { دیارە دوو مسوئلمانی پیاو، یان ئافرەت، یان دوو مسوئلمان کە پیکەوه مەحرەم بن، وەک دایک و کۆر، خوشک و برا، هیچ کاتیك دوو مسوئلمان پیک ناگەن } و بەیەگەوه تەوقە ناگەن، مەگەر لییان دەبوردی، بەر لەوەی لە یەگدی جیا ببنەوه .

لە فەرموودە ی دیکە دا هاتووە کە دەفەرموی: هەتا دەستیان لە نیو دەستی یەگدی دا بی، گوناھیان لی دەوهی، وەک چۆن درەختی پایز گەلای لی دەوهی^(٢) .

(إِبْنُ الْعَرَبِيِّ) لَهُ كَتَبَهُ كَهَي خَوْدَا^(٣) دەلی: (أَنَّ رَدَّ السَّلَامِ فَرَضٌ، وَابْتِدَاُ هُ سُنَّةٌ فِي مَشْهُورِ الْأَقْوَالِ، وَلَكِنْ يَجُوزُ الْقِيَامُ لِلرَّجُلِ الْكَبِيرِ بَدَاءَةً، إِذَا لَمْ يُؤْتَر

(١) لەبەر ئەوەی ئەو کاتە بە غەیرە عەرەبیان گوێو: عەجەم گوێەگە ی (أعاجم)، ئەوانەش بە زۆری نامسوئلمان بوون.

(٢) تَحَاثَّتْ عَنْهُمَا ذُنُوبُهُمَا كَمَا يَتَحَاثُّ الْوَرَقُ مِنَ الشَّجَرِ فِي الْخَرِيفِ } ١٩.

(٣) أَحْكَامُ الْقُرْآنِ، ج ٣، ص ٧٨.

www.alibapir.net

نازانەم من بە کامیان دڵخۆشتر بێم، بەووە گە خەیبەرمان گرت، (گە شاریکی
جولەگەکان بوو)، یاخود بە هاتنەووە گەپانەووەی جەعفەر و گۆمەلەگە
گە لە حەبەشە بوون !

گە گاتی خۆی لە قۆناغی مەگکەدا گۆچیان بۆ ئەوێ کرد بوو.

بە هەر حال ئەووە باسیکە چەند لقو پۆپیکی دیکە هەن، بەلام لێرەدا
هەر ئەوەندە بە پێویست دەزانین بیلێین .

مەسەلەى سێبەم : لە خوا پارانەووەی یوسوف عليه السلام و یادکردنەووەی چاکە و
نیعمەتەکانی، داوا لێکردنی کە بە مسوڵمانیى بيمرینى و بیخاتە
پەزى چاکان :

وهك خوا فەموویەتی: ﴿ رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ
الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا
وَالْحَقِّي بِالصَّدِيقِينَ ﴾ ﴿١٠١﴾ .

شیکردنەووەی نەم نایەتە لە شەش بڕگەدا

(۱) - یوسوف عليه السلام لە گۆتایی بەسەر هاتەگەى دا، خوای پەروردگار ئەو
پارانەووەی لى دەگێرێتەووە: ﴿ رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ ﴾ ، پەروردگارم!
بێگومان تۆ لە مۆلك و حوكمپرانى بە منت بەخشیووە .

﴿ مِنَ الْمُلْكِ ﴾ ، یانى: (بَعْضًا مِنَ الْمُلْكِ)، هەندىك لە حكوپرانىیت بە من
داو، بە نسبەت مۆلكى خواو، ئەووە دیارو، بە نسبەت مۆلك و حوكمپرانى
میسرەو، گە ئەوهمیان زیاتر پى دەچى، چونکە یوسوف عليه السلام لە قورئاندا
دیار نیە بووبى بە حاکم و حوكمپرانى پەهای میسر، بەلكو لە سەر ووی
ئەووە پادشا هەر هەبوو، بەلام ئەویش هاوکارى پادشا بوو، دەستکراو و

دەستپۆشتوو بوو، کاروباری ئابووریی بە دەست بوو، پەنگە زۆر کاروباری دیکەشی بە دەست بووبوو، زۆر جێی متمانەیی ئەو پادشایە بوو.

هەلبەتە وشەیی: ﴿رَبِّ﴾، لە ئەسڵدا (رَبِّي) یە، (ی)ی هەیه، بەلام لیڤەدا (ی)ی(هگەیی، پەڕێنراوە لە کاتی دووادا، لە قورئاندا ئەوە زۆر هاتو.

(٢) - ﴿وَعَلَّمَنِي مِّنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ﴾، (ئەو پەروردگار!) هەر و هەتا تۆ منت لە مانا لێکدانە و تەعبیری خەونان فیڕکردووە شارەزات کردووم، لیڤەش دا دیسان (مِنْ)ی چۆتە سەر، واتە: مەرج نیە ئەویش تەعبیری هەموو خەونانی زانی بێ، هەلبەتە هەر خوا ﷻ هەموو شتێک دەزانی.

(٣) - ﴿فَاطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، پەیداگەری ئاسمانەکان و زەوی، ئاوی لێدیتەو: (يَا فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ)، ئەو پەیداگەری ئاسمانەکان و زەوی! چونکە ئەوە لە مەقامی دوعا و پارانەو دایە.

وشەیی (فَاطِر)، (الْفَطْر: الْإِبْتِدَاءُ وَالْإِخْتِرَاع)، (فَطْر)، بریتییە لە دەست پێکردنی شتێک و وەدیهێنانی، بەبێ ئەوەی گە پێشینەیی هەبووبێ.

لەوبارەو ئەم شوێنە واره هەیه: (عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّهُ قَالَ: كُنْتُ لَا أَدْرِي مَا: ﴿فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، حَتَّى أَتَانِي أَعْرَابِيَانِ، يَخْتَصِمَانِ فِي بَيْتٍ، فَقَالَ أَحَدُهُمَا: أَنَا فَطَرْتُهَا أَيُّ: أَنَا ابْتَدَأْتُهَا^(١)).

واتە: عەبدوللای گۆری عەبباس خوا لە خۆی و بابی رازی بی دەلی: من نەمەدەزانی مانای: ﴿فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، چییە؟ هەتا پۆژیک دوو عەرەبی دەشتەکی (بیاباننشین) هاتن بۆ لام، لە بارەیی بیریکەو ناکۆکی و مشتومریان بوو، یەکیکیان گوتی: (أَنَا فَطَرْتُهَا أَيُّ: أَنَا ابْتَدَأْتُهَا)، من

(١) تفسیر الطبری، الآیة ١٤ من سورة الأنعام، وابن كثير: أول سورة فاطر، ومختار، الصحاح ٧٨١/٢، وانظر: العين ٤١٧/٧، ولسان العرب ٥٥/٥، ٥٨، المصباح المنير ٤٧٦/٢ - ٤٧٧.

یەگەمجار ئەو بیرم لێداوە، گەواتە: (فَاطِر)، یانی: پەیداگەری شتێک لە نەبوونەوە، بەبێ ئەوەی گە پێشینەی هەبووبێ.

(٤) - ﴿أَنْتَ وَلِيٌّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾، تۆ سەرپەرشتیار و دۆست و مشوورخۆری منی (ئەو خۆیە! ئەو پەرورەدگار!) لە دنیاو لە دواڕۆژدا.

گە هەر واشبوووەو سەرپەرشتیارێتی خوا ﷻ و مشوورخۆری خوا دۆستایەتی خوا بۆ یوسف ﷻ، وەک مانگی چواردە لە شەودا دروشاووەوە. هەلبەتە خوا ﷻ لە گۆترە مامەلە لەگەڵ خەڵکدا ناکات، هەلبەتە یوسف شایستە بووە گە خوا بەو شیوەیە مشووری لێ بخوا، بۆیە چاک مشووری لێ خواردوە، چاک پشتی گرتوە، چاک سەرپەرشتی کردوەو ئاگای لێی بووە، ئەگەر تووشی ناپەرەتییانیشی کردوە، ناپەرەتییەکانیش هەر پلە بوون بۆ سەرکەوتن، ئەگەر خوا لوتفی بوو لەگەڵ بەندە خۆی دا، ئەو ناپەرەتییانە دیئە رپی، بۆی دەبن بە قەدرمە بۆ بەرزبوونەوە، بۆی دەبن بە پەڕێژە بۆ هەڵکشین، ئەگەر لوتفیشی لەگەڵیدا نەبێ، بۆی دەبن بە قەدرمە بەرمو خوار، لە حیاتی (دَرَجَ) بن، بۆی دەبن بە (دَرَك) و شۆردەبێتەو، هەلبەتە خوا دادگەر لە گۆترە نە لەگەڵ خەڵکدا لوتف دەنوێنێ، نە لە گۆترەش لەگەڵاندا پێچەوانەی لوتف دەنوێنێ، گە بریتیە لە توورمیی و گوێ پێنەدان و ئیهمال کردن.

(٥) - ﴿تَوَقَّيْ مُسْلِمًا﴾، یوسف ﷻ هەر لەسەر پارێزەرەکی بەردەوام دەبێ دەلێ: بە مسوڵمانەتی بمرێتە، واتە: بە ملکەچیی، یانی: با تەواو ملکەچ بەم بۆ تۆ .

گە ئێنسان بە مسوڵمانەتی و بە ملکەچیی بۆ خوا گیان دەسپێری؟ کاتێک گە ژیانەکی هەموو ملکەچیی بووبێ بۆ خوا، گەسێک لە ژیانیدا بۆ خوا ملکەچ بێ، دیارە گۆتایی ژیانەگەشی هەر بە ملکەچیی بۆ خوا، دی، گەواتە: گە دەفرموی: ﴿تَوَقَّيْ مُسْلِمًا﴾، یانی: خۆیە! هەر بە مسوڵمانەتی و بە

ملكه چييه وه بۇ خوت، بمزىينه، بۇ ئەوھى كە گۆتايى تەمەنەكەشم ھەر بەو شىوھىە بى .

(۶) - ﴿وَالْحَقِّيْ بِالصَّالِحِيْنَ﴾، ھەروھەا بمخە رېزى چاگانەوھە، بمگەيەنە بە کاروانى چاگان .

(الإلحاق: جَعَلَ الشَّيْءَ لَاحِقًا، أي: مُدْرِكًا مَا سَبَقَهُ فِي السَّيْرِ، وَالصَّالِحُونَ الْمُتَصِفُونَ بِالصَّالِحِ)، (إلحاق): ئەوھىە كە شتېك بگەيەنى بە شتېك، كە لە رۆيشتندا پېشى كەوتۆتەوھە، (صَالِحُونَ)يش، واتە: ئەوانەى كە سيفەتى صەلاح و چاگىيەتى و پەسنديان ھەيە .

كەواتە: يوسف عليه السلام ھەم چاگەكانى خوا، ياد دەكاتەوھە، ھەم بە سيفەتى زۆر گەورەى خوا، كە برىتيە لە: پەيداگردنى بۇ ئاسمانەكان و زەوى و سەرپەرشتىيگردنى بۇ بەندەكانى لە دنياو دوارپۆژدا، بەوھە مەدح و ستايىشى خوا دەكات، دوايش لىي دەپارپتەوھە كە بە ملكهچىي بۇ خۆى بيمرئىو، بە کاروان و قافلەى چاگانىشى بگەيەنى .

ئېمە لە گۆتايى بەسەرھاتى يوسفدا، ئەم قسەيە لە پەيمانى گۆنەوھە^(۱) نەقل دەگەين، دەلى: (وَأَقَامَ يَوْسُفُ فِي مِصْرَ هُوَ وَأَهْلُ بَيْتِ أَبِيهِ، وَعَاشَ يَوْسُفُ مِئَةً وَعَشَرَ سِنِينَ حَتَّى شَهِدَ الْجِيلَ الثَّالِثَ مِنْ ذُرِّيَةِ أَفْرَايِمَ)، واتە: يوسف كەسوگارى بابى، (واتە: برايەكانى و ھەموو ئەوانەى لە بابيەوھە ھاتبوون) لە مىسر نىشتەجى بوون و، يوسف (۱۱۰) سالان ژيا، {تەمەنەكەى ھەمووى (۱۱۰)} سال بوو تاكو وەجەى سىيەمى ئەفرايمى بينى {ئەفرايم ديارە كورى يوسف بوو، بە پىي پەيمانى كۆن، واتە: نەك ھەر كورى ئەفرايمى بينى، بەلكو كورى كورى و، بگرە نەوھى كورى ئەفرايمى بينى} .

ھەلبەتە لە ھەندېك لە سەرچاوەكاندا دەلى: يوسف (۱۲۰) سال ژياوھە، ھەندېكىش گوتوويناھە: (۱۸۰)، سال بەلام ئەوھە ھىچى جىي دلتيايى نيە و ئينسان لىي مسۆگەر نيە، گرنگ ئەوھىە دواى ئەوھەش، كە بابو دايكى و

(۱) التفسير التطبيقي للكتاب المقدس العهد القديم، سفر التكوين، ص ۱۲۵.

برایەگانی هاتوونە میسر، تەمەنیکی بردۆتە سەر، ئیدی (١١٠)سالی، بوو
(١٢٠)، بوو، گەمتر بوو، زیاتر بوو؟ بەس خۆی پەرورەدگار دەزانی، ئنجا
خۆشی و هەموو کەس و کارەگەشی لە میسر نیشتهجێ بوون، بوونەتە گەلی
(بەنو ئیسرائیل) کە فیرعەون چەوساندوونیهو، دوایی خوا مووسای لە نیو
پەیداگردوون و بۆ رەخساندوون، لەگەڵ هاروونی برای سەلامی خۆیان لێ بێ،
کە گەلی بەنو ئیسرائیلیان دەرباز کردووە لە چنگی فیرعەون، چونکە (بنو
إسرائيل) دەچنەو سەر یەعقوب، ئیسرائیل بە زمانی عیبری: (ئیسرا)
واتە: (عبد)، (ئیل) واتە: (الله)، واتە: (عبدالله) و ئیسرائیل نازناوی یەعقوب
ﷺ بوو، گەواتە: بەنو ئیسرائیل، واتە: وەچە ئیسرائیل، گورانی ئیسرائیل،
کە دیارە ئەو وەك زاکردنی نیرینهیە بەسەر مێنەداو بنچینهیەگە لە
زمانی عەرەبییدا، ئەگەرنا مەبەست هەموو ئەو وەچەییە کە لە یەعقوب
پەیدا بوون، بە نیرو مێ و، کە وەك خوا لە ئایەتی: (١٦٠)ی سوورەتی
(الأعراف) دا باس دەکات: ﴿ أَتَنَقَّ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا ﴾، دوازدە تیرە بوون،
هەر تیرەیی لە گورپکیان بوون، چونکە یەعقوب دوازدە گوری بوون،
یوسف و بنیامین و دە (١٠) گورەکانی دیکە، هەر گامیکیان وەچەیی بوو،
ئنجا ئەو وەچەیی ئەو دوازدە گورە، زۆر بوو، نەتەوێهەکیان لێ پیکهاتو
بە ناوی (بەنو ئیسرائیل) .

ئنجا کاتێک کە گەلی بەنو ئیسرائیل زۆر بوون لە ولاتی میسر، فیرعەون
چەوساندوونیهو، نیرینهکانی سەربریون، و مێنەکانی هیشتوونەو، تاگو
خوا مووسا ﷺ بۆ رەخساندوون لەگەڵ هاروونی برای، لە چنگی فیرعەون
دەربازیان گردوون، فیرعەون و سوپایەگەشی لە دەریای سووردا خنکاون، وەك
لە بەرگی شەشەمی ئەم تەفسیرەدا، کە بۆ سوورەتی (الأعراف) تەرخان
کراوە، بە وردیی باسمان کردووە.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسى پازدەيەم

پىناسەي ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان ئايەتەكانى: (۱۰۲ تاكو ۱۱۱)، واتە: (۱۰) ئايەت دەگىتتە خۇي، كە ئايەتەكانى كۆتايى سوورەتى (يوسف)ن، وەك چۆن شەش ئايەتى سەرەتاي سوورەتەكە ئايەتى (۱ تاكو ۶)، پېشەكى بوون بۆ بەسەرەتاي پىرپەندو عىبىرەتى يوسوفو يەعقووبو كۆرەكانى دىكەي يەعقووب عليه السلام، ئەم دە ئايەتەش، وەك ئەنجامگىرىيى و كۆتايى پىيەتايى ئەم بەسەرەتە وان، كە چەند بابەتتىكىان گرتوونە خۇيانو، سەرچەم دە (۱۰) بابەتن :

(۱) راگەياندىنى ئەو راستىيە كە بەسەرەتاي يوسوفو برايەكانى لە ھەواللى ناديارەو خوا بە وەحىي بە پىغەمبەرى خاتەمى ﷺ راگەياندو، بەو وردەگارىيەو، بەو شىۋە راستو دروستە، كە لە پەيمانى كۆنىشدا بەو شىۋەيە نيە .

(۲) راگەياندىنى ئەو كە ھەرچەندە پىغەمبەرى خاتەم موحەممەد ﷺ سوورىش بى لەسەر بىرا ھىتايى خەللك، زۆربەي خەللكى ھەر بىرا ناھىتن .

(۳) راگەياندىنى ئەو راستىيە كە پىغەمبەرى خاتەم ﷺ ھىچ كرى و پاداشتىك لە خەلك داوا ناكاتو، ھىچ چاۋەرۋانىيەكى لىيان نيە، لەسەر گەياندىنى پەيامى خوا پىيانو، بە بى بەرانبەر ئەو دىسۆزىيەيان بۆ دنوئى .

(۴) راگەياندىنى ئەو راستىيە كە زۆر نىشانەو بەلگە لە ئاسمانەكانو زەويدا ھەن، لەسەر خواناسىي، لەسەر بەدپەيتەرايەتتىي و پەرۋەردگاريتتىي و

خاوەنداریتی خوا، بۆ بوون، بەلام بیپروایەکان سەرنجی ئەو بەلگەو نیشانانە نادن .

(٥) ڕاگەیاندنی ئەو راستییە کە زۆربەی خەڵکی لە خوا ناسینیاندا، تووشی شیرک دەبنو، هاوبەش بۆ خوا دادەنن، چ لە بەدییهێنەراییەتی و پەروردگاریتی خوادا، چ لە ناووسیفەتەکانی دا، چ لە پەرستنی پەروردگارا .

(٦) ترساندنێ خەڵک لە هاتنی سزای دنیایی خوا، یاخود هاتنی ئاخیر زەمان، بەبێ ئەوەی هەست بکەن .

(٧) فەرمان کردنی خوا بە پیغەمبەری خاتم ﷺ کە ڕێبازی خۆی و، شوێنکەوتووانی بۆ خەڵکی پێناسە بکات، بەوە کە بە بەرچاروونییهو بەبانگەواز بۆ لای خوا دەکاتو، خوا بە پاک دەگرێو، هاوبەش بۆ خوا دانائێ .

(٨) ڕاگەیاندنی ئەو راستییە کە سەرچەم پیغەمبەرانێ خوا (عليهم الصلاة والسلام) لە پیاوان بوونو، خەڵکی ئاوەدانیه قەربالغەکان بوونو، داواکردن بە سەرنجدانی شوێنەوارەکانیانو، پەند وەرگرتن لە سەرهنجامیان .

(٩) ڕاگەیاندنی ئەو راستییە کە لە کاتی بێ هیوایی پیغەمبەراند، کاتێک پێیان وابوووە گەشتوونە بن بەست، یارمەتی خویان بۆ هاتوو، دەرپازکراون .

(١٠) ڕاگەیاندنی ئەو راستییە کە لە بەسەرھاتی پیغەمبەراند (عليهم الصلاة والسلام) زۆر پەندو عیبرت هەنو، قورئان هەلبەستراو نیە، بەلکو بەراست دانەری کتیبەکانی پێش خۆیەتیو، پوونکردنەوێ هەموو ئەو بابەتو، باسانەیه، کە مەزھو بۆ ژبانی دنیای پەکی لەسەریان کەوتوو، ڕێنماییەو، مایەێ ڕەحمەتو بەزمی خوایه بۆ برپواداران .

MediaAmeerOffice

علي بابير / AliBapir

علي بابير / AliBapir

archive.org/details/@alibapir

علي بابير / AliBapir

www.alibapir.net

www.alibapir.net

﴿ ذَٰلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿۱۰۲﴾ وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿۱۰۳﴾ وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿۱۰۴﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿۱۰۵﴾ وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴿۱۰۶﴾ أَفَأَمِنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ اللَّهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۱۰۷﴾ قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۱۰۸﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رَجُلًا نُوحِيَ إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۖ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۱۰۹﴾ حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَّشَاءُ ۖ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿۱۱۰﴾ لَقَدْ كَانَتْ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ۚ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ وَلَٰكِن تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿۱۱۱﴾ ۝

مانای وشە بە وشەی ئایەتەکان

{ئەو (ی کە باسکرا) لە ھەواڵەکانی نادیارە، بۆ تۆی سروش دەگەین و، تۆ لەلایان نەبووی کە (برایەکانی یوسف) بپاریاندا (یوسف بخەنە بیرەو)، ھەروەھا کاتیەک کە پیلانیان لە دژی دەگیرا، لەو ئامادە نەبووی (١٠٢) زۆربەیی خەڵکی ھەرچەندە لەسەر بپرواھێتانیان سووریش بی، ھەر نابنە بپروادار (١٠٣) تۆش لەسەر گەیانندی ئەو پەيامە ھیچ کرێ و پاداشتیکیان لێ داوا ناکە، ئەم (قورئان)ە تەنیا بیرخەرەوێت بە بۆ جیھانییان (١٠٤) زۆر نیشانە و بەلگەش (لەسەر راستی خوا و ئاینەگە) لە ئاسمانەکان و زەویدا ھەن، بپروایەکان بە پروو وەرگیرانەو بە لایاندا ڕەت دەبن (١٠٥) زۆربەشیان بپروا بە خوا ناھێن، مەگەر لە حالیکدا کە ھاوبەشدانەر بن (١٠٦) ئایا ئەو بپروایانە دلتیا بوون، کە بەلایەکی داپۆشەر لە سزای خویان بۆ بی، یاخود کتوپر بی ئەوێ ھەست پی بکەن، ئاخیر زەمانیان بەسەر دابی؟ (١٠٧) بلی: ئا ئەمە پێبازی منە، خۆم و ئەوانە شویتم گەوتوون، لەبەر ڕۆشنایی دا بانگەواز بۆ لای خوا دەگەین و، پاکیی بۆ خوا، من لە ھاوبەش بۆ خوا دانەرەن نیم (١٠٨) لە پێش تۆشدا (ئەو موحەممەد ﷺ) تەنیا پیاوانی کەمان لە خەڵکی ئاوەدانییەکان بە پێغەمبەر ڕەوانە کردو، ئنجا ئایا بە زەمیندا نەڕۆشتوون، سەرنج بدەن! داخۆ سەرنجامی ئەوانە پێش وان چۆن بوو؟ مەنزڵگای دواڕۆژی بۆ ئەوانە پاریز دەکەن لە ژبانی دنیا، باشتەر ئایا نافامن! (١٠٩) (ئیدی حال و بەسەرھاتی پێشووان ھەر وابوو)، کە ھەتا کاتیەک کە پێغەمبەرەکان لە سەرگەوتن و دەروو لیکرانەو نائومی دەبوون، خەڵکەگەش پێیان وابوو پێغەمبەرەکان درۆیان لەگەڵدا کراو، (کە بەلێتی دەربازبوونیان پێدراو)، یارمەتی ئێمەیان بۆ ھات، ئنجا ئەوێ

ويستمان رزگار كرا له سزاو بهلاى خواو، بهلاو سزاى ئيمه له كۆمهلى تاوانباران ناگيردريتهوه ﴿۱۱۰﴾ به دئىيالى له بهسهرهاتى ئەوان (پيغه مبه ران) دا بۆ خواو ن عه قلا ن پەند ههيه، قورئان قسهيهكى ههلبهستراو نيه، بهلكو به راست دانانى ههر كتيبيكى خوايه كه له پيشيهوه بووهو، روونكر د نه وهى هه موو شتيكه (كه پيوست بى بۆ به شهر روون بكرهتهوه له لايه ن خواوهو) رينمايى و به زميى خوايه بۆ كۆمهلي ك كه بروا بي ن { ﴿۱۱۱﴾ } .

The banner is divided into several sections. At the top, it features the Facebook logo and the text 'MediaAmeerOffice' on the left, and 'علي بابير / AliBapir' on the right. Below this, there's a Twitter logo with 'علي بابير / AliBapir' and a YouTube logo with 'AliBapir'. In the center, there's a portrait of a man in a turban, with the text 'www.alibapir.net' and 'پاڤه پاندنى مەكتەبى ئەمير' below it. To the right of the portrait, there's an Instagram logo with 'علي بابير / AliBapir' and a WhatsApp logo with 'علي بابير / AliBapir'. At the bottom, there are two QR codes on the left and three QR codes on the right. The text 'archive.org/details/@alibapir' is visible on the left side of the banner.

شیکردنەوێ هەندیک لە وشەکان

(حَرَصْتُ) : واتە: سووری، مکوڕی، (الْحَرَصُ: فَرَطُ الشَّرِّ وَفَرَطُ الْإِرَادَةِ)،

(حرص) بریتیه لەوێ گە ئینسان زۆر ئارەزووی بۆ شتێک بێ، زۆر شتێکی بوێ، لە گوردیدا دەلیین: سوور بوون مکوڕ بوون لەسەر شتێک، (وَلَوْ حَرَصْتَ) هەرچەندە سوور بێ، مکوڕ بێ سامەرەستوو بێ .

(أَجْرٌ) : (الْأَجْرُ وَالْأَجْرَةُ: مَا يَعُودُ مِنْ ثَوَابِ الْعَمَلِ دُنْيَوِيًّا كَانَ، أَوْ آخِرَوِيًّا)،

(أجر) و (أجرة) هەردووکیان بریتین لە بەرھەم و پاداشتی کردەوێ، گە دەگەرێتەوێ بۆ لای مەوێ، چ لە رووی دنیاوییهوێ، چ لە رووی پۆژی دواوییهوێ .

(ذِكْرٌ) : یان بە مانای بیرخەرموێ دێ، یان بە مانای شەرەفو پێگەو پایەبەرزێ دێ.

(وَكَأَيِّنْ) : { اسْمٌ مُرَكَّبٌ مِنْ كَافِ التَّشْبِيهِ، وَآيٍ الْمُنَوْنَةِ، يُفِيدُ تَكْثِيرَ الْعَدَدِ

وَبِمَعْنَى (كَمْ) الْخَبَرِيَّةُ }، (كأين) وشەیهکی لیکدراوێ، لە (ك) تەشبیه، و(آي) تەنۆیندار، مانای زۆری ژمارە دەگەیهێنێ، ماناکە لە (كَمْ) ی

هەوالپێدانەوێ نیزیکی، وەك دەفەرموێ: ﴿ وَكَمْ مِنْ قَرِيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا فَجَاءَهَا

بِأَسْنَانٍ آتَتْهَا أَوْ هُمْ قَالُوا ﴾ ٤ الأعراف.

(غَاشِيَةٌ) : (أي: نَائِبَةٌ تَغْشَاهُمْ وَتُجَلِّلُهُمْ، كُنَايَةٌ عَنِ الْقِيَامَةِ، جَمْعُهَا غَوَاشٍ)،

(غاشية) بەلایەك گە دایان بیۆشێو، دایان بگێڕێ، گە کینایەیه لە قیامەت، گۆیهکە (غواش) یه.

(السَّاعَةُ) : (السَّاعَةُ: جُزْءٌ مِنْ أَجْزَاءِ الزَّمَانِ، وَيُعَبَّرُ بِهِ عَنِ الْقِيَامَةِ)، رَاغِبِي

ئەصفەهانیی دەلی: (ساعة) بەشیکیە لە بەشەگانی گاتو، تەعبیری پێ دەکری لە قیامەت، جاری دیکەش باسم کردووە، کە لیڤەدا ڤاغیب هەلەی کردووە، چونکە (قیامە) و (ساعة) هەردووکیان لە قورئاندا هاتوون، (ساعة) واتە: ئاخیر زەمان، ئەو کاتە ی کە دنیا ی تیدا کوئایی دی، (قیامە) واتە: سەرەتای رۆژی دوایی، رۆژی هەلسانەوێ خەلک بو سزاو پاداشت .

(بَغْتَةً): (الْبَغْتُ: مَفَاجَأَةُ الشَّيْءِ مِنْ حَيْثُ لَا يُحْتَسَبُ)، (بَغَةً) بریتیه لە کتوپرو لە نەگاو هاتنی شتیک، بە شیوێهە کە چاوەروان نەکری .

(بَصِيرَةً): واتە : ڤوشنایی، (مَعْرِفَةٌ وَتَحَقُّقٌ) واتە: زانین و دلنیاوون لە شتیک .

(الْقَرْيَةُ): (جَمْعُ قَرْيَةٍ، وَهِيَ اسْمٌ لِلْمَوْضِعِ الَّذِي يَجْتَمِعُ فِيهِ النَّاسُ وَالنَّاسُ جَمِيعًا)، وشە ی (قَرْي) کو ی (قَرْيَة) یە، (قَرْيَة) ئەو شوێنە یە کە خەلک لی کۆدەبنەو، بە شوێنە کەو خەلکە کە پیکەو، بە هەر کامیکیشیان بە تەنیا : دەگوتری، بەلام وشە ی (قَرْيَة) لە قورئاندا، واتە: شاری گەورە، قەلەبەلغ، پێچەوانە ی مانا باو و عورفییە کە ی، کە بە مانای لادی و ئاوەدانایی بچووک دی، مەککە پێی گوتراو: (أم القرى) واتە : دایکی ئاوەدانییەگان، لەبەر ئەو ی شاریکی گەورە بوو .

(بَأْسًا): (الْبَأْسُ وَالْبُؤْسُ وَالْبِأْسَاءُ: الشَّدَّةُ وَالْمَكْرَهُ)، وشەکانی: (بَأْس، بُؤْس، بَأْسَاء) بە مانای توندیی و سەختیی و نازەحەتیە ک دی، کە ئینسان پێی ناخۆش بی .

(قَصَصِهِمْ): (الْقَصَصُ: الْأَخْبَارُ الْمُتَتَبَعَةُ) واتە: هەوالەگان کە شوێنیان بکەوتری، واتە: بە دواچوونیان بو بکری .

(عِبْرَةٌ): (الْإِعْتِبَارُ وَالْعِبْرَةُ: الْحَالَةُ الَّتِي يُتَوَصَّلُ بِهَا مِنْ مَعْرِفَةِ الْمُشَاهِدِ إِلَى مَا لَيْسَ بِمُشَاهِدٍ)، (اعتبار) و (عبرة) هەردووکیان مانایان حالەتیکە کە بەهوی شتی زانراووە بگە ی بە شتیک کە نەزانراو .

مانای گشتی ئایەتەکان

خوای ﷻ - وەك لە پێناسەی ئەم دەرسەشدا گوتمان - ئەم دە (١٠) ئایەتە دەگاتە ئەنجامگیری و، گۆتایی پێهێنانی بەسەرھاتەگەی یوسف و یەعقوب بابی یوسف (عليهما السلام) ھەروەھا دایکی و، بڕایەکانی گە بەسەرھاتی ھەموویانە، وەك چۆن شەش ئایەتی سەرھاتی سوورەتی (یوسف) پێشەگی بوون، ئەمانەش ئەم دە (١٠) ئایەتەش ئەنجامگیری، ئیدی خۆی سوورەتەگە (١١١) ئایەتە، شەشی پێشەگییە، مایەو (١٠٥) و، (١٠) شەش ئەنجامگیرییە، مایەو (٩٥) گەواتە: (٩٥) ئایەت تەرخانکراون بۆ بەسەرھاتی یوسف ﷺ بابی و بڕایەکانی، دیارە لەم (١٠) ئایەتەدا، خوای ﷻ (١٠) بابەتی گرنگ بەلکو دەگونجی زیاتریش بکری، دەخاتەرۆو .

سەرھاتە دەفەر موی: ﴿ ذَٰلِكَ مِنْ أُنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ ﴾، ئا ئەو، یانی: گێرپانەوێ بەسەرھاتی یوسف ﷺ ئەو باس و خواش، لە ھەوالەکانی نادیارە، کە بۆ تۆی سروش دەکەین، (ئەو موحەممەد!) بە شیوێ پەنھان بۆ تۆی دەنیرین .

ئەمە ئاماژە بەوە کە تۆ ئەگەر پێغەمبەری خوا نەبی، ئەو ھەوالە نادیارە کە زیاتر لە دوو ھەزار و پینج سەد ساڵ پێش سەردەمی پێغەمبەر (محمد) ﷺ بوو، ئنجا پێغەمبەری خوا ﷺ نەخویندەوار، نە شارەزا لە کتیبەکان، چۆن ئەو بزانێ! ئەگەر خوا بە شیوێ تاییبەت پێرپانەگەینێ؟ گەواتە: وردەکارییەکانی ئەو بەسەرھاتەو، گێرپانەوێ ئەو بەسەرھاتە بەرێ و جێ، بەلگەییە لەسەر ئەوێ تۆ ئەو موحەممەد! پێغەمبەری خوا و پەيوەندیی تاییبەتییت لەگەڵ خوادا ھەییە، ﴿ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴾،

هەروەها تۆ لە لایان نەبووی (لەلای بڕایەکانی یوسف) کە بڕیارێان دەداو پیلانیان دەگێڕا، نە کاتی ک بڕیارێان دەدا لە لایان بووی، نە کاتی ک لە لایان بووی کە پیلانەکانیان دەگێڕا و پیلانەکانیان جێبەجێ دەکرد، {کە بڕیتی بوو لەوەی یوسف بخەنە بێرەوه؟} ئەدی ک ئێوە بەسەرھاتە و بە وردیی بۆ گێڕایەوه؟ بەلکو هەستو نەستی مەرووفەکانیشی بۆ تۆ گێڕایەوه؟ ئێوە دیارە خۆی پەنھانزان ئێوە خواپەیی کە ئاگای لە هەستو خۆستی مارو میروو هەیە .

هەروەها دەشگونجی - وَهَكَذَا يُدْعَى لَهُ مَسْئَلَةُ غَرْغَاكَانَا بَاسْ دَهْكَينَ - کە دەفەر موی: ﴿إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ﴾، تەنیا بڕایەکانی یوسف نەگێڕتەوه کە پیلانیان لە دژی یوسف ﷺ گێڕا، بڕیارێان لە بارەپەوهدا، بەلکو ئافەرەتەکانیش بگێڕتەوه کە پیلانیان گێڕا، بۆ ئێوەی یوسف بە تەلەو داوی گوناھو تاوانەوه بکەن، هەروەها ئێوانەیی کە بڕیارێاندا، یوسف بخەنە بەندیخانەوه بە ناھەق، هەموو ئێوانەیی کە فێلیان کردو پیلانیان گێڕا، تۆ لە لای هیچ کامیان نەبووی، بەلام کە هەواڵەکانیان زۆر بە راستیی و دروستیی بە روونی بۆ دەگێڕدینەوه، دیارە ئێوە لە لایەن خواپەکانەوهیە، کە ئێستو داھاتوو و پابردوو، بۆ وی هەمووی پوونە .

ئنجە دەفەر موی: ﴿وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾، زۆربەیی خەلکی هەرچەندە تۆ سوورو مکوو بی، لەسەر بڕوا هێنانیان، لەسەر هیدایەت دانیان، هەر بڕوا ناھێنن و لە بڕواداران نابن.

وشەیی ﴿النَّاسِ﴾ یش، کە دەفەر موی: ﴿وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ﴾، (ال) ی سەر (ن) اس) کە دیارە (ال) ی تەعریفە، بەلام دەگونجی مەبەست پێی : (ال) ی (جئس) بی، واتە: زۆربەیی خەلکی سەر زەوی، بڕوا ناھێنن، دەشگونجی مەبەست پێی : (ال) ی (عەد) بی، واتە: ئێوە خەلکی پۆژگاری تۆ، ئێوە ھاوبەش بۆ خوا دانەرانە،

زۆربەیان بڕوا ناھێنن، هەرچەندە مکوویش بی لەسەر بڕوا هێنانیان، ﴿وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾، ئنجە کە بڕوا ناھێنن، وە نەبی لەبەر بارگراپیەک بی، کە تۆ دەپەڕێ سەر شانیان و، داوا تەکلیفیکت لێیان

هه بی، به لکو تۆ هیج کرئ و پاداشتیکیان لئ داوا ناکهی، له سهر ئهم قورئانه، له سهر گه یاندنی ئهم په یامه ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾، ئهم قورئانه ئهم ئیمان و ئیسلامه: ته نیا بیرخه ره وهیه بۆ جیهانیان و، شه ره فو پرزو حورمه ته بۆ جیهانیان، بۆ ههر که سیك برۆای پی بیئو و له باوهشی بگرئ، واته: خوا ﷻ به بی به رانبهر ئهو خه لاتهی بۆ ناردوون، ئهو بیرخه ره وهیه ی بۆ ناردوون .

که واته: که برۆا ناهین، سووچی تۆ نیه، هیچی ناگه پیته وه بۆ تۆ، که تۆ بارگرانییه کت له سهریان هه بی، له به ره وه ی چاوه روانییه کت لیان ههیه، بلین : ئه گهر بیئو برۆا بیئین : باری شانمان گران ده بی، نه خیر، به به لاش ئهو هیدایه ته ی خویان ده خیه به رده ست .

پاشان ده فهرموئ: ﴿وَكَأَيِّنْ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ

عَنْهَا مُعْرِضُونَ﴾ (١١٥)، {پیشتر باسی وشه ی: (کاین) مان کرد (کاین) واته: زۆر، یانی: زۆر نیشانه هه ن له ئاسمانه کان و زه ویدا، ئه وانه به لایاندا ره ت ده بن، تیدمپه رن، گوزهر ده کهن، به لام له حالیکدا که پرویان لئ وه پرگی پراون و پرویان لئ وه رچه رخان دوون .

هه لبه ته مه رج نیه ته نیا مه به ست: پرو و وه رچه رخان دنی به ره سه ست بی، واته: پرو له ولا بکه ن و سه رنج نه ده نه: مانگو خوړو باران و ده ریاو چیاو گول و گولزارو باغو باغات و میوه جات و دارو درمخت و دانه و پله و ئاژه ل و چیی و چی!! که هه موویان نیشانه ی خوان، وه ک دوا یی ئامازه به هه ندیکیان ده کهن، به لکو مه به ست ئه وهیه: وه ک چۆن که سیك که به ره و پروی شتیك بیئ، ئه گهر پروی لئ وه رگی پری، نایبینی، ئه وانه ش له و دروستکراوانه ی خواو، له و به لگه و نیشانه ی به ره مه ندن نابن، که بیانکه نه به لگه ی ناسینی خاوه نه که یان، که خوی پهر وه رداره و، به لگه ی به ندایه تی کردن بۆ خاوه نه که یان، وه ک چۆن که سیك که پرو له شتیك وه رچه رخیئو پروی لئ وه رگی پری، نایبینی، ئه وانیش وان، واته: مه به ست لیژمدا پرو و وه رگی پرانی مه عنه ویه، یانی: سه رنجیان ناده ن، لییان ورد نابنه وه و، وه ک نیشانه ی خوا ته ماشایان ناکات .

﴿ وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴾، زۆربەیان بپروا بە خوا ناهێنن، مەگەر لە حالیکدا هاوبەش بۆ خوا دانەرن، واتە: کە دانیش بە بوونی خوادا دیئ، خوا دەناسن، بەلام لە پەرستنیادا، لە بەندایەتیی بۆ کردنیادا، هاوبەشی بۆ دادەنێن، یاخود دان بە بوونی خوادا دیئ، وەک پەرورەدگار و خاوەن، بەلام هاوبەشی بۆ دادەنێن لە بەدیھیتەراییەتیی و پەرورەدگاریتیی و خاوەنداریتیییدا، یان ناوو سیفەتەکانی خوا، بۆ خوا بەگاردیئ، بەلام هاوبەشی بۆ دادەنێن لە ناوو سیفەتەکانیدا، ئەو ناوو سیفەتە بۆ غەیری خواش بەگاردیئ، یان بەندایەتیی بۆ خوا دەکەن، بەلام وێرای خوا، بەندایەتیی بۆ شتەکانی دیکەش دەکەن، واتە: هاوبەش بۆ خوا دادەنێن لە پەرستراوی و بەندایەتیی بۆ گرانیادا .

نُجَا خوا ﷺ هەرەشەیان لێدەگات، دەفەرموی: ﴿ أَفَأَمِنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ اللَّهِ ﴾، ئایا دلتیا بوون، ئەمین، پشیتنیان لئ کردۆتەوه، مەترسی ئەوهیان نیه، کە داپۆشەرێک لە سزای خوا بەسەریان بی، واتە: بەلایەک کە دایانپۆشی و دەوریان بداو، ئابلوووقەیان بداو رپی دەرباز بوون و هەلاتنیان نەبی، ئایا دلتیان کە ئەوهیان بەسەر نەیهت لە دنیا؟! ﴿ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴾، یان ئایا دلتیان ئەگەر بەلایەکی دەورەدەر و داگیرکەر و داپۆسینەریشیان بەسەر نەیهت! دلتیان کە ئاخیر زەمان (ساعة) کتوپر نەیهت، (دنیا تیکچوون) بەبی ئەوهی کە هەستی پئ بکەن، یانی: ئەویان، یان ئەمیان، یەکیکیان هەر دی، یان بەلایەکیان بۆ دی و دەوریان دەداو ئابلوووقەیان دەداو دایاندپۆشی، یاخود ئاخیر زەمان (ساعة) هەر دیو، ئەم دنیا یە هەر تیک دەچی، کەواتە: دەبوو وا بە دلتیای پشیتی لئ نەکەنەوهو، ئاوا بیباک نەبن .

نُجَا دواپی فەرمان بە پیغەمبەری خاتەم ﷺ دەگات: کە رپیازی خوی و شوین کەوتووانی، بە مروفا یەتیی بناسیئ: ﴿ قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَنَ اللَّهُ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾، بلئ: ئا ئەمە رپیازی منه، (رپیازی پیغەمبەری خوا ﷺ چییە؟!) بانگەواز بۆ لای خوا دەکەم، (نەک بۆ لای

خۇى)، بانگەواز بۇ لاى خوا، واتە: خەلك بانگ دەگەم، كە بىن بەندايەتتى بۇ خوا بكەن، ئنجا چۈنىش ئەو بانگەوازە دەكات؟ ﴿عَلَىٰ بَصِيرَةٍ﴾، لەبەر پۇشنایى داو بە بەلگەو، ھەروا لە گۆترە نى، لەبەر پۇشنایى داو بە بەرچاوپروونى دەربارەى بەرنامەگەى خۇى، دەزانى خەلك بۇچى بانگ دەكات! بە بەرچاوپروونى لە شىۋازى بانگەوازەگەى، دەزانى چۇنيان بانگ دەكات! بە بەرچاوپروونى دەربارەى خەلكەگە، دەزانى ئەوانەى كە بانگيان دەكات چىن و چۇن؟ كەم و كورپىيەگانىان، نەخۇشپىيە فېكرى و دەروونىيەگانىان چىن؟! نەخۇشپىيە گۆمەلایەتتى و سىياسىيەگانىان چىن؟ ﴿أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِ﴾، خۇم و ئەوانەش كە شوپنم كەوتوون، ھەموومان ھەر واين، خۇم و شوپن كەوتووانىشم لەبەر پۇشنايىدا، خەلك بەرمو خوا بانگ دەكەين، ﴿وَسَبِّحْ لِلَّهِ﴾، (تۇ بلئ): پاكى بۇ خوا يانى: (أَسْبِحُ لِلَّهِ) يانى: من خوا بە پاك دەگرم، بە دوورى دەگرم لە ھەر كەم و كورپىيەك، لە ھەر ناتەواويىيەك، ﴿وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾، (ئنجا بشلئ): من لە ھاوبەش بۇ خوا دانەران نىم، لەوانە نىم كە كەسك، شتىك دىننە ئاستى خوا، چ لە بەدپىيەنەرايەتتى و پەرورەدگاريتتى و خاوەندارىتتىدا، چ لە ناو سىفاتەگانىدا، چ لە پەرسترانىدا .

ئنجا بۇ ئەوۋى بۇ مۇۋفایەتتى دەريخات، كە پىغەمبەرى خاتەم موحەممەد ﷺ بىدەتتىك نەبوو، لەو گۆرە پەيدابى، تەنيا خۇى بوو بى، پروونى دەكاتەوۋە كە موحەممەد ﷺ ئالغەيەكە لە زنجىرىيەك، گۆتا ئالغەى زنجىرەى كاروانى پىغەمبەرەنە سەلات و سەلامى خويان لەسەر بى، دەفەرمۇئ: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا﴾، لە پىش تۇدا تەنيا پياوانىكىمان رەوانە كردو .

ئەمەش بەلگەيە لەسەر ئەوۋى پىغەمبەرەن تەنيا لە رەگەزى نىر بوون، تەنيا پياوان بوون، ﴿نُوحٍ إِلَيْهِمْ﴾، كە ئىمە پەياممان بۇ دەناردن، سروشمان بۇ دەگردن، بە شىۋەى پەنھان فەرمايشتمان لەگەلدا كردوون، ﴿مِّنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ﴾،

لە خەڵکی ئاوەداننێه گەورەکان، شارە قەرەباڵغەکان، لەبەر ئەوەی مەزەق لە چ ژینگەیه کەدا بژی، ئەو ژینگەیه، ئەو هەلومەرجە کاریگەری هەیه لەسەر کەسایەتی، لەسەر جووری بیرکردنەوە و ئاسۆی فیکری، کەسێک کە لە دێیه کی بچوو کەدا، یان لە پەرگەیه کەدا، لە بیابانێکدا بژی، بێگومان ئەو ژینگەو دەورووبەرو هەلومەرجە، کاریگەری هەیه لەسەر جووری بیرکردنەوەی، بۆیه پێغه مبه‌ران (عليهم الصلاة والسلام) لە شارە قەرەباڵغەکان، لە ئاوەداننێه گەورەکاندا پەوانە گراون و، ئاسۆی فیکرییان فراوانتر بوو و شارەزاتر بوون، وردتر بوون، سەرناستر بوون، زیاتر شارەزای خەڵک و دنیا بوون .

ئەنجا دەفەرموی: ﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَتْ عَاقِبَةُ

الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾، ئایە بە زەمیندا نەڕۆیشتوون، سەرنج بدەن، سەرنجی ئه‌وانه‌ی پێش خۆیان چۆن بوو ؟!

وەک زانیان دەئێن: (سیر)، ڕۆیشتن، ڕۆیشتنی بەرەست هەیه، ڕۆیشتنی مەعنه‌وی هەیه، ڕۆیشتنی بەرەست ئەوه‌یه کە ئێنسان بڕوا بە زەویدا، وڵاتان ببین، شوێنەوارەکان ببین، ڕۆیشتنی مەعنه‌ویش ئەوه‌یه کە ئێنسان میژوو بخوێنێتەوه‌و سەرنجی میژوو بدات، سەرنجی بەسەر هاتی پێغه مبه‌ران و گەله‌کانیان بدات، ئەوه‌ش هەر ڕۆیشتنه‌، بەلام ڕۆیشتنی مەعنه‌وی و فیکری .

ئەنجا بۆیه‌ش دەبی بە زەویدا بڕۆن، جا چ ڕۆیشتنی بەرەست و ماددی، یان چ ڕۆیشتنی مەعنه‌وی و فیکری، کە سەرنج بدەن: سەرنجی پێش ئەوان چۆن بوو و پەندیان لێ وەرگیر، ﴿وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾، بێگومان مەنزڵگای دواڕۆژ بۆ ئەوانه‌ی کە پارێز دەکەن، باشتره‌ لە دنیا، ئایا نافامن !

ئەنجا خوا ﷻ باسی ئەوه‌ دەکات کە پێغه مبه‌ران (عليهم الصلاة والسلام) لەگەڵ کۆسپ و تەگەرەو لەمپه‌رو ناره‌حه‌تی و نسکۆ و ناسۆری زۆردا، ڕووبه‌روو دەبنه‌وه‌، دەفەرموی: ﴿حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ﴾، واتە: پێغه مبه‌ران (عليهم الصلاة

والسلام) ڕەوانە کران لە گەڵ گەلەکانیاندا لە گەڵ کۆمەڵگاکانیاندا خەریک بوون، مشووریان لێ خواردن، پەيامی خاویان پێگەیاندا، بەبێ ئەوەی کە هیچ چاوەڕوانییەکیان لێیان هەبێ، دڵسۆزییان بۆ نواندن، بەلام ئەوانە بە دەنگیانەوه نەهاتن، ئەگەڵیاندا زۆر بێ نەزاگەتانه - زۆربەى هەرە زۆرى کۆمەڵگاكان - لە گەڵ پێغەمبەرەکاندا مامەڵەیان کرد، ﴿ حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ ﴾، تاكو كاتيك كە پێغەمبەرەکان (عليهم الصلاة والسلام) نائومید بوون، لە جی نائومید بوون ؟!

دیاره هەر لەم سوورەتەدا هاتو: ﴿ إِنَّهُ لَا يَأْتِئُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمَ الْكَافِرُونَ

یوسف، بێگومان تەنیا کۆمەڵی بێپروایان لە بەزەمی خوا نائومید دەبن، لە دەرووی خیری خوا نائومید دەبن .

کەواتە: پێغەمبەرەکان (عليهم الصلاة والسلام) لەو بەرزتر بوون، کە لە بەزەمی خوا، لەو کە خوا دەرووی خیریان لێ دەگاتەوه، نائومید بن، ئەدی لە جی نائومید بوون؟! لە برۆا هیئانی گەل و کۆمەڵگاگانیا نائومید بوون، یاخود لە سەرگەوتنی دنیایی نائومید بوون، چونکە خوا ﷻ بە پێغەمبەرەکان (عليهم الصلاة والسلام)ی نەفەر مووه، حەتمەن لە دنیا دا سەرتان دەخەین، هەندێ لە پێغەمبەرەکان شەهید گران، هەندیکیان گیراون، هەندیکیان کەس برۆای پێ نەهێناون، کەواتە: لە شتیک نائومید بوون، کە دیار نەبووه خواى پەرورەدگار گەفت و بەلێنی پێدا بن، ئەگەر نا پێغەمبەرەکان (عليهم الصلاة والسلام) شتیک خوا پێی فەر موو بن: ئاواتان بۆ دەکەم، بێگومان هەرگیز نائومیدی و بێ هیوایی لەو ڕووهوه، ڕووی تێ نەکردوون.

﴿ وَظَنُوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا ﴾، خەڵکە کەش وایانزانى: پێغەمبەرەکان (عليهم

الصلاة والسلام) درۆیان لە گەڵ گراوه، لەلایەن خواوه، واتە: ئەو بەلێنەى کە پێیان دراوه، بۆیان نابریتە سەر، ئەگەڵیاندا نابریتە سەر، هەلبەتە ئەم ئایەتە مشت و مەری زۆری زانیانی لە سەر، کە دواى لە مەسەلە گرنگەکاندا باسی دەکەین، چونکە هەندیک لە زانیان گوتووینە: ﴿ حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ ﴾،

واتە: پێغەمبەرەن (عليهم الصلاة والسلام) لەو نائۆمید بوون کە خوا سەریان بخت، یان لەو بارەو: خەتەرە ی خراپیان بە دڵدا هاتو، خوتخوتە ی شەیتانی بە دڵیاندا هات، نەك دڵیان لەسەر چەسپاندبێ، مرقفیش شیاوە بۆ ئەو جوۆرە حالەتانە لە گاتی تەنگانەو سەغڵەتی زۆردا، ﴿وَضَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا﴾، پێغەمبەرەن وە پێیان وابوو کە راستیان لەگەڵ نەکراوە، یانی: خەتەرە ی شەیتانی بە دڵیاندا هات .

بەلام من ئەو مانایە بە دوور دەزانم، بەلکو: ﴿وَضَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا﴾، خەڵکە کە وایانزانی کە پێغەمبەرەن (عليهم الصلاة والسلام)، راستیان لەگەڵ نەکراوە، لە لایەن خواوە .

خوینراویشەتەو: ﴿وَضَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا﴾، یانی: (استیقنوا) یان (علمو) پێغەمبەرەن (عليهم السلام) دڵنیا بوون، زانیان کە بە درۆ دانراون لە لایەن گەلەکیانەو .

هەروەها خوینراویشەتەو: ﴿وَضَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا﴾، پێغەمبەرەن یەقینیان وایبوو کە خەڵکە کە درۆیان لەگەڵدا کردوون، ئەوانە ی کە گوتووینانە: بڕوامان پێ هیناون، راستیان نەکردووە .

یاخود: ﴿وَضَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا﴾، واتە: خەڵکە کە گومانیان وابوو، پێغەمبەرەن (عليهم الصلاة والسلام) راستیان لەگەڵ نەکردوون، کە گوتووینانە: سزاو بەلای خواتان بۆ دێ، ئەگەر ئیمان نەهینن.

ئەو حالەتەدا: ﴿جَاءَهُمْ نَصْرُنَا﴾، یارمەتی ئێمەیان بۆ هات، هاوکاری ئێمەیان بۆ هات، ﴿فَنَجَّىٰ مِنْ نَشَاءٍ﴾، ئەوێ کە ویستمان دەرباز کرا، پزگار کرا، لەو بەلایە ی خوا ناردووێتی، ﴿وَلَا يَرْدُّ بَاسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ﴾، بەلای ئێمە، سزای ئێمە لە گۆمەلێ تاوانباران بەرپەرچ نادریتەووە ناگیردريتەووە، دەبی بیچیژن .

لە گۆتایی دا خوا دەفەر موی: ﴿لَقَدْ كَانَتْ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾،
بێگومان لە بەسەر هاتە گانیاندا، واتە: بەسەر هاتی پێغەمبەر اندا (عليهم الصلاة
والسلام) پەند هەیه بۆ خاومن عەقلان .

عیبەرت لە (عَبْر) هە هاتو، واتە: پەڕپیەو، عیبەرت ئەو مەیه کە ئێنسان لە
شتیکەو کە دەبینی، بپەڕتەو بۆ شتیک، کە نابینی، لە شتیکەو کە
دەیزانی بپەڕتەو، بۆ شتیک کە نایزانی .

کە بەسەر هاتی پێغەمبەر ان (عليهم الصلاة والسلام) دەخوێتەو، دەزانی کە
ئەوان چیان هاتۆتە پێ، بەهۆی وانیشەو دەزانی بۆ خۆشت چیت دیتە پێ!
گە لە گانیان کە بپروا بوون و پروایان پێ نەهێناون و، دزایەتیان لە گەڵ کردوون،
سەرەنجامیان چۆن بوو؟ تۆ دەبی خۆت و حال و وەزەعە کە خۆت قیاس بکە
لەسەر هی ئەوان .

کەواتە: خەڵکی رۆژگاری تۆش ئەو موحەممەدو ئەو خوێنەری قورئان! کە
دزایەتی ئایین و بەرنامە ی خوا دەگەن، سەرەنجامیان هەروەک ئەو خەڵکە
دەبی، کە دژی پێغەمبەر ان (عليهم الصلاة والسلام) وەستان و لە گەڵیاندا
رۆوبەر و بوونەو .

﴿مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى﴾، واتە: ئەم قورئانە قسەیهك نیه هەلبەسترا بی،
گوترا بی بە ناوی خواو، ﴿وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ﴾، بەڵکو
بەرست دانانی ئەو گتیب و پەيامانەیه کە لە پێشیەو بوون، لە پێش قورئاندا
هاتوون، واتە: هەموو گتیبەکانی پێش خۆی، هەموو پەيام و بەرنامەکانی
پێغەمبەر ان (عليهم الصلاة والسلام) کە لە پێش قورئاندا هاتوون، هەمووان بە
راست دەزانی، ﴿وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ﴾، هەروەها رۆونکردنەو و شیکردنەو
هەموو شتیکە، واتە: هەموو شتیکە کە ژبانی مەرۆف پێویستی پێی بی، چونکە
کەسێک کە بەسەر کیلبی تەماشای ئەم ئایەتە بکات، دەلی: چۆن؟! قورئان کوا
باسی دروستکردنی شەمەندەفەر و سەیارە و تەیارە و چی و چی تێدا یە؟ بەلام:

﴿كُلِّ شَيْءٍ﴾، واتە: هەر شتێك كە ڕوونکردنەوهی لەلایەن خواوە پێویست بێ
بۆ ژيانى ڕووفو، لە مەودای عەقلى ڕووفدا نەبێ، ڕووف نەتوانى پەى پى
بەرى، ئەوه خواى كارزان لە قورئاندا ڕوونى كردۆتەوه، چ پەيوەندى بە
بوونناسىيەوه هەبێ، چ پەيوەندى بە ئيمان و عەقیدەوه هەبێ، چ پەيوەندى
بە خوا پەرسىيەوه هەبێ، چ پەيوەندى بە لایەنى ڕەشت و بارى كەسىتى و
خيزانىيەوه هەبێ، چ پەيوەندى بە حەلال و حەرامەوه هەبێ، چ بە حوكم و
سیاسەتەوه هەبێ، هەمووى ڕوون كراوتەوه، ئەوهى پێويست بكات بە كورتى،
بە كورتى، ئەوهى پێويست بكات بە دريژى، بە دريژى ڕوونكراوتەوه،
﴿وَهْدَىٰ وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾، هەروەها ئەم قورئانە رينمايى و بەزمىيە بۆ
كۆمەڵێك كە بڕوا بێن .

ئەوهى كە بڕوا نەهيئى، ديارە لە قورئان بەهرمەند نابى، خەتای
خۆشيهتى كە لى بەهرمەند نابى، وەك چۆن كەسىك كە كۆير بى، يان
كە بى، ديارە كۆير ڕەنگەكان نابى، كە ڕەنگەكان نابىستى، لە حالێكد
كە ڕەنگەكان و ڕەنگەكان هەن، بەلام ئەو خەتای خۆيهتى، كەسانى كە ڕو كۆير
سووچ لە خۆيانە، كە ڕەنگەكان نابىستن و ڕەنگەكان نابىن .

MediaAmeerOffice

AliBapir / عەلى بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code

له تۆره كۆمهڵارەتيهكان لەكەلتانين

نحن نعلم من مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English عربي گۆڤر

راگەياندننى مەكتەبى ئەمير

علي بابير / AliBapir

AliBapir

علي بابير / AliBapir

علي بابير / AliBapir

QR Code

چەند مەسەلەیهکی گەرنگ

مەسەلە یەگەم : باسکردنی ئەو راستییە کە بەسەرھاتی یوسف صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

لەو ھەوڵە پەنھانە، کە لە رۆی وەحییەو نەبی نازانرێن:

وَهٰكُ خَوَا فەرموو یەتی: ﴿ ذٰلِكَ مِّنْ اَنْبِآءِ الْغَيْبِ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ

لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُوْا اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُوْنَ ﴿١٠٢﴾

شیکردنەوێ نەم نایەتە موباپە کە لە چوار بپگەدا

(١) - ﴿ ذٰلِكَ مِّنْ اَنْبِآءِ الْغَيْبِ ﴾، واتە: ئەوێ باسکرا، لە ھەوڵەکانی نادیارە .

بۆیە ئاماژەى دوورە، چونکە لە میژە باسکراوە، لە قوولایی میژوودایەو
ماوەیەکیشی بەسەرداچوووە، کە ئەو بەسەرھاتە دەگیردرێتەو، لە
میانی (٩٥) ئایەتی پیشووودا، بۆیە بە ئاماژەى دوور ئاماژەى بۆ دەکات.

وشەى: ﴿ اَنْبِآءِ ﴾ گۆی (نبأ)ە، کە بریتیە لە ھەوڵێک گەرنگ بێ، مەرووف
بگەییەنێ بە ئەنجامێک .

(الْغَيْبُ: مَا غَابَ عَنْ عِلْمِ النَّاسِ، وَأَصْلُهُ مَصْدَرُ غَابَ، فَسُمِّيَ بِهِ شَيْءٌ لَا يُشَاهَدُ)، (غَيْب) ئەوێە کە لە زانیاری خەڵک پەنھان بێ، ئەسڵەگەشی لە
چاوگی (غاب)موە ھاتو، (غَابُ يَغِيْبُ غَيْبًا) واتە: پەنھان بوو، پەنھان دەبێ،
پەنھان .

ئنجائەو شتەى گە نابینرئو، هەستى پى ناگرئو، نازانرئو، ناوى
لینراوه: (غیب)، ﴿ ذَلِكْ مِنْ اَنْبَاءِ الْغَيْبِ ﴾، واتە: ئائەوئى باسکرا، لە
هەوالەکانى نادیارو پەنھانە .

(۲) - ﴿ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ ﴾، ئیمە بۆ تۆى سروش دەگەین، ﴿ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ ﴾، واتە:
ئیمە بەشیوەیهکی پەنھان بۆ لای تۆى دەنیرین، بۆچی فەرموویەتى:
﴿ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ ﴾ و نەیفەرمووه، (نوحیها إلیک)؟ چونکە: ئەو پەچاو
کراوه کە: ﴿ ذَلِكْ ﴾، لە پرووى زمانەوانییەوه بە: (المذکر المجازی)
دادەنرئو، ئنجا (ه) لە وشەى ﴿ نُوْحِيْهِ ﴾ دا، دەچیتەوه بۆ ﴿ ذَلِكْ ﴾ .

(۳) - ﴿ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُوْا اَمْرَهُمْ ﴾، ئنجا تۆ لەلایان نەبووى، کە
برپارى خۆیانیان دەدا، ئایا مەبەست کێیە لیژەدا؟ چەند ئەگەرێکی هەن :
۱- ئەوئى زیاتر دیتە زەینەوه : براهەکانى (یوسف)ن کە برپاریان لە دژدا .
۲- دەشگونجی مەبەست پێى ژنەگان بى، کە برپاریان دەداو پیلانیان لە
دژى یوسف دەگیرا .

۳- دەشگونجی مەبەست پێى کاروانەگە بى، کە برپاریاندا: یوسف ﷺ وەك
کۆیلەیهك مامەئەى لەگەڵدا بکەن، وەك مالىکی بازارگانى .
۴- دەشگونجی مەبەست ژنەگەى عەزیز بى .

۵- دەشگونجی مەبەست ئەوانە بى کە خوا لەبارەیانەوه دەفەرموئى : ﴿ ثُمَّ

بَدَا لَهُمْ مِّنْ بَعْدِ مَا رَأَوْا الْآيَاتِ لَيْسَ جُنَّتْهُ حَتَّىٰ حِينٍ ﴾ (۳۵) یوسف، واتە: ئنجا
دواى ئەوئى نیشانەکانیان دیتن، بۆیان دەرکەوت کە هەتا ماوەیهك
بەندى بکەن .

ئەوانەى برپاریاندا یوسف بخەنە بەندیخانەوه، بۆ ئەوئى بەرگریی
لە سومعه و گەرپامەتى پروشواى خۆیان بە دەستى خۆیان، بکەن، یوسفیان
بە ناهەق خستە زیندانەوه .

(٤) - ﴿وَهُمْ يَكْفُرُونَ﴾، لە حالئێکدا کە پیلانیان دەگیرا، ﴿وَهُمْ يَكْفُرُونَ﴾: حَال مَرْنِ
ضَمِير أَجْمَعُوا، لە حالئێکدا کە پیلانیان دەگیرا، دەچیتەوه بو پاناوی:
(أَجْمَعُوا) بەلام بۆیه بە شیوهی (مُضَارِع) هاتوه، بو ئەوهی وێنه کە بخاته
بەرچاوو خەیاڵ تیوهی پابمینی .

ئەجا ئەگەر بشگوتری: ئەدی ئەگەر مەبەست پێی ئافرەتەکان بێ، کە
لەگەڵ ژنی عەزیزدا ئەوهیان کردوه، بۆچی فەرمووێت: ﴿وَهُمْ يَكْفُرُونَ﴾ و
نەیفەرموو: (وَهُنَّ يَكْفُرْنَ) ؟

دەلێین: لە زمانی عەرەبییدا بنچینهیهك ههیه پێی دهگوتری: (تَغْلِي
الذکور على الإناث) زال کردنی نێرینه بەسەر مێتاندا، لە کاتێکدا کە
پێکهوه باس دهکړین، پاناوی نێرینه بەگاردی، بەلام مێنهکانیش
دهگړیتەوه .

وهك پيشتريش باسمان کرد: لەم ئایەتە موبارەکەدا، ئاماژە ههیه به
ئيعجازی میژووویی، واتە: ئا ئەوهی باسکرا بهو وردهکارییه، بهو پروونییه،
سەرچاوهکە وەحیی و پەيامی خۆی پەرۆردگار .

کەواتە: با ئەوانە ی کە ئەو بەسەرھاتە دەبیستن، بزانی کە ئەو لە
لایەن خۆی پەنھانزانەوه، ئەم بەسەرھاتە بەسەر تۆدا خۆتێراوەتەوه بو
تۆ گیردراوەتەوه .

مەسەلە ی دووهم : راگەیانندی ئەو راستییە کە زۆربە ی خەلکی، یان زۆربە ی
خەلکی رۆژگاری پێغەمبەر ﷺ برپا ناهینن، وێرای هەولدان و سوور
بوونیو، داوا نەکردنی کرێ و پاداشتیش لێیان :

وهك خوا فەرمووێت: ﴿وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾

﴿١٠٢﴾ وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٤﴾ ﴿١٠٣﴾

توێژینهوهی نەم دوو ئایەتە لە سێ بڕگەدا

(١) - ﴿وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾، زۆربەی خەڵکی

هەرچەندە تۆ مەکوێ بێ لەسەر بڕوا هێنانیان، نابە بڕوادار .

لێردەدا زۆربەی خەڵکی، دەگونجی مەبەست پێی تیکرای خەڵک بێ،

ئەلیفو لام (آل)ی سەر: ﴿النَّاسِ﴾، دەکری ئەلیفو لامی (تعریف) بێ بۆ

جینس، واتە: خەڵکی سەر زەوی، زۆبەیان بڕوا ناهێنن، یاخود (آل)ی سەر

﴿النَّاسِ﴾، (آل)ی (عهد) بێ، واتە: ئەو خەڵکە زانراوی لە پۆژگاری تۆدا

هەن، هاوبەش بۆ خوا دانەرەکان، زۆبەیان بڕوا ناهێنن، هەرچەندە تۆ

سووریش بێ .

(الحرص: شدة الطلب لتحصيل شيءٍ ومعاودته) (حرص) بریتیه لە زۆر

بە دواى شتێکدا گەران، بۆ پەیدا کردنی شتێک، جار لە دوا جار هەول

بۆ دانى .

حیکمەت لەم ئایەتە موبارەگەش ئەوەیە کە پێغەمبەرى خوا ﷺ

نائومێد بێ لە بڕوا هێنانی هەموویان، بۆ ئەوەی کە هەموویان بڕویان

نەهێنا، لە خۆی و پەیامەکەى نەگەوێتە گومان:

١- لە خۆی، کە کەمتەرخەمیی کردووە، چاک پەیامەکەى نەگەیانندووە .

٢- لە پەیام و بەرنامەکەى کە گەم و گورپی تێدايە .

بەئێ بۆ ئەوەیە کە: هەرچەندە بڕوا ناهێنن، بەلام پێبازەکەى تۆ،

بەرنامەکەى تۆ هیچ عەیبى نیە، تۆش ئەرکی خۆت ئەنجام داوەو

جیبەجێ کردووە، کەواتە: کە بڕوا ناهێنن، خەتا لە خۆیانەوێە، وەك

چۆن بابایەك کە ئاوى شیرین و زوڵال دەخواتەو، لە زاری تالە،

لەبەرئەوێە نەخۆشەو گرانهتای گرتووەو میزاجی تیکچوو، خەتای

ئاوێکە نیە، خەتای خۆیەتى .

(٢) - ﴿وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ﴾، تۆ لەسەر گەیانندی ئەم قورئانە، لە

بەرانبەر ئەم پەیامو قورئانەدا کە پێیان دەگەیەنی، هیچ کرێیەکیان لێ داوا ناکەیت، هیچ پاداشتیکیان لێ چاومەوان ناکەیت .

ئەمەش لێی وەردەگیری: کە لە پەنای دیندا ژیان، تاوانەو، نابێ دین بکڕیتە ئامرازی ژین، بەلام مەبەست ئەوە نیە: ئەوانە ی بانگخوێزان و خزمەتی دینی مسوولمانان دەکەن، لەسەر مسوولمانان پێویست نەبێ، کە ئەوانیش مشووری ژینەگیان بخۆن، ئەوانیش پێویستە مشووری ژینەگیان بخۆن، بەلام بابایەك کە دەبێتە پێشەوای ئیسلام و دەبێتە بانگخوێزان و شارەزاکەری خەڵک لە ئایین و بەرنامەی خوا، نابێ بە بەرانبەر ئەوەیان بۆ بکات، بەلام خەڵک دەبێ هەست بە ئەرکی سەرشاریان بکەن لە بەرانبەریدا، ئنجا ئەگەر مامۆستایەكە، ئەگەر بانگخوێزێكە، ئەگەر نووسەرێكە، هەرکەسێك بێ، کەسێك کە خۆی یەکلای دەکاتەو بۆ خزمەتی دینی خوا، نابێ هیچ چاومەوانییەکی لە خەڵکی هەبێ، بەلام دەبێ خەڵک دەستبارێکی بگرن و هاوکاری بکەن، ئەوەش ئەرکی سەرشاری خۆیانە، بەلام ئەو نابێ بە بەرانبەر بیکات، چونکە ئەوەتا خوا ﷻ زۆر بە ڕوونی دەفەرموێ: ﴿وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ﴾، هەرودەها لە شوێنی

دیکەدا دەفەرموێ: ﴿قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ﴾ (٨٦) ص، واتە: بۆ: من هیچ کرێیەکتان لێ داوا ناکەم، من هیچ بارگرانییەکتان ناخەمە سەرشار .

بەرستی ئەوەش زۆر گرنگە، وەك من لە کتێبی: (زانایانی ئیسلام کۆن و چۆن)دا، باسم کردووە لەو بارەو، کە بەلێ خەڵک بەرپرسیارە بەرانبەر بە ژیان و گوزەرانی مامۆستایان و زانایانی میراتگری پێغمەبەر ﷺ، بەلام ئەوان نابێ هیچ چاومەوانییەکیان لە خەڵک هەبێ، نابێ لە بەرانبەر داینکردنی ژیان و گوزەران و هیئەتە دی بەرژووەندییەکدا، ئایین و بەرنامەی خۆی پەروردگاریان بۆ شی بکەنەو و ڕوون بکەنەو .

(۳) - ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾، ئەم قورئانە تەنیا بیرخەرەمەیه بو

جیهانییان، دەشگونجی مەبەست لە: ﴿ذِكْرٌ﴾، شەرەفو پێزو پایەو حورمەت بێ، واتە: هەر گەسیک لە جیهانییان دەست بەم قورئانەو بگری، پێی بەرز دەبێتەو، پێزو حورمەتی پێ پەیدا دەکات، دەشگونجی مانایەکی ئەو بێ گە بیرخەرەمەیه بیران دەخاتەو، ئەو راستییانە ی گە خوا لە گەل فطرەتیاندا تێکی هەلشیلاون، ئەو راستییانە یان بیر دەخاتەو .

لێرەدا چەند قسەیهکی (محمد متوئی الشعراوي) پەحمەتی خۆی لێ بێ لە تەفسیرەکی خۆیدا، بە ناوی (خواتر)^(۱) گە تەعبیری جوانی هێناون، دەهینم، دەلی :

(إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَآتٍ أَسْتَقْبَالَ هِيَ الْحَوَاسِ الْإِنْسَانِيَّةِ، وَتَنْتَقِلُ الْمَعْلُومَاتُ أَوْ الْخَبَرَاتُ مِنْهَا إِلَى الْعَمَلِيَّاتِ الْعَقْلِيَّةِ، وَتَمُرُّ تِلْكَ الْمَعْلُومَاتُ بِبُورَةِ الشُّعُورِ، لِتُحْفَظَ لِفَتْرَةٍ فِي هَذِهِ الْبُورَةِ، ثُمَّ تَنْتَقِلُ إِلَى حَاشِيَةِ الشُّعُورِ، إِلَى أَنْ تَسْتَدْعِيهَا الْأَحْدَاثُ، فَتَعُودُ مَرَّةً أُخْرَى إِلَى بُورَةِ الشُّعُورِ).

واتە: بێگومان مەرووف چەند ئامرازێکی هەن، گە زانیارییان پێ وەر دەگری، گە بریتین لە هەستەوەرەکانی گە لە مەرووفدا دانراون {هەستی بیستن و دیتن و بۆنکردن و تامکردن و دەست لێکوتان، هەروەها خەیاڵ} ئنجا ئەو زانیاریانە، یاخود ئەو شارەزاییانە لە هەستەوەرەکانەو دەگوازیێنەو بو پڕۆسە عەقڵییەکان و بیرکردنەو و پامان و هەلھێنجان، دوا ی ئەو زانیاریانە دەچنە نیو نیو پراسی هەستکردن (واتە: لە نیو میشکدا) دەپاریزیێن بو ئەو ی بو ماوەیهک لەویدا هەلگیرین، دوا ی ئەو زانیاریانە دەچنە پەراویزی هەستەو، هەتا رووداویک، بەسەرھاتیک، دیتە پێشی، پێویست بەو دەکات گە ئەو زانیاریانە بەیتدیتنەو، دووبارە دیتنەو نیو چەقی دەماغ و میشک (واتە: مەرووف بەکاریان دین) .

دەوایی دەئێ : (فَالذِّكْرُ إِذْ يُكُونُ لِنُعَاقِلِ مَعُونَةً لَهُ، وَهُوَ مِنْ ضِمْنِ رَحْمَةِ اللَّهِ بِالْخَلْقِ، فَلَمْ يَتْرِكِ الْخَلْقَ مُنْشَغِلِينَ بِالنُّعْمَةِ عَنْ مَنْ أَنْعَمَهَا عَلَيْهِ، فَهَذَا الْكُونُ مُنْظَمٌ بِدِقَّةٍ بَدِيعَةٍ، وَفِيهِ كُلُّ مُقَوِّمَاتِ حَيَاةِ الْبَشَرِ، وَمِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَنَّهُ أَرْسَلَ الرُّسُلَ مُتَذَكِّرِينَ لَهُمْ بِهَذَا الْعَطَاءِ الرَّبَّانِيِّ، وَقَدْ قَدَّرَ اللَّهُ غَفْلَةَ الْأَحْدَاثِ، فَجَعَلَ لَهُمُ الذِّكْرَ كُلَّهُ فِي الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ) .

دەئێ : گەواتە: (ذکر) بیرخستنهوهیه بۆ بابای عاقل و، هاوکاریی کردنیەتی، هەروەها لە پەرحمەت و بەزەیی خۆیە بە خەڵک، گە خوا وازی لە خەڵک نەهێناوه: سەرقالبن بە نێعمەتەکانەوهو، ئەو زاتە ی گە چاکەکانی لەگەڵدا گردوون، لێی بێ ئاگابن و، ئەم بوونەوهەرە زۆر بە وردییەکی سەر سوورپهینەر پێکخراوهو، هەموو پێداویستییهکانی ژيانى بەشەری تێدان و، لە چاکە ی خوا بەسەر خەڵکەوه ئەو مێ، گە پیغه مبه رانی ناردوو ون گە ئەو بەخشە ی پەر وەردگاریان بیر بخەنەوهو، خوا ﷻ رووداوەکانی وای لێکردوون گە مروفه کان جار جار بێ ئاگا دەبن، بۆیە هەرچی مەبەستی گەرنگ و پیویستە گە بیریان بکەوێتەوه، لە قورئاندا دایناوه، بۆیە یه گێک لە ناوهکانی قورئان بریتیه لە (ذکر) واتە: بیرخەرەوه .

چونکە لە راستیدا مروف خوای خۆی دەناسێ و، خۆی دەناسێ و، راستییەکان لەگەڵ فیطرەتی مروفدا تیک هەلشیلداون، بەلام پیغه مبه ران هاتوون ئەو راستییه بنه رەتییانەیان بیر بخەنەوهو، لە رپی وەحییشەوه تەفاصیل و وردەکاریی ئەو ی گە لە رپی عەقڵەوه پە ی پێ نابدردی، فیریان بکەن و بیانخەنە بەر چاویان .

مەسەلە ی سییه م : بەلگە و نیشانەکانی ناسینی خوا (عز و جل) لە ئاسمان و زەویدا زۆرن، بەلام ببیر وایان لێیان بێ ئاگان و، سەرەنجیان نادەن و تێیانەوه رانامینن :

وەک خوا فەر موویەتی: ﴿وَكَايْنٍ مِّنْ آيَةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ

عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿١٠٥﴾﴾

تەوێژینهوهی نەم نایەتە لە دوو بێرگەدا

(١) - ﴿وَكَأَيِّن مِّنْ آيَةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، واتە : زۆر نیشانه و بەلگە

هەن لە ئاسمانەکان و زەویدا، نیشانه و بەلگە هەن، لەسەر چی؟ لەسەر ناسینی خوا، لەسەر پەرورەدگاریتی خوا، لەسەر خاوەنداریتی خوا بۆ بوون.

پێشتریش باسمان کرد: وشە: (كأين) گە بە مانای {زۆر} دى، لە (ك) (تەشبیە) و (أي) پێکھاتووە، گە مانای (كم) دەگەیەنێ، واتە: زۆر هەن .

(آية) یش بە مانای نیشانه دى، بە مانای بەلگەش دى، واتە: زۆر بەلگە و نیشانه هەن، لەسەر تەنیا پەرستراویتی خوا، پەرورەدگاریتی خوا، بەلام زیاتر وا پێدەچێ: مەبەست پەرورەدگاریتی و تەنیا پەرستراویتی خوا بێ، ئەك بوونی خوا ﷻ، بە بەلگەى ئەوەى دواى ئەم

ئایەتە باسی هاوبەش بۆ خوا دانان کراوە : ﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا

وَهُمْ مُشْرِكُونَ﴾ (١٠٦)

بێرگەى دووهم : - ﴿يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ﴾، بە لایاندا ڕەت دەبن

بە لای ئەو نیشانه و بەلگانهدا، لە حالیکدا ڕوویان لى وەرچەرخاندوون، پێشتریش باسمان کرد، ئەو ڕوو لى وەرچەرخاندنە، مەرج نیە مەبەست پێى ڕوو وەرچەرخاندنى بەرھەست و جەستەیی بێ، بەلکو دەگونجێ مەبەست پێى ڕوو وەرچەرخاندنى مەعنەویی بێ، چونکە ئەگەر ئینسان لە دەروونەوه، بە قەلب و قەناعەتەوه، سەرنجى شتێك نەدا، با تەماشاشى بکات و تیشى ڕابمێنێ، هەرۆك ئەوه وایە ڕووی لى وەرگێرێ.

ئەجا بۆیەش وا گوتراوە، چونکە کاتێك گە ئینسان ڕووی لە شتێك وەردەگێرێ، نایبێت، کاتێك ئینسان سەرنجى شتێك نەدا و تیۆهێ ڕانەماو، لێى ورد نەبوووه، وەك سەرنجى نەدابی و تەماشای نەکردبێ، بە چاوى

سەر وایە، گەواتە : ﴿يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ﴾ یانى :

بەلایاندا دەگوزەڕێن و ڕەت دەبن، لە حالیکدا کە ڕوویان لێ وەرگێڕاون،
واتە: گەرنگی و بایەخ نادنە ئەو ئایەتانە و ئەو دیاردەو دیمەنانە کە
نیشانەو بەلگەن، لەسەر تەنیا پەرستراویتی خوا، لەسەر پەروردگاریتی
خواو لێیان بەهرەمەند نابن، چونکە لێیان ورد نابنەو .

هەلبەتە ئێمە پێشتریش بە پێی مۆناسەبەتی هەندیک لە ئایەتەکان،
ئاماژەمان کردووە بۆ ژمارەیک لە نیشانەو بەلگەکانی پەروردگاریتی
خوا، ئەو دیاردەو دیمەنانە کە سیفەتو ناوە بەرزو بێ وێنەکانیانی
خوای پەروردگاریان تێدا دەدرەوشێنەو، وەک مەن کاتی خوێ لە شیعریکدا
گووتومە :

سروش تائۆتە ی تەجەللای خوا

باش سەرنجی بدە بزانی چی تیا

لە ڕۆی (کر) هەو کرگەر دەناسرێ

سروش (کر) یکهو کردگاری خوا

MediaAmeerOffice

AliBapirw / علی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

www.alibapir.net

English

عەلی بابیر / AliBapir

AliBapir

عەلی بابیر / AliBapir

AliBapir / علی بابیر

راکەباندنی مەکتەبی ئەمیر

چەند زانیاریەکی لێبارەوی هەندیک لێ دیاردە گەردوونەکان

(د. محمد راتب النابلسی) لێ تەفسیرەگەیی^(١) دا، ئاماژەی بە هەندیک
شت داوە، منیش بە گورتیی لێم وەرگرتوون :

خۆر

کە پیشتریش لێ چەند شوێنیکدا باسمان کردووە: ملیۆنیک و سێ سەد
هەزار (١,٣٠٠,٠٠٠) جار هێندە زەوییه، واتە: ئەو خۆرە کە ئێمە دیبینین و
لێ پیش چاوی ئێمە بە قەد بێژینگیکە، ملیۆنیک و سێ سەد هەزار زەوی
وەک ئێمە دەگریته خۆی .

مانگ

(٣٦٣,٠٠٠ کلم - ٤٠٦,٠٠٠ کلم) (مەدلل) هەگەیی (٣٨٤,٤٠٠) کلم لێ زەوییه وە
دووڕەو بە کەمتر لێ چرکەیهک و (٤/١)ی چرکەیهک تیشکەگەیی دەگاتە زەوی،
چونکە تیشک لێ چرکەیهکدا (٣٠٠,٠٠٠) سێ سەد هەزار کیلۆمەتر دەپڕێ،
ئنجای پرووناکیی مانگ، بە کەمتر لێ چرکەیهک و چواریهکی چرکەیهک
دەگاتە سەر زەوی .

کەھکەشان

ئەوێ که به کوردیی پێی دەلێن: رپی کاکێشان، به عەرەبی پێی دەلێن: (دَرْبُ التَّبَان) واتە: رپی کا پێدا کێشراو، وا دیاره کوردیش هەر لەوێ وەرێانگرتو، یان به پێچهوانەوێ عەرەب لە کوردیان وەرگرتو، به ئینگلیزی پێی دەلێن: (Milk Way)، به فارسی پێی دەلێن: (راهی شیری) رپی شیری، که دیاره ئەوانیش لە زمانی ئینگلیزیوێ وەرگرتو، یان به پێچهوانەوێ، گرنگ ئەوێ ئەوانه وایان تەصەووێ کردوێ که ئەوێ (کای پێداکێشراو لێی رژاو، یان رپیەگەو شیری پێدا براوو، شیری پێدا رژاو بوێه سپی دەچێ .

ئەجا کەھکەشانی ئەوێ، که یەکیە لە ملیۆنان کەھکەشان که پیشتر باسمان کردو، درێژی (طول)ی سەدو پەنجا هەزار (١٥٠,٠٠٠) سالی تیشکی، یانی تیشک بە (١٥٠,٠٠٠) هەزار سال ئەجا ئەو سەرو ئەو سەری کەھکەشانی ئەوێ خۆمان دەگات .

ئەستێرە قوتب

که دوی خۆر نزیکتین ئەستێرە ئەوێ، واتە: لەو کەھکەشانی ئەوێ که ئەوێ تێی دین، چونکه خۆریش بۆخۆی ئەستێرەگەو نزیکتین ئەستێرە لێمانو، ئەجا ئەستێرە (قطب) چوار هەزار (٤,٠٠٠) سالی تیشکی دوورە لە زەوی، یانی: دوی چوار هەزار سال، ئەجا تیشکە ئەوێ دەگاتە ئەوێ، ئەو تیشکە ئەوێ ئێستا دەبینین، هی چوار هەزار سال لەمەو پێشە!

کەھکەشانی دیکە

کەھکەشانی وا هەیه که هەژدە ملیار (١٨,٠٠٠,٠٠٠,٠٠٠) سالی تیشکی ئەوێ ئەوێ دوورە، سالی تیشکی وەک پیشتر باسمان کردو، واتە: ئەو ماوێهێ که تیشک لە سالی کدا دەبێ، که ئەویش چۆن بۆمان دەرەگەوێ ؟

ئاشكرايە كە تيشك لە چركەيەك دا سى سەد ھەزار (۳۰۰,۰۰۰) كەلەم، دەبىرى،
 ئىنجا دەبىرى ئەو (۳۰۰,۰۰۰) جارانى (۶۰) بىكەين بۇ ئەوۋى بزانين داخۇ لە
 خولەگىكدا، چەندە؟ چونكە خولەگىك (۶۰) چركەيە، پاشان ئەنجامەگەي
 كە ھەژدە مليۇن (۱۸,۰۰۰,۰۰۰)، جارىكى دىكە جارانى (۶۰) بىكەين، بۇ ئەوۋى
 بزانين لە سەعاتىكدا چەندە؟ كە (۱,۰۸۰,۰۰۰,۰۰۰) ئىنجا دوايى ئەنجامەگەي
 جارانى (۲۴) بىكەين كە دەكاتە (۲۵,۹۲۰,۰۰۰,۰۰۰) چونكە شەوۋ رۇژىك (۲۴)
 سەعاتە، دوايى ئەنجامەگەي جارانى (۳۶۵) بىكەين، كە ژمارەي رۇژەكانى سائە،
 ئىنجا ئەنجامەگەيمان بۇ دەردەگەۋى كە لە سائىكدا تيشك چەند دەبىرى؟ كە
 نۇ تريليۇن و چوار سەدو شەست مليار و ھەشت سەد مليۇنە، بەم شىۋەيە :

$$۹,۴۶۰,۸۰۰,۰۰۰,۰۰۰ = ۳۶۵ \times ۲۴ \times ۶۰ \times ۶۰ \times ۳۰۰,۰۰۰$$

واتە : تيشك (ضوء) لە سائىك دا نىزىكەي نۇ تريليۇن و نيو كىلۇمەتر دەبىرى .

ئاو

ئاۋى شىرىن تەنيا لە رېئى ئاۋى ئاسمانەۋەيە، ھەرجى ئاۋى شىرىنە و
 بەگەلگى خواردنەۋە دى، ھەموۋى دەبىرى لە ئاسمانەۋە بى : بېشى ھەللىمى
 دەرياكان كە تيشكى خۇر لىي دەداۋ بەرز دەبىتەۋە، دەبىتە ھەور، پاشان لە
 رېئى باران و بەفرو تەرزەۋە دىتە خوار، بە شىۋەي باران و بەفرو تەرزە، ئاۋى
 شىرىن تەنيا ئەۋە رېگەگەيەتى، ئەگەرنا ئاۋى ئۇفيانوۋسەكان (المحيطات)
 ھەموۋى تال و سوپرە، تاگە رېگەي و دەستكەۋەتنى ئاۋى شىرىن، ئەۋەيە كە
 باسما كەرد، دەبىرى خوارى بەرز بىيالىۋى، لە شىۋەي بەفرو تەرزەۋە باراندا
 بىتە خوار، تەنيا ئەۋە رېگەگەيەتى.

شىر

ئەۋ شىرەي كە لە ئازەلان دەدۇشرى، ئىستا بە مەزەندە، لە ھەر
 چركەيەكدا سى سەد ھەزار مەتر سىجا (۳۰۰,۰۰۰) شىر دەدۇشرى، كە
 ئەۋە ئەگەر كۆبىكرىتەۋە، بە ئەندازەي روبراۋىكى گەۋرەيە، بە ئەندازەي

رووباری (ئەمازۆن)ە، کە رووباریکی زۆر گەورەیه، ئەو شیرە ی کە لە دنیا دا دەدۆشێ، و، مەوێ لێی بەهرەمەند دەبێ، هێندە دەبێ !

خوین و گوشتی ئازەل

ئەنجا تەنیا (گوشتی ئازەل) مەرو بزن (ئازەلی ورد) کە سەر دەبێردێن، دەلی: ئەگەر هەر (٥,٠٠٠) هەزار کەس پۆژانە مەریکیان بگات، یەك سەر مەر، دەبێ پۆژانە یەك ملیۆن سەر مەر مەر بێردی، سالانە دەکاتە: (٣٦٥,٠٠٠,٠٠٠) ملیۆن، ئەنجا ئەو ئەگەر بێت و خوینەگەیان رووباریکیان لێ پیکبێ، رووباریکی قەبە ی دنیا دەبێ .

میوه دانەویڵە

ئەگەر باسی میوه بکەین، میوه دانەویڵە ئیمە لە یەك پارچە زەوی دەبینین یەك زەویمان هەیه، سەدان جۆرە، میوه، دانەویڵە، درەخت، تەرەگال، وەك: شووتی و کالەك و ترۆزی و خەیار، کە هەریەگە ی تەمێك، هەریەگە پەنگێك، هەریەگە ی بۆنیك، هەریەگە ی جۆرە فیتامینیك و ئەو ماددانە ی کە جەستە ی مەوێ پێویستی پێیانە، لە خۆیدا جێ دەکاتەو، وەك خوا ﷻ لە سوورەتی (الرعد) دا ئاماژە ی پێداو: ﴿وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُتَجَوِّرَاتٌ وَجَنَّتْ

مِّنْ أَعْنَبٍ وَزَرَءٌ وَنَخِيلٌ صِنَوَانٍ وَغَيْرُ صِنَوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنَفِضِلٌ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأَكْثَلِ فِي ذَلِكَ لَايَتِ الْقَوْمُ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾﴾ (الرعد)،

هەلبەتە بەلگە و نیشانە لەسەر پەروردگارێتی خوا و تەنیا پەرستراوێتی خوا، لەسەر ئەو کە چاکەکانی خوا نایەنە ئەژمار، وەك لە سوورەتی (ابراھیم) لە ئایەتی (٣٤) دا، فەرموویەتی: ﴿وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا

تُحْصَوْنَهَا﴾، کە بێگومان هەموو نەعمەتەکانی خوا نیشانەن لەسەر پەروردگارێتی و پەرستراوێتی خوا .

مەسەلەى چوارەم : راگەيانەندى ئەو راستىيە كە زۆربەى خەلىكى بىروا

ناھيىن، مەگەر لە حالەتى ھاوبەش بۆ خوا داناندا :

وہك خوا دەفەر موى: ﴿ وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴾ ﴿١٠٦﴾،

واتە: زۆربەيان بىروا بە خوا ناھيىن، مەگەر لە حالیکدا كە ھاوبەش بۆ خوا دانەر بن .

(الشوكانى) ئاوا ئەم ئايەتە موبارەكە مانا دەكا: (أَي: وَمَا يُصَدِّقُ وَيُقَرُّ

أَكْثَرُ النَّاسِ بِاللَّهِ مِنْ كَوْنِهِ الْخَالِقُ الرَّزَاقُ الْمَحْيِى الْمَمِيتُ ﴿إِلَّا وَهُمْ

مُشْرِكُونَ﴾، بِاللَّهِ، يَعْبُدُونَ مَعَهُ غَيْرَهُ) ^(١).

واتە: زۆربەى خەلىكى بىروا بە خوا ناھيىن، كە ھەر ئەو بەدەيەنەر و

رۆزیدەر و ژيەنەر و مرینەر، مەگەر لە حالیکدا كە جگە لە خۆى لەگەلیدا دەپەرستن .

ئیمە لیڤەدا باسیكى گرنگ لە بارەى ھاوبەش بۆ خوا دانان (الشرك) دەو،

دەخەینە روو، كە من ئەو باسەم لە مەوسووعەى: (الإسلام كما يتجلى في

كتاب الله) ھیناوە، كە لە چاپى یەكەمیدا، بەرگى ھەشت، لاپەرەكانى: (١٩٦

تا ٢٥٤) واتە: نيزىكەى (٦٠) لاپەرەم بۆ تەرخان كردو، ئیمە لەبەر رۆشنایى

ئەو سەرچاومەدا بە كورت و پوخت كردنەو دەو، ئەو باسە دەخەینە روو:

باسکی گرنک لەبارە ی هاوبەش بو خوا دانان (شەرك) ه وە

دەستپێك:

سەرەتا دەڵێین: هاوبەش بو خوا دانان (الشرك بالله) پێك و راست : دژو
پێچهوانەی خوا بە یەگەرتن، خوا بە یەگەرتن (توحيدالله) واتە: تەنیا خوا
بەدیھێنەر و پەروردگار و خاوێن زانیو، ئەو ناو و سیفەتانەی بو خوا
بەگاردەھێنرێن، بو جگە لە خوا بەکارنەھێنرێن، بەندایەتی و پەرسش
تەنیا بو خوا ئەنجام بدرێ .

(شرك) واتە: هاوبەش بو خوا دانان، راست دژو پێچهوانەی خوا بە
یەگەرتن (توحيد)ە، واتە: ھەلبەتە خوا بە یەگەرتن، بریتییە لە چەق و
بناغەی ئایین و بەرنامەی خوا، ئەو ئایین و بەرنامەیە خوا گە بو
ھەموو پێغمبەرانی ناردووە بە ھەموو پێغمبەرانی ناردوویەتی صەلات و
سەلامی خویان لەسەر بێ، بەلکو خوا ﷺ کتیبەکانی نەناردووە،
پێغمبەرانی (عليهم الصلاة والسلام) پەوانە نەکردوون، مەگەر ئامانج و
مەبەستی سەرەکی: دابەزێنرانی کتیبەکانی خوا، پەوانە کرانی
پێغمبەرانی، ئەو بوو کە خوا بە یەك بگیرێ، تەنیا خوا وەك تاکە
بەدیھێنەر و پەروردگار و خاوێن، ھەر و ھا وەسفراو و ناوبرا و بەو ناو
سیفەتانەی کە تەنیا شایستەیی ئەو، دابنرێ، پەرسش و بەندایەتی تەنیا
بو وی ئەنجام بدرێ، ھەموو پێغمبەرانی (عليهم الصلاة والسلام) بو ئەو
ھاتوون، کتیبەکان تەنیا بو ئەو دابەزێنراون، ھەر بۆیە دوا کتیبی خوا

كە قورئانە، گرنگىيى و بايەخىكى زۆرى داوۋە بە پروونكردنەۋەى خوا
بەيەگگرتن و، پوۋچەكردنەۋەى پېچەۋانەكەى و دژەكەى، كە برىتيە لە
ھاۋبەش بۆ خوا دانان، ئىتجا ئىمە ھەۋل دىدەين لە ھەۋت تەۋەردا، باسى
ھاۋبەش بۆ خوا دانان بىكەين :

تەۋەرى يەكەم :

نِوَمِرْوَكَو كِرْوَكَى ھاۋبەش بۆ خوا دانان (حَقِيقَةُ الشَّرْكَ بِاللَّهِ تَعَالَى):

تەۋەرى دوۋەم :

ھاۋبەش بۆ خوا دانان، ئەو گوناھە مەزنەيە كە ھەرگىز خوا لىي
نابوورى.

تەۋەرى سىيەم :

پېناسەى ھاۋبەش بۆ خوا دانانى گەۋرە، ھاۋبەش بۆ خوا دانانى گچكە.

تەۋەرى چۈارەم :

ھۆكارە راستەقىنەكانى ھاۋبەش بۆ خوا دانان و، پاساۋەكانى ھاۋبەش
دانەران، بۆ ھاۋبەش بۆ خوا دانانىان و، پوۋچەك كىرەنەۋەيان.

تەۋەرى پىنچەم :

جۆرەكانى ھاۋبەش بۆ خوا دانەران .

تەۋەرى شەشەم :

ھەئۋىستى ھاۋبەش بۆ خوا دانەران، لە بەرانبەر ئىسلام و مەسۇلماناندا .

تەۋەرى ھەۋتەم :

گىرۋدە بوۋنى ھەندىك لە مەسۇلمانان بە ھاۋبەش بۆ خوا دانان (الإشراك
بالله) ھەۋە .

تەوھرى يەكەم :

نېوھرۇك و كرۇكى ھاوبەش بو خوا دانان

(حَقِيقَةُ الشَّرْكِ بِاللّٰهِ تَعَالٰى) :

لە زمانى عەرەبىيدا دەگوتىرى: (شَرِكٌ فُلَانٌ فُلَانًا فِي كَذَا، إِذَا اشْتَرَكَ مَعَهُ فِي أَمْرٍ وَسَاهَمَهُ فِيهِ، وَيُقَالُ: اشْرَكَ فُلَانٌ فُلَانًا فِي كَذَا، إِذَا جَعَلَهُ سَهِيماً وَشَرِيكاً لَهُ فِيهِ)^(۱).

واتە: دەگوتىرى: فلانكەس بوو بە ھاوبەشى فلانكەس لە فلان شتەدا،
واتە: بوو بە خاومەن پشك و بەش لەگەلى لەو شتەدا، ھەروەھا دەگوتىرى:
فلانكەس فلانكەسى كرده بەشدارو ھاوبەش لە فلان شتەدا، واتە: كرده
خاومەن پشك و بەش و ھاوبەش .

ئىجا كىتەبى كاربەجى پەروردگار، وشەى (شَرِك)ى ھەر لەسەر بناغەى
مانا زمانەوانىيەكەى بەكارھيئاو، كەواتە: (الشَّرْكُ بِاللّٰهِ) يان (الْإِشْرَاقُ
بِاللّٰهِ) دەبىتەو بە چى ؟

دەبىتەو بەو كە: خوا ﷻ ھاوبەشىك، ياخود پشكدارىك، ياخود
كەسەك كە لەگەلىدا يەكسانە لە كارەكانى دا، كە تايبەتن بە
خواو، بوى دابنرى، ئىجا چ كەسەك بكريتە ھاوبەشى، چ كەسەك لەگەلىدا
يەكسان بكرى، لە شتەكدا كە تايبەتە بە خواو، بكريتە خاومەن پشك و
بەش .

ھاوبەش بو خوا دانانىش بە گشتى سى جۆرە :

(۱) مُفْرَدَاتُ الْفَاضِلِ الْقُرْآن، ص ۴۵۱ و ۴۵۲.

جۆرى يەكەم : ھاوبەش بۇ دانانى لە بەدھيئەنەرايەتتى و پەرودەگاريتتى و
خاوندارىتتىدا :

ئەويش برىتتە ئەوئى جگە لە خوا، (كە جگە لە خواش، تەنيا
دروستىكراوھەكانى خوان و، تەنيا ئەو شتانەن كە خوا دروستىكردوون و،
بەخيويان دەكات و، سەرپەرشتىيان دەكات و، خاوندارىتتىيان دەكات)، جگە
لە خوا بە جۆرىك لە بەدھيئەنەرايەتتى، يان پەرودەگاريتتى، يان
خاوندارىتتى وەسف بىرى .

جۆرى دووھەم : برىتتە لە ھاوبەش بۇ خوا دانان لە ناو سىفەتەكانى، يان
لە كارەكانىدا، ئەويش ئەوئى كە كەسيك يان شتيك، وەصف بىرى، بە
يەكيك لە ناو سىفەتە ھەرە بەرزو چاگەكانى خوا، ياخود كەسيك
يان شتيك يەكيك لە كارەكانى خواي پال بدرىتە لا .

جۆرى سىيەم : برىتتە لە ھاوبەش بۇ خوا دانان، لە پەرستراويتتى و
سەرپەرشتىاريتتى و بىرپار بە دەستىتتى دا :

ئەويش ئەوئى كە جگە لە خوا بىرىتتە پەرستراو، يان بىرىتتە
سەرپەرشتىار، يان بىرىتتە بىرپار بە دەست و ھوگمپران، بە ماناي دانەرى
ھەللا و ھەرام، لە شتيك لە شتەكاندا، مەرج نى بە رەھايىش .

ھەلبەتە جگە لە خوا كردن بە پەرستراو، چەمكەگەى فراوانەو ھەمىشە
پەرستراويتتى (الالوھية) ھەر كام لە :

١- سەرپەرشتىاريتتى (الولاية).

٢- بىرپار بە دەستىتتى (الحاكمية) ش پەلكيش دەكات و خوازياربانە .

مەبەست لە جگە لە خوا پەرستنىش، ئەوئى كە شتيك لەو پەرستشە كە
تايبەتە بە خواو، بۇ غەيرى خوا پيشكەش بىرى، وەك: لى پارانەو، ھاوار
تېبەستىن، فەرمانبەرىي رەھا، ئەوپەرى خۇشويستىن، ئەوپەرى لى ترسان،
ئەوپەرى پشت پى بەستىن، ئەوپەرى بە مەزن گرتىن، نەزىر بۇ كردن، ئازەل
بۇ سەرپرېن، سوئند پى خواردن ... ھتە .

لە قورئانی بەرزو مەزندا خوا ﷻ زۆرباش تیشکی خستۆتە سەر مەسەلە ی پووجەل گردنەوێ شیرك و هەلۆشانندنەوێ بیرۆکە ی ھاوبەش بۆ خوا دانان، بەلام ئیمە دەرفەت نیە هەموو ئەو ئایەتەنە بێنین، کە من لەو سەرچاوەی ئامازەم پێدا، لە پازدە (۱۵) برگەدا هیناومن و برگە ی واش هەیه حەوت هەشت ئایەتی تێدان، بۆیە یەگەر ئیمە دینە سەر ئەو ئەنجامگیرییە کە لە ئایەتەکانی قورئان وەرەگیرئ، بۆ پێناسە کردنی ھاوبەش بۆ خوا دانان، بە گورتیی و پوختیی وەریدەگرین، کە ئایا ھاوبەش بۆ خوا دانان یانی چی ؟!

دەلێین: هەر وەك چۆن خوا بە یەگەرتن لە پەرستراویتیی دا، ئەو هە کە دەبێ تەنیا خوا بپەرستئ، (یستند إلى التوحید) پال وە خوا بەیەگەرتن دەدا لە بەدیھێنەراییەتی و پەر وەردگارێتیی و خاوەندارێتیییدا، بە هەمان شیوەش، ھاوبەش بۆ خوا دانانیشت لە پەرستراویتیی و لە بەنداییەتی گردن دا، لە ھاوبەش بۆ خوا دانانەو پەیدا دەبێ، لە بەدیھێنەراییەتی و پەر وەردگارێتیی و خاوەندارێتیییدا، واتە: وەك چۆن خوا بە یەگەرتن لە پەرستراویتیییدا لەسەر بناغە ی خوا بە یەگەرتن لە بەدیھێنەراییەتی و پەر وەردگارێتیی و خاوەندارێتیییدا، بنیات دەنرئ، بە هەمان شیوەش ھاوبەش بۆ خوا دانانیشت لە پەرستراویتیییدا، لەسەر بناغە ی ھاوبەش بۆ خوا دانان لە بەدیھێنەراییەتی و پەر وەردگارێتیی و خاوەندارێتیییدا، بنیات دەنرئ، یانی: کەسێک ھاوبەش بۆ خوا دادەنئ لە پەرستنییدا، کە پێشتر ھاوبەشی بۆ دانابئ، لە بەدیھێنەراییەتی و پەر وەردگارێتیی و خاوەندارێتیییدا، ئەگەر نا بۆچی دیکاتە ھاوبەش بۆ خوا؟ بۆچی دەیھێنێتە ئاستی خوا؟ دیارە یان بەدیھێنانی شتێک لە شتەکان لەو شتە، یان لەو کەسە، دەزانئ، یان پەر وەردەکردن و سەرپەرشتییکردن، لەو کەسە یان لەو شتە دەزانئ، یان خاوەندارێتیی لەو کەسە یان لەو شتە دەزانئ، بۆیە دەیھێنێتە ئاستی خوا، لە بەنداییەتی بۆ گردن و پەرستندا.

ئەجا ئەو هە کە: خوا بە یەگەرتن لە پەرستنی خواو تەنیا بەنداییەتی بۆ خوا گردن دا، لەسەر بناغە ی: تەنیا خوا بە بەدیھێنەر و، بە پەر وەردگار و، بە خاوەن، زانین، بنیات دەنرئ، ئەمە لە زۆر ئایەتەندا ڕوونکراوەتەو، بۆ وێنە:

۱- له ئایهتهکانی (۲۱ و ۲۲) ی سوورپهتی (البقرة) دا، خوا ﷺ دهفهرموی:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۲۱﴾
الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ
مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۲۲﴾﴾، واته:

ئهی خه لکینه! ئهو پهروهردگارماتان بههرستن که ئیوهو ئهوانی پئیش ئیوهی
هیناومه دی، به لکو پاریز بکه، ئهو (خوا) پهروهردگارماتان که زهوی بو
راخستوون و، ئاسمانی بو کردوونه سهربان و، له سه ریوه ئاوی بو ناردوونه
خوار، جوړها میوهی پی دهرهیناوه، که ببیته بژیو بو تان، که واته:
هاوتیان بو خوا دامه نین، له کاتی کدا دهرانن .

واته: له کاتی کدا دهرانن که ته نیا خوا به دیهین هرو پهروهردگار و خاومن و
مشوور خوړتانه، هاوتاو هاووینانی بو دامه نین له په رستیدا .

۲- له ئایهتهکانی: (۱۶۳ و ۱۶۴ و ۱۶۵) له سوورپهتی (البقرة) دا، که خوا ﷺ له

ئایهتی (۱۶۳) دا تاکیه تی (وحدانیة) ی خوی له په رستراویتییدا،
را ده گه یه نی و دهفهرموی: ﴿وَاللَّهُمَّ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

﴿۱۶۳﴾، واته: په رستراوی ئیوه، یه که په رستراوه، جگه له وه هیج په رستراویک
نیه، خاومنی ئه وپه پی به زه ییه له دنیا و دواړوژدا .

ئنجای دواپی له ئایهتی (۱۶۴) دا واته: ئایهتی دوا ی وی، بو سه لماندن
ئهو که ده بی ته نیا خوا بههرستری و بهندایه تی بو بکری، به لگه به وه
دینیت هوه که خوا ﷺ ده (۱۰) جوړه نیشانه له سه ر ته نیا به دیهین هرایه تی و،
ته نیا پهروهردگاریتی رهای خوی، له هه موو شتی که دا ده خاته پرو:

وَهُكَاهِرْمُووِیْهَتِی: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ
وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ يَمَافَتَفَعُ النَّاسُ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ
مِنْ مَّاءٍ فَأَخْبَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيحِ

وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾ ، که
ئەو دە (١٠) نیشانانەش ئەمانەن :

١ و ٢- دروستکردنی ئاسمانەکان و زەوی.

٣ و ٤- جی گۆرگی و جیاوازیی شەو و ڕۆژان و، بە دوا یەگدا هاتنیان .

٥- ئەو کەشتیانیەکی کە بە دەریاکاندا دێن و دەچن .

٦- ناردنە خواری ئاو لە ئاسمانەو .

٧- زیندوو کردنەوێ زەوی بە ڕووەک و دانەوێڵەو میوەی جۆراوجۆر.

٨- بلأو کردنەوێ زیندەوێ و ئاژەلانی جۆراوجۆر لە هی ئاویی و هەوایی و
زەمیینی، کە بە هەزاران جۆر دەژمێردرێن .

٩- جیاوازیی هەڵکردنی بایەکان .

١٠- ئەو هەورانەکی کە لە نیوانی ئاسمان و زەویدا ڕام کراون و هەڵدەگیرێن .

دوا یی خوا ﷻ دەفەر موی: ﴿ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴾ ، ئایا نافامن، واتە: ئەگەر
عەقڵتان هەبێ و فامیدە بن، خوايەك کە ئەو هەموو کارانە بۆ ئیو دەکات،
ئەو هەموو مشوورە ئیوێ خواردو، دەبێ هەر ئەویش بپەرستن .

هەر بۆیەش لە ئایەتی ژمارە (١٦٥) دا، خوا ﷻ ئاماژە دەکات بە لادانی
هەندێك لە خەلك لە تەنیا پەرستنی خوادا، تەنیا تاییبەت کردنی خوا بە
بەندایەتی و پەرستنەو، ئەویش بەو کە جگە لە خوا، دەکەن بە هاوتای

خوا، لە خۆشویستنیاندا، وەك دەفەر موی: ﴿ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ

دُونِ اللَّهِ أَدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ وَلَوْ يَرَى

الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرُونَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ

البقرة، واتە: لە خەلكی کەسانێك هەن: جگە لە خوا هاوتایان دەگرن، ﴿١٦٥﴾

وہك خۆشویستیان بۆ خوا، خۆشیان دەوین، بەلام ئەوانەى كە برۆیان
هیناوه، خۆشەویستی ئەوان بۆ خوا، زیاترە لە خۆشەویستی ئەو جۆرە
كەسانە بۆ پەرستراوەكانى خۆیانو، ئەگەر ئەوانەى ستەمیان كردووە
دەیانبینى كاتیك كە ئازارى دۆزەخ دەبینن كە هیژ ھەمووى ھى خواپە
ئازارى توندی ھەيە (بۆ ستەمكاران) {بىگومان زۆر پەشیمان دەبنەوہ} .

لە كۆتایى ئەم تەوھرى یەكەمەش دا دەلیم :

پیم وایە پرووتترین پیناسە بۆ ھاوبەش بۆ خوا دانان (الإشراك بالله) ئەو
رستە قورئانییە، كە خۆی زاناو شارەزا لەسەر زمانى ھاوبەشدانەرەكان
(المشركين) فەرموویەتى: ﴿ تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِي ضَلٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٩٧﴾ اِذْ نُسَوِّكُمْ بِرَبِّ
الْعٰلَمِيْنَ ﴿٩٨﴾ الشعراء، واتە: بە خوا بە دڵنیایى ئیمە لە گومراپییەكى پرووندا
بووین، كە ئیوهمان لەگەڵ پەرورددگارى جیهانییاندا یەكسان دەكردو
دەمانهینانە ئاستى خوا.

بەلى، شىرك بریتىە لە یەكسان كردن، وەك یەك تەماشاكردنى
دروستكراویك یان زیاتر لە دروستكراوەكانى خوا، لەگەڵ خوا، چ بە
رەھایىو لە ھەموو رۆویكەو، چ لە بواریك لە بوارەكان دا، یان یەكیك لە
تایبەتمەندییەكانى خوادا سبحان و تعالی .

MediaAmeerOffice

AliBapirw (علی بابیر)

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

لە نۆڤە كۆمەڵەبەتەرەكان لەكەلتانین

Shawarrah's on Social Media

نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

مەنبە - مەنبە

راگەباندننى مەكتەبەى لەمبەر

علی بابیر / AliBapir

AliBapir

علی بابیر / AliBapir

علی بابیر / AliBapir

علی بابیر / AliBapir

تەوھرى دووھم :

ھاوبەش بۇ خوا دانان، ئەو گوناھە مەزنەيە

كە ھەرگىز خوا لىيى نابوورى :

ئەوھ كە خوا ﷻ لە شىرك نابوورى، ھەرۈەك چۆن لە كوفرو لە نىفاقى گەورەش نابوورى، لە چەندان ئايەتدا پوون كراوتەوھ، بۇ ويىنە:

(١) لە ئايەتى ژمارە (٤٨)ى سوورپەتى (النساء)دا، دەفەرمۇي: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ

يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاءُ وَمَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا

﴿٤٨﴾، واتە: بىگومان خوا لەوھ نابوورى ھاوبەشى بۇ دابىرى، جگە لەوھ لە ھەر كەسك دەبوورى كە بىھوى، ھەر كەسكەش ھاوبەش بۇ خوا دابىرى، ئەوھ بوختانىكى مەزن، ياخود گوناھىكى مەزنى ھەلبەستوھ .

(٢) ھەر لە سوورپەتى (النساء)دا، دەفەرمۇي: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ

مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاءُ وَمَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١١٦﴾﴾،

واتە: بىگومان خوا لەوھ نابوورى ھاوبەشى بۇ دابىرى، بەلام لەوھ خوارو جگە لەوھ، بۇ ھەر كەسك بىھوى، لىيى دەبوورى، ھەر كەسكەش ھاوبەش بۇ خوا دابىرى، گومرايىھكى دوور گومرا بووھ .

(٣) لە سوورپەتى (الزمر)دا، دەفەرمۇي: ﴿وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ

لَئِنْ أَشْرَكَتَ لِيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾﴾، واتە: بىگومان سىروس بۇ لاي تۆ كراوھو، بۇ لاي ئەوانەى پىش تۆش كراوھ، {واتە: پىغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) كە لە پىش تۆدا ھاتوون} كە ئەگەر ھاوبەش بۇ خوا دابىرى، كىرەدەكەت ھەلدەوھشەوھو، لە زىانباران دەبى .

٤) لە سوورەتی (الحج)دا، خوا دەفەرموێ: ﴿وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ

السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيحٍ﴾، واتە: هەر
کەسێک ھاوبەش بۆ خوا دابنێ، وەک ئەوە وایە لە ئاسمانی کەوتبێتە خوارو،
بالتە پھاندیان، یاخود با خستبێه خوارو بردبێ بەرەو شوێنێکی دوور .

٥) ھەروەھا لە سوورەتی (الروم)دا، دەفەرموێ: ﴿ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِّنْ أَنفُسِكُمْ

هَلْ لَّكُمْ مِّنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِّنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنتُمْ فِيهِ
سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنفُسَكُمْ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

﴾، واتە: خوا لە خۆتاندا وێنەیەکی بۆ ھێناونەو: ئایا ئەوانە ی کە
لەبەر دەستان: دەبنە ھاوبەش لەو بژیوەدا کە پێمان داو، ئیوە تێیدا
یەگەسان بن، لیان بترسین، مەترسییان لە بەرانەریاندا ھەبێ، وەک
ترستان بەرانە بە خۆتان ھەیە؟! ئاوا ئایەتە گامان پوونە کەینەو بۆ
کۆمەڵێک کە بزامن .

ئەجانی ئەم پێنج ئایەتە موبارەکەدا چوار راستی گرنگ، دەربارە ی
ئەو کە گوناھ ی ھاوبەش بۆ خوا دانان (الشرك بالله) ھەرگیز قەلەمی
عەفو ی بەسەردا نایەت، وەردەگرین :

چوار راستی گرنگ دەربارە ی ھاوبەش دانان بۆ خوا ﷻ

راستی یە کەم : ھاوبەش بۆ خوا دانان، تاکە گوناھێکە کە ناچیتە نیو
بازنە ی بەخشان و لیبوردانەو .

کە ئایەتەکانی: ژمارە (٤٨ و ١١٦) لە سوورەتی (النساء)، ھەروەھا
ئایەتی (٦٥) لە سوورەتی (الزمر)و، ئایەتی (٨٨) لە سوورەتی (الأنعام)، زۆر
بە روونی و جوانی ئەو میان گەیانەو .

راستىيى دووھم : ھاوبەش بۇ خوا دانان، گەورەترىن درۇ ھەلبەستەنە بە ناوى خواوھو، گومپايىھىكى دوورە، كە لەوھ گومپايى دوورتر نىھ .

ئەمىش دىسان ھەر لە ئايەتى ژمارە (٤٨)ى سوورپەتى (النساء)و، لە ئايەتى ژمارە (١١٦)ى (النساء)دا ھاتوھ، لە ئايەتى ژمارە (٤٨)دا دەفەرموى:

﴿وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا﴾، ھەروھە لە ئايەتى ژمارە (١١٦)دا

دەفەرموى: ﴿وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾، ھەلبەتە بۆيە ھاوبەش

بۇ خوا دانان، بە درۇ ھەلبەستەنەكى مەزن دانراوھ، چونكە باباى ھاوبەش بۇ خوا دانەر، شتىك دەلى كە لە راستىيدا لە جگە لە وھەم و خەيالى ئەودا، بوونى بناغەيەكى نىھ، چونكە چۆن دروستكراو دەجىتە ئاستى بەدەيھنەرموھ؟ كە بىگومان ئەوھ درۇ ھەلبەستەنە ئىفترايەكى گەورەيەو، گومپايىھىكى دووريشە، واتە: زۆر دوور كەوتۆتەوھ لە راستە رى.

راستىيى سىيەم : ھاوبەش بۇ خوا دانان، يەكسانە لەگەل كەوتنە خوارى

مروۇف لە ئاسمانەوھ، بەھوى ئەوھوھ كە بالئەدىھەك بىرپىئىنى، ياخود بايەك بىباتە شوئىنىكى دوورو قوول :

ئەمىش لە ئايەتى ژمارە (٣١)ى سوورپەتى (الحج)دا زۆر بە پوونى ئەو ويئەيە ھىنراوتمەوھ، كە خوا ﷻ دەفەرموى: باباى ھاوبەش بۇ خوا دانەر، وھك ئەوھ وايە لە ئاسمان كەوتبىتە خوار، كە بالئەدىھەك بىرپىئىنى، ياخود بايەك بىباتە شوئىنىكى دوورو قوولەوھ.

ھەلبەتە باباى ھاوبەش بۇ خوا دانەريش، كە جەھوى خوى دەداتە دەست شەيتان و وەسوھەكانى شەيتان و طاغوت و خو بە پەرورەدگار و بە پەرستراو زانەكان و، پىلانەكانيان، ئەويش ديارە وھك ئەو كەسەى لىدى كە لە ئاسمان دەكەويتە خوار، ياخود بالئەدىھەك دەپىرپىئىنى، وھك پارچە گۆشتىك، ياخود بايەك بايدەداو رايدەمالى و دەيباتە شوئىنىكى دوورو قوولەوھ.

راستىيى چوارەم : خوا ﷻ زۆر ويئەى ھىنانوھە بۇ دەرختى ناقولايى

ھاوبەش بۇ خوا دانان و، خراپىي سەرمىجامى ھاوبەش بۇ خوا دانان،

یەکیك لهو وینانەش: ئایەتی ژمارە (٢٨) ی سوورەتی (الروم) ه، که پیشتر باسمان کرد .

خوایێ ئێوه دەفەرموی: ئایا ئێوه لەگەڵ ئەوانە ی که لەبەر دەستتان (ئەجە ئەگەر کۆیلەتان، یان خزمەتکارەتان) ئایا ئەو سامان و مۆلکە ی که بە ئێوه مان داوه، لەگەڵ ئەوانە دا که لەبەر دەستتان، بە یەکسانی دابەشی دەکەن، که ئێوه هیچ پلە و ئیمتیازتان بەسەریاندا نەبی؟ وەلامە که ی ئاشکرایە، که هیچ کەس قبوول ناکات، ئەو کەسە ی لەبەر دەستیەتی و خزمەتکاریەتی، خۆی خاوەن و گەورەییەتی، ببێتە هاوبەشی له هەموو شتێکدا و لەگەڵیدا یەکسان بێ .

کەواتە: ئێوه که هەمووتان دروستکاران و بەندە ی خان، قبوول ناکەن بەردەستەکانتان، خزمەتکارەکانتان بێنە ئاستی ئێوه و لەگەڵتاندا یەکسان بن، له خاوەنداریتی دا، ئەدی چۆن ئەوه بە خوا ڕەوا دەبینن، که هەندێ له دروست کاراوەکانی بێنە ئاستی خواوه ؟!

بۆیە دەفەرموی: ﴿كَذَلِكَ نَفْصِلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ (٢٨) الروم، ئاوا ئایەتەکان ڕوون دەکەینەوه، بۆ کۆمەڵێک بزمان .

یانی: ئەگەر بزمان هەرگیز توخنی هاوبەش بۆ خوا دانان ناکەون، شتێکی زۆر نامەنتیقی و پێچەوانە ی لۆژیکە .

تەوهری سییهەم:

هاوبەش بو خوا دانانی گەورەو، هاوبەش بو خوادانانی گچکە:

دیاره ئەم تەعبیرە: هەردووکیان پێکەوه، نە لە قورئان نە لە سوننەتی پێغەمبەردا ﷺ - ئەوەندەى من بزائىم - پێکەوه نەهاتوون، هەلبەتە لە هەندىك لە فەرمايشتاندا وشەى (الشَّرْكُ الْأَصْغَرُ) هاتو، بەلام وهك گوتە: هەردووکیان پێکەوه: (الشَّرْكُ الْأَكْبَرُ وَالشَّرْكُ الْأَصْغَرُ) ئەوه هیچ لە قورئاندا نەهاتو، لە سوننەتی پێغەمبەر ﷺ یشدا نەهاتو، بەلكو زاراوهیهكە زانیان دایانەیناوه، بو جیاوازیی خستنه نێوان ئەو شیرکەى كه جوړیکه لە جوړەکانى کوفرو، خاوەنەكەى لە بازنەى ئىسلام دەباتە دەرو، ئەو جوړە شیرکەى، كه بە گوناح دادەنرێ، بەلام بە وەدەرخەرى خاوەنەكەى دانانرێ لە بازنەى ئیمان و ئىسلام، ئەویش بریتىیه لە هەندىك وشەو، هەندىك هەلسوگەوت، كه بە شیرك ناوێراون، بەلام بە وەدەرخەرى خاوەنەکانیان دانانرێن، لە بازنەى ئیمان و ئىسلام، كه ئێمە دەتوانین لە سوننەتی پێغەمبەردا ﷺ لەوبارەوه چەند وێنەیهك بێنینەوه: واتە بو شیركى گچکە، چونكه شیركى گەورەمان پێشتر پێناسە کردو، دواتریش زیاتر تیشكى دەخەینە سەر .

جوړەکانى شیركى گچکە :

دەتوانین ئاماژە بە پێنج جوړ لە جوړەکانى شیركى گچکە بکەین:

یەك: سویند خواردن بە جگە لە خوا، واتە: بە جگە لە ناوو سیفەتەکانى خوا: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: { مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ، فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ } { أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْم: (٦٠٧٢)، وَالتِّرْمِذِيُّ بِرَقْم: (١٥٣٥) وَقَالَ: حَسَنٌ، وَالْحَاكِمُ بِرَقْم: (٤٥) وَقَالَ: صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ، وَأَبُو دَاوُدَ بِرَقْم: (٣٢٥١)، وَأَبُو عَوَانَةَ بِرَقْم: (٥٩٦٧)، وَابْنُ حِبَانَ بِرَقْم: (٤٣٥٨) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ } .

واتە: هەر کەسێک سوێند بە غەیری خوا بخوات، ئەو کوفری کردووە، یاخود شیرکی کردووە.

یان: کوفرو شیرکی گچکە، بەلام بە مەرجێک نیهتەکە ی وانهبێ، کە ئەو شتە ی پێ وەک خوا، یان پێی لە خوا گەورەتر بێ، ئەگەر نا ئەو کاتە بە شیرکی گەورە دادەنرێ.

دوو: بریتیه له هه‌ندێ قسه‌و هه‌ل‌سوکه‌وت که له سه‌ر زمان و ئه‌ندامه‌کان دهرده‌که‌ون و، بۆنی ئه‌وه‌یان لێدێ، که غه‌یری خوا، وەک خوا ته‌ماشاکرێ؟ بۆ وێنه: ئەم هەدیسە دینینەو: {عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ: فَحَدَّثَهُ بِبَعْضِ الْكَلَامِ، فَقَالَ: مَا شَاءَ اللَّهُ وَشِئْتَ، فَقَالَ: أَجَعَلْتَنِي لِلَّهِ عِدْلًا، بَلْ مَا شَاءَ اللَّهُ} {أَخْرَجَهُ الطَّبْرَانِيُّ بِرَقْم: (۱۳۰۰۵)، وَالْبُخَارِيُّ فِي (الْأَدَبِ الْمَفْرُودِ) بِرَقْم: ۷۸۳، وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ}.

واتە: عەبدوللای گوری عەباس خوا لێیان رازی بێ دەلی: پیاویک هاتە خزمەت پێغەمبەر ﷺ هەندێ قسە ی بۆ کرد، پاشان گوتی: مەگەر خوا بیهوی و تۆ بتهوی، فەرمووی: ئایا منت کردە هاوتای خوا؟! بلی: مەگەر خوا بیهوی بە تەنیا .

سێ: پێغەمبەری خوا ﷺ ریابازی (ئەنجامدانی کردەوێهەکی باش بۆ سەرنج ڕاکێشانی خەڵک بە رووپامایی)، بە شیرکی بچووک داناو، لەو بارەموش ئەم فەرماشته هەیه: {عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ لَيْثٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ: الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ! قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ؟ قَالَ: الرِّيَاءُ} {أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْم: (۲۳۶۸۶)، وَالطَّبْرَانِيُّ وَالبَغَوِيُّ فِي (شرح السنة)، وَقَالَ: شُعَيْبُ الأَرْنَؤُوط: إسناده صحيح}.

واتە: مەحمودی گوری لوبەید دەلی: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: شتێک کە زۆر مەترسێم لێی هەیه بەرانبەر تان، شیرکی بچووکە، گوتیان: ئەو پێغەمبەری خوا ﷺ! شیرکی بچووک چیه؟ فەرمووی: ریابازی (ئەوێهە شتێک بکە، بە ڕوالت بۆ خوا بێ و بەشی غەیری خۆی تێبخە).

چوار : زانايان بۇ شىركى بچووك ئەوەشيان بە ويئە هيئاوئەو، گە كەسى بلى: (لولا الله وفلان) ئەگەر خواو فلانكەس نەبوونايە، راست ئەوەيە گە بگوتى: (لولا الله ثم فلان) ئەگەر خوا نەبووايە، پاشان فلان كەس .

يىنج : پېغەمبەرى خوا ﷺ هەندىك لە هەلسوكەوتەكانى بە شىرك داناون، بۇ ويئە: فەرموويەتى: {إِنَّ الرُّقَى وَالْتَّمَائِمَ وَالتَّوَلَةَ شِرْكٌ}، {أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بَرَقْم: (۳۶۱۵)، وَأَبُو دَاوُدَ بَرَقْم: (۳۸۸۳)، وَابْنُ مَاجَةَ بَرَقْم: (۳۵۳۰)، وَالْحَاكِمُ بَرَقْم: (۸۲۹۰)، وَقَالَ: صَحِيحُ الْإِسْنَادِ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ، وَابْنُ حِبَانَ بَرَقْم: (۶۰۹۰)، وَأَبُو يَعْلَى بَرَقْم: (۵۲۰۸) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ}.

واتە: روقىەكان و تەمىمەكان و تىوئەلە، شىركن .

۱/ { (رُقَى) كۆى (رُقِية) يە، واتە: دوعايەكى نووسراو و نوشتەيەك گە شەرعى نەبى، يانى: لە قورئان و سوننەت وەرنەگىرايى، وەك ئەوەى گە جادووگەر و نوشتەچىيەكان دەيەكەن، رەمز و هيماي تىدان، يان هەندىك ناوى تىدان، نازانى ناوى شەيتانان، ناوى چىن؟

۲/ { (تَمَائِم) يىش، كۆى (تَمِيمَة) يە، ئەويش ئەوەيە گە بەخۇوۋە هەلبواسرى .

۳/ { (تَوَلَة) ش، نوشتەيەكە بۆيە دەگرى: ژن لە لاي مېرد خۇشەويست بى، يان مېرد لە لاي ژن، خۇشەويست بى، ياخود ئافرىتىك لە لاي پياويك، يان پياويك لە لاي ئافرىتىك، خۇشەويست بىرى}.

پېغەمبەرى خوا ﷺ ئەوانەى هەموو بە شىرك داناو، بۇچى؟ چونكە بە زۆرى ئەو شتانە گە دەگرىن، بە هاوگارىي و پشت بەستن بە شەيتانەكان، ناوى شەيتانان تىدا دەنوسرى، ياخود هەندى ژمارە و رەمز و هيماي تىدا دەنوسرى، گە مەبەستى ناشەرعىي و خراپيان گرتۆتە خۇيان .

هەرومها لەوبارەو ئەم دەقەش هەيە: {عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: الطَّيْرَةُ مِنَ الشَّرِّ، وَمَا مِنَّا إِلَّا، وَلَكِنَّ اللَّهَ يُنْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ} {أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بَرَقْم: (۳۶۱۵)، وَالتِّرْمِذِيُّ بَرَقْم: (۲۰۷۲)، وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ}.

واتە: عەبدوڵلای کۆری مەسعوود خوا لێی پازی بێ، دەلێ: پیغەمبەر ﷺ
 فەرموویەتی: (طیرە) لە شیرکە، { (طیرە) یانی: پەشبینی، کاتی خۆی
 عەرەب عادیان وا بوو کە ویستووێانە کاریک، سەفەرێک بکەن، بآلندیان
 هەڵفراندو، ئەگەر بە لای راستا پۆیبی، گوتووێانە: (تیامنا) کارەکه مان،
 سەفەرەکه مان بەرمو خێر (ئێمن) و بەرمکەتەو، ئەگەر بە لای چەپدا پۆیبی،
 گوتووێانە: (تشانمو) کارو سەفەرەکه مان بەرمو نەگبەتییه با نەکرێ،
 دەفەرموی: (وَمَا مِنَّا إِلَّا، وَلَكِنَّ اللَّهَ يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ) هیچ کامێک لە ئێمە نیە،
 مەگەر (جار جار خەتەرەیهکی خراپی بە دلدا دی)، بەلام خوا عزو جل بە
 پشت بە خوا بەستن، ئەو خەتەرەو خوتخوتەو خەیاڵە خراپانە لە دلی
 ئێنسان، دەر دەکات .

ننجا من پێم وایە: ئەو جوۆرە پەفتارو هەلسوکەوتانە، شیوەی شیرکیان
 هەیه، بەلام شیرک نین، مەگەر خاوەنەکهیان نیەتو عەقیدەیهکی وەک هی
 موشریکەکانی هەبی، ئەو کاتە بە شیرک لە قەڵەم دەدرێن، بەلکو دەبنە
 شیرکی گەورەش، ئەگەر نا خودی ئەوانە شیرک نین، بەلام پیغەمبەری
 خوا ﷺ ئۆمەتەکهی ئاگادار کردۆتەو، کە لەو شتانەش وریا بن،
 هەرچەند ورده شتن، چونکە ئەوانە دەروازەو ھۆکارن بۆ ئەوێ ئێنسان بەرمو
 شیرک بجێ .

MediaAmeerOffice

AliBapirw/ علی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

له ئۆره كۆمهله ئیبهكان لهكەلانی
 مەسعوود و مەسعوود و مەسعوود
 ئێن مەكەم عێز موافق النواميل الاجتماعي

www.alibapir.net

بەڕێوەبەر: عەلی بابیر

علي بابير/ AliBapir

علي بابير AliBapir

علي بابير/ AliBapir

علي بابير / AliBapir

راكه ياندنی مهكته بي له مير

تەوهری چوارەم :

هۆکاره راسته قینه گانی هاوبهش بو خوا دانان و،
پاساوه گانی له لای هاوبهش بو خوا دانهران :

کهواته : نیمه نهم تەوهره له دوو بهشدا دهخهینه یوو :

بهشی یهگهم :

هۆکارو پالنه ره راسته قینه گانی هاوبهش بو
خوا دانانی هاوبهش بو خوا دانهران :

خوا ﷻ له قورئاندا باش ئهوهی روون کردۆتهوه، بو ئهوهی دیار بێت
کهسانی که هاوبهش بو خوا دادهنن، هۆکاری چیه؟ چ شتیک پالیان پێوه
دەنێ و دەبیته هاندەریان؟! لهوبارهوه ئایهت زۆر زۆر، بهلام ئیمه تهنیا ئهوه

ئایهتانهی سوورپهتی (النجم) دینن، که خوا دهفهرموی: ﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ

﴿١٩﴾ وَمَنْوَةَ الثَّالِثَةَ الْآخَرَىٰ ﴿٢٠﴾ أَلَكُمُ الذَّكْرُ وَلَهُ الْأُنثَىٰ ﴿٢١﴾ تِلْكَ إِذَا قِسْمَةٌ ضِيزَىٰ ﴿٢٢﴾

إِنَّ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءُ سَمِيَّتُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا

الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمْ الْهُدَىٰ ﴿٢٣﴾

واته : ئایا لاتو عوززاتان بیتیون، ههروهها مهنات (پهرستراوی سییهمی
دیکه؟ ئایا ئیوه خۆتان نیرینهتان دهوی، ئهوه (خوا)یش میینهی بو دادهنی!
بهراستی ئهوه دابهشکردنیکی نادادگهرا نهیه، ئهوه پهراستراوانهی ئیوه تهنیا
چهند ناویکن خۆتانو بابو باپیرانتان ئهوه ناوانهتان ههڵدان، خوا هیچ
بهلگهی لهسهه نهاردوونه خوار، ئهوانه تهنیا شوین گومانو ئهوهی که
نهفسیان ئارمژووی دهکات، دهکهون، به دلتیایی له پهروهردگاریشیانهوه
رێنماییان بو هاتوه .

ئەگەر سەرنجی کۆی ئەو ئایەتە بێهەن کە لەبارەی ھۆکارەکانی شیرکەو دەدوین، دەبینین کە ھۆکارەکانی ھاوبەش بۆ خوا دانان و پالئەرو ھاندەرەکانی ھاوبەش بۆ خوا دانەرە، کە ھاوبەش بۆ خوا دابنن، لەو دە (١٠) ھۆکارەدا خۆیان دەبینن، کە پەنگە زیاتریش بن، بەلام بەپێی سەرنجدانی من ئەو دە (١٠) یەن :

بە کەم و دوو دەم : شوینکەوتنی گومان و، ئارەزوو :

کە لە ئایەتی (٢٣) ی سوورەتی (النجم) دا خراونە روو، خوای پەرورەدگار دەفەرموێ: ﴿إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ﴾، ئەوانە تەنیا شوینی گومان دەکەون و، تەنیا شوینی ئەو دەکەون کە نەفسیان پێی خۆشە و ئارەزووی دەکات.

سێ دەم : گومرا کردنی ھاوبەشە گومراکەرەکان بۆ پەرستەرەکانیان و فریودان و ئیخفال کردنیان .

وەک لە ئایەتی ژمارە (١٣٧) ی سوورەتی (الأنعام) دا خوا ﷻ روونی دەکاتەو و دەفەرموێ: ﴿وَكَذَلِكَ زَيْنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

﴿قَتَلَ أَوْلَادِهِمْ شُرَكَائِهِمْ﴾، واتە: ھەر ئاوا بۆ زۆریک لە ھاوبەش بۆ خوا دانەرەکان، ھاوبەشەکانیان (ئەوانە) کە کردوویانە بە ھاوبەش بۆ خوا) کوشتنی منداڵەکانیان لەلا جوان کردبوون و، بۆیان پازاندبوونەو .

چوار دەم و بێنج دەم : نەفامیی و نەزانیی، نەفامیی پێچەوانەیی عاقلیتییە و نەزانیش پێچەوانەیی زانیارییە :

وەک لە ئایەتی ژمارە (١٤٠) ی سوورەتی (الأنعام) دا خوای تائو پاک روونی کردووە، کە دەفەرموێ: ﴿قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ

﴿عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ﴾، واتە: بە راستیی ئەوانە کە منداڵەکانی خۆیان کوشتن، نەفامانە بەبێ زانیاری، زیانبارن (ھەم نەفام بوون، ھەم بێ زانیاری بوون) .

شەشەم : دانه‌دان و خوتخوته‌ی رازینراوه‌ی شەیتانه‌ی فریودەرەکان :

وهك له ئایه‌تی (١١٢) ی سوورەتی (الأنعام)، هەر وەها لە ئایەتی (١٢١) ی سوورەتی (الأنعام) دا هاتووە، وهك خوا ﷻ دەفەر مۆی: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيْطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا ...﴾، واتە: هەر بەو شیوویە بۆ هەر گام لە پیغەمبەرەکان دوژمنیکمان لە مەرووف و جەند، پەخساندووە کە هەندیکیان قسە‌ی رازاوو و بریقە‌داری فریودەرەنە فی‌ری هەندیکیان دەکەن .

هەر وەها دەفەر مۆی: ﴿وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يَذْكُرْ أَسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ وَإِنَّ الشَّيْطَانَ لِيُؤْخُونَ إِلَىٰ أُولِيَآيِهِمْ لِيُجْدِلُوَكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ

إِنَّكُمْ لَمَشْرُكُونَ ﴿١١٣﴾﴾، واتە: وە لەووە مەخوون کە ناوی خوای لەسەر نەهاتووە (واتە: سەربرپاو) وە ئەووە لادان، وە بەدەلنیایی شەیتانەکان خوتخوته‌ی بۆ دۆستەکانی خوایان دەکەن تاکو شەپەرە قسەتان لەگەڵ بکەن و، ئەگەر بە قسەیان بکەن (لە بەحەڵال دانانی حەرام دا) ئیووش دەبنە هاوبەش‌دانەر.

حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم و دەهەم : خو بە زلگرتن لە بەرانبەر وەرگرتنی هەقداو، ئارەزوو هەبوون بۆ ناکۆکی و دووبەرەکی و، لاسایی کردنەوه‌ی کویرانە‌ی پیشینان و، ئیرەیی و حەسوودی بردن :

ئەم چوار ھۆکارەش لە ئایەتەکانی : (١ - ٨) لە سوورەتی (ص) دا، خوا ﷻ پوونی کردوونە، وهك دەفەر مۆی :

بسم الله الرحمن الرحيم : ﴿ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ﴿١﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ﴿٢﴾ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَوا وَلَا تَحِثْ مَنَاصٍ ﴿٣﴾ وَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا سَجَرٌ كَذَابٌ ﴿٤﴾ أَجْعَلِ الْآلِهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾ وَانطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنْ آمَسُوا وَأَصْبَرُوا عَلَىٰ آلِهَتِهِمْ

إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ ﴿٦﴾ مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا خُلُقٌ ﴿٧﴾
أُنزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي بَلْ لَمَّا يَدُوقُوا عَذَابِ ﴿٨﴾ .

واتە :

بەناوی خودای بە بەزمیی بەخشنده .

صاد، سویند بە قورئانی خاومن بیرخستنهوه ﴿١﴾ .

(بپروانههینانی بیپروایان هیچ بەلگه و پاساوی نین) بەلکو ئەوانەى

بیپروان لە خو بەزلگری و ئارەزووی دووبەرەکی دان ﴿٢﴾ .

لەپیش وان دا گەلیک سەدەمان فەوتاندوون، (لە گاتی هاتنی بەلادا)

بانگیان کرد (هاواریان کرد) بەلام گاتی دەرباز بوون تیپەرپبوو ﴿٣﴾ .

سەریان سوپما کە خوێان وریاکەرەومیان بو هاتو ئەوانەى بیپروا بوون

گوتیان : ئەمە جادووگەرێکی زۆر درۆزنە ﴿٤﴾ .

ئایا هەموو پەرستراوەکانی گردوونە یەك پەرستراو ؟ بیگومان ئەوه

شتێکی زۆر سەرسوڕهینەرە ﴿٥﴾ !

مشوورخۆرو بریاربەدەستەکانیشیان دەستبەکاربوون (بو دزایەتی) و بە

خەلکەگەیان گوت : بەردەوام بنو لەسەر پەرستراوەکانتان خۆراگرین، ئەو

ئایینە نوێ)ە پیلانیکە مەبەستی دیکەى لە پشتەوهیه ﴿٦﴾ .

لە خاومن کتیبە پیشوووەکان شى وامان نەبیستوه، ئەمە تەنیا شتێکی

هەلبەستراوه (بەناوی خواوه) ﴿٧﴾ .

ئایا لەنیو هەموو ئیمەومانان، پەيامی بیرخەرەوه (ی خوا) لە سەروى

(: موخەمەد) دابەزیوه ؟! بەلکو ئەوان لەبارەى کتیبو پەيامی منەوه لە

دوودلیى دان، بەلکو (هۆکاری بیپرواییه گەیان ئەوهیه کە) جاری سزای

منیان نەچیژتوه ﴿٨﴾ .

٨٩٧ : خو بە زلگرتن و ئارەزوومەندیی دوو بەرهکیی: ﴿بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزِّ

وَشَقَاقٍ﴾.

٩ : لاسایی کردنەوهی کوێرانەهی پیشینان: ﴿مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِن

هَذَا إِلَّا أَخْلَقُ﴾، ئیمە ئەوهەمان پێشتر نەبیستووە لە پیشینانی

خۆمان، ئەوه هەر شتیکی هەڵبەستراوە .

١٠ : حەسوودی و ئێرهیی بردن: ﴿أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا﴾، ئایا لە نیو

ئیمەدا ئەو (موحەممەد) بەرنامە (ذکر)ی بۆ دابەزیئراوە ؟

واتە: ئایا لە هەموومان چاکترە؟ حەسوودییان پێ بردووە .

ئەمانە هۆکار و پالێنەر و هاندەرە راستەقینەکانی هاوبەش بۆ خوا

دانەرەن، کە هاوبەش بۆ خوا دادەنن .

بەشی دووهم:

پاساوەکانی هاوبەشدانان لەلای هاوبەش بۆ خوا دانەرەن:

بزانین داخۆ موشریکەکان بیانووێان چییە و چی بە بیانوو دینتەوه، بۆ

هاوبەش بۆ خوا دانانیان ؟ خۆی زاناو زالا باسی برۆ بیانووەکانی ئەوانیشی

کردووە، کە ئیمە لە پێنج برگەدا ئەوانیش دەخەینە ڕوو:

برگە یەکم : - پێیان وابوووە هاوبەشەکانیان، (واتە: ئەوانە ی کە

کردوویان بە هاوبەش بۆ خوا، یان هێتایواننە ئاستی خوا) لە خۆیان

نیزیک دەخەنەوه :

وهك له ئایەتی ژمارە (٣)ی سوورەتی (الزمر)دا خوا ﷻ لەسەر زمانی

ئەوان فەرموویەتی: ﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا

لِقَرَّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى ﴿١٠٢﴾، واتە: ئەوانەى پەرستراوانىك لە جىياتى خوا دەگەنە
سەرپەرشتىار و دۆست و پشتیوانى خۆيان، دەلێن: ئێمە نایانپەرستين، مەگەر
بۆ ئەوەى لە خوامان نيزيك بڤههههههه .

برگەى دووهم :- گومانىيان وابوو گە ئەو پەرستراوه وەهمىيانە، تەكايان بۆ
لە لاى خوا بەرز دەگەن :

وَهُكَذَا خَوَاتَمُ الْآيَةِ (١٨)ى سوورەتى (يونس)دا، دەفەرموى: ﴿وَيَعْبُدُونَ

مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شَفَعُونَا عِنْدَ

اللَّهِ ﴿١٠٣﴾، واتە: لە خوار خواوه (جگە لە خوا) شتانىك دەپەرستن، گە نە
زىانىيان لێدەدەن، نە سووديان پێ دەگەيەنن، دەلێن: ئا ئەوانە تەكاکارمان
لە لاى خوا .

برگەى سێيەم :- گوايە : ئەوانە شوێن پيشينانى خۆيان دەگەون،
پێبازى ئەوان دەپاریزن :

وَهُكَذَا خَوَاتَمُ الْآيَةِ (٥ و ٦ و ٧) لە سوورەتى (ص)و، ئایەتى (٧٤) لە
سوورەتى (الشعراء)دا باسکراوه :

أ- لە سوورەتى (ص)دا، خوا لەسەر زمانىيان دەفەرموى: ﴿أَجْعَلِ لِلْأَلِهَةِ

إِلَٰهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجَابٌ ﴿٥﴾ وَأَنْطَلِقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنْ آمِسُوا وَأَصِيرُوا عَلَىٰ

ءَالِهَتِكُمْ إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ ﴿٦﴾ مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا

أَخْلَاقٌ ﴿٧﴾، واتە: گوتيان: ئایا پەرستراوهكانى كردنە يەك پەرستراو!
ئەو شتىكى زۆر سەيرە، ئنجا قسە پوشتوووەكانيان، بپار بەدەستەكانيان،
دەرچوون و گوتيان: بپۆن و بەردەوام بن، خۆپاگرين، لەسەر پەرستراوهكانتان
ئەو پیلانىكە لە دژی ئێمە و مەبەستى خراپى لە پشتهوویە، ئێمە شتى
وامان نەبێستووە لە پيشووفمان، بپگومان ئەو شتىكى هەلبەستراوه.

ب- لە سوورەتی (الشعراء) یشدا، دەلێن: ﴿قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَلِكَ

يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾، واتە: بەئکو ئێمە بابو باپیرانی خۆمان وا بینی و وایان دەکرد، ئێمەش وەک وان دەکەین، (ئەوێش لاسایی کردنەوهی کوێرانەیه).

برگەی چوارەم :- چاوەڕێ کردنی زیان، لە کاتی توورپیی پەرستراوەکاندا، ئومێدەواربوونی سوود وەرگرتن و بەهره وەرگرتن، لە کاتی رازی بوونیاندا. واتە: ترساوێ کە پەرستراوەکانیان ئەگەر لێیان توورپ بێ، زیانیان پێ بگەیەنن، ئومێدیان پێ بوون، ئەگەر لێیان رازی بوون، سوودیان پێ بگەیەنن :

وێک لە ئایەتەکانی: (٥٣ و ٥٤) ی سوورەتی (هود) دا هاتوێ: ﴿قَالُوا يَهُودُ

مَا جِئْنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِ هَارُونَ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ

﴿٥٣﴾ إِن نَقُولُ إِلَّا أَعْرَبْنَا بَعْضَ آلِ هَارُونَ سَوْءٌ قَالَ إِنِّي أَشْهَدُ اللَّهَ وَأَشْهَدُوا أَنِّي

بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾

واتە : (گەلی عاد) گوتیان : ئەو هود ! هیچ بەئگەیهکی ڕوونت بۆ نەهێناوین، ئێمە بەهۆی قسەی تۆوە دەستبەرداری پەرستراوەکانمان نابین و بۆ تۆ نابینە برودار، ئێمە تەنیا دەلێن: (پێمان وایە) پەرستراوەکانی ئێمە تۆیان تووشی زیان کردوێ، (هود) فەرمووی : من خوا بە شایەد دەگرم و ئێوێش شایەد بێ کە من لەوهی دەیکەنە هاوبەشی خوا، بەرێم .

هەر وەها لە ئایەتەکانی: (٦٩ - ٨٢) ی سوورەتی (الشعراء) دا، کە

ئێبراهیم ﷺ موناقدەشە لەگەڵ گەلە هاوبەش بۆ خوا دانەرەکی خۆیدا

دەکات : ﴿وَأَتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ ﴿٦٩﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا

نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظُلُّ لَهَا عَاكِفِينَ ﴿٧١﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ تَدْعُونَ ﴿٧٢﴾ أَوْ يَنْفَعُونَكُمْ

أَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾ قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنتُمْ

تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ

﴿٧٧﴾ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾ وَإِذَا مَرَضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾ وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٨١﴾ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿٨٢﴾

وهك دهبینین :

ئیبیراهیم ﷺ دواى ئه وهى سه رزه نشتى گه له هاوبه شدانه ره گه ی دهکات له سه ر په رستنى شتانیك گه :

أ - نه پارانه وهى په رسته ره گانیان ده بیستن، چ جای وه لامدانه وهو به دهن گه وه هاتنیان !

ب - نه سوودیان پی ده گه یهنن ، ئه گه ر گریمان لیان رازی بوون !

ج - نه زیانیان لی دهنن ، ئه گه ر گریمان لیان توره بوون !

دواى ئه وه : پی ناسه ی په روه ردگاری شایسته ی په رسترانى خوى دهکات به هه شت (٨) له کرده وهو سیفته ته کانی گه جگه له وه هیچ شتیك و هیچ کهس نینی :

١ - به دیه ینان ﴿الَّذِي خَلَقَنِي﴾ .

٢ - رینمایى کردن و راسته پرى کردن ﴿فَهُوَ يَهْدِينِ﴾ .

٣ - خوراك بۆ دابین کردن ﴿وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي﴾ .

٤ - خواردنه وه بۆ دابین کردن ﴿وَيَسْقِينِ﴾ .

٥ - شیفادان دواى نه خوشبوون ﴿وَإِذَا مَرَضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ﴾ .

٦ - مرداندن ﴿وَالَّذِي يُمِيتُنِي﴾ .

٧ - زیندوو کردنه وه ﴿ثُمَّ يُحْيِينِ﴾ .

٨ - ئومێدەواربوون بە لێبوردن لە پڕۆژی دوایی دا ﴿وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ

لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ﴾.

برگەى پێنجەم :- بیانوو هێناوەنەوه بە ویستی خوا گوايه : خوا ویستی وابوو و ئەو پەرستراوانە بپەرستن و تیکەڵکردنی ویست و پەزنامەندى خوا، گەشتن بەم ئەنجامگیریه هەڵیه : ئەگەر خوا لەم کردەوانەى ئێمە و لەو پەرستانەى ئێمە، پازى نەبووايه، نەیدەویستن، ئنجا مادام ویستوونی، دیارە لێشیان پازیه :

ئەمە کە لە ئایەتى ژمارە (١٤٨)ى سوورەتى (الأنعام) و ئایەتى (٣٥)ى سوورەتى (النحل)دا هاتو .

(١) بۆ وێنە: لە سوورەتى (الأنعام)، ئایەتى (١٤٨)دا دەفەرموی: ﴿سَيَقُولُ

الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ...﴾،

واتە: ئەوانەى کە هاوبەشیان بۆ خوا داناوە دەلێن: ئەگەر خوا ویستبای ئێمە هاوبەشمان بۆ دانه‌دەنا، نە خویمان و نە بابو باپیرانمان و، هیچ شتیکیشمان قەدەغە نەدەکرد .

یانى: خوا ویستوویەتى بۆیه ئێمە هاوبەشمان بۆ خوا داناوە و شتانیکیش قەدەغە دەکەین، مەبەستیشیان ئەوە بوو کە مادام خوا ویستوویەتى، دیارە لێشى پازیه، پێیان وا بوو کە خوا هەر شتیکی بوی، لێشى پازیه، کەواتە: خوا لەو کارو کردەوانەى ئێمە پازیه .

(٢) هەروەها لە سوورەتى (النحل)یشدا هەر هاتو لە ئایەتى ژمارە (٣٥)دا کە

دەفەرموی: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ

شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ﴾، واتە: ئەوانەى کە هاوبەشیان بۆ خوا داناوە، گوتیان: ئەگەر خوا ویستبای : ئێمە هیچ

شتيىكىمان جگە لەو نەدەپەرست، نە خۆمان و نە بابو باپىرانمان و،
هيىچ شتيىكىشمان بەبى مۆلەتى خوا قەدەغە نەدەگردد .

وەك گوتەم ئەوانە گوتووينا: خوا ئەو شتانەى ويستو، بۆيە ئيمە
دەنكەين گە بېگومان ئەو پاستەو، هيىچ شتيىك بەبى ويستى خوا نابى،
بەلام مەرج نيە خوا ھەر شتيىكى ويست، لىي پازى بى و پىي خوش بى، وەك
لە ئايەتى (٧)ى سوورەتى (الزمر)دا دەفەرموى: ﴿وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ

وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ﴾، واتە: خوا بۆ بەندەكانى، كوفرى پەسند نەكردو،
كوفرى پى خوش نيە بۆ بەندەكانى، بەلام ئەگەر شوگرانە بكەن و
سوپاسگوزارىي بكەن، خوا ئەوەى بۆ ئيوە پى خوشە .

كەواتە: ويستى خوا جيايە لە رەزامەنديى خوا، شايانى باسيشە : ئيمە
ھەم مەوسووعەى : (ئيمان و عەقيدەى ئىسلاميى)دا^(١)، ھەم لە
مەوسووعەى: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله)دا^(٢) بە تەفصيل
باسمان كردو، گە رەزامەنديى خوا بە پىي شەريەتى خوا، بۆمان
دەردەگەوى: ئايا خوا لە چى پازيىو چى پى خوشە؟ بەھوى وھيى
خواوہ ئەوہ دەزانرى، بەلام ويستى خوا وەك ئاسمان وايە: ئينسان ھەرچى
بيكات، ھەر لە ژيئر ئاسماندا دىكات، فەرمانبەريى (طاعة) بكات، يان
سەريپچى (مَعْصِيَة) بكات، چاكە بكات، يان خراپە، ويستى خواى بالادەست
وەك چەترو سايەيەك وايە گە ئينسان لە ژيئر ناچيئە دەر، ئينسان كوفر
بكات، ھەر بە ئيرادەى خوا دىكاتو، ئيمان بيئى ھەر بە ويستى خوايە،
بەلام چۆن دەزانين ئايا خوا لە چى پازيىو لە چى ناپازيىيە ؟ بەھوى
شەريەتو بەرنامەگەيەوہ دەزانين .

ديارە خوا ﷻ وەلامى ددان شكيئى ئەو بيانوو پاساوانەى ھاوبەش بۆ
خوا دانەرەگان دەداتەوہ، گە پاساوى ھاوبەش بۆ خوا دانانى، پى دەدەنەوہ :

(١) لە بەرگى پيئنجەم دا .

(٢) لە كتيبي ھەشتەم (الكتاب الثامن) ى، لە چاپى دوومى / ٢٠١٨ ز دا .

هەڵوێشانە وە ی بیانوو و پاساوی یەگەم :

کە دەلێن: ئێمە بۆیە ئەو پەرستراوانەمان دەپەرستین، تاگو لە خوامان نیزیك بخەنەو!

١/ خوا ﷻ هەر لە سوورەتی (الزمر)دا یەگسەر کە دوا بە دوا ی قسە ی ئەوان کە دەلێن، دەفەرموێ: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَذِبٌ كَفَّارٌ ۝٢﴾، واتە: بێگومان خوا دادوەریان لە بەیندا دەکات، لەوێدا کە تێیدا کەوتوونە گیڤهه، یاخود: بپاریان بۆ دەدات، بێگومان خوا رێنمایی کەسێک ناکات، کە درۆزنەو زۆر بێپروایە، یاخود: زۆر سیلەیه .

کەواتە: ئەوێ کە ئەوان دەیکەن لە راستیدا ناکۆکیی و دووبەرهگییه لەگەڵ پیغهەمبەرەکاندا، لەگەڵ وەحیی خوادا، ئەوانە ی ئەو قسەیه دەلێن: درۆزنو زۆر سیلەو ناسو پاسیشن .

٢/ لە سوورەتی (الإسراء)دا دەفەرموێ: ﴿قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفِ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ۝٥٦ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْغُونَ إِلَيْ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ۝٥٧﴾، واتە: تۆ بلی: لەوانە بپارینەو کە پێتان وایە: جگە لە خوا پەرستراون، کە ئەوان ناتوانن نە زیانیك کە تووشتان دی، لایبەرنو، نە لیشتان لا بدن، پێش ئەوێ بتانگات، ئا ئەوانە ی کە لییان دەپارینەو، هەر کامێکیان هۆکار بەرو پەروردگاری دەگریتەبەر، کامەیان لە خوا نیزیکتره، {خوا خوایهتی تۆزیک لە خوا نیزیك بێتەو}، بە ئومێدی بەزەیی خاوانو لە سزای خوا دەترسین، بێگومان سزای پەروردگارت جیگای مەترسییه .

کەواتە: ئەوانەى کە ئیوه لییان دەپارێتەوه، ئەگەر پێغه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام)، ئەگەر دۆستانی خۆان، هەر کامێک لەوانە، کامه یان لە خوا نزیکتره، زیاتر ئومێدی بە رحمەتی خوا ههیه و، زیاتر مه ترسیی سزاو تۆلەى خۆای دادگه رى هه یه .

هه لۆه شانده وه ی بیانوو و پاساوی دووه م:

پاساویکی دیکه که هاوبهش بۆ خوا دانەرەگان، کردوویانەتە بیانووی ئەوه که هاوبه شه گانیان په رستوه، ئەوهیه که تکاو رحایان بۆ له لای خوا بکه ن !
ئنجـا خوا ﷻ له زۆر له ئایه ته گانی قورئاندا، ئەوه ی هه لۆه شانده و ته وه، بۆ وینه :

١/ له سووره تی (الروم) دا ده فه رموی: ﴿ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾

﴿ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِّنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءٌ وَكَانُوا إِشْرَكَائِهِمْ كَفِرِينَ ﴿١٣﴾ ﴾
واته: ئنجـا رۆژێك که ئاخـر زه مان (ساعة) دێ، تاوانبارەگان نا ئومێد ده بن و، هاوبه شه گانیان بۆیان نابن به تـکاار، به لکو هاوبه شه گانیان بیپر و، ده بن و، حاشا ده که ن له و که سانه ی کردوویانن به هاوبهش بۆ خوا، (ئهو درۆو بوختانه یان بۆ هه لبه ستوون) .

٢/ له سووره تی (الزمر) يشدا خوا ده فه رموی: ﴿ أَمْ أُتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ

﴿ قُلْ أُولَٰئِكَ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُلْ لِلَّهِ الشَّفَعَةُ جَمِيعًا ﴿٤٤﴾ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴾

واته: یان ئایا جگه له خوا تـکاا ریان په یدا کردوون، بلێ: ئەهـی ئەگەر ئەوانه ی ئیوه پیـتان وایه تـکاـتان بۆ له خوا ده که ن، هـیچیان به ده ست نه بی و، نه شفامـن و، ئاگاشیان له هـیچ نه بی!! (ئایا که لکی ئەوه یان هه یه به رستریـن؟!) (که دیاره مه به ست پیـی بت و سه نه مه گانن که له ماده دی بی ژیان دروستیان کردوون)، بلێ تـکاا کردن هه مووی هی خوایه، مو لکی ئاسمانه گان و زموی هی خوایه و هەر بۆ لای ویش ده گیـر دێنه وه .

هەڵوێشانە وە ی بیانوو و پاساوی سییهەم :

کە گوتووینانە: ئێمە هەر لەسەر رێبازی پێشینانمان دەڕۆین !

هەڵبەتە لاسایی کردنە وە ی کوێرانە ی پێشینانیش، کردنە پاساوی پەرستن جگە لە خوا، لە زۆر شوێندا خوای زانا و توانا هەڵوێشانە وە، بوو وێنە :

١- لە سوورەتی (البقرة) دا خوا دەفەرموێ: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ

قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا

وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾

واتە: ئەگەر پێیان بگوتری: شوین ئەوە بکەون کە خوا ناردوویەتە خوار، دەڵێن: بەڵکو دەکەوینە شوین ئەوە ی بابو باپیرانمان لەسەری بینووە (بلی: ئایا ئەگەر بابو باپیرانیان هیچیان نەفامیبیو، رپی راستیشیان پی نەزانیبی، (هەر بە دوايان دەکەون)؟!

٢- لە سوورەتی (الزخرف) یشدا، هەر لەوبارە وە خوا دەفەرموێ: ﴿وَكَذَلِكَ مَا

أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ

وَأِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾

واتە: هەروەها بەو شیوەیە لە پێش تۆشدا، لە هیچ ئاوەدانییە کدا، هیچ ترسینەرێکمان ڕەوان نەکردووە، مەگەر خوشگوزەرەنەکانی گوتووینانە: ئێمە باو باپیرانمان لەسەر رێیە ک بینووە، بۆیە ئێمە هەر بە دوا ی شوین پیی ئەواندا دەڕۆین .

ئنجاکورتە ی ئەو بەرپەرچدانە وە یە ئەومێه : کە چا و لی کردنی پێشینانێک، کە گومراو سەرگەردان بوون، لە راستیدا شتیکی بی بەلگە یە و مایە ی نەزانی و نەفامییە، باشە بابو باپیرانت، پێشینانت لە شتی چاکدا

شوێنیان بکەوهو پێزیان بگهرو به دواياندا برۆ، بهلام ئهگەر خۆيان به رێيان نهزانیبوو، تۆش به دوايان بکەوی، خۆيان له چ چالێک کهوتوون، تۆش له ههمان چال دهکەوی! که ئهوهش ههر له ئاژەڵ دهمهشیتهوه، له ئاژەڵیشدا له ههمووان، نا، تهنیا له ههندیك جوړیان، بۆ نموونه: مه‌ر^(١)، بهلام له مرووف ناوهشیتهوه، بۆیه خوا ﷻ له سوورەتی (البقرة) دا دهفهرموێ :

﴿ وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً صُمُّكُمْ عُمِّي فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴾ (١٧١)

واته: وێنه ی بێ پروایان، وهك كهسیك وایه كه له ئاژەڵانیكهوه دهخوری، تهنیا گوێیان له دهنگهكهیهو هیچی لێ تێناگهن كه‌رن، لالهن، كوێرن، نافامن .

هه‌لوه‌شاندنه‌وه‌ی بیانووو پاساوی چواره‌م:

كه بریتیه له‌وه‌ی: ئه‌و په‌رستراوانه‌ بتوانن زیانیان لێ دوور بخه‌نه‌وه‌، یاخود سوودیان پێ بگه‌یه‌نن!

خوا ﷻ له زۆر شوێنی قورئاندا ئه‌و گومان و وه‌مه‌یان دهره‌وێنیته‌وه‌، بۆ وێنه :

١/ له سوورەتی (الفرقان) دا، دهفهرموێ: ﴿ وَاتَّخِذُوا مِنْ دُونِهَا إِلَهًا لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيٰوةً وَلَا نُشُورًا ﴾ (٢)

واته: جگه له خوا په‌رستراوانیکیان په‌یدا کردوون، كه هیچ دروست ناگهنو، خۆشیان دروستکراونو، بۆ خۆشیان زیانو سوودیان به دهست نیه، هه‌روه‌ها مردن و ژیانو زیندووکردنه‌وه‌یان به دهست نیه .

(١) ئه‌گەر مه‌رێك رێ هه‌له‌ بکات، رانه‌ مه‌رکه‌ هه‌مووی به‌دوای دا ده‌چی، ئه‌گەر هه‌لدێران له چیاش بێ !!

واته: ئهوانه هیچ کام لهو شتانهی که هاوبهش بۆ خوا دانهرگان، به
وههمو خهیاڵ تییاندا دهبینن، هیچیان کام لهو سیفه تانهیان تیدا نین .
٢- له سوورپهتی (الحج) دا خوا وینهیهکی زۆر سهرنجپراکیش دینیتهوه، بۆ ئهوه
که سانهی غهیری خوا دهپهرستنو، به تهمان لییان بههرمه ندبن، یاخود
زیانیان لی دووربخه نهوه، یاخود قازانجیان پی بگهیهنن، دهفرموئ:
**يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاستَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِي تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ
لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَفِيدُوا
مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾**

واته: ئهی خهڵکینه! وینهیهک هینراوتهوه، گوپی بۆ بگرن! ئهوانهی
که جگه له خوا، لییان دهپارینهوه، تهنانهت میشتیکیش دروست ناگهن،
ئهگهر ههمووشیان بۆی گۆبینهوهو ئهگهر میشهگهش شتیکیان لی
بستینی، ناتوانن لیی بستینهوه، ههم ئهوهی که به دوا میشهگه کهوتوه
بییهزهو، ههم داوا لیکراوهگهش (که میشهگهیه) ئهویش ههر بییهزه!
ههلبهته له زۆر جیی دیکهشدا خوا ﷻ ئهوه وههمه دهرهوینیتهوه، که
پهرستراوانی هاوبهش بۆ خوا دانهرگان، هیچیان به دهست بیو هیچ کاره بن .

ههلهوه شاندهوهی بیانووو پاساوی پینجهم :

که گوتوو یانه: ئهوهی دهیکهین له هاوبهش بۆ خوا دانانو، جگه له خوا
پهرستنو، ههلال چهپامکردن، مادام بهویستی خوایه، کهواته: خوا لیی
پازییهو لهلای پهسنده!

بهلام له راستیی دا بیانووگرتن بۆ شیرکو گوناھ ، به ویستی رهای خواو
پاشان تیکه لکردنی ویستو رهامهندی خوا، عادهتی ئیبلیس، چونکه: کاتی
خوی ئیبلیس دوا ئهوهی بۆخوی به ویستی خوی گرپووشی پیرگرتنی بۆ
ئادهم نهبرد، کهچی بیانوو به ویستی خوا گرت :

﴿ قَالَ فِيمَا أُغْوِيَنِي لَأَفْعِدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ﴾ (١٦) الاعراف .

واتە: (ئیبلیس) گوتی: بەهۆی ئەوێوە کە تۆ منت گومراو بێمراد کرد، منیش لەسەر راستە شەقامی تۆ بۆیان دادەنیشم! خۆی کێنووشی بۆ ئادەم نەبردووە، کێنووشی پێزگرتن، دواى ئەوێ خوا فەرمانی پێ کردووە، کەچی شتەکەى گەراندۆتەووە بۆ خوا !!

ئەجا خوا ﷻ لە چەند شوێنێک دا ، بەرپەرچی ئەو بیانوووەیان دەداتەووە، بۆ وێنە :

١- لە سوورەتى (النحل)دا، دەفەرموی: ﴿كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى

الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلْغُ الْمُبِينُ ﴾ (٣٥)

واتە: ئەوانەى پێش وانیش هەر وایانکرد، ئایا پێغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) جگە لە گەیانندنی ڕوونکەرەووە، ئاشکرا^(١)، شتێکی دیکەیان لەسەرە! واتە: هەر کات پێغەمبەران پێیان راگەیانندن کە خوا ئەو شتەى پێ خۆشەو ڕقی لەو شتەى، تۆش ئەوێ پێغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) گەیانندووینە، وەریبگرە، چونکە لە ئاوێنەى وەحیی خوادا بۆت دەردەگەوئ: خوا چى پێ خۆشەو، چى پێ ناخۆشە؟ نەك بیانوو بە وىستى خوا بگرى، چونکە هەموو شتێک بە وىستى خواى، ئەو شتانەى کە خوا پێى خۆشنو، ئەو شتانەش کە پێى ناخۆشن، هەموویان هەر بە وىستى خوان، وىستى خوا هەر وەك ئاسمان وایە، تۆ ناتوانى لە ژێر سایەى ئاسمان بچى دەرى، بەلام تۆ بەهۆی ئەو پەيامەووە کە پێغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) گەیانندووینە، ئەو پەيامە ڕوونکەرەووە ڕوونە، کە خوا پێیدا ناردوون، ئەو ئاوێنەى کە لەویدا بۆت دەردەگەوئ: خوا چى پێ خۆشەو چى پێ ناخۆشە؟ حەلەلەکەى پێ خۆشەو، حەرامەکەى پێ ناخۆشە،

(١) چونکە وشەى (مبین) ئەگەر لە (أبان)ى (لازم) بى، یانى : ڕوون و ، ئەگەر لە (أبان)ى (متعدّي)یش بى ، یانى: ڕوونکەرەووە .

فەرمانی پیکراوەکان (مامورات) ی پێخۆشن، بۆیە فەرمانی پیکردوون و، ڕێ
لیگیراوەکان (منهيات) ی پێناخۆشن بۆیە نەهی لیکردوون .

٢- له سوورەتی (الأنعام) دا، دواى ئەوەى کافرەکان دەلێن: ﴿لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا

أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ﴾.

واتە: ئەگەر خوا ویستبای (هاوبەشدانەر نەبین) خۆمان و باب و باپیرانمان
هاوبەشمان (بۆ خوا) دانەدەنا و هیچ شتیکیشمان قەدەدە نەدەکرد .

خوا ﷻ ئاوا بەرپەرچیان دەداتەو: ﴿كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

حَتَّى دَاوُوا بِأَسْنَأَ قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا

الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ﴾ (١٤٨).

واتە: ئەوانەى پێش وانیش هەر ئاوا پێغەمبەرانیان بە درۆ دانا، تاگو
سزای ئێمەیان چێژت، بڵێ: ئایا لەو بارهوه زانیاریتان لەلایە بۆمان
بێننە دەری! بەلکو ئیوه تەنیا شوین گومان دەکەون و، تەنیا درۆ دەکەن
}کە دەلێن: خوا پێی خۆشه: ئێمه هاوبهشی بۆ دابنێین و خوا پێی
خۆشه: ئێمه ئەو شتانە لە خۆمان قەدەدە بکەین}.

دواى دەفەر موی: ﴿قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَلِيغَةُ فَلَوْ شَاءَ لَهَدَيْتُكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ (١٤٩).

الأنعام، واتە: بڵێ: خوا بەلگه‌ی ته‌واوى هه‌یه، ئەگەر ویستبای هەمووتانی
ویکرا و تیکرا پێنمایى دەکرد و دەبێستنه سەر ڕێی راست.

واتە: ئەگەر ویستبای زۆرتان لێ بکات و تۆپزبیتان لێ بکات، بە زۆر
هەمووتانی دەکردە ئیماندار، بەلام نەه‌یوسته‌ زۆرتان لێ بکات و، ویستوو‌یه‌تی
ئازادتان بکات، ئنجا کە ئازادی کردوون: هه‌تان بووه به‌ ویستی خۆی ڕێی
راستی گرتوه‌و، پابه‌ند بووه به‌ هه‌لال و هه‌رامی خواوه‌و، هه‌شتان بووه به‌
ویستی خۆی، ڕێی چه‌وتی گرتوه‌و، پابه‌ند نه‌بووه به‌ هه‌لال و هه‌رامی خواى
په‌روه‌ر دگا‌ره‌وه .

تەوھرى پيىنجەم :

جۆرەكانى ھاوبەش بۇ خوا دانەرەن و، خالە ھاوبەشەكانى نيوانيان :

ئىمە پىشتىر پيىناسەى ھاوبەش بۇ خوا دانانمان كرد، ئىستا دووبارە بۇ زياتر روونبوونەوھى چەمك و واتاى ھاوبەش بۇ خوا دانان، پيىناسەى ھاوبەش بۇ خوا دانەر (مُشْرِك) دەگەين :

ھاوبەش بۇ خوا دانەر (مُشْرِك) : بابايەگە گە ھاوبەش بۇ خوا دادەنى و شتېك، يان گەسىك، يان شتانېك، يان گەسانېك دىنىتە ئاستى خواو، وەك خوا ﷺ مامەلەيان لەگەلدا دەكات، لە يەگىك يان زياتر لەو سى بوارەدا :

١- بەدھيىنەر ايەتتى و پەروردگار يىتى و خاوەندارىتى (الخالقية والربوبية والمالكية) .

٢- پەرستراويىتى (الألوهية) .

٣- ناوو سيفەتە ھەرە چاك و پەسندەكان (الأسماء الحُسنى والصفات العليا) .

١/ بواری بەدھيىنەر ايەتتى و پەروردگار يىتى و خاوەندارىتى :

وەك گەسىك گە شتېك لە دروستكردن، ياخود مشوور خواردن لەسەر ئاستى بوونەوهر، يان خاوەندارىتى لەسەر ئاستى بوون، پالەداتە لای غەيرى خوا، بۇ ويىتە: ئەوانەى گە گاتى خوى لە فەيلەسووفەكانى يۇنان، بەدھيىنانى ھەندىك شتيان، يان خاوەندارىتى و سەرپەرشتيىكردن ھەندىك لە دروستكراوەكانيان، پال دەدايە لای ئەستىرەو خرۆكەكان، ئەوھى لە ئەفسانەى نۇ فەلەكەكان (الأفلاك التسعة) و دە عەقلەكان (العقول العشرة) دا، ھاتوھ .

هەروەها وەك مەجوسییەكان كە ئەوانیش دروستکردنی زیان و خراپە، پال دەدەنە لای ئەهریمەن، یاخود (ئاھورامەزدا)، كە پەمزو ھێمایەكەى بریتىيە لە تارىكىی، خێرو چاكە پال دەدەنە لای (یەزدان) كە پەمزهكەى بریتىيە لە پرووناكىی، بۆيەش ناویان لێنراو: (الثنویّة) چونكە برپاویان بە دوو بەدیھێنەرو پەرۆمردگاران ھەبوو .

هەروەها نەصرانییەكان شوێنكەوتووانى بەرنامەى مەسیح ﷺ دواى ئەوەى تێكدراو دواى خۆى گۆڕدرا، ئەوانیش دیسان گیرۆدەن بە شیۆمەك لە شیۆمەكانى ئەم جوۆرە شیركەو: ھاوبەش بۆ خوا دانان لە بواری بەدیھێنەرایەتیی و پەرۆمردگاریتیی و خاوەنداریتیی، چونكە وێرەى ئەوەى كە مەسیح ﷺ و بگەرە داكى و (رُوح القدس)یش، دەپەرسن و دیانھێننە پێزى خوا، وێرەى ئەوە عیسا وەك پەرۆمردگار و بەدیھێنەر دادەنێن و دەلێن: كۆرى خاوە، دەلێن: عیسا لە دوو حەقیقەتان پێكھاتو: لاھووت و ناسووت، ئنجا وەدیھێنان و شىفادان و لیخۆش بوون لە گوناھان، پال دەدەنە لای عیسا ﷺ، كە ئەوانە ھەموویان تايبەتن بە خۆى بەرزى بى وێنەو، ئەو زۆر بە زەقیی لە چوار ئینجیلەكاندا: (متى، مرقس، لوقا، یوحنا) دا، ھەبەو دیارە .

كەواتە: مەسیحییەكانیش، ئیان نەصرانییەكانیش كە راستترە بلێن: نەصرانییەكان، چونكە لە قورئاندا ھەر ئەو ناو بۆ ئەوان بەكارھاتو (النصارى)، چونكە ئەوانە شوێنكەوتووى مەسیح ﷺ نین، مەسیح ھىچ كاتێك ئیدعائى پەرۆمردگاریتیی و پەرستراوێتیی بۆخۆى نەكردو، ھەر گوتووێتە: من بەندەى خوام، بەلێ نەصرانییەكان وێرەى ھاوبەش بۆ خوا دانان لە پەرستندا، ھاوبەشیشى بۆ دادەنێن لە بەدیھێنەرایەتیی و پەرۆمردگاریتیی و خاوەنداریتیی، بەلكو لە ناو سێفەتەكانیشیدا، چونكە ئەوان وێرەى ئەوەى كە عیسا بە كۆرى خوا دادەنێن، وشەى (اللہ)ش بۆ بەگاردێتن، وشەى (رَبِّ)یشى بۆ بەگاردێتن، وشەى (مالک المَلَكوت)یشى بۆ بەگاردێتن، چونكە كۆرى خوا بى، بە پێى وەھم و گومانى ئەوان، كەواتە: ھەموو ئەو ناوانەى كە خوا ھەینی، نەقل دەبن

بۇ ويش^(١). ئەوۋە بوۋارى يەكەم كە كەسىك پىي دەبىتتە ھاوبەش بۇ خوا دانەر، ئەوۋىش ئەوۋىيە كە ھاوبەش بۇ خوا دابنى :

أ- لە بەدەيھىتەرايەتتىدا .

ب- لە پەرۋەردگار ئىتتىدا .

ج- لە خاۋەندار ئىتتىدا .

٢ / بوۋارى دوۋەم : ئەوۋىيە كەسىك ھاوبەش بۇ خوا دابنى، لە

پەرستراۋىتى (الالهية) دا :

ھەلبەتتە ھەموو ئەوانەى جگە لە خوا دەپەرستىن، ئىنجا بەرد بى، بەشەر بى، مانگا بى، (شىطان) بى، فرىشتە بى، ئەستىرە بى، رۈۋەك بى، ئاژەل بى، ھەموو ئەوانە بە ھاوبەش بۇ خوا دانەر، (مُشْرِك) دادەنرىن، پەرستىش ئەوۋىيە كە بەشىك لە پەرستىنەگان، كە تەنيا بۇ خوا ﷻ شايستەن، بۇ جگە لە خوا پىشكەش بىكرىن، چ لە بوۋارى بوۋناسىيدا، چ لە بوۋارى ئىمان و عەقىدەدا، چ لە بوۋارى دروشمەكانى خواپەرستىيدا، چ لە بوۋارى بەرنامەكانى ژيان و گوزەراندا .

ئىنجا ئەم جۆرە لە شىرك، ياخود ئەم بوۋارەى ھاوبەش بۇ خوا دانان، كە برىتتە لە ھاوبەش بۇ خوا دانان لە پەرستىيدا، ھەموو جۆرەكانى ھاوبەش بۇ خوا دانان بە تىكرا دەگرىتتەۋە، بۇچى ؟

چونكە ھاوبەش بۇ خوا دانان لە پەرستىيدا، ھەمىشە پەلەكشى ھاوبەش بۇ خوا دانان دەكات، لە بەدەيھىتەرايەتتى و پەرۋەردگار ئىتتى و ناوۋ سىفەتەكانىشىدا، چونكە ھەرۈەك چۆن: ئەو كەسەى كە ھاوبەش بۇ خوا دادەنى، لە بەدەيھىتەرايەتتى و پەرۋەردگار ئىتتى و خاۋەندار ئىتتىدا، بە ھەمان شىۋە ھاوبەشى بۇ دادەنى لە پەرستىشىدا، بە ھەمان شىۋەش: ھەر كەسىك

(١) لە (الكتاب الخامس : الإيمان بكتب الله عز وجل) لە مەسۋوعەى: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله) دا بە درىژى باسى ئەو بابەتە كراۋمو لە چوار ئىنجىلەكان و كۆى (پەيمانى نوئ) دا بەلگەى لەسەر ھىنراۋنەۋە .

جگە لە خوا بپەرستئ، دیارە ئەو پەرستراوی خۆی: شتێک لە وەدیهێنان ،
(خالقیە) یان پەرودەکردن، (ربوبیە) یان خاوەنداریتیی، (مالکیە) کە
تایبەتن بە خواوە، پالێ داوەتە لای ئەو پەرستراوی خۆی، هەروەها هەر
کەسیکیش بەو جوۆرە مامەڵە بکات لەگەڵ کەسیک و لەگەڵ شتێکدا، دیارە
ئەو ناوو سیفەتەکانەش کە تایبەتن بە خواوە، هەموویانی یان هەندێکیانی
بۆ بەکار دیئت .

ئەجا کە پیشتر وەک دوو نموونە ی هاوبەش بۆ خوا دانەرەن، باسی
مەجووسییه‌کان و نەصرانییه‌کانمان کرد، لەبەر ئەوەیە کە : مەجووسییه‌کان
ئەگەر دەپەرستن و بە پیرۆزی دەزانن، هەروەها نەصرانییه‌کانیش عیسا
دەپەرستن، چەند جوۆر لە پەرستشی پیشکش دەکەن، بۆ وێنە: لێی
دەپارێتەو لە گوناھەکانیان خۆش بئ، لێی دەپارێتەو کە شیفایان بدات،
لێی دەپارێتەو کە لە قیامەتدا لە فریایان بئ !!

٣/ بوازی سییه‌م: کە برتیه‌ لە ناوو سیفەت و کارە تایبەتییه‌ کانی
خوای پەرودەر دگار .

کە دیارە ئەمیش دەگەرێتەو نیو بوازی یە کەم و دووهم، پەيوەندیی بە
هەردووکیانەو هەیه، بەلکو هەر کەسیک هاوبەشی بۆ خوا دابنئ، لە
بەدیهێنەراییەتی و پەرودەر دگاریتیی و خاوەنداریتیییدا، ئەو بێگومان
دەشیپەرستئو، ئەو ناوو سیفەتەکانەشی بۆ بەکار دیئت، کە تایبەتن بە
خوای پەرودەر دگارەو، چونکە هەر کەسیک جگە لە خوا بپەرستئ، دیارە بە
پەرستراو (إله)ی داناو، (إله)یش خوا دەفەر موی: (لا إله إلا الله) بێجگە لە
خوا (الله) هیچ پەرستراو (إله)ی دیکە نین، کەواتە: تەنیا بەو کە جگە
لە خوا دەپەرستئ، سیفەتی پەرستراویتیی (ألوهية)ی بۆ داناو، چونکە:
سیفەتی (ألوهية)و، ناوی (إله)یش تایبەتە بە خواوە ﷻ .

ئەجا دیارە کەسیک کە جگە لە خوا دەپەرستئ، بە تەمایە :

(١) گووی لە پارانەو کە ی بئ .

(٢) شیفای نەخۆشییه‌ کە ی بدات .

(٣) زیانی لێ دوور بخاتەوێ .

(٤) سوودی بۆ بیئێ .

(٥) بەسەر دوژمنانیدا سەری بخات .

(٦) لە فریای بێ .

(٧) پشتی بگرێ .

هەموو ئەو جوۆرە مامەلانی دەبێ تەنیا لە گەڵ خوای پەروردگاردا
بکڕین، هەموو ئەو سیفەتانەش کە بریتین لە: وەلامدانەوێ پارانەوێ،
شیفادانی نەخۆش، دوورخستنەوێ زیان، هیئانی بەرژەومندی،
سەرخستنی بەسەر دوژمناندا، پشت پێ بەستەر، تاییبەتن بە خوای
بەرزو بێ وێنەوێ .

خائە ھاوبەشەکانی نیوان ھاوبەش بو خوا دانەران،

بە ھەموو جوۆرەکانیانەوہ :

ئەگەر تەماشای قورئانی بە پێز بکەین، بە لایەنی گەم، ھەوت جوۆر لە ھاوبەش بو خوا دانەرانمان دەگەونە بەرچاو، بەلام پێنج خائە ھاوبەش ھەن، لە نیوان ھەموو جوۆرەکانی ھاوبەش بو خوا دانەراندا، کە بریتین لە :

١ / ھەموو ھاوبەش بو خوا دانەرەکان، دان بە بوونی خوادا دین و، دان بە بەدیھێنەراییەتی و خواوەنداریتی خۆی پەرەردگادا دین، بو بوون :

ئەمەش لە زۆر ئایەتان لە قورئاندا، جەختی لەسەر کراوەتەوہ و پوونکراوەتەوہ، بو وینە :

أ) لە سوورەتی (الزخرف)دا، خوا دەفەرموێ: ﴿ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ

اللَّهُ ۖ ﴾، واتە: ئەگەر پرسیاریان لێ بکە: کێ دروستی کردوون؟ زۆر بە جەخت گردنەوہ دەلێن: خوا ﷻ، واتە: دان بە بەدیھێنەراییەتی خوادا دین، کە ھەر خوا بەدیھێنەرە .

ب) لە سوورەتی (الزخرف)دا، خوا دەفەرموێ: ﴿ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ

وَالْأَرْضِ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ۖ ﴾، واتە: وە ئەگەر لێیان بپرسی: کێ ئاسمانەکان و زەوی ھێناونە دی؟ زۆر بە داکوکیی گردنەوہ دەلێن: خۆی زالی زانا، ھێناونیە دی .

ج) لە سوورەتی (المؤمنون) لە ئایەتەکانی: (٨٤ تا ٨٩)دا، خوا بە پیغەمبەری خاتەم ﷺ دەفەرموێ: چەند پرسیارێک ئاراستە ھاوبەش بو خوا

دانەرەکان بکە، دەفەرموێ: ﴿ قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ

تَعْلَمُونَ ۖ ﴾ ٨٤ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ۖ ﴾ ٨٥ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ

السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ۖ ﴾ ٨٦ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا نُنْقِطُ ۖ ﴾ ٨٧

قُلْ مَنْ يَدِينَهُ مَلَائِكَةُ شَيْءٍ وَهُوَ يُحْيِي وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾

واتە: پێیان بڵێ: زهوی و هەر کهسێک له زهویدا ههیه هی کییه، ئهگهر بزانی؟ به جهختکردنهوه دهڵێن: ههمووی هی خوایه، بڵێ: ئهدی بیر ناکه نهوه؟! بڵێ: گێ پهروردگاری جهوت ئاسمانه گانه و پهروردگاری بارهگای مهزنه؟ دهڵێن: ههر هی خوان، بڵێ: ئهدی بۆچی پارێز ناکهن؟! بڵێ: مۆلکی فراوانی ههموو شتێک، به دهست گێیهو، گێیه تهنیا خۆی پهنا دهداو، ههچ کهسێک ناتوانێ له دژی وی کهس پهنا بدات، ئهگهر بزانی؟! به جهخت کردنهوه دهڵێن: ههمووی هی خوایه، بڵێ ئهدی بۆچی جادووتان لێ دهکړی (وهک جادووتان لێ بکړی ئاوا به لاریدا دهبدریښ)؟

کهواته: خاڵی هاوبهشی نیوان ههموو هاوبهش بۆ خوا دانهرهکان، ئهوهیه که : وهدهیهتانهو له نهبوون هیئانه دیو، پهروردگاریتییو خاوهنداریتییو بوون، تهنیا به هی خوا دهزانی .

ههڵبهته تهنیا مهجووسییهکان لیژهدا جیادهبنهوه، که ئهوان له جیاتی یهک بهدهیهتانه، دوو زات به بهدهیهتانه دهزانی :

۱- (یهزدان) که دهڵێن: تهنیا چاکهگانی دروست کردوون .

۲- (ئهریمهه) که دهڵێن: تهنیا خراپهگانی دروستکردوون.

۲/ ههموو هاوبهش بۆ خوا دانهران، پهرستراویک، یاخود زیاتر لهگهڵ خوادا دپهرستن، ههر بۆیهش ناویان لیئراوه: هاوبهش بۆ خوا دانهر (مشرک) :

(أَشْرَكَ يُشْرِكُ إِشْرَاكًا، فَهُوَ مُشْرِكٌ) (مُشْرِكٌ) دیاره (إِسْمُ الْفَاعِلِ) ه، واته: کهسێک که شتێکی کردۆته هاوبهش، ئنجا لیژهدا دیاره که مهبهست پێی کهسێکه که شتێک، یان کهسێک، دهگاته هاوبهش بۆ خوا ﷻ، له ههر کام لهو شتانهدا که تایبهمهندیی خوای بهرزو مهزنان، وهک :

۱- بهدهیهتانهراپهتییو پهروردگاریتییو خاوهنداریتییو .

٢- پەرستراویتی .

٣- ناوو سیفەتە بەرزو بێ وێتەکان .

نَجَا وَهَكَذَا يَشْتَرِشْ گۆتمان: هەمیشە بە پەرستراو (معبود - إله) تەماشاکردنی کەسێک، شَتِیْک: پەلکێشی هەموو یان بەشێک لێ تاییەتەندییەکانی دیکەى وهك: بەدیھێنەراییەتی و خاوەنداریتی و... ھتدیش دەکات، چونکە: دەبێ بابای ھاوبەشدانەر (مشرک) کەسێک، یان شَتِیْک جگە لێ خوا بە بەدیھێنەر بزانی، یان بە خاوەن بزانی، یان بە پەروردگار بزانی... ھتد، نَجَا لێ بەرانبەر ئەوەدا کە بەدیھێنەر یان پەروردگار یان خاوەنی دەزانی، بەو شیۆمیەش مامەڵەى لێکەڵدا دەکات، کە دەبێ لێگەڵ بەدیھێنەر و پەروردگار و خاوەندا بکری .

ئەو راستییەش لێ زۆر ئایەتی قورئاندا خراوتەووە پوو، واتە: ئەوە کە جگە لێ خوا پەرستن (عبادة غیرالله) خاڵی ھاوبەشی نیوان هەموو ھاوبەش بۆ خوا دانەرانە، بۆ وێنە :

لێ سوورمێ (الحجر) ئایەتەکانی: (٩٤ و ٩٥ و ٩٦) دا، خوا ﷻ دەفەرموی:

﴿ فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿٩٥﴾ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ ﴾

واتە: ئەوەی فەرمانت پێ گراوە، بە دەنگی بەرزو بە زەقیی راییگەینە، {بە شیۆمیەک راییگەینە هەموو لایەک ببیستن} و پشت لێ ھاوبەش بۆ خوا دانەران بکە، {پروویان لێ وەرگیرە}، گالته پیکەران، بە ئیمە بسپیڕە {ئیمە ئەوانەت بۆ چارە دەکەین، یان: زیانی ئەوانت لێ دوور دەخەینەووە}، ئەوانەى کە لێگەڵ خوادا ﷻ پەرستراویکی دیکە دادەنێن، ئەمەودا دەزانن . کەواتە: ھاوبەشدانەران (مُشْرِكِينَ) ئەوانەن کە لێگەڵ خوادا پەرستراویکی دیکە دادەنێن .

لێرەدا دەمەوی ئەوە پوون بکەمەووە کە زۆرجار لێ کتیبە کوردییەکاندا، ھەتا ھەندیک لێ بانگخاوەن مامۆستایەکانیش کە وتار دەدەن، جیاوازی ناخەنە

نیوان وشەى : (الله) و (إله)، کە ئەو هەڵەیهکی گەوریه، چونکە: (الله) یانی: خۆی بەدیھێتەر و پەروردگار و خاوەن و، ئەوێ کە دەبێ هەر ئەو بپەرستێ، بەلام (إله) یانی پەرستراو، ئنجا وشەى (الله) نە دەکریته دووان و نە کۆش دەکریتهوه، بەلام (إله) دووانه (ثنية) هەش دەکری و کۆ (جمع) یەش دەکریتهوه (إلهين، إلهان، آلهة)، بەلام (الله) نە دەکریته دووان و نە کۆش دەکریتهوه، چونکە هەریەک خوا هەیه، بەلام دەگونجی چەندان پەرستراو (إله) هەبن، هەلبەتە یەک پەرستراوی راستەقینەى شایستەى پەرستراوان هەیه، کە خۆیە (لا إله إلا الله) یانی: (لا إله بحق إلا الله) یەک پەرستراوی بە هەق هەیه، ئەویش خۆیە (الله)، بەلام بە ناهەق دەگونجی پەرستراوی زۆر هەبن، بۆیە وشەى (إله) واتە: پەرستراو، بەلام (الله) یانی: خوا (الله) .

۳ / هەموو هاوبەش بۆ خوا دانەران، یان زۆربەى هەره زۆریان، برۆیان بە زیندوو کرانەوهو بلۆ کرانەوهی مڕۆڤەکان و، جند نیه، یان بەلای گەمەوه لیى دوودن:

له زۆر ئایەتەکانی قورئاندا ئەو راستییه خراوتە ڕوو، بۆ وینە :

له سوورەتى (المؤمنون) دا، خوا (الله) له سیاقیکدا گە باسی هاوبەش بۆ

خوا دانەرەکان دەکات، دەفەرموی: ﴿ بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ﴾ (۸۱)

قَالُوا إِذْ أَذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظْمًا إِذْنَا لَمَبْعُوثُونَ ﴿ ۸۲ ﴾ لَقَدْ وَعِدْنَا نَحْنُ وَءَابَاؤُنَا

هَذَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسْطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿ ۸۳ ﴾

واتە: بەئێکو گوتیان: وەك چۆن پێشووەکانیان، گوتیان: ئایا ئەگەر ئێمە مردین و بووینە گل و ئیسقان، (واتە: ئیسقانی پرتووگا و پزیو) ئایا ئێمە زیندوو دەکریینەوه؟ ئا ئەم گەتە بە ئێمەش و بە بابو باپیرانی پێشووشمان درابوو، ئەمە جگە له ئەفسانەى پێشینان، هیچی دیکە نیه .

دواییش خوا (الله) له کۆتایی ئەم ئایەتانەدا، له ئایەتى ژماره (۹۲) دا

دەفەرموی: ﴿ عَلِيمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَعَلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴾ (۹۲)

المؤمنون، واتە: (خو) زانای پەنھان و ئاشکرایە، بەرزوی بۆ وی لەوێ گە دەیکەنە ھاوبەشی .

کەواتە: ئەوانە ھاوبەش بۆ خو دانەرەکان، کە بپرواشیان بە پۆزی دواوی و زیندوو بوونەو، پۆزی سزاو پاداشت، نیە، یان بەلای گەمەو: لیی لە گومان و دووئایی دان .

٤/ ھەموو ھاوبەش بۆ خو دانەرەکان لە حالەتی دۆگمای فیگری و دەمارگیری و لاسایی کردنەوێ گۆرانە پێشینانیان دان، ھەرچەندە بۆشیان دەرگەوتی گە ھەلە: ھەلە: ھەلە:

بۆ وینە: خوا ﷻ لەو بارەو لە سوورەتی (المائدة) دا دەفەرموی: ﴿مَّا

جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ

عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنزَلَ

اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أُولَٰئِكَ هُمُ الْبَاطِلُونَ

يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾﴾

١) واتە: خوا ﷻ ھیچ (بحیرە)یەك و (سائبة)یەك و (وصيلة)یەك و (حام)یكی

دانەناو، ئەوانە چوار جۆرە ئاژەل بوون، ھاوبەش بۆ خو دانەرەکان، بە پڕو بیانوی جۆراو جۆرەو، سوود لی وەرگرتنیانیان لە خۆیان قەدەغە دەکرد: وەك: سەرپڕین و دۆشین و بارلێیان و... ھتد، بەلام ئەوانە پێپروان درۆ بەناوی خواو ھەڵدەبەستن، زۆربەیان نافام، ئنجە ئەگەر پێیان بگوتری: وەرن بۆ ئەوێ خو ناردوو یەتە خواری، بۆ شوین گەوتنی پێغەمبەر ﷺ دەلێن: ئەو ھەمان بەسە گە بابو باپیروانی خۆمانمان، (پێشینانی خۆمانمان) لەسەر بینو (ھەر بە دوا ئەو دەگەوین)، ئایا ئەدی ئەگەر بابو باپیروانی پێشینانیان شتێکیان نەزانیبو، پێی راستیان نەگرتی، (ھەر دەبی شوینیان بکەون) ؟!

٢) ھەروەھا ئەم راستییە، لە ئایەتەکانی: (۱۹-۲۵) ی سوورەتی (الزخرف)یش دا ھاتووە، ئەو دەگەیەنن، کە ھاوبەش بۆ خوا دانەرەگان، ھالەتێکی دوڭمایێ فیکرییان ھەیە و دھمارگیرن بۆئەوێ لەسەرنیو، لاسایی پێشینانی خۆیان دەکەنەو، ھەرچەندە بۆشیان دەرکەوتبێ، کە لەسەر پێھەکی پووج و ھەلە بوون .

﴿ وَجَعَلُوا آلِمَلِكَةِ الَّذِينَ هُمْ عِندَ الرَّحْمَنِ إِنَّنَا آَشْهَدُوا خَلَقَهُمْ سَتَكُنَّ
شَهِدَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ ۝١٩﴾ وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ مَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ
عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ۝٢٠﴾ أَمْ أَنَيْنَافَهُمْ كِتَابًا مِنْ قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ
﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آَثَرِهِم مُّهْتَدُونَ ۝٢٢﴾ وَكَذَلِكَ
مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ
أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آَثَرِهِم مُّقْتَدُونَ ۝٢٣﴾ قُلْ أُولَئِكَ جِئْتُكُمْ بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ
آِبَاءَكُمْ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ۝٢٤﴾ فَأَنْقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ ۝٢٥﴾

٥/ ھەموو ھاوبەش بۆ خوا دانەران، یان زۆربەیی ھەرزویریان، دەستی
خۆیان دەدەنە دەست ئەو ھاوبەشە و ھەمیانی ھە بە ھاوبەشی
خۆیانیان دادەنن لە طاغووتەکان و سەرۆکەکان و سادینەکان : (١)
بە لەوبارەوێش سێ نموونە لە ئایەتەکانی قورئان بەھێنینەو :

١) (سادن) کە گۆیەکە (سَدَنَة)یە.

(سادن) کە گۆیەکە (سَدَنَة)یە، واتە: ئەوانەن کە مەزارگەوان بوون، بتهوان بوون و
خزمەتی بتهکانیان کردووە، بتهپرستەکانیان ئیخفال کردووە فریو داو: فەرمانیان پێ
کردوون و نەھیان لێ کردوون، شتیان بۆ ھەڵاڵ کردوون و شتیان لێ قەدەغە کردوون، بە
پێی ئارمژووی خۆیان، بتهپرستەکانیش پێشمەیی خۆیان داوتە دەستیان .

(۱) لە ئایەتی (۲۱) ی سوورەتی (الشوری) دا، خوا ﷻ دەرمانی: ﴿أَمْ لَّهُمْ

شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ﴾.

واتە: یان ئایا هەندێ هاوبەشیان هەن، کە شتێکیان بۆ لە دین داناون، خوا مۆڵەتی پێ نەداوە؟!؟

کەواتە: هەر کەسێک پوو لە کەسێک بکات، کە بەرنامەی ژیاڵی بۆ دابنێ و حەلال و حەرامی بۆ دابنێ، ئەو لە راستیدا گردوویەتی بە هاوبەش بۆ خوا، کە بیگومان خوا هاوبەشی نین لەسەر ئەرزو لە دنیا و واقیعدا، بەلکە بەس لە وەهەم و خەیاڵی ئەواندا، ئەوانە هاوبەشی خوا بوون .

(۲) هەروەها لە سوورەتی (التوبة) لە ئایەتی (۳۱) دا، خوا ﷻ دەرمانی

جوولەگە و نەصرانییەکان دەرمانی: ﴿اتَّخِذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ

أَرْبَابًا مِّنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمُورُهُمْ إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَنَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۳۱﴾﴾.

واتە: جوولەگە و نەصرانییەکان، زانیایەکان و رەبەنەکانی خۆیان، لە حیاتی خوا، گردنە پەروردگار و پەرستراو و مشوورخۆری خۆیان، هەروەها مەسیحی کۆری مەریەمیشتیان کردە پەروردگار و پەرستراوی خۆیان، لە حالیکدا کە فەرمانیشتیان پێ نەکرا بوو، جگە لە یەک پەرستراو، هیچی دیکە بپەرستن، جگە لەو هیچ پەرستراو نین، پاکیی بۆ وی، لەوێ دیکەنە هاوبەشی خوا .

(۳) هەروەها لە سوورەتی (الأحزاب) ئایەتی (۶۷) دا، خوا ﷻ دەرمانی ئەوانە

کە سەرۆک و دەپراسەکانی خۆیان و، حوکمرانە ناشەرعی و ناپەرمانیەکانی خۆیان، دیکەنە پەرستراو و پەروردگاری خۆیان، فەرمانی: :

﴿وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَ﴾.

جۆرەكانى ھاوبەش بۇ خوا دانەرەن :

دواى ئەوھى زۆر سەرنجى ئايەتەكانى كىتئى كارزانى خواى پەرورەدگارم داوھو، تەماشای واقىعیشم كىردو، گەشتوومە ئەو قەناعەتە، كە سەرچەم ھاوبەش بۇ خوا دانەرەگان، ھەوت جۆرن، ھەلبەتە دەشگونجى لە ھەر جۆرىكىشدا، زياتر وردبىھوو، چەند جۆرىكى دىكەى لى پەيدا بكەى، بەلام بە بۆچوونى بەندە ئەو ھەوت جۆرە، ھەموويان كۆ دەكەنەوھ :

جۆرى يەكەميان : ئەوانەى شەيتان و شەيتانەگان دمپەرستن (عَبْدَةُ الشَّيْطَانِ وَالشَّيَاطِينِ):

واتە: ئەوانەى راستەوخۆ شەيتان و شەيتانەگان دمپەرستن، ئەگەرنا ھەرگەسك جگە لە خوا بپەرستى، بە شيوەى ناراستەوخۆ ھەر شەيتانى پەرستو، چونكە ھەر شەيتانە كە پەرستنى جگە لە خوا، بۇ ھاوبەش بۇ خوا دانەرەگان جوان دەكات، ھەرورەھا جۆرەكانى كوفرو تاوان و خراپەيان بۇ جوان دەكات، ئنجا ئەوھش لە زۆر لە ئايەتەكانى قورئاندا ھاتو، كە ھەموو بېپروايەگان، نەك ھەر ھەموو ھاوبەش بۇ خوا دانەرەگان، بەلكو ھەموو جۆرەكانى ئەھلى كوفر، بە پەرستارى شەيتان دادەنرئىن، بۇ وئە :

۱- لە سوورەتى (يس) لە ئايەتى (۶۰)دا، خوا دەفەرموى: ﴿الَّذِينَ آٰمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا اٰمَانَهُمْ بِالشَّرْكِ الَّذِي كَانُوا يَعْبُدُونَ لَهُمْ﴾

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا لَا تَعْبُدُوْا الشَّيْطٰنَ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿٦٠﴾

واتە: ئەى وەچەى ئادەم! ئەدى پيىم رانەگەياندن كە: شەيتان نەپەرستن، ئەو بۇ ئيوە دوژمنىكى ئاشكرا و روونە !

كەواتە: ھەرگەسك جگە لە خوا بپەرستى، بە شيوەى ناراستەوخۆ، شەيتانى پەرستو، بەلام ئيمە ليرەدا مەبەستمان ئەوانەيە، كە راستەوخۆ شەيتان دمپەرستن .

۲- هەروەها لە سوورەتی (النحل)دا، خوا دەفەرموێ: ﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ ٩٨ إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾ إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾

واتە: هەر گاتی ک قورئانت خویند، پەنا بە خوا بگرە، لە شەیتانی دوور خراوە لە پەحمەتی خوا، بێگومان ئەو دەسلاتی نیە بەسەر ئەوانەدا کە برۆیان هێناوە و پشت بە پەرورەدگاریان دەپەرستن، ئەو تەنیا دەسلاتی بەسەر ئەوانەدا دەشکێ، کە شوینی دەکەون و، ئەوانە ی کە دەیکەنە هاوبەش، (واتە: دەیکەنە هاوبەش بۆ خوا).

۳- هەروەها لە سوورەتی (سبا)دا، خوا دەفەرموێ: ﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَكَةِ أَهْؤُلَاءِ إِنَّا كُنَّا يَعْبُدُونَنَا﴾ ٤٠ قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيِّنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كُنَّا يَعْبُدُونَ الْحِجْنَ أَكْثَرَهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾

واتە: ئەو رۆژە ی کە خوا گۆیان دەگاتەو، پاشان بە فریشتەکان دەفەرموێ: ئا ئەوانە ئیوەیان دەپەرست (ئەو هاوبەش بۆ خوا دانەرانە)؟! (فریشتەکان) گوتیان: پاکیی بۆ تۆ، تۆ لە حیاتی ئەوان سەرپەرشتیار و پەرستراوی ئیمە، بە ئەو ئەوانە جندیان دەپەرست، (واتە: شەیتانەکانی جینتیان دەپەرست)، زۆربەیان پێیان برۆدار بوون .

دیارە پاساوە هێتەوێ هاوبەش بۆ خوا دانەرەکانیش، کە شەیتانە جینەکانیان^(۱) پەرستو، ئەو بوو کە گوتووین: جند (واتە: شەیتانەکان)، کورانی خوان، وە ک خوا ﷻ لەوبارەو لێیان دەگیرێتەو، لە سوورەتی (الأنعام)دا، دەفەرموێ: ﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَكَ وَتَعَالَى عَمَّا يُصِفُونَ﴾ ١٠٠

(۱) من هەر کام لە وشە (جین) و (جند) بەکار دێنم، چونکە هەردوو ک بێژەکان بۆ واتای (جن) بەکار دێنم

واتە: (کافرەکان) ھاوبەشانی جندیان بۆ خوا بپارێدان، ھەرچەندە خواش دروستیکردبوون، ھەروەھا کۆران و گچانیان بەبێ زانیاریی بۆ خوا ھەلبەستن، (دەیانگوت: شەیتانەکان کۆرەکانی خوان و، فریشتەکانیش گچانی خوان)، پاکیی و بەرزیی بۆ خوا لەوەی ئەوان خۆی پێ وەسف دەکەن .

۴- ھەروەھا لە سوورەتی (الصفات)دا، خوا دەفەرموێ: ﴿وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ

الْجَنَّةِ سَبَابًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿۱۵۸﴾ سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ ﴿۱۵۹﴾

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿۱۶۰﴾، دەفەرموێ: (کافرەکان) پەڕچە ئەگێکیان لە نیو خواو جینن دا دانا، (گوتیان: جین کۆرانی خوان)، جندەکانیش دەزانن کە ئەوان ئامادە دەکری، (واتە: لە پۆژی دوایی دا ئامادە دەکری و دەهێنری بۆ دادگایی کران و لێپرسرانەوه)، پاکیی بۆ خوا لەوەی کە ئەوان خۆی پێ وەسف دەکەن (کە کۆر و گچی ھەبن)، جگە لە بەندە ھەلبژاردەکان و بەندە ساغەکانی خوا (ئەوانە لە سزاو لێپرسینەوهی خوا دوورن) .

کەواتە: ھەموو کافرەکان بە شیوەی ناپراستەوخۆ، شەیتان و شەیتانەکان دەپەرستن، بەلام مەبەست لێردا، ئەوانەن کە پراستەوخۆ شەیتان دەپەرستن، وەك یەزیدیەکان، کە بە شەیتان دەلێن: (طاوس مەك)، ھەروەھا ئیستا لە پۆژئاوا (غرب)دا گەسانێك پەیدا بوون، کە ھەر پراستەوخۆ شەیتان دەپەرستن و پەرستشی (تَعَبُدُ)ی بۆ دەکەن و، شتانێك دەکەن کە پێیان وایە لە شەیتان نیزیکیان دەخەنەوه، ھەروەھا جادووگەرەکانیش مەگەر چۆن، دەرنا شەیتان دەپەرستن و، شتانێك دەکەن کە لە شەیتانیان نیزیک بخەنەوه، بۆ ئەوەی بەھەری خراپیان لێ وەربگرن .

جۆری دووھەمیان: ئەوانە ی فریشتەکان دەپەرستن (عَبَدَةُ الْمَلَائِكَةِ):

دیارە ئەمیش لە چەند شوێنیکی قورئاندا خوا باسی کردووە، کە ھەندێ لە مۆشریکەکان، فریشتەکان دەپەرستن، بۆ وێنە:

۱- لە سوورەتى (الزخرف)دا، دەفەر مۆي: ﴿وَجَعَلُوا أَلَمَتِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عَبْدُ
الرَّحْمَنِ إِنشَاءً أَشْهَدُوا خَلَقَهُمْ سَتُكُنَّبُ شَهَدَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ﴾ ۱۹ ﴿وَقَالُوا لَوْ شَاءَ
الرَّحْمَنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ مَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ﴾ ۲۰

واتە: (كافرەكان) ئەو فریشتانەى كە بەندەى خۆى خاوەن بەزمەیین، بە
مەیینەیان لە قەلەم دان، ئایا ئاگادار بوون، كە دروستكرارون، (یان: ئایا
دەیانبینن، كە مەیینەن، یاخود نەیینەن)؟! ئەو شایەدى دانەیان دەنووسى
(كە بە ناهەق شایەدى دەدەن بەبى زانیارى)، لێشیان دەپرسىتەوه،
گوتیان: ئەگەر خۆى خاوەن بەزمەى وىستبای: نەیانپەرستین، نەمان
دەپەرستن، (فریشتەكانمان نەدەپەرستن) لەوبارەوه هیچ زانیاریەكیان
نیه، بەس درۆ دەكەن .

بەئى هەموو شتێك بە وىستى خوايە، وەك پێشتر گوتمان، بەلام ئەوان
مەبەستیان ئەوه بووه: خوا پێى خۆشە ئیمە فریشتەكان بپەرستین،
بۆیە پێى لێ نەگرتووین!! نەیانزانیه كە خوا ﷻ بە مەبەستى
تاقىكردنەوهى مەرۆڤەكان، دەستى مەرۆڤەكانى ئاوەلا كردوه، زۆرى لێ
نەكردوون و ناچارى نەكردوون، كە فلان شتە بكەن، یان نەيكەن، بەلكو
ئازادى كردوون و سەرپشكى كردوون، بۆیە ئەوان بە وىستى ئازادانەى
خۆیان فریشتەكان دەپەرستن، مەرجیش نیه هەرشتێك بە وىستى خوا
بوو، بە رەزامەندى خواش بى، خوا ﷻ هیچ شتێكى خراپى پێى خۆش
نیه، لە هیچ كردهومیهكى خراپ پازى نیه، بە تايبەتى لە شیرك، ئنجا
ئەو شیركە، ئەو پەرستنه، كە بۆ جگە لە خوا ئەنجام دەدرى :

(۱) چ بۆ فریشتان ئەنجام بدرى .

(۲) چ بۆ شەیتانان ئەنجام بدرى .

(۳) چ بۆ دارو بەرد .

(۴) چ بۆ مەرۆڤ .

(۵) چ بۆ هەر شتێك .

بە تەئکید خوا پێی ناخۆشه، وهك له ئایهتی (۷)ی سوورەتی (الزمر)دا،
دەفەر موی: ﴿وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ﴾، واتە: خوا
پرازی نیە بۆ بەندهکانی که بیپر و ابن، بەلام ئەگەر سوپاسگوزار بن
(و تهنیا بەندهی خوابن)، خوا ئەوهی پێ خۆشه .

هاوبەش بۆ خوا دانەرەگان که گوتووینە: (ئەگەر خوا ویستبای
نەماندەپرستن) مەبەستیان ئەوه بوو: دیارە خوا پێی خۆشه! خواش
بە دروێیان دەخاتەوهو دەفەر موی: زانیارییان نیە لەوبارەوه، واتە: درۆ
دەگەن، خوا پێی خۆش نیە، بەلام هەموو شتێک بە ویستی خوا، چونکە
هیچ شتێک بەبی ویستی خوا نایەتە دی .

۲- هەر وەها خوا لە سوورەتی (الأنبياء)دا، هەر لەوبارەوه، که هەندێک لە
هاوبەش بۆ خوا دانەرەگان، فریشتەگان دەپەرستن، دەفەر موی: ﴿وَقَالُوا
أَتَخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ ۚ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْقُونَهُ ۖ بِالْقَوْلِ
وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا
لِمَنْ أَرَادَ وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾ وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِنْ دُونِهِ
فَذَلِكُمْ نَجْرِهِ ۚ جَهَنَّمَ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾﴾.

واتە: (هاوبەش بۆ خوا دانەرەگان) گوتیان: خۆی خاوەن بەزمیی پۆلە
هەیه، پاکیی بۆ خوا، بەلکو ئەوانە بەندهی پێژ لێگیراوی خۆان،
(مەبەست فریشتەگان) هیچ قسەیهک لە پێش خوادا ناکەن و، بە فەرمانی
خوا دەجووڵێنەوهو کار دەگەن، خوا هەموو شتێک لە بارەى ئەوانەوه
دەزانێ: ئەوهی لە پێشیانەوهیهو ئەوهی لە دوايانەوه هەیه، (یان: ئەوهی
جاری نەهاتوو، ئەوهی که رابردوو، هەموو شتێکیان لەبارەوه دەزانێ) و،
ئەوان تەکا ناکەن مەگەر بۆ کەسێک که خوا لێی پرازی بێ تەکای بۆ بکری و،
ئەوان لە ترسی خوا هەلەلەرزەن، (ترسو سامو بێم و هەیبەتی خۆی
پەر وەر دگاریان لە دلدایە) و، هەرکەسێک لەوان بێ: من پەرستراوم جگە

لە خوا، ئا ئەو بە دۆزەخ سزى دەدەين، بەو شىۋە ئىمە سزى
ستەمكاران دەدەين .

كەواتە: بەشېك لە ھاوبەش بۇ خوا دانەران، فرىشتەكانيان پەرستوون،
لە راستىدا عەرەبەكان كە (هبل و لات و مناة عَزَى) يان ھەبوو، وەك
شارەزايانى زمان دەلەين: (لات) (مۇئثى) (إله) بوو، (عَزَى) (مۇئثى)
(عزیز) بوو، (مناة) (مۇئثى) (مَنان) بوو، ئەوانەش ھەموويان سىفەتى
خوای پەروردگار .

نَجَانَهُ هەر ئەوئەندە، بەلكو مىسرىيەكان و يۇنانىيەكان و
ھىندىيەكان و كەلدانىي و ئاشوورىيەكان، ئەگەر تەماشى مېژوو بىكەين،
زۇرجار پەرستراوكانيان بە مېيىنە وەسف كەردوون، كە وا پېدەچى ئەوانيان
ھەموو بە فرىشتە لە قەلەم دابىو، فرىشتەكانىشان بە مېيىنە لە
قەلەم داوون، بە كچانى خويان لە قەلەم داوون، بەو وەھمە پەرستوويان .

جۆرى سېيەم: ئەوانەى كە خۆرو مانگو خرۆكەو ئەستېرەكان دەپەرستن :

لەوبارەمەش دوو نمونە لە ئايەتەكانى قورئان دېئىنەو :

(۱) وَهَكَذَا خَوَاتَمَ لَهُ سُوْرَتِهِ (فصلت) دا، دەفەر موى: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ الَّتِي
وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي
خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾

واتە: ھەر وەھا لە نیشانەو بەلگەكانى پەروردگار ئىتى خوا : شەوگار و
رۆژگار و خۆرو مانگە، ئىۋە كېرەش بۇ خۆرو بۇ مانگ مەبەن، بەلكو
كېرەش بۇ ئەو خوايە بىەن كە دروستىكەردوون، ئەگەر بەراستى
دەتەنەوى خوا پەرست بن، (نابى ھاوبەشى بۇ پەيدا بىكەن) .

(۲) ھەر وەھا لە ئايەتەكانى: (۷۵ - ۷۹) سُوْرَتِهِ (الأنعام) دا، كە لە بەرگى
پېنجى تەفسىرە كوردىيەكەى خۆماندا، بە تەفەئىل شەرھان كەردوون،
خوا ﷺ باسى ئىبراھىم دەكات و دەفەر موى :

﴿ وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ ﴾ (۷۵)
فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أُحِبُّ الْآفِلِينَ
﴿ ۷۶ ﴾ فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِعًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَّمْ يَهْدِنِي رَبِّي
لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ ﴿ ۷۷ ﴾ فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِعَةً قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَا
أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يُنْقِضُ إِلَيَّ بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿ ۷۸ ﴾ إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ
لِلدِّينِ فَطَرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ خَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿ ۷۹ ﴾

لێردا خوا ﷻ باسی ئیبراهیم دەکات، کە لە سەرەتای تەمەنیەوه، بە
فیطرەت و دڵ و دەروون و عەقڵی سەلیمی، زانیویەتی: ئەم بوون (وجود)ە،
خاوەنایکی هەیه، پەرەردگار و مشوورخۆریکی هەیه، بەلام جاری نەبۆتە
پێغەمبەر ﷺ و نەیزانیوه کە ئەو خواجه، ئەو بەدیھێنەرە ئەو خاوەن و
پەرەردگارە کییه و ؟ چۆنەو ؟ سیفەتەکانی چیین ؟

خوا دەفەرموێ: بەو شیوێهێ ئیمە مولکی ئاسمانەکان و زەوییمان
پیشانی ئیبراهیم دا، بۆ ئەووی لە دنیایان بێ (لەوانە بێ کە دەبنە
خاوەنی دنیایی و ئیمانی دامەزراو سەبارەت بە خوا) ﴿ ۷۵ ﴾ .

کاتیك شهوگاری لی داھات: ئەستێرەیهکی بینی، گوتی: ئا ئەو
پەرەردگارمە، کاتی ئاوا بوو، گوتی: من ئاوا بووانم خۆش ناوین ﴿ ۷۶ ﴾ .

کاتیك مانگی بینی، درەوشاوه بوو، گوتی: ئا ئەو پەرەردگارمە، کاتیك
ئەویش ئاوا بوو، گوتی: ئەگەر پەرەردگارم (کە بە عەقڵ و فیطرەتم
دەزانم: خاوەنی هەموو شتی کە) پێی راستم پیشان نەدا، من لە گومرپایان
دەبم ﴿ ۷۷ ﴾ .

کاتیك کە خۆری بینی، درەوشاوه بوو، گوتی: ئا ئەمە پەرەردگارمە، ئەمە
لە هەموویان گەورەترە، کاتیك خۆریش ئاوا بوو، گوتی: ئەی خەڵکەگەم!

گەلەكەم! من بەرييم، دوورم لەو شتانەى ئيوە دەيانكەن بە ھاوبەش بۆ خوا،
(ئەوانەى ئەستىڤەريان پەرستو، مانگيان پەرستو، خۇريان پەرستو، من
دوورم لەو شتانەى گە ئيوە دەيانكەنە ھاوبەش بۆ خوا) ﴿ ۷۸ ﴾ .

من ڤووى خۆم بە پاگىي گرده ئەو گەسەى گە ئاسمانەكان و زەوى
هينانە دىو، من لە ھاوبەش بۆ خوا دانەرەن نيم ﴿ ۷۹ ﴾ .

كەواتە: جۆرئك لە ھاوبەش بۆ خوا دانەرەنیش، ئەوانە بوون كە
خړۆكەكانيان پەرستوون، ئەستىڤەركان و مانگو خۇريان پەرستوون .

جۆرى چوارەم: ئەوانەى گە بت و صەنەمەكانيان پەرستوون، ئەو پەيكەرەنەى
گە دروستيان گردوون (عَبَدَةُ الْأَصْنَامِ وَالْأَوْثَانِ) :

وا پيەدچئ ئەم پۆلە، ئەم جۆرە لە ھاوبەش بۆ خوا دانەرەن، زۆرينەى
ھاوبەش بۆ خوا دانەرەن بن، ھەر بۆيەش كتيبي گاربەجيى خوا ﷺ زۆر
باسى ئەم جۆرە لە ھاوبەش بۆ خوا دانەرەنى گردو، زۆربەى وتوڤژو
مشتومڤى پيغەمبەرەن (عليهم الصلاة والسلام) يش لەگەل ئەم جۆرە لە
ھاوبەش بۆ خوا دانەرەن دا بوو، وەك خوا ﷺ بۆي گيڤراوينەو، بە تايەت
لە بارەى ئيبراهيمەو ﷺ كە بەسەرھاتى ئيبراهيم و وتوڤژو شەرە
قسەى ئيبراهيمى بۆ گيڤراوينەو، لەگەل بتپەرست و پەيكەر پەرستەكاندا،
لە ھەرگام لە سوورەتەكانى: (الأنعام) و (مريم) و (الشعراء) و (العنكبوت) و
(الصفات) و (الزخرف) دا، لە ھەر گام لەو سوورەتەدا، خوا ﷺ باسى شەرە
قسە و وتوڤژو دىالۆگى ئيبراهيم ﷺ لەگەل ئەو بتپەرست و پەيكەر
پەرستانەدا، بۆ گيڤراوينەو .

با بۆ نموونە ئايەتەكانى سوورەتى (الصفات) بئين، كە تبيان دا
(إبراهيم) و وتوڤژو شەرەقسە لەگەل بتپەرستەكانى گەلەكەى دا دەكات:

﴿ وَإِذْ مِنْ شِيعِنِهِ لِإِبْرَاهِيمَ ﴿٨٣﴾ إِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ
وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾ أَفَبِكَا إِلَهَةٍ دُونَ اللَّهِ تَرْيَدُونَ ﴿٨٦﴾ فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾

﴿ ۸۷ ﴾ فَظَرَّ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿ ۸۸ ﴾ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ﴿ ۸۹ ﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿ ۹۰ ﴾ فَرَاغَ إِلَىٰ
 ٱلْهَيْمِ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿ ۹۱ ﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿ ۹۲ ﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِٱلْيَمِينِ ﴿ ۹۳ ﴾
 فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزْفُونَ ﴿ ۹۴ ﴾ قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿ ۹۵ ﴾ وَٱللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿ ۹۶ ﴾
 قَالُوا أَبْنَاؤُا لَهُ، بَيْنَنَا وَٱلْقَوْمِ فِي ٱلْجَحِيمِ ﴿ ۹۷ ﴾ فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ ٱلسَّفَلِينَ ﴿ ۹۸ ﴾
 ﴿ ۹۸ ﴾ الصافات .

هەڵبەتە ئەو بتانەی کە لە قورئاندا ناویان هاتووە، ئەم نو (۹)یەن :

/ ا { (۱- لات، ۲- عزی، ۳- مناة) لە سوورەتی (النجم) {دا.

ب/ { (۴- ود، ۵- سواع، ۶- یغوث، ۷- یعوق، ۸- نسر) لە سوورەتی (نوح) {دا.

ج/ { (۹- بعل) لە سوورەتی (الصافات) {دا.

ئەجانی ئەوانە عادیان و بوو بەتەگانی خۆیانیان لە ماددە جۆراو جۆر
 دروست کردوون: وەک: بەرد، قور، ئاسن، مس، تەختە، بەلکو جاری وابوو
 لە جۆریک لە (خورما) و شیریان بەسەردا گردووە، هەر کات برسیشیان
 بوو، خواردوویانە، بەتایبەت عەرەبەگان ئەو جۆرە عادیان هەبوو .

جۆری یێنجەم: ئەوانە هەواو ئارمەزوو دەرستەن (عَبَدَةُ ٱلْهَوَى) :

لەبارەو هەش دوو ئایەت بە نموونە دیتینەو:

۱- وەك خوا ﷻ لە سوورەتی (الفرقان) ئایەتی (۴۳)دا، دەفەر موی: ﴿ أَرَأَيْتَ

مَنِ اتَّخَذَ ٱللَّهَ هَوًى... ﴾، واتە: ئایا ئەو کەسەت بینووە، کە ئارمەزووی
 خۆی کردووە پەرستراوی خۆی!

۲- هەروەها لە سوورەتی (الجاتية) ئایەتی (۲۳)دا، دیسان دەفەر موی:

﴿ أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ ٱللَّهَ هَوًى... ﴾، واتە: ئایا ئەو کەسەت بینووە، کە
 ئارمەزووی خۆی کردووە پەرستراوی خۆی!

هەلبەتتە پەرستى ئارەزو (ھوى) بە چەمكە گشتىيەكەى، (ھوى)،
ھەموو ھاوبەش بۇ خوا دانەرەن دەگىتتەو، چونكە باباى ھاوبەش بۇ
خوا دانەر، كە جگە لە خوا دەپەرستى، بىنا لەسەر شوپىنكەوتنى ئارەزووى
خوى، جگە لە خوا دەپەرستى، بەلام چەمكى كە زياتر پەر بە پىستە بە
بۇ چوونى من، پەر بە پىستى ئەو كەسانەيە كە: پەيكەرلىك و پەرستراويكى
رۋالەتتى و دەرەكىي، وەك: مانگو خۆرو مرقۇفو دارو بەردو ئازەل، ناپەرستى،
بەلام لەگەل ئەوئەشدا خوا ناپەرستى، بەلكو ھەرچى نەفسىيان ئارەزووى
كرد، ئەو دەكەن، ئنجا وەك شاعىر دەلى :

وَمَنْ أَبَاحَ النَّفْسَ مَا تَهْوَاهُ فَإِنَّمَا إِلَهُهُ هَوَاهُ

ھەر كەسكى نەفسى چى ئارەزووى كرد، پىي داو بوى رەوا كرد، ئەو
بىگومان ئارەزووى خوى كەردە بە پەرستراوى خوى .

كەواتە: زۆرىك لەوانەى پەرستراويكى رۋالەتتى ناپەرستى، پەرستراويكى
بەرەست (محسوس) ناپەرستى، بەلام خواش ناپەرستى، ئەوانە لە
راستىدا ئارەزو پەرستى، ئارەزووى خويان، بۇچوونى خويان و، خويان
دەپەرستى و، لە چوارچىووە لە سوورپگەى خوياندا دەخوليتتەو، خويان
چىيان پى خۆش بوو، وا دەكەن، نەفسىيان چى پىگوتىن بەو شىوئەيە رەفتار
دەكەن، كەواتە: ئەوانە پەرستارى ئارەزووەكانى خويانن .

جۆرى شەشەم: ئەوانەى طاغوت و لە خوا ياخيەكان دەپەرستى، لە
سەرۆكە دنيايەكان، وەك پادشاو ھۆكمرانەكان، ياخود لە بەرپرسە
دينىيەكان، وەك: زانايان و رەبەنەكان :

واتە: ھەموو ئەوانەى كە لە بەرگى: حىزب دا، عەشىرەت دا، ھۆكۈم
سىياسەتدا، دىندارىيەكى موزەييەف و ساختەدا، خويان لە خەلك دەكەنە
پەرستراوو، خەلك وادار دەكەن كە بە بەرزيان بگرن، بە پىرۆزيان بگرن و،
بە رەھايى بۇيان ملكەچ بن و، ھەرچى ئەوان گوتيان: رەتى نەكەنەو، كە
لە راستىدا ئەوئەش جۆرىكە لە پەرستراويتتى، رەفتارى پەيرەوانى ئەو
جۆرە كەسانەش جۆرىكە لە پەرستى غەيرى خوا .

لە زۆر جیگای قورئانیش دا باسی ئەو جوۆره شیرکه کراوه، بۆ وینە :

۱- خوا ﷻ لە سوورەتی (آل عمران) دا، لەوبارەوه دەفەرموێ: ﴿ مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّيْنَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّنَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾ ۞ ۝

وەک لە بەرگی دووی ئەم تەفسیرەدا، بە تەفصیل ئەم ئایەتانەمان شی کردووە، لە تەفسیری سوورەتی (آل عمران) دا .

واتە: هیچ مرۆفیک بۆی نیە خوا ﷻ کتیب و حکمەت و پیغەمبەرایی پێ بدات، پاشان بە خەڵک بڵێ: ببنە بەندەى من جیا لە خوا، بەڵکو دەبێ پێیان بڵێ: ببنە گەسانى پەمبانی (سەر بە پەروردگار و پەرستاری خوا) بەهۆی ئەوەوە کە کتیب فیڤری خەڵک دەکەن و، بەهۆی ئەوەوە کە مۆتالای کتیب دەکەن و لێی دەکوڵنەوه .

هەروەها هیچ مرۆفیک بۆی نیە فەرمانتان پێ بکات کە فریشتەکان و پیغەمبەران لە جیاتی خوا، بکەنە پەروردگار و پەرستراو، ئایا دەبێ فەرمانتان پێ بکەن، بە گوڤر دواى ئەوەی ئیوه بۆ خوا ملکەچن ؟!

۲- هەروەها لە سوورەتی (التوبة) - کە پێشتریش هینامان - لە ئایەتی ژمارە (۳۱) دا، خوا دەربارەى خاوەن کتیبەکان، بەگشتیی و جوولەگەو نەصرانییەکان بە تایبەت، دەفەرموێ: ﴿ اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمُّرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَنَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾ ۞ ۝

واتە: ئەوان {جوولەگەو نەصرانییەکان} زانیەکانی خۆیان و ڕەبەن و
گۆشەگیرەکانی خۆیان لە حیاتی خوا، (لە خوار خواوە) کردنە پەرۆردگار و
پەرستراوی خۆیان، هەروەها مەسیحی کۆری مەریەمیشیان کردە
پەرۆردگاری خۆیان، لە حالیکدا گە فەرمانیان پێ نەگرابوو، جگە لە
یەک پەرستراو کەسی دیکە بپەرستن، جگە لەو هیچ پەرستراو نین، پاکی
بۆ وی لەوێ دەیکەن بە هاوبەش بۆ خوا .

۳- هەروەها لە سوورەتی (الشوری)دا، خوا دەفەرموێ: ﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ

شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ﴾

واتە: یان ئایا هەندێک هاوبەشیان هەن، بەبێ ئەوێ خوا مۆڵەتی
لەسەر بێ، ئایین و بەرنامەیەکیان بۆ داناون ؟!

ئەجانی ئەمە پێشتریش باسمان کرد کە (طاغوت) هەر کەسێکە
بەرنامە بۆ خەڵک دادەنێو، فەرمانیان پێ دەگاتو، شتیان لێ قەدەمە
دەگات، بە ئارمەزووی خۆی، یان ئارمەزووی غەیری خۆی، هەر بۆیە دەتوانین
لە پێناسە کردنی (طاغوت)دا بڵێین: (هُوَ كُلُّ مُطَاعٍ مِنْ غَيْرِ إِذْنِ الشَّرْعِ)
هەر فەرمانبەری بۆ کراویکە بەبێ مۆڵەتی شەرع، ئەجانی ئەمە هەم
سەرۆکە دنیاییەکان دەگریتهوه، لە پادشاه سەرکردەو حوکمرانان،
هەروەها ئەوانە کە بەرنامە بۆ خەڵک دادەنێن، تیۆریستەکان
(المُنْظَرُونَ)، هەروەها سەرۆکە دینی و ڕووحییەکان لە زانیان و
شیخەکانو، ئەوانە کە بە حیساب هەر خەریکی گۆشەگیری و
ڕەبەنایەتیی، ئەوانە کە شوێنکەوتووانی خۆیان، بە پێی بۆچوونەکانی
خۆیان و ئارمەزووی خۆیان، پێنمایی دەکەن، بەبێ گەرانهوه بۆ شەریعت و
وەحیی خوا، کە ئیستایە قورئان و سوننەتدا بەرجەستەیهو، بەبێ
پاڵەندی بەو شتانهوه، کە شەریعت وەک خەتی سوور دایاناون .

هەلبەتە ئەمە پێشتریش باسمان کرد کە چەمکی پەرستن (عبادة) لە
زاراوی قورئاندا، تەنیا لەسەر دروشمەکانی پەرستن (شعائر التعبد) کورت

هەلنەهاتو، وەك: پارانه‌وه‌و ڕگ‌ووع و سه‌جده‌و ته‌حييات و طه‌واف و قوربانى
سه‌ربرپى و نه‌زرو... هتد، به‌لكو عيادته‌ هه‌موو جو‌ره‌كانى ملكه‌چى و
فه‌رمانبه‌رى بۆ كردن، ده‌گريته‌وه، هه‌مووى به‌ په‌رستن له‌ قه‌لهم ده‌درى، چ
په‌يوه‌ندى به‌ درووشمه‌كانه‌وه‌ هه‌بى، چ په‌يوه‌ندى به‌ ياساكانى ڕيگه‌ستى
ژيانه‌وه‌ هه‌بى، پيش ئه‌وانيش: چ په‌يوه‌ندى به‌ بووناسى و بى‌روبووچوونه‌كان و،
به‌هايه‌كان و، ئيمان و عه‌قيده‌وه‌ هه‌بى، هه‌ر بۆيه: هه‌ر كه‌سيك مى كه‌چ
بكات به‌ ڕه‌هاى بۆ كه‌سيك، يان بۆ لايه‌نيك و به‌بى مؤلته‌ شەرع، به
قه‌سى بكات و فه‌رمانبه‌رى بكات، ئه‌وه‌ ئه‌و ملكه‌چ بۆ كراوه‌ى په‌رستوه‌، جگه
له‌ خوا، ئه‌وى په‌رستوه‌، چونكه‌ ماناى په‌رستن (تعبد) له‌ ئه‌سلى زمانى
عه‌ره‌بيدا، بريته‌ له‌ ملكه‌چ كردن و فه‌رمانبه‌رى بۆ كردن و زه‌بوونى،
هه‌روه‌ك ئايه‌ته‌كانى قورئان زۆر به‌ ڕوونى ئه‌وه‌ ده‌گه‌يه‌نن، بۆ ويته‌ :

(أ) ئايه‌تى ژماره (۲۲) له سوورته‌ى (الشعراء) كاتيك فيرعه‌ون منه‌ت ده‌كات

له‌سه‌ر مووسا عليه‌السلام: ﴿ قَالَ أَلَمْ نُنَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ

۱۸﴾، واته‌: (فيرعه‌ون) گوتى: ئايا له‌ مالى ئيمه‌دا تۆمان به‌ منداڵى
به‌خيو نه‌كردو، چەند سالان له‌ نيو ئيمه‌دا نه‌مايه‌وه‌ ؟

مووساش عليه‌السلام له‌ وه‌لامى ئه‌و منه‌ت كرده‌يدا، ده‌فه‌رموى: ﴿ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ

تَمْنَاهَا عَلَىٰ أَنْ عَبَّدْتَ بَنِي إِسْرَءِيلَ ۖ﴾، واته‌: ئه‌و چاكه‌يه‌ش كه‌ تۆ به
چاوى منيدا دده‌يه‌وه‌، به‌هوى ئه‌وه‌وه‌ بوو، كه‌ تۆ به‌نى ئيسراييل
كردبو به‌نده‌ى خۆت، واته‌: ملكه‌چى خۆت و ژير ده‌سته‌ى خۆت.

ئه‌گه‌رنا به‌نى ئيسراييل نه‌چوون ڕگ‌ووع و سه‌جده‌ بۆ فيرعه‌ون به‌رن،
به‌لكو ناچارى كرده‌وون و سۆغره‌و بيگارى پى كرده‌وون و، مى پى كه‌چ كرده‌وون
به‌ ناچارى، كه‌واته‌: هه‌ر كه‌سيك مل بۆ لايه‌نيك كه‌چ بكات، به‌ خوشى يان
به‌ ناخوشى، ئه‌وه‌ ئه‌و كرده‌وه‌يه‌ى ئه‌و، به‌ په‌رستن له‌ قه‌لهم ده‌درى^(۱).

(۱) به‌لام ئه‌گه‌ر له‌ سه‌رى ناچار بكړى، گوناھى ناگات، مادام پى ناخوش بى .

ب) ھەروەھا ھەر لەوبارمەوە لە سوورپەتی (المؤمنون) ئایەتی (۴۷)دا، کاتیەک کە مووسا و ھاروون سەڵات و سەلامی خۆیان لەسەر بۆ، دەچن بۆ لای فیرعەو، پەيامی خۆی پێ ڕادەگەیەنن، داوای لێ دەکەن کە: چی دیکە گەلەکەیان (گەلی بەنو ئیسرائیل) نەچەوسێنیتەو، فیرعەو و دارودەستەگە

دەلێن: ﴿ فَقَالُوا أَتُؤْمِنُ لِبَشَرٍ مِّثْلِكَ وَقَوْمُهُمَا لَنَا عِدَدٌ ﴾ (۴۷)

واتە: ئایا ئێمە بڕوا بۆ دوو کەسی وەک خۆمان بێنین، کە گەلەکەشیان بۆ ئێمە ملکەچن؟!

کە بە تەئکید فیرعەو و دارودەستەگە مەبەستیان لە ملکەچیی و بەندایەتی بەنی ئیسرائیل ئەو بوو، کە بە قسەمان دەکەن، لە قسەمان دەرناچن و ملکەچی ئێمەن، ئەگەرنا مەبەستیان ئەو نەبوو: لێیان بپارێنەو و ڕکوع و سەجدە و تەحیياتیان بۆ ئەنجام بدەن!

بەلام بێگومان ھەر کەسێک بەبێ ئەو کە ئازادی ھەبێ، بەبێ ئەو کە بە دەستی بێ، بەبێ ئەو سەر بەست بێ لەو، کە ملی پێ کەچ دەکری، و فەرمانبەری پێ دەکری، وەک بەنی ئیسرائیل، ئەو کاتە بەو ملکەچیی و ژێردەستیی و فەرمانبەرییە ناچارییە، گوناھبار نابێ، بە پێچەوانەی ئەووە کە بە ویستی ئازادانەی خۆی، بە ھەڵبژاردنی خۆی مل بۆ کەسێک کەچ دەکات، فەرمانبەری پەھای بۆ دەکات .

ھەڵبەتە ئەوھش کە: ملکەچ کردن و فەرمانبەری بۆ کردنی پەھای، بۆ ھەر کەسێک و ھەر لایەنێک: حیزب بێ، ڕژیم بێ، شەخص بێ، لە بەرگی دیندا بێ، لە بەرگی دنیا بێ، بریتیە لە پەرسەن، مادام بە ویستی ئازادانە بێ، ئەو راستییەکی گەورە و گرنگە و لە قورئاندا زۆر ڕوونکراوەتەو، ھەر بۆیەش ھەموو ئەو مسوڵمانانەی کە بە داخووە ڕێیان لێ تێکدەچێ، و فیرعەو و طاغوتەکان وایان لێ دەکەن کە بکەونە شوێن ئەو بەرنامە اغووتییانەی لە ڕۆژھەڵات و ڕۆژئاواو ھاتوون، وەک: سیکۆلاریزم و سوسیالیزم و کاپیتالیزم و لیبرالیزم... ھتد، بێگومان ئەو جوۆرە کەسانە ئەگەر ویستی ئازادانەیان لە ئارادا ھەبێ، بە پەرسەری ئەو بەرنامانە

ئەو كەسانەو ئەو لايەنانە، كە ئەو بەرنامانەيان بۇ داناون، دادەنرېن، بەلام ديارە ئەگەر ناچارېن، ئەو كاتە ناچارېى، حوكمىكى دىكەى ھەيە، مادام قەلبو قەناعەتى لەگەلدا نەبى، واتە: ئەو مىللەتانەى كە ناچار دەكرېن، ملان پى كەچ دەكرى و پىيان ناخۆشە، بەلام بىچارەو بى دەرتانن و، بە پى تواناش خۇيان دەپارىزن لەوەى كە ملكەچ بكەن بۇ غەيرى خواو كاتى كە بۇشيان دەگونجى: ھەلوئىست وەردەگرن و دزايەتتى ئەو لايەنانە دەكەن، كە دەيانەوى خۇيان لى بكەنە پەرستراو و پەروردگار، ئەو كاتە حوكمەكەيان جىايە .

جۆرى ھەوتەم و كۆتايى : ئەوانەى ژيانداران دەپەرستن (عَبَدَةُ
الحيوانات) :

ديارە ئەوانىش زۆر جۆرن، لەم رۆژگارەى ئىستاي ئىمەداو، لە مېژووشدا ھەر زۆر بوون، بۇ وئتە: ھىندۇسەگان كە لە (ھند) مانگا دەپەرستن و، بە پىرۆزى دەزانن، ھەلبەتە ھەم لە ھىندو ھەم لە ولاتانى دىكەى رۆژھەلاتى ئاسىاو، لە ئەفريقيا زۆر گەل و نەتەو ھەن كە جۆرەكانى ئاژەل و زىندەمەران و ژيانداران دەپەرستن، وەك: مارو مشك .

من سەفەرېكم كرد لە سالى (۲۰۱۰) ز دا، بۇ بەشداریى كردن لە (كۆنگرەى پەرلەمانتارە ئاسىايەگان) كە بە ماليزيادا تىپەپىن، بە (كوئالامپور) پايتەختى ماليزيادا، پاشان چووئتە (فئوبنە) كە پايتەختى كەمبۇديا، ئنجا چ لە پايتەختى كەمبۇديا، چ لە كوئالامپور دەمبىنى چۆن كەسانىك مارى كوبرا دەپەرستن، پەيكەريان بۇ دروست كردهو، لە بەرانبەر پەيكەرەكەدا، يان لە بەرانبەر پەيكەرى (بوذا) دا بە چۆكدا دەھاتن و كرنووشيان بۇ دەبرد، لى دەپارانەو و بخوورو، جۆرىك لە بۆنى خۇشيان بۇ دەسووتاندا ئنجا قسەم لەگەلدا كردن، ئەوان پىيان سەير بوو كە ئىمە پىمان سەيرە، ئەو شتانە بپەرستن، واتە: پى سەير بوونى ئىمەيان پى سەير بوو، گوتە: ئەو پەيكەرە ھىچ نابىستى! دىيانگوت: ئاخر ئەوانە تكامان بۇ دەكەن، رووحەكەيان داواكانى ئىمە دەگەيەنن بە خوا! بە ھەر

حال جۆری ھەوتەمی ئەوانە کە ھاوبەش بوو خوا دادەنی، ئەوانەن کە ژیانداران دەپەرستن .

ئەنجا ھەك گوتەم: ھەيە مشك دەپەرستى، ھەيە مار دەپەرستى، ھەيە مانگا دەپەرستى، ھەندىكيان ھەندىك جۆرە پووھك دەپەرستن! كاتى خۆشى گەلى بەنو ئيسرائيل (گۆلك)يان پەرستو، ئەو گۆلكەى كە ساميرىي لە زير، لەو خشلەى كە پييان بوو، بوى دروست كردن، لە سەردەمی موسادا ﷺ ھەك خوا ﷻ لە ئايەتى (۵۴) سوورەتى (البقرة)، ھەروەھا لە سوورەتى (الأعراف) و سوورەتى (طه)دا بە تەفصيل

بەسەرھاتەكەى ھاتو، كە دەفەرموئ: ﴿وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِۦ يٰقَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجَلَ فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارِيكُمْ فَاقْنَلُوا أَنْفُسَكُمْ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِيكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٥٤﴾﴾

واتە: كاتىك موسا بە گەلەكەى خۆى گوت: ئەى گەلەكەم! ئىو ھەتەمەن لە خۆتان كەرد كە گۆلكتان كەردە پەرستراو، بەرمو بەدەيھێنەرتان بگەڕێنەو ھو خۆتان بكوژن، (واتە: ھەندىكتان ھەندىكتان بكوژن)، ئا ئەو ھەچاكترە لەلای بەدەيھێنەرتان، ئەنجا پەروەردگارتان گەرايەو ھەسەرتان، تەوبەى لى قبوول كەردن، بىگومان ئەو زۆر تەوبە وەرگى مېھربانە .

MediaAmeerOffice

علي بابير / AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

راگەياندى مەكتەبى ئەمير

علي بابير / AliBapir

علي بابير / AliBapir

علي بابير / AliBapir

علي بابير / AliBapir

بەرپەرچدانەوہى كىتیبى خوا بۇ شیركى ھاوبەش بۇ خوادانەران :

ئىستاش كە جۆرەكانى ھاوبەش بۇ خوا دانەرەكان باسكردن، كە وەك
گوتمان : حەوت جۆرى سەرەككىن و، خالە ھاوبەشەكانى نىوانىمان باس كردن،
كە پىنچ خالى ھاوبەشى بنەرەتتى بوون، با بزائىن كىتیبى بى وىنەى خوا ﷺ
چۆن بەرپەرچى بىرۆكەى ھاوبەش بۇ خوا دانان و، سەرجهم ھاوبەش بۇ
خوا دانەرەكان دەداتەوہ :

هەلبەتە ئىمە لەوبارەوہ لە قورئاندا ئايەتمان زۆر زۆرن، بەلام ئىكتىفا
دەكەين بە هىنانەوہى :

يەكەم : دوو ئايەت لە سوورەتى (الأنعام)، كە خوا ﷺ بىرۆكەى پەرستنى
(شەيتانەكان و، پەرستنى فرىشتەكان، پىكەوہ هەلدموہ شىنەتەوہو پووجەلى
دەكاتەوہ، واتە: ئەوانەى كە (شەيتانەكانىان دەپەرست بە بيانوى ئەوہى
كە كورانى خوان و، ئەوانەى كە فرىشتەكانىان دەپەرست بە بيانوى
ئەوہى كە كچانى خوان)، خوا ﷺ بەرپەرچيان دەداتەوہ .

دووەم : دوايىش دوو ئايەت لە سوورەتى (سبأ) دىننەوہ، كە خواى زالى
بالادەست بەرپەرچى سەرجهم ھاوبەش بۇ خوا دانەرەكان دەداتەوہ، بە
هەموو شىوہكانىانەوہو، بىرۆكەى شیرك و ھاوبەش بۇ خوا دانان لەبەر
يەك هەلدموہ شىنە .

یەكەم :

سەرەتا با دوو ئایەتەگە ی سوورەتی (الأنعام) بێنین :

﴿ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ
سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُصِفُونَ ﴿۱۰۰﴾ بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنَّى يَكُونُ
لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَرْجَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۱۰۱﴾ ۝

واتە: ھاوبەشیان لە جند بۆ خوا دانان، لە حالیکدا گە خوا
جندەکانیشی ھەر دروست کردوون (وەک باقی دروستکراوەکانی دیکە)،
ھەروەھا کوران و کچانیان بۆ ھەڵبەستن بە بی زانیاری، پاکیی و بەرزیی بۆ
خوا، لەوێ خۆی پێ وەسف دەگەن، پەیداگەری ئاسمانەکان و زەویە،
چۆن پۆلە ی دەبێ لە حالیکدا ھاوسەری نیە؟! ھەموو شتیکی وەدیھێناوەو
بە ھەموو شتیکی زانایە .

لیژەدا ھەڵوەشاندنەوێ خۆی زانی زانا بۆ بیروکی ئەفسانەیی
شیرک و ھاوبەش بۆ خوا دانان، لە شەیتانەکان و لە فریشتەکان لە شەش
برگەدا دەخەینە پوو:

(۱) - خوا ﷻ سەرەتا ئەو پوون دەگاتەو، گە ھاوبەش بۆ خوا دانەرەکان،

واتە: ئەوانە ی گە ھاوبەشیان بۆ خوا داناو لە پەرورەدگارێتی و لە
پەرستراویتییدا، ئەوانە ی گە ھاوبەشیان لە نیو جندەکاندا بۆ خوا
داناو، ئەوانیش ھەر خوا دروستیکردوون، سەرەتا خوا دەفەرموی:

﴿ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ ۝ واتە: لەگەڵ ئەو شەدا گە خوا جندو
شەیتانەکانی دروستکردوون، گەچی ھاوبەش بۆ خوا دانەرەکان،
دەیانکەنە ھاوبەشی خوا، یانی: دروستکراو چۆن دەچیتە ئاستی
دروستکەر و بەدیھێنەر، چۆن دەبیتە ھاوبەشی خوا ﷻ؟! ۝

کهواته: فیکره که یان هر له بناغه وه ههرس دیت، که ئهوان دروستکراو (مخلوق) ده به نه ئاستی به دیهینه ره وه!

(۲) - دهفه رموی: ﴿وَحَرِّقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾، ههروهها (هاوبهش

دانه ره گان) کوران و کچانیان بو (خوا) هه ئه ستن به بی زانیاری .

(حَرِّقُوا) یانی : (إفترؤا واختلقوا) هه ئیان به ست، که مه به ست له کورا، شهیتان (شیطان) ده گان و، مه به ست له کچان، فریشته گان، واته به بی ئه وهی که زانیاریان له و باره وه هه بی، کهواته: قسه که یان له ریشه دا درؤو هه ئه به ستنه و، شتی که له وه می خویاندا هه ئیان به ستوه، واته: له دنیای واقعی دا بوونی نه، بیتاش گراوه له سه ره نه زانی و نه فامیی و بیئاگایی .

(۳) - دهفه رموی: ﴿سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُصِفُونَ﴾، (خوا) پاگه و

به رزه له وهی که ئهوان خوی پی وه سف ده گن، واته: ئه و شتانه ی ئهوان خوی پی وه سف ده گن، ئاستی خوا زور له وه پاکتر و به رزتر و دوورتره، له ئاستی ئه و وه سفانه ی بو خوا په ره و در دگاریان به کار ده یتن، واته: به جوریک خوا وه سف ده گن و، به جوریک باسی خوا ده گن، ئاستی خوا زور له وه به رزتر و پاکتره .

(۴) - دهفه رموی: ﴿بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، پهیدا گهرو وه دیهینه ری

ئاسمانه گان و زهوییه .

وشه ی ﴿بَدِيعُ﴾ واته: پهیدا گه ره به بی پیشینه، یانی: خوا ئاسمانه گان و زهوی به دیهینه وان، نه که ته ماشای شتیکی پیشتر بکات، جاری وایه که سیک شتی که دروست ده گات، به لام لاسایی پیش خوی ده گاته وه، هه ئه به ته له نیوان ئاسمانه گان و زهویشدا، شهیتانه گان هه ن و فریشته کانیش هه ن، کهواته: خوا ﷻ هه موویانی له نه بوونه وه پهیدا کردوون .

(۵) - دەفەرمۇي: ﴿ اَنۡى يَكُوۡنُ لَهٗ وَلَدٌ وَّلَمْ تَكُنْ لَهٗ صَاحِبَةً ﴾، خوا ﷺ چۈن رۇلەى دەبىى لە ھالئىكدا كە ھاوسەرى نىيە؟ يانى: رۇلە لە ئەنجامى پىگگەشتىنى نىرو مېيەك، ژنو مېردىك، بابو دايكىكدا، پەيدا دەبىى، بەلام خوا ﷺ ھاوسەرى نىيە.

ئىنجا بۇيەش وشەي: ﴿ صَاحِبَةً ﴾ى بەكارھىناو، چۈنكە ھەر كام لە (زوج) و (زوجة) يان (زوجين) دەبىى ھاوئى ئەوھى دىكە بىو وەك ئەو بىو ھاوتاي بى، بەلام خوا ﷺ لە نىو دروستكراو ھەكەنىدا، ھىچ شتىك ھاوتاي نىيە، ھىچ شتىك ھاوئى نىيە، كەواتە: ئەگەر خوا ھاوسەرى نەبىى، چۈن رۇلەى دەبىى؟ بەلكو ھەرچى ھەيە، ھەمووى دروستكراوى خوايەو، ھەمووى مولكى خوايەو، ھەمووى پەرورمەدەكراوى خوايە ﷺ .

(۶) - لە كۇتايى دا دەفەرمۇي: ﴿ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴾، (خوا) ھەموو شتىكى وەدى ھىناو ھەموو شتىكىش زانايە.

خوا بەدەيھىنەرى ھەموو شتىكە، كەواتە: ناگونجى ھىچ شتىك وەك خوا بى لە ئاستى خوادا بى، ئىنجا بە ھەموو شتىكىش زانايەو كاتىك كە دەفەرمۇي: من ھاوبەشم نىن، ئەگەر ھەبووايە خوا دەيزانى .

دووەم :

بێنە سەر دوو ئایەتەگە ی سوورەتی (سبأ) کە خوا ﷻ لەو دوو ئایەتەدا،
وەک پێشتر گوتمان، بیرۆکە ی هاوبەش بۆ خوا دانان و پێبازی هاوبەش بۆ خوا
دانەرەکان بە گشتی، هەڵدەوشێنیتەوه، وەک دەفەرموی: ﴿ قُلْ أَدْعُوا الَّذِينَ

زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ
وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍَ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ ﴿۳۲﴾ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ
أُذِنَ لَهُ، حَتَّىٰ إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ
الْكَبِيرُ ﴿۳۳﴾

ئێمە سەرەتا ئەم دوو ئایەتە بە گورتیی مانا دەکەین، دوا یی شەش
بەلگان لە شەش بڕگەدا، لەو دوو ئایەتە دەردێنن، لەسەر هەڵوێشان دانەوه ی
بیرۆکە ی هاوبەش بۆ خوا دانان .

خوا بە پێغەمبەر (محمد) ﷺ دەفەرموی: بۆی: ئێوه لەوانە بیاریتەوه
کە پێتان وایە لە جیاتی خوا دەپەرستێن، ئەوانە بەقەدەر گرانی ی
گەردێکیان، نە لە ئاسمان، نە لە زەویدا بە دەست نیه و، هیچ
هاوبەشی تییه کیشیان نیه لە ئاسمانەکان و زەویدا، لە نیو ئەوانە شدا
(کە لە نیو ئاسمانەکان و زەویدا) هیچ کەس پشتگیری (خوا) ناکات .

(ئەجانبە ئەو هەر ئەوەندە) بەلکو تەکا کردن لەلای خوا سوودی نیه (ه ی
هەر کەسیک کە تەکا لەلا بکات) مەگەر بۆ کەسیک کە خوا مۆلتەتی بدا
(کە تەکا بکات)، هەتا کاتیک ترس لە دلیان پەوییه وه (کە مەبەست پێ ی
فریشتەکانن، فریشتەکان لە نیو خۆیاندا) دەئێن: (خوا) چی فەرموو؟
گوتیان: (خوا) هەقی فەرموو، خوا بەرز ی گەوریه .

ئەجانب ئەو شەش بەلگە ی گوتمان: ئەم دوو ئایەتە وەردەگیرێن، بە
گورتیی بخەینە پوو:

بە لگەی بە کەم :- سەرەتا خوا ﷻ قەرمان بە پیغەمبەری خاتەم ﷺ دەگات،
کە تەحەددای ھەمووی ھاوبەش بۆ خوا دانەرەکان بکات، ھەموویان
وێکراو تێکرا : ﴿ قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ رَزَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴾، بۆ : ئەوانەی پێتان
واپە لە جیاتی خوا پەرستراون، بانگیان بکەن، واتە: داویان لێ بکەن و
لێیان بپارێنەو، ھەموو ئەوانەی کە ئێو پێتان واپە بەشیان لە:
پەرستراویتی، یاخود بەشیان لە بەدیھێنەراییەتی و پەرورەدگاریتیدا
ھەیە، لە جیاتی خوا دەیانپەرستن، بە گومان و بۆچوونی خۆتان، بانگیان
بکەن، لێیان بپارێنەو و داویان لێ بکەن، بە لێ فریاتان بێن .

دیارە کە خوا دەفەرموێ: ﴿ الَّذِينَ رَزَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴾، ئەوانەی کە
پێتان واپە لە جیاتی خوا پەرستراون، دەپەرستێن، ئەو تەعبیرە ھەموو
پەرستراوەکان دەگرتەو، ھەموو پەرستراوە درۆو ساختەکان کە لە
جیاتی خوا دەپەرستێن، ئنجا بەرد بن، مەرۆق بن، مانگا بن، خرۆکەبن،
پروو و درەخت بن، ئاژەل بن، زیندەوەر بن، ھەرچی بن، ھەموویان
دەگرتەو .

بە لگەی دووھم :- دواوی خوا ﷻ حەقیقەت و چییەتی ئەو پەرستراوە
ساختە و ناپاستانە دەخاتە روو، کە تەنیا لە وھم و گومانێ ھاوبەش بۆ
خوا دانەرەکاندا ھەن، دەفەرموێ: ﴿ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي
السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ﴾، بە قەدەر گرانیی گەردیك، خاوەنی ھیچ شتێك
نین، نە لە ئاسمانەکان نە لە زەویدا .

واتە: ئەو پەرستراوانە کە لە گومان و وھمی ئێودا ھەن، ھێندە پووچن،
ھێندە دەستە پاچەن، کە بە ھەموویان خاوەنی گەردیك نین، نە لە
ئاسمانەکاندا نە لە زەویدا، کە پێن لە دروستکراو، ھێندەیان
دروستکراو تێدا ھەن، کە ھەر بەدیھێنەریان ژمارەیان دەزانن، کەچی ئەوان
خاوەنی تەنانەت گەردیكیش نین، واتە: خاوەنی بچوو و گەورە شت نین، ھیچ
شتێکیان بە دەست نیە، کەواتە: کەسێك ھیچ شتێکی بە دەست نەبێو،

خاوەنی هیچ شتێک نەبێ، بە تەئکید بەگەڵکی پەرستەران نایەت و بەگەڵکی ئەوە نایەت، کە وەك پەرستراو (إله) مامەڵەی لەگەڵدا بکری، چونکە پەرستراو دەبێ خاوەن بێ، بەدیھێنەر بێ، حوکمران بێ، بالادەست بێ، دەسەلاتی پەرھای هەبێ، ئەویش تەنیا خوايە ﷻ .

بەلگەی سببەم :- ﴿وَمَا لَهُمْ فِيهَا مِنْ شَرْكٍ﴾، ھەروەھا (ئەو پەرستراوە و ھەمیانە) خاوەنی ھاوبەشییتیش نین، لە دروستکرانی ئاسمانەکان و زەویدا .

واتە: ئەوە هیچ کە خاوەنی راستەوخۆ و سەر بەخۆی هیچ شتێک نین، بەلکو ھەر ھاوبەشی نین، لە مۆلکایەتی هیچ شتێکدا، پشکیان نیە، جاری وایە کە سێک خاوەنی سەر بەخۆی (مُسْتَقِل) شتێکە و بە سەر بەخۆیی ئەو شتە ھی ئەوە، دەر بەست ھی ئەوە، بەلام جاری وایە، خاوەنیکی دەر بەست و سەر بەخۆ نیە، خاوەنیکی ھاوبەشە، دەئێ: فلان شتە، منیش بەشم تێیدا ھەیە، پشکم تێیدا ھەیە، ئنجا ئەوانە نە خاوەنی سەر بەخۆی هیچ شتێکن، لە ئاسمانەکان و زەویدا، بگرە تەنانت پشک و بەشیان نیە لە هیچ شتێکیشدا .

بەلگەی چوارەم :- ﴿وَمَا لَهُمْ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ﴾، خوا ﷻ لە نێو ئەو پەرستراوانەدا (کە لە وەھمی ئێوەدا پەرستراون)، هیچ پشتیوانێکی نیە، واتە: خوا ﷻ بێنیازە لییان، ئەوانە هیچ شتێکیان بە دەست نیە، هیچیان لە باراندا نیە، کە ھاوکاریی خۆی پەر وەردگەر بکەن، لە هیچ شتێکدا .

بەلگەی پێنجەم :- ئەوانە نەك ھەر خاوەنی هیچ شتێک نین و، تیشیدا خاوەن پشک و بەش نین و، پشتیوان و ھاوکاریی خۆی پەر وەردگاریش نین، بەلکو ناتوانن تەكاش لەلای خوا بکەن: ﴿وَلَا نَنْفَعُ الشَّفَلَةَ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ﴾، تەكا كردن لەلای خوا سوودی نیە، مەگەر بۆ کەسێک کە خوا مۆلەتی بدات، دیارە خواش بۆ کەسێک مۆلەت دەدات، شایستەیی ئەوە بێت

تکا بکات، کە پێغەمبەرانی (عليهم الصلاة والسلام) و فریشتەکان و، بۆ خوا سوڵحاون، بەلام ئەو پەرستراوە ساختەو وەهەمیانە، هێ ئەو نین و شایستە نین کە خوا مۆلەتیان بدات: تکی لە لا بکەن .

کەواتە: ئەوانە تەنانت توانای ئەوەیان نیە لای خۆی بەرزو مەزن تکاش بکەن، بۆیە شایستە پەرستراوان نین .

بەلگەی شەشەم :- ئنجا خوا ﷻ دواوی باسی ئەو دەگات، کە تەنانت

ئەو فریشتە پاک و بیگەردانە تکا لای خوا دەکەن و، خوا مۆلەتیان دەدا تکا بکەن، ئەوانیش حالەتی تکا کردنەگەیان و، حالەتی مامەلە کردنیان لەگەڵ خۆی پەروردگاری بالادەستی بێ وێنەدا، یەگجار ملکەچانەو

بەندانەیه: ﴿ حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ

الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿ ۲۲ ﴾

واتە: ئەو فریشتانە کاتیەک کە خوا ﷻ فەرمانیەک دەگات، فەرماشتیەک دەفەرموێ، دلیان پەر دەبێ لە سام وەهەبەت، دواوی کە ترس و سام وەهەبەتە کە لا دەچێ، لە بەینی خۆیاندا دەلێن: ئەو پەروردگارتان چی فەرموو؟ دواوی ئەوانەیان کە لە خوا نیزیکتەرن، دەلێن: پەروردگارتان هەقی فەرموو، هەر ئەویش بەرزو گەورمیه .

کەواتە: ئەو هەلۆیست و حالێ فریشتەکانە، کە پاکترین دروست کراوانی خۆان، نیزیکتەرن دروستکراوانی خۆان لە خواوە ﷻ، بۆیە: ئیوه بە تەما مەبن، ئەو هاوبەش بۆ خوا دانەرەکان ! ئەوانە کە لە وەهەمی ئیوهدا هاوبەشی خۆان، هیچ سوودیکتان پێ بگەیهن، چونکە لە راستیدا بەس لە وەهەم و گومانی ئیوهدا هاوبەشی خۆان، بە پێی زەعم و بۆچوونی ئیوه، ئەگەرنا لە دنیای واقعی، خۆی بالادەست هیچ هاوبەشیکی نیە، هەرچی کە هەیه، جگە لە خوا، هەموو دروستکراوی خۆایەو، مۆلکی خۆایەو، هەمووی خوا دەبێژێتی و دەمێرێتی، هەموو کاروباریکی بەدەست خۆی بەرزو بێ وێنەیه .

تەوهری شەشەم :

هەلۆیستی هاوبەش بۆ خوا دانەرەکان،

لە بەرانبەر ئیسلام و مسوڵماناندا :

خوای ﷻ لە زۆر لە ئایەتەکانی قورئاندا، باسی هەلۆیستی هاوبەش بۆ خوا دانەرەکانی کردووە، لە بەرانبەر ئیسلام و مسوڵماناندا، گە ئێمە لە سێ برێگەدا، هەندێک ئایەت بە تموونە دیتینەو، لەوبارەو، دواتریش هەشت (۸) سیفەتی خراپی موشریکەکان لە بواری مامەڵە لەگەڵ ئەهلی ئیماندا، لەو سێ گۆمەڵە ئایەتە هەڵدەهێنجین :

(۱) - لە ئایەتی (۱۰۵)ی سوورەتی (البقرة)دا، خوا رِق و قینی خاوەن کتێبەکان و هاوردەدانەکان، بەرانبەر بە مسوڵمانان و حەز لە بەرژمەندی

نەکردنیان، دەخاتە ڕوو و، دەفەرموێ: ﴿ مَا يُوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ

الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ

بِرَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴾ (۱۰۵)

واتە: ئەوانەى گە بێپروان لە خاوەن کتێبەکان، هەروەها هاوبەش بۆ خوا دانەرەکانیش، حەز ناگەن لە پەروردگار تانەو هێچ خێرو چاگەيەك بۆ ئێو دابەزێ، خواش هەر گەس بیهوێ، تايبەتی دەکات بە بەزەیی خۆیەو، خوا خاوەن بەخششی مەزنە .

(۲) - لە ئایەتی (۸۲)ی سوورەتی (المائدة)دا، خوا ﷻ باسی ئەو دەکات کە

ئایا گێ زۆر دوژمنی سەر سەختی مسوڵمانانە؟ دەفەرموێ: ﴿ لَتَجِدَنَّ

أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودُ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا ﴾

واتە: تۆ دەبینی ئەوانەى كە لە هەموو كەس زیاتر دوژمنى سەر سەختى ئەوانەن، كە برۆیان هیئاو (مسوڵمانان): جوولەكەكان و ئەوانەن كە هاوبەشیان بۆ خوا پەیدا كردووە .

(۲) - لە سوورەتى (التوبة) شدا خوا ﷻ باسى هاوبەش بۆ خوا دانەرەن و هەلۆیستیان بەرانبەر ئەهلى ئیسلام و مسوڵماناندا دەكاتو، دەفەر موی:

﴿ كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَمُّوْا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴾ (۷) كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلَّا وَلَا ذِمَّةً يُرْضُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبَى قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ ﴿۸﴾ أَشْتَرُوا بَعَاثَ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۹﴾ لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلَّا وَلَا ذِمَّةً وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ﴿۱۰﴾ .

واتە: چۆن دەبێ هاوبەش بۆ خوا دانەرەكان پەیمانیان هەبێ لە لای خواو لە لای پێغه مبه ره كه ی! (ﷺ) جگه لهوانه ی كه له لای مزگه وتی حه رام پەیمانتان له گه لدا به ستن، هه تا ئەوان راوستاو بن له سهر پەیمانە كه یان، ئیوهش راوستاو بن بۆیان، بێگومان خوا پارێزكارانی خو شده وین ﴿۷﴾ .

چۆن دەبێ هاوبەش بۆ خوا دانەرەكان پەیمانیان له گه ل خواو پێغه مبه ره ی خوادا هەبێ! له حا لی كدا ئەگه ر به سه رتاندا زال بن و زه فه رتان پێ به رن، هه یج پەیمانێك و هه یج خزمایه تییه ك، له گه ل ئیوه دا ره چاو ناكهن، به زاریان رازیبتان ده كهن، به لام به دلێان پێیان ناخۆشه، زۆربه شیان لاری ئین ﴿۸﴾ .

ئایه ته كانی خوایان به نرخ یكی كه م كریوه و، خه لك له رپی خوا لاده دن، خراپترین كرده ئەوه یه كه ده یكه ن ﴿۹﴾ .

له هه یج برودا ری كدا ره چاوی هه یج خزمایه تییه ك و هه یج به ئین و پەیمانێك ناكهن و، هه ر ئەوانه ده ستر یژكارن ﴿۱۰﴾ .

کەواتە: **خَوَا ٱللَّهُ** بە هەشت (۸) سیفەت هاوبەش بۆ خوا دانەرەکان وەسف دەکات، کە بەو جۆرە دژایەتیی ئیسلام و موسوڵمانان دەکەن :

یەكەم : هاوبەش بۆ خوا دانەرەکان، **هِيَ خَيْرٌ و سَوْدِيكٌ بُوَ** موسوڵمانان بە ئاوات ناخوازن و، ئەگەر بە دەستوانبێ، **هِيَ قازانج و هِيَ خَيْرٌ و خُوشِيه كِيان يِ نَاگات :**

وہك لہ ئایەتی ژمارە (۱۰۵) ی سوورەتی (البقرة) دا، **خَوَا ٱللَّهُ** زۆر بە ڕوون و راشکاوی ئێوەی پراگەیانندووە: ﴿ مَا يَوَدُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ وَلَا ٱلْمُشْرِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِّنْ خَيْرٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ ﴾، هەلبەتە (مصدق) و هاتنە دی و بەرجەستە کردنی ئەو فەرماشتەى خۆی بەرزى بى وێنەش، لە میژووی موسوڵمانانی پابردوو و لە واقعی ئیستایشاندا، لە خۆر درەوشاووترە، کە هەمیشە هاوبەش بۆ خوا دانەرەکان، بە هەموو جۆرەکانیانەو، بە تەبەیی بێهەستەکان و، بە گشتی تێکرای ئەوانەى جگە لە خوا دەپەرستن، وێرای جوولەگەکان، دوژمنی هەرە سەر سەختی ئیسلام و موسوڵمانان .

دووەم : هاوبەش بۆ خوا دانەرەکان و جوولەگەکان، **سەر سەختترین دوژمنی موسوڵمانان :**

ئەویش ئایەتی ژمارە (۸۲) ی سوورەتی (المائدة)، زۆر بە ڕوونی پراگەیانندووە: ﴿ لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ ٱلنَّاسِ عَدَاوَةًۦ لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱلْيَهُودَ وَٱلَّذِينَ أَشْرَكُوا۟ ﴾ .

کەواتە: هاوبەش بۆ خوا دانەرەکان، ئەکە هەر ئەوەندە کە هیچ چاکە و خێر و خۆشییەك بۆ موسوڵمانان بە ئاوات ناخوازن، بە ئەکو هەر کاتیك هەل و دەرفەتیان دەست بکەوێ، زۆر سەر سەختانە دژایەتیان دەکەن، وەك بینیمان بوونیە بێهەستەکان: لە هەریکی ئەراکان { لە بۆرما و میانمار } چۆن موسوڵمانان دەسووتێنن ! هەر وەها لە ئەفریقا، بێهەستەکان چۆن موسوڵمانان قەتلەم دەکەن و دەسووتێنن، ئەو دڵرەقیەى کە لەو بت

پەرستانەدا هەیه، بەرانبەر بە ئەهلی ئیسلام، مەگەر هەر لە جوولەکەکاندا هەبی!! ئەو هەش هەم لە میژووی گۆن و هەم لە واقعی ئیستاماندا، زۆر بە ئاشکرا، دیارە، کە بەراستی هەم جوولەکەکان، هەم هاوبەش بۆ خوا دانەرەکان، ئنجا چ هیندۆسە گا پەرستەکان، چ بتپەرستەکانی رۆژەلاتی ئاسیا، هەروەها بتپەرستەکانی ئەفریقا، هەروەها بەشیک نەصرانییهکانی کە عیسا ﷺ دەپەرستن، چەند دل پێر لە قین و بوغزن بەرانبەر بە مسوڵمانان .

سێیه: هەر کاتیک بواریک و دەرفەتگیان دەست بکەوی، بۆ زیان گەیاندن بە مسوڵمانان، ئەو پەچاوی هیچ جووره خزمایهتی و پەيوەندیهك، هەروەها هیچ جووره بەلێن و پەیمانیک ناکەن :

وهك ئایهتی ژماره (۸) لە سوورەتی (التوبة) دا روونی کردۆتەوه، کە دەفەرموی: ﴿لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلَّا وَلَا ذِمَّةً﴾، کە وشە (إِلَّا) بە مانای : صیلهی رحم و پەيوەندی خزمایهتی دی، هەروەك ﴿ذِمَّةً﴾ هەش بەمانای : بەلێن و پەیمان دی، واتە: ئەوانە: نە پەچاوی خزمایهتی دەکەن، نە بەلێن و پەیمان، کاتیک کە دەرفەتیان دەست بکەوی، بۆ زیان گەیاندن بە مسوڵمانان .

چوارەم: بە زمان و زار دەیانەوی مسوڵمانان قەناعەت پی بینن و، رازیان بکەن، بەلام دلایان پێر لە رق و کینه بەرانبەرین :

وهك ئایهتی (۸) لە سوورەتی (التوبة) دا، زۆر بە روونی دەفەرموی: ﴿يَرْضَوْنَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبَىٰ قُلُوبُهُمْ﴾، بە زاریان رازییتان دەکەن، (واتە: بە موخامەله و قسە سەر زارەکی)، بەلام دلایان پیی ناخۆشە، واتە: دلایان پێر لە کینه و بوغزو غەرز بەرانبەرین .

پینجەم و شەشەم : ئایەتەکانی خوا بە بەرانبەرێکی کەم دەگۆڕنەو، خەڵکیش لە پێی راستی خوا لا دەدەن :

وهك له ئایەتی ژمارە (۹) ی سوورەتی (التوبة) دا هاتو، کە دەفەرموی:

﴿ اَسْتُرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ ﴾

واتە: ئایەتەکانی خوا بە نرخێکی کەم دەکڕن، یان نرخێکی کەم بە ئایەتەکانی خوا دەکڕن، واتە: ئایەتەکانی خوا دەدەن، لە بەرانبەر نرخێکی کەمدا، خەڵکیش لە پێی خوا لادەدەن .

کە بە تەئکید لە هەموو ئەو شوێنانەدا کە هاوبەش بۆ خوا دانەرەکان دەسلەتێان هەیە و دەستیان دەپوات، ناھێڵن خەڵک پوو بکاتە ئیسلام و ئیمان، ئنجا جاری وایە راستەوخۆ، جاری واش هەیە ناپراستەوخۆ، هەندێ گرووپ و خەڵک دروست دەکەن، کە ئیسلامیان پێ ناشیرین بکەن، کە ئەو وەش فێڵێکی زۆر شەیتانانە ی کافرەکانە: کە لە کەیان بۆ قوول دەکەن و^(۱)، زەمێنە خۆش دەکەن، بۆ گەشەکردنی هەندێک گرووپ و خەڵکی توندپەرە و لاپروە پەرگیر، کە مایە ناشیرین کردنی ئیسلام و مسوڵمانان و، مایە سەلمانە وە ی خەڵک لە ئیسلام، کە ئەو وەش جووڕیکە لە دژایەتی کردنی ئەھلی کوفرو شیرک، بۆ ئیسلام و مسوڵمانان .

حەوتەم و هەشتەم: پەچاوی هیچ خزمایەتی و هیچ پەیمانێک ناکەن، لەبارە ی هیچ برۆاداریکەو و ، هەمیشە دژایەتی کردن و دەستدریژی و سنوور بەزینی، دەکەنە عادت ، لە مامەڵەیان لەگەڵ ئیسلام و مسوڵماناندا :

ئایەتی پێشتر باسی ئەو ی کرد، کە بە گشتی لە مامەڵەیان لەگەڵ ئیسلام و مسوڵماناندا، پەچاوی هیچ خزمایەتی و هیچ پەیمانێک ناکەن، بەلام ئەمەیان لە مامەڵە لەگەڵ هەر مسوڵمانێکدا بە تاق، پەچاوی هیچ

(۱) کە لە کە : تەنیشت، کە لە کەیان بۆ قوول دەکەن، واتە: بواریان بۆ دەرەخسێن و ناپراستەوخۆ هاوکارییان دەکەن .

خزمایەتییو، هیچ پەیمانێك ناکەن، پاشان دژایەتییو، دەستدریژییو، سنوورشکێنیی، لە مامەڵەیان لەگەڵ ئیسلامو مسوڵماناندا، دەکەنە عادتو نەریتی چەسپاوی خوێان، وەك لە ئایەتی (۱۰)ی سوورەتی (التوبة)دا، دەفەرموی: ﴿وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ﴾، هەر ئا ئەوانە دەستدریژکارو سنوور بەزینن (لە مامەڵەیان لەگەڵ ئیسلامو مسوڵماناندا) .

The collage features a central portrait of a man in a military-style uniform. Surrounding this are various digital links and social media information:

- Top Left:** MediaAmeerOffice (Facebook icon), AliBapir (Twitter icon), archive.org/details/@alibapir (with a red download icon), and AliBapir (Google Play and App Store icons with QR codes).
- Top Right:** AliBapir (Facebook icon), AliBapir (YouTube icon), and AliBapir (Instagram icon).
- Bottom Right:** AliBapir (Telegram icon), AliBapir (WhatsApp icon), and AliBapir (Phone icon), each with a corresponding QR code.
- Center:** A circular portrait of the man, the text "Stay in touch on social media", and the website "www.alibapir.net".
- Bottom Center:** The text "راکە یاندنی مەکتەبی لەمیر".

تەوھەری جەوتەم و کوۆتایی :

جاری وا ھەییە مسوڵمانانیش گیرۆدە دەبن

بە ھاوبەش بو خوا پەیدا کردنەوہ :

(قَدْ يَتَلَبَسُ الْمُسْلِمُونَ بِالشِّرْكِ) :

ھەڵبەتە خوا بە یەگگرتن (التوحید) لەگەڵ ھاوبەش بو خوا پەیدا کردن (الشِّرْک)، دوو شتی پێچەوانە یەگدین، واتە: ھەر دَلِّیْک خوا بە یەگگرتنی تێدا بێ، جیگای ھاوبەش بو خوا پەیدا کردنی، تێدا نابێتەوہ، ھەر وەك ھەر دَلِّیْک برۆای تێدا بێ، جیگای بێبرۆایی، تێدا نابێتەوہ، چونکە: کوفرو ئیمان پێچەوانە یەگدین، ھەر وەھا (شِرْک) و (توحید)یش، دژی یەگدین، بەلام جاری وا ھەییە: جَوْرِيْک لە شِرْک - کە مەرج نیە یەکسەر ئیمانەکە ھەڵبوەشینیتەوہ - زەفەر بە دَل و دەرروونی ھەندیْک لە مسوڵمانان دەبات، لە کاتیْکدا کە وەك پێویست، ئیمان و خوا بە یەگگرتن لە دَل و دەررونیاندا سەقامگیرو جیگیر نابێ، وەك ئایەتەگە ی سوورەتی (یوسف) - کە ئیئە ئەم بابەتی لیکۆلینەوہ دەربارە ی ھاوبەش بو خوا پەیداکردنمان، ھەمووی لەبەر رۆشنایی ئەودا ھینا - دەفەرموی: ﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ

مُشْرِكُونَ ﴿۱۰۶﴾

واتە: زۆربەیەیان برۆا بە خوا ناھین، مەگەر لە حاڵیْکدا کە ھاوبەش بو خوا دانەر بن -

کە دیارە ئەگەر لیژەدا مەبەست پێی مرۆفەکان بێ بەگشتی، یاخود ھاوبەش بو خوا دانەرەکان بێ، بەتایبەت ئەو کاتە مەبەست لە (ایمان)، لە:

﴿ وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ ﴾ دا، چەمك و واتاي زاراۋىيى و باۋى ئيمان نىيە، مانا عورفىي و زاراۋىيە ئىسلامىيەكەي، چونكە ئەۋە لەگەل شىركدا ناگونجى، بەلكو مەبەست پىي مانايەكى زمانەۋانىي ئيمانە، واتە: قەناعت ھەبوون (اعتقاد) بە بوونى خوا، يانى: ئەۋانە بىروا ناھيىنن بە بەدھيىنەرايەتتى و پەرۋەردگاريتتى خوا، مەگەر لە ھالىكىدا كە ھاۋبەشى بۇ دادھيىن، لە بەندايەتتى بۇ كردنى و پەرستنىدا .

ئىنجا جارى وا ھەيە مسوئلمانان لە ئەنجامى بىئاگايان لە ئيمان و لە خوا بە يەكگرتنەكەي خويان و، چاك رۇ نەچوون و دانەمەززانى ئيمان و خوا بە يەكگرتن لە ەقل و دلياندا، كەم و زور جورىك، يان چەند جورىك لە شىرك، كە مەرج نىيە يەكسەر ئيمان و تەۋھىدەكەيان ھەلبەشەيتتەۋە، دەچىتە ەقل و دليانەۋە، ھەر بۇيەش خوا ﷻ لە زور ئايەتدا، ھەرۋەھا پىغەمبەرى خواش لە كۆمەللىك لە قەرماشتەكانىدا، ئىمەيان ئاگادار كردۆتەۋە، ئىمەيان وريا كردۆتەۋە، لە گىرۆدە بوون بە شىركەۋە، با چەند ئايەتلىك بە نمونە بىيىنەۋە .

MediaAmeerOffice

AliBapirw / عەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

لە تۆۋە كۆمەلەيەتتەكان لەكەلتانين

AliBapir / عەلى بابىر

AliBapir

AliBapir / عەلى بابىر

AliBapir / عەلى بابىر

www.alibapir.net

راگەپاندىنى مەكتەبى ئەمىر

AliBapir / عەلى بابىر

AliBapir

AliBapir / عەلى بابىر

AliBapir / عەلى بابىر

AliBapir / عەلى بابىر

ده (۱۰) نمون له ئایه ته گانی قورئان،

له باره ی وریا بوون له شیر که وه

(۱) خوا ﷺ له سوورته ی (الزمر) دا، له ئایه ته گانی: (۶۵ و ۶۶) دا ده فهرموئ:

﴿ قُلْ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَأْمُرُونِي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴾ ٦٤ وَلَقَدْ أَوْحَىٰ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكَتَ لِحَبْطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ٦٥ بَلِ اللَّهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ٦٦ ﴿

{ دیاره خوا به پیغه مبهری خاتهم موحه مهده ﷺ ده فهرموئ: } بلی: ئایا

ئهی نه فامه گان! فه رمانم پی ده گهن، که جگه له خوا بیه رستم ﴿ ٦٤ ﴾ ؟

به دلتیا ییه وهش سروش گراوه بو لای توو بو لای ئه وانهی پیش تووش
(پیغه مبه رانی پیش تووش) که ئه گهر هاوبهش دابنی (واته ههر شتی، یان ههر
که سی که به یه هاوبهش له به رستی خوا دا) کرده وه که ته هه لده وهشیته وه توو
له زیان باران ده بی ﴿ ٦٥ ﴾ .

به لکو ته نیا به ندیاه تی بو خوا بکه و، له سوپاس گوزاران به ﴿ ٦٦ ﴾ .

(۲) ههروه ها له سوورته ی (القصص)، له ئایه ته گانی: (۸۶ و ۸۷ و ۸۸) دا، خوا ﷺ

پیغه مبهری خاتهم ﷺ ده دویئو ده فهرموئ: ﴿ وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَنْ يُلْقَىٰ إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ ۚ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ ۚ وَلَا يَصُدُّكَ ۚ ﴾ ٨٦

عَنْ آيَاتِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنْزِلَتْ إِلَيْكَ وَأَدْعُ إِلَى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ
(۸۷) وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ
وَالِيهِ تُرْجَعُونَ (۸۸)

واتە: تۆ هیچ ئومیدەوار نەبووی کە کتییبت بۆ لا بهاویشتری، (کتییبت بۆ لا سروش بکری و بنێردی) مەگەر بەهۆی بەزمیی پەرورەدگارتەوه (ئەم قورئانەت بۆ هات، ئەگەرنا تۆ هیچ ئومیدەوارییەکت نەبوو، هیچ چاوەروانییەکت نەبوو)، بۆیە بە هیچ جوړیک پشتیوانیی لە بیروایان مەکە (۸۶) .

با هیچ شتیک تۆ لە ئایەتەکانی خوا لانەدات، دواى ئەوەی ئایەتەکانت بۆ نێردراونەتە خوارو، بانگەواز بۆ لای پەرورەدگارت بکەو، لە هاوبەش بۆ خوا دانەران نەبی (۸۷) .

لەگەڵ خوادا، لە هیچ پەرستراویکی دیکە مەپاریوه، جگە لەو هیچ پەرستراوین، هەموو شتیک لە بەین دەجی، تەنیا پرووی خوا، (تەنیا زاتی خوا) دەمینیتهوه، بپار هەر هی ئەوەو هەر بۆ لای ویش دەگیڕدینەوه (۸۶) .

(۳) وە لە سوورەتی (یونس)، لە ئایەتەکانی: (۱۰۴ و ۱۰۵ و ۱۰۶ و ۱۰۷)دا، لەو چوار ئایەتەدا، کە ئیمە لە تەفسیری سوورەتی (یونس)دا، بە درێژی توێژیوماننەوه، دیسان خوا ﷻ روو لە پیغەمبەری خاتەم ﷺ دەگات و دەفەرموی: ﴿ قُلْ يَأَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي شَكٍّ مِّنْ دِينِي فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ وَلَكِن أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَفَّكُم وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ (۱۰۴) وَأَنَّ أَقَمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (۱۰۵) وَلَا تَدْعُ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ فَإِن فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا مِنَ الظَّالِمِينَ (۱۰۶) وَإِنْ يَمَسُّكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِذَا يُرِّدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ (۱۰۷) .

خۆم ؟ واتە: دەبێ هەر خوا ﷻ دۆست و پشتیوان و هاوکار و
خۆشه‌ویست و سەرپەرشتیارم بێ .

۲/ لە ئایەتی (۱۱۴) شدا، دەفەرموێ: ﴿ أَفَغَيْرَ اللَّهِ أَبْتَغِي حَكْمًا ﴾، واتە:

ئایا جگە لە خوا بکەم بە هەگەم و دادوەرو بپار بە دەستی خۆم ؟
یانئ: هەر دەبێ خوا بە هەگەم و بپار بە دەست و بە دادوەر دابنرێ .

۳/ لە ئایەتی (۱۶۴) شدا، دەفەرموێ: ﴿ قُلْ أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ

شَيْءٍ ﴾، واتە: بئێ: ئایا جگە لە خوا، بە پەروردگار و خاوەن بخوازم،
کە ئەو پەروردگار و خاوەنی هەموو شتێکە ؟

۵) وه له سوورەتی (الروم) ئایەتەکانی: (۳۰ و ۳۱) دا، خوا ﷻ ڕوو لە پیغەمبەری

خاتم دەگات، یاخود ڕوو لە هەر کەسیک دەگات کە قورئان دەخوێنێ،

دەفەرموێ: ﴿ فَأَقْمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا

بَدِيلَ لِمَخْلَقِ اللَّهِ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِن أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

﴿ ۳۰ ﴾ مُبِينٍ إِلَيْهِ وَآتَقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿ ۳۱ ﴾ .

واتە: دەجا ڕووی خۆت ڕێک بکە بەرەو بەرنامە (بەرنامەی خوا)، بە

پاکیی و بێ خەوشیی ئەو سروشتی کە خوا خەلکی لەسەر سروشتاندوه

(واتە: ئەو ئایین و بەرنامەیە، پڕ بە پیستە لەگەڵ ئەو سروشتە (فطرە) ی

خوا خەلکی لەسەر دروست کردوه) گۆڕین نیه بۆ دروستکراوی خوا، ئا ئەوه

ئایین و بەرنامەی ڕێک و راستە، بەلام زۆربەی خەلکی نازانن ﴿ ۳۰ ﴾ .

بۆ لای خوا بگەرێنەوه و پارێزی لێ بکەن و، نوێژ بەرپا بکەن و، لە

هاوبەش بۆ خوا دانەرەن مەبن ﴿ ۳۱ ﴾ .

کەواتە: دەگونجێ مسوڵمانان گیرۆدە ببن بە جوړیک لە هاوبەش بۆ خوا

دانانەوه، چ جوړی گەورە، کە پیچەوانەی خوای بە یەگرتنە، کە دیارە ئەو

کاتەش ئەهلی ئیمان نامیئنو، لە بازنەه ییمان و ئیسلام دەچنە دەری، - مەگەر مەرجهکان (شروط) نەچە سپابن و پەرچەکان (موانع) لانه چووبی - چ جووری بچووکی، کە ئەو کاتە وەك نەخۆشییەك دادەنری، بۆ ئیمان و خوا بە یەگگرتن، بەلام یەگجاری نابیته هۆی لەبەینبردنی ئیمان و خوا بە یەگگرتن .

٦) لە سوورەتی (لقمان) ئایەتی (۱۳) دا، خوا دەفەر موی: ﴿ وَإِذْ قَالَ لُقْمَنُ لِبْنِهِ ۖ وَهُوَ يَعِظُهُ ۚ يَبْنَىٰ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ ۖ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ۝۱۳ ﴾

واتە: وە کاتیك لوقمان بە کورەکە ی خۆی کە ئامۆزگاریی دەکرد، گوت: ئە ی کورپژگەگەم! ئە ی رۆلە شیرینەگەم! هاوبەش بۆ خوا دامەنی، بیگومان هاوبەش (بۆ خوا) دانان، ستەمیکی مەزنە .

کە بیگومان کورەکە ی ئیماندار بوو و لوقمان ئامۆزگاریی کردو، کە خۆی بیاریزی لە هاوبەش بۆ خوا دانان .

٧) لە سوورەتی (یوسف) ئایەتی (۱۰۸) دا، کە پێشتر تەفسیرمان کرد، دەفەر موی: ﴿ قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَنَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۝۱۰۸ ﴾

واتە: بلی: ئا ئەمە رپیازی منە، بانگەواز بۆ لای خوا دەگەم لەبەر رۆشنایی دا (بە بەلگەو) خۆم و ئەوانە ی شوینم کە وتوون و، پاکیی بۆ خوا، من لە هاوبەش بۆ خوا دانەران نیم .

٨) لە سوورەتی (النساء) ئایەتی (۳۶) دا، خوا ﷻ روو لە مسوڵمانان دەکات و دەفەر موی: ﴿ وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ۚ وَالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ۝۳۶ ﴾

واتە: خوا بپەرستن و هیچ شتێک مەکەنە هاوبەشی، چاکە لەگەڵ باب و دایکتاندا بکەن و، لەگەڵ ئەوانەی کە نیزیکیەتیان لەگەڵیان هەیە و لەگەڵ هەتیوان و، لەگەڵ نەداران و، لەگەڵ دراوسییهک کە خزمایەتی لەگەڵتان هەیە و، لەگەڵ دراوسییهک کە بە تەنیشتانەویە، {یاخود دراوسییهکی نیزیکی و، دراوسییهکی دوور} و، هاوئێک کە هەمیشە لە تەنیشتە و، پێبوار و، ئەوانەی کە لەبەر دەستان (دیارە بە پلە یە کەم کۆیلە و کەنیزە کە کان دەگریته وە، دەشگونجی هەرکەسیک کە لەبەر دەستە، وە کە خزمەتکار و شاگرد و بەردەست بگریته وە)، بێگومان هەر کەسیک کە بەفیز و کەشخە بێ و، شانازییکەر بێ، بەسەر خەڵکە وە، خوا خوشی ناوی .

کەواتە: کە دەفەرموی: ﴿وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا﴾، دیارە دەگونجی کە ئینسانی مسوڵمانیش گیرۆدە ببێ بە شیرک و هاوبەش بۆ خوا دانانە وە .

۹) هەر لە سوورەتی (الزمر) ئایەتەکانی: (۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۵) دا، خوا بە

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموی: ﴿قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ۚ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ۚ قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ۚ قُلِ اللَّهُ أَعْبُدْ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ۚ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ ۚ قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ۚ أَلَا ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ۚ﴾

واتە: بۆ: من فەرمانم پێکراوە، کە خوا بپەرستم، مەکەچی خۆمی بۆ ساغ بکەمە وە و خۆی پێوە نەهێلم ﴿۱۱﴾ .

هەر وەها فەرمانم پێکراوە یە کە مینی مسوڵمانان بم، یان: یە کە مینی ئەوانە بم کە بە تەواوی گەردن کەچن بۆ خوا ﴿۱۲﴾ .

بۆ: ئەگەر من سەرپێچی لە پەروەردگارم بکەم، مەترسی سزاو ئازاری روژێکی مەزنم هەیە ﴿۱۳﴾ .

بَلَى: من خوا دەپەرستم، گەردن کەچی خۆمی بۆ ساغ دەکەمەوه .

ئێوەش ئەوەی کە دەتانەوی جگە لە خوا (لە خوار خواوە) بێپەرستن،
بَلَى: بێگومان زیانبارانی راستەقینە، ئەوانەن کە لە پڕۆژی هەڵسانەوهدا
خۆیان و کەسوکاریان (خۆیان و مال و خێزانیان) لە دەست دەدەن، ئاگادار بن !
هەر ئەوه زیانباری پوون و ئاشکرایه .

١٠) دەقی گۆتایی ئایەتی (٨٢) ی سوورەتی (الأنعام) ه، کە خوا دەفەرموێ: **الَّذِينَ**

ءَامَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُّهْتَدُونَ .

واتە: ئەوانە ی برۆیان هێناوه و ستەمیان تێکەڵ بە ئیمانەکیان نەکردوه،
ئەوانە هێمنیی و دلتیاییان بۆ هەیه و ئا ئەوانە پڕگرتووانن .

وهك دوايي باسي دهكەين: مەبەست لە ستەم (ظلم) کە دەفەرموێ:

﴿ وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ ﴾، ستەمیان لەگەڵ ئیمانەکیان تێکەڵ

نەکردوه، هاوبەش بۆ خوا دانان (شرك) ه.

بێگومان پڕوی دواندن لەم ئایەتەدا هەموویان، بەگشتی لە ئەهلی
ئێسلام و ئەهلی ئیمانە، یان هەر مەزھەبێکە کە دەوێستری بێتە ئەهلی
ئیمان و ئەهلی ئێسلام و بەندایەتی راستەقینە بۆ خوا بکات، یاخود بە
تایبەت پڕوی دواندن لە پێغەمبەری خاتەمە ﷺ، بەلام بێگومان پێغەمبەرەکی
خاتەم لە لووتکە ی خوا بە یەگرتن و ئیماندا بووه، کەواتە: کە خوا عَزَّوَجَلَّ
پێغەمبەری ﷺ دەدوێنێ، مەبەست پێی شوێن کەوتووانتی، یاخود مەبەست
پێی خەڵکە بەگشتی، کە: ئەوەتا خوا ﷻ لە پێغەمبەری خاتەمیش، کە
سەرۆکی پێغەمبەرانی و باشترین ئێنسانەو، چاکترین بەندە ی خوا بووهو،
لە هەموو کەس لە خوا نێزیکتر بووه، لەویش قبوول ناکات، کە کەم و زۆر
گیرۆدە بێ بە هاوبەش بۆ خوا دانانەوه، کەواتە: خەڵکی دیکە لە پێشتره
کە لێیان قبوول نەکری، ئنجا دیارە ئەگەر هاتباو نەگونجایە: برۆاداران
کەم و زۆر گیرۆدە بین بە هاوبەش بۆ خوا دانانەوه، ئەو کاتە هیچ پێویستی

نەدەکردو، هیچ پاساو نەبوو، کە خوا ﷻ بەو شیوێهە پێغەمبەری خاتەم
ﷺ و برۆاداران بدوێنێ .

هەلبەتە وەك پێشتریش گۆتمان: مەبەست لە وشەى (ظَلَمَ) لە قسەى

خوای بەرزدا، کە دەفەر موی: ﴿الَّذِينَ ءَامَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ﴾،
شیرکە، وەك لەو بارەووە لە فەرماشتی پێغەمبەردا ﷺ هاتو، کە ئێمە دوو
رێوایەتێ لێ دینین :

بە کەم: {عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿الَّذِينَ ءَامَنُوا

وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ﴾ (٨٢)، قَالَ أَصْحَابُهُ وَأَيْنَا لَمْ يَظْلِم نَفْسَهُ!

فَنَزَلَتْ: ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ {أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (٤٨٢٨)}.

واتە: عەبدوللای گۆری مەسعوود خوا لێی پازی بێ، دەلێ: کاتێک ئەم
فەرموودەیهی خوا هاتە خوار: (ئەوانەى برۆایان هێناو، ئیمانەکەیان
لەگەڵ سەمدا تێکەڵ نەکردو)، هاوێلەکانی (پێغەمبەر ﷺ) گۆتیان:
ئەجا کام لە ئێمە سەمى لە خوێ نەکردو! (وایانزانێو مەبەست لە
زۆلەم، گوناح کردنە، بۆیە گۆتوویانە: کام لە ئێمە گوناھێکی نەکردو؟!
ئەجا ئەگەر ئەوانە دانیایان بۆ نەبێ، مانای وایە کەسمان دەرناچین)،
بۆیە ئەم ئایەتە هاتە خوار: ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ (١٣) لقمان،
بێگومان هاوبەش بۆ خوا دانان سەمێکی مەزنە .

دووهم: {عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿الَّذِينَ ءَامَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا

إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ﴾ (٨٢)، شَقَّ ذَلِكَ عَلَى النَّاسِ، وَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَإِنَّا لَا

يَظْلِمُ نَفْسَهُ، قَالَ إِنَّهُ لَيْسَ الَّذِي تَعْنُونَ، أَلَمْ تَسْمَعُوا مَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ:

﴿يَبْنَى لَا تُشْرِكُ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ (١٣) لقمان، إِنَّمَا هُوَ وَ

الشُّرْكُ}، {أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْمٍ: (٣٥٨٩) تَعْلِيقُ شُعَيْبِ الْأَرْنَؤُوطُ : إِسْنَادُهُ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ }.

واتە: عەبدوڵلای کۆری مەسعوود خوا لیی پازی بێ، دەلی: کاتیک ئەم ئایەتە هاتە خوار: ﴿الَّذِينَ ءَامَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ﴾، ئەوە لەسەر دلی خەڵک زۆر قورس بوو، گوتیان: ئەو پێغەمبەری خوا! کام لە ئێمە ستمی لە خۆی نەکردووە! (واتە: کام لە ئێمە تووشی گوناح نەبووە!)، ئەویش فەرمووی: مەبەست پێی ئەوە نیە کە ئێوە لیی تیگەشتوون، ئایا گویتان لی نەبووە بەندە چاکەکە ی خوا (مەبەست لوقمانە) چی گوتووە! (ئەو پۆلە شیرینەکەم! ھاوبەش بۆ خوا دامەنی، بێگومان ھاوبەش دانان ستمیکی مەزنە)!

مەبەست لە (ظلم) لە ئایەتەکەدا شیرک و ھاوبەش بۆ خوا دانانە، هەلبەتە وشە (ظلم) وەک پێشتریش باسمان کردووە، بە مانای گوناح دێ، بە ڕەھایی، چ گوناھێک کە ئینسان لە مابەینی خۆی و خۆی خۆیدا بیکات، چ لە نیوان خۆی و خەڵکدا بیکات، کە ئەو کاتە دەبێتە دەستدریژی، هەروەھا بە مانای شیرکیش دێ، کە دیارە شیرک گەورەترین جووری گوناحە، بەلام بە پێی سیاق دەرئەیان کە ئایا (ظلم) گوناھێکە لە نیوان بەندە و خۆی پەرورەدگارا، یاخود لە نیوان بەندە و بەندەکانی دیکەدا، یاخود مەبەست پێی شیرکە، کە گەورەترین جووری گوناھە.

ئەمانە دە (١٠) نموونە بوون لەو ئایەتانە ی قورئان، کە زۆر بە ڕوونی دەریدەخەن: دەگونجی مسوڵمانان گیرۆدە ببن بە جوړیک لە ھاوبەش بۆ خوا دانانەو، کە وەک گوتم ئەگەر ھاوبەش بۆ خوا دانانی گەورە بێ (الشُّرْكُ الْأَكْبَرُ)، ئەو کاتە ئیمانەکیان هەڵدەوێتێتەو، بەلام ئەگەر شیرکی گچکە بێ، هەرچەندە تێکەڵ بە ئیمانەکیان دەبێ، بەلام ئیمانەکیان لەبەین نابات و بەس نوقسانی دەکات.

حهوت فەرمووده وهك نمونه له باره‌ی شیركه‌وه :

با چه‌ند فەرمووده‌یه‌کی پێغه‌مبەر ﷺ یش بێنینه‌وه له‌وباره‌وه، كه‌ من
حهوت فەرمووده‌م به‌ نمونه هێنان :

یه‌كه‌م: {مَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ النَّارَ}، {مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: الْبُخَارِيُّ بِرَقْم:
(١١٨١)، وَمُسْلِمٌ بِرَقْم: (٢٧٨)}.

واته: هه‌ر كه‌سێك بمړئ له‌ حالێك دا هاوبه‌ش بو‌ خوا دابنئ، شتێك
بكاته‌ هاوبه‌شی خوا، ده‌چێته‌ ئاگرێ دۆزه‌خه‌وه .

كه‌واته: بابای هاوبه‌ش بو‌ خوا دانهر، ده‌ربازی نابئو، له‌ دوا‌رۆژدا
شوێنی دۆزه‌خه، كه‌ به‌ ته‌ئكید لێرده‌ا مه‌به‌ست پێی شیرکی گه‌وره‌یه .
دووه‌م: {أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءَ عَنِ الشُّرْكِ، فَمَنْ عَمِلَ لِيْ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيْهِ
غَيْرِيْ، فَأَنَا مِنْهُ بِرِيءٌ}، {أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ بِرَقْم: (٢٩٨٥)، وَابْنُ مَاجَهَ بِرَقْم:
(٤٢٠٢)}.

واته: من ده‌وڵه‌مه‌ندترینی ده‌وڵه‌مه‌ندانم، له‌ هاوبه‌شیته‌یی دا، هه‌ر
كه‌سێك كرده‌وه‌یه‌ك بكات به‌شی جگه‌ له‌ منی تێبخات، ئه‌وه‌ من به‌رێم
له‌و، (به‌شه‌گه‌ی خو‌شم ده‌ده‌م به‌و).

واته: خوای په‌روه‌ردگار پازی نابئ عیباده‌تێك بو‌ خوا بکړئ، به‌شی
غه‌یری خوای تێبخړئ، هه‌ر كرده‌وه‌یه‌ك شیركو پیا‌ی تێكه‌ل بوو، ئه‌وه
خوای پایه‌دار نایه‌وئ .

سێیه‌م: پێغه‌مبەر ﷺ فەرموویه‌تی: {أَلَلَّهُمْ لَا تَجْعَلْ قَبْرِيْ وَتْنًا، لَعَنَ اللَّهُ
قَوْمًا اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ}، {أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْم: (٧٣٥٢)، تَعْلِيْقُ
شُعَيْبِ الْأَرْنَؤُوط: إِسْنَادُهُ قَوِيٌّ}.

واته: ئه‌ی خوايه‌! گو‌ره‌گه‌ی من مه‌كه‌ به‌ بت و سه‌نه‌م، نه‌فرینی خوا له
كو‌مه‌لێك بئ كه‌ گو‌ره‌كانی پێغه‌مبهرانی خو‌یانیا‌ن ﷺ كرده‌ن مزگه‌وت .

چوارەم: **يَعْبُدُ اللَّهَ** مەرموو یەتێ: {أَللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْ قَبْرِي وَثْنَا يُعْبَدُ} {أَخْرَجَهُ مَالِكُ بَرَقْم: (۵۹۳)، عَن عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ مَرَسَلًا، وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ}.

واتە: ئەو خۆیە! گۆرەگەم مەگە بە صەنەمێک کە بێهەستری.

ئەمە مالیک لێ (عطاء) دەو بە مۆرسەلی هیناویەتی.

پنجەم: {لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى، اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ}، {أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بَرَقْم: (۱۸۸۴)، وَالْبُخَارِيُّ بَرَقْم: (۴۲۵)، وَمُسْلِمٌ بَرَقْم: (۵۳۱)، وَالنَّسَائِيُّ بَرَقْم: (۷۰۳)}.

واتە: نەفرینی خوا لێ جوولەگەو نەصرانییەکان بێ، کە گۆرەکانی پێغەمبەرانی خۆیانان کردنە مزگەوت.

واتە: گردنە پەرستگا و هەکەتو صەنەمێک مامەلەیان لەگەڵدا گردن.

شەشەم: {لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ شَيْئًا، إِنْ عُدْبَتَ وَحُرِّقْتَ}، {أَخْرَجَهُ الْبَيْهَقِيُّ بَرَقْم: (۱۴۵۵۴)، وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ بَرَقْم: (۱۵۹۴)، وَالْبَيْهَقِيُّ فِي (شُعَبِ الْإِيمَانِ) بَرَقْم: (۷۸۶۵) وَحَسَنُهُ الْأَلْبَانِيُّ فِي (صَحِيحِ التَّرْهِيْبِ وَالتَّرْغِيْبِ) رَقْم (۵۶۹)}.

واتە: هێچ شتێک مەگە هاوبەشی خوا، ئەگەر ئەشکەنجەش بدرێ و بشسووتێتێری.

هەوتەم: **كُتِبَ عَلَيْكَ** دەق کە لەو بارەو دەیهێنین، ئەو فەرموودەیە پێغەمبەرە **وَعَلَى اللَّهِ** کە دەفەرموێ: {أَللَّهُمَّ! إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَشْرِكَ بِكَ وَأَنَا أَعْلَمُ، وَأَسْتَغْفِرُكَ لِمَا لَا أَعْلَمُ}، {أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ فِي (الْأَدَبِ الْمُرْدِ) بَرَقْم: (۵۵۴)، وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ}.

واتە ئەو خۆیە! من پەنات پێ دێنم کە شتێکت بکەمە هاوبەش، کە بیزانم، داوای لێبوردنت لێ دەگەم بۆ شتێک کە نەیزانم.

هەلبەتە لێردا ئەو پارانەو دەیهی پێغەمبەر **وَعَلَى اللَّهِ** بۆ ئەو دەیه کە ئێمە فێربکات، ئەگەر نا بێگومان پێغەمبەر **وَعَلَى اللَّهِ** هەمیشە زانیویەتی کە شێرک

پەنھانەكەي و ئاشكرايەكەي، جوړى گەورەي جوړى بچووكى چييه؟ بەلام
ويستوويەتى ئيمە فيرى ئەو دوعايە بكات .

ياخود پيغەمبەر ﷺ دووربيني كردوه و زېده (احتياط)ى كردوه لەوهدا كە
نەو هەك خەتەرەيەك قسەيەك، رەفتاريكى لى بېشكويتەوه، بۆنى شيركى لى
بى، با شتيكى زۆر بچووكيش بى، ئنجا هيچ گومانى تيدا نيه كە مسوئلمان
هەتا ئيمان لە عەقل و دليدا رۆچووتر و دامەزراوتر بى، خوا بە يەگگرتن
لە دەروونييدا رېشەدارتر بى، بەهوى شوينكەوتنى بۆ كتيبى خوا ﷻ و
پەيرەويى كردنى لە رېبازى پيغەمبەرەكەيەوه ﷺ، دوورتر دەبى لە بۆنى
شيرك و لە هەموو جوړەكانى شيرك، چ ئاشكرابن، چ پەنھان بن، چ گەورە
بن، چ گچكە بن، بە پيچەوانەشەوه هەر راستە: تاكو ئيتسان ئيمانەكەي بى
هيترتر بى، خوا بە يەگگرتن لە عەقل و دليدا دانەمەزراوتر بى، بيگومان
لە هاوبەش بۆ خوا دانانەوه، نيزيكتەر دەبى .

شايانى باسيشە: لە ميژووى ئۆممەتى ئيسلامىي دا، بەشيك لە مسوئلمانان:
كەم و زۆر جوړەكانى شيرك بە گەورەو بە بچووكيانەوهو بە ئاشكراو بە
پەنھانيانەوه، هاتۆتە نيو دينداريانەوه .

دوو رپى سەرەكيش كە شيرك لييانەوه، هاتۆتە نيو ديندارىي مسوئلمانانەوه،
بريتين لە: شيعەگەريى و صوفيگەريى، شيعە بەگشتى جگە لە زەيدىي و، ئەو
ئەهلى تەصەووفەش كە پابەند نەبوون بە قورئان و سوننەت و شەريەتەوهو،
داهيان و لادانيان كردۆتە پيشە، لەو دوو رپيەوه، خلتەو خالى زۆر هاتۆتە
نيو ديندارىي مسوئلمانانەوه، بەلام دووبارەي دەكەمەوه: صوفيگەريەكەي
دوور لە قورئان و سوننەت، ئەگەرنا زۆريك لە پيشەوايانى بوارى تەزكيەو
تەصەووف، لە لووتكەي هەرە بەرزى خوا بە يەگگرتندا بوون و، بە هەموو
شيۆمەك دوور بوون لە هەموو جوړەكانى شيرك بە گەورەو بچووكيەوه، بەلام
لە ئەنجامى لادانى شوينكەوتووaniاندا، ياخود زېدەرپويى و تپەراندنيان لە
خۆشويستن و بە پرگرتن و بە بەرزو پيرۆزگرتنى شيخەكانياندا، تووشى
شيرك بوون .

بە نەسبەت شیعەشەو: ئەو هەر دیارە کە ئەسڵی بیرۆکەو پێچکەگەیان بە داخەو، بریتییە لە تێپەراندن لە خۆشویستنی ئەهلی بەیت و لە زانیانی بنەمەڵەو خانەوادەیی پێغەمبەری خوادا ﷺ، کە ئەوانیش هەروەک زانیانی دیکە بوون، بەلام ئەوانە دوازدەیانیان بە پارێزراو زانیون لە گوناھو هەڵەو، زۆر بە بەرزیان گرتوون، بەلکو هەندێکیان، هەندێک لە زاناو پێشەوایەکانی خۆیانیان پێ وابوو لە پێغەمبەرانیش بەرزترن و پێیان وایە: پایە (شان) یکیان هەیە، گوتووینە: هیچ فریشتەییەکی لە خوا نەزیک و، هیچ پێغەمبەریکی پەوانەگراو، نایگاتێ (لَهُمْ مَقَامٌ لَا يَبْلُغُهُ مَلَكٌ مُّقْرَبٌ وَلَا نَبِيٌّ مُّرْسَلٌ) ^(١) کە ئەو قسەییەکی بێ بنەمایەو، لە راستیدا خەیاڵ و وەهەمیکەو، پشت ئەستور نیە بە هیچ بەلگەییەکی شەریعی !.

لە گۆتاییدا دەئێم: زۆر خوێندنی هەردوو ک سوورپەتی خوا بەیەگەرتن (التوحيد)، (الكافرون) و (الإخلاص) لەگەڵ تێو پامان و لیۆردبوونەو، کاربەرییەکی زۆر مەزنی هەیە، لەو هەدا کە خوا بە یەگەرتن، هەم لە پرووی زانستی و هەم لە پرووی کردەیی و حالەو، زیاتر لە عەقل و دلی ئینساندا بچەسپێو، تارمایی هاوبەش بۆ خوا پەیدا کردن، بە هەموو شیوەکانیەو، دوور بکەوێتەو، هەر بۆیەش پێغەمبەری خاتەم ﷺ ئەو دوو سوورپەتی لە نوێژە سوننەت (مەندوب) هەکانی دا، زۆر دەخوێندن .

سوورپەتی (الإخلاص) ییش ئەمە دەقەگەییەتی :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝١ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝٢ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝٣ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ۝٤﴾

(١) بڕوانە (الحكومة الإسلامية) للخميني، ص ٥٢، ط: القاهرة: ١٩٧٩، کە ئەو دەقی قسەگەییەتی: { وقد ورد عنهم عليهم السلام: إن لنا مع الله حالات لا يسعها ملك مقرب ولا نبي مرسل }.

سوورتهی (الکافرون) یش ئه‌مه ده‌قه‌گه‌یه‌تی :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿۱﴾ قُلْ يَتَّيْبُهَا الْكُفْرُوت ﴿۱﴾ لَا أَعْبُدُ مَا
تَعْبُدُونَ ﴿۲﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿۲﴾ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُمْ ﴿۴﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ
مَا أَعْبُدُ ﴿۵﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿۶﴾

سوورتهی (الإخلاص) به بی (بسم الله الرحمن الرحيم)، چوار ئایه‌ته‌و
سوورتهی (الکافرون) به بی (بسم الله الرحمن الرحيم)، شه‌ش ئایه‌ته‌.

ئنجا سوورتهی (الإخلاص) خوا به یه‌گگرتنی زانیاریی (التوحید العلمی)
ده‌گرتنه‌ خوئی، به باشتترین شیوه، مانایه‌گه‌شی به کورتیی بهم شیوه‌یه :
{به ناوی خوای به به‌زه‌یی به‌خشنده .

بلئی: ئه‌و خواجه‌کی تاکه (خوایه‌که) ﴿۱﴾، جیی نیازه‌و بی نیازه ﴿۲﴾، که‌سی
لی نه‌بووه، له که‌سیش نه‌بووه ﴿۲﴾، هیچ که‌سیش هاوتای وی نیه ﴿۴﴾ .

مانای کورتیی: ﴿قُلْ يَتَّيْبُهَا الْكُفْرُوت﴾ یش، بهم شیوه‌یه :
{به ناوی خوای به به‌زه‌یی به‌خشنده .

بلئی: ئه‌ی ئه‌وانه‌ی بی‌پروان ! ﴿۱﴾، ئه‌وه ناپه‌رستم که ئیوه ده‌یه‌پرستن ﴿۲﴾،
ئیوه‌ش په‌رسته‌ری ئه‌و نین، که من ده‌یه‌پرستم ﴿۲﴾، منیش په‌رسته‌ری ئه‌وه
نابم (له داهاتوودا) که ئیوه په‌رستووتانه ﴿۴﴾، ئیوه‌ش په‌رسته‌ری ئه‌وه
نابن، که من په‌رستوومه، (یان ده‌یه‌پرستم له داهاتوودا) ﴿۵﴾، به‌رنامه‌ی
خوتان بو‌خوتان، به‌رنامه‌ی خو‌شم بو‌خو‌م ﴿۶﴾ .

هه‌لبه‌ته ئه‌م ئایه‌ته‌ی گو‌تایی سوورتهی (الکافرون) که ده‌فه‌رموئ:

﴿لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ﴾، که پی‌شتر کافره‌کانی دواندوون، ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نی که
هه‌رچی مرو‌فی کافرو بی پروایه، هه‌مووی دینیکی هه‌یه، به‌رنامه‌یه‌کی

هەيە، لەسەرى دەروات، چونكە مانا عورفيەكەى (دين)، واتە: دينىك كە لە خواوە ھاتىبى، بەلام (دين) لە ئەسلى زمانى عەرەبىيدا لە بەكارھەيتانى قورئاندا، كە ئەم ئايەتە بەلگەيە لەسەر ئەو، يانى: بەرنامەى ژيان، ئنجا ئەو بەرنامەى ژيانە، ئەگەر لە خواوە ھاتىبى، ئەو دەگوتى: ئايىن و بەرنامەيەكى خوايى، ئنجا ئەگەر لە خواوە ھاتىبى وەك خۆى مابىتەو، ئەو دەگوتى: دىنى راست و ساغ و دەستكارىي نەكراو، كە لەم رۆژگارەدا تەنيا ئىسلامە، بەلام ئەگەر دەستكارىي كرابى، وەك ھەموو ئەو بەرنامە ئاسمانىيانەى كە دەستكارىي كراون، كەتیبەكانيان گۆردراون، بەتايەت جووايەتیی (يهودية) و گاورياهەتیی (نصرانية) و ھەموو ئەوانەى دىكە كە خۆيان بە خاوەنى ئايىنى خوايى و ئاسمانىي دەزانن، ئەو دەگوتى: ئايىنىكى خوايى و ئاسمانىي ھەيە، بەلام شىوئىراو و تىكدراو .

ئەگەر لە ئەسلىشدا خوا داينەنابى و مەوۇق داينابى، پىي دەگوتى: دينىكى مەوۇقكرد، كە بىگومان ھەر كام لە: لىبەرالىزم و سۆسيالىزم و كاپىتالىزم و سىكۆلارىزم و گۆباليزمىشن، دەچنە نىو ئەو چوارچىوہيەو، چونكە ھەموويان بەرنامەى ژيان، ھەروەھا سەرچەم ئەو بىرۆكانەى كە دەكرىنەى بەرنامەى ژيانو، جۆرىك لە بوونتاسىي (جىھانبىنىي) بە مەوۇق دەدەن، جۆرىك لە ئىعتىقادو عەقىدەى پىدەدەن، ھەروەھا چەند بەھايەكى پى دەدەن، كە بە بەھاي بەرزيان دەزانىو، ھەللا و ھەرامى بۆ ديارىي دەكەن، چاكە و خراپەى بۆ ديارىي دەكەن، ئەوانە ھەموويان بە دىن و بە بەرنامەى ژيان، لەقەلەم دەدرىن .

بەلى وەك گوتمان: خويىندى ئەم دوو سوورمەتە، سوورمەتى (الكافرون)، سوورمەتى (الإخلاص) زۆر دەبنە مايەى ئەو، كە خوا بە يەكگرتن (توحيد) لە عەقلاو دلى ئىنساندا رۆ بچىو رىشەدار بى، بۆن و تارمايى و سىبەرى شىرك و ھاوبەش بۆ خوا دانانى لى دوور بكەوئەو .

ئنجا ديارە زانىارىي (علم) لە پىش كەردەو (عَمَل) ھەيە، زانىن لە پىش توانىنەوہيە، بەلام ئايا بۆچى سوننەتە: سوورمەتى (الكافرون) لە پكاتى يەكەمداو لە پكاتى دووھەدا سوورمەتى (الإخلاص) بخويىندى، لە نوئزە سوننەتەكاندا ؟!

چونکە : ئەوەی گرنگە ئەوەیە کە ئێنسان بە کردووە خوا بە یەگەر (موحد)بێو، بە کردووە بەندایەتیی تەنیا بۆ خوا بێ، ئنجا لە راستیدا زانینەگەش هەر بۆ توانینەگەیه، بۆیە پێویستە مەژۆ حق بزانی، بۆ ئەوەی حق بتوانیو، ئێنسان پێویستە حالی بێ، تاكو حالی بوونەگە لە خۆیدا بکاتە حال، ئنجا ئەوەیان کە گرنگترە، کە خوا بەیەگەرنتی کردەیی (التوحيد العملي)یەو، لە سوورەتی (الکافرون) دایە، پێغەمبەری خوا ﷺ پێشی خستوە، ئەوی دیکە کە خوا بە یەگەرنتی زانستی و ئیعتقادیی پوون دەکاتەو، کە سوورەتی (الإخلاص)ە، خستووێتە پگاتی دووهمەو .

لێرەشدا دێینە کۆتایی توێژینەوهمان دەربارەى هاوبەش بۆ خوا دانان .

مەسەلەى پێنجەم : هەرەشە کردنی خوای بالادەست لە بێبروایان، کە

نەدەبوو دُنیاىان لە بەلای داپۆشەرى خوا لە دنیاىان: کە ئاخیر

زەمانى کتوپریان بەسەردابى :

وهك خوا فەرمووێت: ﴿ أَفَأَمِنُوا أَن تَأْتِيَهُمْ غَشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ اللَّهِ أَتَأْتِيَهُمْ

السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾

شیکردنەوهم نەم نایەتە موبارەکە لە سێ بێرگەدا

(١) - ﴿ أَفَأَمِنُوا أَن تَأْتِيَهُمْ غَشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ اللَّهِ أَتَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا

يَشْعُرُونَ ﴾، دیارە ئەم هەمزەیه (i) پێی دەگوتری: هەمزەى پرسىار

کردنى نكووئى لىكەرانه، واتە: ئایا دُنیاىان کە داپۆشەرىک لە سزای خوا بەسەریاندا بێ؟ یانی: نەدەبوو دُنیاىان .

(الغاشية: الحادثة التي تحيط بالإنسان، والعرب يؤنثون هذه الحوادث:

الطامة، الصاخة، الداهية، المصيبة)، وشهى (غاشية) ناویکە کە دەورەى

خەلك دەداتو خەلك دادەپۆشێ، عەرەب عادەتیان وایە کە ئەو کارەساتە

مەزنەنە ی خەڵک لە دەستیان ڕزگاری نابوو و لە بەینیان دەبات، بە شیوەی
میینهی مەجازیی دەیانھێنن، وەك:

١/ (الطامة) بەلایەك كە زۆر گەورەو بێ ئامانە .

٢/ (الصاحۃ) دەنگیك و بەلایەکی گەورە كە گوێی خەڵك كەپ بکات .

٣/ (الدهية) کارەساتیکی بیرەزا .

٤/ (المصيبة) بەلایەکی گەورە .

ئەو جوۆرە و شانەش زۆرن.

كەواتە: ﴿ أَفَأَمْنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ اللَّهِ ﴾، ئایا دلتیان كە بەلایەکی
داپۆشەر لە سزای خوا بۆیان بێ؟ واتە: نەدەبوو دلتیان؟ ئەوان ئەگەر لەسەر
ئەو بێپرواییە بەردەوام بن، دەبێ چاوەڕوانی ئەوە بکەن: خوا سزایان
بدات، بەلایەکیان بۆ بنێرێ كە دایان بپۆشیو، لە چنگی قوتار نەبن .

٢- ﴿ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً ﴾، یاخود ئاخیر زەمان (ساعة) گتوپر بۆیان

بێ، زۆر بەی تەفسیرەکان وشە (ساعة) ھەر بە (قیامة) لێكدەدەنەو، كە
لە راستیدا (ساعة) ئەو کارەساتیە كە دەبێتە ھۆی تێكچوونی ئەو سیستمی
دنیا، كە ئیستا ھەیە، ئەم كەون و گائیناتە ھەمووی لەبەین دەچی، (ساعة)ش
بەھۆی فووی یەكەمی ئیسرافیل بە كەڕنەدا، دیتەدی، خوا دەفەرموێ: ﴿ وَنُفِخَ

فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ

أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾ الزمر، واتە: فوو بە كەڕنەدا كرا (یانئ) :
بۆ جاری یەكەم) یەكسەر ھەر كەس لە ئاسمانەكان و زەویدیە، بپھۆش
كەوتن، جگە لەوانە ی خوا بیەوئ، (بپھۆش نەبن) دوا ی بۆ جاریکی دیکە
فووی پێدا كرا، یەكسەر ھەموویان ھەلسانەو، تەماشایان دەكرد .

كەواتە: (قیامة) یانی: ھەلسانەو، بەلام (ساعة) واتە: ئەو كاتە دیاری
كراوەی، كە دنیا ی تێدا گۆتایی دی .

ئنجە دەفەر موی: یاخود ئایا دلنیاں کە کتوپر، لەنەگا، دنیایان بەسەر دا
وێران بێ ؟

ئێمە لە تەفسیری سوورەتی (الأعراف)، لە تەفسیری ئهو ئایەتەدا، کە
دەفەر موی: ﴿لَا تَأْتِيَكُمْ إِلَّا بَغْةٌ﴾، واتە: ساعەتان بۆ نایەت، مەگەر
زۆر بە کتوپری و لەنەگا بەی چاوەڕوان کردن، لەویدا بە تەفصیل،
باسمان کردوو فەرماشتی پیغمبەرمان ﷺ لەو بارەدا هیناون .

(البغۃ: الضجاء وإصابة من حيث لم يتوقع)، (بغۃ) واتە: کتوپر، بەلایەک
کە تووشت ببی، بەی ئهو ی پێشبینی بکە .

(٢) - ﴿وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾، واتە: لە حالیکدا کە ئهوان هەست پێناکەن،
پێشبینی ناکەن، ئەمە هەر وەک جەخت کردنەو و توخکردنەو ئهو
پیشییه، کەواتە: یان بەلای دەورە دەری قوتار نەگەر، یاخود ئاخیر زەمانی
ناگەهان، دلنیا مەبن کە یەکیک لەم دووانەتان بەسەر نەیت، چ لە دنیا دا
سرای داپۆشەری دەورە دەرتان بۆی، چ دواتان بخت تاگو (ساعة) دی، کە بە
تەئکید ئەگەر ئهو یەگەمیشیان نەیت، ئهو ی دووهمیان دی و مسۆگەرە .
کە دیارە ئەو دوش هەمووی بۆ هۆشداریی پێدان و وریا کردنەو و
راچلەکاندنێانە، لە خەوی بیئاگایی .

مەسەلە ی شەشەم : فەرمان کردنی خوا ﷻ بە پیغمبەری خاتەم ﷺ کە
رێبازی خوێ و شوێنکەوتووانی بە خەلک بناسی، کە بریتیە لە:
باتگەواز کردن بۆ لای خوا، بە بەلگەو و لەبەر ڕۆشنایی داو خوا بە
پاکگرتن و، دووری گرتن لە هاوبەش بۆ خوا دانان :

وەک خوا فەرماویەتی: ﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا
وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾.

توێژینهوهی نەم نایەتە لە پێنج بۆگەدا

(١) - ﴿ قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ ﴾، خوا ﷻ بە پێغه مبه‌ری خاتەم ﷺ

دەفەر موی: تۆ بۆ: ئا ئه‌مه‌ رێبازی منه، واته: ئه‌وه‌ی که رابردو باسکرا، ئا ئه‌وه‌ رێبازی منه، یاخود ئه‌وه‌ی که دوایی دێ، ئه‌وه‌ رێبازی منه، ئنجا لی‌رده‌دا وشه‌ی (سبیل) به‌ میینه‌ (مؤنث) هاتوه‌، له‌ زمانی عه‌ره‌بییدا هیچ وشه‌یه‌ک نیه‌ که به‌ نیرینه‌، یان میینه‌ له‌ قه‌ڵه‌م نه‌دری، به‌لام (مُنْكَر) و (مؤنث) ی مه‌جازی، ئنجا لی‌رده‌دا وشه‌ی (سبیل) به‌ میینه‌ هاتوه‌، جاری واش هه‌یه‌ ئه‌م وشه‌یه‌ به‌ نیرینه‌ هاتوه‌، وه‌ک له‌ سوورفتی (الأعراف) دا

دەفەر موی: ﴿ وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِنْ يَكْرُوا سَبِيلَ

الْغَى يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ﴾ (١٥٦)، واته: ئه‌گه‌ر ئه‌وانه‌ سه‌ر راستی ببینن، نایکه‌نه‌ رێبازی خۆیان و نایگرنه‌ به‌ر، به‌لام ئه‌گه‌ر پێی بی‌مرادیی ببینن ده‌یکه‌نه‌ رێبازیان .

لی‌رده‌دا وشه‌ی (سبیل) به‌ نیرینه‌ (مُنْكَر) هاتوه‌ .

(٢) - ﴿ أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ ﴾، بانگه‌واز بۆ لای خوا ده‌که‌م به‌

به‌لگه‌وه‌، به‌ به‌رچاو رۆشنیه‌وه‌ .

(البَصِيرَةُ: فَعِيلَةٌ بِمَعْنَى فَاعِلَةٍ، أَي: الْحُجَّةُ الْوَاضِحَةُ)، (بَصِيرَةً) له‌سه‌ر کیشی (فعيلة)یه‌، به‌ مانای (فاعلة) دێ، (بصيرة) واته: به‌لگه‌یه‌کی روون و ئاشکرا، یاخود (البصيرة: المعرفة التي يتميز بها الحق من الباطل)، (بصيرة) بریتییه‌ له‌و زانسته‌ی که به‌هۆیه‌وه‌ هه‌ق و به‌تال، راست و چه‌وت، لێک جیا ده‌بنه‌وه‌ .

که‌واته‌: رێبازی من ئه‌وه‌یه‌ که له‌به‌ر رۆشنایی دا خه‌ڵک به‌ره‌و لای خوا بانگ ده‌که‌م، ئنجا بۆچییان به‌ره‌و خوا بانگ ده‌کات؟ بۆ ئه‌وه‌ی به‌نده‌ی خوابن، چونکه‌ مرو‌ف ئه‌گه‌ر به‌نده‌ی خوابی، ئازادو ئازا ده‌بی،

سەرفرازو بەختەوەر دەبێ، لە دنیاو دواڕۆژدا، بەلام ئەگەر بەندەى خوا
نەبێ، دەبێتە کۆیلەى مرۆفیکى وەك خۆى، یان لە خوار مرۆفیشەو، وەك
شەیتانیك، ماددەىەكى بى ژیان، ئەستێرەو خرۆكەیهك، ژيانداريک،
رۆووەکیك، هەواو ئارەزوویك .

(٣) - ﴿ اَنَا وَمَنْ اَتَّبَعَنِي ﴾، (خەلك بەرەو خوا بانگ دەگەم)، خۆم و ئەوانەى
شوێنم گەوتوون، ئەو پێشەمانە، گەواتە: شوێنكەوتووانى پێغەمبەر
ﷺ یش لەسەریان فەرزە: بەرچاو ڕوون و شارمزاو ئاگاداربەن لە
بەرنامەكەى خۆیان، كە خەلكى بۆ بانگ دەگەن، پاشان لەسەریان پێویستە،
هەمان ئەو پەيامو بەرنامەىەى كە پێغەمبەرى خاتەمى پێشەوايان و سەر
مەشقیان و پەیرەوى لێكراویان، گەياندووێتە بە خەلك، ئەوانیش لە قەدەر
خۆیان ئەوەندەى كە لێى دەزانن، ئەو پەيامو بەرنامەىە بە خەلك بگەیهنن،
وەك لە فەرماشتى پێغەمبەرى خوادا ﷺ هاتو، كە فەرموویەتى: {بَلِّغُوا
عَنِّي وَلَوْ آيَةً}، {أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْم: (٦٤٨٦)، وَالْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (٣٢٧٤)،
وَالترمذِيُّ بِرَقْم: (٢٦٦٩)، وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَابْنُ حِبَانَ بِرَقْم: (٦٢٥٦)} .

واتە: لە منەو ئەگەر ئایەتیکیش بێ، بێگەیهن .

یانى: بێگەیهن بە خەلك، كە دیارە هەر كام لە بروادارانى
شوێنكەوتووى پێغەمبەر ﷺ كەم و زۆر میراتگری پێغەمبەر و جیگریەتى .

(٤) - ﴿ وَسَبِّحْنَا اللَّهَ ﴾، (هەروەها بڵێ): پاکیی بۆ خوا .

یانى: خوا بە پاك و بە دوور دەگرم، لە هەموو ئەو شتانەى كە
شایستەى خوا نین، لە هەموو ئەو سیفەت و ڕەفتار و كردەوانەى
شایستەى خوا نینو، لە خوا ناوەشینەو .

(٥) - ﴿ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾، بێگومان من لە هاوبەش بۆ خوا دانەرەن
نیم .

ئەمە ئەو دەگەیهنێ، كە هاوبەش بۆ خوا دانەرەن، كەسانێكن، بەبێ
بەلگەو، بەبێ بەرچاو ڕوونیی، ڕیگا دەگرنە بەرو بە دواى گوێرە ڕۆ

رێچکان دەکەون، نازانن چی دەکەن و چۆن دەکەن ؟ راست و چەپ و دۆست و دوژمنی خۆیان لێک ناکەنەوه، ئەوه عادەت و پیشەی هاوبەش بوو خوا دانەرانه، بەلام برواداران و خوا بە تەك دانەرانه، وەك پێغەمبەرەكەى خۆیان ﷺ بە پێى خوا دا دەپۆن، بە بەرچا و پوونیی و بە تیگەشتنەوه، بە شارەزایی و بە گارامەییەوه، هەر قسەیهك دەیکەن بە بەلگە پشت ئەستوورە، چونکە بیگومان دینداریی کردن بەبێ زانیاریی، بەبێ بەلگە مایکی قەلبەو بەسەر خواوەنى دا دەریتەوه، هەر بۆیە خوا ﷻ لە سوورەتى (محمد) دا بە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموئ: ﴿ فَأَعْلَمَ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَسْتَغْفِرُ لَذُنُوكَ

وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ ۖ ۝١٩﴾

واتە: بزانه ! که جگه له خوا هیچ پەرستراو نین و، داواى لیبوردن بوو گوناھت (له خوا) بکەو، بوو بروادارانى پیاوو ئافرەت، خواش شویتى نیشتهجى بوونتەن و شویتى هەلگێڕ وەرگێڕ و هاتن و چوونتەن دەزانى .
کەواتە : پێشێ دەبێ ئینسان زانیاریی و بەرچا و پوونیی هەبێ، زانیان گوتووینانە :

(وَكُلُّ مَنْ بَغِيَ عِلْمَ يَعْمَلِ

أَعْمَالُهُ مَرْدُودَةٌ لَا تُقْبَلُ)

واتە: هەر کەسێک کار بکات بەبێ زانیاریی، کردەوهکانی ڕەت دەکێتەوه و لێى وەرناگیرێن .

بەئێ لە راستیدا خوا بە بەرچا و پوونیی، بە بەلگە و زانیارییەوه دەپەرستێ، بە نەزانیی و لاسایی کردنەوه کوێرانە و نەفامیی، خوا ناپەرستێ .

مەسەلەى حەوتەم : ڕاگەياندى ئەو راستىيە كە لە پيش پيغەمبەرى خاتەم ﷺ دا، تەنيا پياوان لە خەلكى ئاوەدانىيە قەلەبالغەكان بە پيغەمبەر پەوانە كراون و، فەرمان كردنى خوا ﷻ بە گەران و پشكنين لە زەويدا، بۆ سەرنجدانى شوينەوارو سەرەنجامى گەلانى پيشوو، ئەوانەى كە لە گەل پيغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) دا دانوويان نەكوليون و لە گەلياندا ناكۆك بوون، سەرنجى سەرەنجاميان بەدەن، چيان بەسەر هاتو !

وهك خوا دەفەرموى : ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِيَ إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ أَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَتْ عَقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴾ ﴿ ۱۰۹ ﴾

شیکردنەوانەى نەم نایەتە لە حەوت بەرگەدا

(۱) - ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا ﴾، لە پيش تۆدا تەنيا پياوانمان پەوانە كردوون، واتە: پەوانەمان كردوون، وەك پيغەمبەرو نوينەرى خۆمان، ليڕەدا كە دەفەرموى: پياوان، واتە: خەلك (الرِّجَالُ: اسْمُ جُنْسٍ جَامِدٍ، أَي: أَنَس) ليڕەدا مەبەست پي ئەو نەبوو، كە ئافەرتان پيغەمبەر نەبوون، هەرچەندە شتيكى ديارە كە هيچ ئافەرتي ك پيغەمبەر نەبوو، بەلام مەبەست پي ئەو مەيه كە ئيمە تەنيا خەلكى وەك تۆمان لە پيش تۆدا كردۆتە پيغەمبەر، ئەمەش لەبەر ئەو مەيه كە هەميشە هاوبەش بۆ خوادانەرو كافەرەكان، هەم بۆ پيغەمبەرى خاتەم ﷺ و هەم بۆ پيغەمبەرانى ديكەش، پەختەيان ئەو بوو كە: خوا بۆچى فريشتان نانيري؟ بۆچى فريشتەيهكى نەناردو؟ خواى پەروردگار ويستويەتى

لېيان ھالى بىكات، كە لە پېش پېغەمبەر خاتەمىشدا ﷺ ھەر مەرقەھەكان،
پىاوانى ۋەك تۆمان كەردو بە پېغەمبەر ﷺ، كەواتە: تۆ بىدەت و
دەھىتراۋىك نى، پېشىتەت نەبى .

بىرگەى دووم :- ﴿نُوحٍ إِلَيْهِمْ﴾، سەروش و نىگامان بۆ لا دەكردن، پەيامى
پەنھانمان بۆ دەناردن، چۈنكە ۋەھىي بىرىتە لە ئاگادار كەردنەۋەيەكى بە
پەنامەكى و پەنھان، كە لىرەدا مەبەست پىي ئەۋەيە واتە: ئىمە بە
شېۋەيەكى پەنھان، بەبى ئەۋەي كە بۆ خەلك زانراۋىي، پەيام و بەرنامەى
خۆمان بۆ پېغەمبەر ﷺ دەنارد .

ئىجا ئايا ئەۋ پېغەمبەرەنە كە پىاوانىك بوو ون، خەلكى كۆى بوون ؟

بىرگەى سىيەم :- ﴿مِّنْ أَهْلِ الْقُرَى﴾، (قەرى) كۆى (قەرىيە)يە، بە ماناى
شارى قەلەبالغ و گەۋرە دى، واتە: لە خەلكى ئاۋەدانىيە گەۋرە
قەلەبالغەكان، پېغەمبەرەنمان ناردوون و لە پەگەزى پىاۋانىش بوون .
ھەسەنى بەسەپىي گوتوۋىيەتى^(۱): (لَمْ يَبْعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ
قَطُّ، وَلَا مِنَ النِّسَاءِ، وَلَا مِنَ الْجَنِّ)، واتە: خوا لە خەلكى بىاباننىش
ھەرگىز پېغەمبەرئىكى نەناردو، ھەرۋەھا لە ئافرەتانىش نەناردو، لە
جىنىش پېغەمبەرەنى نەناردوون .

ھەرۋەھا (القرطبي) لە تەفسىرەكەى خۆى^(۲) دا، دەلى: (وَلَمْ يَبْعَثَ اللَّهُ
نَبِيًّا مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ، لَغَلْبَةِ الْجَفَاءِ وَالْقَسْوَةِ عَلَى أَهْلِ الْبَلْوِ، وَلَئِنْ أَهْلُ
الْأَمْصَارِ أَعْقَلُ وَأَحْلَمُ وَأَفْضَلُ وَأَعْلَمُ).

واتە: خوا ھىچ پېغەمبەرئىكى لە خەلكى بىاباننىش نەناردو، لەبەر
ئەۋەي ئەۋانە ھالەتى كەم سەلىقەيى و دىلپەقىي بەسەرياندا زالە، خەلكى
شارەكان قامىدەترن و ھىلىدى و مەندەترن و چاكتەرن و زانەترن .

(۱) تەفسىرى (القرطبي) ج ۹، ص ۱۲۳.

(۲) ج ۹، ص ۱۲۳.

واتە: بە گشتى، ئەگەرنا ديارە لە نيو شارەگانیشدا، خەلكى بە كەلك
نەهاتوو ھەيە، وە لە نيو خەلكى بياپاننشيشدا خەلكى فاميدە ھەيە،
بەلام حالەتى گشتى بەو شيوھيە .

(محمد متولي الشعراوي) لە تەفسىرەگەى خویدا^(۱) دا، دەلى: (وَالْفَارِقُ
بَيْنَ أَهْلِ الْقَرْيَةِ وَأَهْلِ الْبَادِيَةِ، أَنَّ أَهْلَ الْقَرْيَةِ لَهُمْ تَوَطُّنٌ، وَيَمْلِكُونَ قُدْرَةَ
التَّعَايُشِ مَعَ الْغَيْرِ، وَتَرْتَبُطُ مَصَالِحُهُمْ بِبَعْضِهِمُ الْبَعْضُ، وَتَرْقُ حَاشِيَةُ كُلِّ
مِنْهُمْ لِلْآخَرِ، وَتَتَّسِعُ مَذَارِكُهُمْ بِمَعَارِفِ مُتَعَدِّدَةٍ، وَلَيْسَ فِيهِمْ غِلْظَةٌ أَهْلِ
الْبَادِيَةِ).

شەش جياوازی ھىئاون، دەلى: جياوازی نيوان خەلكى شارەگان و
خەلكى بياپاننشین ئەوھيە :

يەك : كە خەلكى شارەگان و ئاوەدانىيە قەلەبالغەگان، لە شويئىكى ديارى
گراودا نىشتەجىن، بەلام بياپاننشینەگان، گۆچەريين، دىن و دەجن .
دوو : خەلكى شارەگان توانای پىكەو ژیانیان ھەيە لەگەل ئەوانى دىكەدا.
سى : ھەندىكيان لەگەل ھەندىكيان بەرژەوھنديان پىكەو پەيوھستە،
(بەلام بابای گۆچەريى وبياپاننشین، زۆر پىويستيان بە يەكدى
نيە، ھەر كەسە بو خۆيەتى) .

چوار : ھەر كامىكيان لەگەل ئەوى دىكەدا، جۆريك لە زەوق و سەليقەى
نەرم و ھەست ناسكيان پىكەو ھەيە .

پىنج : ئاسۆى فيكریان بەھۆى زانیاری جۆراو جۆرەو، فراوانە .

شەش : ئەو دۆرەقيى و زبريەى كە لە خەلكى بياپاننشیندا ھەيە،
لەواندا نيە .

بۇيە خوا ﷺ لە خەلكى شاره قەلەبالغەگاندا، پيغەمبەرانى (عليه السلام) ناردودە .

هەمەيشەش خەلكى شار، خۇيان بە ھۇشيارترو بیدارترو شارەزاتر دەزانن، لە خەلكى لادى و گۆچەرىي و بیابانتشین و رەموند .

(۴) - ﴿ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ ﴾، ئايا بە زەويدا نەپۇشتوون؟ واتە: بۇچى بە زەويدا ناپۇن؟ ديارە بە زەويدا پۇشتن، دوو چەمكى ھەن :

۱ - بە گەردەو بە زەويدا پۇن و شوپنەوارەگانيان بيینن، ھەك دوايى دەفەرەموى:

﴿ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَتْ عَقِيبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ﴾، ئنجا سەرنج بدەن:

سەرنجەمى ئەوانى پيش وان چۆن بوو ؟ واتە: تەماشای شوپنەوارەگانيان بکەن، تەماشای قەلەو بورجەگانيان بکەن، تەماشای دارو دیوارو ئەو شوپنەوارانە بکەن، گە بەجیيان هیشتوون، ئەو پۇشتنى کردەيى .

۲ - پۇشتنىكى دیکە ھەيە، پۇشتنى فیکرى و زېھنى، ئەويش ئەوھە گە میژوو بخویننەو، لە سەرنجەم و لە شوپنەوارى ئەو پيشینانە پامپین .

(محمد متولي الشعراوي) لە تەفسیرەگەى خۇیدا^(۱)، قسەيەگى جوان

دەکات، دەلى: خوا فەرەموویەتى: ﴿ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ ﴾، نەیفەرەموو:

(أَفَلَمْ يَسِيرُوا عَلَى الْأَرْضِ) بۇچى وایفەرەموو؟ دەلى: (إِنَّ هُنَاكَ غِلَافًا جَوِيًّا يُحِيطُ بِالْأَرْضِ، مِنْ كُلِّ الْجَوَانِبِ، كَمَا أَنَّ هُنَاكَ غِلَافًا مَائِيًّا مُحِيطًا بِالْأَرْضِ، وَالْغِلَافُ الْجَوِيُّ مِنْ ضِمْنِ ثَمَامِ الْأَرْضِ، وَإِنَّكَ حِينَ تَسِيرُ عَلَى الْيَابَسَةِ، فَالْغِلَافُ الْجَوِيُّ يَكُونُ فَوْقَكَ، وَبِذَلِكَ فَانْتَ تَسِيرُ فِي الْأَرْضِ، لِأَنَّ مَا فَوْقَكَ مِنْ غِلَافٍ جَوِيٍّ، هُوَ مِنْ مُلْحَقَاتِ الْأَرْضِ)، عیبارەتەگەى بە کورتیی مانا دەکەم، دوايى تۆزى شى دەکەمەو، چونکە شیکردنەو دەوى دەوى .

واتە: بەرگیكى ھەوايى ھەيە دەورى زەوى داو، {بە بەرزى ۵۰۰ - ۶۰۰

کلم} لە ھەموو لایەنەکانەو، ھەرەك چۆن بەرگیكى ئاويش ھەيە، گە

ئەۋىش دەۋرى زەۋى داۋە (كە ديارە سى لەسەر چۈارى پۈۋبەرۈ پانتايى
زەۋى بە ئاۋ داپۇشراۋە) بەلام لە ھەر چۈار لاۋە، زەۋى ئەۋ بەرگە ھەۋايىيە
دەۋرەى داۋە، ئىجا ئەۋ كىفەى دەۋرى زەۋى داۋە، ھەر لە ميانى زەۋى دايە،
زەۋى بەۋمەۋ تەۋاۋ دەۋى، بۆيە گاتىك تۆ بەسەر وشكانىيى دا دەۋى، بەرگە
ھەۋايىيەگە لە سەرۋوتەۋە دەۋى، گەۋاتە: تۆ بە نىۋ زەۋىدا دەۋى، چونكە
ئەۋ بەرگە ھەۋايىيەى گە لە سەرۋوتەۋەىە لە پاشكۆيەكانى زەۋىيە .

مەبەستى ئەۋمىيە كە دەگۈترى: زەۋى، لە راستىدا بەۋ ئاۋمەۋ كە دەۋرى
داۋە، بەۋ ھەۋايىيەشەۋە كە دەۋرى داۋە، بە ھەمۋىيان دەگۈترى: زەۋى، چونكە
ئەگەر ھەۋا نەبۋايە، مەرۋف لەسەر زەۋى نەدەۋىاۋ، ھىچ ژياندارىك نەدەۋىو،
نە پۈۋەك نە ئاۋەل نە زىندەۋەرو نە پەلەۋەرو نە مەرۋف، ھەرومەھا ئەگەر
ئاۋىش نەبۋايەۋ دەۋرى زەۋى نەدەۋىاۋ، بە ھەمان شىۋە ژيان لەسەر
زەۋى نەدەۋىو .

گەۋاتە: ئەگەر تۆ لە دوورەۋە تەماشاي زەۋى بىكەى، بە تايىبەتى ئەگەر
لەسەر مانگەۋە، يان لە دەرەۋەى چۈار چىۋەى زەۋىيەۋە، تەماشاي دەكەى، زەۋى
شىن دەچى، لەبەر ئەۋەى سى لەسەر چۈارى زەۋى، بە ئاۋ دەۋرە دراۋە، ئىجا
ئەگەر دوورتر بىكەۋىيەۋە، ئەۋ بەرگە ھەۋايىيەى كە دەۋرى زەۋىشى داۋە، ھەمۋى
لە بازىنەى زەۋى دايە، گەۋاتە: كەسەك بە ھەر شۈيىكى زەمىن دا بىرۋات، ھەر
بەنىۋ زەۋىدا دەۋىاۋ، چونكە بەرگە ھەۋايىيەگەش ھەر بەشەكە لەۋ زەۋىيە .

(۵) - ﴿فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَتْ عَقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾، (بىرۋن) سەرنج بىدەن،
ئايى سەرنجىمى ئەۋانى پىش وان چۆن بوۋە؟ واتە: پەندىان لىۋەربىگرن،
بىزان ئەۋان چىيان بەسەرھاتەۋە، رەنگە بەسەر خۇشيان بى!

(۶) - ﴿وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا﴾، مەنزىگەى دۈۋرۋىش باشترە، بۆ
ئەۋانەى پارىز دەگەن .

(۷) - ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾، ئايى ئىۋە نەفامن! خۈيىراۋىشەتەۋە: (أَفَلَا يَعْقِلُونَ)،
ئايى ئەۋان نەفامن!

ههروهك چۆن پستهی: (نوحی إلیهم) خویتر اویشه تهوه: (یوحی إلیهم) واته: ئیمه وهحییان بۆ دهنیڕین، یاخود: خوا وهحییان بۆ دهنیڕی .

لیڕهدا به پیویستی دهمانم ههندی وردەکاریی رەوانبێژیی لهما ئایهته موبارەگەدا باس بکەین، ئیمه سی وردەکاریی باس دیکەین، که له کتیبی: (دُرَّةُ التَّنْزِيلِ، وَغُرَّةُ التَّأْوِيلِ)^(۱) وەریان دەگراین :

یه کهم: نوکتهی رەوانبێژیی : خوا ﷻ لهما ئایهتهی سوورەتی یوسف دا،

دەفەر مـوـی: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِيَ إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ

الْقُرْآنِ ... ﴿ ۱۰۹ ﴾

له ئایهتی ژماره (۴۳)ی سوورەتی (النحل)یش دا، هه مان عیبارەت

دوو باره بۆ تهوه، دەفەر مـوـی: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِيَ إِلَيْهِمْ

فَسَلُّوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿ ۴۳ ﴾، لیڕهدا به وشە (مین) هاتوه،

دەفەر مـوـی: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ

به لام له سوورەتی (الانبیاء) دا دەفەر مـوـی: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا

رِجَالًا نُوحِيَ إِلَيْهِمْ فَسَلُّوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿ ۷ ﴾، له وییدا

وشە (مین) نه هاتوه، ئنجا ئایا حیکمەت چیه ؟

(من قبلک) واته: له پێش تۆدا، هەر لهو سەر هتایهوه که له پێش تۆوه

دەست پێدهکات، هیچ گه سیگمان نه ناردوه، جگه له پیاوانیک له خه لکی

ئاوه دانیه گان، ئنجا که (مین) هکە ی دهریته سەر، دهیباتهوه سەر هتای

سەر هتا، واته: له دهستی یکه وه ئیمه ته نیا پیاوتمان ناردوون، له

ئاوه دانیه گان، به لام دیاره ئه گەر (مین) هکە ی له گه لدا نه بی، واته: له

پێش تۆدا، به لام نایباتهوه عهینی سەر هتا .

ثَنَجَا (الْإِسْكَافِي) دَهْلَى: {وَلَمْ يَجِيءْ بِدُونِ (مِنْ) إِلَّا فِي مَوْضِعَيْنِ، أَحَدُهُمَا هُنَا، وَالْآخَرُ: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ﴾ (٢٠) الْفَرْقَانِ}، وَاتَهُ: لَهُ هَهُمُوو قورئاندا ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا﴾ هەمیشە (مِنْ) ی لەگەڵدا، تەنیا لە دوو شوێندا (مِنْ) ی لەگەڵدا نیه :

(١) یەکیکیان سوورپەتی (الأنبياء)، کە دەفەر موی: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ (٧).

(٢) لە شوێنەکانی دیکەش، ئەوێه کە دەفەر موی: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ﴾ (٢٠) الْفَرْقَانِ.

یانى : مادام لە هی پێشی دا (مِنْ) هاتوه، دیاره ئەم (مِنْ) به كافی زانراوه .
بەلام هی دووهم :

لە سوورپەتی (الفرقان) دا کە دەفەر موی: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ﴾ (٢٠).

واته: لە پێش تۆدا هیچ گام لە پێغه مبه رانمان نه ناردوه، مه گەر خواردنیان خواردوه به بازاردا رۆشتوون .

واته: لیڕەدا جیی مەبەست هەر ئەو بوو : ئەو پێغه مبه رانه سه لاتی و سه لامی خویان له سه ر بێ، کە لە پێش موحه ممه ددا ﷺ هاتوون، وه ك موحه ممه د ﷺ بوون: خواردنیان خواردوه به بازاردا رۆشتوون، مروق بوون و، فریشتە نه بوون، هەر ئەو هنده مبه ست بوو، ئەو هه والە بگه یه نری، بۆیه پێویستی به وه نه کردوه کە (مِنْ) ی بۆ به کار به یئری .

دووهم : نوکته ی ره وان بێژی : هی ئەم ئایه ته یه کە دەفەر موی: ﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَتْ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ (١٩).

بەلام لە سوورەتی (الروم) دا دەفەرموئ: ﴿أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ
كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا
أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ
كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١﴾، واتە: ئایا بە زمویدا نەڕوشتوون سەرئەج
بەدەن: گە سەرەنجامی ئەوانە ی پێش وان چۆن بوو !

لە ئایەتەگە ی سوورەتی (یوسف) دا، (ف) هاتو، دەفەرموئ: ﴿أَفَلَمْ
يَسِيرُوا﴾، بەلام لە ئایەتەگە ی سوورەتی (الروم) دا، (و) هاتو، دەفەرموئ:
﴿أَوَلَمْ يَسِيرُوا﴾.

(الخطيب الإسكافي) دەئێ: (ويكون بالواو عطف جملة على جملة، وإن
كانت الثانية أجنبية من الأولى) واتە: گاتیك پستەیهك دەگیردیتەو
بۆ سەر پستەیهك بە پیتی (و)، ئەگەر ئەو دوو پستە لە یەك دیش
بیگانه بن، هەر پەوا یە .

ئەگەر تەماشای پستەگە ی سوورەتی (الروم) بکەین، دەفەرموئ: ﴿أَوَلَمْ
يَنْفَكُّوا فِي أَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ
مُسَمًّى وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَائِ رَبِّهِمْ لَكَفِرُونَ ﴿٨﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ
فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ
وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُظْلِمَهُمْ
وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١﴾.

لە ئایەتی ژمارە (٨) دا باسی ئەو دەگات ئایا لە خۆیاندا بیران
نەکردۆتەو: گە خوا ئاسمانەکان و زەوی و ئەو ی دەکو ویتە نیوانیان، بە
هەق و بۆ گاتیکی دیاریکرا و دروستیکردوون ؟ دوایی دەفەرموئ: ﴿أَوَلَمْ

يَسِيرُوا، چونکە ئەوەی گە لە رستەى دوایى دا دى، وهك جەزا نیه و پەيوەست نیه بە رستەى پێشوو، لى بىگانهیه، بۆیه به (و) (عطف) کراوەتووه سەرى، هەلبەتە هەمان جوړه مەبەست له ئایەتى ژماره (٤٤)ى سوورەتى (فاطر)یشدا هاتوه، که دەفەرموئ : **﴿ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكُنُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴾** (٤٤).

چونکە وهك (الخطيب الإسكافي) دەلى: {لَمْ يَتَقَدَّمْ} (الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) ما يكونُ هَذَا كالجوابِ عَنْهُ، فَلَمْ يحسن إلا الواو، لأن الآية التي قبله، لَيْسَتْ فِي وَصْفِ قَوْمٍ عُوِقِبُوا عَلَى مَخَالَفَةِ نَبِيِّهِمْ، وَبَقِيَتْ آثَارُهُمْ مِنْ الْعَذَابِ، فِي مَنَازِلِهِمْ وَدِيَارِهِمْ}.

واته: لەبەر ئەوەی له پێش ئەو ئایەتەدا، شتێک پێش نەگەوتووه، گە ئەمە وهك وهلام بى بۆ ئەو، بۆیه هەر وا باش بووه، گە به (و) (عطف) بکریتەوه، چونکە ئایەتى پێش بایى گووەلێک ناکات گە سزا درابن، لەبەر سەرپێچییان له پێغه مەبرەگەى خوێان کردوو شوێنەوارەکانیان له ئەنجامى سزادرا نیاندا، له مال و حال و خانوبەرەکانیان، مابن .

هەر و هەها له سوورەتى (غافر)یشدا دەفەرموئ : **﴿ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَءَانَارًا فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ يُدُونَهُمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴾** (٢١).

ئەویش بە هەمان شیوە لە ئایەتى (٢٠) دا خوای پەر و مردگار، باسى ئەوه دەکات، گە خوا دادومریی دەکات بە هەق، بەلام ئەوانەى گە له جگە له خوا

دەپارێنەوه، هیچ شتێکیان بۆ جیبەجێ ناکەن و، هیچ بریارێک نادەن، بیگومان خوا بێسەری بینەرە .

دوایی دەفەرموێ: ئایا بە زەویدا نەرۆشتوون، سەرنج بدەن، سەرەنجامی ئەوانەى لە پێش ئەوانەوه بوون، چۆن بوو؟ گە بەهێزتر بوون و، شوێنەواریشیان لە زەویدا زیاتر بوو .

(الخطيب الإسكافي) دەلێ: ئەو ئایەتانەى گە پێش ئایەتى: ﴿أَوَلَمْ يَسِيرُوا

فِي الْأَرْضِ﴾ هاتوون، ئەمە ناخوازان گە ئەم ئایەتەى دوایی، وەك وەلام بێ بۆ ئەوان، تاكو بە (ف) بفەرموێ: ﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا﴾، بەلكو مەبەستێكى جیاوازه، بۆیه هەر بە (و) (عطف) كراوه .

بەلام شتێك گە لیڕە هەلاوێردراوه، ئەومێه گە لە سوورەتى (محمد)دا

دەفەرموێ: ﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَرُوا

اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْتَانَهَا ﴿١٠﴾﴾، لیڕەدا بە (ف) هاتوه، ﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي

الْأَرْضِ﴾ بەبێ ئەوهى گە شتێكىشى پێشبكهوێ، خوازیاری هاتنى (ف) بێ،

ئەجا (الإسكافي) وەلام دەداتەوه، دەلێ: گە خوا پێشتر لە ئایەتەکانی: (٧)

تا (٩)دا دەفەرموێ: ﴿يَتَأْتِيَ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ نَصْرُوا اللَّهُ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ

﴿٧﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعَسَا لَهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ

فَأَخْطَأَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾﴾، ئەمە ئەوه دەگەیهنێ گە دۆستانی خوا سەرکهوتوون و،

كافرهكان تێكشكێنراون، بۆیه با پەند وەربگرن لەو كافرانەى گە پێشیان

كەوتوون و، بزانی گە ئەوانیش هەمان سەرەنجام، گە كافرهكانی پێش ئەوان

هەیانبووه، دمیانبی، بۆیه بە (ف) هاتوه، چونكه وەك سزا (جزاء) وایه،

یانى: با پەند لەوانى پێش وەربگرن .

که واته: که له ئایهتی (١٠٩) ی سوورپرتی (یوسف) دا، دهفرموئ: ﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا﴾
یسیروا ﴿﴾ ئایا به زهویدا نه پویشتون؟ له بهرئه ویه که له پی شیوه،
رستهی: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رَجَالًا﴾ هاتوه، مادام پی شی باسی
رهوانه کرانی پیاوانیک گراوه، به سیفهتی پیغه مبه عَلَيْهِمُ السَّلَام، بویه دهفرموئ:
﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ﴾، واته: با په ند وهر بگرن له شوینکه وتووانی نه و
پیغه مبه رانه ی پیشت ناردوومانن .

ههروها له سوورپرتی (الحج) دا، که دهفرموئ: ﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ﴾
فَتَكُونْ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ
تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾، له پی شیوه چی هاتوه؟ نه وه هاتوه:
﴿فَكَأَنَّ مِنْ قَرِيبَةٍ أَمْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فِيهِ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَبْرُ
مُعْطَلَةٌ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ ﴿٤٥﴾﴾، که ئهمه وهك جهزا وایه، پی شی باسی نه وه
دهگات، دهفرموئ: زور ئاوه دانییمان له پی ش واندا فه وتاندوون، که
سته مکار بوون، ئنجا دواپی دهفرموئ: ﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونْ لَهُمْ
قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ ﴿٤٦﴾﴾، واته:
ئایا به زهویدا نه پویشتون که دلانیکیان هه بن، پییان تی بگهن و، گو ییان
هه بن، پییان بیستن، وهك نه وهی فهرمووبی تی: مادام سه رنجام به و
شیویه بووه، که واته: به زهویدا برؤن و په ند وهر بگرن .

ههروها له سوورپرتی (غافر) دا، که دهفرموئ: ﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ﴾
فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً
وَأَثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا آغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾، له پی ش نه وهدا
له سوورپرتی (غافر) دا، دهفرموئ: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ

قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَن لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ﴿۷۸﴾، چونکە پێشئ باسی ڕەوانە کردنی پێغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) کراوە، لە پێش پێغەمبەری خاتەم دا ^{صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ}، کە هەندیکیان بەسەرھاتەگەیان بەسەریدا خوێنراوتەو، هەندیکیشیان بەسەرھاتەگەیان نەخوێنراوتەو، ئەمە هاتو، دواى دەفەرموی: ﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ﴿۸۲﴾﴾.

کەواتە: وهك گوتمان تەماشای دەگەى خواى کارزان، تەنانهت (و) لە جیاتی (ف) بەکارناھێنى، بەلکو لە شوێنێک (ف) بەکارداينى، کە مانای جەزاو پەند وەرگرتن دەگەيەنى، لەبەرئەوێ لە پێش ئەویدا شتیکی وای باسکراوە، بەلام (و) کاتێک بەکاردا، شتیکی وای باسکراوە، کە رستەیهک، بابەتیەک، بگێردیتهو سەر بابەتیکی دیکە، بێ ئەوێ پێکەو پەيوەست بن .

سَيِّئِهِم: نوکتەى ڕەوانبێژیی: ئەم رسته موبارەکە کە دەفەرموی: ﴿وَلَدَارُ

الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ أَتَّقَوْا أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾، لیڕەدا وای دەفەرموی، واتە: مەنزلگای دواڕۆژیش باشترە، بۆ ئەوانەى پارێزێان کردو، ئایا نافامن ؟!

بەلام لە سوورەتى (الأعراف) دا، ئەم رستەیه لە ئایەتى (۱۶۹) دا، ئاوا هاتو: ﴿وَالْدَارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾.

هەر وەها لە سوورەتى (الأنعام) لە ئایەتى (۳۲) دا، ئاوا هاتو: ﴿وَلَدَارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾.

ئنجای ئایا ھۆکاری جیاوازی بوونی ئەو تەعبیرانە، کە نیوەڕۆکیان یەگە، چییە؟ کە ئەویش کەم و زۆر، کاریگەری دەکاتە سەر جیاوازی بوونی هەندێ لە چەمکەکانیان ؟

وەلامەگەى ئەوێ: کە لە سوورەتى (الأعراف) لە ئایەتى (۱۶۹) دا، کە خوا دەفەرموی: ﴿وَالْدَارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾، لەبەر

ئەو هیە لە سوورەتی (الأعراف) لە ئایەتی پێشتریدا، ئەمە هاتووە:

﴿ فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الْأَدْنَىٰ وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَإِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُ الَّذِي أَخَذُوا لَيَتَوَخَّذْنَ عَلَيْهِمْ مِيثَقَ الْكِتَابِ أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِ وَالِدَارُ الْأُخْرَىٰ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴾

﴿ ۱۶۹ ﴾، کەواتە: کە لە پێشێوە دەفەر موی: ﴿يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الْأَدْنَى﴾، یانی: بەرژمەندی ئەم ژبانه دنیا ییە نیزیکی، هەڵدەبژێرن، (آی: هَذَا الْمَنْزِلُ الْأَدْنَى) نَجَا (المنزل الأدنى) لەگەڵ (الدَّارُ الدُّنْيَا) یەك واتیان هەیه، مەنزڵگای خوارترو مەنزڵگای نیزیکتەر، دەشگونجی (أدنى) بە مانای کەمتر بـو، (دنیا)ش بە مانای نزمتر بـو .

نَجَا مادام لە سوورەتی (الأعراف) دا سیفەتی (الأدنى) گراوە بە وەسف بو (مَنْزِل) یانی: ﴿يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الْأَدْنَى﴾، واتە: (هَذِهِ الدَّارُ الْأَدْنَى) بۆیە لە سوورەتی (الأعراف) دا، یەكسەر گوتراوە: ﴿وَالِدَارُ الْأُخْرَىٰ﴾، (دُكْر الدَّارُ الْأُخْرَىٰ بَعْدَهُ، فَجُعِلَ الدَّارُ مَوْصُوفَةً، وَالْآخِرَةُ صِفَةً)، (دار) لە سوورەتی (الأعراف) دا گراوە بە وەسفکراو، (آخرة)ش گراوە بە سیفەت، (مەنزڵگای دوا یی باشتر، بۆ ئەوانە ی پارێز دەکەن).

بەلام لە سوورەتی (یوسف) دا، بۆیە فەرموویەتی: ﴿وَلِدَارُ الْأُخْرَىٰ﴾، (دار) (إضافة) گراوە بۆ لای (آخرة) چونکە لە پێشێوە، ئەو هاتووە: ﴿أَفَأَمِنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ اللَّهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾. ﴿ ۱۰۷ ﴾

واتە: ئایا دُنیا بوون، کە داپۆشەرێک لە سزای خویان بۆی؟!

دیاره (ساعة)ش مەبەست پێی ئەو کاتەیه، کە دنیا کۆتایی دێ و پێشەکی قیامەتە، نَجَا لێردا مادام (دار) پالێدراوەتە لای، ئاوا ی لێ دێتەو: (وَلِدَارُ السَّاعَةِ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقُوا) مەنزڵگای کاتی رۆژی دوا یی، باشترە بۆ ئەوانە ی کە پارێزیان کردووە .

ئەنجا کە لە سوورەتی (الأعراف) دا دەفەر موی: ﴿لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ﴾، بەلام لە سوورەتی (یوسف) دا دەفەر موی: ﴿لِّلَّذِينَ اتَّقَوْا﴾، لەبەر ئەوەیە کە لە سوورەتی (یوسف) دا، بانگ کراون بۆ ئەوەی پەند وەر بگرن لە حال و حال و بەسەر هاتو شوێنەواری ئەوانە کە پێش وان، فەوتاون، بۆیە یەگسەر فەرموویەتی: ﴿لِّلَّذِينَ اتَّقَوْا﴾، بۆ ئەوانە کە پارێزێان کردو، بە رابردوو، سیفەتی تەقوایان لە خۆیاندا پەیدا کردو، بۆ ئەوانە پەند هەیە، لە بەسەر هاتی گەلانی پێشوو دا .

بەلام لە سوورەتی (الأعراف) دا دەفەر موی: ﴿لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ﴾، بۆیە بە (مضارع) هیناویەتی، چونکە مەبەست پێی ئەوانە بوو، کە لەو رۆژگاری دا بوون، بە تەبایەتی جوولە کەکان کە لە رۆژگاری پێغەمبەر ﷺ دا بوون، نیشانەکانی پێغەمبەریشیان شاردوونەو، ئەو هەم هاندانیان و ئارەزوومەند کردنیان بوو بۆ پاداشتی لای خوا، هەم ترساندنیان بوو لەو کە: دووری لە خوا بگرن و نیشانەکانی پێغەمبەری خاتم، کە لە کتێبەکانیاندا هاتوون، بشارنەووە پەنھان بکەن، بۆیە لەوێ بە (مضارع) هیناویەتی: ﴿لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ﴾ بۆ ئەوانە کە پارێز دەکەن، مەنزڵگای دوا رۆژ بایستەر، بەلام ئەوەی دیکە، مەبەست ئەو بوو کە پەند وەر بگرن لەوانە رابردوون .

مەسەلە ھەشتەم : راکەیانندی ئەو راستییە کە لە کاتێکدا پێغەمبەرەکان گەشتوونە حالەتی ئەو پەڕی سەغڵەتیو، زۆر خۆیان بە ناچارو بێ دەرەتان بینێو، یارمەتی خۆیان بۆ هاتووە ، دەرۆی خێریان لیکراوەتەو :

وهك خوا دەفەر موی: ﴿حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ وَظَنُوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١١٠﴾﴾ .

شیکیردنەوێش نەم نایەتە ﴿ حَقَّ إِذَا أَسْتَيْسَ الرُّسُلُ ﴾

لە پێنج بڕگەدا باسکردنی بیروپای زانیان لەو بارەوه

(۱) - ﴿ حَقَّ إِذَا أَسْتَيْسَ الرُّسُلُ ﴾، وشە (حتی) بۆ گەشتنە ئامانجیکە،

گەشتنە شوێنیکە، وهك دهليی: (سِرْتُ مِنَ الْمَدِينَةِ حَتَّى وَصَلْتُ مَكَةَ) لە مەدینە بەرپێکەوتەم و رویشتم، تاكو گەشتە مەككە .

وشە (أَسْتَيْسَ) موبالەغەیه لە (يُسُّ) یانی (يُسُّ الرسل) پێغەمبەرەکان

نایمێدو بئ هیواو تەما بپراو بوون .

(۲) - ﴿ وَظَنُوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا ﴾، پێیان وابوو: درۆیان لەگەڵ کراوە، بەلام

ئەگەر (كُذِّبُوا) بئ، یانی: پێیان وابوو: بە درۆ دانراون.

خوێنراوێشەتەوه: (كَذَّبُوا) واتە: گومانیان وا برد: گەلەکانیان درۆیان

لەگەڵ کردوون، که گوتووایانە: بپرومان هێناوه .

هەندیکیش (ظن)یان بە مانای (یقین) لیکداوەتەوه، واتە: دلتیابوون که

گەلەکانیان درۆیان کردووە لەگەڵیان، یان: دلتیابوون که گەلەکانیان بە درۆیان داناون .

(۳) - ﴿ جَاءَهُمْ نَصْرُنَا ﴾، یارمەتی ئێمەیان بۆ هات، واتە: یارمەتی ئێمە بۆ

پێغەمبەرەکان هات، یاخود سزای ئێمە بۆ گەلەکانی پێغەمبەرەکان هات، که

گەلە بە درۆ دانەرەکان لەبەین بچن و، پێغەمبەرەکان سەر بخرین .

(۴) - ﴿ فَنَجَّى مَن نَّشَاءُ ﴾، ئەوانەی که ئێمە دەمانهوی، قوتارکران، هەروەها

خوێنراوێشەتەوه: (فَنَجَّى مَن نَّشَاءُ) ئەو کەسە ی خوا ویستی دەربازی بوو، رزگاری بوو.

(۵) - ﴿ وَلَا يَرُدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴾، سزای ئێمەش لە کۆمەڵی تاوانباران

بەریەرچ نادریتەوه، واتە: لەو کافرو بیروپوایانە، بەلام خوا ﷻ بە (مجرمین)

تاوانباران ناوزەندىيان دەگات، تاكو بزائىرى گە ئەوانە بېيىر وايانىكى
تاوانبار بوون .

لېرەدا ئەم تەعبىرە بەم شىۋەيە لىدېتەو، چونكە وەك گۇتمان: (حتى:
تبلوغ الغاية)، (حتى) بەگاردەھىئىرى (بۇ گەشىتنە ئامانجىك)، كەواتە: ديارە
سەرەتايەك ھەبوو، بۇيە گۇتايەكەش ھەيە، واتە: گەلانى پېشوو لەسەر بە
درو دانان و دژايەتيكىردنى پېغەمبەران، بەردەوام بوون، ئەوانىش لە بەرانبەر
ئەو دژايەتییەدا خۇراگر بوون، تاكو ئەو كاتەي كە پېغەمبەران بى ھىواو
تەما براو بوون .

دوايى ئیمە باسى ئەو تەما براو بوونە دەكەين، كە ئەگەر بۇ پېغەمبەران
بى، يانى چى؟

ئىجا وشەي: (كذبوا) بە چەند شىۋەيەك خويندراوتەو، بە پىي
خويندەنەوگان، ماناگانىشى دەگۇرپىن، ئەوئەندە دەليين: توپۇرمەوانى قورئان
رەحمەتى خويان لى بى، زۇر مشتومپان دەربارەي ئەم رەستەيە كىردە، چونكە
دەگونجى زياتر بە دە (۱۰) شىۋە مانا بىرى، بەلام ئیمە وردە وردە پىيدا دىين،
دوايى ھەمووى پوخت دەگەينەو، بۇ ئەوئەي خويندەرانى بەپىز ماناي ئەو
رەستە قورئانىيەيان لە زەين و مېشكدا پروونتىر بى :

شويندەوارىك لەوبارەو :

{ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ أَنَّهٗ سَأَلَ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ أَرَأَيْتَ قَوْلَهُ: (حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا، أَوْ
كُذِّبُوا؟) قَالَتْ: بَلْ كَذَّبَهُمْ قَوْمُهُمْ، فَقُلْتُ: وَاللَّهِ لَقَدْ اسْتَيْقَنُوا أَنَّ قَوْمَهُمْ
كَذَّبُوهُمْ، وَمَا هُوَ بِالظَّنِّ، فَقَالَتْ: يَا عُرْيَةَ لَقَدْ اسْتَيْقَنُوا بِذَلِكَ، قُلْتُ: فَلَعَلَّهَا،
أَوْ كُذِّبُوا، قَالَتْ: مَعَاذَ اللَّهِ! لَمْ تَكُنِ الرُّسُلُ تَظُنُّ ذَلِكَ بَرِيْهَا، قُلْتُ: فَمَا هَذِهِ
الْآيَةُ؟ قَالَتْ: هُمْ أَتْبَاعُ الرُّسُلِ الَّذِينَ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَصَدَّقُوهُمْ وَطَالَ عَلَيْهِمُ الْبَلَاءُ
وَاسْتَأْخَرَ عَنْهُمْ النَّصْرُ، حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْأَسَتْ مِمَّنْ كَذَّبَهُمْ مِنْ قَوْمِهِمْ، وَظَنُّوا أَنَّ
أَتْبَاعَهُمْ كَذَّبُوهُمْ، جَاءَهُمْ نَصْرُ اللَّهِ }، { أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ فِي صَحِيحِهِ بِرَقْم:

(۴۴۱۸) .

واتە: ئیبنو شېهاب دەڵێ: عوروهی کورپی زوبەیر (کە خوشکەزای عائیشە خوا لیی رازی بێ و کورپی ئەسمایە) هەوالی پێداوه، کە کاتیکی پرسباری کردوه لە عائیشە خوا لیی رازی بێ، دەربارە فەرماشتی خوا: ﴿ حَقَّ إِذَا أَسْتَيْسَ الرُّسُلُ ﴾، هەتا کاتیکی پێغەمبەرەکان نائومیڤ بوون، عوروه دەڵێ: گوتم: ئایا بە (کُذِّبُوا) خوینراوتەوه (واتە: درۆیان لەگەڵ کراوه)، یان بە: (کُذِّبُوا) خوینراوتەوه (واتە: بە درۆ دانراون)؟! عائیشە گوتی: بە (کُذِّبُوا) خوینراوتەوه، دەڵێ: گوتم: ئنجا خو ئەو کاتە کە گەلە کافرەکانیان پێغەمبەرانیان بە درۆ داناوه، پێغەمبەرەکان دلتیا بوون کە بە درۆ دانراون، بۆچی وشە گومان (ظن) بەگارهاتوه؟ عائیشە گوتی: بەڵێ ئەو عوروه! بێگومان وایە، دلتیا بوون کە بە درۆ دانراون، دەڵێ: پێم گوتم: ئەدی ناکرێ ئاوابی: (وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ)؟ پێغەمبەرەکان پێیان وا بوو کە درۆیان لەگەڵ کراوه، واتە: درۆیان لەگەڵ کراوه لەلایەن خەڵکەکهوه، کە گوتوویانە: بڕوامان پێتان هێناوه، یاخود: خەتەرەیهکیان بە دلتا هاتوه: کە ئەو بەلێنە خوا پێی داوون: سەردەکهون و گەلە کافرەکیان لە بەین دەچن، راست دەرنهچوووه؟ گوتی: پەنا بە خوا، پێغەمبەرەکان (عليهم الصلاة والسلام) هەرگیز گومانی وایان بە پەرورەدگاریان نەبردوه، کە پێیان وابی خوا ئەو بەلێنە پێی داوون، لەگەڵی راست نەبردوونە سەر، منیش گوتم: ئەدی ئەم ئایەتە ماناکە چیه؟ عائیشە گوتی: ئەوانە شوینکەوتوووانی پێغەمبەرەکان بوون، کە بڕوایان بە پەرورەدگاریان هێناوه و پێغەمبەرانیان بە راست داناوه، دواوی سەختیی و ناپەرەختیی لەسەر ئەوان درێژە کێشاوه، یارمەتی خواش بۆ ئەوان دواکەوتوه، هەتا کاتیکی پێغەمبەرانی خوا نائومیڤ بوون، لەوانە کە لە گەلەکانیان کە بە درۆیان داناون، (کە تازە بڕوا ناهێنن) و، گومانیان وا بووه، کە شوینکەوتوووه گەلەکانیان - بەهۆی درێژە کێشانی گرفتاریانەوه - بە درۆیان داناون، لەوکاتەدا یارمەتی ئێمەیان بۆ هاتوه .

هەلبەتە ئەوه بۆچوونی دایکمان عائیشەیه خوا لیی رازی بێ، دەربارە ئەم ئایەتە .

كە كورتەكەي ئەومىيە: پېغەمبەران ﷺ لە بىرۋا ھىيانى گەلە كافرەكانيان، نائومىد بوون و دۇنيا بوون كە تازە بىرۋايان پى ناهىيىن، بەلام گومانىيان وا بىردو، كە ئەوانەي شوپىتيان كەوتوون، ئەوانىش بە درۋيان دادەنيىن، لەبەر زۆر پىچوونى ھاتتى يارمەتى خواو سەختىي ھالىيان، پىيان وابوو ئەوانىش ھەلدەگەرپىتەو، لەو كاتەدا يارمەتى خوا ھاتو .

كە بە بۇچوونى من: مانا لىكدانەوھىەكى زۆر جوانەو، دايكمان عائىشە خوا لىي پازى بى، باشى بۇ چوو، ئەگەر بە (كُذِبُوا) بخويىتريتەو .

بەلام ئەگەر بە (كُذِبُوا) بخويىتريتەو، كە لەو موصەھفانەي لەژىر دەستمانن، كە بە پىي خويىندنەوھى (حضن)، ھەر ئەو خويىندنەوھى

(قراءة) يە: ﴿وَقَالُوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا﴾، واتە: پىيان وابوو كە درۋيان لەگەل كراو، ئىجا ئەگەر وابى، مانايەكەي چۆنە؟ چەند واتايەك ھەلدەگري، بەھۇي جۇراو جۇر بوونى خويىندنەوھى وشەي (كُذِبُوا) وھو، بەھۇي ماناي جۇراو جۇرى ھەر گام لە (استيئس) و (ظُنُّوا) وھو، ئىجا پاش لىكۆلپىنەوھو لىووردبوونەوھى ژمارمەك لە تەفسىرەكان و سەرنجدانى ئەو رستە بە برسەي قورئانى بەرزى مەزن نۆ (۹) جۇرە مانامان، بۇ ھىيان، كە بىگومان ھەندىكيان لە ھەندىكيان بەھىرتىر :

۱- ﴿حَقَّ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ﴾، ھەتا كاتىك پېغەمبەران نائومىد بوون لە

بىرۋاھىيانى گەلە كافرەكانيان، ﴿وَقَالُوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا﴾، (و)ى (ظُنُّوا) كە (فاعل)ەكەيەتى، دەگەرپىتەو بۇ گەلەكان، ئەو خەلكانەي پېغەمبەرانىيان بۇ رەوانە كراون، ئەوان پىيان وابوو، درۋيان لەگەل كراو، واتە: لەلايەن پېغەمبەرانەو، كە پېغەمبەران گوتوويانە: ئەگەر بىرۋا نەھىيىن، خوا لە بەيتان دەبات، سزاتان دەدات، پىيان وابوو ئەو ھەوالەي كە پېغەمبەران پىيان داون، راست نەبووھو درۋيان لەگەلدا كراو .

۲- واتايەكى دىكەي ھەر بە خويىندنەوھى (قراءة)ى (كُذِبُوا)، ئەوھىە كە: ئەو كۆمەلانى بىرۋايان بە پېغەمبەران ھىئاو، پىيان وابوو: پېغەمبەران

(عليهم الصلاة والسلام) لەو هەدا کە بەئێنیان پێداون: خوا سەریان بخات، پێغەمبەرەکان لەو بەئێنیان دا، راستیان نەکردوو، سەرمنجام ئەوان (ئەو کۆمەڵانە، یان پێغەمبەرەکان) درۆیان لەگەڵ کراوە، کە یارمەتی خویان بۆ بێ و دەرووی خێریان ئی بکریتهوه .

۳- واتایەکی دیکە دیسان ئەگەر (کُذِّبُوا) بخوێنریتهوه، لە (ابن عباس) هەو خوا لە خۆی و بابی رازی بێ، دەئێ: (ظَنَّ الرُّسُلُ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَخْلَفَ مَا وَعَدَهُمْ) پێغەمبەرەکان وایان بە دڵدا هات کە: خوا ئەو هەدا کە بەئێنی پێدا بوون، راستی دەرناچواندا! کە ئەمە دەبێ پوون بکریتهوه، ئەگەرنا ئیشکالی تێدا یە .

۴- واتایەکی دیکە: (ظَنَّ الرُّسُلُ أَنَّهُمْ كَذَّبَ مَعَهُمْ مِنْ قَبْلِ قَوْمِهِمْ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِهِمْ أَحَدٌ) بە پێی ئەمە (فاعل) ی (ظنوا) کە (و) کە یە، مەبەست پێی پێغەمبەرەکان، واتە: پێغەمبەرەکان پێیان وابوو: درۆیان لەگەڵ کراوە لەلایەن ئەو کەسانەوه کە گوتووینان: برۆمان پێهێنن، بەلام برۆیان نەهێناوه .
ئەجا ئەگەر (فاعل) ی (ظنوا) کە (و) کە یە، بچیتەوه بۆ پێغەمبەرەکان، مەبەست پێی ئەو هەدا کە: خوا بەئێنی لەگەڵ راست نەبردوونە سەر، ئەو هەدا دایکمان عایشە خوا لێی رازی بێ، گوتووینەتی: پەنا بە خوا، کە پێغەمبەرەکان گومانی وا بە پەروردگاریان بیهن .

بەلام هەندێک لە زانیان بە جۆریک ئاراستەیان کردوو، بۆ وێنە: (القرطبي) لە تەفسیرەکە دا^(۱) دەئێ: (قَالَ الْقُشَيْرِيُّ أَبُو تَصْرٍ: وَلَا يَبْعُدُ أَنْ صَحَّتِ الرِّوَايَةُ، أَنَّ الْمُرَادَ: خَطَرُ بَقُلُوبِ الرُّسُلِ هَذَا مِنْ غَيْرِ أَنْ يَتَحَقَّقُوا فِي نَفْسِهِمْ، وَفِي الْخَبَرِ: (إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى تَجَاوَزَ لِأَمَّتِي مَا حَدَّثَتْ بِهِ أَنْفُسَهَا مَا لَمْ تَكَلِّمْ بِهِ أَوْ تَعْمَلْ بِهِ)^(۲) .

واتە: قوشەیری کۆری نەصر، دەئێ: ئەگەر ئەو پێوایەتە راست بێ (لە عەبدوللای کۆری عەبباسەوه خوا لە خۆی و بابی رازی بێ)، مەبەست

(۱) الجامع لأحكام القرآن ج ۹، ص ۲۲۴ و ۲۲۵.

(۲) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (۴۹۶۸)، وَمُسْلِمٌ بِرَقْم: (۱۲۷)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرَقْم: (۲۲۰۹)، وَالتِّرْمِذِيُّ بِرَقْم: (۱۱۸۳)، وَالنَّسَائِيُّ بِرَقْم: (۳۴۳۳)، وَابْنُ مَاجَةَ بِرَقْم: (۲۰۴۰).

ئەو هیە کە تەنیا خەتەرەو خەیاڵیکی خراپ بە دلی پیغەمبەرانددا هاتو، نەك لەلای خۆیانەووە لی دلتیابن و دلی خۆیانی لەسەر بچەسپێن، بەس خەیاڵ و خوتخوتەگەیهکی شەیتانی بوو بەسەر دلتیاندا هاتو: {تَوْبَلَّيْ خَوَا ۖ} ئەو بەلێنە ی پییداوین، راست دەربچی؟! ئە فەرماشتی پیغەمبەریش دا هاتو، فەرموویەتی: بێگومان خوا چاوپۆشیی لە ئۆممەتی من کردو، لەو هی کە بە دلیان دا دی (لە خەتەرە ی خراپ)، مادام بە قسە دەری نەبێرن و کاری پێ نەکەن .

(القرطبي) لە تەفسیرەگە ی دا^(۱) دەلی: (الحکیم الترمذی) دەرباری ئەم رستە قورئانییە گوتوویەتی: (وَجْهُهُ عِنْدَنَا: أَنَّ الرُّسُلَ كَانَتْ تَخَافُ بَعْدَ مَا وَعَدَ اللَّهُ النَّصْرَ لَا مِنْ تُهْمَةٍ لِعُودِ اللَّهِ، وَلَكِنْ لِتُهْمَةِ النَّفْسِ، أَنْ تَكُونَ قَدْ أَحْدَثَتْ حَدَثًا، يَنْقُضُ ذَلِكَ الشَّرْطَ وَالْعَهْدَ الَّذِي عَاهَدَ إِلَيْهِمْ، فَكَانَتْ إِذَا طَالَتْ عَلَيْهِمُ الْمَدَّةُ، دَخَلَهُمُ الْإِيَّاسُ وَالظَّنُّونَ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ).

واتە: پرووی راستی تەفسیرکردنی ئەم رستە قورئانییە لەلای ئیە ئەو هیە: کە پیغەمبەرەن دوا ی ئەو هی خوا هەوالی سەرگەوتنی پیداون، مەترسیان هەبوو، بەلێنەگە نەیه تەدی، بەلام لەو پروووەنا کە تۆمەت بخرنە پال بەلێنی خوا، کە راست دەرنای، بەلکو نەفسی خۆیانیان تۆمەتبار کردو، کە لەلای ئەوانەو شتێک بووبی، بوو بێتە هۆی ئەو هی ئەو مەرج و پەیمانە ی پەروردگاریان پێی داو، ئەوان هەلیان وەشاندبێتەووە کاریکیان کردبێ کە خوا ی کارزان لەبەر ئەو کەم و کوریانەیان بەلێنەگەیان لەگەڵ نەباتە سەر (لەبەر سووچی خۆیان و لەبەر جیبەجێ نەکردنی مەرجەگەیان)، ئنجا کە ماو کە زۆری پیچوو، لەو پروووە نائۆمییدی هاتۆتە دڵ و دەروونیانەووە، گومانی خراپیان بە خۆیان بردو، نەك گومانی خراپ بە خوا ببەن .

۵- بەلام ئەگەر وشەگە بە: (كَانُوا) بخوینرێتەو، کە هەندیک لە خوینەرەوانی قورئان وایان خویندۆتەو، ئەو کاتە ماناکە ی ئاوی لی دی:

هەتا کاتێک کە پێغەمبەرەکان نائۆمید بوون لە برپاوهێنانی گەلەکانیان،
یاخود نائۆمید بوون لەوەی خواى دادگەر ئەو گەلە سزا بدات، {لە
سۆنگەى ئەووە کە خوا بەروونیى نەیفەرموو: سزایان دەدم، ئیدی
ئەو پێغەمبەرەش پەنگە پێى وا بووبى: ئەو گیان دەسپێرێ و خوا ئەو
گەلە ھەر سزا نادات، سزایە کە دوا دەخات}، لەو کاتەدا گەلە کافرەکان
پێیان وا بوو، یاخود: دُنیا بوون^(۱)، {چونکە دەگونجی ئینسانی کافر دلی
خۆی یەگلا بکاتەو لەسەر بۆچوونیکی ناراست}، کە پێغەمبەرەکان درۆیان
لەگەڵدا کردوون، لەویدا کە ھەواییان پێداون .

کەواتە: (فاعل)ی (ظنوا) کە (و)کەیه، مەبەست پێى گەلە کافرەکانن .

۶- دەشگونجی (ظن) لێردا بە مانای (یقین)بێو، (فاعل)ی (ظنوا)ش، مەبەست
پێى پێغەمبەرەکان بێ، یانی: پێغەمبەرەکان دُنیا بوون کە گەلەکانیان درۆیان
کردوو کوفریان بە خوا کردوو، کە گوتووین: خوا پێغەمبەری نەئاردوو، یان
کە گوتووین: خوا ھاوبەشی ھەیه، کە ئەووش درۆ کردنە بە ناوی خواو .

۷- دیسان ئەگەر بە (کَذَّبُوا) بخوێنریتەو، دەگونجی مانایە کەى ئاوا بێ:
(ظَنَّ الرَّسُلُ أَنَّ أَتْبَاعَهُمْ قَدْ كَذَّبُوا بِدَعْوَاهُمْ الْإِيمَانُ)، واتە: ھەتا کاتێک
پێغەمبەرەکان نائۆمید بوون لە ئیمان ھێنانی گەلە کافرەکانیانو، پێشیان
وابوو کە شوێنکەوتوووەکانیشیان راستیان نەکردوو، لەویدا کە گوتووین: ئەو
ئیمانمان پێھێناون، لەبەرئەوێ زۆری پێچوووە تەماشایان کردوو: ئەو
خەڵکەش کەوتۆتە ناپەرھەتییو سەغڵەتییەکی زۆرەو، بۆیە پێیان وابوو:
ئەوانیش ھەلگەراونەووە، درۆیان لەگەڵ کردوون، لە ئیمان ھێنانیان دا .

۸- ئەگەر بە (كُذِّبُوا)ش بخوێنریتەو، دەبێ وشەى (ظنوا) بە (آستیقنوا،
علموا) مانا بکری، یانی: پێغەمبەرەکان نائۆمید بوون لە برپاوهێنانی
گەلەکانیانو، دُنیا بوون لەوەی لەلایەن ئەو گەلە کافرانەو، بە درۆ
دانراون .

(۱) چونکە: (ظن) بە مانای گومانیش دێو، بە مانای دُنیاى (یقین)یش دێو، بە پێى شوێنو
سياق، ئەو دەزانرێو، جاری واشە ھەردوو کە مانایە کە گونجاو .

۹- ھەروەھا ئەگەر بە (کەڤبوا)ش بخویند ریتەو، مانایەکی لەوێ پێش
نیزیکە، یانی: پێغەمبەرانی لە گەلەکانیان بئ هیوا بوون و دنیای مسۆگەر
بوون: کە گەلەکانیان پێیان بپروابوون و بە درۆیان دانان .

ھەر چۆن بئ ئەو ئایەتە زۆر شیوەی ئایەتی (۱۱۲)ی سوورەتی (البقرة)
دەکات، کە دەفەرموی: ﴿ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ
الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ
ءَامَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ ؕ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ ۝۲۱۴ ﴾

واتە: یان ئایا پێتان وایە بچنە بەهەشت، ھەرچەندە جاری ئێوەتان بەسەر
نەهاتووە کە بەسەر ئێوانی پێش ئێوە هاتووە: ھەژاری و نەداری و ناخۆشییان
بەسەر هاتو و راجلەکیان، ھەتا پێغەمبەرەکو و ئێوانەکی کە لەگەڵی دا
بوون، گوتیان: کە یارمەتی خوا دێ؟ ئاگادارب! یارمەتی خوا نیزیکە .

کە لەوێشدا ھەرچەندە پێغەمبەرانی (عليهم الصلاة والسلام) دڵ و دەروونیان
پڕ بوو لە ئیمان و یەقین، بەلام ئێوەندە بیزار و نارەحەت بوون، ھەرچەندە
زانویانە یارمەتی خوا، ھەر دێ، بەلام وێستویانە گاتەکی بزانن، ئەم
ئایەتە سوورەتی (يوسف) لەگەڵ ئەو ئایەتە (البقرة) زۆر دەشوبھێنە
یەگدی، ئەمەش ئێوەمان بۆ دەردەخات کە تەنانت پێغەمبەرانی خواش
(عليهم السلام)، لە ئەنجامی تاقیکرانی ھەوێ سەخت و نارەحەتی و گرفتاری
زۆردا، جاری و بوو شەیتان خوتوختە یەکی خستۆتە دڵیانەو، تووشی
جۆریک لە رەشبینی بوو .

ھەلبەتە حیکمەتی خستە پرووی ئەو راستییەش، بریتیە لە ھاندانی
پێغەمبەری خاتەم شوینکەوتوانی، کە پشوو درێژبنو، خۆراگریبو،
دلتیاش بن کە سەرەنجام یارمەتی خوا ھەر دێ، ئێوەتا پێغەمبەرانی
شوینکەوتوانیان بەو شیوە سەختە تاقیکراونەو، بەلام سەرەنجامە کەشیان
دیارە چۆن بوو !

ئنجای بیگومان حیکمەتی ئەو سوننەت و یاسایە خۆی پەرورددگاریش
بریتێ لە مەشق پێکردن و راهێنانی برۆاداران و، شارەزا بوون و دامەزرانیان،
چونکە ئەوانە کە لە نەرەحەتییاندا پێدەگەن و سەختیان دەبرن، بیگومان
دامەزران و قوڵتر دەبن .

مەسەلەی نوێەم و گۆتایی : لە بەسەرھاتی پێغەمبەراندا دەرس و پەند بۆ
خاوەن عەقلان ھەیە، قورئان ھەلبەستراوە، بەڵکو بە راست دانانی
کتیبەکانی پێش خۆیەتی و، ڕوونکردنەوی ھەموو شتێکە، کە ژبانی
مرووف پێویستی پێی ھەیە و، ڕێنمایی و بەزەییە بۆ برۆاداران:

وہک خوا دەفەر موی: ﴿ لَقَدْ كَانَتْ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ
حَدِيثًا يُنْفَرَتِ وَلَكِنْ تَصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى
وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴾

شیکیکردنەوی ھەم نایەتە موبارەکە لە پێنج برۆگەدا

(١) - ﴿ لَقَدْ كَانَتْ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴾، دیارە (ل) ی سەر

(لقد) بۆ سویند پێ خواردنە و (قد) یش، بۆ ساغکردنەو (تحقیق) یە، واتە:
بیگومان بە دنیایی لە بەسەرھاتی ئەواندا، (کە بیگومان مەبەست پێی
پێغەمبەرانە)، پەند ھەیە، بۆ خاوەن عەقلان .

(أولوا) یان (أولي) یانی: (أصحاب)، خاوەنان، ھاوێلان، (ألباب) یش گۆی
(لَبَّه)، (کاکل)، یانی: عەقل، کەواتە: (لَأُولِي الْأَلْبَابِ) واتە: بۆ خاوەن عەقلان،
یانی: ئەو ھە عەقڵی خۆی بەکارنەھێنی، تێنەفکری، بیگومان ئەگەر دەیان
بەسەرھات و ڕووداو ببیستی و بۆی باس بکری، ھیچ پەندیکیان
لیوەرناگری .

ئەجا بۆ مانای (عبرة) بە گوردیی دەلیین: دەرس، پەند، بۆچی ئەم ناوەی لیئراوە؟ (العبرة: اسم مصدر للاعتبار، وهو التوصل بمعرفة المشاهد المعلوم إلى معرفة الغائب، وهنا أطلق المصدر على المفعول أي: المعتبر به)، واتە: (عبرة) ناوی چاوگە بۆ پەند وەرگرتن، گە بریتییە لەوەی بەهۆی شتیکی زانراو و ناسراوەوە، بگەیی بە ناسین و زانیینی شتیکی نەناسراو و نەبیتراو، گە لیئردا (عبرة) هەرچەندە چاوگە، بەلام بە مانای (مفعول) بەکارهێنراوە .

(۲) - ﴿ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى ﴾، ئەم کتیبە قسەیهکی هەلبەستراو نیە، یاخود ئەو بەسەرھاتەیی گە لەم سووپەتەدا هاتووە، وەک هەموو بەسەرھاتەکانی دیکە قورئان، قسەیی هەلبەستراو نیە .

بەلکو فەرماشتەکانی خوا پێ بە پیستی واقعی، واتە: بەسەرھاتو چیرۆکیک نیە گە دانراپی، خەیاڵ دروستی کردبی، چونکە مەرج نیە، پەند لە بەسەرھاتی وەرگیری، گە خەیاڵ دروستی کردبی، بەلام ئەگەر شتیکی رویدابی لەسەر ئەرز و واقعی، دەگونجی وینەیی ئەو دووبارە بیئەووە، دەگونجی ئاکامی ئەو رووداو و واقعییە چۆن بوو؟ کاتیکی وینەیی ئەو دووبارە دەبیئەووە، هەمان ئاکامی هەبی، بەلام ئەگەر شتیکی هەلبەستری و دروست بکری، زادەیی و هەموو خەیاڵ بی، پەنگە هەر روو نەدات، چونکە لە ئەسڵدا هەر رووی نەداوە .

(۳) - ﴿ وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ ﴾، بەلکو ئەم کتیبە بەراست دانانی ئەوەی پێش خۆیەتی، واتە: ئەو کتیبانەیی پێش خۆی هاتوون، قورئان هەموویان بە راست دەزانن، وەک ئەسڵەگەیان، دەفەرموی: خوا هەموو ئەو کتیبانەیی ناردوون، بەلام ئایا چەندیان وەک خۆیان ماون، چەند لادراون، چەندیان لە بیر کراوە؟ ئەمە بابەتیکی دیکەیه، بەلام وەک ئەسڵەگەیان، ئەو دیارە خوا لە قورئاندا باسی کردووە، گە :

(۱) (صحف) بۆ ئیبراھیم هاتووە .

(۲) هەروەھا (صحف) و (توراة) بۆ موسا هاتوون .

(۳) (إنجيل) بۇ عيسا ھاتوہ .

(۴) داوودىش (زبورى) بۇ ھاتوہ .

ناوى ئەو كىتیبانە ھاتوہو، خوا ھەوالى داوہ كە كىتیبو بەرنامەى بۇ
سەرجم پېغەمبەران ناردوون، جا چ ناوى كىتیبەكانیان ھاتبى، يان نەھاتبى،
كە تەنیا ناوى كىتیبەكانى: ئىبىراھىم و داوود و موسا و عيسا ، علیهم السلام،
ھاتوہ، لە قورئانىكدا كە بۇ موخەممەد ﷺ .

(۴) - ﴿وَقَصِّصَ كُلَّ شَيْءٍ﴾، ھەروھا ئەم قورئانە، روونگردنەوہى
ھەموو شتىكە، يانى ھەموو شتىك كە پى راست دیتنەوہى مروف پەكى
لەسەرى كەوتوہو، لە مەودای عەقلى ئىنساندا نیە .

(۵) - ﴿وَهْدَىٰ وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾، ھەروھا پىنمايەو بەزمیە بۇ
كۆمەللىك برپا بىنن، واتە: پىيان پىشان دەدات كە چۆن ياسايەكانى خوا
(سنن اللہ) لە بوونەومردا بدۆزنەوہو رەچاويان بكەن، ھەروھا ھوكمە
شەرعىيەكانى خوا، كە لە وەحى خۇيدا بەيانیان دەكات، بيانزانو
رەچاويان بكەن و پىيانەوہ پابەندبنو، سەرنجام ئەوہش دەبىتە مايەى
ھىدايەت و رەحمەت و بەزمى خوا، بۆيە دەفەرموى: بۇ كۆمەللىك برپا
بىنن، ديارە ئەوہى برپا نەھىنى، نە ھىدايەت و مردەگرى، نە شايستەى
بەزمى خواى پەرومردگارىش دەبى .

پوختى دەرس و پەندو حىكمەتەكانى كەلە

بەسە رەھائى يوسىف و يە عىقوب و ^{عليهما} _{السلام}

كۆرەكانى يە عىقوب وەردەگىرىن

بۇ ئامادەكردنى ئەم بابەتە بە پەلەي يەگەم پىشتم بە تەفسىرى: (تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان) بەستو^(۱)، ھەئبەتە بە دەستكارىي كردن و كەم و زىيادىي تىداگردنەو، بە دارشتنى خۇم، بەلام ئەو تەنيا چل و شەش (۴۶) دانەي ھىناون، مەنیش گەياندوومن بە شەست (۶۰) دانە، كە ھەندىكىانم نىواخن كىردو ھەگەل قسەكانى وى داو، ھەندىكىشيان لە دوایى دا دىنم :

يەكەم: يەكەمىن دەرس و پەندىك كە لەم بەسەرھاتەي يوسوف عليه السلام وەردەگىرى، ئەو ھەيە كە خوا ﷻ پىغەمبەرانى، وەك سەرمەشق و وەك مامۇستاو چاوساغى مرۇقاىەتتى ناردوون، بۇيە ئەگەر تەماشای سىرپەو ژيانى كۆي پىغەمبەرەن (عليهم الصلاة السلام) بکەين، ھەموو جۆرە سەرمەشقىيەك، ھەموو جۆرە مامۇستايى و چاوساغىيەك، لە ژيانى پىغەمبەرەندا دەبىنرى: وەك لە مەوسووعەي: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله)، لە باسى پىغەمبەرەندا (عليهم الصلاة السلام)، بە تەفصىل باسما كىردو .

باباى نەخۇش، دەتوانى پىغەمبەرەن بکاتە سەرمەشق بۇ خۇراگىرى لەسەر نەخۇشىيەگەي، باباى ھەزار، باباى دەولەمەند، باباى دەستەلاتدار،

(۱) للعلامة الشيخ عبدالرحمن بن ناصر السعدي، رحمه الله.

بابای کۆچکەر و غەریب وڵات، بابای زیندانیی، مەرۆقی ئازاد، ئەوەی کە هاوسەردارە، ئەوەی کە بێ هاوسەرە، ئەوەی کە مال و مەدالی هەیە، هەموو ئەو حالەتەنە ی کە بەسەر مەرۆف دادی، خۆی پەرورەدگار وایکردووە کە پیغەمبەرەن (عليهم الصلاة والسلام) سەر مەشقییان و مامۆستایەتی و چاوساگیان، بۆ هەموو حالەتەکانی کە بەسەر مەرۆفدا دی، هەبێ .

دووهم: ئەو بەسەر هاتە یوسف دا ﷺ کە خۆی پەرورەدگار، پێشی دەفەرموێ:

﴿ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ ﴾، کەواتە: بێگومان بەسەر هاتی یوسف لە

چاکترین بەسەر هاتەکانە، چونکە لە میحنەتەو بەو نەعمەت، لە زەبوونیەو بەو بالادەستی، لە گۆیلائیەتیەو بەو حوکمرانیی، ئنجا لە غەریبی و لیکدووورکەوتنەو، بەو پێک شادبوونەو، لە دلتەنگییەو، بەو دلخۆشیی، پاشان لە هەرزانیەو، بەو گرانیی، دوا یی لە گرانیەو، جاریکی دیکە بەو هەرزانی و، لە سەغڵەتیەو، بەو فراوانیی، ئنجا لە سیلەییەو، بەو دان بە چاکە ی یەگدی دا هیان، ئەوانە هەموویان هەن، گەلیک شتی دیکەش لە بەسەر هاتی یوسف دا هەیە، بۆیە کە خوا دەفەرموێ: ﴿ نَحْنُ نَقُصُّ

عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ ﴾، ئەو پێناسە یە پر بە پێستی بەسەر هاتی (یوسف) ه.

سییەم: لەم بەسەر هاتەدا، بێچینەکانی خەون لیکدانەو هەن، چونکە کە یوسف ﷺ خەون دەبینێ بە خۆرو مانگ و یازدە (۱۱) ئەستێرەو، کە دیارە خۆر لە شوێنی دایکی دەبێ و، مانگ لە شوێنی بابی و، یازدە (۱۱) ئەستێرەکانیش، لە شوێنی باریەکانی دەبن .

پاشان دوو هاوڵە زیندانیە کە خەون دەبین، یەگیکیان بەووە: کە تری دەگوشی و شەراب دروست دەکات، ئەوی دیکەیان: کە خواردن لەسەر سەری دادەنێ و بالندە لی دەخوات .

ئنجا پادشا خەون دەبین، بە حەوت (۷) رەشەو لاخی قەلەووە، کە حەوت (۷) ی لەر دەیانخۆن و، حەوت گۆلەگەنمی سەوز، کە حەوت گۆلەگەنمی وشک دەیانخۆن .

کە زانیان گوتووینە: بە سەرئەندانی ئەو چوار خەونە کە لەم سوورەتەدا هاتوون، دەگونجی بنچینەکانی خەون لێکدانەوه، زۆریان دەرپهینرێن .

چوارەم: بەسەرھاتی یوسف عليه السلام، ئەو بەسەرھاتە درێژە، بەو وردەکارییە،

کە ئێمە مانامان کردوو، تۆیژەروانی قورئان زۆر قسەیان لەسەر کردوو، بەلگەیەکی پوون و بێ چەندو چوونە، لەسەر پێغەمبەراییەتی موحەممەد عليه السلام، چونکە پێغەمبەریکی نەخویندەوارو نەشارەزا بە کتێبە ئاسمانییە

پیشوووەکان وەك خوا دەفەرموی: ﴿وَمَا كُنْتَ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا

خَطٍّ. يَمِينُكَ إِذَا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ﴾ العنكبوت، واتە: تۆ لە پیش

قورئاندا، هیچ کتێبیکی نەخویندۆتەوه، بە دەستی راستیش هیچت نەنووسیوه، کە ئەگەر وابووایە ئەوانەی کە لەسەر ناهەقن، دەگەوتنە گومان و دوو دلییهوه .

بەئێ لە راستیییدا هەر ئەم بەسەرھاتە بوخۆی، بەلگەیە لەسەر پێغەمبەراییەتی (محمد) عليه السلام، چونکە ئەو بەسەرھاتە، رێکیش لەگەڵ ئەوێ کە لە کتێبە پیشوووەکاندا هاتو، پێ بە پێست و گونجاوو پێکەڵ پێک (مطابق)ە، بگرە هەندیک هەڵە لەواندا هەن، ئەو بەسەرھاتە کە لە قورئاندا هاتو، ئەم هەڵانەش راست دەکاتەوه .

پنجەم: ئێنسان هەر کاتی بزانی: شتێک، گوتنی و دەرخیستی زانی هەیه،

دەبی بشاریتەوه، ئەوێتا یەعقوب عليه السلام کە ئامۆژگاریی کۆرەگە کات :

﴿قَالَ يَبْنَى لَا نَقْصُصُ رَأْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ

عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾ ٥٠، واتە: ئەو رۆڵە گیان! خەونەگەت بوو بڕایەگانت

مەگیرهوه، نەوهك دوایی پیلانیکت لە دژ بگێرن، گەواتە: ئێنسان هەر شتێک مەزەننەئێ ئەوێ لیبکات، کە تووشی زیان دەبی، بەهۆی باس کردنیهوه، و باشتەرە بشاریتەوه پەنھانی بکات، وەك گوتراوه: (كُلُّ ذِي نِعْمَةٍ مَحْسُودٌ)، هەموو خاوەن نێعمەتێک حەسوودی پێ دەبردێ، گەواتە: بە پێی توانا

ئىنسان ئەو شتانەى گە پىيى وايەو مەزەننەى ئەوەن، خەلك بورووزىنن و نارەحتە بکەن و ھەسادەتيان بچوولئى، وا باشە پەنھانيان بکات .

شەشەم : دەگونجئ ئىنسان باسى خراپەى خەلك بکات، لە رووى دلسوزيەو، بۇ ئەوەى گەسئک گە پىت وايە تووشى زيان دەبئى، بەھوئى خراپەى بەرانبەرەگەيەو، پارىزراو بئى، يانى: بۇت ھەيە وشەيەگى خراپ بۇ بەرانبەرەگەى بەگاربيئى، چونکە ئەوەتا يەعقوب دەلئى: **(فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا)**، واتە: دوايى فيئت لئ دەگەن، پيلانت لە دژ دەگىرن، وشەى پيلان (كىد)ى بۇ كورەكانى بەگارھيئاو، چونکە مەزەننەى ئەوەى كىردو ھەسوودىي پىبەرنو، بکەونە پيلان گىرپى لە دژى، بۇيە لە حالئىكى وادا: دروستە وەك دلسوزيى: وشەو تەعبىرى نەگونجاوى وا بەگاربهئىنرى، گە ئەگەر گەسەگە بىبىستىتەو، ئەو وشە تەعبىرى پىناخوئى بئى، بەلام بە نيەتى دلسوزيى نواندن بۇ گەسئک، پىويستى بە ئاموژگارىي و پىتمايى ھەبئ .

ھەوتەم : چاگەى خوا لەسەر مرؤف ، دەبىتە چاگە بۇ سەر گەسوگارى و خىزم و دەوروبەريشى، چونکە ئەوەتا يەعقوب عليه السلام، بە يوسوفى كورپ دەلئى: **﴿ وَكَذَلِكَ يَجْنِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ ۖ ﴾**، واتە: خوا چاگەى خوئ لەسەر تۇ تەواو دەگاتو، لەسەر بنەمالەى (يەعقوب)يش تەواوى دەگات .

ھەر بە راستيش وايە، جارى وا ھەيە مرؤفيئك، ئتجا پياو بئى يان ئافرەت، دەبىتە مايەى سەر بەريزى بۇ نەتەوہيەك، بۇ عەشیرەتيئك، بۇ بنەمالەيەك، ھەلبەتە پىچەوانەگەشى ھەر راستە .

ھەشتەم : وا باشە باباى گەنج، باباى تازە پىگەيشتوو، ھانبدرئو دلخوئى بکرىو، ئايندەى رۇشنى بخريتە بەرچاو، ئەوەتا لىردا يەعقوب عليه السلام بە (يوسف)ى كورپ دەلئى: **﴿ وَكَذَلِكَ يَجْنِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ﴾**

وَيْتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ... ﴿٦﴾، ئا بەم شیۆهیه پهروهردگار تۆ هه‌ل‌ده‌بژێری، له مانای خه‌نوانت فی‌ر ده‌کات، چاکه‌ی خۆی له‌سه‌ر تۆ و بنه‌ماله‌ی یه‌عقوب ته‌واو ده‌کات.

هه‌ل‌به‌ته‌ هاندانی هه‌موو که‌سیک هه‌ر پێویسته‌، قسه‌ی خۆش بۆ هه‌موو که‌س هه‌ر باشه‌، به‌لام بۆ بابای گه‌نجی تازه‌ پێگه‌یشتوو، که له‌ سه‌ره‌تای ته‌مینه‌وه‌یه‌تی، ئه‌گه‌ر به‌رجاوی رۆشن بکری و گه‌شبینی پێشان بدری، پێگای رۆشنی بخریته‌ به‌رجاو، بێگومان باشته‌.

نۆیه‌م: پێویسته‌ مرۆف له‌ هه‌ل‌سوکه‌وت له‌گه‌ل مال و خێزانی‌دا، وریای دادگه‌ریی بی، وریای بی‌فه‌رق و جیایی بی، ئنجا زۆر له‌ ته‌فسیره‌کان، وه‌ک پێش‌تریش ئاماژه‌مان پێداوه‌، پێیان وابوو که یه‌عقوب جیاوازی به‌ کوپه‌کانی کردوه‌، بۆیه‌ کوپه‌کانی هه‌ساده‌تیان به‌رانبه‌ر به‌ یوسف و بنیامینی برایان، جوول‌اوه‌، به‌لام من ئه‌وه به‌ ناراست ده‌زانم، پێم وایه‌ ئه‌وه به‌و شیۆهیه‌ نیه‌، چونکه‌ یه‌عقوب عليه السلام وه‌ک هه‌موو پێغه‌مبه‌رانی پایه‌ به‌رزى خوا، له‌ لووتکه‌ی ره‌وشه‌ به‌رزى دا بووه‌، ئنجا ته‌نانه‌ت مسو‌لمانیکى باش له‌ خۆی ناوه‌شێتیته‌وه‌ جیاوازی به‌ مندا‌له‌کانی بکات، با له‌ دوو دایک، یان چه‌ند دایکیک بن، ئه‌دی چۆن پێغه‌مبه‌ریکی پایه‌ به‌رز، شتی وا ده‌کات؟! به‌لام من ده‌لێم: ده‌بی مرۆف خۆی بپاریزی له‌وه‌ی گومانی خراپ له‌لای مندا‌له‌کانی په‌یدا بکات، وه‌ک گوته‌راوه‌: (اتَّقُوا مَوَاضِعَ التُّهَمِ)، خۆتان له‌ شوینی تۆمه‌ت بپاریزن.

با باب له‌ ئه‌سل‌دا دادگه‌ریی بی، به‌لام ده‌بی خۆی بپاریزی، له‌وه‌ی به‌رانبه‌ره‌که‌ی تووشی گومانی خراپ بی.

ده‌یه‌م: گوناخ کردن هه‌میشه‌ شوومه‌و، سه‌ره‌نجامی زۆر خراپی هه‌یه‌، ته‌ماشای ده‌که‌ین، براهه‌کانی یوسف، به‌ بیان‌ووی ئه‌وه‌ی که بابیان رووی بکاته‌ وان و گرنگیان پێ بدات، بیر له‌چی ده‌که‌نه‌وه‌؟ له‌وه‌ که یوسف بکوژن، دوا‌یی دینه‌ سه‌ر ئه‌وه‌ که نه‌خێر، وا باشه‌ دووری بخه‌ینه‌وه‌و بیخه‌ینه‌ بیابانیک، یان بیخه‌ینه‌ چالیک، ئنجا دوا‌یی ناچار ده‌بن که سیناریۆیه‌کی درۆ دروست

بکەن، دوایش ئەو ھەموو ماوە زۆرە درۆ لەگەڵ بابیان بکەن، ئەو ھەموو خەفەتە بخەنە دڵی دایک و بابیان، ئنجا ئەو ھەموو ناپەڕەتییە بەسەر یوسف عليه السلام بێنن، کەواتە: وەك گوتراوه: گوناح ھەندیکیان ھەندیکیان پەلکێش دەکەن، بۆیە پێویستە ئینسان لە گوناھان وریایی، چونکە کە گوناھێکت کرد، ئەو گوناھە ناچارت دەگات یەکێکی دیکەش بکەو، ئەو دیکەش پەلکێشت دەگات بۆ یەکێکی دیکە... تا گۆتایی .

یازدەیم: گرنگ گۆتایی و سەرمنجامە، ئەوەتا کۆرەکانی یەعقوب لە سەرتاوە، زۆر پەفتار و مامەڵە خراپیان لەگەڵ دایک و بابیاندا لەگەڵ یوسف و بنیامینی بریاندا، کردو، بەلام لە گۆتاییدا ھەڵەو کەم و کۆرپیەکان قەرەبوو دەکەنەو، دان بە چاکە یوسف دادین، داوی لێبوردن لە بابیان دەکەن، بە بابیان دەڵێن: داوی لێبوردنمان بۆ لە خوا بکەو، دان بە ھەڵەو کەم و کۆرپی خۆیان دادین .

کەواتە: دەبێ ئینسان بۆ هیچ کەسیک لەسەر ھەلۆیستیکی حوکم نەدا، بریاری یەكجارەکی نەدا، تاكو تەماشای كۆی ھەلۆیستەکانی دەگات، (الْعِبْرَةُ بِالْخَاتِمَةِ) گرنگ سەرمنجامە .

دوازدەیم: خوا عليه السلام یوسفی بەھرمەند کردبوو لە زۆر پەوشتی بەرزو جوان و لە زۆر ئاکاری پەسند، کە دیارە مەعدەنەگە ی مەعدەنیکی باش بوو، خواش عليه السلام کە دەفەرموی: ﴿... اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ...﴾ (۱۴۴) الأنعام، واتە: خوا زانەرە بەو کە پەیامی خۆی لە کۆی دادەنێ .

دیارە ھەموو پێغەمبەرەکان (عليهم الصلاة والسلام) خۆی پەرورەدگار وای لێکردوون، کە لە ھەموو پەوشتی بەرزو جوان، لە ھەموو ئاکاریکی پەسندا، لە ئوتتە دابن، بۆیە خوا عليه السلام ئەرکی پێغەمبەراییەتی و گەیانندی پەیامی خۆی پێ سپاردوون .

سێزدەیم: ھەندیک جۆری خراپە لە ھەندیک ئەھوونترو کەمترە، ئنجا ئینسان ئەگەر ھەر ناچاربێ، لە نیوان دوو خراپەدا گرفتار بوو بێ، دەبێ

www.alibapir.net

واتە: هیچ کام لە ئیو بە تەنیا لە شوئیک لەگەڵ ئافرەتیک دا نەبێ .
بەلام بیگومان بو ئافرەتیش هەروایە، ئەوەتا لیڤدا ئافرەتەگە تەماعی
لە پیاوگە کردو، کە یوسف عليه السلام، بەلام بەهۆی پاکیی و چاکیی یوسف و،
بەهۆی ڕەوشت بەرزییەو، ئەو تەماعی ئەو ئافرەتی عەزیزی میسر،
سەری نەگرتو .

شازدەهەم : دیارە ئەم زانیە (عبدالرحمن بن ناصر السعدي)، دەلی: ئەو
خولیاو خەیاڵی (زینا) بە دلی یوسف داها، بەلام لەبەر خوا عليه السلام وازی
لیهینا، بوو هۆی ئەووی خوا عليه السلام ڕیزی لی بنی، بەلام من لە تەفسیرکردنی
ئەو ڕستە قورئانییەدا: ﴿ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ بِهَا ﴾، ڕوونم کردۆتەو،
کە لە راستییدا نیازی ئافرەتەگە، دیارە کە نیازو مەبەستی بوو: یوسف
پەلکیش بکات بو داوین پیسی، بەلام نیاز (هەم) ی یوسف ئەو بوو، کە ئەو
ئافرەتە لە خۆی دووربخاتەو، لە گۆل خۆی بکاتەو، لە شوئیی خۆی ڕوونم
کردۆتەو، بەلام بە هەر حال ئەگەر بەو واتەش بێ، کە هەروا خولیاگە
زوو تیپەر بوو، خەیاڵیک بەسەر دلی یوسف عليه السلام دا تیپەر بوو، بەلام لەبەر
خوا عليه السلام نەیکردۆتە عەزمیک کە لە دلی خۆیدا بیچەسپین، کە ئەوەش وەك
گۆتم: بوچوونی هەندیک لە توێژەرانه، ئەوەش تۆزیک گونجاو و ڕیی
دەچیت، بەلام نەك ئەو حیکایەتی کە گوايە: یوسف دۆخینی کردۆتەو و
بوی دانیشتو، بەلام بابی بینو و پەنجە خۆی گەزیو، ئەو حیکایەت و
قسانە، هیچیان نەك هەر لەگەڵ پایە و مەقامی بەرز یوسف عليه السلام، بەلکو
هی مسوڵمانیکی باشیشدا ناگونجین، کە بەو شیوێ مامەلە بکات .

حەقدەهەم : هەر کەسیك ئیمان بە راستی بچیتە دل و دەروونیەو، خۆی بو
خوا ساغ بکاتەو، یان خۆی میهرەبان بەهۆی ئیمانەگەیهو، ساغی بکاتەو،
{ چونکە وشە ی : ﴿ اِنَّهُمْ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ ﴾ }، ئەم ڕستەیه، هەم
خوینراوتەو: (مُخْلَصِينَ)، هەمیش خوینراوتەو: (مُخْلَصِينَ)، (مُخْلَصِينَ)
واتە: هەلێژاردەکان، هەلێژێردراوان، بەلام: (مُخْلَصِينَ)، واتە: خۆساغەرەوان {
ئنجای ئینسان گەر ئیمانیکی باشی هەبێ، هەم ئەو ئیمانە باشە وای لی دەکات:

کردەوهەکانی ساغ بکاتەوه بۆ خوا، هەم ئەوهش وای لێ دەگات کە خۆی پەرورەدگار بۆ خۆی هەڵبژێری و ساغی بکاتەوه .

ئنجای ئەگەر ئینسان، خۆساغکەرەوه بێ بۆ خوا، خوا ساغی کردبێتەوه، بێگومان لە خراپە دوور دەبێ، بە بەلگەی ئەوە کە خوا دەفەرموێ:

﴿كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ﴾ ﴿٢٤﴾

واتە: ئاوا بەم شیوەیە ویستمان خراپەو شتی ناقولاًو ناشیرینی لێ دووربخەینەوه، چونکە ئەو لە بەندە ساغەکانی، یان خۆ ساغکەرەوهەکانی ئیمە بوو، یاخود لە بەندە هەڵبژێردراوەکانی ئیمە بوو .

هەژدەهەم: مَرُوفٌ هەر کاتێک لە گەڵ شوێن و کات و حالێ گوناھ کردندا

رۆوبەرۆو بۆوهو، زانی ناتوانی خۆی مەرزم بکات، یاخود ناتوانی، پالێ پێوهبنی و لە خۆی دووری بخاتەوه، وا باشە لە چنگی را بکات، وەك چۆن

یوسف (ع) لە چنگی ئەو ئافرەتە رایکردووە، وەك خوا دەفەرموێ: ﴿وَأَسْتَبَقَا

أَلْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ﴾ ﴿٢٥﴾، واتە: پێشبرکێیان کرد بۆ دەروازەی

دەری، (یوسف بۆ راگەردن لە چنگی و، ئافرەتەکەش بۆ گرتنی، وەك لە کاتی تەفسیرکردنەکەیدا باسمان کرد) و، ژنەکە کراسەکەی یوسفی لە پشت را دادری و قلیشاندا .

نۆزدەهەم: نیشانەکان کاریان پێدەکری، لە کاتێکدا کە مشتومر پەیدا دەبێ،

مادام بەلگەی رۆون و ئاشکرا نەبێ، بە نیشانان (قرائن) یش کار دەکری، بە

بەلگەی ئەوە: لە کاتێکدا یوسف و ژنەکەی عەزیز دەبێتە مشتومرپیان و

ئافرەتەکە یوسف تۆمەتبار دەگات، کە ویستووویەتی دەستدریژی بکاتە

سەری و، (یوسف) یش ناچار دەبێ کە بەرگری لە خۆی بکات و بێ: ئەو

پرکیشیی منی کردووە: شایەدێک شایەدیی دەدات و دەلی: تەماشای بکەن:

ئەگەر کراسەکەی یوسف لە پیشەوه درابێ، ئافرەتەکە راست دەگات و

یوسف درۆ دەگات، بەلام ئەگەر کراسەکەی لە دواوە درابێ، یوسف راست

دەگات و ئافرەتەکە درۆ دەگات، دوايش دەبینری کراسەکەی لە دواوە دراپاوە .

هەر وەها هەر لیژەدا دەگوتری: کاتیک بایەکانی یوسف، کراسەگە یوسف بۆ بابیان دەبنەو، کە خوێنیان تی هەلسوو، بابیان کە تەماشای کراسەگە دەکات، هیچ نەدراو، دەلی: ئەو گورگە چەند بە رحەم بوو، نەپهێشتووە کراسەگە یوسف بدپێ، ئەدی گوشتەگە ی چۆن خواردووە؟! بەلام من ئەو قسەیم نەهێناوە لە کاتی تەفسیرکردنەگەشدا، چونکە من پیم وایە ئەو دە (۱۰) بایە، عاقلیکیان هەر تیدا هەبوو، کە کراسەگەش بدپێنن! کەواتە: ئەو دی لە تەفسیرەکاندا هاتو، لە راستیدا هەر قسەیمەگە، هەندیک لە حیکایەت خوانەکان پێکیان خستو، ئەگەرنا پیم وایە، دە پیاو، دە گور، کە گورانی یەعقوبن، ئەوەندە عەقلەیان هەیمە، کراسەگەش تۆزیک بدپێنن، بابیان ئەو ئیشکالە ی بۆ دروست نەبێو، ئەو شتەیان ئاوا بە چاودا نەداتو!

ئەجا لیژەدا زانیان دەلین: ئەگەر پیاویک و ئافرەتییک بوو کێشەیان لە سەر کەلوپەلی نیو مال، تەماشای دەکری: کامە ی زیاتر پەيوەندیی بە پیاووە هەیمە، دەدریژتە پیاوگەو، کامەشی زیاتر پەيوەندیی بە ئافرەتەنەویمە، دەدریژتە ئافرەتەگە .

بێستەم: یوسف عليه السلام هەر چەندە بەسەر هات گێرپەوهکان (قصاصون)، زیاتر هەر باسی جوانیی رۆالەتیی یوسف دەکەن: چاوو بروی وابوو، قەدو قیافە ی وابوو، حالی وابوو! بەلام لە راستیی دا جوانییە مەعنەوییەگە ی یوسف زۆر زیاتر بوو لە جوانییە رۆالەتییەگە ی، وەک کاتی خۆی لە تەفسیری ئایەتەکان دا باسمان کرد، هەر بۆیەش ئافرەتەکان کە یوسف دەبینن، دەلین: ﴿ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴾، واتە: ئەمە مرؤف نیە، ئەمە فریشتەیمەکی بەپێژە .

کەواتە: ژنەکان: بە جوانییە مەعنەوییەگە ی، یوسف و بە رەوشتو ئاگاری، بە نەزاگەتی، بە ویقاری، بە خۆراگرییەگە ی، بە سام و هەیبەتی، پێش جوانیی جەستە و رۆالەتی، سەرسام بوون .

يېستو يەك: دەبىتىن كە: يوسوف عليه السلام زىندان و بەندىخانە ھەلدەبىزىرى
بەسەر گوناح كردندا، گەواتە: مەرۇف دەبى ھەمىشە خۇى لە گوناح بپارىزى،
چونكە يوسوف ئەگەر ئەو داوین پىسىيەى بە پەنھانىيش كىردبايە، رەنگە
رۇژىكىش ھەر لى ئاشكرا بووبايەو، تووشى بەندىخانەكە ھەر ببووايە،
بەلام ئەو لە كوئى! بچيە بەندىخانەو، بەلام بە تۆمەتبارى، ئەو ھەش لە
كوئى، بچيە بەندىخانە، بەلام بە تۆمەت بۆ ھەلبەستراوىى و بە پاكيى، ئىجا
سەرنىجام بە نىمچە پادشاو ھوكمرانىك لە زىندان بىيە دەرى؟! بىگومان زۆر
جىاوازە، بۆيە ئىنسان دەبى ھەمىشە ھەولەدات بەردەوام لە گوناح را بكات،
ئەگەر بە دىلى گوناح كىردنەكەش برىتى بى لە بەندىخانە، كە مەرج نىە
ھەمىشە ئىنسان بخىرتە نىوان دوو بىزاردەى، داوین پىسىى و بەندىخانەو!!
بەلكو جارى واىە تۆ دەبى تەنازول بكەى، لە عەقىدەو ئايىنت، ياخود
بچيە بەندىخانەو، ياخود تەنازول لە ئايىنت بكەى يان دەستبەردارى:
سامانت، ئەرك و گارت، مووچەت، ببى! بەلام ئەگەر ئىنسان ھەر لای چاكە
بگرى، لای سەربەرزىى بگرى، بىگومان بۆ دىناو قىامەتى باشتەر .

يېستو دووہم: مەرۇف دەبى ھەمىشە پەنابەرىتە بەر خوا، لە كاتىكدا كە تووشى
نارمەتتەك دى، تووشى داوا لىكرانىك دى، كە جىگای خۇى نەبىو، مايەى
توورمىى خوا بى، دەبى پەنا بە خوا بگرى، ئەو ھەتا: يوسوف عليه السلام كە لە خوا
دەپارپتەو دەفەرموى: ﴿وَالَا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُن مِّنَ الْجَاهِلِينَ﴾
۳۳، واتە: ئەگەر تۆ فىلى وان، پىلانى وان لە من لانەدەى، (ئەگەر ھەوالەى
خۆم بەكەى)، رەنگە سەرنىجام زەفەرم پى بەرنو، بەلاياندا بشكىمەو
سەرنىجام لە نەفامان بەم .

يېستو سىيەم: يوسوف كە دەلى: ﴿وَأَكُن مِّنَ الْجَاهِلِينَ﴾، ئىجا (جەل) دەگونجى
بەرانبەرى (حلم)، بىت واتە: عەقل و دانايىو، دەشگونجى (جەل) بەرانبەرى
(علم)، بىت، واتە: زانىارىى و شارەزاىى، (جاھل)، واتە: نەزان، يان نەفام،
ئەگەر نەفامىى بى، بەرانبەرەكەى برىتىە لە عەقل و تىگەيشتنو، ئەگەر

نەزانیی بـ، بەرانبەرەگە ی بریتییە لە زانایی و شارەزایی، ئەمە لـی وەردەگیرئ: کە هەم عەقڵ فامیدەیی و، هەم زانیاری و شارەزایی، و لە خاوەنەگەیان دەکەن، کە بەرەو خـیر بجـئ و، لە خراپە دەگیرنەو .

بۆیە یوسف عليه السلام دەئـ: خاویە! ئەگەر تۆ لە فریام نەیهی، سەرەنجام لە نەفام و نەزانیان دەبـ، کەواتە: ئینسان ئەگەر فامیدەبـ، عەقڵی باش کار بکات و، زاناو شارەزایی، لە گوناح و خراپە و تاوان و لادان دەپاریزئ .

بیست و چوارەم: مـرؤف دەبـ لە هەموو حالاندا، هەر بەندە ی خوا بـ و،

ئاگای لە بەندیەتیی کردن بۆ خوا بـ، چ لە حالەتی فەرەحانیی دابـ، چ لە حالەتی سەغەتیی دابـ، چ لە کاتی کـدا کە ئازادە و، چ کاتی کـ بەندکـرا و (سـجـین) ه، ئەوەتا یوسف عليه السلام: لە بەندیخانەشدا، ئەو نەبوو دەستەو ئەژنۆ دابنیشئ و، واز لە هەموو شتێک بـئ و بـئ: خاویە! مـن خرامە بیرو، دوا یی تۆمەتەم بۆ هەلبەستـرا، ئیستاش خرامە بەندیخانەو!! بەئکو لە پـیشدا قوئـی لـ هەلدەمالـئ، دەست دەکات بە چاکەکاریی، بە بەئگە ی ئەو هـ دەست دەکات بە چاکەکاریی، کە دوو هاوێ لە زیندانییەگە ی پـی دەئـ: **إِنَّا**

نَزَلْنَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ، واتە: بـیگومان ئیمە تۆ لە چاکە کاران دەبینن، و دیارە چاکە ی زۆر کردو هـ گەل زیندانییەکاندا، لەگەل ئەوانە ی کە لەگەلـی لە بەندیخانەدا بوون، تاکو چاکەکردن لە (یوسف) دا بۆتە سیفەتێکی رۆچوو، بۆیە ئەو هاوێ لە ئەو شایەدیە ی بۆ دەدەن و دەئـ: بـیگومان ئیمە تۆ لە چاکە کاران دەبینن، کەواتە: یوسف لە بەندیخانەشدا هەر سەرگەرمی چاکەکردن و چاکەکاریی بوو !

بـیگومان کاتی کـ کە ئینسان دەکەوێتە بارودۆخیکی ئاساییەو، بەلام دەست لە طاعت، دەست لە چاکە، دەست لە خـیرخوازی و جوامـیری هەلنـاگرئ، ئەو چاکە و طاعتە ی کە لە سەغەتیی و تەنگانەدا دەیکات، پاداشتی زۆر زیاترە، لەوە ی کە لە بارودۆخی ئاساییدا دەیکات، بۆچی؟ چونکە لەویدا زحمەتی زیاتری دەکەوێتە سەر و، زیاتر ماندوو دەبـ و، بارودۆخەگە ی بۆ نەگونجـاوترە، وەک گوتـراو: پـیغەمبەر ی خوا صلی الله علیه و آله بە

دایکمان عائیشە ی فەرموو: {إِنَّ لَكَ مِنَ الْأَجْرِ عَلَىٰ قَدَرٍ نَّصِيكَ وَنَفَقَتُكَ}،
{أَخْرَجَهُ الْحَاكِمُ بِرَقْم: (١٧٣٣)، وقال : صحيح على شرط الشيخين. وأخرجه
أيضاً: البخاري برقم: (١٦٩٥)}.

واتە: پاداشتت لە قەدەر ماندوو بوونتەو لە قەدەر خەرجییتە، کەسێک
زیاتر ماندوو بێ و سەغڵەت بێ بە طاعەتێکەو، پاداشتی شی زیاترە .

بیس تو یی نجهم: ئینسان کاتیەک کە پرسیاری لێ دەکری، دەبێ بۆ وەلامە کە ی
لە گەرنگترە دەست پێ بکات، بزانێ بۆ بابای پرسیارکەر، بابای داواکەر،
چ شتێک پێویست ترە، دەبێ لەو دەست پێ بکە ی، ئەو دەتێ دوو هاوێ لە
زیندانییە کە ی یوسف، کە لێی دەپرسن، دوو خەوێ گەنجان بۆ تەعبیر
بکات، یوسف عليه السلام پێش ئەو ی خەوێ گەنجان بۆ تەعبیر بکات، بانگیان
دەکات بۆ لای خوا، چونکە لەو کاتە دا: مانا لێ کە ئەو ی خەوێ گەنجان بۆ وان،
گەرنگ نەبوو، بە قەدەر ئەو ی کە ئەوان لە چال و زەلکاوی هاوێ شەدانان و
گوفرو بێ پرۆایی دا بوون، بۆیە یوسف عليه السلام ئەو ی بۆ ئەوان باشترە بوو،
بۆیان دڵسۆزیتەر بوو، لە دنیا و دواڕۆژ دا، ئەو پێش دەخات، ئەو ی دیکە
دەخاتە دوا ی .

بیس تو شه شه م: ئینسان دەبێ هەوڵ بەت کە لە گەل بێ دەستان و، بێ
دەرتاناندا، چاکە کار و بە پەحم بێ، بە سۆز بێ، چونکە تەماشای دەکەین:
یوسف عليه السلام لە گەل ئەو هەموو مەینەتباریی و ناپەڕەتیی و گرفتارییە ی
خۆ ی دا، کاتیەک کە ئەو دوو هاوێ لە زیندانییە ی دێتە لای، ئەو داوایە ی لێ
دەکەن، یە کسەر دەست دەکات بە دڵسۆزی و نواندن لە گەل یاندا، ئنجا بۆ
ئەو هەش زەمینی بۆ خۆش دەکات، تا کو قسە گەنای باشتر لێ وەر بگرن و زیاتر
متمانە ی پێ بکەن، کە پێیان دەئێ: ئەو گێیە و پێبازی خۆ یان پێ دەناسێت و،
پەچە لە گە ی خۆ ی بۆ ئەوان باس دەکات، تا کو زیاتر متمانە ی پێ بکەن، کە واتە:
ئینسان دەبێ لە هەموو حالاندا، هەوڵ بەت بە زەیی بنوێت و چاکە کار بێ و
خێرۆ مەند بێ .

بىستو ھەوتەم: ئىنسان ھەر كاتىك تووشى نارەھەتتى و گرفتارى بوو،
دروستە و رەوايە: چۆن لەو گرفتارى و نارەھەتتە دەربازى دەي، ھۆكار
بگريئە بەر، چونكە ئىمە خوا لە دىنيەكدا دىناوين، كە شوئىنى ھۆكارەكان
(أسباب)ە، وەك خوا ﷻ دەربارەى (ذو القرنين) دەفەر موى: ﴿وَأَنبِئْهُم مِّن كُلِّ

شَيْءٍ سَبِّاً ۝۸۴ فَأَنبِئْ سَبِّاً ۝۸۵﴾ الكهف: واتە: بۆ ھەموو شتەك ھۆكارىكەمان
پىدا بوو، ئەويش بە دواى ھۆكارەكە دەگەوت، كەواتە: ئىنسان دەي چ لە
ھالەتتى ئاسايى داي، چ لە ھالەتتى ئاسايى داي، بزائى ئامانچ و مەبەستەكەى
بە چ ھۆكارىك دىتەدى، پەگى لەسەر چ ھۆكارىك كەوتە، ھەولەتات ئەو
ھۆكارەى بۆ فەرھەم بىئى و پرەخسىئى، نەك تەنبا ھەر لە خوا بىپاريتەو،
چونكە ھۆكار گرتەبەريش، ھەر بەشەيكە لە دىندارى گىردن، بەشەيكە لەو
طاعەتەى كە ئىنسان بۆ خواى پەرورەدگار ئەنجامى دەدات .

ھەر بۆيەش يوسوف ﷺ وپراى ئەوھى كە وەك زانايەكى چاكەكار (عالم
محسن) وەلامى داوا و پرسىارى دوو ھاوئەكەى دەداتەو، بەلام ھاو كات
ويستووشىتەى ئەو مەسەلەيەش بكاتە ھۆكارىكى خۆ ناساندنى و، پاشان
دەرباز بوونىش لە بەندىخانە .

بىستو ھەشتەم: پىويستە كەسەيك كە ئامۇزگارى كەسەيك دەكات،
زانبارىيەكى فىر دەكات، بە بەرانبەر بۆى نەكات، يوسوف ﷺ كە
خەونەكانىان بۆ تەعبىر دەكات، ھىچ چاوپروانىيەكى لىيان نىەو، ھىچ
داوايەكى لىيان نىە، بەلكو دىسۆزانەو بە پەرۇشانەو، رىك و راست بەو
شيوھىە كە خەونەكان دەيگەيەنن، خەونەكانىان بۆ تەعبىر دەكات، لە
بەرانبەردا ھىچ چاوپروانىيەك و ھىچ داواكارىيەكى لىيان نىە، بىگومانىش
ھەر كەسەيك كە بىھوى چاكە فىرى خەلك بكا، خەلك شارەزا بكات،
دىسۆزىيان بۆ بنوئى، ھەتا چاوپروانىي لىيان كەمتر بى، قسەكانى
باشتر جىگا دەگىرن و زياتر لەلايەن بەرانبەرەكانەو، بە دىسۆزو متمانە
پىكراو تەماشە دەكرى .

يىستو نۆيەم: ھەر كاتىك مرۇق پرسىكى دىتە پىش، مادام شارەزىبى لەو پرسەدا، پىوستە بۆ باباى كە داواى كىردو، داواى زانىيارى و پىنمىي و شارەزىبى كىردو، داواى دىلئۆزى نواندى كىردو، بۆ ئەو چى چاكە، با بۆخۇشى فكىرى پىن نەشكابى و داواى نەكىرد بى، ئەوئى بۆ بىكات، ئەمەش لەو وەردەگىرى: كاتىك كە پادشا خەونەكە دەبىنى، يەككىك لە دوو ھاوئە زىندانىيەكە كە دەربازى بوو، كە بىرىتى بوو لەو كەسە شەپاب، ياخود ئاوى گىپراو، لە كۆرى پاشادا^(۱)، دى بۆ لاى يوسوف و خەونەكە پادشاى بۆ دەگىپىتەو، يوسوف ﷺ چى بۆ ئەوان چاكە، لە ميانى تەعبىر كىردى خەونەكە پادشا، بۆيان دەخاتەپوو: نەخشەيەكى ئابوورى پازدە (۱۵) سالىيان بۆ دادەنى، واتە: ناچى راست خەونەكەيان بۆ تەعبىر بكاو لىيانگەپ، بەلكو دىنى لە ميانى تەعبىر كىردى خەونەكەدا، نەخشەيەكى ئابوورى (۱۵) سالىيان بۆ دادەنى، كەواتە: كاتىك ئىنسان زانىيارىيەك بە دەوروبەرى خۇى دەگەيەنى، وا باشە تەماشى بىكات : چىو چۆن بۆ ئەوان باشە، با ئەوانىش فكىرىان پىن نەشكابى: داواى بىكەن، بۆيان بىخاتەپوو .

سىيەم: ئەگەر خەلكىش لەگەل تۆدا ناراست بى، ياخود كەم لوتف بى، واباشە تۆ لوتفو راستى و دىلئۆزى و چاكەى خۆت لە دەست نەدەى، واتە: چاكە لە بەرانبەر چاكەدا نەكەى، يوسوف ﷺ كە يەككىك لە دوو ھاوئە زىندانىيەكە كە دەربازى بوو و بىرىتى بوو لە باباى ئا و يان: مەگىپ، كە دى بۆ لاى و خەونى پادشاى بۆ دەگىپىتەو، يوسوف ﷺ ھەر بە چاويشى داناداتەو، نەك وەلامى نەداتەو بلى: من داوام لىكىردى گوتە: **أَذْكُرْنِي**

عِنْدَ رَبِّكَ ۴۲، واتە: باسم بىكە لاى گەورەكەى خۆت و بلى: من بە زولم لەو بەندىخانەيەم، تۆمەتم بۆ كراو، كەچى بەھۇى لەبىرچوونەوئى تۆو، چەند سالى لەم زىندانەدام!! نەك ھەرداواكەى رەت ناكاتەو كە خەونەكەيان بۆ تەعبىر بىكات، بەلكو ھەر بە چاويشى دا ناداتەو!! ئەوئەش بەراستى رەشتىكى زۆر بەرزو ھەموو كەس نايگاتى .

(۱) پىي دەگوتى: (ساقى) بە كوردى: مەگىپ، يان: ئا و گىپ.

بۇيە ئىنسان دەبىئىي لە بەرانبەر لە بىرچوون و گەم لوتفىيى و، ناجواميىرىي بەرانبەرەكانى دا، ھەولبىدات ھەر چاگەگارو ئاگار بەرزو جواميىر بى .

سى و يەكەم : ئىنسان ئەگەر تۆمەتبار گرابىي بە شتايك، واباشە چۆن بۆي دەكرى، ئەو تۆمەتە لە خۆي دوور بخاتەو، يوسوف عليه السلام دواي ئەوھى خەونەكەي پادشاى بۆ دەگيىرنەوھو دوايى پادشا دەلى، بۆم بىين، يەكسەر نالى: بابچين بۆ لاي پادشا، ھەرچەندە چەند ساليكىشە لە زينداندا ماوتەو، بەلكو دەيەوي جاري پەريزي خوي لەلای خەلك پاك بكاتەو، دەيەوي جاري ئەو تۆمەتەي بۆي ھەلبەستراو، لە كۆل خوي بكاتەو، گەواتە: ئەگەر ئىنسان سووربىي لەسەر ئەوھى لە نيو خەلكدا سومعەي خوي بە پاكىي بەيلىتەو، تۆمەت لە خوي دووربخاتەو، ئەگەر درۆو دەلەسەي بۆ كرا، ھەولبىدات ئەو درۆو دەلەسەيە ئەگەر پيويست بوو پووجەلي بكاتەو، ئەوھش شتيكى باشەو ئەركى خويەتى .

ھەر بۇيەش يوسوف عليه السلام پەلەي نەگرد لە ھاتنەدەر لە بەنديخانە، تاكو ئەوھ تۆمەتەي بۆي كراو، كە گوايە پەلكيشي دەستدريزي كردوھ بۆ ژنەكەي عەزىز، ھەتا ئەو تۆمەتە ساغ ناكاتەو، ئەو بوختانە لەخوي دوورناختەو، پەلە نەكات، لە ھاتنەدەر لە بەنديخانە .

سى و دووھم : بيگومان زانيارىي و شارەزايى ھۆكاريكى گەورەي بەرزبوونەوھى ئىنسانە، لە لاي خواو لە لاي خەلك، بە مەرجيىك، كار بەو زانياريەي بكات، يوسوف عليه السلام كە شارەزاي تەعبيري خەونان بوو، شارەزاي كاروبارى ئابوورىي بوو :

أ) پاشەكەوت كردنى ئازووخە .

ب) چۆنيەتى بەرھەم ھيئەتى دەغل و دان .

ج) چۆنيەتى ھەلگرتنى .

بەھوي ئەو زانيارىي و ئەو شارەزايەو، ئەوھ بوو كە يوسوف عليه السلام بوو بە خاوەن پيگەيەكى بەرز، لە ولاتى ميسردا، ئەوھ بوو بە پادشاى گوت: **﴿ قَالَ ﴾**

أَجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿۱۰۰﴾، واتە: لەسەر عەمبارەکانی زەوییم دابنێ، کاروباری ئابووری بە من بسپێرە، چونکە من هەم پارێزەرەم، هەم زاناو شارەزام، کەواتە: زانایی و شارەزایی لە راستیی دا پەڕێدەبە، مەروەف پێی دا سەردەگەوێ، چ لەلای خەڵک، چ لەلای خوا ﷻ بە مەرجێک ئەو زانیارییە بۆ مەبەستی چاکو، بە شیوازی چاک بەکاربێنێ .

سە و سێهەم : زانیاری لێکدانەوێ خەون، یەکیکە لە زانیارییە شەرعییەکانو، مەروەف لەسەر ئەوە کە بە شیوەیەکی راستو دروست تەعبیری خەون بکات، خوا پاداشتی دەداتەو، هەروەها ئەو کەسە لێکدانەوێ خەون فیڕی خەڵک بکات، مانای وایە: زانیارییەکی چاکی فیڕی خەڵک کردو، چونکە یەکیک لە پێقەمبەرانی پایەبەرزێ خوا، کە (یوسف) ﷺ، خوا بە مەتەکردنەو، وەک نەعمەت پێی دەفەرموێ: ئێمە چاکەمان فیڕ کردبوو، لە تەعبیری خەونانمان فیڕ کرد بوو، کەواتە: زانیاری تەعبیری خەون، زانیارییەکی شەرعییە، شتیکی چاکەو، مەروەف پاداشتی هەیه لە بەرانبەریدا، ئەگەر بەو زانیارییە کار بکات، یاخود ئەو زانیارییە فیڕی خەڵک بکات .

سە و چوارەم : ئینسان لە کاتی پێویستدا، بۆی هەیه: سیفەتە چاکەکانی خۆی باس بکات، لە شوێنێک کە نەناسرێو، خەڵکە کە شارەزای نەبنو پێی ئاشنا نەبن، لە حالێکی وادا دروستە مەروەف سیفەتە باشەکانی باس بکاتو، خۆی بە خەڵک بناسێنێ، بە بەلگەئەوێ یوسف ﷺ سەرەتا خۆی بە دوو هاوێڵە زیندانییە کە دهناسێنێو، دەلێ: من کورێ (یعقوب) م (یعقوب) کورێ (إسحاق) و کورێ (إبراهيم) خۆیان پێ دهناسێنێ، پەچەلەکی خۆی بە وان دهناسێنێو، عەقیدەو ئایینی خۆی بەوان دهناسێنێ، دوایش کە دەچیتە لای پادشاش، پێی دەلێ: ﴿أَجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿۱۰۰﴾﴾، واتە: من لەسەر عەمبارەکانی زەوی دابنێ، چونکە پارێزەری زانام، کەواتە: دروستە ئینسان، سیفەتەکانی خۆی لە شوێنێک کە نایانسان، بخاتە ڕوو، بەلام نەک بە مەبەستی خۆ هەلکێشانو خۆ فەرژ کردن، بەلکو بە مەبەستی خزمەت کردن لە شوێنێک کە پێی ئاشنا نین، ئەوە پەروایەو بەلکو جاری

وايە پيويست دەبى، وەك پيشتريش باسماڭ كىردو، ئەگەر بىزانى: كارىك ھەيە
تەنيا بە تۆ دەگرى، ئەركىكى شەرىعى ھەيە، سوودى خەلك و لاتى تىدايە،
تەنيا بە تۆ ئەنجام دەدرى، دروستە و بگرە جارى وايە پيويستە خۆت
بناسىنى، سيفەتەكانى خۆت بناسىنى بەو گەسانەى كە متمانە دەدەن بە
خاوەنى ئەوە سيفەتەتە، تاكو ئەو ئەركە شەرىعىيە وئەستۆ بگرى، بۆ ئەوەى
خىزمەتى خەلك و لات بىكەى، خوا لە خۆت پازى بىكەى، نەك خۆت و خىزى
خىزم و دەولەتمەند بىكەى! وەك لە پۇڭگارى ئىستامان دا ھەيە !

سى و پيىنجەم: كە يوسوف ﷺ بە پادشاى مىسر دەلى: ﴿ اَجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ

الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ٥٥ ﴾، وپراى ئەوەى كە لە رابردودا گوتمان: ئەوەى
ليۆر دەگىرى كە دروستە مەوۆ لە شوينىك خەلك پيى ئاشنا نەبى، بە
توانا و سيفەتەكانى ئاشنا نەبن، كارىكىش ھەبى، دلتىباى كە بەو دەگرى،
يان بە باشتريش شيوە بەو دەگرى، بە پيى ئەوە حوكمەكەى دەگورى، جارى
وايە لەسەرى پيويست دەبى: خۆى بناسىنى و خۆى پيشتىيار بىكات، جارى
واش ھەيە بۆى پەسند (منوب)ەو، جارى واش ھەيە بۆى رەوايە، بەلام ئەگەر
نيازەكەى خراپ بى، بۆ وئە: بىھەوئ بەھەوئ ئەو كارەو كە وئەستۆى دەگرى،
قۇرخكارىي و گەندەلىي بىكات و بۆ مەبەستى خراپ بەكارىبىنى، ئەوە ئەو
كاتە ديارە حوكمى خۆ پيشتىيار كىردنەكەى، يان باسى خۆ كىردنەكەى و خۆ
ناساندنەكەى، پيچەوانە دەبىتەو .

ئىجا وپراى ئەوە: شتىكى دىكەش لەو ھەلۆيستەى يوسوف وەردەگىرى،
ئەويش بىرىتە لە متمانە و باوەر بەخۆ بوون، مەوۆ دەبى خۆى بناسىو،
تواناكانى خۆى بىزانى، چى لە توانادا ھەيە، چى پى دەگرى! چونكە بەدلتىبايى
ھەر كەسى خۆى نەناسى و نەزانى تاكوئ دەرواتو، نەزانى چى لە توانادا
ھەيە؟ چى پى دەگرى؟ چى پى ناكى؟ لە مامەلە كىردن لەگەل دەور و بەرو

واقىعدا، بەھەلەدادەچى، ئىجا يوسوف ﷺ كە دەلى: ﴿ اَجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ

الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ٥٥ ﴾، واتە: لەسەر غەمبارەكانى زەويىم دابىنى، واتە:

كاروبارى ئابوورىيىم پىئ بىسىيەر، من پارىزەرى زانام، ديارە خۇى ناسيوەو
متمانەشى بە خۇى بوو، ھەر گەسىك ھەر بەرپرسىيارىتييەك وەرېگىرى، ھەر
ئەركىك بىخاتە سەرشانى خۇى، دەبى پىشى باوەرپو متمانەى بەخۇى بى، گە
ئەوەش سىفەتېكى باشە، بەلام گىرگ ئەوہىە واقع بىنانە، متمانەو باوہرى
بە خۇى بى، ئەك خەيال پلاوانەو، لە ناسىتى خۇيدا بە ھەلەداجى !!

سىوشەشەم : خوا ﷻ لە دنيادا بەھۇى ئيمان و تەقواو، شتى چاك قىسمەتى

بەندەكانى دەكات، چونكە خوا ﷻ دواى ئەوہى باسى يوسوف دەكات، گە ئاوا
نىشتەجىمان گىرد، دەست رۇيشتوويمان گىرد لە زەويدا، دواى دەفەرموى:

﴿ **وَلَا جُزْءَ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ** ﴾ ۵۷، واتە: پاداشتى دوارۇژ

باشترە بۇ ئەوانەى برويان ھىئابووو پارىزيان دەگىرد، واتە: ئەوہى بە
يوسوف درا، گە دەستىرۇيشتوو گىرا لە زەويدا، گىرا بە بەرپرسى كاروبارى
ئابوورىى لە مىسردا، ئەو چاكەو پاداشىكى خوا بوو بۇ يوسوف، بەھۇى ئيمان و
تەقواگەيەو، بەلام بە تەئىك پاداشتى دوارۇژ بۇ يوسوف ھاوويئانى يوسوف،
گە ئەھلى ئيمانو، ئەھلى تەقوان، باشترە، گەواتە: ئەوەش جۇرىك بوو لە
پاداشت گە خوا ﷻ داويەتەو، پاداشتى دىيائى لە بەرانبەر ئەوہدا گە لە رىزى
ئەوانەدا بوو، ئيمانىان ھىئاو بە ھەموو ئەو شتانەى پىويستە ئيمانىان پى
بەيتىرىو، پارىزيشيان گىردو، ديارە كاتى خۇشى لە تەفسىرگىردنى ئەم رستە
قورئانىيەدا باسما گىرد، گە بۇيە بۇ ئيمان دەفەرموى: **(ءَامَنُوا)** بەلام بۇ

تەقوا دەفەرموى: **(وَكَاُنُوا يَتَّقُونَ)**، چونكە يەك جارى ئيمان دەھىتىرى، بە يەك
قۇئاغ، ھەلەتە دواى كەم و زىاد دەكات، بەلام (تەقوا) شتىكە دەلئ بەردەوام
ئىنسان لەسەرى بى، چونكە ھۆكارەكانى، ئەو شتانەى گە ئىنسان دەبى خۇييان
لى بىارىزى، گە بە شىوہى گىشتى دوو شتن :

(أ) چواندى ئەركەكان .

(ب) توخن گەوتنى قەدەغەكان .

ئىجا ئەركەكان بەردەوام تازە دەبنەو، قەدەغەكان و ھەرام و خراپەكانىش،
بەردەوام دىنە رپى ئىنسان، بۇيە بەردەوام دەبى خۇى بىارىزى، لە چواندى

ئەرگەكان و لە شكاندى قەدەغەكان، بۆيەش بۆ تەقوا بە صيغەى (مضارع) هيتاويەتى: (وَكَانُوا يَتَّقُونَ)، چونكە بەردەوام ئينسان دەبى ئاگاي لە خۆى بىتو، خۆى بيارىزى و لە خۆى وريابى، هەم لە چواندى ئەرگەكان و، هەم لە شكاندى قەدەغەكان .

سى و حەوتەم: حىكمەتتىكى دىكە لە سوورەتى يوسوف و بەسەرھاتەگەى دا ئەوھىە كە: پاشەكەوت كردنى ئازوووخە، جا چ لەسەر ئاستى دەولەت، چ لەسەر ئاستى مال و خىزانىك، شتىكى باشەو، پىچەوانەى پشت بە خوا بەستن نىە، چونكە ئەومتا يوسوف عليه السلام ئازوووخەى لە ولاتى مىسر كۆكردۆتەو، بە گوێرەى نەخشەيەك كە بۆيان دادەنى: ﴿ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا نَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تَحْصِتُونَ ﴿٤٨﴾ 》， دوایى بۆ سالى پازدە (۱۵) يەم دەفەرموى:

﴿ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعَصِرُونَ ﴿٤٩﴾ 》， يوسوف عليه السلام كە پىغەمبەرىكى پاىەبەرزى خوايە، نەخشەيەگى ئابوورى پازدە (۱۵) سالى دادەنى: (۷) سالى ھەرزانىي كە كشتوكال و بەروبوومى باشيان تىدادەبى، دوایى (۷) سالى گرانيى و قات و قريى، دوایى سالى پازدە (۱۵) يەم، دەروو كرانهو و فەرحانىي، دىتەو پيش .

ئىجا ئا ئەو نەخشە پازدە سالىيەى كە يوسوف عليه السلام دايئاو، بەھۆيەو فرياي خەلكى مىسر و دەورو بەرى مىسرىش كەوتەو، ئەوئە براىەكانى يوسوف كە دىن بۆ لای: ﴿ وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَّازِهِمْ... ﴿٥٩﴾ 》， واتە: كاتىك كە بارەكانى بۆ باركردن، ئەوھى كە بۆى ھاتبوون بۆى ئامادە كردن، كە برىتى بوو لە پىوانى دەغل و دان و دانەوئلەو ئازوووخە، كەواتە: ئەگەر پيشتر پاشەكەوتى نەگەربايە، بە تەئكىد ئىستا ئەو خەلكەى كە لە مىسر دابوون و، ئەوانەى كە لە دەورو بەرى مىسرىشەو ھاتبوون، كە بۆيەش ھاتبوون، چونكە حەوت

سالان قاتو قىرىو گرانيى بووه، نهيدەتوانى هيچيان بۆ بكات، بەلام بەھۆى
ئەو پاشەكەوتکردنەى يوسوفە عليه السلام بۆ ئازوووخە دانەويڭە، ئەو
برسيەتيىو گرانييه دەرياز بوون .

گەواتە: پشت بە خوا بەستن، پيچەوانەو دژو، ناگۆك نيه لەگەل ئەوهدا
كە ئينسان پاشەكەوت بكات، بۆ مال و مندالى، چ لەسەر ئاستى خيژان، چ
لەسەر ئاستى گۆمەلگا، چ لەسەر ئاستى دەولەتیش .

سىو ھەشتەم: حىكمەتيكى دىكە كە لە بەسەرھاتى يوسوف عليه السلام

وئەدەگىرى، ئەوھيه كە دەبينىن يوسوف عليه السلام زۆر شارەزاو كارمە بووه، لە
كارەكەى خۆيدا، ھەر كەسە بە ئەندازەى خۆى بۆى پيواووه، بە ئەندازەى
خۆى ئازوووخەى خۆى پيىداووه، بە بەلگەى ئەو كە كاتيىك برايهكانى يوسوف
دەچنەو بۆ لاي بابيان، ئەو دەگەنە بەشيىك لە پاساوى ئەوھى: برايهكەيان
(بنياميتيان) لەگەل بنيىرى، چونكە يوسوف داواى كردوھ (كاتى خۆى بە
تەفصيل باسما كەرد)، كە بەھۆى بردنى بنيامينەو، بارىكى دىكەى ئازوووخە،
بارى خوشترىك زياد دەكەن، ئا ئەو بارە زيادە بە بەلگەو بيانو بۆ بابيان
دېننەوھە دەلّين: ﴿وَنَزَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذَلِكَ كَيْلُ يَسِيرٍ﴾، واتە: بارى

خوشترىك زياد دەكەين لە ئازوووخە، كەواتە: ديارە بە حيسابو كىتابو
وردبىنىى بووه، ئەو نەبووھ ھەر لەگۆترە ھەر كەسيىك بى چەند بارى
ويستن، باريان بكات ! نا، ھەر كەسە بۆى ديارىيكراوھ دەبوو بارى ولاخىك
بەرى، ئنجا خوشتر بووه، ھيىستر بووه، گويدريژ بووه، ھەر كەسە دەبووايە
خۆىو بارىك، بۆيە گوتوويناھە: با ئەو برايهش لەگەل خۆمان بەرىنو بارىكى
دىكە زياد بكەين، چونكە ديارە ھىچ كەس بۆى نەبووھ بلى: من سى ھيىستم
ھيىاون، يان چوار خوشترم پيىن، دەبى ھەمووان بار بكەم، نا، چونكە ئەگەر
وا كرابايە، بيگومان ھەندىك پىر دەبوون، زۆربەش قىر دەبوون و لەبەريان دەبرا،
بەلام كارەكە زۆر بە ليژانانەو بە كارامەيى كراوھ، بە پيچەوانەى ئەو عادەتەى
حوكمەرانە گەندەلەكانەوھە كە، حيزبو خزم پىر دەكەن، بەلام زۆربەى خەلكى
قىر دەكەن، حيزبو خزم دەوروبەرى خۆيان دەكەنە ملياردىرو، پريان دەكەن و

لەسەر یانەوه دەپژێ، لەسەر حیسابی ئەو خەڵکە ڕەشو ڕووتەیی کە لەبەری دەبێ، یوسف عليه السلام دادگەرانه و لیژانەو کارامانە کارەگەیی خۆی کردووە .

سۈو نۆیەم : میوانداریتیی، ئەو کە ئینسان بێتە خانەخوێ و خەڵک

میوانداریی بکاتو، پێژ لە میوانەکانی بگرێو، خزمەتیان بکاتو حورمەتیان بگرێ، ئەو کە هەر شتێکی ڕەواو چاکە، بەڵکو ئەو کە ڕەوشتو ڕێو شوینەکانی پێغەمبەرانه، (عليهم الصلاة والسلام) بە بەلگەیی ئەو کە

یوسف عليه السلام بە برایه‌کانی دەڵێ: ﴿**أَلَا تَرَوُنَّ أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ**

﴿ ۵۹ ﴾، ئەو کە دەکاتە بەلگەو پاساوی ئەو کە برایه‌کیان لەگەڵ خۆیان بێن، دەڵێ: ئایا نابینن! من چۆن پێوان تەواو دەکەم، بە تەواویی بۆتان دەپێوم، بۆ ئێوەو بۆ هەر کەسێکی دیکەش، من باشترین کەسیکم کە میوانان دادمەبەزێنێ لە لای خۆی، واتە: (أنا خير المضيفين)، واتە: من باشترین خانەخوێم .

کەواتە: ئەو کە ئینسان خانەخوێتیی باش بکاتو، پێژ لە میوان بگرێ، یەگێکە لە ڕەوشتو ئاگەرەکانی پێغەمبەرانی پایەبەرزو خوا، سەڵاتو سەلامی خاویان لەسەر بێ .

چلەم : گومانی خراپ بردن بە بەرانبەر، لە کاتی هەبوونی نیشاندەدا، بە

بەلگەیه‌کی تەواو ساغکەرەوهو یەگلاکەرەوهو نەبێ، بەلام هەر نیشاندەیه‌ک هەبێ، بۆنی ئەو کە لێ بێ کە ئەو کەسە خەتابارە، یان دەگونجی هەلەکار بێ، تۆمەتبار بێ، گومانی خراپ بردن لەو کاتەدا، قەدەغەو نارەوا نیە، بە بەلگەیی ئەو کە یەعقوب عليه السلام کاتیێک کە کورەکانی داوای لێ دەکەن: برایه‌کیان لەگەڵ بئێرێ، لەسەر داوای یوسف عليه السلام و زۆر ئیلحاحی لێدەکەن

دەفەرموێ: ﴿**هَلْ ءَامَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمَنُكُمْ عَلَىٰ أَخِيهِ مِن قَبْلُ**

﴿ ۶۴ ﴾، واتە: ئایا ئەگەر من ئێوە بە ئەمیندار دابنێم و لێتان دانیابم، دیسان وەک ئەو نابی کە پێشتر بە ئەمیندارم دانان لەبارەیی برایه‌کیه‌وه ؟

ئىنجا دوايىش كە يوسوف، بىنيامين گىلدەداتەو، وەك لە درېژەى بەسەرھاتەكە
داھاتو، بابيان پېيان دەفەرموئ: ﴿بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْراً﴾ ۸۳، بەلكو
نەفسەكانتان شتېكى بۆ جوانكردن و پازاندنەو، واتە: ئەوئ دەتەنوئست
ئەنجامتاندا، كە ديارە خەتاشيان تېيدا نەبوو، بەلام لەبەرئەوئ پېشتەر درۆيان
لەگەل بابيان كردو، بۆيە بابيان كە (يعقوب) ﷺ، ناهەقى نەبوو كە
گومانى خراپيان پېبەرئو تۆمەتباريان بكات، ئەواتە، ئەگەر كەسك خراپەيەكى
لئ پشكوئبۆو بە خراپەكار ناسرا بوو، يان جاريك تاوانىكى كردبوو، ئەگەر
خەلك گومانى خراپى پېبەرئو، جگە لە خوئ، نابئ لۆمەى كەس بكات .

چلو يەكەم: يەككى دىكە لەو پەندو عىبەرەتانە، ئەومىيە كە حوكمران دەبئ
ھەر گام لە توندىو نەرمى لە جئ خۆياندا بەكاربېئئ، چونكە تەماشە
دەكەين: يوسوف ﷺ لە لايەكەو كە دەلئ: من باش پېوانەى دەغل و دان
دەپيؤم، ئازوو خە دەپيؤم، ھەروەھا دەلئ: من خانە خوييەكى زۆر باشم، ئەو
نەرمى پېشاندانە، بەلام توندىو زېرىش نیشان دەدات و دەلئ: ﴿فَإِنْ لَّمْ تَأْتُونِي
بِهِ، فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي وَلَا نَقْرَبُونَ﴾ ۹۰، واتە: گەر برايەكەتانم بۆ نەھيئن،
نە لەلەى من پېوانتان دەبئ، واتە: دەغل و دانتان پئ نافرۇشين تاكو بېپيؤن،
(وَلَا نَقْرَبُونَ)، توختىشم مەكەون، يانى: مەيەنەو ئەم شارەشەو، كە من
تېيدا بالادەستم و بەشك لە بەرپرسىارەتيم بەدەستەوئە، واتە: حوكمران
دەبئ ھەم نەرمى پېشانىدا، لە شوئنى خۆيداو، ھەم زېرىش پېشانىدا، لە
شوئنى خوئ دا، واتە: دەبئ دەستىكى مەلحەم بئ و دەستىكىشى درېشە بئ،
مەلحەمەكە بۆ چاكەكاران و، درېشەكەش بۆ خراپەكاران، ئەگەرنا خەلك
ھەموئ ئەسپى رەسەن نى، پېويستى بە ئاوزىنگ نەبئو، لە راستىدا
خراپەكاران و ستەم كاران، ئەگەر بئت و ھيژىك نەبئو زېرىەك نەبئ،
بيانسلەمىنئەو، مافى بېھيژو لاوازو بئ دەستەلاتەكان دەخون .

چلو دووہم: خو پاراستنى مرؤف لەو كە چاوينى (معيون) بېئ، خو پاراستن
لەو چاوى پيس كارى تېبكات، ياخود ھەسوودى، ھەسوودان كاريگەرئى

خراپى لەسەرى ھەبى، شتىكى باشە، ھەلبەتە ئىمە باسكى سەربەخۇمان
لەبارەى ئەم رستەيەوۋە كىردوۋە: ﴿ وَقَالَ يَبْنَى لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ

أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ ... ﴿ ۱۶ ﴾، واتە: رۆلەكانە! لە يەك دەروازەوۋە مەچنەو ژورەوۋە،
لە چەند دەروازەيەكى جيا جياوۋە بچنە ژوورە، واتە: بچنە ژوورى ئەو شارەى
كە يوسوف ﷺ لەویدا نىشتەجىيەو، كاروبارى ئابوورىيى ومۇستۆ گىرتوۋە .

ئىنجا وەك باسما كىرد: ھەندى لە زانايان وايان لىك داومتەوۋە، كە يەعقوب
لە چاوى پىس لىيان ترساوۋە .

ئىنجا چ لە چاوى پىس لىيان ترسا بى، ياخود لە ھەر تۆمەتبار كىردىكى
دىكە، لەلەيەن ھوگمپان و دەستەلاتدارانى ئەو شارەوۋە، لىيان ترسابى، گىرنگ
ئەومىيە ئىنسان خۇپاراستى لەو ھۆكارانەى كە مەترسىيان لىدەكات، ئىنجا
چاوى پىسە، ھەسوودىي بىردنە، دزايەتىي كىردنە، تۆمەتباركرانە، خۇ
پاراستى لەو ھۆكارانەى جىگەى مەترسىين، شتىكى باشەو، ئەوۋەش دىسان
پىچەوانەى پىشت بە خوا بەستىن نىيە .

چىل و سىيەم: دروستە ئىنسان ھۆكارە پەنھانەكان بەكاربىتى، مادام لە

خودى خۇياندا ناشەرىي نەبن، بۆ گەشىشتن بە ئامانجى بەرزو شەرىيى،
بەلام ئەوۋى نارەوايە ئەوۋىيە، كە ئىنسان ھۆكارى پەنھان، ياخود ھەندىك
تەگبىر كە وەك فىل دەچى، بەكاربىتى، بۆ ئەوۋى ھەقىك بىكاتە ناھەق، يان
ناھەقىك بىكاتە ھەق، بەلام بۆ ئەوۋى دەستى بىكاتە ھەقىك، ئەگەر تەگبىرىك،
نەخشەيەك، پالانىك، بەكاربىتى، كە وەك: فىل بچى، بەلام مەبەستى ئەوۋە
نەبى، زىان بە گەس بگەيەنى، بەلكو مەبەستى ئەوۋىي ھەقىك بچەسپىتى،
ياخود ناھەقىك لىبەرى، ئەوۋە شتىكى رەوايە، چونكە يوسوف ﷺ تەگبىرىكى

وايكرىد، وەك خوا دەفەرموى: ﴿ فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَّازِهِمْ جَعَلَ السَّقَايَةَ فِي رَحْلِ

أَخِيهِ ﴿ ۷۰ ﴾، واتە: كاتىك ئەو پىداووستىيەى كە بۆى ھاتىبون و سەفەريان
بۆ كىردىبوو، (كە بىردنى ئازووخە بوو)، بۆى تەواو كىردن، ئىنجا ئاو خۇرەكەى
پادشاى، (ئەوۋى كە ئاوى پى دەخواردەوۋە، ئەو دەفەرە، ئەو جامە، كە دوايى

كردوويانە بە رېمە پيوانە بۆ دەغلّو دان)، خستە بارى برايه گەيەو، بۆ ئەوۋى دوايى بەلگەو پاساۋى ئەوۋى ھەبىي بلى: دزىتان كردو، وەك: لە بەسەرھاتە گەي دا ديارە، بەلام بيگومان يوسف ﷺ مەبەستى ئەوۋ نەبوو، ئەزىەتيان بدات، بەلكو مەبەستى ئەوۋ بوو:

يەكەم: برايه گەي لەلای خوۋى گلبdatەو .

دوۋەم: ئەوۋە بکاتە پاساۋو بەلگەي ئەوۋى جارېكى دىكە بيئەوۋ بۆ ميسر.

ھەروەھا وايان ليېكات كە ھەموويان بيئ بۆ ميسر، كەواتە: پلانەكەي ئەو ئامانجە گەورەو چاكەي لە پشت بوو، بۆيە لە پيئاو ھيئانە دى ئامانجىكى گەورەو چاكدا، جوړيک لە ئەزىەتدانى بەرانبەر، يان جوړيک لە نەخشەو، پلان دانان، با پيشى ناخوش بيت، شتيكى باشە، وەك چۆن يەكيك دەچى بۆ لای پزىشك، شوپنيكى تووشى گانگرين بوو، يان دەبى ئەندامىكى بېرپتەو، ھەلبەتە باشتەر ئەو ئەندامەي بېرنەو، ئەگەر لاقىەتى، ئەگەر پەنجەيەتى، ئەگەر دەستىيەتى، ئەوۋە باشتەر لەوۋى ھەموو بەدەنى دابگريو لە بەين بچى، يان كەسيك كە شوپنيكى تووشى سەرەتان بوو، بەلام تەنيا ئەندامىكىيەتى، ئەو ئەندامەي ئەگەر دەرېھيئىرى، ئنجا ئەگەر صندوقى دەنگىيەتى، يان گورچيلەتى، يان گەدەيەتى، يان لوويەكە، بە دلئايى ئەگەر ئەو ئەندامەي بېرنەوۋە لای بەرن، باشتەر لەوۋى ھەموو بەدەنى دابگري .

چلو چوارەم: كاتيک ئينسان بواری ھەبى، بە دەبەر راھاويشتن و بە كينايە قسەگردن، مەبەستىك بگەيەنى، دەبى خوۋى لە تەعبيريكى دىكە كە نەگونجاو بى، بپاريژى، بە بەلگەي ئەوۋ كە يوسف ﷺ دواي ئەوۋى پيوانەكە لە بارى (بنيامين)ى برايدا دەدۆزيتەو، (كە ديارە پيشترىش پيکەوۋ نەخشەيان داناو، تاكو بەلگەي ھەبى: برايه گەي لەلای خوۋى گلبdatەو)، ئنجا دوايى برايهكانى داۋاي ليئەكەن: يەكيك لە ئيمە لەلای خوۋى لە جياتى بنيامين بەيلەوۋە، بيكە بە كۆيلە، يان بيكە بە خرمەتكار لەلای خوۋى، لەبەرئەوۋى كە بابيكي پيرو كەنەفت و بەسالداجوۋى ھەيە، كە زۆرى خوۋىدەوۋى دلى

پێوهیه، یوسف عليه السلام دەلی چی؟ دەفەر موی: ﴿ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ

وَجَدْنَا مَتَعَنَا عِنْدَهُ... ﴾ (۷۹)، واتە: پەنا بە خوا دەگرین، کە جگە لەوەی کەلۆپەلی خۆمان لە بارەگەیدا دۆزیوەتەوە، کەسێکی دیکە بگرین، تەماشای بکەن! نەبێتووە، پەنا بە خوا کە جگە لەوەی دزی لێکردووین یەکیکی دیکە بگرین! چونکە زانیووەتی کە بڕایەگەی دزی نەکردووە، بۆیە وشەیهکی بەکارهێناوە، کە دزیش دەگریتووە، بەلام جگە لە دزیش دەگریتووە، تەعبیریکی زۆر لێزانانەی بەکارهێناوە، کە راست بوو، ئەو دەفەری کە پادشا پێشتر ئاوی پێخواردووەتووە، دواوی بۆتە پیاوانەی ئازوووخە، ئەوەی لە بارەگەیدا دۆزیوەتەوە، ﴿ إِنَّا إِذَا نَظَلِمُوكَ ﴾ (۷۹)، واتە: ئەگەر وابکەین، ئێمە ستەمکار دەبین، مانای وایە ئێمە کەسێکمان سزاداووە، کە هیچی نەکردووە، لێردا یوسف عليه السلام تەعبیریکی بەکارهێناوە کە پێی دەگوتری: (کناية)، تەعبیریکی بەکارهێناوە کە زهق و رهق نیە، یەگسەر بلی: ئێمە کەسێک ناگرین کە دزی لێ نەکردووین .

چل و پینجەم: ئێتسان جگە لەوەی کە دەیزانی، دروست نیە شایەدی

لەبارەو بەدات، واتە: تەنیا بەو ئەندازەیە کە شارەزایەو دلتیایە دروستە شایەدی بەدات، نابێ شایەدی بەدات کە زانیاری لەبارەو نیە، وهك بڕایەکانی یوسف کە دەگەرێتووە لای بابیان، دەلێن: ﴿ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا

عَلِمْنَا ﴾ (۸۱)، واتە: تەنیا بەو شایەدییمان داوە، کە زانیومانە، ئەوەش کە زانیویانە، ئەو بوو کە، ئەو دەفەر، ئەو پیاوانەیە، لە باری بنیامیندا دۆزراوەتووە، یانی: ئیدی ئێمە هەر ئەوەندەمان زانیووە: ﴿ وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ

حَافِظِينَ ﴾ (۸۱)، واتە: ئێمە پارێزەری نادیارو پەنھان نیین، چەندەمان زانیووە چیمان دیو، ئەوەمان گێراوەتووە، کەواتە: جگە لەوەی کە ئێتسان دەیزانی و لێی دلتیایە، نابێ شایەدی بەدا، ئەگەرنا دەگاتە شایەدیدانی بە درۆ .

چل و شەشەم: ئەو تاقیکردنەوه سەخت و قورسەى که خەوای کارزان، خەوای مەهرەبان، بەندە هەلبژاردەکەى خەوای، که پێغەمبەرێکی پایە بەرزە: یەعقوب عليه السلام پێ تاقیکردۆتەوه: یوسفی لێ دوورخستۆتەوه، که نەیتوانیوه سەعاتیک لێ دووربێ، کهچی بە لای کەمەوه (۱۵ - ۲۰) سال، بگرە هەندیک گوتووینە: سێ (۳۰) سالو، هەندیک گوتووینە: چل (۴۰) سال یوسفی نەدیوێتەوه .

پاشان (بنیامین)یشی بۆتە سەربار! ئەو هەموو میحنتەتو بەلایانەى بەسەرھاتوون، دوایش که چاوەگانیشی لە ئەنجامی ئەویدا ئاوی سپیان پەڕپوشتی، یاخود کوێر بوون! لێرەدا بۆمان دەردەگەوێ: که خەوای کارزان ئەو بەندانەى خەوای که خۆشی دەوین، تاقیان دەگاتەوه.

ئەجا زۆر گرنگە ئێمە ئەو بزانین که مەرج نیە تاقیکردنەوهى خوا بە سەختی و ناپەرەتیەکان بۆ بەندەکانی، لە بەرانبەر گوناھو هەلەکانیاندا بێ، که بە داخەوه هەندیک لە توێژەرەوانی قورئان و حالى بوون، که گوتووینە: یەعقوب کاتی خەوای، نادادگەر بووه لە نیوان کۆرەکانی دا، بۆیە خوا لەسەر ئەو سزای داوه !

که من بە درێژی بەرپەرچی ئەو قسەیهەم داوتەوهو گوتوومه: ئەو گومانی خراپ بە یەعقوب عليه السلام بردنەو، لە راستیدا باش نەناسینی پلەو پایەى بەرزى پێغەمبەرەنە، پێغەمبەرانی خوا سەلاتو سەلامی خەوایان لەسەربێ، ئەو سەختی ناپەرەتیانەى که هاتوونەتە پێیان، لەبەرئەوه نەبووه که خوا سزایان بدات، بەلکو بۆ ئەو بووه، که بۆ خەلک بێنە سەرمەشق، بۆ خەلکی مەینەتبارو خەلکی گرفتار، خەلکی دەرددار، خەلکی لێقەوماو، خەلکێک که دەگەوێتە ناپەرەتیان، بۆیان بێنە سەرمەشق، ئەوێتا یەعقوب عليه السلام لەگەڵ ئەو هەموو مەینەتی و ناپەرەتیانەشدا، هەر خۆراگر بووهو، سکاڵای دلی خەوای بۆ لای غەیری خوا نەکردوه ! دەبێ ئاوی تێبگەین: ئەوێ خوا بەسەر یەعقوبی عليه السلام هێناوه، بۆ ئەو بووه، که بۆ خەلک بێتە سەرمەشق، ئەجا بۆخۆشیان، بۆ پێغەمبەرەن بێتە مایەى پایەبەرزى زیاتریان، بێگومان هەموو ئەو میحنتەتانەى که هاتوونە پێی

(یعقوب)یشو، پێی (یوسف)یش سه‌لاتو سه‌لامی خویان له‌سه‌ر بێ، وه‌ك په‌یژمیه‌ك و بۆیان بوونه هۆكاری ئه‌وه كه به‌ پله به‌رزه‌كاندا سه‌رگه‌ون، به‌ره‌و سه‌رئ بچن .

چلو سه‌وته‌م : ئه‌و هه‌لویه‌سته‌ی یه‌عقوب عليه السلام، زۆر ئه‌ده‌بێکی گ‌رنگه‌، كه مرۆف سه‌كالا‌ی خۆی له‌لای غه‌یری خوا نه‌گاتو، هه‌میشه نرکه‌و گ‌رمه‌ی نه‌بی، هه‌میشه پ‌رت‌ه‌و بۆله‌ی نه‌بی، به‌لكو هه‌ول‌ب‌دات نا‌ر‌حه‌تییه‌کانی خۆی له‌ دلی خۆیدا ك‌پ ب‌كات، ئه‌وه‌تا یه‌عقوب عليه السلام ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿ قَالَ إِنَّمَا أَشْكُوا

بَنِي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ ﴾ ٨٦، واته: من سه‌كالا‌ی ئه‌و خه‌م و په‌ژاره‌یه‌ی كه ناتوانم له‌ دلی خۆمدا بیهێلمه‌وه‌و، ده‌بی بلا‌وی ب‌كه‌مه‌وه‌، هه‌روه‌ها ئه‌و خه‌م و په‌ژاره‌و نا‌ر‌حه‌تی و دلت‌ه‌نگیه‌ی به‌نسبه‌ت را‌بر‌دوو‌وه‌ هه‌مه‌، هه‌موو سه‌كالا‌یه‌كه‌ی ده‌به‌مه‌ لای خوا عليه السلام، واته: له‌لای ج‌گه‌ له‌ خوا، سه‌كالا‌ی دلی خۆم نا‌كه‌م، ئه‌وه‌ش به‌راستی زۆر شتیکی گ‌رنگه‌، ئینسان تا‌كو نه‌كه‌و‌یت‌ه‌ نا‌ر‌حه‌تیانه‌وه‌، بۆی ده‌رنا‌كه‌و‌ی، كه تا‌قی‌كر‌دنه‌وه‌كه‌ی یه‌عقوب عليه السلام چه‌ند شتیکی قورس بو‌وه !!

وه‌ك خوا عليه السلام باسی یه‌عقوب عليه السلام ده‌كات، ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿ وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَكَاَفَى عَلَى يُوسُفَ وَأَبِیضَتْ عَیْنَاهُ مِنْ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴾ ٨٤ قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّى تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴾ ٨٥ قَالَ إِنَّمَا أَشْكُوا بَنِي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾ ٨٦ يَبْنِي أَذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَأْسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَأْتِئُشُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴾ ٨٧،

و شه‌یه‌ك كه ده‌رب‌ری ئیش و ژان و ناسۆری سه‌ختی (یعقوب) و را‌دده‌ی به‌رزو خۆرا‌گری و هیمه‌ت به‌رزیه‌تی بریتیه‌ له‌: (فَهُوَ كَظِيمٌ)، (ك‌ظیم) وه‌ك خ‌وای په‌روه‌رد‌گار ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿ وَالْكَظِيمِ الْغَیْظِ ﴾ ١٣٢ آل عمران، واته: ئه‌وانه‌ی رق و تو‌وره‌یی خۆیان ك‌پ ده‌كه‌نه‌وه‌، (ك‌ظم) بریتیه‌ له‌وه‌ی

مەشكەيەك، يان كوندەيەك پىر بى ئە ئاۋ، يان دۇ، يان شلەمەنىي، تۆش سەرەكەي توند بېەستى ! كەۋاتە: يەعقوب عليه السلام توند توند دەروونى خۇي گرتوۋە، فشارى لە خۇي كردوۋە، كە وشەيەك نەئى، پىچەۋانەي پەزەمەندىي خۇي پەرۋەردگار بى، ئەۋەش دىسان دەرسو پەندىكى گەۋرەي تىدايە بۇ ئىمەۋمانان، كە توۋشى نارەحەتىي و گرفتارىي دىيىن: نە دۇستان نارەحەت بىكەين، نە دۇژمانان بە خۇمان خۇش بىكەين، چونكە ۋەختىك تۇ سكالاي دلى خۇتو نارەحەتىي و خەم و پەژارەكانى خۇت، بلاۋ بىكەيەۋە، ئەۋەي كە دۇست بى، زۇر دلتەنگ دىيىن ۋەئەۋەي دۇژمىش بى، پىت دلخۇش دىيىن، كەۋاتە: لە جىياتى ئەۋە، با ئىنسان سكالاي خۇي بەرپتە لاي خۇي پەرۋەردگارى، تاكو نە دۇست و نىزىكان بەھۋى خەمى تۇ خەمبار بىن، نە دۇژمىش بەھۋى خەم و نارەحەتىي تۆۋە شادمان بىن و بە خۇتيان خۇشبىكەي.

چلو ھەشتەم: دەرسو پەندىكى دىكە: ئەۋەيە كە ھەمىشە لەگەل خەم و نارەحەتىي دا، دەرو لىكرانەۋەش ھەيەۋ، لەگەل سەغلەتىي دا ئاسانىش ھەيەۋ، لە دۇي ھەۋرازان نشيۋە، ئىجا ئەۋ قەناعەتە كە لە دۇي ھەۋراز نشيۋە، لەگەل تەنگانەدا فەرحانىي ھەيە، لەگەل ناخۇشىدا، خۇشى ھەيە، ئا ئەۋ قەناعەت و دلنياۋونە، شتىكى زۇر گەۋرەيە بۇ مەرۋف، ئەۋەتە يەعقوب عليه السلام لەگەل ئەۋ ھەم و نارەحەتىيەدا، دەفەرمۇي :

﴿ يَبْنَئِ أَذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَأْيَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ

لَا يَأْيَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴿۸۷﴾

ۋاتە: رۆلەگانەم ! بېرۇن لە يوسوف و برايەكەي بگەرپىن، لىيان بخەفتىن، پىرسىاريان لەبارەۋە بىكەن، ئائومىدلىش مەبىن لە بەزەيى خوا، بىگومان تەنيا گۆمەللى بىپروايان لە بەزەيى خوا، ئائومىد دىيىن، لەبەرئەۋەي خوا ناناسن، نازانن بەزەيى خوا چەند فراۋانە ! دەرووي خىرى خوا چەند نىزىكە! خوا چەند مېھربانە! بۇيە ئائومىد دىيىن، ھەلبەتە خوا عليه السلام، كە بەندە خۇشەۋىستەكانى خۇي بە سەختىي و نارەحەتىيەكان تاقى دەكاتەۋە، لەبەرئەۋەيە كە زۇرى خۇشەۋىن و، دىيەۋى پەرۋەردىيان بىكات، پتەۋو بەھىزيان بىكات، ۋەك لە فەرمائىشتى پىغەمبەرى خوا داھاتوۋە عليه السلام :

{وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِذَا أَحَبَّ قَوْمًا ابْتَلَاهُمْ، فَمَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَا، وَمَنْ سَخِطَ فَلَهُ السُّخْطُ} {أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ بِرَقْم: (۲۳۹۶)، وَقَالَ: حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَابْنُ مَاجَهَ بِرَقْم: (۴۰۳۱)، وَالْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ بِرَقْم: (۹۷۸۲) قَالَ الْأَلْبَانِيُّ: حَسَنٌ}.

واتە: بێگومان خۆی بەرزو ئەگەر کۆمەڵێکی خوشویستن، تاقییان دەکاتەوه، ئنجا هەر کەسێک پزایی بوو، خواش لێی پزای دەبێو، هەر کەسێک توورە بوو، توورەیی بۆ دەبێ، {خوا لێی توورە دەبێ} .

چونکە خوا بۆ بەرزووەندی ئەوه، کە تاقی دەکاتەوهو دەیهوێ چاکی بکاو، پاکی بکاتو، بههێزی بکاتو، پەروردهی بکاتو، بهرمو سه‌رێی به‌ری .

چل و نۆهەم: دروسته مەرووف کاتێک تووشی نەداریی و هەژاری دێ، یان تووشی ناپەرەتییه‌ک دێ، به‌یانی حاڵی خۆی بکات، مادام بەرزووەندییه‌ک پەکی له‌سه‌ر ئەو به‌یان و پوونکردنه‌وه‌ی حاڵه، که‌وتبێ، ئەوه‌ته‌ کورپه‌کانی یه‌عقوب (ع) ئەگەر هه‌له‌و که‌م و کورپه‌پیشان بووه، دەربارە‌ی بابو دایکیان و یوسف، به‌لام هەر چۆن بێ له‌ مائی پێغه‌مبه‌ری‌کدا پەرورده بوون، ئەوه‌تا کاتێک ده‌چنه‌ لای یوسف ده‌لێن: ﴿يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسْنَا وَأَهْلُنَا الضَّرُّ...﴾ واتە: ئەه‌ی عه‌زیز! خۆمان و مال و خێزانمان، زیانمان تووش بووه، که‌ مه‌به‌ستیان هەژاری و نەداریه‌، (یوسف) یش (ع) ناڵی: بۆچی وا ده‌لێن، خۆ ئێوه‌ ده‌لێن: ئێمه‌ کورانی پێغه‌مبه‌رین؟ چونکە ده‌زانێ که‌ شتیکی پەوايه، ئینسان به‌یانی حاڵی خۆی بکات، باسی مه‌ینه‌تی و ناپەرەتی خۆی بکات، بۆ ئەوه‌ی ئەو مه‌ینه‌تی و ناپەرەتییه‌ی له‌ کۆل بێته‌وه‌و دەروری خیری لێ بکریته‌وه‌ .

یه‌نجایه‌م: به‌هۆی خۆ پارێزکاری و خۆپارێزی و پشوو درێژییه‌وه‌، خوا (ع) دەروری خیر له‌ مەرووف ده‌کاتەوه‌و، پەنج و ناپەرەتییه‌کانی دنیا‌ی زایه‌ ناکاتو بێ پاداشتی ناکات، به‌ به‌لگه‌ی ئەوه‌ که‌ یوسف (ع) کاتێک خۆی به‌ برایه‌کانی دهناسینی، ده‌لێ: ﴿قَدْ مَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا﴾ واتە: بێگومان خوا چاکی له‌گه‌ل کردووینو، ئێمه‌ی منه‌تباری خۆی کردوه‌، ئنجا ئایا له‌به‌ر

چی خوا چاکەى لەگەڵ کردووە، بێگومان کاری خوا هیچى لەگۆتەرە نیه؟

﴿ إِنَّهُ، مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴾، واتە:

هەر کەسێک پارێز بکات و خۆرا بگرێ، بە دلتیاییهوه خوا پاداشت و کرێى چاکەکاران زیاه ناکات، کەواتە: لە ئەنجامی ئەوهدا کە ئەهلى تەقوا و صەبر بووه، خوا ﷻ چاکەى لەگەڵ کردووە، پاداشتی ئەو خۆ پارێزکاریی و خۆراگرییهى لى بزر نەکردووە و لى زیاه نەکردووە .

یەنجاو یەك : ئینسان لە کاتی کدا بەرانبەرەکەى هەڵەى لەگەڵدا دەکات،

بەلام دواى دان بە هەڵەى خۆى دادیئى، نابێ لەسەر سەرزەنشێکردن و سەرگۆنەکردن و باسکردن، بەردەوام بێ، دەبێ لاپەرپیهکی سى لەگەڵ هەڵداتەوه .

ئەوهتا یوسف ﷺ دواى ئەوهى کە برایهکانى دەلێن: ﴿ تَاللّٰهِ لَقَدْ ءَاثَرَكِ

اللّٰهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَطِئِينَ ﴾، واتە: سوێند بە خوا، خوا تۆى

بەسەر ئیمەدا هەلبژارد (واتە: خوا ﷻ گۆمەلێک سیفەتى چاکى بە تۆ داو، کە لە ئیمەدا نین)، بێگومان ئیمە لە خەتاباران و لە تاوانباران بووین .

یوسف ﷻ دواى ئەوهى ئەوان دان بە چاکەى یوسف و هەڵەو کەمو

کورپی خۆیاندا دیئ، لە سەرى ناچى و یەگسەر دەلێ: ﴿ قَالَ لَا تَثْرِبَ

عَلَيْكُمْ الْيَوْمَ ﴾، واتە: لەمڕۆ بە دواوه، ئیوه گلهیى و سەرزەنشێتان

لەسەر نیه، دیاره بۆخۆى هەر سەرزەنشێ نەکردوون و، لۆمەو سەرگۆنەى نەکردوون، بەلام بۆ زێده دلتیایى دەلێ، تازه هیچ کەسێک بۆى نیه لۆمەو سەرگۆنەتان بکات، مادام بۆخۆتان دانتان بە هەڵەو کەمو کورپی خۆتاندا هیئا .

یەنجاو دووهم : ئینسان دەبێ پێزى خزم و کەسوکار و نیزیکانى خۆى

بگرێو، ئەوهندهى بۆى بگرێ، پەيوهندیى خزمایهتیان لەگەڵدا جیبهجی بکاتو، حورمەتیان بگرێو لەگەڵیاندا چاکەکار بێ .

ئەو هەتا یوسف عليه السلام دواى ئەو هەى خۆى بە برایه گانی دەناسی، دەلى:
﴿وَأَتَوْفَّ بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ (۱۲)، واتە: هەرچی خزم و گەسوکار و مال و
مەندالانە، هەموویان بێن، چونکە هەموویان : باب و دایک و برایه گانی و،
هاوسەرەکانیان و مەندالەکانیان، کە برازاینی ئەگەر کوڕ، ئەگەر کچن، ئیدی
هەموویان خزم و نزیکى پلە یەك و دوون، بۆیە لەسەر خۆى بە پێویست
زانێوه، کە دەبێ پێزیان بگرێ و حورمەتیان بگرێ و، چاکەیان لەگەڵدا بکات و،
هاوکارییان بکات، لەو قات و قری و گرانییەدا، کە بەسەر ئەو دەفەرەدا هاتوه،
دەبێ بیانەینى بۆ میسر، بۆ ئەو هەى ئەو قۆناغە سەختە تیپەرین و، دواى
لە میسر نیشتهجى بن و، لە ژيانى بیابان و ژيانى گۆچبەری و خێلەکی
دەربازیان بکات .

یەنجاو سییهەم : کاتێک کە مەرؤف خوا چاکەیهکی لەگەڵدا دەکات، نێعمەتیکی
خۆى پێ دەبەخشى، دەبێ ئەو چاکەو نێعمەتانە، بۆ خاوەنەگەیان
بگیرێتەوه، کە خوايە عليه السلام ئەك خۆیان پێوه هەلکێشى، بەلکو فەزل و چاکە
بۆ خاوەن فەزل بگیرێتەوه، نێعمەت بۆ نێعمەتدەر (مُنعِم) بگیرێتەوه، کە
خوایە، چونکە خوا دەفەر موی : **﴿وَمَا يَكُم مِّن نِّعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ
الضُّرُّ فَالْيَئِئِ تَجْعُرُونَ﴾** (۵۲) النحل، واتە: هەرچی چاکەیهك لە ئێوهدا هەیه،
هەرچی خوشیی و نێعمەتێک لە ئێوهدا هەیه، هەمووی لە خواوەیه، دواى
ئەگەر تووشى نارهەتیهکیش بوون، هەر بۆ لای خوا دەگەرێتەوه، هەر
پەنا بە خوا دەگرن و، هاوار بەس لە خوا دەبەستن .

بۆیە یوسف عليه السلام دەلى: **﴿وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ﴾** (۱۰)، واتە:
مسوگەر خوا چاکەى لەگەڵ مندا کردوه، کە لە بەندیخانەى دەرھێنام و
ئێوهش لە بیابانەوه هیئا، واتە: ئێوهى لەو ژيانى سەختى بیاباننشینییه
دەرباز کردو، کردنى بە شارنشین .

یەنجاو چوارەم : مەرؤف دەبێ دواى ئەو هەى لەگەڵ کەسیکدا ناکۆکیی بووه،
بەلام دواى ئاشتییان دەگەوێتەوه بەین، خۆى بپاریزێ لە هەر وشەو

تەعبیریك، كە بۆنی برین گولانەوێ لیبێ، وەك گوتراوێ: (ذَكَرَ الْجَفَاءَ فِي وَقْتِ الصَّفَا جَفَاءً) باسی جەفاو دووریی لە كاتی صافبوونەوێ ئاستەوایی دا، مایە دووریی و نیشانەى نەزانییەو، كەم سەلیقەیی دەگەیهێنێ، بۆیە یوسف عليه السلام كە باسی چاكەكانی خوا دەكات، باسی دەرھێنرانی لە بیرەكە ناكات، وەك دەفەر موی: ﴿وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ﴾، دیارە پێش ئەوێ بچێتە بەندیخانەو، تۆمەتی بۆ ھەلبەستری، باریەكانی خستووینانەتە بیرەو، بەلام بە ھیچ جوړیك تەنانەت بۆ ئاماژەش، یوسف باسی خزانە بیرو ھێنرانەدەری لە بیرو، پاشان کاروانەكە كە وەك گۆیلەھەك فرۆشتووینانە، باسی ئەوانە ناكات، بۆچی؟ چونكە ئەوێ برینی باریەكانی دەگولینیتەوێ جوړیك لە بەچا و دادانەوێ تێدا دەبێ، بۆیە ئەو لاپەرەمە ھەر لادەبا، یەكسەر دێتە سەر ئەوێ كە خوا لە بەندیخانە ھیناویەتەدەر، ئەوێش بەراستی ئەدەبێكى بەرزو، ھەر ئەوێش لە پیغەمبەرەن (عليهم الصلاة والسلام) و شویئەكەوتووێ راستەقینەى پیغەمبەرەن چاوەرێ دەكرێ .

یەنجاو یینجەم: پەندێكى دیکە ئەوێە: كە خوا عليه السلام لەگەڵ بەندەكانی خۆیدا، ئەوێەری بەخشندەییە، بە لوتفە، جارى واھەییە میتەھیان^(۱) بۆ دەخاتە دوو توێ میتەتەو^(۲)، واتە: ناپەرەتیان دەكات، بەلام ئەو ناپەرەتیە كە بە رۆلەت ناپەرەتیە، نیوەرۆكەكەى بریتیە لە خەلات و بەخشین و چاكە .

یوسف عليه السلام بە ھەموو ئەو قوناغانەدا تێپەری، بۆ ئەوێ لە دوایدا ببێ بە ھوكمڕانیك لە میسردا، ئاوا دەستڕۆشتوو بێ و بتوانێ خزمەتی خزم و كەسوکارەكەى خۆشی بكات، خزمەتی خەلکی میسریش بكات، ئنجا ئەگەر یوسف ئەو ناپەرەتیانەى نەبینیایە، ئەگەر بەو قالدەرمانەدا سەرنەكەتبا، نەدەگەشتە ئەو سەرەوێ، ئەو بەلەخانەییە ئەو پێگەو دەستڕۆشتووێ، كە خۆی بەخەشەر پێی داو .

(۱) مینحە: بەخشش، خەلات، دیاریی .

(۲) محنة: گرفتاریی، سەختیی، ناخوشیی .

پەنجاو شەشەم : دەرس و پەندیکی دیکە، کە لەو بەسەرھاتە وەردەگیرئ، ئەوێه کە دەبئ ئینسان ھەمیشە لە خوا بپارێتەو: بەردەوامی بکات، بەرقەراری بکات، پشوو درێژی بکات، پراوەستای بکات، ھەر و ھا دەبئ لە خوا غافل نەبئ، بەو ھۆیەو کە دەستەلاتی ھەبەو دەستپۆشتووێه، یان بەھۆی ئەوێه کە دەوڵەمەند و بێنیازە، بەلکو دەبئ لەو ھالەتانەدا زیاتر سەری بەندایەتی بوو خوا دابنویئنی، ئەو ھەتا یوسف عليه السلام لە کوئایی بەسەرھاتە کە ی خۆیدا، دەئ: ﴿رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ﴾.

واتە: پەر وەردگارم! تۆ بەشیک لە موڵک و ھوکمپانییت بە من داو، ئەو، ئەو لیکدانەوێ ھەوێ خەونانت شارەزا کردووم، ئەو پەیدا کەری ئاسمانەکان و زەوی! تۆی سەرپەرشتیار و مشوورخۆرم لە دنیا و دواپۆژدا، واتە: ھەر ئاگات لێم و مشوورم بخۆ، وەک چۆن لە دنیادا مشوورت خواردووم، ئاگات لێم بوو و پشست گرتووم، لە دواپۆژیش دا مشوورم بخۆ و ئاگات لێم بئ، من بەندەو تۆم . بەئ دەبئ ئینسان ھەمیشە بەم شیوێه لە خزمەت خۆی پەر وەردگاریدا، بەندایەتی خۆی دەریخاتو، ھەمیشە نیازمەندیی خۆی بەرانبەر خۆی بەرز بێشان بدات .

پەنجاو ھەوتەم : زانیان و شارەزانیان بۆری پۆمان و چیرۆک دەئین: پەگەزی گتوپر بەسەردا کەوتن، پیکھێنەرێکی گەری چیرۆک و بەسەرھاتانە، ئنجا لە بەسەرھاتی (یوسف) عليه السلام دا، زۆر بە زەقی ئەو ھەبە، بۆ نموونە:

۱- جارئ لە سەرھاتەو خۆی بەرزو مەزن، باسی ئەو ناگات کە ئەو مائەو (یوسف)ی تێدا، مائی گئیە ؟ بەس دەفەرموئ: ﴿وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ﴾، جارئ ئێمە نازانین ئەو کەسەو (یوسف)ی گریو

وهك كۆيله و به ژنهكەى دەلى: ﴿اَكْرِمِ مَثْوَاهُ عَسَىٰ اَنْ يَنْفَعَنَا اَوْ نَنْخَذَهُ

وَلَدًا﴾ (۴۱)، واتە: پێز لە جیگا و پێگاگەى بگرم و خزمەتى بكە، ئێمە

نازانین ئەو كێیە ؟

۲- ئنجا دوايش كه باسى ئافرەتەكەش دەكات كه دەورو خولى یوسوفى داوه:

﴿وَرَوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ﴾ (۴۲)، دیسان جارێ نازانین ئەو

ژنه كێیە و ئەو ماله مالى كێیە؟ بەلام دواى بۆمان دەرەكەوى كە ئەو
كەسەى گرپویهتى عەزیزى میسر بووه، ژنهكەش، ژنى وی بووه .

پەنجاو هەشتم: یهكێكى دیکه له پەندانە كە له بەسەرھاتی یوسوف

و درەگیرین، ئەوێه كە: له بەسەرھاتی یوسوف ﷺ دا زۆر شت قرتیتراوه،

كە به سیاق و سەلیقه به عەقل و هۆشی مرۆف كەشف دەكرین، بۆ وێنە:

هەموو جارێ كە كۆرەكانى یهعقوب له میسر دەرپێتەوه بۆ كەنعان،

خوای شارەزا باسى ئەو هەموو وردەكارىیە ناكات: بەو جۆرە باربان لیناوه،

چەند پوژان بەپێدا پوشتوون، چەند جار باربان خستوه، چەند

ئیسراحتیان كردوه، بەو شیوهیه چوونەوه كەنعان، ئەو شتانە باس

ناكات، هەروەها كە لەسەر زەمینی خۆیان لەلای بابیان و له دەقەرى خۆیان،

له كەنعانەوه دێتەوه میسر، دیسان خوای زانا باسى وردەكارىیەكان ناكات،

واتە: هەرچى به عەقل و سەلیقه دەزانى، خوا ﷻ دەقرتیتى و یهكسەر

شوێنى مەبەست باس دەكات، بۆ ئەوێ كورتتر بێتەوه .

پەنجاو نۆیەم: ئەم بەسەرھاتە، هەرچەندە باسى حالەتى هەلچوون و

وروژانى جینسى تێدايه، بەلام وشەیهك، تەعبیریكى ناپێك، كە بى

نەزاكەتبى، لەم بەسەرھاتەدا نابیتى، كاتیك كە ژنهكەى عەزیز، پرکیشیی

دەكات بۆ یوسوف ﷺ و دیهوى بیهێنیتە سەر قەناعەتى خوى، دەستى

دەگەل تێكەل بكات به حەرامى، خوا تەعبیریك بەكاردیتى كە له قورئاندا

ناكهو، تەنیا لەم سوورەتەدا هاتوه: ﴿وَرَوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ

﴾ (۴۲)، واتە: ئەو ژنهى كە یوسوف له ماله كەیاندا بوو، ویستی كە یوسوف

پەلکێش بکاتو، لەسەر پای خۆی لایبەداتو، بیهێنێتە سەر پای خۆی، واتە: بیهێنێتە سەر ئەو قەناعەتە بە حەرەمیی دەستی لەگەڵ تێکەڵ بکات .

هەروەها لە درێژەی بەسەرھاتەگەدا، داوی یوسف عليه السلام دەڵێ: ﴿ قَالَ هِيَ

رَوَدَّتْنِي عَنْ نَفْسِي ﴾ (۶۶)، واتە: ئەو ویستی پەلکێشی من بکات، ئیدی چیدیگە بە داوی ناگەوێ .

بەلام من گە تەماشای پەیمانی گۆنم کردو، لە پەیمانی گۆندا زۆر بە زەقیی دەڵێ: ژنەگە گوتی: دەبێ لەگەڵم ڕاکشێ و کاری خراپم لەگەڵدا بکە! یانی: هەر بە زەقیی وشەو تەعبیرەکان دێت، گە بە تەئکید لە گاتی خوشی دا لە تەوڕاتدا، خۆی بەرزو مەزن هەر بە تەعبیری بە نەزاگەتو بە ویقارەو بەسی کردو، بەلام ئەوان گە تەرجەمەیان کردوو گۆرپیوانە، بەو جۆریان لیکردوو، وشەو تەعبیری بازارپی و عەوامانەیان بەکارھێناو .

شەستەم: ئنجا لە گۆتایی دا یوسف عليه السلام داوی سەرمنجام خێری دەکات، لە

خو عليه السلام هەم لە دنیاو هەم لە قیامەتدا، گە دەفەرموێ: ﴿ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا

وَالْحَقِّي بِالصَّلَاحِ ﴾ (۱۰۱)، واتە: بە مسوڵمانەتییو بە ملکەجی بمەرێنەو، بە کاروانی چاکانم بگەیهنە .

گە دەفەرموێ: (تَوَفَّنِي مُسْلِمًا)، ئەو بەو دنیا، واتە: لە دنیادا با هەر بە ملکەجیی بوو بژیم، ئنجا ئینسان لەسەر چی بژی، لەسەر ئەو وەش دەمری، ئەگەر بە مسوڵمانیەتیی بژی، بە مسوڵمانیەتیش دەمری، بو دواڕۆژیش دەفەرموێ: (وَالْحَقِّي بِالصَّلَاحِ)، واتە: بگەیهنە بە کاروانی چاکان، مەبەست ئەوێ: لە بەهەشتدا لەگەڵ چاکەکاراندا کۆم بکەو، با منیش لە پیزی ئەواندا بم .

ئێمەش لە خوای پەروردگار دەپارێینەوهو دەلێین: (تَوْفَنَّا مُسْلِمِينَ وَالْحَقْنَا
بِالصَّالِحِينَ)، خَوایە! ئێمەش بە ملکه‌چی و گەردنکه‌چی و مسوڵمانه‌تی
بژیه‌نه‌و بمێنه‌و، له‌ دوا‌پۆژیشدا بمانخه‌ نیو‌ پیزو‌ کاروانی‌ چاکه‌کارانه‌وه‌.

لێرمەشدا دیینه‌ گۆتایی‌ توێژینه‌وه‌مان‌ دەربارە‌ی‌ سوورپەتی‌ موبارەکی‌ یوسوف
صە‌لات و سه‌لامی‌ خوا‌ له‌سه‌ر هه‌موو پیغه‌مبه‌رانی‌ خوا‌ بێ، به‌تایبه‌تی
له‌سه‌ر یه‌عقوب و له‌سه‌ر یوسوف، خوای‌ پەروردگار له‌ براهه‌گانی
(یوسف)یش‌ خو‌ش‌ بێ، که‌ ئاوا‌ هه‌م‌ به‌رانبه‌ر باب و دایکیان‌ و، هه‌م‌ به‌رانبه‌ر
به‌ یوسوف و بنیامینی‌ براهیان، نارێکییان‌ کردوه‌، که‌ دیاره‌ په‌شیمانیش
بوونه‌وه‌و، خوای‌ پەروردگاریش‌ به‌لێنی‌ داوه‌: هه‌ر که‌سیک‌ په‌شیمان‌ بێته‌وه‌و
بگه‌رێته‌وه‌، خوا‌ لێی‌ خو‌ش‌ ده‌بێ، خوا‌ لێیان‌ خو‌ش‌ بێ .

خوا‌ یارمه‌تی‌ ئێمەش‌ بدات: خو‌مان‌ برا‌ژێنینه‌وه‌، به‌و‌ سیفه‌ته‌ به‌رزانه‌ی
که‌ له‌ یه‌عقوب و له‌ یوسوف‌ دا‌ صە‌لات و سه‌لامی‌ خوایان‌ له‌سه‌ر‌ بێ‌ هه‌بوون،
یارمه‌تیشمان‌ بدات‌ خو‌مان‌ بپارێزین، له‌و‌ په‌وشت و کارو‌ کردوه‌ خراپانه‌ی
که‌ براهه‌گانی‌ یوسوف‌ په‌چاوایان‌ کردوون‌ و، خراپه‌کاران‌ په‌چاوایان‌ ده‌گهن .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .

میژووی پێداچوونه‌وه‌

۱۰ ی محرم ۱۴۴۰ ک

ز ۲۰۱۸/۹/۲

هه‌ولێر

سرچاوه کان

- (١) تفسير الطَّبْرِي المسمى جامع البيان في تأويل القرآن ، لأبي جَعْفَر محمد بن جرير الطَّبْرِي، تحقيق: هاني الحاج، عماد زكي البارودي، خَيْرِي سعيد، المكتبة التوفيقية، ٢٠٠٤ القاهرة .
- (٢) المصباح المنير في تهذيب تفسير ابن كثير للإمام الجليل عماد الدين أبي الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي الدمشقي ، إعداد جماعة من العلماء ، بإشراف الشيخ صفى الرحمن المباركفوري ، دار السلام ، الطبعة الثانية (١٤٢١هـ - ٢٠٠٠ م) .
- (٣) التفسير الكبير أو مَفَاتِيحُ الْغَيْبِ للإمام فَخْرُ الدِّين محمد بن عُمَرَ بن الحسين بن الحسن ابن علي التميمي البكري الرازي الشافعي ، حَقَّقَهُ وَعَلَّقَ عَلَيْهِ وَخَرَجَ أَحَادِيثُهُ عماد زكي البارودي المكتبة التوفيقية .
- (٤) الجامع لأحكام القرآن، تفسير القرطبي لأبي عبدالله محمد بن أحمد الأنصاري القرطبي، حَقَّقَهُ وَخَرَجَ أَحَادِيثُهُ عماد زكي البارودي، خَيْرِي سعيد، المكتبة التوفيقية.
- (٥) أَحْكَامُ الْقُرْآن ، لأبي بكر محمد بن عبدالله المعروف بابن العربي، راجع أصوله وَخَرَجَ أَحَادِيثُهُ وَعَلَّقَ عَلَيْهِ محمد عبدالقادر عطا، الطبعة الأولى (١٤٠٨هـ - ١٩٨٨م) .
- (٦) فتح القدير، الجامع بين فني الرواية و الدراية من علم التفسير (تفسير الشوكاني) تأليف : الإمام العلامة محمد بن علي بن محمد الشوكاني ، تحقيق : عبدالرزاق المهيدي ، دار الكتاب العربي ، الطبعة الأولى (١٤٢٠هـ - ١٩٩٩م) .
- (٧) زاد المسير في علم التفسير : لابن الجوزي .
- (٨) روح المعاني : للألويسي .
- (٩) تفسير القاسمي المسمى محاسن التأويل ، تأليف : علامة الشام محمد جمال الدين القاسمي ، دار الفكر الطبعة الأولى (١٣٩٨هـ - ١٩٧٨م) .
- (١٠) تفسير المراغي ، تأليف أحمد مصطفى المراغي ، دار الفكر ، بيروت .

- ١١) تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المَنان، تأليف: العلامة الشيخ عبدالرحمن بن ناصر السعدي، تحقيق: عبدالرحمن بن معلا اللويحق مؤسسة الرسالة، الطبعة الأولى (١٤٢٠هـ - ١٩٩٩م).
- ١٢) تفسير الجواهر للطنطاوي، (دار الكتب العلمية - بيروت، ١٤٣٧هـ - ٢٠١٦م).
- ١٣) صفوة البيان لمعاني القرآن، تأليف: الشيخ حسين محمد مخلوف الطبعة الثالثة.
- ١٤) صفوة التفاسير، تأليف: العلامة محمد بن علي الصابوني، مكتبة الهداية، أربيل/ العراق، الطبعة الأولى (١٤٢٥هـ - ٢٠٠٤م).
- ١٥) تفسير القرآن الحكيم الشهير ب (تفسير المنار) تأليف: محمد رشيد رضا، دار المعرفة، الطبعة الثالثة.
- ١٦) الأساس في التفسير، تأليف: سعيد حوى، دار السلام، الطبعة الثانية (١٤٠٩هـ - ١٩٨٩م).
- ١٧) في ظلال القرآن، تأليف: سيد قطب دار الشروق، الطبعة الشرعية الخامسة والعشرون (١٤١٧هـ - ١٩٩٦م).
- ١٨) التفسير المُنير في العقيدة والشريعة والمنهج، تأليف: الأستاذ الدكتور وهبة الزحيلي، دار الفكر الطبعة الثالثة (١٤٢٦هـ - ٢٠٠٥م).
- ١٩) التحرير والتنوير، محمد الطاهر بن عاشور.
- ٢٠) تفسير النابلسي، د. مجد راتب النابلسي.
- ٢١) الميزان، محمد حسين الطباطبائي.
- ٢٢) تفسير الشعراوي، محمد متوّل الشعراوي.
- ٢٣) تفسير نمونه، ناصر مكارم شيرازي.
- ٢٤) تفسير الكاشف، محمد جواد مغنية.
- ٢٥) التفسير التوحيدى، د. حسن الترابي.
- ٢٦) مُفردات ألفاظ القرآن، تأليف: العلامة الراغب الأصفهاني، تحقيق: صفوان عدنان داوودي، دار القلم، الطبعة الثالثة (١٤٢٣هـ - ٢٠٠٢م).
- ٢٧) الإستيعاب في بيان الأسباب.

- (٢٨) أسباب النزول ، للنيسابوري .
- (٢٩) أبواب النقول في أسباب النزول، للإمام الحافظ جلال الدين عبدالرحمن بن أبي بكر السيوطي خَرَجَ أَحَادِيثُهُ وَعَلَّقَ عَلَيْهِ عبدالرزاق المَهْدِي ، دار الكتاب العربي (١٤٢٦ هـ - ٢٠٠٦ م) ، (أسباب النزول) للنيسابوري .
- (٣٠) مختار الصحاح ، للرازي .
- (٣١) المعجم الوسيط ، دار الدعوة ، الطبعة الثانية
- (٣٢) الموطأ للإمام مالك بن أنس برواية يحيى بن يحيى الليثي ، تحقيق : الدكتور الشيخ خليل مأمون شيحا ، دار المعرفة ، الطبعة الثانية (١٤٢٩ هـ - ٢٠٠٨ م) ، (أسباب النزول) للواحدى .
- (٣٣) المُسنَد للإمام أحمد بن محمد بن حنبل ، الناشر مؤسسة قرطبة ، القاهرة ، الأحاديث منبذلة بأحكام شعيب الأنطوط عليها .
- (٣٤) صحيح البخاري للإمام أبي عبدالله محمد بن إسماعيل البخاري ، تحقيق : الدكتور الشيخ خليل مأمون شيحا ، دار المعرفة ، الطبعة الأولى (١٤٢٥ هـ - ٢٠٠٤ م) .
- (٣٥) صحيح مسلم للإمام الحافظ مسلم بن الحجاج النيسابوري ، حقوق أصوله و خَرَجَ أَحَادِيثُهُ عَلَى الكُتُب الستة : الدكتور الشيخ خليل مأمون شيحا ، دار المعرفة ، الطبعة الثانية (١٤٢٨ هـ - ٢٠٠٧ م) .
- (٣٦) سُنَنُ أَبِي داود للإمام أبي داود سُلَيْمَانُ بْنُ الْأَشْعَثِ السَّجِسْتَانِي ، تحقيق : محمد ناصر الدين الألباني ، مكتبة المعارف ، الطبعة الثانية (١٤٢٨ هـ - ٢٠٠٧ م) .
- (٣٧) سُنَنُ التِّرْمِذِيِّ للإمام الحافظ محمد بن عيسى بن سورة التِّرْمِذِي ، تحقيق : محمد ناصر الدين الألباني ، مكتبة المعارف ، الطبعة الثانية (١٤٢٨ هـ - ٢٠٠٧ م) .
- (٣٨) سُنَنُ النَّسَائِيِّ للإمام أبي عبدالرحمن أحمد بن شعيب بن علي الشهير بـ (النَّسَائِي) ، تحقيق : محمد ناصر الدين الألباني ، مكتبة المعارف ، الطبعة الثانية (١٤٢٩ هـ - ٢٠٠٨ م) .
- (٣٩) سُنَنُ ابْنِ مَاجَهَ ، للإمام أبي عبدالله محمد بن يزيد القزويني الشهير بـ (ابْنُ مَاجَهَ) ، تحقيق : محمد ناصر الدين الألباني ، مكتبة المعارف ، الطبعة الثانية (١٤٢٩ هـ - ٢٠٠٨ م) .

- (٤٠) سَنَنُ الدَّارِ قُطْنِي، للإمام الحافظ علي بن عُمَر الدَّارِ قُطْنِي، تحقيق : مجدي بن منصور بن سي الشورى ، دار الكتب العلمية ، الطبعة الثانية (١٤٢٤هـ - ٢٠٠٣ م) .
- (٤١) الْمُسْتَدْرَكُ عَلَى الصَّحِيحَيْنِ للإمام الحافظ أبي عبد الله الحاكم النيسابوري ، تحقيق : صالح اللحام ، دار ابن حزم ، الطبعة الأولى (١٤٢٨هـ - ٢٠٠٧ م) .
- (٤٢) صَحِيحُ ابْنِ جَبَّانٍ للإمام أبي حَاتِمٍ مُحَمَّد بن جَبَّانِ الْخُرَّاسَانِي، تحقيق : حقوق أصوله وَخَرَجَ أَحَادِيثُهُ : الدكتور الشيخ خليل مأمون شيحا ، دار المعرفة ، الطبعة الأولى (١٤٢٥هـ - ٢٠٠٤ م) .
- (٤٣) الْمُعْجَمُ الْكَبِيرُ لِلْحَافِظِ أَبِي الْقَاسِمِ سُلَيْمَانَ بن أَحْمَد الطَّبْرَانِي ، حَقَّقَهُ وَخَرَجَ أَحَادِيثُهُ حمدي عبد المجيد السلفي ، مكتبة الأصالة والتراث ، الطبعة الأولى (١٤٣١هـ - ٢٠١٠ م) .
- (٤٤) سَنَنُ الدَّارِمِيِّ للإمام أبو مُحَمَّد بن عبد الرحمن بن الفضل بن بهرام الدَّارِمِيِّ ، حَقَّقَهُ وَشَرَحَ أَلْفَافَهُ وَجَمَلَهُ وَعَلَّقَ عَلَيْهِ وَوَضَعَ فَهْرَاسَهُ : الأستاذ الدكتور مصطفى ديب البغا ، دار المصطفى ، الطبعة الأولى (١٤٢٨هـ - ٢٠٠٧ م) .
- (٤٥) مَشْكَاتُ الْمَصَابِيحِ، تأليف : مُحَمَّد بن عبد الله الخطيب التبريزي ، تحقيق : مُحَمَّد ناصر الدين الألباني ، المكتب الإسلامي ، الطبعة الثانية (١٤٠٥هـ - ١٩٨٥ م) .
- (٤٦) إِرْوَاءُ الْغَلِيلِ فِي تَخْرِيجِ أَحَادِيثِ مَنْارِ السَّبِيلِ ، تأليف : مُحَمَّد ناصر الدين الألباني، المكتب الإسلامي، الطبعة الثانية (١٤٠٥هـ - ١٩٨٥ م) .
- (٤٧) السَّراجُ الْمُنِيرُ فِي تَرْتِيبِ أَحَادِيثِ صَحِيحِ الْجَامِعِ الصَّغِيرِ ، للحافظ جلال الدين السيوطي، العلامة مُحَمَّد ناصر الدين الألباني، رَتَبَهُ وَعَلَّقَ عَلَيْهِ : عصام موسى هادي، دار الصديق، الطبعة الثانية (١٤٣٠هـ - ٢٠٠٩ م) .
- (٤٨) السَّنَنُ الْكَبِيرُ تصنيف : الإمام أبي عبد الرحمن أَحْمَد بن شعيب النسائي، تحقيق : دكتور عبد الغفار سليمان البنداري، وسيد كسروي حسن، دار الكتب العلمية بيروت - لبنان، الطبعة الأولى (١٤١١هـ - ١٩٩١ م) .
- (٤٩) سَلْسَلَةُ الْأَحَادِيثِ الصَّحِيحَةِ، تأليف : مُحَمَّد ناصر الدين الألباني، رحمه الله، مكتبة المعارف للنشر والتوزيع، الرياض، الطبعة الأولى .

نىۋەرۈك

بىابەت	لايىرە
پىشەكى ئەم تەفسىرە بەگشتى .	۵
بەرچاۋرونىيەكى گرنگ لەبارەى ئەم تەفسىرەۋە .	۹
پىشەكى ئەم بەرگە .	۱۰
(دەستپىك) .	۱۱
پىناسەى سورەتى (يوسف) و نىۋەرۈكەكى لە پىنج خالدا .	۱۱
دەرسەكانى ئەم سورەتە .	۱۳
چەند زانىارىيەك لەبارەى يوسف و بابى و برايەكانىەۋە .	۳۴
دەرسى يەكەم : نايەتەكانى (۱- ۶) پىناسەيەكى كورتى قورئان و سەرەتاي بەسەرەتاي يوسف بە دىتنى خەۋنىك و گىرانەۋەى بۆ بابى: يەعقوب و ھۆشدارىي پىداني بابى ك و خەۋنەكى نەگىرپىتەۋە... .	۴۳
كورتە باسپك لەبارەى خەۋنەۋە .	۷۷
۱- پىناسەى خەۋن .	۷۸
۲- جۆرەكانى خەۋن .	۸۳
۳- حەقىقەت و رەۋايى خەۋن بەگشتى .	۸۷
۴- بەرھەمى خەۋن .	۹۸
۵- چۆن مامەلە ئەگەل خەۋن بىكەين ؟	۱۰۳
۶- شەش ئاگادارىي گرنگ لەبارەى خەۋنەۋە .	۱۰۶
دەرسى دوۋم : نايەتەكانى (۷- ۱۸) ئالقەى يەكەمى زىغىرەى بەسەرەتاي يوسف: پىلانگىرپانى برايەكانى و بردنى يوسف و خستنىي بىرەۋە رىكخستنى درۆى بە گورگان خواردن چوونى بۆ باييان	۱۱۳
چەند قسەيەك لەبارەى دۆزراۋە (لقطة)ۋە .	۱۴۴

بابەت	لا پەرە
قسەیکە لە بارە یاریی کردنەوه .	۱۴۸
باسیک لە بارە ی پێشبرکە (مُسابَقَة) وه .	۱۵۸
وهلامی پرسیاریکی گرنگ ... ئایا کورەکانی یه عقوقوب ﷺ هه موویان پیغه مبهه بوون؟	۱۶۵
دەرسی سییەم : نایه تەکانی (۱۹ - ۲۲) ئالقهی دووه می زنجیره ی به سه رهاتی یوسف :	۱۶۸
به کۆیله کرانی یوسف و له لایهن کاروانیکه وه له میسر فرۆشرانی به عەزیزی میسر و پاش بائع بوون و پێگه یشتنی پیدرانی حیکمهت و زانیاری له لایهن خوا وه .	
روونکردنەوه ی ئیعجازیکی میژوویی قورئان .	۱۸۹
دەرسی چوارەم : نایه تەکانی (۲۳ - ۲۹) ئالقهی سییە می زنجیره ی به سه رهاتی یوسف :	۱۹۶
یوسف ته ماع تیکردنی ژنی عەزیزی میسر له یوسف و داوای ده ستیکه ئیی لیکردنی و مل نه دانی یوسف و را کردنی و کراس درانی و .	
شیکردنەوه ی نایه تی (۲۴) به تاییهت رسته ی ﴿ تَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ ﴾	۲۱۶
له چوار بر گه دا .	
تیشك خستنه سه ر سئ مه سه له ی گرنگ ۱- برهان ، ۲- پاکیتی یوسف ، ۳- شکاندنی ژماره ی پێوانه یی له پاکیتی دا .	۲۲۶
کورته باسیک له باره ی حوکم کردنەوه به نیشانان (قرائن) .	۲۴۵
دەرسی پینجه م : نایه تەکانی (۳۰ - ۳۵) ئالقهی چواره می زنجیره ی به سه رهاتی یوسف :	۲۵۰
یوسف : ده وه تکردنی ژنی عەزیز بۆ ژنانی بهرپرسیانی شار و پئ پێشان دانی یوسف و	
دەرسی شه شه م : نایه تەکانی (۳۶ - ۴۲) ئالقهی پینجه می زنجیره ی به سه رهاتی یوسف :	۲۸۵
یوسف : خه ون دیتنی دوو ها وه له که ی یوسف و ته عبیرکردنی خه ونه کانیان و	
پینج ورده سه رنج .	۳۰۴
دەرسی هه وه م : نایه تەکانی (۴۳ - ۴۹) ئالقهی شه شه مین زنجیره ی به سه رهاتی یوسف :	۳۳۳
یوسف : خه ون دیتنی پادشا و ته عبیرکردنی له لایهن یوسف و دانانی نه خشه یه کی ئابووری پازده (۱۵) سائهی بۆ ولاتی میصر .	
هه وت سه رنجی گرنگ له میانی ته عبیرکردنی یوسف بۆ خه ونه که ی پادشادا .	۳۵۵

لاپەرە	بابەت
۳۶۰	دەرسى ھەشتەم : ئايەتەكانى (۵۷ - ۵۰) ھوتەمىن ئالقەى زنجىرەى بەسەرھاتى يوسوف: پاكىي دەركەوتنى يوسوف و دیدارى ئەگەل پادشای مىسرداۋ، بوونى بە بەرپرسى ئابوورىي ولات
۳۹۴	كورتە باسېك ئەبارەى رەۋابى و نارەۋابى داۋاكردنى بەرپرسىارتىيەۋە .
۴۰۱	دەرسى ئۆيەم : ئايەتەكانى (۶۲ - ۵۸) ھەشتەمىن ئالقەى زنجىرەى بەسەرھاتى يوسوف: باسى ھاتنى براىەكانى يوسوف بۆ كپىنى ئازۋوقە ئە مىسرو داۋاكردنى يوسوف و بە ھىئانى بنىامىنى برايان بۆ لای و
۴۲۳	دەرسى دەيەم : ئايەتەكانى (۶۳ - ۶۸) نۆيەمىن ئالقەى زنجىرەى بەسەرھاتى يوسوف : گەرەنەۋەى براىەكانى يوسوف بۆ لای بايان و گېرەنەۋەى داۋاكارىيەكە (يوسوف) و پەيمان وەرگرتنى بايان لېيان كە بنىامىنى بۆ يىننەۋەو
۴۶۲	كورتە باسېك ئەبارەى ھۆكارەكان و كارىگەرىيەۋە .
۴۷۳	كورتە باسېك ئەبارەى چاۋوزار (العين) ھەو .
۴۸۷	دەرسى يازدەيەم : ئايەتەكانى (۶۹ - ۷۹) دەيەمىن ئالقەى زنجىرەى بەسەرھاتى يوسوف : دوۋبارە چۈنەۋەى كۈرەكانى يەعقوب بۆ مىسرو بە بنىامىنشەۋەو تەگبىركردنى يوسوف بۆ گلدانەۋەى بنىامىن ئەلاى خۆى
۵۰۸	كورتە باسېك ئەبارەى رەۋابوونى (جعالۃ) و (كفالۃ) ھەو .
۵۲۸	دەرسى دوازدەيەم : ئايەتەكانى (۸۰ - ۸۷) يازدەمىن ئالقەى زنجىرەى بەسەرھاتى يوسوف : گەرەنەۋەى كۈرەكانى يەعقوب بۆ لای پاش بى ھىۋابوونىيان ئە بەردانى بنىامىن و خەفەتخان بوونى بايان، بەلام بى ھىۋا نەبوونى ئە دەروۋى خېرى خوا
۵۵۵	كورتە باسېك ئەبارەى گرىانەۋە بە ھۆى خەم و پەژارەۋە .
۵۶۴	دەرسى سىزەدەيەم : ئايەتەكانى (۸۸ - ۹۸) دوازەمىن ئالقەى زنجىرەى بەسەرھاتى يوسوف : بۆ جارى سىيەم چۈنەۋەى كۈرەكانى يەعقوب بۆ مىسرو خۆ ئاشكراكردنى يوسوف لېيان و ناردنى كراسەكەى كە بە سەر ۋوۋى بابى دا بدرىۋ چاۋى چاك يىتەۋەو بە خاۋ خىزانىشەۋە يىتە مىسرو

لاپەرە	بابەت
۵۹۶	دەرسى چواردەبىھەم : ئايەتەكانى (۹۹ - ۱۰۱) سىز دەمىن و كۆتالاقى زىغىرەى بەسەرھاتى يوسوف : چوونى يەققوب بە خاۋو خىزانەۋە بۆ مىسرى پىشۋازىي ئىكردنى گەرمى يوسوف ئىيان و
۶۱۳	كورتە باسلىك چۆنىەتى سەجدەبردنى باب و دايكى يوسوف و يازدە براىەكانى، ب يوسوف .
۶۲۹	دەرسى پازدەبىھەم و كۆتايى : ئايەتەكانى (۱۰۲ - ۱۱۱) خستىنەپرووى دە (۱۰) بابەتى گىرنگ و جۆراۋ جۆر، ۋەك ئەفماگىرىي ئە بەسەرھاتى يوسوف و براىەكانى و
۶۵۵	چەند زانىارىيەك ئە بارەى ھەندىك ئە دىياردە گەردوونىيەكان .
۶۶۰	باسلىكى گىرنگ ئەبارەى ھاۋبەش بۆ خوادانان (شرك) ۋە.
۶۶۲	تەۋەرى يەكەم : نىۋەزك و كرۆكى ھاۋبەش بۆ خوا دانان (حَقِيقَةُ الشَّرْكِ بِاللّٰهِ تَعَالٰى):
۶۶۸	تەۋەرى دوۋەم : ھاۋبەش بۆ خوا دانان، ئەو گوناھە مەزنىيە كە ھەرگىز خوا لىي نابوورئ .
۶۷۲	تەۋەرى سىيەم : پىناسەى ھاۋبەش بۆ خوا دانانى گەۋرەۋ، ھاۋبەش بۆ خوا دانانى گچكە .
۶۷۶	تەۋەرى چوارەم : ھۆكارە راستەقىنەكانى ھاۋبەش بۆ خوا دانان، پاساۋەكانى ھاۋبەش دانەرەن، بۆ ھاۋبەش بۆ خوا دانانىان، پوچەل كىردنەۋەيان .
۶۹۳	تەۋەرى پىنجەم : جۆرەكانى ھاۋبەش بۆ خوا دانەرەن .
۶۹۸	خائە ھاۋبەشەكانى نىۋان ھاۋبەش بۆ خوا دانەرەن، بە ھەموو جۆرەكانىانەۋە :
۷۰۶	جۆرەكانى ھاۋبەش بۆ خوا دانەرەن :
۷۲۲	بەرپەرچدانەۋەى كىتبى خوا بۆ شىركى ھاۋبەش بۆ خوادانەرەن :
۷۳۰	تەۋەرى شەشەم : ھەئۆيىستى ھاۋبەش بۆ خوا دانەرەن، ئە بەرانبەر ئىسلام و مسولماناندا .

بابەت	لاپەرە
تەوهری حەوتەم : گێڕۆدە بوونی هەندێک لە مسوڵمانان بە هاوبەش بۆ خوا دانان (الإشراك بالله) هەو .	۷۳۶
دە (۱۰) نموونە لە ئایەتەکانی قورئان لەبارەی وریابوون لە شیرکەو .	۷۳۸
حەوت فەرموودە وەك نموونە لەبارەی شیرکەو .	۷۴۷
شیکردنەوادی ئایەتی ﴿ حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ ﴾ لە پینچ بڕگەداو باسکردنی بیرورای زانیان لەو بارەو .	۷۷۳
پوختەی دەرس و پەندو حیکمەتەکانی کە لە بەسەرھاتی یوسف و یەعقوب (عليهما السلام) و کۆرەکانی یەعقوب وەردەگیرین .	۷۸۴
سەرچاوەکان .	۸۲۱
نیوەڕۆک .	۸۲۵

MediaAmeerOffice

AliBapirw/ عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عەلی بابیر/ AliBapir

AliBapir

عەلی بابیر/ AliBapir

AliBapir / عەلی بابیر

راکەباندنی مەکتەبی ئەمیر